БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылда үндезилеткеннеп

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 1 ВТОРНИК № 89 (3542)

Өртээ 20 коп.

Ажылчы чоннарның бүгү делегей пролетаржы эп-сеткил каттыжыышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акы-дуңмалышкы чоруунуң хүнү—Май 1-зи делгерезин!

Пролетаржы интернационализмниң тугун бедик тудаал!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

МАЙ БИРНИҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бөгүн Майның бири — ажылчы чоннарның бүгү делегей пролетаржы эп-сеткил каттыжыышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының акы-дуңмалышкы чоруунуң хүнү. Бөгүн бүгү чурт эртен эрте одунган. Частың хүнүнүң херелдери чер кырынче бодунуң чылыын тарадыптарга бойдус безин аңаа өөрээнзиг. Совет чурт Май бирниң шимелдезин кетинипкен.

Карак четпес улуг, делгем төрээн чурттуң бүгү булуннарында кижилер боттарының байырлалда кедер хевин кетинипкен. Оларның арын-шырайы хүлүмзүргей, омак хөглүг болгаш чазык-чаагай.

Совет Эвилелиниң найыслалы — Москвада-даа, Сибирьниң улуг хемнери — Енисейниң болгаш Ангараның гидроэлектростанцияларының тудугларында-даа, Казахстанның тараалаң совхозтарында-даа, чаа колхозчу тыва суурда-даа — чер болганда Май бирниң чыскаалынче ажылчы чоннарның колонналары үнүпкен.

Улуг байырлалдың бо шагында бистер боттарывысты бүгү чурттуң хоорайларында болгаш суурларында Май бирниң чыскаалынче далай ышкаш чалгып үнген чон-биле кады чоруп турар кылдыр сактып кээлиңнер. Ажылчыннар, колхозчулар, совет интеллигентилер социалистиг тургузуушкуунуң бүгү адырларында боттарының маадырлыг күш-ажылының түңнелдеринге чоргаарлаашкының илеткен транспарантыларны, плакаттарны, диаграммаларны, лозунгуларны тудуп чоруурлар: 1940 чылдынга деңнээрге үлетпүр продукциязын бүдүрери 1955 чылда 3,2 катап, бүдүрүлгенин чепсек-херекселдерин бүдүрери 3,9 катап көвүдээн. ССРЭ-ниң национал орулгазы 1940 чылга бодаарга 1955 чылда 2,8 катап өскен...

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивалары совет улустуң мурнунга чаа кайгамчык улуг сорулгаларны салган. Транспарантылар, плакаттар, диаграммалар болгаш лозунгулар Директиваларның хөй-хөй сан-чурагайларын көргүзүп турар: алдыгы беш чылда үлетпүр продукциязын бүдүрери 65 хуу өзер. Беш чылдың дургузунда бүдүрүлгенин чепсек-херекселдерин бүдүрери 70 хуу хире өзер. 1960 чылда тарааның ниити чыылдазын 11 миллиард пуд чедирер...

Алдыгы беш чылдың улуг сорулгаларынын ол саннары бистиң мурнувуста салдынган сорулгаларның хемчээлиниң кайы хире улуун боду-ла чугаалап турар. Чыскаалганнарның тудуп чоруур транспарантыларындан, диаграммаларындан болгаш плакаттарындан бистер болдувустуң чоокку келир үеде чедип алыр улуг сорулгаларывысты, оларны күүседиринге совет кижилериниң чайгылыш чок бүзүрелдинин көөр бис.

Колонналар улаштыр-улаштыр эрттип тургулаар. Оларны бүгү чуртта, бодунуң республиказында, облазында, заводунда, фабриказында, колхозунда, совхозунда сураглыг мурнакчы кижилер баштап чоруур. Оларны ажылчы чоннар эки билир болгаш хүндүткеп турар, чүге дизе, олар бүгү улустуң социалистиг чарыжының мурнакчылары — бүдүрүлгелериниң, цехтериниң, колхозтарының, совхозтарының бригадаларының мурнакчы кижилери болур. Оларның эгелекчилери саналдары мурнакчы дүржулгазы бүгү ажылчыннарының, колхозчуларның ажыглалы болуп нептереп турар.

Байда-даа кижилерниң чыскаалган колонналары үргүлчүлеп чоруп турар. Ол болза, тургузукчу совет улустуң коммунизмче соксаал чок чоруп олурар дидим кылажы-дыр. Совет улусту төрээн Коммунистиг партия тиилелгеден тиилелгеже бүзүрелдиг чорудуп олурар. Май бирниң байырлалы—улус-биле Коммунистиг партияның сырый каттыжыышкынының чаа илерээшкини.

Май бирниң хүнү. Бо состерде бүгү чурттарның ажылчы чоннарының интернационалчы эп-сеткил каттыжыышкынының идеязы, кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үезиниң идеязы сиңнипкен.

Май бирин бүгү чурттарның ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыжыышкынының хүнү кылдыр чарлаан соонда пролетариаттың хосталгалыг демиселин бүгү чурттарның ажылчы чоннарының пролетаржы эп-сеткил каттыжыышкынының нүүрүнде чаа утканы алган. Делегейниң эң улуг чурттарының бирээзинге—бистин чуртувуска кижини кижи мөлчүүр чоруккa үндезилетинген эрги тургузугну узуткаан. Октябрь революциязы делегейни ийи системаларга—капиталистиг болгаш социалистиг системаларга чарган. Ам социализм чаңгыс чурттуң хемчээлинден үнген болгаш өзүп быжыгып турар делегей системазы болу берген. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи ол төөгүлүг фактыны бистин үеним кол демдээ кылдыр көргүскен. Социалистиг лагерьниң чүс-чүс миллион кижилериниң капиталистиг болгаш колония чурттарның миллион-миллион күш-ажылчы кижилери-биле акы-дуңмалышкы интернационалдыг харылзаалары тайбыңны камгалаарының, кижи төрелгетенниң депшилгезиниң шиитпирлиг күжү болу берген. Тайбыңның, демократияның болгаш социализминиң херээ тиилетирбес дээрзинге улустарының бүзүрели быжыкан. Партияның XX съездизи амгы үениш бүгү делегей байдалының ханы анализинге үндезилээш, марксисчи-ленинчи теорияның улам ынай хөгжүлдези болуп турар чаа өөредилгелер-биле бүгү чурттарның ажылчы чоннарын чепсеглээн.

Май бирниң хүнү. Ол состер бүгү чурттарның улустарынга социалистиг лагерьниң улуг хандыдыкчы күжүнүң бадыткалы болуп турар. Ол лагерьни быжыглаары бүгү чурттарның ажылчы чоннарының интернационалчы хүлээлгези. Социалистиг лагерьниң улустарының акы-дуңма харылзаалары болгаш кады ажылдажылгазы пролетаржы интернационализмниң тугунуң адаа-биле улам ынай хөгжүүр болгаш быжыгар.

Ажылчы чоннарның улуг байырлалының хүнү — Май бирде совет улус бодунуң улуг чедишкиннерин демдеглевишаан, бистин депшилгелиг өөгжүлдевиске шаптыктап турар бүгү-ле өйу эрткен, эргижирээн чүүлдерге улур шиитпирлиг демиселди чорударынга беленин илередип турар. Бистиң хөгжүлдевистиң байлактыг дүржулгазы ынчаар өөредип турар.

Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген бистин улус коммунистиг ниитилелди тургузары дээш демиселге долу шиитпирлиг.

Марксизм-ленинизмниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле коммунизмниң тиилелгезинче бурунгаар!

Областың ажылчы чоннарының май 1-ге белектери

Күш-ажылчы көдүрлүүшкүн

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылдың бүдүрүлге планын чедишкиннинг күүседири дээш Кызылдың алгы заводунуң коллективиниң кежигүннери бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдап турар.

Бүдүрүлге планын күүседиринге социалистиг чарышты калбартканы, бүдүрүлгенин мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының ажылының дуржулгазын нептереткени-биле апрель айның планын 102 хуу күүседткен.

Заводта Лаа-Хуурак, Ваци, Сат болгаш өскелер-даа ажыл нормазын хүн-бүрү 120—150 хуу ажыр күүседип турарлар.

Дөрт ажыл хунунде

Май мурнунуң социалистиг чарыжынга болумнун ажылдап турар трактору-биле 405 гектар черни сес ажыл хүнүнде тарып доозар деп хүлээлге алган мен. Хүлээлге 4 ажыл хүнүнде күүсетинген. Эш Начын-бригадирлаан бистин ийиги трактор бригадавыс «Комсомол 30 чылы» колхозтуң тарылга шөлүнүң шыгын базырыш илиртээн болгаш тараа культураларын чажып тарып турар.

Кожукчуларның болгаш сөөртүкчүлерниң күш-ажылы эки организастатынган. Олар тус-тус онзашкан ажылдарының нормазын хүн-бүрүде 120—130 хуу күүседип келген. Оларның-биле бир демниг кады ажылдажылгамның түңнелинде хүлээлгемни кыска хуусаада күүседир аргалыг болган мен.

О. ТАНЫ-ХЕРЕЛ,
Кызыл-Мажалык МТС-тиң ийиги трактор бригадазының трактористи.

Организастыг күш-ажыл

Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозу (даргазы эш Балчый-оол, парторг эш Шаравин, хову бригадазының бригадири эш Очур-оол, трактор бригадазының бригадири эш Савченко) тараа культуразының тарылгазын 6 ажыл хүнүнде 103,5 хуу кылдыр күүсеткен.

Трактористер эштер Метиков, Гусалников, Шыдыраа олар ажыл нормазын 150—200 хуу күүседип турганнар. Тараа культуразының тарылгазын пландан дашкаар үргүлчүлеп турар.

Беш хонук бурунгаар

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык АТК-ның коллективи май мурнунуң социалистиг чарыжынга алган хүлээлгезин беш хонук бурунгаар боттандырган. Чүк сөөртүлгезин 107,3 хуу, тонна-километрни 132,8 хуу күүседткен болгаш тонна-километрниң бот-үнезин 0,09 хуу чингеткен.

Байырлал мурнунуң чарыжынга

САМАГАЛДАЙ. («Шынның» корр.). СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырал кырынга чедишкиннинг боттандырары дээш Тес-Хем районнуц ыяш ажыл-агыйының коллективи мурнукузундан каш дапкыр күжепишкинде ажылдап турар. Ажылдың темпизи, продукцияның шынары дээш демисел, ылаңгыя май мурнунуң социалистиг чарыжы кижи бүрүзүн бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылче улам сорук кирген.

Апрельдиң бүдүрүлге планын чартык ай бурунгаар күүседирин коллектив хүлээнген турган. Ол сорулга ажыл-херекке боттанган. Апрель 20-де үндүрген түннел өзугаар алырга: айның ниити продукция талазы-биле онаалдазы 199 хуу, бараанныг продукцияның планы 165 хуу күүсетинген.

Бар курлавырларны ажыглаарынче кичээнгейни салбышаан, күш-ажылды шын организастаанындан коллектив чонга пландан ажыр 30 муң рубльдиң продукциязын берген. Бо аразында продукцияның ботүнезин 5 хуу чингедирин чедип алган.

Тарылга планын күүсеткен

Тес-Хем райкүүскомунуң даргазы эш Оолактың редакцияга дыңнатканы болза:

— Район тараа культураларының тарылга планын апрель 28-те күүсеткен. Ооң иштинде кызылтасты 1190 гектарга тараан. Колхозтарның шөлдеринде пландан ажыр тарылга үргүлчүлеп турар.

Мурнап дооскан

«Комсомол 30 чылы» көдээ ажыл-агый артели тараа культураларының тарылга планын Барыын-Хемчик районнуң колхозтарындан мурнап, апрель 28-те 100,3 хуу күүсеткен. Тарылга үргүлчүлеп турар.

1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөзүлелиниң Улус ажыл-агыйының перспективтиг планнаашкынының талазы-биле Күрүне комиссиязының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөзүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң дыңнадыы

1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездизиниң хүлээп алган онаалдалары чедишкиннинг күүсетинген, ынчаарга хөй-хөй эн чугула көргүзүглериниң талазы-биле элээн ажыр күүсетинген.

Бешки беш чыл планының күүсетингениниң түңнелинде Совет Эвилели улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң дайын мурнундагы деңнелин ыракта ашкан. 1955 чылда үлетпүр продукциязын 1940 чылдынга деңнээрге 3,2 катап хөйнү бүдүрген; ынчаарга бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери 3,9 катап улгаткан. Аар индустрияның чедишкиннинг хөгжүлдези болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының өзүлдези болза беш чылдың төнчүзүнде улустуң хереглел чүүлдерин бүдүрерин дайын мурнундагы деңнелге бодаарга 2 катаптан ажыг улгаттырарын хандырган. Чоннуң кижи санынга онааштыр бүдүрериниң деңнелиниң талазы-биле ССРЭ эн-не хөгжүлделиг капиталистиг чурттардан ам-даа хожудап турар болзажок үлетпүр продукциязының хөй-хөй эн чугула хевирлерин бүдүрериниң талазы-биле ССРЭ Европаның бүгү чурттарын ыракта эрткен.

Бешки беш чылда күрүненин капитал салыышкыннарының ниити хемчээли дайын мурнундагы бүгү-ле беш чылдарның дургузунда 322 миллиард рубль турганынга удур 594 миллиард рубль болган (1955 чылдың июль 1-деги өртектер-биле) болгаш дөрткү беш чылда капитал салыышкыннарының хемчээли-биле деңнээрге 91 хуу өскен.

Бешки беш чылдың чылдарында совет улустуң амыдыралчы деңнели дыка бедээн. ССРЭ-ниң национал орулгазы 1940 чылдынга бодаарга 1955 чылда 2,8 катап хөй болган. Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы ол үеним дургузунда 2-ден ажыг катап өскен. Бешки беш чылда ССРЭ-ниң даштыкы садыы хөгжүп үргүлчүлевишаан турган. Даштыкы садыг саарылгазы 1950 чылдынга деңнээрге 1951 чылда барык-ла ийи катап өскен. Ынчаарга ССРЭ-ден машиналарны болгаш дерилгелерни, а ол ышкаш кара болгаш өннүг металлдарны үндүр сөөртүрү беш чыл дургузунда 2,7 катап өскен. Даштыкы садыгны ССРЭ-биле чорудуп турар чурттарның саны көвүдээн.

Улус ажыл-агыйының ангы-зңгы адырларының талазы-биле, улустуң материалдыг чаагай байдалының, кадык камгалалының болгаш культурлуг деңнелиниң өзүлдезиниң талазы-биле бешки беш чыл планының күүселдези дараазында байдал-биле тодаргайлатынып турар.

I. ҮЛЕТПҮР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң деңнелин бедидер талазы-биле бешки беш чыл планының онаалгалары беш чылдың дургузунда 70 хуу хирези хуусаа мурнунда, 4 чыл 4 ай иштинде күүсетинген. Улетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 1950 чылдынга деңнээрге 1955 чылда 85 хуу улгаткан, ынчаарга бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери («А» бөлүк) беш чыл дургузунда 91 хуу өскен, хереглел чүүлдерин бүдүрери («Б» бөлүк) — 76 хуу өскен.

Үлетпүр продукциязының эн чугула хевирлерин: каңны, кара металлдарның прокадын, аллюминийни бүдүрериниң, хөмүр даш, нефть, торф, сланецтер тыварының, электроэнергия, машина тудуунун болгаш металл ажылдап болбаазырадырының продукциязын, автомобильдер, тракторлар, кальцийжиткен сода, цемент, шифер, хоюглаан шил, саазын, дүктен кылган пестер, консервалар бүдүрериниң болгаш продукцияның өске-даа хевирлерин бүдүрерин өстүрериниң талазы-биле беш чыл планының онаалгалары долдур болгаш ажыр күүсетинген. Ооң-биле кады продукцияның чамдык хевирлериниң талазы-биле беш чыл планының онаалгалары чедир күүсетинмээн.

2. 1951—1955 чылдарда үлетпүрге капитал салыышкыннарның хемчээли 1946—1950 чылдарда капитал салыышкыннарның хемчээлин барык 2 катап ашкан.

Бешки беш чылдың чылдарының дургузунда үлетпүрнүң чаа үш муң ажыг улуг бүдүрүлгелери туттунган болгаш ажылдап кирген. Ажылдап турар бүдүрүлгелерде бүдүрүлгенин күчү-шыдалдары агрегаттарны чаартканының, бүдүрүлгени механизастаанының болгаш дүргенчиткенинин, чаа дерилге-биле солаанының азы чаа дерилгени тургусканының база организас-техниктиг өске-даа хемчеглерин чорутканының күсели-биле улгаткан. Ынчалза-даа

(Уланчызы 2-ги арында).

ССР Эвилелиниң Камгалал Министриниң ДУЖААЛЫ

1956 чылдың май 1. *№ 60* *Москва хоорай.*

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Бөгүн совет улус болгаш ооң Чепсектиг Күштери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң болдурганы улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүң байдалында Майның бирин — бүгү чурттарның ажылчы чоннарының бүгү делегей эп-сеткил каттыжыышкынының хүнүн байырлап турарлар.

Май бирниң хүнү-биле Армияның болгаш Флодтуң бот составынга байыр чедирип тур мен. Дайынчы болгаш политиктиг белеткелинге улам ынай чедишкиннерлиг болурун бүгү совет дайынчыларга күзеп тур мен.

Байырлаалды демдеглээри-биле дужаарым болза:

Бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы — Москвага, Эвилелдешкен Республикаларның найыслалдарынга болгаш маадыр-хоорайлар: Ленинградка, Сталинградка, Севастопольга болгаш Одессага—артиллерияның чэрби удаа дааштаашкыннары-биле Май 1-де салют кылыр.

Бистиң ынак Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели делгерезин!

Маадырлыг совет улус болгаш ооң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштери делгерезин!

Бистиң төрээн Совет чазаавыс делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгеливистиң организакчызы болгаш сорук киирикчизи — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

ССР Эвилелиниң Камгалал Министри
Совет Эвилелиниң Маршалы Г. ЖУКОВ.

1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Улус ажыл-агыйының перспективтиг планнаашкынының талазы-биле Күрүне комиссиязының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң дыңнадыы

(Уланчызы)

үлетпүрүнүң хөй-хөй адырларынга капитал тудуушкуну чорударының күсели-биле бүдүрүлгениң күчү-шыдалдарын ажылдадып киирериниң планы элээн чедир күүсетинмээн.

Үлетпүрүнүң бүгү адырларында техниктиг деннел бедээн бүдүрүлге чорудулгаларын автоматчыдары өскен, аар болгаш хөй күш кирер ажылдарны механизастаарының деннели бедээн, бедик бүдүрүкчүлүг чаа машиналарны болгаш механизмнерни, бүдүрүлгени организастаарының технологтуг мурнакчы чорудулгаларын болгаш аргаларын шиңгээдип киирип турган. Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаары эгелээн. Оон-биле кады техниктиг депшилгениң темпилери четпес болган, чаа техника шоолуг эвес күженишкинниг ажылдатынып кылдынып турган болгаш улуо ажыл-агыйынга кошкак нептеретинип турган.

3. Бешки беш чылдың чылдарында бүдүрүкчү күштерни таарыштыр сайгарары элээн экижээн. Үлетпүрүнү чиг-эттин болгаш оттулар чүүлдүн үнер дөстеринче улам чоокшуладыр сорулга-биле чөөн талакы районнарда тудуг дыка бедик темпилерлиг боттанып турган. Дөртку беш чылдыы-биле деннээрге 1951—1955 чылдарда Уралдың районнарынга капитал салыышкыннарның ниити хемчээли 2,2 катап, Барыын Сибирьге — 2,3 катап, Чөөн Сибирьге — 2,1 катап, Оргаакы Азияга болгаш Казахстанга — 2,2 катап өскен.

Оон-биле кады үлетпүр бүдүрүлгелерин география аайынга сайгара тургузарын экижидер талазы-биле беш чылдың онаалгалары элээн хөй адырларга четпес күүсетинген. Оттулар чүүл болгаш энергетиктиг улуг курлавырларлыг Сибирьниң районнарынга хөй электри болгаш оттулар чүүл кирер бүдүрүлгелер кошкак хөгжүп турган. Чөөн талакы районнарга чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн хөгжүдери четпес темпилерлиг боттанып турган, ол чорук улустун хереглел бараанналарынга ССРЭ-ниң Европа кезээнден артык сөөртүлгелерни болдуруп турган.

ССРЭ-ниң Европа кезээниң районнарынга оттулар чүүл болгаш электроэнергия талазы-биле ол районнарның ажыл-агыйының негелдезиниң өзүлдезинден оттулар чүүл үлетпүрүнүн хөгжүлдези база гидроэлектростанциялар тудуушкуну хожудап турган чүүл бар.

4. **Кара металлургия** талазы-биле беш чыл планының онаалгалары кан болгаш прокат бүдүрериниң талазынга ажыр күүсетинген, а шой талазы-биле элээн чедир күүсетинмээн. 1955 чылда 33 миллион тонна шойну, 45 миллион тонна каңны болгаш 35 миллион тонна прокатты бүдүрген. 1950 чыл-биле деннээрге кан эзилдирери беш чыл планында 62 хуу өзер деп көрдүнгениниң орнунга 66 хуу, прокат бүдүрери — 64 хуунун орнунга 69 хуу, шой эзилдирери — 76 хуунун орнунга 74 хуу өскен.

Кылын калбак кан бүдүрери беш чыл дургузунда 88 хуу өскен, биче сорттуг кан — 2 катап, өйген кан — 2,1 катап, дадарбас калбак кан — 2,8 катап база трансформатор каңы — 2,3 катап өскен.

Прокаттың сортаментизи калбарган. Эрткен беш чылда металлургтар каңның 150 хире чаа маркаларын бүдүрүлгеге нептереткен. Ынчалза-даа металлдың улус ажыл-агыйынга эн-не камналгалыг болгаш херектиг чаа хевирлерин болгаш маркаларын бүдүрери оожум шиңгээтинип турган.

Кара металлургияның бүдүрүлгелеринге металлургтуг чорудулгаларны дүргедедир, металлургия агрегаттарын автоматчыдар болгаш хөй күш кирер ажылдарны механизастаар талазы-биле ажылдар үргүлчүлеп турган. Домна суугуларының ажыктыг хемчээлин ажыглаарының коэффициентизи 1950 чылдыынга деннээрге 1955 чылда 22 хуу экижээн, мартен суугуларының иштики шөлүнүн 1 дөрбелчин метринден хонукта ортумаа-биле кан эзип үндүрери 22 хуу өскен. Оон-биле кады металлургтуг чорудулгаларны дүргенчидеринге кислородту ажыглаары оожум калбарып, даг ажылдарын комплексилиг механизастаары кошкак нептереп турган.

Шой, кокс, демир руда болгаш кара металлдарның прокадының талазы-биле бүдүрүлгениң күчү-шыдалдарын бешки беш чылда ажылдадып киирген дөртку беш чылда ажылдадып киргенинден ашкан, ынчалза-даа доктаатынган онаалгалар элээн чедир күүсетинмээн. Мурнуу чүктүн, Уралдың, Сибирьниң болгаш Төптүн районнарынга, а ол ышкаш Закавказьениң болгаш Соңгу чүктүн районнарынга кара металлургия улам ыңай хөгжээн. Закавказьенин металлургия болгаш Бакунун хоолай-прокат заводтарының тудуушкуну колдуунда доозулган, Череповецтин металлургия заводунда болгаш Орск-Халиловтун металлургия комбинадында баштайгы домна суугуларны ажылдадып киирген.

5. **Өңнүг-металлдар** бүдүрери бешки беш чылда дыка өскен. Арыглаан чести бүдүрүп үндүрери 1950 чылдыынга деннээрге 1955 чылда 53 хуу өскен, аллюминий — 2,8 катап, коргулчун 2,3 катап, цинк — 2 катап, никель — 37 хуу өскен. Оон-биле кады элээн хөй өңнүг металлдар бүдүрерин өстүрер талазы-биле онаалгалар чедир күүсетинмээн.

Ажылдап турар бүдүрүлгелерни элээн хемчээлге калбартып, технологтуг чорудулгаларны дүргенчидип база күчү-шыдалдарны ажыглаарын экижидип тургаш, өңнүг металлдарны бүдүрерин өстүрери боттанган. Бешки беш чылда арыының талазы бедик металлдарны шиңгээдип алган болгаш бүдүрерин организастаан, бедик маркалыг металлдар бүдүрериниң бот дензизи улгаткан. Даг ажылдарын механизастаарының деннели бедээн. 1955 чылда өңнүг металлургияның даг ажылдарынга руда болгаш порода ажаап алырын 1950 чылда 45 хуу механизастаанынга удур 74 хуу механизастаан, а арыглаа казыышкыннардан руданы дажыырын — 65 хуу турганынга удур 92 хуу механизастаан. Оон-биле кады даг-руда бүдүрүлгелеринде холдуп күш-ажылы элээн хөй санныы-биле ам-даа ажыглатынып турар. Руда болбаазырадыр болгаш металлургия бүдүрүлгелеринде агрегаттарның ажылын автоматчыдар талазы-биле, а ол ышкаш чиг-этти комплексилиг ажыглаарын хандырар болгаш өңнүг база ховар металлдарның чидириин кызырар төлээде өңнүг металлургияның бүдүрүлгелерин чедир дериириниң ажылын автоматчыдар талазы-биле хемчеглер четпес чорутунган.

6. **Электрижидилге** талазы-биле алырга электроэнергия ажылдап кылырының талазы-биле беш чыл планының онаалгазы ажыр күүсетинген. 1955 чылда 170 миллиард киловатт-шак электроэнергия ажылдап кылдынган, азы 1950 чылдыындан 87 хуу хөй болган.

Беш чыл дургузунда районнарның гидроэлектростанцияларында 2.534 муң киловатт хемчээлдиг күчү-шыдалдарны ажылдадып киирген. Каховка ГЭС-тиң баштайгы эзлчээ хуусаа мурнунда туттунган болгаш ажыглалда кирген. Делегейде эн улуг гидроэлектростанцияларның бирээзи болур Куйбышев ГЭС-те баштайгы агрегат үлетпүр тогун 1955 чылда берген; Куйбышев — Москва аразында 400 муң вольт күштүг электри дамчыдылгазының шугумунун тудуушкуну чорутунган.

Сталинградтың, Новосибирскиниң болгаш Бухтарминскиниң гидроэлектростанцияларының тудуушкуну, а ол ышкаш Ангара хемде Иркутск ГЭС-тин тудуушкуну калбарган.

Уралда, Кузбасста, Мурнуу чүкте, Төпте болгаш чурттун өске-даа районнарында одалга-биле ажылдаар улуг-улуг электростанциялар туттунган болгаш ажылдап кирген, ол электростанцияларда бус турбиналары болгаш бустун бедик параметрлерлиг котелдары тургустунгулаан.

Хоорайларны болгаш үлетпүр бүдүрүлгелерин хандырары-биле районнарның одалга-биле ажылдаар 23 электри төптерин туткан болгаш ажылдадып киирген. Районнарның электростанцияларында одалга агрегаттарының күчү-шыдалы беш чыл дургузунда 2-ден ажыг катап өскен.

5.000 киловатт күчүлүг, делегейде бир дугаар үлетпүрүн атомнуг электростанциязын ажыглалда киирген.

Районнарның бүгү-ле гидроэлектростанциязында агрегаттарны башкарарын автоматчыдары доозулган, одалга-биле ажылдаар электростанцияларга автоматчыдылга болгаш энергетиктиг системаларның диспетчер пунктуларын, гидроэлектростанцияларны болгаш немелде станцияларны телемеханизастаары нептереп турган. Оон-биле кады одалгалыг электростанцияларга хөй күш кирер дузалал ажылдар, ылаңгыя одаар чүүл ажыл-агыйында четпес механизастатынган. Чурттун электрижидилгези элээн өссе-даа, бешки беш чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдези-биле деннээрге энергетиктиг ажыл-агыйның мурнаар хөгжүлдези чедип алдынмаан. Электростанцияларны ажылдадып киирериниң талазы-биле онаалдалар гидроэлектростанцияларның тудуушкунунун хожудап турарының ужурунда чедир күүсетинмээн. Электри болгаш одалга четкилериниң тудуушкунунда хожудаашкын база бар болуп турар. Элээн хөй энергетиктиг системаларда электри күчү-шыдалдарының эргежок чугула курлавырлары тургустунмаан, чурттун чамдык районнарынга электри күжү четпес болуп турган.

7. **Нефть** тывыжын өстүрер талазы-биле беш чыл планының онаалдазы ажыр күүсетинген. 1955 чылда 71 миллион тонна нефть тып алдынган, ол болаа 1950 чылдагы нефть тывыжын 87 хуу ажып турар.

Нефть үлетпүрүн хөгжүдериниң дүрген темпилери болза бедик продуктулуг нефтилиг чаа байлак черлерни ажыдарынга болгаш үлетпүр талазы-биле ажылдап кирериниге база нефть тывар черлерни ажыглаарының депшилгелиг аргаларын калбаа-биле нептередиринге үндезилээш чедип алдынган. Нефтиниң ниити тывыжында Повольжьениң болгаш Уралдың районнарының бот дензизи 1950 чылда 29 хуу турганындан 1955 чылда 57 хуу чедир өскен. Чер каъдының базыышкынын доктаадырынга нефтилиг шөлдерни законтурлуг сугландырары улуу-биле хөгжээн. Скважиналарның ортумак ханызы элээн улгадып турда беш чыл дургузунда ажыглал өрүмнээшкинниң дүргени 42 хуу, шинчилел өрүмнээшкинниң — 46 хуу өскен. Скважиналарны эн-не депшилгелиг турбина аргазы-биле өрүмнээри өрүмнээшкинниң ниити хемчээлиниң 83 хуузу четкен.

Ынчалза-даа нефть тывыжын улам ыңай өстүрерде бар болуп турар курлавырлар четпес ажыглатынган. Каътты гидравликтиг оярының болгаш нефтилиг эрги шөлдерни ажыглаарының ажыктыын бедидериниң аргалары оожум нептеретинип турган болгаш өрүмнелге ажылдарын организастаарының мурнакчы дуржулгазы кошкак нептеретинип, өрүмнээшкинниң чаа аргалары оожум ажылдап кылдынып турган.

Нефтиниң арыг продуктуларын бүдүрери 2,2 катап өскен, оон иштинде автомобиль бензини — 2,4 катап, дизельдиг кывар чүүл — 4,1 катап өскен. Чаар үстерни ажылдап кылыры — 1,6 катап өскен.

Чаа заводтарны тудуп тургаш нефть ажылдап кылырының күчү-шыдалдарын өстүргени-биле чергелештир нефть продуктуларын бүдүрериниң элээн немей өзүлдези болза бүдүрүлгелерни чаартырының база ажылдап турар заводтарга технологтуг чорудулгаларны дүргенчидериниң күселибиле чедип алдынган. Оон-биле кады нефть ажылдап кылыр, ылаңгыя чиг-этти болбаазырадыр талазы-биле чаа күчү-шыдалдарны ажылдадып киирериниң онаалгалары элээп чедир күүсетинмээн. Нефть болбаазырадып кылыр үлетпүрге чаа технологтуг чорудулгалар оожум ажылдатынып, четпес хемчээлдиг нептеретинип турган.

8. **Газ** үлетпүрү бешки беш чылда улам ыңай хөгжээн, ынчалзажок газты тыварын болгаш бүдүрерин көвүдедир талазы-биле беш чылдың онаалгалары чедир күүсетинмээн. Бойдус болгаш эдеринчи газты тывары, а ол ышкаш хөмүр даштан болгаш сланецтен газ бүдүрери беш чылдың дургузунда 68 хуу өскен болгаш 1955 чылда 10,4 миллиард кубиктиг метр болган. Беш чылдың дургузунда газтыг чаа черлерни ажыткылаан, газ дамчыдылгаларының четкизи калбарган болгаш газчыткан хоорайларның саны көвүдээн. Газ дамчыдылгаларлыг элээн хөй магистральдарны: Дашава—Киев—Москва, Кохтла-Ярве — Таллин болгаш оон-даа өскелерни ажыглалга киирген.

Нефтиниң эдеринчи газын алыр талазы-биле болгаш хоорай ажыл-агыйын газ хүлээп алырынга белеткээр талазы-биле ажылдарның хожудаашкынындан газ үлетпүрүнүн хөгжүлдези саадаан.

9. **Хөмүр даш** үлетпүрүнге беш чыл планының хөмүр даш тывыжының талазы-биле онаалгазы ажыр күүсетинген. 1955 чылда хөмүр даш тывыжы 391 миллион тонна болган, тодаргайлаарга беш чыл дургузунда беш чыл планын ёзугаар 43 хуу болур турганынга удур 50 хуу өскен. Ынчалзажок хөмүр даш тывыжының өзүлдези ылаңгыя ССРЭ-ниң Европа кезээниң районнарынга улус ажыл-агыйының өзүп турар хереглелдеринден хожудап турган. Кокстадырарынга хереглээр хөмүр даштың тывыжы беш чыл дургузунда 50 хуу көвүдээн. Хөмүр даштыг хептээри дыка өскен. Хөмүр даштың шынарын экижидер талазы-биле беш чыл планының онаалгалары чедир күүсетинмээн: хөмүр даштыг арыглап болбаазырадырын 2,7 катап өстүрер онаалгалыг турда 2,3 катап өстүрген.

Бешки беш чылдың чылдарының дургузунда хөмүр даш үлетпүрүнге хөмүр даштыг черлерни ажылдап кылырының методтарын улам ыңай экижидер талазы-биле ажылды чоруткан. Хөмүр даштыг ажык арга-биле тыварының хемчээли дыка улгаткан.

Хөмүр даш тывыжының чорудулгаларын механизастаары хөгжээн. Хөмүр даш комбайннарының саны беш чыл дургузунда 3,1 катап өскен, порода-чүдүрүлге машиналары 2,7 катап өскен. Шала ийленчек болгаш ийленчек бадыышкынның каъттарынга хөмүр даштыг оваалаарын механизастаарының деннели беш чыл дургузунда 16-дан 33 хуу чедир, а кол горизонталдыг белеткел ажылдаашкыннарының чорудулгазының үезинде хөмүр даштыг болгаш породаны чүдүрерин механизастаарының деннели 25-тен 47 хуу чедир өскен.

Даг машиналарын болгаш механизмнерин автоматтыг болгаш ырактан башкарары хөгжээн. Металлдан болгаш демир-бетондан кылган быжыглаашкынның чаа хевирлери хөмүр даш шахталарында нептерээн. Механизастаан көжүп чоруур быжыглаалдарны чаза девиишкиннерге ажыглап эгелээн. Оон-биле кады элээн хөй аар болгаш хөй күш үнер ажылдарны механизастаары ам-даа четпес. Даг ажылынга хереглээр бар техниканы хөй-хөй хөмүр даш шахталарында болгаш хөмүр даштыг черлерде долдур ажыглавайн турар.

Хөмүр даш шахталарының болгаш хөмүр даштыг черлерниң күчү-шыдалдарын ажыглалга киирери бешки беш чылдың дургузунда дөртку беш чылдыынга деннээрге барык 30 хуу өзер кылдыр көрдүнгенинге удур 8 хуу көвүдээн.

Торф тывыжы 1955 чылда 50 миллион тонна чедир (колхозтарның тыпканын санаваска), азы беш чыл планын ёзугаар 1950 чылдыынга деннээрге 27 хуунун орнунга 42 хуу көвүдээн. Депшилгелиг фрезерлиг арга-биле торф тывары беш чылдың дургузунда 3 ажыг катап өскен. Аар болгаш хөй күш үнер ажылдарны механизастаарынга торф үлетпүрү хөй санныг дериг-херекселдерни алган, ынчалзажок торф үлетпүрүнде чамдык чорудулгаларның механизациязының деннели ам-даа куду болуп артпышаан.

Сланецтер тыварының талазы-биле онаалда күүсетинген. 1955 чылда 10,8 миллион тонна, азы 1950 чылдыынга бодаарга 2,3 катап хөй сланецти тыпкан.

10. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга техниктиг депшилгениң үндезини болуп турар машина тудуушкуну бешки беш чылда эн-не бедик темпилер-биле хөгжээн. Машина тудуунун болгаш металл болбаазырадылгазының продукциязын бүдүрери беш чылдың дургузунда планда көрдүнген 2 катап өзүлденин орнунга 2,2 катап өскен. Үлетпүрге, тудугга, көдээ ажыл-агыйга болгаш транспортка хереглээр элээн хөй санныг бедик бүдүрүкчүлүг машиналарны, дериг-херекселдерни болгаш ылаптыг шын ажылдаар приборларны тургускан болгаш шиңгээдип алган. Бедиткен ылавылаашкынныг металл кезер станоктарны, автомобильдерни, тракторларны, приборланы бүдүрерин көвүдедир талазы-биле онаалгалар ажыр күүсетинген. Далай флодунга хереглээр чүьк судноларын болгаш танкерлерни бүдүрерин көвүдедир талазы-биле онаалгалар күүсетинген. Энергетика дериг-херекселдерин бүдүрери дыка өскен. 1950 чылдыынга деннээрге 1955 чылда: бус котёлдарын бүдүрери 2,6 катап, бус турбиналары — 70 хуу, гидравликтиг турбиналар — 4,7 катап, оон иштинде улуг-улуг турбиналар — 9 катап, турбиналарга хереглээр генераторлар бүдүрери — 4,8 катап, улуг-улуг электромашиналар — 2,6 катап, 100 киловатт ажыг күчүлүг генераторлар — 2,9 катап, күштүг трансформаторлар — 1,9 катап көвүдээн.

Металлургия дериг-херекселдерин бүдүрери 55 хуу, оон иштинде прокат дериг-херекселдери — 64 хуу өскен; химия дериг-херекселдерин бүдүрери 2,6 катап, саазын болгаш целлюлоза үлетпүрүнге хереглээр дериг-херекселдер — 2,4 катап өскен.

Металл кезер улуг-улуг станоктарны бүдүрүп үндүрери беш чыл дургузунда 2,3 катап, бедиткен ылавылаашкынның станоктары — 2,1 катап дарганналга-хептелгениң аар машиналары — 5,6 катап, приборлар — 3 катап өскен.

Көдээ ажыл-агыйның машиналарын болгаш чепсектерин бүдүрериниң деннели дыка бедээн: тракторлар — 50 хуу, оон иштинде дизельдиг тракторлар — 82 хуу, көдээ ажыл-агый машиналарын бүдүрери — 2 катап өскен. 1955 чылда 163 муң тракторларны бүдүрген.

1955 чылда 445 муң автомобильдерни, азы 1950 чылдыынга бодаарга 23 хуу хөйнү бүдүрүп үндүрген.

Далай флодунга хереглээр чүьк судноларын болгаш танкерлерни бүдүрүп үндүрери беш чыл дургузунда 2,9 катап, хемнериниң пассажир суднолары — 87 хуу болгаш балык тывыжының флодунга хереглээр суднолары — 2,6 катап көвүдээн.

1951—1955 чылдарның дургузунда мурнунда ССРЭ-ге белеткеп үндүрбейн турган элээн хөй чаа бедик бүдүрүкчүлүг станоктарны, машиналарны болгаш агрегаттарны шиңгээдип алган болгаш бүдүрүп үндүрген. Металлургия үлетпүрүнге хереглээр блумингтерниң болгаш слябингтерниң чаа хевирлерин, чуга демирге, доктаамал эвес каржыышкыңнарга хереглээр демирлерге болгаш профилдерге, алюминий эзилдириглеринден чуга ленталарның болгаш демирлерниң соок прокадынга база чуга хана хоолайларының соок прокадынга прокат станнарын тургускан болгаш белеткээн. Куйбышевтин гидроэлектростанциязынга хереглээр улуг турбиналарны болгаш генераторларны, Куйбышев—Москва электри дамчыдылгазының шугумунга хереглээр тергиин бедик параметрлерниң бус турбиналарын, бедик вольтулуг электроаппаратураны бүдүрерин шиңгээдип алган. Хөй санныг чаа эн-не болбаазырангай болгаш эн-не ылаптыг контроль-хемчээл приборларын бүдүрерин шиңгээдип алган.

Ишкири 14 кубиктиг метр хымыштыг кылаштап чоруур күчүлүг экскаваторларның—драглайннарның, ишкири 4 кубиктиг метр хымыштыг экскаваторларның-драглайннарның, ишкири 15 кубиктиг метр хымыштыг илчирбелиг экскаваторларның, 5 муң метр ханы черге өрүмнээр өрүмнээшкин установкаларының конструкцияларын ажылдап кылган болгаш оларны белеткеп үндүрген.

Бетон кылыр заводтарга хереглээр дериг-херекселдерни, демир-бетон конструкцияларны болгаш кылыгларны белеткээр талазы-биле заводтарга хереглээр технологтуг дериг-херекселдерни массалыы-биле бүдүрерин шиңгээдип алган.

Ынчалзажок машина тудуушкуну улус ажыл-агыйының элээн хөй адырларын амды үениң дериг-херекселдери-биле ам-даа долдур хандырбайн турар. Дарганналга-хептелге машиналарын, шуткулга, прокат болгаш химия дериг-херекселдерин, металл кезер станоктарның депшилгелиг бөлүктерин, ылаңгыя тускай болгаш агрегат станоктарын, автоматтыг шугумнарны болгаш электри дериг-херекселдериниң элээп хөй хевирлерин бүдүрериниң деннели чавыс. Көдээ ажыл-агый машина тудуушкуну көдээ ажыл-агый ажылдарының комплексилиг механизациязынга, ылаңгыя тараа культураларын ангылап ажаарынга, хөвеңни, кукурузаны, лённу, картофельди, ногааларны ажаап алырынга, а ол ышкаш мал ажылының фермаларында ажылдарны механизастаарынга хереглээр болбаазырангай машиналарны тургуспаан. Хөрзүн болбаазырадырынга аскылыг болгаш көдээ ажыл-агый культураларын тарып өстүреринге хереглээр өске-даа чепсектерни мырынай четпес бүдүрүп үндүрүп турар. Чаа депшилгелиг машиналарның, дериг-херекселдерниң болгаш приборларның конструкцияларын чогаадып кылыры болгаш оларны бүдүрерин шиңгээдип алыры оожум боттанып келген, бүдүрүлгениң чаа технологтуг чорудулгаларын болгаш мурнакчы аргаларын кошкак нептереткен.

Машина тудуушкунунга бүдүрүлгелерни специализастаарын болгаш кооперастаарын хөгжүдеринче шоолуг кичээнгей салбаан.

11. Бешки беш чылда химия үлетпүрүнүн продукциязының эн чугула хевирлерин бүдүрери дыка көвүдээн. 1955 чылда минералдыг удобрениелер бүдүрүп үндүрери 1950 чылдыынга деннээрге 75 хуу көвүдээн болгаш 9,6 миллион тонна, каустиктиг сода — 72 хуу көвүдээн болгаш 563 муң тонна, кальцийчиткен сода — 92 хуу көвүдээн болгаш 1.437 муң тонна болган, центетиктиг каучук — 68 хуу көвүдээн. Көдээ ажыл-агый үнүштериниң хоралакчыларынга болгаш аарыгларынга удур демиселге хереглээр органиктиг хоран-химикаттарны бүдүрери дыка көвүдээн. Пластиктиг массаларны, оон иштинде өңнүг металлдарның солукчуларын бүдүрери өскен. Синтетиктиг будуктарны, кылымал торгуга хереглээр чиг-эттиг база химия чиг-эдиниң болгаш материалдарының өске-даа ховар хевирлерин бүдүрери база көвүдээн. Нефть үлетпүрүнүн артынчы болуп үнген газындан синтетиктиг этил спиртти, а ол ышкаш кылымал торгуга хереглээр ацетилцеллюлозаларны үлетпүрге бүдүрерин организастаан. Үүрмектээн суперфосфатты бүдүрери 5,3 катап көвүдээн.

Химия үлетпүрүнге күчү-шыдалдарының немей өзүлдези бешки беш чылда мурнундагы беш чылдыынга деннээрге аммиак, күгүрлүг кислота, кальцийчиткен болгаш каустиктиг сода болгаш өске-даа продуктулар бүдүрер талазы-биле көвүдээн.

Химиктиг продуктуларны бүдүрери элээн өскен-даа болза, улус ажыл-агыйының оларга, ылаңгыя минералдыг удобниелерге болгаш пластмасстарга хереглели сан-даа, ассортименти-даа талазы-биле долдур хандыртынмайн турар. Каустиктиг соданы, минералдыг удобрениелерни болгаш синтетиктиг каучукту бүдүрерин өстүрер талазы-биле беш чыл планында доктаатынган онаалгалар чедир күүсетинмээн.

Химия үлетпүрүнге нефть болгаш бойдус газтарын мырыңай четпес ажыглап турар, оон-биле холбаштыр үлетпүр хереглелдеринге, хамыктың мурнунда синтетиктиг каучукту, спиртти, эзилдириглерни болгаш дозуларны бүдүрериниге аъш-чемниң дыка хөй хемчээлдиг чиг-эдин чарыгдап турар.

12. **Ыяш** үлетпүрү бешки беш чылда улам ыңай хөгжээн. Ынчалзажок улус ажыл-агыйының хереглелдеринден ыяш үлетпүрүнүн хожудаашкыны узуткатынмаан. Беш чыл планында тудугга хереглээр ыяшты сөөртүп үндүрерин барык 56 хуу көвүдедирин көрген турган. Тудугга хереглээр ыяшты херек кырында сөөртүп үндүргени (колхозтарның сөөртүп үндүргенин санаваска) 1955 чылда 197 миллион кубиктиг метр болган, азы 1950 чылдыынга удур 28 хуу көвүдээн.

Хөй ыяштыг районнарга, ылаңгыя Соңгу чүктүн, Уралдың, Барыын Сибирьниң болгаш Карел-Фин ССР-ниң районнарынга ыяш белеткелдерин таарыштыр тургузарын, а ол ышкаш ол районнарга ыяш дилер заводтарның күчү-шыдалдарын улгаттырар талазы-биле беш чыл планында көрдүнген чүүлдер четпес хемчээлдерге боттанып келген.

Ыяш белеткелдерин механизастаары дыка калбарган. 1955 чылда ыяш белеткелдериниң кол чорудулгаларын механизастаарының деннели ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүрүнүн министерствозунун талазы-биле алырга: ыяшты оваалаарынга — 86 хуу, ыяшты сөөртүп чедиреринге — 74 хуу, үстүкү складтарга ыяшты чүдүреринге — 61 хуу, ыяшты сөөртүп үндүреринге — 79 хуу четкен. Ынчалзажок ажылдарны комплексилиг механизастаарын мырыңай четпес боттандырган. Ыяш белеткелдеринге механизмнерни четпес ажыглаан.

Саазын бүдүрүп үндүрер талазы-биле беш чыл планының онаалгазы 1954 чылда күүсетинген. 1955 чылда саазын бүдүрери 1950 чылдыынга деннээрге план ёзугаар 46 хуу болурунун орнунга 56 хуу көвүдээн.

Шуугайларны, ыяш-химия продукциязын, гидролизтиг болгаш сульфиттиг спиртти бүдүрери дыка бедээн. 1955 чылда мебель бүдүрери 1950 чылдыынга деннээрге 2,5 катап көвүдээн. Ынчалзажок мебель бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле онаалга чедир күүсетинмээн.

13. Кол **тудуг материалдарын** бүдүрерин көвүдедир талазы-биле бешки беш чыл планының онаалгалары 2 катаптан эвээш эвес күүсетинген. Беш чыл дургузунда цемент бүдүрери 2,2 катап, шифер — 2,7 катап, хоюглаан кылагар шил — 5,7 катап, тууйбу — 2,1 катап өскен. 1955 чылда цементини — 22 миллион ажыг тоннаны, шиферни — 1,5 миллиард чижек кезекти, соңга шилин — 100 миллион хире дөрбелчин метрни, тууйбуну — 20 миллиард ажыг кезекти бүдүрген.

Хевир шинчи киирериниң тудуг материалдарын, а ол ышкаш керамикадан, гипстен болгаш демир-бетондан заводтарга конструкцияларны болгаш кезектерни белеткээриниң бүдүрүлгези дыка өскен. 1955 чылда чыып эптээр демир-бетон конструкциялар болгаш кезектер бүдүрүп үндүрери 5 миллион кубиктиг метр болган. Бүдүрүп үндүрүп турар тудуг материалдарының ассортиментизи дыка калбарган болгаш оларның шынары экижээн. Цементиниң чаа хевирлерин, демир-бетондан болгаш өске-даа кылыглардан янзы-бүрү конструкцияларны болгаш кезектерни бүдүрерин калбак хемчээлдерге организастаан. Ынчалзажок тудуг конструкцияларының, хевир-шинчи киирер тудуг материалдарының, керамикадан, гипстен, бетондан болгаш демир-бетондан кезектер кылырының үлетпүр бүдүрүлгези тудугнун хереглелдеринден ам-даа хожудап турар.

14. **Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн** продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле беш чыл планының онаалгалары беш чыл дургузунда ниитизи-биле 70 хуу күүсетинген.

Чиик үлетпүрүнүн кол кылыгларын бүдүрери мынчаар көвүдээн: хөвең-саазын пөстер — 1955 чылда 5,9 миллиард метр чедир, азы 1950 чылдыынга деннээрге 51 хуу, дүктен кылган пөстер — 251 миллион метр чедир, азы 62 хуу, торгу кылыглыг пөстер — 526 миллион метр чедир, азы 4 катап, идиктер — 299 миллион эш чедир, азы 32 хуу көвүдээн. Дүктен кылган пөстер бүдүрүп үндүрер талазы-биле беш чыл планы хуусаа бетинде, 1954 чылда күүсетинген. Хөвең-саазын пөстер болгаш идиктер бүдүрер талазы-биле беш чыл планының онаалгалары чедир күүсетинмээн.

Чоннүн негелдези бедир турар экижиткен ассортиментиниң элээн хөй үлетпүр бараанналарын бүдүрери дыка көвүдээн. Хөвең-саазын ворс пөстерни бүдүрери 6 ажыг катап, Кылымал торгу-биле пөстер бүдүрери 3,9 катап, шокар пөстер — 3,2 катап көвүдээн. Костюм кылыр арыг дүктен кылган камволь пөстер бүдүрери 2,7 катап, арыг дүктен кылган тон кылыр нарын шекпен пөстер — 3,2 катап көвүдээн.

«Капрон» торгудан, дүк болгаш чартык дүк аргыгдан эр, хөрээжен ук кылыглар, кылымал торгудан иштики хеп кылыр трикотаж, каас-хол идиктер бүдүрери дыка көвүдээн.

Чиик үлетпүрүнүн кылыгларының шынары элээн экижээн, ынчалзажок чамдык бүдүрүлгелер ам-даа четпес шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар.

(Уланчызы 3-ку арында).

1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезининң бешки беш чыл планының күүселдезининң түннелдеринин дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининң Улус ажыл-агыйының перспективтиг планнаашкынының талазы-биле Күрүне комиссиязының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелининң чанында Төп статистика эргелелининң дыңнадыы

(Уланчызы).

Хөвең-саазын, хендир болгаш дүк үлетпүрүнге бедик тыртыышкынныг приборларлыг бедик бүдүрүкчүлүг аргыг машиналарын болгаш автоматтыг аргыг станоктарын нептереткен. Трикотаж үлетпүрүнге автоматчыдылганың деннелиң болгаш даранылга бүдүрүлгезинге ажыдарны механизастаарынын деннелин бедиткен. Ынчалзажок пөс-тазыл боҥаш чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин чыл техника-биле чепсеглээнниң деннели деңнии четпес.

Бешки беш чылдың чылларының дургузунда чиик үлетпүрүнүң хөй санныг бүдүрүлгелерин ажыдадып кирген. Камышлин, Херсон хоорайларда хөвең-саазынның ан улуг комбинаттары болгаш Барнаулда ийиги комбинат, Минскиде камволь комбинады продукциязын үндүрүп эгелей берген. Кылымал волокнону бүдүрер бүдүрүлгелерниң болгаш чиик үлетпүрүнүң өске-даа бүдүрүлгелерин ажыдадып кирген. Ынчалзажок хөвең-саазын пөстерин, кылымал волокнону болгаш ниихтерин ажылдап кылырынга күчүг-шыдалдарны көвүдедир талазы-биле онаалгалар чедир күүсетиннээн.

Беш чылдың дургузунда аъш-чем үлетпүрүнүң ког продуктуларын бүдүрери мынчаар өскен: хоюг чигир—36 хуу, ССРЭ-ниң Эът болгаш сүт продуктулар үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелериниге эът—69 хуу, мал саржаа — 40 хуу, үнүш үзү — 43 хуу, консервалар — 2,1 катап, балык тудары — 56 хуу көвүдээн. 1955 чылда хоюг чигирни 3,4 миллион тоннаны, ССРЭ-ниң Эът болгаш сүт продуктулар үлетпүрүнүң министерствозунуң бүдүрүлгелериниге эътти — 2,3 миллион тоннаны, мал саржаан болгаш өскелиа сүт продуктуларын (сүтке чижеглеп санаарга) — 13,5 миллион тонна, үнүш үзүн (колхозтарның бүдүргенин санаваска) — 1,1 миллион тоннаны ажылдап үндүрген, балык тударын (колхозтарның тутканын санаваска) 2,7 миллион тонна болган.

Бүдүрүп үндүрүп турар аъш-чем продукциязының ассортиментизи кайбарган болгаш шынары экижээн. Аъш-чемниң кезектеп салыглаар барааннарын болгаш савзыл каан бараанналарны бүдүрүп үндүрери дыка көвүдээн. Ынчалзажок аъш-чем үлетпүрүнүң чамдык адырлары (чигир, эът, саржаг кылыр) продукция бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле оларга доктаатынган онаалгаларны чедир күүсетпээн.

1951—1955 чылларның дургузунда аъш-чемниң хөй санныг бүдүрүлгелерин тутkан. Хоюг чигир болган рафинад чигир заводтарының, саржаг хайындырар заводтарының, консерва заводтарының, чаган сүт продукциязы бүдүрер заводтарның күчү-шыдалдары улгатkан.

15. **Чурт үлетпүрүнүң болгаш тывыш кооперациязының бүдүрүлгелериниге үлетпүр продукциязын бүдүрерин көвүделир талазы-биле беш чылдың онаалгазы 1954 чылда ажыр күүсетиннген.**

1955 чылда чурт үлетпүрүнүң болгаш тывыш кооперациязының бүдүрүлгелериниң нийти продукциязының бүдүрүлгези 1950 чылдыңга деңнээрге план ёзугаар 60 хуу болур турганының орнунга 2 катап көвүдээн. Ынчалзажок чурт үлетпүрүнүң болгаш тывыш кооперациязының бүдүрүлгелериниң ажылдап кылын турары калбак хереглелдиң кылыгларының шынары болгаш ассортиментизи чонаүң негелделеринден дыка хожудап турар, ажыдаашкынның чаа методтарын бүдүрүлгеге кошкак нептередип турар, кылыгларны хевир книрериниге шоолуг кичээнгей салбайн турар.

Чонның амыдырал-чуртталгазынга хереглелдерин хандырар талазы-биле мастерскаязарның четкизин мырнай четпес калбарткан. Чурт үлетпүрүү болгаш тывыш кооперациязы чер-черниң чиг эдин болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң артынчы болуп үнген түүлдерин ам-даа кошкак ажыглап турар.

16. **Культура-амыдырал угланышкынының болгаш ажыл-агый хереглелиниң барааннарын бүдүрери бешки беш чылдың чылларының дургузунда дүрген темпилер-биле хөгжөөн.** 1950 чылдыңга деңнээрге 1955 чылда шактар бүдүрери 2,6 катап көвүдээн болгаш 19,7 миллион кезек болган, чадаг тергелер — 4,4 катап болгаш 2,9 миллион кезек, мотоциклдер — 2 катап болгаш 244 муң кезек болган, радиоприемниктер болгаш телевизорлар — 3,7 катап көвүдээн болгаш 4 миллион кезек болган, амыдырал-чуртталганың дааранылга машиналары — 3,2 катап көвүдээн болгаш 1,6 миллион кезек болган.

Бешки беш чылда аар үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниге амыдыралга хереглээр соодукчуларны, хеп чуур машиналарны, доозун сорлурукчуларын, телевизорларны болгаш калбак хереглелдиң өске-даа кылыгларын массалыг бүдүрерин организастаган. Ынчалзажок айтынган барааннарга чонның хереглели долдур хандыртынмайн келген.

17. **Тудуг индустриязы** бешки беш чылда улам ынай хөгжөөн. Чагыг-биле ажыдаар тудуг болгаш эптелге организациялары амгы үениң машиналары-биле болгаш механизмнерн-биле чепсеглетинген, Москвада, Ленинградта, Киевте тудугнуң улгаттыр каттыштырган күүлүг организацияларын тургускан. Тудугжулар кадрлары мергежилдиг ажылчыннар-биле болгаш инженер-техниктиг ажыдакчылар-биле немей долдунган. Тудугга индустриалдыг методтарны ажыглаары дыка калбарган. Чыып эптээр демир-бетон конструкцияларны болгаш кезектерни бүдүрер талазы-биле алган хөй санныг бүдүрүлгелер тутkунган. Тудуг машиналарының болгаш механизмнериниң паркы план ёзугаар көвүдээн, тудуг ажыдарын механизастаарының деннели бедээн.

Оон-биле чергелештир тудугда ам-даа улуг четпестер бар. Хөй-хөй министерстволар болгаш тулуг организациялары кадыгал тулуушкунның күрүне планнарын күүсетпейн турар база чаа бүдүрүлгелерни, чуртталга-бажыңнарын болгаш культура-амыдырал угланышкынының албан черлерин ажыглалга киирериниң доктаатынган хуусаалларын треп турар. Бажыңнарны болгаш улуг тудугларны тудары дыка үзамдыгып турар. Механизацияның ылангыя үлүрүлге ажыдарында деннели четпес. Хөй-хөй тулугларда тудугнуң улуг машиналарының болгаш механизмнериниң паркын ам-даа багай ажыглап турар.

Чыып эптээр конструкцияларны болгаш кезектерни, ылангыя чыып эптээр демир-бетон конструкцияларны тудугга ырынай четпес ажыглап келген. Чангыс аай төлевилелдерни ажылдап кылырынче кичээнгейни четпес салган. Төлевилээшкин үезинде артык үүлдерни болдуруп турган, ол чоруk күрүнениң акша-хөрөнгилерни төткчеглеп чарыдаарынга чедирип турган.

Тулугнуң индустриалдыг аргаларын калбаа-биле нептередип шыдаар аргазы чок оонак тудуг организацияларының саны ам-даа улуг.

18. Бешки беш чылдың чылларының дургузунда күүсетинген геолог-шинчилел ажыдарлары эжиттиг кыымалларның курлавырларын дыка көвүдедирин хандырган. Шинчилеп тыпкан байлак демир-рудаларының курлавырларының нөмей өзүлдези беш чылдың эгезиндеги курлавырлардан хамаарыштыр алырга 91 хуу, чес — 31 хуу, коргучүн — 98 хуу, бокситтер 221 хуу, никель — 94 хуу, ак-коргучүн—133 хуу, молибден — 69 хуу, мөңгүн суу — 154 хуу, нефть — 140 хуу, бойдус газы — 222 хуу, фосфориттер — 33 хуу болган, а ол ышкаш күчү-шыдалдарының талазы-биле хоюг даш шахталарының шөлдериниң нөмей өзүлдези 58 хуу хемчээлге хандыртынган.

Кустанай областын кара металлургияның хөгжүлдезинге чаа хөй рудалыг районну, энергетиктиг хөмүр даштарның байгамчык хөй курлавырлары болгаш бокситтерниң хөй курлавырлары шинчилетинин тывыган. Чөөн Сибирьниң ангара-Илим районунда демир рудалыг черлерни үлетпүрге шингээдип алыры-биле белеткээн. Татар АССР-ниң нефтиниг чаа черлериниде болгаш Поволжьеның өске-даа районнарында, а ол ышкаш Башкир АССР-де нефтиниң улуг курлавырлары илереткинген. Украинада болгаш Ставрополь крайда бойдус газының дыка хөй курлавырлары илереткинген болгаш шинчилетинген.

II. КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Бешки беш чылдың чылдарында көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин үзэм ынайы хөгжүлезин боттандырган. СЭКП ТК-ның сентябрь (1953 чыл), февраль—март (1954 чыл) болган январь Пленумнарының шиитпирлеринде дүүштүр чорутуpган улуг хемчеглер көдээ ажыл-агыйны улам бедик чаламе көдүрерин хандырган. Ынчалза-даа көдээ ажыл-агый продукциязының бүдүрүлгезинин өзүлдези бешки беш чылдың планының онаалгаларынаан хожуган турган.

2. Бешки беш чылдың дургузунда бүгү көдээ ажыл-агый культураларының тарылга шөлдери 39,5 миллион гектар, оон иштинде болдуунда кызыытастың болгаш кукурузаның тарыгаларын калбартканының күсели-биле тараа культураларның тарылга шөлдери 23,5 миллион гектарга көвүдээн. Тараа культураларының дүжүттүү бедээн. 1951—1955 чылларның дургузунда бир гектардан алыр тараанны чылда орлумаа-биле херек кырында чыыдазы (херек кырында алынган дүжүт-биле) 1946—1950 чылларның дургузунда чыыдазы-биле деңнээрге 18 хуу бедээн. 1955 чылда тараанның нийти чыыдазы 1950 чылның деңнелиниен 29 хуу, оон иштинде кызыытастың чыыдазы — 1,5 катап болгаш кукурузаның — 2 катап ашкан. Тараа культураларының бүдүрүлгезинде улуг четпестер болза, оларның дүжүтүнүң ам-даа чазызы болгаш ажаан алышкын үезинде тараанның улуг чидириглери болур.

Тараа ажыл-агыйын көдүрер талазы-биле чугула хемчеглер болза, кур болгаш курукkан черлерни шингээдип алганы база кукурузаның тарыгазын калбарткаңы болган. Кур болгаш курукkан черлерни шингээдип алырының районнарынга 1954 болгаш 1955 чылдарда 30 миллион гектар черни андырган, а бүгү чуртка 33 миллион гектар кур болгаш курукkан черлер андыртынган. 1955 чылда колхозтар болгаш совхозтар кур болгаш курукkан черлерге бүгү көдээ ажыл-агый культураларын 20,5 миллион гектарны, оон иштинде тараа культураларын 18,5 миллион гектарны тараан.

Техниктиг культураларның нийти чыыдазы 1950 чылбиле деңнээрге 1955 чылда мынчаар көвүдээн: чиг-хөвеннин — 9 хуу, чигир свёклазының — 47 хуу, тарымал тооруктуң — 2 катаптан ажыг болгаш лен-волокнонуң — 49 хуу. Беш чылдың дургузунда техниктиг культураларның дүжүт улуу-биле бедээн. Бир гектардан чиг-хөвеннин чыыда ортумаа-биле алыр чыыдазы дерткү беш чыл-биле деңнээрге 19 хуу болгаш чигир свёклазының — 34 хуу бедээн. Бир гектардан лен-волокнонуң чыыдазы ортумаа-биле 1950 чылга деңнээрге 1955 чылда 2 катап болгаш тарымал тооруктуң — 76 хуу бедээн.

Беш чылдың дургузунда картофельдин тарылга шөлдери 7 хуу болгаш ногаалларның — 15 хуу көвүдээн. 1955 чылда картофельдин нийти чыыдазы коллуунда агаар-бойдустуң таарымча чок байдалары-биле холбаштыр 1950 чыл-биле деңнээрге 20 хуу эвээжээн. Беш чылдың дургузунда ногаалларның нийти чыыдазы 42 хуу көвүдээн.

Беш чылдың дургузунда Москваның, Ленинградтың, Уралдың, Донбасстың, Кузбасстың хоорайларының болгаш өске-даа үлетпүр төптеринин база улуг-улуг хоорай чоогунуң эвээларынга картофельдин тарылга шөлдери 14 хуу болгаш ногаалларның — 23 хуу көвүдээн.

Бешки беш чылдың чылдарында агротехниканың мурнакчы аргалары улуу-биле нептерээн. 1951—1955 чылларның дургузунда тараа культураларының сорттуг үрезиннерин чашкан тарыгазы колхозтарга 11,3 миллион гектар болгаш совхозтарга 4,3 миллион гектар көвүдээн. Тараа культураларының эң-не дүжүттүр чаа алаан хөй сорттарын бүдүрүлгеге нептереткен. Ынчалза-даа тараа культураларының бүгү шөлдеринге сорттуг үрезиннер-биле тарылганың бот-денизин ам-даа четпес болуп артынышаан.

3. Беш чылдың дургузунда мал ажылынын кол-кол продуктуларын бүдүрери мынчаар көвүдээн: эът 30 хуу, оон иштинде хаван эъти 66 хуу, сүт бүдүрери 19 хуу, дагаа чуургазын — 54 хуу болгаш дүктү — 42 хуу, моон-биле кады колхозтарның нийти ажыл-агыйынга эътти болгаш сүттү бүдүрерин барык 2 катап, дагаа чуургазын—60 хуу, дүктү 42 хуу көвүдеткен. Колхозтарда бир саар инектен алыр сүттүң саалдазы ортумаа-биле 23 хуу болгаш бир хойдан алыр дүктүң кыргыдазы ортумаа-биле 9 хуу бедээн. Ынчалза-даа колхозтарда малдың продуктулуу беш чылдың планы-биле айыткан деннелге четпээн.

Колхозтарда, совхозтарда болгаш күрүненин өске-даа ажыл-агыйларында, а ол ышкаш колхозчуларның, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттарының өнчүзүнде турар продуктулуг бүгү чүзүн малларының баш саны көвүдээн. Чизе-бүрүткедиң сан медээлерин ёзугаар алырга 1955 чылда чуртка ыйыстыг боза малдың нийти баш саны 67,1 миллион баш болган ийикпе, азы 1950 чылдың төнчүзүнде турган малдың баш саны-биле деңнээрге 17 хуу көвүдээн, оон иштинде саар инектин баш саны 29,2 миллион болган, азы 20 хуу көвүдээн; 1955 чылда хаваннарның баш саны 52,2 миллион баш болган ийикпе, азы 2,1 катап көвүдээн; хойнуң баш саны 125 миллион турган азы 1950 чылның төнчүзүнде турган хойнуң баш саны-биле деңнээрге 51 хуу көвүдээн.

Колхозтарда болгаш совхозтарда малдың уксалыг составы экижитинген.

Сөөлгү чылдарда, ылангыя 1955 чылда малдың чем сууру быжыкkан — кукурузаның болгаш көдээ ажыл-агыйның силоска, а ол ышкаш чайгы үеде малдың ногаал чемнеринге болгаш одарладырынга хереглээр өске-даа культураларының тарыгалары улуу-биле калбарган. Колхозтарда малдың одарладып ажаары экижээн болгаш тургузу азыраар үезинде хереглээр мал чемнерин белеткээри көвүдээн.

4. Чер ажылының болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин өстүргени көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээрин болгаш сатып алырын көвүдедир арганы берген. 1950 чыл-биле деңнээрге 1955 чылда күрүнеге тараанны белеткээр болгаш садып алырын 14 хуу, чиг хөвеннин — 9 хуу, тарымал тооруктуң — 2 катаптан ажыг, чигир свеклазын — 54 хуу, ногаалларны — 90 хуу, малды — 74 хуу, сүттүг—59 хуу, дагаа чуургазын — 51 хуу, дүктүг — 70 хуу көвүдеткен.

1955 чылда тараанны, тарымал тооруктуң, чигир свеклазын, ногаалларны, сүттүг, дагаа чуургазын болгаш дүктүг бешки беш чылдың артыкен чыл бүдүзүнден хойнуң белеткээр болгаш сатып алган.

Чер ажылының болгаш мал ажылының продукциязының баранның болур чорулу белээн. Көдээ ажыл-агыйның продукциязының баранның болур чорулуңуң өзүлдези болгаш 1953 чылдың ийиги чартыныңдан эгелеп чорутуpган көдээ ажыл-агый продуктуларынга күрүнениң белеткээ болгаш садып алыр өртектерин улгаттырганы колхозтарның болгаш колхозчуларның орулгаларын улуу-биле көвүдедиринге чедирген. 1955 чылда колхозтар болгаш колхозчулар күрүнеге боттарының дүжаган болгаш сатkан продукциязының өртээнге 1950 чылыңдан 31 миллиард хөй рубльди, 1952 чылдыңдан 29 миллиард хөй рубльди алган.

5. Көдээ ажыл-агыйның механизастаашкыны болгаш электриждилгези улуу-биле өскен. Беш чылдың дургузунда көдээ ажыл-агыйга 15 аът күжүнге шылчидерге 824 муң тракторларны, 410 муң чүк автомобильдерин, 217 муң тараа комбайннарын, комбайннарга хереглээр 98 муң подборщиктерни, свёкла ажаар 16 муң комбайнларны, кукурузаа ажаар 7 муң комбайнларны болгаш силос ажаар 9 муң комбайнларны, 488 муң трактор андазыннарын, 573 муң трактор сеялкаларын, 496 муң трактор культиваторларын, трактор-биле сиген бестирер 292 муң машиналарны база хөрүүнү ажылдап кылырынга, тарылгага болгаш ажаап алышкынга хереглээр өске-даа хөй-хөй санныг машиналарны, а ол ышкаш мал ажылының фермаларынга хереглээр машиналарны база дериг-херекселдерни берген. Хөй санныг чаа-чаа тракторларны алганының түңнелинде көдээ ажыл-агыйга трактор паркының күүзүү 1950 чыл-биле деңнээрге 1955 чылдың төнчүзүнде 55 хуу, оон иштинде машина-трактор станцияларында барык 50 хуу болгаш совхозтарда 2 катап улгаткан. Трактор паркының шынар составы экижээн. Көдээ ажыл-агыйда тараа комбайннарының саны 1,6 катап, чүк машиналарының саны барык ийи катап көвүдээн.

1955 чылда машина-трактор станциялары колхозтарга көдээ ажыл-агый ажылдарын 1950 чылдыңдан 2 катап хөйнү кыпаан. 1955 чылда чайгы, күскү чер андырылгазының, тараа культураларының, хөвеннин болгаш чигир свёклазының тарылгазының талазы-биле ажылдар барык бүдүнү-биле механизастатынган. Бүгү тараа культураларының 80 ажыг хуузу комбайнар-биле ажаап алынган. Моонбиле кады лен-долгунецтин тарылгазының болгаш ажаап алышкынының талазы-биле, кукурузаның, чигир свёклазының болгаш хөвеннин ажаап алышкынының талазы-биле, картофельди өлуртур болгаш ажаап алыр, сигенни кезер болгаш силостаар талазы-биле ажылдар ам-даа четпес механизастатынган.

Трактор болгаш машина паркы хөй-хөй МТС-терде бүгай ажыглатынын турар. 1951—1955 чылларда бир трактөрнүн болгаш бир комбайнның хүнде ажылдап кылыры шоолуг эвес бедээн. Хөй-хөй машина-трактор станциялары колхозтар-биле чарган керээлериниң талазы-биле боттарының хүлээлгелерин күүсетпейн турар.

Сөөлгү чылдарның дургузунда колхозтарга мал ажылында хөй күш киирер ажылларны механизастаарын калбартыр талазы-биле ажылдар чорутунган. Ынчыг болза-даа, мал ажылының фермаларында хөй күш киирер ажылларның механизастаашкынының деннели ам-даа дыка четпес болуп артынышаан.

Бешки беш чылдың чылдарында колхозтарның, машина-трактор станцияларының болгаш совхозтарның электриждилгезинің талазы-биле ажылдар үргүлчүлеп турган. Көдээ ажыл-агыйга электроэнергияны ажыглаар турары барык 2,4 катап өскен. 1955 чылдың төнчүзүнде машина-трактор станцияларын барык шупгузун болгаш совхозтарның 90 хуузун электрижиткен. Оон-биле кады колхоз бүдүрүлгезинің электриждилгезин четпес боттандырган — колхозтарның чүгле 25 хуузун электрижиткен.

6. Бешки беш чылда колхозтарның болгаш совхозтарның нийти ажыл-агыйында ажылдап турар түскай эртемниглерниң саны дыка көвүдээн. 1955 чылда көдээ ажыл-агыйга дээш азы ортумак түскай эртемниг 400 муң ажыг агрономнар, зоотехниктер, мал эмчилери болгаш инженер-техниктиг ажыдакчылар ажылдап турган, оларның иштинден 330 муң ажыг түскай эртемниглер колхозтарга, МТС-терге, совхозтарга болгаш ыяш ажыл-агыйларынга шуут ажылдап турган. 1952—1955 чылдарда колхозтарның дээш азы ортумак түскай эртемниг дараглаларының саны барык 2 катап көвүдээн.

Машина-трактор станцияларында доктаамал ажылчыннарның кадрлары тургустунган. Ынчалза-даа бо кадрларны чылдың дургузунда, ылангыя кышкы үеде четпес ажыглап турган.

7. Колхозчуларның күш-ажылчы идепкейн бедээн. 1951—1955 чылларның дургузунда колхозтарның нийти ажыл-агыйынга ажылдап турган күш-ажыл кылып шыдаар бир колхозчунуң күш-хүннерин ажылдаары ортумаа-биле 30 ажыг хуу бедээн. Ынчыг болза-даа, чамдык колхозтарда күш-ажыл кылып шыдаар дыка хөй санныг колхозчулар колхозтарның доктаатkан күш-хүннериннің ылаңмыга күүсединр минимумун ам-даа ажылдап албайн турар.

Колхозтарның акша орулгалары 2,2 катап көвүдээн, хуваашпас фондулары 1,7 катап өскен, колхозчуларның ажылдап алган күш-хүннеринге төлеп бээри бедээн. Колхозчуларның күш-хүнүнге акша болгаш натура-биле төлевирнин нийли түңү (денцештиргилге өртектер-биле) 1950 чыл-биле деңнээрге 1955 чылда 1,8 катаптан ажыг өскен.

8. Бешки беш чылдың чылларында совхозтарны улуу-биле хөгжүдерин боттандырган. Сөөлгү ийи чылларның дургузунда 581 чаа совхозтарны, оон иштинде кур болгаш курукkан черлерге 425 тараалаң совхозтарны организастаан. 1954 болгаш 1955 чылдарда совхозтар 13,6 миллион гектар кур болгаш курукkан черлерни андырган. Совхозтарда бүгү тарылга шөлдери 1950 чыл-биле деңнээрге 1955 чылда 2 катап, а тараа культураларының шөлү 2,4 катап көвүдээн. Бүкүрузаның тарылгазы калбарган.

1955 чылда чурттуң чоон талазы чамдык районнарынга агаар-бойдустуң таарымча чок байдалары тараа-даа, совхозтар күрүнеге тарланы 1950 чылдыңдан 1,6 катап, картофельни — 1,7 катап, чиг хөвеннни — 17 хуу болгаш ногаалларны — 2,7 катап хөйнү дүжаган.

1955 чылда совхозтар күрүнеге малды болгаш сүттү 1950 чылдыңдан 2 катап болгаш дүктү — 1,9 катап хөйнү дүжаган. 1950 чыл-биле деңнээрге 1955 чылда бир инектен алыр сүт саалдазы ортумаа-биле 7 хуу болгаш бир хойдан кыргыя алыр дүк ортумаа-биле 26 хуу көвүдээн.

Техниктиг чепсеглээшкинниң улуг өзүлдези болгаш ажылчын күжүн ажыглаарында чамдык экижиишкиннер турааның көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүнүн, мал ажылының продуктулуунун эргежок чугула белиишкинни, күш-ажылын бүдүрүкчүлүүн эргежок чугула белдери база чер ажылының болгаш мал ажылының продукциязының бот-үнезин эргежок чугула чиигедири ам-даа чедип алынмаан.

9. Суг ажыл-агыйының тулуушкунунуң талазы-биле улуг ажылдар чорутунган. Беш чылдың дургузунда колхозтарда болгаш совхозтарда суггарылга четкилиг черлерниң шөлү 13 хуу, ол черлерниң ажыглаан турар шөлү 25 хуу өскен. Тарылгага хереглээрге-биле кургаткан черлерниң шөлү 30 хуу көвүдээн.

10. Бешки беш чылдың чылларында колхозтарга болгаш совхозтарга кампалал ыяш олуртулгазын план ёзугаар 2,5 миллион гектар шөлге чорулар турган 1,7 миллион шөлге чорутkан. Күрүнеким ыяш олуртулгазын болгаш тарылгазын план ёзугаар 2,5 миллион гектарга чорулар турган 2,9 миллион гектар шөлге чорутkан.

11. Көдээ ажыл-агыйга капиталг салыышкынныарын дөрткү беш чыл-биле деңнээрге 2,1 катап көвүдедирин беш чыл планы-биле баш бурунгаар берген. Херек кырында көдээ ажыл-агыйга күрүненин капиталг салыышкынныарының хемчээли 2,5 катап көвүдээн.

III. ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Бешки беш чылда доктаатынган чүк саарылгазын өстүрериниң талазы-биле онаалганы демир-орук, далай болгаш автомобиль транспортту ажыр күүсеткен, оон-биле кады демир-орук болгаш автомобиль транспорту бешки беш чыл планын дөрт чылда күүсеткен. Хем, хоолай-дамчыдыга болгаш агаар транспортунуң чүк саарылгазын өстүрериниң талазы-биле онаалгазы чедип күүсетиннээн. Демир орук транспортунуң чүк саарылгазы 1955 чылда 969 миллиард тонна-километр болган болгаш 1950 чылдааскыбиле деңнейлээрге 61 хуу көвүдээн. Далай транспортунуң бараан саарылгазы беш чыл дургузунда 71 хуу көвүдээн, хем транспортунуң — 47 хуу, автомобиль транспортунуң 2,1 катап, хоолай-дамчыдыга транспортунуң — 2,8 катап, агаар транспортунуң — 85 хуу өскен.

Демир-оруктар-биле чүк сөөртүлгезинин ортумак ыракшылы бешки беш чылда чиигедир деп көрүнген планының орнунга 6 хуу көвүдээн болгаш 1955 чылда 771 километр болган.

Демир оруктар-биле пассажирлер сөөртүлгези 61 хуу көвүдээн.

2. Бешки беш чылда 3,1 муң километр чаа демир-оруктарны тутkан болгаш ажыглалга дүжаган. Сталинскиден Ахмолинск чедир участокта Мурнуу—Сибирьнин демир-орук магистралининг түлүү доозулган. Моол Арат Республика-биле кады Совет Эвилелининн, Бадат Улус Республиканың болгаш Моол Арат Республиканың аразында транспорт харылзаазын экижидип турар Улан—Батор—Даланзадгад—Үдзинин чаа демир-орук магистрали туттунган.

Демир-оруктарнын, ылангыя Уралдың, Сибирьнин, Поволжьенын болгаш Төптүң районнарында демир-оруктарның эртирер аргалының улгаттырарының талазы-биле ажылдар чорутунган. Хөй чүк сөөртүр черлерде 4,7 муң километр ийиги оруктарны тутkан болгаш ажыглалга киирген база 2,3 муң километр демир-оруктар электрижитинген.

Автоблокировка-биле деритинген демир-орук шугуманарының узуну 49 хуу болгаш автодокгаадыкчылар-биле деритингенинин — 2,3 катап көвүдээн. Электри төнчүдүлгелер-биле деритинген стрелоктарның саны көвүдээн.

Демир-оруктарның эртирер аргалының көвүдедирининн талазы-биле, чаа демир-оруктарны, ийиги оруктарны тударының, демир-орук шугуманарын электрижидерининн талазыбиле онаалга бешки беш чылда дыка чедир күүсетинмээн. Демир-оруктарны электрижидерининн планы чүгле 58 хуу күүсетинген. Орук-харылзаанын министерствозу демир-орук транспорттун хөгжүдерине берген акша-хөрөнгини долузубиле ажыглаваан.

Бешки беш чылдың чылдарының дургузунда демир-оруктарның орук ажыл-агыйының байдалы экижээн. Демир-орук транспорттунга дөрткү беш чылдың чылларында деңнейлээрге оон 71 хуу хөй чаа рельстер салынган. Ааp хевирнин рельстери бар демир-орук шугуманарының узуну барык 25 муң километр көвүдээн.

Демир-оруктарның шимчээр составының паркы чаа локомотивтер-биле, вагоннар-биле болгаш чаа хевирнин чартык вагоннары-биле, а ол ышкаш дүрген үрели бээр чүктерни сөөртүр тускай поезднар-биле долдуртунган. Автосожукчуга шылчитинген чүк сөөртүр вагоннарның саны 1950 чылда турган 52 хуудан 1955 чылда 77 хуу чедир болгаш автотормозтар-биле деритинген вагоннарның саны 75 хуудаз 87 хуу чедир көвүдээн.

Демир-оруктарда шимчээр составтарны ажыглаары экижээн. Чүк вагонунуң эргилдезининг шагы 1950 чылдагызы-биле деңнейлээрге 1955 чылда 17 хуу кызырыган, паровоздуң хонукта ортумак маңназашкыны 14 хуу көвүдээн. Чүк поездазынын ортумак денизин 23 хуу көвүдээн. Моон-биле кады демир-орук транспортунуң техниктиг чепсеглээшкинин хожудаан. Электровозтарны болгаш тепловозтарны үлетпүр шоолуг хөй эвес санныгны бүдүрүп үндүрүп турган болгаш оларны демир-оруктарга нептередирининн хереэнге улуг четпестер турган.

3. Бешки беш чылда хем порттарының эртирер аргазын калбартырының талазы-биле ажылдар чорутунган. 1955 чылда Хем флодунуң министерствозунуң хем порттарынга 1950 чылдаазынга болзарга оон 2,3 катап хөй чүктү сайгарган. Кол-кол хем порттары механизацияның бедик бүдүрүкчүлүг чепсек-херекселдери-биле долдуртунган. Хем флодунуң министерствозунуң порттарында порт краннарының саны 2 катап, салдап чорууp краннарның болгаш авточүдүрүкчүлерининн саны 2,3 катап көвүдээн.

Волга-Доннуң судно чорууp В. И. Ленин аттыг каналының болгаш Донга Цимлянскининн гидробелдеринин тулуушкуннары доозулган, ол чорук Волгадан болгаш Доннан судноларның өттүр чорууp аргазын хандырып турар. Камзга болгаш Донга судноларның хандыр чорууру улгаткан.

Хем флоду чаа буксирлер-биле, болу чүгүн дүжүрер болгаш пассажирлер сөөртүр суднолар-биле база болу чорбас баржтар-биле долдуртунган. Хем флодунуң министерствозу бешки беш чылда дөрткү беш чылга деңнейлээрге буксир суднолары—32 хуу, чүгүн болу дүжүрер болгаш пассажирлер сөөртүр суднолары — 25 хуу болгаш болу чорбас баржтары — 19 хуу хөйнү берген. Хөй-хөй транспорт суднолары улуг сүт шыгжамырларынга эжидирериниге таарыштыр тутkан.

(Төнчүзү 4-кү арынга).

1951—1955 чылдарда ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының күүселдезиниң түннелдериниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелииин Улус ажыл-агыйының перспективтиг планнаашкынының талазы-биле Күрүне комиссиязының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелелиниң дыңнадыы

(Төнчүзү).

Кургаг чүк сөөртүр хемниң буксир флодунуң болгаш кургаг чүк сөөртүр боду чорбас флоттуң бүдүрүкчүлүү 1950 чылдагызы-биле дөмейлээрге 1955 чылда 12 хуу көвүдээн, нефть продуктулар болгаш сал сөөртүр буксир флодунуң болгаш нефть кудар баржтарның бүдүрүкчүлүү алзан кудуээан. Буксир судноларының болгаш нефть кудар баржтарның аназа турар чоруу ам-даа хөй.

4. Бешки беш чылда далайның садыг флодунуң тоннажы 34 хуу көвүдээн. Ынчаныжежок далай флоду чүк сөөртүлелериниге бүгү негелделерни хандырбайн турар.

Порттарның түдүушкунуның болгаш оларның эрттирер аргалының калбартырының талазы-биле ажылар чорутунган. Порттарга чүктер сайгарары барык 1,8 катап көвүдээн. Далай порттарында чүк краннарының саны 1,3 катап, түдүрүкчүлериниң — 2,1 катап көвүдээн. Моон-биле кады Ыраккы Чөөн чүк болгаш Кара-далай бассейннериниде далайның садыг порттарының хөгжүлдезиниин темпилери хожулап турар. Далай порттарында ажылдарны организастаарында болгаш чүктүү чүгүрер, дүжүрер ажылдарда механизминериниң ажыглалында ам-даа улуг четпестер бар.

Кургаг чүк сөөртүр далай флодунуң бүдүрүкчүлүү беш чыл дургузунда 18 хуу болгаш нефть кудар флоттуң бүдүрүкчүлүү 43 хуу өскен. Кургаг чүк сөөртүр флоттуң бүдүрүкчүлүү эвес анаа турар чоруу элээн эвээжезе-даа ол ам-даа хөй болуп артышаан турар. Ыраккы Чөөн чүкте, ылангыя балык үлетпүрүнүң бүдүрүлериниң пароход турар черлериниде далай судноларының анаа турар чоруу онза улуг.

5. Бешки беш чылдың чылдарының дургузунда ниити ажыглалдың автомобиль транспортту дыка улуг хөгжүлдези алган, чүк саарылгазы 10 катап көвүдээн болгаш чүртүү автомобиль транспортунуң ниити чүк саарылгазы 1950 чылда 5 хуу турганынга улур 1955 чылда 22 хуу болган. Массалыг чүктериниң төнчүтүнген сөөртүлгези дыка калбарган. Чүк автомобильдериниң бүдүрүкчүлүү 18 хуу көвүдээн.

Чонну пассажир сөөртүр автомобиль транспорттуу-биле хандырары экижээн. Автобустар-биле сөөртөен пассажирлерниң саны 1950 чылдазы-биле дөмейлээрге 1955 чылда 4,3 катап көвүдээн. Автобус оруктарының узуну 2 катап улгатkан.

Автомобиль ажыл-агыйларын улгаттыр каттыштырарының талазы-биле онаалга күүсетинимээн. Чүк сөөртүр автомобиль паркының ажыглалында улуг четпестер бар. Автомобильдериниң чартык хире кезии анаа туруп турар, а ажылдап турар автомобильдериниң маңнаашкынының чарттыы куруг болуп турар. Улуг четпестерни болгаш төтчегээшкинни күрүне болгаш хөй-ниити организацияларының эргезинде турар чиик автомобильдер ажыглалында база болдуруп турар.

Беш чылдың тургузунда Киев—Харьков—Ростов, Ростов — Минеральдыг Суг—Орджоникидзе, Минск — Брескиниң а ол ышкаш хөй-хөй бүдүрүлгелериниң бир дескн эвес ажылының, хөй-хөй аназа турар чоруктарының болгаш ажыл шагының еске-даа чидириглериниң бар болуп турарының түннели болур.

Бүш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүреринииң онаалгазын түдүушкунга күүсетпейн барганы механизминерни багай ажыглааны-биле болгаш чыып эптеп алыр кезектерни болгаш конструкцияларны четпес ажыглаанны-биле холбашкаан.

2. Бешки беш чылларның дургузунда улус ажыл-агыйынга бүдүрүлгениң болгаш саарыланның чарыгдалы кудуланн.

Үлетпүр продукциязының бот-үнезин барык 25 хуу чигедирин планга көрген. Үлетпүр продукциязының бот-үнези беш чыл дургузунда херек кырында 23 хуу чигээн. Продукцияның бот-үнезин чигедириниң онаалгазын ССРЭ-ниң Ыяш үлетпүр министерствозу, ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүнүң министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Түлүг материалдарының үлетпүрүнүң министерствозу үргүлчү күүсетпейн турган.

Түлүг ажылдарының өртээн чигедириниң талазы-биле онаалга ажыр күүсетинген. Үүмектеп садар садыгның саарыга чарыгдалы беш чылдың дургузунда деннештирилге өртектер-биле план ёзугаар 23 хуунуң орнунга 25 хуу чигээн.

Бүдүрүлгениң болгаш саарылганың чарыгдалын чигеткени бүдүрүлгелериниң болгаш ажыл-агый организацияларының чыылдазын дыка көвүдедир болгаш беш чылдың дургузунда чиг эътке, материалдарга, оттуглар түүлерге, дериелерге бөлүү-биле садар өртектерни болгаш электри база чыыг энергизынга, чүк сөөртүлгезинге өртектерни ийи катап чигедирин боттандырар арганы берген.

V. УЛУСТУҢ МАТЕРИАЛДЫГ ЧААГАЙ БАЙДАЛЫНЫҢ, КАДЫК КАМГАЛАЛЫНЫҢ БОЛГАШ КУЛЬТУРЛУГ ДЕҢНЕЛИНИҢ УЛАМ ЫНАЙ ӨСКЕНИНИҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Беш чыл планы национал орулганы 60 хуудан эвээш эвес көвүдедирин көрген. Бүдүрүлгенин өзүлдезинге болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн бедээнинге үндезилээш, национал орулга беш чылдың чылдарында 68 хуу көвүдээн.

Улус ажыл-агыйында ажычыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны беш чылдың дургузунда он чартык миллион кижиге, азы 24 хуу көвүдээн. Ажычыннарның болгаш албан-хаакчызарның чылда ортумак саны 1955 чылда 48,4 миллион кижи болган.

Мурнунда чылдарда ышкаш, эрткен беш чылдың дургузунда ажыл чокталыр чорук чуртка чок болган.

Ажычыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевирин беш чылдың дургузунда 35 хуудан эвээш эвес база колхозчуларның орулгаларын 40 хуудан эвээш эвес бедиерииниң талазы-биле онаалганы планда дотказаан турган. Күрүненің үүмектеп садар өртектерни чигеткенинин, а ол ышкаш акша-биле ажыл төлевирииниң өскенинин түннелинде ажычыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевири 1950 чыл-биле деннээрге 1955 чылда 39 хуу өскен. Колхозчуларның боттуг орулгалары 50 хуу көвүдээн, ол болза колхоз бүдүрүлгезинииң өскенинин база белеткел болгаш садыг алыр өртектерни бедиер, ыяавыза дужаар дужаалдаларның норма-чижээн кудуладыр, көдээ ажыл-агый үндүрүүн чигедир, көдээ ажыл-агый үндүрүүнүн эрткен чылдарга чедир төлетинизээн өрелерни күш чок болдурар талазы-биле болгаш өске-даа элээн каш хемчегларни ап чорутканының түннели болган.

Күрүне болгаш кооператив садыында үүмектеп садар өртектерни беш чылдың дургузунда план ёзугаар 23,5 хуунуң орнунга 26 хуу чигеткен.

Ажычы чоннарның культура-амыдырал хандырыгазынга күрүненин чарыгдалдары беш чылдың дургузунда дыка өскен. Күрүненің күсели-биле чон пособиелерни база ажычыннарның болгаш албан-хаакчыларның социал страхованиелин ёзугаар төлелгелерин, пенсияларны, санаторийлерже, дыштанылга бажыннарынче болгаш уругларның албан черлеринче халас болгаш чигеткен өртектиг путевкаларны, хөй уругларлыг болгаш бот-иелерге пособиелерни, сургуулдарга стипендияларны, халас өөредилгени, медицинаның халас дузалаачызын, төлөө үезинин ажыл төлевирин болгаш өске-даа төлелгелерни, чигелдерни 1950 чылда 122 миллиард рубль турганынга улур 1955 чылда 154 миллиард рубль ниити түннүг кылдыр алган азы 26 хуу хөй болган.

2. Үүмектеп садар бараан саарылгазын хөгжүдезиниң талазы-биле бешки беш чыл планының онаалгалары ажыр күүсетинген. Күрүне болгаш кооператив садыының үүмектеп садар бараан саарылгазының хемчээли деннештирилге өртектер-биле беш чыл дургузунда план ёзугаар 70 хуунуң орнунга 89 хуу өскен. Бөдээде салыгны боттандырып турар хереглекчилер кооперациязының бараан саарылгазы 2,1 катап улгатkан.

Улус хереглелиниң кол-кол барааннарын чонга садары көвүдээн. Аъш-чем барааннарын садары, 1950 чыл-биле деннээрге 1955 чылда дараазында хемчээлдерге көвүдээн: эътти садары — 2,3 катап, колбаса кылыгларын —1,7 катап, эът консерваларын — 2,8 катап, балыкты — 1,5 катап, балык консерваларын — 3,4 катап, мал саржаан — 1,6 катап, үнүш үзүн — 2,2 катап, ногаа фрукт болгаш сүт консерваларын — 3,1 катап, чигирии — 1,9 катап, сүттүг болгаш сүт продуктуларын — 2,1 катап, сорттаан далганны — 2 катап.

Үлетпүрүнүң кол-кол барааннарын садары база-ла көвүдээн: хептн болгаш иштики хептн — 2 катап, трикотаж кылыгларны — 2,2 катап, хөвең-саазындан кылган нөстерни — 50 хуу, торгу нөстерни — 2,9 катап, идикти — 68 хуу, мебельди— 3,1 катап, металлдан кылган саваны— 3,5 катап.

Культура-амыдыралдың барааннарын садары дыка өскен: чадаг тергелерни 4 катап, шактарны — 2,3 катап, даараныр машиналарны — 3 катап, радиоприемниктерни болгаш телевизорларны — 3,9 катап; бажынга хереглиг соодукчуларны, хеп чуур машиналарны болгаш дөозун сорлурукчуларын садары хөй катап өскен.

Ыяш болгаш түдүг материалдарын база бүдүрүлге ажылагыйга хереглиг өске-даа барааннарны садары, ылангыя көдээ черлерге колдады садары көвүдээн, оон ниитинде: түдүг ыяжын садары — 6,4 катап, дилген ыяш материалдарны — 7 катап, цементиин — 5,7 катап, шиферин — 10,4 катап, чымчак шывытны — 4 катап, чүк автомобильдерин — 3,1 катап көвүдеткен.

Хөй-хөй барааннарны бүдүрүп турарының өзүлдези чонның орулгаларының көвүдеп турарындан хожулап турарыбиле холбаштыр аъш-чемниң алзан кап барааннарынга (эът, чаг, чигир болгаш өске-даа) база үлетпүрүнүң чаңдык чүгүла барааннарынга чоннуң хереглели четче хандыртынмайн турар.

Ассортиментини калбартыр болгаш барааннарның ыяжарын бедиер талазы-биле үлетпүрге садыг организацияларыам-даа четпес негелде салып, чүртүүн районнарынче барааннарны сөөртүрде частырыларны болдуруп турар.

Ниитиини чеменилгезин бүдүрүлгели беш чылдың дургузунда чем кылырын 62 хуу көвүдеткен, а деннештирилге өртектер-биле бараан саарылгазы 84 хуудга өскен. Ынчалза-даа ниитиини чеменилгезин организастап турарында улуг четпестер бар, ниитиниң чеменилгезиниң хөй-хөй бүдүрүлгелериниде хереглекчилерниң хандырылгазын организастаары багай.

Күрүне болгаш кооператив садыының магазиннериниң саны 18 хуу көвүдээн, оон-биле кады специализастаан магазиннерниң четкизи калбарган. Столовыаларның, ресторанниарның болгаш чайнаяларның саны 30 хуу көвүдээн.

Ынчалза-даа магазиннерниң, складтарның болгаш ниити чеменилгезиниң материал-техниктиг дериглези садыы алыкчыларга эргежок чугула таарымчалыг байдалларны тургузарынга болгаш оларны чогууру-биле хандырарынга ам-даа четпес.

3. Бешки беш чылда чурталга тудуунун, хоорайларны, ажычын суурларны, көдээ район төптерин чаагайжыдар болгаш коммунал бүдүрүлгелериниң түдүүнүн талазы-биле улуг ажылларны боттандырган.

Чурталга бажыннарының талазы-биле доктаатынган онаалга күүсетинген. Чүгле күрүне планы-биле берген акшахөрөнгелериниң күсели-биле безин 105 миллион дөрбелчин метр ниити шөлдүг чурталга бажыннары туттунган. Оон аңгыда бүдүрүлгелериниң фондузунуң болгаш төпчүтпээн еске-даа акша-хөрөнгелериниң күсели-биле 10 миллион хире дөрбелчин метр ниити шөлдүг чурталга бажыннары туттунган. Хоорай чурттакчылары бодунуң күсели-биле болгаш күрүне чээлизинниң дузаламчызы-биле 39 миллион дөрбелчин метр хире ниити шөлдүг чурталга бажыннарын түдүп алган. Бешки беш чылдың чылдарында колхозчуларга болгаш көдээ интеллигенциига 2,3 миллион чурталга бажыннарны туткан.

1955 чылда суг дамчыдылгазының болгаш канализацияның шеткелериниң, тепло-, газификациязынга болгаш газификациязынга, хоорай транспортун калбартырынга, гостиницаларның болгаш чер-чер Советтериниң еске-даа коммунал бүдүрүлгелериниң түдүүнга капиитал салыышкынналрының хемчээли 1950 чыл-биле деннээрге 56 хуу көвүдээн.

Газчытkан квартираларның саны 1950 чыл-биле деннээрге 1955 чылдың төнчүзүнде барык 2 катап көвүдээн.

1955 чылда Ленинградта В. И. Ленин аттыг Метрополитенниң бирги эзлчээн түдүп дооскан болгаш ажыглалга киирген, оон ажыглаар орууның узуну 10,8 километр болур. Беш чылдың дургузунда Москванын В. И. Ленин аттыг метрополитенининг ажыглаар орууның узуну 18,3 километр көвүдээн.

4. Бешки беш чылда үлүстүн кадык камгалалын улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер боттанган. Эмнелгелерниң, божулга бажыннарының, диспансерлерниң, санаторийлерниң болгаш дыштанылга бажыннарының, уруглар ясли-леринин болгаш эмнелге-профилактиктиг еске-даа албан черлериниң, а ол ышкаш уруглар салтарының четкизи калбарган.

Беш чылдың дургузунда эмнелге албан черлериниде орунларның саны 28 хуу көвүдээн. Уруглар ясли-лериниде орунларның саны 133 мунга өскен. Беш чылдың төнчүзүнде уруглар салтарында уругларның саны 1,7 миллион кижиге четкен, тодаргайларга 1950 чыл-биле деннээрге план ёзугаар 40 хуу турарының орнунга 48 хуу көвүдээн. Санаторийлерде болгаш дыштанылга бажыннарында орунларның саны 60 мүңдан ажыг өскен. Ынчалза-даа уруглар ясли-леринге, санаторийлерге болгаш дыштанылга бажыннарынга орунларны көвүдедир талазы-биле онаалга долу эвес күүсетинген.

Чуртта эмчилерниң саны 66 мун кижиге өскен; 100 мун ажыг эмчилер боттарының мергежилин бедитпеп.

Эмнелге черлерин медицинаның эң чаа дериглези, аппаратура болгаш инструментилер-биле чепсегээри экижээн. Эмнерни, медицина дериглезин болгаш инструментилерин бүдүрери 1950 чыл-биле деннээрге 1955 чылда 2,8 катап өскен. Массалыг күш-культура шимчээшкининиң улам ынайгы калбарыышкыны чедип алдынган.

5. Эрткен беш чылдың дургузунда социалистиг культураның бүгү адыларынга улам ынайгы чедиишкиннер чедип алдынган.

Бешки беш чылдың төнчүзүнде республикаларның найыралдарынга, республикага чагырткан хоорайларга, область, край болгаш улуг-улуг төптерге чедп чылдың өөредилгезинден бүгү-ниитиниң ортумак он чылдың өөредилгезинче шилчиирин дооскан.

Чуртка ниитизи-биле ажычын болгаш көдээ аныяктарның школаларын кириштирбишаан, ортумак школаларның 8—10 класстарының өөреникчилериниң саны 1950 чыл-биле деннээрге 1955 чылда 4,3 миллион кижиге азы 3,4 катап көвүдээн, мынаарга көдээ черлерде 8 — 10 класстарның өөреникчилериниң саны 3,7 катап көвүдээн. Ортумак школаларның саны 1950 чыл-биле деннээрге 1955 чылда 80 хуу көвүдээн. 1955 чылда хоорайларга 7 класстарны дооскан өөреникчилериниң ниитинден 90 ажыг хуузу 1955—1956 өөредилге чылында ортумак школаларының 8 класстарында болгаш техникуминарда өөредилгелин үргүлчүлеп турар.

Бешки беш чылда политехниктиг өөредилгени хөгжүлдер талазы-биле түгле баштайгы базыннар кылдынган, ынчангаш школаларда политехниктиг өөредилге ажылында четпес тургустунган.

6. Бешки беш чылдың чылдарында улус ажыл-агыйының бүгү адыларынга тускай артемниглерни белеткээрни улуу-биле калбарткан. Заочный өөредилгени киришгирбишаан, дээди өөредилге черлериниге 1955 чылда 1.867 мүң студентилер азы 1950 чылдыныдан 620 мүң хөй кижи өөренип турган. Заочный өөредилгени киришгирбишаан, техникуминарга болгаш өске-даа тускай ортумак өөредилге черлериниге 1955 чылда 1.959 мүң кижи азы 1950 чылдыныдан 661 мүң хөй кижи өөренип турган.

Бүдүрүлгеден дашкаар дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниен тускай артемниглерни өөредип үндүргени 2.242 мүң кижи болган азы төрткү беш чыл-биле деннээрге 32 хуу көвүдээн, а бүдүрүлгеден чардыктырбайн өөреткенин киришгирбишаан, тускай артемниглерни өөредип үндүргени 2.681 мүң кижи болган, азы — 39 хуу көвүдээн. Үлетпүрүнүң, түдүгүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның эң чугула адыларынга хереглиг тускай артемниглерни дээди өөредилге болгаш ортумак тускай өөредилге черлериниен өөредип үндүрер талазы-биле онаалгалар күүсетинген.

Улус ажыл-агыйында дээди азы ортумак тускай артемниг специалистериниң саны бешки беш чылдың дургузунда бүгүи чартыктан ажыг катап көвүдээн.

Дээди болгаш ортумак тускай өөредилгени хөгжүдериниде, тускай артемниглерни белеткээриниде чедиишкиннер-биле чергелештир улуг четпестер бар. Элээн хөй таварылгаларда тускай артемниглериниң белеткелиниң шынары улус ажыл-агыйының негелделериниге дүүшпейн турар. Дээди өөредилге черлериниң хөй нуруузу мынчага чедир-ле ССРЭ-ниң европа кезээнин төп болгаш мурнуу районнарында мөөннетинген.

7. Бешки беш чылдың чылдарында совет артем улуг чедиишкиннерни чедип алган. Чуртта артем-педагог кадрларны киришгирбишаан, артем ажылдакчыларының ниити саны 1950 чыл-биле деннээрге 1955 чылда 38 хуу көвүдээн. Бүдүрүлгеден дашкаар аспирантурага турган аспирантыларны бешки беш чылдың дургузунда өөредип үндүргенин төрткү беш чылда өөредип үндүргенинден 88 хуу ашкан, а заочный-биле өөренип дооскан аспирантыларны катай алырга — 93 хуу ашкан. Хөй-хөй артем албан черлериниң ажылында улуг четпестер болза бүдүрүге-биле сула харылза болур.

8. Улус ажыл-агыйының мергежилдиг ажычын кадрларбиле хереглелин хандырар дээш бешки беш чылда күш-ажычы курлавырларның училищелериниге болгаш школаларына 2,4 миллион ажычыннарны, оон ниитинден техниктиг, ус-дарган, демир орук училищелериниге — 746 мүң кижини, көдээ ажыл-агый механизациязының училищелеринге—628 мүң кижини болгаш фабрика-завод өөредилгезинин школаларынга—990 мүң кижини белеткээн. Бүдүрүлгелерни чанында ФЗУ-нуң школаларынга ол үеним дургузунда 420 мүң ажыг ажычыннарны белеткээн.

Түс-түзүнде болгаш бригалалап өөредириниң аргазы-биле, бүдүрүлгелерде шуут организастатынган курстарның болгаш школаларның системазын дамчыштыр чыл бүгүле 7,5 миллион ажычыннар болгаш албан-хаакчылар чаа профессияларга өөренип, боттарының мергежилин бедидип турган.

9. Бешки беш чылдың чылдарында кинонуң, библиотекаларның болгаш клубтарның четкизи улам ынай хөгжээн. 1955 чылда киностуниязары 82 долу метражтыг кинофильмнерни, оон ниитинде 65 уран-чечен фильмнерни үндүргеп. Кино үндүрер черлериниң саны 58 мүң ашкан. Кино үндүрер черлериниң санының талазы-биле беш чыл планы хуусаа бетинде, 1954 чылда күүсетинген. Ынчалза-даа кино театрларның саны болгаш байдалы, кино фильмнерни үндүрүп турары болгаш оларның шынары чоннуң кино хандырыгазының талазы-биле хереглелерни хандырбайн турар. 1955 чылдың төнчүзүнде бүгү хевирлерниң библиотекалары 390 мүң ажыл турган, оларда номнарның саны 1 миллиард 350 миллион экземплир чыгыы турган. Орулганың болгаш культура бажыннарының, клубтарның болгаш номчулга бажыннарының саны 126 мунга четкен.

1955 чылда номнарның тиражы 1 миллиард экземплир ашкан болгаш 1950 чыл-биле деннээрге 24 хуу көвүдээн, сеткүүлдерниң тиражы 99 хуу болгаш солуннарның чылда тиражы 47 хуу көвүдээн.

Балык камгалалының албан черлериниң, эртем болгаш культура-чырыдышкын албан черлериниң түдүүнга капитал салыышкынналр 1946—1950 чылдар-биле деннээрге 1951—1955 чылдарда барык бүгүи чартык катап көвүдээн.

* * *

ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының онаалгаларының чедиишкиннинг күүсетингени бистиң чүртүвүстүн коммунизмче хөгжүлдезиниң орууна бурунгаар улуг базым болган болгаш социалистиг ниитилелдиң улуг чогаадыкчы күжүн база ажыл-агыйының капиталистиг системазында социалистиг системазының артык күштүүн база катап көргүскен.

Бешки беш чылдың чылдарында эвилелдешкен республика бүргүзүге улус ажыл-агыйының улам ынайгы хөжүлдези болган ажычы чоннарның чаагай байдалын бедидери хандыртынган.

Бешки беш чылдың үезинин дургузунда эвилелдешкен республикаларга экономиканың болгаш культураның хөгжүлдезиниң дугайында дыңнадыгларны эвилелдешкен республикаларның күрүненин план комиссиялары болгаш статистика эргелелери парлап үндүрер.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Улус ажыл-агыйының перспективтиг планнаашкынының талазы-биле Күрүне комиссиязы.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп статистика эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киижининиң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партейжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киидистериниң база бухгалтериянның 3—65.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ТС — 00310.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢДАР!

1928 чылдан үндезилетингеи

ШЫН

1956
МАЙ
4
ПЯТНИЦА
№ 90 (3543)

Өртээ 20 коп.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Бүгү чурттарның ажылчы чоннары! Дайынны болдурбайн барып болур болгаш болдурбас херек! Дайынның айыылынга удур, тайбың болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш демиселдиң тугун бедик тудуңар!

(1956 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чорааш Москвага ээп келгени

Англи-совет чугаалажыышкыннарның чедиишкинниг доозулганы-биле холбаштыр Төп аэродромга найыслалдың ажылчы чоннарының хөй муң кижи киржикчилиг митингизи

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуң кежигүнү Н. С. Хрущевтуң Англияга чорааш ээп келгенин үүгүүр дээш Төп аэродромга апрель 30-де найыслалдың 25 мүң ажыг ажылчы чоннары чыыглаан.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту база оларны дээп чораан кижилерни үүгүп алыр дээш К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, А. И. Кириченко, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Г. Б. Жуков, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, А. Б. Аристов, Н. Н. Беляев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчылары А. Н. Косыгин, В. А. Бучеренко, В. А. Малышев, В. В. Мацкевич, Н. Ф. Тевосин, М. В. Хруничев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы А. П. Волков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы В. Т. Лацис, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. П. Тарасов, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. А. Яснов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү А. А. Андреев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-ниң министрлери, Совет Эвилелиниң маршалдары, адмиралдар, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары, РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутаттары, партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының улуртукчулары болгаш өске-даа албан кижилери чедип келгеннер.

Уткукчуларның аразында — Великобританияның ССРЭ-де Херектериге Түр Бүзүретирген, бүрүн эргелиг министр, чөвүлекчи С. К. Парротт, ССРЭ-де элчин болгаш төлээ черлериниң баштыңнары.

14 шак 50 минута турда дээрге самолет кестүп келгеш, удаваапа хонупкан. Самолёттан Н. А. Булганин, Н. С. Хрущев болгаш академиктер И. В. Курчатов, А. Н. Туполев үнүп келгеннер. Аэродромга чыыглаан ажылчы чоннар дингиттии-биле байырлап турганнар.

Митингини ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединиң күүсекомунуң даргазы **Н. И. Бобровников** ажыктаан. «Кадыыр болгаш Маска» деп металлургия заводунуң кан эзилдиркичизи **В. Н. Рябов** чүве чугаалаан. Чугаалажыышкыннарның чаагай түннелдиг доозулганы-биле Никита Сергеевич Хрущевка болгаш Николай Александрович Булганинга изиг байырны Москваның үлетпүр ажылдакчыларының мурнундан ол чедирген. Лондонга болган чугаалажыышкыннарның түннелдери бисти шынап-ла өөртүп турарлыр деп ол чугаалаан. Ол чүвэлажыышкыннарның түннелиниг бистиң чүрттарывыстың аразында бүзүрежир болгаш кайы-кайызын билчир чорук быжыгар. Совет болгаш англи улустарның тайбыңче изиг чүткүлү, дайынны болдурбазынга оларның сонуургалдыы болза бистиң найыралывыстың болгаш кады ажылдажылгавыстың быжыг үндезини болур.

Ооң соонда алдарлыг совет эртемден академик **С. Л. Соболев** сөс алган. Совет кижилер Англияга Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң чоруп турганының базым бүрүзүн улуг кичээнгей-биле хайгаарап, чаагай күзелдиң ол аян-чоруунуң чедиишкинниг болурун сагыш-бодалынга изин-биле күзеп турганнар деп ол чугаалаан.

Англияга эш Булганинның болгаш эш Хрущевтуң чорааны, Великобританияның күрүне улуртукчулары-биле оларның ана чоруткан чугаалажыышкыннары — делегейге улуг ужур-дузалыг болуушкун деп эртемден чугаалаан.

Бистер улустар аразының харылзааларынга дүшкүүрлүг чорукту күзевес бис, милитаризмни күзевес бис, биске удур азы кандыг-бир улуска удур агрессечи шериг эвилелдериниң тургустунарын күзевес бис.

Бистиң Коммунистиг партиявыс тайбыңче, өске улустар-биле найыралче бодунуң улузунуң чүткүлүн эки билир болгаш бодунуң дашткы политиказынга оны улуртулга болдуруп турар.

Бистиң чуртувустуң өскерлиш чок барымдаалап турары тайбың кожа-хелбээ турарының ол принциптеринге англи күрүне улуртукчуларының чоокшулап келгенинге өөрүп турар бис.

Төрээн чурттуң чаагай чоруунга болгаш тайбыңның бүгү херээнге Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң кылганы берге болгаш чугула ажылы дээш оларга бүгү совет интеллигенциянның өөнүүзүнден академик Соболев чүректиң ханызындан өөрүп четиргенин илергейлээн.

Бодунуң чугаазының өгезинге эш **Н. А. Булганин** изиг болгаш өөрүшкүлүг ужуражышкын дээш Москваның ажылчы чоннарынга өөрүп четиргеп.

Великобританияның чазааның болгаш Премьер-Министр дээргн Иденниң бодунуң чалааның ёзугаар бистиң боттандырганывыс Англияже аян чорук англи-совет харылзааларга-даа, улустар аразының бүгү амыдыралынга-даа политиктиг болгаш практиктиг улуг ужур-дузалыг деп ол чугаалаан.

Ийи чурттарның улустарының эрге-ажыктары политика, салыг, эртем болгаш культура талаларынга англи-совет харылзааларның эжикширин база быжыгарын негеп келген болгаш бөгүн негеп-даа турар дээрзин Н. А. Булганин чугаалаан. Великобритания болгаш Совет Эвилели ышкаш ындыг улуг күрүнелерниң аразында харылзааларның эжикшир чоруу бүгү-нийти тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыдарынга дэгүм болур.

— Бистиң Англияга чоруп турганывыстың үезинде Премьер-Министр дээргн Иден-биле болгаш оон кады ажылдап турар өөрү-биле биске хуунуң эки харылзаазы тургустунган — деп эш Н. А. Булганин чугаалаан. — Англияга бистиң чораанывыстың соруглаларының бирээзи болур чугаалажыышкыннарны олар-биле чоруткан бис. Ынчаныже улус-биле ужуражыр болгаш чугаалажыр аргавые чок болганы хараадавчыг. Лондоннуң болгаш өске-даа хоорайларның кулумчуларынга чоруп турган улус-биле көрүшүп чораан бис. Улус-биле чогуур харылзаавые чок турган-даа болза, бистер англи улус дайынны күзевес, ол тайбынны күзээр, совет улус-биле найыралы болгаш кады ажылдажыгланы күзээр деп чүвеге быжыг бүзүредиг болган бис. Англияның садыг-үлетпүр бөлүктери Совет Эвилели-биле экономиктиг кады ажылдажылганы болгаш садыгны хөгжүдер дээрзин база тодаргайы-биле көрүп билдивис. Бо бүгү чорук англи чазак-биле бистиң чугаалажыышкыннарывыска элээн саңдарыг болган деп чүве чугаалаан.

Лейбористиг партияның удуртулгазы совет төлээлер-биле ужуражышкынны бистиң политикавыска удур, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының политиказынга удур угланган айтырыглар болгаш чугаалар кылырынга ажыглаан дээрзин Н. А. Булганин чугаалаан. Оларга төлептиг ойтур тавышкынны берген бис.

— Бол чүве чүл дээрге бистиң чугаалажыышкыннарывыстың түннелиниг бистиң күрүнелеривистиң аразынга харылзааларны улам ынай эжикширинге таарымчалыг чаа байдалдарның тургустунуп турары болур — деп Н. А. Булганин чугаалаан. — Политика-даа, экономика-даа талаларынга кады ажылдажыганы хөгжүдеринге, культура болгаш эртем харылзааларын хөгжүдеринге элээн калбак аргалар ажыттынып турар. Тайбың кожа-хелбээ турарының совет даштыкы политиказы болуп бүрүнү-биле шынзыктырып бадыткаан. Ол политика бүгү чурттарның болгаш бүгү улустарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга тааржып турар.

Ниитизи-биле чугаалажыышкыннарның түннелдерин болгаш бистиң чораанывыстың түннелдерин чедиишкинниг болган деп санаар херек.

Бистиң чоруушкунувус болгаш бистиң чугаалажыышкыннарывыс найыралчы соруглалардан кадына өске кандыг-даа соруглаларны салбайн турган. Великобритания-биле харылзааларны эжикширин ооң өске күрүнелер-биле харылзаалары баксыраар кылдыр тургузарын күзевейн турар бис.

Найыралдың үндезинингe тайбың болгаш чаагай соруглалар турар болза Совет Эвилели аңгы-аңгы күрүнелериниң аразында найыралга кеззеде байыр чедирип келген.

Англи чазак-биле бистиң чугаалажыышкыннарывыс Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиказы эки түннелдерни берип турар дээрзин база дагын көргүскен. Делегейниң хөй-хөй чурттары-биле бис найыралчы харылзааларны тургускан бис, политиктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылга идепкейлиг хөгжүп, садыг калбарын, эртем болгаш культура харылзаалары өзүп турар. Ындыг политика чүгле биске ажыктыг эвес, харын улустар аразының бүгү-де байдалынга чаагай саңдарыг болуп турар. Улустар аразының байдалы тодаргайлатынып кел чыдар, кижилерниң даартагы хүн дээш дүвүрээшинни чоорту арлын бар чыдар, тайбынның күштери өзүп, быжыгып турар.

Англия-биле харылзааларны эжикширин бистиң чурттарывыстың аразында өзүп турар бүзүрежилгениң чүгле эгези эвес, харылзааларны болгаш кады ажылдажыганы калбартырынга чаа үе-чаданың чүгле эгези эвес-ле болгай. Ол эжикширинге бүгү делегейге тайбынның болгаш чаагай харылзааларның хөгжүлдезиниң ниити херээнге база бараан болур.

Совет Эвилели бодунуң алдарлыг Коммунистиг партиязының болгаш бодунуң чазаанның удуртулгазы-биле улустар аразынга найыралды болгаш кады ажылдажыганы быжыглаарынче угланган тайбынга ынакшылыг даштыкы политиканы моон соңгаар-даа чайгылыш чок чорудар.

СЭКП-ниң XX съездизининиң ажылдап кылганы даштыкы политиканың программазы ам безин таарымчалыг эки түннелдерни берип турар. Ол программа Совет Эвилелиниң улустарының эрге-ажыктарынга, бүгү-ниити тайбынның болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарынга бүрүнү-биле таарыжып турар.

Совет даштыкы политика, улустар аразынга тайбының болгаш найыралдың политиказы делгерезин!

Англияга совет төлээлерниң составынга чораан, самолеттар конструктору академик **А. Н. Туполевка** сөс берген.

Эштер, партия кежигүнү эвес кижи мен, ынчалзажок бистиң улузувуска ынак мен, аңаа аас-кежиин болгаш өөрүшкүнү күзээр мен, бистиң чазаавыс болгаш партиявые улустуң чаагай чоруунга бараан болурундан кадына өске кандыг-даа соруглаларны салбайн турар деп академик Туполев чугаалаан. Чер делегейниң кырынга тайбыцны доктаадып тургузарынче партияның болгаш чазактың удуртулга болуруп турары күзел-чүткүл—мээң база сеткилимниң ең-не ханызындан күзел-чүткүлүм ол. Ынчангаш харын бодумнуң бүгү күжүмүм болгаш билиимни бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруунга өөрүшкү-биле берип турар мен, ооң чедиишкиннеринге өөрүп турар мен.

— Техника талазы-биле Барыын чүктен хожудавайн турарывысты, а хөгжүдениң темпилериниң талазы-биле ону оранчок ажып турарывысты бо чоруушкун көргүскен.

Эртемденнер-биле, самолеттарның болгаш моторларның конструкторлары-биле ужуражып тургаш, бистиң эртемивиске болгаш техникавыска хамаарыштыр оларның хүндүткелин үргүлчү билип чордувус.

Булганинның болгаш Хрущевтуң төлээлериниң бүгү ажыл-чорудулгазы найыралды, кайы-кайызын билчир чорукту болгаш ажыл-ишчи харылзааларны доктаадып тургузарынга чагыртып чораан.

Эш Булганинның болгаш эш Хрущевтуң төлээлериниг совет атомнуг эртемни сураглыг эртемден — физик-академик **И. В. Курчатов** төлээлеп чораан. Англи эртемденнер боттарының совет өөрүн чылыы-биле утказаннар болгаш бистиң эртеменнеривистиң ажылдарынга улуг сонуургалдыын көргүскеннер деп академик чугаалаан. Атомнуг эртеминиң хөгжүдезиниң бедик деннелии база англи физиктериниң бедик мергежилдиин болгаш талантылыын хереченлеп турар боттарының чамдык тургузулгаларын олар көргүскеннер. Харуәлде атом талазы-биле эртем шинчилел төвүнге ССРЭ-ниң Эртеминер академиязының чарлатынмаан чамдык ажылдарын дамчыдып бердим. Харыы кылдыр Харуәлге күүсетингеп чаа ажылдарның дугайында сан-медээлерни дамчыдып бергеннер.

Ийи чурттарның эртемденнериниң аразынга мурнунда турганынга көөрде элээн сырый харылзааның эгези оон-биле садыынган. Атомнуг эртеминиң болгаш техниканың ажылдарының хөй нуруузунуң талазы-биле Совет Эвилели Англияны мурнай бергенин болумнуң улуг улузун болган ооң эртеми дээш чоргаарланыышкынның сагыш-сеткили-биле көрдүм.

Совет эреминиң түгүн бедик тудар арганы бистер эртеменнерге берип турар сагыш салыышкыны дээш улуска, партияга болгаш чазакка улуг четирии деп академик Бурчатов чугаалаан.

Митингиге чүве чугаалаан, эш **Н. С. Хрущев** болунуң чугаазының эгезинде чаагай уткуп алыышкын дээш москвачыларга өөрүп четиргенин илергейлээн.

Англияга боттарывыстың чораанывысты кончуг ажыктыг кылдыр санап турар бис. Бистиң бодалывыс-биле алырга, кол чүве чүл дээрге Совет Эвилелиниң болгаш Великобританияның аразынга найыралдыг харылзааларны таарыштыр тургузарынга, эжикширинге болгаш улам ынай хөгжүдеринге үндезининң салдынганы болуп турар, ол чорук бистиң чурттарывыстың улустарының эрге-ажыктарынга тааржып турар болгаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга идиг бээр.

Эш Н. С. Хрущев оон ынай улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ынай чавырыдырарынга орунга чаа үе-чада болган, чурттар аразынга эки бүзүрежилгени тургузарының херээнге чугула базын болган чугаалажыышкыннарның түннелдеринге доктаап чугаалаан.

Англияга совет төлээлерге көргүскен найыралчы хүлээп алыышкынның болгаш хүндүткелдиң дугайын, англи хоорайларга чораанының дугайын эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

Англи улус ССРЭ-ниң улустары-биле найыралды күзеп турар. Англи улус бистиң чуртувус-биле тайбынче болгаш эки харылзааларны хөгжүдеринче чүткүп турарынга бүзүреливис. Ниити дайзынга улур делегейниң бирги болгаш ийиги дайыннарының чыдарында бистиң кады демисежип турганывыс англи улуска хамаарыштыр бистиң совет кижилеривис найыралчы сагыш-сеткилди угаап турарын англичаннарга боттарывыстың чугааларывыска чугаалап чораан бис.

Бистиң улустарывыс — совет болгаш англи чугаалажыышкыннарның түннелдеринге сеткил ханган, бо түннелдер чүгле эгези болган деп чүвени медереп билген, моон соңгаар-даа бот-боттарывыска уткуштур баар бис деп чугаалаптар болзумза алдагдал эвес деп бодаар мен.

Бүгү улустар быжыг, үр тайбынны манап турар, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырын күзеп турар. Соолгу үенин дургузунда бо талазы-биле эжикширинче угланган хөй-хөй өскерлиишкиннер болган. Ынчалзажок соок дайын дээрзин бүрүн үзүткаарының оруунда ам-даа эвээш эвес моондактар бар. Ындыг моондактар кол нүрүлайында-ла улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын таарыштырарынга соңуургал чок АКШ-та чамдык сагыдарлыг болуктерден үнүп турар.

Ынчалзажок Американың Баттыышкан Штаттарында кайы-кайызын билчир чорукту тургузарының оруунга турун алырының күзелиниң кандыг-бир кестүүшкүнү ам безин илереп эгелеп турар кылдыр бодап турар бис. Ол дугайын, чижээ, солуннар редакторларының америк нинтилелиниг АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрниң чоокта чаа медегелеги хереченлеп турар. Оон медегелиниң хөй-хөй түүлдеринге канчап-даа чөпшээрежип шыдавас бис, чүге дээрге ол түүлдер бүзүрежир чорукту доктаадып тургузарынга идиг берип шыдавас. Ынчалзажок президентиниң медегелиниг АКШ маргылдаалыг айтырыгларны шинтипирлеп таарыштырарынче бүгү-ле оруктарны шинчилээринге белен. Совет чазак АКШ-биле найыралчы харылзааларлыг боолу болур дээн чижектиг үнелиг чугаалар база бар.

Ол сөстер практиктиг ажыл-херектер-биле быжыглатынар боор деп илереп турар бис. Совет чазак кандыгып дээрге ол өске-даа чурттар-биле бир дөмей АКШ-биле найыралдыг харылзааларны тургузар дээш туржуп турар, ынчангаш ол угланышкынга бүгү-ле болдунгу дег түүлдерни кылыр бис.

Бир эвес ийи талалардан чаагай күзелди илередир болза, чедир билишпес дыка хөй түүлдерни узуткаар, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга харылзааларны эжикширинге бүзүрээр бис. Ийи талаларның күзели түрлү бистер чөрүдээлерни чоорту базым бүрүзүнде узуткап, эргежок чугула идегежир чорукту тургузуп, чепсегленнишкиннерни кызырарының, атомнуг болгаш водородтуг чепсектиг база ол чепсектиң шылгалдазын хоруглаарының айтырыгларын шинтипирээрин чедип ап шыдаан турар ийик бис. Совет Эвилелиниң, АКШ-тың болгаш өске-даа бүгү чурттарның улустарының эрге-ажыктарынга дүүштүр күрүнелеринің аразынга садыгның, культураның болгаш өскенин-даа харылзааларын хөгжүдеринге таарымчалыг байдалдарны тургузары эргежок чугула.

Элээн хөй айтырыгларның талазы-биле коммунистиг болгаш социалистиг партияларның аразында янзы-бүрү бодалдар база принципиалдыг чөрүдээлер бар болуп турар. Ынчалзажок, аңгы үенин ажылчын шимчээшкинниниң кол, үндезин айтырыгларының талазы-биле ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга таарыштыр бистер харылзааларлыг болуп шыдаар болгаш болур-даа ужурлуг бис. Ол дээрге, хамыктың мурнунда улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры, быжыг тайбынны тургузары, садыгның болгаш культураның талазы-биле чурттарның аразынга кады ажылдажыганы тургузары дээш демиселдиң айтырыгзары болуп турар.

Бистиң партияларывыстың — СЭКП-ниң болгаш лейбористиг партияның сонуургалдыг чугула айтырыгларының талазы-биле саналы-оналларны солчуп, оларның-биле ужуражыр лугайында лейбористиг партияның удуртукчуларының санаын Англияга доктаа кирээлеп партияның удуртукчуларынга хүлээп алган бис. Ындыг ужуражылга болган-даа.

Лейбористиг партияның удуртулгазының аразында ажылдакчыларның чамдыызы реакциялыг, советке удур турушта турун турар-дыр деп чүүлүү ол ужуражышкынның түннелиниг билгенивисти силерге ажыт-чажыт чогу-биле чугаалаар ужурлуг бис, эштер. Лейбористиг партияның чамдык удуртукчулары Совет Эвилелинге, СЭКП-ге, улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларынга хамаарыштыр боттарының хоралыг үзелдериниң аңга чедир ойталаваннар-дыр.

Бисте болгаш улус демократиязының чурттарында хоруглаларда олурун турар дээр янзылыг канныг-бир социал-демократтарның дугайында айтырыгларны белеткээш, бистерже сунганнар. Ол өнчүк-чонгээлиг айтырыгларны шинтипирлиг-биле хүлээвээн бис.

Бир эвес СЭКП-ге хамаарыштыр ол лейбористиг удуртукчуларда чаагай сеткилдиг бодалдары турган болза, оларда өске айтырыглар турар ийик. Ол айтырыгны болгаш өске-даа ындыг чүдек-бүжар айтырыгларны олар чүге ушта тыртып экелгеннерин? Реакционерлерниң мурнунга бараан болур дээш ушта тыртып экелгеннери ол-дур. Өске тайылбырны тывары берге. Ажылчын англының янзы-бүрү отрядтарын башкаландырары чүгле реакционерлерге ажыктыг болур болгаш ажылчын англының чангыс эвинден олар чүүдең-даа артык коргуп турарлар.

Боттарывыстың четпестеривистиң болгаш частырыгларывыстың дугайында, оларны эдип чазаар дээш бистиң чугаалаавывые ажыт-чажыт чок медеглелеривисти бистиң кошкак чоруувустуң болгаш дашказартан реакциялыг күштерниң кандыг-бир ыйыышкынының түннелиниг бистер ону кылып турар кылдыр лейбористиг партияның удуртукчуларының чамдыызы ынчаар билгеннер боор.

Чок, дээргилер, ханызы-биле азып-тенип турар-дыр силер. Ажылчын англының болгаш ооң авангарды — Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бистиң үлүзүвүстүң чедип алганы бистиң социалистиг күрүневисти, бистиң күрүневистиң чаалап алыышкыннарын барымдаалап көөр ужурлуг силер.

Ындыг чүүлдер турза-даа, лейбористерге бистер аалчылар болуп чораан бис, социалистиг чурттарның иштики херектеринге холгаарлап киржир дээн ораалдажыышкыннарга, ол чурттарның ажылчы чоннарының чаалап алыышкыннарынга кыжаныр дээн ораалдажыышкыннарга шинтипирлиг ойтур шавышкын бердинген.

Ажылчын англының янзы-бүрү отрядтарының чангыс эви дээш туржуп турар бис. Ындыг чангыс эпти боттандырган черде ажылчы чоннарның үндезин, амыдыралчы эрге-ажыктары дээш демиселге улуг чедиишкиннерниң чедип алдынганын амыдырал бадыткаан. Ынчангаш, бистиң партиявые улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры болгаш тайбынны камгалаары дээш демисел ышкаш, ылангыя бүгү ажылчы чоннарны ең-не сонуургалып турар ындыг чугула айтырыгларның талазы-биле ажылчын англының партияларының чангыс эвин бистиң партиявые моон соңгаар-даа сөксеал чокка чедип алыр апаар.

Лейбористиг партияның чамдык удуртукчу ажылдакчыларының кылганы ол нүүлдүт чөнгээлерге болгуун лейбористер каттышпайн турар болгаш лейбористиг чамдык удуртукчуларның ээлеп турары ол туруш массаларның деткимчезин албас дээрзинге бүзүрээн бис.

Социалистиг болгаш ажылчын партиялар-биле харылзааларны тургузарының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизининң шинтипирлерин бистиң партиявыстың Төп Комитези амыдыралга моон соңгаар-даа шинтипирлиг-биле чорудар апаар.

Лейбористиг партия бистерни шыны-биле билип алыр болгаш бо талазы-биле эргежок чугула базымнарны кылыр дээрзинге бүзүреливис. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга хамаарыштыр лейбористерниң чамдык удуртучуларының кылганы хуунуң сеткил хомудаашкыннарындан болгаш өнчүк чөнгээлиг нүүлдээшкиннерден бедик кедүүрүүнге бистер белен болгаш ол ындыг турза-даа, бир эвес оларның талазындан ёзулуг билиишкин база күзел илереэр болза англи лейбористер-биле харылзааларны тургузарынче барып болур бис. Англияның болгаш Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарының эрге-ажыктарынга ындыг харылзаалар ең-не чугула дээрзи билдингир.

Бодуңар чугаазыны дооспушаан, Май 1-ниң үткүштүр келген байырлалы-биле холбаштыр силерге байыр чедирип, бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш күш-ажылга чедиишкиннерлиг болурунарны силерге күзелим эштер, москвачылар.

Совет Эвилелиниң болгаш Великобританияның улустарының аразында найырал делгерезин!

Бүгү делегейге тайбын делгерезин!

ССРЭ-ниң болгаш Великобританияның аразынга харылзааларны эжикширинин херээнге, бүгү-ниитиниг тайбынны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге улуг салымыкын болуп, чедиишкинниг доозулган англи-совет чугаалажыышкыннарны изин-биле деткип, чүүлдүт деп көрген резолюцияны митингиге хүлээп алган.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары автомашиналарга олурупкан, аэродромнан чорутканнар. Ленинград шоссеге болгаш өске-даа кудумчуларга чыыглаан он-он муң кижилер чаагай сеткилдиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткеш ээп чаныш келген Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка энтузиазм-биле байыр чедирип турганнар. (СЭТА).

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Лондонга кылган парлалга конференциязы

ЛОНДОН. (СЭТА). Апрель 27-ниң эртенинде Сентрал-холлдуң залынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин биле ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев парлалга конференциязынга чүве чугаалаваннар.

Н. А. Булганин совет удуртукчуларының дараазындагы медеглелин парлалга конференциязынга дыңнаткан:

«Англияның Премьер-Министри сэр Антони Иденниң чазагай сеткилдиг чалаашкыны-биле Великобританияга келген аян-чоруувус дооступ турар-дыр. Биске, Совет Эвилелиниң төлөөлерининге улуг хүндүткелди көргүскен англи улуска болгаш ооң чазаанга найыралдың сагыш бодалы-биле долдуртунган, бо кайгамчыктыг чуруттан 10 хонук аян-чоруктуң соонда бөгүн чаныр чоруур бис.

Англи улус дайынны күзевейн, тайбыңче, совет улус-биле эки харылзааларны хөгжүдериниче чүткүп турар деп чүве маңа чоралнывыстың түңнелинде бүзүрелдивис-биле чугаалап бөөр бис, ынчангаш ол көрген, билген чүүлдеривисти Баттышкан Хаан черииниң улустарынга хамаарыштыр совет улустуң харыы ынакшылын хайныктырар дээрзинге бүзүрелдиг бис.

Великобританияның улузунуң, дээрги II Елизаветаның Кадын Хаан бодунуң, дээрги хаан нүүрүнде Эдинберг герцогунуң, Премьер-Министри сэр Антони Иденниң, чазактын, парламентинин кежигүннериниң, бистин чораанывыс хоорайларнын болгаш албан черлериниң, хоорай даргаларының болгаш өске-даа төлөөлекчилериниң биске көргүскен чаагай хүлээп алышкыны дээш сеткилдин ханызындан өөрүп четиргенивисти илергейлеп тур бис. Совет Эвилелинге хамаарыштыр боттарынын чаагай сагыш-бодалын илереткен бүгү англи хамаатыларга өөрүп четирдивис.

Силерниң чуртунарга келгеш, бистиң маңаа келгенивис болгаш англи кабинеттин кежигүннери-биле ужуражышкынын улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны улам ынай кошкадырынга, бот-боттарын улам эки билчир чорукту доктаадырынга болгаш бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларны улам ынай өскижиринге идиг бөөр деп идегелди илереткен бис. Боттарывыстын идегелдеривиске мегелетпээн бис деп ам чугаалап болур бис. Совет-англи чугаалажышкыннар дугайында бөгүн чарлаан Кады кылган медеглел болза, политика талазы-биле улуг ужур-дузалыг документ болур. Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту улам ынай кошкадырынга, күрүнелер аразынга бүзүрежир чорукту доктаадырынга сонуургалдыг бүгү кижилер ол медеглелге байыр чедирер дээрзинге чигзинмейн барып болур.

Кады кылган медеглелде чөптүү-биле айтып турары ёзугаар алырга Премьер-Министр-биле болгаш англи чазактың кежигүннери-биле бистин ужуражышкыннарывыс ажыт-чажыт чок чоруктун болгаш реализмнин ёзузу-биле болуп эртикээн. Ол чорук совет-англи харылзааларнын айтырыгларынын-даа талазы-биле, улустар аразынын чамдык эн чугула, ооң иштинде Европаның болгаш Азиянын-даа айтырыгларынын талазы-биле санал-оналдарны калбаа-биле солчур арганы биске берген.

Чугаалажыышкыннарга бүгү-ле чүүлдер дески чаагай болуп турган бе, чугаалыжыышкыннар үезинде кандыг бир бергедээшкиннер, азы чамдыкта чугаалап турары ышкаш чидиг үелер турбаан ирги бе деп силерге, журналистерге айтырыг дораан-на тыптып болур болбайнаан. Улуг чажытты ажыдарын бодавайн, бистиң хүндүлеп турарывыс ээлер ол бодалды база-ла барымдаалап турарлар дээрзинге бүзүрелдиг бис, ынчангаш чугаалажыышкыннарның чоруушкуну болунуң оруунга чамдык моондактарга таваржып турган деп чүвени силерге дыңнадып болур бис. Ийе харын, бир эвес биске бүгү-ле чүүлдер дески чаагай болуп турган болза, өлдепсинчиг болур турган ийик. Чурттарының аразынга харылзааларны баксырадыры, оларны таарыштыр шулуудадырындан ыракта белен-не болгай. Бисте маргылдаалыг айтырыглар-даа бар, чөрүүлөөр-даа бар.

Англия—атлантика блогунда кирбейн турарывыс, Англия Варшава керээзиниң кирижикчизи болбайн турары билдингир болгай. Ындыг төлөөде бистиң харылзааларывыска, а ынчаарга, бистиң чугаалажыышкыннарывыска бүлүртүн үелер база тургулаан.

Бо бүгүнүн талазы-биле бистер, Совет Эвилелиниң төлөөлекчилери-даа, бистер-биле кады чугаалажыышкыннарга киржип турган Великобританияның төлөөлекчилери-даа ол бүгүнү бүрүнү-биле билип турганнар.

Ындыг-даа болза, улустар аразынга тайбынны деткиири дээш бистиң күрүнелеривис улуг харыысалгалыг, ийи чурттарның аразынга харылзааларны деткириңге Совет Эвилелиниң улустары-даа, Великобританияның улустары-даа ханы сонуургалдыг дээрзин ийи талаларның бүрүн билген чоруу бистиң чугаалажыышкыннарывыстың түңнелинге шинтпирлиг ужур-дузалыг болган.

Кым бир кижи ону күзеп-даа, азы күзевейн-даа турар болза чок, Совет Эвилели биле Великобританияны болуушкунарның хөгжүдүнинин хараазы-биле, бетп-ле дээрге, тайбынны деткириңге хамаарышкан кол айтырыгларның талазы-биле ниити бодалды канчаарга-даа тып болурлар. Совет Эвилели биле Великобритания делегейнин улуг күрүнелери болуп турар болгаш чаа дайынны ооң улустарга бүгү-ле аар-берге уржуктары-биле кады болдурбас дээш улуг харыысалганы үстүнде фактының ужурунда чүткээрлер. Европага дайынның чаа өртүн өөскүтпес дээш онаа харыысалга оларга оноажып турар, чүге дээрге кады кылган медеглелде чугаалап турары ышкаш, Европага быжыг тайбынны хандырары бүгү ниити тайбынны деткириңге шинтпирлиг ужур-дузалыг болур ийик.

Бистиң чугаалажыышкыннарывыстың кол түңнелери чүү болуп турарыл?

Англи-совет харылзааларны янзы-бүрү талаларга политика, экономика, культура болгаш эртем техника талазынга быжыглаар чорук — ийи күрүнелериниң улустарының эрге-ажыктарынга таарыштыр турар деп ийи талалар хамыктың мурнунда хүлээп көргеннер. Көрүнер-даан, программа чаагай-дыр, ынчангаш кылыр ажыл бар-дыр. Бистер, совет кижилер ол программаны шыны-биле хүлээп ап турар бис. Ону амыдыралга боттандырар дээш оралдажыр бис.

Англи чазак база-ла ындыг бодалдарны барымдаалап турар дээрзинге чигзинериниң барымдаалары бисте чок.

Ат бижээн Кады кылган медеглелде айтып турары-биле алырга бистин чурттарывыстың аразында харылзааларга, а ол ышкаш ийи талаларның өске күрүнелер-биле харылзааларынга Каттышкан Нациялар Организациязының принциптерин удуртулга болдурар. Бүгү күрүнелериниң боттарының ниитилел системаларындан хамаарылга чокка найыралдыг кады ажыдаджылгазынга болгаш тайбын кожа-хелбээ турарынга үндезин болза, национал хамаарышпас чорукту болгаш бүрүн эргени, девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту хүндүлээри, бот-боттарының иштики херектерин холгаарлашпазы болур дээрзинге Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Хаан черииниң чазактары идегеп турар — ол байдалды онзалап демдеглезе чогуур.

Ол принциптерин делегейниң дыка хөй күрүнелери боттарының бүгү делегей харылзааларынга удуртулга болдурун турарлар. Ол — англи-совет харылзааларның хөгжүдүнге кадык үндезин болур. Чугаалажыышкыннарның түңнелинде бистиң чурттарывыстың чазактарының туруштары чоокшулашкан деп санап турар бис. Бистер Англия-биле найыралдыг харылзааларны чедип алырда ооң найыралдыг күрүнелер-биле ооң харылзааларын баксырадырының өмүнээзи-биле чедип ап турар эвес-ле болгай бис. Американың Каттышкан Штаттары-биле найыралда турар Англия АКШ-биле эки харылзааларны тургузар талазы-биле биске база дузалап болур ийик.

Франция-биле бисте багай эвес харылзаалар тургустунган. АКШ-биле бистин харылзааларывыс ыракта-ла ындыг-ла чогумчалыг эвес, ол дугайында хомудап турар бис, ынчангаш Американың Каттышкан Штаттары-биле Совет Эвилелиниң харылзаалары экижээн турзун дээш боттарывыстың талавыстан бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис.

Чепсегленишкиннерни дүжүреринин айтырыы бо үениң эн чугула айтырыы дыр дээрзин кым бир кижи ындыг эвес дээрзин чегей-ле боор. Күрүнелериниң чепсегленишкиннерин болгаш чепсектиг күштерин кызырар талазы-биле, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоругдаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни улустар манап турардар. Кижилер хостуг тынар, чаа дайынның кыжаныышкынындан чайлаар болгаш тайбыңны тургузукчу күш-ажылга боттарын бүрүнү-биле бөөр дээш чепсегленишкинни өндере бүдүрер чорукка төнчүнү салырын негээн оларның үнү улам-на ыыткыр чаңгыланып турар.

Чугаалажып турары ышкаш, сагыш-сеткил саарзыкталдырган херээ чүү боор. Чепсегленишкиннерни дүжүреринин айтырыында чүвенин байдалы амдыында багай туруп турар. Силерниң Лондонда Ланкастерхауз деп эки орду бар-дыр. Ол орду хөйнү көрген. Аңаа улут-улуг күрүнелериниң министрлери каш удаа чыглып турганнар, кандыг-бир чүвениң дугайын олар дугуржуп ап-даа турганнар, а чамдыкта чүү-даа чок куруг-даа тарап чаныр тургулаан. Ынчаарга, эн-не солун хуралдар ам болуп турар, чүге дээрге аңаа эн-не чугула айтырыгны — чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыын чугаалажып турар. Чөвүлел хуралдың киржикчилери ол сорулгаже бүрүнгаар шимчээшкин кылганнар бе, ону канчаар бодап турар силер? Канчаарга-даа чок. Чамдык кижилер айтырыгны мынчаар чөптүү-биле салып турар: Адакы комитетти чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле адакы комитет деп адааны шын бе? Ону чепсегленишкиннерни өндере бүдүрерин чаап чажырар талазы-биле адакы комитет деп адаан болза чогуур эвес турган ийнен? Ынчаарга Совет Эвилели база-ла адакы комитеттиң киржикчизи-ле болгай але—деп (а силер, журналистер сөс дээш карман үжевес-ле болгай силер) бистен айтырып болур. Ийе болуп турар: чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле эки саналдарны киирген бис. Элээн хөй айтырыгларын талазы-биле барыын талакы күрүнелериниң мурнунда киирген саналдарын, чижээлээрге беш күрүнелериниң чепсектиг күштериниң деңнелининиң талазы-биле саналдарны хүлээп алырын саналдаан бис. Ындыг болза-даа барыын талакы күрүнелериниң ол саналдарын ол-ла күрүнелериниң төлөөлериниң мурнунга ам бистер камгалаар апарган-дыр бис. Оларның саналдарынга бистер чөпшээрешкенивисти илереди бээривес билек-ле саналдарындан ойталаарынче далашканнар. Мында чүү болганын билбес эвес ийнен силер? Биске ол дээрге тывызык болуп турар.

Совет чазак каш удаа боттуг саналдарны киирген, ол саналдарны хүлээп алган болза, чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыгны шинтпирлээриниң оруунга боттуг базым болган турар ийик. Атомнуг болгаш термоядролуг чепсекти чугаа чокка хоругдаары дээш туржуп келген болгаш туржуп турар-даа бис, ол чепсекти шенээр чорукту хоругдаарын негеп турар бис.

Ядролуг дайынның ойыылындан кижи төрелгетенни чайладыры онза чугула сорулга болур дээр дугайында чугаалажыышкыннар чоруп турда ийи талаларның чөпшээрешкени-биле холбаштыр бистер сеткил ханыышкынын илередип турар бис. Ядролуг чепсекти шуут хоругдаары болгаш атомнуг энергияны чүгле тайбын хереглелдерже угландырары бистиң чазактарывыстың ниити сорулгазы болуп турар дээрзин хүлээп көрген бис, ынчангаш олар ону чедип алырынче боттарының күжеңишкиннерин салып үргүлчүлеп турарлар.

Ооң-биле кады күрүнелериниң чепсектиг күштерин, чепсегленишкиннерни чогуур хемчээл-биле кызырып тургаш, боттуг кызырарынче, хамыктың мурнунда беш улуг күрүнелериниң чепсектиг күштерин болгаш чепсегленишкиннерин кызырарынче угланган практиктиг хемчеглерни саат чокка чорудар дугайында чөпшээрежилгени чедип алырынын эргежок чугулазын ийи талалар хүлээп көргеппер. Ол хемчеглерни чогуур хыналда-биле чорудар.

1956 чылдың март 27-де Совет чазак чепсегленишкинни дүжүрер айтырыг талазы-биле чаа санал киргени силерге билдингир, амты үеде ол саналды БНО-нуң чепсегленишкиннер дүжүрер талазы-биле комиссиязының Адакы комитединде чугаалажып көрүп турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер нарын айтырыгны харугда ниитизи-биле дугуржуу болдунмазын дуржулга көргүскенин барымдаалааш, Совет чазак баштай күрүнелериниң аңаа чепсегленишкиннериниң болгаш чепсектиг күштерин кызырар дугайында айтырыгны дугуржуп алыылынар деп санал киргген. Барыын талакы чамдык күрүнелер мурнунда бо айтырыгны чогум-на ынчаар шинтпирлээр деп саналдап турганнар дээрзин маңаа чугаалаары черле чөптүг боор, ынчалза-даа ам ону чүге-ле ийик, таарышпас деп көрүп турар апарганнар. Олар атомнуг чепсекти хоругдаарын күзевейн турарлар, чепсегленишкиннерни ниитизи-биле дүжүреринин айтырыын дугуржуруп туралавайн турарлар, аза боду безин даван-даян сып алгы дег дижири янзы-бүрү сан-тоо чок негелделер салып, чылдагааннар хап туруп бергеннер. А ам аңаа чепсегленишкиннерниң дугайында айтырыгны шинтпирлеп алырын саналдап келирге ол база-ла таарышпас деп санатынар болу бөөр чүве-дир.

Чепсегленишкиннерни өндере бүдүрерин соксадырының херээнге улуг күрүнелер кандыг-бир практиктиг бурунгаар базымнар кылыр арганы тыва бөөрлер дээрзинге идегөөр апаар-дыр бис ийин. Ол сорулганы шинтпирлээрининг деткимче болур бүгү-ле болдунар арганларны Совет Эвилели моон сонгаар-даа черле кылыр апаар.

Барыын талакы күрүнелернин саналын барымдаалааш база эргежок чугула дугуржуп алыышкыннарны чедип алыр сорулга-биле аңаа чепсегленишкиннерни кызырар дугайында айтырыгны болгаш атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоругдаар дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнге белеп деп, ынчалза-даа аңаа чепсегленишкиннер талазы-биле дугуржулганы чедип алырын атомнуг чепсектин дугайында айтырыгның талазы-биле дугуржулгадан хамаарыштырбас болур ужурлуг деп Совет чазак медеглеп тур.

Англи чазактын төлөөлекчилери биле бистернин арывыста Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн-чүкте байдалдыг дугайында санал-оналдар солчуушкуну болган. Оларга бистер ол районда байдалдың чидигленгениниң кол чылдагаанының дугайында бодувустун бодалывысты чугаалааш, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн-чүк районунда улустар аразында чөрүлдөөлерниң болгаш үскүлежишкиннериниң кол үнер дозу, арзаб күрүнелер биле Израильдин, а ол ышкаш өске чурттарның аразында харылзааларның баксыраанының чылдагааны болза, Совет чазактың бодалы-биле алырга, Багдад пактызы ышкаш шериг белүглежишкиннерни тургусканы болур деп медеглээн бис. Англи тала бо айтырыгның талазы-биле бистиң бодалывыска каттышпайн турар. Бис бодувустун ээлчээвисте англи төлөөлекчилериниң бо айтырыгның талазы-биле бодалын шын деп хүлээп албаан бис.

Шак мында бистер ийи аңгы турушта турарывысты көрүп тур силер.

Ооң-биле кады санал-оналдарнын ажыктыг солчуушкунунуң түңнелинде ийи талалар Каттышкан Нациялар Организациязының Палестинаның районунга тайбынны быжыглаар талазы-биле күжениишкиннерингe эргежок чугула деткимчени көргүзүп тургаш, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкке тайбынны болгаш айыыл чок чорукту деткириңге дуза кадар төлөөде бүгү болдунар арганларны ап чорудар быжыг күзелдиин илереткеннер. Ооң-биле кады, ол сорулганы барымдаалааш, ук айтырыгга сонуургалдыг улустарының национал күзел-соруунга, оларның хамаарышпас чоруун хандырарының эргежок чугулазынга дүүштүр болгаш КНО-нуң Уставының принциптеринге бүрүн дүүштүр болдунар боттуг хемчеглерни чоокку үеде ап чорудар деп база чөпшээрешкен бис. Ылаңгыя араб күрүнелериниң болгаш Израильдин аразында маргылдаалыг айтырыгларны кайы-кайызынга таарымчалыг үндезинге тайбын шинтпирлеп таарыштырарын хандырарынче угланган, Каттышкан Нациялар Организациязының инициативазын ийи талалар деткиирлер.

Совет Эвилели Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарынга хамаарыштыр оларның национал хамаарышпас чоруун, бүрүн эргезин хүндүлээриниге, иштики херектерин холгаарлавазынга үндезилээш улустар аразынга тайбынның болгаш тайбын кожа-хелбээ турарының эрге-ажыктарындан өске кандыг-даа эрге-ажыктарны барымдаалавайн турар. Бистер ол принциптерни камгалап келген-даа бис, моон сонгаар камгалаар-даа бис, ол дугайында бистин англи өөрүвүске ажыы-биле медеглээн бис.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң айтырыгларының талазы-биле чедип алдынган дугуржулга болза, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүн району ышкаш ындыг чугула районга тайбынның херээнге чогумчалыг ниити ажылдың үлегер-чижээн көргүзер биче эвес арганларны ийи чурттарның кайызынга-даа ажыдып берип турар.

Чугаалажыышкыннарга ССРЭ биле Великобританияның аразынга садыг харылзааларын хөгжүдер дугайында айтырыг чугула ужур-дузалыг болган. Ийи талалар билдингир чылдагааннарының ужурундан бо талазы-биле чаа-чаа арганларны дилеп тыварынче сонуургалдыын көргүскеннер.

Англияга келгеш, англи бараанналар арбыладыр салып алыксаар болгаш бодувустун бараанналарывысты Англияга арбыладыр садыксаар күзелдивисти ажыы-биле медеглээн бис. Ындыг күзелди илередип турарывыстың ужуру болза, англи бараанналар чокка чурттап шыдавас бис дээш эвес, а чамдык бараанналарны Англиядан садып алыры оларны бодувуска бүдүреринден биске элээн ажыктыг болурунда деп база медеглээн бис. Чамдык бараанналарны Совет Эвилелинден садып алыры оларны бодунга бүдүреринден азы өске чурттардан таарымча чок негелделерге садып алырындан англичаннарга база дыка ажыктыг болгай эртик.

Чугаалажыышкыннарның түңнелинде Советтиң Англиядан, Англияның ССРЭ-ден садып алыр бараанналарының хемчээлин черле элээн улгаттырар деп дугурушкан дээрзин медеглелден билир болгай силер. Садыглажыышкынга кызыгаарлаашкын болгаш ылгай көрүүшкүн чок турар болза Совет Эвилели чоокку беш чылдарын дургузунда, 1956 чылдан 1960 чылга чедир Великобританиядан садып алыышкыннарны ортумаа-биле 9—11 миллиард рубль түнге чедир улгаттырарын, биргээр чугаалаарга 4—5 миллиард рубль хире түнге янзы-бүрү дериг-херекселдер болгаш судноолар чагыгларын кылырын база 5—6 миллиард рубль хире түнге үлетпүр база чиг-эт бараанналарын калбаа-биле садып алырын киириштирерге 800 миллион—бир миллиард фунт стерлинг чедир улгаттырарын медеглээн бис.

Англияның болгаш бистиң чуртувустуң аразынга садыглажыышкынның дугайын чугаалаан тура, Совет Эвилели улустар аразында садыглажыышкыннарга янзы-бүрү ылгай көрүүшкүннүг кызыгаарлаашкыннарга удурланып турганын болгаш ам-даа удурланып турарын чугаалаксап тур бис. Ындыг кызыгаарлаашкыннар соок дайынның продуктузу бооп турары билдингир болгай. Ынчалза-даа үе өскерлип турар болгаш шагда-ла өскерли берген, ынчангаш ындыг кызыгаарлаашкыннарны пок төгөр хааржакче октаптар болгаш улустар аразының садыг харылзаазынга эжикти калбаа-биле ажыдып бөөр үе келген. Ынчаар болза, Чөөн болгаш Барыын талакы деп аңгылай адап турар чурттарның кайызынга-даа таарымчалыг улуг экономиктиг аргалар ажыттынгай эртик.

Бо айтырыгга Англияның байдалының бергезимин билип тур бис. Ынчалза-даа англичаннар ажыктыг чүүлдү билир, ажыл-ишчи улус, ынчангаш олар амгы садыглажыышкында кызыгаарлаашкынның туруп турар ылгай көөр политиказын чөптүг садыг политиказы-биле солуур төлептиг хевирлерни алызында баргаш тыва бөөрлер.

Бис аңаа харыы байыр чедирер апаар бис.

Чурттар аразының садыг харылзаалары чүгле экономиктиг ужур-дузалыг эвес. Садыглажыышкын күрүнелериниң аразынга бүзүрежир чорукту тургузарынче орукту арыглаар, оларны чоокшулаштырар, садыгны дамчыштыр кижилерниң аразында делгем харылзааларны тургузар. Эптиг-чөптүг үндезинге садыглажыышкын болза политиктиг айтырыгларны-даа таарыштырарынга идиг болур. Садыглажыышкынны хөгжүтпейн тургаш, чурттар аразынга садыг талазы-биле кадык харылзааларның оруунга шаптыктап турар янзы-бүрү кызыгаарлаашкыннарны болгаш ылгай көөр чорукту узуткавайн тургаш, чепсегленишкиннерни дүжүреринин дугайын шын тура-биле чугаалап болбас.

Ам, ийи чурттарның кайызынга-даа дыка чугула база бир айтырыгның—культураның, эртемниң болгаш техниканың талазы-биле харылзаа-холбааларны улам ынай хөгжүдүнге хамаарышкан айтырыгның талазы-биле бистернин дугурушканывыстың дугайын чугаалаарывыс арты. Ындыг харылзаалар бот-боттарын эки билчиринге, ийи улустарның угаан-бодалының эртинелери-биле бот-боттарын байыдадарынга, эртемниң болгаш техниканың чедишкиннерин солчурунга идиг болур дээрзин чугаалаан-даа херээ бар деп бе. Бо айтырыгның талазы-биле бистиң чугаалажыышкыннарывыс үре-түңнелдиг болган, а оларның түңнелдери ийи таланың кады кылган медеглелиниң чарылбас кезин болур чогуур документтиде илергейлетинген.

Чогуур хемчеглерни айытканын ук документтиден билир силер, ол хемчеглерни боттандырып чорудары, бир чурттуң хамаатыларын өске чурттуң литература, уран-чурулга, скульптура, театр, хөгжүм, кино, радио, телевизор дамчыдылгазынын, база ол ышкаш эртем, техника, өөредилге болгаш кадык камгалал талазында чедишкиннери-биле таныштырарынын херээн чоокку үеде-ле элээн бедик деңнелге көдүрүп үндүрер. Совет хамаатыларнын Каттышкан Хаан черинче, ол ышкаш англи хамаатыларның Совет Эвилелинге чаңгыстап азы бөлүктеп баржырынын санын улгаттырары база көрдүнген.

Бистиң ийи чурттарывыстың аразынга культура болгаш эртем-техника, спорт болгаш өске-даа харылзаалар калбак үндезинге хөгжүп болур болгаш хөгжүп ужурлуг-даа деп Совет чазак санап турар.

Бистиң чугаалажыышкынывыстың кол-кол түңнелдери мындыг-дыр. Олар чүнүн дугайын херечилеп турарларыл? Чаагай күзел-сорук бар турда болгаш талаларның кайы-кайызынын эрге-ажыктарын барымдаалап тургаш шынгыы чөрүдээлерни билдингир хемчээл-биле ажыр эртип болгаш англи-совет харылзааларынын чугула айтырыгларының талазы-биле-даа, бүгү делегейниң өске-даа айтырыгларының талазы-биле-даа таарымчалыг түңнелдерни чедип ап болур дээр дугайын бирги ээлчегде херечилеп турар.

Бистиң чугаалажыышкыннарывыстың үезинде Н. С. Хрущев биле мен бодум Совет чазактын мурнундан дээрги Премьер-министр ол чалалганы хүлээп алган. Чамдык чылдагаанналарнын ужурундан ооң бистинге келириниң үези ам дээрде доктаатынмаан. Сэр Антони Иденниң бистиң чуртувуска келири англи-совет харылзааларда дүшкүүрлүг чоруктарны кошкадырынга идиг бөөр дээрзинге бүзүрөөр бис.

Түңнелинде бо парлалга конференциязын ажыглап алгаш, бистер Каттышкан Хаан черииниң улустарынга аас-кежиктин болгаш чечектелишкиннин, бүгү делегейге тайбын дээш демиселге чедишкиниг болурунга эн-не чаагай күзээшкиннерни дамчыдарын күзеп тур бис».

Парлалга конференциязынга Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка айтырыглар салган.

Айтырыг («Санди пикториэл» деп англи солун): Совет удуртукчулар англи улустуң оларга көргүскени хүлээп алышкынга ханганнар ирги бе?

Н. А. Булганин: Ийе, ханган бис.

Н. С. Хрущев: Дыка ханган бис.

Айтырыг («Дейли миррор» деп англи солун): Дээрги Хрущев апрель 23-те Бирмингамга чүве чугаалааш, улустар аразында садыглажыышкынны моондактап турар илчирбелер үзе тыртынар болгаш үзе тыртынган турар ужурлуг деп медеглээн болгай. Ол медеглелди Англия биле АКШ-тың аразында харылзааларже ССРЭ шаанчак кагарын бодавайн турар дээр дугайында медеглел-биле канчаар дүүштүрерил?

Н. С. Хрущев: Бистер АКШ биле Англияның аразынче шаанчак кагарын чүгле күзевейн турар эвес, харын ол чурттар болгаш улустар бот-боттарынга чоокшулажыр аргалыг болзун дээш ындыг шаанчактарны ушта соп кааптар күзелдиг бис деп ам-даа медеглеп турар бис. Бистер боттарывыстың талавыстан англи улус-биле, англи күрүне-биле чоокшулажырын, Американың Каттышкан Штаттары-биле кожа-хелбээ турарының болгаш тайбынның туружунда туруп турар өске кандыг-даа күрүнелер-биле чоокшулажырын күзеп турар бис. Садыг дугайында айтырыгга хамаарыштыр Каттышкан Штаттар биле Англияның аразында шынап-ла шаанчакты, бистер эвес, а харын Каттышкан Штаттар кылган-на болгай. Бистин бодалывыс-биле алырга бүгү делегей садыглаашкынынын калбак оруунче үнери дээш дем маңаа чугаалаанывыс илчирбелерни үзе согары Англияның эрге-ажыктарынга ажыктыг болур ийик.

Айтырыг (Парлалганын польша агентилели): Доозулган чугаалажыышкыннарның түңнелинде тайбын кожа-хелбээ турарының кандыг перспективалары ажыттынганыл?

Н. А. Булганин: Бис бодаарывыска ол перспективалар кончуг эки. Бистин бодалывыс-биле алырга ол перспективалар улам-на өскижиир апаар.

Айтырыг: Силер Америкаже барыксаар силер бе?

Н. С. Хрущев: Каттышкан Штаттар — кончуг солун чурт. Бир эвес ында херектиг болза, ол чуртче кым барыксавас боор ынчаш. Бистин кижилер Америкаже баар күзелин болган чок-ла илередип турарлар. Ынчанмыже бистин кижилеривис чамдыкта Каттышкан Штаттарга баар чалалганы алгаш безин америк эрге-чагыргалардан олче баар чөпшээрелди албайн турар. Чоокта чаа АКШ-че чалаткан бистин поварларывысты америк эрге-чагыргалар олар ботлеттер орнунга кандыг-бир өске чүве белеткеп берилтер магат чок деп айыылынган оларны ынаар киирериниен кортканнар. (Залда шимээргээшкин). Ындыг харылзааларның туруп турарынга хомудаксап турар бис, ынчалза-даа ол харылзаалар ийи чурттарның эрге-ажыктарының эки талазынче өскерлириниге идегеп турар бис.

Айтырыг: Техника талазы-биле совет чедишкиннерге хамаарыштыр информацияны парлаарын манап болур бе?

Н. А. Булганин: Айтырыг хөлүн өртир ниити кылдыр салдынган-дыр. Эртемге хамаарыштыр чугаалаарга ындыг информацияларны солчуру дээш бүрүн туржуп турар бис.

Айтырыг («Глазго Бюллетин» деп Шотлан солун): Великобританияда ажыдың болган амыыралдың байдалдарының дугайында силер чүнү бодап турар силер. Ында амыыралы багай дээр дугайында медээлер совет парлалгага чамдыкта көстүп тургулаан болгай.

(Төнчүзү 3-ку арында).

13—4

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Лондонга кылган парлалга конференциязы

(Төнчүзү).

Н. С. Хрущев: Англия бодунун ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезинин бедик деңнелин чедип алган деп чүве тодаргай болгай, ындыг болза-даа аңаа бөдүүн англичаннар-биле шуут харылзажыр болгаш олар-биле чугаалажыр аргажок болган бис. Бистер оларны, колдуунда-ла силерниң хоорайларыңарның кудумчулары-биле чорааш, автомобиль шилин өттүр көрген бис. Ындыг төлээде салдынган айтырыгга тодаргай харыы бээринден бергезинин тур бис.

Айтырыг (Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүк талазы-биле лондон агентилели): Совет Эвилелинге баарынга журналистерге визаны хостуг берип болур силер бе?

Н. С. Хрущев: Кымга-даа виза бээринден ойталавайн турар бис. Совет Эвилелиниң дугайында таарымчалыг эвес, харын колдуунда-ла хөй-хөй шын эвес медээлер бижип турар кижилерге безин визаны берип турар бис. Биске таарымча чок кижилерге-даа визаларны берип турар бис.

Айтырыг («Дейли экспресс» деп англи солун): Боттарынга ажыктыг кылдыр Совет Эвилели бодунун девискээриниң кайы-даа черлеринге баарын болгаш атомнуг ийикпе азы водородтуг бомбаларны бүдүрүп турар бе деп чүвени хынап көөрүн барыын талакы инспекция бөлүктеринге чөпшээрээр ирги бе?

Н. С. Хрущев: Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле КНО Комиссиязының адакы комитединге ындыг айтырыгны харыылап тургаш эш Громыконуң бажы көгерин калган. Ол адакы комитеттиң хуралдарынга ооң чугааларын номчуп көрүнер. Ында шуптузун чугаалаан **(залда шимээргээшкин, үннер: ооң бажында көк дүктер чок).** Аңаа олар ону дугуржуп алгыже чедир көгере бээр боор деп баш бу[illegible]аар чугаалап турарым ол-дур ийин.

Айтырыг: Совет Эвилели кончуг күштүг күрүне болгай, ындыг болза-даа ооң күчү-шыдалы хөй эвес холдарда мөөңнетинген-дир. Ол чорук өске делегейге айыылдыг. Ол айыылды чайладыр дээш чүнү кылырын сүмелеп болур силер?

Н. С. Хрущев: Сөөлгү үениң дургузунда биске чизе болбаан, ындыг-даа болза Совет Эвилелиниң чону барык-ла 200 миллион кижи болуп турар боор деп санап турар бис. Ынчаарга Совет Эвилелиниң күчү-шыдалы 400 миллион холдарда мөөңнетинген. Ол сан ам-даа өзер.

Н. А. Булганин: Бети дээрге-ле, чылда 3 миллион кижи, тодаргайлаарга чылда 6 миллион холдар немежип турар. **(Залда шимээргээшкин).**

Айтырыг (Кемслиниң солун-журнал каттыжыышкыны): Туристерге улам-на чиик рубль силерге болур ирги бе?

Н. С. Хрущев: Бистиң рубливис кайы хире үнелиг ийик, ол хире үнелиг болур ужурлуг.

Айтырыг (Американың национал радио дамчыдылгазының компаниязы): Чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрерин кызырарынче чүткүл дугайында медеглелде чугаалап турар-дыр. Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарынга чепсек бээрин Совет Эвилели кызырар ийикпе азы Совет Эвилелинге найыралдыг турар өске күрүнелерге кызырыышкынны бүзүредир ирги бе?

Н. С. Хрущев: Ол кончуг бергезимээр айтырыг-дыр, ынчалза-даа аңаа харыы бээринден ойталавас бис. Бистер, шынын чугаалаарга, кымга-даа боо-чепсек бербейн [illegible]р бис, ынчангаш өске чурттар база-ла шак ынчаар ажылдаан болза күзенчиг болур ийик. Ынчалзажок боо-чепсекти берип турарлар. Ындыг төлээде боо-чепсекти садыглаарының кандыг-даа дилээнге бистиң талавыстан ойталаашкын болуп турар деп силерге бис чугаалапкан болзувусса, өске чурттар боо-чепсекти садып турда бистиң ындыг харыывыс шак ооң ужурунда шын эвес болган турар ийик. Ындыг төлээде бистиң бодалывыс шак мынчаар тайылбырлатынган туруп болур: КНО-ну дамчыштыр ийикпе азы кандыг-бир өске арга-биле бүгү чурттарның аразынга бо бүгү айтырыгларның талазы-биле дугуржуушкун болдуна берген болза, бистер ону деткээн болгаш ындыг дугуржулганы байырлап хүлээп алган турар ийик бис. Ол чорук ам чер бөмбүрзээнин дүвүрээзининиң элементилери көстүп турар шак ындыг черлеринге тайбын болгаш ыржым чуртталгага чогуур байдалды тургускан турар ийик. Шак ындыг эки херекке киржиринден ойталавас ийик бис, чүге дээрге ол чорук кижи төрелгетенге ажыктыг болур ийик.

Айтырыг («Франс Суар» деп француз солун): Чоокку үеде силер Францияга баарын күзээр силер бе?

Н. С. Хрущев: Бистер улуг күрүнениң төлээлекчилери болуп турар бис, биске кончуг улуг харыысалга онаатынган. Ындыг төлээде бистиң туристернин ышкаш шак ындыг шаг-үевис чок болуп турар. Бистиң чоруушкуннарывыска шилин алган үевис кызыгаарлыг-ла болгай. Ындыг болза-даа бир эвес байдалдар тааржып келир болгаш эргежок чугула чорук болу берзе, кандыг-даа чуртка баарынга белен бис.

Айтырыг: Силерниң чоруп турган үеңерниң дургузунда түннелдерни чедип алган силер бе, база силерниң Англияга чоруушкунунар дузалыг болган деп санап турар силер бе?

Н. С. Хрущев: Бистер дыка хөй чүүлдерни чедип алган бис, бистиң чоруушкунувус черле дыка дузалыг болган деп санап турар бис. Бистиң чедип алган кол чүүлувус болза,—бистерниң аравыска, Совет Эвилели биле Англияның аразынга бүзүрээшкин болур. Англи удуртукчулар-биле бистиң ужуражыышкыннарывыстың үезинде бот-боттарывысты эки билишкен бис. Англияның улузу-даа, ооң чазаа-даа дайынны күзевейн турар дээрзинге бүзүредивис, а кол чүве ол-дур. Ооң-биле бистер бүгү делегей байдалын эки билир болгаш аңаа дүүштүр бистиң политикавысты чорудар арганы алган бис.

Н. А. Булганин, парлалга конференциязынга берген үе эрте берди, хомуданчыг-дыр, база вокзалче чоруур үе келди деп улаштыр чугаалаан. Дээргилер силер-биле байырлажырын чөпшээреп көрүнер, ынчангаш чедишкинниг болуруңарны күзедивис деп, Н. А. Булганин чугаалаан.

Н. С. Хрущев немеп каан: Улустар аразында найыралдыг харылзааларны быжыглаарынга, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга деткимче болуп турар шын, объективтиг информацияларга чедишкинниг болуруңарны күзээрин чөпшээреп көрүнер.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Портсмуттан үнүпкени

ПОРТСМУТ. Апрель 27-де 13 шак 10 минута турда Н. А. Булганинның, Н. С. Хрущевтуң болгаш оларны үдээн кижилерниң олурганы тускай поезд Портсмут порттуң демир орук станциязынга чедип келген. Портсмуттуң лорд-мэри Дж. Дей болгаш хоорайның муниципалдыг эргечагыргаларының өске-даа төлээлекчилери совет удуртукчуларны уткаан. Аалчылар автомашиналарга олурупкаш, «Орджоникидзе» крейсерниң турары Саут Рейлуэй Джетти деп далай өртээлинче чорупкан.

Портсмуттуң шериг-далай базазының командылакчызының мурнундан базаның супер-индендантызы адмирал Солтер совет удуртукчуларга байыр чедирген. Далайжыларның хүндүлүг таңныылын чыскааган. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин хүндүлүг таңныылдың чыскаалының баары-биле эрткен. Оркестр шериг маршын ойнаан.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев Великобританияның Даштыкы херектер министри Селвин Ллойдка үдедип алгаш, «Орджоникидзе» крейсерниң бортунче көдүрлүп үнген. «Томаанныг» деп команда үнген. Бөлүк совет корабльдерниң командылакчызы контр-адмирал Котовтуң рапортун совет удуртукчулар хүлээп алган. Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев Селвин Ллойдка үдедип алгаш чыскаалыпкан совет далайжыларның баары-биле эрткен.

Эжиндирип чоруптарының үезин келген. Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев оларны үдээн кижилер-биле: Великобританияның Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд, Великобританияның ССРЭ-де Элчини У. Хэйтер, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Великобританияда Элчини Я. А. Малик-биле болгаш ооң-даа өскелер-биле байырлажып чарылган.

14 шак 15 минута турда «Орджоникидзе» крейсер далай өртээлинден үнүпкен. «Орджоникидзе» крейсер экскадрия миноносецтери «Совершенный» болгаш «Смотрящий» оларга үдедип алгаш Портсмуттуң далай өртээлинден үнгеш, совет эриктерже угландыр чорупкан.

Таджик ССР—1956 чылда БКАД-ның киржикчизи

1955 чылда хөвеңниң бедик дүжүттерин алганы дээш Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол Комитеди Таджик ССР-ни 1956 чылда БКАД-ның киржикчизи кылдыр бадылаан. Мурнакчы методтарны — үнүштерни дөрбелчин-уяланчак кылдыр олуртурун болгаш чиңгелеткен одуругларга белдирлештир ажылдап кылырын калбаа-биле ажыглаанының ачызында хөвеңниң бедик дүжүдү республикада чедип алдынган.

Хөвеңниң бедик дүжүдү дээш республика 1955 чылда база БКАД-ның киржикчизи болган болгаш бирги чергениң диплому-биле шаңнатырган.

(СЭТА).

Радио болгаш телевизор дамчыштыр Иденниң чугаазы

ЛОНДОН, апрель 27. (СЭТА). Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чораанынга хамаарыштыр радио болгаш телевизор дамчыштыр чүве чугаалавышаан, Премьер-Министр Иденниң медеглээни:

«Бөгүн силерге чүве чугаалаарда эн-не тодаргай болуруп күзей-дир мен. Баштайгы таарымчалыг таварылгада бистиң орус аалчыларывыс-биле бистиң чугаалажыышкыннарывыстың отчёдун силерге бээр бодаан мен. Ынчалзажок, кажан чугаалажыышкыннар чоруп турган үеде оларны долгандыр чажыттың көжегезин албан-биле кадагалаар ужурга таварышкан бис. Ам оларның дугайын силерге чугаалап шыдаар мен.

Олар чигзиниишкин чок чугула болган. Чугаалажыышкыннар кылыры-биле бистиң чуртувусче совет удуртукчуларны чалаарының чугулазынга чамдык кижилер чигзинип турганнар. Дайын сөөлүнде англи-совет харылзааларның төөгүзүн барымдаалаарга, ында кандыг-даа чиктигзиниишкинниг чүве чок. Шынап-ла, эрткен чылдың чайынында Женевага ону ынчаар адааны ышкаш үстүкүлерниинге чөвүлел хуралды кылган бис, чамдык экижидилгени ук чөвүлел хурал көргүскен, ынчалзажок ооң сөөлүнде улуг күрүнелер база катап бергедээшкинге таварышкан. Ындыг болза-даа, ол ужуражыышкынны кылыры шын болган деп санаар мен. Адактың сөөлүнде кандыг аргалар бар болганыл? Бир болза, совет удуртукчулар-биле ооң ыңай кажан-даа ужурашпаан турар ийик бис, бир болза, ужуражыышкын каяа-бир өске черге болган турар ужурлуг ийик, бир болза, мен Москваже азы кандыг-бир нейтралдыг найыслалче баар ужурлуг болган турар ийик мен.

Бистер маргылдаалыг кижилеривис-биле кажан-даа бол ужуражыр идегелден ойталаар болза, муңгашталыышкынга чаягаар-ла таварышканы ол болур ийик. Чугаалажыышкыннарның амгы үеде Лондонга болганын ниитизи-биле черле таарымчалыг деп санап турар мен. Ам бистиң чугаалажыышкыннарывыс доозулган — бистиң аалчыларывыс чуртунче орукта чанып бар чоруурлар. Чугаалажыышкыннар неделя ажыг үеде үргүлчүлээн, слар дүшкүүрлүг, күженишкинниг болган. Бистиң санап турарывыс кандыгыл?

Ажыт-чажыт чок элээн каш чугаалар болгулаан. Ол дээрге шынап-ла чайлаш чок болур турган, ынчаарга ол база ажыктыг-даа болган деп санап турар мен, чүге дээрге бистиң чугаалажыышкыннарывыска ийи талалар шыңгыы сорулгаларны боттарының мурнунга салганнар. Делегейни аңгылап турар берге чөрүлдээлерни каш-ла хонуктар иштинде узуткаары биске чедип алдынар дээрзин шынап-ла бистер-даа, силер-даа манаваан болгай. Чугаалашкан айтырыгларның чамдыктарының талазы-биле чедишкинни чедип албаан бис. Чижээ, герман айтырыгның талазы-биле чөпшээрежилгени чедип албаан бис, чүге дээрге Германияга хостуг соңгулдаларны чорудар болгаш олар бодунун келир үезин бодунуң хуузунда оруу-биле тодаргайлаар деп бистер, Англияда ынчаар санап турар бис. Бо айтырыгның талазы-биле бистиң бодалывысты чүү-даа чүве өскертпээн. Өске талазында элээн каш айтырыглар бар болган, оларныңбиле чөпшээрежилгениң сеткил ханыышкынныг чергезин тыпкан бис — чугаалажыышкыннарны кажан эгелээнде мээн манап турганымдан артык чөпшээрежилгениң улуг чергезин тыпкан бис деп миннип тур мен. Чижээ, Израиль болгаш ооң араб кожаларының аразында чөрүлдээни кайы-даа талаларга таарымчалыг байдалдарга таарыштыр шиитпирлээрин чедип алырын ийи талалар күзеп турарлар. Ону мурнунда-ла күзеп турганымны билир болгай силер. Бистер болгаш бистиң совет аалчыларывыс ол сорулгаже кады чүткүп турарын дыңнаары таарымчалыг-дыр. Доктаамал тайбыңны тургузарынче угланган Каттышкан Нациялар Организациязының кандыг-даа эгелээшкинин деткииринге бистиң беленивистиң дугайын медеглээн бис. Туруп турар тайбыңчыдылганы кайы-даа талалар сагыырынче ол-ла үеден бээр кыйгырып келген бис.

Ооң ыңай, чепсегленишкинни дүжүрери ышкаш ындыг будулгаазынныг айтырыг база бар, ол айтырыгны чурттарның аразында харылзааларда бар болуп турар сезигленишкинден кажан-даа бүрүнүбиле аңгылап болбас дээрзи силерге билдингир болгай. Чурттар көвей айыылзыныышкынныг болган тудум-на чепсегленишкиннерни дүжүреринге оларның белен чоруу эвээш болур. Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң кандыг-бир чергезин чедип алыры болдунар болза, чурттарның аразында идегежир чорукту ооң-биле быжыглап болур.

Бо айтырыгны бистер элээн делгеренгей чугаалажып көрген бис. Кандыг-бир аргаларны — хыналданы ажыглаарын, азы кандыг-бир өске арга-биле чурттарның айыылзыныышкынын узуткаарын, чепсегленишкиннерниң ол аар үүрге-чүктээшкинин эвээжедир херекке кандыг-бир чедишкинни чедип алырын оралдашкан бис. Ол дээрге улустар аразының эн-не берге айтырыы. Ону тодаргай чугаалажып көргенивисти чугаалаан болгай мен. Бистерниң аравыста санал-оналдарның солушканы амгы үеде Лондонда хуралдап турар болгаш бистерден база Россиядан аңгыда өске-даа чурттарның киржип турары КНО-нуң Комиссиязының Адакы комитединге дузалаар дээрзинге идегеп турар мен. Францияның, а ол ышкаш Каттышкан Штаттарның болгаш Канаданың төлээлекчилери база ында киржип турар. Бистерниң кады чугаалажып көрген-не чүүлдеривис чамдык дузаны чедирер дээрзинге идегеп турар мен. Бо айтырыгга кандыг-бир депшилгени чедип алырынга ол дузалаар.

Ооң ыңай садыглажыышкын дугайында айтырыг, ол дээрге чүгле бодунга чугула эвес, харын элээн хостуг садыглажыышкын чурттарның аразынга кайы-кайызын билчир чорукту тургузарынга дузалап болур. Олар бот-боттарын эки билишкен тудум-на, улам эки болур. Оларның садыг харылзаалары быжыг болган тудум-на, тайбыңга ажыктыг кылдыр хөделир факторлар улам күштүг болур. Чамдык стратегтиг материалдарны Россияже садыглаарын кызыгаарлаар чорукту 1949 чылдала тургусканын силерде хөй кижилер билир болгай. Сөөлгү чылдарда оларны кошкаткан, ынчалзажок олар ам-даа бар. Барыын чүктүң хостуг чурттары ол кызыгаарлаар чорукту тургускан дугуржулгага ат салган болгаш ам-даа ол дугуржулганың киржикчилери болуп турарлар. Ынчангаш, оларны чүгле бистер боттарывыс тургускан дээр дугайында чугаа турбас ужурлуг. Ол бүгүнүн дугайын орустарга бис тайылбырлаан болгаш бистиң бодалывыс-биле алырга ындыг хыналдадан дашкаар бистерниң аравыска садыглажылганы калбартырынга делгем аргаларның бар болуп турарын база чугаалаан бис. Ол черле ындыг дээрзинге бүзүрелдиг мен.

Оларның бистерден садып алырынга белен болур — чыл бүрүде 200 млн. фунт стерлингини орустар бистерге чүгле дыңнаткан эвес, харын барааннарның херек кырында даңзызын база тудусканнар. Бис ону хандыр өөренип турар болгаш ол барааннарның үштүң барык ийи кезээ кызыгаарлаашкыннарга таварышпаан база ол кезээ улам-на хөй болуп болур деп бодап турар бис. Ынчангаш, Советтиг Россияның болгаш бистерниң аравыска садыглажылганы калбартырынга улуг аргаларның барын көрүп турар-дыр силер. Эрткен чылын бис барык 23 млн. фунт стерлинг түңнүг барааннарны үндүр садыглаан бис, ол дээрге мурнундагы чылдаазынга деңнээрге оортан элээн хөй болган. Россия-биле сүмелешпишаан, ол даңзыларны хандыр өөренип көрүп турар бис, ынчаарга ооң түннели Англияга ажыктыг кылдыр экспорт рыногун тодаргай экижидери болур ужурлуг.

Бир эвес ол ындыг болза, ону барымдаалаар ужурлуг бис. Бо негелдени хандырарының талазы-биле ажылдың чугула кезээ машина тудуунга хамааржыр, бистер нация болганывыста, бир эвес садыглажылганы ынчаар көвүдедириниң аргазы ажыттынар болза, ону шиитпирлээр ужурлуг бис, ынчаарда ам чогуур бедикче үнген турар ужурлуг бис.

Барааннарны садыглаар дээш бодувустуң бүдүрүлгевисти улгаттырар ужурлуг бис. Үлетпүрде бистерни суларадып турар маргылдаалардан чайлаар ужурлуг бис. Бо барааннарны орустар хереглеп турар дээрзинге бичин-даа чигзинмейн турар мен, бир эвес ол барааннарны олар бистерден ап шыдаваза, бир болза олар ук барааннарны боттары кылып алыр, бир болза кайда-бир өске черден тып алырлар. Кандыг чүүлдерни кылып шыдаар аргавысты көргүзер ужурлуг бис. Ооң-биле чергелештир, бүзүрелдиг келир үени боттарывыска база хандырып алыр ужурлуг бис. Чугаа болза чүгле садыг дугайында чорбайн турар. Ол дээрге ыракта-ла хөй болур, чүге дизе садыглажылганың ындыг хевири тайбыңны быжыглаарынга дузалаар.

Эртем, уран чүүл, спорт болгаш өске-даа чүүлдер талазы-биле бүгү болдунар харылзааларны мурнунда болдунар турганындан улам делгем хемчээлге доктаадырда бистиң улузувуска дузалаар элээн каш саналдар дугайын бистиң чугаалажыышкыннарывыска база дугурушкан бис. Ол бүгү дузалаар, ынчалза-даа бүгү айтырыгны ам-даа шиитпирлевейн турар — эртилде болдурар хире дугуржулгага чедирбес болбайнаан. Шынап-ла ол канчан болдунар боор. Улуг күрүнелер боттарының политиказын чинги-биле өскертпес. Ынчалза-даа лондон чугаалажыышкыннары кандыг-бир эң чугула чүүл болу берип болур ийик. Ол чугаалажыышкыннар эгениң эгези болу берип болур. Дээрги Булганин бодунун парлалга конференциязынга бо эртен кандыг-бир чүвени чугаалаан, ону мен силерге хевээр чугаалап бериксеп тур мен, чүге дизе ооң-биле шуут чөпшээрежип турар мен. Ооң сөстерин хевээр көргүзейн: «Көрүнер-даан, программа чаагай-дыр, ынчангаш кылыр ажыл бар-дыр. Бистер, совет кижилер ол программаны шыны-биле хүлээп ап турар бис, ону амыдыралга боттандырар дээш оралдажыр бис». Бис база ынчаар ажылдаар бис. Бир эвес чугула чүгле чамдык чедишкиннерни безин чедип алзывысса, ооң-биле бүгү делегейге тайбыңны доктаадырынга дузалап болур бис.

Ындыг хевирлиг дугуржулгалар шаанда бисти хөөн калыышкынга удаа-дараа чедирип турган деп бадыткан турар кижилер бар. Ындыг дугуржулгаларны чарарының утказы чок деп олар база медеглеп турар. Ооң-биле мен черле чөпшээрешпес мен, ынчангаш бо херекке мээң туружумну силерниң тодаргай билген турарынарны күзей-дир мен. Кандыг-бир харыысалганы кадагалап турган үемге чедир-ле ол айтырыгларны таарыштырарынга ажылдаарын үргүлчүлээр апаар бис. Делегейниң улуг күрүнелери кажан удур-дедир боттарынче сүртенчиг кылдыр көрүп алгаш, боттарының байлактарының хөй кезиин чепсегленишкинче чарыгдап турар ындыг байдал-биле бодумнуң таламдан чөпшээрешпейн турар мен. Оортан дээре кандыг-бир чүвени кылыр херек. Ынчаарда дайынның дорт айыылы эвээжээр — ол ындыг болуп болур деп бодай-дыр мен. Ол дээрге эки болур. Ынчалзажок, ол ылап ындыг болур-даа болза, ол ам-даа черле четпес болур ийик.

Бистиң политикавыс шак-ла ында болуп турар. Боттарывыстың өңнүктеривис-биле бистер чарылбас болгаш боттарывыстың амыдыралчы эрге-ажыктарывыстан ойталавайн турар бис, ынчалзажок бүгүделер-биле дугуржулганы чедип алыр апаар бис. Идегежир чорукка деңнээрге каразыыр чорук дипломатияның узун төөгүзүнүн дургузунда улуг когаралды чедирген, — ол шак-ла ындыг дээрзинге меңээ бүзүреп көрүнер. Дугуржулгаларны чедип албышаан, найыралды деткивишаан, силерге мээң айытканым политиканы бистер эдерер апаар бис. Ол совет аян чорук ындыг бодалга дүгжүп турар болгаш ооң түннелинде тайбың болуп улам-на айыыл чок кылдыр санаар дээрзинге бүзүрелдиг мен».

ССРЭ биле ГДР-ниң аразында культура болгаш эртем талазы-биле кады ажылдажылганың дугуржулгазынга ат салдынганының дугайында дыңнадыг

Совет Эвилели биле Герман Демократтыг Республиканың чазак төлээлериниң аразында ылаптыг найыралдыг болгаш кайы-кайызын бүрүн билчириниң байдалдарында болуп эрткен чугаалажыышкыннарның түңнелинде Совет Эвилели-биле Герман Демократтыг Республиканың аразында культураның болгаш эртемниң талазы-биле кады ажылдажылганың дугайында дугуржулгага 1956 чылдың апрель 26-да Москвага ат салдынган.

Ол дугуржулгада ССРЭ-биле ГДР-ниң аразында культураның болгаш эртемниң харылзааларын улам ыңай хөгжүдери болгаш быжыглаары, культура, эртем, литература, дээди өөредилге, чырыдыышкын болгаш өскелерниң-даа талазы-биле дуржулганы база чедишкиннерни калбаа-биле солчуру көрдүнүп турар.

Дугуржулгага: ССР Эвилелиниң чазааның төлээлеткени-биле ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов, Герман Демократтыг Республиканың чазааның төлээлеткени-биле Улус өөредилгезиниң министри, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Президиумунуң кежигүнү Фриц Ланге олар ат салганнар.

Ол-ла хүн ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов ГДР-ниң төлээлеринге алдар болдуруп эртенги шайлалга тургускан.

А. С. Попов аттыг алдын медаль

Радиону орус эртемден А. С. Поповтуң чогааткан хүнүнден бээр 1945 чылдың май 7-де бежен чыл болганынга тураскаал кылдыр ооң адынга алдын медальды чогаадып тургускан турган. Радионуң талазы-биле шылгарангай эртем ажылдары болгаш чогаадылгалар кылган кижилерни ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының президиумундан чыл-бүрүде-ле радио хүнүнде ол медаль-биле шаңнап турар. Совет болгаш даштыкы эртемденнерни кандыг-даа дыл кырынга оларның чарлаан ажылы дээш медаль-биле шаңнап болур. Попов аттыг алдын медальды академиктер Б. А. Введенский, А. И. Берг, М. А. Леонтович болгаш өскелер-даа ышкаш ындыг шылгараан эртемденнерге тывыскан.

Апрель 27-де ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының президиуму А. С. Попов аттыг алдын медаль-биле радиотехника талазында улуг эртемден, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү А. А. Пистолькорсуну радио талазы-биле ооң шылгарангай эртем ажылдары дээш шаңнаан.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1956 ч. апрель 30-де).

Районнар аттары	Тараа культураларын күүсеткени (хуу-биле)	Ооң иштинде кызылтас (хуу-биле)
Тес-Хем	101,2	74,5
Барыын-Хемчик	74,2	93,9
Улуг-Хем	72,0	79,7
Чаа-Хөл	69,1	91,1
Кызыл	68,5	64,1
Чөөн-Хемчик	65,1	62,9
Эрзин	64,3	63,5
Сүт-Хөл	56,4	69,2
Каа-Хем	37,6	51,1
Бай-Тайга	29,6	44,2
Таңды	27,3	33,1
Өвүр	26,0	69,7
Бии-Хем	1,8	2,4
Тожу	—	—

ОБЛАСТЫҢ МТС-ТЕРИНИҢ ТРАКТОР АЖЫЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА МЕДЭЭЗИ

(1956 ч. апрель 30-де).

МТС-тер аттары	Чыл планынга биле күүседип турарының хуузу
Сүт-Хөл	25,3
Кызыл-Мажалык	22,1
Балгазын	19,5
Тес-Хем	19,2
Чаа-Хөл	16,3
Шагаан-Арыг	16,1
Сарыг-Сеп	14,9
Кызыл	14,7
Бии-Хем	14,4
Бай-Хаак	14,1
Чадаана	11,2
Бай-Тайга	9,0

Тарылганың мурнакчылары

Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артели часкы хову ажылынга эрткен чылдардаазындан организастыг кирген. Тракторист эш Музалев, кожукчу эш Самдан олар чажып тарыырының нормазын хүн-бүрүде 111—141 хуу күүседип, часкы хову ажылынга агротехниктиг негелделерни сагып келген. Тракторист эш Стрелков, кожукчу эш Сиириң кур чер аңдарылгазының болгаш черни катап аңдарарының нормазын дүнеки зэлчег бүрүзүнде 130 ажыг хуу күүседип турар.

Чолаачылар эштер Мушпалак, Чамбал колхозтуң тараа культураларының үрезиннерин шуптузун тарылга шөлүнде сөөртүп чедирген. Огород бригадазы 7 гектар черге олуртур ногааның рассадаларын багай эвес өстүрүп турар.

С. ЧАНЧЫЫ.

Хову ажылының мурнакчылары

Кызыл районнуң «Бай-Булуң» колхозунуң Оңгар ховуда тарылга шөлүнде Кызыл МТС-тиң механизаторлары часкы хову ажылын агротехниктиг кыска хуусаада доозар дээш күженишкинниг ажылдап турар.

Механизаторларның социалистиг чарыжынга тракторист Михаил Шаудинов тергинден турар. Ол «Универсал-2» деп марканың трактору-биле хүнде 10 гектар тарааны тарыыр нормазын 21 — 22 гектар кылдыр бедик шынарлыг күүседип турар.

Тракторист эш Гарадиловтуң агрегады база эки көргүзүглерни чедип алган. Ында чаштырыкчы эш Субачев хүнде 24 га черге тараа чаштырар планын 30 — 35 гектар кылдыр күүседирин чедип алган. Прицепщиктер эштер Дамчыт-оол, Сарыг-кыс, чаштырыкчылар Б. Доржу, Чопаалай олар хүн-бүрүде бүдүн чартык норманы күүсеткен.

Колхозта комсомол организациязының секретары эш Дадар-оол кывар, чаар материалдар сөөртүр хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип, тракторларны кывар, чаар материалдар-биле үзүктел чок хандырып турар.

Механизаторлар болгаш колхозчу тараажылар келир күзүн бедик болгаш туруштуг дүжүттү алырын хандырары-биле часкы тарылганы эң кыска хуусаада эки шынарлыг доозар дээш ажылдың темпизин улам дүргедеткен.

М. ГУБИН.

Планын ажырган

Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң ажыл-ишчилери болгаш МТС-тиң механизаторлары тараа культураларының тарылга планын ажыр күүсеткен. 176 га тараа планындан ажыр тарытынган, арбай, сула тарылгазы ам-даа уламчылап турар.

Үрезинге хереглээр 10 гектар кукуруза база тарытынган. Колхоз мал чемин силостаарынга хереглээр кукурузаның ногаан массазының тарылгазын чорударынга болгаш ногаа, картофель олуртулгазынга белен. Эш Үдел-оол бригадирлээн трактор бригадазының трактористери эштер А. Биче-оол, Т. Солаан-оол «НАТИ» деп трактор-биле хүнде ажыл нормазын 150 хуу, сеялщиктер эштер Т. Күдер-оол, Н. Неделин олар чаштырар нормазын 150—180 хуу күүседип турарлар.

Л. КАВАЙ-ООЛ.

Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын чаа негелделерниң деңнелинче

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет кижилериниң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин бедидеринче хүн-бүрүнүң доктаамал кичээнгейин салып турар. Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде ол улам-на тодаргай илергейлетинген.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидериниң талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалы совет кижи дугайында ада сагыш салыышкынның чаа херечилели болур. Ниитиниң чемненилге черлериниң саны бистин областа чыл бүрүде улам көвүдеп турар. Оларның саарылгазы 1950 чылда 24.099 муң рубль турганындан 1955 чылда 35.000 муң рубль чедир өскен.

Ол үениң дургузунда ниитиниң чемненилге черлериниң ажылы, оларның белеткеп турар чемнериниң ассортиментизи калбарган болгаш шынары элээн экижээн. Областа ниитиниң чемненилге черлери бо беш чылда чаа улуг хөгжүлдени алыр. Столоваяларның, рестораннарның болгаш чайнаяларның саны немежир. Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылы чаа черлерни тудары-биле кады бар столоваяларны, чайнаяларны эки ажыглаары-биле, чаа дерилгелерни киирери-биле улам экижиир. Суг узар, картофель аштаар, ногаа доораар, эьт тырттар болгаш өске-даа улуг шүүделдиг ажылдарны механизастаар.

Партияның XX съездизи болгаш ооң сөөнда хүлээп алдынган СЭКП ТК-ның доктаалы столоваяларга болгаш өске-даа черлерге чемни чемненикчилериниң боттары ап чиирин калбаа-биле нептередиринге улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ол чорук чемненикчилерни саат чок чемгерер, столовая ажылдакчыларының күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның бот-үнезин чиигедир болгаш чарыгдалды дыка кызырар арганы бээр. Белен чемнерни бажыңче бээрин улуг ужур-дузалыг деп көрген. Ниитиниң чемненилге черлерин хоорайларга, ажылчын суурларга болгаш өске-даа черлерге таарыштыр тургузары ажылчы чоннуң чемге негелдезин хандырарын экижидер.

Ынчалза-даа бо сорулгаларны амыдыралга боттандырары бистиң областа оожум чоруп турар деп чүвени демдеглевейн барып болбас. Ниитиниң чемненилге черлерин Кызыл хоорайда тургусканы таарымча чок. Столоваялар, чайнаялар, закусочнаялар нургулайында хоорайның төвүнде мөөнетинген, а хоорайның шала кыдыг кварталдарында олар чок. Мооң хараазы-биле ында чурттап турар кижилер болгаш албан, бүдүрүлге черлериниң ажылдакчылары хоорай төвүнде столоваялардан чемненир, оон улам хөй шакты эрттирер ужурга таваржып турарлар. Мындыг чижекти районнар төптеринден база көрүп болур.

Кызыл хоорайда болгаш районнар төптеринде ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдаар шактары шын эвес тургустунган. Бо талазы-биле чүгле Кызылды чижек кылдыр чугаалаарга-ла четчир. Хөрайның столоваяларының эртен ажыттынар, дүьште часпарлаар болгаш кежээ хаар шактары чаңгыс аай. Мооң ужурунда олар бир угда ажыттынып, часпарлап, хагдынып турар. Оларның ажылдаар шактарын чонга таарымчалыг кылдыр тургузар дугайында горпонуң сагыш салбайн турары шын эвес.

Райполарның столоваяларының болгаш Кызыл горпозунуң ылаңгыя № 3, 2 столоваяларының эрттирер аргазы кончуг эвээш. Ындыг байдал ылаңгыя дүьштеки чем үезинде онза илергей болуп, чемненикчилерни саададып турар. Ниитиниң чемненилге черлериниң директорлары болгаш ажылдакчылары чемненикчилерни саат чок чемгерер талазы-биле боттарында бар аргаларны ажыглавайн турары четпес. Кызылдың болгаш район төптериниң чамдык столоваяларында чемненикчилерге соок чем бээр таварылгалар бар. Ындыг факт Бай-Тайга, Өвүр, Сүт-Хөл райполарынга тургулаан. Облпотребсоюз столоваяларны, чайнаяларны болгаш өске-даа черлерни белен чемнерни дүрген чылыдар электроплиталар, мармиттар-биле хандырар талазы-биле амга чедир-ле хемчег албаан.

Бистиң хөй-хөй столоваяларывыста болгаш чайнаяларывыста хөй күш үнер ажылдарны механизаставаан. Суг узары, эьт тырттарын, картофель аштаары, сава чууру дээн чергелиг ажылдарны холбиле кылып турар. Кызыл горпозунуң № 1 столоваязында механизация багай болгаш чамдык бар механизмнер ажылдавастаан.

Ниитиниң чемненилге черлеринге чемни боду ап чииринче шилчиири улуг перспективалыг болуп турар. Ынчалза-даа чурттуң хөй-хөй чемненилге черлеринге хынатынган бо мурнакчы методту областың ниитиниң чемненилге черлеринде оожум нептередип турары дыка четпес. Чемни боду ап чиириниң методунче чүгле бо чылдың февральда ийи столоваяны (Кызылдың № 2 школазының болгаш Арыг-Үзүүнүң ажылчын кооперациязының) база горпонуң № 1 столоваязының бир залын шилчиткен. Ол болза областа бар столоваяларның болгаш чайнаяларның ниити санының чүгле 7,7 хуузу болур.

Ынчаарга бо чаа методтуң ажыктыын үстүнде ады үнген черлериниң ажылының дүржулгазы бадыткап турар. Чижээ, горпонуң № 1 столоваязы чаңгыс залды безин бо методче шилчидерге ооң эртирер аргазы 27 хуу бедээн болгаш залда чүгле чаңгыс официантка ажылдап турар апарган. Ол залга мооң мурнунда 217 кижи чемненип турган болза ам 280 кижи шоолуг эвес үе иштинде хостуг чемненип ап болур апарган.

Чемненикчилерни чемни боду ап чиириниче шилчиирин ёзу барымдаалап, хөлүн эртир бөдүүнчүдүп турар чоруктар черде бар. Ындыг хажыдыышкыннар ажыктыг болур хамаан чок, харын чемненикчилерге таарымча чок байдалды тургузун турарын практика көргүскен. Мындыг байдал горпонуң № 2 болгаш № 3 столоваяларынга турган. Чемни боду ап чиириниче шилчилгени бо столоваяларның администрация черлери кандыг-даа белеткел чок чоруткаш улуг частырыгларны кылган. Ооң түңнелинде чемненикчилер ылаңгыя дүьштеки чем үезинде хөй шактарны эрттирип, манаар ужурга таваржып турар.

Чемненилгениң бо депшилгелиг методун нептередири чогуур белеткелди негеп турар. Столоваяларның залдарын чемненикчилериниң боду чем ап чиириниге таарыштыр тургузар, официанткаларның ажылын оларның аразынга шын хуваап бээр ужурлуг. Кухнядан залче чем бээр соңгаларны алгыдар, талон бижиирин чурумчудар херек. Столоваяларга бичии кабиннер кылырын, хөй столдар салырын болдурбазы чугула. Ниитиниң чемненилге черлеринге аяк-саваны, серээ, шопулакты четчир саннытны тургузар херек.

Ниитиниң чемненилге черлери белеп чемнерни бажыңче садарын калбаа-биле практикалаары чугула. Ынчаарга бо ажылды чамдык столоваяларның болгаш чайнаяларның ажылдакчылары чугулалавайн, чүгле столоваяларның бодунга чемненип турар кижилерже кичээнгей салып турар. Белен чемнерни столоваялардан ап чиири чонга, ылаңгыя чайгы үеде дыка таарымчалыг. Ынчаарга бажыңче садар чемнериниң өртээ столоваяларның бодунга садып алгаш чиириниге дөмейлээрге оон 10 хуу чиик болур. Бо дугайын чамдык кижилер чедир билбейн турар чүүлдер база бар. Бо арганың ажык-дузазын столоваяның ажылдакчылары чонга калбаа-биле тайылбырлаар ужурлуг.

Белеткеп турар чемнериниң шынарын экижидери болгаш ассортиментизин калбартыры ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларының хүн-бүрүнүң кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Эки шынарлыг, амданныг болгаш хоолулуг чем — ажылчы чоннуң кадыының үндезини болурун уттун болбас ужурлуг. Бо хүндүлүг болгаш харыысалгалыг сорулгага төлептиг болуру бистиң поварларывыстың, официанткаларывыстың болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң өске-даа ажылдакчыларының алдарлыг херээ болур.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидер дугайында айтыышкының амыдыралга чедиишкиниг боттандырарда облпотребсоюзтуң баштаар чери бо чугула ажылды ёзулуг холга алыр ужурлуг. Ниитиниң чемненилге черлерин эьт, сүт продуктулары-биле, ногаа аймаа-биле болгаш өске-даа продуктулар-биле хандырарын экижидери онза чугула.

П. ХОЛОДОВ.

Бригаданың чедиишкини

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели 1956 чылда 27 чуртталга бажыңнарын, мал фермаларында ажылдап турар колхозчуларга 15 чуртталга бажыңнарын, мал кажааларының, бүдүрүлгениң болгаш культура-амыдыралдың тудугларын чорударын планнаан. Тудуг бригадазында 140 кижи, 50 аът, бир автомашина, 8 терге быжыглатынган.

Тудугжулар тудуг материалынга хереглээр 6900 чудукту чонуп белеткээн болгаш тудуг шөлүнче сөөртүрүн доозуп турар. Хову турлаанда болгаш фермаларда 9 чуртталга бажыңнарының болгаш эрткен чылын шала туттунган 11 чуртталга бажыңнарының, бир хлеб быжырар черниң, 2 складтың тудуун дооскаш, ажыглалга киирген. Ооң-биле кады эргижирей берген чуртталга бажыңнарының септелгезин чорудуп турар. Тудуг ажылынга хоочун тудугжулар эштер Ширниң, Нам-оол, комсомолчулар эштер Очур, Базыр болгаш өскелер-даа күш-ажылдың нормазын 150—200 хуу күүседип, мурнакчы болуп турарлар.

Бригадир эш Соскум тудугжуларның күш-ажылын шын таарыштырып, оларның ортузунга СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин калбаа-биле таныштырып турар.

С. БАНЧЫК, К. НУРЗАТ.

Экзаменнерге белеткел

Кызыл районнуң Бай-Булуң чеди чыл школазының башкылары өөредилге чылының дөртку улдуңунуң эгезинден бээр школада өөредилге-кижизидилгелиг бүгүле ажылдарны экзаменнерже угландырган.

Школада, интернатта база тус-тус класстарда экзамен булуңнарын тургускулаан, хана солуннарны, лозунгуларны болгаш өске-даа чүүлдерни экзаменнерге холбаштырган.

Класстар аайы-биле немелде кичээлдер чорударының расписаниези астынган. Экзамен булуңнарында өөреникчи экзаменге канчаар белеткениринин дугайында башкыларның сүмелерин кылган.

Интернаттарда өөреникчилерге катаптаашкын чорударынга таарымчалыг байдалды тургускан. Ооң өрээлдери стол, сандайлар-биле четчелетинген болгаш өөредилге номнары-биле, өөредилге херекселдери-биле хандыртынган. Кижизидикчи башкылардан аңгыда өске башкыларның дежурныйлаар хүннерин айтып, олар аңаа немелде кичээлдер эрттиреринге дузалап турар.

Школада комсомол болгаш пионер организациялары өөредилге талазы-биле хожудап турарларга дузалап, олар-биле беседаларны кылып, башкыларга улуг дузаны көргүзүп турар. Өөредилгеге эки комсомолчуларны кошкак өөренип турарларга быжыглаан.

Экзаменнерге белеткениринин тускай өрээлин тургускаш, карталарны, схемаларны, формулдарны, дүржулга херекселдерин делгеп көргүскен. Школаларга шилчиириниң болгаш доозарының экзаменнерин эрттиреринин негелдезиниң болгаш чурумунуң дугайында саавырны башкыларга бүрүн таныштырган. Школада экзамен комиссиялары тургустунган.

Б. ДУПШУН.

Часкы «бок үнүштер»

Ажыл дыка бачым эвес.
Опай: Араганы ишпейн канчаар.

Чуруу Ю. Узбяковтуу.

Часкы үнүштүң аразынга бок үнүштер база үнүп келир. Бок-үнүштер ылаңгыя агротехника талазы-биле багай белеткетинген үрезинниг колхозтарның шөлүнге болганчок-ла тыптыр.

Чүгле тараа шөлдеринге эвес, харын колхозчуларның боттарының аразынга «бок-үнүштер»—ажыл кылбас, чугула өйде ажылдан оспаксыраар, арагалаар кижилер база тургулаар. Мооң чижээнге Кызыл районнуң «Бай-Булуң» колхозта өгород бригадазының бригадири Алексей Айжиович Опайны көргүзүп болур.

Часкы тарылга үезинде бригадир Опай үргүлчү арагалап, ажылдап алган күш-хүнүн арагага садып ижип турар. Колхозчулар чүгле тараа аразында бок-үнүштерни эвес, харын колхозчуларның иштинде «бок-үнүштерни» база дазылындан турар тырттар.

Совет-англи чугаалажыышкыннарның дугайында польша парлалга

ВАРШАВА, апрель 27-де. ССРЭ-ниң болгаш Каттышкан Хаан чериниң Чазактарының баштыңнарының чугаалажыышкыннарының дугайында медеглелди, а ол ышкаш ССРЭ-ниң болгаш Каттышкан Хаан чериниң аразында харылзааларның мооң соңгаарги хөгжүлдезиниң дугайында кады кылган медеглелди бөгүн бүгү төп, польша солуннар көску черлеринде парлап үндүргүлээн.

«Жице Варшава» солун «Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту улам ынай чымчадырын деткииринге Совет Эвилелиниң болгаш Великобританияның чазактары белен» деп эгени бижин үндүрген.

«Трибуна люду» солун болза, Лондонда бодунуң тускай корреспондентизиниң дыңнадыгларынга совет удуртукчуларның Англияже аян-чоруу болгаш ында документилерге ат салган чорук аңгы-аңгы ниитилел-политиктиг тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаарының идеязының херечилели болур деп айыткан.

(СЭТА).

Польшаның ажылчы чоннарының май мурнунуң чарыжы

ВАРШАВА. Польшаның хоорайларындан болгаш найыслалдың үлетпүр төптеринден май мурнунуң социалистиг чарыжынга ажылчыннарның чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайында медээлер кирип турар.

Силезияның дыка хөй дагжылары майның байырлалынга алдар кылдыр чуртка хөмүр дашты иландан ажыр берип турарлар. «Генерал Завадский» шахтаның дагжылары май мурнунуң чарыжының чорудулгазында онаалгадан дашкаар 4500 тонна хөмүр дашты дагга чыттырзын дужааганнар. Май мурнунуң социалистиг чарыжы өске-даа хөй-хөй шахталарда калбарып турар.

Май мурнунуң социалистиг чарыжынга киришкен «Бобрек» заводтуң металлургтары пландан дашкаар 1600 тонна шойну эзилдиргеннер. Ол заводтуң дыка хөй металлургтары күш-ажылдың хүндүлүг ээлчээнде турупканнар.

«Костюшко» деп металлургия заводунуң элээн каш муң ажылчыннары ай онаалгазындан ажыр 2 муң тонна каңны бээр деп шиитпирлээш, социалистиг немелде хүлээлгелерни алганнар.

Польша ажылчыннарның күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайында дыңнадыглар чурттуң өске бүдүрүлгелеринден база кирип турар. Гданьниң судно тудар черинде 10 муң тонна чүьк-биле сугга эжиндирип чоруур ийиги садыг суднозун сугже ажылдадып киирген.

Чаа-Гутта В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының металлургтары Совет Эвилелиниң, Чехословакия Республиканың болгаш Герман Демократтыг Республиканың металлургтарынга байырлыг чагааларын чорутканнар. Олар ажылчы чоннарның бүгү делегей байырлалы-биле чаңгыс аай мергежилдиг эштеринге байырны чедирип турарлар.

(СЭТА)

Англи солуннуң корреспондентизинге президент Хо Ши Минниң медеглели

ХАНОЙ. Вьетнам информация агентилелиниң дыңнадып турарындан алырга, «Дейли экспресс» деп англи солуннуң корреспондентизи-биле беседазының үезинде Вьетнам Демократтыг Республиканың президентизи Хо Ши Мин болза, Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда барган аян-чоруу ол ийи чурттарның аразында харылзаа байдалдарын экижидер болгаш Европага база бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының херээн деткиир деп медеглээн. Ооң-биле кады ол аян-чорук болза Вьетнамга хамаарышкан айтырыгларны шиитпирлээр сорулга-биле чугаалажыышкыннар чорударынга таарымчалыг таварылга болур деп Хо Ши Мин демдеглээн.

Вьетнамда байдалды чугаалааш, Мурнуу Вьетнамның эрге-чагыргалары Женева дугуржулгаларын каржызы-биле үреп үргүлчүлевишаан турарлар деп президент Хо Ши Мин айыткан.

Ол үрээшкиннерни болгаш француз шериглерден Вьетнамда дээди командылалды дүжүргенин Президент Хо Ши Мин чүү деп көрүп турарыл дээр дугайында айтырыгларга хамаарыштыр чугаалааш, ВДР Женева дугуржулгаларын шыңгыы сагыыры дээш бодунуң эргезинде бар турар бүгү-ле тайбыңның чепсектерин хереглеп тургаш демисежир деп ол чугаалаан.

Түңнелинде президент Хо Ши Мин болза, дең эргелерге болгаш кайы-кайызынга ажыктыын барымдалааш, бүгү чурттар-биле дипломаттыг болгаш садыг харылзааларын доктаадырынга ВДР-ниң Чазааның белениниң дугайын медеглээн.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Өргелер—тарааның хоралыг дайзыны

Өргелер янзы-бүрү черлерде чурттап турар. Оларны оргу-дески ховулардан, дагларның ийлеринден болгаш шынаалардан хөйнү көрүп болур. Өрге суг чок-даа черге чурттап, амыдырап, шык сиңген ногаан чемниң күсели-биле оон организминиң сугга хереглели бүрүн хандыртынып турар.

Өргелерниң чурттаар чери үш метр ажыг узун дурттуг хемчээлдиг үңгүрлер болур. Бо үңгүрлерге өргелер боттарының амыдыралының хөй кезиин эрттирип, бистиң обласка октябрьның төнчүзүнден эгелээш апрельге чедир ижээр.

Бистиң обласка өргелерниң үңгүрлеринден массалыг үнер үези—апрельдиң ортан үези болур, ындыг-даа болза, оларның чамдык кезии ол айның баштайгы хүннеринден-не үнүп эгелээр. Өргелер үңгүрлеринден үнген сөөлүнде баштайгы хүннерде эрткен чылдагы тараа артынчыларын болгаш злак сигеннерниң үрезиннерин чемнеп чиир. Өргелер чаа оът-сиген тывылганы-биле чергелештир ногаан чулуктарны чемнеп чиириниче шилчиир. Олар чаш злактарның, кукурузаның сыптарын болгаш оларның шыктыг чүүлүн чиириниге ынак. Элээн үр болган сөөлүнде өргелер чедир бышпаан болгаш бышкан тарааларны чиириниче шилчий бөөр, ылаңгыя тарымал тоорукту, дыняны, арбузту, огурецтерни болгаш помидорларны база аажок чиир, ынчангаш бахчага, огородка улуг чидиригни таварыштырып турар.

Өргелер—тарааны, кукурузаны аажок чип тургаш, аңаа улуг чидиригни таварыштырып, кызылтасты чемниг баш чок артырып каап, тарааның эн эки баштарын үрегдеп турар. Өргелер үңгүрүнче дыка хөй тарааны дажыглай бээр. Бир өрге хүнде 200 грамм ажыг ногаан үнүштү, а бүдүн чартык муң өрге хүнде бир гектар кызылтасты чок кылып турар. Хүнде бир өрге 50 грамм тарааны, сергелен, удувайн турган үезинде оон ыракта хөйнү чиптер.

Бай-Тайга районнуң өрге-биле демисел-чилери эрткен чылдың чайынында 35 муң өргени өлүрген, ынчангаш барык-ла 300 тонна тарааны өргелерден камгалап алган. Ол хире хемчээлдиг тарааны тарып, өстүрүп, ажаап алырынга 200 гектар черни сайзырадып, ажылдап кылыры негетинер. Сезоннуң бирги чартыында боос азы төрүпкен өргелерни өлүрери чугула. Чаа төрүтүнген өрге оолдары иелери узуткатынган соонда амыдырап шыдавас. Өргелер чылда чүгле чаңгыс катап чазын төрүүр. Төрүтүнге-ле үш, дөрт неделя эрткенде азы июньнуң төнчүзүнде өрге оолдары үңгүрүнден үнүп эгелээр. Тарааның хоралыг дайзыны өргелерни чер болганга узуткаар дээш демисел күштелген турар ужурлуг. Бо чорук тарылга шөлүнүң дүжүттүүн бедидеринге болгаш тарааның чидириин болдурбас дээш демисежиринге чугула ужур-дузалыг.

Өргелерни өлүрерге оларның кежи өртектиг болгаш ажыктыг. Хөй өрге кежи—кешти болбаазырадып, ажылдап кылыр үлетпүрге херектиг болгаш өрге өлүрүп турар кижилерге ажык-орулгалыг болур. Эрткен чылын бистиң областың өрге аңнакчылары 270 муң өрге кежин белеткел организацияларынга киирген. Олар ол хире хөй өргелерни өлүргеш, 2,5 муң тонна тарааны камгалап, дужааган өргелериниң кежиниң өртээнге 210 муң ажыг рубльди алган. Өргелерниң төрүп турар үези — оларны аңнаарының эки таарымчалыг үези болур. Ол үеде өргелер үргүлчү хөделип турар. Ынчангаш олар какпага болган чок-ла кактына бээр болгаш дузакка туттунар, өрге-биле демисел чорудуп турарлар өргелерниң оолдарын база кырар.

Колхозтарның баштаар черлери болгаш партия организациялары тараа, ногаа, бахча культураларын үрегдээр чорукту болдурбас дээш өргелерни массалыы-биле узуткаарының хемчеглерин алыры чугула.

С. ГАВРИЛОВ.

Кыштаглаашкынга кичээнгей салыр

Малдың баш санын өстүреринге, оон продуктулуг чоруун бедидеринге кол чүүл болза, эки шынарлыг кажааларны тудуп, быжыг чем суурну белеткеп алыры болгаш одар-белчиирни шын таарыштырары болур.

Ындыг турбуже Барыын-Хемчик районнуң колхозтары мал ажылын хөгжүдер талазы-биле четпес ажылдап турар. Эрткен чылын мал чемнери белеткээр, чаа кажааларны тудар, эргилерин септээр планнарын күүсетпээннер. Оон түңнелинде районда малдың ниити байдалы багай кыш ашкан.

Колхозтарның малы массалыы-биле оолдап эгелээн, а чаш малдарга кажаалар чедишпес. «Кызыл тараачын», «Большевик», «Совет Тываның 5 чылы» көдээ ажыл-агый артельдерде чаш малга кажаалар белеткевээн ужурунда чаш анай, хураганнарны малчыннар өглеринде кажаалар булуңнарын үзүктеп алган ында ажаап турарлар. Ол байдал малдың чаш төлүн ажаарының зоотехниктиг чурумнарын каржызы-биле үреп турар.

Ниитиниң малынга эки шынарлыг делгем кажаалар тудар план чылдың-на күүсетинмейн келгенинден колхозтарның ам бар кажааларының хөй кезии колхозчуларның хуу ажыл-агыйлыг чораан үезиндеги эң бөдүүн кажаалар болур. Чамдык колхозтарның малы кыжын соок кажааларга, чамдыызы ажык черге кыштааны-биле хорамчалыг болган.

Кажаа чедишпезинден малды бичии кажааларга сыңмарлаштыр кажаалаар чорук колхоз бүрүзүнде бар.

«Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазында бызаа кажаазы бичии болгаш соок. Колхозтуң бо чылын эрте төрүтүнген бызааларындан 3, хөй кадарчызы эш Лексоонуң 11 хураганы өлгүлээн. «Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң өшкү кадарчызы эш Кестик-оолдуң коданындан чаш болгаш хенче анайлардан 50 баш, «Кызыл тараачын» колхозтуң инек фермазындан 7 бызаа сооктан өлген.

Кыштагларның одарын камнавас, кышкы үеде ажыглаар одарларны чайын малга бастырып, оът-сигенин төтчеглээр чаңчыл ам-даа узуткатынмаан. Чижээ, «Большевик» колхозтуң Ортаа-Шыраа-булакта кол кыштагларының девискээринге чайын, күзүн мал одарладыр. Мооң түңнелинде кыжын малга одар чедишпейн берге байдалга чыл бүрү-ле таваржып турар.

О. МААДЫ.

Парлалга чагыкчыларынга

1956 чылдың ийиги чартыында солуннар болгаш журналдар чагыдылгазын хүлээп алыры эгелээн. Чагыдылганы харылзааның бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилелдери, ведомство болгаш колхоз почтальоннары, бүдүрүлгелерде, колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда хөй-ниитиниң төлээлекчилери хүлээп ап турар.

Үе-үениң парлалгазын үзүктел чокка алыр төлээде, чагыдылгаже далажыңар.

Төп журналдарның чагыдылгазын июнь 5-ке чедир, а солуннарны июнь 10-га чедир хүлээп ап турар.

«ОБЛСОЮЗПЕЧАТЬ».

1956 чылдың ийиги чартыында

„ШЫН“

солуннуң чагыдылгазын хүлээп алыры эгелээн.

Чагыдылганы харылзааның бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилелдери, почтальоннар, а ол ышкаш бүдүрүлге, албан черлеринде, колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп ап турар.

«Тувинская правда», «Тываның аныяктары»—«Молодежь Тувы» болгаш «Сылдысчыгаш» солуннарның чагыдылгазын база хүлээп ап турар.

Чагыдылгаже далажыңар.

«ОБЛСОЮЗПЕЧАТЬ».

ВИТАМИННЕР ШУПТУ КИЖИЛЕРГЕ ЧУГУЛА

Витаминнер болза, кадышкылды быжыглаарынга дузалап, халдавырлыг аарыгларга кижиниң организминиң удурланырын күштелдирер, ажылдаарга сергелең болдурар.

ВИТАМИН «В» — нерви аарыгларын болдурбас болгаш экирттир, нерви системазын быжыглаар. Ол витамин ылаңгыя аар кара ажыл болгаш угаан ажылы кылып турарларга, иштиг херээженнерге болгаш чаш уруглар иелеринге эргежок чугула.

ВИТАМИН «С» — цынгадан аарыыр чорукту болдурбас болгаш оон аараан кижилерни экиртип кадыкшылды быжыглаар болгаш организминиң халдавырлыг аарыгларга удурланыр аргазын күштелдирер. Ону цынганың ажык эвес хевирниң (деңгелзирээр, шаг чок, шылаачал болгаш туруучал апаар) үезинде хүлээп алыр.

«ПОЛИВИТАМИНЫ» дээр мөөң витаминнерни ажыглаңар.

Витаминнерни чаш уругларның кайы хамаан чок чиир чоруун болдурбаңар. Айыткан хемчээлинден эрттир ажыглап болбас.

Витаминнерни чүгле хүннүн үзүктелдирбейн ажыглаарга ам чогуур негелдени хандырып болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС — 00311. Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫН ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 5 СУББОТА № 91 (3544)

Өртээ 20 коп.

Солун—чүгле коллективтиг пропагандист болгаш коллективтиг агитатор эвес, харын база коллективтиг организакчы болур.

В. И. ЛЕНИН.

СОВЕТ ПАРЛАЛГАНЫҢ ХҮНҮ

Бүгүн, совет парлалганың чанчыл болган хүнүнде, бистер эрткен үеже көрүп, түннедерни үндүрүп, келир үениң дугайын болап турар бис. Улуг Ленинниң туруспаны, Коммунистиг партияның өстүргени бистиң парлалгавыстың дүржүлгазы байлак болгаш алдарлыг, чанчылдары күштүг болгаш боттуг.

Революстуг демиселдиң болгаш социалистиг тургузуушкунуң бүгү үе-чаагаларында бистиң парлалгавыс калбак ажыгчы массаларның коллективтиг агитатору, пропагандизи болгаш организакчызы болуп болгуун харыысалгалыг, хүнүзүн чедиишкиннииг күүседип келген болгаш күүседип турар. Парлалганың амгы үеде соруглалары болза, коммунизм тургузуушкунун калбак-биле көргүзери, партияның XX съездизиннин төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиннииг боттандырарынче ажыгчы чоннарны организастаавы, үлетпүрүү хогжүдери, көдээ ажы-аргайны күштүг көдүрери дээш, үүлүтүн материалдыг болгаш культурлуг деннелиг бедиглери дээш дениселди чыпылары болур.

Бистиң чуртувуста парлалга коммунизмниң бедик, чаагай идеяларынга багбаан болуп турар. Ол дээрге, бодунуң бүдүжүнүн талазы-биле үлүстүү болуп турар массалыг парлалга. Ажыгчы чоннар-биле ооң харылзаазы кайгамчык сырый, ооң четкизи кайгамчык калбак. Парлалга чыл келген түүлүн сан-даа, шынар-даа талазы-биле дыка өзүп турар. 1955 чылды сөөлүгредир ССРЭ-ге 48.400 мун кезек харгыта үнер тираждыг 7231 солун үнүп турган шүлкпе, азы 1952 чылда турганынга бодаарга ооң харгыда үнер тираждыга барык-ла 7 миллион кезек немешкен. Оларның 18-зи төп, 148-зи республика, 305-жи край, область болгаш округ солуннары болуп турар. Автономнуг республикаларда болгаш автономнуг областарда 85 солуннар үнүп турар. Хоорай болгаш область солуннары чуртта 4.845, а улуг-улуг бүдүрүлге черлериниң хөй тираждыг солуннары — 1830 болуп турар. Совет Эвилелинде солуннар 57 дылда үнүп турар. Доктаамал журналдарның болгаш номнарның үндүрүлгези бистиң чуртувуста ам-не массалыг болуп турар. Журналдарның чылда үнер нимти тиражы миллиард кезек ашкан. Баш-ла он чылдарның мурнунда чону шуут-ла бижик билбес болгаш национал бижии безин чок турган Тыва область ам парлалганың хөгжүдези канчаар-даа аажок бедээн. Ам областың дөрт, районнарның чеди солуннары, «Агитаторнуң блокноду» деп журнал доктаамал үнүп, оларның тиражтары чыл келген түүлүм-на өзүп, идей-политиктиг болгаш литературлуг деннели бедип турар.

Бистиң парлалгавыстың сөзү—ам-не ылынчы, дээштиг болгаш саңдарлыг сөс, ону бистиң чуртувустан дашкаар-даа үлүстер, миллион-миллион ажыгчы чоннар, дешпилгелиг бүгү кижи төрелгетен үлүг сонуургал-биле, үлүг ынаныш-биле ылынап, номчуп турар. Демократияның болгаш социализминиң бүгү лагериниң парлалгазы бистиң парлалгавыстан үлегерчижекти ап, ооң өөренип турар, чаа хевирнин парлалгазы болур бистиң парлалгавыстың күзүү — ооң коммунистиг бедик идейлиниде, тайбынның, демократизның, социализминиң дайзынарынга ооң эштеп чок чидиг чоруунда.

Совет парлалганың күзүү—партийни үлүртүлгада. Бистиң парлалгавыс партияның политиказын кезээде, бүгү-ле чүүлдерге барымдаалап, ол политиканы амыдыралга боттандырар дээш идепкейлиг деннесежин турар. Партияның үлүртулгазы — парлалганың хөгжүүрүнүн болгаш сайзырангайжырының, ажыгчы чоннарның коммунистиг бижиздилгезинче, чурттуң мурнунда турар соруглаларны практикага боттандырарынче оларны мобилизастаарынга ооң ролюнүн бедиривиниң үндезини.

Областың база районнарның хөй-хөй солуннары үлетпүрүн, көдээ ажы-агайның болгаш культураның айтырыгларын чырыларынга, партияның үндүрген шиитпирлерин күүседириңче совет кижилерни мобилизастаарынга үлүг болгаш үнелиг дүжүлганы чыып алган. Чижээ, Таңды районнуң «Коммунист», Чөөн-Хемчиктиң «Ленинчи оруқ» солуннары бүдүрүлгениң мурнакчыларын өстүрерде партия организацияларынга чедиишкиннииг дузалажып, мурнакчыларның ажылының чедиишкиннерин болгаш аргаларын чонга эки нептерелип турарлар.

Совет парлалга — марксизм-ленинизмни пропагандалаарының киири. Агитация база пропаганда ажылының, Коммунистиг партияның политиказын тайылбырлаарының, марксизм-ленинчи теорияны пропагандалаарының дүржүлгазын солуннар сөөлгү чылдарда байлактыы-биле меңнеп алган.

Ооң-биле кады бистиң солуннарывыстың редакцияларының ажылында үлүг четчестерни көрбейн барып болбас. Ол четчестерниң эң колу — ажы-агай тургузуушкунуун эң чүгүлә соруглаларын салыпа болгаш шиитпирлэрде тоң чүгүлә чогаалыкчы инициативаның чок болуп турары, чаңгыс-аай майык сүрер болгаш эренгейлээр чоруукче хандыкшыл болуп турар. Бистиң солуннарывыстың чамык материалдарының дээштиг, сорукчур чоруу дыка куду. Солуннарның идей-политиктиг деннели чевис, кызагыя чамдык район солуннары шын бижилгенин, сөөстүн, грамматиктиг тургузуунун эң-не бодүүн дүүмнерин безин сагывайн турар.

Алдыгы беш чыл планын хүүсаа бетинде күүседириңче ажыгчы чоннарның бүгү күштерин мобилизастаар, бүдүрүлге, колхоз болгаш совхоз бүргүзүнүн иштики курлавырларын дилеп тывар болгаш долу ажыглаар херекке парлалганың роли улуг. Бүш-ажылдың бүдүргүчүлүүн белиривиниң, продукциянның шынарын экижиривиниң, бот-тынзын чинегиривиниң айтырыгларынче улуг кичээнгейни салыры чүгүлә. Ооң-биле кады шагда-ла чүгаазатының каапкан, нимти, билдингир чүгаалардан чайлавышаан, амыдыралчы боттуг чижектерге даянып, тодаргай экономиканың тодаргай айтырыгларынче халыын кирер херек.

Бистиң солуннарывыска тодаргай экономиканың дугайында тодаргай эвес түүлер, корреспонденциялар кончуг хөй үнүп, чылдың, чартык чылдың, кварталдың нимти түннелдери болгаш аңгы-аңгы бүдүрүлгелериниң, колхоэтарның көргүзүгдери чарлатынып турар. Ол түннелдер азы көргүзүглер бүдүрүлге черлериниң үлүртүкчуларынга, колхоэтарның даргалаачыларынга чедиишкиннииг дузалажып, ажыгчы чоннарны организастаарынга, партияның болгаш үлүстүң шиитпирлэрин күүседиривиниң чүгүлә чорудулгазынга көргүзүп турар.

Москва янзы-бүрү өңнерлиг туктар аразында кеспүп турган. Үлүг хоорай байырлалдыг шимелдеде каас-чараш апарган турган. Чүс-чүс мун москвачылар ооң калбак-делгем кудумчуларын доза берген турган.

Бызыл шөл. Маңаа чанчыл болган шериг парады болгаш ажыгчы чоннарның төлээлекчилериниң чыскаалы болган. Байырлалдың ырак эгелээриңе чедир-ле Кремльдиң ханазында гранит ингирлерни үлүс долдур аалел эгелээн. Үлүтгары ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, күргүне болгаш хөй-нимти ажылдакчылары, сураглыг кижилер — ажыгчыннар, колхозчулар, эртемденнер, совет культураның көскү ажылдакчылары, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң генералдары болгаш адмиралдары эелеп келеннер. Маңаа таштыкы күрүнелерниң дипломаттыг корпустарының кежигүннери, шериг атташелери турганнар.

Байырлалга хөй санныг даштыкы аалчылар — бежен хире төлээлер кириишкеп.

Шөлдүң байырлалдыг шимелдези бүгү кижилерниң кичээнгейин хаара түүлүп турган. ГУМ-нуң крышазында болгаш суургаларында туктарны хат хөлбеңнедир хадып турган. Бажыңның фасадының төвүнде — эртемниг коммунизминиң үндезилекчизи, бүгү делегей пролетариадының үлүг башкызы болгаш баштынчызы Карл Маркстың болгаш ажыгчы чоннарның генналдыг баштынчызы, Коммунистиг партияның болгаш делегейде бир үүлгаргы социалистиг күргүнүн үндезилекчизи Владимир Ильич Ленинниң портреттери.

Кайгамчык үлүг кызыл шөлге, СЭБШ ТБ-ның Май бирге кыйгырыгларының бирээзин: «Марксизм-ленинизминиң тугуларын алаа-биле, Коммунистиг партияның үлүртүлгазы-биле — коммунизм тиилелгезинче, бүрүнгаар!» деп бижээн.

Индирлерден ССРЭ-ниң күрүне суддези болгаш совет үлустарының бүзүлбас акыдүнма найыралын көргүзүп турар эвилелдешкен республикаларның судделери кеспүп турган.

Кремльдиң Спасск суургазының шаттарының согуннары эртенгинниң он шакче чоокшулап орган.

Мавзолейниң индирииге эштер Н. А. Булганиң, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. И. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, А. В. Аристов, Н. Н. Беляев, маршалдар, адмиралдар, генералдар кеспүп келген. Адыш часкаашкыннарының чалгыы индирлерни хургаар чангыланы берген.

10 шак. «Парад, томаанныг!» деп команда дынналган. Бызыл шөлде болгаш Манеж шөлдеринде, чоокку күүлүмчуларда шериглер шыпшың барган. Спасск суургазының хаалгазынган ажык машиналыг үүнүп келген ССРЭ-ниң Камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуковтуң кеспүп кээри билек утбулга маршының сорук киирикчи, амыдыралга өөрүшкүүлүг музыказы чангыланып үнген. Машина шөлдүң оргузунга доктаай берген. Парадтың командылакчызы Совет Эвилелиниң Маршалы К. С. Москаленконуң ССРЭ-ниң Камгалал министринге рапортунун сес бүргүү тода дынналып турган.

Камгалал министри Г. К. Жуков маршал К. С. Москаленкога үлегин алган шериг көзектерин эргип эгелээн. Ол шеригледиле мендилежип, байырлал-биле оларга байыр чедирип чораан.

Элээн каш минута эрткен. Муң трубалардыг хөгжүмүнүң күүсеткени Глинканың «Алдаржы!» деп кайгамчыктыг аялгазы шериглединиң колонналарының кырын дургаар чангыланы берген.

ССРЭ-ниң Камгалал министри Бызыл шөлдүң хей келгеш, Мавзолейниң төп индиринче үнгеш, солдаттарга болгаш матростарга, сержантыларга болгаш старшиналарга, офицерлерге, генералдарга болгаш адмиралдарга, Совет Эвилелиниң ажыгчы чоннарынга, даштыкы аалчыларга чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. ЖУКОВТУҢ чугаазы

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантызар болгаш старшиналар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Совет Эвилелиниң ажыгчы чоннары!

Бистиң хүнүлүг даштыкы аалчыларывыс!

Совет чазактың болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң өөнүзиниден болгаш дазсканың өзүгаар бүгү чурттарның ажыгчы чоннарының бүгү делегей эң-сеткил каттыжышкынының хүнү — Май бирн-биле Силерге ишиг байыр чедирип, амыр-мендиңерни айтырдым!

Совет Эвилелиниң үлустары бо чылын Май Бириниң байырлал хүнүн үлүг энүзнаази болгаш сорук киришкин-биле үткүп турар. Үлүг Ленинниң айыткыны оруктап чайгыыш чокка чорбушаан, совет үлүс коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алган. Коммунистиг партияның XX съездизи бистиң Төрээн чуртувустуң экономиказының, культуразының улам ынайгы күүлүг көдүрүүшкүнүнүң, совет үлустуң чазагай байдалының өзүлдезиниң кайгамчык үлүг программазын айыткан.

Коммунистиг тургузуушкунунуң кайгамчык үлүг перспективалары партияның болгаш үлустуң чайгыыш чок чаңгыс эвин быжыглап, совет кижилериниң политиктиг идепкейлиг чоруун улам бедик көдүрүп, Совет социалистиг күргүнениң күүч-шыдалының эрге-ажыктарыга кызымаккай күш-ажылче оларны сорук киириш турар.

Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниден совет үлүс маркисизм-ленинизминиң тугунун алаа-биле бистиң чуртувусту коммунизмче бүзүрелдиг апар чоруур Коммунистиг партияның коллективтиг мерген үтаанының илереэшкинин көрүп турар.

Үлүг Кыдаттың болгаш бүгү үлүс демократизының чурттарының ажыгчы чоннары Май Бирнин хүнүн чаа социалистиг амыдыралдың тургузуушкунунга үлүг-үлүг чедиишкиннер-биле демдеглеп турар. Социализминиң чурттарының үлүг кады дем-каттыштырыгазы чылдын-на могаг-шылаг чокка быжыглып, оларның үлустарының аразында бүзүлбас найырал болгаш кады ажыллажылга чечектелип турар.

Бо чылын Май Бирнин байырлалы үлустар аразында тайбың дээш, демократия, тынзыг-биле кады ажыллажылга чечектелип турар.

Май Бирнин байырлалы үлүс-үлүг ажыгчы чоннарның, Коммунистиг партияның, Совет Эвилелиниң, Ленинчи Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының, Коммунистиг партияның, Совет Эвилелиниң, Ленинчи Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң чыскаалы болгаш.

Кызыл шөлге Май Бирниң парады болгаш чыскаалы

(Төнчүзү).

Бүш-культурчулар бүгү ниитиниң маглаашкынын болдурбушаан, янзы-бүрү гимнастика кылыгларын көргүскен.

Бүш-культураның парадын динамочулар хаггап. Чүс-чүс күштүг, аныяк үнер чангыс-аай кылдыр каттыжа берген. Ынчангаш ынаар сөстер ырактан-ла дыңналып турган:.

Делегейге — тайбың!

Үлүска—алдар!

Партияга — алдар!

Хей үнүүр өөрүшкүлүг чүрүме Кызыл шөлүң бир үжүдүн ескерлер үжүнче чаңгыланып турган.

Кировский, Москворецкий, Ленинский, Краснопресненский, Советский, Свердловский, Дзержинский, Щербаковский, Бауманский, Куйбышевский, Красногвардейской, Молотовскиниң районнарның чыскаалчыларының колонналары оркестр ырлаашкын чүрүм, туктары-биле шөлге чедип келген.

Москвачы ажылчыннар бистиң партиавыстың XX съездизиниң шиитпирлеринге политиктиг болгаш бүдүрүлгечи чаа кадрүүшкүн-биле харыылаан.

Колонналарның кырында Н. А. Булганиннең, К. Е. Ворошиловтуң, Л. М. Кагановичиниң, А. И. Кириченкоуң, Г. М. Маленковтуң, А. И. Микояннең, В. М. Молотовтуң, М. Г. Первухининиң, М. З. Сабуровтуң, М. А. Суслоовтуң, Н. С. Хрущевтуң портреттери.

Владимир Ильич аттыг заводтуң колонназы. Күүгүлүг электромоторларны үндүрүп турар ол бүдүрүлгениң ажылчыннары бот боттарын ильичилер деп чоргаарланыышкын-биле, онза чылыы-биле алаашын турарлар. Олар ленинчи чагыларны ыдыктыы-биле күүсеткиннээн, боттарының күш-ажылынга ёаулуг чогаадыкчы сорукту киирип турар. Бүш-ажылдың бүдүрүкчүүг беш чыл дүргүзүнүң ол бүдүрүлгеге ийи катап өскен.

Москва бүдүрүлгелериниң шөлге эртикен кайгамчыктыг чаартыкчылары: «Красный пролетарий» заводтуң токарьлары Н. Михайловка, Б. Ивановка, ол бүдүрүлгениң үлүг мастери И. Беловка, пес-таавычылар — Зинаида биле Мария Титовалардың, трехгоржуларның найырадыг, сураглыг ог-бүлези — Моисеевтерге индирлерден байыр чедирип турган. Трехгоркага салгажып ажылдап келген ол ог-бүленің 8 бежингүннери ам ол бүдүрүлгеге ажылдап турар. Чыскаалчыларның олдуруунга—калибржи мастерлер А. Сенин, Н. Гушин, И. Милованов, В. Пустовалов олар чорун турган. Алдыгы беш чылдың баштайгы чылының онаалгаларын он-он ажылчыннары шагда-ла күүсеткен үлүг коллективтиң төлээлекчилери ол-дур.

Техниктиг дешпилге эртемниң болгаш бүдүрүлгенин сырый каттыжышкынынга чедип алдынып турар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының шинчилел институттарының коллективтери индирлериниң базары-биле арткан. Ол совет эртемденнерниң күш-ажылының ачызында атомнуг энергинны тайбынга ажыглаар талазы-биле ажылдар ССРЭ-де улам-на калбарып турар.

— Ажылчы чоннарның бүгү делегей пролетарлыг эп-сеткил каттыжышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының ажы-дүнгайынкы чорууның хүнү—Май 1-ги делгереэин!—деп лозунгуну чеэаштин бүгү-ле өннери-биле өннеш торгуларда бижээн болган.

Тайбың дээш, демократия дээш, социализм дээш демисежин турар бүгү улустарга ажы-дүнгайның байырын чедирген сөстерниң кыска постер чалбыың ышкаш кинекин турган.

Болунуң чуртунуң социалистиг чаартыгазын чедиишкиннииг боттандырып турар улуг кыдат улуска Май 1-нин хүнүнде совет улус изиг байыр чедирип турар. Мао Цзэ-дунуң, Чжу Дэнин, Лю Шао-цинниң, Чжоу Энь-лайның портреттерин чыскаалганнар түлүп алган чорун турганнар.

Бистиң аныяктарывыс интернационализминиң, улустарның найырлыының ёзугаага кижизитинген. Москва университединиң студентилериниң колонналарында янзы-бүрү дыдарла чугаалар дыңналып турар. Ында совет оолдар болгаш кыстар-биле кады чер бомбүрээнниң янзы-бүрү чурттарының аныяктары эртемни шингээдип ап турарлар.

Совет улус бүгү чурттар-биле найырал-бүдүрүлгенин сырый каттыжышкынынга чедип алдынып турар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының шинчилел институттарының коллективтери индирлериниң базары-биле арткан. Ол совет эртемденнерниң күш-ажылының ачызында атомнуг энергинны тайбынга ажыглаар талазы-биле ажылдар ССРЭ-де улам-на калбарып турар.

— Ажылчы чоннарның бүгү делегей пролетарлыг эп-сеткил каттыжышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының ажы-дүнгайынкы чорууның хүнү—Май 1-ги делгереэин!—деп лозунгуну чеэаштин бүгү-ле өннери-биле өннеш торгуларда бижээн болган.

Тайбың дээш, демократия дээш, социализм дээш демисежин турар бүгү улустарга ажы-дүнгайның байырын чедирген сөстерниң кыска постер чалбыың ышкаш кинекин турган.

Болунуң чуртунуң социалистиг чаартыгазын чедиишкиннииг боттандырып турар улуг кыдат улуска Май 1-нин хүнүнде совет улус изиг байыр чедирип турар. Мао Цзэ-дунуң, Чжу Дэнин, Лю Шао-цинниң, Чжоу Энь-лайның портреттерин чыскаалганнар түлүп алган чорун турганнар.

«Трехгорная мануфактура» комбинаттың постеринден кыпган янзы-бүрү өңнүг чиик пирамидалар далайда салдаанныг кестүп келген. Ол комбинаттың коллективи Краснопресненский районнуң колонналарының эң мурнунга эртикен. Трехгоржулар чыл эгелинден бээр миллион метр постерни кылып үндүргеннер.

Бо чылгы Май бирниң чыскаалынга хүнүүлүг киржикчилери — ийи революциялларның киржикчилери. Оларны индирлерге турган аалчыларның аразында-даа, байырлал колонналарының олдуруларында-даа көрүп болур.

Партияның болгаш чазактың үлүргүкчулары, индирлерде хей санныг аалчылар Москваның заводтарының аларлыг төлээлекчилеринге, ёаулы өөредилге черлериниң студентилеринге болгаш башкыларынга, комсомолчуларга болгаш пионерлерге изиг байыр чедирип турганнар. Байыр чедиишкинниинг демдээ кылдыр чыскаалганнар холдарында бөле түткен чечектерни көдүрүп эртип турганнар. Эртип турганнарны долгандыр чүрөктүң ханызындан үнген ыыдыг сөстер чаңгыланып турган:

— Коммунизмниң тургузары дээш демиселге совет улустуң улуг сорук киирикчизи болгаш тургузукчу күжү—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизы делгереэин!

Н. А. Булганиннең болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга кылган чугаалажыышкынынарының чедиишкинниг доозулганыбиле холбаштыр изиг чүүлдүгүүшкүнү чыскаалганнар илередип турганнар. Ол чугаалажыышкыннар болза ССРЭ биле Англияның аразында, Бирлиг чүктүң болган Чөөн чүктүң улустарының аразында харылзаалардың хөгжүдүлгенинде улуг болуушкун болур. Делегейниң бүгү чурттары-биле найырал болган кады ажылдажыга дугайында СЭБП ТБ-ниң Быйгыларлары чингир кызыл постерде бижиттингилээн. Улус-демократтыг күрүнелериниң — Польшаның, Чехословакияның, Венгрияның, Болгарияның, Румыниянның, Албанияның, Моол Арат Республиканың, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Вьетнамның Демократтыг Республиказының, Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннарынга ССРЭ-ниң улустары ак-дүнгайның байырын чедирип турар. Социализмни тургузуп турар Югославияның улустарынга, болунуң төрээн чуртунуң дешилгези дээш, Азияга болган бүгү делегейге тайбың дээш демисежин турар улуг ниий улуска чыскаалганнар изиг байыр чедирип эртип турганнар.

Чыскаалганнарның олдуруларының кызыл-демократтыг Латвияның чуртунуң коммунистиг болган ажылчын партияларының база чазактарының улургукчуларының портреттери көстүп чорун турган.

Чыскаалганнарның чаа-чаа колонналары Кызыл шөлче кирип ээш, лозунгулар, чечектер, чүзүн-базын өңнүг туктар катап-катап далайгыаштыр чалгып эртип турган. Арыннар өөрүшкүлүг, кайда-даа катыы болган онак ырлар. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Кызыл туғу — социалистиг чарышка каш улаа тиилекчи болуп келген Москваның автозаводунуң коллективиниң шанаткан туғу часкы салгынга кинскин турган.

Коммунизминиң аныяк түдүгжүларының мурнакчы отряды, совет аныяктарның организакчызы, Коммунистиг партияның иделкейлиг дузалакчызы болган күр күжү—Бүгү-эвилелиин Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг эвилелиниң төлээлекчилеринге индирлерден байыр чедирип турган.

Бистиң аныяктарывыс интернационализминиң, улустарның найырлыының ёзугаага кижизитинген. Москва университединиң студентилериниң колонналарында янзы-бүрү дыдарла чугаалар дыңналып турар. Ында совет оолдар болгаш кыстар-биле кады чер бомбүрээнниң янзы-бүрү чурттарының аныяктары эртемни шингээдип ап турарлар.

Совет улус бүгү чурттар-биле найырал-бүдүрүлгенин сырый каттыжышкынынга чедип алдынып турар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының шинчилел институттарының коллективтери индирлериниң базары-биле арткан. Ол совет эртемденнерниң күш-ажылының ачызында атомнуг энергинны тайбынга ажыглаар талазы-биле ажылдар ССРЭ-де улам-на калбарып турар.

— Ажылчы чоннарның бүгү делегей пролетарлыг эп-сеткил каттыжышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының ажы-дүнгайынкы чорууның хүнү—Май 1-ги делгереэин!—деп лозунгуну чеэаштин бүгү-ле өннери-биле өннеш торгуларда бижээн болган.

Тайбың дээш, демократия дээш, социализм дээш демисежин турар бүгү улустарга ажы-дүнгайның байырын чедирген сөстерниң кыска постер чалбыың ышкаш кинекин турган.

Болунуң чуртунуң социалистиг чаартыгазын чедиишкиннииг боттандырып турар улуг кыдат улуска Май 1-нин хүнүнде совет улус изиг байыр чедирип турар. Мао Цзэ-дунуң, Чжу Дэнин, Лю Шао-цинниң, Чжоу Энь-лайның портреттерин чыскаалганнар түлүп алган чорун турганнар.

«Трехгорная мануфактура» комбинаттың постеринден кыпган янзы-бүрү өңнүг чиик пирамидалар далайда салдаанныг кестүп келген. Ол комбинаттың коллективи Краснопресненский районнуң колонналарының эң мурнунга эртикен. Трехгоржулар чыл эгелинден бээр миллион метр постерни кылып үндүргеннер.

Бо чылгы Май бирниң чыскаалынга хүнүүлүг киржикчилери — ийи революциялларның киржикчилери. Оларны индирлерге турган аалчыларның аразында-даа, байырлал колонналарының олдуруларында-даа көрүп болур.

Партияның болгаш чазактың үлүргүкчулары, индирлерде хей санныг аалчылар Москваның заводтарының аларлыг төлээлекчилеринге, ёаулы өөредилге черлериниң студентилеринге болгаш башкыларынга, комсомолчуларга болгаш пионерлерге изиг байыр чедирип турганнар. Байыр чедиишкинниинг демдээ кылдыр чыскаалганнар холдарында бөле түткен чечектерни көдүрүп эртип турганнар. Эртип турганнарны долгандыр чүрөктүң ханызындан үнген ыыдыг сөстер чаңгыланып турган:

— Коммунизминиң тургузары дээш демиселге совет улустуң улуг сорук киирикчизи болгаш тургузукчу күжү—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизы делгереэин!

ССРЭ-ниң күрүне чээшкиннери

Бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдүнниң улуг программазы — алдыгы беш чыл планын амыдыралга чедиишкиннииг күүседир дээш улуг сорук киришкиннииг ажылдап, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртулгазы-биле коммунизминиң тиилелгезинче бүзүреллиг чорун орар.

Партияның политиказын амыдыралга чайгылыш чокка чорудуп келгенинде ачызында, бистиң аар үлетпүрбүс совет экономиканың үндезиннериниң үндезинин, чуртуң кангалаар артазының идегелдиг челенгижи болуп, бедик деңнелче хөгжээн. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн хөгжүдүнниң бүгү-ле таарымчалыг байдалдары тургустунган. Бистиң социалистиг көдээ ажыл-агыйывыс чаа улуг көдүрүүшкүнде туруп турар. Ол болза, совет улустуң өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин долгуу-биле хандырар дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салышкынының ачызы болур.

Партияның XX съездизи Төрээн чуртуң экономиказының улам ынайгы чечектелиишкинниинг улуг программазын айтыкан. Дүжүттүг бедидерниге болгаш чаа черлерни улам ынай шинчилеэинге үндезин-даээ алдыгы беш чылдың төнчүзүнде тараанның чыл бүрүзе ниити чылдазын 11 миллиард пуд чедирери чер ажылының талазында кол сорулга кылдыр тургустунган. Чуруттакчы чоннуң аъш-чем продуктуларынга, үлетпүрүн чиг эткө өзүп турар хереглелдерин долгуу-биле хандырар сорулга мал ажылында тургустунган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң ийиги сессизиниң хүлээп алган 1956 чылдың Күрүне бюджези сан-хөөнүн улуг программазы болган. Чуруттун улус ажыл-агыйын акшаландырарының улуг фондулары ол бюджетте көрдүнген.

Бистиң Төрээн чуртувус ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң улуг программаларын болдунуң хереглери-биле күүседип келген. Совет күрүнениң оруглаларының кол үнер дөстери болза социалистиг ажыл-агыйның чыылалары болур. Бюджетке ол чыылдалар саарыла үндүрүүнүң болгаш күрүне бүдүрүлгелериниң арыг оруглаларының шилчидилгези хевирлиг кирип турар.

Күрүне бюджединге күрүне чээшкиннериниң кирер оруглаар улуг черни ээлеп турар. Чуруттакчы чоннуң ортузунга тарадыр күрүне чээшкиннериниден 1956 чылдың күрүне бюджединге 30 ажыг миллиард рубль кирер.

Бистиң чуртувуска социализмни тургузар дээш демиселдиң бүгү ге-чадаларында күрүне чээшкиннериниден кирип турган оруглаар ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң темпизин дүргедедиринге, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырарынга, чуруттун кангалаар күжүн быжыглаарынга дыка улуг ужур-дүзүлүг болуп келген.

Делегейниң бирги дайынының болгаш хамаатты дайынының соолунде чуруттун улус ажыл-агыйын катап тургузарынга совет улус улуг күштерин үндүрүп ажылдаан. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ынчаарда күрүненин бирги иштики чээшкиннерин үндүрген. Ол чээшкиннерге чуруттун ажылчы чоннары илепкейлиг киржип, аныяк Совет республиканың экономиказын сайзырадырынга, улус ажыл-агыйын көгжүдүнниге боттарының салыышкынынарын киргеннер.

Совет Эвилели ынчаарда улус ажыл-агыйын катап тургуспушаан, социалистиг индустриализацияның планын боттандырарынче кирген. 1927 чылдан бээр Совет күрүне чээшкиннери калбаа-биле нептереп, миллион-миллион ажылчы чоннарның амыдыралчы хереэ аларган.

Күрүне чээшкиннеринге ажылчы чоннарның калбак киржилгези болза, улус ажыл-агыйын көгжүдүнниң беш чылдар планнарын чедиишкиннииг күүседиринге оларның күш-ажылчы киржилгезинин чүгүлэ аргазы аларган. Бирги беш чыл планының чылдарында совет улус күрүне чээшкиннеринге 6 миллиард чыыы рубльди киирген. Чоннуң шак ыыдыг күш-ажылчы салыышкынынары бистиң чуртувусту хожуланган аграрлыг чурт турганындан күчүлүг индустриалдыг чурт кылдыр хуулгаларынга дузалаан.

Совет улус ийиги беш чылда болгаш күрүнезинге 19 миллиарды рубльди чедиртеннер. Ол болза, улус ажыл-агыйынга ынчаардагы капитал салыышкынынарының ниити хемчээлиниң 17,5 хуузу болган. Ушку беш чылда ол чээшкиннерге чоннуң салыышкынының түңү 25 миллиард рубль четкен. Ол болза, ынчаарда чаа тудуушкуннарга кирген хереңгилерниң 19 хуузу болган.

Ада чуруттун улуг дайынының чылдарында Совет чазак күрүне чээшкиннерин 4 улаа үндүрген. Болунуң Төрээн чуруттун ниити дайынга удур тиилелгези дээш маадырлыы-биле демисежин турган совет улус ол чээшкиннерге боттарының артыышылдыг чыылдаларындан 75 миллиард рубльди берип, патриотчу хүлээлгелерин күүседип. Төрээн чуруттуң кангалаыр күчүзүн быжыглаанар.

Дайын соолундеги күрүне чээшкиннериниге чоннуң салыышкыннарының түңү 250 миллиард хире рубль болган. Ол хереңгилер үлетпүр бүдүрүлгелериниң, школаларның, эмнелге черлериниң тулуушкынарынга, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдүрүнге ажыглатыныган. Чон болунуң ол салыышкынынары-биле областың экономиказын болгаш культуразын социалистиг эгелерге чаартырын дүргедеткен.

Үлүстүң болгаш күрүненин эрге-ажыктарын холбаштырып турары совет күрүне чээшкиннериниң онзагай чүүлү болуп турар. Күрүне чээшкиннери улус ажыл-агыйын акшаландырбышаан, ойнаа алышкынның хевири-биле чоннуң хуула материалдыг сонуургалын ханыырып турар. Бистиң чуруттувустуң чуруттакчы чону 1956 чылдың январының 1-ге чедир облигациялар ойнаашкынарынга 70 миллиарды ажыг рубльди алган. Тыва областың ажылчы чоннары 1945 чылдан бээр үнген ойнаа алышкыннар тиражтарын ёзугаар 22 миллион рубльди ойнаа алган. Бо чылдың баштайгы үш айларында ажаалга кассалары чонга будун чартык миллион рубль түңнүг ойнаа алышкынынарны төлээн.

Совет күрүне чээшкиннери капиталистиг чурттарда чээшкиннерден үндезин ылгалдарлыг. Капиталистиг чурттарда чээшкиннер буржуаз күрүне аппаратын хандырарынга, үптекчи, эжелекчи дамчынарның белеткелинге ажыглатыныын турар.

Капиталистиг чурттарда облигациялар түдүкчуларының дыка хей кезии банкылар ээлери, капиталистер боттары болуп турар. Олар ойнаа алышкынынарның болгаш хуу төлевирлериниң хевири-биле боттарынга улуг оруглаарны ап, а чээлилер төлеигелеринге үнер хереңгилерни чыылдалар болгаш үндүрүүлер хевири-биле чоннуң карманындан ап, оларны ялаалыы турарлар.

Ынчаарга совет күрүне чээшкиннеринден киирен хереңгилер чаа-чаа үлетпүр төптерин, фабрикаларны, заводтарны, электростанцияларны, МТС-терни, школаларны болгаш эмнелге черлерин тулаарынга, чоннуң материалдыг болгаш культурлуг деннелин бедидерниге ажыглатыныын турар. Ынчангаш бистиң үлүзүвүс улам ээи чурттаар дээш боттарының артыышылдыг хереңгилерин күрүне чээшкиннеринге күүседин-биле берип турар.

Совет хамаатызы кижи бүрүзүнүң холунда облигация болза коммунизмниң тургузар дээш ооң болунуң Төрээн чуруттуга төлевирлиг дузалаачылыының хереңгилер документизи болур.

Д. ЗАЙЦЕВ.

Күражы-агый ажаалга кассаларының болгаш Күркредиттиң Тыва область эргелелиниң начальниги.

Кызылдың ажылчы чоннарының Май бирде чыскаалы

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының өң-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май бирни Кызылдың ажылчы чоннары күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг үткааннар. Хоорайның үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелери партияның XX съездизиниң төөгүүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, май мурнунуң социалистиг чарышка бедик көргүзүүлер дээш эвээш эвес чедиишкиннерни чедип алган. Кызылдың ыыы заводу бо чылдың бирги кварталында онза эки ажылдаан. Ол ышкаш транспорт бүдүрүлгелериниден Россовхозтранстың автобазазының коллективи, Раскова аттыг даараныгга комбинады, мебель фабриказы, типография болгаш өске-даа бүдүрүлгелер эки түңнелдерни социалистиг чарышка чедип алганнар.

Май 30-де-ле Кызылдың албан черлериниң бажыннары, чаа үлүг-үлүг түлүглары, өөредилге черлери кызыл чайт кылдыр шиметиишкен турган. Бажыннарның даштыкы талаларында дешилгелиг кижи төрелгетениниң үлүг баштынчызы болган банкызы, эртениг коммунизминиң үндезилекчизи Карл Маркстың болган Коммунистиг партияның болган делегейде бир дугаарғы социалистиг күрүнениң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленининиң, база Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болган Совет чазактың үлүргүкчуларының портреттери.

Частың аас чылыг хүнү. Каас-коя кылдыр шиметиишкен өөрүшкүлүг хүлүмзүрээн, ыр-шоорлуг кижилер чыскаалче баарлары-биле шуужуп чорун турганнар. Шактың согуннары эртенгинин 10 шакче чоокшулап орган. Колонналарның түс-түс чыгыр черлеринде хей-хей кижилер: ыр-шоор, хөгээшкин.

Бүгү үлүстүң байырлалы Май бирниң чыскаалы таптыг-ла 10 шакта этеээн. Чыскаалды чаңчыл болган аайы-биле хоорайның күш-культурчуларының колонназы ажыктаан. Мөчек-мөчек шыгган эштерлиг, күдер сыныыг бөкеёлер, часкы чечек шыкаш кылдыр кетиишкен аныяк гимнасчылар, бутболистер улаа-даараалаштыр индир базары-биле эртип турганнар.

Спортсменнериниң колонналарын хоорайның школачылары солаанныр. Коммунизминиң аныяк тургузукчулары боттарының өөредилге талазы-биле чедиишкиннерин диаграммаларда чураан бедик түдүп алган чорун турганнар. Хоорайның школалары дугаар ай-аайы-биле эртип турганнар. Амыдырал-чурттаалгазынга өөрүшкүлүг аныяк салгакчылар часкы чечектер ышкаш он-баазын кылдыр кетиишкен, холдарында аъш-чемниң кол культуразы —кыыытастың алдын сарыг баштарындаа, янзы-бүрү чечектерни-даа түлүп алган чорун турганнар. «Төрээн чуртка 11 миллиард пуд тараны бересэ!» деп партияның XX съездизиниң төөгүүг кыйгырыын улуг кызыл постке бижээш түлүп алган эртип турганнар.

№ 3 школаның өөреникчилериниң колонназы чорун орган. Оон бажында эвилелдешкен акы-дүнгайның он алды республикаларының туктарын туткан оолдар бир-лески чыскаал-биле чоргаар базып органнар.

Школачыларның колонналарының соо-биле хоорайның май мурнунуң социалистиг чарышка эң эки түңнелдерни чедип алган үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң колонналары чорун орган.

Кызылдың ыыы заводунуң коллективи бо чылдың бирги кварталының болгаш май мурнунуң социалистиг чарышка тиилекчи болгаш чаалап алганы СЭБП хоорком-унуң болгаш хоорбүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун бедик түдүп алган чорун орган. Ол бүдүрүлге ниити продукция бүдүрер талазы-биле бүдүрүлге онаалгазын 126,3 хуу, баралыыг продукция талазы-биле онаалгазын — 113,5 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүүгүн бедидер талазы-биле онаалганы ол коллектив 28,1 хуу ажырган, а продукцияның бот-үнезин чингедирин чедип алган болгаш 72,7 муң рубльдың орулгазын алган.

Ол колоннаның соо-биле Россовхозтранстың автобазазының коллективи чорун орган. Ол коллектив транспорт бүдүрүлгелериниң ортузунга бедик түңнелди көргүскеш, СЭБП хоорком-унуң болгаш хоорбүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун база чаалап алган. Ол бүдүрүлге тонна-километр талазы-биле квартал планын 182,4 хуу, а тонна талазы-биле 215,1 хуу күүсеткен. Транспортчулар 2,5 муң литр кывар чүүлүг каминал алган болгаш чүк сөөртүлгенниң бот-үнезин 16,4 кө-пеек чедир чиигеткен.

Хоорайның эң эки бүдүрүлгелериниң колонналарының соо-биле оске бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң колонналары эртип турган. Колонналарның кырында Май 1-ге СЭБП ТБ-ниң Быйгырыгларын бижээн лозунгулар, партияның болгаш чазактың үлүргүкчуларының портреттери бедик көдүрүү берген чорун турган.

Ажылчы чоннарның Май бирниң чыскаалын мотоциклчилерниң колонназы хаггап. Чыскаал доозулган соонда облүүскомунуң бажыңының базарында ажылчы чоннарның массалыг танцызы үрер хөгжүмүнүң үдегези-биле болган. Индир базарында шөлдү чон доза берген. Хоорайның ажылчы чоннарының чыскаалы алаан үр үеде үргүлчүлээн.

Май бирниң байырлалы хоорайның ажылчы чоннарының кайгамчыктыг күш-ажылчы чаа чедиишкиннериниң түңнелиниң, оларның алдыгы беш чылдың талазы-биле партияның XX съездизиниң салган төөгүүг шиитпирлерин амыдыралга хуусаа бетинде күүседир дээш долу шиитпирлиин чайыннанчаа-биле көргүскен.

* * *

Май 1-нин болган 2-нин хүннеринде ажылчы чоннарның массалыг селүүгээшкиннери Гастелло аттыг культура болгаш дыштанныга паркынга болган. Май 1-нин хүнүнде 2 шакта хоорайның паркы ажылдап эгелээн. Паркның Ногаан театрынга хоорайның бүдүрүлге черлериниң бот-тывынгыр үзээ-чүүл бөлүүннеринин концерттери болган. Хөл бомбүүнүң болгаш баг кагарының шөллеринге, Совет Тывазының 5 чыыл аттыг стадионга спортүн янзы-бүрү маргылдаалары болган. Май 2-де 32 мөгелериниң хүрежи болган.

Бызыл хоорайның ажылчы чоннары Май бирниң чыскаалында.

Фото С. Фөөктистовтуу.

ЛЕНИНИЗМНИҢ УЛУГ ИДЕЯЛАРЫН МАССАЛАРЖЕ МОГАГ-ШЫЛАГ ЧОК НЕПТЕРЕДИР

„Транспортчу“

Областың Автотранспорт трестизиниң эргелелиниң чанында партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының органы «Транспортчу» деп хана солуну ол коллективте партияның пропагандизи, агитатору болгаш коллективтиг организаксызы болур бодунуң ролин эки күүседип турар.

Ында парторганизациязының бирээ солундуң редколлегиязының илеткелин үргүлчү-ап, хана солуннуң ажылын эки-жидер талазы-биле тодаргай айтымшкынын берип турар. Солуннуң редактору эш Яковлева, редколлегия кежигүнү эш Трисвятников, активчилер эштер Шемягина, Налиханов олар солуннуң чогуур үезинде, белек деңнелге үнүрерин хандырып келгени-биле солун бо чылын 7 удаа үнүп турар. Солуннуң соолгу дугаарларының партиянын XX съездизиниң шиитпирлериниң хүнүлээл алганы Директиваларда мал ажылының хөгжүлдезинге улуг сорулга салдыгаш. Бодунуң үлүмде онаажып турар малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер планны 1958 чылда күүседир деп хүлээлге алган мен.

Х. КОНГАР,

Бай-Тайга районнуң «Дөн-Терек» колхозунуң хойжуу.

сарь эш И. П. Пилецкий квартал планын 230 хуу күүсеткеш, чоокта чаа болуп эрткен аныяк ажычыннарының слёдугача чедиишкинниг ажылын демдеглеткен болгаш курортка барып дыштанырының путевказы-биле шаңнаткан. Чолаачы эш Н. И. Бориненко, база эш Б. Л. Ильичев олар квартал планнарын кайызы-даа 230 хуу күүсеткеш, өртектиг үүлдер-биле шаңнатканнар. Ол ышкаш контуктолар эштер Н. А. Лебедева, Т. С. Борбулина олар квартал планнарын ажыр күүсеткеш хүндүлел самбызында болгаш хана солунунда демдеглеткеннер.

Оон-биле кады хана солуну бүдүрүлгенин иштинде чамдык ийи-чаңгыс чурум үүлэр кижилерни чогуур үезинде илередип, оларның четпестерин эдип чазаар талазы-биле администрацияга дузалажыр турар. Бо дугайында мурнунда АТК черинге түлүт даамалы тургаш, прогул кылып арагалап турган Ярцевти хана солуну чогуур үезинде илереткени-биле администрация чери ону ажылынаан үндүрерингe чедир хемчег алган. Бүдүрүлге черинге прогулаап турган машинист эш Н. Терскихтиң база чолаачы Скурихинниң четпестерин хана солуну илередип келгеп.

«Транспортчу» солун бодунуң чедиишкиннерин улам-на быжыглавышаан алдыгы беш чыл планының баштайгы чылының бүдүрүлге онзагаларын хуусаа бетинде күүседир дээш транспортчуларны улам-на сырый организастап турар.

С. ЛОПСАН.

„Большевик“ колхозтуң хана солуну

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозта «Мурнакчы» деп хана солунуң беш чылдың мурнунда, тодаргайлаарга колхозту организастап тургускандында бөзер үнүрүп эгелээн. Ук солун ай санында докталмал үнүп турар болгаш колхоз бүдүрүлгезинде чедиишкиннерни чырыдып, четпестерни шүүмүүлеп турар. Хана солуну 1956 чылда 5 удаа үнген.

Хана солуннуң соолгу үнген номеринге колхозта часкы тарылганың темпизинин дыка оожум чоруп турарын шүүмүүлээн. Май бирээге чедир колхоз кызылтас чажыгазын доозар арганыт тургаш, планда көрүүнген 604 гадан түгле 200 га хирени чашкан. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Даржаа) часкы тарылгага дыка белеткел чок кирген деп шыңгыы шүүмүүлээн. Бригадалар аразында социалистит чарыштың түңнелин хана солунга үргүлчү чырыдып турар. Чижээ, быланчы эш Шагдыр 168 төрээн хойнан 168 хураганнарны, Чүлүм-оол 246 төрээн хойнан 248 хураганнарны, инекчи Дүт-оол төрээн 8 инектен 8 быжаны меңги камгалап доруктуруп турарын бижээн. Ол ышкаш хөву болгаш тудуг бригазында шалыпчыларны үргүлчү бижип турар.

Хана солун колхоз бүдүрүлгезинде илепкейлиг эвес киржип турарларны чидинбиле шүүмүүлеп турар. Чижээ, иштининиң мал ажылынга харыысалга чок адырдан турган малчыннар Деспижек, Онгак оларны чидин-биле шүүмүүлээн.

«Искра» деп хана солуннуң редколлегизи (редактору эш Харыма) солунну идея-политиктиг белек деңнелге, чуруқ класталгазын эки шынарлыг үндүрүп турар. Редколлегия солуннуң ажылынче колхозчуларны калбаа-биле хандырып турар. Хана солуннуң бижикчилери эштер Семис-оол, Анак, Конфет олар ук солуннуң ажылынга илепкейлиг киржип турарлар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Амыдыралдың чырыдыкчызы

Өвүр районнуң Саглыда «Кызыл тук» кодээ ажыл-агый артелиниң партия эге организациязының органы «Искра» деп хана солун колхозчу массаларның ортузунга организаччы болгаш бижизидиктиг ролин багай эвес күүседип турар.

Солуннуң ээлчеглиг номер бүрүзүнге малчыннарның, тараажыларның, тудуг бригазының мурнакчыларының дуржулгазын тодаргай чырыдып турар. Чижээ, солуннуң чоокта чаа үнген бир номеринге колхозтуң малчыннарының социалистит чарыжының бот-хүлээлгелерин тодаргай бижээн. Колхозтуң хойжулары төрүүр 100 хой бүрүзүнден 105 хураганнарны алыр деп хүлээлгени алгаш, ам херек кырында күүседип турарлар. Чижээ, хойжу эш Шагдыр 168 төрээн хойнан 168 хураганнарны, Чүлүм-оол 246 төрээн хойнан 248 хураганнарны, инекчи Дүт-оол төрээн

Сүмелиг үүлдерни парлаар

Парлалгадан хөй-хөй үүлдерни билип ап, билгенимни өг-бүлемниң кежигүнеринге болгаш колхозчу ажыл-ишчилерге дамчыдып берип чоруур мен.

Бодум тудугчу болгаш «Шын» солунну алган дораан-на колхозтар тудуунун дугайында үүлдерни ноччуур мен. Чөөн-Хемчик болгаш Өвүр районнарның «Коммунизм ирээни» колхозтарында тудуг ажылының чедиишкиннинг шиитпирлетинин турарын эрткен чылдарда үнүүлээн «Шындан» ноччаап, бистиң тудугжылрывыс боттарынга элээн түңнелдерни кылганнар.

Бистиң колхозчуларывыста өгле чуртаап турар өг-бүле ам-даа хөй, оларны чоокку үеде культурлуг бажыннарже шилчидер арга бисте бар. Бо чылын 60 чурталга бажыңы, клуб, чазанылга мастерсказы болгаш элээн каш мал кажаалары туттунар. Ам 9 бажың ажыглалда киргеп, 15 бажыңның ханазы кылдыгаш, клуб болгаш чазанылга мастерскалазы удавас ажыглалга кирер. 2900 кубометр ыяш белеткетингеп, 80000 кезек түүйбу, 30000 кезек саман, 100 тонна чугай белеткээр бис.

Область солуннары боттарының арынгарынга колхозтар түңүнүн, суурлардың чаагайжыдыгазының талазы-биле сүмелиг материалдарны үргүлчү парлап турарын күүсеп мен. Бөдүүн болгаш чартык механизастатынган кудуктар тудар, ыяш тарылгазының, кодан чанының участоктарын канчаар ажыглаарының дугайында тайылбырлыг, харын чуруктарлыг материалдар үнүп турар болза колхозчуларга улуг дузалыг көргүзери чугаа чок.

Х. ДЕЛГЕР,

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң чазанылкчызы.

Агитколлективтиң ажылын тодаргай удуртур

Ында районнуң «Тинилелге» колхозунуң колхозчулары СЭКП ТБ-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кодээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң кыйгырыпын улуг кодургушкун-биле уткаанар. Малчыннар Бугалай, Чываа, Бокоол, Чадамба болгаш өскелер-даа ол кыйгырыпты танышкаш, малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап алыр, хойнаң кыргып алыр дүктү көвүдеир дугайында чаа-чаа тодаргай хүлээлгелерни алганнар. Хөву бригазында колхозчулар болгаш МТС-тиң механизаторлары часкы тарылганы кыска хүүседе белек агротехниктиг деңнелге эрттирер деп хүлээнгеннер. Ол соруулгаларны чедиишкиннинг шиитпирлеринде көрээнин ажыл-ишчилериниң мурнунда турар соруулгалар-биле хаяы хозбашкан масса-политиктиг ажылды колхозчуларның оргузунга калбартыры негелиниң турар. Хөву тургаглары, бригадалар, мал ажылының фермалары масса-политиктиг ажылдың төвү болган турар, ам даже агитаторларны шиитпирлеринге бичии үүлдүрүг үзүрлүг турган.

Ындыг болза-даа, «Тинилелге» колхозта партия эге организациязы (секретары эш Седен-оол) ында агитколлектив (удуртукчузу эш Доржу) кижилериниң политиктиг билиниң деңнелин болган даалскан ажыл-херекти олар күүседип шыпаарлар бе деп чүвени барылаалап көрбейн, агитколлективке бижилерни анаа-ла санап киргип ап, оон соонда оларны үүттүтар, кым, канчаар ажылдап турарыл дээр дугайында сонуургавас чүүлдер турган. Партия организациязы агитаторларның сургаалдалыг чөвүлел хуралдарын бо чылын чаңгыс-даа катап чыылдырбаан, кандыгкандыг темаларга беседалар, илеткелер, солун номчулгалары чоруулары агитаторларга сүмелеп бербейн турар, оларга консультацияларны организиставаан, мал фермаларынга, бригадаларга солун номчулгазын, беседаларны барык-да чорутпайн келген.

Часкы хөву ажылының башгайгы хүннеринде хөву бригадаларынга агитаторлар чок, ылангыя Хадылыгда, Шамбалыгда тарылга шөлүнге ол хүннерде хана солун, агитлисток, плакат чуруктар чок турган.

Агитколлективтиң удуртукчузу эш Доржу агитаторларның ажыл ишпиң кылбайн, агитаторлардан ажылдың түңнелин негевейн турар. Оон уүтүрүпээ чамдык агитаторлар шуут ажылдавайн турардар. Чижээ, колхозтуң мал эмчизи эш Тараакы 2 чыл иштинде агитатор деп ат адилеп келген, а бо аразында ол чаңгыс-даа беседа, солун номчулгазы чорутпаан. Эш Тараакы фермаларга, кадарчылзарга кончуг хаяа баргылаар, а барганда түгле — ажыг малзар бар бе?— деп айтырыг салыр боорлан башка малчыннар-биле кандыг-даа беседа чорутпайн турар.

Апрель айның эгелинде агитаторларның составын чаартып, апрель, май айларда хуралын чыылдырып, агитаторларның ажыл планын чогаатказ болза-даа, агитаторларның ажылында улуг эскерлиишкин болбаан.

Ам масса-политиктиг ажылда кол чүве болза — партияның XX съездизиниң материалдарын ажыглы чонга ханы тайылырлаары болур. Съездиниң материалдарын болгаш иштиирлерин пропагандалаар чорук-часкы тарылганы чедиишкиниг чорулары дээш, кодээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүү дээш деңнеселге кодээниң ажыл-ишчилерин мобилизастаарының херээнге улуг идил болур.

К. ОНГА.

Экзаменнерге белеткел

ЧАА-ХӨЛ (Телефон-биле). Район төвүнде ортумак школаның башкылар чевүлелинге школага экзаменнерни чедиишкиниг эрттирер дугайында айтырыгны үлдүннүң эгезинде чугаалашкаш, оон иштиирин боттандырып турар.

Ада-иелер ортузунга класстарның удуртукчу башкыларының чорулар хемчегленинин болгаш өреэнин эрткен темаларга тус-тус эртеннер башкыларының катаптаашкын чоруларының планнары тургустунган. Оон ынай школа ийи комнатаны хостаап, бирээзи физика, химия, а бирээзи география, биология эртеннеринге хамаарыштыр көргүзүг материалдары-биле болгаш дуржулганың херекселдери-биле дерип кылган.

Экзамен үезинде интернатта чурттап турар уругларның аъш-чем болгаш өскелээ хандырылгазын немей көөрүнүң айтырыын база чугаалажып көрген.

Колхозтуң ногаа бригадазында

Ында районда «Совет Тыва» кодээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары тараа культураларының тарылга планын кыска үеде агротехниктиг негелдер ёзугаар дооскан. Пландан ажыр тарылганы калбартышаан, ангы кол кичээнгейин ногаа, картофель олуртулгазынче, мал чеми культураларның тарылгазынче угландырган.

«Совет Тыва» колхоз эрткен чылын ногаа ажыл-агыйындан түгле 19 муң рубльдиң орулгазын алган. СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң кодээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыпын танышкаш, ногаа ажылының бригадазы (бригадири эш Н. Дарган) бо чылын төрээн колхозуна 99,7 муң рубльдиң орулгазын баарын хүлээнген.

Бригада бодунуң мурнунда салган соруулгазын күүседип шыпаар. Олуртулгага белеткелин дооскан, чылыткыда өстүрүп турары расадаларның үнүүшкүнү эки, суггарылгага арык бүгаларның септелгезин база кылып алган. Бригада бо чылын бахча культураларының гектарындан 130 центнер, ногаанындан 110 центнер дүжүтү өстүрүп ажаан алырынга шиитпирлиг.

Д. ДАНЗЫН-ООЛ.

Массаларның коммунистиг кижизидилгезиниң күчүлүг чепсээ

Бөгүн бүгү совет чурт совет парлалганың чанчыл болган байырлалын демдеглеп турар. Ол хүн — 1912 чылдың май 5-те массалыг ажычын солуну — «Правда» солуннуң бирги номери парлатының үнген.

Коммунистиг партия бодунуң идеялыг чидиг чепсээ болур парлалганың улуг ужур-дузалын кезээде белек үнелеп келген болгаш үнелеп-даа турар. Револючуг парлалганы тургузарынга В. И. Ленин дыка улуг күштерни үндүрүп, бодунуң эртем билиин берип чоруан деп чүве тодаргай болгай. Ол боду солунга идепкейлиг ажылдап, солунну редакторлап чоруан. В. И. Ленин солунну түгле коллективтиг агитатор болгаш коллективтиг организатор болур деп адаам, парлалганың ролин эртем талазы-биле тодаратказан.

«Правданың» үнгенинин соонда удаваспаз В. И. Ленин: «хүн-бүрүнүң ажылчаан солунун үндүрүп, Петербург ажычыннары улуг төөгүлүг ажыл-херекти кылганнар деп хөөрем чокка чугаалап болур» — деп бижээн.

Ажычын солуниуг ажычыннар организацияларының четкилери-биле бүгү Россия шыптына берген турар үенин чазыныпың баштайгы харачыгайы деп Владимир Ильич «Правданы» адаан.

Улуг Ленининиң баш бурунгаар соглаан сөстери юлгузу-биле боттанган. 1955 чылдың төнчүзүнде бистиң чуртувуска бир үнери 48400 муң тиражтыг 7231 солун, чылла иштиң тиражы 360 миллион хире кезек 1760 журналдар болгаш өскелээ үе-үениң парлалгазы үнүп турган. Солуннардан аңгыда чуртта дыка хөй савиыг хана солуннары болгаш агитхуудустар үнүп турар. Совет Тывада парлалга база өскен. Ам область 4 область болгаш районнарның 7 солуннары үнүп, оларның тиражтары чыл чылда көвүдеп турар.

Өй-ойнуң парлалгазы-биле — солуннар болгаш журналдар-биле чергелештир бисте дыка хөй санныг номнар, брошюралар болгаш өөредилге номнары үнүп турар. ССРЭ-де марксизм-ленинизмниң классиктеринин өлүп чок ажылдары чуруттуң бүгү улустарының дылдарында миллион-миллион тиражтарлыг үнүп турар, орустуң болгаш делегейниң уран-чогаал литературазының классиктиг чогаалдары хөй санныг парлатының үнүп турар. Совет Тываның ажычы чоннары бодунуң төрээн дылының мурнакчы культураның эртиннелерин алыр аргалыг болганнар. Областың ном үндүрер чери тыва дылга янзы-бүрү литератураларчы үндүрерин чыл-бүрүле көвүдеп турар.

Совет парлалганың дүрген өзүлдези болза, совет улустуң культуразының болгаш чыдыкышкынының ниити өзүлдезин илередип, бистиң чуртувуста культура тургузуушкунунуң улуг чаагай челиишкиннерин, ажычы чоннарның социалистиг мелерелиниң өзүлдезин тодаргай көргүзүп турар.

Совет парлалга бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенинің мурнунга кижизиг чоруктуң болгаш дешилгенің чарлакчызы болуп, тайбың, демократия болгаш социализм дээш демисеглиң идепкейлиг демиселчизи болуп турар. Оон онза түүлү болза шынчызы болур. Буржуалчы азыкчан, түвге хөөредир, дүүредир чорук, негелээр болгаш нүүдээр чорук, шыныыг чоруктуң хажыдары совет журналистиге мырынай тударышпас. Болунуң «хостуу-биле» болгаш хамаарышпас чоруу-биле мактанып көөргетинин турар буржуаз парлалгага деңнээрге бистиң парлалзавыстың хүндүлүг, чаагай ролю, оон дешилгелиг чоруу онза көскү.

Капиталдың чурттарында империализмниң чалчаларының пропагандалап турары «парлалганың хостуу» дээрге сатыныкчы буржуаз пропагандистерниң болдап тыпкан авыпас нүүдүг болур. «Шынында, буржуаз «парлалганың хостуунун» дугайы, — ол дээрге парлалганы **байларның** садып алырының болгаш хөөдилериниң **хостуу**, буржуаз солуннуң меге нүүдүү-биле улус чонну **байларның бүзүредириниң хостуу** болур...» деп В. И. Ленин бижээн.

Бо чылын совет парлалганың байырлалы бедик политиктиг идепкейниң болгаш күш-ажычы инициативаның байдалынга болуп эртпин турар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съездизиниң шиитпирлерин амыдырала боттандырары дээш бүгү улустуң демисели чоруп турар. Бо үеде парлалганың соруулгалары улуг, хүндүлүг болгаш харыысалгалыг. Оларның иштинден эң-не соңгаарлатынмас соруулга болза, улус ажы-агыйының, бүгү социалистиг ниитилелдиң хөгжүлгезинин улам ыңайгы перспективаларын хереледиргин турар партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң дайынчы пропагандазын чорулары болур.

Бистиң парлалгавыс—областың, районнарның солуннары болгаш хана солуннары ол шиитпирлерни тайылбырлавышаан, алдыгы беш чыл планының дугайында съездиниң Директиваларын чер-черниң амыралы-биле, бодунуң районунуң, бүдүрүлгезиниң, колхозунуң, совхозунуң ажыл-агый тургузуушкуну-биле болгаш соруулгалары-биле холбаштыр тайылбырлаар ужурлуг. Съездиниң шиитпирлерин тайылбырлап турар бүгү-ле материалдар болза, хоорайның болгаш кодээниң ажычы чоннарын беш чылдың планын, 1956 чылдың планын, ай бүрүнүң планын хуусаа бетинде күүседир дээш идепкейлиг демиселче кыйгырар ужурлуг.

Бистиң областың чамдык районнар солуннары экономиканың айтырыгларын өөренип көрүп, бүдүрүлгени сайырангайжыдары дээш демисеглиң практиктиг айтырыгларын, колхозтарда, МТС болгаш совхозтарда курлавырларны ажыглаарын, бот-үнеин чиигедирин, күш-ажылының бүдүрүмчүлүүн бедидерин бодунуң арынгарынга көлдүрүп турарлар. Бо талазыбиле Таңды районнуң «Коммунист» солунну баштайгы базынны кылган. Ол солун бо айтырыг талазы-биле элээн үүлдерни парлаан.

Социалистиг чарыш дугайында солуннар хөй бижип турарлар. Чарыш болза хоорайда болгаш кодээде күш-ажычы идепкейлиг чоруктуң көлдүрининиң чугаа чепсээ болур. Бистиң хүннеривисте социалистиг чарыш шынап-ла бүгү улустуң апарган. Чарыш болза, эргижирээн нормаларны дилим үрей шаап турар, бүгү дешилгелиг үүлдерге оруктуң ажыдын турар муң-муң чаа чаартыкчыларны, бодунуң ажыл-херээнин мастерлерин идип үндүрүп турар. Парлалга болза, бедик бүдүрүмчүлүг күш-ажылдың методтарынга, чарыштың мурнакчыларының үлегерчижээнге өскелерни өөредир.

Бистиң чамдык районнар солуннарывыс социалистиг чарыштың айтырыын чырыдарын эжиктеткеннер. Чижээлээрге, СЭКПниң Чөөн-Хемчик райкомунуң болгаш Советтиниң органы «Ленинчи орук» солун болза, кожазы Барыын-Хемчик район-биле бодунуң районунуң социалистиг чарыжының дугайында материалдарын чырыдып турар. Колхозтарда, МТСте болгаш бүдүрүлгелерде социалистиг чарыштың мурнакчыларының чедиишкиннеринин дугайында бодунуң ноччукчуларынга үргүлчү информациялап берип турар.

Солуннар социалистиг чарышка удуртулгада ёзу барымзаалаар чорукка улуг идепкейлиг демиселчи болган турар хүлээлгелиг. Социалистиг чарышты калбартырынга, ол херекке чедиишкиннерни чедип алырынга кол чүве болза, мурнакчы дуржулганы нептередирин болгаш ону пропагандалаары болур деп чүвени парлалга ажылдакчылары хүн-бүрү билзе чогуур. Бистиң дыка хөй солуннарывыс чамдык коллективтерниң кыйгырыгларын ийикпе, азы хүлээлгелерин чарлап каап, оон-биле сөөлеп кааглар. Алган хүлээлгелерин азы каныг-бир эгелекчи чоруктарны чарлап каап, оон күүселдези дээш демисели солуннар чырытпас, ол эгелекчи чорукту еске коллективтер канчаар деткин турарын бижиглейн турарлар. Шак ындыг четпестер Бии-Хемниң «Сталинчы» деп солунунда бар.

Бистиң область часкы хөву ажылдары кидин-не түүлүк калбарын турар. Часкы тарылга — кодээ ажы-агыйның ажылишчилериниге, кодээниң партия болгаш совет организацияларынга эң чугула шылгалда болур. Бедик дүжүт—часкы тарылганы чедиишкиниг чорутканындан хамаарыжыр. Район солуну, МТС-тиң, колхозтуң болгаш совхозтуң хана солуннары болгаш бригалаларның агитхуудустары — кодээде парлалга органнары часкы тарылганы эң эки агротехниктиг хүүседе чоруларының идепкейлиг организакчызы болур үүрлүг.

Часкы хөву ажылдарының айтырыгларын хүн-бүрү чырытпышаан, солуннар болза, фермаларда ажылды, малдың продуктулуун бедидериниң, чаш малдарны камгалап алырының талазы-биле малчыннарга дузалаар чорукту уттуп болбас үүрлүг.

Ажы-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын чедиишкиниг күүседиринин шиитпирлиг түүлү болза, массаларның ниитиниге партийжи организастыг болгаш партийжи политиктиг ажыл болур. Партия организацияларының ажылын кичээнгейиниң төвүнге тургузарын бистиң солуннарывыска ол чорук хүлээдип турар. Солуннар болза, партийжи ажылдың дүржулгазын үргүлчү өөренир, бодунуң арынгарынга байыдып, түңнээр, партияның XX съездизиниң болгаш ТБ-ның Пленумнарының шиитпирлерин амыдырала боттандырар талазы-биле партия организацияларының ажы-чорудулгазын көргүзер ужурлуг.

Бистиң ниитилелдистиң хөгжүлгезинин күчүлүг шимчедикчи күжү — шүүмүүлелиг болгаш бот-шүүмүүлелиг калбартыр талазы-биле совет парлалгага онза улуг роль онаажып турар. Партия организациялары болза, шүүмүүлелиг калбаа-биле нептередиринге, четпестерни илередиринге болгаш бистиң бүгү ажылывысты улам ынай экижидерине солуннарны бүгү хемчеглер-биле ажыглаар хүлээлгелиг.

Шүүмүүлелиг адаанган бүгү хемчегбиле калбартырының эң чугула чүүлү болза ажылчы чоннарның чагаалаарынга солуннар редакцияларының кичээнгейлиг сагыш салыры болур. Чагаалар-биле ажыл—бүгү редакция коллективиниң эң чугула херээ. Чагаалар-биле шыңгыы ажыл чоокка солун болгунуң мурнунда турар харыысалгалыг сорулгаларны чедиишкиниг күүседип шыдаваз. Бистиң солуннарывыстың идея-политиктиг деңнелин бедидериге, оларның ажылын чайгылыш чок экижидерине ноччукчу массалар-биле солуннарның хүн-бүрү ханы харылзаазы эргежок чугула. ажычыннарның, колхозчуларның, интеллигенциянын иштинден калбак бижикчи активти солуннарны дескиндир тургузары чугула. Хөй эвес болүк кижилерниң материалдары-биле, болгунуң штаттыг ажылдакчыларының үүлдери-биле долдуртунуп турар шак ындыг солуннар болза, массалыг солун болур иүүрүн чидирер, оларга даалскан соруулгаларны чедиишкиниг күүседип шыдаваз.

Солун ажылының культуразын бедидери парлалга ажылдакчыларының соңгаарлатынмас соруулгазы болур. Солуннарның арынгарынга кургаг, чазлгаарлачыг материалдар, хөй санныг янзы-бүрү ышкынчыдырыглар болгаш тодаргай эвес үүлдер кестүп келир чорук ам-даа хонар эвес. Шак ындыг чорук Баа-Хемниң «Колхозчу» деп район солунунга хөй удаа таваржып турган.

Бистиң солуннарывыстың ажылының чедиишкиниг болурунуң үндезини — партия комитеттериниң талазындан оларга хүн-бүрүнүң удуртулгазында болур. Партия райкомнары болза, солуннар партия организацияларының херек кырында өзүлүг дайынчы дузалакчылары болган турганнар дээш, оларның организаччы болгаш кижизидикчи ролюн улам-на бедик көдүрер дээш солуннарның идеялыг деңнелин бедидер, массалар-биле релакциянын харылзаазын быжыглаар дугайында улуг кичээнгей салыр, бодунуң парлалга органнарын тодаргай удуртур хүлээлгелиг.

Совет парлалга — коммунизмни тургузары дээш демисеглиг күчүлүг күш болур. Партия комитеттери парлалганы улам-на эки удуртқан түүлү, СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш демиселче массаларны мобилизастаар талазы-биле парлалга бодунуң ролюн эзлеп шыдаар.

В. АНАНЬИН.

Часкы хову ажылдарында хожудаашкыннарны узуткаар

Кызымаккай чоруктун түңнели

Шагаан-Арыг МТС-тин Калинин аттыг колхозта ажылдап турар эш Лашин бригадирлээн комсомолчу аныяктарның трактор бригадазы хову бригадазы-биле бир деминг кады ажылдажыганы чоруткаш, чажып тарыырының мурнуу чарыында үш хүн дургузунда 1404 гектар черниң шыгын базырып ылгырган.

Мурнакчы трактористер эштер Станько, Сашков болган оон-даа өскелер өзөлчегге 36 гектар черни тарыыр тургаш, 80 — 90 гектар чедир чажып тарып турар. Сеялщиктер эштер Кызыл-оол, Түлүш олар өнаашкан ажылынга кызымак болуп турар. Сөөртүкчү эш Анай-оол трактор бригадазын суг-биле үзүктел чокка хандырып, трактористерниң соңсаал чок ажылдаарынче сагыш салып турар. Трактор бригадазы чоокка чедир 1150 гектар тараа культураларын чажып тараан.

К. ДОБРОВ.

Планын күүсеткен

БИЧЕ-ТЕЙ. (Телефон-биле). Алыгы беш чыдың баштайгы часкы хову ажылы Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң шөлдеринде улам кадбарып турар. Колхозчу тараачылар болган механизаторлар тарыганы майның 5-ке чедир доозарын хүлээнген турган. Майның 3-ке чедир 954 (оон иштинде кызытас 624) гектарны тараан, а тараа культураларының арткан 146 гектарын тараазынга хүнүң баштайгы чартыында-ла доозупкан. Ам тарыганы планнан ажыр чорудун турар.

Кызыл-Мажалык МТС-тин ол колхозта ажылдап турар агрегаттары үзүктелишкин чокка четче ажылдаан болза, тараа культураларын майның байырлал хүннеринде-ле доозуптар аргалыг турганын колхоз даргазы эш Сендажы шынныг илереткен. Чижээ, эш Сереэнин «ДТ-54» трактору Барлык шөлүнге түгле 10 гектарны ажылдаш үргелген хевээр. Шак ындыг байдал районнуң өске-даа колхозтарында бар.

Үш хүнде

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Маленков аттыг колхоз бо чылын часкы хову ажылын черниң дону эрээнинге холбаштыр орайтап, апрель 30-ле эгелээн турган. Организастыг күш-ажылдың түңнелинде 980 гектарны тарап, оон иштинде кызытас 620 гектар. Колхоз баштаар черниң даргазы эш Сумбүрүн редакцияга дыңнатканы болза:

— Партияның болган чазактың көзөө ажыл-агый ажылакчыларынга кыйгырыын танывыкаш, тарылганы 5—6 ажыл хүннеринде доозарын, бо чылын тараа культураларының гектарындан өртүмээ-биле 20 центнер дүжүттү алырын хүлээнген бис. Ол соруулга боттанган турар, ам арткан 820 гектарны үш хүн тарып доозар бис.

Тарылгага четпестерни чайладыр

Таңды районнуң Сталин аттыг, Калинин аттыг, «Революцияның чалбыжы», «Кызыл партизан» колхозтары болган өске-даа ажыл-агыйлар часкы хову ажылдарын чогуур өйүнде бедик шынарлыг доозар соруулга-биле күжениишкинниг ажылдап турар. Механизаторлар болган колхозчулар кыска хуусаада «Кызыл партизан» колхозтуң 1500 гектар, Калинин аттыг колхозтуң 1300 гектар, Сталин аттыг колхозтуң 1200 гектар черниң шыгын базырган, Калинин аттыг колхоз 200 гектар шөлге кызытасты чаштырган, «Элегес» совхозтуң механизаторлары черниң эриирин хүн, шак бүрү хайгаравышаан, черни аралап, ишлип ылгырып-тээрин организастыг чорудуп турар.

Бай-Хаак МТС-тин эш П. Ермолаевке үдуртkан трактор бригадазының трактористери ховуга чер шыгы базырарын 3 хонукта, а часкы тарылганы 6 хонукта доозарын хүлээнген. Ол ышкаш бүдүн сезоннуң дургузунда бир трактор-биле 700 гектар шөлдү ажылдап кылыр болган эвир чылын деннелиниг болаарга ажылын бүдүргекчүдүн 10 хүү бедирер. Чамдык механизаторлар алган хүлээлгелерин херек кырында күүсеткен эгелээн.

Ындыг-даа болза чамдык механизаторларның ажылында агротехниканың дүрүмнерин каржызы-биле хажыдап турар фактылар бар. Калинин аттыг колхозта ажылдап турар эш Галочкиниң трактор бригадазы 5 гектар черниң андырылгазын бракгаан, Сталин аттыг колхозта ажылдап турар эш Белыхтың трактор бригадазы 30 гектар черни ооргалаңдыр ылгырткаан. Будённый аттыг колхозта эш Митрошкинге үдуртkан трактор бригадазы прицептиг машиналар-биле четче хандырымнаанындан хөөп тарыыр культураларның шөлүнүң хөрзүнүң ажылдап кылыры саадап турар. Онгачала эш Никитининиң трактор бригадазының 4 тракторлары кывар, чаар материалдар чогунган дүнхүн иштинде ажыы чок тургаш.

Техниканга харыысалга чок чоруктан тракторларның үрелиг калыр таварыгалары тургулаан. Эш Закурдаевтиң бригадазында № 4 тракторунуң фракционнуг валы сынган. Ленин аттыг колхозта ажылдап турар тракторист эш Сидоровтуң «НАТИ» деп тракторунуң подшипниги хайны бергенинниң үжурундан сентелге үезинде чаз блок кылдынза-даа, а фильтрини дөмей-ле солуунаайн арткан. Сталин аттыг колхозта эш Белыхтың бригадазында чангыс-даа трактор турушкун кылбайн барбас. Эш Никитининиң бригадазында неделя мурнунда ажылдаар үжурлуг «С-80» тракторну амыгаа чедир МТС-те сентевишаан турар.

Ажылга брак кылыр, машиналарны, чепсек-херекселдерни камнавас чамдык механизаторларны хемчег алыр херек. Хамык тракторларны болгаш прицептиг машиналарны четчези-биле чөп ажыглаарын чедип алыры чугула. Шак графигин ёзугаар шыңгыы ажылдаарынче, тарылганы кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деннелге эрттирериниче болгаш тарылганың баштайгы хүннеринде четпестерни дүрген узуткаар болгаш ону каттаптавас ёзөө боттуг ажылдаарынче бүгү механизаторлар, колхозчулар болгаш ылангыя агрономнар улуг кичээнгейни салыры онза негетинии турар.

С. ТУШКОВ.

Районда мурнап дооскан

БЫЗЫЛ-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Удераа, парторганизация секретары эш Сотпа, трактор бригадазының бригадири эш Очковский) тараа культураларының тарылга планын Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарындан мурнап, апрель 30-ле 116 хүү күүсеткен. Бол культура болур кызытасты планнан ажыр 130 гектарда чашкан.

Эрткен чылын ол колхоз тараа культураларының гектарындан өртүмээ-биле 12 центнер дүжүт алган, а бо чылын 15 центнерден күүдү эвести өстүрүп, ажаан алырын хүлээнген, ол күүсетинген турар. Амгы үеде тарылга планнан ажыр чорун турар. Ол ышкаш мал чеми культураларның 300 гектарга, кукурузаның 60 гектарга тарылгаларын база эгелээн.

Бедик дүжүт дээш

Алыгы беш чыдың баштайгы чылы—1956 чылда көрүнген тарылга планын чедиишкинниг күүседир дээш, Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң тараачылары база механизаторлар тараа культураларының чажылдазын 5 ажыл хүнүнде бедик агротехниктиг деннелге доосканнар. Планнан дашкаар 180 га күр черге кызытасты чажып тараан. Тарытынган культураларның часкы суггарылгазын чорудары-биле Барыктың узун дурту 4 км бугазын аштап арыгаан.

Колхозчулар болгаш механизаторлар сула, чингетараа, кукуруза, ногаа тарылгазын өй-шаанда бедик агротехниктиг деннелге чорудар дээш, күжениишкинниг ажылдап туралар.

А. СОСКАЛ.

Областың колхозтарында

НОГАА БРИГАДАЗЫ

Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чылы» колхозтуң ногаа ажылының бригадазында (бригадири эш Албаан) 22 кижи бар. Олар олуртулгага белеткелиг эки организастап, 5 парник онгаларын дерип, 50 муң ажыг ирик-одек саважыгаштарны кылып алган. Бригада бо чылын ногааны 21 гектарга, картофельди 15 гектарга олуртур. Ол ышкаш 72 гектарга кукуруза, 20 гектарга көктээ база тарыыр.

* * *

Колхозтуң суг-бараан ферязында чоокта чаа «Родина» дээр радиоприемникти тургускан. Малчыннар ам областың, Красноярскиниң, Иркутскиниң болган чурттуң өске-даа станцияларының солуу дамчыдыгаларын хүн-бүрү ыңнап турар.

КЫШТАГЛАРДАН ЧАЗАГЛАРЖЕ

Малдың өзери оон чаш төлүн менди доруктурун алырындан хамаарыр. Тес-Хем районда Сталин аттыг колхозтуң хой фермазының ажылакчылары бо чазын төрээн 2563 хойдан 2615 хураганнарны алган, менди доруктурун турар. Ферма амгы үеде хоюн кыштаглардан часкы, таарымчалыг одарларже коъган аайы-биле шилчидип турар.

АЙ САНЫНДА АВАНС

Бин-Хем районда Ленин аттыг колхоз артельдин ажыл-агый чорудулгазының талазы-биле элээн чаартылгаларны кылган. Оон-биле калы колхозчуларга ай санында аванс тыпсырын база чурумчуткан. Бо чылдың баштайгы кварталында авансыга 23 муң ажыг азы кижи бүрүзүнге үш чүстен күдү эвес рубльди тывыскан. Колхозчу Чимбин 327, а Санмал 373 рубльди алганнар.

ИЙИГИ ЧЫЛЫНДА

Чыргакыда «Коммунизмче өрүк» колхоз кукуруза тараазының баштайгы 1955 чылында 10 гектарның бирээзинден-не 400, а арткан шөлдүң гектарындан 180 центнер ногаан массаны алган. Ийиги чылда ол үнелиг культура 35 гектарга тарытынар. Ажаалданы экижидип тургаш, бо чылын 25 гектарның бирээзинден-не 400 центнер ногаан массаны, а үрезинге тарыыр 10 гектарның гектар бүрүзүнден 35—40 центнер тараазы өстүрүп алырын колхозчулар хүлээнген.

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЗЫНДА ТУДУГ АЖЫЛЫ

Эрзин районнуң «Коммунизмче өрүк» көдээ ажыл-агый артели бо чылын Нарынын Тал деп черде ыйыстыг бода малдың № 2 фермазын тургускан. Ында бежен быжа кирер иштинде клеткалыг каһаанның, сүт болгаш чепсек-херекселдиг тургузар бажыңның тудуу доозулган, ам чурттаганың 5 бажыннарын, чүс инек кирер каһаанны, бир клубту тудар.

Фермала тудуг болгүнүң бызанчылары тулугларны доозуп, ажыгаалга кирер көдээ шалыпкын ажылдап турар.

В. САН-ХӨӨ.

Совет-польша эртем-техниктиг чөвүлел хурал

Хөмүр дашты казып тыварын механизастаарының болган шахталарга күчажылы организастаарының талазы-биле ажылын дүржүлгазын солчур дугайында совет-польшаның эртем-техниктиг чөвүлел хуралы апрель 29-та доозулган. Совет болган польша төлээлерден аңгыда Албаниянын Улус Республиказының, Болгарияның Улус Республиказының, Венгр Улус Республиканың, Вьетнам Демократтыг Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Кытат Улус Республиканың, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Моол Арат Республиканың, Румын Улус Республиканың, Чехословакия Республиканың болган Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының төлээлекчилери чөвүлел хуралга киришкеннер. Шуптуг каттышкан даштыкы чуруттарның 80 ажыг төлээлекчилери олурушкан, олардың иштинден дыка хөй саналдарын бергизээн болган боттарының ажылдарының дүржүлгазының дугайын чугаалап турганнар.

Чөвүлел хуралга 10 хүннериң иштинде совет болган польша эртемденнериниң база инженерлериниң 22 илеткелдерин дыңнап чугаалашкан.

Чөвүлел хуралдың кирижикчилери Бүгүэвилелдиң хөмүр даш эрем-шинчилел институдунуң лабораториялары-биле болган эртем-шинчилел ажылдарын чорударының аргалары-биле танышканнар.

Шахталар иштинден демир орук вагоннарынга үдүрериниге чедир хөмүр даштың казып тыварының бүгү чорудулгаларын комплекснигг механизастаарының болган автоматизастаарының принципиалдыг үлганыышкыннарын, а ол ышкаш шахталар үнаарын үттээрин, дег болбаазырадыр ажылдарны дүрген арга-биле чорударының база хөмүр даштын, газтың хенертен чаңгыс чорүү-биле болган дег чаза девиижиниерин-биле демнеглиг айтырыгларын толаргайлаан рекомендацияны чөвүлел хуралга хүлээп алган. Хөмүр даштың газравыктиг арга-биле казарын бүгү хемчегбиле хогжүдер дугайын чөвүлел хуралтың кирижикчилери саналланнар.

Үлустар аразының чөвүлел хуралдарын моон соңгаар-даа чылдырып, хөмүр даш байлактыг черлерни болбаазырадып ажылдаарының түс-түс айтырыгларының талазы-биле ажылдың дүржүлгазын солчур, хөмүр даш үлетпүрүнүң эртем-шинчилел болган төлевилел-конструктор институтларының ажылын айландырып таарыштырарының ажыктыг хүлээп көргүзеп.

Чөвүлел хуралдың ажылынга Болгаш-ның Хөмүр даш үлетпүрүнүң министри Ф. Ваниолка, ССРЭ-нин Хөмүр даш үлетпүрүнүң министри А. Н. Заленский, а ол ышкаш Экономиктиг харылзаалардың херектериниң талазы-биле кол эргелелдиң начальныгы К. Н. Коваль, ССРЭ-нин Хөмүр даш үлетпүрүнүң министриниң бирги орлакчызы Д. Г. Оника олар кирипкеннер.

(СЭТА).

Бирманың экономиктиг төлээлериниң Москвада чедип келгени

Апрель 29-тан 30-че дүнезинде Бирма Эвилелиниң экономиктиг төлээлери Москвада чедип келген, төлээлерниң составында: У Ба Хтэй—Сан министерствозунуң департаментизиниң начальныгы (төлээлериниң баштыны), У Тун Тунг—үлетпүр министерствозунуң секретары (төлээлериниң баштыныының орлакчызы), У Хла Джо, У Чжо сейк, У Ба Тин, У Ауиг Кхин олар келген. Төлээлериниң составында Москвага каш хонук бурунгаар чедип келген У Хну база кирип турар.

Бирманың экономиктиг төлээлери Бирманың көдээ ажыл-агыйын, үлетпүрүн болгаш чурттага тудуушкунуң хөгжүлериниң талазы-биле чамдык төлевилелдерни боттандырып чорударының планнарын советт организациялары-биле чугаалажыр дээш чедип келген.

Төлээлерни Внуковский аэродромга — Экономиктиг харылзаалардың херектериниң талазы-биле кол эргелелдиң начальныгының орлакчызы П. А. Малетин, Төөнчүк чурттары-биле экономика кылдыынын начальныгы П. Г. Пакшинин, үлетпүр болган транспорт айтырыгларының талазы-биле кылдыстин начальныгының орлакчызы Н. А. Аверьянов, Кол эргелелдиң протокол кезээнин начальныгы П. А. Башунин олар үткүп алганнар.

Төлээлерни Бирма Эвилелиниң ССРЭ-де Онза болган Бүрүн эргелиг Элчиин Моңг Он болган Элчин черниң ажылдакчылары база үткүп алганнар.

(СЭТА).

Америк түдугжулар төлээлериниң ССРЭ-ге келир деп турары

ВАШИНГТОН. Америк түдугжулар төлээлери бо чылдың чайынында Совет Эвилелинче 30 хонуктуг аян-чорукту кылыр деп чарлалды чурттага тудуунуң национал ассоциациязы бөгүн үнүргеп.

Ассоциациянын дыңнадынында оон даргазы Хавересткиниң медегелиин киирген. «Ол аян-чорукту үезинде Совет Эвилелинде чурттага тудуушкуну-биле танышарын идеген турар бис. Аян-чорук болза кажан чурттага тудуунуң ажылдакчылары совет төлээлер чурттага тудуунуң национал ассоциациязының база анаа хамаарышкан чер-чер ассоциацияларының талчылары болуп бистиң чурттувуска эрткен чылдың күзүнүнде кээп чораанының үезинде эгелээн информациялар солчуушкунуң түңелүнге чедирер...

Чурттага тудуушкунуңуң дугайында кайы-кайызының информацияларын солчур чорук... бистиң системаларывыстың бүгү ылгавырлары турза-даа, ийи чурттарның кайызының-даа чурттага тудугжуларынга үнелиг үжүр-дүзаны чедирбейн барып шыдавас.

Ол солчуушкунну Каттыышкан Штаттарның болган Совет Эвилелиниң үлустарының аразында кайы-кайызын билчир чорукту экижидеринче базым деп санап турар бис» деп ол чугаалаан.

Америк төлээлерниң составынга чурттага тудуунуң 16 тускай эртемнигдери кирер.

Шыдыраа маргылдаазы

Гроссмейстер Смысловтуң тиилелгези

АМСТЕРДАМ. (СЭТА-ның туснай мөөр.). Шыдыраа талазы-биле делегейниң бирги черлээшилиг маргылдаазының Амстердамга болган маргылдаазы доозулган.

Соңгаарлаткан салыышкынызны чедир ойнаанының түңнелинде Смыслов Пильникти, Геллер Сабону уткан.

Филип биле Бронштейниң мурнунда соңгаарлаткан салыышкынын май 1-ле дооскан. Ол салыышкын хайын болуп төнген.

Маргылдаанның сөөлгү түңнелдери мындыг: бирги черни Смыслов (11,5 саныг) алган, делегей чемпиону болур дээш ол келир чылдың эгезинде Ботвинник-биле маргылдаа кылыр, ийиги черни — Берес (10 саныг), үшкү, дөрткү, бешки, алтыгы болган чедиги черлерни Бронштейн, Геллер, Петросян, Сабо болган Спасский (9,5—9,5 саннарлыг) олар үлештир алганнар, сескн болган тоскү черлерни Панно, Филип (8—8 саннарлыг) олар үлештир эзлээннер, онгу черни — Пильник (5 саныг) алган.

Гроссмейстер И. БОНДАРЕВСКИЙ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ӨРТТЕН АРГА-ЫЯШТЫ КАМГАЛААР

Өрт ыяш ажыл-агыйынга канчаар-даа аажок улуг когаралдарны чедирип болур. Бүдүн арганарны, ында белеткеп каан ыяштарны база тудугларны узуткавышаан, чамдыкта тарылга шөлдериниге болган чурттакчыларлыг черлерге чедип келир чоруктар тургулаар.

Арга-ыяш өртүнүң тыптыр чылагаанны болза оттуг кичээнгейге албайн, арга-ыяшты өрттен айыыл чок болдурарының дүрүмнерин үрээни-биле болуп турар. Селүүстеп дыштанып чораан кижилер, каларчылар, анчылар, балыкчылар, ыяш белеткеп турар кижилер аргага одаг кылган одуу өжүрбейн кааптар, оттуг ыяш шаккаш, тапкы тырткаш өжүрбейн октаптар чоруктан от-сигеи кыпкаш, арга-ыяштың улуг өртүнүң тывылырын турар.

Өрттен арга-ыяшты камгалаарын ыяш ажыл-агый органнарынга хүлээткен. 1954 чылга бодаарга 1955 чылда арга-ыяшка өрт болур чорук болгаш өрт өжүрениниге үндүрген чарыгдал кончуг эвээжээн. Бо бүгү болза ыяш ажыл-агый черлериниң организастыг болгаш профилактиктиг ажылдарны экижиткеш, районнар организацияларының, колхозтарның болгаш чурттакчы чоннуң хүн-бүрү дузалаачызы-биле чедип алган чеңишкини болур. Барыын-Хемчик болгаш Кызыл районнарның ыяш ажыл-агый черлери (директорлары эштер Петенев, Панкратов, инспекторлары эштер Салов, Ананьин) өртөн чылын чангыс-даа арга-ыяш өрттери болдурбаан.

Ынчалза-даа чамдык ыяш ажыл-агый черлери боттарының ажылынга улуг шыкынырыгларны болдуруп, өрт болур үелерде белеткелди багай чорудуп, арга-ыяшка болгулаан өрттерни өжүрериниче чоннуң багай организастап турарын демнеглээр херек.

Арга-ыяш чурттуг чоннуң өртүзүнге тайылбыр масселыг ажылды доктаамал чорудар турбуже, чүгле өрттүң айыылдыг үелериниге чорудуп турар. Чоннуң өртүзүнге чорудар тайылбыр масселыг ажыыже түскай эртемнигдерни хаара түшпайн, болдүүн айтырыгларны боттары безин эки билбес арга каларчыларынга болгаш хайгаракчыларга ол ажылды дагзын турар чоруктар чамдык ыяш ажыл-агый черлериниң директорларында бар.

Чоокта чаа ыяш ажыл-агый черлериниң ажылдакчыларының область чөвүлел хуралы болуп эрткен. Анаа эрткен чылда чорутунган ажылдарның түңнелин болгаш 1956 чылда салдынган сорулгаларны чугаалашкан. Арга-ыяшты өрт айыылындан камгалаарын экижидеринин талазы-биле хуралдың кирижикчилери ажыктыг санал-оналдарны берип, боттарының ажылдуржулгазын солушканнар. Туранның ыяш ажыл-агый черининң арга-хайгаракчызы эш Культбертиновтуң саналы кончуг солун болган. Оон ажылының методу бөлүүн болгаш янзы-бүрү. Шинчилел кылып чоруур бөлүктерни болдунуң хайгаарап турар девискээрин эртир үлевишаан, оларның ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп турар. Аңнылыр ажылы кылып чоруур чамдык анчыларны, балыкчыларны баар дээн черлеринге чедирип, оларны канчаар организастаарын, оон чоогунда кургаг от-сигеннерни аштап чайладырын болгаш одаарында хереглээр кургаг ыяштарны курлавырлап алырын оларга сүмелеп, от айыылындан серемчилелиг болурун тайылбырлап берип турар. Шык турар оймактар кургап эгелээри-билек, анаа барып, арга иштинин, орук унунуң кургаг от-сигенин бөлүп аштаап өртедип турар. Шак ындыг хемчегнерни чорудуп келгенинин түңнелинде, оон ажылдап келген чылдарының дургузунда чангыс-даа өрт болуп көрбээн. Ажылга харыысалгалыг, боттарының хүлээлгезин эки билир ажылдакчылар ыяш ажыл-агый органнарында хөй. Таңдыда эш Сафронов, Барыын-Хемчикте эш Найдан, Чөөн-Хемчикте эш Танов, Тес-Хемде эш Доржу олар арга-ыяш камгалалында үр чыл иштинде ажылдап турар болгаш эки түңнелдерни көргүзүп турарлар.

Ыяш ажыл-агый албан черлеринге, колхозтарга, школаларга ыяштың ажык-дузазын көргүскен делегелерни организастаары, школаларга арга-ыяш «үннерин», «неделяларын» эрттирери, түскай киночуруктарны үндүрери, өрт айыылын болдурбас дугайында лекциялар, бесседалар чорудары, хуралдар эрттирери, өрт-биле демнеглиг методтарын калбаа-биле непгередири — ыяш ажыл-агый органнарының хүлээлгези болур. Өрт айыылын болдурбас талазы-биле тайылбыр ажылын чорутпушаан, көскү агитация болур хуудустарны чоннуң ортузунга таралыры, плакаттарны көскү черлерге азары—ындыг хемчегнер өрт айыылынга удур ажыл чорударынга улуг рольду ойнаар. Ыяжын кезип ашпарган черлерни өй-шаанда бүрүн аштап арыгаары, а ол ышкаш өртке удур өске-даа хемчегнерни организастаары улуг ужур-дузалыг. Ыяш белеткеп турар черге өртке удур чепсек-херекселдернин (хүүрек, балды, хирээ) ылавыла бар болуру, белеткеп чыып каан ыяштарга таңнылыдарны тургузары, чурттага-тудуглар кылырынга болгаш одаглар организастаарынга черни тускайлап алыры—өрттү болдурбазының база бир бөлүүн аргазы болур.

Таңды районнуң ыяш ажыл-агый черн сагындырып турган болза-даа, ыяш белеткелчиниинің бүрүүзү-биле аргага түлүп белеткеп каан чурттаганың 6 бажыннарының ханазы өртенгеш, оон ээзи болур ажыл-агый черинге 12 муң рубльдиң когаралын чедирген. Таңды районнуң ийи ортумак школаларының, Балгазын санаторийиниң, Бай-Хаак МТС-тин, Чадаананың көдээ ажыл-агый дүржүлга станциязының болгаш чамдык өске-даа организацияларының удуртукчулары боттарының ыяш кезин ап турар черлеринге өртке удур демнеглээр кошкак чорудуп турарын демнеглээри чугула. Колхоз тарылга шөлдериниң бөк үнүштерин өртедирде организас чок чорудуп турарындан бүгү тарылга шөлүн от ышва алгаш, арга-ыяштың өртүнче шилчип турар тавариглар бар.

Отту доктаадып үзүктээн соонда арга-ыяш өрту-биле демнеглиг доозулганы ол эвес. Өрт болган черде изиг чүүлдер болдунуң ыпсыкчы чоруун үргүлчүлээр. Оон уламыдан хаттыг болгаш изиг үелерде өрттү катап болдуруптар тавариглар хөй болур. Ындыг болганда өртенээн чер-биле өрттенген черниң кыызгаарын үзүктеп, өрт болган черге танныыш тургузары эргежок чугула. Чамдык черлерге үстүнде хемчегнерни чорутпайн турарынаан катап өрт болур чоруктар бар. Таңды, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарга ындыг тавариглар болгулап тургачын демнеглээр үжурлуг.

Арга ыяшты өрт айыылынаан камгалаар талазы-биле бисте болбаазырангай техника, билигдиг кадрлар бар. Амгы үеде колхозтарның ажыглалында арга-ыяштыг девискээр дыка хөй. Ынчангаш ыяш ажыл-агый органнары, оларның ажылдакчылары арга-ыяшты камгалаарының талазы-биле колхозтарга болдунар арга-биле дузалаар үжурлуг.

Колхозтарның, организацияларның болгаш чурттакчы чоннуң дузалаачызы-биле арга-ыяшка өрттү болдурбайын барып болур. Өрттү болдурбас сорулга-биле хайгаракчыларның болгаш таннылыдарның ортузунга тайылбыр ажылын күштелдирип тургаш, оларның хүлээлгезин белдирер үжурлуг.

Ыяш ажыл-агый органнарының болгаш бүгү хөй-ниитиниң сорулгазы болза, арга-ыяшты өрттен камгалап, улуг ажыл-агыйының техниктиг сорулгаларынга улуг үнелиг хөй ыяшты бээри болур.

М. ПЕТРЕНКО,

областың ыяш ажыл-агый аргелелиниң ажылдакчызы.

ТАПКЫЛАВА!

Школа эмчизи өөренекчилерни лабораториже эдерти бергеш, оларга дүржүлга көргүскен. Эмчи оң чок суук чүүлдүг бичии шиңе саважыганны алгаш, оон аксын ажытташ, куш дүмчүүнга чедире берген. Кушкаш ол-ла черниге барып ушкан болгаш удавазында өлүп берген.

— Чүү ыңдыг суук чүүлүл ол? — деп өөренекчилер эмчиден айтырганнар.

Ол болза, эң-не күштүг хоран — никотин-дир. Ол тапкының бүргүзүнде чоруур. Тапкы тыртып турар үеде ол хоран кижиниң өкпезиниче ын-биле кады кирип турар.

— Тапкы тыртар кижи чүге өлүп бербезин?

Папирос бүргүзү кончуг өзөө никотинниг. Ынчангаш кижи ол хоранга чоорту чанчыла бээр болгаш ук хоран тапкы тыртар кижиниң кадымын чоорту баксыралып эгелээр.

Тапкылаар чорук кижиниң организмин хоранаан турар. Ол чүректи дүргедиптер, ынчангаш чүрек баксыраар.

Тапкы ыжы өкпеге хоралыг. Туберкулёз зарыглыг кижилерниң барык-ла хөй нүрүзүзү тапкылаар кижилер болур.

Тапкылаар чорук болза, баш зартыр, угаан баксыралыр, сирилеңдер чоруктарны болдурар. Ол чем хайындырылгазын баксыралып, кижиниң дыңнаар болгаш көөр органнарын кошкалып, диштерни үреп, оларны саргартыптар. Ыланыя быжыкпаан организмниг аныяк кижилерге тапкылаар чорук онза хоралыг. Тапкылаар чорук хоралыг чанчыл. Тапкы тыртар улуг улустуң өтүнменер. Тапкылаар чорук силерни аллар-хавыяага чедирбес, харын калыынарны үреэр.

Школачы тапкылавас болур үжурлуг.

Тыва областың санитар-чыыдыышкын башкы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи аныдыраа, пропаганда, үлетпүр болган транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болган аныдыраа, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00312.

Культура өргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ [illegible]ТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
6
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 92 (3545)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

«Ленинизм — амгы үе-чаданың тиилелгелиг тугу» деп брошюра (1 арын).

Совет парлаға хүнүн демдеглээни (1 арын).

Областың экономиктиг хөгжүлдези (1 арын).

ОБЛАСТЫН ХОВУЛАРЫНДА (1 арын).

Тыва автономнуг область хөй уруглар-лыг иелерни «Ленин алдары» орденнер болгаш «Ленин медалы» медальдар-биле шаңнаар дугайында РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы (1 арын).

Ч. Дамиваа. — Бедэе Советтиң ажылын эжиндер (2 арын).

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунда (2 арын).

О. Ширап. — Бистиң чуртувус — рационун терээн чурту (2 арын).

В. Симахин. — Малдың кангалалын чурумчудар (3 арын).

И. Лопсан. — Часкы тарылганың үезинде салыг организацияларының ажылын эжиндер (3 арын).

В. Федянин. — Ленинизм ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында (3—4 арыннарда).

Улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш (4 арын).

Кореяның Күш-ажыл партизминиң III съездиниинің хадыңнаан (4 арын).

Лондонда англи-барыын-герман чугаалажыышкыннар (4 арын).

Бүдүрүлгеге коммунистерниң мурнакчы ролюн бедидер

Бистиң Коммунистиг партиявыс — башкарыкчы партия. Кандыг-даа чүгүла херектиң чедиишкинин ооң удуртулгазындан, ооң чер-черде организацияларының ажыл-чорудулгалыындан шиитпирлии-биле хамаарыжыр. Ынчангаш СЭКП-ниң XX съездиниинің шиитпирлерин, ооң алдыгы бештиг планының талазы-биле чурттуң мурнукка салган соруглаларын боттандырарда бирги ээлчеге партия организацияларын мобилизастаар талазы-биле улуг ажылды чорудары, четпестерге эптеш чок чоруктуң үнаан-бодалынга бүгү коммунистерни чаңчыктырары чугула.

Партияның политиктиг боттандырары дээш идепкейлиг демиселчя болур коммунистиң бүдүрүлгеге авангардылыг ролюн бедиргенин негелделери улам улгадып турар. Амгы үеде партияның шиитпирлеп болгаш директиваларын боттандырарының дыка хөй аргалары коммунист бүрүзүнде бар, ынчалзажок анда эң чугула чепсек болза, ооң хуузунда үлегер-чижээ, чүрүмүү, ооң күш-ажылга авангардчы ролю болур. Ол чорук коммунистиң массалар-биле харылзаазын быжыглап, массаларның политиктиг баштынчызы болгаш организакчызы болур ролюн көдүрүп турар.

Миллион-миллион совет кижилерниң политиктиг медереливиниң болгаш чогаадыкчы ажүлдезиниң ооң мурнунда бөстүп көрбээн аңгы ажүлдезиниң үезинде коммунистиң авангардчы ролю деп билиг улам хаңы апарган болгаш ол ам бодунга элээн бедик негелделерни хаара тудуп турар.

Коммунист чүгле күш-ажыл нормазын үндүк-калдык күүседип каарынга кызыгаарлатынмас үүрлүг. Ол болза, бүдүрүлгеге чергинге шалыпчы болуп ажылдавышаан, болгунга онзашкан партияжи даалгаларны күүседиринің төлептиг үлегерин көргүзер, массаларның политиктиг баштыңы болгаш организакчызы болур хүлээлгелиг. Ол болза коммунистиң сөзүү ажыл-херек-биле карышпас үүрлүг дээнивел болур. Ону долгандыр турар кижилер ооң ажы-чанын, ол канчаар ажылдап турарын, бүдүүлүг ажыл-херек дээш ол сөзүнүң сөзүл хүрээ бе, бодунуң күштерининг болгаш арганының бүрүн хемчээлиибиле четпестерге үлүг ылаптыг демисежип турар бе дээрзин кичээнгейлиг хайгаарап турарлар. Коммунист бир эвес агитатор тургаш, ажыл ажылдаар болгаш чүрүмүү болур дугайында сестер чугаалал турар хирезинде-ле, а боду үлегер чорукчуулдерни көргүзүп турар болза, ооң сөзүү ажык бербес, — ындыг «агитаторга» кандыг-даа дыннакчы: «сагылга-чүрүмүү тударынга бодуң өөренип ал, а ооң соонда өске өскелерни кыйгырып тур» деп чугаалап болур.

Ынчангаш негелделерниң чогуур бедиинге турары, ажылчы чоннарның мурнакчы отряды — алдарлыг Коммунистиг партияга бодунуң берингенин шынзыктырары, авангардчы дайынчының ролюн боттандырары — коммунистиң чайлатыннас хүлээлгези болуп турар.

Бүдүрүлгеге бүгү коммунистерниң авангардчы ролюн бедидер талазы-биле партия организацияларының үлүг ажылдарны чорудар үүрлүг. «Коммунистерниң бүгү соруглазы хожуланган кижилерни бүзүредип билири, олардың ортузунга ажылдап билири болур» — деп, В. И. Ленинниң чагыын партия организацияларының кезээде удуртулга болдуруп ажылдаар херек.

Совлэгү үеде Бызыл хоорайның бүдүрүлге, транспорт черлеринде коммунистерниң дыка хөйү боттарының авангардтыг ролюн ойнап турар апарган. Ооң түннелинде хоорайның үлетпүрү бо чылдың бирги кварталында бүдүрүлге планын 109,7 хуу күүседкен. Бүш-ажылдың бүдүрүкчүлүү улам бедээн. Ол болза, ажыл-агыйны удуртур талазы-биле СЭКП хооркомунун ажылында ажыл-ишчи, тола болгаш оперативтиг чоруктуң улам күштелип турарының, түс-түс бүдүрүлге черлериниң партия эге организацияларының организакчы ажылының эвижип турарының түннели болур.

Ыыш заводунуң коммунистери бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгага үлегерлиг болуп турар. Ында ам ажыл нормазын күүседипейн турар чаңгыс-даа коммунист чок. Бүдүрүлгениң коммунистери ажылчыннар ортузунга кижизидилгелиг болгаш организакчы ажылдарны чорудуп турар. Ооң ачызында завод бирги кварталдың бүдүрүлге планын 126 хуу күүседкен. Партия организациязы (секретары эш Попов) чедип алган чедиишкиннерни шын үнелеп бидиринге, ооң-биле көөргетинмезинге коммунистерни кижизидип турар. Мындыг чижекти көргүзүп болур: коммунист Тамбиль ол заводтуң хоочун ажылчыны. Ол бодунуң күш-ажылчы чедиишкиннерине төлептиг болуп келген. Ынчалза-даа ол эртен чылын анза менээргенин, коммунист кижиниң ажыы-чанчылынга таарышпас чорукту көргүзүп, арагалап, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн үреп, бир үлаа прогул кылган. Парторганизация ооң ол четпес чоруун чогуур үезинде билиндирген. Эш Тамбиль ам эки ажылдавышаан, коллективтиң хана солуун редакторлап, ону бедик идейлиг деннелге үндүрүп турар.

Бүгү коммунистерни партия организациязының идепкейлиг амыдыралынга киндиштирери партияның шиитки демократизмының чугула негелдези. Ол негелделерни күүседир төлээде, бүдүрүлге ажылчорудулгазы-биле холбашкан ажыл-агыйның күрүне планнарын күүседиринче, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин дүрген боттандырарынче угланган партийжи даалгаларны коммунистерге бээри чугула. Партбюро болгаш секретарь коммунист бүрүзүн түс-түзүнде көөр, хөй-нинги ажылының кандыг бир хевиринге ооң мергежилин болгаш чүткүүлүн барымдалаар, ооң массалар ортузунга кижизидикчи болгаш организакчы аргаларын хөгжүдер хүлээлгелиг.

Бай-Хаак райүлетпүр комбинадының партия организациязы социалистиг чарышты организастаарынга коммунистерниң башкарыкчы ролюн көдүрген. Ында коммунистерниң күжү бүдүрүлге участоктарының ажы-биле таарыштыр тургузуп, ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылды чорудуп, социалистиг чарышты организастап, ооң түннелин ай санында үндүрүп, мурнакчыларны хүндүлел болгаш көргүүл самбыраларынга илередип, хаза солуунга бижин турар. Комбинат бүдүрүлгенин квартал планын 115,4 хуу күүседкен.

Бүдүрүлгеге социалистиг чарышты калбартыры — партия организацияларының, бүгү коммунистерниң дорт хүлээлгези. Бо талазы-биле Чаагана райүлетпүр комбинадының партия организациязы дыка четпес ажылдап турар. Ооң секретары эш Южаков боду үргүлүү арагалаар чорукка хандыр, ажылчыннар ортузунга социалистиг чарышты болгаш кижизидилге ажылын багай организастап келген. Комбинат бүдүрүлге планнарын күүседипейн, өске райүлетпүр комбинаттарындан хожудап турар.

Өске бир янзы четпестер бар. Чүл дээрге, Бызылдың аъш-чем комбинадында, электри станциязында, горпода коммунистерниң дыка хөй кезии шуут бүдүрүлгеде эвес, а канцелярияда ажылдап турарлар. Бызыл-Мажалык райүлетпүр комбинадының коммунистериниң саны өспейн турар. Ында партия организациязын быжыглаарынче СЭКП райкому кичээнгей салбаан. Чурт үлетпүрүн хөгжүдер, ажыл-агый, бүдүрүлге соруглаларын күүседир дээш демисел партийжи ажылдың төвүнде турун турда, коммунистерниң күжениишкиннерин шуут бүдүрүлге ажылынче шиитпирлии-биле угландырар херек.

Бүдүрүлгеге техниктиг дешпилге-биле, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өөрүлеп-биле, киитики кур күштерни дилээри-биле болгаш ажыглаары-биле холбашкан ажылдарны организастаарынче бүгү коммунистерниң кичээнгейин угландырары, олардың инициативазын хөгжүлери болгаш авангардтыг ролюн бедидери — партия райкомнарының болгаш эге организацияларының чугула соруглазы.

«Ленинизм — амгы үе-чаданың тиилелгелиг тугу»

Политиктиг литератураны парлаар бүрүнениң ном үндүрер чери В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 86 чыл болган оныга турасказал кылдыр Москвага болган байырлыг хуралга Д. Т. Шепиловтуң илеткелиниң текстизи-биле кады «Ленинизм — амгы үе-чаданың тиилелгелиг тугу» деп брошюраны парлап үндүрген.

Брошюраны хөй тиражтарлыг кылдыр парлаан.

(СЭТА).

Совет парлага хүнүн демдеглээни

Дүүн Бызылдың Культура бажыңында хоорайның партия, совет болгаш хөй-нинги организацияларының совет парлага хүнүнге холбаштырган байырлыг хуралы болган.

Совет парлага хүнүнүн дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң секретары эш К. Резниченко кылган.

Байырлыг хуралдың соонда «Белүүн кижи» деп шин болган.

ОБЛАСТЫҢ ЭКОНОМИКТИГ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

ХМЕЛЬНИЦКИЙ. СЭКП-ниң XX съездиниинің айтышкыннарын күүседипшээн, областың партия организацияларының колхоз бүдүрүлгезиниң экономиказын ханлыр өөренип, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрериниге күш-ажыл болгаш хөреңгилер чарыгалын кызырарынче угланган хемчегларни ап чорудуп турарлар. Партия обкомунуң шиитпирии өзүүлер районнарның болгаш областың экономиктиг конференциялары болуп эрткилээн, анда экономиктиг чөвүлелдерни тургускулаан.

Партия райкомнарының секретарыларының, райүүскомнар даргаларының, колхозтар даргаларының болгаш агрономнарының киржилгези-биле областың экономиктиг чөвүлелиниң баштайгы хуралы болган. Ооң ажылынга 800 ажыг кижи киришкен.

СЭКП-ниң XX съездиниинің салган соруглалары-биле холбаштыр часкы тарылгага чарыгалдарны эвээжедириниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринің талазы-биле практиктиг хемчегларнің лугайында облүүскомнуң даргазының орлакчызы эш. Кроворотныйның илеткелин хуралдың киржикчилери чугаалаан, бо чылын область ооң тарылгазы 200 муң гектар болур. Кукурузаның хайнакташтырган үрезиннерин бүдүрериниче улуг кичээнгейни экономиктиг чөвүлел угландырган.

Городок районнуң алзоп каш колхозтарының үнелиг дуржулгазын экономиктиг чөвүлелдиң хуралынга санал бергеннер лендеглээн, анда кукурузаны малдың ногаан чеми кыдыр тарыырын тараанын бөлүүн сеңлказы-биле узун дургаар болгаш доора кыдыр одуруглар аразынга эки хөреңгинүү бир га черге 200—250 килограмм хемчээлдиг чажыл турар. Ол арга-биле Хрущев аттыг колхоз эртекен чылын «Түс чернин бессарабказы» деп кукурузаның ногаан массазын 75 гектар шелүү га бүрүзүнден 363 центнерни алган. Ооң-биле чергелештир продукциянын чаңгыс хемчээлинге күш-ажыл чарыгалдары дыка эвээжээн.

Часкы хову ажылдарын чедиишкинниг чорударын, көдээ ажыл-агый продукциянын чаңгыс хемчээлинге күш-ажыл болгаш хөреңгилер чарыгалдарын эвээжедип болур тодаргай хемчегларни колхозтарга экономиктиг чөвүлел сүмелээн.

(СЭТА).

Ленинчи чагыг боттаныышкында

ТБИЛИСИ. Грузин ССР-ниң аңгы-аңгы булуннарында геологтар ажыктыг казымал байлактар чыдар чаа-чаа черлерин: ховар болгаш өнүүг металдарны, руда эвес чиг-эттиң үнер дөстерин, минералдыг сугларны шинчилеп турарлар.

Совет эрге-чагырганың тургустуунган үезиниге чедир Грузияның геологтуг картазынга казымал байлактар көргүстүлмээн турган. Ында ынчаарда чүгле хөмүр даш-биле марганецти будүүлүк арга-биле тып үндүрүп келген.

Бойдус байлактарын шинчилээр болгаш улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге оларны ажыглаар талазы-биле ажыл бек чылдарның чылдарында улуг хөгжүдени алган. Үжен бек чыл мурнунда Кавказтың совет республикаларының коммунистеринге В. И. Ленинниң чоруткан чагаазынга бижитинген чагыы амыдырал кырында боттанып турар, ында мынча деп бижээн: «Нефть, марганец, хөмүр даш (Ткварчелиниң үүргайы), чес — дагның аажок улуг байлактарының ыракта-ла бүрүн эвес данзызы ындыг-дыр... Байлакшылыг крайның будүүлүк күштерин бүгү күштер-биле хөгжүдер...»

Ам республиканың девискээринде үжен хире аңгы-аңгы рудалардыг черлер, рудадыг эвес чиг-эттиң чүс ажыг үнер черлери тывылгылаан. Грузияның үргүлчүле өзүп турар кара металлургиязы, химия үлетпүрү, тудуг материалдарының будүүлгези болгаш аар индустрииниң өскелээ адырлары түс черниң чиг-эдп-биле, оттулар чүүлү-биле болгаш материалдары-биле хөй хемчээлиг хандыртының турар. Чаа казымал байлактыг черлерде хоорайлар болгаш суурлар Ткварчели, Ахалцихе, Квареи тургустуунган.

Чер иштиниң шинчээчилери алдыы беш чылда республиканың үзүүлүрүн көдүрериниң оруун салып турарлар. Боксталыр хөмүр даш тывыжын улгаттырарынга Накеральск сынарының адырларында чоокта чаа ажыттынган хөмүр даштыг черлер дузалаар. Марганецтин шинчилетинген болгаш ажыглатының турар курлавырлары чыл түүм-на калбарып турар. Минералдыг сугларының хөй чаа-чаа өртектиг үнер дөстери илереттингилээн.

(СЭТА).

Чөөн чүктүң Донбазы

Бистиң чүрүвустуң Чөөн чүгүлде Мурнуу-Якут бассейн Бүзбасс болгаш Кузбасс-биле чергелештирип турар. Тускай эрттинглер ону «Чөөн чүктүң Донбассы» деп адааннар. Хөмүр даштың шынарының болгаш мөөнөтингенинин талазы-биле ооң Нерюнгрин каъды дээр үстүкү каъды байлактыг болуп турар. Ол каъттың кылыны 40 метр чедип, ооң-даа ажып турар.

Хөмүр даштың тургустунган байдалы ону ажылдап кылырынга кончуг таарымчалыг. Оларның ээн-не ханызы 600 метрде четкен, ынчаарга курлавырларның деңнези чер кырындан 300 метр ханы черде шыдып турар. Ол бүгү болза, хөмүр даштың үттеп тургаш-даа, азы ажыккаш-даа чиик арга-биле хазып тыварынга таарыжыр байдалдарны тургузуп турар. Шак ындыг аргалар-биле ажылдап кылырынга таарымчалыг хөмүр даш курлавырларының талазы-биле ол чаа бассейн чүртта деңнежир чери чок.

Якутияның мурнуу талазында хөмүр даштыг районда демир рудазы-биле байлактыг черлерни совет геологтар база ажыткан.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Тарылга түлүктеп турар

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң часкы хову ажылы эки чоруп турар.

Колхозтуң хову бригадазында Чаагана МТС-тиң трактор бригадазы ажылдап турар. Тарылганың баштайгы хүннеринде үш трактордар-биле 250 ажыг га черниң ыыгтын базырып илиртээн. 120 га кызыгастаы тарып доозан болган 15 га кур черни андырган. Оон ынай чайны суггарар 60 га черни дескижээн. Трактористер эштер Сумуя, Чамыян олар ажыл нормазын 125—150 хуу чедир күүседип турарлар. Колхозчулар Улаатайга, Бөк-Сайырда эрги бугаларны аштавышаан, бир чаа буганы казып доозан. Улаатайга кур черниң суггарылгазын чоруда берген.

Ногаа культураларының тарылгазын чедиишкинниг чорудар соруга-биле 5 парниктерни ажыглалга кирген болгаш 25 муң крик-одек саважыгаштарда рассаларны өстүрүп турар. Ногаа өстүрүп белеткээринге эштер Допчаачы, Байырты, Бертик-оол олар шудургу ажылдап турарлар.

Кызылтас тарылгазын доозан

Бүгү улустуң байырлазы — Май бирге Кызыл районнуң «Баян-Хем» колхозунуң төвүнге, хову бригадазынга болгаш мал фермаларынга хөй кижи киржикчилиг митингилер болгулаан соонда ажыл хүнү эгелээн.

Колхозчу ховуларга куженишкиннии күш-ажылдың түннелинде Май бирни таварыштыр 275 гектар черге кызылтасты чажып тараан. Ынчангаш колхозчу тараажылар биле Кызыл МТС-тиң механизатор-лары кызылтас тарыыр планын күүсеткен.

Бөдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилерин ам өске тараа культуразын тарып турар.

ЭРТЕ ЧАЖАР КУЛЬТУРАЛАРНЫ ДООЗАР ЧЕТКЕН

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агый артелиниң тараажылары болгаш Сүт-Хөл МТС-тиң колхозта ажылдап берип турарлы трактор бригадазының механизаторлары апрель 30-га чедир 1160 гектар черге кызылтас, арбай, сула чажып тараан.

Колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар ам 184 гектар черге чиитетараа, кукуруза болгаш хөй чылда үнер сигеннер тарыыр.

Тыва автономнуг область хөй уруглар-лыг иелерни „Иениң алдары“ орденнер болгаш „Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1944 чылдың август 18-тиги Чарлыын әзүүлээр ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң мурнундан шаңнаары болза:

Төс уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Иргит** Балчыт Чээн-ооловна — Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң колхозчузу.

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Делбиш** Өпей Барымзайовна — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.

2. **Хертек** Севил Чаш-ооловна — Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң колхозчузу.

3. **Ховалыг** Даажы-Сүрүң Ойдуп-ооловна — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Адас** Түлүш Бертик-ооловна — Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

2. **Байырты** Сат Түүмейовна — Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

3. **Долгар** Ак Даржаевна — Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Советинде өг-бүле эзэзи.

4. **Кара-Сал** Чыпсын Боран-ооловна — Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң колхозчузу.

5. **Кенен** Ховалыг Дажаа — Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

6. **Күмүгет** Бышкакай Дембиреловна — Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

7. **Кунгаа** Серин Бичe-кок — Сүт-Хөл районнуң Сүт-Аксы көдээ Советинде өг-бүле эзэзи.

8. **Монгуш** Адыгбай Дембиреловна — Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

9. **Мырла** Хуулгаат Часыгбановна — Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.

10. **Ондар** Барынзаа Манчиновна — Сүт-Хөл районнуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчузу.

11. **Ондар** Бичилдей Эрелчиновна — Сүт-Хөл районнуң Сүт-Аксы көдээ Советинде өг-бүле эзэзи.

12. **Ондар** Шажитпаа Мадырооловна — Сүт-Хөл районнуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчузу.

13. **Сарыглар** Белек Барыйаа — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.

14. **Тартабаева** Александра Александровна — Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл суурда өг-бүле эзэзи.

15. **Черепанова** Ульяна Терентьевна — Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп көдээ Советинде өг-бүле эзэзи.

16. **Чимчинмаа** Түлүш Чамзырыновна — Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

17. **Чүсүн-оол** Монгуш Арандоловна — Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозунуң колхозчузу.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Айлымаа** Амаа Дойнуровна — Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

2. **Бадына** Монгуш Хүндүүковна — Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

3. **Дол** Дүлүш Чүлүковна — Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

4. **Монгуш** Борбак Сенджиковна — Чөөн-Хемчик районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

5. **Монгуш** Дембирел Сазыг-оловна — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

6. **Монгуш** Кыыл-оол Мандановна — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

7. **Нава** Сат Шомбуловна — Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

8. **Найдың** Кекей Хүреноолович — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

9. **Оормак** Чылбак Сапыковна — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

10. **Сарыглар** Чыкай Амырнитовна — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.

11. **Ситникова** Елизавета Бондратьевна — Каа-Хем районнуң Ворошилов аттыг колхозунуң колхозчузу.

12. **Черепанова** Екатерина Дмитриевна — Тожу районда школа ажылчыны.

13. **Чолдак** Долума Дилгижековна — Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл суурда өг-бүле эзэзи.

14. **Чүлдүм-Сүрүң** Делгер Шагыровна — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Дас** Ховалыг Чамзыраевна — Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

2. **Долума** Доома Донмут — Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

3. **Кравченко** Анна Филипповна — Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп суурда өг-бүле эзэзи.

4. **Кунчу** Шангыр Сүрүновна — Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

5. **Куулар** Дутпаа Ондарооловна — Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчузу.

6. **Куулар** Дынаа Сонамовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

7. **Куулар** Сайын Байыртановна — Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.

8. **Куулар** Селикпаа Бертикооловна — Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

9. **Куулар** Үйнукаа Чыримзовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

10. **Монгуш** Самбуу Севендейовна — Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң колхозчузу.

11. **Нормумаа** Бараан Актаргаевна — Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.

12. **Ондар** Севил Шийлановна — Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.

13. **Ондар** Серемза Данзырыновна — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

14. **Сарыглар** Чөкпек Даваевна — Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.

15. **Сат** Калчан Настыкайовна — Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

16. **Сат** Лам Намдаковна — Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

17. **Хурагандык** Монгуш Самдановна — Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы **М. ТАРАСОВ.**

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары **И. ЗИМИН.**

Москва, 1956 чылдың апрель 5.

Көдээ Советтиң ажылын экижидер

Социалистиг экономиканы улам ынай хөгжүдер, бистиң улузувустуң амыдыралының деннелин бедидер талазы-биле партияның болгаш чазактың салган соруглаларын чедиишкиниг шиитпирлээринге чер-чер Советтери улуг роллуг. Олар ажылчы чоннарның ортузунга ажыл-агыйжы, организакчы болгаш культура-кижизидиглиг ажыларын күштелирер, ыланган көдээ ажыл-агыйга болдунуң улуртулгазын экижидер болгаш сайзырангайжылар, чуртакчы чонуң культура-амыдырал негелделерин бүрүн хангырарынче улуг кичээнгейни салыр ужурлуг.

Бо негелделерни Тес-Хем районуң Чыргаланды көдээ Совединың четнес бүдээди турар. Улус өөредилгезиниң, кадык каргалалының херээн, клубтуң болгаш библиотеканың ажылын, колхоз бүдүрүгезин оң көдээ Совет депутаттарының өөредилгезиниң улуртуп келген.

Көдээ Совет болдунуң сессияларын белеткеп, оларны ыдык чорудуп

Малдың камгалалын чурумчудар

Алдыгы беш чылда Тыва областын улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге мал ажыы улуг черни эзлеп турар. Беш чылдың дургузунда бүгү чүүл малдың баш саны дыка өзер. Чылгы мал бажы 40 хуу, инектиң — ийи катап, хойнуу — ийиден хөй катап, хавазының—барык ийи катап көвүдээр. Өшкү мал бажы элээн өзер, куштарның саны сес ажыг катап көвүдээр.

Бо хире хөй санныг малны өстүрүп, ону азырал чемнер-биле, эки кажаалар-биле хандырары чүгле мал ажылдакчыларының эвес, харын областың бүгү ажылчы чоннарының мурнунга, бистиң областың партия болган күрүне органнарының мурнунга харыысалгалыг соруктаарны сакып турар.

Малды азырал чемнер-биле хандырып, оон ажаалдазын организастаары-биле чертелештир, ону чүткен, чидиргилерден болган оорлан тоймаглаар чоруктарлан камгалаарынче улуг, шыңгыы кичээнгейни салыры чүгүлээ. Бистиң чүгүвүскә кежээчеңнең кемниг херектериниң үүлгелиниң, өзер үнезинни тура тыртынган, кемниг, херек үүлгедиглери чыл түдүм-на кызырып турар чүве болзаже, малды тоймаглан оорлаар чорук база аваажок турар.

Ынчалза-даа «кижилериниң медерелинде капитализминиң артышкынарын ам үзүтпээн каапкан бис деп болаар болза ыяш эвес болур ийик. Бистиң кайгамчыктыг, күш-ажылга ынакшылыг совет өг-бүлевисте бүдүрүкчү күш-ажылга кириштейн, өг-бүлезинге-даа, ниитилелге-даа ажыктыг ажыл кылбайн турар кижилерниң ам-даа таваржып турары хомуланчыг. Социалистиг ниити чурттаганың чурумун өң-биле үреп турар кижилер база таваржып турар. Массаларның боттарының киржилгези чокка, чүгле чаңгыс административтиг хемчеглер-биле ыңдыг бак чоруктарны үзүткээры болгунмас. Маңаа хөй-ниити улуг роль.уг» деп СЭКПиниң XX съезиниинге кыйган илеткелинге эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

Тыва областа колхозтарга, үлетпүр бүдүрүүлгелеринге ажылдавайн, өскелериниң күш-ажылының күсели-биле чурттавсаарлар-даа, колхозтарда, бүдүрүүлгелерде ажылды хүүзүнүң соруглазынга ажыглаарлар-даа бар болуп турар. Колхозтуң хажа-хөрениниң самчыдаары-биле кады оон 100 хире баш малын базарлап төтчеглээн, Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозунуң даргазы турган А. Таржайы, ол колхозтуң бухгалтерлери М. Уюүн, М. Чепсарапов оларны чоокта чаа область суду кезээче хемчегинге ыңгы-аңгы хүүсаалларынга онаап шиитпеген.

Малды соруазырынга, ону өскээр хамчыларынга паспорт орнунга шынзылгаларны дыка хөй удаада бижип берип турар чүүлдер бар.

Чоокта чаа Чаан-Хемчик районда милиция органынлан кемниг херек үүлгеткен Ш. М. Монгушту тудуп ап турда, Хонергей кодээ Советтен ол кижиниң оорлап алганы чылгы малдың үш ары паспорттары илерээн, олар тускайлатынган. Ол Советтиң даргазында Шыырап, секретарында Седип-оол олар ажылдап турар. Өске-даа кодээ Советтерде ыңдыг фактылар хөй. Ол фактылар болза кодээ Советтериниң даргаларындан болган секретарьларындан күрүнеңниң ол хире чүгүлээ херээн ээ-харыысалга чок карып, оон-биле херек үүлгедир идегеттерге ажыглалды болдуруп турар дээрзиниң дугайын айтып турар.

Ажылчы чоннарның депутаттарының район Советтериниң күүскомнары болган чүүн-даа мурнунда кодээ ажыл-агыйының район киллистери база кодээ ажыл-агыйының область эргелери чыгты малдың паспортизастаашкынын ала-чаагаарлаашкынга киргеннер. Милиция органнарының талазындан бо айтырыг дугайында мелээни киирерге-даа, кодээ ажыл-агыйының область эргелелиниң болган оон ветеринар эргелелиниң улуруткучузары аштер Цевиенко, Грачев олар кажыг-даа хемчеглерни албайн турарлар.

Чыгты малды паспортизастаарын чазактың доктаалы-биле чоруткан турда, кодээ ажыл-агый органнарының улуруткучулары ол хоойлуну үреп турар. «Хоойлуга таарыштыг бичии-даа чүүл, совет чуруму бичии-даа үзээр чорук ажылчы чоннарның дайынналарының хоп-дораан ажыглаар ыяыы ол болур» (В. И. Ленин, чогаал, т. 29, арын 515) дээр дугайында В. И. Ленинниң айтыышкынын олар үүлүп турарлар боор.

Колхозтарда болган организацияларда малдың камгалалы багай организастатынган, чамык улуртукчулар болза малды тоймаглап оорлаар чорук-биле демиселли чүгле милицияның херээ деп саналп, социалистиг өнчүү, оон иштинде колхозтарның, организацияларның болган бүдүрүүлгелеринің малының камгалалын организастаар хүзөлгелиниң, ол дугайында харыысалгазын үүлүп турарлар. Чүгле Даг экспедициязының шинчилел белүүнүң начальниги эш Понкратовтуң талазындан ук чернин аът ажаакчызы Ш. Оюннуң ажылын контрольдавайн, ону харыысалга чок байдал-биле корүп турганының ужурундан ол аъттарны райпонуң ажылчыны Х. Оюн биле Бай-Булун колхозунуң колхозчузу П. Хертектиң оорлаанны ол фактыны тайылбырлап болур. Ол бижилер кезээче харыысалгазынга киргеннер. Малдың камгалалында чогуур контрольлуун чок болуп турарын бо чылдың март айда Бай-Тайга районнуң «Дөн-Терек» колхозунуң хонунуң кажаазынче херек үүлгедиглерни Хертек Балчан-оол, Салчак Кожун-оол олар шургуп киргеш, аңаа 5 хойну өлүрген ыңдыг факт-биле база тайылбырлап болур.

Колхозчуларга, ажылчыннарга болган албан-хаакчыларга хамаарыжып турар малдың камгалалы дыка багай организастатынган. Ол мал эвээ салдынган, ону кым-даа эки кадарбайн база камгалавайн турар. Оон ангыда ук мал кемниг херек үүлгедир идегеттерниң чиик ажыы болуп, база аразтан берүге чидиртип, дошка, сүтке дүжүп, а чамдыкта колхоз тарылгаларынга улуг когаралды болдуруп турар.

Колхозчуларның, ажылчыннарның болган албан-хаакчыларның малын оорлаар фактылар область ам-даа хөй. Оон-биле холбаштыр бүгү районнарга болган чурттакчылыг черлерге ол малды организастыг камгалаарының болган организастыг кагарарының лугайында айтырыгны тодаргайы-биле шиитпирлээри эргежок чугула.

«Мээң кижем одарлан чаның келбээнден бээр 3—4 хона берли, ону оорлаар алгап барган боор» деп милиция органынга биллириишкин кирер фактылар кончуг хөй. Одарлан малды оорлаар чоруктуң бары шынныг, ынчалза-даа читкенинден соңгаар 7—8 хонганда мал дириг болган менди чоргаан болур үүлдер база-ла бар. Эрткен кыжын Баян-Кол суурнуң чурттакчызы хамааты Бугаев ийи молургам оор алды деп милиция органынга биллиргеп, а оон соонда ук молургалар сепке дүжүп өлгени илерээн. А ол-ла суурда хамаатылар Путинцова, Филимонова, Галина болган өскелер-даа база-ла инектер оорлаттывыс ижижп турганнар, ынчалза-даа ол инектерни бөрүлер чип турган чорук илерээн.

Колхозчуларның, ажылчыннарның болган албан-хаакчыларның ажыглакшыла турар малды камгалаарының талазы-биле ажылы организастаарынга чүгүлээ ролдуу ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнары ойнаар ужурлуг. Ол камгалалың оруун дилеп тывар херек. Малды азырал кагарарының чүрумун шыңгыы тургузар, азы кагарчыны коллективтиг күш-биле хөлөзилеп алыр чорукту шиитпирлээр херек. Эки таарыштырар болза малын камгалазы хандыртынган туруп болур.

Малды камгалаарын күштелдирер айтырыгның дугайын эрткен чылдың төнчүзүнде болгулаан райсоветтер сессияларынга болган чамык кодээ Советтер сессияларынга хөй-биле чугаалажып турган. Ылангыя Кызыл районнуң Баян-Кол кодээ Советиниң сессиязынга бо айтырыгның талазы-биле эки шиитпирни-даа үндүрген турган, ынчалзажок ол саазын кырында арткан, а мал мурнуку хевээр-ле камгалал чок болуп турар.

Малды тоймаглап оорлаар чоруктар-биле холбаштыр бүгү районнарга болган чурттакчылыг черлерге ол малды организастыг камгалаарының болган организастыг кагарарының лугайында айтырыгны тодаргайы-биле шиитпирлээри эргежок чугула.

«Мээң кижем одарлан чаның келбээнден бээр 3—4 хона берли, ону оорлаар алгап барган боор» деп милиция органынга биллириишкин кирер фактылар кончуг хөй. Одарлан малды оорлаар чоруктуң бары шынныг, ынчалза-даа читкенинден соңгаар 7—8 хонганда мал дириг болган менди чоргаан болур үүлдер база-ла бар. Эрткен кыжын Баян-Кол суурнуң чурттакчызы хамааты Бугаев ийи молургам оор алды деп милиция органынга биллиргеп, а оон соонда ук молургалар сепке дүжүп өлгени илерээн. А ол-ла суурда хамаатылар Путинцова, Филимонова, Галина болган өскелер-даа база-ла инектер оорлаттывыс ижижп турганнар, ынчалза-даа ол инектерни бөрүлер чип турган чорук илерээн.

Колхозчуларның, ажылчыннарның болган албан-хаакчыларның ажыглакшыла турар малды камгалаарының талазы-биле ажылы организастаарынга чүгүлээ ролдуу ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң күүскомнары ойнаар ужурлуг. Ол камгалалың оруун дилеп тывар херек. Малды азырал кагарарының чүрумун шыңгыы тургузар, азы кагарчыны коллективтиг күш-биле хөлөзилеп алыр чорукту шиитпирлээр херек. Эки таарыштырар болза малын камгалазы хандыртынган туруп болур.

Малды камгалаарын күштелдирер айтырыгның дугайын эрткен чылдың төнчүзүнде болгулаан райсоветтер сессияларынга болган чамык кодээ Советтер сессияларынга хөй-биле чугаалажып турган. Ылангыя Кызыл районнуң Баян-Кол кодээ Советиниң сессиязынга бо айтырыгның талазы-биле эки шиитпирни-даа үндүрген турган, ынчалзажок ол саазын кырында арткан, а мал мурнуку хевээр-ле камгалал чок болуп турар.

Малды тоймаглап оорлаар чоруктар-биле холбаштыр бүгү районнарга болган чурттакчылыг черлерге ол малды организастыг камгалаарының болган организастыг кагарарының лугайында айтырыгны тодаргайы-биле шиитпирлээри эргежок чугула.

В. СИМАХИН.

Самолёт-биле почта дажыыр чаа шугум ажыттынган

Чаа беш чылда бистиң областка агаар оруктарын элээн калбартырын көрүп турар.

Чоокта чаа Кызыл — Абакан—Красноярск аразында самолёт-биле почта дажыглаар шугум ажыттынганы-биле «Правда», «Известия», «Огонёк» болган өске-даа төп солуннар, журналдар парлатынган соонда ийи хонганда Кызыла чедип кээп турар апарган.

Самолёт-биле чорулуп турар чүүлдериниң өртээ дыка чиитээн. Чоннуң почта-биле чорулар чүүлдерин, чагаалларын, посылкаларын шарыжып, адрестеп чорударынга почта ажылдакчыларының талазындан хүзаны көргүзүп турар.

Келген пассажирлер телеграмма чорудуп, телефон-биле чугаалажыышкынны кылып болур арганы Кызылдың аэродромунга тургузары-биле харыысаанның тускай салбыры ажыттынар.

В. МЕРКУШИН.

Орук септелгезинче кичээнгей салыр

Өвүр районнуң колхозтарының аразында болган область төвү-биле аразының оруктар сөөлгү үеде дыка баксыраан. Районга оруктарны чылдың кайы-даа үезинде үлетпирлиг тургузары Өвүр районнуң орук киллизинин ажыынан улуг хамаарыжыр.

Ынчалза-даа болунуң ол соруглазын районнуң орук киллизи багай боттанды-рып, оруктарның септелгезинче чогуур кичээнгей салбайн турар. Бар оруктарның септелгези кажанты хевээр чорутунмазынан ол оруктар чораан автомашиналар тургучу үрелип турар. Колхозтар аразында оруктар база дыка баксыраан.

Ылангыя Торгалыг биле Хандагайты аразының оруу эки септелгени негеп турар. Район төвү-биле колхозтар аразының оруунуң баксырааны кодээ ажыл-агый артельдериниң ажыл-агыйын сайзыралырынга биче эвес шаптыктыг болуп турары биллингир.

Районнуң орук киллизи колхозтарның болган районнуң ажылчы чонунуң күжүн орук септелгезинче мээнээр талазы-биле сонгаарлалып болбас хемчегни алыры чугула.

Д. ДАЛАЙ-ООЛ.

Чаа магазин

Сыыл райпозу «Баян-Хем» колхозтуң суурунда үлетпүр болган аът-чем бараанарының чаа магазинин ажыттыган.

Магазинни апрель 28-те кежээ 4 шакта ажыттан. Ол кежээ 7 шакка чедир суурнуң чурттакчыларынга 6000 рубльдиг аът-чем болган үлетпүр бараанарын сатыган. Байырлал мурнунуң хүннеринде болган Май бирле дыка хөй бараан саарыгган.

А. КӨК-ООЛ.

Часкы тарылганың үезинде садыг организацияларының ажылын экижидер

Коммунистиг партияның болган Совет чазактың хүн-бүрү сагыш салыышкынының ачызы-биле бистиң областың экономиказының социалистиг чаартылгаларын дүрген темпилер-биле боттанып, ажылчы чоннарның материалдыг болган культурлуг деңнели чыл бүрү белип турар. Ол дугайын бистиң областа бараан саарылгазының үзүктел чок өзүлдези тодаргай хереглеп турар.

Амгы үеде партия, совет болган хөй ниити организацияларының организакчы болган масса-политиктиг ажылдары часкы тарылганы агротехниктиг бедик деңнелге, кыска хуусаала эрттирер болган оон-биле келир күскү бедик дүжүткө үезинни салырынче улганган турун турар. Хереглекчилер ниитилелдериниң организациялары, оларның ажылдакчылары часкы тарылганы чедиишкинниг чорудар, чаагай үнүш-дүжүт дээш колхозчуларның, механизаторларның деңнеглеринге бүгү-ле болдунар аргалары-биле дузалаар хүзээлгелиг.

Бо талазы-биле хереглел кооперациязы, оон ажылдакчылары чамдык ажыдарны кылган: часкы тарылга ажылынга эргежок чугула кыпсыр, чаар чүүлдерни районнарже чедирерин кооперация болдуунун шугуму-биле чогуур ой-шаанда организастаан, тарылга үезинде орук үстү бээр чамдык районнарже бирги чергенин эң-не чугула хереглелиин бараанарын ой-шаанда чедирген. Чижээ, Баз-Хем районунче кыпсыр, чаар чүүлдерниң ийиги кварталының—май, апрель айларның фондузун, Бай-Тайга, Сүт-Хөл районнарынче ийиги кварталдың фондузунуң 75 хуузун сөөртүп чедирген. Районнарже тергелер болган ажт дерит-херекселлерин хажып чедирген.

Барыын районнарның колхозтарының үрезиниңге хереглээри-биле ам 486 тонна картофельын облавтотрестиниң транспортунуң болган облпотребсоюзтуң автотранспортунуң күжү-биле Баз-Хем, Таңды районнарындан сөөртүп турар. Янзы-бүрү ногаалар үрезиниңерин бүгү районнарның чагыларын езугаар чоруткан. Ол үрезиниңерин колхозтарга, колхозчуларга, ажылчын, албан-хаакчыларга хостуу-биле салыглаар. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл болган өске-даа ол чижектиг районнар 1957 чылда школа, амнелге, хөй-ниити черлериңе чемге хереглээр картофельын ол районнарга тарып өстүрер болган картофель үрезиниң өске районнардан сөөртпейн боттарының-биле хандырылган турзун дээш, 1956 чылда картофель болган ногаа культураларның бедик дүжүүлүн чедип алган турары чугула.

Часкы хову ажылдарында ажылаан турар колхозчуларга, МТС-териң механизаторларынга, совхозтарның ажылчыннарынга хүн-бүрүнүң чугула чагыларын ында магазиннер эргелекчилери неделяда ийи катаптан эвээш эвес бригаларга барып садыглаар кылдыр таарыштыр тургускан.

Оруу багай, машина, терге четпес черлерде ажылдап турар ажыл-ишчилерге шай, тапкы, оттуг ыяш, кээшпе, ине, ном, дептер, саазын, карандаш, удаазын чергелиг чүүлдерни таалыпнап, дергилеп алгаш, аъттыг кезий шаап чораап салыглаары эргежок чугула. Ырак хайны черлерде турар фермаларны болган мал кадарчыларын база уттуп болбас, оларга хереглээри эң чугула барааннарны болдунар арталыы-биле оларның турар черлериңе барып садыглаары чугула.

Часкы тарылга ажылынга эргежок чугула хереглетинер районда чок болуп турар чүүлдерни облпотребсоюзтуң садыг базаларынан дүрген алыртып алыр дээш районнарның хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлери ой-шаанда чогуур хемчеглерни алыр болган чамдык бараанарны чоннуң хереглээн айы-биле район иштинге садыг-магазиннер аразында саарып сайгарары чугула.

Часкы тарылга үезинде дээрбектей сөөртүр сөөртүлгеге онза кичээнгей салыры чугула, дээрбектей сөөртүр болган шуут чедириг бээр сөөртүлгелерни дилим, шиитпирлиг организастап турган, бүгү ажылчы чоннарның, кодээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң хандырылгазын экижидер, дээрбектеп сөөртүр сөөртүлгениң планныг графиктерин үзүп болбас. Ажыл шагында садыг-магазин хаар чорудуу болдурбас болган бараан саарылгазының планын ажыр күүседири чугула.

СЭКП ТБ-ның болган ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кодээниң бүгү ажылчыларының кыйгырыын танывын көргеш, бистиң областың тараажылары, малчыннары ажылчы чонга чем продуктуның болган үлетпүрде чит эттиг элбекшитин тургузарынга телептиг салычыкшыны киирер деп боттарының шиитпирлиин мелеглеп турар. Чонну чем продукт-биле хандырарынга хереглел кооперациязы улуг ролдуу ойнаар. Колхозтарлан болган колхозчуларлан салып ап турар кодээ ажыл-агыйның продуктуларының белеткээри организастаар чорукту үнезинни-биле өскижилери райпонардан шыңгыы кегеттиг-ниң турар.

Колхозтар болган колхозчулар боттарының кодээ ажыл-агый продуктуларын салып-сайгарып алырынга райпонар бүгү хемчеглер-биле дузалаан болган кодээ ажыл-агыйны улам ынай кедүрериңе база оон-биле колхозчу тараачыннарның материалдыг чаагай байдалын белиңериңе улуг идиги берген. Эрткен чылын бистиң областың колхозтары болган колхозчуларын кооперациязының кызыытас салып алыр планын 154,9 хуу күүсеткен. Хереглел кооперациязының салып алышкын планын күүседиринге колхозчулар ийиги-ийиги киржип турарлар. Чижээ Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылның хостуу» колхозунуң колхозчулары эш Т. Санчай 1080 кг, эш В. Жаров 1308 кг кызыытасты, ол-ла районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу эш С. Сарыг-оол 1503 кг, кызыытасты кооперацияга дужаганнар, ол ыяшкаш колхозчуларны Таңды, Бии-Хем, Баз-Хем районнарындан хөйнү санап болур.

Ажылчы чоннуң өзүп турар хереглелерин хандырарынга чем продуктуларының немелде курлавырын улам-на долузу-биле ажыглаары эргежок чугула. Ажылчы чоннарның өзүп турар хереглелерин долу хандырар дээш, бараан саарылгазының талазы-биле алдыы беш чыл планын хуусаа бетинде күүселир дээш Тыванын хереглел кооперациязының ажылдакчылары бүгү-ле күштерин салырлар.

И. ЛОПСАҢ,
облпотребсоюзтуң баштаар черииниң даргазының оралакчызы.

Ленинизм ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында

Совет Эвилелиниң халтыкы политиказының чингине шугуму болза, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи принциви болуп турган болгаш болуп артар-даа деп Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизи СЭКП ТБ-ның отчет илеткелиниң талазы-биле резолюцияда айытхан. Партияның дээди удурлакшылыг күчү органының ол айтыышкыны болза, ленинизминиң чугула теоретиктиг үүлдериңе, капитализмниң чурттар-биле Совет Эвилелиниң харылзааларының бүгү төөгүзүңе, бо үениң бүгү делегей байдалының марксисчи-ленинчи ханы аналиизинге даянып турар.

Империализм капитализминиң хөгжүлдезинің дээди болган сөөлгү чадазы болуп турарын В. И. Ленин тодаратхан. Империализминиң үезинде капиталистиг чурттарның экономиктиг болгаш политиктиг хөгжүлдезиниң дең эвес чоруунуң кедергей чилиргеннишкинни болуп турарын ол көргүскен. Ниитилел хөгжүлдезиниң ол хоойлузун барыындаазаш, Ленин социалистиг революцияның чаа теориязын ажыглап кылган, социализминиң тиилелгези баштай хөй эвес, азы тускайлап алган чаңгыс капиталистиг чуртка болдунарын үндезилээн.

Социалистиг революцияның ленинчи теориязы чүгле аңгы-аңгы чурттарның пролетарийлериңе революстуг перспективтерни ажыдып база социалистиг революцияның тиилелгези дээш демиселге оларның инициативазын ажыктан эвес, харын капитализминиң өлүрүнүң чайлаш чогуунуң лугайында айтырыгны чаа ёзубиле тургускан. Бир эвес социалистиг делегей революциязы империалистиг системадан аңгы-аңгы чурттарның аларлып үнериниң аргазы-биле хөгжүүр чүве болза, капитализминиң бууразыкшыны болгаш социализминиң тиилелгези бүгүн төөгүлүг үениң хазра тулуп турар, ол үениң лургузунда чер бөмбүрзээнин кырынга социалистиг болгаш капиталистиг чурттар чаңгыс үеле догуннап турарлар деп чүве мырынай тодаргай.

Ынчангаш, Россияга социалистиг революцияның тиилелгезинин-даа болгаш делегейге бирги социалистиг күрүнениң тыптырыныл-даа мурнунда — социализминиң болгаш капитализминиң системаларының тайбың кожа-хелбээ турарының идеяларын Ленин салган турган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы капитализминиң социализм-биле солутунарының үезинге эгени салган. Россияга социалистиг революцияның тиилелгезинің түннелинде делегей удурланышкак ийи системаларга чарыган. Капитализминиң болгаш социализминиң чаңгыс үеде кады турар чоруу факт болу берген.

Октябрь революциязының соонда ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының принциви В. И. Ленинниң ажылларынга болгаш чугааларынга улам ынай хөгжүлдени алган. Ол принцип Ленинниң тургусканы болгаш удурткаш социалистиг күрүнениң бүгү даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының үндезини апарган.

Тайбың кожа-хелбээ турарынга Совет күрүнениң политиказы оон бирги хоойлузуларга актызынга-да болдуун илерээшкинин тыпкан. Улуг Ленинниң холу-биле бижээн болгаш Советтериң Бүгү россий II съездизинин хүлээп алганы тайбың дугайында төөгүлүг Декретте Совет чазак демократтыг тайбынны доп-дораан чарарын чаалажып турар бүгү чурттарга саналдаан. Ол үеден бээр-ле Совет күрүнениң даштыкы политиказы янзы-бүрү социал-тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарының принцивинге өскерилип чок үндезилетинип турар.

Төөгүлүг хөгжүлдениң хоойлу ёзугаар чоруунуң анализин барымдаалаан, В. И. Ленин болза, капиталистиг болгаш социалистиг системаларның үр тайбың кожа-хелбээ турарының болдунарын болгаш эргежок чугулазын көргүскен. 1921 чылдың декабрьда Советтериниң Бүгү россий IX съездизинге чүве чугаалаан, ол мынча дээн: «Социалистиг республика капиталистиг хүрээлээшкинге туруп турары дег, шак ыңдыг чүве болдунар бе ынчаш?.. Ол дээрге политика-даа, шериг-даа талазы-биле болдунар, ол көргүстүнген, ол дээрге факт-тыр» (Чог. том 33, арын 126).

Янзы-бүрү социал системаларлыг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турар чоруу оларның бот-болунга халдашпазын болгаш бот-болунуң иштики херектериңе кириштезин баш үдур көрүп турар деп Ленин хөй удаа демдеглеп чораан. 1920 чылдың февральда «Нью-Йорк ивнинг-джорнэл» солуннуң корреспондентизиниң Каттышкан Штаттар-биле Советтиг Россиянның тайбыннын үндезиннери каныг болууры дээр лугайында айтырыгның харыыныда В. И. Ленин: «Америк капиталистер биске дегбезиннер. Бистер оларга дегбес бис»—деп медеглээн. (Чог. том 30, арын 340).

Өске чурттарның иштики херектериңе мырынай кириштезин магадыларында Совет чазак белеп бе даэр лугайында 1919 чылдың күзүнүңде «Чикаго дейли ньюс» деп америк солуннуң корреспондентизиниң айтырыгына харыылавышаан, Ленин: «Ону магадыларында белеп бис»—деп бижээн. (Чогаалар том 30, арын 32).

Социалистиг тургузугну өске чурттарга күш-биле албадаар сагыштыг деп большевиктерни буруудалып турганнарны Ленин шүүлекчилер деп сойгалап илереткен. Өске чурттарга революцияны «албадаарының» теориязы марксизм-биле шүүт дүүшпес ийик, революцияны болдуруп турар аңгы чоруулдээлериниң чилиргеннишкинин ийи келгениниң хемчээ-биле хөгжүп турар революциялардың «албадаашкынын» марксизм кажан-даа хүлээвейн чораан деп ол айтып турган. «Революцияны чагыг-биле кылбас, кайы-бир үеге капсырыштырбас, а төөгүлүг хөгжүлдениң чорудулгазынга өйү келир болгаш яштинкинин-даа, даштыкының-даа дыка хөй чылдагааннары-биле капсырлашкан өйде кыптыгып келир» — деп Ленин чугаалаан. (Чог. том, 27, арын 506).

Совет Эвилели биле капиталистиг күрүнелериниң аразында кайы-кайызында ажыктыг экономиктиг харылзаалардың болдунарының болгаш эргежок чугулазының лугайын В. И. Ленин хөй удаа чугаалаан. 1919 чылдың күзүнүңде «Америк ажылчыннарга» чагаага Ленин болза, «социалистиг болгаш капиталистиг күрүнелер кожа-хелбээ догуннап турарының үезинің дургузунда» Советтиг Россия биле капиталистиг чурттарның аразында ажыл-херектиг, садыгның харылзаалары бодамчалыг байдалларга болдунар болгаш күзенчиг болур»—деп айтып турган. (Чог. том, 30, арын 21).

Капиталистиг күрүнелер боттарының хүүлә эрге-ажыктарынга боттуг экономиктиг эргежок чугула чүүлдериниң хараазында садыгны болгаш өске-даа экономиктиг харылзааларны Совет күрүне-биле аргажоктуң кырынан тургузар апаарлар — деп Ленин ол-ла үеде демдеглеп турган.

Социалистиг болгаш капиталистиг системаларның тайбың кожа-хелбээ турары оларның аразында экономиктиг чарыштың чайлаш чогун болдуруп турар. Капитализминиң мурнунга оон шиитпирлиг артык күштүүнүң ачызы-биле социалисти: система ол чарышка тиилел шыдаар деп чүвени В. И. Ленин баш бурунгаар көргеп.

Ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының лугайында В. И. Ленинниң идип үндүргени болгаш теория талазы-биле үндезилээни бодал Совет күрүнениң ламтыкы политиказының үндезин принциви апарган. Ол ленинчи принципти Коммунистиг партия болгаш Совет чазак чайгылыш чок улуртулга болдуруп турар.

Улуг Ленинниң чагыларын эдербишаан, Совет Эвилели быжыг тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш эчис демисежип, янзы-бүрү социал тургузуглуг аңгы-аңгы күрүнелериниң тайбын кожа-хелбээ турары дээш туржуп турар.

Шынында, ССРЭ-ниң туруп келгенинин үезинин дургузунда империалистер бистин чуртувуска капиталистиг тургузугну катап тургузарын орадажып, Совет күрүнеже боо-чепсектиг халлаашкынны чаңгыс удаа эвес кылганнар. Бистер боочепсекти холга алган бодувустун хостагавысты болгаш хамаарышпас чоруувусту камгалаар ужурлуг турганывыс бистин буруувус эвес-ле болгай. Капиталистиг чурттар-биле тайбың кожа-хелбээ харылзаалыг болурунче совет күрүне кезээде чүткүп турган.

Бүгү чурттар-биле, оларның социал экономиктиг системазының ылгамырындан хамаарыжа чокка тайбынче болгаш найыралыг кады ажылдакшыгаже Совет Эвилелиниң чүткүлү болза, социалистиг күрүнениң алыс шынарындан болуп турар. Дайынга болгаш чепсегленишкинниң эдерее бүдүрериңе байыр турар аңгылар ийикпе азы ниитилел белүктери бистин ниитилелде чок. Даштыкы садыг рынокторын, чиг-эттиг болгаш чиик өртектиг ажылчын күштериниң үнер хөстерин эжелеп алыр шак ыңдыг соруглаларны Совет күрүне болуңга кажан-даа тургуспаан болгаш тургуспайн турар. Капиталистиг өнчү болгаш мөлчүкчү аңгылар үзүткатынган, бурунгаар үзүктел чок шиитчээшкинге бүгү-ле болдунар аргаларны тургузуп турар, социалистиг экономика бадыткатынган бистин чуртувуска лайын керек чок. Совет Эвилели тайбынга сонуургалдыг, чүге дээрге социализминиң болгаш коммунизминиң тургузуушкунунга эң эки аргаларны тайбын хандырып турар.

Империалистиг дайынналарны белеткээринге болгаш кыпсыл үндүреринге сонуургалдыг белүктер болгаш аңгылар капиталистиг чурттарда бар болуп турарлар. Чер бөмбүрзээнин кырында социализминиң өзүлдезин шериг күжү-биле моондактаарын империалистер чаңгыс удаа эвес ораалашканнар. Ынчалза-даа олар бүгү делегейге төөгүлүг ол чорудулганы моондактаар шаа чок болганнар.

Делегейниң ийиги тайынының соонда социализм чаңгыс чурттуң хемчээнден үнгеш, делегей системазы болу берген. Аңгы-аңгы хоойлузар-биле, удурланышкак угланышкынынарда хөгжүп турар, ийи удурланышкак экономиктиг делегей системаларының чаңгыс үеле туруп турары чөрүүжер хире эвес факт болу берген.

Ол ийи удурланышкак системаларның аразында чөрүүдээлер болгаш маргылдаалар чайлаш чок деп чүве билингир. Олар шиитпирлетинген турар ужурлуг дээр лугайында бүгү айтырыгның алыс утказында. Социалистиг болгаш капиталистиг лагерьлериниң чурттарының аразында харылзаалардың хөй чыл практиказы маргылдаалыг айтырыгларның тайбың шиитпирлетинин болдурунун лугайын херечилеп турар. Агрессчи күштерин чүгленнээр болгаш чаа дайынны өөскүдерин болдурбас, шыңгыы чепсектерлиг, шак ыңдыг күүчүлүү политиканы чүткүлдүр ол чорудулганы моондактаар шаа чок болганнар.

ССРЭ-ниң тайбынга ынакшылыг ленинчи даштыкы политиказы барымы талакы чурттарның чамдык политиктериңе илерегей-ле таарыштыг болуп турар. Олар чүвени буулуларын болгаш боттарының агрессчи планнарын чажырарын оралдашкаш, ССРЭ-ниң «агрессчи бодалдарынын» лугайында алгыржып турарлар. Аңгы демиселиниң түннелинде капитализминиң өлүрүнүң чайлаш чогунуң дугайында марксизм-ленинизминиң үндүрген түннелдериңе тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында ленинчи өөредилгин кара туразы-биле удурланыштыр тургускаш, олар болгаш оларны өттүнер чулчурукчулар социалистиг күрүнелер «революцияны экспорттаарын» оралдажыр аянныг суг дижин шуугазын кедүрүп турарлар.

Буржуаз пропагандистер болза, сагыштыы-биле идеологтуг демиселдиң айтырыгларын күрүнелер аразында харылзаларының айтырыглары-биле холуштуруп турарлар-дыр ийин. Марксизм-ленинизминиң классиктери болза, революцияны «экспорттаар» дээр чүвеге удур кезээде тодаргай болгаш шиитпирлиг удурланыш келген. Социалистиг революциялар капиталистиг коруи-чуруиларының туруп турары чурттарда улустарның иштики херээ болур. Капитализминиң өлүрүнүң чайлаш чок чоруунга бистиң бүдүрелиивис болза,

(Төнчүзү 4-нү арынга).

Улустар аразының тайбың болгаш найыралы дээш

Бүгү делегейниң миллион-миллион ажылчы чоннары Май бирни улуг соруг кириишкин-биле байырлап эртиргеннер. Ажылчы чоннарның бүгү делегей пролетаржы эп-сеткил каттыштырыдгазының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының аңы-чүүлдүшкү чорудунуң хүнү бо чылын кайда-даа тайбыныың болган деп-шилгеним күштеринниң осконнинин демдээ-биле, улустар аразының дүшкүүрлүг чорудунуң улам ынай чычаалынының байдалында демдеглетинин эрткен.

Пекинге май бирнин чыскаалы онза кадыг болган. Улусчу Кыдатның наймылдының кол шөлү — Тяньаньмынь байыр-лалдың хевинге шинетинген турган. Эртенгинин 10 шакта тэп индирнин кырынче эштер Мао Цзэ-дун, Чжу Дэ, Лю Шао-ци, Чжоу Энь-лай болган Кыдат Улус Республиканың эске-даа улуттукчу-дары кедрүлүг үнүшкеннер.

Байырлалдың ёзулалын туктар тутка-ның чыскаалчыларның колонназы ажыткан. Олардың дараазы-биле шюнердер чорун турган. Төп индирге чеде бергеш, олар бөге-бүгаларны болгаш өң-бадзын шар-дарны салын үндүрүлеп турганнар. Кы-датта социализминиң эң-не бичии турғу-лукчуларын көрүкчүлер иэин-биле адыш часкап байырлап турган. Оон соонда кол шөлче чурттуң эки-өки ажылчыннары — бүдүрүлгенин мурнакчыларының бүгү-кыдат конференцилэлиниң киришкинче-рининиң колонназы шөйүп киришкен. Да-раазында Пекининиң заводтарының бол-ган фабрикаларының 110 мун ажылчын-нары шуутлур чорун турган. Чыскаалчы-ларның ап чорун турган хөй санныг лозунг-плакаттар болдунун Төрээн чурттуң-күн күүг-шыдалын быжыглаарына Кы-датның ажылчын ангыының чедишкин-неринин дугайын көргүзүп турган.

Ажылчыннарның соо-биле Пекининиң кыдыгларында суурларның тараачынна-ры, оларның дараазында албан-хаакчы-лар чорун турганнар. Ол-ла үеде белик дээрде планнерлер гегерип, оларны ада чурт бүдүрүлгезинниң самолеттары солуп турғулаан.

500 мун ажыг кижи киришкен Пекинниң май бирги чыскаалы тайбынны камгалап, чаа социалистиг Кыдатты чедишкининг турғузуп турар кыдат улустуң чаңгыс эптиг сырый каттышканын көрүскен.

Кыдаттың улуг-улуг хоорайлары — Шанхайга болган май бирнин чыскаалынга 600 мун кижи, Мукденге 400 мун, Уханьга — 21 мун кижи киришкен.

Варшаваның болган Польшаның эске-даа хоорайларының байырлалыг ёзулал шинчизинге аян кирген чүе-чүе мун чурт-такчылары май 1-де кудумчуларның шөл-дерине үнүлеп келген.

ПКАП ТК-ның бирги секретары Э. Охаб польша улустуң байырлал-биле үнүп, шиг байырын чедирген. Бодунуң карак кызыл күш-ажылының түнелдерине чоргаарланып, база Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының XX съезжизи-нин төөгүлүг шиитпирлеринге, улуг социалистиг лагерьнин бүгү чурттарының кайы-кайызынга дузалажылгазынга бол-ган быжыглыг турар кады ажылдажылга-зынга даянышаан, Польшаның Каттыш-кан ажылчын партизының улуургулгазы-биле чораан, чурттуң экономиказын бол-ган культуразын улам дүргеп хөгжүлеринге польша ажылчыннар болган та-раачыннар долу шиитпирлиглер.

Май бирнин байырлалының хүнүнде улустарнын аас-кежин болган келир үеги социалистиг кижи нинтилел дээш тайбын валы демисежин турарывыс Совет Эвиле-линин, Кыдат Улус Республиканың бол-ган социалистиг лагерьнин бүгү чурттарының ажылчыннары, тараачыннары болган интеллигенциялары аңы-чүүлдүшкү-вынче бистин сеткил-күзелливис угланган деп ол чугаалаан.

Польшаның найыслалынга болган май бирнин чыскаалынга 200 мун ажыг кижи киришкен.

Чыскаалдар Лодзьге, Сталиногрудка, Краковка, Познаньга болган республика-ның эске-даа хоорайларынга база болгулаан.

Чехословакиняның найыслалы — Прага-га май бирнин чыскаалы Вацлав шөлүн таварты эртип турган. Шөлүн келээзинде кын-кызыл шеге «Ленинизминиң түгүнүн алаа-биле, тайбын болган социализм дээш демиселе чаа-чаа тинилелгелерже» деп плакаттың сөстери хын тургулаан.

Чыскаалдың киржикчилеринге ЧКП ТК-ның бирги секретары А. Новотный байыр чедирип чүве чугаалаан.

Анчы май бирнин байырлалын айтып беш чылдың баштайгы чылында демдег-леп эртиринн турар бис, бо беш чыл ша-ны күүсетинерге бистин чуртувустуң политиктиг болган экономиктиг байдалы улам-на быжыглар болган ажылчы чон-нарның амыдыралының деннели бедирер. Ийиги беш чылда үлетпүр бүдүрүлгези 50 хуу, а көрө ажыл-агыйыны — 30 хуу өскер деп ол чугаалаан.

Чыскаалдың соонда Праганың болган чурттуң эске-даа хоорайларының күүми-тулаарына массалыг селгүүстөшкиннер болгулап эрткен.

Май 1-ге таварыштыр ажылчы чоннар-ның улуг митингии Болгарияның найыс-залынга болуп эрткен. Митингинин соон-да 200 мун ажыг кижи киришкен чыс-каал болган.

Май бирнин байырлалын венгр улуг өөрүшкүүлүг демдеглээн. Будапештинин ажылчы чоннарының чыскаалы дөрт шак ажыг үеде үргүлээн. Анаа 500 мун хире кижи киришкен. Хөй кижилиг чыс-каалдар Венгрияның эске хоорайларынга база болгулаан.

Агаар бойдустуң таарымча чок байдал-дарының ужурудан Бухарестиге май бирнин чыскаалы чорутунмаан. Ынчалза-жок чурттуң эске хоорайларынга байыр-лалдыг чыскаалларга чүе-чүе мун кижилер киришкеннер.

Май бирнин массалыг чыскаалдары ГДР-ге болуп эрткен. Ол чыскаалдар улустар аразының тайбыны болган найы-ралы дээш, немец ажылчы чоннарның хөделимишкининин чангыс эви дээш, Германияның төөгүзүнде ажылчын-тараа-чынның баштайгы күүнези — Герман Демократтыг Республиканы быжыглаары дээш деп лозунгуларның алаа-биле болгу-лап эрткен.

Май бирнин байырлалдары Албанияга болган МАР-га база болгулаан. Пхеньянга болган байырлалдыг чыскаалга 300 мун кижи киришкен.

Югославияның ажылчы чоннары май 1-ни байырлал-биле уткааннар. Белград-ка шериг чыскаалы болган. Улуг чаа-болганының ужурудан ажылчы чоннар-ның чыскаалы чоруткымайн барган.

Май бирни Индияның ажылчы чоннары калбаа-биле демдегээннер. Делиге, Бом-бейге, Баңгырга, Пунга болган чурттун эске-даа дыка хөй хоорайларынга болгу-лаан май бирнин митингилеринге болган чыскаалдарынга чүе-чүе мун ажылчын-нар болган албан-хаакчылар киришкеннер. Митингилерниң киржикчилери ажылчы ангының чангыс эвин быжыглаарын негээн болган тайбын дээш демисеглин турғулаан.

Капиталистиг чурттарның ажылчы чоннарының чыскаалы дөрт шак ажыг үеде үргүлээн. Анаа 500 мун хире кижи киришкен. Хөй кижилиг чыс-каалдар Венгрияның эске хоорайларынга база болгулаан.

Агаар бойдустуң таарымча чок байдал-дарының ужурудан Бухарестиге май бирнин чыскаалы чорутунмаан. Ынчалза-жок чурттуң эске хоорайларынга байыр-лалдыг чыскаалларга чүе-чүе мун кижилер киришкеннер.

Май бирнин массалыг чыскаалдары ГДР-ге болуп эрткен. Ол чыскаалдар улустар аразының тайбыны болган найы-ралы дээш, немец ажылчы чоннарның хөделимишкининин чангыс эви дээш, Германияның төөгүзүнде ажылчын-тараа-чынның баштайгы күүнези — Герман Демократтыг Республиканы быжыглаары дээш деп лозунгуларның алаа-биле болгу-лап эрткен.

Май бирнин байырлалдары Албанияга болган МАР-га база болгулаан. Пхеньянга болган байырлалдыг чыскаалга 300 мун кижи киришкен.

Югославияның ажылчы чоннары май 1-ни байырлал-биле уткааннар. Белград-ка шериг чыскаалы болган. Улуг чаа-болганының ужурудан ажылчы чоннар-ның чыскаалы чоруткымайн барган.

Май бирни Индияның ажылчы чоннары калбаа-биле демдегээннер. Делиге, Бом-бейге, Баңгырга, Пунга болган чурттун эске-даа дыка хөй хоорайларынга болгу-лаан май бирнин митингилеринге болган чыскаалдарынга чүе-чүе мун ажылчын-нар болган албан-хаакчылар киришкеннер. Митингилерниң киржикчилери ажылчы ангының чангыс эвин быжыглаарын негээн болган тайбын дээш демисеглин турғулаан.

(СЭТА).

Кореяның Күш-ажылчы партиязының III съездизиниң хагдынганы

ПХЕНЬЯН, апрель 30-де. (СЭТА). Бөгүн Кореяның Күш-ажылчы партиязының III съездии доозулган.

Съезд Кореяның Күш-ажылчы партиязының ТК-зының составынга 71 кежигүннерни болган ТК кежигүнүнге 45 кандидаттарны, а ол ышкаш төп ревизия комиссиязын сонгаан.

Съездиниң түннел хуралынга ККП ТК-ның болуп эрткен пленумунуң дутаймында дыннадыгны чарлаан, пленум ТК-ның дараалыңдагы составтыг президиумун сонгаан: президиумунуң кежигүннери — Ким Ир Сен, Ким Ду Бон, Цой Ен Ген, Пак Ден Ай, Ким Ир, Пак Кын Чер, Лим Хэ, Цой Чан Ик, Тен Ир Лен, Ким Кван Хеб, Нам Ир; президиум кежигүнүнге кандидаттар — Ким Чан Ман, Ли Чжон Ок, Ли Хе Сун, Пак Ы Ван.

Пленум ККП ТК-ның даргазынга Ким Ир Сенни, даргазның орлакчыларынга Цой Ен Генни, Пак Ден Айны, Пак Кын Чер-ни, Тен Ир Лении, Ким Чан Маныы сонгаан.

ККП ТК-ның организастыг комитединг дараазында составтыг сонгаан: Ким Ир Сен, Цой Ын Геп, Пак Ден Ай, Пак Кын Чер, Тен Ир Лен, Ким Чан Ман, Хан Сан Ду.

Контроль комитеттиң даргазынга эң Ким Ир Сенни сонгаан.

Төп ревизия комиссиязының болуп эрткен пленумунуң дугайында дыннадыгны база чарлаан. Ол комиссияның даргазынга Ли Чжу Ен, даргазның орлакчыларынга Ю Ен Ха болган Ким Гер Ин олар сонгутурган.

Партияның ТК-ның даргазы Ким Ир Сен түннел сөзүнге партияның болган корей улустуң амыдыралынга канчаар-даа зажок улуг төөгүлүг болуушкун болур Кореяның Күш-ажылчы партиязының III съездии болдунун ажылын бедик политиктиг деннелге артирген деп чугаалаан. Съединиң болган Кореяның Күш-ажылчы партиязының бүгү кежигүннерниң мурнундан найыралдыг байырлар болган Кореяның Күш-ажылчы партиязының ажылынга дузалаалы дээш акы-дүүма партияларның төлөөлекчилери—залчы-ларга ак-сеткилдиг эш хүүзүнүң өөрүп четириишкинин ол дамчыткан.

ЮФУР-НУҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ ЭШ ТИТОНУҢ СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНГЕ КЕЛИР ДЕП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиу-мунуң болган чазаның чалаанын ёзу-гаар Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының Президентизи Иосип Броз-Тито бо чылның июнь-ында ССРЭ-ге албан шугуму-биле тускай алы чорук кылып кээр деп турар.

ИНДИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ IV СЪЕЗДИЗИ БОДУНУҢ АЖЫЛЫН ДООСКАН

ДЕЛИ. Пресс Траст оф Индиа агентилелиниң корреспондентизиниң Палгхаттан (Мадрас штады) дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Индияның Коммунистиг партизының IV съездизи бодунуң ажылын апрель 29-та дооскан. Съезд Индияның Коммунистиг партизының чингине секретарынга Адхий Бумар Гхошту катап сонгуп алган. 39 кижи составтыг партияның Төп Комитединг база сонгаан.

(СЭТА).

Лондонда англи-барыын-герман чугаалажыышкыннар

ЛОНДОН. Германияның Федеративтиг Республикаазының даштыкы херектер министри фон Брентано апрель 30-ден эгелээн май 2-ге чедир Лондонга англи чазактың улуургучулары-биле чугаалажыышкыннар чоруткан. Чугаалажыышкыннар дооскан соонда дыннадыг парлаан. Чөөнкү болган Ортакы Чөөн чүктүң айтырыгларын киирикитирбишаан улустар аразының аливн хөй айтырыгларын көргөн деп ол дыннадыгда айтып турар. «Чөөнга чаагы англи-совет чугаалажыышкыннар чуруттар аразынга бүдүүлүг ёзулуг быжыглаарының эгелээн салыр» деп илетедп дыннадыгда илергейлеп турар.

Англияның болган ГФР-ниң чазактары барыын талакы күүнделерниң «туруп турар организациялардың кошкадыр» хөнүү чок» деп дыннадыгда чугаалаан турар. (Мында бирги эдгегге Солгу-атлантика эвилелин (НАТО-ну) айтып турары ол ышкаш).

Герман айтырыгга хамаарышкыр дыннадыгда «Германияның чарлыышкыны хевээр арткан турда, Европага ёзулуг айыыл чок чорук болуп шыдавас» деп чарлаан. Чугаалажыышкыннарның киржикчилери «чеисегленнинкиннерни бүгү талалыг дүүрер дугайында дугуржулгаже күзелдир» илергейлеп турар, ол хире-зинде-ле «чеисегленнинкиннерни дүүрер-рин боттандырары Германияда болган эске-даа черлерде амгы политиктиг ай-тырыгларны шиитпирлээриндеп дыка хемчээлдиг хамаарыжыр» деп илетедп турар.

ГФР-ге барыын талакы күүнделерниң шериглерни тудуп тургузарының өртээн барыын-герман чазак төлөөр дугайында варгилдаалыг айтырыгны чугаалажыышкынарының чорудулгазында чугаалажыышкынче англи парлааның хөй эвес санныг тайылбырларында кол кичээнгей салып турар. Германияның Федеративтиг Республиказы ол чарыгдаларны төлөөрин парнж дугуржулгалары 1956 чылдың май 5-ке чедир көрүп турары билдингир болгай. Моон-биле холбаштыр ГФР-ниң чазаа айтыкан хуусаанын сөөлүн төлөөрнин сокпадыр бодалдыны шагда-ла медеглээн. Ынчаарга англи чазак немец таланың шагда-ла төлөөнн түңден дамнаар, англи шеригнерни ажаан тургузарынга 50 мил-лион фунт стерлингнин төлөөрин Германияның Федеративтиг Республиказынан негеп турар.

Бо дугайты: «Англия болгаш 1956 — 1957 чылда Германияга НАТО-нуң чеп-сектиг күүнделинниң дугайында сан-хөө дугуржулгаларынга хамаарыштыр болдунун бодалын ажыы-биле чугаалаан. Чугаала жыышкыннарны үргүлүүлэр органы бе-рип турар түр дугуржулгаларны чарган» деп дыннадыгда чугаалап турар.

Пресс Ассоциэйшин агентилелиниң дын-натканын ёзугаар алырга, фон Брентано май 2-де Лондонга нарлалга конференциязынга чүве чугаалаан тургаш. «НАТО-нуң чепсектиг күүнделинниң дугайында» тур сан-хөө дугуржулгаларының күштүг хуу-саалларынга хамаарыштыр дугуржулга че-дии алдынаан деп медеглээн болган бо дугайты корреспондентилерниң айтыр-ларынга харылаарындан өйталаан.

Бе айтырыгга ГФР-ниң туруужунга Англияның газарынмас чоруунун дугайын чамдык англи сөлүүнүүр бижип турар.

(СЭТА).

КНО-НУҢ СЕКРЕТАРИАДЫНЫҢ ДЫННАДЫ

НЬЮ-ЙОРК. КНО-нуң Кол Ассамблеязы-ның эдгегелиг он бирги сессиязы ноябрь 12-де Нью-Йоркта ажыттынарын КНО-нуң секретариады чарлаан. (СЭТА).

НЕПАЛДЫҢ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИ КЫДАТЧЕ БААР

ДЕЛИ. Непалдың премьер-министри Танка Прасад Кыдат Улус Республикага баар деп чалаганы хүлээп алганын «Хин-дустан стандарт» солуп дыннаткан.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Кызылдың күрүнениң педагогика институду

1956—1957 өөредилге чылында

Физика-математика, тыл болгаш литература факультеттериниң (түскай эртеми тыва дыл болгаш литература база тыва школаларга орус дыл болгаш литература) 1-ги курстарынга студентилер хүлээп алырын чарлаан тур.

Педагогика институду ортумак школаларның болгаш техникумнарның башкыларын белеткээр.

Өөредилгениң хуусаазы — 4 чыл.

Институтка хүлээп алыр дугайында билдиришкинни 17-ден 35 хар чедир назылыг, дооскан ортумак эртеминг ССРЭ-нин эр, херээжен хамаатыларынан хүлээп ап турар.

Хүлээп алыр дугайында институттуң директорунуң алынга чорудар билдиришкинге кансырар документилер болза:

тускай ортумак өөредилге черни дооскандының дугайында бишкан билигнин аттестады азы дипломн (болу-биле),

автобиография,

кадының байдалының дугайында шынзылга,

үш фото-чуруук,

Паспорттуң болун көргүзер.

Институтка киирелер дараазында эртеминерниң талазы-биле киреринин экзаменнерин тудар:

а) физика-математика факультединге — орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле), математикага (бижимел болгаш аас-биле) база физикага (аас-биле);

б) тыва дыл болгаш литература тускай эртеминге — тыва дылга (бижимел-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ-нин улустарының төөгүзүнге болгаш географияга (аас-биле);

в) тыва школаларга орус дыл болгаш литература тускай эртеминге—орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле болгаш аас-биле), ССРЭ-нин улустарының төөгүзүнге, географияга (аас-биле) болгаш таштыкы дыл.

Киреринин экзаменнерин «кончуг эки» болгаш «эки» дүүзаглаларны стипендияже шилчидер.

Хүлээп алырының экзаменнери август 1-ден 10-га чедир.

Хүлээп алырының дугайында билдиришкиннерни ыыдыг адресче чорудар. Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 4. Педагогика институду.

Дирекция.

Кудукта ниитинин демир хууну

Ижер суг арыг, оң чок, чыт болгаш багай амдан чок болур ужуруг. Анаа кадыкшылга хоралыг аарыглар тывыллырар түүлер болган микробтар турбас ужуруг.

Мынчангаш кудукту болгаш суг баштарын хирленишкинден эки камгалаар херек.

Бир эвес кудук багай туттунган, нал кажаазының ыы аргыжар оруктарының чоогунга турар болза суг хирленип болур. Арыг эвес түүлер хөрүүнче сиңиптин киргеш, оон соонда кудук кажаазының чарык черлерин дамчыштыр кудукче кирип турар. Ынчангаш кулукту шын тургузар болгаш оларның шын кыдынганын көөр херек.

Кудукта суг демир-хуун-биле хирленип болур.

Демир-хуун үргүлчү-ле арыг турбас. Кудукту үргүлчү-ле аскын хагбайн турары-биле үүрнек бактар болгаш довурак-моосун кирип турар. Чамдыкта суглуг демир-хууныг черге салып, оон аларга довурак чыпырындырып турар, а анаа халдавырлыг аарыгларның микробтары азы глистерниң (курттарның) чуургалары чоргулаар.

Каңдыг-бир бажында арыг кижилер туруп база чалавас. Демир-хуундан болунуң ала-биле суглу узуп ижип, олар сугже микробтарны кирип болур болгаш халламырлыг аарыгларны таладып болур.

Кудуктарда сугну хирлеңдирбес төлээде ниитинин демир-хуунун азарыг чугула. Оон-биле сугну узуп алыр болгаш болунуң демир-хуунуна сугну кудуп алыр. Бир эвес кудукта азы суг доозунде суг арыг эвес деп сестир болза, ону хереглээринин мурнунда хайындырар херек.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкыны.

Кызыл хоорайның Красноармейская кудумчузунда № 77 «А» бажында чурттап турар хамааты Александр Михайлович Кузнецов Чадаана хоорайның Сталин кудумчузунда № 53 бажында чурттап турар кадайы хамааты Татьяна Ивановна Кузнецовадан чарлыг дугайынга херек келдүүп турар. Ук херекти Кызыл хоорайның улус сулуунуң бирги участогунга көөр.

Ленинизм ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында

(Төнчүзү).

эске чурттарда капиталистиг тургузугну даштыкының күштери-биле дүжүрер дээр бодалга үндезилетинин турар эвес, а социалистиг системаның наргыдаа чок арты-кы чоруунга үндезилетинин турар.

Бүдүрүлгенин социалистиг аргазының артык чоруу төөгүлүг хөгжүлдениң бүгү чорудулгазы-биле бадыткатынган. Чижээ, экономиктиг хөгжүлдениң темпилерининг айтырыгларын ап көөрге, сөөлгү 26 чыл-дарның дургузунда (1930 — 1955 чыл-дар) үлетпүр продукциязының немелде өөрүдезинин чылда ортумак темпилери — ССРЭ-де 12,3 хуу, АКШ-та — 3,3 хуу, Англияда — 2,4 хуу, Францияда — 09 хуу болуп турар. Бүгү ниитилелдин үзүк-тел чок өзүп турар материалдыг болган культурлуг хереглелдерин улам долдур кандырары кол шинчилекчи чүүл болуп турар Совет Эвилелиниң социалистиг эко-номиказы капиталистиг чурттарның эко-номиказындан каш-даа катап дүрген хөгжүп турар деп чүве үстүнде саннарлан иллеп-дир.

Үлетпүр бүдүрүлгезинниң өзүлдезининг темпизининг талазы-биле улус демократи-зының чурттары капиталистиг чурттарны база-ла дыка мурнай бергеннер. Үлетпүр бүдүрүлгезинниң дайын мурнундагы денне-лии 1955 чылда Польшага дөрт ажыг катап, Болгарияга — беш ажыг катап, Чехословакияга — ийи ажыг катап, Вен-грияга — үш чартык катап, Румыниага — барык-ла үш катап, Албанияга — он бир ажыг катап, Герман Демократтыг Рес-публикага — ийи ажыг катап ашкан. Кы-дат Улус Республиканың үлетпүр кестүн көрбээн дүрген темпилер-биле хөгжүп турар.

Капиталистиг чурттарның, чижээ АКШ-тың экономиказы болдунуң бүдүрүлгезинниң хемчээн колдуунда дайын чылдарында улгаттырыш турда, социалистиг лагерьнин чурттарының экономиказы тайбың турғу-луушкунуңу үезинде болдунуң хөгжүлде-зинге эң-не эки чедишкиннерни чедип ап турар. 1927 — 1940 чылдарның дур-гузунда ССРЭ-нин үлетпүр продукция үндүрүлгезин чыл бүрүде 18,6 хуу улгат-тырып турда, а АКШ-ның үлетпүр — чүгле 2 хуу улгаттырган. Дайынның чыл-дарында бистин үлетпүрүвүс аажок улуг үрелишкиннерниң үржүү-биле бүдүрүлге-нин хемчээн кудузаткан, АКШ-тың үлет-пүр болунуң бүдүрүлгезин 60 хуу улгат-тырган. Дайын соолундеги чылдарда бай-дал өскерилген: хөгжүлденин темпилери-ниң талазы-биле ССРЭ-нин үлетпүр АКШ-тың үлетпүрүн ыракта эрткен, дыка дүрген өскен. 1948—1955 чылдарның дургузунда совет үлетпүр продукция үндүрүлгезин чыл бүрүде 16,6 хуу, а АКШ-тың үлетпүрүн — чүгле 4,1 хуу улгат-тырган.

Социалистиг экономиканың тайбын ха-рактерлининиң дугайын, бистин экономика-выс капитализм-биле тайбын чарыштын оруунга болдунуң хөгжүлдезинге улуг че-дишкиннерни чедип ап турар дээр дугай-ын ол чорук годаргай хереченлеп тур-рар-дыр. Ол чарышка социалистиг система тиилеп үнер дээрзинге совет кижилер ханы бүзүрелдиглер.

Тайбың кожа-хелбээ турарының политиказын практика кырынга боттандырар, бүгү чурттар-биле найыралдыг харылаа-ларны хөгжүдер болгаш быжыглаар даап Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне болдунуң талазындан бүгү-ле эргежок чу-гула хемчегларни ап турар. Даштыкы по-литика талазы-биле Совет Эвилелиниң бүгү-ле хемчегларя болза, улустар ара-зында харылаалларда дошкууразыкыны эвээжедирин чедип алыр дээш тайбынның болгаш улустарның айыыл чок чорууң быжыглаарынга, бүгү улустарның ара-зынга найыралдыг кады ажылдажылганы хөгжүдерине болгаш идегелди тургузаарынга деткимче бээринче угланган болуп турар.

Совет Эвилелиниң тайбынга инаксыыдыг даштыкы политиказы бүгү чурттарда калбак улус массаларның ортузунда аная-ынак болгаш хүндүлээр чорукту чедип алган. «Бистиң тайбың политикавысты чер делегейниң чонунуң канчаар-даа аажок улуг иррузу хүлээп көрүп турар (Чогаалдар, том. 30, арын 365), дээр дугайында В. И. Ленининиң сөстери бөгүн улам чаа күштер-биле дыннаныр турар.

Тайбың кожа-хелбээ турарының прин-цини бүгү делегейниң улам-на калбак хүлээп алышкынын тып турар. Ол прин-цип социалистиг лагерьнин чурттарының даштыкы политиказының үндезини болуп турар. Ол принцип Индия, Бирма болган эске-даа ол чижектиг күрүнелер-биле даштыкы политикада идепкейлиг чорууну-нуп турар. Бо үе-байдалларда чүгле ийи оруктар туруп турар: бир болза кожа-хелбээ тайбың турары, бир болза төөгүде эң-не үргелчи дайын болур дээр дугай-ында делегейниң аңгы-аңгы чурттарының миллион-миллион кижилери бүзүрен турарлар. Чамдык барының талакы чурт-тарның улус чонга улур агрессчи болуктери кижи төрелгетенин дайынның оруунче кирер идерин ораладыкын турарлар, ынчангаш, янзы-бүрү үзел-бодалдарның кижилеринниң дыка хөй дайынга шиитпир-лиг улурланын, тайбың кожа-хелбээ турары даап туржуп турарлар.

«Янзы-бүрү социал системаларлыг чурттар бот-боттары аная-ла кожа туруп чыдавас деп бодап турар бис — деп пар-тияның XX съездизинге СЭКП ТК-ның отчёт илеткелинде чугаалап турар. Ха-рылаалларны эжиндиринче, оларның ара-зынга идегежир чорукту быжыглаарынче, кады ажылдажылгаже улам ынай чоруур херек».

Анчы үе-байдалдарда янзы-бүрү социал тургузугулуг күрүнелерниң харылаалары-ның эң эки формазы улустар аразында харылаалардың беш принциптери болуп турар: ленисежер талазы-биле бүдүн турар болгаш эскеден хамаарышка чок чорукту кайы-кайызының хүндүлээр чоруу, хал-дашпас чорук, бот-боттарының иштики херектеринге кирипшези, деп эрге болгаш кайы-кайызынга ажыктыы, тайбың кожа-хелбээ турары болгаш экономиктиг кады ажылдажылга.

Быдат Улус Республика биле Индияның идип үндүргени, Азияның болган Африканың 29 чурттарының Баңдунг конференциязының, а ол ышкаш бүгү делегейниң калбак хөй-ниитизиниң деткээни беш принциптер болза, бүгү чер бөмбүрзээнин күрүнелериниң аразынга быжыг харылаа-ларның үндезини болуп болур. Чижээ, беш принциптерге каттышкан, янзы-бүрү со-циал тургузугулуг күрүнелер болур Совет Эвилели биле Индияның аразында харыл-заалар ол чорукту бадыткап турар.

Беш принциптерге бүгү күрүнелерниң каттыжып киреры болза, улустарның ан-ыларычы эрге-ажыктарынга болган негеделеринге харылаар, ур болган быжыг тайбынны хандырарынга аажок улуг ужур-дузалыг болур турган ийик. Ол дээш улус чоннар улам-на идепкейлиг деннисе-жир болза, кожа-хелбээ турарының улуг принциптери бүгү-ле чурттарга улам тур-ген тилээр.

В. ФЕДИНИН.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация кидизининиң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи анчыдыралы, пропаганда, үлетпүр болган транспорт, колээ ажыгагый кидистериниң 3—68, культура болган анчыдыралы, чагза кидистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС — 00315 Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫШЫКАР!

1929 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
8
ВТОРНИК
№ 93 (3516)

Өртээ 20 коп.

БОГҮНГҮ СОЛУПДА:

Францияның социалистиг партиязының төлээлери-биле СЭКП ТК-га бееседалар (1 арын).

Н. А. Булганиннің болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чоруп турарының дугайында тускай үндүрген кино-чурук (1 арын).

Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада чорудар дээш (1 арын).

Колхозчуларга ай санында аванс тыпсыышкыны (1 арын).

С. Торуг-оол. — Арыг-шеверини болгаш культураның айтырыгларынче кичээнгей салыр (2 арын).

А. Лепешкин. — Тудугжуларның чедиишкини (2 арын).

ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министерствозунда (2 арын).

С. Серин-оол. — Арга-ыяштың камгалалын күштелдирер (2 арын).

Пролетариат диктатуразының төөгүлүг дүржүлгезиниң дугайында (2 — 3 арынарда).

З. Рыженкова. — Инек бүгүдүнден 1300 киир сүт дээш (3 арын).

КОЛХОЗ ТУДУУ (3 арын).

Совет-англи чугаалажыышкынының түңнелдиринің дугайын хаштыкы парлалганың бижии турары (4 арын).

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКАДА (4 арын).

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫН ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР

Школаларга өөредилге чылының чедиишкинниг доозугуру бо үеде өөредилге-кижизидилгелиг ажылды шыны-биле тургускандан, башкы бүрүзүнүң, педагогиктиг коллективтиң удуртукчузу бүрүзүнүң өөредилге-кижизидилгелиг ажылды харыысалгалыг көөрүнден хамаарыжыр. Бүгүнде өөредилге ажылының утка-шынары болза, өөреникчилерге чүгле чаңныктарын шиңгээшкиреп эвес, харын бак өөренип алган билиглерни ханылдыры болгаш практикага бижыглаары болур.

Өөредилге чылын чедиишкинниг доозугуру мурнуку уллуңнарда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды школаларда кайы хире эки тургускандан улуу-биле хамаарыжыр. Чамдык педагогиктиг коллективтер үшкү уллуңда өөредилге-кижизидилгелиг ажылды элээн акыжиткен. Тураның оргумак школазында өөредилгениң шынары үшкү уллуңда ийиги уллуңдан белик, 92,3 хуу болган. Ол школаның 12 башкыларының бүгү өөреникчилериниң багай демдектиглер чок болган. Оларга бешки класстарда оруе дыл башкызы эп Грузиниха, төөгү башкылары эштер Матюшкина, Селина, Медведева, башкылаар эштер Макарова, Бошкарова, Горохов болгаш оон-даа өскелер хамаарыжыр. Ынчангаш башкылар коллективи өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың кол хевири болур кичээлче улуг кичээнгейни салып, башкыларның улуг нуруузу кичээл бүрүзүнге эки белеткенип турар. Школаның партия организациязының болгаш администрациязының талазынган башкы бүрүзүнүң класс удуртукчузу бүрүзүнүң ажылын контрольдап, башкыларның ажылыгга ылангыя аныяк башкыларга чогуур дузалажыны көргүзүп, эки дүржүлгени кадбаа-биле нептередип турар. Кызыл хоорайның, Кызыл-Хем болгаш өске-даа район-нарның чамдык школаларының өөредилге-кижизидилгелиг ажылында ындыг чедиишкиннер бар болуп турар.

Ынчалза-даа хөй-хөй школаларга үшкү уллуңнуң түңнелдери күзү көргүзүлгү болганын демдеглээр херек. Чаа-Хөл, Тес-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнарда школаларның өөредилгезиниң шынары аңгы-аңгы болган. Ылангыя оруе болган тывалыллар, математика талазы-биле багай демдектиг өөреникчилериниң хуузу улуг. Школачыларның багай демдектиг болуп турарының кол чылдагааны — башкылаашкының чавыс шынарлыында, башкыларның ажылында чогуур инициатива, чогаадыкчы эгелээшкин чогунда. Хожудан каап турар өөреникчилер-биле тускай ажылды эвээш чорудуп турар. Чаа-Хөл болгаш Тес-Хем районнарның чамдык школаларында оруе болгаш тыва дылдар башкылаашкыны четпес чоруп турар. Школачының алдагаалларының талазы-биле болгаш оон сес курлавырын козуледир талазы-биле ажыл четпес. Математиканы башкыларга амыдыралдың практиктиг айтырыглары-биле холбаштырбайн турар. Ындыг чорук ылангыя Чаа-Хөлдүң оргумак школазында бар, ында үшкү уллуңнуң өөредилгезиниң шынары 71 хуу болган.

Ам экзаменнер мурнуңда өөредилге материалдарын катаптаарын организастаарының улуг дүржүлгези бистиң школаларывыста бар. Эртекен өөредилге чылында Кызылдың, Туранның, Чадананың, Шагаан-Арыгның оргумак школаларында болгаш өске-даа школалар доңчулалдыг кичээлдерни, төгүлү класстарга доңчулалдыг лекцияларны, консультацияларны, экскурсияларны, практикумнарны чорудуп турганнар. Ындыг хемчегларни болгаш өске-даа ол чижектиг хемчегларни бо чылын школа бүрүзүнге чорудар херек.

Теориялыг материалдың катаптаашкынын чорударда бо чылын лабораторлуг практикумнарны болгаш бойдуска, үлегүр черлеринге, МТС-терге, колхозтарга болгаш совхозтарга экскурсияларны башкылар ажыглаар үүрлүг.

Экзаменнерге белеткелди чорударда школачы бүрүзү-биле түс-түе ажылдарны эргежок чугула. Өөреникчиниң кандыг эртемге кошкаан, чүүл билбээнин тодаралыр болгаш аңаа тускай онаалганы берип, оон-биле консультация кылыр херек.

Бир класска ийи чылда олурар чорукту болдурбазы — күүгне талазы-биле чугула соруглга. Ол соруглганы шиитпирлээри башкыдан хамаарыжыр. Ынчангаш башкы бижи улуг күженишкинни үндүрер болгаш школалар директорлары, өөредилге эртелекчилери болгаш улуг өөредилгезиниң ажыдакчылары хөй чүүлдерни кылыр хүлээлгелиг. Бергелерни ажып тиилээрде, башкыларга, ылангыя экзаменнерге өөреникчилерни эң баштай белеткеп турар аныяк башкыларга боттуг дузалажыры чугула. Школаларны экзаменнерге белеткээринге улуг өөредилгезиниң киидистери улуг харыысалгалыг. Бо хүнүерде инспекторларының, кабинеттер эргелекчилериниң кол ажылдаар чери школа болур. Олардан дузаламчыны болгаш сүмезин башкылар манап турар.

Ам башкылар коллективтери чогаадыкчы улуг кодургүшкүн-биле ажылдап турар. Совет башкы бүрүзү школачыларны экзаменнерге эки белеткээр күзелбиле долгуган. Школаларга өөредилге чылын чедиишкиннинг доозарда башкыларга дузалажыры — партия, совет, комсомол, профэвилел органнарының, бүгү хөй-ниитиниң хүлээлгези болур.

Парлалга хүнүнге алдар кылдыр

Май 5-те Москваның ажылчы чоннары совет парлалга хүнүн демдеглээннер.

Эвилелдер бажыңының Колонналарлыг залынга солуннар, журналлар, полиграфия бүдүрүлгелериниң парлалга черлериниң ажылдакчыларының болгаш найысталдың ажылчын корреспондентилер активиниң парлалга байырлалынга холбаштырган хуралы болган.

Парлалга хүнүнүң дугайында илеткелге кылган «Правда» солуннуң кол редакторунуң орлаакчыны П. А. Сатыков СЭКПниң XX съездиниңиң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиннинг боттандырарынче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга парлалганың сорулгазын тодаргайлап чугаалаан.

Хуралга элээн каш хаштыкы чурттарның журналистери база олурушкыннар.

Хуралдың киржикчилериге концерт көргүскен.

(СЭТА).

Радио хүнүн демдеглээни

Радио хүнү—май чединиң совет улус калбаа-биле демдеглеп эртирген. Радио хүнүнге холбаштыр Кызыл хоорайга, харылзаачыларның клубунга байырлыг хурал болган. Анаа харылзаа ажылдакчылары, радиоинформация килизиниң ажылдакчылары болгаш партия, совет, хөй-ниити организацияларының төлөөлекчилери киришкен.

Радио хүнүнүң дугайында илеткелди областтың харылзаа эргелелиниң кол инженери эш Оседкин кылган. Эш Оседкин болдунуң илеткелинге радио эң-не баштай бистин чуртувуска төрүттүнгенин, Совет Эвилелинде радионуң калбаа-биле хөгжээнин, ылангыя Совет Тывада радиожулганың дугайын тодаргайлап чугаалаан.

Хурал соонда областтың национал театрының артистериниң концерти болган.

МТС-терде радио харылзаазы

Чурттуң МТС-териниде радио станцияларының саны чыл бүрүле өзүп турар.

РСФСР-ниң көлөө ажыл-агыйн Министерствозундан СЭТА-ның корреспондентилерге дыңнаткаш болза, Россия Федерациязының МТС-тери бо чылын 12 муң ажыг радио станцияларын алыр, ол дээрге бүрүк бүгү трактор бригаларынга радио харылзаазын берген турар.

Татар АССР-ге, Алтай крайга, Новгород болгаш өске-даа областтарда МТС-тер көлөө ажыл-агыйн эргелелдери-биле аразында радио харылзааларыг болуп турар. Радио харылзаанын ачызында көлөө ажыл-агыйн органнары МТС-тер-биле чагаалажыр чоруун элээн кызырган болгаш бүдүрүлгенин айтырыгларын дүрген шиитпирлеп турар апарган. Көлөө ажылагыйн эргелелдериниң МТС-тер-биле харылзаа тударында радио станцияларын бо чылын Марий АССР-ге, Рязан, Смоленск болгаш өске-даа чамдык областтарга дерип кылган турар. (СЭТА).

Н. А. Булганиннің болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чоруп турарының дугайында тускай үндүрген кино-чурук

«Н. А. Булганиннің болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияда чоруп турары» деп чаа тускай үндүрген кино-чурукту—Москваның кино черлеринде көргүзүп эгелей берген. Фильмде Н. А. Булганиннің болгаш Н. С. Хрущевтуң Лондонда чоруп турарын, «Сенотафта»—болдунуң Төрээн чүрту дээш тулчуушкуннарга өлүрткен Великобританияның дайынчыларының тураскаалынга оларның чечектер салып турган ойун көргүскен. Совет улуртукчуларын Букингэм ордузунга чорааны, Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иденнин албан кылып турар черинге барганы, Лондон Ситизининг муниципалдыг Чөвүлелинге болган байырлалдыг артенги шайлалга чурукта база көргүстүнген.

Фильмиин элээн хөй чуруктары Гринвичиле Халлның шериг-далай коледжизинге, Харуулдыг атомнуң эртем-шинчилел төвүнге болгаш Оксфорт деп университет хоорайга Н. А. Булганиннің болгаш Н. С. Хрущевтуң чорааныңга турацкаатынган.

(СЭТА).

Франциянның социалистиг партиязының төлээлери-биле СЭКП ТК-га беседалар

Бо чылдың май 4 болгаш 5-те СЭКП ТК-га чоокта чаа Москвада келген Франциянның социалистиг партиязының төлээлери-биле беседалар болган. Беседаларга киришкеннер болза: эштер Н. С. Хрущев, А. И. Микоян, М. А. Суслов, Д. Т. Шепилов, Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның кежигүү эш М. Б. Митин болгаш СЭКП ТК-ның аппаратының харыысалгалыг ажылдакчызы эш Д. П. Шевлягин составтыг СЭКП-ниң төлээлери болгаш Пьер Коммэн, Жорж Бриттель, Андрэ Филип, Робер Вердье, Марсо Пивер, Робер Бутан, Амалу Ламин-Гэя, Люсьен Пейрасэль, Морис Дейксон, Шарль Наво, Орест Розенфельд болгаш Кристиан Кайер составтыг Франциянның социалистиг партиязының төлээлери.

Элээн каш шактарның дургузунда үргүлчүлээн беседалар найыралдыг байдалга болгаш бот-боттарынга долу ажыт-чажыт чок чоруктун байдалынга эртекен.

Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада чорудар дээш!

Тарылганың шиитпирлиг хүннери

Чээн-Хемчик районнуң колхозчу ажылчылары, Чадаана МТС-тиң механизаторлары часкы тарылганы дүргеп болгаш бежик шынарлыг чорудар, бүгү көлөө ажыл-агый культураларының байлактыг дүжүүн ажыр дээш күженишкинниг ажылдап турарлар.

1956 чылдың часкы тарылгазынга машина-трактор станциязы багай эвес белеткенгенин тарылганың эртекен хүннериниң түңнелдери көргүскен. Район апрельдиң 30-де тараа культураларының тарылгазының планын 65,1 хуу кылыыр күүсеткен. Колхозтардан Жданов аттыг колхоз тараа культураларының тарылгазының планын апрель 29-та 100,1 хуу күүсеткен, Ленин аттыг колхоз 500 га планын 570 га кылдыр тарып чашкан. Часкы хову ажылы Калинин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарда база бежик шынарлыг чорун турар.

1956 чылдың часкы тарылгазынга районнуң база бир кол белеткели трактор бригадаларының бригадирлеринге бежик мергежилдиг болгаш организаторлуг кижилерни шилип киргенги болур. Чижээ, Жданов аттыг колхозта комсомолчу эш Койгарадовка удуртурган комсомолчулыктарның трактор бригадазы болгунуң планын эки күүсеткен турар. Ол бригадада тракторист комсомолчулар эштер Болчин, Онур-оол болгаш өскелер-даа тарап чажарының болгаш чер аддарарының планнарын 200 — 250 хуу, а чамдык хүннерде 300 хуу күүсеткен турарлар.

Ленин аттыг колхозта трактор бригадазының бригадири коммунист эш Ачыковский болдунуң бригадазының ажылын мергежилдиг удуртуп, көлөө ажыл-агый машиналарының болгаш тракторларының техниктиг ажаалгазын эжиктикенинге түңнелинде колхозта часкы тарылганы эки чоруун, кол культура болур кызыл-тасты чажарын апрель 25-те ажыр күүсеткен болгаш ам планнан ажыр 70 га кызылтасты тараан.

Оз ышкаш кызылтасты чажарының планын Калинин аттыг болгаш «Коммунизмче оруг» колхозтар апрель 28-те күүсеткилээн. «Коммунизмче оруг» колхоз кызылтасты планнан ажыр 100 ганы тарыыр деп турар.

Часкы хову ажылдарының үезинде «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг, Сталин аттыг болгаш «Искра» колхозтарның ашталар черлери трактористерниң оран-бажының база өске-даа хандырылгазын эки тургускан. Ленин аттыг, Сталин аттыг болгаш «Искра» колхозтарның хову тарылгаларында көскү агитациянның материалдарын база радиоприемниктерни, библиотекаларны организастаан, кинолорны үзүүрүп, колхозтарның болгаш район төвүнүң бот-тывынгыр, уран-чүүл коллективтер солун концерттерни көргүзүп, лекцияларны, беседаларны чорудуп турар.

Оон-биле чергелештир, часкы хову ажылдарының үезинде көстүп турар четпестерни демдеглээри чугула. Кожар машиналарның септелгезинче Чадаана МТС-тиң сагыш салбаанының база СЭКП райкомунуң болгаш райүүскомунуң талазынган контроль чогуунуң түңнелинде часкы тарылганың чорудулгазында ол машиналарның иштелдиг үредилгилерни «Кызыл тараачын», «Большевик», «Коммунизмче оруг» колхозтарда болуп турар. Чүгле тракторлар септен алаа-да бүгү чүве болуу баар деп чамдык ажылдакчыларның болган турганы частырыг болганын бо чорук хереглеп турар.

Районда чамдык колхозтар часкы тарылгага кошкак белеткелдиг киргеп. Чижээ, Жданов аттыг колхоз (даргазы эш Тамбар) үрединнер 100 хуу арыглатынган деп мурнунда районга медээлеп турганы. Ам херек кырында бо хүннерде ол колхозтта 20 гонна кызылтас үрединиң четпес. Ону районнуң удуртукчулары ойлашпазы хынап көрбээн. Ам эскерт культуралар-биле планны күүсеткен. Ол ышкаш болгаш «Коммунизмче оруг» колхоз улуг кичээнгейни салган. Бүгүдүзе тарыыр шөлүү эки суггаттыг черде белеткеп, ынча 500 гонна хире чүрт ниитиниң улобреникезин төккен, кукуруза өстүрер талазы-биле комсомолчу-залыктарның бригадазын тургускан.

Районнуң чамдык колхозтарында кукуруза тарылганының талазы-биле байдал багай болуп турар. Олар кукуруза үрединиң район төвүнден белеткеп, тарыыр шөлдү белеткеваан, улобреникезин төккээн.

Картофель болгаш ногаалар олуртулганынче белеткел районда кошкак. Районнуң колхозтарында хереглеве чүгүүр картофель үредининиң чүгле 60 хуузу бар. Оон үрединин тыптынып алыр талазы-биле чамдык колхозтарның удуртукчулары боттуг хемчегларни ап чорутпайн турар.

Ам часкы тарылганың шиитпирлиг хүннери. Бар четпестерни чайлаары, тараа культураларының тарылгазын колхоз бүрүзү белик шынарлыг доозарын, оон улаштыр кукуруза тарылгазынче, картофель, ногаалар олуртулгазынче кирип, бо культураларның планын ажыр күүсетпишаан, бежик шынарлыг доозар дээш шудургу ажылдаары негетиниин турар.

Хожудан турар колхозче күш салыр

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы», Ворошилов аттыг болгаш Молотов аттыг колхозтары кызылтас тарылгазын май 1-де доозаннар. «Тишелге», «Сталинчы оруг» болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозтар кызылтас тарылгазын доозарынга чедип турар.

Районда «Кызыл тук» көлөө ажыл-агый артели часкы тарыга талазы-биле кончуг хожудап турар. Оон чылдагааны болза, Сарыг-Сеп МТС-тин ында трактор бригадазының (бригадири эш Афанасьев) тракторларының септелгезинин багайында. Ол бригадада 1 трактор бар. Оларның бирээзин-ле биче күштүг, а өскелери НАТИ, дизель деп күштүг тракторлар болур. Септелгени харыысалга чок багай чорутканындан үш тракторлар амга чедир ажылдавайн аңаа турар, а өскелери үргүлчү үредип, орта ажылдавайн турар.

Моон түңнелинде 7 тракторлар-биле апрель 25-тен май 5-ке чедир 10 конуктуң иштинде чүгле 491 ганы чажып тараан азы бир хүнде 49-ла гектар онаажып турар. Өске колхозтарда чамдык тракторларның бирээзи-ле хүнде моон ыракта хийнү чажып турар болгай.

Сарыг-Сеп МТС-тиң директору эш Пашенко, кол инженери эш Шубин олар Молотов аттыг, Ворошилов аттыг колхозтардан 2 тракторну бо колхозче чорудар айтырыгны үш хүн иштинде шиитпирлеп чадап турар.

Колхоз-биле керээлиг хүлээлгезин мынчаар багай күүседип турар. Өске колхозтардан тракторлар эккээр айтырыдоп-дораан шиитпирлеве, чок болза колхозта үредип турар тракторларны үредип алган чүрттан ажылдаска— колхозчулар хомудан турар.

«Кызыл тук» колхозтуң бо чылын тарыыр тараазының планы 1800 га, ону колхозчулар 2 муң га чедирер деэн. Бир эвес МТС-тиң талазынган эң шынгыы хемчег албас болза колхозтуң часы тарылгазының хуусаазы чүгле улакшыгар эвес, харын план күүсединиринге бергедээшкинни таварыштырары, тарылганың шынарын кудуладыры чайлаш чок болур.

Колхозчуларга ай санында аванс тыпсыышкыны

Улус ажыл-агыйының өске адырлары ышкаш, көлөө ажыл-агыйны күштүү-биле кодургининиң кол болгаш шиитпирлиг чүүлү болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белидери, оон сагылга-чүрүмүн быжыдары, массаларның инициативазын болгаш күш-ажылчы иделекейин улам ынай хөгжүдери болур. Ленинчи айтышкыннарны барымдаалаап, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак колхоз бүдүрүлгезиниң күштүг кодургүшкүнүнге колхозчуларның материалдыг сонуургалын белидер хемчегларниң калбак системазын боттандырып турар.

Колхозчуларны материал талазы-биле өөртүп деткиринин хевирлери хөй. Оларның түс бүрүзү кандыг-бир хемчег-биле ниитиниң ажыл-агыйын кодургинин деткип турар. Эң боттуг, үре-түңнелдиг хемчегларниң бирээзи колхозчуларга ай санында аванс тыпсыры болур.

Бо херектиң чугулазын бистиң областың элээн хөй колхозтарының дүржүлгези бүзүреп турар. Каа-Хем районнуң «Тишелге» колхозу ай санында аванс тыпсыр чорукту эртекен чылдың мартта бир дугаарында эгелээн. Ол дээрге шынгыы белеткел ажылының түңнели болур. Учёттуг үндезини-биле экижилери, санхөөнүң чурумун быжыары, акша-хөреңгини тывары, колхозчулар-биле санажылганың корум-чурумун тургузары эргежок чугула турган.

Колхозтуң баштаар чери хаваннарны семирти азыраарын, эрте быжар ногааларны болгаш картофельди өстүрүнүн чорукан. Ол чорук чыл эгезинде эргежок чугула акша-хөреңгилиг болурун хандырган. Авансыны акша оруглаарның киргенинден хамаарыштыр чаа эртекен айда ажылдап алган күш-хүннеринге тыпсып турган. Моон ужурунда ай санында акша авансызының хемчээли чангыс ай эвес болган. Колхоз марттан октябрьга чедир күш-хүнү бүрүзүнге 1,5 рубль, ноябрьда — 2 рубль, декабрьда — 3 рубль барып турган. «Тишелге» колхозта авансыга тыпсыр акша-хөреңгилериниң кол кирер дөстери ыңдыг: картофельди салып сайгарганындан 21 муң рубль, сүттүг дужаагаанындан болгаш сатканындан 41,5 муң рубль, дүк дужаганындан 31 муң рубль, семирти азыраан хаваннарны салып сайгарганындан 96 муң рубль. Октябрь, ноябрьда тарааны дужаганындан болгаш сатканындан 308 муң рубль кирген.

Ынчангаш тулуушкунну болгаш механизасташкынны чорударынга, а ол ышкаш колхозчуларга аванс тыпсырынга колхоз чогуур түңнү үзүп үндүрер бүрүү арганы болган. Ай санында аванс тыпсыры колхозчу бүрүзүнүң болдунун бюджединиң быжыктырган. Артель кежигүү бүрүзү ай санында 200—300 рубльди ап турган. Оон ангыда тараа болгаш өске-даа продуктуларны ап турган. Тудугжу Е. Леонтьев июньда 200, октябрьда 260, декабрьда 390 рубль алган. Ам баштаар чер ай санында күш-хүнү бүрүзүнге үш рубль тыпсырын шиитпирлээн.

«Тишелге» колхозтуң даргазы эш Зайцевтиң чугаалаан турары болза: «Колхозка ай бүрүзүнде колхозчулар ниитизи-биле 5—8 муң күш-хүннерин ажылдап ап турар. Ол күш-хүннеринге тыпсыр акша-хөреңгини черле тып ап болур». Ынчаарга бисте элээн хөй колхозтарның баштаар черлери акша-хөреңги чок деп алгаш, аванс чорударын шиитпирлевейн турарлар. Ол ёзулуг шын эвес бодал болур.

Ай санында аванс тыпсыры күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн быжыдарынга, оон бүдүрүкчүлүүн белидеринге улуг ужурдузалыг дээрзин Каа-Хем районнуң Молотов аттыг колхозунуң чижээ база көргүзүп турар. Моон мурнунда ол колхозка күш-ажылдың сагылга-чүрүмү кончуг кошкак турган болза, материал талазы-биле детким хемчегларни, оон иштинде акша авансызын тыпсырын чорукан соонда күш-ажылдың сагылга-чүрүмү быжыган. Колхоз бүдүрүлгезинде ажылдап турарларның саны барык ийи катап кеңүзээн. Бир эвес 1954 чылда ортумаа-биле күш-ажылы кылыр бир колхозчуга 437 күш-хүнү онаажыр турган болза 1955 чылда ол 583 күш-хүнү четкен. Колхозта күш-хүннериниң миниимумун чедир ажылдап албаан чаңгыс-даа колхозчу чок. Моон түңнелинде колхозтуң ажылагыйы дыка кодургелеп.

Бо колхозтарның үлегер-чижээ-биле бо чылын область 15 колхозтар ай санында акша авансызын тыпсыр чурумну эгелээн.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылын хостуу» колхозунуң баштаар чери бо чылдың январьда ниитизин ажыл-агыйынга ажылдаан күш-хүнү бүрүзүнге беш рубль хемчээлдиг акша авансызын тыпсырын шиитпирлээн. Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын», «Искра», «Октябрь 30 чылы», Бии-Хем районнуң Кочетов аттыг, «Кызыл тараачын» болгаш өскелээ колхозтар акша авансызы-биле колхозчуларга он-он муң рубльдерни тыпсырын шиитпирлеп турарлар.

Бүгү колхозтарга ай санында аванс тыпсырын чорудары чамдыкта колхозчуларга ажыр аванс бере бээр чорукту болгурбас болгаш колхозчу өг-бүле бүрүзүнүң бюджедин быжыдар. Бол чүве болза, ниитизиниң ажыл-агыйын хөгжүдеринге колхозчуларның материалдыг сонуургалын белидери болур.

Амгы үеде акша-хөреңги талазы-биле бергедеп турар колхозтарга ай санында тараа-биле аванс тыпсыры эргежок чугула. Кызыл районнуң «Тишелге» колхозунуң (даргазы эш Чүлүм) чижээ алырга, ол колхоз 1954 чылда 70 гонна тарааны артырып алган, 1955 чылдың марттан эгелээш, ай бүрүзүнде ажылдап алган күш-хүннеринге тыпсып турар апарган. Ортумаа-биле күш-хүнү бүрүзүнге 1,5—2 кг тарааны тыпсып турган.

Бо колхозка ак-сеткилдиг ажылдап турар колхозчулар авансыга хөй тарааны ап турган. Чижээлээрге, хойнгу Бугалдай кадайы-биле каны ай санында 300—400 кг тарааны ап турган. Балырчы Хайнер-оолдуң өг-бүлези үш айларның дургузунда 1,5 гонна тарааны алган.

Колхоз чылда ортумаа-биле бир күш-хүнү бүрүзүнге 1,5 кг тарааны авансыга тывыскан болза, оон аңгыда чыл тончузунде бир күш-хүнүнге-ле 3,5 кг тарааны база берген. Бо чорук колхозчуларны тараа-биле бүрүн хандырар, а ышкаш ажыр аванс тыпсы бээрин дурбас арганы колхозка берген.

Бир эвес колхозчу багай ажылдаза, аванс тыпсын турган үеде оон эвээш болур болгаш дараазында айда хөйнү ажылдарын оралдажыр.

Моон түңнелинде «Тишелге» колхозка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү мурнукузундан бедээн. Эртекен чылын колхозчулар га бүрүзүнден 18 центнер дужүтту өстүрүп алган, сүт саалдазы бедээн. Бо чылын колхозтуң баштаар чери тараа-биле аванс тыпсырын уламчылаар деп шиитпирлээн.

Натура болгаш акша авансызын чорутканда колхозтарның бухгалтерлериниң ролю болгаш харыысалгазы бедип турар. Чүгле учёттуу, оруглаарның планнаашкынын экижидип тургаш, ай санында аванс тыпсырынче кирип болур. Сан ажыл-агыйынга корум-чурумну тургузары, айлар азы кварталлар аайы-биле сметаны чогаадыры чугула, ол чорук ашкахөреңгилерни дилеп тывар арганы бээр. Ол чокка күш-хүннеринге аванс тыпсырынга акша-хөреңгилериниң доктаамал чыыдазы болдунмас.

Ай санында аванс тыпсырын ажылагыйга дидими-биле чорутса чогуур. Ол болза колхозтарның болган колхозчуларның эрге-ажыктары-биле бүрүн дүжүүт турар.

В. СОКОЛОВ.

областтың көлөө ажыл-агый эргелелиниң өөрүкхоо кидизиниң начальныгы.

Арыг-шеверниң болгаш культуранын айтырыгларынче кичээнгей салыр

Бистиң партиябыстың XX съездиниң Совет Эвилелиниң экономиказын болгаш культуразын улам ынай күүлүг кедүрериниң, улустуң чаагай байдалын бедидериниң улуг программазын айыткан. Съезтиниң төөгүдүг шиитпирлериниң совет кижиниң дугайында, оон бүгү-ле материалдыг болгаш культурлуг негелделерни хандырарының дугайында айтырыг чугула черни эвлеп турар.

Совет Эвилелиниң составында Тыванын киргениниң бээр үеним иштинде тыва улустуң амыдырал байдалы танытынмас кылдыр өскерилген. Совет Тыва—Совет Эвилелиниң чечектелип турар бүдүнналарының бирээзи болу берген. Тывада чурт үлетпүрү азып сайзыраан болгаш шаандагы кешкүн араттар коллективтиг ажылагыйларга каттышканнар. Ам үеде тараачын ажыл-агыйларның 95 хуузу колхозтарда киргеп.

Оон-биле чергелештир тыва улустуң культуразы өскен, культура-амыдыралдың бүгү-ле талазында өскерүүшүн болуп турар. Колхоз бүргүү школалыг, эмнелгелиг, клубтуг, библиотекалыг, туруп кинолуг, колхозтарының хөй нуруузу божуур бажыннарлыг, үргүлер ялилерлиг, садтарлыг болгаш иштиниң чүнар-бажыннарлыг апарган. Социализтиг утка-шынарлыг, национал хевирлиг культура улам сайзырап, тыва улустуң иштинден артемденнер, чогаалчылар, башкылар, эмчилер өзүп үнген.

Моон уламыдан колхозчуларның культурлуг болгаш материалдыг байдалы чыл келген түлүп-на экижип, билиг медерели бедип турар. Ол байдалды бистиң чамдык колхозтарывыстан көрүп болур. Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң суурунда иштиниң чүнар-бажыны, эмнелге, үргүлер ялизи, клуб, школа бүрүн бар. Колхозчуларның шак мынчаар хандырганы чоруу колхозтуң иштиң ажыл-ишкә улуг сагыларны чедирип, ол — колхоз бүгү-ле көргүүлериниң талазы-биле областтың дээре колхозтарының бирээзи болуп турар. Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозта культураның төптери бүрүн тургустунган, оон түннелинде эрткен чылын хөрээжен колхозчылардан чыглагаан чокка күш-хүнүнүң минимумуун күүсеттээн кижилер чок болган.

Ындыг болза-даа шаандагы чыдың калган амыдыралдың чамдык артышкынналары бистиң амыдыралывыста ам-даа таварыжы турар. Оон бир барымдазын культурлуг чурттаганың арыг-шеверни сагыйын турары, ону чайладырының эргежок чүгула хемчегеринче кичээнгей салдынкайын турары болур. Мында чүнар-бажың, ырыдаттынар бажың, пок, чүүлү төгер ышер, колхозчуның чурттага бажыңын, оон ооңдан девискээринин арыг-шеери кол хамаарыр.

Дыка хөй колхозтарда чүнар-бажыннар ээр-даа болза, олар чеп ажыглатынмайн, олардың колхозчулар чыл-чыл, ай-айында ажа чүнмайн турары чажыт әвес. Кижилерниң кадының камгалаарынга чүнар-бажының ажык-дүзазы тайыбыр чокка-ла билдингир. Мындыг турбуже дыка хөй колхозтарның баштаар черлери амга чедер иштиниң чүнар-бажыннарын түгээн алган: ангы-ангы социал системаларлыг күүнелерниң тайбың кожа-хелбе турар аргалыын болдуруп турар ленинчи политиканы амыдырала бызыы-биле чорудар дугайында, совет демократияны хөгжүдер дугайында, партияга коллективтиг удуртулганың принцибин чайгылаш чок сагыыр дугайында, партияда четкистерни чугаалажып көөр дугайында, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүнүң алдыгы беш чыл планын бажылыар дугайында болган оон-даа өске.

Ийи-чангыс кижилерге чүүгүр чорукка улуг демисежир дугайында айтырыг СЭКП-ниң XX съездиниң ажылыга чугула черни эвлеп. Ийи-чангыс кижилерге чүүгүр чорукту иштеразының факт-барыкылазын съезд бүгү-ле дорту-биле ылереткен, совет иштилелдиң амыдыралынга ол чорукту үр үеде туруп турганы ажыында хөй-хөй алдагларга чедиргеп. күзенчиг әвес уржуктарны болдурган. Боскунуң алдагларын дидим-биле шүүлгүүзөрин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чорукталы маркселенинизминиң бедик партийжи принципиалдыының болгаш улуг амыдырачызының дугайын хереченлеп турар. Бодунуң алдагларын бодунуң кежигүннериниң чаа дуржулгазын түнээн база алаан каш чугула шиитпирлерни хүлээп алган: ангы-ангы социал системаларлыг күүнелерниң тайбың кожа-хелбе турар аргалыын болдуруп турар ленинчи политиканы амыдырала бызыы-биле чорудар дугайында, совет демократияны хөгжүдер дугайында, партияга коллективтиг удуртулганың принцибин чайгылаш чок сагыыр дугайында, партияда четкистерни чугаалажып көөр дугайында, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүнүң алдыгы беш чыл планын бажылыар дугайында болган оон-даа өске.

Ийи-чангыс кижилерге чүүгүр чорукка улуг демисежир дугайында айтырыг СЭКП-ниң XX съездиниң ажылыга чугула черни эвлеп. Ийи-чангыс кижилерге чүүгүр чорукту иштеразының факт-барыкылазын съезд бүгү-ле дорту-биле илереткен, совет иштилелдиң амыдыралынга ол чорукту үр үеде туруп турганы ажыында хөй-хөй алдагларга чедиргеп. күзенчиг әвес уржуктарны болдурган. Боскунуң алдагларын дидим-биле шүүлгүүзөрин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чорукталы маркселенинизминиң бедик партийжи принципиалдыының болгаш улуг амыдырачызының дугайын хереченлеп турар. Бодунуң алдагларын бодунуң кежигүннериниң

чоруур бичии уруг агаарны болгаш чеминти иезинин организмин дамчыштыр алыр, ынчангаш сааттыг хөрээжен кижи хирлиг чоруур чорук болунга-даа, төлүнге-даа хоралыг. Моон ужурунда сааттыг хөрээжен кижи мага-болуң үргүлүг чүп, арыг-шеверни сагыыры чугула.

Чамдыкта чүнар-бажынга чүнгаш хирлиг хевин олчаан кедип алыр таварылгалар бар. Мындыг чорук кижиниң кадынга хоралыг деп чүвени билзе чогуур. Чүнар-бажынга кирген арыг, шык кешке хирлиг хепти кедиптерге, кижиниң мага-болунче хир дүрген сине бээр. Ынчангаш чүнар-бажынга киреринин мурнунда иштики хепти ынавыла чүп алыр херек.

Бичии үргүларны арыг-шевер ажаары оларның мага-болунуң сайзыралынга болгаш организминиң кадык-чаагай болурунга улуг ужур-дүзалыг. Бичии үргүларны арыглап чугбас, оларның хевин солувас, оон түржүк хой ээзэ ургаш тыва кавайга чыпшыр шарып ажаар чорук чаш үргүнүң кадынга эвээш әвес хораны чедирер деп чүвени ие бергек билзе иогуур. Мынчангаш бичии үргүларны культурлуг ажаап доруктурарынче хамыктың мурнунда хөрээженнер организациялары, кадык камгалалының ажылакчылары улуг кичээнгей салыр хүлээглелиг.

Арыг-шеверни сагыыры, культурага чанчыгары колхозчу бүргүзүнге, ыланғыя мал фермаларында ажыдап турар колхозчуларга онза чугула. Колхозтарда бригделдезтүг мал фермаларында ажыдап турарларже кичээнгейни салып, колхозтарның баштаар черлери оларны тускай хептербиле хандырбышаан, оларга чүнар-бажынны түлүп тургузары эргежок чугула.

Колхозчу суурларның, колхозчуларның арыг-шеверни сагыырынга, чөөнүң кадыын камгалаарынга арыгланыр бажыннарның, пок, чүүлү төгер оңгарларның бар турары улуг ужур-дүзалыг. Амгы үеде дыка хөй колхозтар төптеринде, колхозчуларның чурттага бажыннарының чанында олар чок болуп турар ужурундан колхозчу суурларның арыг-шеверя кончуг куду деннелде туруп турар. Бо талазы-биле колхоз баштаар черлери, кодээ Советтер чугула хемчегерни алыр ужурлуг.

Чурттага бажыннары херимнин, анмаарлыг, ногаа шолдуг болуру чугула. Хөй-хөй колхозтарда чурттага бажынарының крышазы, анмаары, херими чокка ажыглага кирип турары ыын әвес. Ону болдурбас дээш тодаргай хемчегерни алыр ужурлуг. Суурну-даа, чурттага бажынарының чанын-даа чаагайжыдары, ыыштарны тарып олуртуру, чечектер тарылгавын организастары чугула. Ол хөрекше хөй-нийги организацияларының киржилгези, оларның инициативазы улуг рольду ойнаар.

Ынчангаш арыг-шеверниң болгаш культураның айтырыгларынче кичээнгей салыры — колхозтар баштаар черлериниң, партия организацияларының чугула соруглазы. СЭКП-нин райкомнары, райкүүскомнар колхозтарга чүнар-бажыннарны, үргүлер ялилерин тударынче онза кичээнгейни салыры чугула.

С. ТОРУГ-ООЛ.

СЭКП обкомунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар киллиэзиниң эргелекчизи.

Тудугжуларның чедиишкини

Бүш-ажылдың будурубчулуун бедидер дээш чарыштың калбарткаш «Тыва тудуг» трестизиниң тудугжулары багай әвес түннелдерни чедип алган.

Кызыл МТС-тиң тудуушкунунда ажыллап турар прораб эш Сидоровка баштаткан тудугжулар мында үргүлер салынын тудуушкунун май 1-зин таварыштыр доосказ. Ленин кудумчузунда 18 квартиралыг үш каът бажыңның болгаш совпартшколаның бажыңының тудуу тулуктеп турар. Оон тудугжулары чарышка алган хүлээлгезин үре-түннелдиг боттанырып турар.

Эш Боллованың бригадирлээн штукатурщиктер бригадазы аъш-чем будурулелериниң тудуушкунунда албан черинин ийи каът бажыңының иштики штукатуразын хуусаа бетинде эки шынарлыг доосказ. Бригаданың кежигүннери хүн нормазын үргүлүг 140 — 160 хуу күүсединип турар.

Эштер Оюн Балзан, Цуканов, Малышев, Хачатурян, Синкевич, Бонев, Житков оларның баштаан бригадалары апрель айның будурубчулуун апрель 22-де хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Социалистиг чарыштың киржикчилериниң мурнуку олуруунда Кызылдың бүс күжү-биле ажылдаар электростанциязының тудугжулары чоруп олурар. Олар бирги квартада чаалап алган шиитпир Кызыл тугун быжыг тудуп турарлар. Бетон салыкчылары ам үеде станцияның бажыңының кол быжыглалдарын бетоннаарын эгелээн. Олар ажылдың бедик шынарын чедип албышаан, хүн-бүрүде бүүн чартык болгаш ийи норманы күүселип турарлар.

Тудуг трестизиниң коллективи бо чылын оларның мурнунда салдынган тудуг ажылдарының планын боттандырар дээш күш-ажыгчы чедиишкиннерин улам-на быжыглап турар.

А. ЛЕПЕШКИН.

Артистер колхозка чорааң

Областың национал театрының артистери чоокта чаа Эрзин районнуң «Чаа оруқ» кодээ ажыл-агый артелинге «Садтар чечектелип тур» деп шин көргүскенер. Садчы Карп Ивановичиниң ролюн артист Өлзей-оол, сал таныныың Савелий Сверчоктуң ролюн артист Бөк-оол, Наталья Буъминичнаның ролюн Баир эки күүселип, көрүкчүлерниң кичээнгейин таарга тутканнар. Артистер Бады-Сагаан, Доржу-Ханда, Оржунмаа олар боттарынга онаашкан рольдарын чедиишкинниг күүсеткеннер. Театрның артистери колхозка ээдп концерт, шилер көргүзүп турарын колхозчулар күзээн.

Ф. АРАКЧАА.

—⊙—

Сес бөрүкү өлүрген

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң кежигүнү Монгуш Бора-Хөө бо чылын 2 улуг бөрүнү, 6 бөрзектерни өлүргеш, районнуң белеткел конторазынга дүжаагаң.

Эш Бора-Хөө күскү аңныр сезонунга чедир 2 бөрү өлүрерин хүлээнгеп.

М. ЧИЖИТ-ООЛ.

ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министерствозунда

Бо чылдың март 22-де ССР Эвилелиниң Даштыкы Херектер Министерствозу Совет Эвилелиниден ГФР-же герман хамаатыларны чандырар дугайында айтырыгга хамаарыштыр Германияның Федеративтиг Республиказының Москвада Элчин черин сөөлүг чылдарның дүргүзүнде совет органчарының деткимчези-биле эргежок чугула ажылдарны чоруткан.

Герман Демократтыг Республиканың Президентизи В. Пиктиң кыган дилээ-биле, а база ол ышкаш 1955 чылдың сентябрьда Москвага чугаалажышкыннар үезинде ГФР-ниң чазак төлээлериниң чугаалаан дилээ-биле холбаштыр Совет эргечагырганнар болза Совет Эвилелиниң улустарынга удур оларның кылган үүгедиглери дээш кеземчелин эртирип турар шаанда туттурган немец шеригларын болгаш немец хамаатыларны ГДР-же болгаш ГФР-же 1955 чылдың төнчүзүнде болгаш 1956 чылдың эгезинде чандырган деп чүве база билдингир болгай.

Немец хамаатылыг болгаш Совет Эвилелиниң девискээринде туруп турар кижилер, Элчин черинин медээзин ёзугаар алырга олар ССРЭ-ден ГФР-же чоруурун күзеп турарлар дээр аянныг кижилерниң дандызын ССРЭ-нин ДХМ-ге чоокта ГФР-нин Элчин чери киргени-биле холбаштыр. Министерствонуң дыннадыры болза, ону харылаар эргелиг Совет органнар бо үеде ол дандызыны хынап турар.

Бир эвес ол дандызда адаан кижилерниң ортузунан ГФР-же баарын күзээр немец хамаатылар бары илерээр таварылга турар болза, олар ол соруглга-биле ГФР-нин Элчин чери-биле харылзаа кылыр долу арганыг дээрги тодаргай-дыр. Ындыг таварыштарда чандырар дугайында айтырыгны шиитпирлээри бергелерге таварышпас болгаш ГФР-нин Элчин черинге аргежок чугула дуалаамчыны көргүскен турар.

Барыын Германияда ам бо үеге чедирле кажүрткен хөй санныг совет хамаатылары туруп турар болгаш Москвага 1955 чылдың сентябрьда чугаалажышкыннар үезинде ГФР-нин чазак төлээлери үстүнде айыткан совет хамаатыларны төрээн черинче чанарынга долу деткимче көргүзер деп аалаан дугайын Совет Чазак болдунуң талазынган бо таварылганы ажыглаап сагындырып тур.

Москва, 1956 чылдың апрель 27-.

Арга-ыяштың камгалалын күштелдирер

Ыяш болза, бистин Төрээн чуртувустуң байлаа болгаш социалистиг күүнелеристиң өнчүзү болур. Ону камгалаарын Үнделзин хөөлүүлә дүрүмчүдүп айыткан.

Ындыг турбуже, Сут-Хөл болгаш Чөөн-Хемчик районнарның девискээрлеринде ыяш байлактыг кончуг кам чогу-биле үргеп турар. Сут-Хөл районнуң Жданов аттыг болгаш Калинин аттыг колхозтарында база Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозунуң девискээри Хемчик унунда байлактыг ыыштар болгаш өскелээ үнүштер сөөлүг чылларда ыка кам чогу-биле тотчеглетинген.

Калинин аттыг колхозтуң суурунуң чанында чоок, чиңге теректерни колхозчулар-даа, суурнуң өске чурттакчылары-даа одаар ыышка хереглеп үргедээн. Ол ышкаш суурну долгандыр үнген аныяк таларны, чодураанны, хадыынны кезип каапкан. База Улуг-Алаактың, Дөн-Теректин, Хадыынныг-Арыгның байлактыг чыыырганазын болгаш бүдүрүлгеге хереглээр хадыннарны оттулар ыышка ажыглап турар.

Күрүненин ынчаш, оран-чурттуң байлаан бо хире үргеп турда, ону камгалап турар ыяш ажыл-агыйының Чөөн-Хемчикте болгаш Сут-Хөлде төлээлери хемчег албайн, аңаа көрүп олурары ыын әвес.

Колхозтарда тургускулаан ыяш камгалалының ажылдакчылары, суму Советтери ыяш камгалалының талазы-биле боттарының хүлээлгезин күүсеттейн турарлар. Калинин аттыг колхозта районнуң ыяш ажыл-агыйының төлээзи эш Хоолуровтуң, Жданов аттыг колхозта эш Чимит оларның кылып турар ажылы билдиннес. Оттулар ыышка болгаш огород кажаалар-га хереглээри-биле теректерни, хадыннарны, таларны билет садыш албаан кижилер хамаан чок үргеп турда-ла, олар хемчег албайн турарлар.

Бо дугайында хамаарышкан организациялардан дарый хемчегни ап, Хемчик унунуң арткан ыяш байлаан бүрүн камгалаза чогуур. Ылангыя келир үеде сайтар, ыыштанылга болур черлерниң чаш үнүштерин карак огу дег камгалаар ужурлуг.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

Пролетариат диктатуразының төөгүлүг дуржулгазының дугайында

ЛЕНИН. («Правданың» бодунуң корр.). «Женьминьжибао» солун апрель 6-да «Пролетариат диктатуразының төөгүлүг дуржулгазының дугайында» деп эгелиг редакция чүүлүн парлаан. Быдаттың Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюровунуң калбак хуралынга ол айтырыгны чугаалажып көргенинин түннелдеринге үнделзээн бо чүүлү бижээн. Ол чүүлү чамдык кызырыдалар-биле ылаазында хевээр парлап турар.

Чүүлде чугаалап турары болза, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ... езизи улустар аразының харылзаазының болгаш бодунуң чуртунда турушкунуңун чаа дуржулгазын түнээн база алаан каш чугула шиитпирлерни хүлээп алган: ангы-ангы социал системаларлыг күүнелерниң тайбың кожа-хелбе турар аргалыын болдуруп турар ленинчи политиканы амыдырала бызыы-биле чорудар дугайында, совет демократияны хөгжүдер дугайында, партияга коллективтиг удуртулганың принцибин чайгылаш чок сагыыр дугайында, партияда четкистерни чугаалажып көөр дугайында, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүнүң алдыгы беш чыл планын бажылыар дугайында болган оон-даа өске.

Ийи-чангыс кижилерге чүүгүр чорукка улуг демисежир дугайында айтырыг СЭКП-ниң XX съездиниң ажылыга чугула черни эвлеп. Ийи-чангыс кижилерге чүүгүр чорукту иштеразының факт-барыкылазын съезд бүгү-ле дорту-биле илереткен, совет иштилелдиң амыдыралынга ол чорукту үр үеде туруп турганы ажыында хөй-хөй алдагларга чедиргеп. күзенчиг әвес уржуктарны болдурган. Боскунуң алдагларын дидим-биле шүүлгүүзөрин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чорукталы маркселенинизминиң бедик партийжи принципиалдыының болгаш улуг амыдырачызының дугайын хереченлеп турар. Бодунуң алдагларын бодунуң кежигүннериниң

«ЖЕНЬМИНЬЖИБАО» СОЛУННУҢ РЕДАКЦИЯ ЧҮҮЛҮ

мурнунга, улус массаларның мурнунга ак-сеткилдин-биле илередирин дитиптинки дег тергиндекчи политиктиг партия азы молчукчуларның политиктиг белүүлежиишкинин эрткен төөгүге-даа, амгы каштиализтиг чурттарга-даа туруп көрбээн болгаш чок. Ажыктың ангының политиктиг партиязы — ындыг әвес. Ындыг партия калбак улус массаларның эрге ажыктарынга бараан бооп, бөт-шүүлгүүлелди неитереткенинин түннелинде бодунуң алдагларындан адырып, калбак улус массаларның деткимчезин чаалап ап, бөт-шүүлгүүлелге чүүү-даа ышкынмайн турар.

Ай ажыг үени хаара тутканнан эрткен үенин дүргүзүнде бүгү делегейниң реакционерлери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ийи-чангыс кижилерге чүүгүр чорукту шүүлгүүлээрин калбарткаанының дугайын ыны-ханып: көрдүнер бе! Социализмни бодунуң чуртунга делегейде бир-ле дугаар тургускан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы улуг алдагалыы бодургап-дыр, ынчаарга ол алдагалыы өске кым-даа әвес, а ады-сураа үнген Сталин кыган дыр — деп хөөреп чугаалажып турарлар. Олар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын болгаш өске-даа чурттарның Коммунистиг партияларын шүүлдээрде шымбай сылдак тып алдывыс деп болап турарлар. Ынчалза-даа оларның хей күженишкиннеринден чүве үнмес. Бистер кажан-даа алдагладар кылбас бис дээр дугайында азы коммунист кижиге алдагалдар мырыңай турбас дээр дугайында маркселенинизминиң классектеринин кайы-бир чогаалында чугаалап каан бе ынчаш? «Черле улуг алдагалдар кажан-даа кылбас» «кем чок кижилер» турар дээрин бистерниң маркселенинин-ленининчилерниң үргүлүг хүлээвейн келгенивисти коммунистерниң партийжи амыдыралында практикалап турар шүүлгүүлел болгаш бөт-шүүлгүүлел чугаалавайн турар деп бе? Пролетариат диктатуразын делегейге бир-ле дугаар боттандырган чуртка кайы-бир алдагалдар кылынган туруп болбас деп канчап болдан болур боор? 1921 чылдың октябрьда В. И. Ленин ынча деп бижээн:

«Бодувустуң совет тургузуувусту боттарывыс тудуп тургаш кылыпкан чедимче чок чүүлдеривис болгаш алдагалдарывыс дээш, олуп турар буржуазиниң база боң соонган сөөртүүн олурар биче-буржуаз демократтарның аскыр ыттары болгаш хаваннары каргаашкыннарны, бак соглаашкиннерни, кочулалдарны бисче моон-моңу-биле уруп тургай-аан. Чедимче чок чүүлдер болгаш алдагалдар биске шынап-ла хөй турган, хөйү-биле кылынып-даа турар дээрзин бистер минутадаа утпайн турар бис. Бүүнге тургузулгазының ам-даа кестүп корбээн хевирин тургузары ышкаш, шак ындыг чаа, бүгү делегей төөгүзүнде чаа херекке чедимче чок чүүлдер болгаш алдагалдар чок канчап болдунар боор! Боттарывыстың чедимче чок чүүлдеривисти болгаш алдагалдарывысты эдип алыр дээш, ам-даа ыракта-ла сайзырангайжываан совет принциптерни амыдырала боттарывыстың хереглээривисти эжижидери дээш бистер чайгылыш чок демисежир бис» (В. И. Ленин. Чог., том 33, арын 321).

Баштай чамдык алдагалдар кылынкан кижи кажан-даа өске алдагалдар кылбас болгаш болдунуң шаанда кылынканы алдагалдарын кандыг-бир хемчээлге дагынаваас деп база-ла болап болбас. Кижи төрелгеген иштилели удурланышкак аңгыларга чарыганының соонда, ол иштилел алаан каш иүн чылдарның дүргүзүнда күл эдилекчилериниң, феодалдарның болгаш буржуазиниң диктатуразының хевирлерин таварып эрткен. Ынчаарга чүгле Октябрь революциязының тинээни-биле кижи төрелгетеен эрге-чагырганың пролетар диктатуразы ышкаш шак ындыг хевирин боттандырып эгелээн. Диктатураның баштайгы үш хевирлери молчукчу аңгыларның диктатуразы болуп турган, ынчаарга кул эдилекчилериниң диктатуразындан артык дешпилгелиг турган. Иштилелдиң хөгжүдезинин төөгүзүнге дешпилгелиг чогуур рольду ойнаан молчукчу аңгылар ур үенин дүргүзүнда төөгүлүг санаа четпес алдагалдарны кылгылаан: тергиндээрниң дуржулгазын олар чыын ап турарының аразында, оларның алдагалдары чаңгыс әвес катаптатырган. Ынчалзажок бүдүрүлге харызаалары-биле бүдүрүкчү күштерниң аразында черүлдээлерниң чидиглениш турганының хире-чергези-биле молчукчулер улам улуг болган хөй санныг алдагалларны кылбазының аргазы чок апарган, ол алдагалдар дарлаткан аңгыларның талазының массалыг удурланышкынга, молчукчулерниң тергиндели туруулгарынга болгаш оларның боттарының өлүрүнге чедирип турган.

Пролетариат диктатуразы болунуң бүдүжүнүң талазы-биле молчукчу аңгыларның кандыг-даа диктатуразыңдан үнделзин ыыгадыг. Ол — молчутүрген аңгыларның диктатуразы, әвээш нуруунуң хөй нуруунуң тергиндээрининг диктатуразы, молчулге болгаш түрегдел чок социалистиг иштилелди тургузар соруглалыг диктатура-дыр. Ол — кижи төрелгетеенниң төөгүзүнде ээн-не дешпилгелиг болгаш ээн сөөлүг үеги диктатура. Ындыг Диктатура ээн улуг болгаш ээн берге төөгүлүг соруглаларны күүселип турар. Ол диктатура кедергей шаптаразының орук-биле база төөгүнүң ээн нарын байлаларынга чорүп турар демисел-биле сиинижкеп. В. И. Ленинниң айтып турганы ышкаш, пролетариат диктатуразының үезинде хөй-хөй алдагалдарның черле болдунуп болдурунун ужуру-даа ында.

Бир эвес чамдык коммунистерге неперегнир чорук болгаш идея талазы-биле чаңгыс черге доктаашкын бар апарза, олар мурнунга боттарының ийиже, азы өскелернин кылыпканы алдагалдарны безин катаптап болурлар. Бистер, коммунистер, ол байдалды бүрүн хемчээлдиг өөренип көөр ужурлуг бис. Бүүтүг дайзынналарны тиилээр төлээде, арге-чагырганы бедик чергези-биле төпчүдерни пролетариаттың диктатуразы негеп турар. Эрге-чагырганы ынчаар бедии-биле төпчүдери бүрүн демократия-биле дүжүр ужурлуг. Кажан чүгле төпчүдериниче ыйыла бергенде, хөй санныг алдагалдар үнүп каап болур. Ол база-да черле биилингир. Ынчалзажок, кандыг-даа алдагалдар турган болза, улус массаларга пролетариат диктатуразы молчукчу аңгыларның диктатуразының кандыг-даа хевириниң мурнунга, оон иштинде буржуазиниң диктатуразыныңда мурнунга канчаар-даа аажок артык күштерлиг. В. И. Ленинниң мынчаар айтыканы-ла ыыш: «бир төө бистиң дайзынарывыс бистерни балдырлаксап, большевиктер эмге-хаяа чок мелегей чүүлдерни кылган дээрзин Ленинниң болу хүлээп көрүп турар-дыр. көрүнер бе, ижижи турар болганда, мен аңаа: харын, ынчалза-даа бистиң мелегей чүүлдеривис канчаарга-даа силериниңден мырыңай өске хевирни болдур ийин моонар деп харыылаксаарлыр мен». (Чог., том 33, арын 391).

Дээрбедээшкинни боттандырар сорулгабиле боттарының диктатуразын моңгежиерінче, оон бир салгалдан өске салгалче дамчып, хевээр арткан турарынче молчукчу аңгылар кезээде чүткүдер. Ону кылыры-биле олар улустуң дарлаарының бүгү аргаларын ажыглаче кирип турарлар. Оларның кылыпкан алдагалдарын эдер аргажок. Ынчаарга пролетариат болза улустуң материал болгаш сагыш-сеткил талазы-биле хостаар сорулга-биле коммунизмни тургузарынга, кижи төрелгетеенни хостаарынга, бодунуң диктатуразының чоорту дүжүп баларынга бодунуң диктатуразының аргаларын ажыглаар ужурлуг. Оон уламыдан улус массаларның инициативазының болгаш идепкейлиг чоруунуң хөгжүүрүнге бүрүн деллемни базып эргежок чугула. Пролетариат диктатуразының үезинде

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязынын XX съездизинин ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүлеринин алдыгы беш чыл планынын талазы-биле Директиваларында 1955 чыл-биле деңнээрге 1960 чылда хөмүр даш тывыкын 391 миллион тонна турганындан 593 миллион тонна чедирер деп айытканындан соңгаар, Кемеровоо областтын шахтёралары күженишкинниг алдындан турар. Чижээ, «Кызыл-Хавак» шахтазында эш Станиславскийнин бригадазынын шахтёрлары ажыл нормазын хүн-бүрү 150 — 200 хуу чедир күүседип тураалар.

Чурукта: «Кызыл-Хавак» шахтазынын эң эки шахтёрлары (солагай талазындан) П. Суханов, П. Станиславский болган П. Сазанов.

Фото С. Феоктистовтуу.

Инек бүрүзүнден 1300 литр сүт дээш

Сүт бүдүрелин көвүдедир талазы-биле Коммунистиг партия болган Совет чазак улуг сорулганы салып турар. Бо сорулганы амыдыралга боттандырары саанчы бүрүзүнүн ак-сеткилдиг күш-ажылындан хамаарыжыр деп чүвени ханызы-биле билип, үш чылдың дургузунда колхозумнуң төп сүт-бараан фермазынга сүт саалдазынын планын ажыр күүседип келген мен.

1955 чылда ортумаа-биле бир инектен 950 литр сүт саап алыр дээш болза, 1202 литр кылдыр күүсеткен мен.

Бо чаа ажыл-агый чылында бистин фермавыстың ортумаа-биле бир инектен 1200 литр сүттү саап алырын планнаан. Мен аңаа доктаавайн, инек бүрүзүнден 1300 литрден эвээш эвес сүттү саап алырын социалистиг чарыштың хүлээлгезинге алган мен.

Чаа ажыл-агый чылында алган хүлээлгемни херек кырынга боттандырар дээш бедүмга быжыглаан 14 инектеримниң хүнүүс одарга каларар болган немелде чемгерилгеже шилчээн: хүндүс силос, эртен, кежээ концентрат бээр.

Шупту инектеримни бызаа чокка саап турар мен. Инекти саарда эминн чылыг сүт-биле оттурүп каан аржыыл-биле чодуп, нүүп сыйбаар болган инек бүрүзүнүн ажыы байдалынга хамаарыштыр өске-даа аргаларны хереглээр.

СЭКП-нин Төп Комитединиң болган ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга Кыйгырыын танышпышаан, бистин фермавыстың коллективи районнуң Сталин аттыг колхозунуң сүт-бараан фермазынын ажылдакчыларын социалистиг чарышка кыйгырган. Ол ферманың төлээлери биске кээп, бистин ажылывыс-биле танышпышаан, социалистиг чарыштың керээзин чарган. Ол керээге коллективтиң мурнундан ат салып тура, улам бедиткен хүлээлгени ап, чылда сүт саалдазынын планын ажыр күүседиримни хүлээнген мен.

1955 чылдың октябрь 1-деп 1956 чылын май 1-ге чедир чеди айның иштинде ортумаа-биле бир инектен 581,5 литр сүттү саап алган мен.

Эрткен айларда инектер төрүп турганы-биле оларны четче сагбайн турган болгай. Ам шупту инектерни саар болган чайгы үеде сүт-саан улам албээр. Ынчангаш инек бүрүзүнден 1300 литр сүт саап алыр дээш социалистиг хүлээлгемни ажыр күүседип шылаар мен.

З. РЫЖЕНКОВА,
Танды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң саанчызы.

КОЛХОЗ ТУДУУ

Тудуг бригадазында

Чөмөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тудуг бригадазы чыл бүрүде кирлүнген планын күүседир дээш тудуг материалдарын белеткээрин чогуур үезинде организастыг чорудуп, бригаданың кежигүннерин ажылдың алыр аайы-биле болуктерге үзүп, оларны дүржүлгелиг тудугчуларга баштадып, кижи күжүн болгаш тыриттар күштерин таарыштыр тургузуп турар.

Бригадир эш Санчижап тудугчуларның мергежилин эки хайгаарап, аныяк бызаанчыларны ажылга өөредири-биле дүржүлгелиг кижилерге түс-түс быжыглап турар.

Тудуг болуктериниң кылыр ажылдарын 5—10 хонуктарга түс-түс планнап берип, оон күүседилгезинин кыналдазын үргүлчү чорудуп турар. Ол ышкаш тудуг болуктериниң болгаш тудугчуларның арасында социалистиг чарышты калбартып чорутканын, оон түннелинде үнүүрүп, инек мүрнекчыларны хана солуунга, көргүзүг самбырызынга үргүлчү илередип турар. Баз тудуг бригадазының бүдүрүлге хураадырын эрттирип, аңаа тудуг болуктеринде ажылды чугаалажып, четпестерни өйлаңгыр санаатының үргүлчү болгаш культура-амырыалдың чаа-чаа тудуглары көвүдеп турар апарган.

Ынчалза-даа чурттакчы чон суурну таагайжыларынче сагыш салбайн, ногаанчыдыгланы үнелеп көрбейн турар. Чыдын-на колхоз конторазының, чамдык колхозчуларның бажыннарының чанында ыяштыг тарып каар, а оларны ажаарынче хайгаарал салбас, кажаалавас, суггарбас. Оон уламнаан олурткан ыяштар кургай бээр ийикпе, азы мал чип каар. Суурга кудукту казып ап болур турбуже, чангыс-даа колхозчунуң бажынының чанында шаалга эдериниң хемчегларин ап турар. Оон түнделинде тудуг бригадазы эрткен чылын тудуг планын күүседип, бажын чок колхозчуларны бүрүн хандырган.

Тудуг бригадазы бо чылын чурттаганын 15 бажыннарын тулар планныг. Апрель эгезинге чедир 16 бажыннарның, беш түе тонна кирер тараа складының ханазын дооскан, ооргазын салып эгелээн, хову турлагларында чурттаганың ийи улуг бажыннарының тудуу барык-ла дооступ турар, мыйыстыг бода малга бир каказыны туткан.

Тудуг планын хүүсаа бетинде күүседирде хамыктың мурнунда тудуг материалдарын чогуур үезинде белеткеп, ону тудуг шөлдеринге сөөртүп алырын организастыг чорудары чугула, бригада 264 кубометр тудуг ыяжын планнап артыкка белеткээн. Белеткеткинген тудуг ыяжының 50 хуузун тудуг шөлдеринде чедирген. Бригадада 28 аът, ийи автомашина база шторама үргүлчү ажылдап турар.

Тудуг бригадазы бо чылдың планын августуң бирде дооскар сорулганы салган.

М. ОЧУР.

Малчыннар чазагларда

Балгының аттыг көдээ ажыл-агый артелинин малчыннары эш Аракчаанның уургулгазы-биле шаар малга таарыччалыг, эки оттуг чазагларже көшкеннер.

Енлан биле Маны-Хая Улуг-Хемнин Эьжимде Бөрбак-Арыг деп черде 600 баш ажыг шаар малды олардадып, төрээн малының чаш төлүн бүрүн ажаап ап турааалар. Ында 19 оларда шаар малдың ниити байдалы эки.

Чыгы мал фермазының эргелекчизи эш Дарый-оол чылгының Сенекке олардадыры-биле көшкен. Эш Балыр № 1 инек фермазы-биле Оорутка барган. Эштер Дагба, Дыртый олар кадарган болдурга, шарыларын эки олардадып турар.

Шаар мал фермазының эргелекчизи эш Аракчаа малга эки сиген белеткеп алыр сорулга-биле Эьжимде 8 гектар черни суггарып турар.

М. БАГАЛДАЙ.
Улуг-Хем район.

Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидер

Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидер дугайында партия болган чазактың доктаалын амыдыралга боттандырары райпо баштаар черлериниң чугула сорулгаларының бирээзи. Столоваларның ажылы райпо баштаар черлериниң хүн-бүрүгеи удуртулгазындан улуг хамаарыжыр.

Ынчалза-даа өвүр районнуң Хандагайты суурда столовая райпо баштаар черлериниң кичээнгейиндеи дашкаар туруп турар. Райпонуң ажылдакчылары столованың багай ажылын экижидеринче эвээш кичээнгей салып турар.

Столованың белеткеп турар чемнеринин шынары куду, ассортиментиин эвээш. Хөй янзы эки шынарлыг чемнерни белеткеп болур арга бо столованда бар. Ынчаарга ол аргалар ажыглатыннайн турар. Чижээ, райпоза эки шынарлыг калган хөй. Ынчаар турбуже столованда калганнан кылган чемнер кончуг эвээш.

Чемни амланнып болгаш хоолуглуг белеткээр талазы-биле столованың ажылдакчылары кыснайн турар. Столованда сава айнаа, серээ, шопулак чемнинээс.

Столованың арыг-шевер байдалы багай. Серээ, шопулакты, тавактарны ниити суг-биле чугбайн, аржыыл-биле аштавайн турар. Столлар шупту хирик.

Үстүнде четпестерни үзүткээр болгаш ниитиниң чемненилге черинин ажылын экижидер дээш өвүр райпозунуң баштаар чери шинтиирлиг хемчегни алыр ужуглуг.

К. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Планны ажыр күүседир дээш

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда бо чылгы тудугнуң планы эрткен чылларга бодаарга алаан улуг хемчээлиг. Планда көрүнген тудугларны бүрүн күүседири-биле тудуг материалдарын белеткээрин колхоз чогуур үезинде организастаан чоруткан. Оон түннелинде 1040 кубометр тудуг ыяжын колхоз сууруида сөөртүп чедирген.

Тудуг бригадазы эрткен айларда чурттаганың 12 бажыннарын болгаш эрткен чылын чедир кылдыынаан чурттаганың ийи бажыннарын дооскан база он ийи бажыннарының ханазын тутkан, шаар малга үш. мыйыстыг бода малга бир каказаларны, чазаныр черниң бажыңын, чедир тутунмаан чунар-бажыңны болгаш ийи кудуктарны ажылалга киирген.

Колхозтуң тудуг бригадазында мурнакчыларның саны хүн-бүрү өзүп турар. Чижээ. Анарат. Сайын-оол. Оолак. Бомбуй. Когереи болгаш Хөөкүй-оол олар боттарының үлүг нормазын доктаамал ажыр күүседип турааалар.

Тудуг планын күүседирииге тудуг бригадазында партия бөлүү (үдүртүкчүзү Сенже-оол) улуг ролдуг болуп, 9 коммунистери бригаданың янзы-бүрү ажылдарында быжыглаан. Тудуг бригадазының кежигүннеринде 154 кижи ажылдап турар.

Тудугчулар партиянын XX съездизинин шинтиирлерин амыдыралга боттандырар дээш «Комсомол 30 чылы» колхозту социалистиг чарышка кыйгырган. Тудут бригадазы бодунга алган социалистиг хүлээлгелериниде чурттаганың 60 бажыннарын, бүдүрүлгенин ийи тудугларын болгаш ниити малга 12 улуг, биче кажаалларны октябрь бирге дооскар сорулганы салган.

С. КОМБУЙ-ООЛ.

Суурну чаагайжыдар

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозу районда дээре колхозтарның

кудук чок. Ижер сугну кыжын-даа, чайын-даа хемден алыр. Хемнин суу бичии

Автомашиналарның оруунче кичээнгей салыр

Автомашинаның камнаг эдилелинге болгаш эвээш бензин чарыгаарынга база оон саат чокка маннаарынга эки шынарлыг оруктар улуг ужур-дузалыг. Ол сорулга-биле оруктарны кышкы, чайгы үеде үлегерлиг байдалга тургузары онза ужуртузалыг.

Орук ажылын бедик деңнелге тургузарга районнуң орук кылдын болдунуң ажылын хүн-бүрү тодаргай чоруур ужуртуг. Ында болза-даа Сүт-Хөл районнуң орук кылдызы бо ажылды чогуур негелдезинге чедир тургуспаан.

Район төвү-биле колхозтар аразында оруктарны чогуур өйүнде эки шынарлыг сентээринге, сүг кежер черлерге таарымчалыг көвүргүлерни тургузарынга суму Советтери болгаш колхоз баштаар черлери бир дугаарында киржир хүлээлгелиг. Ында турбуже бо ажыл амыгаа чедир-ле Сүт-Хөл районда чоруттунмаан деп чугаалап болур.

Орук ажылынга суда кичээнгейни салып келгенинин түннелинде район төвүбиле колхозтар аразында автомашиналар оруктары баксыраан. Чижээ, Сталин аттыг колхозче Ишкин Хемнеп автомашина-биле чоруур орук үрелген, Ак унунда хем кежер черде көвүргүнү кыжын бузуп оттулупкан.

Калинин аттыг, Жданов аттыг колхозларже баар оруктар баксыраан. Районнуң колхозтары чайгы, часкы, күскү үелерде хову турлагларының аразында машина, комбайннар чоруур оруктарны сеңгеп албаан болгаш харын эрги оруктарын бо чылын тракторлар-биле чарып кларкан.

Районнуң орук кылдызы болгаш сумулар Советтери, колхоз баштаар черлери орук ажылынга онза кичээнгейни салып, колхозтар санында оруктуң түскай бригадаларын тургускаш, оруктарның, көвүргүлерниң сеңгелгезинче дарый эгелеп кирер ужуглуг.

Д. СПИРИН.

Четпестерни чайладыр

Өвүр районнуң «Тандының» колхозунда

Сарыг-Хөлде сүт-бараан фермазының үчёт, отчёду сандыргай, сүт саалдазы бүдүлгаазының байдалда туруп турар. Ферма түскай бажың-биле хандыртынмаан. Сагынган сүт инек кадарчызы Бертик-ооллуң өөнде калагалатының турар.

Ол фермаңың саанчыларында Бертик-ооллуң кадайы, оон үш уруглары, учетчикте оглу ажылдап турар. Фермада өске колхозчулар ажылдавайн, чангыс өг-бүленнин кежигүннери ажылдап турар. Сагынган сүттүң алаан хей кезии төтчеглетинии, Бертик-оол өөнде ийи улуг досказында хойтпактап, үргүлчү-ле арагалап турары

«Бистиң партиявыстың бүгү практиктиг ажыл-чорудулгазынга шын удуртулга — массалардан алыр болгаш массаларга чедирер деп принципке кезээде тургустунган турар ужуглуг. Ол чүл дизе: массаларның (ангы-ангы болгаш система чок) саналларын түннеп көөр болгаш оларны (өөренип көргенинин түннелинде ниитилеп түннеп, системажыткаш) массаларга база катап чедирер, оларны пропагандалаар болгаш тайылбырлаар, ол идеяларны массалар камгалап, оларны бөттүг түүлер кылыр боттандырын дээш, ол идеяларны массаларның боттарының идеялары кылыр: оон-биле кады ол идеяларның шынының массаларның ажыл хөделиишкиннеринге хынап көөр. Оларны массалар камгалаарын дээш, массаларның саналларын оон соонда база катап түннээш, оларны база катап-ла массаларга чедирер — ынчалдыр тенчү чокка кылыр херек. Ол идеялар ынчаар быыган санында-ла улам-на шын, улам-на амыдыралчы, улам-на толу үнелиг болуп бар чыларлар. Билии алырының марксисчи теориязы ынчаар өөредип турар» (Мзо Цзе-Дун. Шилээн чогаалдар. том 4, арын 218—219).

Удуртулганың ындыг методунуң дугайын чугаалап тура, бистиң партиявыска ол методту «массаларга даянырының шугуму» деп үр үенин үргүзүнда чер болганга адап турган. Ол шугум сагыштыныш турда, ажыл кезээде эки азы элээн эки болуп турар дээрзин бистиң ажылывыстың бүгү төөгүзү биске чугаалап турар. Бир эвес алдагдалдар болгуна-да берген болза, оларны чинги-биле элип ап болур. Бажан бүгү-ле чүве ол шугумга удурланыштыр чоруп турар болза, ажыл ыяавыла шаптараазыннарга үекүлежи бээр. Ол — удуртулганың марксисчи-ленинчи методу, ол — ажылдың марксисчи-ленинчи шугуму-дур.

Революциянын тинлээнинин соонда, ажылчын аңгы-биле Коммунистиг партия күүне эрге-чагыргазының удуртукчу күжү апарганда, бистин партиявыстың болгаш күүневистин харысаалгалыг ажыдакчылары бюрократизмниң саңдарынга алыскаш, улуг айылга утпуже бергеннер: күүне органнарында албан талазы-биле эрге-дүжаалын ажыглаш, чаасказын баш билип, массалардан хоорулуп, коллективтиг удуртулгаан ойталап, хоозун администрастаашкынның методтары-биле удуртуп, партияда болгаш күүнеле демократизмни үреп болур турганнар. Моон уругуна, бир эвес ол хинзит үргайже дүжүксевес болзувуесе, бистер хензиг-даа эндег кылыр чорукту канчада болдурбайн турган, «массаларга даянырының шугумун» удуртулгага бүгү шынгыызы-биле улам барымдаалаар ужуглуг. Ону кылыра, «массаларга даянырының шугумун» болгаш коллективтиг удуртулганы боттандырарын хандырып турар ажылдың чогуур системазын ажыглап кылыр база массалардан хоорулгаан йи-чангыс кижилериниң кесчүленнел, маадырлыг чоруун көргүзе бээринден ындыг янзы чайлаар, ажылдың объективтиг боттуг түүлеп хоорулган, чангыс талазанчак, субъективтиг методунуң болуна бээр аргазын эвээжедир ужуглуг бис.

Марксизм-ленинизминиң түгүнүн адаа-биле ажылчын аңгы болгаш улус массалар революцияга тинлелгени чедип алган, күүне эрге-чагыргазын боттарының холунда алган, ынчаарга революциянын тинлелгези болгаш революстуг эрге-чагырганың тургустунганы марксизм-ленинизминиң теориязын улам ынай хөгжүдеринге кызыгаар чок калбак орукту боттарының эдилээнде ажылын турааалар. Ындыг болза-даа, бир-тээ революция тинлелгезинин соонда марксизм ниитиниң хүлээп көргенн удуртукчу идея апарган чүве болганда, администрациянын эрге-чагыргазына болгаш партияның ат-алдарына даянган материалды чүткүлдүг, кызымаккай шинтээлип алырының, ону марксисчи болгаш ленинчи өзү-биле аналиэтээринин база марксизм-ленинизминиң ниитин алыс шынны-биле Быдаттың тодаргай боттуг чүүлүнүң чаңгыс айлашкаан чонга биилингир. бөдүүн дыт кырынга холчок бүдүреничиг кылдыр тайылбырларының оруунга, марксизм-ленинизминиң массаларга болганчок-ла догма кылдыр көргүзе бээр бистиң пропагандистеривис эвээш эвес.

(Уланчыыыг).

Совет-англи чугаалажыышкыннарның түңнелдериниң дугайын даштыкы парлалганың бижип турары

Совет Эвилелиниң болгаш Англияның удуртукчуларының аразынга болган чугаалажыышкыннарының түңнелдеринче даштыкы парлалга мурнуку хевээр улуг кичээнгейни салып турар.

«Руде право» деп чехословак солуннуң мурнуку чүүлү «совет-англи чугаалажыышкыннар тайбынның херээн быжыглаан» деп эгелиг парлатынган. Лондон чугаалажыышкыннарынга бистиң сонуургалывыс улуг болган, чүге дээрге Англия-биле харылзаанга экижириин ыяш-на сеткил-биле күзеп турар бис деп ук чүүлге чугаалап турар. Бистиң чурттарывыстың улустары чанчы болган найралы-биле болгаш делегейниң бирга база ийиги дайынналарының үезинде ынчаар демисел-биле, шаандан бээр туруп келген экономиктиг база культурлуг делгем сарылзаалар-биле хотбажып каттышканнар. Лондон чугаалажыышкыннарының түңнелдери моон соңгаар чехословак-англи харылзааларга база илереп кестүр дээрзинге идеген болур. Совет-англи чугаалажыышкыннар улустар арасының дүшүүрүлүг чоруун коншадырының хевээнге салыышкын болуп турар болган «күштүң туружудан» дээр политиканы база «соок дайынның» политиказын ойтур шаап турар улустарының чүткүлүнүң улам ыңайгы илерээшкини болур хөрлээр арга чок ол фактыны тайбын кожа-хелбээ догуннаашкынның дайынналарының кандыг-даа овуузуннары чажырып шыдаас деп «Руде право» демеглеп турар.

Совет-англи чугаалажыышкыннарның түңнелдериниң голланд солуннар улуг кичээнгейни салып турзылар. Ол темага ук солуннар хей информацияларны болгаш фото чурүктарны парлап турар. Чугаалажыышкыннарның дугайында медеглелдиг текстизинң допчулап, Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң парлалга конференциязының дугайын олар делгеренгейи-биле дыннадып турарлар. Ынчалзажок чамдык голланд солуннарның дыннадыкары болза, чугаалажыышкыннарның челиишкинниг доозулганы оларга сиригээшкин болдурган дугайын херечилеп турар. Чугаалажыышкыннар чоруп турза чедип алдынган түңнелдериниң утка-шынарын элээн хей солуннар чажырбышаан, Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң Лондонга чоруп турганының ийиги чергелиг чүүлдерин колдуунда билип турарлар.

Совет-англи чугаалажыышкыннарның түңнелдериниң хамаарыштыр Голландияның Коммунистиг партиязының ТК-зының кол секретары Пауль де Грооттуң чүүлү «Де ваархейд» солун парлаан. Лондон чугаалажыышкыннарын дөрт улуг күрүнелериниң чазак Баштыңарының 1955 чыдыын июльда болган Женева төвүлел хуралының дөрт саналы кылдыр санавышаан, АКШ-тың болгаш Голландияның дайын кыпсырынга сонуургалыг болуктериниң чугаалажыышкыннар чоруп турда болган хөрадаашкынны база тевидээшкинни демеглеппишаан. Пауль де Грооттуң бижээни: «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң политиказын улуртулга болдурбушаан, Хрущев болгаш Булганин олар боттарының соруглазын кайгамчык эки күүсеткеннер. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи принциптерин боттуг ажыглаанының баштайгы үре-түңнелдерин бүгү чурттарның ажылчы чоннары болгаш хосталгага ынакшылыг кижилери байырлап демеглээннер».

Чугаалажыышкыннарның түңнелинде ийи чурттарның күрүне улуртукчулары бот-боттарын эки билиишпишаан, ол аянчорукка чедир турганынга деңнээрге бот-боттарын улуг хүндүлел-биле көржүр болурлар деп Стокгольмнуң «Свенска дагбладет» солуну бодунуң мурнуку чүүлүнде айтып турар. Чугаалажыышкыннарның чоруп турган үезинде Ортаакы Чөөн түн Великобританияже аян-чорук кылып чоранының түңнелдерин тайбынны база улустар арасының кадыг ажылдажылгазын быжыглаарынче чүткүп турар бүгү кижилер таарымчалыы-биле үткүп көрүп турарлар. Совет улуртукчуларның Англияже аян-чоруунуң түңнелдери бистиң хей-инитивистиң деткимчезинге база ужуражып турар деп ол солун демеглеээн. Кадыг кылган англи-совет медеглел болза, чугаалажыышкыннарның ажыктыг болганының, кайы-кайызын элээн чоок билчир чорукту тургузарынга база идегешпес чорукту эвээжедиринге оларның идиглиг болганының дугайын херечилеп турар.

Чугаалажыышкыннарга хамаарыштырган мурнуку чүүлү «Посте техран» деп иран солунда парлаан. Совет Эвилелиниң болгаш Англияның удуртукчуларының арасынга чугаалажыышкыннар буурап түжер боор деп баш бурунгаар санап турган кижилерниң бодалы турза-даа, Лондонга чарлаан медеглел улустар арасының дүшүүрүлүг чоруун чымчадырының херээнге челиишкинниң чедип алдынганының дугайын херечилеп турар-дыр деп ол солун бижип турар. Совет Эвилелиниң болгаш Англияның арасынга экономиктиг база культурлуг харылзааларны калбартырының эге чүүлдерин чугаалажыышкыннарның тургусканың демеглевашаан, солуннуң оон ынай айтып турары болза, чугаалажыышкыннар болгаш чедип алдынган кайы-кайызын билчир чорук «Ортаакы Чөөн түткүн айтырыглары тааришпырарынга үнелезинни белеткээн». «Улустарның хамаарышпас чоруун камгалазарының эргежок чугула чоруунга чоруштур кандыг-даа хемчеглерни бо районга ап чорутпас деп Совет Эвилелиниң болган Англияның казактарының хүлээлгези Ортаакы Чөөн түктүн чурттарынга онза сеткил ханыышкынны болдурган» деп «Посте техран» демеглээн.

Воскресеньеде үнер англи солуннар редакция чүүлдерин парлааннар, ССРЭ-нин болгаш Англияның арасынга найыралды, кайы-кайызын билчир чорукту болгаш кадыг ажылдажылганы улам ынай хогжүдеринге совет-англи чугаалажыышкыннарның түңнелдиг болуп доозулганының улуг ужур-дузазын ук чүүлдерге демеглеп турар. «Санди экспресс» солунуң медеглеп турары: «Дайын сөөлүндеги кандыг-даа үеге деннээрге эрткен неделяның төнчүзүнде Великобританияның болган Совет Эвилелиниң арасында дүшүүрүлүг чорук болгаш маргылдаалардың баздунуп болур айыыл эвээш болган». Ынаы-бүрү социал системалардыг чурттарның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкының принцибинин амыдыралчы күжүн база катап көргүскен совет-англи чугаалажыышкыннарның түңнелдери бүгү делегейге тайбынны быжыглаарының херээнге улуг ролдуу ойнаар дээрзинге идегелди дыка хей тайылбырлакчылар илергейлеп турар.

«Обсервер» солун, оон бодалы-биле алырга Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтуң аян-чоруунуң түңнелиниң Англияның мурнунга тургустунуп турар сорулгаларны демеглээн. «Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгга элээн дидим инициативаны илерелиринин» эргежок чугулазын ук солун олгарның санынга киришкирип турар.

Чугаалажыышкыннарның түңнелдерин тайылбырлавышаан, Парижтин солуннерының онзалап демеглеп турары болза, ол түңнелдер Англияга ханы сеткил ханыышкынны болдурган. «Франс-суар» солунуң Лондонга корреспондентизиниң бижип турары: «Премьер-Министрден эгелээш, хей тираждыг үнүп турар солуннарга чедир бүгү Англия англи-совет найыралдың быжыглыышкынынга көрүп турар, ол дээрге Булганиннің болган Хрущевтуң аян-чоруунуң түңнели болгаш. Лондоннуң парлалгазы көрүп, байырлап турар. Англи үлетпүрүүң әлдери сеткил ханыышкынын илергейлээн болгаш сэр Антони Иден радио база телевизор дамчыштыр болдунуң чугаазынга өөрүшкүүнү чажырбаан». «Орустар-биле садыгларының болдунуп турар аргалары» англичаннарның онза кичээнгейин хаара түдүп турар» деп «Пари-пресс-Энтрансижан» солуннуң Лондонда корреспондентизи дыннадып турар.

Венгрия, Италия, Бельгия болгаш өскеда чурттарның солуннары чугаалажыышкыннарның түңнелдериниң эки үнелээшкинни берип турарлар.

(СЭТА).

Кытат Улус Республикада

Ланьчжоу-Синьцзян демир оруунун тудуу

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннатканы ёзугаар алырга, Ланьчжоу-Синьцзян арасында түдүп тургузуп турар демир оруктун Чжанье-Циншуй участогунда поезилерниң шимчээшкинни эгелээн. Чаа участоктун дурту 138 километрге шейлүгеп. Ланьчжоудан Циншуй станцияга чедир ажыглалда кииртинген демир орук кезээниң нинти узунунуң хемчээли 677 километр болуп турар.

Дыннаныгга айтып турары болза, Ланьчжоудан 800 километр ыракта турар Кытатта нефть үлетпүрүнүң бир эн улуг төвү болур Юймыньга чедир демир орук шугумун түлүгжүлер бо чыдын августа айда салып доозар деп турар.

(СЭТА).

Чаа демир орук тудуушкуну

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннатканы-биле алырга, Кытатта 340 километр демир оруктун түлүү эгелээн, ол демир орук Сычуань можунуң административтиг төвү—Чунцинни Гуйчжоу можунун төвү — Гуйян-биле харылзаштырар. Ол чаа демир оруктун сонгу кезээ Чунцин—Чэндуның демир оруу-биле тудуштунган турар, ол түлүушкуну ийиги беш чылда чорулар деп телевилээн. Мурнуу талаже шээр шугумну Гуйчжоу можу-биле Гуанси можуну тудуштурган шугумга каттыштырган турар.

(СЭТА).

Демир-орукчуларның культура үредузу

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыннадып турарын ёзугаар алырга, Шанхайның ажылчыннары май 1-де демир орукчуларның культура ордузун белек кылдыр алганнар. Ордуга 1100 кижи олурар көрүкчүлер залы, номчулга болгаш күш-культура залдары болгаш ажиндириг бассейни бар. Бо чылын ортуга улуг библиотеканы ажыдар деп турар.

Шанхайда далайжыларның клубу, медицина ажылдакчыларының бажыңы, ажылчыннарның культура ордулары бар. Хоорайның 700 ажыг бүхүргелери боттары клубтарлыг болган.

(СЭТА).

Бирги автозаводтун тудуу доозулган

ПЕКИН. Чанчында Кытаттың автомобиль кылыр бир дугааргы ала чурт заводунуң тудуушкуну доозулган. Синьхуа агентилелиниң дыннадып турарынган алырга, чамдык цехтер ам бүрүн чорулулгага ажыктап турарлар. Конвейерден баштайгы чүк чүүрер автомобиль октябрь 1-де — Кытат Улус Республиканың тургустунганының чеди чыл ошкда үнүп кежир.

Заводтун тудуушкуну ийи чартык чылда үргүлчүлээн.

(СЭТА).

АКШ-тың дээдиг судунуң шиитпири

НЬЮ-ЙОРК, май 3-те. Маккарэннин хоойлузун ёзугаар АКШ-та Коммунистиг партияны «ланзылан бүрүткээр» дээрзинин дугайында «үредиекчи үүлдединги контрольдаарының талазы-биле эргелеп» болдунуң докталын эде көрүп дээн шиитпирин АКШ-тың дээди суду чоокта чаа хүлээп алган. Маккарэннин хоойлузу болза, эргелеп чергеден «Коммунистиг хөделиишкин» азы «коммунистиг фронту» организациязарының болүүнге чыыштыр көрген бүгү организацияларны ланзылап бүрүткээрин негеп турар деп чүве билдингир. Ланзылалын бүрүткедириндеп ойталаанда 5 чылда кара-бажыңга хоруглаар база 10 мун долларга торгаар ыланы онаан турар. Дээди суд болза, Коммунистиг партияга хамаарыштыр эргелеп чергеден шиитпирин сезигленчиг хереечилеллерге үнезилетинген турган деп докталаткан.

«Дейли уоркер» солун редакция чүүлүнге дээди судтун ол шиитпирин «эргелер дугайында Биллын (тодаргайларга конституциязыг хоойлуж дулганы) катап тургузары дээш демиселге чамдык чүүлдер талазы-биле, ынчалза-даа дыка чугула тиилелге» деп байырлап демеглээн болган оон-биле кадыг АКШ-тың юстиция министерствозунуң харылзажын турары мергежилдиг медээлекчилерниң хереглеп турары болдурун болбас аргаларын соксадырынче кичээнгей салырын база катап дилеп турар.

АКШ-тың компартиязын истеп, сүргүн турган чорукту шынныга дүрүм чок деп хүлээп көрген дээди судтун ол шиитпири турда-ла, Тайме солуннуң дыннатканы-биле алырга (Нью-Джерси штаттың Атлантик-Ситиде үнүп турар), юстиция министри Браунелл болза, Каттышкан Штаттарда Компартияга улур бистиң кампаниязыг бүрүн күжү-биле үргүлчүлээр деп медеглээн.

АКШ-тың компартиязының национал комитединиң пленуму

НЬЮ-ЙОРК. Каттышкан Штаттарның Коммунистиг партиязының национал комитединиң калбак пленумунуң чоокта чаа болганын «Дейли уоркер» солун дыннадып турар. Пленумунуң киржикчилери партияның кол секретары Юджин Денистиң илеткелин чүүлдүг деп көрген.

Партияның программалыг негелделерин оон ажылының түңнелдерин илеткелчи тугаалаан болгаш илеткелчиниң чугаазы-биле алырга партияның ыланы чөөн сектант характерлиг частырыгларын ол шүгүмчүлээн. Америк улустуң ханы демократтыг чанчылдарын болгаш «эрлеер дугайында биллыын» конституциязы принциптерин камгалаарынга чоннуң белеп чоруун чедир үнелевезинин угланыышкыны демиселлиң чамдык үе-чагларында партияның иштиинге тыптып келген деп Денние чугаалаан.

Делегейнин ийики дайынының сөөлүнү тыптып келген улустар арасының чаа байдалын партия 1947 чылда-ла барымзаалаан болган социализмче шылчирииниң үезинде хамаалы дайын бүгү-ле капиталистиг чурттарга болуру албан эвес деп саналының оон-биле чергелештир Денние медеглээн. Социализмче баарының дыка хей оруктарының бар болуп турарын болган чурт бүрүзү болуунуң чэнчылдарындан, дешилге дээш демиселлиң байдалдарындан база чөөнүн хей келиишкин күзелиндеп хамаарыштыр болуунуң хүзүнүн оруун тып алырын делегейниң хуржулгазы болгаш СЭКП-ниң XX съездизинин кылган анализи көргүскен.

Күштү болган күчүлелди бистер, америк коммунистер, сурталдазайн турарывысты база катап бадыткап тур бис деп Денние чугаалаан. Хамаалы дайын чайлаш чок болур азы ол күзенчиг деп санавайн турар бис. Күн-бүрүнүң база үнезинге айтырыгларны конституциязыг болгаш демократтыг шиитпирлээрин ораалажып турар бис. Ол-ла үеде оон чидиг анчы демиселлиг болуруун барымдаалап көрбүшаан, социализмче тайбын болгаш демократтыг шылчирииниң деткип база камгалап турар бис. Улустар арасының болгаш иштиктиг болуушкуннарның хөгжүлдезин социализмче тайбын шылчир аргаларны тургузарынга таарымчалыг болур дээрзинге бүрүзээн бис.

«Дейли уоркерниң» дыннадының ёзугаар алырга, компартияның штаттарда кол-кол организацияларының улуртур 50 ажылакчыларының киржигези-биле болган национал комитеттиң пленумунга сонгулда чурнунуң кампаниязының дугайында компартияның Иллинойс штатта организациязының секретары Лайтфуттуң илеткелин болган СЭКП-ниң XX съездизиниң дугайында компартияның чырыдыышкын айтырыгларының талазы-биле киидизинин үлуртукчузу Бейстиң илеткелин база чугаалажып көрген.

АБШ-тың Коммунистиг партиязының он алдыы съездизин бо чылдың декабрьда чыылдырар деп пленум докталаткан.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Кызылдың медицина училищези

фельдшер салбырына өөренекчилер хүлээп алырын чарлап тур

Өөредилгенин хуусаазы 3 чыл.

Кирерин күзээннер 1956 чылдың май 20-ден август 1-ге чедир училищенин директорунун адынга билдиришкин кирер.

Билдиришкинге дараазында документилерни ношар:

1. Биилиниң дугайында херечилел (болу-биле);
2. Төрүттүнгенниниң дугайында херечилел азы паспорт (болу кээп көргүзер);
3. Автобиография болгаш үш фото-чурук;
4. Кадыынын байдалынын дугайында шынныга;
5. Чурттап турар черинден шынныга.

Медицина училищези 14-тен 30 хар чедир 7-ги класстан эвээш эвес билиглиг эр, хереэжен хамаатыларны хүлээп ап турар.

Кирер нимилер дараазында эртемнерге кирериниң экзаменнерин думаар:

1. ССРЭ Конституциязы;
2. Орус дылга болгаш литература номчулгазынга (аас-биле болгаш бижимел-биле):
3. Математиканга (аас-биле).

Хүлээп алырының экзаменнери — август 15-тен 20-ге чедир.

Кирериниң экзаменнерин «эки» болгаш «кончуг эки» дүзээганнар айда 140 рубль стипендиязын алыр.

Тыва студентилер күрүнениң долу хандырылгазынга турар.

Училищенин адреси: Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 11. Телефон 6 — 08.

ДИРЕКЦИЯ.

Школачылар, бодунарның кадыгларны камгаланар, быжыглаңар!

Уруглар! Неделяда бирден эвээш эвес катап ванныга азы чунар бажыңга чунунар, арыг ак-хенти кединер. Кешти шын ажаары оон ой-тап ажылдаарынга, кадыкшылы камгалаарынга болгаш чамдык азырыларны баш бурунгаар болгурбайн баарынга өргежок чугула.

Үргүлчү арыг-сеглиг болгаш шевергин болунар. Эртен болгаш кежээ арныларны, кулактарынарны, моонунарны савапнал чунар. Улуур мурнунда буттарынарны чунар. Идик-хевинерни арыг-сеглиг, бүдүн кединер.

Эртен, кежээ чунарыларга, чем чидир мурнунарда, дириг амытанзарны тутканынарның соонда, каклыг-бир хирлиг чүүлдерниң соонда холдарынарны савапнап чунар. Холларның арыг-шеверинин дугайында сагыш салыышкын кыжалардан, хей халдавырлыг аарыглардан бодун камгаланырынга дузалап турар. Дыргактарынарны чолайгы кезинер. Дыргактар адаанда хирлерни щётка-биле эки чунар. Дыргактар адаанда хирлерге халдавырлыг аарыгларның тывылдырыкчылары — кыжаларның болгаш микробтарның чуургалары эвээш эвес чоргулаар. Дыргактарынарны кызырбанар — ол чараш эвес чорук, кончуг багай чанчыл-дыр.

Билип аяңар! Диштерни хүниң-не щётка болгаш дии аштаар порошок-биле аштанар. Шупту диштеринерни бүгү талаларындан аштанар. Үстүнү диштерни үстүнден адаанче, алакы диштерни — адаандан үстүнче аштаар. Чем чиптен санында аас минтии чайыл тегүнер.

Школаның кирер эжиниге буттарынарны эки дүрбүнер. Школа иштинче ловурак-доозунну, хир балгашты кирбеңер. Класска үлегерлиг арыг-шеверни тудунар. Самбыраның чугайын ол пес-биле аштанар. Шкланы бокталдырбанар. Номнарны болгаш кыдыраштарны арыг-сеглиг адыленер.

Парталарның хирленирин болгаш үрелирин болдурбанар. Школа бажыңын щёткала келирген ол пес-биле, ол ширбиил-биле азы шыгыткан хирээндилер-биле ширбиил аштанар. Сонгаларның карактарында, мебельде ловуректарны ол пес-биле аштанар Бургага аштап болбас—ынчаар аштаарга ловурак-доозуп арылбас, а харын агаарже өрү үнгеш, тарай бээр.

Албанналар бажыңнарга арыг-шеверни шынныы сагынар. Ол чорук школага агаарның арыг-шеверин камгаларынга, халдавырлыг аарыгларның нелтераарынге удур демиселлге чугула. Албанналар бажыңга барганыдарның соонда холдарынарны чунар.

Школага арыг агаарны киирүдиннер! Кичээлдерге чедир база чапсар санында класстарны эки агаарлаынар. Класска арыг агаар өөреникчилерниң кадыкшылын быжыглаар, оларның ажылгыр чоруун бедиер.

Хем, хөл азы кудук суун чүгле хайындыргап ишпинер. Чүгле арыг стакандан ишпинер.

Школаның санитар албанының нежигүннери! Школага арыг-шевер болгаш арыг агаар дээш, хуула гигиенаның дүрүмнерин бүгү өөреникчилерниң сагыныры дээш демисежинер. Өөреникчилерниң кадыкшылын камгалаарынга болгаш быжыглаарынга башкыларның болгаш медицина ажылдакчыларының идегелдиг дузалакчылары болунар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкынын башкыны.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киидизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи ажыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кожа ажылгагый киидистериниң 3—68, культура болгаш ажыдырал, чагаа киидистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00316. Культура эргелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 9 СРЕДА № 94 (3547)

Өртээ 20 коп.

Бистиң бүгү тиилелгелеривистиң соруқ киирикчизи болгаш организакчызы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

Тайбыңның болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң айыыл чок чоруунуң идегелдиг камгалакчызы — Совет Чепсектиг Күштерге алдар!

ТӨӨГҮЛҮГ ТИИЛЕЛГЕ

Совет Эвилелиниң фашистиг агрессорларны ашкан бүрүн тиилелгези-биле төнген Ада-чурттуң Улуг дайынының доозулган құнүнден бээр он бир чыл болган. Дээрбечи герман империализмни ашкан тиилелгениң чыл ой бүрүзү—хосталгага ынакшылыг бүгү улустарга ёзулуг байырлал.

Бистиң мааңырлыг улузувус, бистиң алдарлыг Чепсектиг Күштеривис, дайын чорүп турда, араатанзыг фашист аг-шеригниң ыйыышкының эрестин-биле шыдажып арткан болгаш боттарының эвилелчилери-биле—америк, англи, француз, польша, чехословак, югослав шеригнербиле кады база бисче соолзүредир кирип келген болгар болгаш румын армияларның кезектери-биле каттыжып алгаш, гитлержи аг-араатаннарга үгдүнмас аштырыышкынны тавартыштырган.

Фашист эжелекчилерге улур бистиң улузувустуң дайыны совет никтиглел болгаш күрүне тургузуунуң тендиш дивес күжүн эң тода көргүскен. Социалистиг күрүне ажыл-агыйның хөгжүдезинин болгаш организастыының талазы-биле, шериглериниң дуржулгазының, уран мергежилиниң болгаш бодал-соруунуң талазы-биле, улузунуң шыдамыгының болгаш чаңгыс эптиниң талазы-биле бодунуң дайзынындан дыка артык күштүг чоруун дайынның бүгү дургузунда көргүскен. Бара-сагыштыг болгаш күштүг дайзынбиле өлүмүг демиселге ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның эвилелиниң, ССРЭ-нин улустарының акыдүмза найыралының бузулбас күчүзү. Коммунистиг партияның удуртулгазының мерген угааны, улустуң үндезин эргежыктарынга дүжүп турар оон политиказының шынчы бүгү-ле өндүр чаагайыбиле илереп келгенден.

Бистиң бүгү тиилелгеривистиң чедип алдынганының ачы-хавыяазын чүгле ийи-чаңгыс кижилерниң ачызы кылдыр санап болбас дээрзин биске партия өөредип турар. Чүгле ийи-чаңгыс кижилер эвес, а партия бүрүү-биле, Совет Чазак, бүктүл мааңырлыг армиявыс, оон салымчаларның полководчулары болгаш эрестиг дайынчылары, бүгү совет улус — Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгеин ханыпган күш оң-үүр.

Партияның ТБ кежигүннери, министрлер, бистиң ажыл-агыйжыларывыс, совет культураның ажылдакчылары, чер-черниң партия, совет удуртукчулары, инженерлер болгаш техниктер—оларның кижи бүрүзү бодунуң албанынга турган болгаш дайзынны ажыл тинлээр дээш бодунуң күштерин болгаш билигелерин чүткүлүү-биле берип турган.

Бистиң тыл — алдарлыг ажылчын аңгы, бистиң колхозчу тараачын чонувус, совет интеллигенция — онза мааңырлыг чоруқту көргүскен, олар партия организацияларының удуртулгазы-биле, дайын үезинниң сөглеп четпес бүгү бергелерин болгаш караажа-когарадарын ажып эртпишаан, Төрээн чуртувустуң камгалалының хереэнге боттарының бүгү күштерин берип турганнар.

Фабрикаларга болгаш колхозтарга, ажыл-агыйның база культураның янзы-бүрү участокторунга бүдүрүлге ажылының аар-берге үүргезин боттарынга чүктеп турган бистиң совет хереэженнеривис дайынга эң улуг шыгаралды кыганнар, хөй-хөй хереэженнер Ада-чурттуң дайынының фронтуларынга боттары-биле шуут киришкеннер. Бистиң эрес-дидим аныяктарывыс Совет Ада-чурттуң камгалалының хереэнче, дайынны чыча шаварының хереэнче боттарының үнелеп четпес салымышкының фронтунуң болгаш тыдыы бүгү участоктарынга киргеннер.

Бистиң совет дайынчыларывыстың, бистиң шериг талазы-биле бүгү-де улустың үндезилиг Коммунистиг партиязының, Совет правительствозунуң, Төрээн чуртувустуң бистиң Чепсектиг Күштерибиле кады база бисче соолзүредир кирип келген болгар болгаш румын армияларның кезектери-биле каттыжып алгаш, гитлержи аг-араатаннарга үгдүнмас аштырыышкынны тавартыштырган.

Фашист эжелекчилерге улур бистиң улузувустуң дайыны совет никтиглел болгаш күрүне тургузуунуң тендиш дивес күжүн эң тода көргүскен. Социалистиг күрүне ажыл-агыйның хөгжүдезинин болгаш организастыының талазы-биле, шериглериниң дуржулгазының, уран мергежилиниң болгаш бодал-соруунуң талазы-биле, улузунуң шыдамыгының болгаш чаңгыс эптиниң талазы-биле бодунуң дайзынындан дыка артык күштүг чоруун дайынның бүгү дургузунда көргүскен. Бара-сагыштыг болгаш күштүг дайзынбиле өлүмүг демиселге ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның эвилелиниң, ССРЭ-нин улустарының акыдүмза найыралының бузулбас күчүзү. Коммунистиг партияның удуртулгазының мерген угааны, улустуң үндезин эргежыктарынга дүжүп турар оон политиказының шынчы бүгү-ле өндүр чаагайыбиле илереп келгенден.

Бистиң бүгү тиилелгеривистиң чедип алдынганының ачы-хавыяазын чүгле ийи-чаңгыс кижилерниң ачызы кылдыр санап болбас дээрзин биске партия өөредип турар. Чүгле ийи-чаңгыс кижилер эвес, а партия бүрүү-биле, Совет Чазак, бүктүл мааңырлыг армиявыс, оон салымчаларның полководчулары болгаш эрестиг дайынчылары, бүгү совет улус — Ада-чурттуң Улуг дайынынга тиилелгеин ханыпган күш оң-үүр.

Партияның ТБ кежигүннери, министрлер, бистиң ажыл-агыйжыларывыс, совет культураның ажылдакчылары, чер-черниң партия, совет удуртукчулары, инженерлер болгаш техниктер—оларның кижи бүрүзү бодунуң албанынга турган болгаш дайзынны ажып тинлээр дээш бодунуң күштерин болгаш билигелерин чүткүлүү-биле берип турган.

Бистиң тыл — алдарлыг ажылчын аңгы, бистиң колхозчу тараачын чонувус, совет интеллигенция — онза мааңырлыг чоруқту көргүскен, олар партия организацияларының удуртулгазы-биле, дайын үезинниң сөглеп четпес бүгү бергелерин болгаш караажа-когарадарын ажып эртпишаан, Төрээн чуртувустуң камгалалының хереэнге боттарының бүгү күштерин берип турганнар.

Фабрикаларга болгаш колхозтарга, ажыл-агыйның база культураның янзы-бүрү участокторунга бүдүрүлге ажылының аар-берге үүргезин боттарынга чүктеп турган бистиң совет хереэженнеривис дайынга эң улуг шыгаралды кыганнар, хөй-хөй хереэженнер Ада-чурттуң дайынының фронтуларынга боттары-биле шуут киришкеннер. Бистиң эрес-дидим аныяктарывыс Совет Ада-чурттуң камгалалының хереэнче, дайынны чыча шаварының хереэнче боттарының үнелеп четпес салымышкының фронтунуң болгаш тыдыы бүгү участоктарынга киргеннер.

Бистиң совет дайынчыларывыстың, бистиң шериг талазы-биле бүгү-де улустың үндезилиг Коммунистиг партиязының, Совет правительствозунуң, Төрээн чуртувустуң бистиң Чепсектиг Күштерибиле кады база бисче соолзүредир кирип келген болгар болгаш румын армияларның кезектери-биле каттыжып алгаш, гитлержи аг-араатаннарга үгдүнмас аштырыышкынны тавартыштырган.

Фашист эжелекчилерге улур бистиң улузувустуң дайыны совет никтиглел болгаш күрүне тургузуунуң тендиш дивес күжүн эң тода көргүскен. Социалистиг күрүне ажыл-агыйның хөгжүдезинин болгаш организастыының

Лекция пропагандазын күштелдирер

Лекция пропагандазын чорулар талазы-биле Таңды районнун партия организациязы четчир санныг күштерлиг болуп турар. Партия райкомунда илеткелчилер болгунун кежигүнери, пропагандистер шупту 23 кижи, оон ынай политиктиг болгаш эртем билиглерин иептередир талазы-биле Ниитилелиг район салбырының кежигүнери 43 кижи ажылаан турар. Оз Ниитилелиг кежигүнерин чыгбүрүле 200 ажыг лекцияларны номчуп турганнар. Эртемнерниң янзы-бүрүг аныргларының талазы-биле лекцияларны районнун культура киличзиниң лекторлар болгуу (удуртукчузу эш Шевченко) база чорудуп турар. Комсомол райкомунуң илеткелчилер болгуу аныән хей аныяк интеллигенциягы каттыштырып турар. Көдөө ажыл-агый болгаш медицина эртемнериниң пропагандазын машина-трактор станциязының болгаш районнуң калык хемчээлге культураның шүгүмү-биле чорудуп турар.

Совгуу үениң дүргүзүүда районга лекцияларны улам хөйү-биле, оларның темазын янзы-бүрүг кылыр номчуп турар апарган. 1955 чылда районнуң номунда политиктиг, бойдус эртемниң, шажыңга удур, көдөө ажыл-агый болгаш медицина эртеминиң темаларының талазы-биле 389 лекцияларны номчаан. Бо чылдың бирги кварталында 116 лекцияларны организастаан, оларның хей иүрүүзү СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарының дугайында номчутунган.

Ындыг болза-даа Таңдыда лекция пропагандазының денгели районнуң ажыл-агый түргүзүүшкүнүнүң сорулгаларындан ыракта хожудан каап турар. Оон кол четпес чүүл болза, чонның өзүл турар негелдеринден хожудан турарында, амыдыралдан хоорук чорууда болур. Хей-хей лекцияларны чаныс идея-теоретиктиг денгелге номчуп турар, лекцияларның алыс шынары амыдырал-биле, чер-черниң онзагай байдалы-биле кошкак харылзажыкка болуп турар. Чижээ «1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң үлүг ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының» дугайында лектор эш Назын-оол Буденный аттыг колхозка лекция номчаан, алдыгы беш чылда ол колхозтуң кежигүнерни чүүл кылыр үжүрүлгүл, оларның мурнунда каңдыг-каңдыг сорулгалар турарын дээр дугайында чүүдээ чугаалаваан. Тода эвес, амыдыралдан хоорук шак ындыг лекция дыннакчыларның медерелинге чүүдээ артырып шыдавас деп чүве тодаргай болгай.

Көдөө ажыл-агыйның болгаш бойдус эртеминиң пропагандазы районда онза хожудап турар. Ажылдың бо чүгүлә участогунга СЭКП райкомунуң бирозу болгаш партия эге организациялары чогуур кичээнгей салбайн, бо сорулгаже лекторларның ажыл-чорудулгазын кошкак угландырып турарлар. Таңды району—областың кол көдөө ажыл-агыйлыг районнарының бирээзи болуур. Мында көдөө ажыл-агыйның специалистериниң үлүг отряды ажылдап турар. Ындыг болза-даа Ниитилелдиң район салбырының кежигүнери көдөө ажыл-агый талазы-биле темаларга бо чылын чүгле 2 лекция номчаан, 1955 чылда номчаан лекцияларның чиити санының чүгле 10 хуузу көдөө ажыл-агый темаларынга номчутунган.

Ажылдың эң-не кошкак участоктарының бирээзи болза экономика эртемнериниң, ылангыя төларгай экономиканың айтырыгларының талазы-биле пропаганда болуур. Партия райкому оң ажылды эң-даа ыяка кошкак чорудуп турар. Бо чылдың марттың төнчүзүнде болуп эрткен районнуң экономиктиг конференциязының киржикчилери үлүгүткүү кадрлар, МТС, совхоз ажылакчылары болгаш колхозтар үлүгүткүүлары продукциянның чангыс хемчээнге күш-ажыл чарыгдаларын ёзулуг шын саналарын ап-даа өөренип албаан, күш-ажылдың бүдүргүкчүлүгүн белиглериниң болгаш продукциянның бот-үнезин чиигедиринiң айтырыгларын кошкак билир деп демиглеп турганнар.

Күш-ажылдың бедик бүдүргүкчүлүг дээш, ССРЭ-ниң экономиктиг кол сорулгазын шиитпирлээри дээш биетин ниитилелиистин демисселиниң үезинде, ам марксизминиң теориязының экономиктиг талазы, төларгай экономиканың айтырыглары бирги планга кирип турар. СЭКП-ниң райкомундан болгаш партия эге организацияларындан марксисчи-ленинчи экономика эртеминиң айтырыгларын, коммунизм түргүзүүшкүнүнүң практиказы-биле оон үзүлбес харылзазын лекция пропагандазының төвүнге түргүзары өргежок чугула.

Шажыңга удур пропаганданы районда дыка четпес чорудуп турар. «Чонның ортузунга эртем-атеистиг пропаганданы чорудуп турда болган ынакындырыглар дугайында» 1954 чылдың ноябрь 10-да СЭКП ТБ-ниң докгаалын партия райкомунун бирозу кошкак күүсешил турар.

Политиктиг болгаш эртем билиглерни иептередирiниң херээнге ниитилелиин район салбырының ролюн СЭКП райкому чедир үнелеп көрбейн турар чорукту онза четпес деп саналза чогуур. Политиктиг болгаш эртем билиглерни иептередирiниң талазы-биле Бүгү-авиялиг Ниитилелиниң ажылының дугайында 1955 чылдың апрель 12-де СЭКП ТБ-зы партия организацияларынга чагаа чорутkан, ниитилелдиң ажыл-чорудулгазында болган оон ажылын партия организацияларының талазынан удуртуп турарында улуг четпестерни ол чагаада ханызы-биле илереткен. Ниитилелиниң ажыл-чорудулгазында эң-не кошкак звено болза, оон көдөө организациялары, хамыктың мурнунда, оон район салбыры болуур деп Төп Комитет айткан. Оң шынап-да ындыг. Таңды районунда чүгле 43 кижи Ниитилелдиң кежигүннери болуп турар, а лекция пропагандазынга олардан чүгле 19 кижи киржип турар.

Эки түранын хей-ниити эртем-чыртыышкын организациязы болуур Ниитилелдиң ажыл-чорудулгазы эртеминиң адырларының аайы-биле каттыжып турар оон кежигүнериниң идепкейлиишиниң болгаш оот-тывингир чорууның принцивине үндезилеткенер. Ындыг турбуже район салбырының баштаар чери болгаш хамыктың күрүнүзүнде оон даргазы эш Моршанский Ниитилелиниң ажылын ажыкилеринче боттуг хемчегер албайн турар.

Партия райкому Ниитилелиниң район салбырының ажылынга чогуур кичээнгей салбайн келген.

Районнуң культура киличзиниң ажылында база-да үлүг четпестер бар. Лекция пропагандазынга оң бүгү четпестер районнуң ажыл-агый чорудулгазынга тааржыр чок сагыдарны чедирип турар. Колхозтарга мал кыштагламшынны дыка багай эрткен. Районга үш айлар дургузунда 200 ажыг баш мал хораан. Часкы тарылгага район дыка четпес белеткенген, оң ажыче кончуг хожудап киргеш. сөөүн темпилер-биле чорудуп турар.

Лекция пропагандазы болза, партия организацияларындан инициативаны болгаш үлүг кичээнгейни негеп турар дириг, чогаалыкчы ажыл болуур. Лекция пропагандазын удуртурда кол, шиитпирлиг чүүл болза, лектор кадрларны шилип алыры болгаш үргүлүг киижизидеп болуур. Ындыг турбуже лекторларны шилип алырын кыры-биле көөр болгаш оң ажылга ниити болгаш политиктиг билии буду киижилерни киирип турар чорук районда хонар эвес. Районнуң партия организациязында штаттан дашкаар лекторларның ден иезин даап эртем чок болуп турар.

Лекторларны шилип алырда тыва чонның ортузунга лекция пропагандазын чорударының чүгүлазын барымдаалаш, тыва дыл билир эштерни киириштирери чугула, а Таңды районунда тыва дылда лекцияларны кончуг ховар номчуп турар. Моон соңгаар тыва дылга лекциялар чорудары чугула.

Лекция пропагандазын удуртуру дээрге, лекцияларның темаларын шилип алыры, номчуп турар лекцияларның шынарын контрольдаары болуур. Эртем билиглерни иептередирде ёзулуг барымдаалаар болгаш чангыс талалаар чоруктап чайлаары-биле районнуң партия организациязы ында лекция пропагандазын чорудуп турар организацияларның ажылын таарыштыр түргүзар үжүрүлгүл, оларның ажылының планын, лекцияларның тематиказын кавдап бериир. Хүрүнүзүнде соңгуур талазы-биле чөвүлел хураалларны чорудары чугула.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала чедиишкинниг күүсеширинге деткимче бээр кылдыр лекция пропагандазының шак ынчаар түргүзары өргежок чугула.

А. ГРИГОРЬЕВ,
СЭКП обкомунуң лектору.

Павлоовар область. Эрткен чылын түргүстүнген «Ямышевский» деп тараалап совхозтуң ажылакчылары боттарының суурун ногаанчылдар деп шиитпирлээннер. Төп коданда 1000 ажыг ыяштарны олуруткан. Бригадаларының хову турлаглардың база ногаанчыдың турар.

Чурумта: совхоз суургуун бүдүмчуларының бирээзинде ногаанчыдыга.

Фото В. Мирясевтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Партияның XX съездизиниң материалдарын өөренип турар

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң Чаатыда чеди чыл школазының башкылар коллективи СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын бо чылдың мартта өөренип эгелээн. Кичээлдерни ында чеди чыл школазының директору пропагандист эш М. А. Чигритов удуртуп турар. Беседалар солуп болгаш дыннакчыларның идепкейлиг киржилгези-биле эртип турар. Географтыг картаны, диаграммаларны, оң чернин материалдарын пропагандист кичээлдерге калбаа-биле ажыктап турар.

Дыннакчыларның иштинден башкылар Ю. Шагыр, Б. Родионов олар кичээлдерге үргүлүү эки белеткелдиг кээп турар. Ында өөренип турар башкылар шупту агитаторлар болуп, партияның XX съездизиниң материалдарын колхозчуларга таныштырып, беседаларны солуп номчулгазын үргүлүү чорудуп турарлар.

Х. САНЧАЙ-ООЛ.

Ногаа тарылгазынга белеткел

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг көдөө ажыл-агый артелиниң эш Бажалапайның чыгаарлыг звеноларының бригадирлери ногаа тарылгазынга белеткелдиң ажылдарын эрте-ле эгелээннер. Ында 40 гектар черге ногаа культураларын тарыыр. Огородта хүл, өдекти төккен. Үш парникте помидор, капуста, огурец расадаларын өстүрүп турар. Арбуз, картофель үрезиннери четчир.

Ногаа тарылгазынга белеткелдерни үлам калбартып, тарылганы белик агротехниктиг деннелге артгырер дээш колхозчулар белик күженишкиннииг ажылдап турарлар.

М. БАГАЛДАЙ.

ОБЛКУУСКОМДА

Таңды районнуң Межегей көдөө Совединиң ажылының дугайында

Ажыктың чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитеди Таңды районнуң Межегей көдөө Совединиң ажылының дугайында эш Чудаковтуң (көдөө Совет даргазы) илеткелин ынчаар чугаалашкан. Ол көдөө Совет отчеттуг үениң дүргүзүүнүң ажыл-агый, культура-түргүзүүшкүнүнүң үлүгүткүлгени алаан ажыктыкенин облкууском демиглээн..

Ылангыя Ленин аттыг болгаш Калинин аттыг колхозтар 1955 чылда көдөө ажыл-агый продуктуларын күргүнеге дужаарының талазы-биле онаалдаларны, ниитилиин малының баш санын өстүрериниң планын чедиишкиннииг күүсеткеннер. Колхозтарның болгаш колхозчуларның оруглазы өскен. Көдөө Советтиң депутаттары эштер Үлүмбара, Кармолитова, Сенникова, Санчай болгаш оон-даа өскелер колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары болуп, көдөө Советтиң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Чурттакчы чонга әмнелге хандырылгазы ажыкээн, өөреникчилериниң өөредилгезиниң шынары алаан бедээн.

Оон-биле кады көдөө Советтиң организакчы ажылының деннелиниң чавызынан колхозтарның, школаларның болгаш культура-чырыышкын албан черлериниң ажыл-чорудулгазында үлүг четпестер бар болуп турарын облкууском демиглээн.

Ниитиниң мал ажылының продуктулуг чавыс болбушаан, 1955 чылда азырал инек бүргүзүнден Ленин аттыг колхоз чүгле 490 литр, Калинин аттыг колхоз 794 литр сүттү саап алган. Калинин аттыг колхоз хой бүргүзүнден 1,67 килограмм дүкту кыргып алган. Күш-ажылдың бүдүргүкчүлүгүн болгаш оон организастыының чавызының түннелиниде продукциянның чангыстың хемчээлинге бот-үнези болгаш чарыгдалы үлүг болуп турар.

Колхозтарда чурттала болгаш бүдүргүге тудуглары багай чорун турар. Тудуг ыяжын тудуг шелүнче сөөртүүр Ленин аттыг колхозта чүгле 58 хуу, Калинин аттыг колхозта чүгле 30 хуу күүсетинген. Ленин аттыг колхоз колхозчуларга ай санында аванс тыпсырынче ам-даа эгелеп кирбээн, а Калинин аттыг колхоз 1955 чылда колхозчуларның күш-хүнүнүң талазы-биле акша саналжылгазын ам-даа чорутпаан.

Ол колхозтарның кайызында-даа малдың чаш төлү чидириглиг болган, тарга культураларының тарылгазы оожум темпиниг чорутунган, чамдык черлерде агротехниканың чүрүмнары сагытынмаан, хову ажылының турлагларында массалар Чадаана суун кежир көөрүүлээн.

Колхозчу тудугжулар 1956 чылдың тудуг планын ажыр күүседир соруганы салганнар.

Х. ХОМУС-ООЛ.

Тудуг бригадазында

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң тудугжулары чурттаганын 10 бажыңнарының тудуун доосканнар, колхозтуң тарылга шелүг-биле болгаш фермалары-биле аргыжарынга шаптык болуп чыдаар.

Колхозчу тудугжулар 1956 чылдың тудуг планын ажыр күүседир соруганы салганнар.

Х. ХОМУС-ООЛ.

Улуг тиилелгениң байырлалы

Май тоста гитлерлиг Германияга улуг Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайнының доозулган хүнүнден бээр он бир чыл оң болуп турар. Совет улус болгаш бүгү дешилгелиг кижи төрелгетен фашизмни тиилээн ол алдарлыг тиилелгенин байырлалын улуг сеткил ханыышкын-биле чыл-бүрүү демиглеп турар.

Совет улус болгаш оон Чепсектиг Бүштери көстүп көрбээн аар-бергелерни дайынның чылдарында боттарының эгиннеринге чүктеп эртиргеннер. Улуг Октябрьның тиилелгенин кангалаар, чөптүг херек дээш дениселге совет улустуң миллионмиллион оолдар-кыстары амы-тынын бергеннер.

Олар болгунуң Төрээн чуртунуң хөстагзы болгаш хамаарышпас чоруу, фашизминиң дарлалынга турган Европаның улустарын хөстаары болгаш фашизминиң кудазынындан бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенин кангалаан, ажыктың хөй национадыг улустарывыстың найыралы, совет кижилериниң мораль-политиктиг чаныс аян, Коммунистиг партияга кижизитиргеп совет кижилериниң социалистиг Төрээн чуртунга инакшилы, дайынны көөр хөнүү чогу, бедик моралдыг шынары ол-дур.

Бистиң тиилелгелеривистиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы болза, Ленининиң чагыгларын алдарлыы-биле күүсеткен турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы болуп турар. Дайын эгелээриниң ырак мурнунда-ла партия бистиң Төрээн чуртувустуң кампаланыр аргалыын быжыглаар деп чогуур үезинде сагыш салып турган. Чуртту индустриализастаар болгаш кодөө ажыл-агыйны коллективизастаарының шылгарангай политиказының түнелиинде Чепсектиг Бүштерни хандырарының күчүлүг базалары тургустунган, шериг болгаш хоорайларның чурттакчы чоннары аъш-чем түүдеривиле хандыртынган. Бистиң тиилелгеже чүгле армияның эвес, харын ажыл-агыйның социалистиг системазының тиилелгези болган.

Совет күрүненiң Чепсектиг Бүштерiн тургузарының болгаш быжыглаарының улам-на быжыглап, оларны дайынның тиилээринче бүзүредиш-биле организастап турган. Партия алдарлыг совет дайынчыларны болгаш тылдың ажыл-ишчилерни бистиң шынныг херээвистиң тиилелгезинге сорук киирип турган. Партияның кайгамчыктыг улуг организакчы ажылы бүгү чуртту чаңгыс-аай дайынчы лагерь кылдыр тургузарын хандырган. Бистиң армиявыс бүгү хөй миллион совет улустуң деткимчези үргүлүү ап турган. Фронтунуң болгаш тылдың тудуш харылзазы «Бүгү чүвени тиилелгеге» деп кыйгырыгның алаа-биле чорун турган.

Моральдыг фактор — дайынның база бир эң шиитпирлиг фактору болур. Бистиң тиилелгевис чүгле армияның болгаш экономиканың тиилелгези эвес, ол даярге, чөптүг дайынчының дугайында бистиң улузувустуң угаан-медерелинде ханызыбле сиңиишкин киргеп марксизм-ленинизмниң улуг идеяларының тиилелгези болган.

Бистиң тиилелгевистиң үндезини — буржуаз тургузугга деңнээрге канчаарда даапкы артык күштүг болуунда шиитпирлиг демисселиниң турганнар.

Бажаан 1941 чылдың июньда гитлерлиг аг-шеригниң араатан ёзу-биле Совет Эвилелиниче халдаары биле, ол-ла дораан бистиң бүгү улузувус Коммунистиг партияның кыйгырыы-биле Ада-чурттуң Улуг дайнынга турган Европаның улустарын хөстаары болгаш фашизминиң кудазындан бүгү дешилгелиг кижи төрелгетенин кангалаан, ажыктың хөй национадыг улустарывыстың найыралы, совет кижилериниң мораль-политиктиг чаныс аян, Коммунистиг партияга кижизитиргеп совет кижилериниң социалистиг Төрээн чуртунга инакшилы, дайынны көөр хөнүү чогу, бедик моралдыг шынары ол-дур.

Ленининизминиң чедип алган чайыпланчак тиилелгези бүгү совет улустуң болгаш оон шылгатынган удуртукчузу — Коммунистиг партияның күженишкиннериниң түнелиг болуур.

Ажыктың ангының болгаш тараачыларның эвилелиң, бистиң чуртувуста чурттап турар бүгү улустарының найыралын болгаш ажы-дүнмалышкы чоруун быжыглаар дугайында ленинчи чагыгларны чайгылыш чок боттандырбышаан, Коммунистиг партия ол кайгамчыктыг күштү амыдыралче үндүрген. Партияның шын политиказының ачызында бистиң чуртувуста совет ниитилелдиң бузулбас чаңгысаан канчатынган, оон быжыы төөгү-биле хынатынган болгаш бадыткатынган.

Н. В. Сталинниң амыдырал-чурттагазының болгаш ажыл чорудулгазының сөөлгү үезинде калбак иептередiп алган ийи чаңгыс кижилерге чүүдүр чорук инициативаның болгаш идепкейлиг чоруктун хөгжүдезин мөөңдактап турганы, партияның болгаш улус масселарның ролюн бичелеринге чедиргени, бистиң тургузуучу ажылывыска эвээш эвес немелде бергелерни тургузуп турганы, ажыл-керекле улуг караага-когарадыы таварышкыргынны билдингир болгай. Ийи-чаңгыс кижилерге чүүдүр чоруктун артышкыннарынга улуг шиитпирлиг демисел калбак улус массаларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейлиинiң чаа бодүрүүшкүнүн хайындырган. Партия болгаш күрүне амыдыралының ленинчи норма-чижектерин болгаш принциптерин партия, оон Төп Комитеди катап тургусканы болгаш хөгжүткени коммунистиг тургузуушкунунуң херээнге кайгамчык улуг ужур-дүзээзы.

Социалистиг тургузугнуң, совет улустуң, Коммунистиг партияның ажыл тиилетирбес күштеринге улуг Ленин кызыгаар чок бүзүрел чорааан. Капиталлизм-биле тайбың экономиктиг чарышка тиилелгени социализм чедип алыр дээрзин ол эң ханы бүзүрел-биле чугаалап чораан. Ол баш бурунгаар көрүүшкүнүг амыдырал бадыткап турар.

Совет улус дайынга үрелген ажылагийнын чүгле катап тургускан эвес, үлетпүр болгаш көдөө ажыл-агый продукциязының хемчээли дайын мурнунда деннелиниден дыка ашкан. Социализмниң чедиишкиннерни бичелидирiп орландажып турган кижилер безин ам оны чажырып шидавастар. Чижээлээрге «Юнайтед Стайтс ньюс энд уорд рипорт» деп сандырлыг акорик журнал чөөрта чаа кылча деп бижээн: «Дайынга үрелген түүлүг Россия дайын соолгудеги он чылдарның дургузунда катап тургускан болгаш аар үлетпүрге бүдүргүлгенин чаа рекордтарын чедип алган. Ам болур беш чылда орус планнар ол-ла беш чылдарның дургузунда Баттышкан Штаттарныңга бөлээрга үлетпүрүү дыка улуг хемчээлдерге калбартырынга санатынган».

Алдыгы беш чыл эң-не сайыраңгай капиталистиг чурттарны чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр продукция бүдүрериниң талазы-биле чедер болгаш эрттер деп ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгазын шиитпирлээрiниң оруу-биле чугула базына болгуур.

Ол сорулга төөгүлүг эң кыска хүүсаалара шиитпирлетинин болуур болгаш шиитпирлетинер-даа. Партияның политиказын, оон айтыкан планнарын бүгү совет улус бодунуң хан-дамырындан херээ кылыр хүнээп ап, оларны амыдырала боттандырар дээш маанырлыг демисселиг турар болганы-биле ол сорулга шиитпирлетинер апаар. А бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыс кашкаш кыдыг партияга удуртурган улус бодунуң оруунда бүгү-де моондактарны болгаш бергелерни ажыл эртер болгаш коммунистиг ниитилелди тургузарының бүгү делегейге төөгүлүг сорулгаларын шиитпирлээр.

Янзы-бүрүг ниитилел болгаш политиктиг тургузуглуг күргүнелерниң тайбың бока-хелбээ турарының ленинчи принцин болза, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерьнин бүгү чурттарының даштыкы политиказының бол шугуну болуп турар. Боттарының экономиктиг, социал болгаш политиктиг мөзү-шынарының талазы-биле социалистиг күргүнелер капиталлизмга болгаш бижиглаарынга ханызы-биле сонуургалыг. Агрессчи дайынны өөскүдеринiң орландажышкыннырынга удур социалистиг күргүнелер чепсегленнишкинни дүжүрери даап, атомнуг болгаш термоядролуг чепсекти хорудлары даап, тайбың болгаш улустарының айыыл чок чоруу даап демисселди могаг чокка чорудуп турар. Совет Эвилелиниң, Бидат Улус Республиканың, социалистиг лагерьнин бүгү чурттарының тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказын делегейде хүлээп көрүп турар. Социалистиг чурттарның тайбынга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиказынга «күштүң туружунган» деп империалистиг политика удур туруп турар. Ынчалзадаа социалистиг чурттарның политиказы амыдырал ханызыртазынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Школачыларнын чаа өөредилге чылынга белеткели багай чорун турар. Уургайлыгда болгаш Кара-Бүлүүда көдөө клубтар эки деритинмээн, оларды ажыл чүгле ынка-хаая болгулаар кино көргүзүүлери-биле кызыгаарлатының келген. Көдөө Советте 1955 чылда көдөө ажыл-агый үндүргүнден 235 рубльди, ботокаалга үндүргүнден 2060 рубльди чедип хавырбаан.

Ажыттынган четпестерниң кол чылдагааны болза, ол көдөө Советтиң организасмассалыг ажылынга четпес туругстугнанында болур деп облкууском демиглеэн. Көдөө Советтиң күүсекчи комитеди депутаттарга болгаш активке эки планның ажылдавайн, ажыл-агый, культура хөгжүдезинiң талазы-биле сорулгаларны күүседиринге оларның идепкейлиг киржилгезин хандырбаан. Сессиялар чыыдырарының докгаатынган хуусаалармга сагывайн келген. Ылангыя сессиялардың 13 үдаа чыыдырарының орнунга чүүдээ 9 катап чыыдырган, дөрт депутаттар боттарының сөңгүкчүларының мурнунга отчёдуп кылып бербээннер. Суурлар чагайжыдыгазының, культура-чырыышкын ажылының болгаш улус өөредилгезiниң талазы-биле докгаамал комиссия (даргазы эш Нанзыкмаа) ажылдавайн келген. Көдөө Совет даргазы эш Чудаков күүсөм хуралын үш чартык ай иштинде чыыдырбаан. Көдөө Советке 1955 чылда кирген 44 хөнүүлаарның болгаш биидиринишкиннернiң иштинден 20-ги үзе шиитпирлетинмээн болган.

Организас-массалыг ажылды калбартып база көдөө Советтиң ажылынга бүгү депутаттарны, докгаамал комиссияларны болгаш активти идепкейлиг киириштирип турган көдөө Советтиң ажылында айтыкан четпестерни кыска хүүсаала үзүткээрни, колхозтарны, школаларны, әмнелге болгаш культура-чырыышкын албан черлериниң ажылдарынга удуртулганы күштедиринi, ынчангаш оларның мурнунга СЭКП-ниң XX съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкиннииг боттандырарын чедип алырын Межегей көдөө Советке облкууском хүлээткен.

Ылангыя колхозтарның чер болгаш мал ажылын хөгжүдериниң практиктиг сорулгаларын чедиишкиннииг боттандырарынче кичээнгей салырын, Кара-Бүлүүга бөжүдүлга бажының тургузарын, орус сепгелгелерин үлегерлиг организастаарын, чурттала болгаш бүдүргүге тудугларының планын чогуур үезинде күүседиринi, амыдырал ханызыртазынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Школачыларнын чаа өөредилге чылынга белеткели багай чорун турар. Уургайлыгда болгаш Кара-Бүлүүда көдөө клубтар эки деритинмээн, оларды ажыл чүгле ынка-хаая болгулаар кино көргүзүүлери-биле кызыгаарлатының келген. Көдөө Советте 1955 чылда көдөө ажыл-агый үндүргүнден 235 рубльди, ботокаалга үндүргүнден 2060 рубльди чедип хавырбаан.

Ажыттынган четпестерниң кол чылдагааны болза, ол көдөө Советтиң организасмассалыг ажылынга четпес туругстугнанында болур деп облкууском демиглеэн. Көдөө Советтиң күүсекчи комитеди депутаттарга болгаш активке эки планның ажылдавайн, ажыл-агый, культура хөгжүдезинiң талазы-биле сорулгаларны күүседиринге оларның идепкейлиг киржилгезин хандырбаан. Сессиялар чыыдырарының докгаатынган хуусаалармга сагывайн келген. Ылангыя сессиялардың 13 үдаа чыыдырарының орнунга чүүдээ 9 катап чыыдырган, дөрт депутаттар боттарының сөңгүкчүларының мурнунга отчёдуп кылып бербээннер. Суурлар чагайжыдыгазының, культура-чырыышкын ажылының болгаш улус өөредилгезiниң талазы-биле докгаамал комиссия (даргазы эш Нанзыкмаа) ажылдавайн келген. Көдөө Совет даргазы эш Чудаков күүсөм хуралын үш чартык ай иштинде чыыдырбаан. Көдөө Советке 1955 чылда кирген 44 хөнүүлаарның болгаш биидиринишкиннернiң иштинден 20-ги үзе шиитпирлетинмээн болган.

Организас-массалыг ажылды калбартып база көдөө Советтиң ажылынга бүгү депутаттарны, докгаамал комиссияларны болгаш активти идепкейлиг киириштирип турган көдөө Советтиң ажылында айтыкан четпестерни кыска хүүсаала үзүткээрни, колхозтарны, школаларны, әмнелге болгаш культура-чырыышкын албан черлериниң ажылдарынга удуртулганы күштедиринi, ынчангаш оларның мурнунга СЭКП-ниң XX съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкиннииг боттандырарын чедип алырын Межегей көдөө Советке облкууском хүлээткен.

Ылангыя колхозтарның чер болгаш мал ажылын хөгжүдериниң практиктиг сорулгаларын чедиишкиннииг боттандырарынче кичээнгей салырын, Кара-Бүлүүга бөжүдүлга бажының тургузарын, орус сепгелгелерин үлегерлиг организастаарын, чурттала болгаш бүдүргүге тудугларының планын чогуур үезинде күүседиринi, амыдырал ханызыртазынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Школачыларнын чаа өөредилге чылынга белеткели багай чорун турар. Уургайлыгда болгаш Кара-Бүлүүда көдөө клубтар эки деритинмээн, оларды ажыл чүгле ынка-хаая болгулаар кино көргүзүүлери-биле кызыгаарлатының келген. Көдөө Советте 1955 чылда көдөө ажыл-агый үндүргүнден 235 рубльди, ботокаалга үндүргүнден 2060 рубльди чедип хавырбаан.

Ажыттынган четпестерниң кол чылдагааны болза, ол көдөө Советтиң организасмассалыг ажылынга четпес туругстугнанында болур деп облкууском демиглеэн. Көдөө Советтиң күүсекчи комитеди депутаттарга болгаш активке эки планның ажылдавайн, ажыл-агый, культура хөгжүдезинiң талазы-биле сорулгаларны күүседиринге оларның идепкейлиг киржилгезин хандырбаан. Сессиялар чыыдырарының докгаатынган хуусаалармга сагывайн келген. Ылангыя сессиялардың 13 үдаа чыыдырарының орнунга чүүдээ 9 катап чыыдырган, дөрт депутаттар боттарының сөңгүкчүларының мурнунга отчёдуп кылып бербээннер. Суурлар чагайжыдыгазының, культура-чырыышкын ажылының болгаш улус өөредилгезiниң талазы-биле докгаамал комиссия (даргазы эш Нанзыкмаа) ажылдавайн келген. Көдөө Совет даргазы эш Чудаков күүсөм хуралын үш чартык ай иштинде чыыдырбаан. Көдөө Советке 1955 чылда кирген 44 хөнүүлаарның болгаш биидиринишкиннернiң иштинден 20-ги үзе шиитпирлетинмээн болган.

Организас-массалыг ажылды калбартып база көдөө Советтиң ажылынга бүгү депутаттарны, докгаамал комиссияларны болгаш активти идепкейлиг киириштирип турган көдөө Советтиң ажылында айтыкан четпестерни кыска хүүсаала үзүткээрни, колхозтарны, школаларны, әмнелге болгаш культура-чырыышкын албан черлериниң ажылдарынга удуртулганы күштедиринi, ынчангаш оларның мурнунга СЭКП-ниң XX съездизиниң салган сорулгаларын чедиишкиннииг боттандырарын чедип алырын Межегей көдөө Советке облкууском хүлээткен.

ЧАА-ХӨЛ РАЙОНДА

КОЛХОЗЧУ СУУРНУ ЧААГАЙЖЫДАР

Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң түлүг бригадазы колхозчу суурну сайзыралырының болгаш көшкүн чораан араттарны сууржуң амыдыралче шилчидериниң база фермаларга эки шынарлыг, чангыс-аай хевирлиг казыларны тударының талазы-биле түлүг ажылдарны чоруткан.

Колхозчу суурга чеди чыл школазы, кижи эмнелгези, көдээ клуб, библиотека болгаш өске-даа черлер ажылдап турар. Ол районнуң Шөгүрге турган бүдүрүлге черинин хаглынганы-биле холбаштыр, оон алзан хөй түдүгларны көжүрүп, чамдыкызын суурда түлүг тургускан. Оон түннелиниде көдээ клуб ажыглалга кирген. Дөрт өрээл бажыңның чедир кылынмаан чүүлдерин доозбаш, аңаа кижи эмнелгезин тургузар деп турар. Бежен тонна тараа кирер склад болуп бажыңның ханазын бүрүп сөөртүп алган. Оон ынай суурда ыяш-биле болгаш самаң-биле туттунган чуртталга бажыңнары хөй.

Оон-биле черчелештир түлүг бригадазының мурнунда чаа сорулгалар бо чылын база салдынган. Ында чуртталга бажыңнарының, мал бажаалыының, машина гаражының түдүүн болгаш өске-даа чүгүлелерни ажыглалга кирерги бригаланың мурнунда туруп турар. Аңаа хереглеп 1480 кубометр ыяштың 60 хуузу дээш белеткетинген, ында чеди кижи ставтыг болуп ажылдап турар, олар-ла түш тергелиг аяттарны бижыглаан. Бир ыяшты машина-биле сөөртүп алырынга эптиг кылыр оруктуң агыныче дажыын турар. Бо чылгы түлүгларга хереглээри-биле чүгүлелер — шил, калаглар, шифр болгаш өске-даа чүүлдер баш бүрүнгээр белеткетинген.

Ынчалза-даа түдүнүң шынарын бедидер, оон темпизин дүргедир, ылаңгы колхозчу суурну чаагайжыдыр сайзыралыр талазы-биле түлүг бригадазы сагыш салбайн турар болгаш ажылды чүгле чангыс талалап көөр чоруктуу болдуруп турар. Оон түннелинде чуртталга бажыңнарының, школа, эмнелге болгаш культура олагларының кыры крышалатынмаан, чашты херимнетинмээн, кладовказы, печ-ары чок болгаш өске-даа дериглелери чүве эвес. Оон үжүрүнүн түлүглар ынчаныла тарамык, бүдүмчү хевирлиг эвес.

Оон түржүк чамдык колхозчулар чангыс-аай хевирлиг бажыңда чурттап олурар хирезинде-ле, оон чанында биеэги-ле арга, кара өөн олургун алган турары культурлуг чуртталганың нияти, чараш хевирин үреп турар. Чижээ, колхозда партия организациязының секретары эш Шаравиниң бажыныың чанында өө ам-даа турбушаан. Оон орнунга болуңга хамаарышкан участок черин чаагайжыдып, херимнеп, кладовканы кылып, ногаалларны олургун, оон чаагай дүжүттүг ажаан ап турган болза, ол өскелерге үлегер болур ийик.

Колхозтарда түлүг ажыының экижидеринге, оон ыяларын бедилип, темпизин дүргедеринге Чаа-Хөл МТС (директору эш Стихаров) үлүг дузаламчыны көргүзер үжүрлүг. Ынчаарга Сталин аттыг колхозта түлүгүнүң байдалын алырга. МТС дузаламчы көргүскээни тодаргай болуп турар: ол колхозка 300 кубометр түлүг ыяжын сөөртүп бээр деп кереэлиг хүлээлгезин күүсетпээн. Ол чорук түгле бо чылын эвес, әртөн чылын база ыңгыг болгаш. Бир эвес МТС кереэлиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсетпеп болза, ол колхозтуң болуңга түргускан пилорамага дыка хөй чүдүктар дилдиңген турар болгаш оон-биле крышалатынмаан, шалалатынмаан бажыңнарны кылып ап болур аргалар турган.

Оон ынай колхозчулар боттарыңга хамаарышкан участок черлериниң чаагайжыдыгазын боттарының инициативазы-биле кылырының хемчеглери чоруттунмайн турар. Ол чорукка колхозта хөй-ниитиниң организациялары бичө эвес хамаарыгалыг. Ындыг болза-даа ол айтырыг база-ла көдүүлбейн турар. Ылаңгыя күдүктар түргүзары, бар күдүктарның ары-шеверин сагыры, арыглатынар бажыңнарның бар болуру, боттарында бар малының, дагаазының бажааларын үлегерлиг болдурары чугула. Моон соңгаар олче кичээнгей салыры колхозтуң баштаар черинден болгаш түлүг бригадазынан негетинин турар. Ол ажылче көдээ Совет, эмнелге ажылдакчылары база кичээнгей салыр үжүрлүг.

КӨДЭЭ КЛУБТА

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелинде көдээ клуб ажыглалга кирген. Ону Бара-Сүгга турган бүдүүлге черинден көжүрген. Ол түлүгну часкы тарылганың эгелээриниң мурнунда доозар дээш колхозтуң баштаар чери, ылаңгыя түлүг бригадазы шалыпкын ажылдаан.

Клубту шалалаарын дүргеп доозар сорулга-биле чеден шанактыг аътты организастаап, Күйлүг-Хемден чүдүкту сөөртүп, ону МТС-тиң пилорамазынга дилдиргеп. Ам-даа кылынмаан чүүлдер бар-даа болза, оон залы, сценазы бар болган. Клубубиле кожа кинобудканы кылган. Ынчангаш моон мурнунда клуб бичии бажыңга ажылдап турган болза, ам оон делгем-даа, оон ажылдаарынга эптиг-даа болган.

Клубтуң ишгиги залы СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларынга холбаштыр областың, районнуң, колхозтуң ажылагыйының, культуразының көргүзүглериниле, портреттер, лозунгулар-биле шиметтинген. Оон ынай ырның, шиңнин, танцының бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүүмнери ажылдап турар болгаш музыка херекселдери-биле ханыртынган.

Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүүмнериниң ажылынга башкылар болгаш көдээ ажыл-агыйның түскай әртеминдери идепкейлиг киржип турар. Чижээ, ыры бөлүүмүн башкы эш Бүжүгет. Чаа организастатынган хыдыг-хөгжүм бөлүүмүн агроном эш Сазанов удуртуп турар. Клубтуң төвүлелиниң хуралын март айда ийи удаа кылып, аңаа часкы тарылганың үезинде болгаш партияның XX съездизиниң шиитпирлерине колхозчуларның оргүзүнга танышгырар, ол ажылга идепкейлиг киржир талазы-биле айтырыгларны чугаалашкан. Оон түннелинде эштер Бүжүгет, Хавак, Сазанов, Сандый, комсомолчуаныктардан эштер Чолдак-оол, Т. Анай олар клуб ажылынга эки киржип турар. Олар малчыннарла агитаторлар болуп быжыглатынган. Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүүмүнүң киржикчилери чыл эгезинден бээр үш удаа концертти колхозчуларга көргүскен. Ынчаарга клубту ажыктаан кежээде база концерт организастаан.

Клубка хамаарыштыр «Шын», «Комсомольская правда», «Совет спорт» болган өске-даа солуннарны, «Огонек», «Знамя» деп журналларны чагыткан, оларны ажылдап турар. Клубтуң ишгиги кааст-таглазының шимелдезинге клуб эргелекчизи эш Токаш болу-биле киржип, чамдык чуруктарны, көргүзүглерни чуруп ап турар.

Колхозта чаа ажыттынган болгаш организастатынган көдээ клубтуң мурнунда ам-даа хөй-хөй чүүлдерни кылыры негетинип турар. Ол сорулганы моон соңгаар чедиишкинниг боттандырарынга партия, комсомол болгаш өске-даа организациялардың тодаргай киржилгези негетинер. Ылаңгыя районнуң культура киллизи эш Меллинцев «Клубунарны дүрген доозуптунар, оон соонда хандырылгаларга мен дузалажыттар мен» дээш хереп кырында ол аазаашкынны боттандырбайн баарының таварылгазын болдурбас хереп.

Көдээ клубту колхозчуларның болгаш аныктарның ёзулуг культурлуг дыштанылгазының одаа болдурарынга эргежок чүгүлә чүүлдерни кылыр үжүрлүг.

Д. АРАНЧАА.

Шупту колхозчуларны оажыңныг болдурар дээш

Бастынгы бөлүктү 4-ки страницадан көрүңер

шуут баксыраткан.

Түдүг планың чедиишкинниг күүседип болур аргалар бар: пилорама үргүлүг ажылдап турар, колхозтуң сууру тайга чоогунда турары-биле түлүг материалын белеткээри таарымчалыг байдалда, кижи болгаш тырттар күш талазы-биле бригада бүрүн хандыртынар аргалыг. Ынчалза-даа ол бүгү болдунар аргалар ажыглатынмайн турар.

Колхоз мурнунда областа түлүг ажылының талазы-биле мурнакчы колхозка санадып турган болза, ам оон алы үнмештээн. Амгы үеде 40 хире колхозчу өрегелер бажың-биле хандыртынмаан, оон иштинде колхоз организастатының келгенде-даа, Ындыг-даа болза үүгүс демократтыг диктатуразының өске-даа чүрттарында боттарының ажыктыг болган ажык чок дүржүлгазы бар. Бистер ол дүржүлганы моон соңгаар-даа түннеп деннеттирер ужурлуг бис. Безөөде белеп турары эргежок чүгүлә. Бистерге моон соңгаар-даа ажыглалар болдуна берип болур. Ынчаныг чогуур чүгүлә чүве болза, хуунуң болгаш түр үениң болуушкыннары кылдыр болган ажыглалдарны кызыгаарлаарынче база хуунуң түс-түс болгаш чап-чаа көстүп келген ажыглалдарынга ниити күрүне үжүр-үткалыг азы узун хуусаалыг кылдыр өзе бөөр арганы бербезинче бистиң партиявыстың удуртур органнары чүткүүр ужурлуг.

Кыдаттың Коммунистиг партиязы болуңун төвүүнүң иргүзүнда улуг ажыглалдарны чангыс эвес удаа кылгылаан. 1924—1927 чылдарның революциязының үезинде бистиң партиявыска барыын үзелиг оппортунистиг шугум тыптын келген, оон төлөөлекчизи Чэнь Ду-сю турган. 1927—1936 чылдарның революциязының үезинде бистиң партиявыска «чөөн үзелиг» шугуму чоругарын үш катап болдурган, ынчаарга эң-не ажыглалыг шугум болза 1930 чылда Ли Ли-саньның шугуму-биле 1931—1934 чылдарда Ван Миниин шугуму турган. Ван Миниин шугуму революциягa эвил когарадыы тавар-

Өөредилге чылының шиитпирлиг үези

Совет школ бо үеле өөредилге чылының эң шиитпирлиг үезинде — экзаменнер мурнунуң үезинде туруп турар.

Өөредилге чылының әртөн үшкү улугуну Бии-Хем, Баа-Хем, Таңды болган Улуг-Хем районнарының школалары эки түннелиг эрттирген. Улуг-Хем районнуң Белдир-Бажың чеди чыл школазынга (директору эш Бонгар-оол) башкылар коллективиниң кызымаккай эки ажылдаанындан өөреникпеген түннели 98 хуу болган. Багай эвес түннелиг Тураннып № 1 оргүмак школазы (директору эш Селина) чедип алган. Мурнакчы школаларның башкылар коллективтери өөредилгезиниң кол хевири—кичээлди шын болгаш созуургаңчыг эртирип, ону амыдырал-биле сыры холбаштырып, ада-ие-биле болгаш хөй-ниити-биле харылзааны экижиткеш, бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

Оон-биле бады үшкү улугуна чамдык районнарның школаларында өөредилгежижидилгелиг ажы четпес тургустуңганың деңгеглээр херек. Чаа-Хөл, Барыын-Хемчик, Тес-Хем болгаш Бай-Тайга районнарның школаларында өөредилге үшкү улугуна күдү деннелиг болган. Ол ышкаш Өвүр, Эрзин районнарның болгаш Кызыл хоорайның школаларында өөредилге түннели әртөн улугуна турганындан кудуулаан. Үстүнде ады үнген районнарның партия, совет организациялары болгаш ылаңгыя улус өөредилгезиниң организары школаларга өөредилге-кижизидилгелиг ажылды эвижиктер талазы-биле боттуг хемчеглер албайн турарын үшкү улугунуң түннели хереченип турар.

СЭКП-ниң XX съездизи бүгү-ниитиг ортумак (он чыл) өөредилгезин хоорайгадаа, көдээге-даа боттандырар талазы-биле канчаар-даа ажоок улуг сорулганы совет улустуң мурнунга салган. Бо улуг сорулганы күүседир деэш демиселде четпестер бистиң области бар болуп турар. Бо өөредилге чылының эгезинден бээр үшкү улугунуң төнчүзүнге чедир 1866 өөреникчилер школалардан чаныш чоруткан. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик районнуң школаларындан 121 кижи, Барыын-Хемчик районнуң школаларындан 100 кижи өөренмейн барган.

Бистиң кол сорулгавыс болза школа назыдыг чангыс-даа уруг школадан ташкаар турбас чоруктуу чедип алыры болур. Ынчангаш школадан үнүп чоруткан уругларны школага доп-дораан келдирер болгаш оларның өөредилгезинге башкыларның талазындан оныа кичээнгей салыр херек.

Өөредилге чылының бо үези болза, оон өске үелериниден онзагай байдалдыг болуп турар. Өөренип әртөн чүүлдерин школачыларның канчаар шингээдип алганын тодаргайдаары өөреникчиге билдинмейн бартай айтырыгларны катаптаашкынның аргазы-биле шинээтирери бо хүннерде эң чугула айтырыгларның бирээзи болур. Бо өөредилге чылының шиитпирлиг үезинин бир кол онзагай чүүлү болза өөредилге материалдарын катаптап турарының үезинде чамдык айтырыгларны партияның XX съездизиниң шиитпирлеринге үндезилеп эде көөру болур. Бо нарын сорулганы шын шиитпирлээрде башкыларга партия райкомнары, областың башкылар биилиин бедидериниң институду боттуг дузуламчыны көргүзери эргежок чугула.

Экзаменнерге белеткел үезинде катаптаашкынны чоруларының янзы-бүрү байлак дүржүлгазы бистиң школаларывыста бар. Чижээ, допчуналдыг кичээлдерни, үстүнү класстарга допчуналдыг лекцияларны, консультацияларны, лабораторлуг ажылдарны, экскурсияларны болгаш өскелээ ол чижектиг хемчеглерни ажыглап болур. Өөредилге чылының дүргүзүнүң өөренип әртөн бүгү материалларны шупту-гүн катаптаары болдунмас деп чүве биллингир. Ынчангаш өөренип әртөн чүүлдерниң ишкинден ээ-не кол болгаш чугула айтырыгларны шыны-биле шилип алыр херек. Эртөн материалдарны ынча шыны-биле таарымчалыг катаптатпаа болдур, ол башкының өөреникчилери экзаменнерге эки белеткенген болур деэрзинге чигзинниг гурбас.

Эң эки катаптаашкын деэрге, кичээлерни шынарлыг, сонуургаңчыг кылыр эрттирери болур. Ынчангаш кичээлдер чоруларының артказы үезинде эки шынарлыг кичээлдер деэш башкы бүргүү демисежир херек.

Катаптаашкын үезинде экскурсияларны болгаш лабораторлуг ажылдарны чөп ажыглазары эргежок чугула. Шынарлыг болгаш методика талазы-биле шын эртирген экскурсия болза, өөредилгениң амыдыралче үлам чоокшулаларынга болгаш ону коммунистиг тургузуушкынның практиктиг сорулгалары-биле холбаштырарынга идиг бээр.

Эртөн өөредилге чылында чамдык башкыларның талазындан бошкак өөредилгелиг школачыларны баш бүрүнгээр «хорлоктарга» санаап, оларга чогуур дузалаамчы көргүспейн, харын тоовастай бээр чоруктар база турган. Ындыг чорук совет педагогиканың ёзузунга канчап-даа таарышпас. Бошкак өөредилгелиг школачыларны тодаргайлап, оларже доктаамал кичээнгей салыры — башкыларның болгаш школаның хөй-ниитизиниң чугула сорулгазы болур.

Өөредилге чылын челиишкиниг доозарынга партия, совет, комсомол, профэвилел организацияларының болгаш улус өөредилгезиниң органнарының боттуг, бүгү талалыг, организастыг ажылы улуг-биле хамаарыжыр. Олар школаларның башкылар коллективтериниң, хөй-ниитизиниң, азылелерниң кичээнгейин экзаменнерге үлегерлиг белеткелче, экзаменнерни челиишкинниг эрттирериниче мобилизастаар хүлээлгелиг.

Экзаменнерге эки белеткенгеп, өөредилге чылын челиишкинниг доозары — Коммунистиг партияның XX съездизиниң төвүлүг шиитпирлерин амыдырала боттандырарынга совет школаның чүгүлә салыышкыны болур.

В. СОДУНАМ.

БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕ

Баа-Хем районнуң Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелинде тудуг ажыны эки чоруп турар. Тудуг бригадазының оригадири эш Базырнин удуртулгазы-биле колхозчу бызынчылар дөрт чуртталга бажыңнарының, мал чеми бургалыг кухняның, 500 баш хой киреп кажаанның тудуун дооскан. Расала өстүрер парникти бүс-биле чылыар кылдыр дериң кылган.

Планга көрүүнген тудуг планың хуусаа бетинде күүседир деэш, тудугжулар бедик хүлээлге алган ажылдап турарлар.

Г. КИМЕЙ.

Совет-Вьетнам садыг харылзааларынга

Совет Эвилелиң биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының аразынга 1956 чылда бараан сөөрүгелиниң дугайында чугаалажыышкыннар сөөлгү үеле Москвага чоруткуңган.

Чугаалажыышкыннар найыралдыг байдалга эртөн болгаш 1956 чылда кайы-кайгыныңа бараалнар бержир дугайында протоколга 1956 чылгың май 5-те ат салыышкыны-биле доозуңган.

1956 чылда Совет Эвилелиң биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының аразынга бараан сөөрүгелиниң 1955 чыл-биле деннеэрге дыка өзер.

Совет Эвилелиң Вьетнамның Демократтыг Республиказынга янзы-бүрү дериглерни, тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын, автомашиналарны, нефть продуктуларны, кабель кыныктарны болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказының ажыл-агыйынга хереглеттинер өске-даа бараанналарны бергеп турар.

Вьетнамның Демократтыг Республиказы болуңуп эвилеэнге Совет Эвилелиниге үнелиг үксаларның ыяштарыг, мебельни, шайны, цитруг кат-чимизин, ус-тывыш үлеттүргүнүң кыыгларын болгаш өске-даа бараанналарны бээр.

Совет талаган протоколга ССРЭ-ниң Даштыкы салыг министри И. Г. Бабанов, а вьетнам талаган — Вьетнамның Демократтыг Республиказының ССРЭ-де Хереглеттинге Түр бүзүретирген То Буанг Дау ат салганнар.

Мергежип турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчулары М. Часкал, М. Серенмаа, М. Оңчутмаа олар колхозтуң хлеб быжырар черинде ам ийи чыл ажыг ажылдап турарлар.

Баштайгы үеде оларга ол ажыл нарын, берге кылдыр сагындырза-даа, олар аңаа улуг сонуургалдыг болганы-биле ону дораан шингээдип билип алганнар. Ам оларга хлебтиң ажыткызын кылыры, ону быжырары берге эвес болу берген. Оларның ындыг мергежилдиг апарганы өскелерге үлегер болуп турар. Колхозчу хереэженнерге хлеб быжырарын олар айтып берип турарлар. Ам колхозчу бажыңнар бүргүүнде хлеб быжырар печкалар тургуструңган. Оон ынай оларның кыраан ченнерин колхозчулар үнелеп турар.

Олар колхозтуң хлеб быжырар черинге ажылдаан, әртөн чылын М. Часкал 638, М. Серенмаа 224, М. Оңчутмаа 245 хүшхүннерни ажылдап албышаан, бир хүшхүнге 2 рубль, 1,7 килограмм тараапы алганнар. Олар назы-харының талазы-биле үлгады берген болза-даа колхоз бүдүрүлгезиниң ажыының кызыгаарлайн, бир хүшхүнге 2 рубль

Быжыг базым-биле

Орук-суур демдеглелдер

— Улусчу Румынияның амыдыралының эң-не характерлиг чүүлү болза, индустриализацияның оруу-биле бурунгаар дүрген шимчээшкин болур — деп, Румын Улус Республиканың экономиказының кол угланыышкынын каш-ла сөстерге илередирин күзевишаан, Бухарестиде өөнүктер силерге ынчаар азы барык-ла шак ынчаалдыр сөглээрлер.

Индустриализацияның лозунгузунуң амыдралда херек кырында канчаар боттанып турарын, чүртту кезий аян-чорук кылып чораап, караап-биле тодаргай көөр сен. Улусчу Румыння хөмүр даш болгаш нефть тывыжын, а ол ышкаш металл бүдүрүлгезин чыл келген тудум-на калбартып турар. Амгы үенин чаа станоктарын болгаш машиналарын белеткеп үндүрүп турар. Тракторларны болгаш автомашиналарны бүдүрүп, улуг-улуг электростанцияларны дерип турар. Чаа тудугларны, ажылдап турар заводтарның база фабрикаларның хоолайларын чер болганга көрүп болур. Бодунуң Ажылчын партиязының II съездизиниң шиитпирлери-биле, а ол ышкаш СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери-биле сорук кирген румын улус чаа амыдыралды улуг көдүрүүшкүн-биле тургузуп турар.

НЕФТЬ ХООРАЙЫ

Бухарестиден каш-ла шак болгаш чеде бээр черле Плоешти хоорай туруп турар. Румыннап чугаалаарга Плоешти дээрге— «чаашкыннар хоорайы» дээн. Ынчалза-даа ол сураглыг район чаъстар-биле алдаржывайн турар. Ол, чүрттүн нефть үлетпүрүнүң төвү-дүр.

Плоештини долгандыр нефтиниң тывыш черлерн чатылып чоруткулаан. Шаараш өрүмнээр адагаштарны, тоолда кирген куштарга дөмейлешкек «чайгааштарны» дораан-на хоорай кыйынган, мырыңай-ла орук чанынган-даа, чоок кавының дагларының ийлеринден, ырактан-даа көрүп болур. Нефть дигер заводтар ындамында бедип үнгүлээн турар.

Нефть — Румынияның кол байлаз. Европаның капиталистиг чүрттарының бүгү нефтизиниң 80 хүү хирезин делегейниң ийги дайынының мурнунда оон тып ап турган. Ынчалза-даа ынчаарда нефть чоннуу эвес турган. Плоештиде нефтиниг участоктарны англи, голланд, француз болгаш америк капиталистер сегирип алган турганнар. Румын ажылчынар чер иштинден нефтини оларга үндүр сорлуруп берип турганы ол-дур. Ол капиталистер херек кырында чүртке баш билип, меннип турганнар. Оларның айтылгазын ёзугаар министрлерни халап, томуйлап, улуска удур хоойлуларны хүлээп ап турган.

Ам нефть, чүртте бүгү-ле байлактар ышкаш, чоннуу болуп турар. Ам улус нефть тывыжының черлеринде кайы хире камныг, хумагалыг ээ болуп турарының дугайын, чоокку эрткен үеде плоештичи ажылчын чораан, бир партийжи ажылдакчы биске чоргаарал-биле чугаалаан:

«Кара алдын» Плоештиден бүгү чүртче—заводтарже, фабрикаларже, теплоцентралдарже, машина-трактор станцияларынче тарап чоруп турар. Нефть дамчыдар хоолайлар-биле нефть найыслалче, Кара далай өртээли Констанцаже, Дунай өртээли Джурдтаже агып чоруп турар. Ол черлерден нефтини кудар херекселдерлиг судналарга болгаш баржаларга куткулаап, даштыкыже чорудуп, нефтиден улуг орулганы чурт ап турар.

— Бистиң чуртувус эрткен чылын он бүдүн чартык миллион тонна ажыг нефтини тыпкан — деп, партийжи ажылдакчы чугаазын уламчылады.

— Ол болза, дайын мурнунда тып ап турганындан чеже хире хөйүл?

— Ийи катап хире. Пйнги беш чыл планында нефть тывыжы ам-даа 28 хүүга өзер апаар. Ынчаарга, бо талазы-биле улуг рольду хамыктың мурнунда Плоешти району ойнаар апаар.

Плоештиниң нефть тывыжының черлери улам-на калбарып турар. Чаа-чаа адагаштар, «чайгааштар», нефть дигер бүдүрүлгелер тыптып кээп турар. Ында нефть курлавырлары канчаар-даа аажок улуг.

Хоорай база-ла өзүп турар. Будумчуларда чаа-чаа, чаагайжыды кылгылаан бажың тыптып кээп, хоорайны долгандыр таарымчалыг ажылчын сууржугаштар тургустунуп турар.

— А нефть дериишкиннериниң бүдүрүлгези кандыг янзы болуп турарыл?

Бүржуазтыг Румыння нефть дериишкиннерин мырыңай бүдүрбейн турган. Ону даштыкыдан книр сөөртүп турган. Ам нефть машиналарының тудуунуң национал бүдүрүлгелери тургустунган. Чүгле бирги беш чыл планында безин олар боттарының бүдүрүлгезин ийи катаптан ажыр улгаттырган. Өрүмнээр хоолайларны, борбак хевирлиг шүүчелерни, ханы чер иштинден сорар насостарны болгаш лебедкаларны массалыы-биле бүдүрүп үндүрерин чедип алган.

Май 1 аттыг заводтуң тургусканы күчүлүг өрүмнээр машина румын тудукчуларның чоргааралы болуп турар. Ол машина болза, ханызы 3.200 метр чедир, нефть скважиналары өрүмнээрине таарыштыр кылдынган. Ол машинаның дузазы-биле роторлуг, а ол ышкаш, хоолайлыг өрүмнээшкинни кылып болур.

Ам Румыния нефть дериишкиннериниг водунуң хууда хереглелин чүгле долузубиле хандырып турар эвес, харын-даа ол дериишкиннерни дашкаар үндүр сөөртүрүбиле бүдүрүп турар. Румынияның нефть дериишкиннерин Совет Эвилели, Кыдат Улус Республика, улус демократиязының Европа чурттары, Индия болгаш өске-даа хөй-хөй чурттар садып ап турар.

ЧУРТ ИШТИНГЕ БҮДҮРГЕН АВТОМОБИЛЬДЕР

Сталин хоорайже кирер черниң баарында, чазаглыг оруктуң солагай талазында, канчаар-даа аажок улуг заводтуң делгем бажыңнары чатылып чоруткулаан.

— Бо болза «Стягул Рошу» («Кызыл тук») деп автомобиль заводу-дур.—деп, бистиң чолаачывыс чоргаарал-биле чугаалай-дыр,— чурт иштиниң автомобиль тудуунуң баштайгызы-дыр ийин.

Ол заводтуң продукциязы-биле таныжары белен: будук-биле будаан завод демдээ: чатылгак кызыл тук болгаш оон кырында заводтуң ады чайынналып чоруур, Пикельден кылган радиаторлуг, үш тоннаның ногаан грузовиктери кончуг дүрген карапнадып, бо-ла таварыжып келгилээр.

Чазаглыг оруктуң өске талазында чурттаага хоорайының ак-ак бажыңнары бедип үнгүлээн. Ында автомобиль тудугжулары чурттап турааралр.

Завод дайын мурнунда-ла турган. Ынчаарда ол немец болгаш англи акционерлерге хамаажып турган болгаш демир орук вагоннарын, а ол ышкаш боо-чепсекти бүдүрүп үндүрүп турган. Румынияның үлетпүрүн национализастапканда ол завод вагоннар-биле чергелештир, металлургия, нефть болгаш электротехника үлетпүрүнге хереглээр дериишкиннерни, а ол ышкаш янзы-бүрү станоктарны бүдүрүп үндүре берген. Заводтуң коллективиниң мурнунга — чүбек машиналары бүдүрүп үндүреринге шилчиир сорулганы салырының мурнунда 1953 чылга чедирле ынчаар үргүлчүлевишаан турган. Совет өөнүктер дузалашкан. Эргежок чугула дериишкиннерни, техниктиг документацияны Совет Эвилелинден алган. Москвадан тускай эртемниглер-даа чедип келгеннер. Ынчаарга ол-ла 1953 чылда завод чурт иштиниң баштайгы үүс автомобильдерин бүдүрүп үндүрген. 1954 чылда 700 чүбек машиналарын кылган, а база бир чыл эрткенде — үш муңну кылып үндүрген.

Бүдүрүлгениң коллективи машиналар бүдүрериниң темпилерин кудулатпайн, бүдүрүлгени чаарты организастаарын чорудуп, ону чаа, дээди чадаже киңеринге белеткеп турарын заводтуң директору, бедик сыныг, кара характрлыг аныяк кижи — Георгиу биске тодаргай чугаалады. Чүбек машиналарын массалыы-биле бүдүрүп үндүрериниң технологиязын заводта тодаргайлап, автоматтыг шугумнарны организастап, үлегери бо чылын-на белен болур, чаа дизелдиг моторну ажылдап кылып турар.

— Ынчаарга, ол бүгүнү ол хевээрзин тодаргайы-биле көөр төлээде, заводче барзыпысса дээре боор — деп, Георгиу Рәдой сапалдады.

Цехтерге улуг болгаш күжениишкинниг ажыл чоруп турган. Ажылчыннар бүдүрүлгени доктаатпайн, эрги станоктарны чаа черлерже чылдырып, Совет Эвилелинден чүгле чаа алган чаа станоктарны тургузуп, шуштурулгаларны эптеп таарыштырып турганнар. Заводтуң ажиктеринден хүн-бүрүде-ле хөй-хөй автомашиналар үнүп дээш, канчаар-даа аажок улуг бажыннарның шил крышаларының адаанда бүгү-ле чүүлдерни кылып турган.

— Массалыг бүдүрүп үндүрүүшкүнну чедип алыр төлээде, мергежилдиг калрлар херек,—деп, заводтуң директору уламчылады — Ынчаарга бис оларны белеткеп турар бис. Он үш тускай эртемниң мергежилдиг ажылчыннарын белеткеп үндүрүп турар өөредилге комбинадын заводта тургускан. Оон аңгыда, бисте мастерлер школазы база ажылдап турар. Бистиң эң дээре он беш бүдүрүлгечилериниве инженер билиин ССРЭ-ге чедип алган болгаш ам цехтерде чедиишкиннииг ажылдап турааралр.

— 1960 чылда завод үжен муң автомобильдерни бүдүрүп үндүрген турар. Үжен муң. Ол бистиң быжыг сөзүвүс!— деп, Георгиу Рәдой түңнелинде чугаалаан.

УЛУГ ГЭС-ТИҢ ТУДУУШКУННАРЫНДА

Бистрица хем кашпалдардан үне чүткүп келгеш, шурап, көвүктелип, шимээргеп чыдар. Батошань болгаш Притычная даглары бот-боттарынга барык-ла чыпшыр чедип келгеш, хемни чыыра туда берген шак ол кызаа черде, В. И. Ленин аттыг гидроэлектростанцияның тудуу калбарын үнген.

— Бистрицаның электростанциязы — Румынияның ийиги беш чыл планының кол тудуу — деп, бисти үдеп чораан инженер тудугну шак ынчаар характерлээн.— Оон плотиназының бедии 126 метрге дең болур. Плотинаның калбаа таваанда 120 метр чедип турар, а узуну — 440 метр. Плотина болза, узуну 35 километр суг шыгжамырын тургузар. Бистрицаның болгаш оон адырларының суун турбинада беш километр тунельди таварты эрттирер апаар. Суг күжү-биле ажылдаар электростанция болза ниити күчүзү 210 муң киловатт алды турбиналарлыг болур.

Суг күжү-биле ажылдаар электростанцияның тудуунуң эргелелинге баргаш, тудугнуң начальниги Штефан Будэскубиле таныштывыс. Ол болза, аныяк эвес, делгем хөректиг кижи болду. Ол, стол кырынга картаны чада салгаш, тудугжуларның аразында улуг ГЭС деп адап чанчыга берген электростанцияның тудуунуң дугайын биске сорук киришкин-биле чугаалады.

— В. И. Ленин аттыг, суг күжү-биле ажылдаар электростанцияның тудуушкунунга ажылдар 1951 чылдың чайынында эгелээн,— деп Будэску чугаалаан.— Эрткен чылга чедир бүдүрүлгечи үнлезин суурлу тургускан: улуг цемент заводун болгаш ийи бетон заводтарын туткулаан, даш бузар чер база элезин казып алыр черлер ажыттынган, Батошань дагның адаа-биле беш километр тунельди эрттирген, плотинаның өзээн салыр черниң болгаш суг күжү-биле ажылдаар электростанцияның бажыңының адаанда улуг оңгарны каскан. Ам бистер ажылдарның фронтузун долу хемчээли-биле калбартып чоруда берген бис.

— Бистрицада суг күжү-биле ажылдаар электростанцияның төлевилелиниң төөгүзү база-ла солун — деп Штефан Будэску чугаалай-дыр.— Оон баштайгы төлевилелин 1906 чылда-ла инженер Думитру Леониду киирип келген. Ол, 60 муң киловатт күчүлүг ГЭС-ти тургузар деп планнаан: ынчалза-даа ол төлевилел буржуазтыг Румынияга деткимче тыпаан. 1915 чылда Леониду 80 муң киловатт күчүлүг, суг күжү-биле ажылдаар электростанцияның ийиги төлевилелин киирген. Ол төлевилелдиң салым-чолу база-ла баштайгызыныы ышкаш болгеи. Чаа, сан талазы-биле үшкү төлевилелди ажылдап кылып турган бистер баштайгы ийи төлевилелде бүгү-ле үнелиг чүүлдерни барымдаалаан бис. Ам чеден харлыг кырган апарган инженер Думитру Леониду чаа төлевилелди ажылдап кылырынга эң-не идепкейлиг киришкен.

— Оон аңгыда, бистиң ГЭС-вис чурттуң улус ажыл-агыйынга электроэнергияны бээр, оон далайларының суглары-биле Молдаваның мурнуу чүгүнүң болгаш Бэрэганның соңгу кезээниң кандаачал черлери суггартынар,—деп тудугнуң начальниги уламчылады.

Штафен Будэскунуң чалаанын ёзугаар бис В. И. Ленин аттыг, суг күжү-биле ажылдаар электростанцияның тудуг шөлүбиле тодаргай таныштывыс. Бетон салыышкынын кылып турар плотинаның тудуунга, цемент заводунга барып, түннельди көрдүвүс. Суг күжү-биле ажылдаар, келир үениң электростанциязының ол-бо тудугларын дерип турар ол бедик билдилиг болгаш мергежилдиг чорук болза, кандыг-даа масштабтыг тудугну хостуг румын улуге кылып шыдаар дээрзинин дугайын херечилеп турар.

— Суг күжү-биле ажылдаар электростанцияга дериишкиннерни ким берип турарыл?

— Чехословакия,— деп Штефан Будэску харылады. — Бистиң чех өөнүктериввис ам безин дериишкиннериниң хөй кезиин белеткеп каапкан. Ам херек чүгле бистен хамаажыр.

Улусчу Чехословакия делегейниң социалистиг рыногунга чүгле техниктиг болбаазырангайының талазы-биле магалыг станоктарны болгаш аар машиналарны садыглап турар эвес, харын-даа комплектилиг дериишкиннерни чорудуп турарын демдеглээри өөрүнчүг. Уран-шевер чех мастерлерниң кылган кайгамчыктыг турбиналары румын хем Бистрицага-даа энергияны ажылдап үндүрер апаар.

— В. И. Ленин аттыг ГЭС удазаг үлетпүр тогун бээр,— деп, тудугнуң начальниги бистин-биле байырлажып тура, чугаалады.— Долгандыр чайынналчак оттар—социализминиң оттары кыва бээр.

Я. МАКАРЕНКО.

ССРЭ-де экономика болгаш культура тургузуушкунунуң чедиишкиннериниң делгелгезин Уханьда ажытканы

ПЕКИН. ССРЭ-де экономика болгаш культура тургузуушкунунуң чедиишкиннериниң делгелгезин май 5-те Кыдаттың эң-не улуг хоорайларының бирээзи— Уханьда ажыткан, ол дээрге Кыдат Улус Республикага мурнунда ажыткан совет делгелгелериниң иштинден эң-не улуу болуп турар.

Ук делгелгени кыдат-совет найыралдың Ордузунуң монументалдыг бажыңында делгеп салган, ол бажыңны кыдат архитекторлар болгаш тудугжулар чүгле үш айларның иштинде тудуп киланнар.

12 муң ажыг экспонаттар 30 ажыг залдарны болгаш үш ажык төлдерни ээлеп турар. Делгелгениң шөлү 100 муң дөрбелчин метр ажып турар.

Делгелгени ажыдары-биле холбаштыр Уханьга митинг болган, анаа 6 муң ажыг кижи киришкен. Ухань хоорайга делгелгени ажытkан чорук ийи улуг улустарның бузулбас найыралының база бир херечизи болуп турар деп ук митингиге чүве чугаалаан совет элчин П. Ф. Юдин айыткан. Үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйның, эртемниң, техниканың болгаш культураның талазы-биле ССРЭ-нин улустарының чедип алган эки чүүлдерин Ухань хоорайның болгаш Хубэй можунуп ажылчы чоннары өөренип база билип алырынга делгелге дузалаар дээрзинге идегелди ол илергейлээн.

Ухань хоорайның улус комитединиң даргазы Сун Бай-фунун бодунуң чугаазынга демдеглээни болза, социализмни канчаар тургузарын өөредип турар дириг, тодаргай чижекти делгелге кыдат улуска бээр. Делгелгени организастааны дээш Совет чазакка үүректиң ханызындан өөрүп четиргенин хоорайның бүгү чүрттакчыларының өмүнээзинден Сун Бай-фу илергейлээн.

Анаа келген кижилер делгелгениң делгем залдарын таварып эртип, совет үлетпүрүп, көдээ ажыл-агыйның продукциязын улуг сонуургал-биле көрүп, совет чурукчуларның болгаш скульпторларның кылган ажылдарының чанында үр доктаап турааралр.

20 тонна чедир денэилиг кезектерни ажылдап кылыр тускай 70 тонна деңзидиг карусел-станок, чаңгыс угла алды шпинделдиг станок-автомат, чаа чогаадылганың буксир катери, ажылдап турар телевизор установказы, чүбек үүрер 12 тонна боду октаар машина, электрилиг микроскоп, хөмүр даштың чаа комбайны болгаш өске-даа чүүлдер көргүүлерниң онза кичээнгейин хаара тудуп турар.

Хубэй болгаш өске-даа можуларның янзы-бүрү районнарындан делгелгени көөрү-биле 200 муң кижиниң чагыглары келген. Шанхай, Мукден, Пекин, Чжэнчжоу, Чунцин, Сиань болгаш Быдаттың өске-даа хоорайларының үлетпүрүнүң янзы-бүрү адырларының төлээлекчилери делгелгеге кээп турар.

Уханьда ажыттынган ол делгелге ийи айлар иштинде ажык турар.

(СЭТА).

Бүдүрүлге мурнакчыларының Бүгү-кыдат конференциязы

Го Мо-жонуң чугаазы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыпнатканы болза, БҮР-нүң эртемнер Академиязының президентизи Го Мо-жо май 4-те бүдүрүлге мурнакчыларының Бүгү-кыдат конференциязынга чүве чугаалаан, Кыдаттың эртемин хөгжүдериниң 12 чыл планының төлевилелин амгы үеде чогаалдып кылып турар деп медеглээн. «12 чылдарның дургузунда бодувустуң эртемивисти болгаш техникавысты делегей эртеминиң денгелинге чедир көдүрер бис» деп ол чугаалаан.

Го Мо-жонуң медеглээни болза, амгы үеде БҮР-нүң эртемнер Академиязында 46 эртем-шинчилел институттары бар, ынчаарга хосталгага чедир чүгле 17 институттар турган, а эртем ажылдакчыларының саны 10 ажыг катап көвүдээн. Ынчалзажок, чуртка ам-даа хөй тускай эртемниглер херек деп Го Мо-жо чугаалаан.

Тускай эртемниглерни белеткээринче онза кичээнгейни салырын чыдыышкын болгаш дээди өөредилге министерствозун, эртемнер Академиязын, эртем-шинчилелдиң төп черлерин, институттарны Го Мо-жо кыйгырган.

Эртемни, техниканы хөгжүдер херекке Совет Эвилелиниң Кыдатка берип турар улуг дузаламчызын оратор айыткан болгаш делегей эртеминиң сөөлгү чедиишкиннеринге чедир өөренирининң эргежок чугулазын демдеглээн.

(СЭТА).

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. Назыны үлгадып кыраан ажылчы чоннарга дузалазарының национал фондузун тургузар дугайында хоойлу төлевилелин чугаалажып көөрү-биле холбаштыр Ги Моллениң чазаанга идегел дугайында айтырыгның талазы-биле бадылаашкынар Францияның национал хуралынга май 5-те болган. Хоойлу төлевилелиниң ийи чүүлдериниң болгаш иштизи-биле хоойлу төлевилелиниң талазы-биле идегел дугайында айтырыгны Ги Моллениң үш катап тургусканың дыннаткан.

Назыны үлгадып кыраан ажылчы чоннарга дузалазарының национал фондузун тургузар дугайында хоойлу төлевилелин национал хурал шиитизи-биле чазакка идегелди 95-ке улур 333 бадылаашкынар-биле илергейлевишаан, чүүлдүг деп көрген.

Ук хоойлу төлевилелин республика чөвүлелиниге көөрү-биле ынаар шилчиткен турар.

(СЭТА).

Итали типографтарның ажыл соксадыышкыны

РИМ. Ажылчыннарның ажыл төлевирин бедиреринден парлалга ээлериниң ойталаанынга удурланыышкынның демдээ кылдыр үш профэвилел төптериниг: ВИКТ-нин, «Ажылчы чоннарның профэвилелдериниң итали конфедерациязының, «Күш-ажылдың итали эвилелиниң» хөрүгда чарлааны типографиялар ажылчынарының ажыл соксадыышкыны-биле холбаштыр май 6-да Италияга чаңгыс-даа солун үнмээн.

(СЭТА).

СУД ЗАЛЫНДАН

Самчыгдакчыны шиитткен

Людмила Николаевна Сартакова мурнунда күргенниң эт-хөрөңгизин самчыгдаап, 8 чылда хосталгазын казытырып, эдип чазаар күш-ажыл лагеринге шиитирип чораан.

Хереэнден хосталып үнгеш шиитирип чоразының чажырып, 1955 чылда Тес-Хем райпозунуң Шуурмакта магазин эргелевизинге ажылдап кирген. Магазинге ажылдап тургаш кооперативтиг эт-хөрөңгизин чоорту болунга шингээдип келгенинин түннелинде, райпога ниитизи-биле 11812 рубльдиң когаралын чедиргеш, дургуннай берген.

Самчыгдакчы Сартакованы истелге ор-ганы 1956 чылдың февральда Теҗу райондан тутказ, Тес-Хем районнуң прокуратуразынга шилчиткен.

Кооперативтиң эт-хөрөңгизин болунга шингээдип амдажаан самчыгдакчы Сакованың хереэн Тес-Хем районнуң у суду көргеш, ССРЭ-нин Дээди Советинің Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-тэ Чарлыын удуртулга болдургаш, оо хөрөңгизин хавырбышаан. 8 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагеринге хосталгазын казып шиитткен.

М. БУЛГАТОВ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкини

(1954 чылда үндүргени)

1956 чылдың апрель 22-де Гродно хоорайга болган ойнап алырының 3-ку тиражының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкинниң бүгү разрядтарында серияларның болгаш облигацияларның мооң адаанда дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан:

Сериялар №	Облигациялар №	Ойнаашкыны ырын төлевилэ рубль-биле	Сериялар №	Облигациялар №	Ойнаашкыны-ырын төлевилэ рубль-биле	Сериялар №	Облигациялар №	Ойнаашкыны-ырын төлевилэ рубль-биле	Сериялар №	Облигациялар №	Ойнаашкыны-ырын төлевилэ рубль-биле
160462	1—50	200	165490	21*)	5.000	170780	1—50	200	174924	1—50	200
160476	13*)	1.000	165587	1—50	200	170791	1—50	200	175205	32*)	10.000
160789	08*)	5.000	165981	1—50	200	170806	38*)	1.000	175216	1—50	200
161122	37*)	1.000	166072	1—50	200	170850	50*)	1.000	175239	1—50	200
161318	1—50	500	166101	1—50	200	171045	1—50	200	175262	1—50	200
161416	1—50	200	166142	1—50	200	171190	1—50	200	175328	1—50	200
161479	15*)	1.000	166363	1—50	200	171325	1—50	200	175398	08*)	1.000
161482	1—50	200	166539	1—50	200	171524	1—50	200	175496	22*)	1.000
161520	1—50	200	166559	12*)	1.000	171715	1—50	200	176092	1—50	200
161605	28*)	1.000	166578	43*)	5.000	171811	48*)	1.000	176116	1—50	200
161617	1—50	200	166697	08*)	1.000	171843	1—50	200	176314	08*)	1.000
161629	1—50	200	166930	1—50	200	171867	1—50	200	176409	1—50	200
161668	15*)	1.000	167028	1—50	500	171938	1—50	200	176538	1—50	200
161735	1—50	200	167039	1—50	200	171993	1—50	200	176566	1—50	200
161776	1—50	200	167141	1—50	500	172256	38*)	1.000	176639	1—50	200
162102	1—50	200	167177	15*)	1.000	172311	1—50	200	176691	42*)	1.000
162105	41*)	1.000	167210	1—50	200	172421	1—50	200	176706	1—50	200
162143	1—50	200	167495	1—50	200	172457	1—50	200	176965	36*)	1.000
162283	1—50	200	167574	1—50	200	172620	08*)	1.000	177014	47*)	1.000
162517	1—50	500	167682	1—50	200	172622	09*)	5.000	177041	1—50	200
162565	1—50	200	167814	1—50	200	172678	1—50	500	177149	1—50	200
162593	1—50	500	167899	1—50	200	172888	02*)	1.000	177409	1—50	200
162631	45*)	1.000	167944	17*)	5.000	173004	09*)	1.000	177424	1—50	200
162773	27*)	1.000	167987	1—50	200	173100	1—50	200	177471	37*)	1.000
162775	1—50	200	168182	37*)	1.000	173361	23*)	5.000	177563	30*)	1.000
162804	1—50	200	168329	36*)	1.000	173432	06*)	1.000	177648	1—50	200
163263	1—50	200	168533	1—50	200	173558	1—50	200	177751	1—50	200
163312	1—50	200	168737	1—50	200	173582	1—50	200	178232	1—50	200
163596	1—50	200	168788	32*)	1.000	173770	1—50	200	178263	1—50	200
163607	46*)	5.000	169050	1—50	200	173845	11*)	1.000	178343	49*)	5.000
163660	1—50	200	169052	1—50	200	173939	1—50	200	178396	1—50	200
163729	37*)	1.000	169251	39*)	1.000	174148	18*)	1.000	178404	1—50	200
163732	1—50	200	169270	48*)	1.000	174161	1—50	200	178450	1—50	500
163857	1—50	200	169434	1—50	200	174225	1—50	200	178770	11*)	5.000
163947	1—50	200	169997	1—50	200	174312	1—50	200	178972	21*)	1.000
163968	24*)	1.000	170098	1—50	200	174340	24*)	1.000	178991	21*)	1.000
164218	1—50	200	170208	1—50	200	174512	1—50	200	179128	08*)	1.000
164756	1—50	200	170283	1—50	200	174537	1—50	200	179213	1—50	200
164779	24*)	1.000	170328	40*)	1.000	174558	1—50	200	179325	23*)	1.000
164835	1—50	500	170365	33*)	1.000	174653	42*)	5.000	179337	1—50	200
165004	29*)	1.000	170499	03*)	1.000	174683	1—50	200	179528	1—50	200
165016	50*)	1.000	170513	1—50	200	174695	1—50	200	179708	09*)	1.000
165295	1—50	500	170631	08*)	1.000	174744	1—50	200	179717	13*)	1.000
165454	1—50	500	170776	1—50	200	174813	1—50	200			

Бо сериянның облигацияларының оон арткан 49 дугаарларынга 200—200 рубльдиң ойнаашкыннары таварышкан.

Күркүш-ажыл ажаалга кассаларының болгаш Күркредиттиң Тыва автономнуг область эргелелиң.

Кызылдың педагогика училищези

1956—57 өөредилге чылында

ТЫВА САЛБЫРНЫҢ 1-ГИ КУРЗУНГА ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР.

Киреринің экзаменнеринге: тыва дылга (аас-биле болгаш бижимел-биле), орус дылга (аас-биле болгаш бижимел-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ Конституциязынга (аас-биле) шылгалга тудар.

Училищеге 14-теп 30 хар чедир назылыг, чеди классе билиглиг кижилерни хүлээп алыр.

Хүлээп алырының дугайында педучилищениң директорунуң адынга киирер билдиришкинге мындыг чүүлдерни кожар:

1. Билиниң дугайында херечилел (боду-биле).
2. Төрүттүнгенниниң дугайында херечилел (хоолгазы).
3. Автобиографиэ.
4. Кадыкшылының байдалының дугайында шынзылга.
5. Шериг албанынга (шериг албанныгларга) хамаарылгазының дугайында шынзылга.
6. Үш фоточурук.

16 харлыг болгаш оон өрү назылыг кижилер паспорттуг болур ужурлуг. Билдиришкиннерни июнь 1-ден июль 31-ге чедир педучилищениң канцелиязынга (Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 4) хүлээп алыр. Билдиришкиннерни киирер кижилер боттары эккеп бээр ийикпе, азы почта дамчыштыр чорудуп болур.

Училищеге хүлээп аллынган тыва араттарның болгаш колхозчуларның уруглары күрүне хандырылгазынга турар.

Дирекция.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң орлакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи аныдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агыйның килдистериниң 3—68, культура болгаш аныдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериязының 3—65.

№ ТС—00318. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 10 ЧЕТВЕРГ № 95 (3548)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

«Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чорааш Москвага эзп келгени» деп тускай кино (1 арын).

Чехословак Республиканың Президентизи эш А. Запотоцкийге, Чехословак Республиканың Чазааның Даргазы эш В. Широкийге, Чехословакияның Компартиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш А. Новотныйга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Ворошиловтуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Булганинның, СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары Н. Хрущевтуң телеграммазы (1 арын).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА (1 арын).

СЭКП обкомунда, облкүүскомда болгаш ВЛКСМ обкомунда (1 арын).

Т. Чолдак-оол.— Ындыг четпестер-биле эптежип болбас (2 арын).

БАШКЫНЫҢ СҮМЕЗИ: Е. Лубошникова.— Өөренигчини экзаменге белеткээринге ада-иениң ролю (2 арын).

П. Ушаков. — Малдың чаш төлүнүң ажаалдазында четпестерни дүрген чайладыр (2 арын).

Төрээн чуртка улам хөй сүт продуктуларын берээл! Областың колхозтарының мурнакчы саанчылары (3 арын).

С. Иванов.— Делегей байдалының доңчулады (4 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Швецияже чорупканы (4 арын).

БҮДҮРҮЛГЕ ХУРАЛДАРЫНЫҢ ДЕҢНЕЛИН БЕДИДЕР

Бүдүрүлге планын бүгү техника-экономиктиг көргүзүглер талазы-биле чедиишкинниг күүседиринге, ажылда четпестерни болгаш частырыгларны илередиринге база узуткаарынга дузалап турар бүдүрүлге хуралдарының ролю улуг. Бүдүрүлге хуралдары — ажыл-агыйжылганың кайгамчык школазы, ажылчыннарның шүгүмчүлелдериниң болгаш бот-шүгүмчүлелдериниң, мурнакчы дуржулганы нептередириниң ёзулуг школазы деп чүвени практика бадыткаан.

Бүдүрүлге хуралдарын кайда-ла доктаанал чорудуп турар болдур, ол черде бүдүрүлгениң ажыл-чорудулгазын экижидеринге улуг рольду ойнап турар. Маңаа Кызылдың аъш-чем комбинадын чижек кылдыр көргүзүп болур.

Аъш-чем комбинадының бүдүрүлге хуралдарынга продукцияның шынарын экижидер дээш демиселдиң дугайында, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң дугайында болгаш бүдүрүлгениң өске-даа айтырыгларын чугаалажып турар. Бо айтырыглар дугайында комбинаттың директору, цех начальниктери, мастерлер, бригадирлер болгаш өске-даа кижилер илеткелдерни кылып турар. Хуралга чугаалажыр айтырыгларны баш удур ыяк кылдыр белеткеп, ажыл-херектиң байдалын эки билип алыры-биле тускай комиссияны тургузуп турар. Ажылчыннар бүдүрүлге хуралдарынга идепкейлиг киржип, боттарының үнелиг санал-оналдарын берип турарлар.

Комбинаттың администрация чери кирген саналдарның учёдун чорудуп база оларны амыдыралга боттандырарының хемчеглерин ап турар. Чижээ, № 1 хлеб быжырар черге хереглээр сугну цех иштинде кудуктан хол-биле узуп ап турган. Ол чорук, бир талазында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн кудуладып, ийи талазында, цехтиң иштин хирлендирип турган. Коллективтиң ажылчыннары ол ажылды механизастаарын болгаш кудукту цехтен өске черге тургузарын саналдааннар. Иштики суг дамчыдылгазының системазы ол коллективке шак ынчалдыр төрүтүнген болгаш амыдыралга боттанган. Аъш-чем комбинадының коллективи бо ышкаш чаартыкчы саналдарның чаңгыс удаа эвес эгелекчилери болуп келгеннер.

Бай-Хаактың райүлетпүр комбинадында, Кызылдың ыяш заводунда бүдүрүлге хуралдары организастыг, бедик деңнелде тургустунган. Ады үнген организацияларның администрация черлери, партия болгаш профэвилел организациялары бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажыр айтырыгларны бодамчалыг белеткеп, коллективтиң кежигүннерин бүдүрүлгени эргелеп башкарарынче идепкейлиг киириштирерин чедип алган. Ол чорук күрүнениң планныг онаалгаларын бүгү көргүзүглер талазы-биле чедиишкинниг күүседиринге дузалап турар.

Бүдүрүлге хуралдарының маргылдаа чок ажыктыг ролю турзажок, хөй-хөй партия, профэвилел организациялары болгаш ажыл-агыйжылар ооң ужур-дузазын чедир үнелевейн, бүдүрүлге хуралдарын дыка ховар эрттирип турар фактылар чок эвес. Аңаа хүлээп алдынган шиитпирлерниң азы саналдарның күүселдези дээш чогуур демиселди чорутпайн, ооң уламындан ажылчыннарның идепкейин кудуладып турар чижектер бар. Чадаананың райүлетпүр комбинады бүдүрүлге планын бир дески күүсетпейн турар болгаш продукцияның бот-үнези аар. Бо дугайын комбинаттың коллективи бүдүрүлге хуралдарынга чүге чугаалашпайн турарыл? Комбинаттың ажылынга шаптык кадып турар улуг четпестерни бүдүрүлге хуралдарынга чугаалашпайн, ажылчыннарның санал-оналын албайн турган. Ол болза комбинатта партия, профэвилел организацияларының болгаш дирекция чериниң бүдүрүлге хуралының чугула ужур-дузазын чедир үнелевээни болур.

Кызылдың алгы заводунда бүдүрүлге хуралдары база ында хаая болуп турар. Ажылчыннарның сүмезин алыры болгаш коллективтиг шиитпирлээри эргежок чугула айтырыглар заводта хөй. Алгы болгаш кидис өйер цехтерде технологтуг чурумну сагыыры, продукцияның шынарын экижидери болгаш камналганың чурумун сагыыры дээн ышкаш ындыг чугула айтырыгларны администрация чери чаасказан шиитпирлеп турар шын эвес практика бар.

Чамдык черлерде бүдүрүлге хуралдарын «беш минут», «планеркалар» биле солуп турары чанчыл болган. Ындыг факт ылаңгыя Кызылдың электростанциязында калбак нептерелди алган. «Беш минут» эрттирер тускай хүн доктаатынган, аңаа аар-саар айтырыгларны төнмес батпазы-биле чугаалажып турза-даа, тодаргай шиитпирлерни үндүрбейн турар. Ындыг «хуралчыгаштар» шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел чокка эртип, ажылчыннарның идепкейин кудуладып турар. Электростанцияда партия болгаш профэвилел организациялары бо шын эвес практика-биле эптежип, ону узуткаар талазы-биле хемчег албаан.

№ 1 чүк АТК-зы азы мебель фабриказы ышкаш коллективтер бүдүрүлге хуралынга эрткен айның азы кварталдың түңнелин чугаалажырынга өйлешкен. Ындыг хуралдарның бүдүрүлгениң ажылын экижидеринге ажык чогун практика көргүскен.

Ниити цехтиң болгаш бригадаларның бүдүрүлге хуралдары-биле кады профессиялар аайы-биле бүдүрүлге хуралдарын чыылдырары база эргежок чугула. Мурнакчы дуржулганы нептередиринге ол онза улуг рольдуг. Ындыг турбуже мындыг хуралдарны дыка ховар эрттирип турары шын эвес. Дашчылар, штукатурщиктер дээн ышкаш ындыг чугула профессияның кижилериниң база чолаачыларның бүдүрүлге хуралдарын сөөлгү үеде барык чорутпастаан.

Бүдүрүлге хуралдарынга ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның киирген саналдарын чүткүлдүг боттандырары онза чугула ужурдузалыг болур ужурлуг. Ажылчыннарның сүмелеринге, оларның саналдарынга дыңнангыр болуру, оларны амыдыралга боттандырарын үргүлчү контрольдаары бүдүрүлге хуралдарының ролюн болгаш идиглиин дыка бедидер.

Ынчалза-даа чамдык ажыл-агый удуртукчулары ол негелделерни күүсетпейн турарлар. «Тыва тудуг» трестизинде байдал бо талазы-биле дыка багай. Ажылчыннарның шүгүмчүлелдиг саналдарын шоолуг херекке албас, кирген саналдарның учёдун чорутпас чоруктар бар. Тудугларны материалдар-биле үзүктел чок хандырар, нарядтарны өй-шаанда бээр, күш-ажылдың организастаашкынын экижидер дугайында чугула айтырыгларны бүдүрүлге хуралдарынга чаңгыс удаа эвес чугаалашса-даа ооң ажыл-херек кырында күүселдези көзүлбейн турар. Кызылдың дааранылга комбинадының администрация черинде, партия болгаш профэвилел организацияларында коллективтиң кежигүннериниң шүгүмчүлелдиг саналдарынга дыңнангыр эвес чоруктар ам-даа узуткатынмаан.

Бүдүрүлге хуралдарының чугула ужурдузазын чедир үнелевес болгаш ажылчыннарның үнүнге дыңнангыр эвес фактыларга удур шиитпирлиг демиселди чорудар өй келген. Партия болгаш профэвилел организациялары бүдүрүлге хуралдарын үргүлчү чыылдырарын болгаш аңаа бүдүрүлгениң эргежок чугула үндезин айтырыгларын чугаалажырын хандырар хүлээлгелиг. Бүдүрүлгениң ажылын экижидер болгаш чаа иштики курлавырларны дилеп тывар арганы берип турар бүдүрүлге хуралдарынга хүлээп алдынган шиитпирлерни бүдүрүлгеге боттандырарын чедип алыр ужурлуг. Ол чорук бүдүрүлге хуралдарының идиглиин болгаш ажылчыннарның идепкейин бедидер.

Үлетпүр ажылдакчыларының алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш патриотчу күженнишкинин болгаш чогаадыкчы эгелээшкинин хүнбүрү тодаргай удуртуру болгаш деткиири бүдүрүлгелериниң администрация черлериниң, партия болгаш профэвилел организацияларының дорт хүлээлгези болур.

„Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чорааш Москвага эзп келгени“ деп тускай кино

Документалдыг фильмнериниң төп студиязының операторларының тырттырганы «Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чорааш Москвага эзп келгени» деп тускай кино Москваның кинотеатрларының экраннарында үнүп эгелээн.

Совет удуртукчуларны Лондонда Виктория вокзалынга чүректиң ханызындан үдеп турарын фильмде көргүскен. Үдеп келгеннериниң аразында Великобританияның Премьер-Министри сэр Антони Иден, Даштыкы херектер министри Селвин Ллойд болгаш өске-даа албан кижилери бар. Тускай поезд Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту Портсмутка чедирген, ооң олар «Орджоникидзе» крейсер-биле Төрээн чуртунче чоруптарлар.

Балтийскиге совет удуртукчуларны өөрүшкүлүү-биле уткаанын операторлар тырттырганнар. Хөй-хөй муң кижилер порттан аэродром чедир бүгү орукту дургаар оларга изиг байыр чедиргеннер. Н. А. Булганинның чүве чугаалааны портка болгаш 30 муң кижилериниң үдээни аэродромга Н. С. Хрущевтуң чүве чугаалааны кыска митингилерни база көргүскен.

Кинонуң дыка хөй кезээн совет удуртукчуларны Москвага уткаанынга, англисовет чугаалажыышкыннарның чедиишкинниг доозулганы-биле холбаштыр Төп аэродромга найыслалдың ажылчы чоннарының хөй муң кижилиг митингизинге холбаштырган.

(СЭТА).

ТЕЛЕГРАММА

Чехословак Республиканың Президентизи эш А. ЗАПОТОЦКИЙГЕ,

Чехословак Республиканың Чазааның Даргазы эш В. ШИРОКИЙГЕ,

Чехословакияның Компартиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары эш А. НОВОТНЫЙГА

ПРАГА ХООРАЙ.

Фашистиг эжелелден Чехословакияны хостаанының он бир чыл оюн таварыштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди чүректиң ханызындан байырын Силерге болгаш Силерниң нүүрүңер-биле акы-дуңма чехословак улуска чедирип тур.

1945 чылдың май 9-та чехословак күрүнениң төөгүзүнде кайгамчыктыг чаа үе-чада ажыттынган. Талантылыг болгаш күш-ажылга ынакшылдыг чехословак улус эрге-чагырганы боттарының холунга алгаш, төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруун катап тургускаш, Чехословакияны хостаанының сөөлүндеги эрткен он бир чылдарның дургузунда алдарлыг орукту эрткен болгаш экономиказын база национал культуразын хөгжүдеринге төөгүлүг тиилелгелерни чедип алган.

Чехословак республика бедик хөгжүлделиг индустриялыг болгаш көдээ ажыл-агыйлыг чурт болбушаан, социалистиг чурттарның акы-дуңмалышкы дем-каттыштырылгазында төлептиг черни дүрүм ёзугаар ээлеп турар. Чехословак улус тайбыңга ынакшылдыг өске-даа улустар-биле кады бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар дээш демиселди чедиишкинниг чорудуп турар.

Улустуң бүгү тиилелгелериниң сорук киирикчизи болгаш организакчызы, чаңгыс аай национал фронтунуң чүрээ, марксизм-ленинизмни амыдыралга боттандырары дээш, Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң аразынга найыралды база кады ажылдажылганы быжыглаары дээш идегелдиг демиселчи болуп турар Чехословакияның алдарлыг Коммунистиг партиязы Чехословак улусту удуртуп турарының түңнелинде чехословак улустуң кайгамчык эки чедиишкиннери чедип алдынган.

Социалистиг Чехословакияның чечектелиишкини дээш, совет-чехословак найыралды быжыглаары дээш, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының улуг херээ дээш демиселге улам-на чедиишкиннерлиг болуруп Чехословакияның Коммунистиг партиязынга, акы-дуңмалышкы чехословак улуска болгаш Чехословак Республиканың Чазаанга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, СЭКП-ниң ТК-зы күзеп тур.

Совет болгаш чехословак улустарның мөңге болгаш бузулбас найыралы чечектелип база быжыгып турзун!

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Призидиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. БУЛГАНИН. СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары Н. ХРУЩЕВ.

Москва
1956 чылдың май 8-те

Даурияның чаа тудуглары

ЧИТА. Дауриянын ховузунда турар Борзя хоорайда Забайкальеде эң улуг эьт-консерва комбинадын тудуп турар. Чаа дериглер-биле хандыртынган эьт-чаг болгаш соодулга цехтери ажыглалда дужаатынган.

Хоорайның чоогунда районнарның хевир-шинчизи база өскерлип турар. Бүүрелчин тейлер-биле хүрээлетинген Аргунь хемниң шынаазынга чоокта чаа Березовка деп суур тургустунган. Забайкальеде ол эң-не аныяк чурттакчылыг черде Читаның геолог эргелелиниң экспедицияларының бирээзи турар. Ооң ажылдакчылары шаанда аңаа ажыттынган демир рудазының улуг чылар черин өөренип көрүп турар. Олар байлактыг черниң кызыгаарын тодарадып, черниң кырынче бичин-ле үнмээн руданың курлавырларын болгаш шынарын шинчилеп турарлар. Ында демирниң дыка байлактыын аналиэтер көргүзүп турар.

Алдыгы беш чылда аңаа хөмүр даштын ажык арга-биле тывар черин ажылдап кылыр деп турар.

Ам Даурия ховузунуң чартык ээн черлеринде автомобиль болгаш чаңгыс шугумнуг демир орук оруктары салдынган, бедик вольтулуг электри шугуму шөйдүнген.

(СЭТА).

Сүт саалдазы ийи катап өскен

ТУЛА. Областың колхозтарында болгаш совхозтарында эрткен 7 айларның дургузунда мал ажылының түңнелдерин үндүрген. Эрткен чылдагызы-биле деңнээрге сүт саалдазы ийи ажыг катап көвүдээн. 7 айларның дургузунда инек бүрүзүнүң продуктулуу ортумаа-биле 638 килограмм болган.

Ажыл-агыйларның хөй нуруузунга мал кыштагладыышкыны мурнундагызынга бодаарга элээн чедиишкинниг эрткен, ол чорук мал чеминиң базазын быжыглаарының болгаш малдарны ажаап-хайгаараарының мурнакчы аргаларын нептереткениниң ачызында чедип алдынган. Чүс-чүс фермаларга сүттүг малдың мал чеминиң рационунга кукуруза силозу, аъш-чем үлетпүрүнүң артынчылары— барда, жом болгаш өске-даа чүүлдер быжыы-биле кирген.

Сүт саалдазының талазы-биле областың чарыжының бирги черин Товарковский районнуң колхозтары болгаш совхозтары ээлеп турар. Ол районнуң саанчылары сөөлгү 7 айларның дургузунда инек бүрүзүнден эрткен чылда 239 килограмм турганынга дөмейлээрге 961 килограмм сүттү алганнар.

(СЭТА).

Ондск ГЭС-тиң тудуушкуну

КАМЕННЫЙ БОР (Карел-Фин ССР). Республикада улуг тудуг — Ондск ГЭС-тиң участогу он-он километр шөйлүп чоруткан.

Аныяк специалист эш Климушкиниң удуртуп турары участоктуң коллективи Сегежа хемде чер плотинаның тудуушкунун графиктен мурнай чорудуп турар. 300 муң кубометр довурактан 190 муң кубометрни плотинада төккен. Бетон салыышкыны эгелээн. Сентябрьда хем шуут дуглатынар болгаш Сегежаның сүт шыгжамыры долдунуп эгелээр.

Монтажниктер станцияның ийиги агрегадын эптеп турарлар. Ол чорук июньның эгезинде машинаны ажылдадып эгелээринге арганы бээр.

Станцияның ниити күчү-шыдалы 80 муң киловатт шупту дөрт агрегаттарны бо чылдың декабрь 5-те ажыглалга киирер деп тудугжулар шиитпирлээннер.

(СЭТА).

Пландан ажыр чүс муң тонна нефть

УФА. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының эгелекчилери Башкирияның нефтичилери кывар-чүүл тыварының чыл планын хуусаа бетинде күүседир болгаш 200 муң тонна продукцияны немей бээр деп хүлээлге алганнар.

«Башнефть» каттыжыышкынының бүдүрүлгелери пландан ажыр чүс муң тонна нефтини тыпканнар, ынчангаш боттарының чартык чылда онаалгазын хуусаа бетинде күүсеткеннер. «Туймазанефть» болгаш «Октябрьскнефть» эргелелдериниң тывыш черлери пландан ажыр дөрттүн ужу одаар чүүлдү бергеннер.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозта ажылдап турар Шагаан-Арыг МТС-тиң тракторизи Донгак Такбаа часкы тарылганың хүннеринде бодунуң эки ажылы-биле шылгарап үнген. Шык базырыышкынының болгаш илииргээшкинниң ажылдарынга ол бодунуң смена санында нормаларын үргүлчү 160—200 хуу күүсетпишаан, хүн-бүрүде 5—10 килограмм кывар чүүлдерни камнап ап келген.

Чурукта: эш Такбааның агрегадының кылган ажылдарын трактор бригадазының учетчиги Алексей Соскал-оолдуң бижип ап турары: (солагай таладан оң талазынче) учетчик эш Соскал-оол, прицепщик эш Тагба болгаш тракторист эш Такбаа.

Пландан ажыр тарылга

АРЫСКАН. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» колхоз бо чылын тарыыр 1200 гектар тараа культураларының планын кыска үениң иштинде бедик агротехниктиг негелделер ёзугаар дооскан, ооң иштинде кызылтасты 635 гектарда чашкан. Артель баштаар черниң даргазы эш Тойлуг-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Партияның болгаш чазактын көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыын танышкаш, бистиң колхозчу тараажыларывыс гектар бүрүзүнден 18—20 центнер дүжүттү өстүрүп, ажаап алырын хүлээнген. Шөлдерде демниг күш-ажыл улам калбарып, пландан ажыр тарылганы үргүлчүлеп турар.

Мооң-биле кады үрезинге хереглээр кукурузаны 10 гектарда тараан, а мал чеминге хереглээр кукурузаның 190 гектар шөлүн суггарып белеткээн. Бо чылын картофельди 28 гектарга олуртур, ооң үрезини четчир, арбузту 6 гектарда олурткан.

Мурнакчыларга деңнежир

ТУРАН. (Телефон-биле). СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыын Бии-Хем районнуң ажылчы чоннары күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн-биле уткаан. Чаагай дүжүт дээш демисел колхозтарның шөлдеринде калбарган.

Часкы хову ажылының талазы-биле Ленин аттыг колхоз районда мурнап, май бешке чедир 1380 гектарда кызылтасты чашкан, ол болза тараа культураларының планының 77 хуузу. Ол ышкаш Кочетов аттыг колхоз бо чылын тарааны 2300 гектарга тарыыр, а ам херек кырында 1598 гектарны чашкан. Ол колхозтарда трактор бригадалары (бригадирлери эштер Бызов, Тропицын) эки ажылдап турар.

Мооң-биле кады четпестерни база айтыр херек. Тараа культураларының планын район ниитизи-биле чүгле 58,9 хуу күүсеткен. «Кызыл сылдыс» колхоз тарылга планын мынчага чедир чүгле 39 хуу күүсеткен, а «Искра» база «Кызыл тараачын» колхозтар чажып тарыырының планын чаа-ла орту чедирип турар. Ажылдың темпизин мурнакчыларның деңнелинге бедидер.

Тарылга чүге хожудааныл

ТЭЭЛИ. (Телефон-биле). Бай-Тайга районда Молотов аттыг колхоз часкы хову ажылын апрель 20-де эгелээн турган. Майның 5-ке чедир чартык айның дургузунда чүгле 565 гектар тарытынган, а 8-ке чедир сөөлгү үш хүннерде база-ла улуг бурунгаарлаашкын чок, чүгле 135 гектарда тараан. Улус ажыл-агыйында чугула кампания болур часкы тарылганың ындыг хожудап турарының чылдагааны чүдел?

Молотов аттыг колхоз бо чылын тарааны 1300 гектарга тарыыр планныг, а эрткен чылын аңдарып белеткээни чүгле 760 гектар. Хожудаашкынның кол чылдагааны аңдарылганы чазын удур чорутканында эвес, хамык ужур хову ажылынга белеткелдиң кошкаанда, организастыг удуртулганың четпезинде.

Тээлиде машина-трактор станциязындан ол колхозта 5 тракторлар ажылдап турар, септелге багай болганындан тракторлар база кожулда машиналары үргүлчү үрелип келген.

Шупту сортулуг үрезиннер

СУГ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-Хол районда Киров аттыг колхозтуң тараа культураларының тарылгазы шупту сортулуг үрезиннер-биле хандыртынган. Эрткен чылын 900 гектарга тараан, а бо чылын тараа культураларын 1100 гектарда чажып дооскан.

Часкы тарылга чаагай дүжүт алырынга ажылдың чүгле эгези болурун колхозчулар медерелдиг билип турар.

Киров аттыг колхоз эрткен чылын тараа культураларының гектарындан ортумаа-биле 12—15 центнер дүжүттү алган. СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларынга кыйгырыын танышкаш, бо чылын гектар бүрүзүнден 15—18 центнер дүжүттү өстүрүп алырын хүлээнген.

СЭКП обкомунда, облкүүскомда болгаш ВЛКСМ обкомунда

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедиткени дээш СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын тыпсыр дугайында

Инектерниң сүткүр продуктулуун бедидер дээш районнарның, колхозтарның болгаш СБФ-лерниң аразында социалистиг чарыштың 1956 чылдың май 1-ге чедир түңнелдерин чугаалажып көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозунуң, облсоветтиң күүскомунуң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң доктаатканы болза:

1. Азырал инектен-не сүт саалдазының талазы-биле эки көргүзүглери дээш:

а) Районнар талазы-биле шилчиир Кызыл тукту — ортумаа-биле азырал инек бүрүзүнден 476,1 кг сүттү саап алган болгаш эрткен чылдың май 1-ге чедир турганынга бодаарга сүт саалдазын 24,7 хуу көвүдеткен Бии-Хем районга (СЭКП райкомунуң секретары эш Савкин, райкүүском даргазы эш Темир-оол, ВЛКСМ райкомунуң секретары эш Сидоренков, МТС директору эш Балабанов, МТС-тиң кол зоотехниги эш Сычев) хевээр арттырар;

б) колхозтар талазы-биле шилчиир Кызыл тукту — азырал инектен-не 535,5 кг сүттү саап алган Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозундан алгаш, азырал инектен-не 572 кг сүттү азы эрткен чылдың ол-ла үезинге бодаарга 267,5 кг хөй сүттү саап алган Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунга (колхоз даргазы эш Астафьев, парторганизация секретары эш Серенмаа, колхозтуң зоотехниги эш Коромыслова, комсомол организациязының секретары эш Тарасенко) тыпсыр;

в) фермалар талазы-биле шилчиир Кызыл тукту — азырал инек бүрүзүнден 900,4 кг сүттү саап ан, апрель айның дургузунда сүт саалдазын 186 кг көвүдеткен Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Туранда сүт-бараан фермазынга хевээр арттырар.

Ындыг четпестер-биле эптежип болбас

Партия болза чер-чериин партия организацияларының удуртукчуларындан партийжи ажылды ажыл-агыйның айтырыгларындан тускайланчак кылдыр көрүп болбазын, ажыл-агыйны толаргай, ажыл-херекти ханы билири-биле удуртурун негеп турар. Партийжи ажыл массаларны организастаарынче болгаш кижизидеринче, ажыл-агыйга удуртулганы экижилеринче, совет улустуң материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырарынче улганган турар ужурлуг. Ол негелдеерни СЭКП-ниң XX съездизи улам куштелдерген.

Ындыг турбуже Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозтуң ажыл-агый артелиниң партия организациязы (секретары эш Санчы) соолгу үеде бодунуң ажылын улам экижилеринге партийжи удуртулганы улам боттуг болдуварының орнуна, харын колхозчуларлар ортузунга партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылдарны кошкаткан. Ол парторганизация ийи-үш чылдарның мурнунда ол районга дээре ажылдыгларын бирээн турган. Ынчаарга ам оон ажылы чаа сорулгаларның негелдеринге чүге дүүшпейн турары?

Маңаа тодаргай харыны ол парторганизацияның чидик коммунистери берип турар. Чүл дээрге, ол парторганизацияның секретары эш Санчы коммунистерниң шүгүмчүлелдиг сананарын аныдырлга боттандырар талазы-биле организакчы ажылдың күженишкинниң үндүрбейн турар апарган.

Ол парторганизацияның соолгу отчёт-сонгулдалыг хуралы 1955 чылдың күзүнүде болган. Партия организациязы колхоз бүдүрүлгезинден дыка хоорук ажылдап турар апарганы коммунистер аңаа шынгыы шүгүмчүлээннер. Оон бээр үр үе эрткен. Ажылда чаартылга болбаан. Колхозта идеология ажылы ажыл-агыйжы сорулгалардан хоорук чоруп, а чидик черлерде агитация ажылы шуут чорувайн турар фактыларга партия организациязы аңаа-ла эптежип турар. Оон түнелиинде артельдиң мал ажылында улуг четпестер бар.

Колхоз эрткен чылын малдың баш санын өстүрериниң планын чүзүн аайы-биле күүсетпээн. Ол болза, малдың ажаалгазынче болгаш азыралынче кичээнгей салдынмаанының, малчыннар ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылдарның деңнин кошкак тургустунганының түнелиинде болган. Мал ажылында четпестер бо чылын база-ла үргүлчүлеп турар. Бир эвес эрткен чылын янзы-бүрү чылдагааннар-биле 739 баш мал өлген турган болза, а бо чылдың үш-ле айларының иштинде 240 баш мал өлген. Колхоз эрткен чылын тараа культураларының гектар санындан чүге 6 центнер дүжүттү алган.

Колхоз бүдүрүлгезиниге коммунистерниң мурнакчы ролю бедивээн. Күш-ажылга болгаш хей-ниитичи амыдыралга багай киржип турар коммунистерден негелиинда дыка кошкак болуп турар. Чижээ, хой мал ажылының бригадири коммунист Хойтпак-оол ол хүлээлгезиниң харыысалга чок күүсеткен келген. Ол бодуу эрткен күзүн кадарчы-биле кады чораан хирезиндиң бирги кварталында 21 тонна ажыг кывар чүүлүг камнап алган. Автомашина-биле капитал сеңгелге чокка чүс болгаш ийи чүс муң километрни эртер дээш чаржып турар мурнакчы чолаачыларның саны өскен.

Ынчаарга бо чидик чедиишкиннер-биле кады автотрестиң область эргелелиниң болгаш тус-тус автотранспорт контораларының ажылдарында улуг четпестерниң барын илеткелчи болгаш санал бергеннер тодаргай чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилериниден боттарының кызымакай күш-ажылы дээш хей-хей чолаачылар, септекчилер, слесарьлар болгаш транспорттуң өске-дээ ажылдакчылары шаңнал бижиктер-биле болгаш өртектиг белектер-биле шаннатканнар.

„СТАЛИНЧЫ ОРУК" КОЛХОЗТА

СИГЕН БРИГАДАЗЫНДА

Колхоз баштаар чери мал чеми белеткээр тускай бригада тургускан. Ында 30 кижи, 30 ат, сигең кезер үш машина быжыглатынган. Колхозчулар 300 гектар сиген шөлүн болгаш кукуруза тарыыр 70 гектар черни аштап, ажыглалга киирер. Ам 100 гектар сиген шөлүн, кукуруза тарыыр 70 гектар черни аштап кылгаш.

Бо чылын мал чеминге 3500 тонна сиген болгаш 800 тонна силос белеткээрин бригада хүлээнген.

МАЛЧЫННЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун белдирер дээш колхозтуң хей-жузу эш Самдан кызымаккай ажылдап турар. Хойга бир, хураганга ийи кажаанны бо чылын тулуп алган. Эш Самданның кадалында 240 хой төрээн, оларның 242 хураганнары менди дорукгуп турар.

Ам төрүүр 60 хойларының хураганнарын чидириг чокка кампалап, хой бурузунден 2 кг үк кыдын алыр, сорулга салганнар.

ЯСЛИ АЖЫТТЫНГАН

Колхозтуң түдүт бригадазы беш өрээл ясли тудуун дооскан.

Тудугжулар эштер Үйнүк-оол, Базыр-оол, Доржу, Сайын-Белек олар мурнакчы ажылаанзыр.

КОЛХОЗЧУНУҢ ЧЕДИИШКИНИ

Пиек кадарчызы эш Кончук бо чылын бир моргук, 50 өрге, бир бөрүнү ийи оглу-биле өлүргеш, районнуң өлүк белеткел черинге дүжаган. Бир бөрүнү балыглаан.

П. ШОКПАА,

Сут-Хөл район.

Семинар болган

СЭКП-ниң Чаа-Хөл райкому партия чыдыышкынының пропагандистериниң болгаш партия организацияларының агитаторларының семинарын эрттирген.

Семинарга СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарының, районнуң колхозтарының экономиказының, районнуң беш чыл планының талазы-биле лекциялар номчутуган.

Пропагандистер болгаш агитаторлар ажыл-дүжүлгазының солчуушкуннарын ыгланнар. 1955—56 өөредилге чылын чедиишкинниг доозар, ажылчы чоннуң ортузунга агитация-массалыг ажылды күштедирер сорулганы салганнар.

Н. ЛӨПСАН.

Бөрүлер аңнаашкыны

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң кежигүнү эш Селин-оол дилги, чуңма, аргар болгаш өске-дээ аңнарны өлүрүп, ылангыя малдың дайзыны — бөрүнү чок кылыр дээш демисежип келген.

Эш Селин-оол 1954—1955 чылдарда 9 бөрзек, бир улуг бөрүнү өлүргеш. Бо чылын 4 бөрзектерни өлүргеш, районнуң өлүк белеткел черинге дүжаган.

С. САМБУУ.

* * *

Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң колхозчулары эштер Кызыл-оол, Ночукпаа олар чоокта чаа 8 бөрзекти өлүргеннер.

Колхозчу анчылар бөрү аңнаашкынын чорудуп турарлар.

К. ОЙДУП-ООЛ.

БАШКЫНЫҢ СҮМЕЗИ

Өөреникчини экзаменге белеткээринге ада-иениң ролю

Школаларда өөредилге чылы соолгуреп турар. Башкыларның болгаш өөреникчилерниң күжениишкини ам үеде экзаменнерге белеткелче улганган. Экзаменнерге чедиишкиннииг белеткелге өөреникчиниң бажыңга онзалгазын күүседири улуг ужур-дузалыг.

Өөреникчи бажыңга онаалганы күүседип турган, кичээлге билип алган чүүлерин быжыглап, тускайлан ажылдаар, боланыр чорукка, кичээнгейлиг болурунга болгаш чүвени утпас болурунга чанчылгар. Өөреникчиниң бажыңга онаалгазын күүседеринге ада-иениң ролю дыка улуг деп чүве билдингир. Өөреникчи бажыңга боткичээлин шын чорутсун дээш ада-иениң талазындан мындыг кол чүүлдерже кичээнгей салыры эргежок чугула:

1) Шыңгыы хүн чурумун тургузар; 2) бажыңга кичээл кылыр черни тускайлаар; 3) бүгү эртемнер талазы-биле ургулчу өөредир; 4) бажыңга онаалганы күүседип турарын тодаргай билир; 5) өөреникчилерге шыны-биле дузалажып билири чугула.

Бажыңга онаалганы өөреникчиниң күүседиринге канчаар дузалажыры деп айтырыг хей-хей ада-иелериниң мурнунга тургустунуп келир. Ол айтырыгны чедиишкиннииг шинтиргээрде ада-иениң школа-биле, башкылар-биле харылажыры, оларның сүмезин алыры эргежок чугула.

Башкыларның сүмезин херекке албайн барган ада-иелер болгаш уругларының бажыңга онаалгазын боттары кылып бээр ада-иелер улуг алдагдалды кылып турар. Мындыг ада-иелер боттарының өөреникчи уругларын чалгаа, диним эвес, тускайлан ажылдап билбес чорукка чанчыктырар. Мындыг чоруктуң бир эң хоралыг талазы болза, өөреникчиниң башкының тайылбырын кичээнгейлиг дыннавас чорукка база чанчыктырар. Чүге дизе, бажыңга онаалганы ада-иези кылып бээринге өөренчкчи идегээр апаар. Бажыңга онаалганы ада-иези кылып бээр өөреникчи класска контроль ажылы кылып турда кожаларынче бүдүү кайган, оон дужуруп бижиннрин ораддажыр.

Ада-иезиниң ындыг «дузалакчызын» албас өөреникчи класска кичээлге дыка кичээнгейлиг болуп, башкының тайылбырын шуптузун эки билип алырын ораддажыр болгаш бажыңга онаалганы уруг ханыктыыл-биле күүседир.

Бажыңга онаалганы күүседип турган өөреникчи бергедей бергенде, ону канчаар шинтиргээрининг уг-шинин, аргазын айтып берип турар ада-ие өөреникчиге эки дузалакчыны көргүзүп турар. Чижээ, ындыг ада-ие өөреникчи номчуп турда, оон чандыр адаан сөстерин эдип, азы шын эвес күүсеткен болза «ам-даа эки болдан», «катап хына» деп сүмелеп турар. Ада-иениң ындыг айтыышкыны өөреникчиниң бодалын шын орукче утпап, ону кичээнгейлиг, боданыыр чорукка чанчыктырып турар.

Ада-иениң талазындан контроль үргүлчү, доктаамал, бодамчалыг болур ужуруг. Чүгле бичии пазылыг школачыларның өөредилгезин, бажыңга онзалгазын контрольдаар, а үстүкү класстарның өөреникчилериин хынаан херээ чүү боор деп бодаар ада-иелер база чазыг кылып турар. Ындыг ада-иелерниң уругларын эге классларга эки өөренип турган, оон шүүлгези ындыг ада-ие өөреникчи номчуп турда, оон чандыр адаан сөстерин эдип, азы шын эвес күүсеткен болза «ам-даа эки болдан», «катап хына» деп сүмелеп турар. Ада-иениң ындыг айтыышкыны өөреникчиниң бодалын шын орукче утпап, ону кичээнгейлиг, боданыыр чорукка чанчыктырып турар.

Ада-иенин талазындан контроль үргүлчү, доктаамал, бодамчалыг болур ужуруг. Чүгле бичии пазылыг школачыларның өөредилгезин, бажыңга онзалгазын контрольдаар, а үстүкү класстарның өөреникчилериин хынаан херээ чүү боор деп бодаар ада-иелер база чазыг кылып турар. Ындыг ада-иелерниң уругларын эге классларга эки өөренип турган, оон шүүлгези ындыг ада-ие өөреникчи номчуп турда, оон чандыр адаан сөстерин эдип, азы шын эвес күүсеткен болза «ам-даа эки болдан», «катап хына» деп сүмелеп турар. Ада-иениң ындыг айтыышкыны өөреникчиниң бодалын шын орукче утпап, ону кичээнгейлиг, боданыыр чорукка чанчыктырып турар.

Ада-иенин талазындан контроль үргүлчү, доктаамал, бодамчалыг болур ужуруг. Чүгле бичии пазылыг школачыларның өөредилгезин, бажыңга онзалгазын контрольдаар, а үстүкү класстарның өөреникчилериин хынаан херээ чүү боор деп бодаар ада-иелер база чазыг кылып турар. Ындыг ада-иелерниң уругларын эге классларга эки өөренип турган, оон шүүлгези ындыг ада-ие өөреникчи номчуп турда, оон чандыр адаан сөстерин эдип, азы шын эвес күүсеткен болза «ам-даа эки болдан», «катап хына» деп сүмелеп турар. Ада-иениң ындыг айтыышкыны өөреникчиниң бодалын шын орукче утпап, ону кичээнгейлиг, боданыыр чорукка чанчыктырып турар.

Ада-иенин талазындан контроль үргүлчү, доктаамал, бодамчалыг болур ужуруг. Чүгле бичии пазылыг школачыларның өөредилгезин, бажыңга онзалгазын контрольдаар, а үстүкү класстарның өөреникчилериин хынаан херээ чүү боор деп бодаар ада-иелер база чазыг кылып турар. Ындыг ада-иелерниң уругларын эге классларга эки өөренип турган, оон шүүлгези ындыг ада-ие өөреникчи номчуп турда, оон чандыр адаан сөстерин эдип, азы шын эвес күүсеткен болза «ам-даа эки болдан», «катап хына» деп сүмелеп турар. Ада-иениң ындыг айтыышкыны өөреникчиниң бодалын шын орукче утпап, ону кичээнгейлиг, боданыыр чорукка чанчыктырып турар.

Ада-иенин талазындан контроль үргүлчү, доктаамал, бодамчалыг болур ужуруг. Чүгле бичии пазылыг школачыларның өөредилгезин, бажыңга онзалгазын контрольдаар, а үстүкү класстарның өөреникчилериин хынаан херээ чүү боор деп бодаар ада-иелер база чазыг кылып турар. Ындыг ада-иелерниң уругларын эге классларга эки өөренип турган, оон шүүлгези ындыг ада-ие өөреникчи номчуп турда, оон чандыр адаан сөстерин эдип, азы шын эвес күүсеткен болза «ам-даа эки болдан», «катап хына» деп сүмелеп турар. Ада-иениң ындыг айтыышкыны өөреникчиниң бодалын шын орукче утпап, ону кичээнгейлиг, боданыыр чорукка чанчыктырып турар.

Ынчаарга ындыг ада-ие өөреникчиге чугаалаар, сорук киирип турар. Ада-иелер бажыңга онаалганы күүсединиң хынаан турган, онаалганы өөреникчиниң канчаар күүседип турарының аргазын билип алыр.

Бир эвес ада-ие башкылар-биле харылажыпас болза, олар өөреникчиниң боттарының тураы-биле өөредир апаар. Ол чорук өөреникчини будуларуп болур. Өөренчиден класска бир янзы негээр, а бажыңга ада-ие өске янзы негээрге, өөреникчи кыынын негелдеерин күүседир аайын тыпшайн баар таварылгалар турар.

Чамдык ада-иелер боттарының уругларына немелде диктантылар бижидип, ноодан ушта бижидип тургаш, бижикке эки өөредир деп ораддажып турар. Ындыг арга ажыктыг болурдан дүрүк, харын хораллыг. Чүге дизе ада-иелер өөреникчиге диктантыны бижидип алгаш, ону хынаарда частырыгларны кылып турар.

Экзаменнер мурнуу чартының үезинде чамдык башкылар бажыңга онаалганы өөреникчиге хөйүү бере баар таварылгалар база турар. Ылангыя үстүкү класстың өөреникчилеринге башкы бүрүзү хей онаалгаларны бээрге, өөренчкчи ол онаалгаларны күүседип шыдавайн баар ийикпе азы далаш-биле шынар чок кылдыр күүседир апаар. Ындыг аддагдалды класс удуртукчузу болдурбас хүлээлгелиг.

Өөредилге чылының соолгу үезинде болгаш экзаменнерге белеткелдиң үезинде өөредилгези кошкак школачылар онза дузалакчы хереглеп турар. Оларны кичээнгейлиг көөр, боттарының күжүнге бүзүредир. Бир эвес өөренчкчи кандыг-бир чылдагаан-биле кичээлге олурушпайн барган болза, оон ол эртиринкен чүүлүн билип алырынга дузалаары эргежок чугула.

Часкы үеде уруглар даштыгаа ойнаксаары аажок апаар, олар кичээл дугайын, номчулга дугайын чүгле кежээ сактып кээрлер. Мынчангаш хүн чурумун сагыыр дугайынга ада-иениң шынгыы негелдеп —экзаменнерге белеткелдиң чугула чүүл болур. Оон-биле кады экзаменнерге белеткел үезинде болгаш экзаменнер үезинде өөреникчиниң дыштанылгазын шыны-биле таарыштырары эргежок чугула.

Башкылар коллективиниң ада-иелер-биле кады ажылдажылгазы—өөредилге чылын чедиишкиннииг доозарынга дол чүүл болур.

Е. ЛУБОШНИКОВА.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Чадаананың № 2 ортумак школазының башкылар коллективиниң комсомол эге организациязының секретары эш Потылицинаның комсомол ажылы чорутпайн турарындан чамдык комсомолчуларның үр үе иштинде комсомол организациязында санатынмайн, харын чажыртының чоруурун илередип, кодээ бижикчи редакцияга бижээн. Редакция ол дугайын ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомуна медээлээн.

Бижикчиниң илереткен фактылары шупту шын болган, башкылар коллективиниң комсомол организациязының ажылын райкомнуң бюрозунга чугаалажып бөргеш, комсомол ажылын бакшыратканы дээш эш Потылицинаны шынгыы сагындырган. Комсомол организациязынга элээн үр үеде кирбейн чораан эш Радионовага соолгу донгудулга хүлээткен. Үш чыл иштинде учет карточказын, комсомол билединиң чажырын чораан Белованы комсомолдан үнүргеп деп, ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Очур-оол «Шын» солун редакциязынга дыннаткан.

* * *

Баа-Хем районнуң Шынаа кодээ Советтиниишкининге дезинфекциялаар азы сугга хайындырыптар. Хойлар хураганнан база хураганнарны ажаап турар орансуурну доктаамал арыг-шевер тургузары, ондактыг салгын кагыышкының болдурбазы чугула. Хойлар ааракан хурганнарны келери-биле кады кадык хойлардан ангылап, төрүвээн хойларны өске кажаага тургузар ужуруг. Аарыг хураганнарны болгаш оларның келерин тускай кижилер ажаар болгаш оларны мал эмчизиниң айтыышкының ёзугаар эмнеп эжиртир.

Аарыгны болдурбазы-биле хойжулар хойларның эмиин долганыр хирлиг дүүн кыргыыр, эмиин чылыг сүт-биле чуур болгаш арыг аржыыл-биле хургадыр чодар, хирленип, бокталган ураак сүттү эмиглиң доошпу бүргүзүнден ылап ваапкап, оон соонда мырынай-да чаа төрүтүнген хураганнарны ам келериниге эмзирер, эмиглиң доошпуларын тып, ээп шыдавас кошкак хураганнарны боду тускай ээп шыдаптар апаргыже чедир келерининге тулуп эмзиртирип чугула.

Хойжулар чаа төрүтүнген хураганнарны келери-биле кады белүктеп үзүп, дүнхүнде ажаап тургузар, төрүтүнге-ле 5 хонган хураганнарлыг 15—20 хойлар, 5—10 хонган хураганнарлыг 30—40, база 10 — 20 хонган хураганнарлыг 60—80 хойлар түс-түс белүк кылдыр турза чогуур. Оон соонда хураганнар аларн өзүп улгадып, оът чиптер апарган үезинде оларны нинти колан хойга кадар. Мал оолдаашкының чедиишкиннииг болгуларының-биле оон массалыг төрүп турар үезинде 75—80 баш белүк хой бүргүзүн ажаарынга өске колхозчуларны тур кагы хойжуларга дузалаштырып болур. Аарыгның халдаарын баш бурунгаар болдурбас дээш чаш бызааларны тарыыры чугула.

Май дургузунда шөөр малдың массалыг оолдаашкыны, инектерниң бызаалаашкыны тургулчүлээр. Колхозтарның, совхозтарның бүгү малчыннары, мал ажылының тускай өртемнери малдың чаш төлүн өстүрер талазы-биле ажылды эки организастаары чугула.

П. УШАКОВ,

Бадээ ажыл-агыйның область эргелелиниң мал ажылының талазы-биле инспекторлуу.

Чолаачыларның область чөвүлел хуралы

Май 7-те Кызылның Сталин аттыг культура бажыңына чолаачыларның область чөвүлел хуралы болуп эрткен. Бо чылдың бирги кварталының түнелиниң болгаш областың транспорт ажылдакчыларының сорулгаларының дугайында автотрестиң область эргелелиниң начальныгы эш Пономаренко илеткел кылган.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң ажыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалаарын амыдырала бот-таңдырар дээш күженишкиннииг ажылдаар, транспорт организациялары бо чылдың бирги кварталының планын күүсеткеннер. Планныг онаалганы бир дескн күүсеткейн турар болгаш автопарктың ажыглалының коэффициентизи куду черлер хей.

Боттарының ажылында четпестерни узуткаарының болгаш бо чылдың сөөртүлге планын тонна болгаш тонна-километр-биле хуусаа бетинде күүседип болур делү аргаларның барын санал бергеннер тодаргай чугаалаан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилериниден боттарының кызымакай күш-ажылы дээш хей-хей чолаачылар, септекчилер, слесарьлар болгаш транспорттуң өске-дээ ажылдакчылары шаңнал бижиктер-биле болгаш өртектиг белектер-биле шаннатканнар.

Пилорама ажыглалга киргеи

Бай-Тайга районнуң «Тилелге» колхоз ажыл-агый артелиниң түлүгжүлери пилорама тудуун дооскаш, ажыглалга киргеи. Эштер Кавза, Матпаа, Оптуг-оол олар МТС-тиң механиги эш Кусковтуң улуртулгазы-биле пилорама тудуунга мурнакчы байдалды көргүскеннер.

Чаа туттумган пилорама баштайгы хүнде 12 кубометр ыыштыг дилген. Пилорама колхозтуң түлүүн дилген материалдар-биле үзүктел чокка хандырып эгелээн. Пилорама ажылдап эгелээн соонда хол-биле ыяш дилип турган колхозчулар колхозтуң өске ажылын кыла бергеннер.

Колхоз ам электри күжү-биле ажылдаар дээрбе түлүүн эгелээн.

Т. ХЕРТЕК.

Малдың чаш төлүнүң ажаалдазында четпестерни дүрген чайладыр

Колхозчу малчыннар болгаш мал ажылының тускай эртемниглери ниитиниң мал ажылын хөгжүдер, оон продуктулуун белдирер, ылангыя малдың чаш төлүн менди дорукгурар дээш демисежип турар. Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң мурнакчы хойжузу эш М. Чанчык 196 төрээн хойлан 207 хураганны менди алган, оон ажаалдазында ам-даа хураганнаваан 142 хой бар. Эрткен чылда хураганнарны чидириг чокка өстүргеш, күш-хүнүнүң немелде төлевиринге 20 хураганны ол алган. Ол районда «Коммунизмге эрүк» колхозунуң хойжузу эш К. Дагба-Доржу кыжын болгаш чазын эрте төрээн 300 хойнуң 309 хураганын, «Большевик» колхозтуң хойжузу эш Ч. Ховалыг 267 хойдан 273 хураганны, Бии-Хем районнуң Кочетов аттыг колхозу төрүтүнген 68 бызаанны, «Кызыл тараачын» колхозу 80 бызаанны менди өстүрүп турар.

Оон-биле кады элээн хей колхозтарда малдың чаш төлү хорамчага таваржып турар. Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң (даргазы эш Бичен-оол, зоотехниги эш Попелева) 14 бызаазы, «Ленин оруу» колхозунуң 17 бызаазы, оон иштинде саанчы эш Саттың ажаалгазында бызааларының 2-ни өлүп хораан. Моон чылдагааны ол колхозтарда чамдык малчыннар чаш малды багай ажаап турарында. Фермаларда дүнеки дежурныйлаашкын тургустунмаан, инектер хайгаарал чокка бызаалап турар, чаа төрүтүнген бызааларны ажаап тургузар оран-суур белеткетинмээн, олар дапкыш кажааларда турар, чамдык слабчылар болгаш бызаа ажаакчылары дүк, өдек бокталган, довурак-доозуннуг сүттүг бызааларга берип турар, бызааларга чем баар тускай демир хуун, сүт шүүрээжи база халат, аржыыл, чунар саваи чок болгаш бызааларны чемгерерде арыг-шевер сагыгынмайн келген, ынчангаш кыжык болгаш өске-дээ аарыгларга таварышкаш чамдык бызаалар өлүп турган.

Ол районнуң «Большевик» колхозунуң хойжузу эш Ликсонуң ажаап турар хураганнарының 62-зи хораан, чаш хураганнарны белүктеп үзүп ажаар арганы чорутпаанынаан шак ындыг хорамча болган. Ол хойжу хойларның эминиин дүүн кыргываан, эмиг доошпуларын чаш хураганнар эмеринге белеткеп, оларны саай тутпаан болгаш оон хирин чугбаан ужурунда, довурак-доозуннуг, дүк, өдек-биле хирленген сүттү чаа төрүтүнген хураганнар ээп турган, ынчангаш оларга ижин аарыы тывылган, арай кошкак хураганнар, хир-довурак, дүк-биле дутыылаар эмиг доошпуларынаан сүттү үүгүр ээп шыдавайн, аш хевээр артып турган.

Баштайгы төрүтүнген хураганнарны келери-биле кады 1—2 болгаш 5 баш чедир белүктеп тургузарының орнуна 400 ажыг баш нинти колан кой-биле кады тургузуп турган чорук канчап-даа болбас. Эш Ликсо хой массалыы-биле төрүп, 200 баш хураган чедип турда, ону часкаан эки ажаап күш четпейн турган. Нинти колан хойда кады турар чаш хураганнар хей хой аразында албаагып, келерин үр үеде тыпшайн баар таварылгалар тургулаар, ынчангаш сүт эмээн хураганнар аш хевээр арткаш, оон соонда сүттү амин эртир хойну эмгеп ижин аарыынга таваржып турар.

Эш Ликсонуң бир частырыы болза, чаа төрүтүнген чаш хураганнарны келери-биле кады тускайлап тургуспаан, хураганнаан хойларны нинти колан хойлар-биле кады эртеидеи эгелээш кежээ орайга чедир одарже үнүгүп тургапы болур. Бир эвес чаа төрүтүнген хураганнарны келери-биле кады тускай үзүп, ажаап турган болза, хураганнар келериниң уурак сүдүн хүн дургузунда ээп алыр. Ынчангаш чем хайыдырыышкынын шын тургузар болгаш олар боттарының келеринге чанчыгып калыр, келери-биле ботботтарын билчир апаар.

Чаа төрээн хойларны хураганнарынаан ангылаарга хураганнар 2—3 шак болгаш-ла азы дүн-хүнде 8—12 катап иезинин сүдүн эмеринин орнунга хүнде чүгле 2 катап эмген турар, мындыг байдал оларның өзүлдезинге идиг болбас. Төрүтүнгенинин башгайгы хүннеринде дүне хураганнарны хойжу келеринге 2—3 катап эмзиртир хүлээлгелиг.

Хураганнарны чемгерерде арыг-шеверпи шынгыы сагывас болза чаш хурагаанарга дизентерия, ак өтпек аарыг тыптып болур. Ындыг аарыгларны болдурбас дээш хойжулар хураганнарга сүт ижиртир эмистикти, шилди болгаш оондаа өске савааларны эки чууру, арыглаш аштаары чугула. Ижин аарыгларынга удур шынгыы демисеглп чорутпас болза, ак өтпектен чаш малдың дыка хей хуузу хорап болур. Ынчангаш бүгү малчыннар төрүп, хураганнарны өстүрүп ажаап турарының үезинде арыг-шеверниң негелдеерин шынгыы сагыыры болур.

Хойжулар хураганнарга салаа сорулуун тургаш сүт ижиртир чорукту болдуруп болбас, чүгле реэли эмистик дамчыштыр сүттү ижиртип болур. Эмистикти хереглээр мурнунда борнай кислотаның 2 хуу

ТӨРЭЭН ЧУРТКА УЛАМ ХӨЙ СҮТ ПРОДУКТУЛАРЫН БЕРЭЭЛ!

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң саанчызы В. Тюлюш.

«Элегес» совхозтуң саанчызы Н. Попова.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы А. Дюбина.

«Элегес» совхозтуң саанчызы Клара Оюн.

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң саанчызы С. Хетпе.

Областың районнарының колхозтарында бир инектен сүт саалдазы

Районнар аттары	1955 ч. октябрь 1-ден 1956 ч. май 1-ге чедир (кг-биле)	1955 ч. май 1-де турганы (кг-биле)
Бии-Хем	476,1	381,8
Каа-Хем	289,2	157,9
Таңды	263,2	207,1
Кызыл	236,6	150,6
Улуг-Хем	225,0	139,0
Тожу	212,2	100,0
Чөөн-Хемчик	169,6	116,7
Өвүр	145,0	81,4
Эрзин	135,9	81,7
Чаа-Хөл	124,5	97,4
Сүт-Хөл	119,7	66,8
Тес-Хем	118,7	70,0
Барыын-Хемчик	101,9	69,4
Бай-Тайга	50,1	40,2

Областың совхозтарында инек бүрүзүнден сүт саалдазы

Совхозтар аттары	1956 ч. май 1-де (кг-биле)	1955 ч. май 1-де турганы (кг-биле)
«Элегес»	920	878,8
«Өөк»	651	326,7
«УТКА 25 чылы»	506,6	439,0
«Барлык»	207	328,0

Областың совхозтарының мурнакчы саанчылары

Саанчыларның фамилиялары	Совхозтар аттары	1956 ч. май 1-ге чедир инек бүрүзүнден сагган сүт (кг-биле)
А. Грачева	«Элегес»	1328
Н. Янова	«Элегес»	1141
А. Нефедова	«Элегес»	1107
Оюн Клара	«Элегес»	1016
Кыргыс Сувак	«Элегес»	979
А. Белова	«Элегес»	968
Н. Нефедова	«Элегес»	950
Бород Норбу	«Элегес»	934
Владимирова	«Элегес»	896
Михайлова	«Өөк»	855
Талан Май-кыс	«Элегес»	806
Ш. Дамбажык	«УТКА 25 чылы»	735
Лепешкина	«Өөк»	688
Кунга Чолдак	«УТКА 25 чылы»	687
Пискунова	«Өөк»	682
А. Кандан	«УТКА 25 чылы»	677
Морозова	«Элегес»	654
Андреева	«Өөк»	635
Шадрина	«Өөк»	635
Жмак	«Өөк»	613
Сокова	«Өөк»	603
Тетерина	«Өөк»	598
А. Попова	«Өөк»	544
В. Попова	«Өөк»	514

Сүт саалдазын көвүдедир дээш

Эрзин районнуң колхозтары ажылагый чылының бирги чартыында саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 87,9 кг сүттү саап алган. Сүт саалдазы эрткен чылдыындан ажыг болган. «Кызыл сылдыс» колхоз инек бүрүзүнден ортумаа-биле 132 кг, саанчы эш Долзат бодунга быжыглаан бир инектен-не 519 кг, эш Чылбаккай—348 кг сүттү саап алганнар. Ол колхозтуң инек кадарчызы эш Идам эки оъттуг черлерге инектерни доктаамал одарладып турар. Бызаа ажаакчызы эш Эрикситмаа 25 бызааларның ажаалдазын, чемгерилгезин күштелдирбишаан, эки доруктуруп турар. Сүт-бараан фермазының ажылдакчылары СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улуг сорулганы салган.

«Чаа орук» колхозтуң Тарлашкын аксында сүт-бараан фермазында корум-чурум алээн экижээн, ында саанчылар болгаш кадарчылар эрткен чылдыындан сүт саалдазын көвүдедир дугайында социалистиг хүлээлгелерни алган. Районнуң бүгү колхозтарының саанчыларының, кадарчыларының аразында социалистиг чарыш калбарган.

Сүт саалдазының талазы-биле районнуң колхозтарында дээре черни эалеп турар «Кызыл сылдыс» колхозка, «Чаа орук» колхозтуң бирги сүт-бараан фермазынга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Саанчылар, учётчиктер болуруп күзээн аныяктар фермаларда ажылдап кирген.

Ындыг-даа болза чоокта чаа болуп эрткен саанчыларның, кадарчыларның, көдээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчыларының район чөвүлел хуралы малдың продуктулуун бедидер талазы-биле ажыл четпес чоруп турарын демдеглээн. «Сталинчы орук» колхоз чартык чыл дургузунда инек бүрүзүнден чүгле 69 кг сүт саап алган. Кышкы, часкы үелерде инектер немелде чем-биле хандыртынмаан, чамдык инектер кажаа чок черге турган, бо чылын ол колхозтан 20 ажыг инек ара салган. «Коммунизмче орук» колхозтуң Ак-Бежигде сүт-бараан фермазында арыг-шеверниң чуруму сагытынмайн турар.

Фермаларда четпестерни дарый чайладыр болгаш сүт саалдазын көвүдедир тодаргай хемчеглерни алыры негетинип турар.

Д. ЧАМЗЫРАЙ.
С. САКТЫ-СЮРЮН.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

(1955 чылдың октябрь 1-ден 1956 чылдың май 1-ге чедир)

Саанчыларның фамилиялары	Районнар, колхозтар	Сагган сүт (кг-биле)
Д. Завьялова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	1079,5
М. Шумова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	1002,1
К. Шаламова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	979,4
И. Толмачева	Каа-Хем, «Тиилелге»	937,0
А. Дюбина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	935,0
Бильчирмаа	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	908,2
У. Садакова	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	883,4
Тихонова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	861,7
Перетягина	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	851,4
В. Тюлюш	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	854,5
А. Болотова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	849,3
Хаян Тарыймаа	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	842,1
З. Фролкова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	841,1
П. Формова	Бии-Хем, Кочетов аттыг	838,0
Л. Елисеева	Бии-Хем, Кочетов аттыг	807,0
А. Самарина	Каа-Хем, «Тиилелге»	801,9
У. Килина	Каа-Хем, «Тиилелге»	789,5
Е. Килина	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	777,1
М. Хлебникова	Каа-Хем, «Кызыл тук»	775,0
Е. Коровина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	774,0
З. Талбаева	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	766,8
К. Бунина	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	756,5
А. Золотухина	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	755,5
Л. Кыргыс	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	754,4
И. Фефелова	Таңды, Жданов аттыг	742,0
С. Чадаш	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	727,6
С. Монгуш	Чөөн-Хемчик, «Искра»	721,4
М. Биче-уруг	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	714,1
Е. Якунина	Каа-Хем, «Тиилелге»	690,0
А. Спиридонова	Таңды, «Кызыл партизан»	686,0
Х. Кекпектей	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	685,2
М. Тумакай	Каа-Хем, «Кызыл тук»	684,2
С. Сат Хетпе	Бии-Хем, «Тиилелге»	680,1
Е. Казанцева	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	678,0
Тюлюш Макпал	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	677,0
Ш. Бартынмаа	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	677,0
Е. Долгова	Каа-Хем, Молотов аттыг	673,9
М. Солдатова	Бии-Хем, «Искра»	673,9
Клепикова	Таңды, Жданов аттыг	663,4
Ч. Байкара Сагыра	Бии-Хем, Кочетов аттыг	656,4
А. Багай-оол	Каа-Хем, «Тиилелге»	655,3
Т. Быстрова	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	654,3
С. Белекпей Баир	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	648,1
Вьюжанина	Таңды, «Революцияның чалбыыжы»	647,1
Шарыпова	Таңды, Жданов аттыг	640,9
В. Хлебникова	Каа-Хем, «Кызыл тук»	639,8
Сагаачы Долзат	Эрзин, «Кызыл сылдыс»	636,5
Гордеева	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	634,7
Байкара Шангыштай	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	631,6
Х. Чимбиян Ою	Каа-Хем, Молотов аттыг	622,3
К. Кандракова	Каа-Хем, Молотов аттыг	607,8
Мая Тюлюш	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	604,8
З. Рыженкова	Таңды, «Кызыл партизан»	594,9
Ш. Уванча	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	582,0
А. Макурина	Каа-Хем, «Кызыл тук»	570,7
К. Стародумова	Каа-Хем, «Кызыл тук»	565,0
Пяткина	Таңды, «Кызыл партизан»	563,7
Б. Маады Мамбуй	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	559,3
Лопсан Белек	Каа-Хем, «Сталинчы орук»	555,2
Ооржак Севилбаа	Чөөн-Хемчик, «Искра»	554,2
П. Лузина	Таңды, «Кызыл партизан»	553,7
Кондрашева	Таңды, «Кызыл партизан»	553,7
А. Тимофеева	Бии-Хем, Кочетов аттыг	553,1
Г. Татаринцева	Таңды, «Кызыл партизан»	553,0
Р. Хаян	Таңды, «Революцияның чалбыыжы	552,1
М. Теплых	Бии-Хем, «Тиилелге»	549,0
Санчы Кек-кыс	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	547,0
Ч. Суванай	Каа-Хем, «Сталинчы орук»	536,6
К. Берзина	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	535,6
В. Иванова	Таңды, Жданов аттыг	522,0
М. Хроменко	Таңды, Калинин аттыг	521,0
Е. Козорезова	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	519,1
Е. Черных	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	519,1
Н. Божур	Таңды, «Кызыл партизан»	517,0
Е. Петенева	Улуг-Хем, «Күш-ажылдың хостуу»	512,9
Ильина	Таңды, «Кызыл партизан»	507,7
Е. Мамаева	Таңды, Жданов аттыг	507,7
Т. Шавлак	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	504,6
С. Милюхина	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	500,0
Тронина	Кызыл, «ТАРН 12 съездизи»	498,0
А. Александрова	Бии-Хем, «Искра»	492,3
Патракеева	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	490,2
Е. Огнева	Таңды, Жданов аттыг	478,8
Г. Чатшанмаа	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	477,8
Е. Бочкарева	Таңды, Жданов аттыг	473,9
Монгуш Анай	Чөөн-Хемчик, «Искра»	473,7
Щербакова	Таңды, Калинин аттыг	473,7
Щербакова	Таңды, Жданов аттыг	471,6
А. Кирсанова	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	465,4
Лемясева	Кызыл, «ТАРН 12 съездизи»	465,0
Грузинова	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	464,4
Иргит Тевекей	Чөөн-Хемчик, «Искра»	463,4
Соколова	Таңды, Сталин аттыг	461,5
М. Елисеева	Каа-Хем, «Октябрь 14 чылы»	460,3
З. Бажутина	Бии-Хем, «Тиилелге»	459,2
В. Евсеенко	Каа-Хем, «Кызыл тук»	457,0
Рагожникова	Кызыл, «ТАРН 12 съездизи»	454,0
В. Луконина	Бии-Хем, «Искра»	446,9
Е. Решетова	Бии-Хем, «Искра»	444,8
Ш. Маады Бильчай	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	444,8
М. Чанчина	Бии-Хем, «Искра»	441,7
А. Яковлева	Каа-Хем, Молотов аттыг	441,7
Норбу Тама	Эрзин, «Коммунизмче орук»	439,6
Г. Махова	Таңды, «Кызыл партизан»	438,0
Могильникова	Таңды, Жданов аттыг	437,6
Селенмаа Өшку-Саар	Кызыл, «Бай-Булун»	436,0
М. Купалова	Бии-Хем, Ленин аттыг	433,4
Седенмаа Кужугет	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	433,4
Монгуш Натпит	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	432,0
Серемаа	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	430,0
Сазан	Кызыл, «СЭКП XX съездизи»	429,0
Хади Чымбакай	Эрзин, «Кызыл сылдыс»	428,7
С. Нечаева	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	427,2
Сундуй Белек	Улуг-Хем, «СЭКП 19 съездизи»	426,2
Дуктуг-уруг	Кызыл, «Тиилелге»	426,0
Сизимаа	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	423,1
Монгуш Дона	Чөөн-Хемчик, «Искра»	422,1
Суван Долба	Улуг-Хем, «СЭКП 19 съездизи»	420,0
Натпит Кара-кыс	Кызыл, «Совет Тыва»	418,0
Мыйдок	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	416,9
В. Тонгих	Каа-Хем, Ворошилов аттыг	414,9
Чанчика	Тес-Хем, Ленин аттыг	411,0
Кегээзин Севилбаа	Кызыл, «Совет Тыва»	411,0
Чинчан Нанчай	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	402,5
Сюрюльбаа Долгат	Кызыл, «Совет Тыва»	400,0
Доскаро	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	399,4
Р. Бельдес	Таңды, «Кызыл партизан»	397,5
Фенней	Тес-Хем, Ленин аттыг	395,0
Анай-Кек	Кызыл, «Тиилелге»	392,0
Сенден	Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче орук»	389,1
Кара-уруг	Кызыл, «Тиилелге»	388,0
Байкара Норжумаа	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	386,0
Макарова	Таңды, Сталин аттыг	391,8
Д. Гранкина	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	380,8
Серен Маады	Бии-Хем, Ленин аттыг	379,8
Дембирел	Тес-Хем, Ленин аттыг	379,0
Содунам Норжай	Улуг-Хем, «СЭКП 19 съездизи»	374,6
Абрамова	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	370,0
М. Суван	Каа-Хем, «Тиилелге»	368,4
М. Килина	Каа-Хем, «Тиилелге»	367,4
Брапай	Тес-Хем, Ленин аттыг	367,0
И. Сизина	Бии-Хем, «Кызыл сылдыс»	366,4
Санмак	Кызыл, «Х Улуг Хурал»	366,0
М. Гоголева	Таңды, Калинин аттыг	363,3
Хавакпан	Тес-Хем, Калинин аттыг	361,0
З. Маады	Бии-Хем, «Кызыл тараачын»	359,1
Тюшунь	Чаа-Хөл, Ленин аттыг	358,1
Чубарова	Кызыл, «ТАРН 12 съездизи»	357,0
М. Кыргыс	Улуг-Хем, «СЭКП 19 съездизи»	356,0
Иргит Лопсан	Каа-Хем, «Октябрь 30 чылы»	355,0
Е. Семисынова	Бии-Хем, «Кызыл сылдыс»	355,0

Колхозтарның мурнакчы фермалары

Фермалар	Колхозтар	Районнар	1956 ч. май 1-ге чедир инек бүрүзүнден сагган сүт (кг-биле)
Туран	«Кызыл тараачып»	Бии-Хем	900,4
Марачевка	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	784,3
Билелиг	«Кызыл тараачып»	Бии-Хем	697,7
Төп	«Тиилелге»	Каа-Хем	644,0
Төп	«Кызыл тук»	Каа-Хем	538,7
Хадың	Кочетов аттыг	Бии-Хем	499,0
Төп	«Кызыл партизан»	Таңды	498,0
Балгазын	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	484,8
Сушь	«Тиилелге»	Бии-Хем	483,0
Могай	«Искра»	Бии-Хем	480,0

Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының инектеринден сүт саалдазы

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының саанчылары инектерниң сүткүр продуктулуун улам-на бедидер дээш, алдыгы беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш чарышты калбарткан. Чеди айлар дургузунда социалистиг чарыштың түннели май бирниң байырлалының мурнуу чарыында кылдынган. Бүгү ажыл-агыйда инек бүрүзүнден сүт саалдазы ортумаа-биле барык-ла 1000 кг четкен. Саанчыларның аразында эш Дандаш бирги черни эалээн, бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1136 кг сүттү саап алган. Саанчы эш Чачык бир инектен-не 1110 кг, эш Биче-Сары—1033, эш Тарыймаа — 955, эш Дугур—949, эш Анай-оол — 926 кг сүттү сагганнар.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң саанчызы Т. Макпал.

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң саанчызы П. Толмачева.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң саанчызы А. Кандан.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң саанчызы Л. Кыргыс.

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң саанчызы А. Самарина.

Делегей байдалының допчулалы

«СООК ДАЙЫН» ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ КРИЗИЗИ КҮШТЕЛИП ТУРАР

Сөөлгү үеде бүгү делегейниң болуушкуннары тайбың кожа-хелбәә турарының идеяларының чаа чедиишкиннери-биле демдеглетинген. Совет удуртукчуларның Индияга, Бирмага болгаш Афганистанга чаагай үре-түннелдиг аян-чоруунун соонда Барыын чүкте реаксылыг пропагандистер аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг чурттарның тайбың кожа-хелбәә турарының беш принциптериниң ужур-утказын бичеледир, ол принциптер чүгле кызыгаарланчак нептерелдиг болур болгаш олар Совет Эвилелиниң болгаш кол-кол капиталистиг күрүнелериниң аразында харылзааларга таарышпас дээр чүвезин бүзүредир дээш эвээш эвес күжениишкиннерни үндүргеннер.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чораанының соонда, оларның болгаш англи удуртукчуларның аразынга болган чедиишкинниг чугаалажыышкыннарның соонда ындыг янзылыг чугаалар үндезилээр барымдаа чок кылдыр чаңгыланып турар. «Ийи чурттар боттарының аразында харылзааларынга, а ол ышкаш өске күрүнелер-биле боттарының харылзааларынга Каттышкан Нациялар Организациязының принциптерин удуртулга болдурар. Бүгү күрүнелерниң боттарының ниитилел системаларындан хамаарылга чокка найыралдыг кады ажылдажылгазынга болгаш тайбың кожа-хелбәә турарынга үндезин болза национал хамаарышпас чорукту болгаш бүрүн эргени, девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту хүндүлежири база бот-боттарының иштики херектерин холгаарлашпазы болур дээрзинге олар бүзүрээн» деп англи-совет кады кылган медеглелде чугаалап турар.

Ынчангаш англи-совет кады кылган медеглел аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң кады ажылдажылгазының үндезининге тайбың кожа-хелбәә турарының принциви турар ужурлуг деп чүвени айтып турар. Англи-совет медеглелде айыттынган принциптерниң «панчшилдиң» принциптеринге чоогун онзалай демдеглеп турар даштыкы хайгааракчылар ынчангаш харын чугаажок шынныг. Чижээлээрге, Францияның «Либерасьон» солунунуң демдеглээни болза, кады кылган медеглел «Великобританияның болгаш ССРЭ-ниң кайы-кайызын хүндүлежип тургаш, аңгы-аңгы ёзу-чурумнарның кожа-хелбәә турарының принциптерин, Бандунг конференциязынга хүлээп алдынган барык шак-ла ындыг домактарга илергейлетинип тургустунган принциптерни хүлээп көргенин бадыткап турар. Анаа канчап өөрүвес боор».

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чорааны чугаалажыышкыннарның чаа чедиишкини-биле демдеглетинген, тус-тус чурттарның удуртукчуларының аразынга шуут харылзааларның үре-түннелдиин бадыткаан, совет-англи харылзааларны экижидеринге база бүгү делегейге тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга калбак аргаларны ажыткан. Чугаалажыышкыннарның чедиишкинниг болганын совет-даа, англи-даа удуртукчулар хүлээп көрген.

Америк монополияларның төлээлекчилериниң элээн кезииниң күзелин көргүзерин оралдажып турар ындыг америк солуннарның чугаалары ол бүгүге илергейле удурланыштыр чаңгыланып турар. Чижээлээрге, «Нью-Йорк таймс» солун совет-англи чугаалажыышкыннар «бүрүн буураашкын-биле» доозулган, чугаалажыышкыннарның түннелдери «шоолуг эвес» деп бадыткап турар. Ынчангаш америк кол солуннарның бирээзинге тайбың кожа-хелбәә турарының политиказының чедиишкини — «шоолуг эвес» болуушкун болганы ол ышкажыл... «Нью-Йорк таймс» солуннуң ындыг түннел кылган ужуру болза, англи-совет чугаалажыышкыннар демдеглетинген кайы-кайызын билчир чоруктун байдалы аңаа таарышпас болганы-биле кылдынган дээрзин бүзүреткен херээ чүү боор.

Совет-даа, англи-даа удуртукчулар чугаалажыышкыннар үезинде тыптын тургулаан бергедээшкиннерни чажырбаан. Чамдык айтырыглар талазы-биле дугуруштунган шиитпирлерниң чок болганы англи-совет медеглелде айыттынган. Ынчалзажок шиитпирлетинмээн айтырыгларны улам ыңай чугаалажырының эргежок чугулазын ийи талаларның онзалап демдеглээни база чугула.

Дугуржулгалар чедип алыры бергедээшкинниг болган чамдык айтырыгларның талазы-биле чылдагааннарга хамаарыштыр Соңгу-атлантика эвилелиниң талазы-биле хөй-хөй даштыкы хайгааракчылар Англия хүлээлгелерде доңнашкан деп сагындырып турарлар.

Англи-совет садыг хөгжүлдезиниң айтырыгларының талазы-биле чамдык даштыкы хайгааракчыларның чугаалары кичээнгейни ээлдирип турар. Ындыг садыглажыышкынга калбак аргалар барын демдеглевишаан, чөптүг хөөн кирген хайгааракчылар ындыг аргаларны ажыглаарын Чөөн болгаш Барыын чүктериниң аразында садыглажыышкынга америк монополияларның негелдезин ёзугаар тургускан кызыгаарлаашкыннар элээн улуг хемчээлдиибиле бергедедип турар дээрзин айтып турарлар.

Делегейниң хөй-ниитизи улам ыңай тайбың кожа-хелбәә турарынга база Совет Эвилелиниң болгаш капиталистиг делегейниң аразынга кады ажылдажылгага совет-англи чугаалажыышкыннарның түннелдерин бедии-биле үнелээн. Премьер-министр Ги Молленин, Даштыкы херектер министри Пинонун Совет Эвилелинче баар деп турарынга холбаштыр француз парлалга «соок дайынның» политиказындан ойталаан чурттуң депшилгезинге ажыттынып турар аргаларны долу барымдаалаарын сүмелеп турар.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарының ниитиге хүлээп көрдүнген кошкаашкынының амгы байдалында «соок дайынның» пропагандистери илергей бергедээшкиннерге таваржып турар. Англияның «Спектейтор» деп консервативтиг журналы «Барыын чүк, ылавылап чугаалаарга барыын талакы чурттарда сураглыг бөлүктер «кызып тургаш кышкы тон даарап алгаш, хенертен чылыг дүжүп келирге, оозун кедип алгаш, дериде берген кижи ышкаш болуп турар» деп угаангыр бижээн.

Ол чорук барыын талада, хамыктың мурнунда Каттышкан Штаттарда тайбың кожа-хелбәә турарының политиказын көөр хөөн чок бөлүктер боттарының чепсээн салган дээни черле ол эвес. Олар харын тайбыңны быжыглаарының херээнге удур боттарының өжээннешкек ажыл-чорудулгазын үргүлчүлеп турарлар. Ол дугайын НАТО-нуң чөвүлелиниң (Соңгу-атлантика эвилели) май 4-те Парижте ажыттынган сессиязы тодаргай херечилеп турар.

Ол сессия даштыкы парлалганың чаңгыс аай бодалын ёзугаар алырга, НАТО-да кирип турар күрүнелериниң аразында энне ханы чөрүлдээлер-биле демдеглетинген. Англияның, Францияның болгаш Барыын Европаның НАТО-да киржип турар өскедаа чурттарының политиктиг көскү ажылдакчылары база үлетпүрнүц болгаш садыының төлээлекчилери «барыын талакы ниитилежилгени» быжыглаары дээш демисежип турган хирезинде-ле «шериг талаларынче» чүткүл салгаш, «экономика талазын» херекке албайн турары дээш НАТО-ну шыңгыы шүгүмчүлеп турарлар. НАТО-нуң чөвүлелиниң сессиязы ажыттынган байдалды тодаргайлавышаан, Францияның «Либерасьон» солунунуң демдеглээни болза, Греция, Турция болгаш Англия олар Кипр ужурундан маргылдаа кылып турар, ол-ла организацияның бүгү балкан болгаш чоокку чөөн чүк чалгыны херек кырында буурап турар. Скандинав чурттары Чөөн чүк-биле чаагай кожа-хелбәә харылзааларны катап тургузуп турар болгаш мерген угаанныг нейтралитетче чүткүп турар. «Барыын талакы камгалалдың» кол чүүлү болур хүлээлгелиг деп каш чылдар дургузунда чугаалап келген чаа барыын-герман армия озалдаашкын-биле көстүп кээп турар, чүге дээрге, Барыын Германияның бодунда. Аденауэрге чөрүштүр-ле, ол армия черле эргежок чугула чүве бе деп айтырыгларны болган чок-ла салып турар апарган. Америк шериглерни чурттан үндүрерин бичии Исландия бир-ле дугаарында негээн. Франция бодунуң шериглериниң дээрелерин Соңгу Африкаже чорудар дээш Барыын Германиядан үндүрүп алган. Эзлеп чагырар шериглерни ажаап тургузар талазы-биле чарыгдалдарны төлээринден Боннуң ойталап үргүлчүлеп турары аңаа англи шериглериниң үр турарын чигзиниишкинниг болдуруп турар...» «Европаның чурттары, ооң иштинде Англия-даа чепсеглениишкиннерниң үүргезин чиигедириниң кандыг-бир аргазын дилеп тыварын оралдашпас дээш, экономика талазы-биле эвин эрткен улуг дүшкүүрлүг чоруктан каражадап турар» деп Англияның «Спектейтор» журналы ындыг түннелди кылган.

НАТО-нуң кризизи ниитиге хүлээп көрдүнген факт болуп бар чыдар болгаш ол организацияның чөвүлелиниң париж сессиязы ону чаартыр, сегидер хүлээлгелиг. Ол сорулга-биле НАТО-нуң ажыл-чорудулгазын экономиктиг талага база нептередирин саналдап турар. Ынчалзажок америк удуртур ажылдакчыларның, ылаңгыя күрүне секретары Даллестиң сөөлгү чугаалары «НАТО-нуң хемчээлинге экономиктиг кады ажылдажылганың дугайында негелделериниң чөптүүн сөс кырынга хүлээп көрбүшаан, ол хирезинде НАТО-нуң агрессчи характерлиин өскертирин болгаш шериг чарыгдалдарының үүргезин эвээжедирин бодавайн турарын тодаргай көргүзүп турар. Даллес бодунуң чугааларының бирээзинге НАТО-нуң чөвүлелин «экономиктиг дузаламчы хуваарының органы» болдурарын бодавайн турар мен деп сагындырган. Даллестиң сөстеринден алгаш көөрге, «экономиктиг кады ажылдажылга» Соңгу-атлантика блогунуң шериг характерлиин чүгле чаап-чажырары болуп турар ышкажыл.

НАТО-нуң кризизи бүгү делегейниң амгы байдалында дүрүм ёзугаар болуушкун: Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырының херээнге Совет Эвилелиниң улуг салыышкыны шериг блоктарын тургузарының болгаш чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрериниң политиказын шынзыктырарын оралдашкан реаксылыг империалистиг бөлүктерниң чылдак тыртып турганы «совет агрессияның кыжаныышкынының дугайында» хоп-нүгүлге аар согуушкунну таварыштырган. Делегейниң хөй-ниитизи тайбың кожа-хелбәә турарының эргежок чугулазының болгаш чайлаш чогунуң дугайында түннелди үргүлчү кылып турар апарган.

«Соок дайынның» кышкы тону—амгы часкы чылыг ээлчегге илергей-ле таарышпас хеп-тир.

С. ИВАНОВ.

КНО-нуң бичии уругларга дузалаар фондузунга ССРЭ-ниң ээлчеглиг дадывыры

НЬЮ-ЙОРК. КНО-нуң бичии уругларга дузалаар фондузун акшаландырарынга бодунуң эки тура дадывырлары-биле Совет Эвилелиниң киржип турарын мурнунда дыңнаткан турган. 1955 чылда ол фондуга 2 миллион рубльди киирген. Совет Эвилели ол түнге аъш-чем аймаан, эмнерни, эмнелге дериишкиннерин болгаш өске-даа бараанарны ук фондуга киирип турар.

КНО-нуң бичии уругларга дузалаар фондузу улустар аразының чаагай сеткилдиг организациязы болуп, күрүнелериниң эки тура дадывырларынга хөренгижип турар болгаш кошкак хөгжүлделиг чурттарның бичии уругларынга аъш-чемниң база эмнелгениң дузаламчызын берип турар.

КНО-нуң бичии уругларга дузалаар фондузунга Совет чазак 1956 чылда 2 миллион рубльди киирип турар дугайын ССРЭ-ниң төлээлекчизи май 3-те Нью-Йоркка экономиктиг болгаш социал чөвүлелдиң XXI сессиязынга медеглел кылган.

Совет дадывырларны таарыштыр чарыгдаар хемчеглерни ССРЭ-ниң Кызыл Крест болгаш Кызыл Чартык Ай ниитилелдериниң Эвилелиниң күүскому фондунуң эргелел чери-биле кады боттандырып турар.

(СЭТА).

ПКАП ТК-ның Политбюрозунда

ВАРШАВА. «Трибуна люду» солуннуң дыңнадып турары болза, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының Төп Комитединиң Политбюрозу эрткен чылдарда партия болгаш күрүне ажылынга турган частырыгларны база хажыдыышкыннарны анализтевишаан, эш Якуб Берманның ооң контрольдап турган талаларынга ажыл-чорудулгазын шүгүмчүлелчи ёзу-биле үнелеп көрген.

Ооң-биле холбаштыр эш Якуб Берман Политбюро кежигүнүнүң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы албан хүлээлгеден ойталаан. Ол ойталаашкынны Политбюро хүлээп алган болгаш ол шиитпирни бадылаар дугайында саналды ПКАП ТК-ның чоокку пленумунга чугаалажып көөр деп доктааткан.

(СЭТА).

Иосип Броз-Титонуң Францияже чорутканы

БЕЛГРАД. Француз Республиканың президентизи Рене Котиниң чалааның ёзугаар Югославияның Федеративтиг Улус республиказының президентизи Тито май 6-да Белградтан Парижче чорупкан. Даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары К. Попович, президентиниң чиңгине секретары Йоже Вильфан, дээди кол командылакчының кабинединиң начальниги генерал-подполковник Милош Шумоня болгаш президентиниң адьютантызы генерал-майор Милан Жежель ону үдеп чоруурлар.

Президент аъттаныптарының мурнунда Франс Пресс болгаш Танюг агентилелдеринге медеглел кылган.

Францияже бо чоруушкун болза, чүгле эптиг-ээлдек бараалгаашкынның характери эвес деп санап турар мен. Ийи талалар болза, ийи чурттарның кайы-кайызының харылзааларынга-даа хамаарыжыр, улустар аразының политиказынга ниити сонуургалдыг болуп турар янзы-бүрү айтырыгларның-даа талазы-биле санал-оналдарны солчур деп турар. Францияның төлээлекчилери-биле бистиң чугаалажыышкынарывыс болза, бир-тээ Францияже бистиң баар чоруунус кажан бүгү делегейге чүгле дорт харылзааларның аргазы-биле болгаш санал-оналдарның солчуушкуну-биле маргылдаалыг хөй-хөй айтырыглар узуткатынып болур үеде, бодунуң ээлчээнде кайы-кайызын билчир чорукту экижидеринге дөгүм болган турары-биле доостур болганда ол чугаалажыышкыннар чедиишкинниг болгаш ажыктыг болур дээрзинге бүзүрээр мен.

(СЭТА).

Иосип Броз-Титонуң Парижте чеде бергени

ПАРИЖ. Француз Республиканың президентизи Рене Котиниң чалааның ёзугаар Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының президентизи Маршал Тито кадайы-биле Парижке май 7-де чеде берген. Президент Тито-биле кады ону үдеп чоруур Даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары Коча Попович, президентиниң чиңгине секретары Йоже Вильфан, дээди кол командылакчының кабинединиң начальниги генерал-подполковник Милош Шумоня болгаш президентиниң адьютантызы генерал-майор Милан Жежель олар чеде бергеннер.

«Булон арыы» деп вокзалга Титону Француз Республиканың президентизи Рене Коти, министрлер чөвүлелиниң даргазы Ги Молле, Даштыкы херектер министри Кристиан Пино болгаш Иштики херектер министри Морис Буржес-Монури, француз парламентиниң ийи палаталарының даргалары, а ол ышкаш Францияда югослав элчин А. Беблер утказаннар.

Артиллерияның 101 катап дааштаан ёзулал салюдунуң соонда президент Тито Француз Республиканың президентизиниң турар чери — Елисей орлузунче чорупкан.

(СЭТА).

Эш-хуузунуң спорт маргылдаалары

Кызыл болгаш Минусинск хоорайларның спорт маргылдаазы.

Чурукта: бут бөмбүүнүң маргылдаазы (солагай талазында), хел бөмбүүнүң маргылдаазы.

Фото С. Феоктистовтуу.

Майның 6-да, дыштаныр хүнде, Кызылга Минусинск болгаш Кызыл хоорайның күш-культуржуларының эш хуузунуң спорт ужуражыышкыннары болган. Ийи хоорайның күш-культуржулары баскетбол, волейбол, футбол, стол кырынга ойнаар тенис, шахмат болгаш шашка шыдыраа оюннарынга маргылдашканнар.

Ол эш-хуузунуң маргылдаалары эр улустуң баскетбол маргылдаазы-биле эгелээн. Ооң киржикчилери боттарының хоорайларының алдарын камгалап алыры дээш кызымаккай демисежип эгелээш, баштай удур-дедир шыңгыы атакалажып турганнар. Ынчалза-даа кызылчылар удатпаанда идепкейлиг атакаже киргеш, бөмбүктү аалчыларның четкизинче улай-улай киир кагылапкан. Олар 38 санныг болуп, тиилеп үнген, а аалчыларның күш-культуржулары 17 санныг болган.

Дараазында баскетбол талазы-биле херээженнерниң маргылдаазы эгелээн. Ол оюн көрүкчүлерниң кичээнгейин болгаш сонуургалын онза улуу-биле көдүрген. Кызылчылар дораан-на атакалап эгелээн. Олар оюннуң бирги ээлчээн безин боттарының тиилелгези кылдыр 50:7 санныг доосказ, а ийиги ээлчегде олар 76 санны, аалчылар чүгле 9 санны алганнар. Ол солун ужуражыышкын 126:16 санга, кызылчыларның тиилелгези-биле доозулган.

Ол тиилелге Кызылдың күш-культуржуларының спорт-техниктиг деңнелиниң маргылдаа чок бедип турарын көргүскен. Бедик спорт-техника, ниити белеткел болгаш аваангыр, капшагай чоруктун талазы-биле Лида Смолина, Капиталина Свистова, Мария Фрейберг олар онза ылгалып турганнар.

Ол-ла хүн волейбол талазы-биле ийи хоорайның эр, херээжен командаларының маргылдаалары болган. Орта Минусинскиниң командазы волейболга бедик техниказын көргүскеш, Кызылдың херээженнер командазын 3:0 санга уъткан. Эр улустун командаларының аразынга болган маргылдаага Кызылдың «Урожай» ниитилелдиң командазы аалчыларны 3:2 санга уъткан.

Стол кырынга ойнаар тенис оюну кончуг солун болуп эрткен. Анаа Кызылдың төлээзи В. Гренев биле Минусинскиниң төлээзи Р. Мальшев ужурашканнар. Ол оюнга аваангыр, капшагай, кажар чорук болгаш бедик техникалыг билиг херек. Ол сорулганы Владимир Гренев кончуг эки күүсеткен, ол 3:1 санга уъткаш, тиилекчи болган.

Спорт маргылдааларының программазынга шахмат болгаш шашка маргылдаалары база турган. Анаа ийи хоорайның шыырак алды шыдыраачылары киришкен. Шахматка М. Ламаш-оол (Кызыл), бирги разрядтың шыдыраачызы С. Фирюлин-биле (Минусинск) ойнааш, уъдуп алган. Бирги разрядтың шыдыраачызы М. Хомушку-биле (Кызыл), бирги разрядтың шыдыраачызы В. Бойковтун (Минусинск) оюну хайым болуп доозулган.

Шашка талазы-биле ийиги разряд, дуржулгалыг шашкачы Д. П. Меркулов аныяк шашкачы Мартемьянны ийи улай уткаш, тиилеп үнген. Ооң соонда Кызылдың аныяк шашкачылары хоочун шашкачы ирези-биле харыугда чорудар оюн кылган. Д. П. Меркулов алды тоскага ойнааш, беш кижини уъткаш, бир кижи-биле хайым болган.

Шашка талазы-биле болган чорукту анаа таварылга деп санап болбас. Күш-культураның болгаш спорттуң областьдаа, хоорай-даа, районнар-даа комитеттери, эки-тураның спорт ниитилелдери шашка оюнун чоннуң ортузунга чүгле нептеретпейн турар эвес, харын спорттуң база бир чугула хевирин чедир үнелеп көрбейн турар.

Кежээ 5 шакта ийи хоорайның футбол командаларының маргылдаазы эгелээн. Орта Минусинскиниң шилитинген командазы Кызылдың «Динамо» командазы-биле ойнаан. Найыралдыг спортчу демисел баштай түннел чок болуп турган болза-даа, бирги ээлчегниң чээрби минутазында кызылчылар санны ажыткан. 1:0 сан-биле ол ээлчег доозулган. Ийиги ээлчегде динамочулар аалчыларның хаалгазынче база бирээни киир тепкен. Аалчыларга дыка хөй аргалар турзажок, олар ону ажыглап шыдавайн барганнар. Ол маргылдаа 2:0 санга кызылчыларның тиилелгези-биле доозулган. Ынчалза-даа кайы-даа таланың оюну шагзыргай, шылааданчыг болуп эрткенин демдеглээр херек.

Майның 7-де, Минусинскиниң эр улустун волейбол командазы Кызылдың «Буревестник» ниитилелиниң командазы-биле ойнаан. Аалчылар баштай кончуг эки ойнап эгелээш, ийи удаа уъдуп алганнар. Ындыг болза-даа сөөлгү оюннарны кызылчылар идепкейлиг чоруткан. Олар аалчыларны үш улай уъткаш, тиилекчи болуп үнгеннер.

Кежээ «Буревестник» (Кызыл) ниитилелдиң футболистери аалчыларның футболистери-биле ойнаан. Ооң түннелинде аалчыларның хаалгазынче оюннуң бирги ээлчээнде-ле 4 катап киир тепкен. Ийиги ээлчегде аалчылар бирээни, кызылчылар бирээни киргеннер. Ынчангаш ол солун оюнга база-ла кызылчылар 5:1 санга тиилээн.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Швецияже чорупканы

Швед риксдагтың чалааның ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери май 7-де Швецияже чорупкан. Төлээлерниң составында: төлээлерниң удуртукчузу — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы А. П. Волков, төлээлерниң удуртукчузунуң оралакчызы — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Чөвүлелиниң Бюджет комиссиязының даргазы А. М. Сафронов, төлээлерниң кежигүннери — Т. И. Архипова, К. Я. Вольтман, И. Г. Гаврилов, Т. С. Горбунов, Г. С. Кияк, И. Г. Кэбин, З. Н. Нуриев, В. А. Прокофьев, А. М. Румянцев, И. Т. Соловьев, Н. И. Стрельникова, М. А. Сужиков, И. Д. Чебан, И. И. Чурсинов. Төлээлер-биле кады Швецияже совет журналистер база чорупканнар.

Внуково аэродромунга төлээлерни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунуң харыысалгалыг ажылдакчылары үдээннер.

Швецияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Рольф Р. Сульман төлээлерни база үдээн.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң Швецияда чеде бергени

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң Даргазы А. П. Волковтуң баштааны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлери май 7-де Стокгольмда чеде бергеннер.

Совет парламент төлээлериниң Швецияже ол чалалгазы болза, Швед риксдагтың төлээлериниң 1955 чылдың июньде ССРЭ-ге аян-чорук кылып чораанынга харыы чалалга болуп турар.

Бромм аэродромунга совет төлээлерни риксдагтың бирги палатазының даргазы И. Бергвалль, риксдагтың ийиги палатазының даргазы Г. Нильсон, совет парламент төлээлерни хүлээп алырын организастаар талазы-биле риксдаг комитединиң даргазы риксдагтың ийиги палатазының депутады В. Эдстрем, Швецияның Даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчилери, өске-даа тускай албан дужаалдыг кижилер, а ол ышкаш швед болгаш даштыкы парлалганың хөй санныг төлээлекчилери уткуп алган. ССРЭ-ниң Швецияда Элчини К. К. Родионов, Совет элчин черининң харыысалгалыг ажылдакчылары аалчыларны база утказаннар.

Швед парламент төлээлериниң эрткен чылгы ССРЭ-же аян-чоруун баштап чораан риксдагтың ийиги палатазының даргазы Густав Нильсон Швецияның риксдагының өмүнээзинден совет төлээлерге байыр чедирген.

— ССРЭ-ге бистерниң чоруп турганывыстың үезинде тургустунган шуут харылзааларның улуг ужур-дузазының дугайын эрткен чылын Совет Эвилелинден чоруп тура Ленинградта аэродромга швед төлээлерниң өмүнээзинден чугаалаан мен, а ол ышкаш бистиң чурттарывыстың улустарының аразынга кайы-кайызын билчир чоруктун улам ыңай хөгжүүрүнге база быжыгарынга, кожа-хелбәә ийи күрүнелерниң аразынга харылзааның күштелиринге идегелди илергейлээн мен деп Нильсон чугаалаан. Швед риксдагтың кежигүннериниң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының аразынга харылзааларның быжыгарынга бистиң идегеливис совет төлээлериниң амгы үеде Швецияда чедип келгени-биле холбаштыр боттанган-дыр.

Швецияже, бистерже морлаңар деп сөстер-биле совет аалчыларга бодунуң чугаазын Нильсон доосканн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң өмүнээзинден төлээлериниң баштыңы А. П. Волков харыы кылдыр чүве чугаалаан. Ол чуртка баар кылдыр эвилеп чалалгазы дээш Швецияның риксдагынга ханы өөрүп четиргенин илергейлевишаан, А. П. Волковтуң чугаалааны болза, Совет Эвилелиниң болгаш Швецияның аразынга найыралдыг кожа-хелбәә харылзаалар шагда-ла тургустунган. Ындыг харылзааларны деткиири чүгле бистиң улустарывыстың национал эрге-ажыктарынга дүгжүп турар эвес, харын тайбыңны, ылаңгыя Европаның соңгу кезээн камгалаарының болгаш быжыглаарының эрге-ажыктарынга база дүгжүп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлээлериниң харыы аян-чоруу найыралдыг харылзааларны калбартырының база быжыглаарының херээнге бараан болур дээрзинге идегеп турар бис деп А. П. Волков улаштыр медеглээн.

Адактың сөөлүнде А. П. Волков Швецияның улузунга ак-сеткилдиң байырының болгаш чечектелиишкинни күзээниниң сөстерин дамчыткан.

Кызылдың күрүнениң педагогика институдунуң заочный салбыры

Физика-математика факультединиң болгаш дыл база литература факультединиң (тускай эртеми — тыва дыл болгаш литература база орус дыл болгаш литература) 1-ги курзунга ортумак эртемниг кижилерни, III-кү курзунга 1939 чылда болгаш ооң сөөлүнде чылдарда башкы институдун дооскан кижилерни киирериниң шылгалдазын дужаары-биле хүлээп алырын чарлап тур.

Кирери-биле институттуң директорунуң адынга мындыг капсырылгаларлыг билдириишкинни киирер:

а) автобиография;
б) билииниң дугайында аттестат азы диплом (бодун);
в) медицина шынзылгазы;
г) ажылдап турар черинден шынзылга;
д) үш фото-чурук (3х4 сантиметр хемчээлдиг).

Билдириишкин киирер хуусаазы апрель 1-ден июнь 15-ке чедир.

Киреринин экзаменнерин июнь 15-тен 25-ке чедир дараазында эртемнерге корудар:

I-ги курска

а) тускай эртеми — тыва дыл болгаш литература.
орус дылга (бижимел болгаш аас-биле), тыва дылга (бижимел болгаш аас-биле), ССРЭ төөгүзү, ССРЭ географиязы.

III-кү курска — орус дылга — бижимел-биле (изложение азы диктант), торээн дылга бижимел-биле (сочинение),

б) тускай эртеми орус дыл болгаш литература
орус дылга болгаш литературага (бижимел болгаш аас-биле), география, ССРЭ төөгүзү.

III-кү курска — орус дылга болгаш литературага — бижимел-биле (сочинение) болгаш аас-биле.

в) физика-математика факультединге:
орус дылга — бижимел-биле, математикага — бижимел болгаш аас-биле, физикага (аас-биле)

III-кү курска

а) орус дылга болгаш литературага — бижимел-биле (сочинение), математикага — бижимел болгаш аас-биле.

Июнь 25-тен июль 30-ге чедир пединститутка чаа хүлээп алдынган бүгү заочниктер немелде өөредилге сессиязын эртер.

Башкы институдунуң 1, 2, 3-кү курстарының заочниктерниң лаборатория-экзамен сессиязы июнь 20-ден июль 25-ке чедир болур.

Институттуң адрези: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 4.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажылгагый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

№ ТС—00319.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеден

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
12
СУББОТА
№ 96 (3549)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУПДА:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Климент Ефремович Ворошиловка, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Николай Александрович Булганинга, СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Никита Сергеевич Хрущевка Чехословак Республиканың Президентизи А. Запотоцкийниң, Чехословак Республиканың Чазаанын Даргазы В. Широкийниң болган Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги Секретары А. Новотныйның телеграммазы (1 арын).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА (1 арын).

К. Чамзырын. — СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң ажылыы чаа сорулгаларның деңнелинче (2 арын).

М. Машпадай. — Ажылчы чоннарның ортузунга лекция пропагандазын күштелирер (2 арын).

БАШКЫНЫҢ СҮМЕЗИ. С. Дүнемек. — Дыштанар хүнерде өөреникчилерниң дыштанылгазын чөп эрттирер (3 арын).

БНО-нуң чепсегленнинкилериниң дүжүрер талазы-биле Комиссилиниң Алакы Комитединде совет төлээлериниң баштыңы А. А. Громыконуң Алакы Комитеттиң сессизиниң ажылыының түңнелдериниң дугайында СЭТА-ның Лондонда корреспондентизиниң медеглели (3—4 арыннарда).

Ийиги беш чыл планының талазы-биле ЧКП ТК-ның директивазының толевилели (4 арын).

Автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының чугула сорулгазы

Э СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивазында автомобиль транспортунуң чүк сөөртүлгезин чаа беш чылда барык 2 катап улгаттырары көрдүнген. Автомобиль паркының ажыглалын үндезини-биле экижилер болган сөөртүлгелерниң бөт-үнезин дыка чигедир сорулга-биле алдыгы беш чылда чүк автомобильдериниң кол кезээ массалыг чүктерни сөөртүрүнче мөөнүзерин съездиниң Директивазында айытпан.

Автомобиль транспорчу транспортунуң кол болган чугула хевири болуп турар Тыва областың автомобиль транспортунуң ажылдакчылары партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга багай эвес түңнелдерни чедип алган. Ол дугайын бо чылдың бирги кварталының түңнели тодаргай көргүзекен. Бо чылдың сөөртүлге планын хүүсээ бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткаш, алээн хөй транспорт конторалары эки көргүзүглерни чедип алган.

Эки ажылдан турар автоажыл-агыйларның чижээнге Кызыл-Мажалыктың автотранспорт конторазын (начальниги эш Западеев) көргүзүп болур. Бо АТК планның онаалгазын кол көргүзүглер талазы-биле чыл бүрүзе ажыр күүседип турар. 1956 чылдың бирги кварталының планын база ажыр күүсеткен. Парктың техниктиг белеткелиниң коэффициентизи планда көрдүнген 075 хуунуң орнунга 086 хуу, а паркты ажыглаарының коэффициентизи планда көрдүнгени 052 хуунуң орнунга 054 хуу эвээн. Бот-үнени тонна-километрге 60 копеекке чигеткен. Квартал дургузунда 11 тонна чартык кывар чүүл каминап алдынган. Бо ышкаш чедиишкиннерни кварталда Кызыл АТК-зы (начальниги эш Набоков), харылзааның область эргелелиниң, облпотребсоюзтуң АТК-лары база чедип алганнар.

Автоажыл-агыйларның мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринге, улус ажыл-агыйынга хереглээр янзы-бүрү чүктерни сөөртүрүнге база автомашиналарны каминг эдилээринге кызымаккай күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзүп турар мурнакчы чолаачыларның саны өскен. Чүс мунчу чолаачылар Сидеев (харылзаа эргелелиниң АТК-зы), Панасюра, Лущаев, Хунажык (Кызыл АТК-да), Ковалёв (облпотребсоюз), Неумывальченко (төп автобаза) оларның аттары область калбаа-биле сураглыг. Олар боттарының ажылдан турар машиналарының эдилелиниң хүүсээларын ийиш катап узадып, күрүнеге он-он мун рубльдиң каминагазын берип турар.

Автоажыл-агыйларның удуртукчулары болган партия, профэвилел организациялары күш-ажылдың рационалдыг организастаашкынынче хүн-бүрүнүң чугула кичээнгейин салып, күрүненнин планныг онаалгаларын экономиктиг бүгү көргүзүглер талазы-биле долдур күүседиринче транспорт ажылдакчыларының күүш-шын мөөннеп шыдаан черлерде ажыл-агыйның эки тургустынганын мурнакчы АТК-ларның ажылының дүржүлгазы бадыткаан. Автомобиль паркының ажыглалының коэффициентизин бедиредиринге сөөртүлгелерни шын планнаары болган диспетчер башкарылгазының тода ажылы биче эвес рольду ойнап турар.

Чамдык чедиишкиннер-биле кады бистиң областың автотранспорт организацияларының ажылында улуг четпестерниң барын, эрткен чылдың частырыглаарын ам-даа катаптавышаан түрарын бирги кварталдың түңнелдери көргүскен. Хөй-хөй автоажыл-агыйлар боттарының ажылын партияның XX съездизиниң шиитпирлериниң негелделеринге дүүштүр тургузар талазы-биле багай ажылдан турар.

Күрүненнин планныг онаалгазын оода-ла кол көргүзүглер-биле безин күүсетпес фактылар бар. Автотрестиң область эргелең бирги кварталдың сөөртүлге планын тонна-биле болгаш паркты ажыглалының коэффициентизиниң планын күүсетпээн. Чадаана болгаш № 1 чүк АТБ-ларының сөөртүлге планын бир дески күүсетпейн турар. Автомашиналарның сокпаал чон ажылдаарынга артык кезектерниң болгаш резин дугуйларның бар болуру эргежок чугула. Ынчалзажок АТБ-ларны бо чүүлдер-биле хандырарын автотрестиң область эргелелиниң чогуур негелдезинге чедир тургусаанын айтыры чугула. Чүгле ре-

зин дугуйлар чогунуң хараазы-биле безин 5752 машина-хүн аназ эрткен.

Чүктерни чүдүрер, дүжүрер ажыдарны механизастаары багай тургустунган болгаш машиналарның аназ турар чоруу хөй. Бо талазы-биле демисел ылангыя автотрестиң эргелелинде дыка кошкак. Чижээ, № 1 чүк АТК-зынга автомашиналарның аназ турары бирги кварталда 795 шак болган. Ол шактың иштинде Кызыл хоорайга 250 тонна хире хөмүр дашты сөөртүп ап болур турган. Автомашиналарның чүдүрер, дүжүрер ажылы саадалыр база ону багай механизастаанының талазы-биле биче эвес бүрүү облпотребсоюзтуң баштаар черинге, садыг базазынга болгаш хоорайның одалга кидизинге хамаарыр.

Чижээ, садыг базазы бир машинага барааннь 3—4 складтардан чүдүрүп азы чыгын дүжүрүп турар, а ол бараанналрның документизин база 3—4 склад эргелекчилери бижип турар. Ол чорук машиналарны каш шактарда маназ үжүрга чедирген. Садыг базазы атомашиналарны саадалып, аназ тургусканы дээш чүгле № 1 чүк АТК-зынга 13719 рубльдин штравын төлээн. Мындыг турбуже бо фактылар хамаарышкан организацияларны бичии-даа дүвүретпейн турар. Автомашиналарның бүдүрүкчүлүг ажылын саададып турар бо четпестер-биле транспортчулар шынгыы демисежир үжүрлүг.

Пассажирлер сөөртүлгези Тыва областың автомобиль транспортунда кол черни ээлеп турар. Область төвү-биле районнар төптеринде аразында доктаамал автобус харылзаазы тургустунган. Ынчалза-даа бо ажылларда улуг четпестер болгаш чедир шиитпирлетинмээн айтырыглар хөй. Районнарже автобустар доктаатынган расписание ёзугаар чорбайн баар фактылар хөй. Ырак черлерже баар автобустарны техника талазы-биле эки хынавайн чорудуптарындан оларның орук ара үрели бээр болгаш оон улам пассажирлерни чогуур черинге озалаадып чедирер чоруктар бар.

Моон-биле кады Кызыл хоорайда автобус шимчээшкининде улуг четпестерниң барын ыяттавайн барып болбас. Хоорай иштинин автобустарында доктаатынган расписанието барымдаалавазы чанчыл болган. Пассажирлерге ээлдек эвес, оларның негелде-хомудаларынга тоомча чок чоруктар диспетчерлерде, чолаачыларда, кондукторларда болгаш АТБ-ларның оскедаа ажылдакчыларында бар.

Партия болгаш профэвилел организацияларының, АТБ-ларның администрация черлериниң чугула сорулгазы чүдел дээрге транспорт ажылдакчыларын пассажирлер дугайында сагыш салырынче хүн-бүрүде кижизидери болур. Бижи дугайында сагыш салышкын — совет күрүнениң ыяктыг хөйлүзү болурун транспортчулар үттүп болбас үжүрлүг.

Алдыгы беш чылда областың автомобиль транспорту чүк сөөртүлгезин 2,3 катап көвүдедир үжүрлүг. Ол сорулганы боттандырары автомобиль транспортунуң ажылдакчыларының — чолаачыларның, септекчилериниң, слесарьларның, инженерлериниң болгаш техниктериниң патриотчу күжениишкинни турда чедиишкиннигг шиитпирлетинин болур.

Социалистиг чарышты чер болганга калбартыры болгаш ону хүн-бүрү тодаргай удуртуру транспортчуларның мурнунда салдынган хүндүлүг болгаш харылзалгалыг сорулганы амыдыралга боттандырарынга улуг үжүр-дүзалыг. Боттарының күүш болган биинин бүгү улустуң херээнге — алдыгы беш чылдың планын хүүсээ бетинде күүседиринге харам чок берип турар мурнакчыларның дүржүлгазы калбак нептередиң алыр үжүрлүг. Автомашиналарның капитал болгаш орутмак септелгелериниң аразын үзадып тургаш күрүнеге чүс-чүс мун рубльдиң каминагазын берип турар чүс болгаш ийи чүс мунчу чолаачыларның чарыжын деткиирп, оларның чаартыкчы ажылынга бүгү таланың дүзаламчызын көргүзери чугула.

Автоажыл-агыйларның администрациялары, партия болгаш профэвилел организациялары бүдүрүлгениң иштики курлавырларын чөп ажыглаарынга үндезилээш, транспортчуларның чогаадыкчы инициативазын болгаш патриотчу күжениишкиннерин партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл талазы-биле Директивазын боттандырарынче мобилизастаарын чедип алыр хүлээлгелиг.

Сураглыг орус аян-чорукчунуң тураскаалы

ЛЕНИНГРАД. Төп Азияже чоруткан алээн каш экспедицияларның кирижикчизи болгаш удуртукчузу сураглыг орус аян-чорукчу В. П. Роборовскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болган. В. П. Роборовскийниң аян-чоруктарының маршруттары шинчилетинмээн хөй-хөй черлерни, оон иштинде Чөөн Тянь-Шаньнь таварты эрткен турган.

ССРЭ-ниң География институдунуң эртем архивинден Роборовскийниң кылганы орук демдеглелдери, эртем ажылдарының болгаш хайгаараллырының хол-биле бижээн чүүлдери чыгдынган. Төп Азияже, Тибет даанче оон экспедицияларының дугайында материалдар онза үнелиг. Совет үеним дургузунда архивтиң фондуларында Роборовскийниң дугайында чаа материалдар илеретинген. Олар болза, Азияга аян-чоруктарның үезинде кылдынган метеорологтуг хүн демдеглелдери болгаш өске-даа документилер болур.

Төөгүлүг хүнүү холбаштыр ССРЭ-ниң География институдунуң В. П. Роборовскийниң ажылдарының болгаш оон дугайында ажылдарның делгелгезин организастаан.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Климент Ефремович ВОРОШИЛОВКА,

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Николай Александрович БУЛГАНИНГА,

СЭКП Төп Комитединиң Бирги Секретары эш Никита Сергеевич ХРУЩЕВКА

МОСКВА.

Эргим эштер!

Чехословакияны Совет Армияның хостаанындан бээр 11 чыл болган оонун ховарыштыр дээш экономиктиг база фанизинин күштерин ССРЭ-ниң болгаш оон эвилелчилериниң чыгча шайкан Тинлелгезинин хүнүн таварыштыр Силерге болгаш бүгү совет улуска эштин изиг байырын чехословак улустуң. Чехословак Республиканың чазаанның болгаш Чехословакияның Коммунистиг партиязының өөнүүзиниден чедирип тур бис.

Фашистиг эжелекчилерге удур төөгүлүг демисеглге совет иладырлар-биле кады эң дээре оолдары хаиын төп турган бистиң улузувус совет шеригглериң тинлелгези аназ хостаганы эккеп берген болгаш бодунуң төрээн чуртунга аас-кежиктиг аныдыралын тургузарының оруунче киреринин аргазын бергенин бо турасказадыг хүнде база катап саптып турар. Бо эрткен 11 чылдарның дургузунда бистиң улузувус бодунуң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле социалистиг экономиказының болгаш социалистиг культуразының хөгжүлдезинге шылгарангай чедиишкиннерни чедип алган. Социализминиң лагеринниң чуртталары-биле найыралдыг кады ажылдажыпа, хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң аки-дүнма болгаш чаагай сеткилдиң дузалаичызы ол чедиишкиннерни чедип алырынга улуг ужур-дүзалыг болган. Чехословакияның болгаш ССРЭ-ниң улустарының үргүлчү хөгжүп база быжыглып турар найыралы бистиң республикавыстың бүгү делегейге айыыл чок чоруун хандырып, бистиң хостаганывыстың болгаш хамаарышпас чоруувустуң үнезинин болбушаан, бистиң чуртувустуң делегейге ат-алдарын улам-на бедидеринге идигин берип турар. Социализминиң экономиктиг делегей системазының кезээ болуп турар бодунуң экономиказын хөгжүлдерин үргүлчүлээри, оон-биле социализминиң системазының капиталистиг системабиле экономиктиг чедиишкинниг чарыжынга идигин бээрин чехословак улус бодунуң интернационалчы хүлээлгези деп санап турар.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунун улам ынайты кошкаашкыны, янзы-бүрү иниталел тургузуглуг чурттарның аразынга экономиктиг болгаш культурлуг харылзаалар-ны улам-на хөгжүлери Совет чазактың тайбың инициативазының ачызында совлгу үеде чедип алдыныл турар. Улустар аразында дүшкүүрлүг чоруун улам-на кошкаарыл дээш, бүгү делегейге быжыг тайбыныц база айыыл чок чорукту хандырары дээш демисеглге Совет Эвилелин болгаш тайбынга ынакшылдыг бүгү-де күштерни чайгылыш чокка деткип турар.

Бистиң улустарывыс, бистиң бүгү хөй-иниталвис СЭКПниң төөгүлүг XX съездизиниң ажылын улуг сонуургал-биле болгаш магадазыкын-биле хайгаарап турган, ынчаарга оон ужур-дузазы Совет Эвилелиниң девискээринден ташкаар иштерең, делегейниң ажылчын болгаш демократтыг шимчээшкининиң хөгжүлдезинге таарымчалыг саңдарны чедирип турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң түңнелдери болза, Чехословакияның Коммунистиг партиязының болгаш бистиң бүгү улузувустуң моон соңгаарги ажылынга байлактыг дүржүлганың үнер дөзү болур.

Социализм тургузуушкунуңуң ийиги беш чыл планында көрдүнген улуг сорулгаларны боттандырарынга чехословак улус бодунун бүгү-де күштерин салыр.

Бистиң хостакчывыска болгаш эң эки өнүүвүске—маадырлыг совет улуска байыр чедирип тур бис!

Совет улустуң бүгү тинлелгелериниң сорук кирижикчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

Чехословак-совет бузулбас найырал чурттап болгаш чечектелип турзун!

Антонин ЗАПОТОЦКИЙ—Чехословак Республиканың президентизи.

Вильям ШИРОКИЙ—Чехословак Республиканың Чазаанын Даргазы.

Антонин НОВОТНЫЙ—Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Николай Александрович БУЛГАНИНГА

МОСКВА.

Ханы хүндүткелдиг эш Дарга,

Гитлержи фашизмини алдарлыг Совет Армиязын тинлээнинден бээр 11 чыл болган оонун таварыштыр Герман Демократтыг Республиканың Министрлер Чөвүлели чүректиң ханызындан бодунуң аки-дүнма байырын Силерге чедирип тур.

Бистиң ажылчы чоннарывыс ажылчын ангының удуртулгазы-биле бо эрткен 11 чылдарның дургузунда Герман Демократтыг Республиканың девискээринге социализминиң сөөнүче кирген ажылчыннарның болгаш тарааачыннарның баштайгы герман күрүнезин тургусканнар. Бодунуң төөгүлүг улуг сорулгазын күүседиринге политиктиг, ажыл-агыйжы болгаш культурлуг амыдыралдың бүгү-де адырларының талазы-биле улуг совет улустуң база Совет Эвилелиниң чазаанын талазынган бистиң улузувуска көргүскен дузалаичызы болгаш деткичези бо чылдарда үре-түңнелдиг база ажыктыг болган. Бистиң улустарывыстың аразында найыралдыг болгаш аки-дүнмалыкы харылзаалар бо чылдарның дургузунда улам-на күштелген.

Бүгү кижи төрелгетенге эң-не улуг чаа-чаа перспективаларны ажыдып берген СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлериниден бистиң республиканың ажылчы чоннары чаа-чаа күштерни болгаш энергияны ап турарлар. Төөгүнүң дүржүлгазын барымдаалап көрбүшаан, герман улустуң тайбынга ынакшылдыг күштери демократтыяның болгаш социализминиң лагеринниң күрүнелери-биле сырый эвилелдежип алгаш, аас-кежиктиг болгаш тайбың келир үеним тургузарын чедиишкиннинг уламчылаарлар.

Совет улуска өөрүп четириишкининиң демдээ кылдыр, социализминиң херээнге бердинген чоруктуң илередилгези болгаш совет улустуң, оон маадырлыг армиязының төөгүлүг тинлелгезинге тураскаал кылдыр 11 чылдарның дургузунда оларның ынчаар көргүскени ышкаш немец патриотчулар тайбынның болгаш дешпилгениң иниги херээ дээш боттарының бүгү-де күштерин бээр дээрзин хүлээп ап көргүнер.

Герман Демократтыг Республиканың премьер-министри Отто ГРОТЕВОЛЬ.

Японияның Чер болгаш ыяш ажыл-агыйынын Министри дээрги Ичиро Конону Н. А. Булганиннын хүлээп алганы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин 1956 чылдың май 9-та Японияның Чер болгаш ыяш ажыл-агыйынын Министри дээрги Ичиро Конону хүлээп алган болгаш оон-биле беседа кылган.

Ол хүлээп алышкынга ССРЭ-ниң Балык үлетпүрүнүн Министри А. А. Ишков болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы херектер Министриниң оралакчызы Н. Т. Федоренко олар олурушкан.

(СЭТА).

Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының төлээлекчилериниң төрээн чуртунче ээп чорупканы

Күрүне хуралының Даргазы Шандор Ронаиге баштаткан Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының төлээлери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чазаанын ёзугаар Совет Эвилелиниге аалдап чорааш май 9-та төрээн чуртунче ээп чорупкан. Венгр Улус Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчиин Ференц Мюниих төлээлер-биле кады Венгрияже чорупкан.

Внуково аэродромунга аалчыларны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдин Совединиң Даргазының оралакчызы А. А. Лебедев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национальдар Совединиң Даргазының Оралакчызы Н. Е. Авхимович, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов болгаш өске-даа албан дужаалдыг түскай кижилер, Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилери, парлалганың болгаш радионуң ажылдакчылары үдээнгер.

Венгр Улус Республиканың ССРЭ-де Элчин черинниң ажылдакчылары төлээлерни база үдээн.

Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының Даргазы Шандор Ронаи чорупталарының мурнуу чарыында аэродромга медеглеп кылган:

— Венгрияның парламент төлээлери, бистер үнелиг дүржүлга-биле байыр алгаш, бодувустуң төрээн чуртувусче ээп чаныл тур бис — деп ол чугаалаан. Днепрниң болгаш Бубаньның хемнериниң шынаалаарынга, Кара далайның болгаш Фин мугулдурунуң эриктеринге, маадырлыг Ленинградка чорааш бис. Бүдүрүлгелерге, колхозтарга база барып чорааш бис, совет улус көстүп көрбээн улуг көдүрлүүшкүн-биле коммунизмни тургузуп, тайбың дээш демисежип турарынга бүзүредивис, бодунуң өөнүктеринге бүгү чүректиң ханызындан ынакшыл турары бистерге оныа өөрүнчүгдүр.

Хөгжүлденин темпизи бистерниң кичээнгейивисти хаара түткан — деп Шандор Ронаи уламчылап чугаалаан. Ону бистер чүгле заводтарда, колхозтарда, тулгуларда эвес, харын кижилерниң өзүлелиниг база көрдүвүс. Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырар ээш кайы хире чүткүлдүг ажылдан турарынче кичээнгейивисти утпандырган бис. Совет иниталел күчүлүг политиктиг амыдырал-биле болгаш тургүзукчу улуг күш-ажыл биле чурттап турар. Индыг активчи чорук келир үеним үнезинин болуп турар болгаш ындыг активчи чоруктуу амыдыралга улам-на хөй чедиишкиннерни чедип алыр дээш биске ажыглаары чугула.

Силерниң аранарга ам-даа арттыш калыксаар-дыр бис. Ынчалзажок, бистерни ажыл-иш манап турар, аназ силерниң найыралынар болгаш улуг Совет Эвилелиниге чорааш бистерниң шинтээдин алганывыс бо дүржүлга дузазар. Бо найыралды бистер деткиир болгаш улам-на хөгжүдер бис. Келир үеним улуг сорулгаларын күүселиринге бо найыралдан күштерни алыр апаар бис. Бистиң төлээлерге көргүскен эвилең хүндүлээчел чоруу дээш совет улуска чүректиң ханызындан өөрүп четиривис.

Бистиң улустарывыстың бүзүлбас мөңге найыралы делгерезин!

Байырлыг, эргим өөнүктер!

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Кукуруза тарылгазы

Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң ажыл-агый артелиниң ногаа бригадазындан үзүп тургускан кукуруза тарыыр звено болгаш бирги ховуу бригадазының кежигүннери кукуруза тарылгазын май 1-дең эгелээн.

Олар май 7-ге чедир 10-га кукуруганы хөл-биле хөөп олурткан болгаш сеялка-биле 25 ганы чажып тараан.

Ында ажыдан турар аныяктардан эмтер Допур-оол, Маскыров, Дарыя-оол, Чимит-оол олар хүн нормазын үргүлчү 100—125 хуу күүседип турарлар. Кукуруза тарылгазын чоокку хүннерде даазар хөөп ховуунуң ажыл-ишчилери күжениишкининиң ажылдап турар.

* * *

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң ажыл-агый артели бо чылын тараа культураларының тарылгазын чедиишкиннинг доскаш, кукуруза тарылгазынче киришкен.

Кукуруза тарылгазының баштайгы ийи хүннеринде мурнакчы трактористер бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Чижээ, тракторист эш Б. Самбай-оол 36 ганы чаштырган. Ол, хүнде 12 ганы чаштырар тургаш 20 га чедирип турар. Ол ышкаш эш Т. Допчун-оол сеялказын хынамчалыг көрүп, эки ажылдадып турарындан ында ажылга сааг болур үрелиишкин болбайн турар.

Колхозтуң бо чылын тарыыр 100 га кукурузазы удавас доостур.

* * *

БАЖЫҢ-АЛААК. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң ажыл-агый артелиниң колхозчу тараажылары болгаш Чадаана МТС-тиң колхозта ажыглап берип турар трактор бригадазының механизаторлары тараа культураларының тарылгазын дооскаш, кукуруза тарылгазынче май 10-да киришкен.

Кукурузаның бүгү шөлү 85 га. Оон иштинде 20 гектарга келир чылдың үрезиннинге хереглетинер кукуруза тарыыр, кукуруза тараан бүгү шөл суггат-биле ханыртынган.

Колхозтуң ногаа бригадазы 2 гектар черде янзы-бүрү ногаа культураларын тараан, ам картофель, капуста олуртур черлерни белеткеп турар.

Алдыгы трактор бригадазы

Бай-Хаактың машина-трактор станциязының алдыгы трактор бригадазының механизаторлары мурнакчы агротехниканың чүрүмүн практикага шын ажыглавышаан, онаалганы үргүлчү ажыр күүседип турар.

Районнуң «Коммунист» солунунуң редакциязы «Бюллетень» парлап үндүрген, оон баштайгы номеринде алдыгы трактор бригадазының көргүзүглерин биижээн. «ДТ-54» тракторнуң башкарыкчылары П. П. Саготаев болунуң ээлчээнде 125 гектарны, П. А. Ермолаев 130 гектарны хүн бүрү чаштырып турар.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1956 ч. май 10-да)

Районнар аттары	Тарыа культураларын күүсеткеним (хуу-биле)	Оон иштинде кызыл-тас (хуу-биле)
Улуг-Хем	111.4	108.8
Тес-Хем	111.2	108.2
Эрзин	111.0	108.4
Барыын-Хемчик	103.4	111.1
Бии-Хем	102.7	111.7
Чөөн-Хемчик	102.6	108.7
Чаа-Хөл	100.5	106.4
Таңды	94.3	104.7
Сут-Хөл	90.6	96.0
Кызыл	89.9	103.2
Каа-Хем	82.7	106.5
Бай-Тайга	74.6	89.1
Өвүр	70.2	75.5
Тожу	44.8	—

ОБЛАСТЫҢ МТС-ТЕРИНДЕ ТРАКТОРЛАР АЖЫЛЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫ

(1956 ч. май 10-да)

МТС-тер аттары	Чыл планын күүседип турарының хуузу
Сут-Хөл	33.7
Кызыл	28.5
Бии-Хем	27.7
Чаа-Хөл	26.3
Чадаана	24.4
Шагаан-Арыг	23.8
Кызыл-Мажалык	23.7
Сарыг-Сеп	23.7
Бай-Хаак	23.5
Тес-Хем	23.4
Балгазын	22.3
Бай-Тайга	13,0

СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче

Кодээ ажы-агыйны хөгжүдер сорулгаларга холбаштыр сөөлгү үеде районнарның партия, совет организацияларын үлүртүр кадрлар-биле быжыглаар талазы-биле улуг ажылдар чорутунган. Партияның кодээ райкомнарының структуразы эде тургустунгулаан. МТС-тер зоналарының талазы-биле инструкторлар бөлүктери тургустунгулаап, боттарының түннедиг ажылын көргүзүп, кодээ ажы-агыйга партийжи үлүртүлгени алээн экижиткеннер.

Ынчалза-даа ол эде тургузуушкунуун соонда ажы-херектиң байдалы чер болгала-да экижээн деп саналар аргажок фактылар бистиң областа бар. Чөөн-Хемчик райониуң партия организациязының ажылын маңаа чижек кылдыр көргүзүп болур.

СЭКП райкомунуң МТС зоназының талазы-биле инструкторлар бөлүү болуунуң дорт хүлээлгелерин багай боттандырып, ажы-агыйжы болгаш аңдыралчы айтырыгларны шиитпирээринге деңнии эренгейлээшкинни болдуруп турар. Инструкторлар бөлүү районуң партия конференциязы болган үеден бээр план чок ажылдан келген.

Зона бөлүүнүң инструкторлары боттарынга быжыглаан колхозтарны билир болза-даа, а оларның партия организацияларының ажылынга практиктиг дуза көргүзериниң, түс-түе артельдериниң колхозчулары-биле доктаамал харылзаа тударының үе-шагын чөптүг ажыглап шыдавайн турардар. Райониуң секретарылары инструкторларыны «аар-саар», «үүрмек», «агар» даалгалар күүседиринге чаңчыктырып, оларның бот-инициативиг ажылдаарын деткивейн келгеннер.

«Искра», «Кызыл тараачын», «Большевик» колхозтарга быжыглатынган инструктор эш Самбуу ол хүлээлгезин күүседип өгелээнден бээр 8 ай болганының дургузунда ол колхозтарга чүгле 40 ажыг хонук чораан. Ынчаарга еске хонуктарны канцелярия ажылы кылырынга болгаш кайы-бир түскай даалгалар күүседиринге эрттирген. Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» болгаш Сталин аттыг колхозтарга быжыглатынган инструктор эш Пирлей сес ай иштинде Сталин аттыг колхозка чүгле 15 хонук чораан болгаш Ленин аттыг колхозка шуут барбаан.

Райкомнуң МТС зоназының талазы-биле секретары эш Базыр-оол боду база-ла инициатива чок ажылдан келген. Ол, инструкторларны практиктиг ажылга өөретпейн, оларга түскай сургаалдалар кылып бербейн турар. Колхоз бүдүргелгининде мурнакчы дуржулгаларны өөренирин, ону бүгү-ниитиниң болдуруп нептередирин, социалистиг чарышты организастаарының амыдыралчы айтырыгларын сонуургап көөрүп эш Базыр-оол эренгей-биле чугаалап турза-даа, а херек кырында организачы ажылдарже күженишкин үндүрбейн келген. Экономиктиг өөредилге чорудар, Чадаананың кодээ ажы-агый дуржулга станциязынче болгаш мурнакчы ажылдыг колхозтарже экскурсия организастаар дугайында инструкторларның дилегдерин эш Базыр-оол үнелеп көрбейн турар. Ол болза айтырыглар шиитпирээринге дидим эвес, олутпай болгаш ажы чылзыр чоруккa чаңчыкан. «Бүгү-де айтырыгларны райкомнуң бирги секретары эш Дилгижек шиитпирээр» дээр хөөнүнда бар. Чугула айтырыгларны коллегиалдыг чүрүм-биле шиитпирээри шиннын-ла харын, а ынчалза-даа болдунуң харылап турар ажылынга дидим болгаш инициативчи ажылаары чугула дээрин база билир херек. Хүн-бүргүнүң практиктиг ажылынга «базым санында-ла айтышкын херек» деп олурар чорук ажылдакчыларнын бот-инициативазын күдүладып, оларның дааскан ажы дээш харыысалгазын чидирип турар дээрзин билзе чогуур.

МТС зоназының талазы-биле инструкторларын кым, канчаар ажылдап турарын ол райкомнуң секретарылары тодаргай билбейн, оларның ажылынга аналитти бербейн турардар. Инструкторларның ажылдаарынга, өөренириңге таарымчалыг байдал тургузугунмаан. Олар район төвүнге турган үезинде ажылдап олурар столдары чок ужурунда, ынай-бээр кылаштажып, чамдык ажылдакчыларның столдарының ужу-кыдынга сыннарлажып клап чоруурлар. Инструкторлар болза партия аппаратында харыысалгалыг ажылдакчылар болур. Ынчаарга ол райкомнуң инструкторларының ажылы чамдыкта шуут-даа техниктиг хүлээлгелер (райкомга улуг келдиртир, бижик дажыр болгаш оон-даа еске) күүседиринге кызыгаарлатынып турар. Олар СЭКП обкомунуң болгаш райкомунуң шиитпирлери-биле танышпайн турардар.

«Бистиң райхомувустуң МТС зоназының талазы-биле инструкторлары көдээ ажы-агыйның түскай эртемнигери-биле харылзаа чок ажылдап, ажы-херекти тодаргай билбейн, эренгей ажылдарын үүгүлүлевишпаан» деп, МТС-тиң партия организациязының секретары эш Ширинмин чугаалап турар. Инструкторлар МТС-тиң болунда ажы-чорудулганы сонуургавайн, механизаторлар ортузунга кижизидиглиг ажыл чорутпайн келгеннер.

Райкомнуң партия эге организацияларынга үлүртүлгазы эжижээн. Эге организацияларның сөөлгү болуп эрткен отчёт-сонгуулдалыг хуралдарының түннелиң СЭКП райкомунуң бюрозунга безин чугаалаапаан. Бомунистерниң шүүмүүлелдиг саналарын ажыдырага боттандырар хугайында тодаргай ажыл чорутуункаан. Чамдык эге организацияларда (районнуң харылзаа конторазында, райпода болгаш еске-даа) партия хуралдары 3—4 айлар дургузунда болбайн турар.

СЭКП райкомунуң бюрозу айтырыгларны дыка эренгей болгаш далаштыг шиитпирлеп турар. Болунуң үнүрген шиитпирлерин организачы ажыл-биле быжыглавас чорук ол райкомнуң ажылының практиказында ам-даа үүгүлүлевишпаан. Райком шиитпирлериниң күүселдезин контрольдавайн, демей үткалыг шиитпирлерни үлаадараа үндүрүп турар.

Партия райкому болгаш эге организациялары колхоз бүдүргелгининге партболуктериниң ролюн чедир үнелевейн келген. Партболуктер организачыларының семинарлары-даа, сургаалдалыг чөвүлел хуралдары-даа болуп көрбээн. Колхоз бүдүргелгининиң чаңдык участоктарында партболуктерни тургускаиы ёзу барымдаалаан хевирлиг болуп турар. Чижээ, «Большевик» колхозтуң тулуг бригазында партия болуү бар деп санатынып турар, а херек кырында оон составында кодээ Совет даргазы, колхоз конторазының аштакчызы, эмнелге пунктузунуң санитарказы, школа таңнылы коммунистер болгулаан, ынчаарга тулугжу коммунист чаңгыс-даа чок болган.

Райкомнуң кадрлар-биле ажылында улуг четпестер бар. Кадрлар үчёдуу сандаргай байдалда тургустунган. Номенклатуралыг кадрларның дыка хөйү бадылатынмаан. Ылангыы колхозтарда бригадирлериниң, фермалар эргелекчилериниң хөйү бадылаатынмаан. Кадрларның ажылга халажыр чоруу хөй. Эрткен чылын СЭКП райкомунуң оргиндизинге 5 инструктор, ийи чыл иштинде «Большевик» колхозка 4 дарга, районнуң харылзаа конторазынга 4 начальник солчуп ажылдаан.

СЭКП райкомунуң бюрозу чамдык улуртукчу эштерниң ажылында болгаш ажы-чанында четпестер-биле аналза эштежип турган. Кодээ ажы-агый артелиниң Уставын үреп, күргенни мегелеп, арагалап, аморальдыг үүлгедиглер кылып турган Мамбетов, Дакпай оларны колхоз даргаларынга үр үе дургузунда тудуп келген. Оларның херээ улам улгалып келген, чүгле ынчаарда оларны ол ажылдан үнүреринге райкомнуң бюрозу албадатырган.

Арагалаар, чүрүм үрээр, ажылга харыысалга чоктаныр чорук партия райкомунуң болдунуң аппаратында безин бар. Инструктор эш Суге-Маадыр ол дугайында ажылынган дүжүттеен. Райкомнуң ажылдакчылары эштер Шактар-оол, Чемров олар үргүлүү арагалап, ажылга сонуургалын кошкадып турардар.

Ажылга эренгейлээр, олутпай чанчылдан ол райкомнуң секретарылары боттары безин алырыкбаанар. Беш ай дургузунда колхозтарже эш Дилгижек 17 хонук, эш Горшков 6-ла, эш Базыр-оол 12-ле хонук чорааннар. Олар кыска хүүсаалыг сургакчылаашкын-биле, ниити айтыышкынар бээри-биле, ажылды эренгей көрүп эртерибиле кызыгаарлатынып, колхоз бүдүргелгининиң экономиказын ханы өөренмейн, ажылын четпестерин көрзе-даа, а ону ол-ла дораан үзүткаарынын хенчегерин албайн турардар.

Үдүртүлгага шак ынчаар эренгейлээр чорүктүүн түннели ажы-агыйга четпестерни болдуруп турар. Районнуң колхозтары эрткен чылын мал чемин чедир белеткеваан. Жданов аттыг, Калинин аттыг, «Большевик», «Октябрь 30 чылы» колхозтарга мал чемнери эрте, кыжын-на төнүп калган. Оон түннелинде малдың баш санынга хорамча улуг болган, мал ажылының продуктулуу бедивейн турар. Район эрткен чылын сүт саалдазының планын күүсетпээн, а бо чылдың март 30-га чедир инек бүргүзүнден үүле 122 литр сүт саап алдынган. Ол болза мурнакчы районнарның деңнелиндеп дыка хожулаашкын болуп турар.

Райкомнуң болгаш райкүүскомнуң үлетпүрге үдүртүлгазы эжижээн. Чалана райүлетпүр комбинады дыка хожудап, бүдүргее планын күүсетпейн турар.

Райониа кодээ ажы-агыйның хөй-хөй мурнакчылары, харын-даа элээн мурнакчы ажылдыг колхозтар-даа бар. Оларның ажылының дуржулгазы нептеретинмейн турар.

Ол бүгү фактылар болза, СЭКП райкомунуң, оон бюрозунуң, секретарыларының массалар ортузунга организачы ажылының деңнели чаа негелдеерни ыракта-да чедир хандырбайн турарының херечензи болур. Районнуң үлүртүр ажылдакчыларыпартия эге организацияларынга МТС-ке, бригадаларга, колхозтарга, бүдүргее черлеринге шуут ажылдап, олар материалдыг үнелиг чүүлдерни бүдүрүп турар кижилер ортузунга организачы болгаш кижизидикчи ажылдарны башкарып турар кылдыр — ажылды шак ынчаар үнелезини-биле эде тургузары негетинип турар.

К. ЧАМЗЫРЫН.

ЧЕР БОЛГАНДАН

Баа-Хем районнуң ыяш ажы-агыйының калбак хереглел цехининиң коллективи бо чылдың баштайгы дөрт айларында бүдүргее планын ниити продукция талазыбиле 102 хуу, барааннуң продукциязыны— 100,5 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүргүкчүлүү бедээниинден продукциянын бот-үнези 0,5 хуу чинигээн.

• • •

«Большевик» колхозтуң төвү Ыйгылак Барыын-Хемчик районда көрүштүг суурларның бирээзи кылдыр улам-на калбарып, чаа-чаа тудуглар үргүлчү немежин турар. Бо чылын чүгле чурттаага бажыңнары безин 60 кылдынар, оон 24 бажыңнарны ам шуут дооскан, фермаларда чаа 4 кажаалаарны база туткан.

• • •

Тес-Хем райпозунуң бүдүргелгезининиң лаараныга цехининиң коллективи май мурнунуң чарыжынга алган хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Бүдүргее апрелье 10300 рубльдиң калбак хереглел бараанарын кылып үндүрген азы айның онаалдазын 240 хуу күүсеткен.

• • •

«УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң малчыннары бедик көргүзүглерни чедип алган. Эш Балажык бо чылын кодан хоюндан 844 хураганнар алыр тургаш, 920 хураганнарны өстүрген. Эш Нестеровапың ажаалдазында хаван ооларының хонукта немелде деңзини 250 грамм, а эш Дары-Сюрюнүү 413 грамм чедип турар.

• • •

Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң кежигүннери, Тарлаг суурнуң чурттакчылары школаже улуг кичээнгей салып, үргүлчү дузалажып турар. Келир өөредилге чылында оттуларынга 370 кубометр ыяшты, а чоокта чаа бир хун 80 кубометр ыяшты белеткээн.

• • •

Таңды районда «Кызыл партизан» колхозтуң ферма ажылдакчылары сүт саалдазын улам көвүдедип турар. Сезонпуң май 1-ге чедир үезинде А. Спиридонова болунда быжыглаан инектериниң бирээзинден-не 665 литр, З. Рыженкова 581 литр сүттүг саап алган.

Дуржулгалыг бызаа ажаакчызы

Молотов аттыг көдээ ажы-агый артелиниң бызаа ажаакчызы эш Балы бо чылын бир айдан ерү назылыг 25 бызааларны ажаары-биле хүлээп алган. Хүннүң чүрүмүн шын тургузуп, зоотехниктиг кылып берген рационнарын шынгыы салгывышаан, эртен, кежээ 3 литр чалап, дүште 1,5 литр тыртаан сүт ижиртип турар болгаш сула далганын хайындырып, чымчак сигенни берип турар. Улгады бергеннерни одарга аппарып кадарып, чаштарын агаарладып турар. Бажаларының соңгаларын ажыдып, иштин аштап, кажаа иштинге курган саванны 15 см. чадып турар.

Эш Балының кадарган бызаалары деңзинин хүн-бүрү немеп, ниити семиртилгези эки болуп турар. Алыгы беш чылда малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктулуун бедидер сорулга салгаш бызаа ажаакчызы эш Биштеекти социалистиг чарышка кыйыргаан.

Д. ДАПЫЯН.
Чаа-Хөл район.

Эртемниң болгаш техниканың чаа чүүлдери

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, академик А. Н. Туполев «ТУ-104» реактивтиг пассажир (улуг сөөртүр) самолетту чогаадып кыпган. Ол самолетта шакта 800 километрни эртип болур аргалыг берип турар күүлүг ийи реактивтиг шимчедикчилер (моторлар) бар. Ук самолет болза, ырак-узак черлерге чоруурунга эки. Бир эвес дүрген чоруур поезд-биле Москва-Хабаровск аразынга тос хонук чоруур, дүрген ужар еске самолет-биле — үжен ийи шак ужар болза, а «ТУ-104» биле чүгле 9—10 шак ужар. «ТУ-104» Москвадан ушкап Лондон азы Париж чедир хонмайн чеде бээр. Ол самолет Москвадан Пекинге чедир чүгле чаңгыс Новосибирскиге дүжер. А Москвадан Вашингтон чедир чүгле бир-ийи черге хонар. «ТУ-104» Москвадан Лондонга чедир 3 шак 30 минутада ужуп турар. Ук самолет 3.000—3.200 километрни черге хонмайн эртип болур.

Чеден тонна аар деңзинлиг ук самолетту ийи хевирлиг кылган. Бирээзинге эт-сеңгир бежен кижи кирер, а өскезинге, турист самолетка—чеден кижи олурар. Самолеттуң ишти улуг олурарынга таарымчалыг бүгү-де чүүлдерлиг. Аңаа чемненип, уйуп болур.

Ол хире улуг самолетту каш кижи башкарып чоруурул? Ийи ужулукчу, штурман, радист, бортинженер. Экипаждан аңгыда чем садыгжызы, херек апарза повар база чоруп болур.

Ам үеде «ТУ-104» самолетту бистиң ужар-чүүл үлетпүргүзүс массалым-биле кылып турар.

Чурукта: «ТУ-104» самолет Москваның Внуково аэродромунда.
Фото **З. Евзерихинниң.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Капитал септелге чоккa 139 муң километр

Облпотребсоюзтуң автотранспорт конторазының чолаачызы эш Петров 1951 чылда «ЗИС-150» деп марканың автомашиназын хүлээп алгаш капитал септелге чоккa чүс бежен муң километрни эртерин социалистиг чарышка хүлээнген.

Болунуң социалистиг хүлээлгезин ажыхерек кырынга боттандырар дээш эш Петров кызымаккай ажылдап турар. Автомашинаны эдилээриниң техниктиг чурумун шынгыы сагаанының, аңаа каныыг болганының түннелинде ол эки көргүзүглерни чедип алган. 1956 чылдың апрель 20-га чедир мурнакчы чолаачы 139 муң километрни капитал септелге чоккa эрткен.

Эш Петров болунуң автомашиназы-биле Тожунуң Соян-Хемге, Тере-Хөлдүң Үженке болгаш областың еске-даа ырак районнарынга чүс-чүс тонна янзы-бүрү бараанарны чедирген. Баяа-даа чорда, кандыгда үеде оон автомашиназы идегелдиг ажылдап турар. Автомашинаның идегелдиг ажылын эш Петров чер чоруурунуң мурнунда гаражка ыяк кылдыр магадылап ап турар.

Болунуң практиктиг ажылынга ол чүс болгаш ийи чүс муң километрни автомашина-биле капитал септелге чоккa эрткен мурнакчы чолаачыларның ажылынның дургузунда ол хүлээлгелерни чедиишкинниг ажыглаарын чедип алган.

Чүүк сөөртүлгезиниң планын тонна болгаш тонна-километр талазы-биле күүседиринге мурнакчы чолаачы болунуң бүгү күжүн салып, онаалгазын үргүлчү ажыр күүседип, чүүкту чогуур черлеринге өйлаанда чедирип турар. Бо чылдың бирги кварталының сөөртүлге планын ол 251 хуу күүсеткеш, социалистиг чарышка алган хүлээлгезин үлегерлиг боттандырган. Айның бүдүргее онаалгазын ол бүдүр чартык болгаш ийи катап ажыр күүседип турар.

Кызымаккай чолаачы болунуң могаг чок күш-ажылы-биле облпотребсоюзтуң болгаш оон автотранспорт конторазының коллективиниң хүндүткелин болгаш үлуг ниегелин чаалап алган. Облпотребсоюзтуң баштаар черн эш Петровту автомашинаны каминг эдилээни дээш база бүдүргүлгечи бедик көргүзүглери дээш 2500 рубльбиле шаңнаан.

Коллективтиң идегелин мурнакчы чолаачы чүткүүлүг күш-ажылы-биле харылап турар. Эш Петров күш-ажылчы чедиишкиннерин быжыглавышаан, ийиги кварталың сөөртүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш ажыдап турар.

И. ТОРЖУ.

Ажылчы чоннарның ортузунга лекция пропагандазын күштелдирер

СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлери ангы үеде бүгү партия организацияларының болгаш бүгү совет кижилериниң кичээнгейиниң төвүнде турул турар. Партия, совет, ажы-агый организацияларының база бүгү совет кижилериң практиктиг ажы-чорудулгазынга съездиниң шиитпирлериниң канчаар-даа аажок улуг идиглиг күштери хүн-бүрүде улам улуу-биле илереп турар.

Область лекция пропагандазын чорудуп турар элээн хөй санныг организациялар болгаш четчир санныг күштер бар. Сөөлгү үеде область лекция номчулгазының саны көвүдээн, лекцияларның тематикалары улам-на янзы-бүрү апарган. Лекция пропагандазы үлетпүр болгаш колхоз бүдүргезининиң шиитпирлиг участоктарынче чоокшулаан. Амгы үеде номчутунуп турар лекцияларның 70 ажыг хуузу колхозтарда, фермаларда, хову бригадаларында болгаш бүдүргее черлериниде болуп турар. Районнарда партия, советтиң үдүртүр ажылдакчыларының лекция пропагандазынче кичээнгейн элээн улгатказп. СЭКПниң Чаа-Хөл, Сүт-Хөл райкомнарының бирги секретарылары Бегзи, Нимпин, Таңды районуң райкүүском даргазы Волчатов болгаш өскелер-даа ажылчы чоннарның ортузунга лекцияларны болгаш политиктиг илеткелдерни улуг сонуургал-биле докгаамал номчуп турарлар.

Область лекция пропагандазының байдалында чамдык бурунгаар базыпкынынар бар болза-даа, ниитизи-биле алырга оон деңнели амгы үениң негелдезин ыракгала хандырып шыдавайн турар. СЭКПниң XX съездизи партияның идеологтуг ажылында кол четпес чүүл оон аңыдыралдан хоорук чоруунда, коммунизм тургузуушкунуна ажыдап турар кижилерниң практиктиг ажы-чорудулгазынга тодаргай саңдарны эвээш чедирип турарындаа деп айыткан. Съездиниң бергени ол характеристика лекция пропагандазынга шуут хамаарыр. Хөй-хөй лекторлар, илеткелчилер социализмниң политэкономиказының, тодаргай экономиканың болгаш еске-даа айтырыгларының дугайында лекцияларны кайы-бир колхозка, МТС-ке азы бүдүргее черинге номчун тургаш, ол организациянның аңыдыралының байдалын база үлустуң сонуургалын өөренип көрбейн, оон-биле дүүштүргее чоккa чорудуп турар. Ынаар лекцияларны үк организацияның аңыдыралы-биле холбаштырбазынадан ында кижилерниң практиктиг ажы-чорудулгазынга кончуг эвээш саңдарны чедирип турар.

«Элегес» совхозта партия организациязының секретары эш Шикпер-оол партияның XX съездизиниң шиитпирлериниң дугайында совхозтуң ажычыннарынга ийи удаа лекция номчаан, ол совхозтуң аңыдыралының, ажы-агыйының дугайында, чаа беш чылда сорулгаларның дугайында чаңгыс-даа сөс чугаалаваан. Чамдык лекцияларны чаңгыс-даа үеэ-биле, районнуң, колхозтарның аңыдыралындан чаа фактылар, дуржулгалар-биле долдурбайн эргижээн текстилер ёзугаар номчуур чоруктар эвээш эвес.

СЭКП-ниң Сүт-Хөл райкому МТС-тиң кол маа эмчизи Бондаренкога мал ажылының талазы-биле лекция кылырын даскаан, ол темага Ушаковтуң ажылдап кылганы, областан келген текстини берген. Бондаренко лекцияны көрбеп, районда мал ажылының байдалындан факт чижектер чок тур дээш үк лекцияны номчуурундан ойталаан. Шынында текстиге районда мал ажылының байдалындан аңыдыралчы чижектерни, дуржулгаларны ол боду немеп кирип алыр аргалыг турган. Ол дээрге лекцияның чонга билдингир болуп база кижилерниң практиктиг ажы-чорудулгазынга идигни бээр талазынче кичээнгей салбайн, ону чүгле ёзу барымдаалап, эренгей номчуурунга чаңчыккан, аңыралдан хоорук чоруктуң фактызы-дыр. Ындыг хөөннер бистиң дыка хөй илеткелчилеривисте бар.

Лекция пропагандазы-биле ажы-агый тургузуушкунунуң аразында хоорук чорукту үзүткаары кол сорулга. Ол сорулганы шиитпирлээринге хамыктың мурнунда лекторларның, илеткелчилерниң экономиктиг билиин бедидеринче тодаргай ажылдарны чорудары, оларга экономика айтырыгларының талазы-биле теоретиктиг семинарларны, консультацияларны организастаары, лекцияларны номчуурунуң дуржулга солчуушкуннарын организастаары чугула. Ол айтырыг районнарның шыырак билиглиг, дуржулгалыг удуртур ажылдакчыларының талазындан лекция пропагандазынче улуг кичээнгейни салырын негеп турар. Бистс чамдык районнарның удуртур ажылдакчылары аңдыгаа чедир лекция пропагандазынче чогуур кичээнгей, сонуургалды салбайн турары хомданчыг.

СЭКП-ниң Өвүр райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызы райкомнуң илеткелчилер бөлүүнүң составын бюрога бадыладыры-биле кирип кээрге, райкомнуң бирги болгаш ийиги секретарылары Лопсан-Серен, Решетников база райкүүском даргазы Бойду—бистерде лекция номчуп турар чай кайда боор—деп чыдаг каккаш, партия райкомунуң илеткелчилер бөлүүнүң кежигүннери болурунан ойталаннар. Шынында райкомнуң илеткелчилер бөлүүн райкомнуң секретарылары боттары-биле удуртур ужурлуг турбуже оон кежигүнү болурундан безин ол эштериниң ойталаан чоруун райкомнуң бюрозунуң эштежин эрткени база-ла адептиг-дир.

СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретарылары К. Дилгижек, В. Горшков олар боттары чон ортузунга лекция, илеткелдерни эвээш эвес кылып турар болзада районнуң еске ажылдакчыларын лекция пропагандазынче хандылар, пропаганда ажылынга оларның мергежилин бедидерииге дузалаар айтырыгже кончут эвээш сагыш салып турардар. Ындыг чижектер еске-даа районнарда хөй. Пропаганда ажылынга кадрларның мергежилин бедидеринче шыңгыы хайгаарал салбас, оларның ажылын контрольдавас шак ындыг чорүктарның түннелинде номчутунуп турар лекцияларын дыка хөй кезии куду шынарлыг болуп турар болгаш кадрларның пропаганда ажылынга мергежилин кончут оожум өзүп турар.

Областың лекция пропагандазында бир кол четпес чүүл болза, ону багай организастап турары болур. Колхозтарга, МТСтерге, бүдүргее, албан черлеринге номчун турар лекциялар план чок, чаңгаар хевирлиг чорутунуп турар. Лекцияларны организастаарда кандыг-бир лекторнуң азы илеткелчиниң сумказынга чораан лекцияларның тематиказын барымдаалап организастап турар. Оон ужурунда номчутунуп турар лекцияларның тематикаларының чаңгыс талалыг болгаш чер-чернин негелде, сонуургалынга дүүшпейн турар чорүктар хөй. Колхозтарда, совхозтарда, МТСтерде болгаш бүдүргее черлериниде партия организациялары айның иштинде кандыг темаларга лекцияларны кажан чорударын ажылчыннарның болгаш колхозчуларның сонуургалын барымдаалап, үенин байдалынга таарыштыр планнаап, ол айның эгезинде-ле райкомче кирип турары чугула.

Партия райкому районда лекция пропагандазын чорудуп турар организациялар-биле кады колхозтардан, бүдүргее черлериниден келген лекция планнарының тематикаларын өөренип көргеш, аңаа дүүштүр районда илеткелчилериниң күжүн хуваап, районга чаңгыс-даа планны болгаш номчулганың графигин ажылдап турар чорукту чүрүмчүдер херек. Районнуң илеткелчилериниң күжү-биле болдунмае хире темаларга лекциялар негетинген болза мындыг темаларга лекция номчуур лектор беринер дээр дугайында негелдени хамаарышкан область организацияларының мурнунга баш бурунгаар тургузар, а сөөлгүлер аңаа үнезиизээш, база-ла үстүнде чүрүм ёзугаар чаңгыс-даа планны, графикти чогаадыр ындыг чүрүмну тургузары чугула. Шак ындыг практиканы дыка хөй областарда чорудуп турар. Бо арга лекция пропагандазын чоннуң сонуургалынга дүүштүр, үенин байдалынга таарыштыр чорударынга таарымчалыг болуп, практика кырынга бадыткатынган.

Лекция пропагандазын чорудуп турар организацияларның аразында ажылды таарыштыр чорудар дугайында СЭКП ТБ-зы түскай айтыышкынны эрткен чылда-ла үндүргеи. Ында ол организацияларның ажылын харылзаштырарынга лекция пропагандазын планныг чорударының чугулазын онгалап демдеглээн. Политиктиг болгаш эртем билиглерин неитередириниң Бүгү-россий Ниитилелиниң область салбырының харыысалгалыг секретары Михайлов, областың лекция бюрозунуң директору Емельянов болгаш еске-даа чамдык удуртукчу эштер лекция пропагандазынга чаңгыс-даа планнаашкыны чорударынга область четчир санныг күш чок деп, үнезин чок чылдагаан каккаш, ону боттандырбайн турар. Ону чүгле аңыдыралдан хоорук, область партия, совет, ажы-агыйның ажылдакчыларының болгаш интеллигенциянның күжүн үнелеп билбес, тодаргай ажылды организастаарындан оспаксыраан чорук деп көрзе чогуур. Шынында лекция пропагандазының организастыг кезээн экижидиринге, ону чоннуң негелдези-биле, үенин байдалдары-биле таарыштыр, планныг чорударынга четчир күштер бар, ону чүгле организастап, башкарары негетинип турар.

Область лекция пропагандазының кол организациялары—политиктиг болгаш эртем билиглерни неитередириниң Бүгү-россий Ниитилелиниң область салбыры тыва дыл кырынга лекция текстилерин ажылдап кылырын организастаар айтырыгны шуут бодавайн турар. Эш Михайлов болза, биске тыва дыл кырынга лекция чогаадып кылыры чугула эвес, бистер орус дылда кыпган лекцияларын очулуруп алыр бис—деп харылап турар. Шак ындыг хөөн эш Емельяновта база бар. Оон ужурудан ук организациялар 1955—1956 чылдарда тыва дыл кырынга чаңгыс-даа лекция чогаадып кылбаан. Ол чорук орус дылды кошкак билир чамдык тыва кадрларның лекциялар чогаадып кылырынга киржир идепкейин кошкадып турар. Лекция пропагандазы дээрге—чогаадыкчы ажыл. Олче бүгү кадрларның, интеллигенциянның калбак кезектерин хаара тулуп организастаары чугула.

Үстүнде айттынган организациялар Кызыл хоорайның албан организация, бүдүргее черлериниде тыва дыл кырынга лекция номчулгазын шуут организаставайн турар. Эштер Михайлов, Емельянов олар тыва дыл кырынга лекцияны организациялар хереглевейн турар деп санаап, олче боттарының идепкейин салбайн турардар. Ол ышкаш СЭКП-ниң Бии-Хем райкому тыва дыл кырынга лекцияларны база-ла кончут эвээш чорудуп турар.

Амгы үеде лекция пропагандазының кол сорулгазы болза, СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын масса чоннуң ортузунга калбартып тайылбырлаары болур. Съезд материалдарының талазы-биле лекция пропагандазында кол четпес чүүл оон ниити характеристикада болуп турар. Номчутунуп турар лекцияларны, илеткелдерни 80 ажыг хуузу съездиниң ниити түннелинин дугайында лекциялар, илеткелдер болур тур. Ам кол чүүл съездиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдырал кырынга боттандырарынга илиг болур тодаргай экономиканың айтырыгларының талазы-биле, ылангыы кол тараа культураларының болгаш кукурузаның дүжүүн бедидерииге агротехниктиг хемчеглер дугайында, кодээ ажы-агыйның болгаш үлетпүр продукциязының бот-үнезин чигедиринин аргаларының дугайында, малдың продуктулуун бедидер аргаларның дугайында лекцияларның номчулгазын калбартыры чугула.

М. МАШПАДАЙ,
СЭКП обкомунуң лектору.

БАШКЫНЫҢ СҮМЕЗИ

Дыштаныр хүннерде өөреникчилерниң дыштанылгазын чөп эрттирер

Совет кижилерниң ажылаарына, өөренирине болгаш дыштанырына таарымчалыг байдал бистиң чуртувуста чыл бүрүде-ле экижип турар. Ылаңгыя дыштаныр хүннерниң болгаш байырлал хүннериниң мурнунда хүннерде ажы ийи шакка кызырылган чорук ажылчы чоннарның дыштанылгазынга, уругларын өөредип кижизидеринге таарымчалыг байдалды түргүзүп турар.

Дыштаныр хүннерде өөреникчи уругларның дыштанылгазын эки организастаары — оларның өөредилгезинге, ылаңгыя экзаменнерге белеткедиң үезинде болгаш экзаменнерниң хүннеринде улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш өөреникчилерниң дыштанылгазынга дыштаныр хүннерни чөп ажыглаарынче ада-иелер кол кичээнгейни салыр хүлээглелиг. Чөп дыштанылга уругларның кадынга, омак-сертек болурунга болгаш оларның өөредилгезинге улуг-биле дузалаар.

Ада-иелерниң хөй нуруузу боттарының уругларының дыштанылгазын чөп организастап, дыштаныр хүннерни-даа, хостуг үелерни-даа эки ажыглап турар. Чижээ, Шагаан-Арыг хоорайның чурттакчызы Түлүш Дакыының ийи уругларын № 2 ортумак школала өөренип турар. Ынчаарга оларның ойнаарын, ажылдаарын болгаш агаарлаарын авазы таарыштырып, кайнаар барганын үргүлүг билип турар. Олар авазындан чөпшээрел чокка кайнаар-даа барбайн турар. Түлүш Дакыы уругларынга шынгыы хүн чурумун докладып берген болгаш ол хүн чурумун өскээ чокка күүседирин уругларындан неге п турар.

Мынчангаш оон уругларын боттарының туразы-биле хоорай кезивес, херек чок черге хөй-ниитиниң черлеринге барбас, орай кежээде кино, оюн көөр черлерге база чорбас. Шак ындыг чурумнуг чорук уругларның чүгле өөредилгезинге дузалыг эвес, харын дыштанылгазынга база ажыктыг.

Амыдыралдың чамдык таварылгаларындан көстүп турары болза, чамдык ада-иелер дыштаныр хүннерде уругларның дыштанылгазын тоовайн турар. Уругларын бажыңга шорулбайн даштыгаа барып чүү-даа канчап турза ажырбас дээр байдалдыг ада-иелер база бар болгулаар. Чамдык ада-иелер дыштаныр хүннерде-даа, аңаа хостуг үелеринде-даа уругларын кайнаар барганын, чүү кылып турарын, кымнар-биле чорутканын херекке албайн турар.

Ындыг чорук уругларны сандаргай чорукка, теңектенир, кайгалдаар, хулиганнаар чорукка чаңчыктырар болгаш харын-даа чамдыкта айыылдыг таварылгаларга чедирер. Маңаа ындыг чижектен көрээли. Ол-ла школаның бирги класында Быргыс Баадыр-оол өөренип турар. Оон соңгу он ашкан. Ол өөредилгезинден янзы-бүрү чылдагааннар-биле ойналап чораан. Ынчаарга ону кандыг-даа үелерде, каяа-даа көрүп болур.

Оон авазы Быргыс Сүрүнден оглунуң дугайын айтыпарга: «Та, үнген-не кижи болгай» дээш, тоовас-даа. Оон оглу эртенги ээлчегде өөренип турар болгаш өөредилгези эртте дооступ турар. Ынчаза-даа 4—5 шакка чедир школага ол тескенип турар. Оон өөренип турарын авазы сонуургаан турар. Оглу орайталыр-даа келирде ол чүү-даа айтырбас. Оон ындыг чоруу еске бичии оолдарга саңдарны халаадып турар. Ол ышкаш Быргыс Намчылдың оолдары оон дээредевес, оглунуң дугайында Намчыл бичии-даа сагыш салбае.

Маңаа холбаштыр ындыг чүүлдерни барымдаалаза чогуур. Аргалыг-ла болза, дыштаныр хүннерде уруглар арыг агаарга хүнзээри чугула. Уругларны спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге болгаш оюннарга чаңчыктырар, оларны экскурсияларга, походтарга киириштирер. Дыштаныр хүнде өг-бүлениң улуг кижилери уругларыбиле селгүүстээшкиннер кылыр херек. Аңаа ада-иелер боттары киржип, оларны шын организастыг дыштанылгага чаңчыктырары чугула.

Оон-биле чергелештир ада-иениң талазындан шынгыы хайгаралды тургузуп, уруглар арыг агаарга хүнзээр-ле чүве дээш оларга хаак, коньки кедирип азы кудумчуже үнүрүп каап уттуп болбас. Чүге дизе, бираәде, олар кандыг-бир айыылдыг чоруктарга таваржы берип болур, ийиде, олар сандаргай чорукка чаңчыгып, эки эвес чаңчылдарга өөрени берип болур. Мону болдурбас дизе, уруглар шынгыы негелдени салыр болгаш хайгаралды тургузар херек.

Уругларны кайы хамаан чок, негелде чок чорукчуларга олар үгле терге машина соонда туттунуп турар эвес, харындаа эрткен, дүшкен улуг-биче кижилерни хөме таварып, чамдыктары улуг кижилерни-даа бак сөглеп, чурум чок үүлдерни кыла бээр. Бышкы үеле Шагаан-Арыг хоорайның столованыының чанында ындыг таварылга болган: коньки кеткен бичии уруг түк машиназының адаанче кире берген. Харын-даа аас-кежик таварышкан дугуюның ийи аразынга таварышкаш айыыл болбайн барган.

Уругларның боттарынга таарышкан уран-чечен номнарны номчудар херек. Ындыг болза-даа уругга кичээл кыцырар, ном номчудар дээш оларны хүнзедир олуртуп туруп бээр чорукту болдурбас. Чижээ, Х. Доңгуратның уруу Оюмаа ындыг турган, сөөлзүредир барып ол аяраан. Оон ада-иези: уруувус кайнаар-даа барбас, кичээлдеп-ле олурар чүве деп турган.

Дыштаныр хүнде уругларның чиир чеми аңаа хүннерден артык шынарлыг болуру чугула. Аңаа витаминниг, белоктуг, үстүг чемнерни күштелдирери чугула. Чамдык ада-иелериң чугаалажып олурарын дыннаарга «ча, бөгүн өөренир эвес, бок-сак чем-биле борастаныр хүнзээр сиңер ыйнаан» деп олурар. Ол черле шын эвес.

Дыштаныр хүнде уругларның кино көөрү, театр, клуб базары, экскурсия болгаш селгүүстээшкин кылыры, олар-биле адаменин кады чоруурү улуг ужур-дузалыг. Ындыг хемчеглерге ылаңгыя башкының азы пионер вожатыйының улуртулгазы эргежок чугула. Чүге дээрге, уруглар оларның талазындан янзы-бүрү тайылбырлаашкыннарны алыр, ол чорук уругларның билиин бедиерине, хөй-ниитиниң черлеринге бодун шын ап чоруурунга өөредир. Дыштаныр хүнде уругларга хурал, кичээл деп чүве турбас ужурлуг.

Уругларның хүн чурумун дыштаныр хүнде шынгыы сагытырары чугула. Ынчаарга удуурунуң шагын алаан үезинде болур, удуурлар-ла чүве дээш хөлүн эрттирер болза база-ла шын эвес. Чамдыкта уруглар эртен-не бажыңындан үнүп орайтай бергенде туруп, шагыырапкан чедип келгилээр таварылгалар бар. Ол чорук уругнуң кадынга хоралыг, организас чок, чалгаа, санзаргай, чурум чок чорукка уругну чаңчыктырар.

Уругнуң дыштанылгазын чөп эрттирерде бажын ажылынга киириштирери бичее эвес ужур-дузалыг. Чижээ, олурткан ногаларны, чечектерни ажаан суттарынга, үүмек септелгелерге, херим-кажаа яштын аштаарынга уругларны киириштирери — оларны күш-ажылга ынакшылдыг болур чорукка кижизидер.

Ынчангаш дыштаныр хүннерде уруглар нның дыштанылгазын чөп организастаары — ада-иениң болгаш школаның хөй-ниитизиниң чугула сорулгазы болур.

Башкы **С. ДҮКЕЖЕК.**

Көрүкчүлерни хүндүлээр херек

1956 чылдың майның 6-да областтың национал театрынга «Сәңгар чечектелип тур» деп шинни тыва дылга үндүрер дугайында чарлалдар Ындыг хоорайның кудумчуларынга астынган турган.

Ол хүн кежээкиниң 8 шак чоокшулап турда ол шинни көөрүп күзээн көрүкчүлер чыглып келген. Ол кежээ «Сәңгар чечектелип тур» деп шинни көөрүп күзээннер эләэн хөй-даа болган. Оларның аразынга көдээден безин келгеннер бар. Чижээ, Ындыг районнуң «Бай-Бүлүң» көдээ ажылагый артелиниң колхозчузу эш Сумбаа, ыяш заводунуң Бара-Сүгта ыяш участогунуң ажылчыны эш Саая болгаш оон-даа өске ямдык кижилер көдээден келген.

Шинге ойнаар артистер-даа боттарының ойнаар рольдарынга кедер идик, хевин кетинип, булутунуп, «көрүкчүлер-даа эвээш эвес-тир» дээш өөрүшкүлүг белеткенип турганнар. Ынчалза-даа ол шинге ойнаарларның аразынан чаңгыс Бады-Сагаан озалдаан. Кежээкиниң 8 шактан 25 минута ашкан. Көрүкчүлер-даа, артистер-даа четиктейн манап-ла турган. Ол аразында артист Бады-Сагаан чедип келген. Ынчалза-даа ол артист арагалап алган ужурунда шинге-даа үнер аргазы чок, дылы долгай— чаңгыс сөс-даа орта адаар, чаңгыс шинчээкиин-даа шын кылыр хире эвес болган

Маналга залынга театрның директору эш Егоров чедип келгеш ындыг чарлал кылган:

—Бады-Сагаан езирик келди. Шин үнмес-тир. Ынчангаш көрүкчүлер билеттерни кассага дүжаагаш, акшанарны оон эгилип ап көрүнер — дээн.

Көрүкчүлер-даа кайгай-ла берген, хомудааны-даа аажок. Колхозчу эш Сумбаа тургаш:

— Бо шинни дыка-ла көрүксээн киижи мен. Үжен ажыг километр черден бээр хөй-ле келген-дир мен. Чоннуң эргежээн тоорап кандыг ындыг бүжар артист боор — деп хомудап чугаалаан.

Ындыг хомудалды аңаа чыыланган көрүкчүлер шупту илередип турганнар.

Шынап-ла, канчап хомударбас боор. Артист Бады-Сагаанның үржүүндан хөй-хөй киижилер ол кежээ дыштанылгага ажыглаар шактарын оскунганнар, театрның артистери ажыл шактарын халаска эрттиргеннер.

Театрга ындыг янзылыг аарыглыг чоруктар чаңгыс удаа эвес таваржып турган. Театрның коллективиниң иштинде ындыг аарыглыг чоруктарны чайладыр талазы-биле шынгыы хемчеглерни алыры культурага эргелелиниден негетинии турар.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Мотористиң чедиишкини

Харылзаанын область эргелелиниң автотранспорт конторазының моторизи эш Сагды бодунуң ынак профессиязынга мергежилиг үргүлүг белидип турар. Ол чорук күш-ажылын бүдүргүкчүлүгүн чайгылыш чок бедидер, септелгениң шыйарын улам экижидер арганы аңаа берген.

Эш Сагдының септээн моторлары капиталы септелге чоокка каш он муң километрни эрттип, кывар, чаар материалдарны камнаарынга улуг рольду ойнап турар. Эки хынамчалыг септетинген моторлар автомашиналарның орукка чорааш илегелдиг ажылдаарынга быжыг магадыланды берип турар.

Дүржүлгалыг моторист автомашинаның шимчээр кезектериниң эдилелиниң хуусаазын узадыры-биле болгаш кезектерни чөп ажыглаары-биле оларның элей бергеннерин эде кылгаш катап ажыглаарын чедиишкиниг практикалап турар. Ол чорук артык кезектерни камныг эдилээр болгаш күрүнеге камналганы бээр база септелгениң өртээн чигедир арганы берген.

Эш Сагды бүдүрүлгениң планын үргүлүг ажыр күүседип, чүгле эки шынарлыг продукцияны берип турар. Харылзаанның автотранспорт конторазының човаачыларының автомашина-биле чүс болгаш ийи чүс муң километрни капиталы септелге чоокка эрттер дээш калбарткан чарыжында моторист эш Сагды бодунуң чөптүг салыышкынын киирип турар.

Алдыгы беш чыл планының талазыбиле транспортчуларның мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиниг боттандырары-биле дүржүлгалыг моторист бедиткен хүлээлгени алгаш, күженишкиниг ажылдап турар.

К. ОНГА.

Колхозтуң мурнакчы малчыннары

КОЧЕТОВО. **(Телефон-биле).** Таңды районда Сталин аттыг колхозтуң малчыннары ниитиниң малын өстүрер, оон продуктулуун бедидер дээш кызымак ажылдап турар. Сураглыг малчын эш Биче-оол сес чылдарның иштинде төрээн колхозунга эвээш эвес аныяк малдарны өстүрүп берген. Чылдың кайы-даа үелеринде оон хою менди, семис болуп турар, эрткен чылын хой бүрүзүнден 2,1 килограмм дүктү кыргып алган. Бо чазын төрээн 553 хоюндан 615 хураганнарны бүрүн өстүргеи.

Кадарчыга он бир чыл болган эш Лаңзының бо чылын төрээн 551 хоюндан 69 хой 138 хураганнар берген, оон кодан хоюнга немешкен 620 хураганнар шупту менди. Эрткен чылын эш Лаңзы хой бүрүзүнден 1,9 килограмм дүктү кыргып алган, а эш Чамбалдың 763 хоюнуң бираәзи-де 2,3 килограмм дүктү берген.

Шак ындыг мурнакчылар чүгле хой фермазында эвес. Чылгычы эш Мумбаа 70 белериниң 65 кулунарны менди доруктурган. Ол ышкаш эш Моңге тева кадарчызында ам алды чылын эки ажыдан келген. Бо чылын төрүттүнген 13 бодаганнарын ол бүрүн өстүргеи. Бир теведеи 6 килограмм дүк алыр тургаш, эш Моңге эрткен чылын 8 килограмм дүктү кыргып алган.

О. БУГАЛДАЙ.

Хүлээлгезин күүседип турар

Кызылдың электросантехмонтаж конторазының коллективи 1956 чылда оларның мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкиниг боттандырары-биле социалистиг чарышты калбарткан.

Боттарының алган хүлээлгелерин коллективтиг электриктери, монтёрлары бүгүй эвес күүседип турар. Олар бо чылдың дөрт айларының планын чедиишкиниг күүсеткен. Ында эштер Фурман, Кащеп, Кинёв олар ай оналгазын бүдүн чартыктан кудулаттайн турар.

Коллективтиң кежигүннери апрель айның иштинде 10 улуг бажыңнарга чаа электродвигательдерни кылган. Ам үеде олар чурттаалга бажыңнарының болгаш албан, бүдүргүге черлериниң бажыңнарының дугаарларынга сайгылгаан тургузар ажылдарны эгелээн.

О. КУУЛАР.

Колхозчуларның үнүн дыннаар

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары 1955 чылда колхозтуң ниити чүүлар бажыңының тудуун доозкаш, ноябрь айда ажыглалга киирген. Ынчалза-даа чаңгыс катап ажыллаан соонда чүнар бажың хатыныган, амдыгаа чедир ажыглал чок туруп берген.

Чүнар бажыңны ажыдалыр дугайында колхоз баштаар черинниң дартазы эш Чамбал-оолга, колхозта партия эге организациязының секретары эш Доржуга колхозчулар каш удаа саналдааннар. Ындыг болза-даа колхозтуң удуртукчулары оларның саналын детквейн келген.

Эш Чамбал-оолдуң тайылбырлап турарындан алырга, оттулар ыяш чок, чүнар бажыңга ажыдалыр чайлыг колхозчулар чок болуп турар. Ыяш чогунда эвес, чайлыг кижилер чогунда эвес, а организастыг эвес чоруктан чүнар бажың хатыныган.

Бир эвес чүнар бажыңны ажыдалыр дээш организастыг ажыл чорудар болза, оттулар ыяш, улуг хүн иштинде бир катап чүнар бажыңга ажыдаптар колхозчулар тыптыр.

Колхозчуларның күжүн үнелеп, чүнар бажыңны ажыглалга киирери негетинии турар. Удуртур ажылдакчыларның чоннуң санал оналынга дыңнангыр, ону үнелээри база-ла чугула айтырыг болур.

М. БИЧИИШ.

КНО-нуң чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адаккы Комитединде совет төлээлериң баштыңы А. А. Громыконуң Адаккы комитеттиң сессиязының ажылының түнелдериниң дугайында

СЭТА-ның Лондонда корреспондентизинге медеглели

ЛОНДОН, май 6. (СЭТА). Адаккы комитеттиң эрткен сессиязының ажылын канчаар үнелеп турарын эш А. А. Громыко дыннадып болур ирги бе — деп айтырыгны КНО-нуң чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адаккы комитединде ССРЭ-ниң төлээлеринге СЭТАның корреспондентизи салган.

Эш А. А. Громыконуң медеглели моон адаанда парлатынды.

КНО-нуң чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле составында ССРЭ, АБШ, Англия, Франция болгаш Канада кирип турар Комиссиязының Адаккы комитеди Лондонга алды нелеля дургузунда хуралдап, чепсегленииишкиннерни дүжүрер айтырыгның талазы-биле Адаккы комитеттиң киржикчилериниң киргеии аңгы-аңгы саналларны чугаалажып берген. Чепсегленииишкиннерни дүжүрер сорулганың ужур-дузалыының дугайын чугаалларының эргежок чугулазы чок. Күрүнелериниң үдүидүрген чепсектиг күштерни ажаап тулуп турары-биле болдунган шериг чаригдаалдарының үүрлелерин боттарының эгинниринде чүктеп турар бүгү улустар ол сорулганы шинтипирлээриниге хан-дамырындан сонуургалдыг.

Адаккы комитетте совет төлээлер чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын шинтипирлээриниге илиг бээр деп Совет Эвилелиниң өскерикге чок күзелчүткүлүн илергейлевишаан, эргежок чугула дугуржуушкунну чедип алырын чингедир дээш бүгү-ле болдунгу дег чүүлдерни кылган. Ол сорулга-биле март 27-де Адаккы комитеттиң чугаалажып көөрүнге ССРЭ-ниң чаа саналын киирген.

Ол санал болза, барык үш чыл үениң дургузунда чепсектиг күштерни болгаш аңаа хевиринии чепсегленииишкиннерин, хамыктың мурнунда беш улуг күрүнелериниң чепсектиг күштерин болгаш чепсегленииишкиннерин кызырарын көрүп турар. ССРЭ-ге, АБШ-ка болгаш Кылатка чепсектиг күштериниң хемчээлдиг деннелин туе бүрүзүнге-ле 1—1,5 миллион кижи, Англияга болгаш Францияга туе бүрүзүнге-ле 650 муң кижи хемчээлге доктаатынган турар үжүрлүг деп чүвени көрүп турар.

Чогуур керээ ёлүгаар күрүнелериниң боттарының хүлээлгелерин сагып турарынга улустар аразының боттуг контроллоң тургузарын ССРЭ-ниң саналы көрүп турар. Ол саналда: бираәде, бир күрүнелиниң өске күрүнеже хенертен халдаашкының сагындырар сорулга-биле курлаг черниң шериг күштериниң, а ол ышкаш шериг-агаар болгаш шериг-далай күштериниң айыылдыг моөнчежилгези болбазын дээш ону хайгаараар сорулгалыг контроль албаннарын хамаарышкан күрүнелериниң девискээрлеринде улуг-улуг порттарга, демир орук бедидирлеринге, автомагистральдарга, аэродромнарга кайы-кайызынга ажыктыг эгелерге тургузарын; ийиде, делегей инспекциязы контроль талазы-биле боттандырып турар эрге-хүлээлгелериниң хемчээлинге таарыштыр контрольдуң бүгү-ле объектилериниге: шериг кезектериниге, шериг ок-чепсектериниң складтарынга, курлаг чер, шериг-далай, шериг-агаар базаларынга, аңаа хевириниң боо-чепсээн болгаш чок баар эргени көрүп турар.

Совет Эвилелиниң саналында оон ынай Германияның ийи кезектериниң, а ол ышкаш оларның-биле божа күрүнелериниң девискээрин киириштир чепсегленииишкиннерни кызыгаарлаарының болгаш инспекциялаарының зоназы тургустунган турар үжүрлүг деп чүвени көрүп турар.

Чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле чамдык хемчеглерни чорударын, а ылавылаарга:

Термоядролуг чепсекти шенээр чоруктарны сонгаарладыышкын чокка соксадырын;

Германияның девискээринде турар шериглерниң чепсегленишкинге атомнуг чепсектиг болуруи болдурбазын;

Мурнундагы чылдың шериг бюджединге деңнээрге, күрүнелериниң шериг бюджеттерин 15 хуу чедир хемчээлге кызырарын база көрүп турар.

Оон-биле кады ол кезик-чамдык хемчеглерни боттандырары чепсегленииишкиннерни дүжүрериниге хамаарышкан өске айтырыглар талазы-биле дугуржулгалар чедип алырындан хамаарышпас болуп дээш чүвени барымдаалап турар.

Чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайында чаа совет саналдың кол утказы ындыг.

Ол саналды киирип тургаш, Совет чазак чүү барымдаалаанын? Совет чазак болза, чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын көрүү ниитизи-биле ол айтырыг талазы-биле, оон иштинде атомнуг чепсекти хоруглаар дугайында айтырыгның талазы-биле дугуржулга чедип алырының оралдажышкыны болзун деп чүвени барымдаалаан, ынчалзажок дугуржулга чедип алдынмаан. Дугуржулга чүгле кандыг-бир чугула айтырыгларның талазы-биле чедип алдынмазан эвес, харын херекти чангыс черге таптаашкынган бурунгаар чылысқы дег кандыг-даа кезик-чамдыктай безин дугуржулгалар чедип алдынмаан.

Күрүнелериниң, хамыктың мурнунда улуг күрүнелериниң чепсегленииишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни боттуг-биле кызырар дээш, а ол ышкаш атомнуг чепсекти чугаажок хоруглаары дээш түржүп турар Совет Эвилелиниң туружунуң болгаш барын талакы күрүнелериниң туружунуң аразында ылгал аажок улуг болган.

Моон ужурунда баштайында чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң ийи кол айтырыгларының бирээзиниң талазы-биле, а ылавылаарга — аңаа чепсегленииишкиннерниң талазы-биле дугуржуп ап болбас ирги бе дээрзиниң дугайында айтырыг чайлаш чок тыптып келир ужурлуг турганы чаңгаар-ла илден.

Бо дээрге, чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын чаа ёзу-биле көөр чорук болуп турары билдингир. Ынчалзажок ынчаар көөр чорук чугула артык арганыг. Ол чорук чепсегленииишкиннерни дүжүрер айтырыгның талазы-биле дугуржулгаже оруктa кол моондак болуп турар атомнуг чепсек дугайында айтырыгны ажыдыына хажыызынга артыргаш, ССРЭниң болгаш барын талакы күрүнелериниң туруштары болуунуң үезинде ыяа моонак хаарыын турган айтырыгның талазы-биле баштай дугуржуп алыр арганы тургузуп турар.

Аңаа чепсегленииишкиннер талазы-биле баштай дугуржуп алырының эргежок чугулазының дугайында айтырыгны бир-ле дугаарында бистер. Совет Эвилели тургузаанын чугаалаар херек. Оны барын талакы күрүнелер, ылаңгыя Англия тургускан, олар КНО-га-даа, 1955 чылда дөрт күрүнелериниң даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралында-даа харын чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын шинтипирлээр чорукту ынчаар көөрүп деткий чугаалааннар болгай.

КНО-нуң чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адаккы комитединге киирер болуунуң саналын белеткеп турган Совет Эвилели барын талакы күрүнелериниң, ылаңгыя Англияның бо күзелин барымзаалап, ол чорук сонуургалдыг күрүнелериниң аразынга эргежок чугула дугуржулга чедип алырын чингедир дээш айтырыгның талазы-биле дугуржулга чедип алырының ораалажышкыны болзун деп чүвени барымдаалаан, ынчалзажок дугуржулга чедип алдынмаан. Дугуржулга чүгле кандыг-бир чугула айтырыгларның талазы-биле чедип алдынмазан эвес, харын херекти чангыс черге таптаашкынган бурунгаар чылысқы дег кандыг-даа кезик-чамдыктай безин дугуржулгалар чедип алдынмаан.

Күрүнелериниң, хамыктың мурнунда улуг күрүнелериниң чепсегленииишкиннерни дүжүрериниге хамаарышкан өске айтырыглар талазы-биле дугуржулгалар чедип алырындан хамаарышпас болуп дээш чүвени барымдаалап турар.

Чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайында чаа совет саналдың кол утказы ындыг.

Ол саналды киирип тургаш, Совет чазак чүү барымдаалаанын? Совет чазак болза, чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын көрүү ниитизи-биле ол айтырыг талазы-биле, оон иштинде атомнуг чепсекти хоруглаар дугайында айтырыгның талазы-биле дугуржулга чедип алырының ораалажышкыны болзун деп чүвени барымдаалаан, ынчалзажок дугуржулга чедип алдынмаан. Дугуржулга чүгле кандыг-бир чугула айтырыгларның талазы-биле чедип алдынмазан эвес, харын херекти чангыс черге таптаашкынган бурунгаар чылысқы дег кандыг-даа кезик-чамдыктай безин дугуржулгалар чедип алдынмаан.

Күрүнелериниң, хамыктың мурнунда улуг күрүнелериниң чепсегленииишкиннерни болгаш чепсектиг күштерни боттуг-биле кызырар дээш, а ол ышкаш атомнуг чепсекти чугаажок хоруглаары дээш түржүп турар Совет Эвилелиниң туружунуң болгаш барын талакы күрүнелериниң туружунуң аразында ылгал аажок улуг болган.

Моон ужурунда баштайында чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң ийи кол айтырыгларының бирээзиниң талазы-биле, а ылавылаарга — аңаа чепсегленииишкиннерниң талазы-биле дугуржуп ап болбас ирги бе дээрзиниң дугайында айтырыг чайлаш чок тыптып келир ужурлуг турганы чаңгаар-ла илден.

Бо дээрге, чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын чаа ёзу-биле көөр чорук болуп турары билдингир. Ынчалзажок ынчаар көөр чорук чугула артык арганыг. Ол чорук чепсегленииишкиннерни дүжүрер айтырыгның талазы-биле дугуржулгаже оруктa кол моондак болуп турар атомнуг чепсек дугайында айтырыгны ажыдыына хажыызынга артыргаш, ССРЭни

КНО-нуң чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адаккы Комитединге совет төлээлериң баштыңы А. А. Громыконуң Адаккы комитеттиң сессиязының ажылының түңнелдериниң дугайында

СЭТА-ның Лондонда корреспондентизинге медеглели

(Төнчүзү. Эгези 3-ну арында).

Ол дугайты чогуур фактылар бо-дур:

Болуңуң үезинде Совет Эвилели биле барыын талакы күрүнелериниң аразынга атомнуг энергияны чүгле тайбың соруглаларга ажыглаар төлээде, атомнуг чепсекти күрүнелериниң чепсегленииишкининден шуут үштүн үндүрбүшаан, атомнуг чепсекти хоруглаар талазы-биле хемчегларни чорудар чурумунуң дугайында айтырыг шынында-ла дугуруштунган турган болгай. Атомнуг чепсекти шуут хоруглаарының чурумунуң дугайында дугуржуушкунну амыдыралга боттандырыш киреринин мурнунда дыка хөй чүүлдер дугайын дугуржур хереглиг турганы-ла шын. Ынчанмыже чөпшээрешкен чүүлдер бизиң бурунгаарлаашкын болуп турган. Атомнуг чепсекти чепсегленииишкининден үштүн үндүрер биле перелеттирер оны шуут хоруглаарының дугайында дугуржуганы күүсеирин контрольдаары берге деп чыдак каккаш, ам ол дугуржуушкунну болай шыйып турарлар-дыр. Атомнуг чепсекти шак ынчаар хоруурунуң дугайын барыын талакы күрүнелериниң төлээлекчилери ам безиң чугаалавастай берген болгаш кажан-бир келир шагда ол айтырыгны түскай иергежээн эртеминиер чугаалажып көөр, харын чүгле чугаалажып көөр үжүрлүг дээр үткалыг домактар-биле кызыгаарлатының турарлар.

Атомнуг чепсекти бүрүн хоруглаар дугайында айтырыгны шинтпирлээрин тодаргай билиннес келир үеже чылыскаш, ол чепсекти бүдүрерин соксадыр дугайында айтырыгны шинтпирлеп апса-ла четчир дээрзинге бистиң бүзүрелирин ораалажып турарлар. Чижээ, атомнуг айтырыгның талазы-биле кандыг-даа дугуржулга чок болуруңуң орнунга, атомнуг чепсекти бүдүрерин соксадыр чорукту дугуржуп алганы дээре, ол безиң бурунгаарлаашкын болур дижип турарлар. Ынчаарга херек кырында барыын талакы күрүнелериниң саналдары ол айтырыгны-даа шинтпирлээр арганы бербейн турар. Херек кырында, атомнуг чепсек дугайында олларның саналдары, аңаа чепсегленииишкиннерге хамаарышкан саналдары-биле бир дөмей, баш бурунгааргы чүзүн-баазын негелделер-биле ораштыр салдының турар, ынчангаш ол талазы-биле бурунгаарлап чоруурунуң кандыг-даа аргазы казытының чок болуп турар. Атомнуг чепсекти бүдүрерин хоруглаарынга чедир, харынга ол чепсекти шылгаарын хоруурунга чедир күүсетиинер үжүрлүг кылдыр оларның идип үндүрүп турар негелдеринiң аразында герман айтырыгны шинтпирлээн таарыштырарының негелдези база салдының турарының чаңгыс ол фактыны тайылбыр негевейн турар дээр дугайын болуула чугаалап турар, а чүл дизе: ону бо чылдың март 19-та Адаккы комитетке киргеи француз-англи саналдарла көрүп турар.

Барыын талакы күрүнелериниң саналдары аңаа чепсегленииишкиннер дугайында айтырыгны-даа, атомнуг айтырыгны-даа, оларны бүрүн-даа, кезик-чамдыктай-даа шинтпирлээр чорукту херек кырында хандырбайн турарын көрүп турар бис. Барыын чүк күрүнелериниң бо саналдарының атомнуг айтырыгга хамаарыштыр шинтпирлээриниң херээнге чүгула базым болур турган ийик.

Бир эвес чугаалажылгалар чоруп турла чугаалаштының турган чүгле кол айтырыгларны ап көөр болза, КНО-нуң чепсегленииишкиннер дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адаккы комитединиң эртекен сессиязының түңнелдеринге хамаарыштыр бистиң бодалдарывыс ындыг-дыр.

Чугаалаштының турган айтырыгларга херек кырында дугуржуушкун Адаккы комитетке чедип алдынмаанын чүгле харааладар-апаар-дыр. Совет Эвилели, мурнукузу-биле бир дөмей, чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын шинтпирлээринге дөгүм болзуп дээш күжениишкиннерни үндүрер апаар болгаш соңуургалдыг оске күрүнелер база-ла олче чүгкүүр дээрзинге идегелии илергейлеп турар.

Ол айтырыгның талазы-биле дугуржулганың улустарга амыдыралчы чугула ужур-дузалыын онзалап демеглеп турганының херээ-даа чүү боор. Баштайгы үеде кызыгаарланчак, чүгле чамдык айтырыгларга-даа хамаарыжыр болза, ындыг дугуржулга улустар аразының дүшкүүрүг чоруун улам ынай чавырылыраның, күрүнелер аразынга харылзааларга чогуур идегежилгени тургузарының база бүгүнүнги тайбынны быжыглаарының херээнге чугула бурунгаар базым болур ийик.

Румынияның Ажылчын партиязының 35 чыл болганы

БУХАРЕСТ. Румыниянын Коммунистиг партиязының (Румыниянын амгы Ажылчын партиязы) үндезилетинген хүнүнден бээр 35 чыл болган.

Ол төөгүлүг болуушкунну ажылчын аңгы болгаш бүгү румын улус улуг политиктиг болган күш-ажыл-чы көлүрүүшкүнүнүң байдалынга демеглээн. Чуруттун бүдүрүлгелериниге, албан черлериниге, хоорайларынга болган суурларынга байырлыг хуралдар, кежээлер, ажылчын шинчээшкининиң киржикчилери-биле, партияның хоочун кежигүннери-биле ажылчы чонна-рының ужуражышкыннары болгулаан.

Алдарлыг ойну холбаштыр Бухаресттиге найыслалдың аныыктар активиниң хуралы болган, аңаа Румыниянын ажылчын партиязының ТБ-зының Политбюро кежигүнү Н. Чаушеску иштекел кылган.

Төп солуннар партияның 35 чыл ооңга холбаштырган хөй санныг материалдарны парлаан. Мурнуку үүлдер, партияның бирги съездизиниң киржикчилериниң сактышкыннары, партия төөгүзүнүң документилер болгаш өске-даа материалдар парлатынган.

(СЭТА).

Совет дайынчыларның Берлинде хөөрлеринге чечектер салганы

БЕРЛИН. Берлинни хостаанының хүнүң таварыштыр ол хоорайны хостаары дээш өлген совет дайынчыларның хөөрлеринге чечектерни аппарып салырының ёзулалы май 8-те болган.

Трептов-паркка чечектерни салырының ёзулалынга ГСЧП ТБ-ның бирги секретары болгаш Герман Демократтыг Республиканың премьер-министрининиң оралакчызы Вальтер Ульбрихт, ГДР-нин премьер-министрининиң оралакчылары В. Штоф, Ф. Эльснер, Л. Больц болгаш О. Нушке, Демократтыг Германияның Национал фронтузунуң Национал чөвүлелининиң даргазы Э. Борренс, Улуг Берлинниң обер-бургомистри Ф. Эберт, ГСЧП ТБ-ның Политбюрозунуң кежигүннери база кежигүннерге кандидаттар, министрлер, демократтыг партияларның болгаш массалыг организацияларның төлээлекчилери, ССРЭ-нин ГДР-де элчизиниң Г. М. Пушкин база дипломаттыг корпустуң өске-даа кежигүннери олурушкан.

Герман Демократтыг Республиканың президентизинден, ГСЧП ТБ-дан, ГДР-нин Улус палатазындан болгаш Чер палатазындан, ГДР-нин Министрлер Чөвүлелинден, Германияның Коммунистиг партиязындан, элчин болгаш төлээ черлериниден, Берлинниң бүдүрүлгелериниң база албан черлериниң ажылчы чоннарындан чечектерни аппарып салгылаан.

Совет элчин черинден, Германияда совет шеригларының кол командылакчызындан болгаш дайынчыларындан чечектерни база аппарып салган.

Совет дайынчыларга турасказалдың чапында болган митингиге ГСЧП ТБ-ның Политбюрозунуң кежигүнү болгаш ГДР-нин премьер-министрининиң оралакчызы Ф. Эльснер, премьер-министрнин оралакчызы болгаш даштыкы херектер министри Л. Больц олар чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

ПУР-нуң Күрүне чөвүлелинде

ВАРШАВА. Польша Улус Республиканың Бүрүне чөвүлели Министрлер чөвүлелининиң даргазының оралакчызы албан-лужаалдан Якуб Берманны хостаан. Бүрүне чөвүлели Министрлер Чөвүлелининиң даргазының оралакчызынга Евгений Ставинскийни Чиик үлетпүр министрининиң хүлээгезин катай күүсеири-биле томуйлаан.

(СЭТА).

Иосип Броз-Титонуң Францияда чоруп турары

ПАРИЖ. Француз-югослав чугаалажышкыннар май 8-те Парижте эгелээн, аңаа Францияның талазынган Министрлер Чөвүлелининиң даргазы Ги Молле, даштыкы херектер министри Кристиан Пино, Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының талазынган президент Иосип Броз-Тито болгаш даштыкы херектериниң талазы-биле бүрүне секретары Боча Попович олар киришкен.

Чугаалажышкыннарның найыралдыг ёзуга болуп эрткенин болгаш оларның май 11-де уламчылаарын май 8-те ийи шак ажыг үргүлүлээн хуралдың доозулган сөөлүнде парлалганын төлээлекчилеринге Ги Молле медеглээн.

Француз чазактың баштыныың немец чугаалааны болза, баштайгы ээлчегде француз-югослав харылзааларга хамаарышкан айтырыгларны, а ол ышкаш «чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң амгы байдалын» чугаалажып көрген. Францияның Сонгу Африкада, ыангыы Алжирде политиказының дугайын Титога чугаалааның Ги Молле медеглээн. Май 8-те хуралды сөөлүүредир чугаалажышкыннарның киржикчилери Чөөн болгаш Барыын чүктүн аразында харылзааларның ниити айтырыгларын чугаалажып киришкеннер.

(СЭТА).

НАТО-нуң чөвүлелининиң сессиязы

ПАРИЖ. Сонгу-атлантика эвилелининиң (НАТО) чөвүлелининиң сессиязы май 5-те кежээ орай доозулган. Аңаа хамаарыштыр кылган дыңнадылган билдининиң турары болза, Совет Эвилелининиң чорулуп турары тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының политиказы улустар аразының дүшкүүрүлүг чөрүүн кошкалырынга чедирген деп хүлээп көөр үжурга НАТО чөвүлелининиң сессиязының киржикчилери таварышканнар. «Атлантика ниитилежилгезининиң улустарының аразында харылзааларны тодаргайлап турар КНО-нуң Уставының ол принциптери келишиниге барып Совет Эвилелиниң болгаш барыын талакы улуг күрүнелерниң аразынга харылзааларны база тодаргайлап болур дээрзинге идеген болур-дур»—деп дыңнадылга чугаалап турар.

Ынчалзажок, ук дыңнадылгның авторлары НАТО-нуң дайынзырак угланышкынын болгаш ол организацияның моон сонгаар-даа туруп турарын камгалаар дээш бадыткан турары болза, барыын талакы чурттарны «камгалазарынга НАТО-ну тургузары эргежок чугула болган, аңаа Францияның, Англияның, Турцияның, Грецияның, Италияның, Канаданың, Бирлешкен Америка Штаттарының, Норвегияның, Данияның, Португалияның, Бельгияның, Голландияның, Люксембургуң, Исландияның, Германияның Федеративтиг Республиказының, Улуг Британиянын, Грециянын, Турциянын болгаш Бирлешкен Америка Штаттарының төлээлерни чажырар дээн оралажышкынны илередип турар.

ЛОНДОН. Дыка хөй айтырыгларның талазы-биле ук сессияга илерээн шынгыы чөрүлээлерни НАТО-нуң чөвүлелининиң сессиязынга хамаарыштыр воскресенье үнер солуннар боттарының тайылбырларынга хамыктың мурнунда демеглээн.

«Обсервер» солуун ол темага хамаарыштыр Абистер Бьюкеннинг «НАТО айылда» деп эгелиг гускай чүүлүн парлаан. Ук чүүлде чугаалап турары болза, «ол организацияның моон сонгаарғы салым-чолуңга, оон күүсеирге болгаш ажыктыынга НАТО-нуң кежигүннериниң идегевес иеруунуң болалы мурнуку айларда-ла үзүп келген болгаш хенертен дашкаар үзүп келген».

«НАТО-нуң политиктиг каттышкан чорук орустарның кандыг-бир чимизенииишкиннериниң түңнелинде эвес, а харын НАТО-нуң чурттары бодунуң ол эвилелиниң мурнунда боттарының хүзээгелерни бирги черже салырын күзевейн турар ийик пе, азы салын шыдавастар болганының үжурунда айылыыг кылдыр үредген. Великобритания, Греция, Турция болза, Бирлешкен Америка Штаттарының, Франциянын политиказы НАТО-нуң кежигүннери оон өөрениниң шынгыы айылызыныышкынын болдуруп турар. Исландия болза, бодунуң девискээринге америк шеригларни хевээр артырарын чөпшээрээриниден ойталавышаан, Арктиканың чугула харылзаа ылчырбезин чоокта чаа шелиишкен» деп автор уламчылап медеглээн.

«Обсервер» солуунуң Парижте корреспондентизиниң демеглеп турары болза, «удавас келир үеде НАТО бүт кырынга туруп шыдавас апаар дээрзинге чазактың бүзүрээнин база ол организацияның моон сонгаарғы салым-чолуңга хамаарыштыр ханы чөрүлээлерниң барын Сонгу-атлантика эвилелиниң даштыкы херектер министрлериниң чөвүлелининиң сессиязы илереткен». Корреспондентиниң сөстерин ёзугаар алырга Пинонуң саналы-биле (экономиктиг дузалаачыны көргүүр талазы-биле КНО-нуң чанында органны тургузар дугайында) чөпшээрешпээн чорук Барыын чүктүн моон сонгаарғы ышкыры политиказының дугайында айтырыгның талазы-биле НАТО-да ханы чөрүлээлерниң бир болуп артып турарын херек кырында көргүскен.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

КНО-нуң чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адаккы комитединиң сессиязынга барыын талакы күрүнелериниң медеглели

ЛОНДОН, май 6. (СЭТА). КНО-нуң чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адаккы комитединиң сессиязында Баттышкан Штаттарның, Баттышкан Хаан черинин, Баңаданың болгаш Франциянын төлээлериниң медеглелин мында чарлаан. Чепсегленииишкиннерни дүжүрер айтырыгның талазы-биле барыын талакы күрүнелериниң Адаккы комитетке киирген саналдарын оң медегледе тайылбырлап турар. Ол саналдарны боттандырарын «үе-чалалар» аайы-биле көрүп турар, бир үе-чаладан өске үе-чалаже шылчиишкинни «чугула политиктиг айтырыгларны шинтпирлээриниден» хамаарылгалыг кылдыр тургузуп турар, ынчаарга, чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыгларының талазы-биле дугуруштунган шинтпирни чедип алыры улустар аразының өске айтырыгларын көөрүнге ээн-не таарымчалыг байдалды тургузар ийик.

«Совет төлээлериниң туружунуң болгаш өске дөрт төлээлериниң туруштарының аразында каржыышкыннар Адаккы комитеттиң хуралдарынга шинтпирлетинмээн» деп чүвени төлээлер айыткаш, ынчалзажок дөрт төлээлер ийи янзы бодалдарны эптештирери «болгунар арганы болгаш эргежок чугула» деп бүзүрелии илергейлээн. «Чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайында дугуржулганы чедип алырын» барыын талакы күрүнелер боттарының медеглелдеринде айтып турза-даа, оларның амгы туружу оларның мурнунда-гы саналдарындан ойталаашкын болуп турар болгаш чепсегленииишкиннерни дүжүрер талазы-биле кандыг-даа дугуруштунган шинтпирни чедип албаанының чылдаганы болган деп журналисчи бөлүктер демеглеп турар.

Ийиги беш чыл планының талазы-биле ЧКП ТК-ның директиваларының төлевилели

ПРАГА. Ийиги беш чыл планының (1956—1960 чылдар) талазы-биле Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТБ-зының директиваларының төлевилелин май 4-те солуннарга парлаан.

Директиваларның төлевилели 1955 чылдаазы-биле деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлезин 50 хуу кылдыр көрүп турар. Дайын мурнундагы Чехословакияның үлетпүр бүдүрүлгезиниң бүгү хемчээлинге деңнээрге Чехословакияга үлетпүр бүдүрүлгенин немелде өзүлези беш чылдың дургузунда дыка улуг болур. Аар үлетпүрүг болгаш оон чүрээ—машина тудуушкунуң колдадыр хөгжүдери көрдүнүп турар. Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери 57 хуу, хереглелдиг чүүлдерин бүдүрери 40 хуу өзер. Беш чылдың дургузунда шойну бүдүрери 60 хуу, хүрен хөмүр даштың 49 хуу, кара хөмүр даш 26 хуу өскен турар, электри энергизын бүдүрери 68 хуу, каңны бүдүрери 46 хуу улгадыр. Ылангыя электровозтарның, тепловозтарның болгаш өдээ ажыл-агый машиналарының бүдүрүлгези дыка өскен турар.

Машина тудуунуң продукциязы беш чылда 83 хуу өзер.

Өдээ ажыл-агыйның талазы-биле директиваларның төлевилели ажыл-агыйның социалистиг хевирлерин быжыглаарын болгаш хөгжүдерни көрүп турар, оон түңнелинде чангыс аай өдээ ажыл-агый кооперативтери болгаш күр-ажыл-агыйлар Чехословакияның өдээ черлериниге тергиндээн турар. Директиваларның төлевилелиниге дүүштүр өдээ ажыл-агый продукциязының бүдүрүлгези беш чылдың дургузунда 30 хуу өзер үжүрлүг. Чаа черлерни шингээдип алыры-биле тарызга шөлдерни 230 мун гектарга немештир калбарган турар. Суггаттыг черлериниң шөлдерни база дыка калбарар.

Өдээ ажыл-агый ажылдарын механизастаарының улам ынайгы өзүлези көрдүнүп турар. Ылангыя бүдүрүлгеде эң-не чугула бүгү ажылдарның комплексилиг механизациязы хандыртынар. Чөнүүң амыдыралының деннелин бедиерни, оон чаагай байдалының өзүлезин директиваларның төлевилели көрүп турар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирни 30 хуу улгалыр. Ажыл хүнү беш чыл планының ийиги чартыында чедип шак кылдыр кызырлыр. Ажылчы чоннарның социал хандырыгазы экижилир болгаш ылангыя дузалаачылар көвүдээр. Беш чылдың дургузунда 250 мун квартираларны түзүп кылыр. Баштайгы беш чылдыыга деңнээрге чурттакчыларга эътти 35 хуу, балыкты 42 хуу, сливтиг саржагны 32 хуу, чагны 45 хуу, ристи 132 хуу хөй кылдыр саткан турар.

Бүдүрүлге, албан черлериниге, өдээ ажыл-агый кооперативтеринге, тараачынарның — хуу ажылдыгларның оргузунга айыткан төлевилелди калбаз-биле танышып, чугаалажып көөр. Ийиги беш чыл планының талазы-биле ЧКП ТБ-ның директиваларының төлевилелиг оон сөөлүнде Чехословакияның Коммунистиг партиязының конференциязынга чугаалажып көөрү-биле болгаш бадылазары-биле дамчыдып бээр, ук конференция 1956 чылдың июньда болуп эртер.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң болгаш Францияның аразынга харылзааларны хөгжүдериниң айтырыларының талазы-биле конференция

ПАРИЖ. Француз-совет харылзааларны хөгжүдери дээш национал комитеттиң чылдырганы конференция ийи хүнниериниң дургузунда Парижке болуп эртекен. Национал хуралдың хүндүлүг даргазы Эррио, министрлер Чөвүлелининиң даргазы турган Жозеф Поль Бонкур, хөй-ниити болгаш политиктиг ажылдакчылар Поль Бастид Франсиск, Гэ Робер Локост, чогаалчы Франсуа Мориак, а ол ышкаш Национал хуралдың дыка хөй депутаттары болгаш республика Чөвүлелининиң кежигүннери ол комитеттиң кежигүннери болуп турарлар. Конференцияның ажылынга эртеминиң болгаш культураның сураглыг ажылдакчылары, а ол ышкаш салыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери киришкеннер.

Конференцияның баштайгы хүнү Франциянын болгаш ССРЭ-нин аразынга культурлуг харылзааларның айтырыгларын чугаалажырынга, ийиги хүнү—француз-совет экономиктиг харылзааларны өөренип көөрүнге хамаарышкан. Конференцияның киржикчилери француз-совет салыг харылзааларын, культура солчулгазын хөгжүдер дээш, а ол ышкаш ийи чурттарның төлээлекчилериниң аразынга хууда харылзааларны калбартыры дээш боттарының санал-оналларын бергеннер.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бешки күрүне чээшкини

1956 чылдың апрель 29-та Бухара хоорайга болган ойнап алырының 11-ги тирамының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

Чээшкинниң бүгү разрядтарында серияларның болгаш облигацияларның моон адаанда дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан:

Серияларның №	Облигациялар №	Ойнаашкынның сөөлгү черлери рубльдөөр	Серияларның №	Облигациялар №	Ойнаашкынның сөөлгү черлери рубльдөөр	Серияларның №	Облигациялар №	Ойнаашкынның сөөлгү черлери рубльдөөр
080078	38*)	1.000	087587	49*)	1.000	092904	21*)	1.000
080143	03*)	1.000	087692	03*)	1.000	093045	1—50	200
080145	1—50	500	087735	1—50	200	093088	22*)	1.000
080287	22*)	1.000	087770	17*)	1.000	093322	49*)	1.000
080367	1—50	200	087900	15*)	1.000	093367	48*)	1.000
080602	10*)	1.000	088002	19*)	1.000	093375	21*)	1.000
080624	1—50	200	088062	1—50	500	093377	18*)	1.000
080691	48*)	1.000	088095	08*)	1.000	093418	1—50	200
080814	22*)	5.000	088110	1—50	200	093690	1—50	500
080909	49*)	10.000	088146	10*)	1.000	093725	16*)	1.000
080940	23*)	1.000	088359	1—50	200	093771	1—50	500
081081	42*)	1.000	088408	1—50	200	093902	1—50	500
081373	22*)	1.000	088555	1—50	500	093931	29*)	1.000
081475	1—50	200	088618	48*)	1.000	093953	47*)	5.000
081512	27*)	1.000	088660	41*)	1.000	093990	29*)	1.000
081560	38*)	1.000	088870	1—50	200	094040	40*)	10.000
081733	1—50	200	088877	1—50	200	094096	42*)	1.000
082065	31*)	5.000	088924	25*)	1.000	094202	15*)	1.000
082097	1—50	200	089012	31*)	1.000	094271	1—50	500
082343	17*)	1.000	089028	1—50	500	094337	34*)	1.000
082426	1—50	200	089036	40*)	1.000	094559	07*)	1.000
082693	30*)	1.000	089290	05*)	1.000	094716	19*)	1.000
082818	42*)	5.000	089316	1—50	200	094729	14*)	1.000
083108	03*)	5.000	089387	23*)	10.000	094963	1—50	500
083494	35*)	1.000	089398	1—50	200	095396	1—50	500
083600	32*)	1.000	089410	18*)	1.000	095842	1—50	500
083651	12*)	1.000	089551	29*)	1.000	096027	1—50	200
083678	1—50	500	089597	28*)	25.000	096087	1—50	200
083725	49*)	1.000	089635	20*)	1.000	096186	23*)	1.000
083748	1—50	500	089760	1—50	200	096209	23*)	5.000
083863	10*)	1.000	090154	42*)	1.000	096357	1—50	200
083917	13*)	1.000	090315	22*)	1.000	096400	15*)	10.000
083965	1—50	200	090451	37*)	1.000	096528	1—50	200
083988	1—50	500	090489	24*)	1.000	096743	29*)	5.000
084023	32*)	1.000	090510	04*)	1.000	096792	14*)	1.000
084038	04*)	1.000	090645	1—50	200	096863	44*)	1.000
084173	25*)	1.000	090679	08*)	1.000	096909	1—50	200
084315	1—50	200	090716	1—50	500	096950	27*)	1.000
084359	1—50	500	090762	1—50	500	097148	1—50	200
084560	12*)	1.000	090918	1—50	200	097163	21*)	1.000
084762	37*)	1.000	090953	28*)	1.000	097224	1—50	500
084988	02*)	1.000	091000	1—50	200	097238	1—50	200
085060	1—50	500	091023	30*)	1.000	097326	36*)	1.000
085122	40*)	1.000	091262	1—50	200	097378	05*)	1.000
085135	1—50	200	091482	47*)	1.000	097406	31*)	1.000
085169	25*)	1.000	091600	02*)	1.000	097439	25*)	1.000
085217	41*)	1.000	091623	25*)	5.000	097500	1—50	200
085310	43*)	1.000	091674	1—50	200	097665	35*)	1.000
085367	05*)	5.000	091683	1—50	200	097867	01*)	1.000
085456	46*)	10.000	091734	29*)	1.000	098312	46*)	1.000
085464	41*)	1.000	091872	19*)	1.000	098509	19*)	1.000
085609	1—50	200	092017	1—50	200	098519	49*)	1.000
085742	10*)	1.000	092028	1—50	500	098907	1—50	200
086554	10*)	1.000	092079	29*)	5.000	098953	31*)	1.000
086565	02*)	1.000	092469	1—50	200	099107	02*)	1.000
087004	1—50	200	092691	1—50	200	099370	40*)	1.000
087058	21*)	1.000	092695	43*)	1.000	099578	09*)	1.000
087080	15*)	1.000	092725	19*)	1.000	099612	1—50	200
087136	35*)	1.000	092746	32*)	1.000	099626	48*)	1.000

Бо серияның облигацияларының оон арткан 49 дугаарларынга 200—200 рубльдиң ойнаашкыннары таварышкан.

Күркүш-ажыл ажаалга кассаларының болгаш Күркредиттиң Тыва автономнуг область эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторүң оралакчызының, иштики информация кидизининиң — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, өдээ ажыл-агый кидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кидистериниң база бухгалтериязының 3—68.

№ ТС—00320. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАРЫ

1925 чылда үдезилетиглеген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
13
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 97 (3550)

Өртээ 20 коп.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинде хамаатыларның назылап кыраанда, күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкынганда болгаш аарыг болган таварылгада, материалдыг хандырылга алыр эргези Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чаа-сал алышкынналарының бирээзи болуп турар болгаш ССРЭ-ниң Конституциязы-биле бижыглатынган.

ССРЭ-де тургустунган социалистиг тургузуг пенсия хандырылгазын магадылап турар, кижини кижи мөлчүүр чорукту, ажыл чокталышкынны болгаш ажылчы чоннарның даартагы хүнүнге бүзүревес чорукту социалистиг тургузугнуң байдалдарында кезээ мөнгеде узуткаан. Совет күрүнеде пенсия хандырылгазын бүрүнү-биле күрүненин болгаш ниитининг акша-хөреңгилерининг күсели-биле боттандырып турар.

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелинде

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели күрүне пенсияларының дугайында айтырыгны көргөн болгаш күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелин ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң сессиязынга бадыладыры-биле киирер деп шиитпирни хүлээп алган.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИ

КҮРҮНЕ ПЕНСИЯЛАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ХООЙЛУ

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинде хамаатыларның назылап кыраанда, күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкынганда болгаш аарыг болган таварылгада, материалдыг хандырылга алыр эргези Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чаалап алышкынналарының бирээзи болуп турар болгаш ССРЭ-ниң Конституциязы-биле бижыглатынган.

ССРЭ-де тургустунган социалистиг тургузуг пенсия хандырылгазын магадылап турар, кижини кижи мөлчүүр чорукту, ажыл чокталышкынны болгаш ажылчы чоннарның даартагы хүнүнге бүзүревес чорукту социалистиг тургузугнуң байдалдарында кезээ мөнгеде узуткаан. Совет күрүнеде пенсия хандырылгазын бүрүнү-биле күрүненин болгаш ниитининг акша-хөреңгилерининг күсели-биле боттандырып турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле социалистиг ыдык-агыйының хөгжүдезинге совет улустуң чедип алган чедиишиннери пенсия хандырылгазының херээн амгы үеде улам ынай эвижиндерни боттандырар аргаын берип турар.

Ол соруга-биле Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединиң докладчызы-болза:

I.
НИИТИ СААВЫРЛАР

1 чүүл. Күрүне пенсиязын алыр эргелиглер:

а) ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар;

б) шериг албанныглар;

в) дээди, ортумак түркбай өөредилге черлериниң, училищелериниң, кадрлар белеткээр таалазы-биле школаларның болгаш курстарның өөренчиктери;

г) күрүне азы хей-ниити хүзөлгелерин күүседири-биле холбаштыр инвалид апарган өске-даа хамаатылар;

д) бо чүүлде айыттынган хамаатыларның өг-бүлелериниң кежигүннери азырадыкчызын ышкынган таварылгада.

2 чүүл. Бо Хоойлу ёзугаар күрүне пенсияларын:

а) назылап кыраан талазы-биле;

б) инвалид болгу берген талазы-биле;

в) азырадыкчызын ышкынган таварылганың талазы-биле тыпсыр.

3 чүүл. Харугла янзы-бүрү пенсиялар алыр эргелиг хамаатыларга оларның алган ёзугаар чангыс пенсиязын тыпсыр.

4 чүүл. Пенсиялар төлевирин ССРЭ-ниң күрүне бюджединг ёзугаар чыл бүрү бөлүп турар акша-хөреңгилерин, ооң иштинде күрүненин социал страхованиезиниң бюджеди ёзугаар акша-хөреңгилерин күсели-биле, ажыл төлевириндең кандыг-даа тудуш алышкынналар чокка күрүне хандырар.

5 чүүл. Пенсияларга үндүрүглер онаавас.

II.
НАЗЫЛАП КЫРААН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ПЕНСИЯЛАР

6 чүүл. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар назылап кырааң талазы-биле пенсия алыр эргелиг:

ар улус — 60 хар четкенде болгаш 25 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгда.

херээженнер — 55 хар четкенде болгаш 20 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгда.

Назылап кыраан талазы-биле чингелделиг байдалдарга пенсия алыр эргелиглер болза:

а) ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны бүдүрүлгелериниң, цехтериниң, профессияларның болгаш албан-дужаалдарның данзызын ёзугаар — чер аданың ажылдарында, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарда болгаш изиг цехтерде ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар:

ар улус — 50 хар четкенде болгаш 20 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгда;

херээженнер — 45 хар четкенде болгаш 16 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгда;

б) ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны бүдүрүлгелериниң, цехтериниң, профессияларның болгаш албан-дужаалдарның данзызын ёзугаар — күш-ажылдың аар байдалдарлыг өске-даа ажылдарда ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар:

ар улус — 55 хар четкенде болгаш 25 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгда;

херээженнер — 50 хар четкенде болгаш 20 чылдан эвээш эвес ажыл стажтыгда.

Ажылчын азы албан-хаакчы, бир эвес аңаа пенсия тыпсырынга аргежок чугула стажтың чартыынган эвээш эвес кезии чингелделиг байдалдарга пенсия алыр эргени берип турар чогуур ажылдарга (соңнай ажылдан турган черинден хамаарылга чокка) онаажып турар болза, назылап кыраан талазы-биле чингелделиг байдалдарга пенсия алыр эргелиг.

Ажылдап турарының үезинде пенсия тыпсырынга аргежок чугула назы чеде берген, ынчаарга долу пенсия тыпсырынга ажылының стажы четпес, ынчалзажок 5 чылдан эвээш эвес ажылдан ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга пенсияны бар пропорционалдыг стаж ёзугаар, ынчалзажок долу пенсияның дөрттүң бириндең эвээш хемчээлге тыпсыр.

7 чүүл. Назылап кыраан талазы-биле пенсияларны дараазындагы хемчээлдерге тыпсыр:

Айда ажыы рубль-биле	Ажыында хамаарыштыр пенсия хуу-биле	
	Чер аданың ажылдарында, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарда болгаш изиг цехтерде ажылдап турарларга анги ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга	Чер аймагның ажылдарында, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарда болгаш изиг цехтерде ажылдап турар ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга
350 чедир (шүүтүүлүн)	100	100
350-ден 500 чедир	85	90
500-тен 600 чедир	75	80
600-тен 800 чедир	65	70
800-тен 1.000 чедир	55	60
1.000 болгаш ооң өрү	50	55

Ажыктың айыттынган разрядтарының түс бүргүзүнүң талазы-биле пенсия (немелде чокка) мурнундагы разряд талазы-биле ең улуг пенсиядан (немелде чокка) эвээш эвес болур.

Назылап кыраан талазы-биле пенсияның ең бичe хемчээлин айда 300 рубльге доктаадыр.

Назылап кыраан талазы-биле пенсияның ең улуг хемчээлин айда 1.200 рубльге доктаадыр.

8 чүүл. Назылап кыраан талазы-биле пенсияларга дараазындагы немелдерни (пенсияның ең улуг хемчээлин барымдаалап) доктаадыр:

а) ажылының 15 чыл ажыг узуктел чок стажы дээш — пенсияның 10 хуузун;

б) боттарының өг-бүлезининиң азыралында күш-ажыл кылып шыдаар аргазы чок кежигүннерлиг, ажылдавайн турар пенсионерлерге: өг-бүлезинде күш-ажыл кылып шыдаар аргазы чок бир кежигүнүүгде — пенсияның 10 хуузун; өг-бүлезинде күш-ажыл кылып шыдаар аргазы чок ийи азы оон-даа хөй кежигүннерлигде — пенсияның 15 хуузун.

9 чүүл. Ажылдап турар пенсионерлерге назылап кыраан талазы-биле пенсияны бир эвес оларның ажыы пенсия тывысканының соонда (пенсияның түүн санаваска) 1.000 рубльден ашпайн турар болза айда 150 рубль хемчээлге төлээр.

Назылап кыраан талазы-биле пенсияны чер аданың ажылдарында, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарда болгаш изиг цехтерде ажылдап турарларга анги ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга пенсия алыр эргелиг болза, ол пенсияны ажыы тывыскан пенсияның 50 хуузу хемчээлге төлээр.

10 чүүл. Эргежок чугула стажтыг, ынчалзажок назылап кыраан талазы-биле пенсия алыр эргени берип турар назы четпейн тургаш ажылдавайн барган ажылчынга азы албан-хаакчыга пенсияны ол назы четкенде тыпсыр.

11 чүүл. Назылап кыраан талазы-биле пенсияларны ажыы кылып шыдаар, шыдавас байдалындан хамаарылга чокка бүгү назынында тыпсыр.

III.
АЖЫЛЧЫННАРГА БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРГА ИНВАЛИД ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ПЕНСИЯЛАР

12 чүүл. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар инвалид апарганда, тодаргайларга күш-ажыл кылып шыдаар аргазын доктамал азы ур ышкынганда инвалид талазы-биле пенсия алыр эргелиг.

Инвалид талазы-биле пенсияны, бир эвес ажылдап турганының үезинде азы ажылдавайн барганының соонда инвалид болу берген болза тыпсыр.

13 чүүл. Күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкынганының чадазындан хамаарыштыр инвалидтерни үш бөлүкке чарар.

Инвалид талазы-биле бөлүктерни тодаргайларын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң докладчыл турары чуруу-биле эмчи-күш-ажыл экспертиттериниң комиссиялары чорудар.

14 чүүл. Инвалид талазы-биле пенсияларны күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкынганда дараазындагы чүүлдерге барымдаалап тыпсыр:

а) күш-ажыл талазы-биле кемнээниң азы үргүлчү аараазы;

б) ниити аараазы.

Ажыл-биле холбаа чок кемнээниниң ужурунда күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкынганда пенсияларны ниити аараазының ужурунда күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкынганда ышкаш кылдыр тыпсыр.

15 чүүл. Күш-ажыл талазы-биле кемнээниниң азы үргүлчү аараазының ужурунда инвалид талазы-биле пенсияларны ажыл стажындан хамаарылга чокка тыпсыр.

Ниити аараазының ужурунда инвалид талазы-биле пенсияларны ажылының чогуур стажы барза тыпсыр. Эргежок чугула стажтың үргүлчүзелиин (назыны, ар, херээжени, ажылының бүдүүн хамаарылга чокка) ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели доктаадыр.

20 хар четпейн тургаш ниити аарыг ужурунда инвалидтер болу берген ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга пенсияларны ажыл стажындан хамаарылга чокка тыпсыр.

16 чүүл. Күш-ажыл талазы-биле кемнээниниң азы үргүлчү аараазының ужурунда инвалид талазы-биле ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга пенсияларны дараазындагы хемчээлдерге тыпсыр:

а) I бөлүктүң инвалидтерниге — айда 500 рубль чедир ажыктан 100 хуу, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

б) II бөлүктүң инвалидтерниге — айда 450 рубль чедир ажыктан 90 хуу, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

в) III бөлүктүң инвалидтерниге — айда 400 рубль чедир ажыктан 65 хуу, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну.

Чер аданың ажылдарында, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарында болгаш изиг цехтерде ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга ниити аарыг ужурунда инвалид талазы-биле пенсияларны дараазындагы чингелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтерниге — 100 хуу
II бөлүктүң инвалидтерниге — 90 хуу
III бөлүктүң инвалидтерниге — 65 хуу
} айда 600 рубль чедир ажыындан, база ооң кырынга өске ажыындан 20 хууну

Күш-ажылдың аар байдалдарлыг өске ажылдарында ажылдап турар ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга күш-ажыл талазы-биле кемнээниниң азы үргүлчү аараазының ужурунда инвалид талазы-биле пенсияларны дараазындагы чингелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтерниге — 100 хуу
II бөлүктүң инвалидтерниге — 90 хуу
III бөлүктүң инвалидтерниге — 65 хуу
} айда 500 рубль чедир ажыындан, база ооң кырынга өске ажыындан 15 хууну.

Пенсияларның ең бичe хемчээлдерни: инвалидтиң I бөлүүнүң талазы-биле — айда 360 рубль; II бөлүктүң талазы-биле — 285 рубль; III бөлүктүң талазы-биле — 210 рубль кылыр доктаадыр.

Пенсияларның ең улуг хемчээлдерни: инвалидтиң I бөлүүнүң талазы-биле — айда 1200 рубль; II бөлүктүң талазы-биле — 900 рубль; III бөлүктүң талазы-биле — 450 рубль кылыр доктаадыр.

17 чүүл. Ниити аараан ужурунда инвалид талазы-биле ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга пенсияларны дараазындагы хемчээлдерге тыпсыр:

а) I бөлүктүң инвалидтерниге — айда 500 рубль чедир ажыктан 85 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

б) II бөлүктүң инвалидтерниге—айда 450 рубль чедир ажыктан 65 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

в) III бөлүктүң инвалидтерниге — айда 400 рубль чедир ажыктан 45 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну.

Чер аданың ажылдарында, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарында болгаш изиг цехтерде ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга ниити аарыг ужурунда инвалид талазы-биле пенсияларны дараазындагы чингелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтерниге — 85 хуу
II бөлүктүң инвалидтерниге — 65 хуу
III бөлүктүң инвалидтерниге — 45 хуу
} айда 600 рубль чедир ажыындан, база ооң кырынга өске ажыындан 20 хууну.

Күш-ажылдың аар байдалдарлыг өске ажылдарында ажылдап турар ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга ниити аарыгның ужурунда инвалид талазы-биле пенсияларны дараазындагы чингелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтерниге — 85 хуу
II бөлүктүң инвалидтерниге — 65 хуу
III бөлүктүң инвалидтерниге — 45 хуу
} айда 500 рубль чедир ажыындан, база ооң кырынга өске ажыындан 15 хууну.

Пенсияларның ең бичe хемчээлдерни: инвалидтиң I бөлүүнүң талазы-биле — айда 300 рубль; II бөлүүнүң талазы-биле — 230 рубль; III бөлүүнүң талазы-биле — 160 рубль кылыр доктаадыр.

Пенсияларның ең улуг хемчээлдерни: инвалидтиң I бөлүүнүң талазы-биле — айда 900 рубль; II бөлүүнүң талазы-биле — 600 рубль; III бөлүүнүң талазы-биле — 400 рубль кылыр доктаадыр.

Ажылчын азы албан-хаакчы, бир эвес аңаа пенсия тыпсырынга аргежок чугула стажтың чартыынган эвээш эвес кезии чингелделиг хемчээлдерге пенсия алыр эргени берип турар чогуур ажылдарга (соңнай ажылдан турган черинден хамаарылга чокка) онаажып турар болза, назылап кыраан талазы-биле чингелделиг байдалдарга пенсия алыр эргелиг.

Ажылдап турарының үезинде I азы II бөлүктүң инвалидтери апарган ажылчыннарга болгаш албан хаакчыларга, бир эвес олар долу пенсия тыпсырынга ажылының четчир стажы чок болур болза, пенсияны бар пропорционалдыг стажын ёзугаар, ынчалзажок долу пенсияның дөрттүң бириндең эвээш эвес хемчээлге тыпсыр.

18 чүүл. Инвалид талазы-биле пенсияларга дараазындагы немелдерни (пенсияларның ең улуг хемчээлдерин барымдаалап) доктаадыр:

а) ниити аарыг ужурунда I болгаш II бөлүктериниң инвалидтеринге ажылының 10-дан 15 чыл чедир үзүктел чок стажы дээш — пенсияның 10 хуузун, 15 чылдан өрүде — пенсияның 15 хуузун;

б) боттарының өг-бүлезинин азыралында күш-ажыл кылып шыдаар аргажок кежигүннериниг I болгаш II бөлүктериниң ажылдавайн турар инвалидтеринге (инвалидинин чылдагаанындан хамаарылга чокка): өг-бүлезинде күш-ажыл кылып шыдаар аргазы чок бир кежигүнүүгде — пенсияның 10 хуузун; өг-бүлезинде күш-ажыл кылып шыдаар аргазы чок ийи азы оон-даа хөй кежигүннерлигде — пенсияның 15 хуузун;

в) I бөлүктүң инвалидтеринге (инвалидинин чылдагаанындан хамаарылга чокка) оларны ажаал-тежээринге — пенсияның 15 хуузун.

Ниити аарыг ужурунда I бөлүктүң инвалидтеринге немелдерниң ниити түүү пенсияның 30 хуузунган ашпас болур.

19 чүүл. Инвалидтерге—60 хардан өрү ар улустарга болгаш 55 хардан өрү херээженнерге инвалид талазы-биле пенсияларны бүгү назынында тыпсыр. Ол инвалидтерниң херечилелин дагын кылырда чүгле оларның билдиринишкинии ёзугаар чорудар.

Инвалид талазы-биле пенсияларны өске инвалидтерге күш-ажыл кылып шыдаавас бүгү үезинин ниитинде тыпсыр.

20 чүүл. Кандыг-бир тывар ажыктыг I болгаш II бөлүктериниң инвалидтеринге пенсияны ажыындан хамаарылга чокка долузу-биле төлээр.

III бөлүктүң ажылдап турар инвалидтеринге пенсия төлээрге пенсияны болгаш ап турар ажыы пенсия тыпсырының мурнунда бүгү ажыының ниити түүнүнден ашпайн турар ыңыг хемчээлге төлээр, ынчалзажок тывыскан пенсияның бүгү таварылгаларда 50 хуузунган эвээш эвеске төлээр.

IV.
АЗЫРАКЧЫЗЫ ЫШКЫНДЫРГАН ТАВАРЫЛГАДА АЖЫЛЧЫННАРНЫҢ БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРНЫҢ ӨГ-БҮЛЕЛЕРИНГЕ ПЕНСИЯЛАР

21 чүүл. Азыракчызы ышкындырган таварылгада пенсияны өлген ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының өг-бүлезинге пенсияны азыракчының ажылының стажындан хамаарылга чокка дараазында хемчээлдерге тыпсыр:

а) өг-бүленин ажыы кылып шыдавас үш азы оон хөй кежигүннерниге — азыракчының айда 500 рубль чедир ажыының 100 хуузун болгаш ооң кырынга азыракчының артказ ажыының 10 хуузун;

б) өг-бүленин ажыы кылып шыдавас ийи кежигүннерниге — азыракчының айда 450 рубль чедир ажыының 90 хуузун болгаш ооң кырынга азыракчының артказ ажыының 10 хуузун;

в) өг-бүленин ажыы кылып шыдавас бир кежигүнүге — азыракчының айда 400 рубль чедир ажыының 65 хуузун болгаш ооң кырынга азыракчының артказ ажыының 10 хуузун.

Чер иштинде ажылдарга, күш-ажылдың байдалдары хоралыг ажылдарга болгаш изиг цехтерге ажылдап турган база күш-ажылга кемнээшкининиң азы профессионал аарыгның ужурундан өлген ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезинге пенсияларны дараазында чингелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

өг-бүленин ажыы кылып шыдавас үш азы оон хөй кежигүннерниге — 100 хуузун
өг-бүленин ажыы кылып шыдавас ийи кежигүнүге — 90 хуузун
Өг-бүленин ажыы кылып шыдавас бир кежигүнүге 65 хуузун
} азыракчының айда 600 рубль чедир шалыныңын болгаш ооң кырынга азыракчының артказ шалыныңын 20 хуузун.

Күш-ажылдың байдалдары аар өске ажылдарга ажылдап турган база күш-ажылга кемнээшкининиң азы профессионал аарыгның ужурундан өлген ажылчыннарның болгаш албан хаакчыларның өг-бүлезинге пенсияларны дараазында чингелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

өг-бүленин ажыы кылып шыдавас үш азы оон хөй кежигүннерниге — 100 хуузун
өг-бүленин ажыы кылып шыдавас ийи кежигүнүге — 90 хуузун
өг-бүленин ажыы кылып шыдавас бир кежигүнүге — 65 хуузун
} азыракчының айда 500 рубль чедир шалыныңын болгаш ооң кырынга азыракчының артказ шалыныңын 15 хуузун.

Пенсияларның ең бичe хемчээлдерни ынчаар доктаадыр: өг-бүленин үш болгаш ооң хөй кежигүннерниге — айда 300 рубль; өг-бүленин ийи кежигүннерниге — 230 рубль; өг-бүленин бир кежигүнүге — 160 рубль.

(Төнчүзү 2-ги арынга).

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ТӨЛЕВИЛЕЛИ

КҮРҮНЕ ПЕНСИЯЛАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ХООЙЛУ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Пенсияларның эң улуг хемчээлдерин мынчаар доктаадыр: өг-бүлениң үш болгаш оон хөй кежигүннеринге—айда 1.200 рубль; өг-бүлениң ийи кежигүннеринге — 900 рубль; өг-бүлениң бир кежигүнүнге 450 рубль.

26 чүүл. Ниити аарыглардан өлген болгаш инвалид талазы-биле пенсиялар тыпсырынга эргежок чугула ажыл стажы бар ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезинге пенсияларны дараазында хемчээлдерге тыпсыр:

а) өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас үш азы оон хөй кежигүннеринге — азыракчының айда 500 рубль чедир шалыңының 85 хуузун болгаш ооң кырынга азыракчының арткан шалыңының 10 хуузун;

б) өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас ийи кежигүннеринге — азыракчының айда 450 рубль чедир шалыңының 65 хуузун болгаш ооң кырынга азыракчының арткан шалыңының 10 хуузун;

в) өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас бир кежигүнүнге азыракчының айда 400 рубль чедир шалыңының 45 хуузун болгаш ооң кырынга азыракчының арткан шалыңының 10 хуузун.

Чер адаанда ажылдарга, күш-ажылдың байдалдары хоралыг болгаш изиг цехтерге ажылдарга ажылдап турган болгаш ниити аарыглардан аарааш өлген ажылчыннарның база албан-хаакчыларның өг-бүлезинге пенсияларны дараазында чиигелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас үш азы оон хөй кежигүннеринге — 85 хуузун өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас ийи кежигүннеринге — 65 хуузун өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас бир кежигүнүнге 45 хуузун	азыракчының айда 600 рубль чедир шалыңының болгаш азыракчының арткан шалыңының 20 хуузун.

Ажылдың байдалдары аар өске ажылдарга ажылдап турган база ниити аарыгның ужурундан өлген ажылчын болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезинге пенсияларны дараазында чиигелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас үш азы оон хөй кежигүннеринге — 85 хуузун өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас ийи кежигүннеринге — 65 хуузун өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас бир кежигүнүнге 45 хуузун	азыракчының айда 500 рубль чедир шалыңының болгаш азыракчының арткан шалыңының 15 хуузун.

Пенсияларның эң биче хемчээлдерин мынчаар доктаадыр: өг-бүлениң үш азы оон хөй кежигүннеринге — айда 300 рубль; өг-бүлениң ийи кежигүннеринге — 230 рубль; өг-бүлениң бир кежигүнүнге — 160 рубль.

Пенсияларның эң улуг хемчээлдерин мынчаар доктаадыр; өг-бүлениң үш азы оон хөй кежигүннеринге — айда 900 рубль; өг-бүлениң ийи кежигүннеринге — 600 рубль; өг-бүлениң бир кежигүнүнге — 400 рубль.

Ниити аарыгның ужурундан өлген ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлези бир эвес азыракчыга инвалид талазы-биле пенсия тыпсырынга эргежок чугула болгу дег турган стажының чартыындан эвээш эвес кезии пенсияны чиигелделиг хемчээлдерге (азыракчының сөөлгү ажылдап турган черинден хамаарылга чокка) алыр эргени берип турар ажылдарга эрткен болза, пенсияны чиигелделиг хемчээлдерге алыр эргелиг.

Составында ада-иезиниң ийилдирзин ышкынган (шуут өскүс) уруглар, азы өлген бот-иениң уруглары бар өг-бүлеге пенсияны күш-ажылга кемдээшкиниң азы профессионал аарыгның ужурундан азыракчызын ышкынган өг-бүлелерге доктаатынган хемчээлдер ёзугаар тыпсыр.

Ажыл үезинде өлген ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезиниң кежигүннери бир эвес олар инвалид талазы-биле долу пенсия тыпсырынга четчир стаж чок турган болза, пенсияны азыракчының ажылының пропорционалдыг стажының, ынчалза-даа долу пенсияның дөрттүң биринден эвээш эвес хемчээли-биле тыпсыр.

27 чүүл. Азыракчызын ышкынган таварылгада пенсияларга дараазында немелделерни доктаадыр (пенсияларның эң улуг хемчээлдериниң чижээ-биле):

а) күш-ажылга кемдээшкиниң азы профессионал аарыгның ужурундан өлген ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезинге, өг-бүлениң ажыл кылып шыдавас үш азы оон хөй кежигүннеринге — пенсияның 15 хуузун;

б) ниити аарыгның ужурундан өлген ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның өг-бүлезинге — азыракчызының ажылының үзүктел чок стажы 10—15 чыл болза — пенсияның 10 хуузун, стажы 15 чылдан өрү болза — пенсияның 15 хуузун.

28 чүүл. Азыракчызын ышкынганы-биле холбаштыр пенсия тывыскан пенсионерлерге пенсияны олар кандыг бир шалыңныг болза база долузу-биле төлеп бээр.

V.
ШЕРИГ АЛБАННЫГЛАРГА БОЛГАШ ОЛАРНЫҢ ӨГ-БҮЛЕЛЕРИНГЕ ПЕНСИЯЛАР

29 чүүл. Анаа дайынчы, сержант болгаш старшина составының хуусаалыг албанын эрттирип турар шериг албанныглары инвалид болу берген таварылгада, а оларның өг-бүлези азыракчызын ышкынган таварылгада пенсия алыр эргелиг.

Ол шериг албанныгларга болгаш оларның өг-бүлелеринге пенсиялар шериг албанының үргүлчүлелинден болгаш шериг албанныгның мурнунда кылып чораан ажылындан хамаарылга чокка тыпсыр.

Мурнунда партизан чораанларга болгаш оларның өг-бүлелеринге пенсияларны шериг албанныгларга болгаш оларның өг-бүлелеринге ышкаш ниити чурум-биле тыпсыр.

Анаа дайынчы, сержант болгаш старшина составының хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларның болгаш мурнунда партизан чораанларның иштинден өлген пенсионерлериниң өг-бүлелери азырадыкчызын ышкынган таварылгада пенсияны алыр эргелиг.

30 чүүл. Шериг албанынга келдиртириниң мурнунда ажылчын ийикпе албан-хаакчы болуп ажылдап чораан болгаш ССРЭ-ни камгалап турган үеде ийикпе шериг албанының өске-даа хүлээлгелерин күүседип тургаш, балыглатырганының, кергетиргениниң, кемдээниниң ужурунда азы фронтуга чоруп тургаш аараанының ужурунда инвалид болу берген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанында шериг албанныгларга пенсияларны шериг албанынга келдиртир мурнунда ап турганы ажыын барымдаалап тургаш, дараазындагы хемчээлдерге тыспыр:

а) I бөлүктүң инвалидтеринге — айда 500 рубль чедир ажыындан 100 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

б) II бөлүктүң инвалидтеринге — айда 450 рубль чедир ажыындан 90 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

в) III бөлүктүң инвалидтеринге — айда 400 рубль чедир ажыындан 65 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну.

Келдириишкин мурнунда чер адааның ажылдарынга, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарга болгаш изиг цехтерге ажылдап чораан болгаш үстүнде айыткан чылдагааннарның ужурунда инвалид болу берген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанында турган шериг албанныгларга пенсияларны мооң адаанда дараазындагы чиигелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтеринге—100 хууну II бөлүктүң инвалидтеринге— 90 хууну III бөлүктүң инвалидтеринге— 65 хууну	айда 600 рубль чедир ажыындан, база ооң кырынга арткан ажыындан 20 хууну.

Келдириишкин мурнунда берге байдалдарлыг өске-даа ажылдарга ажылдап чораан болгаш үстүнде айыткан чылдагааннарның ужурунда инвалид болу берген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларга, пенсияларны дараазындагы чиигелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтеринге—100 хууну II бөлүктүң инвалидтеринге— 90 хууну III бөлүктүң инвалидтеринге— 65 хууну	айда 500 рубль ажыындан, база ооң кырынга арткан ажыындан 15 хууну.

Пенсияларның эң биче хемчээлдерин: инвалид болганының I бөлүүнүң талазы-биле—айда 385 рубль; II бөлүүнүң талазы-биле — 285 рубль; III бөлүүнүң талазы-биле—210 рубль кылдыр доктаадыр.

Пенсияларның эң улуг хемчээлин: — инвалид болганының I бөлүүнүң талазы-биле — айда 1200 рубль; II бөлүүнүң талазы-биле—900 рубль; III бөлүүнүң талазы-биле—450 рубль кылдыр доктаадыр.

31 чүүл. Шериг албанынга келдиртириниң мурнунда ажылчын азы албан-хаакчы болуп ажылдап чораан болгаш шериг албанының хүлээлгелери-биле холбашпаан ондактыг таварылга түннелинде кемдээниниң, азы фронтуга чорааны-биле холбашпаан аарыгның ужурунда инвалид болу берген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларга пенсияларны, шериг албанынга келдиртир мурнунда ап турганы ажыын барымдаалап тургаш, дараазындагы хемчээлдерге тыпсыр:

а) I бөлүктүң инвалидтеринге—айда 500 рубль чедир ажыындан 85 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

б) II бөлүктүң инвалидтеринге — айда 450 рубль чедир ажыындан 65 хууну; база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну;

в) III бөлүктүң инвалидтеринге — айда 400 рубль чедир ажыындан 45 хууну, база ооң кырынга өске ажыындан 10 хууну.

Келдириишкин мурнунда чер адааның ажылдарынга, күш-ажылдың хоралыг байдалдарлыг ажылдарга, база изиг цехтерге ажылдап чораан болгаш үстүнде айыткан чылдагааннарның ужурунда инвалид болу берген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларга пенсияларны дараазындагы чиигелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтеринге — 85 хууну II бөлүктүң инвалидтеринге — 65 хууну III бөлүктүң инвалидтеринге — 45 хууну	айда 600 рубль чедир ажыындан, база ооң кырынга өске ажыындан 20 хууну.

Келдириишкин мурнунда берге байдалдарлыг өске-даа ажылдарга ажылдап чораан болгаш үстүнде айыткан чылдагааннарның ужурунда инвалид болу берген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларга пенсияларны мооң адаанда дараазындагы чиигелделиг хемчээлдерге тыпсыр:

I бөлүктүң инвалидтеринге — 85 хууну II бөлүктүң инвалидтеринге — 65 хууну III бөлүктүң инвалидтеринге — 45 хууну	айда 500 рубль чедир ажыындан, база ооң кырынга, өске ажыындан 15 хууну.

Пенсияларның эң биче хемчээлдерин: инвалид болганының I бөлүүнүң талазы-биле—айда 330 рубль; II бөлүүнүң талазы-биле—230 рубль; III бөлүүнүң талазы-биле — 160 рубль кылдыр доктаадыр.

Пенсияларның эң улуг хемчээлдерин: инвалид болганының I бөлүүнүң талазы-биле — айда 900 рубль; II бөлүүнүң талазы-биле — 600 рубль; III бөлүүнүң талазы-биле — 400 рубль кылдыр доктаадыр.

32 чүүл. Шериг албанынга келдиртир мурнунда ажылчын база албан-хаакчыт болуп ажылдап чораан болгаш ССРЭ-ни камгалап тургаш, азы шериг албанының өске-даа хүлээлгелерин күүседип тургаш балыглатырганының, кергетиргениниң ийикпе кемдээниниң ужурунда, азы фронтуга чорааш аарыг ужурунда өлген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларның өг-бүлелеринге, пенсияларны азырадыкчызының шериг албанынга келир мурнунда ажылдап турган сөөлгү ажылын болгаш ажыл ажыын барымдаалап, 25 чүүлде доктааткан хемчээлдерге тыпсыр.

33 чүүл. Шериг албанынга келдиртир мурнунда ажылчын азы албан-хаакчыт болуп ажылдап чораан болгаш шериг албанының хүлээлгелерин күүседири-биле холбашпаан ондактыг таварылганың түннелинде кемдээниниң ужурунда, азы фронтуга чорааны-биле холбашпаан аарыг ужурунда, өлген анаа дайынчы составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларның өг-бүлелеринге пенсияларны азыракчының шериг албанынга келир мурнунда сөөлгү ажылын болгаш ажыын барымдаалап, 26 чүүлде айыткан хемчээлдерге тыпсыр.

34 чүүл. Хуусаалыг албанныг сержант болгаш старшина составының шериг албанныгларынга, ефрейторларга болгаш улуг матростарга, а ол ышкаш ол шериг албанныгларның өг-бүлелеринге 30,31,32 болгаш 33 чүүлдерде санатынган пенсияларны, ооң иштинде, эң биче хемчээлдиг пенсияларны 10 хуу (пенсияларның эң улуг хемчээлдерин барымдаалап) өстүрүп бээр.

35 чүүл. Шериг албанынга келдиртир мурнунда ажылчын болгаш албан-хаакчы болуп ажылдап чорбаан анаа дайынчы, сержант болгаш старшина составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларга, база оларның өг-бүлелеринге пенсияларны ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаадып турары чаңгыс-аай хемчээлдерге тыпсыр.

36 чүүл. Шериг албанынга келдиртир мурнунда ус-тывыш кооперациязының артельдериниң кежигүннери болуп ажылдап чораан анаа дайынчы, сержант болгаш старшина составтың хуусаалыг албанынга турган шериг албанныгларга пенсияларны ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар болуп ажылдап чораан шериг албанныгларга ышкаш ниити чурум-биле тыпсыр.

Шериг албанынга келдиртир мурнунда ус-тывыш кооперациязының артельдериниң кежигүннери болуп ажылдап чораан шериг албанныгларның өг-бүлелеринге пенсияларны, ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар болуп ажылдап чораан шериг албанныгларның өг-бүлелеринге ышкаш ниити чурум-биле тыпсыр.

37 чүүл. Анаа дайынчы, сержант болгаш старшина составының хуусаалыг албанында турар шериг албанныгларга болгаш оларның өг-бүлелеринге, пенсияларны тыпсырда бо Хоойлунуң 12 (1 кезээ), 13,19,20,21,22,23,24 болгаш 28 чүүлдеринге хамаарыштыр ажыглаар. Шериг албанынга келдиртир мурнунда ажылчыннар, албан-хаакчылар азы ус-тывыш кооперациязының артельдериниң кежигүннери болуп ажылдап чораан шериг албанныгларга пенсияларны тыпсырда, база-ла бо Хоойлунуң 18 («б» болгаш «в» пунктуларын) чүүлдү, база 27 («а» пунктузун) чүүлдү хамаарыштыр ажыглаар.

38 чүүл. Шериг албанында хуусаадан ажыр туруп турар генералдарның, адмиралдарның, офицерлериниң, анаа дайынчы, сержант болгаш старшина составтың шериг албанныгларының база оларга деңнээн кижилерниң пенсия хандырылгазын, а ол ышкаш оларның өг-бүлелериниң пенсия хандырылгазын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаадып турары чурум-биле болгаш хемчээлдер-биле боттандырар.

VI.
ПЕНСИЯЛАРНЫ САНААРЫ

39 чүүл. Пенсияларны айда херек кырында тыпкан ортумак ажыкты барымдаалап санаар. Ажыл шагындан дашкаар ажылдаанының, ажыл дакпырлаанының ажыл төлевиринден болгаш бир удааның шинчилиг янзы-бүрү төлевирлерден аңгыда, ажыл төлевириниң страхование дадывырлары тыртар бүгү хевирин ол ажыкка кириштирер.

Айның ортумак ажыын санаарда сөөлгү 12 айларны ийикпе азы пенсиялар дилеп келгеннерниң күзээнин ёзугаар, пенсиялар дилээриниң мурнунда 10 чылдарының иштинден дараалашкан кайы-бир 5 чылдарны барымдаалаар.

40 чүүл. Пенсияны бүгү немелделери-биле кады тыпсырда пенсияларның эң улуг хемчээлдерин база пенсия санаарда барымдаалааны 100 хуу ажыктың хемчээлин барымдаалап чорудар. Ынчалза-даа, бүгү немелделери-биле кады тыпсыр пенсия бүгү-ле таварылгаларда пенсияларның эң бичии хемчеглеринден куду болган туруп болбас.

I бөлүктүң инвалидтеринге, а ол ышкаш азырадыкчызын оскунган, күш-ажыл кылып шыдавас үш ийикпе оон-даа хөй кижилерлиг өг-бүлелерге пенсиялар болза, пенсия санааны ажыктың 100 хуузундан улгаткан туруп болур.

41 чүүл. Көдээ черлерде үргүлчү чурттап турар болгаш көдээ ажыл-агый-биле холбаалыг пенсионерлерге пенсияларны (ооң иштинде эң бичии болгаш эң улуг хемчээлдиин), бо Хоойлуда доктаатынган нормаларның 85 хуузунуң хемчээли-биле тыпсыр.

VII.
БО ХООЙЛУНУ КҮШТҮГ БОЛДУРУП ЧОРУДАРЫНЫҢ ЧУРУМУ

42 чүүл. Бо Хоойлуну күштүг болдуруп чорударының мурнунда тывыстынып турган пенсияларны мооң дараазында чүүлдерни барымдаалап төлээр:

а) бо Хоойлуну ёзугаар элээн хөй пенсияларны алыр эргелиг пенсионерлерге, пенсияларның хемчээлин, бо Хоойлунуң нормаларынга чедир улгаттырары,

б) оон өске пенсионерлерге пенсияны мурнунда тыпсып турган хемчээлдеринге хевээр артырар, ындыг болза-даа, бо Хоойлуда доктаатынган эң бичии хемчээлинден кудулавас, база эң улуг хемчээлинден улгатпас болур;

в) ажылдап турар пенсионерлерге пенсияларны, бо Хоойлуга дүүштүр төлээр (9, 20 болгаш 28 чүүлдер).

43 чүүл. Хөй чылдарда ажылдааны дээш тускай эртемниглериниң тус-тус бөлүктеринге (башкыларга, медицина ажылдакчыларынга болгаш өскелерге-даа), ССРЭ-ниң Чазааның Доктаалы-биле доктаатынган пенсияларны, бо Хоойлуну күштүг болдуруп чоруткуже чедир тыпсып турганы хевээр кылдыр арттырар.

Үр чылдарда ажылдааны дээш пенсияларны тыпсырының болгаш төлээриниң чурумун (ол пенсияларны тыпсыр ажылдакчыларның бөлүүн; мурнунда тыпсып турган болгаш чаа тыпсыр пенсияларның эң бичии база эң улуг хемчээлдерин болгаш өскелерни-даа) тодаргайлаарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге дагзыр.

44 чүүл. Эртем ажылдакчыларын пенсия-биле хандырар дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден бадылаан, Дүрүм-биле доктаатынган эртем ажылдакчыларынга болгаш оларның өг-бүлелеринге, пенсия хандырылгазы хевээр артар. Моон соңгаар-даа эртем ажылдакчыларынга болгаш оларның өг-бүлелеринге пенсияларны айыттынган Дүрүмнү ёзугаар, азы оларның күзээни-биле, бо Хоойлуну барымдаалап тыпсыр.

45 чүүл. Бо хоойлуну барымдаалааш, күрүне пенсияларын тыпсырының болгаш төлеп бээриниң чурумунуң дугайында Дүрүмнү чогаадып үндүрерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге дагзыр. Ылангыя, күрүненин мурнунга онза ачы-хавыяаларлыг болган хамаатыларның болгаш оларның өг-бүлелериниң тус-бүрүзүнге пенсиялар тыпсырының чуруму болгаш хемчээли Дүрүмге көрдүнген турар ужурлуг.

46 чүүл. Бо Хоойлуну 1956 чылдың октябрь 1-ден эгелеп күштүг болдуруп чорудар.

Москва, 1956 чылдың май 8.

Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилелин совет улус изии-биле чүүлдүгзүнүп турар

Москва заводунга митинг

Москваның Владимир Ильич аттыг электромеханика заводунга кадр ажылчыннар болгаш аныяктар күрүне пенсиязының дугайында Хоойлунуң төлевилелин улуг сонуургал-биле номчааннар. Назы-хары чедип, ажылдан чоруур деп барганнар кандыг пенсияны алырын санап турганнар. Кижилер санал-оналын хайныышкынныг чугаалажып турганнар. Ынчангаш олар чаңгыс чүүлге келгеннер: чаңгыс-даа кижиниң чурттаарынга күрүне пенсиязы четчир-дир. А өг-бүлезинде чурттап турарларга мырынай дыка эки. А ындыг кижилер хөй нуруузу-ла болгай.

Хоойлунуң төлевилелин цехтерге, участоктарга, бригадаларга номчаан. Ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш албан-хаакчылар ниити заводтуң митингизинге чыылганнар. Кижи бүрүзүнүң арын-шырайы хөглүг.

Митингини ажытпышаан, партком секретары Ф. Г. Резниченко участок мастери М. И. Алексеевке сөс берген.

— Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилели СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлериниң амыдыралга боттанып турарының дугайын херечилеп турар-дыр. Бистин партиявыстың сөзү ажыл-херектен кажан-даа карышпас—деп ол чугаалаан.

Эш Алексеев барык-ла чартык чүс чыл бүдүрүлге стажтыг. Ооң санап турары-биле алырга 600 рубль ажыг пенсияны ол алган турар. Ооң уруглары эки ажылдап турарлар. Ынчангаш эки, ол чүнү-даа хереглевейн чурттап болур.

Митингиге прессовщик Н. М. Симакова, кол конструктор салбырының бюро начальниги С. И. Николаев олар чүве чугаалааннар. Оларның чугаалары кыска, ынчалза-даа оларның чугааларынга совет чуртта бүгү-ле чүүлдерни улустуң эрге-ажыынга, ажылчы чоннарның эрге-ажыынга кылып турарының дугайында сагыш-бодал илеретинген. Чаа Хоойлунуң төлевилели болза, кижилерниң назылап кыраанында, күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкынганында, а ол ышкаш азырадыкчызын ышкынган таварылгада оларның эң эки хандырылгазынче угланган.

Чээрби беш харлыг токарь А. М. Пескарёвтуң чугаалааны болза, кыраан назынында чыргалдыг адаларынга болгаш иелеринге аныяктар өөрүп турар. Күрүне пенсиязының дугайында Хоойлунуң төлевилели совет кижи бүрүзүнге социалистиг Төрээн чурт дээш чоргаар чоруктуң күзел-соруун болдуруп турар.

Митингиге резолюция хүлээп алган. Ында чугаалап турары болза, заводтуң коллективи күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилелин долузу-биле чүүлдүг деп көрүп турар. Бүдүрүлгенин ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары социалистиг чарышты чаа күш-биле калбартып чорудар, бүдүрүлгечи чаа-чаа чедиишкиннерни [illegible] дип алыр деп хүлээнгеннер.

(СЭТА).

Ленинниң хоорайында

ЛЕНИНГРАД. Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелин үндүргенинге Ленин хоорайның машина тудукчулары, металлургтары, пөс-таавычылары, интеллигенцияның төлээлекчилери, бүгү ажылчы чоннары улуг сеткил ханыышкыны-биле уткааннар. Заводтарның, фабрикаларның цехтеринге, эртем-шинчилел болгаш өөредилге черлеринге болгулаан митингилерге база ол документини таныжып турган беседаларга ук документини изии-биле деткип турарының дугайын ленинградчылар медеглээннер.

Хөй кижи киржикчилиг митингилер металл заводунга болгулаан. Куйбышев ГЭС-ке он бешки машинаны кылып берип турар гидротурбина цехинге бир дугаарында контрольчу мастер А. Родионов чүве чугаалаан. Ол ам чартык чүс чыл күш-ажыл стажтыг, ооң иштинден үш он чылдарны чүгле ол цехинге ажылдап эрттирген. Хоочун бүдүрүлгечиниң чугаалааны болза:

—Хаанныг ёзу-чурумнуң үезинде-ле ажылдап эгелээн мен. Ынчаарда ажылчын кижи кыраанда дузаламчы дугайында бодап безин шыдавас турган. Келир үезинче дидими-биле көөр арганы бистерге чүгле Совет күрүне берген. Назылап кыраанда ажылчы чоннарның дузаламчы алыр эргезин ССРЭ-ниң Конституциязында бижээн. Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилели болза, ол херекке үндезин экижидилгени киирип турар-дыр. Бистерниң, совет кижилерниң дугайында партия болгаш чазактың үргүлчү сагыш салып турар дугайын бо документ бүзүрелдиг херечилеп турар.

Энергетиктиг техниканы тургузары дээш, алдыгы беш чыл планының бирги чылының планын хуусаа бетинде күүседирин хандырары дээш улам-на эки, улам-на бүдүрүмчелиг ажылдаарын турбина тудукчулары хүлээнгеннер.

Селикчи Ф. Чугунов Карл Маркс аттыг заводта дыка хөй чылдарның дургузунда ажылдап турар. Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелин танышпышаан, ол бодунуң бодалдарын илергейлеп [illegible]

(СЭТА).

Улуг өөрүп четириишкин

Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилелин «Тыва тудуг» трестизиниң коллективиниң ажылчыннары, инженерлери, техниктери болгаш албан-хаакчылары кайгамчык улуг сонуургал-биле болгаш өөрүшкү-биле чугаалажып турарлар. Тудугжулар ада сагыш салыышкын дээш бодунуң төрээн Коммунистиг партиязынга болгаш Совет чазаанга улуг өөрүп четириишкинин илергейлеп турар.

Сураглыг дашчы Василий Карпович Цуканов тудугда барык дөртен чыл чыгыы ажылдап турар, ооң он беш чылы Кызылдың тудугларынга эрткен. Мастерниң мергежилдиг холдары ол үениң дургузунда миллион-миллион тууйбуларны болгаш муц-муң кубометр дашты салган. Ол он-он чуртталга бажыңнарын, школаларны, эмнелгелерни тудушкан. Хоочун дашчы каш он аныяк дашчыларны бодунуң мергежилинге өөреткен.

Алдарлыг дашчының маадырлыг күш-ажылын бедин-биле үнелээш ону Төрээн чурт дээди хавыяа—Ленин ордени-биле шаңнаан. Эш Цуканов ам 59 харлыг болза-даа бодунуң ынак ажылында ажылдавышаан. Ол дашчыларның комплексилиг бригадазын удуртуп турар.

Пенсия дугайында Хоойлу төлевилелин танышкаш ооң чугаалааны болза:

— Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кижи дугайында сагыш човаашкыны дээш улуг өөрүшкүмнү илергейлепки дег үнелиг сөстү тыпас-тыр [illegible]. Төрээн чуртумнуң чечектелиишкининге бодумнуң бар аргаларымны болгаш күжүмнү моон соңгаар-даа харам чокка бээри партиянын болгаш чазактың сагыш салыышкынынга күш-ажылчы чөптүг харыым болурун билип турар мен. Мен ам бети дээрге-ле 500—600 рубль хемчээлдиг пенсияны алыр эргелиг мен. Ол болза мээң кыраан назынымда сөглеп четпес улуг аскым кежин болур.

Дашчы Калзаң, хоочун ажылчын Шаравин, инвалид Тартына олар пенсия дугайында Хоойлунуң төлевилелин танышкаш, боттарының сеткил ханыышкынын илергейлеп турарлар. Аркадий Николаевич Женгелев ам алдан харлыг. Ооң чугаалааны болза:

— Мен назылап кыраан-даа болзумза бодумнуң ынак ажылымны каар көңнүм чок. Хире шаам-биле ажылдаар мен. Ол болза кырганнар дугайында сагыш салыышкын дээш совет күрүнемге бараалгаашкыным болур.

Пенсия дугайында доктаал тудугжуларны күш-ажылчы чаа чедиишкиннерже улам сорук киирген. Олар боттарының бүгү күжүн тудуг планын ай санында долдур болгаш ажыр күүседиринче угландырарын хүлээнгеннер.

А. ЛЕПЕШКИН.

Пенсионерлериниң өөрүшкүзү

Тыва автотрест эргелелиниң улуг экономизи, Күш-ажылдың II бөлүүнүң инвалиди эш Я. М. Деревягинниң ажылдаар черинге май 11-де дүштеки чапсар үезинде ооң кады ажылдап турар инвалид эштери чыглып келген.

Олар күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелин «Правда» солундан таныжып көргеннер. Анаа күш-ажылдың II бөлүүнүң инвалиди эш С. Л. Монаков болгаш Ада-чурт дайынының III бөлүктүң инвалиди эш А. Захаров олар олурушкан.

Инвалидтер Хоойлу төлевилелин таныжып чугаалашкаш, бистин дугайывыста, бистерниң өг-бүлелеривистиң дугайында партия болгаш чазак канчаар-даа аажок улуу-биле сагыш човап, биске көргүзүп турар дузаламчының хемчээлин дыка-ла улгаттырган-дыр дижип, бо төөгүлүг херектиң дугайында партияга болгаш чазакка улуу-биле өөрүп четиргенин илередип органнар.

Эш Деревягин Хоойлу төлевилелиниң иштинде ооң бодунга хамаарышкан бөлүктү номчуп база ында пенсиялар хемчээлин самбың-биле санап көргеш, бо үеге чедир 150 рубль түннүг пенсияны ай санында ап чораан кижи мен, ам бо чаа Хоойлу төлевилелин ёзугаар айда 400 рубльди алыр-дыр мен деп улуг өөрүшкү-биле чугаалаарга эш Монаков олургаш, мен силерниң-биле дөмей болгай мен, база 400 рубльди ай санында алыр-дыр мен диди. Анаа олурган база бир кижиден — мен амдыгаа чедир айда 49 рубль ап чоруур кижи болгай мен, ам мээнии каш болур-дур санап көрүнер Яков Михайлович дээрге, эш Деревягин самбынын хап көргеш, силернии айда 230 рубль болур-дур эш Захаров деп тайылбырлады.

Партияның XX съездизиниң эвээш чергениң пенсияларының хемчээлин дыка улгаттырып, а шын эвес бедик пенсияларның хемчээлин элээн кудуладып тургаш, пенсия хандырылгазының айтырыын чурумчудар дугайында төөгүлүг айтыышкынынын херек кырында боттаныышкынын бо Хоойлу төлевилели тодаргай көргүзүп турар-дыр деп инвалидтер улуг хайныгыышкын-биле өөрүп четиргенин илередип турганнар.

Аныяк башкының дуржулгазы

Бижи шынап-ла кандыг-бир ажылы түннелдиг дөзуңканда сагыш-сеткилдин өөрүшкүлүг сергээ кыптыгып турган ышкаш болур.

Башкы Владимир Шонунчапович Тузов Абаканның башкы институдун чедиишкинниг доскаш, дипломну холунга аңнанда оон мурнунда улам улуг делгем ажыттынган.

Ол Улуг-Хем чурттуг, а оболоо ону областтың ыраккы кызыгаар районну Тес-Хемде Берт-Даг чеди чыл школазынче чорударын сүмелээн. Ол күзелдин-биле чөпшөөрешкен. 1953 чылдың августа районнуң башкыларының чөвүлел хуралынга бир-ле дугаарында олурушкан, башкыларның практиктиг ажыл-амыдыралында аңаа таварыжы бөөр хей чүүлдерни билип алгылаан.

Сентябрьниң бир. Аңаа школа директору 5—7 класстарга төрөөн дыл башкылаарын, 5 класстың улуруткучу башкыларын ажылдаарын сүмелээн. Баш конуктар эртикен. Баштайгы хүннерге көөрде, өөреникчилер-биле ажылга чоорту чаңчыгып турган.

Болган чок-ла таваржы бергизээр частырыгларны ол шиитпирлин-биле дораанда эдип ап турган.

Баштайгы бир дугаар чылдың кызымаккай ажылдың дуржулгазы оон оон ынай чедиишкинниг ажылдаарынга улуг чүг толаргай, кинрген чижектери ном шиитинден эвес, а школаның турар черинде колхозтуң хүн-бүрүде чорудуп турар ажыл-амыдыралы-биле холбашкан. Болдунуң эки бодамчалыг белеткеп алган көргүзүлге материалдарын чедингир ажыглап турар.

Дөртте, эш Тузов өөреникчилерден болгаш болуңнан-даа негелдезин бичиндаа кошкатпайн турар. Чүнүн-даа мурнунда боду чүнү кылыр деп шиитпирлеп алыр, ону ыяавыла ей-шаанда күүседир. Өөреникчилерге-даа даскан ажылдарының күүседезин чедип алырда база ол ышкаш.

Төрөөн дылы шынарлыг эки билир кылыр өөреникчилерни өөредир деп соруулганы салгаш, ол-не баштай оларга программаның кол-кол чүүлдерин чугаалап бербишаан, бүгү салыр негелделерин санап таныштырып, мырынай кыдыраштың даштынга канчаар бижиринден эгелээш, эгелерни бижиири, ай-хүнүн салыры, өөреникчилерниң канчаар олурары, туруп харыылаар дээнде холун көдүрери болгаш хүн демдеглелин башкыга эккеп бергени харыылаары чижектиг чуруммарны билиндирип каар.

Бажыңга онаалганың күүседезининң негелдезин черле кошкатпайн турар. Салган негелделерни күүседирин үргүлчү-ле хажык чокка чорудуп турар.

Бөөнде урок болза өөредиде-кижилиг-билгелиг ажылдарның кол формазы болур дээрзин хаңы медереп билип алган ажылдап турар. Тываның литературалыг дылын оон билири элээн бедик деннелде, ынчангаш уроктарны солуп болгаш чаа материалларны өөреникчилерге билдингир, допчу, тодаргай, чараш, чечен ыы-биле тайылбырлап бөөр. Батапташкынны уроктарның шуптулунга чорудуп турар. Урок үезинде башкы болу болгаш бүгү өөреникчилери шөлээн чок ажылдап эрттирип турар ужурунда чүрүм-даа үреэр чай тывылбас, харын-даа шак эрткени безин билдирбейн баар.

Алдыга, өөреникчилерниң практика кырынга чогаадып, бодап, бижип, чугаалап, медередиг-биле чорулар ажылдарынче эш Тузов онза сагыш салып турар. Оон өөреникчилерниң билии быжыг болгаш эки. Оон барымдаазы бо 1955—56 өөредилге чылының баштайгы үш улугларында 5—7 класстарның өөреникчилериниң өөредилгезиниң түннели төрөөн ыыга аас-биле 100 хуу, а бижимелинге 96 хуу болган. Мурнунда I—II улугларда 5 «б» класстарның өөреникчилери бижимел хыналга ажылынга 26 өөреникчилерден 2—3-ле кижи 5 демдектиг турган, үшкү улугда 26 өөреникчилерниң 11-ри 5-терге бижээн. Өөредилге чылының төнчүзүнде чыып каап турар өөреникчилер-биле ажылды улам күүседирер болза чаңчыдаа өөреникчиге багай демдек түрбас болгаш болдуу 4—5 демдектерлиг болуру чедип алынар.

Чедиле, чылдың эгезинден тура катаптаашкыннарны чорудуп, ол үелерде тема бүгүдезинде, кымнарның база чеже өөреникчилерниң чүнү, кандыг дүрүмү кошкак ийикпе, азы шуут билбейн барып турарын үргүлчү билип ап, ол талазы-биле ажылдарны үргүлчү чорудуп турар.

Сесте, словарь ажылын ыяавыла чорудары онза чугула. Ол ажыл өөреникчилерниң сөс курлавырларын делгемчидер. Өөреникчилерниң билир сөстери көвүдээн түдүм-на чугаазы улам сайзыраар.

Көвей сөстерни шын бижиирин эки билир кылыр өөренген түлүм-на грамматиканы билири быжыгар. Башкы ону шын чорудуп турар.

Тоста, өөреникчилерниң частырыгларын эдер ажылы чорударының аргаларын ол эки билип алган, ону шын чорудуп турар. Өөреникчилерниң частырыгларын аңгы-аңгы кылдыр белүктээш, түскай кыдыраашка түс-түс өөреникчилерниң аттарын бижип алган. Ол чорук башкы кижиниң болдунуң ажылынга дузалыг болгаш аңаа чиигелде берип турар.

Башкының шак мындыг ажылдары өөреникчилерниң төрөөн дылды билирин быжыг болдуруп турар болгаш башкының башкыларының арга-дуржулгаларын өөренип алырда башкының болунга улуг дузалыг болуп турар.

Бым-даа болдунуң онаашкан ажылының талазы-биле эки түннел көргүзүгүн чедип алыр дээш орадажыр болза, ол ону ыяавыла чедип алыр. Соруулгазын чедип алыр дээш кижи ажылдап келирге, аңаа хей-хей бергелер таваржыр. Ынчаарга Владимир Шонунчапович Тузов болдунуң ажылынга таварышкан мындыг бергелерни ажып тиилеп турган, чедиишкиннерни чедип ап турар.

С. НОРБУ,
облонунуң школалар инспектору.

З. САПОГОВА,
башкылар билии бедиктер институттуң методизи.

ОБЛАСТЫҢ ХОВУЛАРЫНДА

Ажыр күүседкен

СУГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Кызыл районнуң «Тилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң тараажылары алыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съезидиниң Директиваларын амыдырал кырынга боттандырар дээш колдуунгүннүг ажылдаанының түннелинде тараа культураларының тарылга планын май 9-та 101,5 хуу күүседкен.

Механизаторлар эштер Немков, Куберов, Ятин олар ажыл нормазын хүнде ийи катаптан ажыр күүседип турганнар. Селяларга болгаш үреэни сөөртүлгезинге ажылдап турган колхозчулар эштер Хайдып, Чылгаар-оол, Бугаддай, Амыртаа олар часкы хову ажылынга эки ажылдаанар.

Малга код чем—кукурузаны 25 гектарны тарыыр деп планнаанының орнунга, колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар 60 гектар черге тарыыр деп шиитпирлээннер.

„Барлыктың“ шөлдеринде

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Алдыгы беш чылдың баштайгы часкы хову ажылы «Барлык» совхозтуң шөлдеринде чедиишкинниг калбарып турар. Совхоз тараа культураларының тарылгазын эрткен чылдыынган 11 хонук эрте, апрельниң 9-та бүрүн дооскан, 1955 чылдыынган 650 гектар хөйнү тараан.

Совхоз амгы үеде ногаа болгаш картофель олуртулгазынче, кукуруза болгаш мал чеми культураларның тарылгазынче кичээнгей салып эгелээн. Бо чылын кукурузаны 200 гектарга, а чангыс болгаш хей чылдыг сигеннерни 1200 гектарга тарыыр.

Чээрби хонган, дооспаан

БАЙ-ТАЛ. (Телефон-биле). Кандыг-даа ажылдың чедиишкинниг болуру хынамчалыг белеткелден болгаш организастыг улуртулгадан хамаарыры билдингир. Бай-Тайга районда машина-трактор станциязы часкы тарылгага тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин кончуг багай организастаан. Маңаа чижек кылдыр Сталин аттыг колхозта байдалды көргүзүп болур.

Сталин аттыг колхоз часкы хову ажылын апрель 20-де эгелээн, ынчаарда МТС-тиң чорулуп бергени 5 тракторлар шөлге үнген турган. Ол-да дораан үрелген 2 тракторлар бо хүннерге чедир аңаа-ла барааны көстүп турбушаан. Арткан 3 агрегаттардан чангыс-ла «С-80» трактор дескиижылдан келген, а ийизи болганчок-ла үрелген тургулаар.

Эрткен 20 хүннериң дургузунда ол колхоз чүгле 458 гектарны чашкан, ол болза тараа культураларының чүгле 60 хуузу болур. Тракторларның болгаш кожулга машиналарының чедир кылдынмаан азы багай септетинген чоруунган ажылга саатты байдал Молотов аттыг база районнуң өске-даа колхозтарында бар. Моңу МТС болгаш районнуң удуртур организацииларының аңаа көрүп болбас.

Национал театрның артистери гастрольда

Национал театрның артистери областың чамдык районнарының ажылчы чоннарынга концерттер болгаш шиилер көргүзери-биле бо чылдың май 8-те Кызылдан үнүпкен.

Олар май 8-те Таңды районнуң Балгазын суурга концерт көргүскеннер. «Революциянын чалбыжы» колхозтуң колхозчулары, Балгазын МТС-тиң ажылчын, алдан-хаакчылары, көдээ ажыл-агый техникумунуң шала практика эрттирип турар студентилери болгаш оон-даа өскелер артистерниң концертин улуг сонуургал-биле көргеннер.

Артистер майның 9-та Тес-Хем районнуң төвү — Самагалдай суурга чеде бергеш, оон чурттакчыларынга «Чорук чогузун» деп сураглыг шиини көргүскен. Суурнуң чону шии ажеглээринин ырак мурнунда-ла Культура бажыңының көрүкчүлер залын долдур олурупкан турган. Артистерниң шиизи улуг чедиишкинниг эрткен болгаш көрүкчүлер изин-биле хүлээп алган.

Май 10-да районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчуларының ниити хуралы болган. Хурал соонда артистер колхозчулар концертти кайгамчык улуг сонуургал-биле көрүп, артистерге байыр чедирип турганнар.

Май 10-нуң кежээзинде Самагалдайга база дагын ээп келген, оон чурттакчыларынга концерт көргүскен. Май 11-де шыда ортумак школаның өрү класстарының өөреникчилериниге «Чорук чогузун» деп шиини көргүскен.

Артистерни чер болганга колхозчулар, механизаторлар, көдээ интеллигенция, ажылчыннар, алдан-хаакчылар болгаш өөреникчилер өөрүшкү-биле уткуп ап, оларның көргүскен концерттерин болгаш шиилерин бедин-биле үнелеп турар.

«Аяттыг кижилер» деп танцыга (күүседикчилери К. Сагы, Т. Сат, А. Сагды, Н. Кысыпбай), солдат танцызынга (күүседикчилери Мөртай-оол, Нанчыл, Сапык-оол, Сиин-оол), өөрт кижиниң ырларынга, Монгалбининң болгаш Сиин-оолдуң ырлап күүседкени улустуң ырларынга көргүкчүлер ханы сонуургалын илергейлеп, үргүлчүлединг адыш часкап, оларны дагындагын күүседирин неген турганнар.

Мынчангаш, артистериң көргүскен ойнарары ниитизи-биле улуг чедиишкинниг болуп, көрүкчүлериң чаагай дөткимчезин ап турар.

Олар май 12-де Эрзин районче чорупканнар. Оортан артистер Өвүр, Чөөн-Хем-чик, Чаа-Хөл болгаш Улуг-Хем районнарны тавараашаар. Кызылга майның төнчүзүнде ээп келирлер.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Мал ажылынче кичээнгей салыр

Баа-Хем районнуң ырак Тере-Хөлде Хрущев аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кол угланышкыны мал болган аңныр ажылы болуп турар. Колхоз эрткен чылын миллион ажыг рубль орулгалыг болган, чүгле мал ажылындан беш чүс муң ажыг рубль кирген болган малдың ниитн баш санын өстүрериниң планын күүседкен. Колхозтуң девискээринде кандыг-даа малга таваржыр делгем одарлар, сиген кезер черлер бар.

Ажыл-агыйның чедип алган чүүлдерин быжыглап, чүрт девискээриниң таварымчалыг байдалдарын чөп ажыглап, мал ажылын чаа ажыл-агый чылында улам хөгжүдер ужурлуг.

Ынчалза-даа херек кырында байдалындыг эвес болуп турар. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Сюрюнаа) мал ажылынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Этээртинмес ыяш байлак турза-ла бүгү малды таарымчалыг кажаалар-биле хандырбаан, бар кажааларының шынары кончуг куду: дапкыш, соок, доң турган. Малдың ажаалгазын, чемгерилгезин болгаш одарладымышкынын эки организаставайн турар.

Моон түннелинде мал ажылынын продуктулуу белиевейн, баш санының өзүлдези куду болуп турар. Бо чылдың бирги кварталында бир инектен саан алыр сүт эрткен чылдың ол-ла үезинде турганнан 41 хуу күүлээн. Сарлык болгаш инек фермазында 13 молдургалар ажаалга багайындан өлген. Бо чылын төрүе чогаадып, бир инектиң болгаш сарлыктарының 42-ни алекке төрөөн чорук соок, доң кажаанын, багай ажаалганың чылдагаанынан болган. Оон ынай 10 ажыг бызаалар база хорамчага таварышкан. Бо бүгү чоруктарны инек фермазының эргелекчизи Чигден аңаа таваржып болур болуушкун кылыр көргеш, шиитпирлиг хемчеглер албайн, болдунуң харыысалгазын болавайн турар.

Хой фермазында эш Шоожуннуң малдаан бир кодан хонодан өлүп хораан 12 чаш хураганнарның дугайы хей-ниитизинин кулаанга дыннаабайн, аңаа эртип турар. Бүш-денгидезиң куду болганындан ол коданда төрөөн чамдык хойларның сүт хураганнарын тоттурбайн турар.

Малчыннарның ортузунда массалыг ажылдың деннели куду. Социалистиг чарыштың бедиктен бот-хүлээлгелерин алыр, мурнакчыларның чедиишкиннерин көргүзүг самбыраларына илередир хемчеглер чоруткунайн турар. Көргүзүг самбыралары кылыр дугайында колхоз баштаар черинин 1955 чылдың февральга хүлээп алган шиитпири күүсетинизээн. Колхозка зоотехниктиг өөредилге 5—6 чылдың иштинде организастатынмаан.

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедиидер дугайында артельдиң мурнунга салдынган соруулганы күүседир дээш боттуг хемчеглерни алыры негетинин турар.

К. ХЕРЕЛ.

Колхозтарда мал оолдаашкыны

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң малчыннары эштер Аюастай, Хаиды олар төрөөн 96 инектерден 96 бызаларны камгалап алганнар. Кадарчылар инек оолдаар кажаалы үргүлү арыг-шевер тургузуп, дүне дежурныйлаш турарлар.

М. ШЕРИГ-ООЛ.

* * *

Кызыл районнуң «Баян-Хем» колхозунуң херээжен малчыннары эштер Найлан 150 хойдан 176 хураганны, Чажытмаа 120 хойдан 128 хураганны чидириг чокка камгалап алганнар. Өшкү кадарчызы эш Бүрүккей 60 өшкүден 69 анайны, комсомолчу эш Даржаа 70 хойдан 90 хураганны бүрүн камгалап алганнар.

Инекчи эш Күрдей 33 инектерни бызааларындан чарып саарынга чаңчыктырган болгаш төрүтүнген бызааларын менди ажаап алган. Ол ышкаш чылгычы эш Дарыңаа 30 белеринң 30 кулуннары менди дорүүп турар.

С. МАТПА.

Бедиткен хүлээлге

Кызыл районнуң «СЭКП-ниң XX съезидиниң» колхозунуң кадарчылары эштер Менги-оол, Кавай-оол олар 1956 чылда малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедиидер дээш хүлээлгелерни алганнар.

Эш Сенгий-оолдуң кадында 377 баш каракуль хойлар бар, оларның иштинден 288 хой төрүүр. Малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап ап, хой бүрүзүнден 2,3 кг дүктү кыргыш алырын хүлээнген. Ам төрөөн 131 хойдан 142 хураганнарны менди өстүрүп турар.

Ангор үксаалыг өшкүлер кадарчызы эш Кавай-оолда 364 баш өшкүлерниң 308-эн төрүүр. Ам 216 өшкү төрөөн, оларның 246 анайлары семис, шырак өзүп турар.

Кадарчы бүгү төрүүр өшкүзүнден 40 анайларны артыкка, өшкү бүрүзүнден 800 грамм чеметү кыргыш алыр соруулга салган ажылдап турар.

М. ЧЫДЫҢ.

Алдыгы беш чылда электровозтар

Демир оруктү электрижидери — транспортка техниктиг дешилгениң үндезини. Электрижиткен тыртар күш поездаларның денизин дыка улгаттырарын, шимчээшкиннинниң дүргедээшкининиң бедиерин болгаш оруктуң сөөртүлге аргазын бүдүрүлгелерге болаарга дыка чиик өртектиг болуп турар. Чылыг күжү-биле ажылдаар электростанциядан энергия ап турар электровозтарның ажылдап турар орунуң участогунга хөмүр даштың чаргыалы паровозтарга болаарга 3—4 катап эвээш болуп турары санатынган. Оон-биле кады ажыктыг хөделиишкиннинниң коэффициентизи 16—17 хуу болуп турар. Бир эвес электровозтарның ажылдаар участогу электрижидери ажылдаар болза, сөөртүлгениң өртээ улама чиигээр. Ол таварыгада электровозтуң ажыктыг хөделиишкиннинниң коэффициентизи бүс-биле ажылдаар машинаның 4—5 хуузурына үлүр 60 хуу чедер.

Электролокомотивтер бөдүүн болгаш ажылдарда эптиг. Ону ажыглалга киирери-биле кады изидип бустадыгар, чүүлчүлер, кочегарлар ышкаш мындыг ажылчыннарның күш-ажылы чок апаар, демир орук станцияларынга хөмүр даш складтары херек чок апаар, болдунуң хереглелиге хөмүр даш сөөртүүлүнден транспорт хосталыр. Электровозтар кышкы үеде эки ажылдап турарлар.

Демир орук транспортун электри күжү-биле тыртырарынче шилчидер дугайында чүгле революция мурнунда Россияга турун-даа шыдавас турган. Чурт ынчаарга чөгенчиг эвээш санныг электри энергиялыг турган. Чүгле чөөрби чылдарда, ГОЭЛРО-нуң ленинчи планын боттандырганының хире шаа-биле демир оруктарның электрижиткен участоктары биске тыптып эгелээн.

Беш чылдарның чылларында чылыг болгаш суг күжү-биле ажылдаар электростанцияларны тутканы чурттуң улам калбаа-биле электрижидериниң проблемазын туружуларынга аргежок чугула энергетиктиг базаны тургузар арганы бергеш. СЭКП Төп Комитединиң демир оруктарны электрижидериниң 15 чыл хуусаалыг чиигине планының дугайында доктаалды чоокта чаа хүлээп алган. Ол үениң дүргузында 40 муң километр демир оруктар шугуму электрижиттинген турар ужурлуг.

Ол программаның бирги кезээ алдыгы беш чылда боттандыртынар. СЭКП-ниң XX съездизининиң Директивалары беш чылдың дургузунда 8.100 километр электрижиткен демир оруктарны ажыглалга киирерин көрген. Хамыктың мурнунда Москва—Иркутск ышкаш чугула магистральдарны электри күжү-биле тыртырарынче шилчидер талазы ажылдарны дооскан турар. Москва—Харьков—Донбасс болгаш чамдык өске-даа оруктар электроэнергиялыг болгаш электровозтарга шилчидер ажылдаар.

Демир орук транспортун электрижидерининң тургустуган чугула кезээ болза демир оруктарны амгы үениң электролокомотивтери-биле хандырары болур. Бо херекке Новочеркасскининң электровозтудуушкун заводу кол рольду ойнаар хүлээлгелиг. Ол бүдүрүлгениң цехтеринде болгаш салбырларында чогаадыкчы, тургузукчу ажылдар хайнығып турар.

...Чыып эптээр цех—бүдүрүлгениң көрүнчүү. Мында хей муң кижилиг коллективтиң ажылдап кылып турары бүгү чүвелер белен хевири-биле делгетингген. Магистраль электровозу ТХБ-ның (техниктиг хыналга киллизи) шенелде станциязында ажылдап турар. Ону будаан соонда бүгү механизминери шын ажылдап турар бе, кандыгыл деп чүвени хынап көрүп турар. Чоогунда өске локомотив база-ла коллуунда белен апарган. Оон ында доозарынга белеткеп турар база бир машина, бир машинаны үндүрериниге белеткеп турар. Оон-биле кожа үлетүр электровозун эптеп турар.

Новочеркасскининң электровозтулуушкун заводунуң бүдүрүп үндүрүп турган кол продукциязы сөөлгү үеге чедир-ле, «ВЛ—22 м» деп сериялыг, магистраль локомотивтери болуп турган. Ам оон-биле кады «Н-8» деп марканың машиназын кылып эгелээн. Ол болза, конструкция ёзуурга дүргедээшкинни шакта 90 километр болгаш «ВЛ—22 м» деп электровозтуң күчүзүн 75 хуу ажып турар 5.700 күштүг сес өзектиг электролокомотив болур.

Сес өзектиг локомотивтерниң шылгалдазы эрткен чылын доозулган. Олар чаа машинаның бедик шынарын көргүскеннер. Завод алдыгы беш чылдың дургузунда чурттуң электрижиткен оруктарынга дөрт чүс ындыг локомотивтерни бээр. Сибирь магистралының электрижиткен участоктарынган «Н-8» деп локомотивтерниң эдилекчилерде алдарны чаалап алганының медээзи кээп турар.

СЭКП-ниң XX съездизининиң бүдүүзүнде Новочеркасскининң электровоз тулукчулары дуржулга хевирининң «ВЛ—23» маркалыг ийи электролокомотивтерин түдүп тургусканнар. Ол локомотив 4.300 ааттыг күштүг. Ол локомотив поездаларны шакта 90—100 километр дүргедээшкин-биле чорудар. Шимчээшкининиң дүргедээшкини 70—80 километр турда оон тыртар күжү «ФД» деп сураглыг паровозтуң тыртар күжүнден ийи катап ажып турар. «ВЛ—23» деп марканың дуржулга машиназы ам шенелдени эртип турар. 1957 чылда завод оларны бөлүү-биле бүдүрүп эгелээр.

Алдыгы беш чыл электровоз тулуушкунунга чаа техниканың беш чылы болур. Алатынган күүлүг ийи локомотивтерден ангыда, коллектив амгы үениң техниктиг үгаан болалынын деннелинде түрүп турар элээн каш машиналарны база тургузаар. Келир үениң электровозтудуушкунунче бир дугаарында конструкторлар көрүп турарлар. Завод чоокку чылдарда кандыг чаа техниканы шингээдип алырын олар билирлер. Түскай конструктор бюрозунуң начальниги Б. Бондаренконуң столунуң кырында келир үениң «Н-6П» деп машиназының чуруу чылар. Ону пассажирлер поездилерни чорулар кылыр кылган. Ол электровозтуң чурук төлевилелин эрткен чылын-на ажылдап кылган. Ам конструкторлар ол машинаның ажылчын шыйгыларын кылып турарлар.

— Бо локомотивти чогаадып турган бисте болгаш даштыкы чурттарда чедип алдынган бүгү-ле чаа чүүлдерни өөренип көрүп турар бис—деп эш Бондаренко чугаалаан. Машиналарны ажылдадырын бүрүү-биле автоматчылар, тормоз тыртыкчыларын базарын таарыштырар автоматтыг электропневматиктиг тормозтарны болгаш өске-даа хей-хей чүүлдерни кылыр. Ол болза, конструкция бөзүгаар дүргедээшкини шакта 140—160 километр алды өзектиг локомотив болур.

Ада чурттуң электровозтудуушкуну чыл бүрүде-ле улам улуг калбартыышкынны ап турар. Новочеркасскининң заводу орукту электрижидер талазы-биле ажыы дыка өөрөн чаргыалды негеп турар солчуп турар тока ажылдаар элээн каш дүржулга машиналарын бүдүрүп үндүрген. Ындыг электровозтарны бо чылын база кылыр. Бистиң чуртувуста бүгү электровозтарны бодунуң параметриниң талазы-биле ажып турар солчуп турар тока ажылдаар магистральыг электролокомотивтиң төлевилелин конструктор бюрозунда ажылдап кылып турар.

Бо беш чылдың ийнги чартыында демир-орук транспорту улуг күштүг болгаш дүрген майнаар, солчур токтуг локомотивтер-биле байыр.

Заводтуң конструкторларының коллективи Индияга түдүп турар металлургия комбинадынга хереглээр үлетүр электровозунуң төлевилелин кылып турарлар. Ол локомотив эзилдирип каан суук металлыг сөөртүр. Үлетүр электровозтарын завод Кыдат Улус Республиказынга болгаш Корея Улус Демократтыг Республикага база белеткеп турар.

Заводтуң инеженер-техниктиг ажылдакчылары эртем шинчилел институттарының ажылдакчылары-биле кады электровоз түдүушкунунуң нарын проблемаларын шиитпирээринге киржип турарлар. Рекуперация дээр, тодаргайларга энергияны электровозтуң контактылыг четкиже катап эгидериниң системаларын ажылдап кылып турар, солчур ток-биле ажылдаар электровозтарга чартык дамчыдыкчы дортакчыларны ажыглаарының аргалары шинчилетиниң турар.

СЭКП-ниң XX съездизининиң Директивалары эрткен беш чылдарның дургузунда херек кырында кылып үндүрген 719 электровозтарның орнунга алдыгы беш чылда ийи мундан эвээш эвес электровозтарны бүдүрерин көрген. Оон-биле кады электролокомотивтер бүдүрүп үндүрериниң өзүлдезининиң 40 хуузу бар күүлерни эш эки ажыглаарының күсели-биле хандырганын турар ужурлуг.

Соруулга-даа нарын. Ону шиитпирлээрибиле заводтуң коллективи хол салбайн ажылдап турарлар. Цехтерде техниология экижип, күш-ажылдың мурнакчы методтары иштеретинин турар. Электровозтарның кезектериниң барык-ла бүгү шуткумал бүдүрүлгезин чөөкку ийи чылларның иштинде машина-биле хептээринче шилчиткен турар. Довурак белеткээрин болгаш хептээр машинага ону бээрин механизастааны, дүрген кургаар довуракларны хереглээни шуткумал кезектерни белеткээринин чорудулгазын дыка дүргедип турар. Түскай шуткулганы болгаш эзилдирип кылып турар модель-биле шуткууруп улуг хемчээлге ажыглаан турар. Дарганнап кылган кезектериниң орнунга хептеп кылган кезектерни бүдүрүп үндүрери дыка көвүдээр. Механиктиг болбазырадыга болгаш чыып эптээр цехтерде шуушпурулгалыг чаа шугумнарны тургузуп, автоматтарны болгаш чартык автоматтарны шиигээдип ап турар. Бузов цехинде тиг тудуштурар электри күжү-биле канчаар машинаны чоокта чаа ажылгалда киирген. Оон дузаламчыны-биле тиг канчары—сес-тос катап дүргедээр. Бо машинаны электросварщик Василий Заиграев дүрген өөренип ашкан.

Металл болбазырадың кылырының чаа аргаларын дидим-биле ажыглап турар, бүдүрүлгенин мурнакчыларының саны завода көвүдеп турар. Оларның арасында хоочун ажылчыннарның бирээзи болза тергелер цехинин слесарь-чыыкчызы Алексей Труфанов болур. Ол станоктарга херек үнелиг тааришпырылганы чогаадып кылган, элээн хей күш үндүрер ажылдарга шактың чарыгалын кызырарын чедип алган. Алексей Труфанов доктаатканы нормаңы 2—2,5 катап ажыр күүседип турар.

Металлы дүргедээшкинниг чондурарының эң эки мастерлериниң бирээзи болза электромашина цехинин токары Яков Рыбальченко болур. Чондурулганың дүргедээшкининиң улгаттырарын эш Рыбальченко база дагын ээп келген, оон чурттакчыларынга концерт көргүскен. Май 11-де шыда ортумак школаның өрү класстарының өөреникчилериниге «Чорук чогузун» деп шиини көргүскен.

Артистерни чер болганга колхозчулар, механизаторлар, көдээ интеллигенция, ажылчыннар, алдан-хаакчылар болгаш өөреникчилер өөрүшкү-биле уткуп ап, оларның көргүскен концерттерин болгаш шиилерин бедин-биле үнелеп турар.

«Аяттыг кижилер» деп танцыга (күүседикчилери К. Сагы, Т. Сат, А. Сагды, Н. Кысыпбай), солдат танцызынга (күүседикчилери Мөртай-оол, Нанчыл, Сапык-оол, Сиин-оол), өөрт кижиниң ырларынга, Монгалбининң болгаш Сиин-оолдуң ырлап күүседкени улустуң ырларынга көргүкчүлер ханы сонуургалын илергейлеп, үргүлчүлединг адыш часкап, оларны дагындагын күүседирин неген турганнар.

Мынчангаш, артистериң көргүскен ойнарары ниитизи-биле улуг чедиишкинниг болуп, көрүкчүлериң чаагай дөткимчезин ап турар.

Олар май 12-де Эрзин районче чорупканнар. Оортан артистер Өвүр, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл болгаш Улуг-Хем районнарны тавараашаар. Кызылга майның төнчүзүнде ээп келирлер.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Мал ажылынче кичээнгей салыр

Баа-Хем районнуң ырак Тере-Хөлде Хрущев аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кол угланышкыны мал болган аңныр ажылы болуп турар. Колхоз эрткен чылын миллион ажыг рубль орулгалыг болган, чүгле мал ажылындан беш чүс муң ажыг рубль кирген болган малдың ниитн баш санын өстүрериниң планын күүседкен. Колхозтуң девискээринде кандыг-даа малга таваржыр делгем одарлар, сиген кезер черлер бар.

Ажыл-агыйның чедип алган чүүлдерин быжыглап, чүрт девискээриниң таварымчалыг байдалдарын чөп ажыглап, мал ажылын чаа ажыл-агый чылында улам хөгжүдер ужурлуг.

Ынчалза-даа херек кырында байдалындыг эвес болуп турар. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Сюрюнаа) мал ажылынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Этээртинмес ыяш байлак турза-ла бүгү малды таарымчалыг кажаалар-биле хандырбаан, бар кажааларының шынары кончуг куду: дапкыш, соок, доң турган. Малдың ажаалгазын, чемгерилгезин болгаш одарладымышкынын эки организаставайн турар.

Моон түннелинде мал ажылынын продуктулуу белиевейн, баш санының өзүлдези куду болуп турар. Бо чылдың бирги кварталында бир инектен саан алыр сүт эрткен чылдың ол-ла үезинде турганнан 41 хуу күүлээн. Сарлык болгаш инек фермазында 13 молдургалар ажаалга багайындан өлген. Бо чылын төрүе чогаадып, бир инектиң болгаш сарлыктарының 42-ни алекке төрөөн чорук соок, доң кажаанын, багай ажаалганың чылдагаанынан болган. Оон ынай 10 ажыг бызаалар база хорамчага таварышкан. Бо бүгү чоруктарны инек фермазының эргелекчизи Чигден аңаа таваржып болур болуушкун кылыр көргеш, шиитпирлиг хемчеглер албайн, болдунуң харыысалгазын болавайн турар.

Хой фермазында эш Шоожуннуң малдаан бир кодан хонодан өлүп хораан 12 чаш хураганнарның дугайы хей-ниитизинин кулаанга дыннаабайн, аңаа эртип турар. Бүш-денгидезиң куду болганындан ол коданда төрөөн чамдык хойларның сүт хураганнарын тоттурбайн турар.

Малчыннарның ортузунда массалыг ажылдың деннели куду. Социалистиг чарыштың бедиктен бот-хүлээлгелерин алыр, мурнакчыларның чедиишкиннерин көргүзүг самбыраларына илередир хемчеглер чоруткунайн турар. Көргүзүг самбыралары кылыр дугайында колхоз баштаар черинин 1955 чылдың февральга хүлээп алган шиитпири күүсетинизээн. Колхозка зоотехниктиг өөредилге 5—6 чылдың иштинде организастатынмаан.

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедиидер дугайында артельдиң мурнунга салдынган соруулганы күүседир дээш боттуг хемчеглерни алыры негетинин турар.

К. ХЕРЕЛ.

Алдыгы беш чылда электровозтар

Демир орукту электрижидери — транспортка техниктиг дешилгениң үндезини. Электрижиткен тыртар күш поездаларның денизин дыка улгаттырарын, шимчээшкиннинниң дүргедээшкининиң бедиерин болгаш оруктуң сөөртүлге аргазын будуп чартык—ийи катап улгаттырар аргаларын бээр. Оон-биле кады электрижиткен сөөртүлгелерге болаарга дыка чиик өртектиг болуп турар. Чылыг күжү-биле ажылдаар электростанциядан энергия ап турар электровозтарның ажылдап турар орунуң участогунга хөмүр даштың чаргыалы паровозтарга болаарга 3—4 катап эвээш болуп турары санатынган. Оон-биле кады ажыктыг хөделиишкиннинниң коэффициентизи 16—17 хуу болуп турар. Бир эвес электровозтарның ажылдаар участогу электрижидери ажылдаар болза, сөөртүлгениң өртээ улама чиигээр. Ол таварыгада электровозтуң ажыктыг хөделиишкиннинниң коэффициентизи бүс-биле ажылдаар машинаның 4—5 хуузурына үлүр 60 хуу чедер.

Электролокомотивтер бөдүүн болгаш ажылдарда эптиг. Ону ажыглалга киирери-биле кады изидип бустадыгар, чүүлчүлер, кочегарлар ышкаш мындыг ажылчыннарның күш-ажылы чок апаар, демир орук станцияларынга хөмүр даш складтары херек чок апаар, болдунуң хереглелиге хөмүр даш сөөртүүлүнден транспорт хосталыр. Электровозтар кышкы үеде эки ажылдап турарлар.

Демир орук транспортун электри күжү-биле тыртырарынче шилчидер дугайында чүгле революция мурнунда Россияга турун-даа шыдавас турган. Чурт ынчаарга чөгенчиг эвээш санныг электри энергиялыг турган. Чүгле чөөрби чылдарда, ГОЭЛРО-нуң ленинчи планын боттандырганының хире шаа-биле демир оруктарның электрижиткен участоктары биске тыптып эгелээн.

Беш чылдарның чылларында чылыг болгаш суг күжү-биле ажылдаар электростанцияларны тутканы чурттуң улам калбаа-биле электрижидериниң проблемазын туружуларынга аргежок чугула энергетиктиг базаны тургузар арганы бергеш. СЭКП Төп Комитединиң демир оруктарны электрижидериниң 15 чыл хуусаалыг чиигине планының дугайында доктаалды чоокта чаа хүлээп алган. Ол үениң дүргузунда 40 муң километр демир оруктар шугуму электрижиттинген турар ужурлуг.

Ол программаның бирги кезээ алдыгы беш чылда боттандыртынар. СЭКП-ниң XX съездизининиң Директивалары беш чылдың дургузунда 8.100 километр электрижиткен демир оруктарны ажыглалга киирерин көрген. Хамыктың мурнунда Москва—Иркутск ышкаш чугула магистральдарны электри күжү-биле тыртырарынче шилчидер талазы ажылдарны дооскан турар. Москва—Харьков—Донбасс болгаш чамдык өске-даа оруктар электроэнергиялыг болгаш электровозтарга шилчидер ажылдаар.

Демир орук транспортун электрижидерининң тургустуган чугула кезээ болза демир оруктарны амгы үениң электролокомотивтери-биле хандырары болур. Бо херекке Новочеркасскининң электровозтудуушкун заводу кол рольду ойнаар хүлээлгелиг. Ол бүдүрүлгениң цехтеринде болгаш салбырларында чогаадыкчы, тургузукчу ажылдар хайнығып турар.

...Чыып эптээр цех—бүдүрүлгениң көрүнчүү. Мында хей муң кижилиг коллективтиң ажылдап кылып турары бүгү чүвелер белен хевири-биле делгетингген. Магистраль электровозу ТХБ-ның (техниктиг хыналга киллизи) шенелде станциязында ажылдап турар. Ону будаан соонда бүгү механизминери шын ажылдап турар бе, кандыгыл деп чүвени хынап көрүп турар. Чоогунда өске локомотив база-ла коллуунда белен апарган. Оон ында доозарынга белеткеп турар база бир машина, бир машинаны үндүрериниге белеткеп турар. Оон-биле кож

Венгр көдээде көдүрлүүшкүн

Венгрия — байлактыг чаагай край. Венгрияның хөрзүнү үнүшке таарымчалыг, агаар бойдузу чымчак, а эң-не кол чүве болза бодунуң төрээн черинге ханы ынак венгер улустуң күш-ажылга ынакшылдыы болур. Венгерлер боттарын «мадьярлар» деп адап турарлар. Ону эрте бурунгу венгер дылга чугаалаарга «черниң ажы-төлдери» дээни ол. Венгерлерниң күш-ажылын болгаш оларның ханы ынакшылын чер алдын баштыг кызылтастың өлбек дүжүдү-биле, чигир свеклазының амданныг чулуу-биле, виноградтың чемиштиг салбаа-биле байлактыг. Эрткен чылын венгер тараачыннар сөөлгү беш чылдар дургузунда көстүп көрбээн байлак дүжүттү өстүргеннер.

Бистер Дунай хемни дургаар шөйүлген чазаглыг оруктап хап ордувус. Оон мурнуу чарыында Венгрияның көдээ ажыл-агый министерствозунуң ажылдакчылары эштер-биле беседага билип алганым сан медээлерни угаанымга түңнеп бодай бердим.

...Бистиң көдээ ажыл-агыйывыска дайын улуг когаралды таварыштырган. Чурттуң бүгү малының үштүн ийи кезини фашистерниң узуткааны аңаа херечи болур. Улустуң эрге-чагыргазының үезинде ажылчы чоннар көдээ ажыл-агыйны көдүрери дээш демиселди калбарткан. Оон түңнелинде бистиң дүжүдүвүс дайын мурнундагы деңнелинден бедээн, мыйыстыг улуг мал 300 муң ажыг башка, а хаваннар ийи чартык катап өскен. Бистиң көдээвис ам мурнукүзүндан артык байлакшылдыг болуп турар. Тараачыннарның орулгазы 1938 чылга удур 50 хуу өскен. Оон чылдагааны чүдел дизе, коллективтиг улуг ажыл-агыйга тараачыннарның каттыжарынга дузалап турар Венгрияның ажылчы чоннар партиязының шын политиказында, күрүнеден, ажылчын аңгыдан көдээниң ап турары экономнуг улуг деткимчеде болур. Бистиң мурнувуста бергелерниң хөйү билдингир. Үлетпүрнүң чиг-этке, чурттакчы чоннуң аъш-чемге хереглели хемчээл чок өскен турунда, ону бистиң көдээ ажыл-агыйывыстың долу хемчээлдиг хандырып шыдавайн турары тодаргай деп олар чугаалаваннар.

Будапештиң мурнуу чүгүнде тозан километр черде Дунайның эриинде чатылган Дунафельдвар деп улуг суурга чораан бис. Оон чурттакчыларының улуг кезин тараачыннар. Черепица дээвиирлиг арыг-силиг чаңгыс каът бажыңнарлыг, кудумчуларны дургаар теректер чыскаалдыр үнген. Суурнуң төвүнде шиш баштыг дуганның мурнунда клуб бар. Клубтуң эжиинде дуганче углаан таптай бастынган орук көкпажыгаштан хамаан чок калбак деп чүве көскү болган. Кудумчулар хайныышкынныг: сиген, өдек, шагбан салган тергелиг чүьктер шыгырткайнып дагжавышаан, шимчеп чоруп тургулаан. Дарганнаар чер эжиниң чанында хой кежинден кылган кожагар бөрттүг тараачыннар такпылаан; оон чанында тергелерде андазыннар, илиирлер чүдүрүп каан турган.

Бистер партия эге организациязының секретары эш Палфинеге аалдап келдивис. Ийи соңгалыг арыг-силиг биче өрээл болган, булунда шой суугу салган, ханада эрткен чылын мөчээн ашааның көзенектиг чүруун азып каан боду.

Ол бажыңның эззи угаангыр шырайлыг кара платье кеткен бедик эвес херээжен кижи биске мынча деп чугаалаан.

— Силер бистиң көдээ коммунистерниң мурнунда кандыг бергелер барын сонуурган турар-дыр силер. Бергелер амдаа хөй болбайнаан, ынчалза-даа кол берге — барыын чайгылыышкынны бистиң партия ажып тиилээн. Ам ажылдаары берге эвес апарган. Бир—бир чартык чыл бурунгаар чудурук-байлар көдээге хостуг чоруп, коммунистерни кончуп, амдаа өжээнивис негээр бис деп кыжаныш турганы билдингир. Ол үеде Венгрияның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы турган Имре Надь дээрзи чудурук-байлар узуткатынган, ам шупту кижи күш-ажылчы тараачыннар апарган, ынчангаш олардан күрүне мурнунга хүлээлге күүседирин негээри — ажылчыннар биле тараачыннарның эвилелин божаңнатканы ол болур деп радио дамчыштыр медеглээн. Венгрияның ажылчы чоннар партиязының ТК-зының эрткен чылгы март пленумунуң соонда ындыг чайгылыышкын чайлатынган. Бистиң суурувуста улуг эвес болза-даа быжыг бүдүрүлге кооперативи бар. Ында солун чүүлдер бар. Ынчаарга олче бараалыңарам, бодунар көрүп көрүнер.

Хүн ажарынче чоокшулаан. «Конституция» кооперативтиң бажың кажааларын хүрээлээн ыяштарның хөлегелери узун-узун болуп көстүп тургулаан. Кооперативтиң хериминиң иштинде амыдырал хайныгып турган: сери алдында маскалар даажы болгаш демир кыңгыраашкыны дыңналыр, ол дээрге, хер-херекселди часка белеткеп септеп турганы ол; үш эр кижи инек кажаазынче чемни киирип белеткээн турган; сарыг өңнүг узун чаа хаван кажаазында хаван оолдары турганнар.

Кооперативтиң чери улуг эвес 540 хольд (0,57 га) болза-даа, ол 80 инектерлиг, 250 хаванныг, ногаа ажыл-агыйлыг, ары азыраар черлиг, чимис үнер улуг эвес садтыг. Кооператив болза, партияның төрээн оглу дээрзин кооператив кежигүнери март пленумунуң соонда эки билгеш, онза кызымаккай ажылдааннар! Мында көөр солун чүүлдер бар болганда— ону көөр дээш хуу ажылдыг тараачыннарның маңаа хүн бүрүде-ле кээп турары халас эвес. Эрткен чылын Дунафельдварга ортумак өг-бүле ортумаа-биле 20 муң форинт хире орулгалыг болуп турунда, кооперативте ындыг өг-бүле бүрүзү оон ийи катап хөйнү ажылдап алган.

А кол-ла чүве тараачыннарның медерелинге эргилдениң болуп эгелээни болур. Кижилер партияга чоок апарган, бистерни, коммунистерни кичээнгейлиг дыңнап турар деп эш Пальфине биске чугаалаан.

Будапештиже ээп чоруп оргаш, ол шыңгыы болгаш биче сеткилдиг херээжен кижиниң чугаазында кайгамчык ханы шынның дугайын бодап чораан мен. Алды чыл бурунгаар ол херээжен католик шажынга чүдүп чораан, а ол ам партияның ынаныштыг кежигүнү апарган. Барыын чайгылыкчылар «чоннуң чаагай чоруу дээш» деп бодунуң хоозун сөзү-биле Венгрияны социализмниң шынныг оруундан чайладырын оралдашканнар. Ынчалза-даа көдээниң ажыл-ишчилериниң төрээн партиязынга, бодунуң улусчу эрге-чагыргазынга бүзүрели чайгылыш чок болган. Ынчаарга көдээге социалистиг секторну калбартырынче болгаш быжыглаарынче шиитпирлиг угланыышкын бүдүрүлгениң ниити деңнелин чавызадырынга чедирип болур дээр чигзиниглиг үннер чамдык черлерге март пленумунуң соонда безин тургулаан. «Көдээ ажыл-агый продукциязының үштүн ийизи хуу секторга онаажып турар болгай. Үстүнде шиитпирни хуу ажылдыг тараачыннар канчаар көөрүл?» деп ол чигзиникчилер чугаалап турганнар. А ол шиитпирни хуу ажылдыг тараачыннарның көргени мындыг: эрткен чылдың күзүнүнде оларның 90 ажыг хуузу тараазын бастырган дораа-ла күрүне белеткелинге дужаанканнар. Ол чорук тайылбыр чокта-ла билдингир.

Венгрияның ажылчы чоннар партиязының III съездизи эрткен 1955 чылды белеткелдиң, шилчиишкинниң чылы болган деп тодаргайлаан. Чурт күжүн мөөңнеп алгаш, чаа беш чылда бедик көдүрлүүшкүнче дүрген үнүпкен. Көдээ ажыл-агыйның айтырыын тускай чугаалашкан ВАЧП-ның ТК-зының июль пленуму венгер көдээни улам хөгжүдериниң тодаргай оруун айыткан. Пленумнуң шиитпиринде: бүгү секторларга, ылаңгыя мал ажылының адырынга көдээ ажыл-агый продукциязының хемчээлин улгаттырары; социалистиг секторну чоорту болза-даа сан болгаш шынар талазы-биле хажык чокка өстүрери көрдүнген. Эрткен чылдың политиктиг чугула түңнели болза венгер көдээниң хөгжүлдезиниң перспективтеринге бүзүрел чок болурунче барыын оппортунистерниң нептередип турган суртаалын узуткааны болган. Ол түңнел боттуг херек кырында быжыглатынып турар. Имре Надьтың узуткакчы политиказының түңнелинде 1953—1954 чылдарда тараачыннарның чамдыызы бүдүрүлге кооперативтеринден үнген турган болза, 1955 чылда 60 муң тараачын өг-бүлелер кооперативтерге катап киргеннер. Оларның барык-ла үштүн бир хуузу ортумактар. Ам бүгү черниң барык 40 хуузу болгаш тарыыр черниң үштүн бир хуузундан хөйү социалистиг секторда хамааржып турар. Кооперативтер организас талазы-биле быжыккан, оларны удуртуру экижээн; оларның иштинде күш-ажылдың организациязы элээн тодаргай апарган, демократия быжыга берген. Кооперативтиң кежигүн бүрүзүнүн ажылдап алган күш-хүнүнүн саны 1954 чылда 270 турганындан 1955 чылда 290 чедир, а күш-хүннүн үнези ортумаа-биле чээрби хуу өскен. Эрткен чылын кооперативке ажылдап турган өг-бүлениң ортумак орулгазы хуу ажылдыг ортумак тараачын өг-бүлениң орулгазындан куду эвес болган.

Дүжүттүн көргүзүглерин деңнелге-биле көргүзерге мындыг: хуу ажылдыг тараачыннар-биле деңнээрге кооперативтер бир хольд черден кызылтасты 1,6 центнер хөйнү, а кол тарылга культураларын 10 хуу хөйнү ажаап алган.

Партияның удуртулгазы болгаш улустуң күрүнезиниң дузаламчызы, кооперативке кирген тараачыннарның бодунуң келир үезинге бүзүрелдии болгаш оларның хайныышкынныг көдүрлүүшкүнү мындыг чедиишкинниг түңнелдерни чедип алырының аргазын берген.

Венгер көдээ эрткен чылдың дургузунда барык-ла алды чартык муң тракторларны (Венгрияда бүгү тракторлар ам чээрби муң ажыг), дөрт чүс комбайннарны, муң ажыг молотилкаларны болгаш өске-даа машиналарны алган. Венгрияның шөлүнге минералдыг удобрениелерни дайын мурнундагызындан барык 4 катап хөйнү чашкан. Партияның кыйгырыы-биле 1.200 дуржулгалыг партийжи-организакчылар хоорайлардан келгеш, көдээ ажыл-агыйда ажылдап киргеннер. Кооперативтерге чээлини, контрактация керээзиниң талазы-биле, машина-трактор станцияларынга натура төлевир талазы-биле чиигелдени тывыскан. Кооперативтер сортулуг үрезиннер-биле, үрелиг мал-биле хандыртынган, оларга дузаламчыны эртем-шинчилел черлери көргүзүп турар... Бүгү чүвени санаары берге... Венгер тараачыннарның күш-ажылы болгаш улустуң күрүнезиниң дузаламчызы кайгамчык түңнелди болдурган — көдээ ажыл-агый талазы-биле 1955 чылдың планы ажыр күүсетинген, а чурттакчы чоннуң амыдыралының деңнели бедээн.

Чаа беш чылда бистиң венгер өңнүктеривистиң планнары улуг. Чурттуң көдээ ажыл-агыйының продукциязының бүдүрүлгезин ниитизи-биле 25 хуу өстүрери көрдүнген. Чаа беш чылдың бирги чылы — 1956 чылда көдээ ажыл-агыйга капитал салыышкыны ийи катап улгадын турар. Янзы-бүрү тараа культураларының аразында деңзигүүрүн өскерткеш, кызылтасты, ылаңгыя кукурузаны көвүдедири, мал чеми культураларның тарылгазын улгаттырары, а мал ажылының талазы-биле мыйыстыг бода малдың, ылаңгыя инектерниң баш санын өстүрери чоокку келир үениң сорулгазы болун турар.

Венгрияның көдээ ажыл-агыйын көдүрериниң программазында кол звено болза бүдүрүлгениң чаа кооперативтерин организастап, бар кооперативтерни калбартып тургаш, социалистиг секторну үргүлчү өстүрери болур. Ам кол кичээнгей чаа аныяк кооперативтерни быжыглаарынче салдынар. Мооң мурнунда кажан чаа кооперативтер кошкак турган ужурунда коллективтиг улуг болгаш орулгалыг ажыл-агыйны чорудун шыдавас таварылгалар тургулаан. Ол чорук кооперативтиң аталдарын баксырадып, чудурук-байлар суртаалынга чемишти берип турган. Ам бо үеде партия бодунуң чер-черде организацияларындан кооператив тургузуушкунунуң херээнге ханы белеткелдиг болурун, сан сүрер чоруктан өйталаарын негеп турар. Суртаал-таныдылга ажылын кооперативтер кежигүннериниң боттарының иштинге колдадып чорудуп турар.

База бир чугула сорулга болза малдың баш санының талазы-биле хуу сектордан кооперативтерниң чыдып калып турар чоруун узуткаары болгаш аңаа холбаштыр кукурузаның тарылгазын өстүрери болуп турар. 1955 чылда хуу ажылдыглар кукурузаны тарылга шөлүнүң барыкла үштүн бир хуузунга тараан турда, кооперативтерге кукуруза шөлү өн ашпас хире-ле хуу хөлдүг болган. Социалистиг секторнуң ажыл-ишчилери аңаа ханмайн, кукурузаны өстүрери дээш демисежип турар.

Дунафельдвардан үнүп чоруп турувуста көдээ парткомнуң секретары эш Биро биске мынча деп чугаалаан:

— Бистер чудурук-байлар-биле ам-даа кошкак демисежип турар бис, бистиң аравыста чамдык чөпшээрежикчи кижилер база бар, бисте «хөөкүй чудурук-байны» дээр чаа сөстүң тыптып келгени таварылга эвес болдур ийин. Ол чудурук-бай бодунуң черин хөлезилелге үлеп берипкеш, боду чүнү-даа кылбайн саадап олургаш, акшаны санап ап турар. Биске Имре Бида дээрзи шак ындыг турган чүве. Ол ёзулуг контора ажыдып алган — он беш хөлезилекчилер аңаа үндүрүг төлеп, база дужаар белеткелди безин хуусаа бетинде күүседир турганнар. Имре Виданы хүндүлел самбыразынга азар чыгыы байдал болуп турган. Ону чүгле ынчанмаан — тараачыннар боттары ону сойгалап илереткеш, шүүгүге дужаганнар! Чудурук-байны ат-алдарлыг ээ болганындан баяан! дижип, ону тооп дыңнап турар хуу ажылдыглар амдаа хөй. Ынчаарга чүгле бистер, коммунистер оожургавайн, аңаа удур ажылдап турар бис.

Дунафельдвардан үнүн чоруп тургаш, хуу ажылдыг ортумак тараачын Тотуну сонуургап көрген бис. Суурда «Тоту акый» деп шолалыг, бежен харлыг болза-даа, сыны хөнү болгаш быжыг кижи болду. Оон бажыңы арыг-силиг, шеригден халажып келген оглу дузалап турар болганындан — оон ажыл-агыйы эки тургустунган.

Эәлдек чазык Тоту биске соок алдынналчак арагазын куткаш, эриниң салын суйбавышаан, далаш чок чугаалады:

— Кооператив дээрге эки-ле чүве-дир. Ону эки көрүп алыры херектиг-дир. Мен бо күзүн сес кооперативтер кезин көрдүм. Оларның эки ажылдап турарлары-даа бар, багайлары-даа бар болду. Бистиң дунафельдваржыларны көөрге безин оларда бүгү чүве эки ышкаш, ынчалза-даа инектери эвээш сүт берип турар. Чүге ындыгыл? Мал чеми өске. Үлегер сөсте чүү дижик. «Эрткен чылгы кукурузазы кажаазында чыдырда-ла чаа кукурузазын кезип маңнап турар кижи ажыл-агыйжы ол». Шак-ла ындыг болур херек. А оларның кажаазы тар, чаа инек кажаазы тудар херек. Кандыг-даа дижик кооператив эки. Тракторлар, машиналар... чүгле ак-сеткилдиг болгаш сагынгыр ажылдаар херек...

Орукка чоруп оргаш, кайгамчыктыг венгер чогаалчы Петр Верештин маадырларының бирээзиниң «Кооператив дээрге кижи бодунуң чүгле күжүн черге берипкенде эвес, харын бодунуң угаан-бодалын сорук-күзелин кооперативке салыпканда чүгле ынчаарда эки болур шак ындыг херек болур» дээн сөстерин сактып бодап келдим.

Ынчангаш бо бүгүнү венгер тараачын чыл бүрүде-ле улам тода билип ап турар.

Ю. ШИЛИМОНИН.

Будапешт хоорай.

Албанияның Улус Республиказында көдээ ажыл-агый кооперативтериниң киржикчилериниң культурлуг деңнелин бедидеринче улуг кичээнгей салдынып турар. Дыка хөй кооперативтерде номчулга бажыңнары ажыттынгылаан.

Чурукта: Верри (Фиери район) суурда көдээ ажыл-агый кооперативиниң номчулга бажыңында.

Албанияның телеграф агентилелиниң фотозу.

Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга чораанынга хамаарыштыр англи телевизорнуң дамчыдылгазы

ЛОНДОН. Радио дамчыдылгазының Британ корпорациязы (Би-Би-Си) Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң Англияга аян-чорук кылып чораанынга хамаарыштыр телевизор дамчыдылгазының программазын май 7-де кежээ чарлаан. Ол аян-чоруктуң хөй санныг чүүлдерин программада көргүскен. Ылаңгыя, совет аалчыларга англичаннарның канчаар байыр чедирип турарын херечилеп турар чуруктарны ында көргүскен. Делегейниң ийиги дайынынга гитлержи шериглерге удур ниити демиселге ССРЭ-ниң болгаш Англияның киржилгезин көргүскен кинохроникадан кино чуруктарын программада база киирген. Оон ынай атомнуг энергияны тайбын сорулгаларга ажыглаарының талазы-биле Совет Эвилелиниң чедиишкиннеринче кичээнгейни база угландырган.

Улустар аразының харылзааларын улам-на хөгжүдеринге совет удуртукчуларның Англияга барып чораан аян-чоруунуң таарымчалыг ужур-дузазының дугайында радио дамчыштыр премьер-министр Иденниң чугаазының иштинден сөстер-биле программа төнген.

(СЭТА)

Польшаның садыг болгаш балык флодунуң өзүлдези

ВАРШАВА. Улусчу Польшада үлетпүрнүң чаа адырларының бирээзи — судно тудуушкуну дүрген хөгжүп турар. Адачурттуң судно тудуушкуну садыг флодунуң кол өзүлдези болу берген. Ам үеде Польша садыг флодунуң тоннажы дайын мурнундагызын дөрт катап ажып турар, а далайның чүьк сөөртүлгези дайын мурнунуң үези-биле деңнээрге алды катап улгаткан.

Польшаның садыг судноларынга делегейниң хөй-хөй күрүнелериниң, оон иштинде Европаның, Азияның, Африканың, Латин Американың порттарынга ужуражып болур. Сөөлгү үеде польша порттар биле Улусчу Кыдаттың, Индияның, Индонезияның болгаш Вьетнамның порттарының аразында доктаанал далай шугумнары ажыттынган.

Чурттуң улус ажыл-агыйының чаа адыры—далайның ажылы оон-биле кады база хөгжүп турар. Балыкчы польша судноларын ам ырак далайжыларже тывыш кылып үнүп турар. Балтий эриктеринде амгы үениң балыкчы порттары болгаш базалары деритинген.

Польшаның улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планы чурттуң садыг болгаш балык тудар флодун дыка өстүрерин болгаш чаартырын көрүп турар. Парлалганың дыңнадып турарын ёзугаар алырга, беш чылдың дургузунда садыг флодунуң тоннажы 40 хуу улгадыр. Флот улуг судноларын-биле долдунар, оон иштинде 10 муң болгаш 18 муң тонна суг ишкирлиг судноларын-биле хандыртынар, садыг порттарының дерилгелери дыка чаартынган турар. Беш чылдың дургузунда далайның балыкчы судноларының тоннажы база улгадыр. 1960 чылдың төнчүзүнге чедир 1955 чыл-биле дөмейлээрге балык тывыжы 77 хуу көвүдээр.

(СЭТА).

Баштайгы кыдат паровоз

ПЕКИН. «Женьминьжибао» солуннуң дыңнадып турары болза, Дальнинскиниң паровоз-вагон тудуушкунунуң заводунуң төлевилел килдизи бараанная дажыглаар «1—5—1» деп Кыдатта баштайгы паровозту чогаадып төлевилээрин чоокта чаа дооскан. Санап көргенин ёзугаар алырга, ол чаа паровоз бодунуң көргүзүглериниң талазы-биле даштыкыдан алган даштыкының локомотивтарын ажып турар.

Ук чаа паровозтарны хөйнү бүдүрүн үндүреринге белеткелдер амгы үеде чоруп турар. Кыдат улустуң национал байырлалының Хүнүнде — бо чылдың октябрь 1-де баштайгы ол кыдат паровоз чурттуң демир оруктар магистральдарынче үнүптер.

(СЭТА).

Атомнуг бомбаларның шылгалдаларын АКШ-тың чорудуп турарынга удур

ДЖАКАРТА. Эниветок ортулуктуң районунга болгаш Оожум океанга атомнуг база водородтуг бомбаларның шылгалдаларын АКШ-тың чорудуп турары-биле холбаштыр Индонезияның хөй-ниитизи болгаш депшилгелиг парлалгазы шыңгыы удурланыышкынны база таарзынмас чорукту илергейлеп турар.

Индонезияның профэвилелдериниң төп федерациязының Национал чөвүлели (ИПТФНЧ) АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрге телеграмма чоруткан, Оожум океанга ядролуг бомбаларның шылгалдаларын соксадырын Национал Чөвүлел бодунуң 2600 муң кежигүннериниң өмүнээзинден негеп турар, ынчаарга ядролуг бомбаларның шылгалдалары Азияның улустарының амы-тынынга кыжанып турар.

Бомбаларның мурнундагы болгаш ам планнап турар шылгалдаларынга бүгү-ле черлерде шыңгыы удурланып турарын «Силу Индонезия» солун бижээн. Эниветок ортулукка шылгалдаларга хамаарыштыр Азияның болгаш Африканың чурттарының талазындан айыылзыныышкыннарны АКШ тоовайн турар. Азияның болгаш Африканың чурттарының негелделерин АКШ-тың талазындан тоовaан чорук сеткил хомудаашкынын болдуруп турар деп ол солун демдеглээн.

Американнарның атомнуг бомбаларны шылган турарынга хамаарыштыр «Бинтанг тимур» солуннуң айтып турары болза, ол шылгалдалар тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарның сеткилин хомудадып турар.

(СЭТА).

Иорданияда сүлчээни илереткени

БЕЙРУТ. (СЭТА). «Телеграф» солун Амманда болунуң корреспондентизиниң дыңнадыын парлаан, ында чугаалап турары болза, багдад пактызының талалакчылары күрүне эргилдезин кылыр сорулга-биле Иорданияга сүлчээ белеткээннер. «Империалистиг үзелдиг элементилер болгаш багдад пактызының сураглыг талалакчылары ук сүлчээге киришкеннер. Ол сүлчээни чазактың эрге-чагыргалары илереткен. Оон киржикчилерни тудуп хоругдаан» — деп дыңнадыгда чугаалап турар.

СУД ЗАЛЫНДАН

Самчыгдакчыны шииткен

Самчыгдакчы Павел Константинович Черменовтуң херээн Сүт-Хөл районнуң улус суду көрген.

Черменов 1955 чылда Сүт-Хөл райпрозунуң бараан складынга ажылдап тургаш 28 муң рубльди самчыгдаан, бир мотоциклди болгаш өске-даа бараанларны шын эвес документилер кылып алгаш бодунга ажыглааны судка илерээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-теги Чарлыының 4 чүүлү-биле Черменовту 13 чылда әдип чазаар күш-ажыл лагеринге шииткен.

Д. БОЛАТ-ООЛ.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

ДИЗЕНТЕРИЯ ДУГАЙЫНДА КОЛ ЧУУЛ

Дизентерия — шаңгырлыг, а чамдыкта хан-биле кады үнер халдавырлыг кыжык аарыы болур.

Дизентерия кончуг үр — эьт изип, кыжыктадып, ижин аартып эрттер. Ындыг таварылгалар болганда, эмчиге дүрген баар болгаш эмчи ону чогуур аъш-чемни болгаш хайгааралды алыр эмнелгеже чорудар. Оон аңгыда эмчи халдавыр таравазын дээш аарыг кижиниң бажыңынга дизенфекция кылдыртыр.

Чамдыкта дизентерия чиик хевирлиг эртип болур — 1—2 хонукта үргүлчүлээр шөолуг улуг эвес кыжыктаашкын хевирлиг база эрттер. Мындыг таварылгада чамдык аарыг кижилер бодунуң аарыының айыылдыын тооп көрбейн турарлар. Багай чем чигенинден болган боор, боду эрте бээр оң дээш эмчиге барбастар, ук аарыгны кылаштап, харын ажылдап тургаш эрттирип турарлар.

Бо чорук чүге чедирип болурул?

Ол чорук шуут сегииринге черле чедирбес. Дизентерия хоочураар болгаш бирде чидип, бирде күштелип чораан, чыл-чылы-биле үргүлчүлеп болур. Кижиниң кадыын ындыг аарыг күштүү-биле баксырадыр. Ынчангаш, дизентерияны эмнетпес кижилер хоралыг чорукту бодунга болгаш өөрүнге чедирип болуру ол ышкажыл!

Дизентерия—халдавырлыг аарыг: ону тывылдырып турар микробтарны дизентерия палочкалары деп адаар. Олар аарыг кижиниң чогуур арыгланыышкыны-биле кады организмден хөйү-биле дашкаар үнүп турарлар. Дизентериядан аараан кижи бир эвес бажыңынга артып каап азы ажылдап чоруп турар болза, ол аңаа келген кижилерге болгаш кады ажылдап турар кижилеринге аарыгны халдадыр.

Ынчангаш кандыг-бир кыжык, харын чиик-даа кыжык үезинде эмчиге баарының ужуру билдингир ышкажыл, бир эвес эмчи эмнелгеге чытырар дээр болза, оон канчап-даа өйталап болбас.

Дизентериядан бодун болгаш өскелерин камгалаар төлээде чүнү кылыр ужурлугул?

Хамыктың мурнунда кижилер дизентериядан аарыырда микробтар кижиниң организминче кирип турарындан ол аарыг болуп турарын билир херек. Хамыктың мурнунда микроб хирленген чемнер-биле азы суг-биле кады аасче кирип турар.

Бир эвес дизентериядан аараан кижи эмчиге чытпайн, бажыңынга артып калган болза, оон-биле кады ол арыгланганының соонда холдарын чугбас болза, ол боду болгаш ону ажаап турар кижилер микробтарны хлебке, ногааларга өске-даа продуктуларга чыпшырып болур. Ол продуктуларны чигеш, долгандыр турар кижилер аарыг болур. Аарыг кижиниң деггени, чижээ эжик тудазы база өске-даа чүүлдер дамчыштыр аарыг база халдап болур. Ынчангаш кижи бүрүзү арыгланганының соонда холдарын саваңнап чуур, ол ышкаш чем чиириниң мурнунда болгаш чем белеткээриниң мурнунда ыяавыла чунар ужурлуг.

Дизентерияның микробтарын сээктер албаннаар бажыңдан өрээлче ужуп кээп, кижиниң чеминге хонгаш база тарадып болур. Ынчангаш өрээлдерде сээктерни бар-ла аргалар-биле чок кылыр херек. Сээктер чыылбазын дээш албаннаар бажыңнарны, херимнер иштин, бок төгер хааржактарны болгаш оңгарларны арыг-шевер тургузар.

Бир эвес кудук албаннаар бажың чанында, бир эвес кудук багай кылдынган болгаш чон ниити демир-хуунну ажыглавайн турар болза, дизентерияның палочкалары сугже база кирип болур. Чамдыкта кижилер аарыг кижиниң хевин чугбушаан, хем суун, дамырак сугларны болгаш хөөлбектерни база халдамыржыдып турар. Ынчангаш хемден, хөөлбектен, хөлден болгаш өске-да черлерден ускан сугну хайындырып алгаш ижер. Сүттү база хайындырар.

Дизентериялыг кижиниң чоруп турганы албаннаар бажыңдан алдынган удобрение-биле чемишиткен огородтуң ногааларынга дизентерияның микробтары база чоруп болур. Ынчангаш арыг эвес чүүлдерни черге төгериниң мурнунда оларны хора чок болдурар херек. Ынчангаш оларны троф, өдек азы довурак-биле холааш, чайның 2—3 айларының дургузунда оларны оваалай бөлер. Ол оваалар аажок изиир болгаш микробтар өлгүлеп каарлар.

Чаа кат-чимистерге болгаш ногааларга дизентерияның микробтары база чоргулаар, олар хирлиг холдар-биле азы сээктер-биле микробтарны тывылдырар. Чиг ногааларны болгаш кат-чимистерни чиириңерниң мурнунда оларны сугга эки каксып чунар (суг дамчыдылгазының кранындан ийикпе азы чунар демирден), оон соонда изиг суг-биле кырынче саарыңар.

Бо бүгү хемчеглер дизентериядан силерни камгалаар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

№ ТС—00323.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

Үндезилетинген 1925 чылда

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 15 ВТОРНИК № 98 (3551)

Өртээ 20 коп.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) күрүне чээшкинин 32 миллиард рубль түңнүг кылдыр 20 чыл хуусаалыг үндүрер деп доктааткан.

Совет кижилер бо чээшкинниң бижидиишкиннеринге чаңгыс кижи дег сырый каттыжыышкынның чаа күчүлүг көдүрлүүшкүнү-биле киржирлер.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкиннери

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук кирген совет улус ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында күш-ажылчы идепкейлиг ажылдап, коммунизм тургузуушкунунуң чаа-чаа тиилелгелеринче бурунгаар бүзүрелдиг чоруп орар.

СЭКП-ниң XX съездизи болза, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет улустуң чедип алганы улуг тургузукчу ажылының түңнелин үндүрген болгаш ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларны хүлээп алган. Ол планның кол сорулгазы болза, аар үлетпүрнү колдадыр хөгжүдеринге, үзүктел чок техниктиг депшилгеге болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге үндезилээш, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының улам ыңайгы күчүлүг өзүлдезин хандырары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң күштүг көдүрлүүшкүнүн боттандырары болгаш аңаа үндезилээш совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин дыка бедидерин чедип алыры болур.

Беш чыл дургузунда үлетпүр продукциязының ниити өзүлдезин барык-ла 65 хуу чедирери планда көрдүнген. Ооң-биле кады бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери 70 хуу, а хереглелдиң чүүлдерин бүдүрери 60 хуу көвүдээн турар.

Алдыгы беш чылда үлетпүр талазы-биле бирги ээлчегниң сорулгалары болза кара, өннүг металлургияны, одалганы, химия үлетпүрүн, электростанцияларының болгаш машина тудуушкунунуң өзүлдезин дүргедедири болур. Алдыгы беш чыл планын чедиишкинниг күүсеткениниң түңнелинде ССРЭ-ниң үлетпүр бүдүрүлгезиниң деңнели дайын мурнунда деңнелинден барык-ла беш катап бедиир.

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң херээнге чаа улуг бурунгаар бөзүрүлдүнер. Дүжүттү бедидеринге болгаш чаа черлерни шиңгээдип алырынга үндезилээш, алдыгы беш чылдың төнчүгенде тараанын чыл бүрүдеги ниити чылдазын 11 миллиард пуд чедирер.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг базазы дыка өзер. Беш чыл дургузунда көдээ ажыл-агый 1650 муң хире тракторларны (15 аът күжүнге шилчидерге), 560 муң тараа комбайннарын, 250 муң кукуруза, силос ажаар комбайннарны болгаш көдээ ажыл-агыйның оон-даа өске хөй-хөй машиналарын алыр.

Бистиң партиявыстың дээди хоойлузу болза ажылчыннарның, колхозчуларның, совет интеллигенцияның өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелделерин хандырарының дугайында могаг-шылаг чок сагыш салыышкыны болуп турар. Ол дугайы алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларда тодаргай илеретинген.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседиринге күрүне бюджеди улуг рольду ойнаар. Бюджеттиң орулгаларының кол үндезини болза социалистиг үлетпүрлерден болгаш организациялардан кирер орулгалар болур.

Бюджетке немелде орулга чоннуң ортузунга бижидиишкин-биле чорудар күрүне чээшкиннеринден кирер. Күрүне чээшкиннеринден кирер акшаларны чаа-чаа заводтар, фабрикалар, МТС-тер, совхозтар, чуртталга бажыңнары, школалар, эмнелгелер, яслилер тудуунга, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин бедидеринге. Совет күрүнениң күчүзүн улам быжыглаарынга ажыглап турар. Мооң ужурунда Совет чазактың үндүрүп турар күрүне чээшкиннерин ажылчы чоннар чаңгыс эп-сеткилбиле бижидип турарлар.

1956 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкиннерин Совет чазак 20 чыл хуусаалыг 32 миллиард рубль түңге үндүрген. Чаа күрүне чээшкиннеринден кирер хөреңгилер болза ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдериниң хемчеглерин акшаландырарынга, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга улуг ужур-дузалыг.

Совет Тываның ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей алдыгы беш чыл планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты бүдүрүлгелерде, колхозтарда, совхозтарда, МТС-терде калбартып турар. Алдыгы беш чыл планының дургузунда областың экономиказынга улуг өскерилгелер болур.

Кызыл хоорайга болгаш районнар төптеринге чаа-чаа школалар, эмнелгелер, чуртталга бажыңнары, бүдүрүлге черлери немей туттунар. 1955 чыл-биле деңнээрге 1960 чылда областың тууйбу бүдүрүлгези — 2,4, чугай — 4,5, электростанциялары — 3 катап өзер. Мал ажылының продуктулуг чоруу болгаш тараа культураларының дүжүдү дыка бедиир.

Школа өөреникчилериниң саны 1955—1956 өөредилге чылында 31,1 муң турганының орнунга 40,0 муң чедир өзер. 1956 чылдың сентябрь 1-ден эгелеп Кызыл хоорайга башкы институду ажыттынар.

Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң херээнге Совет күрүне бюджеттен хөй түңнүг акша-хөреңгини чарыгдап турар. Күрүне чээшкини — улус ажыл-агыйын акшаландырарынга чугула ужур-дузалыг дээрзин совет кижилер эки билирлер.

Бодунуң туруп келгениниң бүгү төөгүзүнүн дургузунда күрүне чээшкиннери бистиң Төрээн чуртувуска социалистиг тургузуушкунну боттандырарынга улуг ужур-дузалыг болуп келген. Чаа күрүне чээшкиннери (1956 чылда үндүргени) алдыгы беш чыл планын долдур болгаш ажыр күүседиринге, бистиң Төрээн чуртувус үлетпүрнүн, көдээ ажыл-агыйның, культураның болгаш эртемниң талазы-биле улам-на чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурунга чугаажок дузалаар дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас.

Совет улус күрүне чээшкиннеринге бижидиишкиннерни бистиң бүгү тиилелгелеривистиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы Коммунистиг партияны долгандыр сырый каттыжыышкынның чаа күчүлүг көдүрлүүшкүнү-биле эрттирерлер.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглерин акшаландырарынга чоннуң хөреңгилерин киириштирер сорулга-биле ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң **доктаатканы болза:**

1. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинин 32 миллиард рубль түңнүг кылдыр 20 чыл хуусаалыг үндүрер.

2. Чээшкинниң облигацияларын болгаш ооң удугларын күрүнениң болгаш чер-черниң үндүрүглеринден база чыылдаларындан хостаар.

3. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССРЭ-ниң Саң министерствозунуң киирип келген саавырын бадылаар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден бадылаан

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинин үндүрериниң

С А А В Ы Р Ы

1. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинин 1956 чылдың ноябрь 1-ден 1976 чылдың ноябрь 1-ге чедир хуусаалыг үндүрер.

2. Чээшкинни чүгле чоннуң ортузунга сайгарары-биле үндүрген.

Чээшкинни тарадырының чурумун ССРЭ-ниң Саң Министерствозу доктаадыр.

3. Чээшкин разряд бүрүзүнде 100 миллион рубльдиг разрядтарга хуваатынар.

Разряд бүрүзү 20000 сериялардан тургустунар. Разряд бүрүзүнүң сериялары № 200001-ден № 220000 чедир номерлерлиг болур. Серия бүрүзүнде облигациялар № 01-ден № 50-ге чедир дугаарларлыг болур.

4. Облигацияларны 500, 200, 100, 50, 25 болгаш 10 рубль үнелиг кылдыр үндүрүп турар.

500 болгаш 200 рубль үнелиг кылдыр үнген облигациялар чаңгыс серияның чүс рубльдиц беш азы ийи облигацияларындан беш азы ийи дугаарлыг кылдыр тургустунар база облигацияда демдеглетинген дугаар бүрүзүнге чаңгыс угда таваржыр беш ийикпе азы ийи ойнаашкыннарны алыр эргени бээр.

50, 25 болгаш 10 рубль үнелиг облигациялар болза, чүс рубль үнелиг облигацияларның кезектери болур болгаш чүс рубль үнелиг облигацияларга таварышкан ойнаашкынны кезектерге чарганының үлүүн (1/2, 1/4, 1/10) алыр эргени бээр.

5. Чээшкинниң облигацияларының талазы-биле бүгү орулгалар ойнаашкыннар хевири-биле төлетинер. Ойнаашкыннарның ниити түңү чээшкинниң чээрби чыл хуусаазының дургузунда ортумаа-биле чылда 2 хуу кылдыр доктаатынган.

Чээшкинниң чээрби чыл хуусаазының дургузунда бүгү облигацияларның 25 хуузун ойнаар, ынчаарга облигацияларның оон арткан 75 хуузу оларның чогуур үнезин ёзугаар төлетинер. Ойнап алган облигация төлетинер болгаш оон ыңайгы тиражтардан казытынар.

Облигацияларның чогуур үнезин (чүс рубльди) киириштирбишаан, чээшкинниң ойнаашкыннары 100 рубльдиң облигацияларынга 5.000,1.000,500 болгаш 200 рубль хемчээлдиг кылдыр доктаатынар.

6. Чээшкинниң чээрби чыл хуусаазының дургузунда ойнаашкыннарның 40 тиражтары — чыл бүрүде ийи тиражтап чорутунар. Ойнаашкыннарның тиражтары 1957 чылдан эгелээш ССРЭ-ниң Саң Министерствозунуң доктааткан хуусааларында чорутунар.

7. Чээшкинниң разряд бүрүзүнге, тодаргайлаарга, 100 миллион рубль бүрүзүнге ойнаашкыннарның тиражтарынга мооң адаанда ойнаашкыннарның саны таваржыр:

Чүс рубльдиң облигацияларынга чогуур үнезин-биле кады таваржыр ойнаашкыннарның хемчээли	Таваржыр ойнаашкыннарның саны	
	бир тиражка	Бүгү 40 тиражтарга
5 000 рубль	3	120
1 000 рубль	30	1 200
500 рубль	300	12 000
200 рубль	5 917	236 680
Ойнаашкыннарның ниити саны	6 250	250 000
Ойнаашкыннарның ниити түңү (рубль-биле)	1 378 400	55 136 000

8. Ойнаваан облигациялар 1961 чылдың ноябрь 1-ден эгелээш, чээшкинниң төнчүзүнге чедир 15 чылдың дургузунда оларның чогуур өртээн ёзугаар төлетинер (садып алдынар). Чээшкинниң 100 миллион рубль бүрүзүнден: 1961—1966 чылдарда чыл бүрүде-ле 1 250 000 рубльдеп, 1967—1971 чылдарда 3 000 000 рубльдеп, 1972—1976 чылдарда — 10 500 000 рубльдеп облигациялар садып алдынар.

Чээшкинниң 1961—1975 чылдарда садып алдынза чогуур облигациялары төлетинериниң чыл бүрүдеги тиражтары-биле тодаргайлатынар. Төлетинериниң тиражтарын чорударының хуусааларын ССРЭ-ниң Саң министерствозу доктаадыр.

Төлетиреринин тиражтарынга үнмээн облигацияларның акшаларын 1976 чылдың ноябрь 1-ден эгелеп чандырып бээр.

9. Ойнаашкыннарга таварышкан облигацияларны, база ол ышкаш чогуур үнезин ёзугаар садып алыышкынга кирер облигацияларны 1977 чылдың ноябрь 1-ге чедир төлетирип алыры-биле киирип болур; ол хуусаа эрткен соонда төлээшкинге кирбээн облигациялар боттарының күштүүн оскунар болгаш төлээшкинге кирбес.

ССРЭ-ниң Саң Министри А. ЗВЕРЕВ.

Бистиң чээшкинивис — тайбыңның болгаш тургузулганың чээшкини деп плакат.

Плакат чурукчу В. Сурьяниновтуң ажылы.

(Чурулга уран-чүүлүнүң күрүнениң ном үндүрер чери).

БКАД-ниң кол комитединде

Эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин улам эки өөренип алырынга таарыштыр БКАД-ге келир экскурсантыларның аңаа турар хуусаазын майның 11-де Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитеди чеди хонук узаткан. Бирги ээлчегде депшилгелиг методтарны болгаш аргаларны чорударының идепкейлиг пропагандистери болгаш организакчылары болур колхоз даргаларын, МТС-терниң болгаш совхозтарның директорларын, трактор болгаш хову бригадаларының бригадирлерин, мал фермаларының эргелекчилерин, көдээ болгаш ыяш ажыл-агыйының тускай эртемниглерин, база чаартыкчыларын экскурсантылар кылдыр чорударын сүмелээн.

Бөлүктерниң составынга ол ышкаш хожудап турар ажыл-агыйларның экскурсантыларын база киирген турар.

БКАД-ниң киржикчилери — эң дээре ажыл-агыйларны көргүзериниң чурумнарын болгаш хевирлерин Кол комитет чугаалажып көрген. Бир центнер продукцияны бүдүреринге күш-ажылдың чарыгдалдарын шын учеттаарының эргежок чугулазынче онза кичээнгейни угландырган. Сөөлгү бир-ийи чылдарда ажыл-агыйларның бүгү адырларынга шиитпирлиг көдүрлүүшкүнү чедип алган ажыл-агыйларны элээн хөй павильоннарга делгеп көргүзер деп турар.

(СЭТА).

БКАД-ниң кандидаттарының шилилгези

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң Кол комитединиң шиитпирин ёзугаар 1956 чылдың делгелгезиниң киржикчилерин шилиири болгаш материалдарны бээри май 15-те дооступ турар. Бо чылын оларга турза чогуур көргүзүглер элээн бедээн.

100 муң кандидаттарның — колхозтарның, совхозтарның болгаш МТС-терниң мурнакчыларының материалдары чедип келген деп БКАД-ниң организастыг эргелелиниң начальниги эш Сазанов СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан. Воронеж областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери сүт болгаш эьт бүдүрүлгезиниң талазы-биле алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседири дээш чарыштың эгелекчилери болуп турар, ынчаарга ол область 3 муң ажыг кандидаттарның материалдарын чоруткан. Ол дээрге, 1955 чылда үстүнде областан делгелгеге киришкеннериниң санындан ыракта хөй болуп турар. 1955 чылда БКАД-ниң киржикчилериниң санындан Рязань областың бо чылгы кандидаттары база хөй болуп турар.

1956 чылдың делгелгезиниң киржикчизи кылдыр Балашов областы бадылаан. Ында кандидаттарның саны эрткен чылдың делгелгезиниң киржикчилериниң санындан база хөй болуп турар. Кандидаттарны шилип алыр ажыл Узбек ССР-де, Примор крайда, Саратов областа база эки чоруп турар. Ооң-биле чергелештир, элээн хөй республикалар, крайлар болгаш областар бо херектиң талазы-биле хожудап турар. Оларның аразында Армян, Грузиц, Молдав ССР-лер, Калинин, Иваново, Кемерово болгаш өске-даа областар бар.

(СЭТА).

Иркутскиниң нефть ажылдап кылыр заводу

ИРКУТСК. Сибирьниң аныяк хоорайы Ангарскиде алдыгы беш чылдың эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи—Иркутскиниң нефть ажылдап кылыр заводунуң тудуушкуну эгелээн.

Тудуг шөлүнде баштайгы дөрт бүдүрүлге корпустары бедип үнген, база үш бажыңны тудуп турар.

Чөөн Сибирьниң нефть ажылдап кылыр үлетпүрүнүң бир дугааргызының тудуунда Бакунуң, Харьковтуң, Саратовтуң, Таллиниң, Сталинградтың болгаш өске-даа хоорайларның бүдүрүлгелери киржип турарлар. Олар Ангарскиже дериглерин, материалдарны болгаш механизмнерин чорудуп берип турарлар.

Чаа завод Татариядан болгаш Башкириядан нефть дамчыдылгазын ёзугаар алдынар чиг-этке ажылдаан турар. Ооң бирги ээлчээ 1958 чылда ажыглалга кирер.

(СЭТА).

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чаа тудугларынче

Партияның кыйгырыын ёзугаар кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алырынче чоруткан аныяк патриоттарның бирги одуругларынга москвачы-комсомолчулар болганнар. Москваның аныяктарының муң-муң чоруткан кижилери ам Алтайның, Сибирьниң болгаш Казахстанның районнарында үшкү күш-ажылчы часты эрттирип турарлар.

Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери Төрээн чурттуң алдары дээш күш-ажылчы чаа эрес-дидим чорукче аныяктарны кыйгырып турар. Москваның болгаш областың ВЛКСМ райкомнарынга болгаш хооркомнарынга, бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң комсомол организацияларынга Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң тудугларынга ажылдаары-биле чорударының патриотчу билдириишкиннери-биле оолдар болгаш кыстар кээп турар.

Найыслалдың Ленинский районунга ындыг элээн каш он-он билдириишкиннер кирген. Сибирьже чоруур күзелин Москва университединиң аныяк тудугжулары Кулешов, Новиков, Быстров, Смердин, Бобков олар илереткеннер. Фрунзенский районга алдыгы беш чылдың улуг чаа тудугларынче ажылдадып чорударын дилээн патриотчу билдириишкиннер Геодезияның эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары К. Андреевадан болгаш В. Ледковадан кирген.

Москва областың комсомол организацияларынга аныяк патриоттардан чүс-чүс билдириишкиннер кирип турар. Оларның бирээзи бо-дур: «Мен, бешки разрядтың дашчызы мен, тудуг талазы-биле оон-даа хөй тускай эртемнерлиг мен. Братск ГЭС-тиң тудуушкунунче мени чорударын диледим. Мээң тускай эртемин коммунизмниң ол улуг тудуунга таарыжыр боор деп бодай-дыр мен. С. Малкус».

Подольск хоорайдан токарь Ю. Боблев, Лужникиде стадионнуң тудугжулары Н. Поздин, Ф. Головко болгаш өске-даа хөй-хөй кижилерден ындыг дилеглер кирип турар. Тушино хоорайда инженер-энергетик Е. Граппка баштаткан бүдүн тудуг бригадазы чоруптарынга белен. Бригаданың составында бүгү-ле тускай эртемнериниң тудугжулары бар.

«Аныяктар улам херек черге турарын күзеп тур мен» деп москвич Е. Расторуев бижип турар. Бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкуннуң кайгамчыктыг программазын боттандырарынга эң-не идепкейлиг киржирин күзээн совет аныяктарның чүткүлүнүң күзел-соруу оон сөзүнде илеретинип турар.

(СЭТА).

Күрүнениң Третьяковский галереязын Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң

Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Күрүнениң Третьяковский галереязының чүс чыл болган оюн алдаржыт-пышаан база ооң орус болгаш совет чурулга уран-чүүлүнге, а ол ышкаш улусту идейлиг-уран-чогаалчы кижизидеринге шылгараңгай ачы-хавыяазын демдеглевишаан, Күрүнениң Третьяковский галереязын Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль

1956 чылдың май 11.

ССРЭ-ниң судно тудуунуң үлетпүр министерствозунуң С. Орджоникидзе аттыг Балтийде судно тударының Ленин орденниг заводун Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Заводтуң 100 чыл болганынга холбаштыр база Ада-чурттуң судно тудуунуң хөгжүлдезинге ачы-хавыяазын демдеглевишаан, ССРЭ-ниң Судно тудуунуң үлетпүр министерствозунуң С. Орджоникидзе аттыг Балтийде судно тударының Ленин орденниг заводун Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль

1956 чылдың май 12.

Совет улустуң дугайында чазактың шиитпирлеринге ажылчы чоннар байыр чедирип турар

Чоннуң улуг өөрүшкүзү

Май 11-де ажыл шагының сөөлүнде, Кызылдың алгы заводунуң сапог даараар цехиниң ажылчыннары күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилелин таныжары-биле чыглып келгеннер. Кижи бүрүзүнүң арнында өөрүшкүнүн хүлүмзүрээшкини илереп турган. Цех начальниги эш Санников сөс алгаш: — Коммунистиг партия, совет чазак совет кижилер дугайында доктаамал сагыш салып турар. Назылап кыраанларга, күш-ажылы кылып шыдавас апарган инвалидтерге тыпсыр күрүне пенсияларының чаа хемчээлдери болза, совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам чаагайжыдарынче угланган боттуг хемчеглер-дир. Партияның XX съездизиниң шиитпирлери амыдыралда боттанып турарын бо төөгүлүг документ херечилеп турар-дыр—деп ол чугаалаан.

— Бистиң Төрээн чуртувуста үлетпүр хөгжүлдезиниң, эртем ажыдыышкынының талазы-биле чаа-чаа чедиишкиннерге бистер чоргаарланып турар бис. Ол бүгү—маадырлыг совет кижилерниң боттарының кылып, бүдүрүп ап турар чүүлдери болур. Партияны долгандыр сырый каттышкан совет кижилерниң күженишкинниг ажыл-ижи халас барбас. Улам эки ажылдаалынар—деп, эш Софронова өөрүшкүлүг чугаалаан. Коммунистиг партияның кижилер дугайында кайгамчыктыг сагыш салыышкынынга харыы болдуруп, бүдүрүлге планын ажыр күүседири, продукцияның шынарын бүгү-ле аргалар-биле экижидери, ооң ассортиментизин көвүдедири бистиң хүндүлүг хүлээлгевис—деп, ол уламчылап чугаалаан.

Сапог дааранчыкчызы эш Юхновец сөс алган: — СЭКП-ниң XX съездизи болгандан бээр каш-ла айлар эрткен, ынчалзадаа ол кыска хуусаада съездиниң төөгүлүг шиитпирлери амыдыралга боттанып эгелээн. Байырлал болгаш суббота хүннеринде ажыл шагы кызырылган, херээженнерниң божуурунуң мурнунда болгаш божаанының сөөлүнде шөлээзин узаткан. Ынчаарга ам күрүне пенсияларының хемчээли өзүп турар-дыр. Бистер шак мындыг чаагай үеде чурттаар аас-кежиктиг болган-дыр бис. Бо дугайында төрээн партиявыска, совет чазаавыска өөрүп четиргенивисти база катап илередиил! Эң эки шынарлыг продукцияны күрүневиске берээл! — деп, ол чугаалаан.

Митингиге сөс ап чүве чугаалаан өскедаа эштер СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улам эки ажылдаарын, Төрээн чурттуң улам ынайгы чечектелиишкини дээш, ажылчы чоннарның амыдыралының улам эки чаагайжыдылгазы дээш күш-ажылчы салыышкыннарын өстүрерин хүлээнип турганнар.

Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилелин Кызыл хоорайның сапог мастерскаязының ажылчыннары бүгү улус-биле бир дөмей улуг көдүрлүүшкүн-биле уткаан.

Чурукта: сапог мастерскаязында митингиниң болуп турары. Хоочун ажылчын эш И. Я. Савин чүве чугаалап тур. Фото **С. Феоктистовтуу.**

УЛУГ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Автотрестиң коллективиниң ажылчын, албан-хаакчыларының хуралы улуг көдүрлүүшкүн-биле болуп эрткен. Ол хуралга юрист-консултант эш Хвостов күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелин таныштырган. Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилелин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга бадыладыры-биле ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели ажылдап кылган дээрзин илеткелчи демдеглээн. Бо документ болза совет улустуң чаагай амыдыралының, кыраан, инвалид, азыраар, ажаар кижилерин ышкынган хамаатыларга күрүне дузаламчызын көргүзер дугайында бистиң Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың канчаар-даа аажок улуг сагыш салыышкынының база бир тодаргай илерээшкини болур.

Ада-чурттуң дайынының инвалиди, автотэктиң начальниги эш Калбаков хуралга сөс алгаш, партияга болгаш чазакка улуу-биле өөрүп четиргенин илереткен.— Бо Хоойлуда айыттынган күрүне пенсиялары мурнунда чылдарныындан бүгү категориялар талазы-биле бедээн, бо чорук пенсионерлерниң өөрүшкүлүг сеткил-сагыжын хайныктырып, совет Төрээн чурттуң моон соңгаар улам чечектелип хөгжүүрүнге бүгү-ле күжүвүстү болгаш билиивисти бээр болгаш боттарывыстың онаашкан ажылывыстың тода үре-түннелдиг күүселдези дээш бистер эн-не кызымак ажылдаарывысты маңаа демдеглээр ужурлуг бис—деп чугаалаан.

Автотрестиң начальниги эш Пономаренко бодунуң чугаазынга автотрестиң ажылчыннары, албан-хаакчылары Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкынынга харыы кылдыр алдыгы беш чылдың бирги чылының онаалдаларын, чоннуң чугула хереглелдери бараанларны областың районнарынче чогуур өйүнде автомашиналар-биле сөөрттүп чедирерин хандырар дээш чаңгыс эпсеткилдиг ажылдаарын кыйгырган.

Төп автосептелге мастерскаязынга

Совет чазактан күрүнениң пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелин үндүргенинге холбаштыр областың автотрест эргелелиниң төп автосептелге мастерскаязының коллективиниң митингизи май 11-де болуп эрткен. Аңаа мастерскаяның 40 ажыг ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чыглып келгеннер. Хоойлунуң төлевилелин мотор цехиниң эргелекчизи эш В. Савинцов ажылчыннарга таныштырган.

Күш-ажылга, дайынга инвалид болган ажылчыннарга, албан-хаакчыларга, шериг албанныгларга болгаш оларның өг-бүлелеринге, назылап кыраанларга болгаш өскелерге-даа күрүнениң пенсия хандырылгазын чурумчудар дугайында партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң амыдыралга боттанышкыны болур Хоойлу төлевилелин ажылчыннар изин-биле чүүлдүгзүнүп хүлээп алганнар.

Мастерскаяның инженери эш Г. Кузнецов чүве чугаалааш, бо хоойлу төлевилели болза ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын улам экижидер талазы-биле бистиң партиявыстың, чазаавыстың улуг сагыш салыышкынының база бир илерээшкини-дир деп демдеглээн.

Бүдүрүлгениң ажылчыннары чазактың үндүрген Хоойлу төлевилели-биле улам ханы таныжып, ооң-биле холбаштыр алдыгы беш чылдың баштайгы чылының бүдүрүлге онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш улам-на хайныышкынныг ажылдаарын хүлээлгеннер.

Совет кижилерниң чаагай байдалының дугайында

ХАБАРОВСК. Хоорайның бүдүрүлгелеринге болгаш хөй санныг тудуг черлеринге хүннүн өөлчээ доозулган сөөлүнде күрүне пенсияларының дугайында чаа Хоойлунуң төлевилелин таныжып, ону чугаалажып көрген.

Хабаровскиниң Каганович аттыг машина тудуунун заводунуң механизм-чыылда цехиниң чүс ажыг ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары бодунуң кызыл булуңунга чыглып келгеннер. Ол чугула документиниң текстизин номчаан сөөлүнде сорук кириишкинниг беседа эгелээн.

— Бистиң заводувуска 20 ажыг чылдарның дургузунда ажылдап тур мен — деп, заводтуң ажылчыны Григорий Иванович Чернов медеглээн. Ооң цехтерин канчаар тудуп тургузуп турганывысты сактып тур мен. Долгандыр-ла тайга, чүгле ол дагжап, шимээргеп турган-на болгай. А ам бистиң суурувус хоорайның төп ортузундан дора эвес. Ам бистиң суурувуста школалар, уруглар садтары болгаш яслилери, поликлиника болгаш магазиннар бар апарган. Культураның улуг Бажыңы тутунуп турар. Пенсиялар дугайында Хоойлунуң төлевилели — ол дээрге совет кижилерниң чаагай чоруунуң дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының чаа илерээшкини болуп турар.

— Ам мээң харым 58, ынчаарга 35 чылдарның дургузунда бүдүрүлгеге ажылдап тур мен — деп, слесарь механик Николай Петрович Финогенов чугаалаан. Назылап кыраанының талазы-биле пенсияже шилчип, күрүнеден 600 ажыг рубльдиң дузаламчызын ап болур мен, ол дээрге менп бүрүнү-биле хандырып турар. Ынчалзажок, мен ам-даа ажылдаар мен.

(СЭТА).

Партияга четирдивис

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери амыдыралга чедиишкинниг боттанып турар. Ылаңгыя инвалидтерге, кырганнарга төлээр күрүне пенсияларының дугайында чаа Хоойлунуң төлевилели бүгү совет кижилерниң сагыш сеткилин өөрткен.

Ийиги группаның инвалиди мен. Ай санында 150 рубль ап турдум, ам ооң хемчээли күрүне пенсияларының дугайында чаа хоойлу ёзугаар ийи-үш катап өзер-дир. Партияның болгаш совет чазактың ол улуг дузаламчызының дугайында өөрүшкүнү илередир чечен сөстерни тывары берге-дир. Пенсионерлер дугайында сагыш салыышкын илередип турар партияга чазакка четирдим, аңаа харыы болдуруп күженишкинниг ажылдаарымны хүлээндим.

И. САВИН,
пенсионер.

СЭТА-ның медеглели

Бо чылдың майның 3-те Герман Федеративтиг Республиканың парлалга болгаш информация ведомствозу Барыын Германия бүгү ниитиниң шериг хүлээлгезин чорудар дугайында хоойлу төлевилелин бундестагка чугаалажып көргени-биле холбаштыр, ГФР-ниң чазааның меморандумун чарлап үндүрген. Барыын Германияны катап чепсеглээриниң талазы-биле бодунуң хемчеглерин, тодаргайлаарга, 500 муң барыын герман шеригни тургузарының талазы-биле хемчеглерин бадыткап үндезилээрин оралдашпышаан, ГФР-ниң чазаа Совет Эвилелиниң даштыкы политиказынга хамаарыштыр ол меморандумда өнчүк-чөңгээлиг болгаш өжээнзирек хоп-мегелерни кылып турар. Чижээ, бодунуң ол меморандумунда ГФР-ниң чазааның бадыткап турары болза: чижээ, «Федеративтиг Республиканың болгаш ооң эвилелчилериниң хостуг тургузуу кыжаныгның адаанда» турар болгаш «Совет Эвилели шериг күжү-биле хостуг делегейге кыжанып турар» суг-суг деп хоптап турар. Ооң ынай ГФР-ниң меморандумунда: «Совет Эвилелиниң удуртукчу күрүне ажылдакчыларының чугааларындан алырга, олар атомнуг чепсекти ажыглаарынга доктаавас... Совет халдаашкын хенертен болгаш канчаар-даа аажок дүрген болу берип болур. Ол чорук чепсектиг күштерни тулчуушкунга кезээде белен тургузарын эргежок чугула болдуруп турар» дээр янзылыг чугаалап турар.

СЭТА-га билдинип турары-биле алырга, ГФР-ниң чазааның меморандумунда бадыткалды Совет Эвилелиниң удуртукчулары ону ССРЭ-ниң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказынче каржы хоп-мегеге кылдыр көрүп турар. Улустар аразының харылзаазынга шыдажып эрттирер аргажок шак ындыг хоп-мегелерни ажыглавышаан, ГФР-ниң чазаа Барыын Германияда катап чепсеглээшкин талазы-биле чорудуп турар хемчеглерин немец хөй-ниитиниң мурнунга шынзыдыптарынга кордап турары ол-дур.

Улустар аразының дүшкүүрлүг байдалын чавырылдырарынче чүткүл бүгү-ле чер болганда өзүп турар болгаш чепсегленишкинни кызырар дугайында дугуржулгаларны чедип алыр дээш элээн хөй чурттарда базымнарны кылып турар үеде, ГФР-ниң чазаа барыын герман шеригни тургузарын карак кызыл оралдажып, буурап дүшкен «күш дөгээр политиканы» бодунуң даштыкы политиказының угланыышкынының үндезини кылдыр камгалаарын үргүлчүлеп турар. ГФР-ниң чазааның ындыг шугуму Европада байдалды чидиглендиреринче болгаш улустар аразының өйү келген айтырыгларын чайлаш чок нарыылдырынче угланган дээрзи мырынай илден-дир. Улустарның, ооң иштинде немец улустуң тайбынга ынакшылдыг чүткүлүнге удур болуп турар ындыг политикага кандыг-даа ылаптыг барымдаазы чок тургаш-ла, ГФР-ниң чазаа ССРЭ-ниң даштыкы политиказының ёзулуг утказын хажыдарын болгаш чуртту катап чепсеглээринге удур туржуп турар хөй-ниитиниң Барыын Германияда калбак бөлүктерин частырыглыг будалыышкыннарже кпирерин оралдажып турар.

Ындыг болза-даа, Совет Эвилелиниң болгаш тайбынга ынакшылдыг өске-даа күрүнелерниң эгелээшкинин ёзугаар улустар аразының дүшкүүрлүг байдалын чавырылдырарының болгаш тайбынны быжыглаарының херээнде элээн эки түннелдер чедип алдынган, бистиң бо хүннеривисте шак ындыг тактика чедиишкинниг болуп шыдавас. Бир талазында, «күш дөгээриниң политиказы» болгаш чепсегленишкиннерни эндере бүдүрер чорук эвес, а улустар аразының дүшкүүрлүг байдалын моон соңгаар улам чымчадырынче угланган политика тайбынны болгаш Европаның улустарының айыыл чок чоруун хандырып шыдаар дээрзин билир чорук бүгү чурттарда, ооң иштинде Барыын Германияда безин өзүп турар.

Национал уран-чүүлдүң эртинези

Күрүнениң Третьяковский галереязынга болган парлалга конференциязы

Майда болур деп турар күрүнениң Третьяковский галереязының 100 чыл оюнга тураскааткан совет болгаш даштыкы корреспондентилерниң парлалга конференциязы майның 10-да Москвага болуп эрткен.

Чыылган журналистерниң мурнунга 100 чыл ойну эрттирер талазы-биле Бүгүэвилел комитединиң даргазы ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Б. В. Иогансен чугаазынга галереяның хөй-ниитиге болгаш чурук чогаалынга ужур-дузазының дугайын, ону тургусканының төөгүзүн, ооң чыындыларында шыгжатынып турар ада чурт уран-чүүлүнүн эртинелериниң дугайын чугаалаан. Музейниң чүс чыл ою болза, чүгле совет улуска эвес, харын уран-чүүлде улус массаларны кижизидериниң күчүлүг чепсээн көрүп турар делегейниң бурунгаар депшилгелиг бүгү кижилериниң байырлалы болур деп Б. В. Иогансен демдеглээн. Галереяның улуг алдар сураглыг болган чоруу, ооң баштайгы үндезилээшкининиң үезинден эгелеп, ол уран чүүлдүң хөй-ниитиниң бурунгаар депшилгелиг сонуургалдарын илередириниң эн-не депшилгелиг төпчүдериниң чери болу бергени-биле тайылбырлатынар. Ооң үндезилекчизи П. М. Третьяков улустуң ынак чурукчуларының кайгамчык чогаалдарын хөй-ге көскү кылырынче болгаш чаңгыс чедиишкинне чыырынче чүткүп чораан. Аныяк ре[illegible] идейлиг уран-чүүлдүң талалакчызы Третьяков бодунуң чыындызын Петровтуң, Репинниң болгаш Суриковтуң, эгелеп чор[illegible] Левитанның чурук чогаалдары-биле болгаш Серовтуң эн-не баштайгы ажылдары-биле четчелеп долдуруп ап турган. Ооң-биле чергелештир, ол орус уран-чүүлдүң хөй чүс чылдарлыг төөгүзүнде, мурнунда бүдүрген чурук чогаалдарының эн дээрелерин шилип чыып турган. XIX вектиң ийиги чартыының орус чурукчуларының чуруктары, үениң мурнакчы үзел-бодалдарын илереткен, улустуң амыдырал-чуртталгазын болгаш демиселин, ооң дээре оолдарының овур-хевирлерин синниктирген, орус бойдустуң кайгамчык чаагайын көргүскен, социалдыг баъкты болгаш чөптүг эвес чорукту сойгалап илереткен чурук чогаалдарының чыындылары галереяны бүгү улусчу алдарга чедирген. 1892 чылда П. М. Третьяков ооң олген акызы С. М. Третьяковтуң коллекциялары-биле байлакшаан бодунуң чыындыларын Москва хоорайга шилчидип берген.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы галереяның сайзыралынга чаа үени ажыткан. 1918 чылда В. И. Ленин ону национализастаарының дугайында декретке ат салган, ол дээрге, ол кайгамчыктыг музейниң күрүнеге болгаш бүгү улуска ужур-дузалыын үнелеп билгениниң актызы болган. Эн калбак улус массалары орус уран-чүүлдүң эртинелерин барып көөр аргалыг болган. Бир эвес революция мурнундагы үениң дургузунда аңаа 3 млн. кижи чораан болза, совет эрге-чагырганың чылдарында галереяның залдарынга 20 миллион ажылчы чоннар кирип чораан. Ында чыгдынган чурук чогаалдар хуу кижилерден болгаш өске-даа чурук чогаалының музейлеринден чыындылар-биле улам-на баяан. Совет уран-чүүлдүң делгем залы улам өскен. 1892 чылда Третьяковтуң чыындыларынга 2 муң чыгыы делгиирлер турган. Амгы үеде галереяда 35 муң чыгыы чурук чогаалдары бар болуп турар. Ооң залдарынга чурттуң бүгү [illegible]луңнарындан кээп турар чаңгыстын-даа тематиктиг болгаш бүгү эвилелдин-даа чурук чогаалдарының делгелгелерин үргүлчү организастап турар.

Музейде уран-чүүлдүң чогаалдарын эртемчи алдаржыдарының талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп, эртем ажылдакчылары ооң залдарынга лекцияларны номчуп, фабрикаларже болгаш заводтарже чедип барып турар.

Чурттуң уран-чогаалчы хөй-ниитизи бүгү улус-биле кады алдарлыг ойну калбаа-биле демдеглеп эрттирип турар. Майның 12-де ССР Эвилелиниң Улуг театрынга национал уран-чүүлдүң 100 чыл болган оюнга тураскааган байырлыг хурал болур. Ол-ла алдарлыг ойга алдар болдурган хурал күрүнениң Третьяковский галереязынга база болуп эртер.

(СЭТА).

Совет кижиниң чаагай чоруунга

ССР Эвилелиниң Дээди Совединге бадыладыры-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргени күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң дүүнгү солуннарга парлатынган төлевилелин совет улус улуг ханыышкын-биле уткаан.

Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилели миллион-миллион совет кижилерниң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар болгаш улуг политиктиг ужур-дузалыг. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизм тургузуушкунунда бистиң улустуң чедип алган төөгүлүг чедиишкиннери, капиталистиг тургузугдан социалистиг тургузугнуң артык күштүүнүн улуу ында тодаргай илеретинген.

«Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинде хамаатыларның назылап кыраанда, күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышканганда болгаш аарыг болган таварылгада материалдыг хандырылга алыр эргези Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чаалап алыышкыннарының бирээзи болуп турар болгаш ССРЭ-ниң Конституциязы-биле быжыглатынган» — деп Хоойлунуң төлевилелинде чугаалап турар.

Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелиниң утказын парлалга болгаш радио бистиң Төрээн чуртувустуң эн ырак черлеринге чедирген. Ол документиге холбаштырган ажылчы чоннарның хуралдары бүгү черлерде болуп турар. Хоойлунуң төлевилелин чугаалашпышаан, ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция, Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчылары улус чоннуң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың могаг чок сагыш салыышкынының илерээшкинин ол документиден көрүп турарлар.

Москваның «Красный пролетарий» заводунуң коллективиниң митингизинге хоочун ажылчын Николай Александрович Каменский совет кижилерниң сеткил сагыжын мынчаар илереткен:

—Улус чоннуң чаагай чоруунуң дугайында сагыш салыышкын болза, улус чоннуң чаагай чоруунуң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазакты эң улуг, эн кол сагыш салыышкыны болур деп чүвеге бис, совет ажылчыннар хөй чылдыг дуржулгадан бүзүрээн бис. Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлунуң төлевилели бистиң чуртувустуң күчүзүнүн болгаш байлакшылының өскен дугайын херечилеп турар бо төлевилелди изин-биле байырлап тур мен. Партияга болгаш чазакка бөгүн мынча деп чугаалап тур бис: бистиң дугайывыста күрүне улуг сагыш салып турар. Бис ам-даа эки ажылдап, улусчу копеекти камнап, алдыгы беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир бис.

Ашхабадтың эзрер-аргыыр фабриказының ажылчыны Амангуль Мамедованың медеглээни:

— Пенсия херээн үндезини-биле экижидерин партия болгаш чазак миллион-миллион совет кижилерниң эрге-ажыктарынга дүүштүр чорудуп турар. Совет күрүне пенсия хандырылгазынга ооң мурнунда-даа улуг акша-хөренгини берип келген, а ам ол сагыш салыышкын улам улуу-биле өзүп турар. Бистиң өг-бүлевисти ап көрээл. Мээң ашаам фронтуга өлүрткен. Совет күрүне пенсия тывыскаш, уругларны кижизидеринге ажылчын меңээ дузалаан. Пенсияларның кудуку разрядтарының хемчээлдерин көвүдеткен чорук мээң өг-бүлем ышкаш өг-бүлелерге уругларын улам эки кижизидер арганы берип турар.

Улустуң чаагай чоруунуң үндезини болза социалистиг үлетпүрнүн үзүктел чок болгаш күчүлүг көдүрлүүшкүнү, национал орулганың өзүлдези болуп турар. Национал орулга болза, чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң эн улуу-биле түннээн көргүзүү болгаш ниити байлактың өзүлдезиниң үнер дөзү болуп турар. Бешки беш чылдың дургузунда ССРЭ-ниң национал орулгазы 68 хуу көвүдээн. Алдыгы беш чылда ол ам-даа 60 хуу хире өзер. Бистиң чуртувуста маңгыстакчы, мөлчүкчү аңгылар чок болгаш бүгү национал орулга ажылчы чоннарның байлаа болур. Ооң дөрттүн үжү чоннуң боттарының хереглелин хандырарынга барып турар. Бешки беш чылдың дургузунда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл-төлевири—39 хуу, колхозчуларның боттуг орулгалары — 50 хуу өскен. Пособиелерге, пенсияларга, халас медицина дузаламчызынга, халас өөредилгеге болгаш өске-даа социал-культурлуг хереглелдерге күрүнениң чарыгдалдары бешки беш чылда 689 миллиард рубль болган, а алдыгы беш чылда ол чарыгдалдар барык-ла 970 миллиард рубль чедер.

Партия болгаш чазак чоннуң амыдырал деннелин социалистиг тургузугнуң болдунар аразынга дүгжүр хире бедикке көдүрер дээш бүгү чүүлдерин кылып турар. Улуг Лениниң айтыышкыннарын эдергеш, партия бистиң бүгү экономикавыстың күчүлүг көдүрлүүшкүнүнүн үндезини—аар үлетпүрнү колдадыр өстүрерин хандырып турар. Ооң-биле чергелештир чинк болгаш аъш-чем үлетпүрү дүрген темпилер-биле хөгжүп, көдээ ажыл-агый бурунгаар бүзүрелдиг чорүп турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивалары хереглел чүүлдериниң бүдүрүлгезин алдыгы беш чылда 60 хуу көвүдедирин көрүп турар. Чаа беш чылда чуртталга тудуушкунунуң хемчээли бешки беш чылга деннээрге барык-ла ийи катап өзер.

Партияның XX съездизи ажылчы чоннарның амыдырал деннелин улам бедидер болгаш оларның күш-ажылының байдалын экижидер талазы-биле элээн каш чугула хемчеглерни айыткан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң соонда чүгле үш айдан шоолуг үр эвес үе эрткен, ынчаарга партияның съездизиниң шиитпирлери амыдыралда канчаар боттанып турарын совет кижилер ам көрүп турар. Март 10-дан эгелээш ажылчы чоннар байырлал болгаш дыштаныр хүннер мурнунуң хүннеринде мурнундагы дег 8 шакта эвес, а 6 шакта ажылдап турар. Апрель 1-ден эгелээш херээженнер сааттанганының болгаш божаанының талазы-биле шөлээлерни мурнунда 77 хүннерде ап турганының орнунга 112 календарь хүннеринде ап турар. Ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын экижидер талазы-биле хемчеглерни боттандырып турар. Пенсия херээн үндезини-биле экижидери—ам база бир чаа өөрүнчүг болуушкун-дур. Боттарының Төрээн чурту дээш чоргааралдың сеткил-сагыжы-биле совет кижилер күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелиниң чүүлдерин номчуп турарлар.

Хоойлунуң төлевилелинде чугаалап турары:

—ССРЭ-де тургустунган социалистиг тургузуг пенсия хандырылгазын магадылап турар, кижини кижи мөлчүүр чорукту, ажыл чокталыышкынны болгаш ажылчы чоннарның даартага бүзүревес чорукту социалистиг тургузугнуң байдалдарында кезээ мөңгеде узуткаан. Совет күрүнеде пенсия хандырылгазын бүрүнү-биле күрүнениң болгаш ниитиниң акша-хөренгилериниң күсели-биле боттандырып турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле социалистиг ажыл-агыйның хөгжүлдезинге совет улустуң чедип алган чедиишкиннери пенсия хандырылгазының херээн амгы үеде улам ыңай экижидерин боттандырар арганы берип турар».

Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар, шериг албанныглар, дээди, ортумак тускай өөредилге черлериниң, училищелериниң, школаларның болгаш кадрлар белеткелиниң талазы-биле курстарның сургуулдары, өске-даа хамаатылар бир эвес күрүне азы хөй-ниити хүлээлгелерни күүседип турган инвалидтер болу берзе, үстүнде айыткан хамаатыларның өг-бүлезиниң кежигүннери азырадыкчызын оскунар болза, олар күрүне пенсиязын алыр эргелиг деп чүвени Хоойлу төлевилелинде тодарадып турар. ССРЭ-ниң Күрүне бюджеди-биле чыл бүрүде дөзевилеп турар хөренгилерниң, ооң иштинде күрүнениң социал страхованиезиниң хөренгилериниң күсели-биле ажыл төлевиринден кандыг-даа казыышкын чокка пенсиялар тыпсырын күрүне хандырып турар. Пенсияларга үндүрүглер онаавас.

Партияның XX съездизинге СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде пенсия херээниң улуг четпестерин демдеглээн, пенсияларның хемчээлинде болдуруп болбас, каржыышкыннар барын, пенсионерлерниң чамдык категорияларынга пенсияларның куду хемчээли доктаатынганын, ол хирезинде чамдык кижилер, ооң шитинде ажыл кылып шыдаар кижилер, ам-даа кырываан кижилер, бедик пенсияны ап турарын айыткан. Совет чазактың ажылдап кылганы күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилели пенсия херээнге үндезин экижиишкинни киирер.

Латвияның хоорай тудуушкуну төлевилээр институттуң архитектору эш Швабениң медеглээни:

— Мындыг пенсия хандырылгазы чүгле социалистиг күрүнеге болдунуп болур. Хоойлу төлевилели болза партияның XX съездизиниң айытканы бистиң чуртувуста амыдыралдың чечектелиишкининиң программазын боттандырарының оруу-биле база бир улуг базым болуп турар. Ол болза бистерни улам-на улуг күш киирип, улам эки ажылдаарынче сорук киирип турар.

Улустуң чаагай байдалын бедидер дугайында партияның болгаш чазактың чаа сагыш салыышкынынга харыы кылдыр бүгү совет кижилер Төрээн чурттуң улам ынайгы чечектелиишкини дээш эрес шудургу ажылдаарынга боттарының белен чоруун медеглеп, алдыгы беш чыл панын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартып турар.

(«Правданың» май 10-дагы мурнуку чүүлү).

Картофельдиң дөрбелчин-уяланчак олуртулгазы

Партияның XX съездиниң картофель болгаш ногаалларыны бүдүрериниң көвүдедиринии улуг сорулгазын салган.

Картофель болгаш ногаалар улуг күш үнер культураларга хамаарыжыр. Оларның олуртулгазынга, ажаалдазынга болгаш ажаал алышкынынга хөй санныг киживер негетинер. Чижээлээрге, бир гектар картофельны олуртурунга 10—12 кижи-хүнү, а хол-биле казып алырынга 70 чеңир кижи-хүнү негетинер. Ол дээрге кажан картофельны бичии кезек-кезек черлерде олуртканда ынчыг болур. Ам колхозтар картофельны улуг шөлдерге кажаа он гектар кылдыр олуртур апарганда хол-биле ажылдап кылыр аргажок болуп турар. Мында механизацияны ажыглазары аң чүгүлә. Картофель олуртур машиналарның бирээзинге хүнде 7—8 кижи ажылдаар болза, 12 гектар чеңир картофельны олуртуп болур. Ол дээрге ажылды дыка дүргедедир болгаш ажылчын күжүне негелдени кыскырар. Бир эвес ол хире хемчээлдиг шөлге картофельны хол-биле олурткан болза 100—120 кижи негетинер.

Ынчаарга дөрбелчин-уяланчак олуртулганың артык чоруу чүгле ында эвес. Машина болза уяланчак арга-биле картофельди олуртур арганы берип турар, оон ачызында олуртулганың толаратынган сырыйы чедип алдынып, азы үнүштериниң саны бир гектарга 40—45 мүң болуп, бедик дүжүттү алырын хандырып турар. Картофельны ынчаар олуртурга чайгы ажаалганы механизация-биле чорудар аргалыг болур болгаш кижи санын эвээжедир, ажаалдының чорудулгазын дүргедедир.

Механизация-биле сайзырадып ажылдатынмаан шөлдерге чүүн-баазын бок үнүштери көвүдеп, дүжүттү дыка бүдүлдүр. Чүгле механизастатынган сайзырадылга бок үнүштерни чок кылырында, хөрээниң үлүртеритинин-даа харыгла. дүрген чорудар арганы берип турар. Ол чорук картофельдиң бир десги аң үнерин болгаш харыгла быжарын, база эрте ажаал алырын болдурар. Ол-ла олуртулга машиналары-биле гектарга олуртулгавын сырыйын канчаар-даа таарыштырып чорудар, ол чорук олуртқан картофельдиң хөрээниге ой-тавында болгаш эки чемненип өзерин хандырар. Оон аңгыда олуртулга машиналары болза картофельның олуртулгазы-биле кады минералдыг үйөбрениелерни төгөр арганы берип, дүжүттү база бедидип турар.

Бо бүгү чугаалатынган чүүлдерден дөрбелчин-уяланчак олуртулга картофель олуртулгазының депшилгелиг болгаш эң ажыктыг аргазы болур деп түнелди кылза чогуур.

1943 чылда-ла Москва областың Серпухов районунуң Сталин аттыг колхозу чаа арга-биле картофель олуртулгазын эгелээн. Ол чорук трактор-биле олурулар аразын сайзыралып кылыр арганы берген. Ынчалза-даа гектарга чүгле 20 мүң чеңир үнүштер үнер кылдыр эвээш олуртканының чылдагаанынган оортан бедик дүжүт алдынмаан. Ынчангаш бир үеге (үрезин хөмер оңгарга) 2 болгаш харын-даа 3 үрезиннерни олуртур деп чаа идея төрүттүнген. Ол болза гектарда дөстериниң нимги саның көвүдедир, дөстери улам күштүг болгаш черниң кырын дүглап, ону кургай бээринден камгалаар болдурар. Дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртқан шөл булуңнарга картофельдиң дөстери-биле шын дөрбелчинге хуваатынган участоктарлыг болгур. Үнүштерниң аразының хемчээли бир десги 70 сантиметр болуп, машиналар-биле олуруглар аразының сайзырадылгазын чорудар арганыг болгур.

Картофель олуртулгазынга СКГ-4 деп түскай картофель олуртур машинаны кылып үнүргеп, ол дээрге дөрбелчин-уяланчак дөрт олуруглуг олуртулга болгур. Машина болза, бир үеге 2—3 картофельди олуртур болгаш органиктиг-минералдыг удобрениелерни киирер. Бир машинага 7 кижи ажылдаар. Оон бүдүрүкчүлүг хүнде 12 гектар чеңир болгур.

Мынчаар техниканы хөй күш үнер культураларның бирээзи болгур картофель олуртулгазынга ажыглап киргени күш-ажылның бүдүрүкчүлүүн бедиктеп, колхозчуларның күш-ажылын чиңгеткен, бедик дүжүт алырының суурун тургускан болгаш үнүш үеэниде хөрээниң үлүртеритип болбаазырадыр арганы берген.

Эрткен чылын чамдык черлерге картофель олуртур машиналарны шын таарыштыр ажылдатпазынындан ылап дөрбелчин болбайн барган таварылгалар бар. Оон хараазы-биле чайгы ажаалга үеэниде хөрээниң техника-биле үлүртеритир ажыл чорутунмас болгаш ону хол-биле кылып, хөй кижи күжү үнүтпер, дүжүттү кулуулыр чоруккә чедирген. Бо чылын ынчаарга картофельны олуртканда шөл булуңнарга картофельдиң дөстери-биле шын дөрбелчинге хуваатынган участоктарлыг болгур. Үнүштерниң аразының хемчээли бир десги 70 сантиметр болуп, машиналар-биле олуруглар аразының сайзырадылгазын чорудар аргалыг болгур.

Картофель олуртулгазынга СКГ-4 деп түскай картофель олуртур машинаны кылып үнүргеп, ол дээрге дөрбелчин-уяланчак дөрт олуруглуг олуртулга болгур. Машина болза, бир үеге 2—3 картофельди олуртур болгаш органиктиг-минералдыг удобрениелерни киирер. Бир машинага 7 кижи ажылдаар. Оон бүдүрүкчүлүг хүнде 12 гектар чеңир болгур.

Мынчаар техниканы хөй күш үнер культураларның бирээзи болгур картофель олуртулгазынга ажыглап киргени күш-ажылның бүдүрүкчүлүүн бедиктеп, колхозчуларның күш-ажылын чиңгеткен, бедик дүжүт алырының суурун тургускан болгаш үнүш үеэниде хөрээниң үлүртеритип болбаазырадыр арганы берген.

Эрткен чылын чамдык черлерге картофель олуртур машиналарны шын таарыштыр ажылдатпазынындан ылап дөрбелчин болбайн барган таварылгалар бар. Оон хараазы-биле чайгы ажаалга үеэниде ажаалга болгаш ажаал алышкынын талазы-биле ажылдың механизастаашкынын хөй канаалганы бээр.

О. НАЗАРОВ.

Культура амыдыралындан медээлер

ШЕЛГЕ КОНЦЕРТТЕР

Улуг-Хем районунуң Калинин аттыг колхозунда комсомол организациязының инициативазы-биле тургустунган бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүмүнүң киржикчилери колхозчуларга ойнаарны көргүзүп турарлар.

Олар колхозтуң тарыла шөлүнде колхозчуларга болгаш механизаторларга концертти көргүскүлээн. Бөлүмүнүң көргүзер чүүлдериниң программазында «Тайбынның күжү», «Суурлар 'гургаар» болгаш оон-даа өске ырлар бар. Комсомолчу К. Анай «Өдүп чок Зам» деп шүүлгүтү эки ноомчуп турар. «Балыкчы» деп чанғыс кежеге шинни Синлиң. Салзанмай олар ойнап көргүзүп турар. Оон ынай концерттиң программазында «Тараа» деп национал танцы база бар.

М. БАГАЛДАЙ.

* * *

БИБЛИОТЕКАДА ЧАА НОМНАР

Өвүр районнуң «Кызыл тук» кодээ ажыл-агый артелиниң кежигүннериниң номга сонуургалы улам-на өзүп турар. Соолгу үеде колхозчу ноомчукчулар областың Пушкин аттыг библиотеказындан улуг үнелиг белекти алган. Ол белекте А. Фадеевтиң «Аныяк гвардия», Д. Фурмановтуң «Чапаев», Вайничниин «Шалашка» деп чижектиг өске-даа чечен чогаалдың номнары болгаш политиктиг номнар бар.

Ол белек колхозчуларны улуу-биле өөртүп турар болгаш номга оларның ынакшылын улам хайныктырган. Ылангыя үеэтинде ады үнген номнарны аныяктар улуг сонуургал-биле ноомчуп турарлар.

Т. САРЫГ-ООЛ.

* * *

КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ ТАЛАНТЫЗЫ

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунда бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүмү (улуртукчузу эш Дойлу) эки ажылдап турар.

Бөлүмүнүң киржикчилери боттарының белеткээн концертин колхозчу суурнуң чонунга көргүзүп турары биле кады чоокта чаа районнуң культура бажыңынга база ойнаапаннар.

Концерттиң киржикчилери «Тайбынның күжү», «Делегейниң демократтыг аныяктарының гимнизи» деп ырларыны боттарының концертиниң эгезинде күүседип турарлар. Оон аңгыда ийи-чанғыс кижилер күүседир ырлар, шүлүктер болгаш бээлээр номчулгалары, танцылар концерттиң программазында бар.

Уран-чүүл бөлүмүнүң киржикчилерн клубка таарыжыр шиирлерни-даа чогаалып турарлар. Чижээ, «Эрги Тыва» деп шиирни көргүскенин колхозчулар улуг сонуургал-биле көрүп турарлар. Ам «Учетчик» деп шиирни база чогаалып алган. Ол болза колхозчуларның уран-чечен талантызының өзүп турарын хереченлеп турар.

К. КОНГАР-ООЛ.

* * *

БАШКЫЛАР — КОЛХОЗЧУЛАРГА

Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозунуң саанчызы эш Норжунмаа бодунуң билиин бедидеринге номнуң улуг ужурдузазын ханызы-биле билир. Ол дыка хөй номнарны номчуп турар.

Эш Норжунмаа кандыг-бир номну номчаан, оон үтказын кады ажылдап турары саанчыларга чугаалап берип, өөрүн номче хандыктырып турар. Улуг орус чогаалчы М. Горькийниң «Ана» деп романын болгаш А. Фадеевтиң «Аныяк гвардия» деп чогаалын ол номчаан. Өөрүнге ол номнарның үтказын чугаалап бээрге, олар дыка сонуургааннар. Бодунуң өөрүнге ол мынча деп чугаалап турар:

—Ном—бистиң өнүүвүс, ону номчунар. Ном — кижиниң чарыбас өнүүзү. Бижи номну кайы хирени номчуур болдур, ол хирени билип алыр. Номга черле кым ынакшывас боор! Мен хөйну номчукпаан мен база хөйну билип алыпсаар мен. Мээң күзелим ындыг. Кым күзей-дир, ол чедип алыр.

Х. ТОМАРИШТАЙ.

Сүт саалдазы куду деңнелде

Тес-Хем районнуң колхозтарында сүт саалдазын көвүдедир дээш кыпсынак ажылдап турар саанчылар эвээш эвес. Ленин аттыг колхозтуң саанчызы эш Чанчика инек бүргүзүлеп ортумаа-биле чеди айлар дургузунда 411 литр, саанчы эш Дембирел 379 литр, эш Бырааткай 367 литр, Калинин аттыг колхозтуң саанчызы эш Хавакпан бир инектен 361 литр сүтүг саан алганнар. Бо саанчылар район иштинде сүт саалдазының талазы-биле дөрт черни эзлеп турар. Калинин аттыг колхоз инек санының-на 159,6. Сталин аттыг колхоз — 149,3 литр сүтүг саан алган.

Ынчаарга болза сүт саалдазының деңнели дыка куду, районнуң бүгү кодээ ажыл-агый артельдериниң инек бүргүзүлеп ортумаа-биле чеди айлар дургузунда саап алган сүдү чүгле 118,7 литр болган. Сүт саалдазының куду деңнелдиг болуп турарының чылдагааны инектериниң дүне, хүндүс одарлаашкыны, немелде чемгерилгези болгаш доктаамал суттарыгазы четпес чорутунуп турарында.

Калинин аттыг колхозтуң Чодураага 100 баш инек кирер чангыс аай төлевилел ёзугаар 1952 чылда-ла түүлү эгелээн кажаалының түүлү аңдыгаа чеңир четче доозулбаан. Фермаларда чогуур негелдеминге чеңир эки деритинген кажаалар чок. Ленин аттыг колхозтуң сигени частың эрте үезинде доозулган, быззаалар инектерни ээп келген, ынчангаш инектерниң сүдү көвүдеп шыдаваан. Эрткен чылын колхозтар мал чемнинин белеткелиниң планын күүсетпээннер.

Колхозтар сүт саалдазын көвүдедир дээш бүгү болгунар аргаларны ажыглазары чугула. Ам өзүп-сигеп алтын үнүп турар часкы чылыг үеде, ылангыя чайны инектерниң одарын эки организастаары чугула. Олардан аңгыда немелде чемнер база негетинер.

МТС болгаш артельдериниң баштаар черлери сүт-бараан фермаларын эзе тургузар, чангыс аай хевирлиг бар кажааларны эки деримр, чаа кажааларны тудар, механизацияны чорудар дээш ынкаш хемчегдерни боттандырары негетинин турар.

Фермаларга зооветеринариялыг хемчегдерни күштелдиреринче мал ажылының түскай эртемнигдери четпес киржикчи турар. МТС-тиң мал зоотехниги эш Пичарев Ленин аттыг колхозтуң мал фермаларынга бо чылын чангыс-даа катап барбаан, ынчангаш шүлүг байдалы ол эки сибейн турар. Бо колхозтуң Үстүү-Шынаада фермазының 28 быззаалары өлүп хорааң. Мал ажылының түскай эртемнигдери моортан чогуур түнелди боттарынга кылыр ужурлуг.

Районнуң колхозтары бо чылын инек бүргүзүлеп 650 литр сүтүг саап алыр сорулганы салган. Сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары алган хүлээгдерни чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседир дээш бүгү күжүн салыр керек. Бүлүө ажыл-агый артельдериниң баштаар черлери сүт-бараан фермаларын савалар, халаттар, аржыылдар, чүнар демирлер, чүнар савандар-биле болгаш оон-даа өске чугула херекселдер-биле бүрүн хандырары соңгаарлатынмас сорулга болур.

З. САГААЧЫ,
«Шынның» корреспондентизи.

Коъдан чанының участогун чөп ажыглаар

Улуг-Хем районнуң девискээри ногаа культуразын өстүрериниге болгаң янзы-бүрү үнүштер тарын, суурларны сайзырадырынга алаан таарымчалыг.

Ынчаза-даа районнуң чамдык колхозтарында коъдан чанының участоктарын долгуу-биле ажыглавайн, суурлар сайзырадылгазы чоруттунмайн турар.

Коъдан чанының участоктары Киров аттыг колхозта чүгле 60 хуузу, Ленин аттыг колхозта 30 хуузу, Калинин аттыг колхозта 20 хуузу ажыглатынып турар. Колхозтар баштаар черлери ажыглазы киргеп чаа бажыңнарны, колхозчуларга хүлээдип бергеш, коъдан чанының участоктарын ой-шаанда хемчээл бербейн турарындан дыка хөй колхозчулар участок чок болуп турар. Колхозчулар боттарының участоктарынга ногаа тарылгазын чорудуп турар болза-даа, оларның олуртулгазының болгаш ажаалдазының бөдүүн арганарын ам-даа билбес. Оон түнелинде таараң культураларындан эвээш дүжүт ап, харын ырынай албайн турарлар. Ынчангаш колхозчулар боттарының участоктарын ажылдап кылырынче, ногаа культураларының үрезиннерни тыптының алырынче, тарылганы шын чорударынче сагыш салбайн турар. Коъдан чанының участоктарын чөп ажыглаазы чүгле колхозчуларга немелде продукт бээр эвес, харын суурлар чаагайжыдыгазынга улуг ужур-дузалыг.

Суурларны ногаанчыларынче колхозчуларның кичээнгейин хаара тутқан турар ужурлуг. Ынчаар болза-даа колхозчулар бажыңнарының чанынга ыяш тарын олуруткан ажаалдазын чоруттнайн, кажаалавайн хөй-хөй ыяштарны малга чиктиртип, курганың кааптар чоруктар районнуң бүгү колхозтарында бар. Ленин аттыг, Калинин аттыг болгаш өске-даа колхозтарда тараан ыяш чок.

Коъдан чанының участоктарын чөп ажыглаарынга, суурларны ногаанчылың сайзырадырынга көдээ ажыл-агыйның түскай эртемнигдери колхозчуларга улуг дузаны көргүзер ужурлуг. Ынчаар түрбүже колхозтарның агрономнары коъдан чанының участоктарын ажылдап кылырынга, ыяш тарын олуртурунга колхозчуларга агротехниктиг сүмелер бербейн турарлар. Ногаа өстүрериниң болгаң ыяш тарын олуртурунуң талазы-биле колхозчулар ортузунга иштекелдер, бесседалар чоруттнайн турарлар.

Суурларны ногаанчылың сайзырадырынче, коъдан чанының участоктарын чөп ажыглаарынче колхозчулар кичээнгей салыр ой келген.

С. ХОВАЛЫГ.

Шаг-үе манаваc

Кызыл районнуң «СЭКП-ниң XX съездиниң көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Шустов), Кызыл МТС-тиң колхозта ажылдап берип турар трактор бригадазы (бригадири эш Ч. Норбу) бригаданың бүгү күжүн өөренип көргеш түлүгжүларны дөрт бөлүкке үекеш, бөлүк бүрүзүнде харыысалгалыг кижилерни быжыглаан. Бөлүктер бүрүзү түскай күүседир планныг ажылдап турар.

Колхоз 765 гектар черге тараа культуразы тарыыр планныг. Часкы ховуну ажылын апрель 13-те эгелээн болза-даа, май 10-га чеңир тараа культуразы тарыыр планының чүгле 50 хуузу күүсетингеп. Тарылгага агротехниктиг чүрүмүү шынгыысы-биле хажыдып турар. 63 гектар черниң бир гектарынга чажар үрезиннии нормазын 50 килограммны ажыр чашкынындан колхозта ам 3 тонна ажыг үрезин четпейн турар.

Кызыл МТС-тиң трактордар септелгезинин шынар чок кылганындан колхозтуң тарылгазында ажылдап турар 4 трактордар үргүлчү үрелип, чамдыкта 2—3 хүн иштинде септелгеге турүптар чоруктар бар. Ынчангаш колхозта часкы ховуну ажылының темпизин дүргедедирии болдавайн турар.

Бо бүгү байдалга колхоз даргазы эш Шустовтуң дүвүреевйн турары чиктиг. — Часкы тарылганы өйү эрте бээр хире эвес болгай, сут албек балы кээрге черни суггаргаш, тарылганы калбартыр үе бар —деп эш Шустов оожургадыг хөөн-биле чугаалап олурар.

Колхоз баштаар черн, колхозта партия организациязы күкуруза болгаш ногаа тарылгазынга канчыг-даа белеткел ажылы чорутпайн турар.

С. ТОВАРИШТАЙ.

Көдээ Советтиң ажылын бедик деңнелче

Чаан-Хемчик районнуң Хөрүм-Даг көдээ Совеги бо чылдың бирги кварталында сессияларны үш удаа, күүсөм хуралдарын 6 катап чылыдырган. Көдээ Советтиң чанында идектелчилер каттыжышкыны бар. Ажылчы чоннарның ортузунга лекциялар номчулгалары болгаш бесседалар, кино көргүзүглери үргүлчү чоруп келген. Депутаттарның күжү ажыл-агый, культурга тургузуушкунуңуң түс-түс участоктарында таарыштыр турустунган.

Ынчаза-даа амыдыралың ханызынче кирип, ажыл-херекте байдалы көрө бээрге, ол көдээ Советтиң ажылында, ылангыя колхоз бүдүрүлгезинге оон үлүртулгазында четпестер бар болуп турар.

Советтиң күүсөмү, оон даргазы эш Сергей Монгуш ажылдаар планнарын ажыглалга киргизип, ажылдың темпизин дүргедип, ажылдың чүүлүн ыңай-биле чорудуп, ажылдың ниитилелдиг формаларын ажыглап, депутаттарның, активистерниң ажылын чүгле 5 кижи боттарының сонгукчуларының мурнунга отчёттарын берген. Депутаттардан эштер Очур, Чечек олар боттарының сонгуткан округтарынга барбайн, массаларлаң доорук ажылдап турарлар. Эш Чечек болза эмнелге пунктузунуң эргелекчизинде ажылдап турар. Ынчаарга эмнелге черинин ажылында үлүг четпестер бар. Кышкы үеде эмнелге бажыңының ишти соок, хирлиг турган. Аарыг кижилерни хүлээп алырда эзелек эвес чорук ында бар. Аьш-чем болгаш эм ында болганчаклаа үетү берген турар.

Көдээ Советтиң депутаттары эштер Очур, Өдекпен олар хөй-ниитичи ажылдарга болгаш колхоз бүдүрүлгезинге бөлүн идепкей чок киржип келгеннер. Ылангыя эш Очур март айда колхоз бүдүрүлгезинге шуут кирипээн. Ол эштериниң кайызы-даа сессияларга безин олурушпайн турар.

Көдээ Совет колхоз бүдүрүлгезинге удуртулганы экижиттээн. Оон түнелинде Жданов аттыг колхозтуң ажыл-агыйында улуг четпестер бар. Бо чылдың планында көрүнген түлүгжүлер ыңдынмайн турар. Тайгада кезии белеткээн түлүгжүлер ыяжын сөөртээн.

Шээр мал фермазының эргелекчизинде көдээ Советтиң депутады эш Мунзук ажылдап турар. Бодунуң ол хүлээлгезинге эш Мунзук багай күүселивп, малчыннар-биле харылзаа тутпайн, олзрның ажылын хынап көрбейн турар. Малдың бөш санынга хөй чидирилгер болгулаан. Өшкү кадарчызы эш Бондакпан 54 баш анайны мунгаш кажаага бузурнуктуруп өлүрген. Оон ынай ол бодү ниитилиг малын өлүрүп чиң турганы илерээн. Янзыбүрү чылдагааннар-биле 45 баш анай өлүп хорааң турда, ол ону чажырып турган. Шак ындыг багай ажылдыг кадарчыны эш Мунзук мактап, «хөй анайлар өстүрген кижи» деп чугаалап турган. Колхозтуң мал эмчилери Мандакпан, Доржу олар дендии четпес ажылдап келгеннер. Амгы үеде 1600 баш хөй дүк кыргып алынар аргажок кылдыр кодурлап ааранн. Ол аарыгдан 70 ажыг баш хөй өлген. Ынчаарга мал эмчизи эш Мандакпан ол хойларны «өкпе аарыынган хорааң» деп шын эвес акт тургузуп турганы илерээн.

Көдээ Совет, оон күүсөмү ажы-агый айтырыгларын ыка эренгей чугаалажып, сессияларны ёзу барымдаалап, шинар чокка эрттирип келген. Чижээ, бо чылдың февраль 26-да көдээ Советтиң госку сессизынга «колхозта часкы тарылгага белеткедиң дугайын» чугаалашкан. Анаа ол талазы-биле хову бригадири, депутат эш Чүлдүм идектел кылган. «Бистс тараа культураларының үрезини бүгүү четчир, ылангыя кызытас үрезини 65 тонна бар» деп, ол чугаалаан. Бүүсөм ону хынап-даа көрбээн. Соолгуде илерээнин ёзугаар алырга кызытас үрезини 26 тонна хире четпес болган.

Көдээ Советтиң даргазы эш Кызыл-оол депутаттарга район Соведининң болгаш оон күүсөмүнүң шинтилгелерни таныштырбайн, оларны чүгле папкадан шыгжаарынга өйлежип турар. Докгаанал комиссияларның ажылынга удуртулга экиживвээн. Чурттакчы чоннуң аразында бижик билбес 28 кижи, бижикти биче билир 16 кижи бар. Оларны бижикке өөредир ажыл организастатынмаан. Культура албан черлериниң ажылынга удуртулга экиживвээн. Көдээ клубтуң ажылы экиживейн оон эгхерексели үрелип турар.

Ажылчы чоннарның хомудаларын болгаш бидирилгелиннерни чогуур үезинде харылзап бербес чорук көдээ Советтиң күүсөмүнда чанчыл болган. Бо чылдың бирги кварталында кирген 19 бидирилгелиннерниң 16-зы харылзатынза-даа, чогуур хуузазын эрттирген турган.

Илерээн четпестерни узугаарын, көдээ Советтиң организас-массалыг ажылын үнделинии-биле экижилерни ажылчы чоннар күзеп турар.

С. СЕРИН-ООЛ.

Кукуруза тарылгазы эгелээн

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артели арткен чылын 90 гектар черге кукуруза тараан, мал чемниге дыка хөй ногаан массаны белеткеп алган. Тараажылар болгаш МТС-тиң колхозта ажылдап берип турар механизаторлары тараа культуразының тарылгазын эрте дооскаш, ам кукуруза тарылгазын эгелээннер, 120 гектарны тарыырын хүлээгеннер.

Трактерист эш Санмай-оол, прицепщик Доңчуп-оол олар баштайгы хүнүнде 13 гектар черге кукуруза үрезинин чажып тарган.

Колхоз ногаа тарылгазын массалыы-биле чоруда берген.

А. СОСКАЛ.

Тудугларны хуусаа бетинде доозар

Кызыл районнуң «Тинлелге» колхозунуң тудугжулары 1956 чылдың тудугларын хуусаа бетинде доозар дээш боттарынга социалистиг чарыштың бедиктеп хүлээлгелерин алганнар.

Бо ажыл-агый чылында тудугжулар чурттакка бажыннарындан аңгыда бешин бир чүстен беш чүс баш чеңир малдар кирер үлегерлиг 4 кажаалларны кылырлар. Чүс олуттуг бир клуб, чүс ажыг тонна тараа склады болгаш 200 тонна тараа кургадыр серлиг шанның тудугун доозкан турарды планнатынган.

Планда кирген тудуг бүргүү күүсөтингеп турар сорулга-биле тудуг бригадазы (бригадири эш К. Норбу) бригаданың бүгү күжүн өөренип көргеш тудугжуларны дөрт бөлүкке үекеш, бөлүк бүрүзүнде харыысалгалыг кижилерни быжыглаан. Бөлүктер бүрүзү түскай күүседир планныг ажылдап турар.

Тудугжуларның организастыг ажылының түнелинде ажылдың темпизи дүрген чоруп, суурда 5 чурттакка бажыннарының ханалары салынган болгаш Шомбалыгда тараа шөлүнде ниити чурттакка бажыңы ажыглакка киргеп, хлеб быжырар черни крышалап доозкан, клубтуң тудуу хүн бүрү бедип үнүп турар. Сүт-бараан фермазының чанында мал суптарар будукту кажаап, ам ажыглакка киргеп.

К. ОНГА.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» болгаш Сталин аттыг колхозтарының даргаларының оралакчылары эштер Одай-оол, Самбуу олардың Монгун-Тайгада мал фермаларының ажылын харылзаар хүлээлгелерин багай күүсөлип, колхозчуларга ээлдек эвес, олардың негелдемелерин ёй-шаанда хандырбайн, колхоз бүдүрүлгезинге күш-ажылдын сагыыра-чүрүмүн быжыглаар дээш демисел чоруттнайн турарын «Шынның» көдээ бижикчизи редакцияга бижээн. Редакция ол дугайын СЭКП обкомунга медээлээн.

Партияның область комитединиң редакцияга дыңнатканы болза, ажылга харыысалга чок турган эштер Одай-оол, Самбуунуу колхозтар даргаларының оралакчыларындан дүжүрген. «Мурнакчы» колхозтуң даргазының оралакчызынга эш Очур-оолду, Сталин аттыг колхозтуң даргазының оралакчызынга эш Очурну колхозчуларның нииги хуралдары соңгаан. СЭКП-ниң Бай-Тайга райкому малчыннарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар талазы-биле хемчегдерни алган болгаш ап турар. Монгун-Тайгада малчыннар ортузунга партийжи масса-политиктиг ажылды экижидери-биле партия райкомуунуң бюроузунга чугаалашкан, совхозтуң ажылчын, албан-хаакчыларының ортузунга культура-массалыг ажылды күштелдирер талазы-биле хемчегдерни алган. Совхозтуң дирекциязы Бажта сүт-бараан фермазында клуб бодунуң инструкторуу эш Шыырапты Баргы көдээ Советте быжыглаан.

* * *

«Элегес» совхозтуң ажылчын албан-хаакчыларының ортузунда, ол ылангыя Бажта сүт-бараан фермазында культура массалыг ажылдың багай тургустунганын, культура-чыргылыышкын албан черлериниң ажылын экижидер талазы-биле Кочетов көдээ Советтиң, совхозта партия организациязының сагыш салбайн турарының дугайында көдээ бижикчи редакцияга чаза бижээн. Шүгүмчүледдин ыңы-биле ханнада чорударын редакция СЭКП-ниң Тандыы райкомунга дыңнаткан.

СЭКП райкомунуң секретары эш Тамзакайның редакцияга дыңнатканы болза, Кочетов көдээ Советте культура-массалыг ажылдың байдалының дугайында көдээ Советтиң даргазы эш Лихачевтуң илеткелин партия райкомунуң бюроузунга чугаалашкан, совхозтуң ажылчын, албан-хаакчыларының ортузунга культура-массалыг ажылды күштелдирер талазы-биле хемчегдерни алган. Совхозтуң дирекциязы Бажта сүт-бараан фермазында клуб тудуун эгелээн.

Күүсетсе-даа күүсетпээн

ХӨРҮМ-ДАГ. (Телефон-биле). Чаан-Хемчик районда Жданов аттыг колхоз — тараа культураларының тарылга планын апрель 10-да 132 хуу күүсеткен — деп, ында парторганизация секретары эш Сотпа дыңнаткан. Сан талазы-биле оон илеткени шын-на харын, а чогум тодаргайлап, ажылын байдалын көргүзерге— ол колхоз планын амга чедир ыракта күүсетпээн.

Бо чылын Жданов аттыг колхоз 130 гектарга чингетараа тарыыр тургаан, херек кырында 698 гектарда чаштырган. Күүнүн бедип турары ында. Бол культура гектарга арбайнын, 100 гектарга суганын план ёзугаар тарылгазы апрель 10-га чедир эгелевээн.

Хову ажылының шак ындыг хөнүүн турарының чылдагааны тарылгага белеткелдиң кошкаан хереченлеп турар. Эрткен чайын чүгле 698 гектар чер аңдартынган, оон шүүтүзүнде чингетараа чаштырган, а бога тараларның шөлүн чалын үлүр аңдарып турар. Ажылды шын организастап удуртқан болза ол колхоз тарылгазын шагда-ла дооскан турар ийик. Ында 8 тракторлар бар. Техниканы чеп ажылдар, колхозчуларның күш-ажылының шын организастаар херек.

Күүсетсе-даа күүсетпээн

ХӨРҮМ-ДАГ. (Телефон-биле). Чаан-Хемчик районда Жданов аттыг колхоз — тараа культураларының тарылга планын апрель 10-да 132 хуу күүсеткен — деп, ында парторганизация секретары эш Сотпа дыңнаткан. Сан талазы-биле оон илеткени шын-на харын, а чогум тодаргайлап, ажылын байдалын көргүзерге— ол колхоз планын амга чедир ыракта күүсетпээн.

Бо чылын Жданов аттыг колхоз 130 гектарга чингетараа тарыыр тургаан, херек кырында 698 гектарда чаштырган. Күүнүн бедип турары ында. Бол культура гектарга арбайнын, 100 гектарга суганын план ёзугаар тарылгазы апрель 10-га чедир эгелевээн.

Хову ажылының шак ындыг хөнүүн турарының чылдагааны тарылгага белеткелдиң кошкаан хереченлеп турар. Эрткен чайын чүгле 698 гектар чер аңдартынган, оон шүүтүзүнде чингетараа чаштырган, а бога тараларның шөлүн чалын үлүр аңдарып турар. Ажылды шын организастап удуртқан болза ол колхоз тарылгазын шагда-ла дооскан турар ийик. Ында 8 тракторлар бар. Техниканы чеп ажылдар, колхозчуларның күш-ажылының шын организастаар херек.

Японияда ажылчын шимчээшкининиң көдүрлүүшкүнү

1956 чылдың чазынында Японияга ажылчын шимчээшкини онза калбарган. Шак ындыг массалыг көдүрлүүшкүн 1947 чылдың февральдан бээр болуп көрбээн чүве деп япон парлалга чаңгыс үнбиле демдеглеп турар.

Делегейниң ийнги дайынының чорудулгазынга япон милитаризмниң аштырган чоруу дайын сөөлүндеги чылдарда ажылчын болгаш профэвилел шимчээшкининиң хөгжүлдезинге идиглиг болган. Чижээ, бир эвес профэвилел кежигүннериниң эңне хөй саны дайын мурнунуң үезинде дөрт чүс муң кижиден бичии-ле ажыл турган болза, ынчаарга 1946 чылдың төнчүзүнде профэвилелдеринге дөрт миллион ажыг кижи каттышкан. А 1955 чылдың төнчүзүнде, Киодо Цусин агентилелиниң медээлерин ёзугаар алырга, Японияга 6.184 муң профэвилел кежигүннери санатынып турган, азы чурттуң ажылчыннарының болгаш албан хаакчыларының 40 хире хуузу болуп турар.

Чурттуң эң улуг профэвилел каттыжыышкынын — Японияның профэвилелдериниң Кол чөвүлелин 1950 чылда тургускан. Кол чөвүлел 1951 чылдан бээрле ажылчын аңгының эргелериниң идепкейлиг камгалакчызы болуп келген. Амгы үеде Кол чөвүлел болунун хүрээлеңинде 3,4 миллион кежигүннерни каттыштырып турар. Ынчалза-даа, ол болза ажылчын шимчээшкининиң дайзыннары ону кошкадыр оралдажыышкыннарны кылбас дээни ол эвес-тир. Эрткен чоокку үеге чедир-ле Кол чөвүлелге удуртулганың янзы-бүрү ийи бөлүглежиишкиннериниң демисели болуп турган, ол демисел болза, Кол чөвүлелдиң хүрээлеңин чарар дээн, бүдүрүлге ээлериниң оралдажыышкынын илергейлеп турган. Ынчалза-даа ол ийи бөлүглежиишкин профэвилел массаларының базыышкыны-биле, Японияның ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының стачка шимчээшкинин организастаар херекке чаңгыс аай фронт болуп хөделир дугайында дугуржулганы бо чылдың январьда чарган.

Ажыл төлевирин улгаттырары дээш, бо чылдың эгезинде ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның массалыг шимчээшкининиң организакчызы—чогум-на профэвилелдериниң Кол чөвүлели. Демиселдиң болуп эртер ужурлуг турганы ол байдалдарның онзагайын демдеглезе чогуур. Ажылчыннарга удур хоойлу Японияга 1947 чылдан бээр туруп келген; күрүне бүдүрүлгелериниң бүгү ажылдакчыларының эң-не чидиг чепсээ—ажыл соксадыышкыны кылыр эргезин ол хоойлу казып турар. Бүгү ниитиниң ажыл соксадыышкынпарын чорударын база-ла хоругдап турар.

Ынчангаш Кол чөвүлел ол демиселди үе-үелеп чорударын баш удур көргеп, ук демиселдиң чорудулгазында үлетпүрүнүң янзы-бүрү адырларының профэвилелдери орта чоорту киржип база оортан үнүп турганнар. Ниитизи-биле демиселди февральдан апрельге чедир — үш ай дургузунда чорудар ужурлуг турган. Ажылдың темпилерин оожумнадыры, ажыл шагындан дашкаар үеде ажылдаарындан ойталаары, удурланыышкынның митингилерин эрттирери, күрүне болгаш коммунал бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының хереглеп турганы, бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының 25—30 хуузунун ажылдан массалыы-биле үнүп шөлээлээриниң тактиказы ышкаш, демиселдиң шак ындыг хевирлерин хуунун бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының ажыл соксадыышкыны-биле холбаштырып турар, ол демисел ынчангаш онзагай хевирлиг болуп турар.

Японияда ажылчыннарның «часкы хөделиишкиннери» деп адатынып турар ол шимчээшкинге элээн каш миллион кижи киришкен. Кол чөвүлелде кирип турар эң улуг профэвилелдери: Күрүне демир оруктарының ажылчыннарының бүгү япон профэвилели, Хуунун демир оруктарының профэвилелдериниң национал федерациязы, хөмүр даш үлетпүрүнүн ажылчыннарының профэвилелдериниң япон федерациязы, даг-руда үлетпүрүнүн, почтаның, телефоннуң болгаш телеграфтың профэвилелдери, а ол ышкаш өскедаа хөй-хөй профэвилелдери демиселди баштап турар.

Боттарының кол-кол эргелерин камгалаарынче бо чылдың чазынында көдүрлүн үнер кылдыр япон ажылчы чоннарны оттурган дорт чылдагаан болза сөөлгү чылдарда оларның байдалының дыка дорайтааны болур. Ол чорук болза, даштыкы рыноктарга япон барааннарның адаан-мөөрейге шыдажып үнер аргалыын бедидер сорулга-биле — «бүдүрүлгени рационализастаарының» кол аар-бергезин ажылчыннарның эктинге чая каар болгаш үлетпүрүнүн өске бүгү-ле адырларынга ажылчыннарны мөлчүүрүн күштелдирип тургаш, максималдыг ажык кончааны чедип алыр дээн бүдүрүлге ээлериниң болгаш чазактың чүткүлдери-биле холбашкан. Ол чорук болза, америк шериглерни болгаш бодунун хууда чепсектиг күштерин тежээринге Япония чарыгдаар ужурлуг болуп турар ол хөренгини чондан хавырып алыры-биле холбашкан. Бо айтырыгларның талазы-биле япон чазактың төлээлекчилериниң ажыы-биле чугаалап турар чүүлдери характерлиг болуп турар. Чижээ, күш-ажыл министри Бураиси, бо чылдың эгезинде Кол чөвүлелге кыжанып чүве чугаалааш, «ам болза, ажыл төлевири улгаттырар дугайында негелделер үндүрериниң үези эвес, а хуу бүдүрүлге ээлериниң капиталдар чыылдырып алырының үези-дир» дээрзиниц дугайында бүдүрүлге ээлериниң бодалынга каттыжып турарын медеглээн.

Чуртта ажылчы чоннун аар-берге байдалының дугайын херечилеп турар база бир чугула чүүл болза, ажыл чоктарның болгаш чартык ажыл чоктарның улуг армиязының бар болуп турары-дыр. Чазактың ылаптыг медээзин ёзугаар алырга, ам Японияда долу ажыл чоктар 750 муң кижи болуп турар, ынчаарга эрткен чылдың январь-биле деннээрге оларның саны 70 муң көвүдээн. Оон аңгыда чуртта чамдыкта ажыл чок апаар 10 миллион хире кижи санатынып турар. Ынчаарга ол-ла үеде Японияның дыка хөй бүдүрүлгелеринде ажыл хүнү узатынган.

Квартира хөлезини болгаш янзы-бүрү коммунал хандырылгалар дээш төлевирлериниң бедээнинин, школага өөренгени болгаш өске-даа чүүлдер дээш төлевирлериниң улгатканының түннелинде Японияның ажылчы чоннары аажок улуг бергедээшкинперге таваржып турар. Чижээ, Токионун эрге-чагырга черлери квартира төлевирин апрельден эгелээш, 25 хуу бедидер деп шиитпирлээн. Дыка хөй префектураларның эрге-чагырга черлери школаларга өөредилге дээш төлевирин улгаттырган. Японияда ортумак өг-бүленин чурттап амыдыраарының амгы минимуму барык 20 муң иен болуп турар, ол-ла үеде ажылчын кижиниң ортумак шалыны 12—14 муң иен болуп турар.

Ажылчыннарның «часкы хөделиишкининин» бүдүүзүнде бүдүрүлге ээлериниң болгаш чазактың политиказын допчузу-биле мынчаар тодарадып болур: ажыл төлевирин эвээжедири, коллективтиг керээлерин эде көрүп, улам-на дорайтадырын оралдажыры, ажыл хүнүн узадыры, артыкка кылган ажылы дээш немелде төлевирин кызырары болуп турар.

Ажыл төлевирин бедидери дээш, япон ажылчын аңгының «часкы хөделиишкини» шак ындыг байдалдарга эгелээн. Ол хөделиишкинин күрүне демир оруктарының ажылчыннарының бүгү япон профэвилелинде каттыжып турар 400 муң демир орукчулар февральдың ортанда эгелээннер. Кол чөвүлелде кирип турар хуу демир оруктарның 120 муң кежигүннерлиг профэвилелдериниң национал федерациязы, даг-руда үлетпүрүнүн ажылчыннарының профэвилелдериниң бүгү япон федерациязы, хөмүр даш үлетпүрүнүн ажылчыннарының профэвилелдериниң (265 муң кежигүннерлиг) япон федерациязы, почта, телеграф, телефон ажылдакчыларының профэвилелдери ышкаш, шак ындыг өске бүгү-ле улуг-улуг профэвилелдери ол шимчээшкинге оон соонда чоорту каттыжа берген. Кол чөвүлелде кирип турар профэвилелдериниң 90 хуузу часкы демиселге киришкен. Оон аңгыда ук демиселге газ үлетпүрүнүн ажылчыннарының профэвилелдериниң национал федерациязы болгаш электри үлетпүрүнүн ажылчыннарының бүгү-япон профэвилели база киришкен.

Ол демиселдиң эң-не чайыннанчак болуушкуну болза, хөмүр даш үлетпүрүнүн ажылчыннарының март ортандан апрельдиң эгезинге чедир — ийи неделя дургузунда үргүлчүлээн ажыл соксадыышкыны болур. Чурттуң эң улуг 14 хөмүр даш компанияларының администрациязы ажыл соксадыышкынын үзерин оралдашкаш, ол компанияларга хамааржып турар 59 шахталарга ажылчыннарны массалыы-биле ажылдан үндүр сывырарынче шилчээннер. Чүгле «Мицун» компанияның шахталарынга безин 15 муң шахтёрларны ажылдан үндүр сывырган. Шахталарны теннелчек демир сувурундак-биле долгандыр кажаалааш, оларның чанынга полицияны тургускан турган. Шахтерларның ажыл соксатканының үезинде чуртка хөмүр даш тывыжы 80 хуу кызырылган. Компанияларның администрациязы хүнбүрүзүнде-ле 179 миллион иен хемчээлдиг когаралга таваржып турган. Администрация, адактың сөөлүнде кээп, ажылчыннарга дүжүп бээр, ажыл төлевирин улгаттырар, чаңгыс удааның дузаламчызын төлээр ужурга таварышкан.

Ажыл темпилерин оожумнадырының аргазы-биле чоруткан демисел кайы хире үре-түннелдиг болганының дугайын демир орукчуларның хөделиишкиннеринден билип ап болур. Күрүне демир оруктарының администрациязының медээлерин ёзугаар алырга, ол демиселдиң чүгле чаңгыс үе чадазында болгулаан удурланыышкын митингилеринге 30 муң ажылчыннар киришкен, оон түннелинде 103 муң хире ажыл шагы өскундурган. Шимчээшкинниң чорудулгазында профэвилелдери каттышкан митингилерни чорудуп, ол митингилерни негеп турарганы ховар эвес. Кол чөвүлелдиң организастааны ындыг митингилериниң бирээзи март 15-те болган. Аңаа 20 муң кижи киришкен.

Профэвилелдериниң эгелээн демисели амгы үеде доостур чыгап турар. Ол демиселдиң алды үе-чадалары чорутунган, оларның чорудулгазында үлетпүрүнүн янзы-бүрү адырларының профэвилелдери ажыл соксадыышкыннарын хажык чок чорудуп азы ажылдың темпилерин оожумнадырынче кирип турганнар. Ол шимчээшкин үлетпүрүнүн бүгү-ле улуг-улуг адырларын, коммунал болгаш күрүне бүдүрүлгелерин барык шуптузун хаара туткан турган. Шимчээшкинниң бүдүүзүнде болгаш чорудулгазында чазак «Хөйниитиниң айыыл чок чоруун хандырар дугайында» хоойлуну ёзугаар, демиселдиң киржикчилерин кадыг-дошкуну-биле аажылаар хемчеглерни алыр деп кыжаныгже чаңгыс удаа эвес кирип турган. Ажылчы чоннарның кол-кол эргелерин камгалаан ол демиселди консервативтиг партияларның солуннары «Күчүлел революциязын боттандырар дээн кем-бурууллуг оралдажыышкын-дыр» деп адап турганнар. Шак ындыг чоруктар турза-даа, Японияның ажылчын аңгызы бодунун демиселинин ол чугула үе-чадазын бүзүрелдиг эрттирген.

Ам демисел бүрүнү-биле доозулгалакдаа болза, оон кол-кол түннелдерин үндүрүп болур. Оон характерлиг болгаш эң-не көргүзүглүг түннели болза, япон ажылчы чоннарның демисели оларның быжыгып турар чаңгыс эвиниң байдалынга эрткени болур. Ону консервативтиг парлалга болгаш радио безин хүлээп көөр ужурга таварышкан.

Чижээ, шимчээшкинниң түннелдеринге хамаарыштыр «Майници» солуннуң бижээни болза, профэвилелдери ажыл төлевирин улгаттырары дээш «бодунун тулчуушкунунга уъдуп алганнар». «Ажылчын шавыышкынының хөгжээнинин хире чергези-биле үлетпүрүнүн хамаарышкан адырларының компанияларының администрациязы «кандыг-даа байдалдарның үезинде ажыл төлевирин черле улгаттырып болбас» дээн бодунун туружун ажыл төлевирин улгаттырарының политиказы-биле солуур ужурга таварышкан» деп ук солун демдеглээн. Үлетпүрүнүн янзы-бүрү адырларының, күрүне болгаш коммунал бүдүрүлгелериниң профэвилелдери демиселди кады идип үндүрген лозунгунун адаа-биле чорудуп турган болгаш шимчээшкин чедиишкинниг болган деп солун тайылбырлап турар. Ажылчыннарның хөделиишкини ам-даа доозулбаан болзажок ажыл төлевирин улгаттырарын чедип алырынга ол кады идип үндүрген лозунгулар демиселге киржип турган профэвилелдериниң хөй нуруузунга дузалаан деп «Майници» бижээн.

«Үш миллион ажылчыннарның чаңгыс эптиг демиселин организастаары Кол чөвүлелге шынап-ла чедип алдынган — деп Токио радиозунун тайылбырлакчызы Минору Унно демдеглээн.— Күш-ажыл министерствозунун медээлерин ёзугаар алырга, часкы демиселдиң чорудулгазында демниг чорудар демиселдиң 25 чер-чер чөвүлелдери тургустунган. Оон аңгыда, демниг чорудар демиселди чорудуп турган 64 үүрмек организациялар база-ла тургустунган. Ынчангаш, ажылчыннарны демиселче мобилизастаарының херээнге шынгыы түннелдерин профэвилелдери чедип ап шыдаан деп чугаалап болур-дур». Япон парлалганың херечилеп турарын ёзугаар алырга, бүдүрүлге ээлериниң хөй нуруузу, а ол ышкаш күрүне компанияларының администрациязы ажылчы чоннарның негелделерин хандырар болгаш ажыл төлевирин бедидер ужурга таварышканнар. Ортумак ажылчынга ажыл төлевирин айда 700—800 иен бедидери чедип алдынган.

Ажылчыннарның демисели амгы үеде үргүлчүлеп турар. Ол демиселге үүрмек болгаш ортумак бүдүрүлгелериниң ажылчыннары, солуннар база телеграф агентилелдериниң ажылдакчылары хаара туттунган. Дыка хөй хөмүр даш компанияларының шахтерлары, даг-руда үлетпүрүнүн ажылчыннарының профэвилелдери болгаш өскелер-даа демиселди үргүлчүлеп турарлар. Ол бүгү чүүлдер болза япон ажылчын аңгының күжүнүн чаа быжыгыышкынының дугайын херечилеп турар.

Л. ВОЛЬНОВ.

Египет биле Иорданияның аразында шериг талазы-биле кады ажылдажылга

КАИР. Египеттиң болгаш Иорданияның шериг төлээлекчилериниң аразынга Каирге болуп эрткен чугаалажыышкыннарның түннелинде каттышкан шериг чөвүлелин тургузар дугайында дугуржулганың чедип алдынганын МЕН агентилели дамчыдып турар. Ийи чурттарның камгалал планнарын каттыштырар сорулга-биле чөвүлел Каирге болгаш Амманга ээлчег ёзугаар чыглып турар. Египет болгаш иордан армияларның аразынга доктаамал харылзааны тудар сорулга-биле харылзааның шериг офицерлериниң албаны тургустунган.

МЕН агентилелиниң дыңнадып турары болза, Египеттиң болгаш Иорданияның тускай база политиктиг бөлүктери ийи күрүнелериниң шериг талазы-биле кады ажылдажылгазының быжыгыышкынын араб чурттарының чаңгыс эвин улам-на быжыглаарынче орукта чугула базым кылдыр көрүп, байырлап турарлар.

(СЭТА).

Француз-югослав чугаалажыышкыннарның дугайында дыңнадыг

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз-югослав чугаалажыышкыннарның май 11-де Парижке доозулганын Франс Пресс агентилели дамчыткан. Чугаалажыышкыннарның доозулганы-биле холбаштыр моон адаанда дыңнадыгны чарлаан:

«Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының президентизи болгаш Эвилелдиң күүсекчи вечезиниң Даргазы Иосип Броз-Тито 1956 чылдың май 7-ден 12-ге чедир Француз Республиканың президентизи Рене Котинин аалчызы болуп Францияга чоруп турган.

Президент Тито Францияга болунун чоруп турганының үезинде республиканың президентизи Рене Коти-биле беседаларындан аңгыда Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молле-биле элээн каш катап ужуражыышкын кылган, ол ужуражыышкыннарга югослав таладан даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары Коча Попович, а француз таладан—даштыкы херектер министри Кристиан Пино олар олурушканнар.

Францияның улузунун болгаш Югославияның улустарының аразында чаңчыл болган чөпшээрежилге делегейниң ийи дайыннарының үезинде кады демисел-биле болгаш национал хамаарышпас база тайбынга чаңгыс аай бердинген чорук биле магадылатынып, быжыгып турарын демдеглээр арганы бо чугаалажыышкыннар берген.

Улустар аразының политиказының чугула айтырыгларының дугайында-даа, Францияның база Югославияның аразында харылзааларның дугайында-даа санал-оналдарны солчур арганы олар берген. Ындыг чугаалажыышкыннарның ажыктыын ийи чурттарның чазактарының баштыңнары хүлээп көрген, ук чугаалажыышкыннарның түннелинде үзелдериниң элээн чоок чоруу тодаргайлатынган болгаш ындыг чугаалажыышкыннарны келир үеде база үргүлчүлээрин олар шиитпирлээннер.

Улустар аразының байдалының сөөлгү чылдарда экижээнин сеткил ханыышкын-биле демдеглевишаан, ийи чазактар быжыг тайбынны хандырарынче болгаш бүгү чурттарның аразынга кады ажылдажылганы болдунар аргалыг кылырынче боттарының күжениишкиннерин үргүлчүлээр бодалдыын база катап көргүзери чугула деп санап турар. Күрүнелериниң аразында чөрүлдээлерин тайбын аргалар-биле шиитпирлээр болгаш оларның айыыл чок чоруун база хамаарышпас чоруун хандырар арганы бээр кылдыр дээштиг ажыглатынар ужурлуг Каттышкан Нациялар Организациязының Уставының принциптеринге дүүштүр ук чазактар хөделир күзелдиглер. Тайбынны камгалаарынга Устав ёзугаар көрдүнген ролюн ол долузу-биле күүседип шыдазын дээш ийи чазактарның ажыл-чорудулгазы Каттышкан Нациялар Организациязын быжыглаарынче угланган турар.

Күрүнелериниң аразында харылзаалар оларның политиктиг база социал системаларындан хамаарылга чокка дең эргени сагыырынга, хамаарышпас чоруун болгаш девискээриниң бүдүн чоруун хүндүлежиринге, а ол ышкаш иштики херектеринге холгаарлап киржиринден ойталаарынга үндезилетиннер болза, ам быжыг тайбын хандыртынган туруп болур дээрзинге бүзүрээнин ийи чазактар бадыткап турар.

Чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрер чорукка төнчүнү салырынче чүткүвүшаан, чепсегленишкиннерни кызыгаарлаарының база оларны контрольдаарының кол айтырыының талазы-биле дугуржулганы чедип алырынга идигни бээр дээш олар боттарының бүгү күштерин мурнундаазы ышкаш салыр апаарлар. Үе-чадалар аайы-биле чепсегленишкиннерни дүжүрериниң формулазын тыварын олар шиитпирлээн болгаш ядролуг чепсекти дүжүрериниң бирги чергелиг ужур-дузазын онзалап демдеглээннер. Бо талазы-биле түннелдер болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының тодаргай илерээшкининге бараан болган турар болгаш оон аңгыда шериг чарыгдалдарын эвээжедириниң аргазы-биле кошкак хөгжүлделиг чурттарга дузалаар арганы улгаттырарынга идиглиг болган турар ийик.

Ийи чазактарның бодалын ёзугаар алырга, кошкак хөгжүлделиг районнарга улустар аразының дузаламчызы кол сорулга болуп турар, ынчаарга олар социал планынга чедиишкинни чедип алзын дээш ол районнарга дузалаары-биле КНО-нун шугумун ёзугаар күрүнелер боттарының бүгү-ле күштерин бараан бөлдурар ужурлуг, ынчангаш кайы-кайызының эрге-ажыктарынга үндезилээш улустар аразының элээн делгем кады ажылдажылгазынга идигни ындыг арга-биле бээрлер ийик.

Соңгу Африканың айтырыгларының дугайында санал-оналдарның ажыт-чажыт чок солчулгазының үезинде Алжирниң онза байдалын болгаш француз чазактың ында чорудуп турар политиказын Ги Молле характерлээн. Алжир айтырыгны таарыштыр шиитпирлээр сорулгалыг бүгү-ле күжениишкиннерни югослав чазак деткиир дээрзинге президент Тито бүзүредиишкинин Ги Моллеге илергейлээн.

Кижилериниң аразынга харылзааларны хөгжүдеринге, Европаны аңгылап турар айтырыгларны дүрген шиитпирлээрин дилеп тыварынга, Европаның улустарының аразынга экономиктиг кады ажылдажылгага идегежириниң байдалын тургузары эргежок чугула деп ийи чазактар санап турар.

Ийи чурттарның кайызының-даа эвилелдерин база КНО-нун Уставындан хамаарышкан хүлээлгелерин хүндүткел-биле көрүп, политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылгага идигни берип, оон элээн делгем хөгжүлдезин хандырбышаан, ийи чурттарны харылзаштырып турар чаңчыл болган найыралды быжыглаар деп ийи чазактар шиитпирлээннер. Ылаңгыя, атомнуг энергияны тайбын ажыглаарының талазы-биле Югославияның база Францияның аразынга кады ажылдажылганын хевирлерин өөренип көөрүн олар шиитпирлээннер».

Капитан-лейтенант Крэбб-биле төөгүнүң уланчызы

ЛОНДОН, май 11. (СЭТА). Англи флоттуң капитан-лейтенантызы, суг адаанче кирериниң тускай эртемнии Крэббтиң ужуру билдинмейн чиде бергениниң талазы-биле англи солуннар дывызыктар чогаадырын үргүлчүлевишаан турар. Крэбб болза, Н. А. Булганинниң болгаш Н. С. Хрущевтун Англияже чорукка олуруп чорааны «Орджоникидзе» деп крейсерниң өртээлдеп турган черинге, Портсмутка суг дүвүнче кирген. Суг дүвүнче кириишкин совет корабльдиң суг дүвүнде кезиин чурукка тыртырып алыр болгаш эшки винтилериниң системазы-биле таныжын алыр сорулгалыг болган деп солуннар айтып турар.

Ол төөгүге хамаарыштыр общиналар палатазынга болган чугааларны тайылбырлавышаан, «Таймс» солун редакция чүүлүнге мынчаар демдеглеп турар: «Шуут-ла ыыттавас чорук далай министерствозун-даа, чажыт ажылдыг албан черин-даа шугумчүлелден камгалап шыдавас. Өлген деп санап болгу дег суг дүвүнче кирер кижи, дужаал ёзугаар ажылдап турган чадавас... Булганин биле Хрущевтун аян-чоруун совет крейсерни чажыды-биле далай дүвүнден ылаптыг көрүп ап болур арга кылдыр ажыглаар дээш, ол шиитпирни хүлээп алган деп, ындыг түннелди Англияга-даа болгаш өске-даа даштыкы чурттарга кылган турары чайлаш чок... Ындыг үеде болгаш ындыг арга-биле шпионаж кылыр чорук хүндүткелди үрээни база сарыыл чок мелегей кылдыр чүгле ынчаар тодаргайлатынган турар».

Крэббтиң ажыл-херектери дээш харыысалгалыг болуп турар кижилерни ажылындан дүжүрерин «Дейли скэтч» бодунун улуг эге-биле бижээн редакция чүүлүнде негеп турар.

«Дейли геральдтың» медеглеп турары болза: «Бистер ол таварылганы хөөктүрген турарын болгаш ол бистиң премьер-министривистиң баар деп турары орустар биле бистиң аравыска чигзиниишкиннериниң балыглары болу берген турарын күзевейн турар бис».

Ам болуру чайлаш чок апарган лейбористиг оппозиция чазакка чүүлзүнмес чоруун илереткенде, «Крэббтиң херээн» келир понедельникте общиналар палатазынга чугаалашкан турар, деп Лондоннун радиозу дыңнадып турар.

ПАРИЖ, май 11. (СЭТА). Париж радиозунун коментатору «Крэббтиң херээнге» холбаштыр мындыг медеглелди кылган:

«Маршал Булганинга болгаш Хрущевка хамаарыштыр сарыыл чок чоруу дээш шүгүмчүледип турган лейбористер, өжээнин улуг шимээн-биле негеп алыр дээш ол херекти доорадан ажыглай бергеннер. Бистер Булганин болгаш Хрущев биле дыка-ла чымчак эвес болган болуп чадавас бис, ынчалза-даа, бистер оларның чүгүн үжеп димзени бербээн бис, деп олар медеглеп турарлар. Ол төөгү-биле холбаштыр Гейтскелл, Антони Иденге удур чыыс хавакче дорт шаап кирер деп шиитпирлеп алган болгаш премьер-министриниң шалынын кызырарының дугайында айтырыгны парламентиге көрген турарын, азы англи общиналар палатазындан ховар уткалыг дылы-биле алырга, аңаа идегевейн турарын чазактың баштыңынга билиндирерин негээн».

Турцияда школалар чедишпейн турар

АНКАРА. «Сон хавадис» солунунун дыңнадып турары болза, амгы үеде Турцияда школа назылыг бичии уругларның эвээшле дээрге 37 хуузу чуртта школаларның чедишпезинден өөренмейн турар. Ылаңгыя 16 муң турк суурларда школаларның чок болуп турарын ол солун демдеглээн. (СЭТА).

Уханьда совет делгелгениң чедиишкини

ПЕКИН. ССРЭ-де экономика болгаш культура тургузуушкунунун чедиишкиннериниң май 5-те Уханьда ажыттынган делгелгези Кыдаттың ажылчы чоннарының улуг сонуургалын болдуруп турар. Совет делгелгени көөрү-биле эң-не ырак көдээ черлерден болгаш суурлардан хөй санныг тараачыннар ында кээп турарлар. Май 5-тен 7-ге чедир үениң иштинде делгелгени 120 муң хире кижи кээп көрген.

Кыдат парлалга ук делгелгеге улуг үнелээшкинни берип турар.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Ыяавыла төлээр страхованиениң дугайында Хоойлуга үндезилээш, Күрстрахованиениң органнары хамаатыларның ажыглалындан көдээ ажыл-агый малдарының үчёдун чоруткан болгаш колхозтарда малдарның, көдээ ажыл-агый культураларының база өске-даа өнчү хөреңгилериниң үчёдун чорудуп турар.

Страхованиениң хамаарышкан херечилелдерин хамаатыларга, өнчү-хөреңгилериниң эдилекчилеринге тывыскан, а колхозтарга ам тыпсып турар.

Айыткан херечилелдерге үндезилээш хамаатылар болза, страхование төлелгелерин төлээр ужурлуг:

Көдээ черлерге—көдээ Советтерге,

Хоорай черлерге — Күрүне банкызының салбырларынга, ажаалга кассаларынга, Күрстрахованиениң инспекторларынга, агентилеринге.

Колхозтар болза, төлезе чогуур төлелгелерин Күрбанкының салбырларында Күрстрахованиениң агарсаннарынга акша боду-биле ийик пе шилчидилге ёзугаар киирер.

Колхозтарның баштаар черлери болгаш хамаатылар! Ыяавыла төлээр страхованиениң талазы-биле төлелгелериңерни чогуур хуусааларында төлеңер. Чедир төлевес чорукту болдурбаңар.

Күрүне страхованиезиниң Тыва автономнуг областа эргелели.

ХАВАРЫЫШКЫННЫ КАНЧААР ЭКИРТИРИЛ

Хаварыышкыннар үезинде буттарны саваңныг изиг ваннага хүннүн-не шыгылар херек. Ханы эвес хаварыышкын нургулайында чымчай бээр болгаш элээн каш хонган соонда этине бээр.

Ханы, үр болу берген хаварыышкыннарны аптекаларда садып турар хаварыышкын эми-биле хүннүн-не чаарын сүмелеп турар.

Бир эвес хаварыышкын аарышкылыг болуп турар болза, ынчаарда хаварыышкынның тускай билзектерин ажыглаар болза эки. Салааларның аразынга тыпты берген хаварыышкыннарга таннин ийикпе кварцы чаштырып каан хөвеңни салыр болза ажыктыг болур. Ону хаварыышкын шуут экиргижеге чедир катаптаар.

Бир эвес хаварыышкынның кадыг картын ап кааптары шыдатынар хирер болза, ынчаарда кезер эмчиге баар херек.

Чамдыкта бут ээжээнде болгаш тавангайынга мыйысталыышкын дээр — кештиң кылыннаашкыннары тыпты бергилээр. Ындыг таварылгаларда буттарны саваңныг изиг ваннага 10—15 минуталар иштинде чиңнээри ажыктыг болур. Ванна соонда чымчай бирген кешти пемза-биле арыглап кааптар.

Улуг девискээрлиг хаварыышкыннарның үезинде саваңныг изиг ваннага соданы ($^1/_2$ шай шопулаа хирени $^1/_2$ литр сугга эзилдириин) немээр. Ындыг байдал-биле чымчаткан хаварыкты сивирер болгаш кешти борлуг вазелин-биле ийикпе, өске-даа үс-биле чаар херек. Оон соонда буттарны саваңныг, содалыг изиг ваннага 15—20 минуталар иштинде чиңнээр, а оон соонда пемза-биле нугуур. Бир эвес хаварыышкынпарны чок кылыры берге болза, ынчаарда 6—10 хонуктар иштинде хүннүн-не 5—10 хуулуг салицилдиг мазь-биле чаар херек. Ол хуусааның соонда саваңныг, содалыг изиг ваннага буттарны чиңнээр болгаш тавангайны сивирер.

Хаварыышкыннарны болгаш хаварыышкын мыйысталыышкыннарын болдурбаста эмин эртир кызар болгаш эмин эртир улуг хос эвес, бутка таарыжыр өй идиктерни кедер херек. Ол ышкаш уктарны кезээде арыг болгаш буттарны өйбес болдурарын бодаары эргежок чугула.

Санитар-чырыдыышкынның тыва область бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 3—62, редакторнун оралакчызының, иштики инофмация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

№ ТС—00324. Культура эргелелиниң типографиязы

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 16 СРЕДА № 99 (3552)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Франциянын «Монд» солунунуң айтырыгларынга ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. Булганинниң харыылары (1 арын).

СЭКП-нин болгаш Франциянын социалистиг партиязының төлээлериниң кады кылган медеглели (1 арын).

Совет кижилер чаа чээшкинге чаңгыс эп-сеткилдиг бижидип турарлар (1 арын).

Областың колхозтарында түүт ажылын улам калбартыр (2 арын).

ССРЭ-нин Лондонда Элчин черн биле Великобританиянын Даштыкы херектер Министерствозунуң аразынга нотаар солушканы (2 арын).

С. Сутюгий.—Ленинчи партия—совет улустуң шылгатынган баштыңчызы (2—3 арыннарда).

К. Саяны.— Чөгенчиг улуруглаганың түңнели (3 арын).

Н. Лопсан. — Мал ажыында четпестерни узутказар (3 арын).

З. Сагаачы.— Солуннарны болгаш журналдарны чагыгчыларынга чедирер (3 арын).

Б. Рудометкин — Цейлонуң улузунуң амыдыралында чугула болуушкун (4 арын).

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКАДА (4 арын).

Даштыкы шеригларын тургузарынга чарыгдаларны үргүлчүлээрин ГФР-ден барыын талакы күрүнелер негеп турар (4 арын).

Франциянын „Монд“ солунунуң айтырыгларынга

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. Булганинниң харыылары

Франциянын Премьер-Министри дээрги Ги Молленин болгаш Даштыкы херектер министри дээрги Кристиан Пинонуң Москвага келир деп турарынга холбаштыр чамдык ытырыгларга харыы бээрин Франциянын «Монд» солуну ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Н. А. Булганиннан дилээн.

«Монд» солуннуң айтырыглары болгаш Н. А. Булганинниң харыылары моон адаанда парлатыпды.

Айтырыг: Франциянын Премьер-Министриниң болгаш Даштыкы херектер министриниң ССРЭ-ге баар деп турарының мурнуу чарыында, — Силерниң бодалынар-биле алырга, ийи чурттарның аразынга харылзаалар эвилелиниң перспективалары черле таарымчалыг болуп турар. Ниити дайзынга улуг делегейниң ийи дайынарынга дем-каттыштырган демисел-биле быжыглатынган, бистиң улустарывыстың аразында чаңчыл болган найырал аная үндезин болур. Франциянын болгаш Совет Эвилелиниң национал үндезин эрге-ажыктарының ниитилешкек чоруу тайбынны быжыглаар дээш демиселге бистиниң аравыска доктаамал кады ажылдажыганын эргежок чугулазын шуут айтып турар.

Бистиң чурттарывыстың аразында найыралды болгаш кады ажылдажыганы көгүүлериниң оруунда ажыл эртинмес мооңнак болгу дег улустар аразының чаңчыл-даа ындыг айтырыы амгы үеде чогун маңаа немезе чогуур.

Ам болур чугаалажышкынналарның түңнелерин баш бурунгаар шиитпирлей бүдээлээйн, ынчалзажок Франциянын Премьер-Министриниң болгаш Даштыкы херектер министриниң Москвага келири ийи чурттарның аразында кайы-кайызын билчир чоруктуң болгаш чоокшулажышкынының херээнге баралы болур, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ынай кошкадырынга идил бээр деп бүзүредип илергейлеп болур.

Айтырыг: Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгда каржыышкынналр кандыг түүлдериниң талазы-биле ам-даа хевээр артып турарыл, Силерниң бодалынар-биле алырга, ол айтырыгның болгаш герман айтырыгның аразында кандыг харылзаа туруп турарыл?

Харыы: Бистиң бодалывыс-биле алырга, ам түткүлдүг каржыышкынналрның барын херечилеп бадыткаарынче эвес, харын чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгга барыын талакы күрүнелерниң болгаш Совет Эвилелиниң туруштарын чоокшулаадыр чорукту дилеп тыварынче салза чогуур. Совет Эвилели ол байдалды улуртулга болдурун алгаш, ол айтырыгны шиитпирлээрин чедип алыр дээш бүгүле түүлдерни кылып турар. Барыын талакы күрүнелерге бистиң каш удаа уткуштур барып турганывысты, ынчалзажок бистиң кады чугаалажып турган кижилеривис оларның саналдарын хүлээп алырывыс билек-ле, ол санында-ла боттарының саналдарындан ойталаарынче далажып турганын билир болгай силер. Ынчалзажок, чепсегленишкиннерни кызырар дээш, атомнуг чепсекти хоруглаары дээш база делегейниң боттуг контролун тургузары дээш моон сонгаар-даа чүткүлдүг демисежир болдыг бис.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыг болгаш герман айтырыг—амгы-амгы айтырыглар-дыр. Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыы—амгы үениң делегей политиказының сонгаарладыышкын нанавас, бирги эвилегниң айтырыы-дыр. Ол айтырыгны эң дүрген шиитпирлээри—бүгү улустарның эрге-ажыктарынга таарыжып турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында ындыг нарын айтырыгны шиитпирлээрни улустар аразының өске-даа шиитпирлетинээн айтырыгларын, оон иштинде герман айтырыгны-даа шиитпирлээриниден хамаарылгалыг кылдыр тургузары шын эвес. Ынчангаш айтырыгны ынчаар тургузары — чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгны шиитпирлээринге-даа, улустар аразының өске-даа айтырыгларын шиитпирлээринге немей бергедээшкиннерни тургузар дээш ол болур.

Айтырыг: Совет чазактың детким турары кожа-хелбээ турарының политиказы түгле тактиктиг бодалдар-биле болдунган болгаш үр үеге санатыннаан деп чамдыкта ынчаар чугаалап турар. Ындыг бадыткалдар дугайты чүнү чугаалап болур ирги силер?

Харыы: Ынчаарга аңгы-аңгы социал системалырлыг күрүнелериниң кожа-хелбээ турарының политиказы үр үелиг эвес, ол политика түгле тактиктиг бодалдар-биле болдунган кыдыр чүвениң байдалын ынчаар көргүзерин орадажып турар кижилер — бир-ле болза хой-ниитиниң сагыштыы-биле будулуушкунга кирип турары ол, бир-ле болза боттары будулуп турары ол.

Тайбың кожа-хелбээ турары — алаактырыгалыг, эренгей билиишкин эвес, харын дириг боттуг чүүл-дүр. Ол принцип ССРЭ-нин база Европаның болгаш Азиянын өске-даа алдын хой күрүнелериниң даштыкы политиказының үндезинниде салдынган. Ол черле дүрүм ёзугаар, чүге дээрге аңгы үениң байдалдарында өске арга чок. Түгле ийи орук бар: бир-ле болза тайбың кожа-хелбээ турары, бир-ле болза, төөгүде эң-не үргедекчи дайын. Үшкү орук турбайн турар. Ындыг болганда бүгү улустар,—олар социализминиң азы капитализминиң байдалдарында чурттап турарындан хамаарыгга чокка,— кожа-хелбээ турар чорук үр болгаш быжыг болурунга сонуургалдыглар. Оны барындалаан, аңгы-аңгы социал системалырлыг чурттар бот-боттары-биле кожа аная-ла турбайн, харын оларның аразынга харылзааларны эвилиндиринче, бүзүрежир чорукту быжыглаарынче, кады ажылдажыгаже улам ынай баар үүрлүг деп бодап турар бис.

Девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту болгаш бүрүн эргени кайы-кайызы хүндүлээриниң, халдашпазының, бот-боттарының иштики херектерин холгаарлашпазының, деп эргенин болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурунуң, тайбың кожа-хелбээ турарының болгаш экономиктиг кады ажылдажыганың принциптери амгы үеде аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелериниң харылзаа байдалдарының эң эки хевирин тодаргайлап турар. Ол беш принциптерге бүгү күрүнелериниң каттыжып киреры улустарның амыдыралчы эрге-ажыктарынга болгаш негелдээринге таарышкан турар ийик.

Айтырыг: Сонгу Африканың айтырыглары Франциянын сагыш салыышкынналарының дээш оранында тураның болгаш силер. Бистиң бергедээшкиннеривистиң чамдыктары шагда-ла шиитпирлетинген, өскелери ам-даа артпышаан. Ол айтырыглар дугайты чүнү чугаалап болур ирги силер?

Харыы: Түнис болгаш Марокконың айтырыгларын шиитпирлээрни чугаалажышкынналрның аргазы-биле чедип алганынга сеткилдиң ханызындан байыр чедирип турган бис. Туниспин болгаш Марокконуң хамаарышпас чоруун чарлааны-биле холбашкыр француз чазактың Франциянын, Туниспин болгаш Марокконуң улустарының аразынга тайбынның болгаш найыралдың ёзугу сиинкен ол актызын Совет чазак таарымчалыг кыдыр үнелээн.

Алжир айтырыгга хамаарыштыр, оон нарынын эки билип турар бис. Ынчалзажок ол-даа айтырыг тайбың арга-биле шиитпирлетинген турун болур болгаш болдунуң шиитпирлелин тыпкан турар дээрзинге бүзүредилдг бис.

Айтырыг: Бистиң ийи чурттарывыстың аразынга садыг болгаш культура харылзааларының перспективазырын канчаар көрүп турар силер?

Харыы: Чурттар аразынга садыг болгаш культура харылзааларын хөгжүдери тайбынны хевээр артырарының болгаш быжыглаарының чугула түүлү болур. Совет Эвилелинде болгаш Франциядга оларның садыг болгаш культура харылзаалары быжыккан болгаш калбарган туразының улуг аргалары бар. Ол аргаларны херек кырында боттуг түүл болдурары эргежок чугула.

Совет чазак болза каныыг-даа ылгай көргүшкүн чокка, деп эргени болгаш кайы-кайызынга ажыктыг болурун сагып тургаш, үр хүүсаалыг дугуржулгаларга үвдезиндээш, француз-совет салыглажышкынны дыка улгаттырып болур ийик. Улустар аразынга кады ажылдажыганы калбартырынга садыглажышкын улуг рольду ойнаар хүлээлгелиг деп санап турар бис.

Культура харылзаалары кандыгыл дээрге, француз-совет харылзааларда оларга хамаарыштыр онза таарымчалыг үндезин бар. Француз улустуң байлак культуразын совет кижилер билир болгаш үнелеп турар. Француздар бистиң культуравысче улуг сонуургалды база салын турарыл биске билдингир. Ындыг болганда соруулга чүл дээрге, культура харылзааларын кайы-кайызының хөгжүдериге бүгү хемчеглер-биле ыяш бээри болур. Ол чорук Франциянын-даа, Совет Эвилелиниң-даа эрге-ажыктарынга таарыжып турар.

СЭКП-ниң болгаш Франциянын социалистиг партиязының төлээлериниң кады кылган медеглели

Партияның Чингине секретары, республика Чөвүлелинин кежигүнү Пьер Комминниң башталаны Франциянын социалистиг партиязының (СФИО-нун) төлээлери СЭКП ТБ-ның чалаанын ёзугаар апрель 28-тен май 14-ке чедир ССРЭ-ге чоруп турганнар. Төлээлерниң составынга СФИО-нун Чингине секретарының оралакчызы Жорж Бритель, партияның удуртур комитединиң кежигүннери Андре Филин, Национал хуралдың депутады Робер Бутан, Люсьен Пейрасоль, Ламин-Гэй, Марсо Пивер. Национал хуралдың депутаттары Тари департаментилининиң СФИО федерациязының секретары Морис Дейксон болгаш Робер Вердье, республика Чөвүлелинин кежигүнү Шарль Наво, француз эвилелдин Хуралының кежигүнү Орест Россифель болгаш партияның административтиг секретары Кристиан Байере олар чораан.

ССРЭ-ге боттарының туруп турганының үезинде СФИО-нун төлээлери Май 1-нин Москвага болган байырлалынга киржип, Совет Эвилелинге, аян-чорукту кылган. Ленинградка, Киевке, Тбилисиге, Харьковка, Одессага, фабрикаларга, заводтарга, колхозтарга, совхозтарга, өөредилге черлеринге, Совет Армияның полкунга, ажылчыннар клубтарынга, ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларның оргбүлелеринге барып чораан, Француз социалистерниң төлээлекчилерни эштин хүүзүбиле найыралдыг хүлээп алган ажылчы чонварның хуралдарынга олар чүве чугааланнар.

Француз төлээлериниң ССРЭ-ге чоруп турганының программазын болгаш оларның барып көөр черлерин үе төлээлериниң күзээнин ёзугаар чагаадып кылган. ВЦСПС-тиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Дээди судунга, ТСЭ-ге, министерстволарга, Москваның, Киевтиң, Ленинградтың болгаш Тбилисиниң партия организацияларынга, хоорай Советтеринге, завод эргелелдеринге, бүдүрүлгелериниң партия болгаш профвилел комитеттеринге болган тодаргай беседелдерден, а ол ышкаш бүдүрүлгелерге, өг-бүлелерге, ажылчыннар клубтарынга совет ажылчы чоннар-биле чугаалашкан хууда беседелдерден, салган айтырыгларга харыылардан төлээлер боттарының сонуургаан информацияларын алганнар. Совет Эвилелинде яжы-бүрү шажын түүлгелериниң байдалы-биле төлээлер танышып, эдип чазаар күш-ажыл лагерин болгаш кара-бажыңны база барып көргеннер.

СФИО-нун төлээлери Москвага туруп турганының хүнеринде СЭКП ТБ-ның эштер Н. С. Хрущев, А. Н. Микоян, М. А. Суслов, Д. Т. Шепилов, Б. Н. Пономарев составтыг төлээлери-биле ужурашкан болгаш беседелдер кылганнар.

СЭКП ТБ-ның Президиумунуң кежигүннери эштер Н. А. Булганин, Л. М. Каганович, Г. М. Маленков, А. Н. Микоян, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, М. З. Сабуров, М. А. Суслов, Н. С. Хрущев болгаш СЭКП ТБ-ның секретарылары эштер Л. И. Брежнев, Д. Т. Шепилов, Е. А. Фурцева, А. Б. Аристов оларның СФИО-нун төлээлери-биле соолгу түңнел беседелзи май 12-де болган.

Ийи чурттарда байдалды үнелеп көөрде, а ол ышкаш партияларда бар янзы-бүрү идейлиг туруштарны чугаалажып көөрде партияларның кайызы-даа кайы-кайызын эргежок чугула билчир чоруунга когарадыл чедирип болгу дег чоптуг эвес чемележиишкиннериден чайлавышаан, боттуг чүүлдериниң дугайында эң улуг сагыш салыышкынын бистер бедик-биле үнелеп демдеглээривис чугула. Бо ужур-дузалыг чазактың төөгүлүг дыннаазын ажылчыннар улуг кичээнгей-биле дыннаанар.

Эш Зверевтиң чугаазының аразында аът-чем комбинадының партия организациязының секретары эш Ю. К. Пятинева коллективтиң митингизин ажыттаан, күрүне чээшкиннинин дугайында Совет чазактың үндүрген доктаалының дугайын ажылчыннарга танышытырган.

Митингиге бир дугаарында комбинаттың хоочун дарганы эш Д. Обчинников сес алгаш, күрүне чээшкиннинин дугайында чазактың үндүрген доктаалын иези-биле чүүлдүгүнүп хүлээп алганын ажылчыннарным мурнуудан илергейлээш, чээшкинге айза ажыл төлевирнини бижидер мен, оон аңгыда 20 рубльдин облигациязын туда алыр мен деп чугаалаан.

— Бистиң партияның XX съездизинин хүлээп алганы алдыгы беш чыл планычын баштайгы чылының соруулгаларын чедишкиннинг күүседип, аар үлетүрүг болгаш аъш-чем үлетүрүгүн улам ынай көгжүдерингге чугула чүүл болур күрүне чээшкиннин бистиң чазавыстың үндүргеин кончуг чүүлдүг-дүр. Мен чээшкинге айза аңыр ортумак шалыныны бижиткеш, оон аңгыда 50 рубльдин облигациязын туда алыр мен деп комбинаттың хлеб быжырар бригадазының бригадири эш А. Бондарев чугаалаан.

— Ажылчы чоннарның чаагай амыдыралын улам бедидер дугайында партияның XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин бистиң чазаавыс кырынга боттандырып турар. Дыштанып хүннер болгаш байырлалдыг хүннер мурнуун хүннеринде 6 шак ажыдап турар апарган бис. 1957 чылдан эгелеп ниити ажыл хүнү 7 шак болур. Күрүне пенсиязарының дугайында чазактың үндүрген Хойлуу төлевилели бистиң материалдыг байдалывысты улам-на экижидип турар. Мен ийги болгаш ниваниг кижи мен, аңыр пенсиям хемчээли дыка улгатхан. Бо чээшкинге айза аңыр ортумак ажыл төлевирнини бижитпиваан 25 рубльдың облигациязын туда аңырын шиитпирлеп алдым деп 66 харлыг ажылчын эш М. Семенов чугаалаан.

Комбинаттың пиво кылыр цехинин ажылчыны коммунист эш Н. Найбоченко — бистиң улус ажыл-агыйывысты улам ынай көгжүдер дугайында партияның XX съездизинин төөгүлүг шиитпирни күүсеериниге 1956 чылдың Күрүне чээшкинни ажылчы чоннарның улуг салыышкынны болур, мен чээшкинге айза аңыр ортумак ажыл төлевирнини 100 хуу бижидер мен деп чугаалаан. Ол ышкаш патриотчу саналдарын ажылчыннар эштер А. Туревич, М. Подзоров болгаш өскелер-даа бергилээш, чээшкинге айза ортумак ажыл төлевирнин бижидерни илергейлээннер.

Митингинин соонда ажылчыннарның чаңгыс эп-сеткилдиг бижидигеи эргелээ. Кежээнниң 7 шакка чедир 40 мун хемчээлинден куду эвеске бижидип турарлар.

Эш Атаев болунуң күрүнезинге 1000 рубльди чегдирерин азаап,— бистиң хөрөнгиивис тайбың тургузуушкунунуң туглаларынга кирер. Ындыг тургузуушкуннар совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам чаагайдылар — деп чугаалаан.

Балгазын МТС-тиң механизаторларындан механик эш Чистобаев 700, дарган эш Пшеничников 750 рубльге бижиткеннер.

«Революциянын чалбыыхы» колхозта хей уругларлыг ие эш Отук 100 рубльдин облигациязын туда садып алган,— бистиң партиявыс болгаш чазаавыс ие хереөөннер дугайында доктаамал сагыш салып, аларга күрүне туразалчыгын үргүлчү берип турар. Бистиң бо хөрөнгилеривисе болувустуң чаагай амыдыралывыска шак ынчаар ажыглатыныл турар — деп чугаалаан.

ТАҢДЫЧЫЛАРНЫҢ САЛЫЫШКЫНЫ

БАЙ-ХААК. (Телефон-биле). ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чаа Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын Таңды районнуң ажылчы чоннары патриотчу көдүрүүшкүн-биле хүлээп алганнар.

Хову-Аксы суурнуң чурттакчылары улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни акшаландырарынга боттарының артыкшылдыг хөрөнгилерин чаңгыс эп-сеткилдиг киришпирерни шиитпирлээннер. Олар Күрүне чээшкинниге бижидинишкинин баштайгы шагында чыгыш келгеш, боттарының мурнун булаажып, төрээн күрүнезинге чегдирер акшаларының түңүн улай-улай чугаалап берип турганнар. Оларның аразында эштер Бремчук биле Терских 1100—1100 рубльге бижиткеннер. Ында ажылчыннардан кижи бүрүзү айза тывар ажылының ортумак

СОВЕТ КИЖИЛЕР ЧАА ЧЭЭШКИНГЕ ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ БИЖИДИП ТУРАРЛАР

★

Бистиң чуртувустуң бүгү хоорайларында болгаш суурларында Күрүненің чаа чээшкининиң сайгарылгазы патриотчу улуг көдүрлүүшкүннүң байдалында чедиишкинниг чоруп турар.

Чаа чээшкинге бижидилгенин чоруп турарының дугайында «Шынның» корреспондентилериниң чамдык медээлери моон адаанда парлатыпды.

★

ТӨРЭЭН КҮРҮНЕВИСКЕ

Бежээкинин алды шак. Ыяш заводунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары боттарының клубунга чыглып келген. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинининиң дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын болгаш ол чээшкинни үндүрериниң негелдеринн радио дамчыштыр дыннаанының соонда коллективтиң митингизин партия эге организациязының секретары эш Попов ажыктаан.

Ажылчыннарның аразындан бир дугаарында заводтуң хоочун ажылчыны эш Тамбил сес алгаш мынча дээн:

— Күрүне чээшкинининиң ужур-дузазын бис билир бис. Мынчангаш чээшкинге организастыг бижидери бистиң патриоттуг үлүлгелгенис. Мен күрүненин чаа чээшкинниге дөрт неделиин ажыл төлевирнинің хемчээли-биле бижидер мен. Чээшкинге үш болгаш дөрт неделиның ажыл төлевирнинин хемчээли-биле бижидеринче коллективтиң бүгү кежигүннерни кыйгырып тур мен.

Митинг доозулган соонда бижидинишкин эгелээн. Бижидинишкин столучие ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар удаа-дараа үзүктел чок барып, чаа чээшкинге изиг күзел-сорук-биле бижидип-ле турган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының инвалиди электрик эш Малышев чээшкинге бир айның ажыл төлевирнинин хемчээлин бижиткеш, оон үлегерин эдереринче болунуп эш-оорун кыйгырган.

Бир шак хире үениң иштинде коллективтиң бүгү кежигүннериниң 90 хире хуузу чээшкинге организастыг бижиткен.

Бедик идепкей

Май 14-те облпотребсоюзтуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары ажыл шагы төнеринге бижиткеш клубка чыгыш келгеннер. Олуттарны келгеннер чыгып доллур олурушкан.

Кызылдың шагы-биле тик 6 шак турда радиога Москвадан дикторнуң үнү дыннаан. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын чыгырганнар улуг кичээнгей-биле дыннаан.

Коллективтиң митингизин партия организациязының секретары эш Назаров ажыктаан... Чаңгыс эп-сеткилдиг бижидинишкин эгелээн. Бир дугаарында облпотребсоюзтуң хоочун ажылчыны эш Шынов сес алган. Оон чугаалаанын болза:

— Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың күрүне чээшкинининиң дугайында доктаалын өске эш-оорларымбиле кады бир дөмей улуг оорушкү-биле хүлээп ап тур мен. Бодумнуң күш-ажылчы салыышкынным-биле күрүнеге эвээшбиче-даа болза дузалажырымны хүлээлгем деп санап тур мен. Мен бир айның ажыл төлевирнин бижидер мен. Мээң акшам школаларны, эмнелгелерни, дыштанылга бажыннарын тударынга ажыглаттынар. Кырганнар дугайында улуг ада сагыш салыышкынынга мээң харыым ол болур.

Облпотребсоюзтуң ажылдакчылары баштайгы шакта-ла 100 хуу бижиткеш, боттарының күш-ажылчы салыышкынын Төрээн чурттуң чечектелишкининиң херээнге киргеннер.

Төрээн чурттуң чаагай чоруунга

Кызылдың аъш-чем комбинадының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары май 14-те кежээ ажыл шагы доозулган соонда комбинаттың контораанига доллур чыгып келгеннер. Тик 6 шак турда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын болгаш Сэд министри эш Зверевтиң чугаазын радио дамчыштыр ыңгайлаан.

Бистиң улуг Төрээн чурттувустуң улус ажыл-агыйын улам көгжүдүп, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын бедидер талазы-биле партияның XX съездизинин үндүрген Директиваларының баштайгы чылының планын чедиишкинниг боттандырарынга улуг ужур-дузалыг чазактың төөгүлүг дыннаанын ажылчыннар улуг кичээнгей-биле дыннаанар.

Эш Зверевтиң чугаазының аразында аъш-чем комбинадының партия организациязының секретары эш Ю. К. Пятинева коллективтиң митингизин ажыктаан, күрүне чээшкинининиң дугайында Совет чазактың үндүрген доктаалының дугайын ажылчыннарга танышытырган.

Митингиге бир дугаарында комбинаттың хоочун дарганы эш Д. Обчинников сес алгаш, күрүне чээшкинининиң дугайында чазактың үндүрген доктаалын иези-биле чүүлдүгүнүп хүлээп алганын ажылчыннарным мурнуудан илергейлээш, чээшкинге айза ажыл төлевирнини бижидер мен, оон аңгыда 20 рубльдин облигациязын туда алыр мен деп чугаалаан.

— Бистиң партияның XX съездизинин хүлээп алганы алдыгы беш чыл планычын баштайгы чылының соруулгаларын чедишкинниг күүседип, аар үлетүрүг болгаш аъш-чем үлетүрүгүн улам ынай көгжүдерингге чугула чүүл болур күрүне чээшкинин бистиң чазаавыстың үндүргеин кончуг чүүлдүг-дүр. Мен чээшкинге айза аңыр ортумак шалыныны бижиткеш, оон аңгыда 50 рубльдин облигациязын туда алыр мен деп комбинаттың хлеб быжырар бригадазының бригадири эш А. Бондарев чугаалаан.

— Ажылчы чоннарның чаагай амыдыралын улам бедидер дугайында партияның XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин бистиң чазаавыс кырынга боттандырып турар. Дыштанып хүннер болгаш байырлалдыг хүннер мурнуун хүннеринде 6 шак ажыдап турар апарган бис. 1957 чылдан эгелеп ниити ажыл хүнү 7 шак болур. Күрүне пенсиязарының дугайында чазактың үндүрген Хойлуу төлевилели бистиң материалдыг байдалывысты улам-на экижидип турар. Мен ийги болгаш ниваниг кижи мен, аңыр пенсиям хемчээли дыка улгатхан. Бо чээшкинге айза аңыр ортумак ажыл төлевирнини бижиткеш 25 рубльдың облигациязын туда аңырын шиитпирлеп алдым деп 66 харлыг ажылчын эш М. Семенов чугаалаан.

Комбинаттың пиво кылыр цехинин ажылчыны коммунист эш Н. Найбоченко — бистиң улус ажыл-агыйывысты улам ынай көгжүдер дугайында партияның XX съездизинин төөгүлүг шиитпирни күүсеериниге 1956 чылдың Күрүне чээшкинни ажылчы чоннарның улуг салыышкынны болур, мен чээшкинге айза аңыр ортумак ажыл төлевирнини 100 хуу бижидер мен деп чугаалаан. Ол ышкаш патриотчу саналдарын ажылчыннар эштер А. Туревич, М. Подзоров болгаш өскелер-даа бергилээш, чээшкинге айза ортумак ажыл төлевирнин бижидерни илергейлээннер.

Митингинин соонда ажылчыннарның чаңгыс эп-сеткилдиг бижидигеи эргелээ. Кежээнниң 7 шакка чедир 40 мун хемчээлинден куду эвеске бижидип турарлар.

Эш Атаев болунуң күрүнезинге 1000 рубльди чегдирерин азаап,— бистиң хөрөнгиивис тайбың тургузуушкунунуң туглаларынга кирер. Ындыг тургузуушкуннар совет кижилерниң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам чаагайдылар — деп чугаалаан.

Балгазын МТС-тиң механизаторларындан механик эш Чистобаев 700, дарган эш Пшеничников 750 рубльге бижиткеннер.

«Революциянын чалбыыхы» колхозта хей уругларлыг ие эш Отук 100 рубльдин облигациязын туда садып алган,— бистиң партиявыс болгаш чазаавыс ие хереөөннер дугайында доктаамал сагыш салып, аларга күрүне туразалчыгын үргүлчү берип турар. Бистиң бо хөрөнгилеривисе болувустуң чаагай амыдыралывыска шак ынчаар ажыглатыныл турар — деп чугаалаан.

Организастыг чорук

Кызылда сентелге заводу аңгы үеде областтың эң улуг бүдүрүлге черн. Оон чамдык түүгзары бүрүн доозулбаан. Ынчалза-даа олар чоокку айларда бүрүн доозулган турар.

Заводтуң бүгү ажылчыннары, албан-хаакчылары чаа Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын улуг ынай-ажылчы көдүрүүшкүн-биле утказынар. Олар заводтуң девискээринде үш улуг ниити чурттагга бажыңнарының чаңгыс ыяш тарылгазын бижидилге өгелээринин мурнуунда чаа-ла доозупкан турган. Ыяш булунга доллур чыгыш келген ажылчыннар, албан-хаакчылар Совет Эвилелиниң эң эки спортчуларының болган күш-культурчуларының дугайында кино журналды сонуургап көргеннер.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чаа Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында чамчыдыларны бүгү коллективтив кичээнгейлиг дыннаан. Алдыгы беш чылдың чаа чээшкини-биле холбаштырган митингини заводтуң директору эш Волченко ажыктаан. Партия эге организациязының секретары эш Неверов митингиге сес алгаш коммунизм тургузары дээш, тайбың күш-ажыл дээш совет улустуң демиселинге чаа Күрүне чээшкинниң

Областың колхозтарында тудуг ажылын улам калбартыр

Колхозчу суурда

СЭКП-ниң XX съезидиниң төөгүдүг шиитпирлериниг сорук киргеи Өвүр районуң «Коммунизмче орук» кадаа ажыл-агый артелиниң колхозчулары боттарының төрээн колхозунуң моон сонгаргы чечектелиишкининиң херээнге күжениишкиннерин салып турарлар.

Колхозтуң ажыл-агыйының бүгү алырлары чыл санында улам хөгжүп турар. Оон иштинде эш Тамдың-оол бригадирлээн тудуг бригадазы тудугуң планын чылын-на ажыр күүседип турар.

Ам уеде тудуг бригадазында 61 кижи ажылдап, олар колхозчуларны культурлуг орун-бажыннар-биле, школа, эмнелге черлерин эки бажыңнар-биле, мал ажылының фирмаларын эки кажаалар-биле хандырар дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар. Чүге дээрге ийи чылдарның иштинде 67 чүрттелга бажыңнарын, 28 улуг, бичe мал кажааларын болгаш өске-даа тудугларны кылганнар.

Ам 1956 чылда 30 чүрттелга бажыңнарын, 6 мал кажааларын—3 бүдүрүлге болгаш чүрттелганың база бүдүрүлгенин бажыңнарының тудуушкуну план ёзугаар эки чорун турар. Чүс ажыг инек кирер кажаанық болгаш колхозтуң чаа клубунуң тудуу май айда хуусаа бетинде доостур.

Тудуг бригадазының кежигүннерин ажылдарын аайы-биле түс-түс болуктерге үүлп тургускулаан. Олар боттарынга алган социалистиг чарыштың хүлээлгелери-биле ажылдап турарлар. Апрель айда чоруткан социалистиг чарыштың түнелиинде эш Чыспыңның болүү бирги чирии ээлеп, болуктер аразында шилчилир Кыпсал тукту алган. Тудуг бригадазының түүйбү кылырының мастери эш Самбу, чаланыкчы эш Чыспың, тудугжу комсомолчу эш Амырвиди олар хүн нормазын 125—150 хуу күүседип турарлар.

СЭКП ТК-ның болгаи ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кадаа ажыл-агыйының ажылдакчыларынга кыйгырыын танышкаан, «Коммунизмче орук» колхозтуң тудугжулары ажылдың темпизин дүргедир болгаш шынарын улам экижидер дүтпээнде хүлээлгени алганнар.

Х. БАЗЫР-САТ.

Баштайгы тудуглар дооступ турар

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң тудуг бригадазы эрткен айда малчыннар чүрттээр 2 бажыңны болгаш узуну 30 метр бир хөй кажаазын тудкан. Сөөлгү хүннерде хөй кыргыыр кажаанын тудуун доскан.

Эжим Ооруудан бир школаны бөжүрүп колхоз төвүнде эккеп тудуп алган. Колхозчуларга культурлуг дыштанылганың одаа клубтуң база башкылар бажыңының тудуун эгелээн. Бызанчылар эштер Артан-оол, Б. Доржу, Кара-Баштыг, Лунгаржап олар хүн нормазын түрүүлүг ажыр күүседип турарлар.

Бо чылын тудугжулар 14 чүрттелга бажыңнарын, 120 инек кирер бир кажааны, 2 бөзек черге хөй кажааларын тудар. Ол бүгү тудугларны чогуур хуусаада доозары колхозчу тудугжуларының харыысалгалыг хүлээлгези.

М. ДУНГАР-ООЛ.

Районнуң мурнап турар колхозтары

Бо чылын Совет күрүне Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарының тудуунга 9,5 мүң кубометр тудуг ыяшың халаска ажыглазарын чөпшээреп, хөй түүнүг узун хуусаалыг чээлиперин берип турар.

Күрүнеиің дүзалакчызын болгаш боттарының курлавырларын шын болгаи долу ажыглавышаан, районнуң мурнапчы колхоз ажыл-агый артелъери планныг тудуглардың тудуушкунун калбаа-биле чорудуп турар. Мацаз районнуң «Искра» колхоз ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының ажылы улуг чижекти кәргүзүп турар.

Эрткен чылын ол бригада тудуг планың чедиишкиниг күүсеткен. Бо чылын улуг хемчээлдиг тудугну кылырын төлевилээн. 35 чүрттелга бажыңы, 100 тонна ногаа шыгжаар черии, 200 тонна тараа склады, 500 куш кирер кажааны болгаш ээлээн хөй мал кажааларын тудар. Бригаланың кежигүннери мацаз кызыгаарланмайн, аландан ажыр 26 бажыңнарны, 100 тонна тараа кирер складты болгаш инек, куш кажааларын немеп тударын хүлээгеиңер. Бригада кышкы уеде тудуг ыяжының белеткелин организастыг чоруткан. 1586 кубометр ыяшты белеткээр тургаш, 2774 кубометр кылыр ажыр белеткеп, оортан бир муң ажыг кубометрни тудуг шөлдеринде сөөртүп алган болгаш 40 тонна чугайны өртеткен.

Ам колхозта тудуг ажылы дыка шимчээшкиниг чорун, 10 чүрттелга бажыңнарын, улуг, бичe малдың 4 кажааларын болгаш өске-даа тудугларны кылып турар.

Бригаланың составында 90 кижи ажылдап турар. Бригадага пилорамаиы, автомашинаны, 35 аътты болгаш транспорттуң дериг-херекселдерин доктаамал быжыглаан.

Тудуг бригадазын болуктерге үүлп тургускан. Чижээ, бир болук бажыңнарны, кажааларны тудар, өске болук сонгалар, ажиктер кылыр, үшкүзүг ыяш дилер болгаш өске-даа. Балук-даа, тудугжу бүргүү-даа тодаргай онаалыглыг ажылдап турар.

Бригадага агитаторлар тайылбыр ажылын чорудуп, агитхууидусту үндүрүп турар.

Болуктер ортузунда, тудугжу бүргүүнүң аразында социалистиг чарыштыг калбартқан сорук ажылдың чедиишкинии хандырып турар.

Эрткен чыл-биле деннээрге бо чылын «Кызыл тараачын» артельдиң колхозчулары тудугнуң темпизин база ээлээн дүргедип турар. Кышкы сезонда ыяш белеткелиниң планын ажыр күүсеткен. Ам 9 чүрттелга бажыңнарының болгаи инек, хөй кажааларының тудуушкунун нигг түлүк чорудуп турар.

Оон-биле чергелештир чамдык колхозтарның даргалары тулуг ажылынче чогуур кичээнгей салбайн, эрткен чылларда турганы ышкаш хожудавышаан турар. Чижээ, районнуң Сталин аттыг колхозу тулуг ыяжы сөөртүп алырының планын түгле 1,2 хуу күүсеткен. Амга чедир чангыс-даа тудугну эгелевээн, түүг бригадазын четчелеп тургуспаан. Колхоз башталр черн бригадага ёзу барымдаалап 41 кижини бадылап каан, а херек кырында олардың түгле 50 хуузу ажылга үүлп турар.

Тудуг участоктарында агитаторларның үүлү дыннадайн, селүп номчулгазы организастатынмайн, тудугжуларның ортузунда социалистиг чарыш чорувайн турар. Мынчыг четпестер «Октябрь 30 чылы» болгаи өске-даа колхозтарда бар.

Районнуң иштинде тудуг талазы-биле мурнакчы колхозтарның дүржулгазын өске хожулап турарларга нептередир, олзрны мурнакчыларның деннелиигe чедирер дугайында районнуң улуртур органнары хемчег албайн турар. Колхозтарда тудуг ажылы партия райкомунуң, район Советиниң күүскомунуң болгаи МТС-тиң удуртукчуларының кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг. Олар болза, колхоз бүргүүнге тудугнуң айтыкан планнарын чедиишкиниң күүседирин хандырган турар ышкыр хемчегларни боттандырар хүлээгелеглер.

В. ЧЕПРАСОВА.

Дөртен өреге бажыңнарлыг болур

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» кодаа ажыл-агый артелиниң бүдүрүлге планында бо чылын 40 өретеги чаа бажыңнар-биле хандырар деп көрдүнген.

Бо улуг хемчээлдиг планны чедиишкиниг күүседир дээш тудуг бригадазының кежигүннери хайыышкынныг ажылдап турарлар. Олар бо хүннерге чедир 24 бажыңнарның ханаларын салып, 9 бажынны бүрүн доскаан, колхозчуларга хүлээлип берген. Колхозтуң клубунуң тудуун база доскан.

Айыткан сорулганы хуусаа бетинде күүседиринiң күзел-соруу тудугжуларның хол салбайн ажылдап турарынган илден. Мыназа-даа тудуг бригадазының күжүн удаттырар дээш баштаар черлерден сагыш салбайн турары хомудавчыг. Чүл дээ, колхозта күш-ажылы кылыр кижилерниң түгле 15,5 хуузу тудугда ажылдап турар, 5 автомашинаның чангызы-даа тудуг ыяжы сөөртпейн турар, 16 тергелиг аът ажылдаар турган, эң түгле 6 аът бар.

С. ЛАСЮРЮК.

Чаа клуб

Сут-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң тулуг бригадазының бригадири эш Эренчин-Доржуга удуртурган тулугжулар клуб тудуун доскаш, ажылдаага кирген.

Клубта культура-массалыг ажылдарны чоруда берген. Колхозчу суурнуң чүрттакчылары культурлуг дыштанылганы эртирип турар. Аныяктар культура-массалыг ойнарны организастап эгелээн.

Комсомолчу эш Комбур-оолдуң удуртулгазы-биле аныяктарның ураи-чүүл бөлгүнүң тургускан. Комсомолчулар болгаш аныяктар янзы-бүрү ойнарны белеткээш, колхозчуларга көргүзер. Клубка агитация-массалыг ажылды күштелирер сорулга салганнар.

М. ОЧУР.

МАЛЧЫННАРНЫҢ КЫЗЫМАК КҮШ-АЖЫЛЫ

Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчулары партияның XX съездиниң шиитпирлерин боттандырар дээш кызымак ажылдап турар. Саанчылар эштер Севек, Чокал төрээн инектерни быжааларындан чарып саарынга чаңчыктырып өөреткен, олар артеи чылынындан хөй сүттүг саап ап турар апарган. Инектер одарладыышкынындан аңгыда немелде чемнер-биле хандыртынган.

Хойжу эш Ыйма ажаап турар хойларының бүгү хураганнарын менди алган болгаш хөй бүргүүнден бо чылын 2 кг 500 гр дүктүг кыргын алыр деп хүлээнген. Ол болунуң күжү-биле хураган кажааның тутқан, 200 хөй кирер чангыс-аай хевирлиг кажааны тударынга херектээр ыяштыг белеткеп турар.

Хойжу эш Сундуй-оол баштайгы төрээн 53 хоюндан нарын дүктүг 53 хураганнарны, хойжу эш Аракчаа 167 хойдан 169 хураганнарны алганнар.

Б. МӨНГУШ.

АНАЙЛАРНЫ МЕНДИ АЛГАН

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң ашык-балыкчызы эш Сонам төрээн 202 өшкүден 220 анайны менди алган. Ол болза баштайгы төрүттүнген анайлар болур. Өшкүлерни өй-тап саап тургаш, хойну бригадазын сүт-биле ол хандырып келген.

Эш Сонам болунуң күжү-биле кыштаанда чүрттелга бажының, Ак-Тереkте чазаанда чаш малдың бир кажаазын тутқан, колхоз суурунда чүрттелга бажыңының ыяжын белеткеп алган. Часкы, чайгы уелерде өшкүлерниң одарладыышкының, анайларның эки торуктурулгазын хандырар дээш аңаа улуг кичээнгейин ол салып турар.

В. САРБАА.

5 ЧЫЛДА 344 КУЛУН

Өвүр районнуң «Кызыл тук» көдээ ажыл-агый артелиниң чыгычызы эш С. Лопсаңның ажаап турар чыгызы чыл бүрүде өзүлеглиг. 1951 чылдан бээр чыгыга ол ажылдап, чыл бүрүде төрүттүнген кулуннарны бүрүн ап келген, азы 5 чыл дургузунда 344 кулунну өстүргеи.

Ам төрээн 12 белериниң бүгү кулуннары менди, оларны эки ажыглап, кадат, манагны кичээнгейлиг чорудуп турар болганда чыгыының күжү семис чыл апкан. Чыгычы эрткен чылын 1230, бо чылдың 4 айларында база ээлээн хөй куш-хүүнү ажылдаан.

Т. САРЫГ-ООЛ.

ХОЙ АЖЫЛЫНДА

Эрзин районнуң «Кызыл сылыс» колхозунуң хойжулары бо чылын төрээн 3287 хойлардан 31 хураганнарны артыкка менди кангалап алганнар. Бодан сапында малчын бүргүзү чаш малдың ажаалгазы, азыралы дээш демисежип турар.

Шээр мал фермазының эргелекчизи эш Ендан эрте частан эгелеп-ле малдың чайлагладыышкынынче кичээнгейин угландырып, 16 коданга үзүп каларарын планнаан. Малга эң-не таарымчалыг серинн, чүм оттуг черлерни шилээш, оларда бар кажааларны септеп, чамдык черзерде чаа кажааларны тудуп эгелээн.

Ол-ла колхоз бо чылын күрүненің ээт планынга кирер 1200 баш ирттерин Тере-Хөлде болгаш Тесте ийи кезек черде үзүп одарладып турар.

И. ОЙДУП.

ССРЭ-ниң Лондонда Элчин чери биле Великобританияның Даштыкы херектер Министерствозунуң аразынга ноталар солушканы

Великобританияның Даштыкы херектер Министерствозунга ССРЭ-ниң Лондонда Элчин черииің нотазы

Майның 4-те ССРЭ-ниң Лондонда Элчин чери Великобританияның Даштыкы херектер Министерствозунга дараазында уткалыг нотаны чоруткан:

«ССРЭ-ниң Великобританияда Элчин чери Великобританияның Даштыкы Херектер Министерствозун болунуң хүндүткеп турарын херечилээр болгаи дараазында чүүлүг дыннадыр алдарлыг болду:

Совет шериг кораблъларның Портемутка турган уезиниг совет кораблъдарның матростары апрельдиң 19-да 7 шак 30 минутада совет эскадраның миноносецтеринiң аразынга карбаның үнүп келген водолазты (суг алдынче кирер кижини) көмүп каан. Суг дүвүнче киреринiң чиик кара хевин кеттген, буттарында эшкилерлиг водолаз 1—2 минуталар иштинде сүтүүн кырынга чораан болгаш оон соонда «Смотрящий» деп эсминец кораблъиин чанынче базаа катап шыкыын кире бергеи.

Совет кораблъдарның турар черииің чоогунга, эсминецтерниң шуут-ла чапылга водолазтың көзүүлеп таварылгазынче кичээнгейни совет кораблъдарның отрядының командири контр-адмирал В. Ф. Котов Портемуттуң шериг-далай базазының штабының начальнигни контр-адмирал Вернет-биле беседазынга угландырып чугаалаан.

Контр-адмирал Бернет совет кораблъдарның чанынга водолазтың көстүп келир аргалыг болурунга шуут шыкыыкпаан болгаш ол уеде портка суг дүвүнче киреринiң каныг-даа ажылдарын чорутпайн турган деп недегээн. Херек кырында англи парлалгага бо чылдың апрельиың 30-ниң хүнүнде чарлаттынган медээлерден биилиниң турары болза, Портемутта совет кораблъдарның турганы районга суг алтынче кирер чажыт шыгалдаларны англи шериг-далай командылалының кылып чоруткан фактызы бадыткатынып турар. Оон түрүүк, оз шылгалда ажылдарының уламынган англи водолаз дүүп өлген болуп турар.

Водолаз Краббтың айтыышкын дугайында «Дейли геткъ» солуннуң дараазында чүүлүнге дыннатканың айтырга-ла четчир:

«Орджоникидзе» деп орус крейсерниң турган черииден ырак аевсте чажыт шыгалдаларын ажылдары кылып турган Стоукбей базазынга ажалчы болуп турган совет шериг кораблъдарның турганы районга суг алтынче кирер чажыт шыгалдаларны англи шериг-далай командылалының кылып чоруткан фактызы бадыткатынып турар. Оон түрүүк, оз шылгалда ажылдарының уламынган англи водолаз дүүп өлген болуп турар.

Водолаз Краббтың айтыышкын дугайында «Дейли геткъ» солуннуң дараазында чүүлүнге дыннатканың айтырга-ла четчир:

«Орджоникидзе» деп орус крейсерниң турган черииден ырак аевсте чажыт шыгалдары

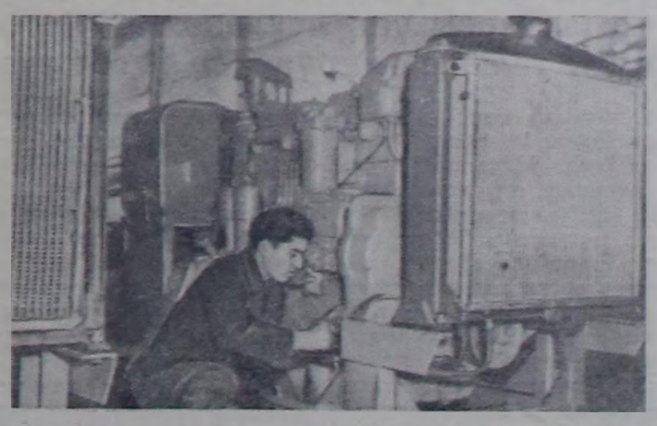

Армян ССР. Электромашиналарының түүүнүн «Армэлектро» деп заводу электри машиналарының алзан ваш он-он хевирлерин бүдүрүп үнүрүп турар, оларны бүдүрери алдыгы беш чылы барык үш катап көвүлөр. Заводтуң бүдүрүп үнүрүп турары «ЖЭС» деп көжүрер электро-станцияларны хереглекчилер улуг сөкүүргелы-биле ажыглап турар. Оларны колхозтарда, совхозтарда, МТС-терде болгаш түлүг черлерниве калбаа-биле ажыглап, ол шыкаш улус демократизылының чүүрүгүнче бала чорүүн берип турар.

Чурунта: слесарь Л. А. Мейроянның «ЖЭС-60» деп станцияны чыын эптеп турары. Ол бодуүн нормазын 200 хуу күүседип турар.

Фото А. Зиенянныы. СЭТА-ның фотохрониказы.

Мал ажылында четпестерни узуткаар

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң шөөр мал фермазының малчыннары СӨКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга бөтүнүлөрер сорулга-биле социалистиг чарыныкта бедиткен хүлээлгелерни алганнар.

Колхозтуң шөөр мал фермазының эргелекчизи эш Сүүүн ажылды шын организастап, малчыннар ортузунга тайылбыр ажылын калбарткаанывын база колхозчу малчыннарның одар-белчиирни, малдың ажалгазын эки тарыыштырганывын түңнелиниве малдың чаш төлү чидириг чок болуп турар.

Колхозтуң бүгү-ле төрүзе чогуур 2412 баш хой, ошкүзүнден май 5-ке чедир 1465 хой, ошкү төрүп, оларның 1543 аңай, хураганнары мөнүп дорттуп турар. Малчыннар мал ажылынга аргалуржулгазын, үнелиг сүмелерин солчуп турарлар. Эштер Дарба, Самдың олар алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар.

Ынчаш болза-даа колхоз баштаар черн (даргазы эш Каваа-Сарыг), партия эге организациязы (секретары эш Сүктер) малчыннарның социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин ий-шаанда түңнеп көрбейн, чедиишкиннерни быжыглаар, четпестерни узуткаар дугайында боттуг хемчегler албайн турар. Одар-белчиирни тарыыштырып, малдың семиртилгезинге улуг ужур-дузалыг чайлагларны амыгаз чедир шилип албаан, малчын бүргүүне бижыглавайн.

Чаш төлүг хой, ошкүлерни олар чүрүктен эрткен ажыл-агый чылында дыка хой аңай, хураган арып, өскүлези бакшыраан турган. Шөөр малды олар чорүп малчыннарда бо чылын база-да бар турда, колхозтуң үлүртүкчүлери эптежип турарлар.

Колхозта мал эмчилери фермаларже барып, малдың байдалы-биле таныпшайн турарын дедиглөөр керек. Сөөлүг үеде чамдык колхозларда массалыг-биле эвелээ болза, шөөр малдың аскактаар алрыы бар. Мал эмчилери ол аарыгга улур кандыг-даа демисел чорутпайн турар.

Дүк кыргыдазының үези келген. Ынчалза-даа хой кыргыдазынга кандыг-даа белетгел ажылын, хой чуур черлерниң сентелгезин чорутпайн турар. Эш Сырбыккайның хойлары түлеп эгелээн. Түленди дүк чыыр ажыл колхозта организастатынмаан.

Малдың баш санын өстүрер, хой бүргүүнден 2 кг дүктү кырғын алыр дээш колхозчу малчыннарның салган сорулгаларын деткин, бар четпестерни узуткаар, мал ажылынга боттуг үлүртүлгаңы тургузары негетинин турар.

Н. ЛОПСАН.

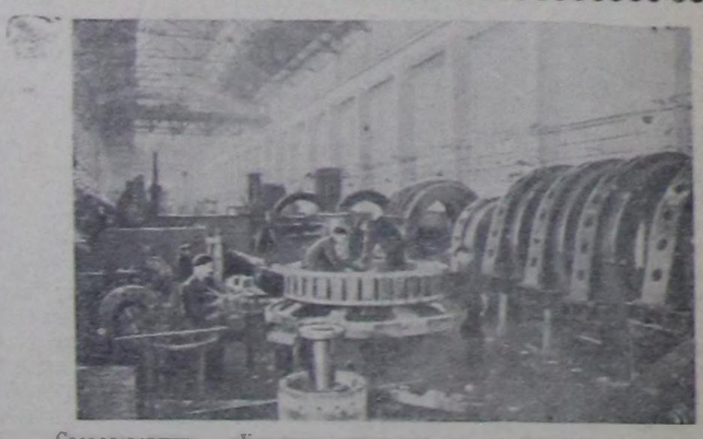

Свердловскиниң «Уралэлектроаппарат» заводу — мурнакчыларның бирээзи. СӨКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерине сорук киргеи бүдүрүлгениң коллективи алдыгы беш чылдың баштайгы чылының планын хүүсээ бетинде күүселири-биле социалистиг чарышка кирижип турар. Бирги квартальның ооладызы чедиишкиннер күүсетинигеи. Канск, Куйбышев, Красноярск болгаш өске-даа электростанцияларынга хереглөөр чагыглаарыы ол коллектив күүседип турар.

Улуг демократизының чүүрүгүнүң чаа электротүлүүлерлерынга хереглөөр дыка хой дериишкиннерни база чорүүн берип турар.

Чурунта: электрининң горизонтальдыг машиналарын чыын эптөөр цехте.

Фото Л. Великжаниннии. СЭТА-ның фотохрониказы.

Чөгенчиг удуртулганың түңнели

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозка эртикен эрелиг чылының эгезинде-ле партил чырыышкынының политбелгүүн организастап тургускан турган. Колхозта партия эге организациязының секретары эш Хаптар-оол болза белгүүдиг колхозтуң болган көдөө Советтиң активчилерн 23 кижи хаара түүдүүлүп, оон чамдыы ий-шаанда чорун, кичээлдерни бедик шиирлыг эртип турар чүве деп медегленип турар. Белгүүдиң ажылының дүгайында үеткүүе чугаалаанны ышкаш сан, мөзөлөрни эге организацияла чыыш турар түүлээ дээш база демдеглеп каан.

Ынчаш болза-даа бо мөзөлөр херектин боттуг байдалы-биле дүүшпейн турар, чүү дээш ол белгүүдиң ажылы багай, дыннакчылар кичээлдерге четче келбес. Пропагандистиң талазынган кичээлдерге чаа темаларны биилингир кылдыр тайылбырлавайн, оларны боттуг амыдырал-биле холбаштырбайн, чүгле номчуулга хевирлиг кылдыр чорүдүп турар чүүл алексен. Кичээлдерни чорударының ынчаш аргалы дынакчыларның бот-идепкейин кевүдеринге идиг берип шыдавас деп чүве биилингир болгай.

Белгүүдиң кичээлдерни чөптүг чылдагаан чок черге үзүп турар дынакчыларның дүгайында чогуур хемчегler алдынайн турар. Чижээ, коммунистер эштер Оюнар Хүна, Доржу, Мыадых, комсомолчу Сандыяа аттарын киирген, боттары кичээлдерге чаңгыс-даа удаа барып көрбейн турда, партия, комсомол организацияларының секретарьларының талазынган оларны эштерниң дүгайынга кандыг-даа хемчел албайн турарлар.

Колхозта партия организациязының талазынган комсомолчуларның өөредилгезин база-да четпес удуртуп турар. Ылаңгыя 60 аңаат комсомолчулар болган 40 аңаат колхозчу аныяктар бо үеде керек кырында организастыг өөренмейн турарлар. Мурнунда аңаа комсомолдуң политбелгүүдиг турган болза-да, сөөлүг үеде оон ажылы шуут чорувастаан.

Аныяктарның ортузунга культура-массалыг ажылды, лекцияларны, бесеедаларны, кежээлерни база-да организастап чорутпайн турар. Колхозта клуб, библиотека бар болза-даа олар аныяктарның культурлуг олаглары болбайн турарлар.

Сталин аттыг колхозтуң партия организациязының үлүртүлгазынга айытынган четпестерни дарый чайладып, ында партия, комсомол чырыышкынының ажылын чогуур деңнелиңге чедир экижилип тургузары чугула.

К. САЛЫЫ.

«Шынның» корреспондентизи.

«Искраның» ажылын диргизер

Чөөн-Хөмчик районда «Большевик» колхозтуң баштаар черинин, ында партия организациязының органы «Искра» деп хана солуну сөөлүг үеде үнүвестээн. Айда 2 удаа үнер ужурлуг тургаш март айдан бээр шуут үнмээн, ылаңгыя часкы тарыга кампаниязының үезинде солун шуут үнмээн чорук кончуг четпес.

Солуннуң редактору эш Сайын, редколлегия кежигүнери эштер Оорта, Бичи-руг олар солуну үндүрериңе сагыш салбайн турар. Март айга чедир үнген номерлериниң ышнары четпес. Ында колхозтуң амыдыралын эвээш чырыып, мурнакчыларны четпес иштерин, олэрниң дүүжүлгазын иентеретпейн турар болгаш шүүлүүлделиг материаллар барык-даа үнүвейн турар.

Колхоз бүдүүлгезинин хүн-бүрү амыдралын чырыдып, ону чечектелирер төрекке колхозчу массаны организастаар сорулгалыг «Искра» солунуң ажылын киргизериңе чогуур хемчеглерни дарый ап, аңаа боттуг үлүртүлгаңы хандырары колхозта партия эге организациязындан, оон секретары эш В. Доржудан негетинин турар.

Мал ажылында четпестерни узуткаар

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң шөөр мал фермазының малчыннары СӨКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга бөтүнүлөрер сорулга-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгелерни ий-шаанда түңнеп көрбейн, чедиишкиннерни быжыглаар, четпестерни узуткаар дугайында боттуг хемчегler албайн турар. Одар-белчиирни тарыыштырып, малдың семиртилгезинге улуг ужур-дузалыг чайлагларны амыгаз чедир шилип албаан, малчын бүргүүне бижыглавайн.

Чаш төлүг хой, ошкүлерни олар чүрүктен эрткен ажыл-агый чылында дыка хой аңай, хураган арып, өскүлези бакшыраан турган. Шөөр малды олар чорүп малчыннарда бо чылын база-да бар турда, колхозтуң үлүртүкчүлери эптежип турарлар.

Колхозта мал эмчилери фермаларже барып, малдың байдалы-биле таныпшайн турарын дедиглөөр керек. Сөөлүг үеде чамдык колхозларда массалыг-биле эвелээ болза, шөөр малдың аскактаар алрыы бар. Мал эмчилери ол аарыгга улур кандыг-даа демисел чорутпайн турар.

Дүк кыргыдазының үези келген. Ынчалза-даа хой кыргыдазынга кандыг-даа белетгел ажылын, хой чуур черлерниң сентелгезин чорутпайн турар. Эш Сырбыккайның хойлары түлеп эгелээн. Түленди дүк чыыр ажыл колхозта организастатынмаан.

Малдың баш санын өстүрер, хой бүргүүнден 2 кг дүктү кырғын алыр дээш колхозчу малчыннарның салган сорулгаларын деткин, бар четпестерни узуткаар, мал ажылынга боттуг үлүртүлгаңы тургузары негетинин турар.

Н. ЛОПСАН.

Шеми хемниң ховуларында

Чөөн-Хөмчик районнуң Шеминде «Большевик» колхоз ажыл-агый артелининиң ховуларынга Чадаана МТС-тин механизаторлары биле колхозтуң хову бригаазының бажыңнеринин сырый кады ажыдамылгазының түңнелиниве тараа культураларының тарылгазы 10—12 аңаш хүнеринде ажыр күүсетинигеи. Тарыга чогуур планы 500 га турган болза 931 гаңы тараан.

Чадаана МТС-тин Шеми хеммиң ховуларынга ажылдап турган тракторлары аңаа түрүшкүн чокка шаптык чок ажылдааннар. Ылаңгыя «С-80» деп трактороюң трактористери эштер И. Кононнан, Н. Жирнов олар тараа чажарының хүн нормазын 175—200 хуу күүседип турганнар. Ол ышкаш «ДТ-54» деп трактор-биле эш К. Бырыт-оол бала хүн нормазын 150 чедир күүседип турган. Кывар, чаар йатериалдар сөөртүкчүлери М. Балчыр биле М. Доржу часкы хову ажылының үезинде коңгуг кызымаккай ажылдап, бичии-даа үзүтелиишкин болдурбааннар.

Колхозтуң бо чылгы инити тарылгазының инитинде 400 га ажыг кур чер бар.

Тараа культураларының тарылгазы доозулганда ам көл сорулга оон чайгы ажаалгазы, ылаңгыя суптарылгазы болур. Чатын тарын каан соонда күүдүн ажаан алыр-даа болгай дээш чайгы ажаалгаже сагыш салбайн бедр болза шын апес болур.

М. ЧАДАМБА.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң деңнелиниң чайгылыы чок бедиттинмаан, ажыл-агый, культура тургузуушкунуң үлүртүшпаан, массаларның ортузунга киижилиргелиг ажыл-чорудулганы бистиң партиявые улам-на калбартып чорудуп турар. Идеологтуг ажылдың, пропагандаының болган агитациянын коммунистиг тургузуушкунунуң толаргай сорулгаларындан хоорук чорудуп ажыл тинилээр, бистиң үлүзүвүстүн амыдралы-биле, эң чугула ажыл-херектери-биле оларны холбаштырар дээш, партия идеологтуг ажылды, пропаганданы болган агитациянын шиитпирлиг эде тургузарынче киришкен.

Революстуг идеяларның дайынчы, хээлтиг пропагандазын шөөжилээр чорудыбиле, үлүстүн төөгүлүг чогаадыкчы чорууң болган Коммунистиг партияның организакчы ролүн өжегераан күүдалырынга чайлаш чок чедирип турган ийи чаңгыс киижилерге чүүлүг чорукту мактап камгалаары-биле солун турган хөөлүн практиканы марксизм-ленининизиниң алыс утказыныларынга таарышпас деп СӨКП-ниң XX съездиниң шиитпирлиг буруу шаап берген.

Партия, оон Төп Комитеди марксизмленининчи теориянын арыг-силиг чорууң карак огу дег камгалап, ол-не мурнакчы идеологтуг эртени—марксизм-ленининиимни өөренирин болгаш үлам ынай чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап ыларын сагыш човангыр эвес хөөр хандыг-даа идергейлээшкиниверге удур демисеижин турар.

Төөгүлүг чаа дүүжүлгениң үнелеминиве марксизм-ленининчи теорияны ёзүүл-даа чогаадыкчы тайылбырлаар, ооң үнелиг сүмелерин солчуп турарлар. Эштер Дарба, Самдың олар алган хүлээлгелерин чедиишкиннерниг күүседип турар.

Ынчаш болза-даа колхоз баштаар черн (даргазы эш Каваа-Сарыг), партия эге организациязы (секретары эш Сүктер) малчыннарның социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин ий-шаанда түңнеп көрбейн, чедиишкиннерни быжыглаар, четпестерни узуткаар дугайында боттуг хемчегler албайн турар. Одар-белчиирни тарыыштырып, малдың семиртилгезинге улуг ужур-дузалыг чайлагларны амыгаз чедир шилип албаан, малчын бүргүүне бижыглавайн.

Чаш төлүг хой, ошкүлерни олар чүрүктен эрткен ажыл-агый чылында дыка хой аңай, хураган арып, өскүлези бакшыраан турган. Шөөр малды олар чорүп малчыннарда бо чылын база-да бар турда, колхозтуң үлүртүкчүлери эптежип турарлар.

Колхозта мал эмчилери фермаларже барып, малдың байдалы-биле таныпшайн турарын дедиглөөр керек. Сөөлүг үеде чамдык колхозларда массалыг-биле эвелээ болза, шөөр малдың аскактаар алрыы бар. Мал эмчилери ол аарыгга улур кандыг-даа демисел чорутпайн турар.

Дүк кыргыдазының үези келген. Ынчалза-даа хой кыргыдазынга кандыг-даа белетгел ажылын, хой чуур черлерниң сентелгезин чорутпайн турар. Эш Сырбыккайның хойлары түлеп эгелээн. Түленди дүк чыыр ажыл колхозта организастатынмаан.

Малдың баш санын өстүрер, хой бүргүүнден 2 кг дүктү кырғын алыр дээш колхозчу малчыннарның салган сорулгаларын деткин, бар четпестерни узуткаар, мал ажылынга боттуг үлүртүлгаңы тургузары негетинин турар.

Н. ЛОПСАН.

Шеми хемниң ховуларында

Чөөн-Хөмчик районнуң Шеминде «Большевик» колхоз ажыл-агый артелининиң ховуларынга Чадаана МТС-тин механизаторлары биле колхозтуң хову бригаазының бажыңнеринин сырый кады ажыдамылгазының түңнелиниве тараа культураларының тарылгазы 10—12 аңаш хүнеринде ажыр күүсетинигеи. Тарыга чогуур планы 500 га турган болза 931 гаңы тараан.

Чадаана МТС-тин Шеми хеммиң ховуларынга ажылдап турган тракторлары аңаа түрүшкүн чокка шаптык чок ажылдааннар. Ылаңгыя «С-80» деп трактороюң трактористери эштер И. Кононнан, Н. Жирнов олар тараа чажарының хүн нормазын 175—200 хуу күүседип турганнар. Ол ышкаш «ДТ-54» деп трактор-биле эш К. Бырыт-оол бала хүн нормазын 150 чедир күүседип турган. Кывар, чаар йатериалдар сөөртүкчүлери М. Балчыр биле М. Доржу часкы хову ажылының үезинде коңгуг кызымаккай ажылдап, бичии-даа үзүтелиишкин болдурбааннар.

Колхозтуң бо чылгы инити тарылгазының инитинде 400 га ажыг кур чер бар.

Тараа культураларының тарылгазы доозулганда ам көл сорулга оон чайгы ажаалгазы, ылаңгыя суптарылгазы болур. Чатын тарын каан соонда күүдүн ажаан алыр-даа болгай дээш чайгы ажаалгаже сагыш салбайн бедр болза шын апес болур.

М. ЧАДАМБА.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг колхозунуң деңнелиниң чайгылыы чок бедиттинмаан, ажыл-агый, культура тургузуушкунуң үлүртүшпаан, массаларның ортузунга киижилиргелиг ажыл-чорудулганы бистиң партиявые улам-на калбартып чорудуп турар. Идеологтуг ажылдың, пропагандаының болган агитациянын коммунистиг тургузуушкунунуң толаргай сорулгаларындан хоорук чорудуп ажыл тинилээр, бистиң үлүзүвүстүн амыдралы-биле, эң чугула ажыл-херектери-биле оларны холбаштырар дээш, партия идеологтуг ажылды, пропаганданы болган агитациянын шиитпирлиг эде тургузарынче киришкен.

Революстуг идеяларның дайынчы, хээлтиг пропагандазын шөөжилээр чорудыбиле, үлүстүн төөгүлүг чогаадыкчы чорууң болган Коммунистиг партияның организакчы ролүн өжегераан күүдалырынга чайлаш чок чедирип турган ийи чаңгыс киижилерге чүүлүг чорукту мактап камгалаары-биле солун турган хөөлүн практиканы марксизм-ленининизиниң алыс утказыныларынга таарышпас деп СӨКП-ниң XX съездиниң шиитпирлиг буруу шаап берген.

Партия, оон Төп Комитеди марксизмленининчи теориянын арыг-силиг чорууң карак огу дег камгалап, ол-не мурнакчы идеологтуг эртени—марксизм-ленининиимни өөренирин болгаш үлам ынай чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап ыларын сагыш човангыр эвес хөөр хандыг-даа идергейлээшкиниверге удур демисеижин турар.

Төөгүлүг чаа дүүжүлгениң үнелеминиве марксизм-ленининчи теорияны ёзүүл-даа чогаадыкчы тайылбырлаар, ооң үнелиг сүмелерин солчуп турарлар. Эштер Дарба, Самдың олар алган хүлээлгелерин чедиишкиннерниг күүседип турарлар.

Ынчаш болза-даа колхоз баштаар черн (даргазы эш Каваа-Сарыг), партия эге организациязы (секретары эш Сүктер) малчыннарның социалистиг чарышка алган хүлээлгелерин ий-шаанда түңнеп көрбейн, чедиишкиннерни быжыглаар, четпестерни узуткаар дугайында боттуг хемчегler албайн турар. Одар-белчиирни тарыыштырып, малдың семиртилгезинге улуг ужур-дузалыг чайлагларны амыгаз чедир шилип албаан, малчын бүргүүне бижыглавайн.

Чаш төлүг хой, ошкүлерни олар чүрүктен эрткен ажыл-агый чылында дыка хой аңай, хураган арып, өскүлези бакшыраан турган. Шөөр малды олар чорүп малчыннарда бо чылын база-да бар турда, колхозтуң үлүртүкчүлери эптежип турарлар.

Колхозта мал эмчилери фермаларже барып, малдың байдалы-биле таныпшайн турарын дедиглөөр керек. Сөөлүг үеде чамдык колхозларда массалыг-биле эвелээ болза, шөөр малдың аскактаар алрыы бар. Мал эмчилери ол аарыгга улур кандыг-даа демисел чорутпайн турар.

Дүк кыргыдазының үези келген. Ынчалза-даа хой кыргыдазынга кандыг-даа белетгел ажылын, хой чуур черлерниң сентелгезин чорутпайн турар. Эш Сырбыккайның хойлары түлеп эгелээн. Түленди дүк чыыр ажыл колхозта организастатынмаан.

Малдың баш санын өстүрер, хой бүргүүнден 2 кг дүктү кырғын алыр дээш колхозчу малчыннарның салган сорулгаларын деткин, бар четпестерни узуткаар, мал ажылынга боттуг үлүртүлгаңы тургузары негетинин турар.

Н. ЛОПСАН.

Солуннарны болгаш журналдарны чагыкчыларынга чедирер

Солуннар болгаш журналдар болза ажылчы чоннарны коммунистиг бөлүк-биилекшиилеринге партияның холуунда чүгүлө чеңсек болур. Ылаңгыя аңгы үеде, СӨКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин совет үлүс ажыл-амыырал-га боттанчыгыр турар үеде, партияга улуг роныыт. Ынчангаш чоннуң чагыткан солуннар, журналларын чогуур үезинде салдал чокка чедирери бирги черге-нин чүгүлө сорулгалыг болур.

Ындыг түрбүже солуннарны, журналдарны чагаан аймеринге чогуур үезинде чедирип бээр ажыл чамдык колхозтарда дыка багай тургустунган. Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Ч. Бичө-оол, партия эге организациязының секретары эш Сыгыртаа) бо талазы-биле ажылды эжиктиринге кичээнгей салбайн турарлар. Ында почтачы эш Екчүрмаа район төвүнден почтаны ооладаашкынбиле ап, оларны аймеринге дүрген чедирип бербейн турар. Ол колхозтан 50 аңаш километр ырак Т. Шынаага болгаш 100 аңаш километр ырак О. Шынаага почта кончуг саалап чедип турар. Чижээ, бо чылдың январь, февраль айларга ындыр почта шуут барбайн турган. Сөөлүг үеде колхоз баштаар черн ол черлерже почта чедирип турар-кылдыр эш Бүрбүнү-муйлаан болза-даа байлал эжиктинвеен. Мал фермаларынга, түс-түс малчыннарга солуннар дыка ооладаашкын-биле чедип турар. Т. Шынаанның Суглуг-Хаачыкте эш Чүдеп-оол эргелекчилеп инек фермазының колхозчулары солуннарны апрель айда шуут албаан. О. Шынаанның малчыннарынга почта ай-айы-биле барбайн турар фактылар эвээш эвес.

Ол ышкаш Сталин аттыг колхозтуң Дугайда, Шара-Нуурда малчыннарынга солуннар чамдык үелерде ооладап чедип турар. Олче солуннар чедирер түскай почтачы тургусаан.

Чагыгаларның аймеринге чогуур үезинде четпейн турарының база бир кол чылдагаанны болза, чамдык колхозтар баштаар черн база ында партия организациялары фермаларже почта ажыгыр хамаарыр-ларын чедирип бээр.

Цейлоннуң улузунуң амыдыралында чугула болуушкун

Цейлонга апрель 10-да доозулган, парламентиниң кудуку палатазынга—төлөлекчилер палатазынга болган бүгү-нииги соңгулдалар чурттуң депшилгелиг күштеринге кайгамчыктыг тиилелгени берген. Соңгулдаларның бүдүүзүнде Улустуң каттышкан фронтузунга («Мазаджана ексат дерамуна») каттышкан ол күштер парламентиге соңгулдалыг 95 олуттарның 51-ин, а еске опозистиг партиялар-биле катай 37 олуттарны алган. Сөөлгү үезиниге чи-ир премьер-министриң албан-дужаалын дилеп турган Джон Коталавалга баштаткан соңгулдалар мурнунда башкарыкчы турган Каттышкан национал партия парламентиге чүгле 8 олутту алган (соңгулдалар мурнунда ол партия төлөлекчилер палатазынга 54 бадылаашкынны ап, колуг хөй кезии болуп турган).

Улуг империалистиг күрүнелериниң аазынга киирип турган Каттышкан национал партияның чазаанның чонга улуг политиказын чурттуң чонунуң хөй кезиин хүлээгейн барганын болгаш олар чурттуң национал эрге-ажыынга харыылап турар Улустуң каттышкан фронтузунуң программазын шинтпирлин-биле деткээнин соңгулдаларның түңнели чүүң-даа мурнунда херечилеп турар.

Премьер-министриң албан-дужаалынга апрель 12-де киргеи, улустуң каттышкан фронтузунуң баштыңы—Цейлоннуң коску политиктиг ажылдакчызы С. Бандаранаикенниң чарлааны ол программа болза, империалистиг күрүнелериниң агрессечи блоктарынга чурттуң киришпезин, Цейлонда англи шериг-далай болгаш шериг-агаар базаларын узуткаарын, Цейлоннуң республика кыдыр чарлаарын, даштыкы монополияларның холунда турул турар шай болгаш кауучук плантацияларын национализастаарын баш бурунгаар көрүп турар.

Апрель 16-да С. Бандаранаикке «Юнайтед Стейтс ньюс энд Уорлд рипорт» деп америк журналдың айтырыынга харыылавышаан, Совет Эвилели-биле, Бүдат Улус Республика-биле болгаш Чөөн Европада улус демократиязының чурттары-биле дипломаттыг харылзааларны тургузарын күзеп турар мен деп медеглээн. Бир эвес ССРЭ-ниң талазындан экономиктиг хузаны көргүзерин саналдаар болза, ынчалыг дузага байыр чедирер ийик мен, ынчаарга цейлон экономиканың хөгжүлдезинге дузалаар дээш Цейлонга совет техниктиг тускай эртемниглер келир дээр болза удурланмас ийик мен деп Цейлоннуң премьер-министри база айытkан.

Цейлоннуң депшилгелиг күштериниң соңгулдаларга тиилелгези болза, цейлон улустуң амыдыралында улуг политиктиг болуушкун-дур, чүге дээрге ол тиилелге колониалдыг дарлалга удур үр ченнең демиселиниң түңнели ышкаш болуп, Цейлонну «тайбыдның калбак зоназында» кирип турар чурттарның лагериниче аппар чыпар.

Цейлон болза Индий океандан цейлон ортулукта туруп турар. Индияның мурнуу-чөөн эриктеринден ону Манар мугулдуру болгаш калбаа 55 километр Полк өдүг ангылап турар. Ортулуктуң девискээри 66 муң хире дөрбелчин метр. Ылаптыг медээ ёзугаар алырга 1954 чылдың эңчүзүнде чуртка 8.478 муң кижи чурттап турган. Цейлоннуң найыслалы—Коломбо хоорай ортулуктуң барыын талакы эриинде туруп турар болгаш чурттуң кол далай өртээли болуп турар. Улуг хоорайлары — Галле, Джафна, Канди.

Цейлоннуң чонунуң хөй нуруузу—5 миллион кижи—сингалестер болуп турар. Ортулуктуң үнезинн чурттакчы чону болза база-да цейлон тамилдер болур, оларның саны 2 миллион кижи чедип турар. Цейлонда ол ышкаш 850 муң ажыг индийлер, 500 муң хире арабтар доктаамал чурттап турар. Европа чурттуглар 10 мүңдан ашпайн турар.

Дөрт чүс ажыг чылларның мурнунда—XVI вектиң эгезинде Цейлон ажырымчы европейжи колонизаторларның кичээнгейин бодунче хаара тудуп турган. Ону эге бажында португалчылар эжелеп алган болгаш XVII вектиң эгезинге чедир Португалияның колониязы турган. Оон соонда цейлон голланд чаалап алыкчыларның холунга кирген. XVIII вектиң төнчүзүнде XIX вектиң эгезинде Голландияның бодун француздар чаалап апканын ажыглаан, ортулукту англи колонизаторлар эжелеп апкан. 1948 чылга чедир-ле Цейлон Англияның колониязы болуп келген.

Чүс-чүс чылларның дургузунда колониалдыг эрге-чагырга черлери цейлон улустуу кээргел чок дарлап келген. Цейлончулар европейжи колонизаторларның дарлалынга удур чаңгыс удаа эвес көдүрүп турганнар, ынчалза-даа оларның тура-халышкынын кадыг-дошкуну-биле базып каап турган.

Делегейниң ийнги дайынының сөөлүнде Азияның улустарының амыдыралынга болган улуг чаартылгаларның база цейлон улустуң национал-хозталгалыг шимчээшкинииниң өскенииниң түңнелинде, 1948 чылда Цейлон «Нацияларның британ кады ажылдажылгазының» составынга доминион статусту алган.

Хөй чүс чылларның дургузунда колонизаторларның кара-туразында аажылап келген чоруу чурттуң бүгү экономиказынга аар-берге уржукту чедирген, ону Англияның чаңгыс талалыг аграр-чиг-эт кожундаа хевирлиг болдурган. Ажыглап турган черниң хөй кезинде шай, кауучук болгаш кокстуг пальмнар плантациялары тургулаан, ол плантациялар колдуунда-ла англичаннарга хамааржып турган. Сөөлгү үеге чедир-ле даштыкы капитал салыышкыны Цейлонга бүгү капитал салыышкыныың 80 хуузу болуп турган. Үүгле шай плантациязынга салган англи капитал 100 миллион фунт стерлинг чедип турар.

Цейлон экспорттуң кол чүүл каучук болуп турар. 1952 чылда каучук плантациязының шөлү 857 акр азы делегейниң каучук алыр шөлүнүң 6,8 хуузу болган. 1952 чылда Цейлонга каучук бүдүрүлгези 96,5 муң тонна болган, оон иштинден 89,5 муң тонна экспортка үнген.

Бөдөө ажыл-агыйны шак ынчаар чаңгыс талалыг кылдыр хөгжүдер чоруктуң түңнелинде шай болгаш каучук плантациялары, чоннуң кол чем продуктузу болуп турар ристиң тарылгазын кызыл үнүргеп, ынчангаш Цейлон ангежок чүгүлдерни ристиң кезиин кызыгаар даштыдан алыр ужурга таварышкан.

— Цейлон каучуктуң кол садып алыкчылары америк монополиялар ээлээн был чылдар мурнунда каучуктуң өртээн будуларкан, а оон соонда ону садып алырын шуут соксадып, Цейлоннуң экономиказын болгаш сан-хөөзүн сандаратканын демдеглээр херек.

Тургустунган аар-берге экономиктиг байдалдан үнериниң аргазын дилээн, Цейлон 1952 чылда каучукту бээринииң болгаш ристи садып алырының дугайында бодунга ажыктыг дугуржулганы Бүдат Улус Республика-биле беш чыл хуусаалыг чарган. 1956 чылда Цейлон бот-боттарынга ажыктыг садыг дугуржулгаларын Польша Улус Республика-биле болгаш Румын Улус Республика-биле, а ол ышкаш чурттарның аразынга эргежок чугула садыглажышкынынны тургузарынга белеткел болган төлелге дугуржулгазын Чехословакия Республика-биле чарган. Ол дугуржулгаларны ёзугаар, Цейлон экспорттап үндүрүп турар шай, каучук, кокс үзү, чаагай амданныг чүүлдер болгаш оон-даа өске бараанарның орнунга станоктарны, электри дериглерин, шилдя, цементиия, пөстерни, чигирии болгаш өске-даа бараанарны алыр. Ынчаиза-даа ол дугуржулгаларның бүгү-ле ажыктыын биле тура-ла Цейлоннуң мурнундагы чазаа социалистиг лагерьнин чурттары-биле экономиктиг харылзааларны улам ынай калбартырынче чүткүвейн турган. Мурнунда премьер-министр турган Коталавалдың талалакчылары болза: «бистер идеология талазы-биле барыын чүктүн талазында туруп турар бис» деп чаңгыс удаа эвес демдеглеп турганнар. Колониалдыг күрүнелерге ынаныр ол бодал, бир чыл бүрүнгаар болган Азия болгаш Африка чурттарының Бандунг конференциязынга Цейлоннуң төлөөлериниң туружундан тодазы-биле илерээн. Америк агентилелдиң билингенин ёзугаар алырга, ол конференцияга Цейлоннуң төлөөлериниң баштыңы Коталавал Азия болгаш Африка чурттарының төлөөлериниге, ылангыя улуг Бүдаттың төлөөлериниге бодун удур тургузарын орадлашкан. Ынчаарга оон соонда-даа Коталавалдың чазаа Бандунг конференциязының шиитпирин күүседириниң оруубиле чорувайн турган.

Соңгулдаларга Коталавалдың партиязының өлүмүүт аштырышкыны болгаш Цейлоннуң депшилгелиг күштериниң тиилелгезин Бандунгка чарлатынган дем-каттыштырылгазының болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принциптери улам-на улуг хүлээп көрүүшкүнүү чаалап ап турарының тодаргай херечизи кылдыр уткаан. Болониалдыг күрүнелерниң яизыбүрү шериг блоктарынга үлүг түржүрүнга болгаш тускайлаң база хамаарышпас хөгжүлдениң оруу-биле чоруурунга Азияның улустарының долу шиитпирлиниин база бир чижээн бүгү чурттарның депшилгелиг күштери Цейлонга болган соңгулдаларның түңнелдеринден көрүп турарлар.

Б. РУДОМЕТКИН.

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКАДА

Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң шиитпири

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза, улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитеди БУР-нуң Бүрүне чөвүлелиниң организастыг тургузуунга өскерилгелериниң дугайында май 12-де шиитпирлерни хүлээп алган. Бүрүне чөвүлелиниң премьер-министри Чжоу Эньлайның киирген саналдарын чугаалажып көргенинниг сөөлүнде Доктаамал комитеттиң 40-ги хуралынга ук шиитпирлерни хүлээп алган.

Хүлээп алдынган шиитпирлерге дүүштүр чазактың мооң адаанда чаа органнары тургустунуп турар: националдың экономиктиг комиссиязы, техниканың национал комиссиязы, металлургия үлетпүрүнүң министерствозу, электродериишкиннериниң үлетпүрүнүң министерствозу, аъш-чем үлетпүрүнүң министерствозу, далай ус-тывыжының министерствозу, чаа черлерни шиңгээдип алырының министерствозу, яяш үлетпүрүнүң министерствозу, хоорайлар тудуунуң министерствозу, коммунал ажылагыйның министерствозу.

Аар үлетпүрүнүң министерствозун, машина тудуунуң 3-кү министерствозун болгаш чурт үлетпүрүнүң министерствозун дүжүрер деп шиитпирни Доктаамал комитеттиң хуралынга база хүлээп алган.

* * *

Улус төлөөлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының Доктаамал комитединиң шиитпирлеринге дүүштүр Быдат Улус Республиканың Даргазы Мао Цзэ-дун 12 удуртур ажылдакчыларны мооң адаанда албан-дужаалдарга томуйлаан: Бо И-бо—националдың экономиктиг комиссиязының удуртукчузу; Хуан Цзин — техниканың национал комиссиязының удуртукчузу; Ван Хэ-шоу — тудуг херектериниң талазы-биле национал комиссияның удуртукчузу болгаш металлургия үлетпүрүнүң министри; Пэн Тао—химия үлетпүрүнүң министри; Чжан Линь-чжи — электродериишкиннериниң үлетпүрүнүң министри; Вань Ли — хоорайлар тудуунуң министри; Ша Цянь-ли — чиик үлетпүрүнүң министри; Ли Чжу-чэнь — аъш-чем үлетпүрүнүң министри; Сюй Дэ-хэн—далай ус-тывыжының министри; Ван Чжэнь — чаа черлерни шиңгээдип алырының министри; Ло Лун-цзи — яяш үлетпүрүнүң министри.

Суггарылга черлериниң тудуу

ПЕКИН, 12. Кыдаттың эң-не кандаашкынныг районнарының бирээзи — Ганьсу можуда суггарылга черлериниң улуг тудугларын кылып чорудуп турар. «Ганьсужибао» солуннуң дыңнадыш турарыбиле алырга, сөөлгү чартык чылда можуда суггаттыг черлериниң шөлү 370 га ажыг, азы мурнундагы беш чылдарга көөрде ийиден хөй катап калбарган. Амгы үеде Ганьсу можуда суггарылга черлериниң тудуунда бүдүн чартык миллион кижи киржип турар.

(СЭТА).

Хуайхэ хемниң бассейнинде гидротудуг

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, Хуайхэ хемниң ортаакы агымында ол хемниң бассейнинде эң улуг Мэшаньниң суг хөөлбээниң хөй шлюзтуг бетон плотиназының тудуушкуну доозулган.

Узун дурту 558 метр болгаш эң-не бедик черн 88 метр чедип турар хөй шлюзтуг плотина 2 миллиард кубиктиг метр хире суглуг кайгамчык улуг кылымал хөл болуп турар. Амгы үеде суг тудушкан плотинаның эжиктерин эптээр талазы-биле ажылдар чорун турар.

Мэшаньниң суг хөөлбээниң районунда 24 муң киловатт күчтүг гидроэлектростанцияның тудуушкунун база харугда чорудуп турар. (СЭТА).

Кур черлерни шиңгээдип алырынче

ПЕКИН, 13. Синьхуа агентилелиниң дыңнадыш турары-биле алырга Хэбэйден, Хэнаньдан, Шаньдуньдан болгаш Быдаттың өске-даа сырый чурттакчылыглыг можуларындан сөөлгү үеде 200 муң кижи Хэйлунцзян, Цинхай, Ганьсу, Иштики Моол можуларында кур черлерни шиңгээдип алырынга киржири-биле чеде бергеннер.

(СЭТА).

Нефтилиг чаа чер

ПЕКИН, 12. Синьхуа агентилелиниң дыңнадыш турары-биле алырга, Джунгарияда (Сонгу Синьцзян) шөлү бир муң дөрбелчин километр болуп турар нефтилиг чаа черни ажыткан. Бүдат геологтарның үнелеи-биле алырга, ол шинчилели бо чылын доозулган турар черниң нефтизиниң нинти курлавыры Быдатта нефтилиг черлериниң ян-не улуу болур Юймынь районда Лаочуньмяо деп нефтилиг черниң курлавырындан ээлээн каш катап хөй болуп турар.

Дыннадыгда айтып турары болза, ол районда нефть казар үш черлер ажылдап эгелей берген.

(СЭТА).

Польшада кукуруза тарылгазы

ВАРШАВА. Польшаның мурнуу болгаш мурнуу-барыын районнарында кукурузаның масселыг тарылгазы эгелээн. Вроцлав Познань, Быдгош воеводстволарында күрүненің көдөө ажыл-агыйлары болгаш чер ажылының бүдүрүлге кооперативтери бо үнелиг культураны баштайгы муң-муң гектарга тараан. Быдош воеводствозунуң «Свентослав» болгаш «Освенцины» деп көдөө кыражыл-агыйларның каттыжышкыны кукурузаның тарылга шөлдерин эрткен чылдазынга деңнээрге барык үш катап калбартканнар. Познань болгаш Вроцлав воеводстволарының көдөө кыражыл-агыйларында кукуруза тарылгазының шөлдери бо чылын 2,5 катап калбарар.

Бо чылын кукуруза тарылгазынга агротехниканың ян-не чаа методтарын, оон иштинде дөрбелчин-уяланчак кылдыр олуртурунуң методун ажыглап турар. Күрүненің болгаш кооперативтиң ээлээн хөй ажыл-агыйларынга чаа методтуң тускай көргүзүглерин чоруткан, ук методтуң ужур-дузазын польша тараачыннар уламна билип, ажыглап турарлар.

Бо чылын республикага кукурузаны 200 муң ажыг гектар, тодаргайларга өрткен чылдазынга деңнээрге ийи катап хөй кылдыр тарырын планнаан.

(СЭТА).

Кипрде байдалга таварыштыр

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Никозиядан (Кипр ортулук) дамчыдып турары болза, хүүн Киприң губернатору Джон Хардинг өлүрүп шаажылазырынга шиитиргеи ийи кипржилерни, Михалакис Караолисти (эрткен чылдың августа Кипрге полицейжини өлүргени дээш буруудатырган) болгаш Андреас Деметриуну (эрткен чылдың ноябрьда англи хамазаты кижини өлүргени дээш буруудатырган) өршээп келдередир дугайында дилегни хүлээп албайн барган. Корреспондентиниң сөстерин ёзугаар алырга, шиитклди күүселдеге киирген турарының дугайында тускай медеглелди парлаан соонда дораан-на, эрге-чагыргалар Кипрде хоорайлар аразының телефон чугаалажылгаларын хорун каан. Ортулукта турар англи шериглерни болгаш полиция отрядтарын дайынчы белеткелде тургускан.

Никозиядан үнүп чоруурун чүгле тускай эртирилге ёзугаар чөпшээрээр.

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Никозиядан дамчыдып турары-биле алырга, «Кипрде гректериин күзелиниң чаңгыс-аайын хүндүлевишаан, ам өлүрүкчүнүү манап турары киприң ийи аныяк оолларын оода шаажыладырының сөөлгү минуталарындаа болза өршээп келдередирин» епископ Антимос Кипрде гректиң православтыг хүрээзиниң ады-биле англи чазактан дилээн.

ЛОНДОН. Парлалганың дыңнадыш турарын ёзугаар алырга өлүрүп шаажылаларынга шиитпирген кипржилерни, Караолисти болгаш Деметриуну өршээп келдередир дугайында дилегни хүлээвес дээн Киприң губернатору Джон Хардингтиң шиитпири Англияда хөй-хөй санныг удурланышкынынарны болдурган.

(СЭТА).

КИПР ЭРГЕ-ЧАГЫРГАЛАРЫҢ ТАРААЧЫННАРНЫ ШААЖЫЛААНЫ

ДАМАСК, 9. «Ат-Талиа» солун чер участоктары дээш ирак Рамиса деп көдөө суурнуң тараачыннары-биле помещик-феодалларның аразында чөрүлдөлөриниң дугайын «Иракта тараачыннар болгаш полицияның аразында улуг сегиржип алышкын» деп эгелиг чүүлүнде дыңнадыш турар. Ол чөрүлдөөлөр, кажан помещиктерге дузаламчы кылдыр полиция отрядын олче октапканда, ханныг сегиржип алышкынынче шилчээн.

Сегиржип алышкынга ирак армияның куяктыг машиналарга үдетирген кезектери киржип, тараачыннарны алып боолай бээрге ёзулуг тулчуушкун болу берген деп солун бижип турар.

Ол сегиржип алышкынның түңнелиниде 200 тараачыннар өлүртеи болгаш балыглатkан деп солун дыңнадыш турар.

Даштыкы шериглерни тургузарынга чарыгдалдарны үргүлчүлээрин ГФР-ден барыын талакы күрүнелер негеп турар

БОНН, 9. Парлалгаларның дыңнадыш турары-биле алырга, Англияның болгаш Франциияның Герман Федеративтиг Республикага элчиннери, оон девискээринде туруп турар барыын күрүнелериниң шериглерин ажаан тургузарынга ГФР-нин чарыгдалдарыйын дугайында айтырыт талазы-биле нотаны даштыкы херектер министерствозунга дамчыдып берген. Чоокку үеде ол ышкаш нотаның АБШ-тың чазаандан келирин манап турар.

Үстүнде айытkан ноталар болза ол күрүнелериниң шериглерин 1956 чылдың май айның 5-тен ынай тургузарынга чарыгдалдарны уламчылаар дээн барыын күрүнелериниң негелдериниден ойталаан ГФР-ниң чазаанын нотазынга харыы болуп турар.

Англи болгаш Француз чазактарының ноталарының үстүнүнге холбаштыр Англ агентилелиниң дыңнадыш турары болза Барыын Германия оларның шериглерин бодуунуң девискээринге ажаан тургузарының талазы-биле чарыгдалдарны болдуун кырынга чүктээр ужурдуг, чүге дээрге «барыын герман шеригнин чыыдазы оожум чоруп турар» деп барыын күрүнелер биезги хевээр санавышаан турар. Ол чарыгдалдарның хемчээлин ап көөрге, Барыын Германия 1956 чылдың май 5-тин соонда ам-даа бир чылдың дургузуунда барыын күрүнелериниң шериглериниге бараан болуп турар немец кижилериниң шүүделиниге ай санында-ла 120 миллион маркаларны чарыгдаар ужурдуг дээрэн ДПА-ның медеглелиниден билдиниип турар. Оон аңгыда ол барыын талакы күрүнелериниң шериглериниге бараан болдурар янзыбүрү материалдыг хандырылгаларны база болдунга чүктээр ужурдуг Барыын күрүнелериниң шериглерин тургузарынга барыын герман чазактың чарыгдазының ының талазы-биле чарыгдалдарны болдуун кырынга чүктээр ужурдуг, чүге дээрге «барыын герман шеригнин чыыдазы оожум чоруп турар» деп барыын күрүнелер биезги хевээр санавышаан турар. Ол чарыгдалдарның хемчээлин ап көөрге, Барыын Германия 1956 чылдың май 5-тин соонда ам-даа бир чылдың дургузуунда барыын күрүнелериниң шериглериниге бараан болуп турар немец кижилериниң шүүделиниге ай санында-ла 120 миллион маркаларны чарыгдаар ужурдуг дээрэн ДПА-ның медеглелиниден билдиниип турар.

(СЭТА).

Аахенге У. Черчилльдиң чугаазы

ЛОНДОН. Рейтер агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, Великобританияның премьер-министри турган Уинстон Черчилль май 10-да Аахенге (Барыын Германия) чүве чугаалаан. «Европаның чаңгыс эвининң» херээнге салышкыны дээш «Улуг Карлдың шанналын» алырыбиле ол аңаа чедип келген.

«Европаның чаңгыс эвининң», соңгу атлантика блогунуң болгаш Германияны катап каттыштырарының айтырыгларынче кол кичээнгейни Черчилльдин угландырганы агентилелдиң дыңнадыыдан билдиниип турар. НАТО-ну тургусканын Черчилль чүүдүт дээн болгаш ол шериг организациязының «бүгү-ле чедиишкиннерин» бедии-биле үнелээн. Оон-биле чергелештир, Черчилльдиң билингени болза, Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының амгы үеде чорудуп турар политиказы-биле холбаштыр НАТО-нуң Совет Эвилелиниге улуг угланышкынны кандыг-даа үндезинин чидирген.

«Амгы чаа байдалдар бар турда ол байырлыг дугуржулганың (НАТО-нуң) бодалынга чаа Россия каттыжып кирбес дээрзинге чылдагааннарны көрбейн тур мен. Даштыкы дирегленишкинден бодуунуң девискээриниң айыыл чок чоруунуң дугайында Россия кайы хире ханы болгаш шынап-ла сагыш човап турарын билип алыр ужурдуг бис. Россия болза, Европаның ёзулуг чаңгыс эвининң киржикчизи болган турар ужурлуг» деп Черчилль медеглээн.

«Эң-не чугула кезээ Германияны катап каттыштырары болуп турар Европаның чаңгыс эвининң айтырыын кандыг-бир күчүлээшкиннииг хөделиишкиннииң дузазыбиле шиитпирлээр деп орадлажыр болзувусса, бодамча чок болганывыс ол болур база буруулалыышкынга боттарывысты тавариштырар ийик бис. Бүчүлээшкинии болдурбас ужурлуг бис» деп Черчилль уламчылаан.

«Европаның чаңгыс эвининң угланышкынында дешилгениң карачаңгыс болган эң-не илереэшкинн» кыдыр НАТО-ну ол санавайн турарын медеглевишаан, «Банада болгаш АБШ-биле харылзаалыг европа улуг күрүнелериниң улуг эвилелиниң» ужур-дузазын демдеглевишаан, Черчилльдиң медеглээни: «Россияны болгаш Чөөн-европа күрүнелерин ол керээден дашкаар тургузуп болбас дээрзин база катап дагыннап тур мен. Бистерни бергедээшкинге тавариштырып турар улуг айтырыглар, а оларның иштинден эң-не чугуларының бирээзи — Германияны катап каттыштырарын маргылдаалыг, бот-боттарын каразынышкын-биле болгаш өөрөнгежишкин-биле көрүп турар блоктарның шиитпирлээриге деңнээрге, ынчаарда шиитпирлээри тодаргай-ла чиик болур ийик».

(СЭТА).

Румынияның чонунуң саны

БУХАРЕСТ. Февральда кылган чизенин баш удур түңнелдерин ёзугаар алырга, Румын Улус Республиканың чонунуң саны 17489794 кижи, оларның 48,6 хуузу ер улус, 51,4 хуузу херээженнер болуп турар. Хоорайларда 31,3 хуу болгаш көдөө черлерде 68,7 хуу чон чурттап турар. Бухарестиде 1236905 кижи саназыныл турар. (СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

СССР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне чээшкини

1956 чылдың май 6-да Казань хоорайга болган ойнап алырының 5-ки тиражының

НҮҮРТЭЭР ТАБЛИЦАЗЫ

(1953 чылда үндүрген).

Чээшкиннин бүгү разрядтарында серияларның болгаш облигацияларның мооң адаанда дугаарларынга ойнаашкыннар таварышкан:

Серияларның № №	Облигациялар № №	Ойнаашкынның хемчээли рубль-биле	Серияларның № №	Облигациялар № №	Ойнаашкынның хемчээли рубль-биле	Серияларның № №	Облигациялар № №	Ойнаашкынның хемчээли рубль-биле	Серияларның № №	Облигациялар № №	Ойнаашкынның хемчээли рубль-биле
140004	1—50	200	144327	1—50	200	149706	02*)	1.000	155235	23*)	1.000
140108	1—50	200	144392	1—50	200	149838	1—50	200	155318	1—50	200
140188	05*)	1.000	144402	33*)	1.000	149881	1—50	200	155343	1—50	200
140263	1—50	200	144452	36*)	5.000	149979	11*)	1.000	155364	1—50	200
140264	05*)	1.000	144541	1—50	200	150187	1—50	200	155419	1—50	200
140272	1—50	200	144573	13*)	1.000	150303	1—50	200	155841	1—50	200
140452	1—50	200	144805	1—50	200	150489	1—50	200	155872	1—50	200
140544	1—50	200	144824	1—50	200	150527	42*)	5.000	155933	45*)	5.000
140574	41*)	1.000	144854	1—50	200	150614	18*)	1.000	156036	1—50	200
140610	16*)	1.000	144869	1—50	200	150669	1—50	200	156103	1—50	200
140785	1—50	200	145038	1—50	200	150745	25*)	5.000	156299	26*)	1.000
140901	08*)	1.000	145157	1—50	200	150786	28*)	1.000	156435	1—50	200
140908	1—50	200	145438	1—50	200	151127	50*)	1.000	156476	1—50	200
141057	1—50	200	145673	21*)	10.000	151249	45*)	1.000	156636	05*)	1.000
141118	1—50	200	145706	45*)	1.000	151250	1—50	200	156665	1—50	200
141163	1—50	200	145950	1—50	200	151340	20*)	1.000	156848	10*)	1.000
141539	1—50	200	146181	17*)	5.000	151367	1—50	200	157315	1—50	200
141555	1—50	200	146238	36*)	1.000	151466	1—50	200	157540	1—50	200
141628	1—50	200	146438	35*)	1.000	151469	1—50	200	157730	16*)	1.000
141780	1—50	200	146648	1—50	200	151535	30*)	1.000	157835	1—50	200
141855	1—50	200	146729	1—50	200	151635	1—50	200	157891	1—50	200
141943	16*)	1.000	146885	27*)	1.000	151670	16*)	1.000	157918	26*)	1.000
141989	1—50	500	146905	1—50	200	151671	1—50	200	157984	1—50	200
142057	45*)	1.000	147400	1—50	200	151680	1—50	200	157989	26*)	1.000
142108	1—50	200	147474	12*)	1.000	151681	28*)	1.000	157993	1—50	200
142140	1—50	200	147541	1—50	500	151733	08*)	1.000	158139	1—50	200
142334	02*)	1.000	147882	1—50	200	152039	1—50	200	158207	29*)	1.000
142395	01*)	1.000	148049	43*)	5.000	152081	1—50	200	158297	1—50	200
142452	1—50	200	148122	1—50	200	152609	1—50	200	158336	1—50	200
142524	38*)	1.000	148232	30*)	1.000	152779	09*)	1.000	158493	26*)	5.000
142598	1—50	200	148427	1—50	200	152970	1—50	200	158621	1—50	200
142650	49*)	1.000	148482	1—50	200	153156	1—50	200	158817	27*)	1.000
142789	1—50	500	148565	1—50	200	153258	1—50	200	158953	1—50	500
142835	1—50	500	148746	1—50	200	153289	1—50	200	158962	1—50	200
142982	1—50	200	148796	1—50	200	153340	1—50	200	158971	26*)	5.000
143124	1—50	200	148884	1—50	200	153691	1—50	500	159015	45*)	5.000
143216	1—50	200	148906	1—50	200	153832	19*)	1.000	159267	1—50	200
143295	1—50	200	148969	02*)	1.000	153992	1—50	200	159273	29*)	1.000
143346	1—50	200	149090	1—50	200	154023	1—50	200	159361	17*)	5.000
143812	1—50	200	149240	06*)	1.000	154104	19*)	1.000	159563	18*)	1.000
143919	1—50	200	149418	38*)	1.000				159593	1—50	200
143921	1—50	500	149534	49*)	1.000	154148	07*)	1.000	159815	1—50	500
144175	1—50	500	149542	1—50	200	154432	06*)	1.000	159829	1—50	500
144234	1—50	200	149614	1—50	200	154936	1—50	200	159960	1—50	200

Бо сериянын облигацияларының оон арткан 49 дугаарларынга 200—200 рубльдин ойнаашкыннары таварышкан.

Күркүш-ажыл ажаалга кассаларының болгаш Күркредиттиң Тыва автономнуг область эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киидизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда үлетпүр болгаш транспорт, көдөө ажылгагый киидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киидистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00325

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеткиген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 17 ЧЕТВЕРГ № 100 (3553)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУПДА:

Францияның социалистиг партиязының төлээлериниң Москвадан чаныпканы (1 арын).

Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Моллени база Францияның Даштыкы Херектер Министри дээргн Бристиан Пинону Н. А. Булганиннын хүлээп алганы (1 арын).

Француз чазактың Баштыңы Ги Молленин болгаш Даштыкы Херектер Министри Кристиан Пинонуң Москвада чедип келгени (1 арын).

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң 1956 чылдагы Бүрүне чаңгыннинге бижидинишкинини чорударынга профэвилел организацияларының киржилгезинин лугайында (2 арын).

Бүш-ажылчы рубливисти күрүнеге чегдирип тур бис (2 арын).

С. Огурцов. — Социалистиг лагерьни быжыглаарының күүлүг фактору (2—3 арыннарда).

Г. Гурьянов. — Барыын Германияны ажылчы чоннары боттарының эргелер дээш демиселде (3 арын).

А. Шатилов. — Делегей байдалының лончулалы (4 арын).

Великобританияның Компартиязыны күүскомунуң медегели (4 арын).

АБШ-тың чер ажыл-агый министерет возунуң медегели (4 арын).

Кукуруза тарылгазының агротехниказын шыңгыы сагыыр

Бистин областың колхозчу көдээзинин ажыл-ишчилери бо хүннерде шөлдерде улуг политиктиг болгаш бүдүүлүг үе-дүрүлүшкүн-биле ажылдап турарлар. СЭБП ТБ-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларынга кыйгырыын улуг политиктиг чугула документ деп хүлээп алгышаан, аңаа харыы кылыр шөлдерге кызымаккай ажылдап, часкы тарылганы эң дээре хуусаларда болгаш бедик шынарлыг чорудар дээш бүгү күжениишкиннерни салып турарлар.

Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар, а ол ышкаш районнар часкы хову ажылдарын чедиишкинниг чорудуп турар. Хөй-хөй ажыл-агыйлар шак бүргүн чедиишкинниг ажыглавышаан, эрте тарыыр тараа культураларының тарылгазын доозкаш, планнан ажыр тарылганы чорудуп турар. Тес-Хем, Эрзин, Чаа-Хөл, Бии-Хем, Каа-Хем болгаш чамдык өске-даа районнарның механизаторлары бо чылын эрте тарыыр тараа культураларының тарылгазын бедик темпилиг чорутканнар.

Мурнакчы колхозтарга болгаш МТС-терге күш-ажылды шын организастааны, күштерни болгаш чепсек-херекселди таарыштыр тургусканы, мурнакчы аргаларны хереглээни болгаш техниканы чөп ажыглааны база колхозчуларның болгаш механизаторларның күш-ажылчы сырый кады ажылдажылгазы хову ажылдарын чедиишкинниг чорударын шинтирлеп турар. Чүгле ол чорук бистин хөй-хөй мурнакчы механизаторларывыстың тарылга ажылынга бедик көргүзүглүг болгуун хандырып болур. Сарыг-Сеп МТС-тин трактористи эш Б. Федор бир эдлгеге 130—140 гектарны, Л. Яков — 120—137 гектарны чажын турган. Чаа-Хөл МТС-тин эш М. Чылбак бригадирлээн трактор бригазы часкы тарылгага онаалдазын ийи катап ажыр күүсединп турган болгаш өске-даа хөй-хөй механизаторлар күш-ажылың бедик көргүзүглерин чедип алганнар. Ам областың колхозтары эрте чажын тарыыр тараа культураларының тарылгазын доозкаш, өске культураларың тарылгазынче киргеп.

Областың колхозтары, МТС-тери болгаш совхозтары кукуруза ышкаш ынчалдыг үнелиг болгаш күүлүг культураның тарылгазын бедик шынарлыг чорударының харыысалгалыг сорулгазын бо чазын шинтирлээр ужурлуг. Ол чугула культураның тарылгазы бо чылын канчаар-даа аажок улуг кичээнгейни болдуруп турар. Областка кукуруза тарылгазының шөлү дыка өзер ужурлуг. Элээн хөй колхозтар эрткен чылбиле деңнээрге тарылга шөлүн ийи—үш катап улгаттырып турар. Чижээ, Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы», «Тинилге», Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» болгаш Ленин аттыг колхозтарынга кукурузаның тарылга шөлүн планнан ажыр чүс-чүс гектарга тарыыр деп турар. Ол дээрге таварылга эвес. Колхозчулар боттарының дуржулгазынга ол үнелиг культураның улуг артык күштүүнүн дугайын бүзүреп көргеннер. «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артели эрткен чылын 147 гектар кукурузаны тараан. Тараажылар кукурузаның ногаан массазының бедик дүжүүн ап, оортан 1175 тонна силосту салганнар. Кукуруза силозун фермаларга ажыглаан чорук сүт саалдазын дыка көвүдеткен.

Кукуруза тарылгазы — бедик дүжүт дээш демиселдиң харыысалгалыг үези. Ындыг турбуже, чамдык районнарда болгаш колхозтарда бо чугула культураның тарылгазынче колхозтар даргаларының, МТС-тер, совхозтар туружулгаларының болгаш көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглериниң талазындан ам-даа чогуур кичээнгей салбаан деп чугаалаза чогуур. Ол чорукту чамдык колхозтарда болгаш районнарда кукуруза тарылгазының агротехниказын каржызы-биле үрээринин фактылары бар болуп турары-биле тайыбырлап болур. Ол фактыларны СЭКП обкому болгаш облкүүском илереткен.

Кукуруза тарылгазының планын район бүргүнге чүгле дөрбелчин-уяланчак арга-биле күүседип болурунуң аргазы бар турда-ла чамдык районнарга кукуруза тарылгазының баштайгы хүннеринден эгелээп-ле СЭКП ТБ-ның болгаш чазактың кукуруза тарылгазының дугайында айтыышкыннарын каржызы-биле үреп турар. Улуг-Хем районнуң колхозтарынга 66 гектарны, Сүт-Хөл районнуң колхозтарынга 15 гектарны дөрбелчин-уяланчак эвес арга-биле тараан. Ол районнарның улуртукчулары дөрбелчин-уяланчак тарылгага бар турар түскай болгаш тааржыткырган семяларны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырар хемчегларни алырының орунга тарылганың агротехниказын үрээринин оруунга киргеннер.

Ол шын эвес практиканы шыңгыызыбиле бүрүү шаап көөр херек. Партияның область комитеди болза, колхозтарга болгаш совхозтарга кукуруза тарылгазын бедик агротехниктиг деннелге, дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорудары дээш СЭКП райкомнарының бирги секретарылары долу харыысалгалыг болур дугайын сагындырган. Кукуруза, картофель болгаш ногаалар тарылгазын чорудуп турар бо хүннерде райкомнарның секретарылары болгаш райкүүскомнарның даргалары, партия, советтиң улуртур активтери, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери боттарыбиле тарылга шөлдеринге барып, ол культураларның тарылгазының планын колхоз болгаш совхоз бүргүнге чүгле дөрбелчин-уяланчак болгаш дөрбелчин арга-биле хажык чок күүседирин хандырар хүлээлгелиглер. Кукуруза тарылгазының агротехниказының үрээшкиннерин ол дораан илереп, а оларның үрекчилерин шыңгыы көөр ужурлуг.

Кукуруза тарылгазын ап кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деннелге чорудары Тываның тараажыларының алдарлыг херээ. Часкы тарылганың бо харыысалгалыг үезинде механизаторларның болгаш колхозчуларның ортузунга масса-политиктиг ажылды калбартыры партия, совет организацияларның сонгаарлатынмас сорулгазы болур. Хакас областың ажылчы чоннары-биле социалистиг чарышка алган хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, оон-биле бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын быжыглаарынга болдувустуң салыышкынывысты киирер хүлээлгелиг бис.

Кызылдың тудугжулары күрүнеге чегдирип турар

Ажыл хүнү доозулган соонда Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң улуг залынга хоорайның тудугжулары чыглып келген. Бүрүне чээшкинни үндүрген лугайында чазактың дыңнадынын дашчылар, штукатурщиктер, бызаңчылар, чазаныкчылар болгаш өске-даа профессияның кижилери улуг кичээнгейлиг дыңнааннар.

Митинг эгелээн. Бир дугаарында дашчы Цуканов сөс алган. Хоочун дашчының патриотчу сөстерин тудугжулар улуг сонуургал-биле дыңнааннар. Оон чугаалааны болза:

— Бодумнуң айла алыр ажымны күрүненің чаа чээшкининге улуг өөрүшкү-биле бижидер мен. Чуруттуң кайгамчык улуг байлаан совет күрүне бистиң улустарывыстың материалдыг чаагай байдалын экижиндиринче угландырган. Мен бүгү совет кижилер ышкаш чедимчелиг болгаш аас-кежиктиг чурттап турар мен. Ол болза коммунистиг партияның болгаш совет чазаанның авыралы. Мен ам удавас күрүнеден пенсия алыр мен, ынчангаш мээң кыраан назыным улам аас-кежиктиг апаар. Чээшкинге бижиткеш күрүнеге мээң бодумнуң амыдыралымны эжижидериниң херээнге дузалажыр мен.

Прораб эш Трейнин чугаалааны болза,— Бистер, эптекчилер, маңаа чүве чугаалаан эштериниң саналын изин-биле деткип, кижи бүргүү-де айның ажыл төлевирин бижидерин шинтирледивис. Бо салыышкынывыс алдыгы беш чылдың улуг ажылдарын боттандырарынга дуза болуруп билип турар бис, эштер.

Оон соонда бригадир эш Калзан сөс алган мынча дээн: — Бистиң дашчылар бригадазының кежигүннериниң ажылдап ап турары эки. Бистиң күш-ажылывыска бүгү-де тааржымчалыг байдалдарны тургускан. Бригаданың кежигүннери, бистер, кижи бүргүү-де айның ажыл төлевирин бижидер бис.

Митингиге механик комсомолчу эш Руданов, десятник эш Байыр-оол болгаш өскелер-даа санал берип чүве чугаалаан. Митингиге соонда бижидишкин эгелээн. Эптекчи эш Рышкевич 1200 рубльны, электросварщик эш Прохоров — 1000 рубльны бижиткен. Штукатурчу эш Оленина, ажылчын эш Монгуш болгаш өскелер-даа айның шалынын бижиткен. Баштайгы шакта безин чүс ажыг кижи бижиткен. Бижидилге тудугжуларның коллективинде үргүлчүлевишаан.

Патриотчу көдүрлүүшкүн

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунуң төп суурунуң чурттакчылары май 14-түн кежээзинде 6 шакта чангыс черге чыглы берген турганнар.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чаа Бүрүне чээшкинни үндүрер дугайында медээни олар радио дамчыштыр дыңнаан дораан-на, аңаа харыы кылыр бижидинишкиннерни чылдың болуп турар чанчыл ёзугаар эгелей бергеннер.

Болхозтуң партия организациязының секретары эш Беский-оол сөс алган: — Бистиң партиявыстың политиказы-биле чонуң күзели чангыс аай тулуп харыысалыг. Партия чонуң чаагай амыдыралының дугайында доктаамал сагыш салып турар, а чон партияны долгандыр сырый каттышкан. Күрүненин үндүрүп турар чаа чээшкинни улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдерине дузалаар. Бүрүне чээшкиннерни оон ынай облигация тудукчуларынга улуг оруглаты берип турар. Чижээ, мен болум моон мурнуу чарыында хүннерде 250 рубльди ойнаашкынның тиражтарындан ойнап алдым. Күрүне чээшкиннери дээрге, бодувустуң хөрениивис-тир. Аңаа мурнундагы чанчыл ышкаш чангыс эп-сеткилдиг киржип, артыкшылдыг хөренгилериивисти берээлинер, а мен болум 500 рубльлиг облигацияларын туда садып алыйн—дээн.

Эш Беский-оолдуң ол чугаазын бүгү колхозчулар деткеэн. Тудуг бригадири эш Адыяа база-да 500 рубльдиг облигациязын туда садып ап тура,—тайбың тургузуушкунуңун улуг херээнге болумнуң салыышкынымны бердим. Чүгле оон-биле кызыгаарлатынмас мен. Бодум колхозтуң тудуг бригадазын эки улуртыпшаан, ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседир мен—деп, ол чугаалаан.

Сталин аттыг колхозтуң колхозчулары баштайгы хүнде 20310 рубльдиг облигацияларын бижидип, боттарының политиктиг идепкейн көргүскеннер.

Сураглыг малчын эш Соян Дажа 500 рубльдиг облигациязын туда садып алган. Оон чугаалааны болза: — Бистер партияның XX съездиниң шинтирлерин амыдырапга чедиишкинниг күүседир дээш демисежип турар бис. Ынчангаш алдыгы беш чыл планының бирги чылында улус ажыл-агыйын акшаландырарынга болдувустуң артыкшылдыг хөренгилеривисти күрүнеге бээри өөрүнчүг-дүр.

Шак ындыг патриотчу көдүрлүүшкүн районнуң девискээринде бүгү-де черлерге болгулаан.

Францияның социалистиг партиязының төлээлериниң Москвадан чаныпканы

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чалаанын ёзугаар Францияның социалистиг партиязының он ийи удуртур ажылдакчылары сөставтыг төлээлери Совет Эвилелиниге он беш хүннериниң дургузунда аалдап чораан. Төлээлерни ол партияның чингине секретары Пьер Коммэн баштап чораан.

Май 14-түн эртенинде француз аалчылар Төрээн чуртунче чаныпкан. Внуково аэродромунаң төлээлериниң кежигүннерин үлээри-биле СЭКП ТБ-ның секретарылары Д. Т. Шепилов биле Е. А. Фурцева, СЭКП МБ-ның секретары П. В. Капитонов, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Советиниң күүскомунуң даргазы Н. И. Бобровников болгаш оон-даа өскелер чедип келгеннер.

Самолет ужуп үнериниң мурнунда СЭКП ТБ-ның секретары Д. Т. Шепилов биле Пьер Коммэн аэродромга чугаалар солушкан.

• • •

Төлээлериниң кежигүннери үлекчилербиле хол тутчуп мендилешкеш, самолетче көдүрүп үнген. Француз аалчыларның олурупкан самоледу агаарже көдүрүп үнеш, Парижче угландыр чорупкан.

Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Молени база Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги Кристиан Пинону Н. А. БУЛГАНИННЫҢ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

1956 чылдың май 15-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Молленн болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри Дээрги Кристиан Пинону хүлээп алган.

Дээрги Ги Молленн болгаш дээрги Кристиан Пинону: Францияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини дээрги М. Дежан, Францияның Даштыкы Херектер Министерствозунуң Чингине секретары дээрги Г. Массигли, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Кабинединиң Директору дээрги Ж. Бриан, Даштыкы Херектер Министриниң Кабинединиң Директору дээрги Ш. Бошар, Францияның ССРЭ-де Элчин черинин Бүрүн эргелиг министр Чөвүлекчизи Дээрги Ж. М. Сутту, Францияның ССРЭ-де шериг, шериг-далай болгаш шериг-агаар атташези генерал Ж. Виган-Брасе олар үдеп чорааннар.

Бесеглага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов киришкен.

Хүлээп алышкынга: ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы Н. Т. Федоренко, ССРЭ-ниң Францияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини С. А. Виноградов, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Бирги Европа киндизининң эргелекчизи А. А. Арутюнян, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протокол начальныгы Е. А. Тарабрин олар келгеннер.

Француз чазактың Баштыңы Ги Молленің болгаш Даштыкы Херектер Министри Кристиан Пинонуң Москвада чедип келгени

Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молле, Даштыкы Херектер Министри Бристиан Пино, оларны үлеп чоруур кижилер — Даштыкы Херектер Министерствозунуң Чингине секретары Рене Массигли, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Кабинединиң Директору Жорж Бриан, Даштыкы Херектер Министриниң Кабинединиң Директору Шарль Бошар, Даштыкы Херектер Министерствозунуң Информация болгаш Парлалга Киндизининң эргелекчизи Пьер Баралюк болгаш өскелер-даа Совет чазактың чалазының ёзугаар май 15-те Москвада чедип келгеннер. Францияның чазак төлээлеривиле кады француз журналистерниң улуг болуу Москвада база чедип келген.

ССРЭ-ниң Француз Республиканда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини С. А. Виноградов Москвада база чедип келген.

...Совет күрүненин удуртукчулары, дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, журналистер 17 шак турда Внуково аэродромуна чедип келгеннер. Француз Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары аэропорттуң бажыныын шиеп каастап, часкы салынга киискин турган. Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молленн болгаш Даштыкы Херектер Министри Кристиан Пинону уткууру-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчылары Л. М.Каганович, В. М. Молотов, М. Г. Первухин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчылары В. А. Бучеренко, В. В. Мацкевич, ССРЭ-ниң Министрлери В. Г. Бакеев, В. П. Елютин, Н. П. Дудоров, Н. Г. Кабанов, М. А. Лесечко, Н. Н. Миротворцев, Б. Д. Петухов, ужар-чүүлдүң Бол маршалы П. Ф. Жигарев, Ужар-чүүлдүң маршалы С. Ф. Жаворонков, Армия генералы И. А. Серов, СЭТА-ның харыысалгалыг удуртукчузу Н. Г. Пальгунов, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң оралакчызы Н. Т. Федоренко, ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Советиниң күүскомунуң Даргазы Н. И. Бобровников, ВЦСПС-тин Секретары Н. В. Попова, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунуң Коллегия кежигүнү Л. Ф. Ильичев ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Протокол начальныгы Е. А. Тарабрин, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунуң киндистериниң эргелекчилери А. А. Арутюнян болгаш Ф. Ф. Молочков, Москва хоорайның коменданттыны генерал-майор Н. С. Колесников олар Внуково аэродромунга чедип келгеннер.

Ги Молленн болгаш Бристиан Пинону Француз Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Морис Дежан, алчы черинин ажылдакчылары, Москвада туруп турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары база уткааннар.

17 шак 27 минута. Келген самолет аэропорттуң бажыныының чоогунга хонупкан. Француз чазактың баштыны Ги Молле, Францияның Даштыкы Херектер Министри Кристиан Пино болгаш оларны үлеп чоруур кижилер самолеттан үнүп келгеннер.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин Француз чазактың баштынына болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министрине изиг байыр чедирип, мендилешкен.

Француз республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнилерин ырлаглыг күүсеткен. Ги Молле болгаш Н. А. Булганин хүндүлүг таныылдың базы-биле эрткеннер. Ги Молле микрофонга чедип келгеш, моон адаанда медегелелги кылган:

«Мени болгаш Даштыкы херектер министри мээң өөрүүм Бристиан Пинону эвилел чалааны дээш өөрүп четиришкинни бодумнуң хуумдан болгаш Францияның чазаанның өөнүүзүнден хамыктын мурнунда Совет чазакка илергейлээр ужурлуг мен. Бо чалалганы хүлээп алыр азекежиктиг болган бис.

Совет Эвилелиниң улустарынга француз улустан байырны дамчыдып тур мен. Бүгү тээгүнүң дургузунда оларны кеззеде сеткилдиң ханызындан найырал каттышпышаан, аңаа харыы кылыр бижидинишкиннерни чылдың болуп турар чанчыл ёзугаар эгелей бергеннер.

Бистиң Москвага турарывыстың үезинде, мээң өөнүүм Бристиан Пинонуң ССРЭ-ниң өске районнарынга чоруп турарының үезинде совет хамаатыларның хүн-бүрүдеги амыдырал-чуртталгазын көөр таварылга биске болур. Бижилерни, оларның сагыш-сагыышкынын, оларның күзел-чүтүүлдерин билип алыр — ёзулуг эргежок чугула чүве ол-дур. Улустар аразының харылзааларын болган чок-ла хоралыг кылдыр көргүзүп турар теоретиктиг түңнелдерниң үндезининге эвес, харын чогум-на шак ындыг боттуг фактылардың үндезининге таарыштыр тургусса чогуур. Силерниң чазаанарның төлээлекчилери-биле бистиң хөй санныг беседаларывыс болур. Бистиң бодалывыс—бистиң ниити бодалдарывыстың үндезилелгинин кайы-кайывыс билип алыр төлээде, ол бодалдарны деңнештирип тургузары болуп турар. Мен бодум дээрге кандыг-даа таварылгада санал-оналдарның сеткилдиң ханызындан болгаш шүүт солчушкунгунга өөрүшкүүлүг мен. Хүүда харылзаалар болгаш беседалар—кайы-кайызын билчир чорукту бирги чүүлү. Ол болза харылсалгалыг ажылдакчыларга-да, улустарга-да хамаарыжыр. Бистиң аян-чоруувус бүгү хевирлерге бистиң чурттарывыстың аразында солчуушкунну хөгжүдериниг цикт баарын база күзеп турар мен.

Бистиң ийи чурттарывыс улустар аразының хөй-хөй айтырыгларын: Европаның херектерин, Ыраккы болгаш Ортаакы Чөен чүктүң, чеңгелеңиишкиннерни бүгү-де чүүлдерни чугаалажыр бис.

Француз аалчылар машиналарга олурупкаш, оларның турарынга хоорайда белеткээн черже чорувуткан.

(СЭТА).

Бүрүненің чаа чээшкининиң үнгени-биле холбаштыр Кызыл АТБ-зынга болган жилер бистиң күрүне чээшкиннеривистиң ужур-дузазының дугайын чугаалап, олар экижиндиринге бараан болур дээрзин айтып турган.

Ажылчы чоннарның негелде-херегледериниң дугайында сагыш салып турары чээшкинге бир айның ажыын бижидейн деп чолаачы В. В. Ольховик чугаалаан.

Чурукта: АТБ-ның конторазында митингиниң болуп турары. Он талазында чолаачы В. В. Ольховик.

Фото С. Феоктистовтуу.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң 1956 чылдагы Күрүне чээшкинингe бижидиишкинни чорударынга профэвилел организацияларының киржилгезининң дугайында

Совет улус Коммунистиг партиянын улуттулгазы-биле улус ажыл-агыйының чаа күчүлүг көдүрүүшкүнүн, аар үлетпүрүнүн улам ынай хөгжүлеэни болгаш аңаа үндезилээш көдээ ажыл-агыйның, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн чайгылыш чок өзүлдезин чедип алган. Ажыл-агый болгаш культура түргүзүүшкүнүнга шылгарангай чедишкинниерин чедип алгаш, Совет Эвилели социализмден коммунизмче чоорту шилчилгенин оруу-биле бурунгаар чаа улуг базыны кылган.

Чүрттүн бүдүрүкчү күштерин дыка улуу-биле көдүрерин, улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ынай хөгжүдерин, бистин Төрээн чүрттувустун күчүзүн улам быжыглаарын, ажылчы чоннарның чаагай чоруун болгаш культуразын бедидерин көрүп турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде бистин чүрттувустун ажылчы чоннарының патриоттуг чоргаарадыл сеткил сагыжы-биле үзээн.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивалары үлетпүр продукциязының хемчээлин дыка улгаттырарын, национал орулганы улам ынай өстүрерин, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевирин болгаш колхозчуларның натура орулгаларын көвүдедирин көрүп турар.

Бешки беш чыл планын амыдырала боттандырары ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгаларын — чоннуң-биже бүргүнге продукция бүдүрелиниң талазы-биле эң сайзырангай капиталистиг чүрттарны төөгүлүг быска хуусаада чедер болгаш эртер сорулганы шиитпирлээринге чугула үе чада болур.

Ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин улам ынай бедидер болгаш күш-ажылдың байдалын улам экижидер талазы-биле партияның болгаш чазактың айыткан чугула хемчегларин: ажылдакчыларның күдү төлевирлиг болүктериниң ажыл төлевирин бедидер дугайын, алдыгы беш чылдың дургузунда чеди шактыг ажыл хүнүнче, а хөнүр даш болгаш дөрт руда үлетпүрүнүе чер иштинде ажылдап турар кол профессияның ажылчыннарынга, а ол ышкаш элээди үргүларга — 6 шактыг ажыл хүнүнче шилчилге дүзүлдүрүнүн үндезилээш, ажылдакчыларның күдү төлевирлиг болүктериниң ажыл төлевирин бедидер дугайын, алдыгы беш чылдың дургузунда чеди шактыг ажыл хүнүнче, а хөнүр даш болгаш дөрт руда үлетпүрүнүе чер иштинде ажылдап турар кол профессияның ажылчыннарынга, а ол ышкаш элээди үргүларга — 6 шактыг ажыл хүнүнче шилчилге дүзүлдүрүнүн үндезилээш көдээ ажыл-агыйның, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн чайгылыш чок өзүлдезин чедип алган. Ажыл-агый болгаш культура түргүзүүшкүнүнга шылгарангай чедишкинниерин чедип алгаш, Совет Эвилели социализмден коммунизмче чоорту шилчилгенин оруу-биле бурунгаар чаа улуг базыны кылган.

Чүрттүн бүдүрүкчү күштерин дыка улуу-биле көдүрерин, улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ынай хөгжүдерин, бистин Төрээн чүрттувустун күчүзүн улам быжыглаарын, ажылчы чоннарның чаагай чоруун болгаш культуразын бедидерин көрүп турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде бистин чүрттувустун ажылчы чоннары патриоттуг чоргаарадыл сеткил сагыжы-биле үзээн.

Алдыгы беш чыл планының талазы-биле партияның XX съездизиниң Директивалары үлетпүр продукциязының хемчээлин дыка улгаттырарын, национал орулганы улам ынай өстүрерин, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевирин болгаш колхозчуларның натура орулгаларын көвүдедирин көрүп турар.

Бешки беш чыл планын амыдырала боттандырары ССРЭ-ниң кол экономиктиг сорулгаларын — чоннуң-биже бүргүнге продукция бүдүрелиниң талазы-биле эң сайзырангай капиталистиг чүрттарны төөгүлүг быска хуусаада чедер болгаш эртер сорулганы шиитпирлээринге чугула үе чада болур.

Ажылчы чоннарның амыдырал деңнелин улам ынай бедидер болгаш күш-ажылдың байдалын улам экижидер талазы-биле партияның болгаш чазактың айыткан чугула хемчегларин: ажылдакчыларның күдү төлевирлиг болүктериниң ажыл төлевирин бедидер дугайын, алдыгы беш чылдың дургузунда чеди шактыг ажыл хүнүнче, а хөнүр даш болгаш дөрт руда үлетпүрүнүе чер иштинде ажылдап турар кол профессияның ажылчыннарынга, а ол ышкаш элээди үргүларга — 6 шактыг ажыл хүнүнче шилчилге дүзүлдүрүнүн үндезилээш

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ие-хөрээжеңнер дугайында салыш салымчыныңның чаа иларээшкини болза, саатганының болгаш бөжаанының талазы-биле шөлээниң үргүлчүлеэн 77-ден 112 чедир календарь хүннерге көвүдедир дугайында ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы болган.

Амгы беш чылда салыңган сорулгаларны чедишкинниг боттандырарының хөрээнге ССРЭ-нин улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чаа Күрүне чээшкини идиг болур. Чээшкин үндүрер дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалы бистиң чүрттувустун ажылчы чоннарының бүгү-ниитә деткимчезин алыр хөрээнге чигзиниг чок.

Чаа чээшкинге чаңгыс эң-сеткил-биле бижидиринче профэвилелдериниң бүгү кежигүннерин, үлетпүрүнүн, транспорттун, көдээ ажыл-агыйның болгаш түлүгүнүң бүгү эр, хөрээжен ажылчыннарын, инженерлерин, техниктерин болгаш албан-хаакчыларны, эртеминиң, литератураның болгаш уран-чүүлүң ажыдакчыларын, бүгү ажылчы чоннарны ВЦСПС-тиң Президиумуу кыйгырып тур.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 чылдагы) Күрүне чээшкинине бижидилгени чорударынга идепкейлиг киржирин, чаа чээшкиннин ужурлузазының болгаш негелделериниң дугайында ажылчыннарның, албан-хаакчыларның, интеллигенциянның, бүгү ажылчы чоннарның ортузунга калбак тайылбыр массалыг ажыды кадбартып, оларны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн чаа көдүрүүшкүнүнче, бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседириниче, коммунистиг тургузуушкунга чаа чедишкиннерни чедип алырынче мобилизастаарын бүгү профэвилел организацияларынга ВЦСПС-тиң Президиумуу дагзын тур.

Профэвилелдериниң бүгү кежигүннери, бүгү ажылчы чоннар күрүнеңиң чаа чээшкининге чаңгыс эң-сеткилдиг бижиткеш, боттарының патриоттуг хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип, оон-биле бистиң социалистиг аңа-чүртувустун экономиктиг күчүзүн улам ынай быжыглаарының хөрээнге боттарының салыышкының киирер дээрзинге быжыг бүзүрелин Профессионал Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Советиниң Президиумуу илереткеннер.

ВЦСПС-ТИҢ ПРЕЗИДИУМУ.

Колхоз яслизинге дузаламчы

Чөөн-Хемчик районнуң сан кылдызының коллективи Шеми сумуда «Большевик» колхозту 1952 чылда шефке алган, аңаа боттуг дузаламчыны көргүзүп келген.

Чоокта чаа сан кылдызының коллективи колхозтуң яслизинге хереглээр савааларны болгаш өске-даа херекселдерни дузалаан. Оларның аразында 30 шаажан тавак, 30 шопулак, 25 шиә стакан болгаш оон-даа өске чүүлдер бар. Ол белектерни өртээ нииттизи-биле 600 рубль болган.

Колхозчу иелер болгаш ясличе ажылдап турарлар районнуң сан кылдызының ажылдакчыларынга өөрүн четиргенин илереткеннер.

А. ТАМБЫ-СЮРЮҢ.

Запорожье. Хоорай чоогунда Сталин аттыг колхозтуң чылыткылары 1.200 дөрбелчин метр чернии ээлеп турар. Бо чылын ногаачылар дөрбелчин метр чер бүргүзүнден-не 12 килограмм огурецти болгаш 15 килограмм помидорну алырын шиитпирлээн.

Чурукта: звеночу Н. Григоренконуң огурецтерни ажаап ап турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Колхоз яслилери

Чаа-Хөл районнуң колхозтарында уруглар яслилерин часкы тарылга үезинде тургузуулаан. Ол чорук колхоз бүдүрүлгезинге хереэжеңнерни калбаа-биле киништирериниге улуг дузалыг болуп турар.

Иланғыя «Тиилелге» колхозтуң даргазы эш Кавва-Сарыг уруглар яслизинин хандырылгазынче ыка кичээнгей салып турар.

Ол ышкаш Молотов аттыг, Сталин аттыг колхозтарның баштаар черлери, партия организациязы яслилер организастаар талазы-биле база эки ажылдааннар.

Т. ОПУШТАЙ.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ МЕДЭЭЗИ

(1956 чылдың май 15-те).

Районнар аттары	Чазын чажып тарыыр бүгү культураларны күүсеткени (хуу-биле)	Оон иштинде тараа культураларын күүсеткени (хуу-биле)
Бии-Хем	97,0	108,9
Тес-Хем	96,6	111,2
Чаа-Хөл	92,5	102,5
Таңды	91,9	103,8
Чөөн-Хемчик	91,8	102,7
Барыын-Хемчик	89,8	109,1
Эрзин	89,3	110,1
Каа-Хем	88,6	109,7
Улуг-Хем	82,7	95,9
Тожу	77,5	111,0
Өвүр	77,5	87,9
Бай-Тайга	68,0	91,1
Кызыл	65,1	85,9

КҮШ-АЖЫЛЧЫ РУБЛИВИСТИ КҮРҮНЕГЕ ЧЕГДИРИП ТУР БИС

Чоннуң бедик көдүрүүшкүнү

Май 14-те, Кызылдың даараныла комбинадының ажылчын, албан-хаакчылары 6 шак четпейн турда радио лыннаары-биле кызыл-булунга чыглып келгеннер. Москва шагы-биле 2 шакты кага баарге кижи бүргүзү кичээнгейин ынаар үгланырганнар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин үндүрер дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң докгаалын ыннызан соолунде, партия организациязының секретары эш Серебрянская — бистер, совет кижилер кайгамчыктыг чаагай үеде чурттаар аас-кежиктиг болган бис. СЭБП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери амыдырала боттаныш турарының фактыларын шуптувус билир бис—даэш митингни ажыткан.

СЭБП-ниң Кызыл хоорай комитединиң хереэжеңнер ортузунга ажыл чорудар киллизиниң эргелекчизи эш Бочкова Күрүне чээшкининиң ужур-дузазының дугайында илеткел кылган.

— Дайынның кадыг-берге үелериниде маадырлыг совет кижилер Төрээн чуртун камгалаарынга чээшкинни каш удаа чедишкинниг эрттирип, дайын соолунде улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң чээшкиннеринге чаңгыс эң-сеткилдиг бижидип келген бис. Дайынның хүннеринде дайынга түр әжелеткен районга аар-бергени чурттап эрткен мен. Делегейниң кандыг-даа булуңунга дайынның шак ыңыг бергелери моон соңгаар таварышпас деп чүвете бөгүн бүзүрөөр мен. Коммунистиг партияның, Совет чазактың совет кижилер дугайында кайгамчыктыг сагыш човаашкынынга харыы болдуруп, айда алыр шалының хемчээли-биле чээшкинге бижидиринче эш-өөрүмүү кыйгырдым, а болуы база будуң айда тывар ажыммга бижидер мен — деп, даараныкчы эш Морозова чугаалаан.

Даараныла комбинадының ажылдакчызы пенсионер эш Иванова, — назылап кырызыпза-даа, күрүненің берип турганы 150 рубль пенсия ам чаа Хоойлу телевилелин ёлугаар ийи—үш катап өөрт, ол мени сагыш-сеткилдің ханызындан өөрткен. Партияга, чазакка өөрүп четиргенимни илередип, чаа чээшкинни айда алыр шалыныңга болгаш 150 рубль пенсияга бижидер мен — деп чугаалаан.

Пенсионер эш Мокшин, Эрзин райондан хеп быжарынга өөренип келген эш Байырлаа олар облигацияларны алаан хөй түнге туза садып алганнар. Сес алган өске-даа эштер айда алыр ажыын чаңгыс эң-сеткилдиг бижидерин хүлээңгилээш, чээшкинге бижидилгени улуг көдүрүүшкүн-биле эгелээн. Бир дугаарында эш Морозова чээшкинге ат салган.

Шын билиишкинниң демдээ

ТУРАН. (Телефон-биле). Туранның орук ажыглалының участогунуң ажылчыннары күрүне чээшкинине боттарының артыкшылдыг хереңгилерин чаңгыс эң-сеткилдиг берип турар.

Майның 14-түн кежээзинде, 6-дан 7 шакка чедир 12 мүн рубль түнүүр облигацияны олар бижиткеннер.

Ажылчын эш Афтеев болуунуң күрүнезинге 690 рубльди чегдирген. Оон чугаалаана болза: — Мээң ол артыкшылдыг хереңгим бистиң социалистиг ажыл-агыйывысты акшаландырарынга салыышкын болурун эки билир мен. Чаа беш чыл планы чедишкинниг күүсетингеп тудум-на, бистиң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралывыс улам-на чаагайжыыр.

Бии-Хем райпозунуң коллективиниң ажылчын, албан хаакчылары күрүне чээшкининиң бижидишкиннеринге сорук киришкинниг киришкеннер. Олар баштайгы хүнде-ле 35 мүн рубльнын облигацияларын бижиткен.

Райпо ажылчыны, инвалид эш Дмитрьев чээшкин бижидишкинниге киришпишаан, 100 рубльдин облигациязын туза ап тура, мынча деп чугаалаан:—Күрүнеге бистиң чегдирген хөрениивис кайнаар барып турарын эки билип турар мен. Ол хөренгилер улус ажыл-агыйын акшаландырарынга кирип турар. Ынчаарга улус ажыл-агыйы эки хөгжөөн тудум-на, бистиң төрээн чуртувус улам-на күүч-шыдалдыг апаар.

Эрзинчилерниң салыышкыны

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Эрзин районнуң албан черлериниң ажылчын, албан хаакчылары күрүне чээшкинине бижидишкиннерже үелеригиг организаставышаан, болу 1200 рубльдин облигацияларын алырын аазаап, а 600 рубльдин облигацияларын туда садып алган. Колхозчу Сазаа 350 рубльдин облигацияларын садып алган.

Күрүне чээшкинининге бижидишкиннер районда нииттизи-биле чедишкинниг чоруп турар.

Экзаменнерге үткүштүр

Эрзин районнуң Нарын чеди чыл школазының башкылар чөвүлели экзаменнерге белеткелдиң дугайын чугаалашкан. Школага катаптаашкыннарны дөртки үлүүнүң эгезинден бөөр чорудуп турар. Дөртки класстың башкызы Б. Доржу арифметика, төрээн дыл әртемнериниң катаптаашкынын үргүлчү чорудуп турарының үлегерин башкылар чөвүлелиниге чугаалаан. Ол ышкаш үстүкү класстарның математика башкызы эш Литвинов, төрээн дыл башкызы эш Муйнуу катаптаашкынга коргүзүлге материалдарын чедишкиннинг ажыглап турар. Олар нииттә, допчуулдуг лекцияларны, немелде кичээлдерни, практикумнарны чорудуп турар.

Школаларның бүгү класстарының башкылары кошкак өөредилгелиг школчылар-биле тускай ажылдарны чорудуп, берге айтырыгларны тайызбырлап, бажынга онзагаларның күүселдезинин негелдезин күштелдирип турар.

Бир-ле дугаарда экзамен тулар дөртки классчыларже кичээнгейни күштелдирген. Дөртки класстарның башкылары өөренчилерге экзаменниң чурумуун таныштырып, экзаменге белеткел үезинде үе шактыг чеп ажыглаарынга, ылангыя хүн чурумун шын сагыырынга хамаарышкан беседаларны чоруткулаан.

Берге темаларны болгаш бөлүктерни өөренивчилер боттары каттышкан күш-биле катаптазын дээш оларны 3—4 кижи кылдыр үскүлээш кичээлдеп турар.

Оон аңгыда экзаменнерге белеткел дугайында айтырыгны ада-не хуралында база чугаалашкан. Экзаменге белеткел талазы-биле школада комсомол организациязы күжениишкинниг ажылдап турар. Пионер организациязы база чугула хемчегларни ап турар.

К. НУРЗАТ.

Заочниктерни хүлээп алырынга белеткел

Кызылдың педагогика институду заочник-студентилерни хүлээп алырынга белеткенип турар. Институттуң чөвүлели чайгы сессияны чорударының планын ажылдап кылган, мергежилиг башкыларны шилээн. Педагогиканың дээди өөредилге черлериниң студентилеринге хереглээр программаларны болгаш контроль ажыларны чыып мөөнээн.

Заочниктерниң кичээлдээр болгаш чурттаар оран-бажыннарын хоорайның улус өөредилгезининг кылдыы тускайлаан.

Педагогика институдунуң бирги болгаш

Продолжение на стр. 3

Социалистиг лагерьни быжыглаарының күчүлүг фактору

Дайын соолундеги үеде улустар аразының хөгжүлдезинге, социализминиң туруштарын быжыглаарының талазынче үндезин өскерилгелер болгулаан. СЭБП-ниң XX съездизиниң айыткының ёлугаар алырга, бистиң үевистиң кол демээ болза чаңгыс социализминиң чүрттун хемчээлинден үнгени болгаш оон делегей системазы болу бергени, ынчаарга капитализм бүгү делегейге төөгүлүг ол чорудулгага шаптыктаар харык чок апарганы болуп турар.

Совет Эвилелинге болгаш Кыдат Улус Республикага баштаткан социалистиг күрүнелериниң лагери • быжыккан болгаш улустарның амыдыралынга, улустар аразының харылзаалариның хөгжүлдезинге улуг саъдарны чедирип турар күчүлүг күш болу берген.

Социализминиң лагеринин даянып турар экономиктиг үндезин сууру чыл келгеш түлүм-на өзүп, улам-на быжыг болуп бар чылар. Бир эвес, делегейниң ийиги дайынының бүдүүзүнде социалистиг системаның чүрттары делегейниң үлетпүр продукциязының 7 хуузун бүдүрүп үндүрүп турган болза, ам делегейниң үлетпүр бүдүрүлгезинде оларның үлүг 30 хуу чыгаа турар.

Социализм лагеринин чүрттарында экономиканың дүрген өзүлдези — ол дээрге таварылга эвес, а хөөйлу ёлугаар болгур ужурлуг чорук-тур, ол, кандыг-бир түр байдалдар-биле эвес, а докгаалнал хеделип турар факторлар-биле тайылбырлатынар. Социалистиг күрүнелерниң чедишкиннери болза, буржуазтыг туругзугдан болгаш капиталистиг бүдүрүлге харылзаалырындан үндезин ёзу-биле мылгыын турар, чаа нииттизи туругзуунун, чаа бүдүрүлге харылзаалырының оларда туругзуттуганының түнелиндир.

I.

Социализм лагеринин чүрттарының улус ажыл-агыйын көдүрерине тергин чугула рольду ол чүрттарның бот-боттарының аразында быжыг экономиктиг харылзаалары, ажыл-агыйжы амыдыралдың янзы-бүрү адырларына оларның бот-болгунга дузалажылгазы база кады ажылдажылгазы ойнап турар.

Социалистиг күрүнелериниң экономиктиг кады ажылдажылгазы болза, делегейниң бүгү социалистиг системазының быжыглаарының күчүлүг фактору болур. Ол кады ажылдажылга быжыг үндезинсуурга — эчис сорулгаларның болгаш эрге-ажыктарның нииттизинге, кайы-даа талааларның ден эргелериниң болгаш бот-болгунга ажыктыг болурунун, чүрттарның национал хамзарыышпас чорууп болгаш күрүне талзы-биле ден эргезин хүндүлээринин, ниитизи херектерге холгаарлавазының принциптеринге болгаш өске-даа чүүлдерге тургустугнан болгаш хажык чок калбарып турар. Ол кады ажылдажылганың фундаментизи болза, нииттизел бүдүрүлгезининң социалистиг аргазы болгаш үлустар аразынга күш-ажыл хуузалдазының чаа, социалистиг характери болуп турар.

Социализм лагеринин күрүнелериниң найыралдыг ажыл-агыйжы харылзаалары оларның кайызының-даа бүдүрүлге болгаш чиг-эт курлавырларын рационалдыг ажыглаарынга, оларга улус ажыл-агыйының кол-кол адырларын, бирги ээлчегге аар үлетпүрүнү дүрген хөгжүдерине, оларның улустарының амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин хажык чок көдүрерине дегүн болуп турар. Улустар аразынга күш-ажылдың социалистиг хуваалдазы-биле дүгжүп турар сырый кады ажылдажыга болгаш бот-болгунга дузалажыга социалистиг чүрттарның ниитилел бүдүрүлгезин специализастаарынга болгаш кооперастаарынга деллем оруктарны ажыдып турар. Ол чорук улус демократиязының чүрттарынга улуг ужур-дузалыг болуп турар. Капиталистиг делегейге удурланыштыр кара-чаасканн туруп тургаи Совет Эвилелиниң болунуң үезинде ону кылыр ужурга таварыжып турганы ышкаш, аар үлетпүрүнүң бүгү-ле адырларын ынаавыза албан хөгжүдери ам ол чүрттарның кайызынга-даа чугула эвес болуп турар. Амгы үеде Европада кайыдаа улус-демократтыг күрүне ССРЭ-нин болгаш бүгү социалистиг лагерьнин экономиктиг күчүзүнге даянган, бодунда эң-не таварымчалыг байдалдар бар болуп турар индустрияның ыңыг адырларын хөгжүдеринге болгаш продукцияның ыңыг хевирлерин бүдүрерине специализастатының болур. Ол чорук социалистиг тургузуушкунуун сорулгаларын шиитпирлээрин дыка чинчилеп, материалдыг хөренгилерни база күш-ажыл чарыгдалын камзаарының, чүрттакчы чоннуң доктаамал өзүп турар хереглелерин дээре хандырарының болдунар аргазын социализм чүрттарынга берип турар.

Социалистиг күрүнелер улус ажыл-агыйының планнарын бот-боттарының аразында дугуржуп алырының, бүдүрүлгени организастаарының талазы-биле чугула деңчегларни кады ажылдап кылырының аргазы-биле боттарының материалдыг курлавырларын бодамчалыг ажыглаарын чедип ап турарлар. Олар боттарының хөделиишкиннерин дүүштүүрер сорулга-биле ында кирип турар бүгү чүрттарның ден эргелиг болур чоруунун эгелеринге ажылдап турар. Бот болгунга экономиктиг дузалажыганың чөвүлелин организастааннар.

Бот-болгунга янзы-бүрү талаалыг дузаламчы көргүзөрин баш удур айтып турар үр хуусаалыг экономиктиг дугуржуулгаларны социалистиг системаның чүрттарының аразында чарган. Социалистиг чүрттарның улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин перспективалыг планнарын күүселарын ол дугуржуулгалар дыка чинчилеп турар. Экономиктиг дугуржуулгалар-биле дүүштүр садыгны болгаш чээлиин чорудуп, янзы-бүрү продукцияны кайыр болгаш үндүр сөөртүрүн планнаар, бүдүрүлгени, организастаарының, специализастаарының, кооперастаарының талазы-биле, эртеминиң болгаш техниканың документациязын соңгурунун талазы-биле, кайнар белеткээринин болгаш өске-даа чүүлдерниң талазы-биле кады чорудар хемчегларни боттандырып турар.

Сырый кады ажылдажыга болгаш бот-болгунга дузалажыга болза, ол-бо чүрттарның экономиктиг хожуудашкынын дүрген ажыл эрттиргине, оларны мурнакчылар-ның деңнелинге чедир көдүрерине эң-не таварымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Чогум-на ССРЭ-нин болгаш өске-даа социалистиг чүрттарның талазынган аксеткилди: дузаламчының түнелиниде Польша биле Венгрия дыка быска хуусаада индустриалдыг болу берген, а Румыния биле Болгария — индустриалдыг-аграрлыг күрүнелер болу берген.

Социализм лагеринин чүрттарының ажы-дүнма деткимчезин ажыглавышаан, Кыдат социалистиг индустриализацияның делгем оруунче кирген. Кыдат Улус Республиканы эргежок чугула машиналар-биле, станоктар-биле, үлетпүр чиг-эдин-биле, материалдар-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле хандырар даэш ССРЭ, Польша, Чехословакия болгаш өске-даа социалистиг чүрттар бүгү-ле болунар чүүлдерни кылып турарлар. Чижээ, Совет Эвилели чүгле чангыс бо беш чыл планында кыдат улустуң 156 улуг будүрүлгелерин болгаш 21 аңгы-аңгы цехтерин тударынга дузаламчыны көргүзөр, орта бээр дериишкиннериң нииттә өртээ 5 миллиард 600 миллион рубль хире болуп турар. Ол будүрүлгелериниң санында — Кыдаттың бүгү экономиказын техника талазы-биле әде чепсегээр ужурлуг металлургия комбинаттары, хөмүр даш шахталары, машина тудуунун болгаш прибор тудуунун заводтары, электростанциялары болгаш өскеда үлетпүрүг объектилер бар.

ССРЭ-биле БҮР-нүн аразынга мурнунда чаргыланган дугуржуулгаларны ёзугаар дерип турар объектилерге немей, Совет Эвилелиниң дузазы-биле Кыдатка 55 чаа үлетпүр будүрүлгелерин тургузарын көрүп турар совет-кыдат дугуржуулгага бо чылдың апрель 7-де Пекинге ат салган. Айыткан 55 будүрүлгелерин тударынга Совет Эвилелиниң талазындан көргүзер техниктиг дузаламчының нииттә өртээ 2,5 миллиард рубль хире болуп турар. Ол түнүү соолунде барып БҮР баранналар базарының аргазы-биле төлөөр.

Оон-биле кады ССРЭ-нин болгаш БҮР-нүн чазактары Ланчжоудан Туркестан—Сибирь демир оруунда Актогай станциязга чедир орук тударының дугайында болгаш ол оруктан 1960 чылдан эгелээн дөрт харылзажылганы организастаар дугайында дугуржуулгага ат салган.

Совет Эвилели социализм лагеринин өске-даа чүрттарының улус ажыл-агыйын көдүрүнге бүгү хемчеглер-биле ниит берип турар. Сөөлгү совет-кыдат дугуржуулгалардан аңгыда, чарынган кереэлер ёзугаар ССРЭ амгы үеде улус демократиязының чүрттарының 391 будүрүлгелерин болгаш 90 ажыг аңгы-аңгы цехтерни база установкаларын тургузарынга дузалап турар. Эргежок чугула үлетпүр дериишкиннерин садып алын база капитал ажыддарны чедишкинниг боттандырарын дээш, Совет чазак найыралдыг чүрттарга нииттә түнү 21 миллиард рубль үзүн хуусаалыг чээлиин чингедилиг байдалдарга тывыскан.

Өске күрүнелериниң индустриализация планнарын боттандырарынга болгаш экономнуг күчүзүн быжыглаарынга бедик сайзырангай индустриалдыг күрүне кижи төрелгетенниң төөгүзүнде бир-ле дугаар найыралдыы-биле, ак-сеткилдиг деткип турары ол-дур.

Европаның болгаш Азияның социалистиг күрүнелериниң экономиктиг кады ажылдажылгазы улам-на калбарып турар. Кыдат Улус Республика экономиктиг улуг дузаламчыны Корей Улус-Демократтыг Республикага көргүзүп, социализм лагеринин Европа күрүнелериниге янзы-бүрү үлетпүр чиг-эдин чорудуп турар. Румыния, Болгария, Албания болгаш улус демократиязының өске-даа чүрттары найыралдыг социалистиг күрүнелериниң чорудуп берген төлевилелдерин, дериишкиннерин болгаш материалдарын ажыглавышаан, хөй-хөй будүрүлгелериниң туружушкунун боттандырып турарлар. БҮР, БҮДР, Польша, Венгрия, Румыния болгаш өске-даа улус демократтыг республикалар электроөнергияны ажыддан үндүрериниң болгаш хуваарының, электрочеткилерин каттыштырарының болгаш электроөнергияны бот-болгунга бержиринин талазы-биле демнег хөделиишкиннерни ап чорудуп турарлар. Румыния биле Болгарияны харылзаштырып турар Дунай хемни таварып эрткен кончуг улуг көвүрүнү Румыниянын, Болгарияның, ССРЭ-нин, Польшаның, Чехословакияның болгаш Венгрияның күштери-биле дерип тургускан. Үш чүрттарның хереглелерин хандырып турар Цинхан — Эрлянь — Улан-Батор демир оруун ССРЭ-нин, БҮР-нүн болгаш МАР-ның каттышкан күжениишкиннери-биле тургускан.

Социалистиг лагеринин чүрттарының эртем-техниктиг кады ажылдажылгазы чедишкинниг хөгжүн: эртеминиң, техниканың болгаш будүрүлгени организастаарының, болбазырадылгаларның болгаш чогаадылгаларның талазы-биле чедишкиннерниң дугайында информациялар солчуу-газы калбарып, түскай эртемнит калдар солчуру көвүдеп, төлевилел, геолог-разведка, экспериментальд ажылдарын кады чорудары улам-на дарый-дарый болуп турар апарган.

Социализм лагеринин күрүнелери атомнуг энергияны тайбың ажыглаарының талазы-биле эртем-техниктиг чедишкиннерин боттарының аразында күзелдиибиле солчуп турарлар. Социалистиг чүрттарның бо талазы-биле үре-түннелдиг кады ажылдажылгазының чаа херечилели болза, Совет Эвилелиниң дамчыдыы бергени бирги чергенің дериишкинниге үндезилээш, ядролуг шинчилелдерниң каттышкан институду туругсканы болур.

II.

Социализм чүрттарының делегей лагеринің туруп келген чылдарының дургузунда ол чүрттарның аразынга садыг харылзаалары хемчээл чок быжыккан болгаш калбарган. Даштыкы садыг монополияларының холунда туруп, оларның эң-не хөй ажык-конча адырының болгаш кошкак чүрттарны кулланып алырының чеңээ болуп турар капиталистиг делегейден ылгаштыр, ССРЭ болгаш улус демократиязының күрүнелери даштыкы садыг харылзааларын кайы-даа талаларның дең эргелериниң болгаш бот-болгунга ажыктыг болурунун принциптеринге боттандырып турар. Социалистиг чүрттарның даштыкы садыының күрүне монополиязы оларның улус ажыл-агыйын даштыкы капиталдың экономиктиг кулланышкынынан камгалап турар.

Социалистиг лагеринин чүрттары канчаар-даа ажок улуг, демократтыг, делегей рыногун тургусканнар, ол рынок оларның улус ажыл-агыйын үзүктел чок хөгжүдеринге эргежок чугула бүгү чүүлдер-биле хандырып турар. Совет Эвилели ол рынокка эң улуг берикчи болгаш садыг алыкчы болбушаан, олче янзы-бүрү машиналарны, станоктарны болгаш дериишкиннерни, а ол ышкаш улус демократиязының чүрттарын индустриализастаарынга эргежок чугула үлетпүр чиг-эдин чорудуп турар. Кыдат Улус Республика делегейниң социалистиг рыногун өңнүг металлдар-биле, даг-дүгү-биле, дүлбиле, джут-биле болгаш өске-даа хөй-хөй продуктулар-биле база бараанналар-биле хандырып турар; Польша — хөмүр даш-биле, кокс-биле, судноолар-биле, транспорт дериишкиннери-биле; Чехословакия — ма-

„Большевик“ колхоз тудуг ажылынче чүге кичээнгей салбайн турарыл

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артели (даргазы эш Төгүс, партия эте организациязының секретары эш Доржу, тудуг бригадири эш Аракчаа) чуртталганың эки шынарлыг бажыңнарын тударынче сагыш салбайн турар.

Тудугжулар ортузунда агитас-массалыг ажыл чоруттунмайн турар болгаш күш-ажыл багай организастатынган. Тудуг бригадазынга колхозчуларны болгаш тырттар күштү, чепсек-херекселдерни доктаамал быжыглаваан. Амгы үеде тудугга ажылдап турган колхозчуларны болгаш оларга быжыглаан тырттар күштерни часкы хову ажылынче кирген, чамдык тудугжулар кылып турган ажылын калбаскаш болунуң туразы-биле өске ажылче шилчип турарлар.

Бригадир эш Аракчаа тудугжуларны ажыгче чөптүү-биле организаставайн, күш-ажылдың сагыта-чурумунуң дугайында тайылбыр ажылды чоруттайн, учётчик эш Биче-оол тудугжу колхозчуларның күш-хүнүн шын эвес демдеглеп, оларның кылган ажылын чедир үнелеп көрбейн турар. Бо чылдың планында көрдүнген тудуглардан бир склад, 4 чуртталга бажыңнары туттунган. Тайгада кезип белеткээн 1216 кубометр ыяштың чүгле 151 кубометри тудуг шөлүнде дүжүрүнген, чаңгыс аай хевирниң 20 чуртталга бажыңнарын тудар тургаш бир бажыңның чүгле ханазын салып каан.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылда көрдүнген тудуг планын өйлаанда күүседип, өглерде чурттап турар колхозчуларны бажыңнарже кирер дээш организастыг хемчеглерни алыры чугула.

М. ЧАДАМБА.

Тудугжуларның чедишкиннери

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылда 15 чуртталга бажыңнарын, оон иштинден малчыннарга 10 чуртталга бажыңнарын, чаңгыс аай хевирниң 2 мал каазаларын, ясли болгаш клуб тудар планныг.

Болхозтуң тудуг бригадазында 75 кижи, 27 авт, 16 терге быжыглатынган. Бригадада күш-ажылды шын организастап, кыпыр ажылдың графигин баш бурунгаар тургузуп, тудугжу бүргүзүнүң аразынга социалистиг чарышты калбарткан.

Тудугжулар ажылдың аайы-биле бөлүк-бөлүк болуп алган ажылдап турар. Тайгада ыяш белеткелинде тудугжулар 1850 кубометр ыяшты кескен, 1010 кубометрни чер агыныче үндүрген, 840 кубометрни тудуг шөлүнде дүжүрген болгаш 325 кубометр манзыны дилген. Эш Хөлчүктүң удуртулгазы-биле марттан май 5-ке чедир чүвар бажыңның, яслиниң, өрткен чылын шала сылдынган 10 чуртталга бажыңнарының тудуун дооскаш, ажыглалга киирген. Ам клуб тудуунче кирипкен.

Тудуг ажылында хереэжен колхозчулар колхоз конторазынга, үргүлер яслизинге, ижки эмнелгезинге одаар 350 кубометр токпак кагар планның 500 кубометр кылдыр күүседип, түүлбү өртедиринге хереглээр 100 кубометр ыяшты хап берген. Харугда 500 баш хой чуур ваннаның орнун казып, оон иштин даш-биле кылып эгелээн. Эштер Наңзалбаа, Севильбаа, Ноңчуптаа олар ажыл нормазын 125—150 хуу күүседип турарлар.

Колхозта партия эге организациязының агитаторлары тудугжулар ортузунга агитас-массалыг ажылды доктаамал чоруттуп, хана солуунну үндүрүп, пропагандист эш Дугар-оол СЭКП-нин XX съезжизинин материалдарын тудугжуларга неделяда бир катап өөредип турар.

С. СОТНАМ.

Колхозта ажылчын күжүнүң таарыштырылгазы

Көдээ ажыл-агый продукциязының чаңгыстың хемчээлин бүдүрериңге күш-ажылдың болгаш акша-хөреңгилериниң чарыгдаларын эвээжедип, продукциняның бот-үнезин чигедиринге колхозка ажылчын күжүн шын таарыштыр тургузары улуг ужур-дүзелиг.

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери бо айтырыгны шын шинтиирлеп турар. Чүл-биле, ажыл-агыйның бир алырында артык кижилерни хостаап, өске алырда ажылче киирип турар. Чижээ, сүт-бараан фермаларынга саанчыладан аңгыда өзүлүг оналгалыг ажылы чок, зар-саар ажылдарга турган 15 кижини кыырган, өлеп үндүр сөөртүр, мал чемнери сөөртүп дажыглаар дээш ышкаш ажылдарны фермаларда артаан кижилерге дапкырлаткан. Ылаңгыя хаван фермазынга 200 хире улуг, бичө хаваннарны азырап, ажазынга 20 кижи турганын 10 кижи чедир кызырган. Ол ышкаш чыгы малның ферма эргелекчизин кылырган, ол ажылды улуг чылгычы удуртур болган.

Мурнунза кижи күжү четишпейн турганындан колхозтуң тудуг бригадазының планы чыл бүрү күүсетинмейн келген. Ам ажыл-агыйның өске ажырларындан тоотаан 30 хире кижини тудуг ажылынга киирип, ол бригазаның бригадазының күжүн улгаттырган.

Оон-биле кады колхозтуң административ-эргелел аппаратынга бухгалтерден аңгыда 3 санакчыны тудуп, оларга ай санында 60—60 күшхүнү санап берип турганының ажыы база чок. Оларның санын кызырга чогуур. Оон ынай колхозта мал ажылын харыылаар зоотехник, чер ажылын харыылаар агроном бар болганда колхоз даргазының оралакчызын тургусканының ажыы база бичө.

Д. ЧАМЗЫРЫҢ.

Одесса область. Одесса МТС-тин механизаторлары кукурузаны муң ажыг гектарга тараан. Одесса районунуң «Коммунизмче орук» колхозунга олар кукуруза тарылгазын шилиндек үрезиннер-биле чедиишкинниг чорутканнар.

Чурукта: «ВИР—42» деп кукуруза хайнаанын шилиндек үрезинин чаштырыкчы И. В. Сапожниковтуң сеилеже уруп турары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чаа клуб

Өвүр районнуң «Кызыл тук» көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар чери колхозчуларның культурлуг дыштанылгазын хандырар соруглга-биле клуб тудуун дооскаш чоокта чаа ажыткан.

Клубта библиотека, номчулга өрээлээр бар болгаш турум кино установканы тургускан. Колхозчуг библиотекадан номнарны ап„номчулга өрээлинге кээп янзыбүрү литератураларны номчуп, киноларны көрүп турарлар.

Комсомолчу аныяктар бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүн организастаан болгаш чоокку үеде боттарының белеткээн ойнарын колхозчуларга көргүзер.

К. ТАЖЫ.

„ШЫНЫҢ“ МАТЕРИАЛДАРЫ-БИЛЕ

„Чагыгларны эзкеринге чедирер“

Мындыг эге-биле бо чылдың апрельже үнген «Шынга» Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчулары эштер О. Бонгар, О. Дүкар, С. Ондар оларның чагыткан солуннарын албайн турарын илереткен корреспонденция парлатынган.

Сүт-Хөл районнуң харызаа конторазының начальныгы эш Г. Глуховтуң редакцияга дыннатканы болза, эштер Бонгар, Дүкар, Ондар оларның «Шын» болгаш «Тываның аныяктары» солуннарын чагыткаш албайн турганы, колхозтуң почтачызы турган Хуна колхозчуларның чагыгазының акшазын хүлээп алгаш болуу ажыглап каанын хыналадан илереэн. Чагыкчыларның акшазын Хунадан төледир талазы-биле хемчег алдынган.

Барыын Германияның ажылчы чоннары боттарының эргелери дээш демиселде

Социал чөрүлдээлериниң чайгылыш чок чидигленишкиннери, боттарының амыралчы эргелери болгаш эрге-ажыктары дээш ажылчын аңгының калбак улус массаларның демиселиниң күштелишкини капиталистиг чурттарда амгы байдалга характерлиг чүүл болуп турар деп партияның XX съездизинге СЭКП ТӨ-ның отчёт илеткелинде демдеглетинген. Барыын Германияда тургустунган байдал чижектериниң бирээзи боон болур.

Барыын Германияның экономиказы милитаризастаашкынының угланышкыныбиле, монополияларны улам улуу-биле байыларының, ажылчы чоннарының миллион-миллион массаларын малчүүрүп болганы амыралденнелиниң күдулаашкынының улам ынай күштелиреринниң угланышкыны-биле кады америк монополияларның күткүүшкүү-биле Барыын Германияның чагырыкчы бөлүктериниң чорудуп турары катап чепсегленишкиннің политиказы Германияны чарылырарын ханыладырында болгаш Европага айыыл айыылын өстүреринге чедирип турар.

Ынчыл байдалдарда социал талазы-биле ден эвес чорук болгаш социал чөрүлдээлер Барыын Германияда онзазыбиле чидигленип турар.

Байлак болгаш эрге-чагырга концерннер ээлериниң болгаш сан-хөө харлаачыларының талазында мөөнетиниң турар. ГКП-ның Төп баштаар черинің бирги секретары Макс Реймаңның айытканын ёзугаар алырга, Барыын Германиянын бүдүргүлге ээлери боттарының материалдыг түүлдерин 1948 чылдың соңында 210 миллиард марка түңнүг кылдыр көвүдеткен. Оонбиле хөлбаштыр, ол үнелиг түүлдериниң тургузукчузу, күш-ажылчы чоннуң ортузунда ядараашкын өзүп турар.

Барыын Германияның ажылчы чоннарының хөй нурузунуң ажыл төлевири амыралп чурттаарының аң бичии хемчээлиниден дыка кулу. Социал-демократтыг партияның сан медээлерин ёзугаар алырга, 1954 чылдың июньда ийи кижилиг өг-бүлени азырап ажаарының ортумак өртээ 320 марка, үш кижилиг өг-бүлениң —389 марка, дөрт кижилиг өг-бүлениң—445 марка болуп турда, Барыын Германияда хөлезиметинин ажылдап турар 17 миллион кижиниң 14 миллиону айда ортумаа-биле кижи бүрүзү-ле 282 марка ап турар.

Оон ангыда, Барыын Германияда пенсия болгаш дузалаачы ап чурттап турар 10 миллион хире кижи бар. Ол кижилер айда ортумаа-биле 63 марка ап чурттаар ужурга таварышкан.

Өртектериниң доктаамал ёзүп турарының ужурунган, Барыын Германияда ажылчыннарның боттуг ажыл-төлевири кудулап турар. Боонуң түскай статистиказын ёзугаар алырга, ажылчыннарның ажылсоксадышкынының демиселиниң түңнелинде оларның доктаатынган ортумак ажыл төлевири 1950 чылдан 1954 чылды бүдүнге алган үенин дургузунда 34 хуу бедээн, а ол-ла үенин дургузунда өртектер ортумаа-биле 49 хуу өскен.

Аъш-чем продуктуларынга өртектер доктаамал өзүп турар. «Үс орнуна үгерболар» деп лозунгуну ёзугаар герман чоннуң хереглелери онза кызыгаарлатынган турган делегейниң ийги дайынының мурнунгы чылдаазынга көөрге, Барыын Германияның чону ам ортумаа-биле крупаны болгаш дагаа кылыгларны—14 хуу, ногаанны—21 хуу, үетү—16 хуу, эттиг—14 хуу эвээшти ап турар деп Боннда түскай статистика безин мынап көөр ужурга таварышкан.

Оттулар чүүлдүн, газтын, электроэнергиниң өртээ дыка бедээн. Чоокта чаа боин эрге-чагырга хоойлу чарлаан, ону ёзугаар Барыын Германияның 5,5 миллион чурттакчыларынга бажын төлевиниң 10—20 хуу улгаттырган. Ол ынжып турар таварылгалар хаая эвес болуп турар.

Амыралдың байдалдарын экижидээ демисел болза, ажылчы чоннарың демократтыг эргелер болгаш хосталгалээш демиселдери-биле, катап чепсегленишкиннің политиказынга удур. Европага коллективтиг айыыл чок чорукту системалың доктаалың турузары ээ Германияны тайбың болгаш демократтыг үдезинге катап тургузары ээш демисе биле сырый каттыжып турар.

Социал-демократтыг партияның Барыын Германияга болуп эрткилээн районнар болгаш хоорайлар конференцияларга дыка хөй төлээлер катап чепсегленишкиннің болгаш чарлышкынының удуртулгаларын негеп турганнар. Олар ГСДП-ни удуртукчуларынга бо айтырыгларга оланың политиказы ээш шүүлтүчүлеп турганнар.

Барыын Германияның ажылчы чоннары, оон иштинде ГСДП-ның дыка хөй ажыгүннери чүүлтү каттыштырары ээ кады демисежир сорулга-биле Германияның ийи кезектериниң немецтериниң арзын чоокшулаштырар деп кызыдып турлар.

Гамбургтуң, Дортмундуның, Бохомның социал-демократтыг ажылчыннары ажылчы чоннарның эргелерин камгалаар коммунистер-биле чаңгыс-аай болуп хөлзирин негеп турарлар. Кильде болгаш Бекте далай пароходтары кызыр черлер ажылдап турар дыка хөй социал-демократтар СЭКП-нин XX съездизинин соонда коммунистер-биле кады ажылажылга чогуур байдалдар тургустунган деп медеп турар.

Ажылчы чоннарның шимчээшкиннериниң өзүлдези-биле дүвүрээн Барыын Германияның реакциязы демократтыг ээш ажылга болган деппилгенин күштеринге удур ажыг-шынчыл чорукту күштелирип турар. Кадык-донкун полицейжи истеп-сүрүүнүнерге хамыктың мурнунда Германияның компартиязының кежигүннери болгаш Барыын Германияның эрге-чагырларының хоруур деп кызыдып турары партия болу таварыжып турар. Ам Барыын Германияда, ГКП-ны болгаш өзээн х массалыг демократтыг организациялар истеп-сүрээринге чөпшээрешпес удурланышкынының шимчээшкинин калбарып турар. Ол шимчээшкинге ажылчы чоннарның калбак массалары, оларның иштинде коммунистер, социал-демократтар болгаш партия кежигүнү эвестер киржип турар.

Чоокта чаа Гамбургка, ГКП-ны хоруузаларының орадажылышкыннарынга, а ол ышкаш боин чазакты чорутуп турары чепсегленишкиннің политиказынга чөпшээрешпес удурланының кынның чыскаалы болгаш митингини болуп эрткен. Митингинин киржикчилер ГКП-ны янзы-бүрү истеп-сүрээр чорукту доп-дораан соксалыр деп негээн. Боонну даштыкы херектер министри Шредер болгаш бүндестатның депутаттарынга чорутканы резолюцияны чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп көргеннер. Майында Франкфурттың металлистерниң профэвилелдериниң төлээлекчилери резолюцияны хүлээп алган, ынчалыкта ГКП-ны истеп-сүрүп турарын бүрүү шаңкан болгаш Барыын Германияда бүгү фашистиг организацияларны хоруглаар дугайында негелдерни илип үнүргелеп ГКП-ны хоруглазарының планнарынга удурланган ГСДП-ден бүндестатның депутаты Генрих Ритцель удурланың чүве чугаалаан.

Реакцияның чимеленишкинин туразаан Барыын Германияның ажылчы чоннарының шынныг демисели хүн-бүрүге өзүп турар. Ол демисел Германияның Чөөн-даа Барыын-даа талазында бүгү ак-сеткилдиг немецтерниң сагыш-сеткил каттыжыгының кынын болгаш деткимчезин ап турар.

Г. ГУРЬЯНОВ.

Парижте француз-марокко чугаалажыышкыннар

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга Парижка болган француз-марокко чугаалажыышкыннарының хоозулганының соңгуже чарлаан дыннадыгда «хамаарышпас күүне болуп турар Марокко бодунуң хүлээлгелерин күүседирин чиигедир күзелин ийи чазактарның баштыннары илергейлээнер» деп чугаалап турар.

«Ийи чурттарның аразынга кайы-кайызының хамаарылгалыг чоруунуң харылзаа-байдалдарын оларның март 2-де кады кылган мелеглелинде көрдүнген байдалларга тодаргайлаар француз-марокко чугаалажыышкыннарны болунар хирезинбиле дүрген чорудар» деп француз болгаш марокко күүне ажылдакчылары шинтирлээнин дыннадыгда демдеглеп турар. «Даштыкы күүнелер-биле Марокконуң дипломаттыг харылзааларын тургузар дугайында айтырыгны улустар аразының эргезинин байдалынга хамаарыштыр, ылаңгыя хөндүр өөренип көргеи» деп дыннадыгда оон ынай демдеглеп турар.

«Француз-англи-америк чугаалажыышкыннарның соңгуже болгаш француз министрлериниң Москваже аян-чорук кылып бзарының мурнуу чарында улустар аразының байдалын делгереңгейи-биле чугаалажып көөр дээш Франциянын даштыкы херектер министри Кристиан Пино марокко чазактың төлөөлекчилериниң чедип келгенин ажыглаан» деп дыннадыгда чугаалап турар.

(СЭТА).

Совет культурага болгаш уран чүүлге Англияда сонуургалдар

ЛОНДОН. Совет фильминерниң чеди неделялыг фестивалын май 20-де Англияга ажыдар деп турарын Англияның кино көрүкчүлери «ан-не дириг сонуургал-биле» манап турар деп «Таймс» солун демдеглеп турар, ол фестивальдың үезинде Лондонга 25 совет фильминерни, оларның иштинде «Өртээл харагазакчызы», «Пышка», «Балтиканың депутады», «Александр Невский», «Ава», «Оттело», «Он ийги дүне» деп фильминерни көргүзер.

Совет фильминерниң ам болур көргүзүлгеринге байыр чедирбишаан, «Таймс» солуннуң демдеглээни болза, англи көрүкчү кижи хөй чылдарның дургузунда совет кино уран-чүүлүнүң чогаалдарын доктаамал көөр аргазы чок турган.

Элээн хөй солуннар болгаш журналлар чамдык кино фильминериниң рецензиязын бижээннер, оларның иштинде элээн каш фильмнер ам болур фестивальдың үезинде үгүлээр. «Ромео болгаш Джульетта» деп фильмниң уран-чечен шынарын, ылаңгы артист Улановаңын уран-чечен мергежилдерин бүгү шүүлтүчүлекчилер демдеглеп турар. «Оттелло» деп совет фильм эки үнелээшкинин алган. «Нью-стейтсмен эш Нейшн» деп журналдың бодалын ёзугаар алырга, ол фильм «Шекспирниң шимилеринден кылган фильминерниң аразында көскү черни эзлеп турар».

Шүүлтүчүлер бар-даа болза, «Он ийги дүне» деп фильминиң дугайында мактаалгалыг үнелээшкиннерни база парлагылаан, ол фильм амгы үеде Лондонның «Вог» деп кинотеатрында үнүп турар.

Совет цирктиң май 21-де Лондонның «Харрингей» деп залында эгелээр гастрольдарын англи көрүкчүлер четикпейн манап турарлар. Цирктиң гастрольдарын көөрүнге билеттерни садыглаанының баштайгы хүнүнде безин 2,5 мун билеттерни тараадып садыглаан. (СЭТА).

Венгрияда нефть тывыжы

БУДАПЕШТ. Дайын мурнундагы Венгрия хөй нефть курлавырларлыг турза-даа, нефть талазы-биле болунуң национал бүдүргүлгелери чок турган. Нефть тывыжын америк болгаш немец компаниялар боттандырып турган, олар нефть скважиналарын үргедекчи ёзу-биле ажыглавышаан, Венгрияның улус ажыл-агыйынга улуг когаралды чедиргеннер. Делегейниң ийги дайынының соңгуже нефть бүдүргүлгелерин национализастаарынга чедир Венгрияга нефть тывыжы чылда 600 мун тоннадан ашпайн турган. Нефть бүдүргүлгелерин национализастаан соңгуже үлетпүрүнүн бо чугула адырынга үндезин эргилде болган. Венгрияның баштайгы беш чыл планының чылдарында-ла Ловаса, Хахот, Лишпиниң деп нефть байлактыг районнарга нефтинин чаа скважиналары ажылдап эгелээн. 300 чаа скважиналарны дерип кылган, ол чорук нефть тывыжын лыка улгаттырарынга арганы берип турар.

(СЭТА).

Делегей байдалының допчулалы

Сонгу атлантика эвилелиниде кирип ту- 15 чурттарның таштыкы херектер нистрлериниң киржилгези-биле майның е Парижке доозулган НАТО чөвүлели- сессизы хөй иниттиниң онза сонуур- ын хайныктырган. Ол чорук чүнүн-би- тайылбырлатынарыл ынчаш?

Ону харыылаар төлээле, НАТО-нуң со- галарының болгаш оон ажыл-чорудул- арының үржуктарының дугайын сак- р болза чогуур.

Сонгу атлантиканың деп алап турар ылели 1949 чылда АКШ-тың эгелээш- ин-биле тургускан дээрзи билингир. үеде АКШ ыныыг ийи хапкыр сорул- ы салып турган: ССРЭ-ге болгаш ге демократизының чурттарынга улуг анныырган агрессиялыг шериг блогун анизастаар болгаш НАТО-ну Барыын- ропаның чурттарынга хамзарыштыр ерик халдакчы политиканың чепсээ ыдыр ажыглаар. АКШ ол сорулгаларын ип алыр дээш «күш дөгээриниң» поли- казын болгаш чепсегленишкинни үзүк- ссал чокка эңдере бүдүрерин атланти- блогундан негеп турган. НАТО-ну тандырып турары чепсегленишкинни по- тиказы америк монополистерни канчаар ажок байыткан. «Чепсектиг күштер аз, Американың эң улуг корпорацияз- ыкчызы»—деп «Юнайтед Стейтс ньюс Уорлд рипорт» дээр америк журнал цеглээн. Оон-биле чергелештир милита- зацияның үргези Барыын Европаның ттарының экономиказынга аар-берге жуктуг болган.

Элээн каш саннарлан ап көөрге-ле чет- р: Франциянын шериг бюжели 1946 ылда 171 млрд. франк турганындан 1953 ылда 1324 млрд. франк чедир өскен. Ан- я сөөлгү дөрт чылдарда шериг херег- зериниге 5700 млн. фунт стерлинг ча- гдаан. Данияда шериг сорулгаларынга рыгдаллар 1950 чылда 365 млн. кро- ганындан 1955—56 чылда 1035 млн. он чедир өскен. Норвегияда шериг ча- гдаллары 1945 чылга деннээрге 1954 ылда 5 катап өскен.

НАТО чөвүлелиниң бо сессизының мур- ында-ла Барыын Европаның чурттарын- ш чамдык улуртур ажылдакчылары арын чуртунда эң-не ат сураг чок бол- н НАТО-нуң чорудуп турары «күш де- ериниң» болгаш үзүк соксаал чок чеп- гленишкинниң политиказынга улуг чү- е-сөөт үндүрүп эгелээнин кижи бай- ар чүве чок.

Чижээ, бо чылдың март айда АКШ-ла раан Италияның президентизи Гронки ериг дугуржулгаларынче ыйлышкын гажыраан болгаш ол дугуржулгаларны алы ажылажыганын чаа болгаш дилиг», хамыкты мурнай экономиктиг евирлери-биле доллурар болза чогуур- р деп медеглел кылгаш, ол политикага арынмас чорукту илереткен. Франциял- ын даштыкы херектер министри Пинонун за-ла март айда кылганы бүгүдеге бил- нгир медеглели оон-даа улуг шуугаа- нны үндүрген. Дайынның болгаш тай- шкын айтырыгларынга барыын талакы рттарның политиказының ниити угла- шкынынарынга үндезинин-биле чөпшээ- шпезин министр медеглээн. НАТО-нуң рттарының даштыкы политиказын эле өрүнүң эргежок чугулазынга англичан- ны болгаш американнарны бүзүредир ын күзекээрин Пино чугаалаан. «Дайын литиказы үүлээп алдынмаан. Ам тай- кының политиказын чорудар херек»— ын ол медеглээн. НАТО-нуң база бир өске ержикчизи Исландия элээн шиитпирлиг лган: Исландияның парламентизи Ис- ндияның девискээринде америк шериг заларын үзүткаарының дугайында ай- ырыгны тургускан.

Чамдык барыын европа күрүнелерниң ээн тускайлан даштыкы политиканы чо- дар дээн угланышкыны-биле аажок ээлеп дүвүрээн АКШ-тың чагырыкчы ыүктери НАТО чөвүлелиниң май йлагы сессизын ол шериг эвилелинде ыты берген тинленишкиннерни чаар ын шиитпирлеп алган. Барыын талакы рүнелериниң хүрээленинде чангыс-аай орукту оола чаагарда катап тургузуп ырының эрге-ажыныга таарыштырарын раллажып, АКШ-тың күрүне секретары аллес сессизының мурнуу чарыында болуп АТО-ну «шериг эвилелинге көөрде элээн луг чүве» кылдыр хүүлүрарының та- алакчызы кылдыр чарлаан. Ынчалза- а, хөй-ниитиниң үзел-болалдарынга ак ыңдыг хевирлиг аас кырында дүжүп беришкиннер НАТО-нуң иштинде чөрүлдээлерни үзүткап шыдавас дээрзи чугаажок. «Ол организацияның келир үезинге, оон күш-шыналының болгаш оон ажыктыг болурунга НАТО-нуң кежигүннериниң ай санында өзүп турган идегел чок чоруу, хеп-хенептен өрү хөреп үнүп келген»— деп «Обсервер» дээр англи журнал бижип турар.

НАТО-нуң кежигүннериниң аразында чөрүлдээлер, ылангыя, ол организацияның ажыл-чорудулгазын «шеригнии эвес алыр- ларже» нептередириниң дугайында айты- рыгны чугаалажып турар дүшта көстүп келген. Ол айтырыгны чугаалажып көрген чорук тодаргай түннелдерге чедирбээн, ыныыг болза-даа санал-оналы солчуушкуну атлантика чурттарының эп-сеткил каттыжыышкыны деп алаары түүлүн утка чогүн шуут тодаргай көргүскен. Франция кошкак сайыраан чурттарга экономиктиг дузаламчыны БНО-нуң улуртулгазы-биле боттандырарын сүмелээн. Аңаа АКШ шынгыы улурланган. Оон-биле чергелештир АКШ биле Барыын Германия «дузаламчыны» шуут-ла дорт НАТО-дан чорудар болгаш америк контролдуң аладанга тургузар күзелдиг болган. АКШ-тың болгаш Барыын Германияның ол чүткүлүнде болза, кошкак хөгжүделіг чурттарга экономиктиг дузаламчыны көргүзери деп авыяс-биле Франциянын Сонгу Африказынче шугуп кирер дээнин Франция эскерип каан. Алактың сөөлүнде, чамдык төлээлер атлантика авилелиниң «дузаламчыын» чижээ Индия ийикпе Индонезия дээн ышкаш азия чурттары хүлээп алыр бе ыначаш дээрзинге дыка чигзингеннер. Экономиктиг айтырыглар талазы-биле хүлээп алдынган шиитпирлерни (үштүк комитезин тургузары болгаш оон-даа өске) НАТО-да кирип турар чурттар НАТО-ну «эде организастаарының» планнарын херек кырында хөөржүтүнген дээрзин мынкири ол кылдыр чаңгыс үн-биле санап турарлар.

НАТО-нуң иштики кошкак байдалдарының дугайын ол организацияның чөвүлелиниң мелегей политиканы эдергенинин уламынан атлантика эвилелиниң шиитпирлеп шыдавазы чамдык айтырыгларны көңгүе экербейн турарының фактызы чугаалап турар. НАТО-нуң үш кежигүннерин: Англияны, Грецияны болгаш Турцияны дүшүүрбейн турар Бипр дугайында айтырыгны шиитпирлеп көрбээн деп Барыын Европаның парламентазы демдеглеп турар. «Кажан Ортаакы Чөөн-чүкте байдалдарның дугайында айтырыгларны ковайтып келирге «бичии чурттар» Даллести шынгыы шүүмүүлеп турганнар. Великобританияның деткип турары болгаш Франциянын бүүрү шаап турары багдал пактызын Турцияның төлээзин мактап турган. Бажак Фон Брентано чепсегленишкинни дүжүрер дугайында орустар-биле ниити дугуржулгага ат салыр мурнунда Германияны катап каттыштырарын чедип алыр деп Барыын Германияның чазаанын күзеп турарының дугайын чугаалай бээрге, оон соозу бүгү ниитинин көдүлүүшкүнүн базала болдурбайн барган» деп «Журналь де диманш» бижип турар.

Улустар аразының байдалын болдунуң түннел ыынналыынга үнелеп көрбүшаан, сессияның киржикчилери Совет Эвилелиниң чорудуп турары тайбың кожа-келбээ турарының политиказы улустар аразының дүшкүүлүг чорүүн чавырыдырарынга дөгүм болур дээрзин билип хүлээп алыр үжүрга таварышкан. Ыныыг болза-даа, олар оон-биле чергелештир боттарының шериг блогун «Европаның чамдык чугула айтырыглары» амыгаа чедир шиитпирлетинмээн деп доора чугаа-биле хевээр арттырар болдырының дугайын медеглепкеннер.

Рейтер агентилелиниң мурнунда дипломаттыг корреспондентизи чораан Сильвен Манжонун Лондон радиозунга чоокта чаа чугаалаан чугазы сонгу атлантика блогунда байдалды ниитизин-биле тодаргайлап турар. «НАТО-ла кол чединиче чок чорүн болза, ону болуушкуннарның мурнап каапканы болур-хүр. Ол чорук, кижилернин аразынга дүйөээнинни үндүрүтеринге болгаш хөлүн эртир улуг шүүделиг ол организацияга болун шынзыдып шыдаар ирги бе деп айтырыгны салыптарынга четчир хире күштүг болган» деп Манжо чугаалаан. Манжонун оон ынай чугаалааны болза, барыын талакы күрүнелер дайын үезинде болдунуң эвилелчизи —ССРЭ-ге улуг эвилелди тургускушаан, чемжинге амдан кирерин болгаш НАТО-ну чамдык шеригниг эвес дозу-биле чазыдар ыдыг хевирлиг аас кырында дүжүп турар-дыр. Манжонун овур-хевир кирген чугаазы-биле алырга «Линкор «НАТО» угланышкыны ындыгда эки билинмес хирезинде амдыызында чүү-даа болза эжиндирип чоруп-ла турар. Корабльдиң офицерлериниң чамдыызы харын-даа линкор эргилей берген чүве төлээде ону садыгжы судно кылыр эде кыган турар үжүрлүг деп балыткап турарлар»... «Чарышка үндезилетинген тайбың кожа-келбээ турар чорукче «Соок дайындан» шилчээни НАТО-нуң турүш байдалын дыка бергедедипкен» деп Манжо түннеп чугаалаан.

Ыныыг болза-даа, ол бүгү НАТО «саннан үштэ бижитинген» турар дээрзин айытпайн турар. Атлантика эвилели таныланып тинлени-ле берген, ыныыг болза-даа тайбының херээнге айыылдыг болдунун агрессечи характерин ол чидирбээн. Барыын талакы күрүнелер, хамыктың мурнунда АКШ «күш дөгээриниң» болгаш чепсегленишкинни эңдере бүдүрериниң политиказындан ойталавайн турар дээрзин БНО-нуң Комиссизының Алакы комитединиң чоокта чаа доозулган сессизын ышкаш НАТО-нуң париж сессизы базала көргүскен.

Барыын талакы күрүнелериниң төлөөлекчилери Алакы комитеттиң сессизынга чижээ, атомнуг чепсекти хоруурунуң талазы-биле хемчегларын ап чорудар чурумнарының дугайында мурнунда дүгүржүп чөпшээрежип алган чамдык саналдарын ойталааннар. Чепсегленишкинни кызыгаарлаарының болгаш чурумчудуп хынаарының Европа зоназын тургузарынга хамзарышкан совет саналды олар хүлээп албааннар, шынында ол саналды дөрт күрүнелерниң чазактар баштыннарының Женева чөвүлел хуралынга олар боттарын-ла илип үндүрген болгаш англи премьер-министр Иден сүмелээн турган-на болгай. Барыын талакы күрүнелер беш күрүнелерниң чепсектиг күштериниң деннелиниң талазы-биле оларның саналы-биле Совет Эвилели чөпшээрежирин билек-ле олар боттарының саналындан ойталап каапканнар.

Барыын чүкте чамдык солуннар, оларның иштинде Англияның консерватизин «Бирмингам пост» солуну Алакы комитеттиң сессизынга барыын талакы күрүнелер боттарының мурнунда илип үндүрүп турганы саналдарынган ойталап каапканнар деп миннип бижип турар.

НАТО-нуң сессизы доостуру билек-ле ол дораан АКШ-тың президентизи Эйзенхауэр америк чазак Европада болдунуң чепсектиг күштерин атомнуг чепсек-биле дериирин болгаш ыныыг чепсек-биле «НАТО талазы-биле болдунуң коштанчыларын» хандырарын күштелирер сагыштыг деп медеглээн. Ол-ла үеде АКШ-тың кампалал министри АКШ-тың кампалал министерстизунга 1956—57 чылда 36,2 млрд доллар акшаландырылганы негээн. Ол дээрге сөөлгү дөрт чылдарда эң-не улуг түн болуп турар.

АКШ «күш дөгээриниң» болгаш чепсегленишкинни эңдере-бүдүрериниң политиказының чепсээ болуп турар Сонгу атлантика эвилелиниң угланышкынын өскертирин бодавайн-даа турар. Даллестиң чугаазындан кестүп турары-биле алырга, Парижтен Вашингтонче ээп чоруп олурда ону НАТО-нуң париж сессизы чүгле чаңгыс чаа түннел кылырынче албадаан, АКШ-тың күрүне секретары «америк күрүнелериниң организациязы» деп адаары, өске сөс-биле чугаалаарга, Латин Американың чурттарынга АКШ-тың шериг болгаш экономиктиг саңдарының чепсээ кылдыр сурагжаак организацияны үлегержижек кылырын НАТО-нуң кежигүннеринге сүмелээн.

Сонгу атлантика эвилелиниң иштинде болгаш ону долгандыр калбарган болуушкуннар дыка демдеглениг болуп турар. Ол болуушкуннар АКШ-тың күрдепартаментизинден хамаарылга чокка, империалистерниң кара-туразынга чагыртпас күштер делегейде бар дээрзин ол болуушкуннар чугаалап турар. Ол күштер: тайбың кожа-келбээ турарын, улустар аразының дүшкүүлүг чорүүн чавырыдырарын чедип алыр деп улустарның тура-соруу болгаш шиитпирлик болур. Улустарның бүүрү шаап турары дайынның, кыжаныышкынның болгаш чепсегленишкинни эңдере бүдүрериниң политиказынга тутунган НАТО-нуң дүмбей карангы тургузуун төөгүлүг болуушкуннарның чорудулгазы божаңнадып турар.

А. ШАТИЛОВ.

Румынияда көдээ ажыл-агый кооперациязының санының өзүлдези

БУХАРЕСТ. Апрель айда Румынияга 880 ажыг коллективтиг чаа көдээ ажыл-агыйларны болгаш көдээ ажыл-агый эштежилгелерин тургускан турган, аңаа 26 мун ажыг тараачын өрегелер киргең. Ол айда мурнунда турган коллективтиг ажыл-агыйларга болгаш эштежилгелерге 25 мун чыгыы тараачын өрегелер киргең.

Май 1-де Румынияда 1600 мун гектар черлиг 8933 коллективтиг көдээ ажыл-агыйлар болгаш көдээ ажыл-агый эштежилгелери санатынып турган.

(СЭТА).

Албанияда транспорт хөгжүлдези

ТИРАНА. Албанияда транспортту хөгжүдеринче улуг кичээнгейни салып турар.

Чурттун административтиг болгаш ажыл-агыйжы кол-кол төптерин дүдүштуруп турар кол-кол чазалгыг оруктарны айын сөөлүндеги баштайгы чылдарда-ла катап тургускан. Сонгу болгаш Мурнуу Албанияның белик даглаглыг районнарында чаа-чаа чазалгыг оруктарны тудуп тургускулаан.

Сөөлгү чылдарга чедир-ле Албания Европада демир-орук чок карангыс чурт кылдыр санатырып турган. Ам демир-оруктар найыслал Тирана-биле Дуррес деп далай портун, Эльбасан хоорайны, а ы ышкаш чурттуң ийи эң-не улуг үлетүр черлерин — Сталин аттыг пос-таавы аргыыр комбинатты болгаш аңгы үеде тудуп турар Церикте нефть болбаазыраыр заводту харыызаптырып турар.

Далай транспортун чугулаап көрүп турар. 500 тонна чүк чүктээр моторлуг баржа хемелерни бүдүрүп үндүрүп турар Дурресте судно тудуунун верфизи ам элээн каш чылдарның дургузунда ажыыдап келген.

Чуртта транспорттуң бүгү хевирлерин сайыраткан чорук чүк сөөртүлгезин ыка улгаттырарынга чедирген. Чижээлээрге, эрткен чылын ол 1938 чылдың деннелин 15 катап ашкан.

(СЭТА).

ВДР-ге Совет Эвилелинин аъш-чем дузаламчызы

ХАНОЙ. Өртээн дедир эгитпес дузаламчыны ВДР-ге көргүзер дугайында дугуржүлга өзүгаар Совет Эвилелиниң чедирип берип турары ристиң 7030 тонна хемчээлдиг аълчеглиг болуун Рангундан Вьетнамның Демократтыг Республиказынга чедирип келген «Тарас Шевченко» деп совет параход Хайфон портунга якорун өртээн.

Кораблыын экипажы Хайфон портунга чүктү бир хүн хуусаа бетинде чедирген.

(СЭТА).

Дания биле ССРЭ аразында параход харылзаазы

КОПЕНГАГЕН. «Берлингске афтенавис» солуннун дыннадып турары болза, дайын сөөлүндеги үеде Данияның болгаш ССРЭ-нин аразында дөрт параход харылзаазы бир дугаар-ла тургустунган. «Вячеслав Молотов» деп совет параход май 11-де Копенгагендан Ленинградче чорупкан, ук параход Лондон-Копенгаген-Стокгольм-Хельсинки-Ленинградтың пассажир харылзаазының шугумун хандырар.

(СЭТА).

Дескеннер дугайында айтырыг талазы-биле индий-пакистан чөвүлел хурал

ДЕЛИ. Дели радиозунун дамчыдып турарын ёзугаар алырга эвээш национальдарнын төлөөлекчилериниң Чөөн Пакистаннан индий девискээрже массалыы-биле чорун турарын соксадыр дугайынза айтырыгның талазы-биле индий-пакистан чөвүлел хурал Даккага (Чөөн Пакистан) ийи хүннерде болган чугаалажышкыннарның сөөлүнде доозулган.

Ол чөвүлел хуралың доозулганы-биле холбаштыр чарлаан дыннадыгда чугаалап турары: ийи чурттарның болалын ёзугаар алырга, үш факторларны «идегевес чорук болгаш өске хамаатылар-биле деп эргелерин кызыгаарлаар чорук — **(редакцияның тайылбыры)** болдунар-ла хирези-биле узуткаарынга таарымчалыг базымнарны кылыры эргежок чугула, ынчаарга факторлар болза, эвээш национальдарның төлөөлекчилерин массалыы-биле шөлүүр чоруктуң чылдагаана болуп турар. Эвээш национальдарның төлөөлекчилериниң чурттап турары чурттуң чазаа оларны дээш харыысалгалыг болурун чөвүлел хуралдың киржикчилери дугурушкинзиир.

(СЭТА).

АКШ-тың чер ажыл-агый министерстводунуң медеглели

ВАШИНГТОН. АКШ-тың чер ажыл-агый министерстводунуң ынналып турары-биле алырга, бо чылын частың күштүг доктаттары алак үнүштериниң быжарын сааданып турар. Медеглелде айтып турары болза, таарымча чок болган агаарның ужурунда муруу районнар күзүн тарыыр кызыттастан когараан. Техас, Оклахома, Колорадо, Канзас болгаш Нью-Мексико штаттарның чамдык районнары элээн улуг чидириглиг болур хире болуп турар.

Чер ажыл-агый министерстводунуң медеглелин ёзугаар алырга, таарымча чок болган агаарның ужурунда көктээ болгаш тарыпаа оттар элээн когаралга таваржыр.

(СЭТА).

Америк туристерниң Москвада чедип келгени

Бөлүк америк туристер Ленинградтан Москвада май 12-де чедип келгеннер. Оларның составында 29 кижи: малчынар, тараачылар, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери. АКШ-тан келген туристер Совет Эвилелинге үш неделя иштинде чурттап, аян-чорук кылырлар. Москваның солун чаагай чүүлдери-биле олар танышжар, Харьковка, Киевке аян-чорук кылыр, колхозтарга болгаш совхозтарга баарлар.

(СЭТА).

Венгрия Турцияга электростанциялар тудуп берип турар

БУДАПЕШТ. Эрткен чылын Турцияның чазаа Турцияга гидроэлектростанция тудуушкунунуң төлевилелинге хамзарыштыр бүгү делегейге конкурс чарлаан. Венгрияның төлевилелин эң эки деп санаан, ынчангаш аңаа дүүштүр ол станцияның тудуушкуну эгелээн. Келир чылдың ортан үезинде электростанция ажыглалга кирер. Электростанцияны тударын-биле кажы Венгрия болза үзүн дурту 100 ажыг километр черге электри дамчыдыгазының шугумун тудуп бээр ужурлуг.

(СЭТА).

Кипр айтырыын тайбың шиитпирлээри дээш

(Лондонга болган митинг)

ЛОНДОН. Парлалганың дыннатканын ёзугаар алырга, Лондонда Трафальгар сеерлиниге митинг болган, ону англи эргечагыргаларның Кипрде чорудуп турар дериилээшкиннер кылырының политиказынга удурланышкынның демээ кыдыр колонияларның хосталгазы дээш шимчээшкин организастаан. Митингиге 5 мун ажыг кижи киришкен. Митингини парламентинин кежигүнү-лейборист Феннер Брокуэй даргалаан. Парламентинин кежигүннери—лейбористер, кооператив шимчээшкининиң төлөөлекчилери болгаш өске-даа ораторлар чүве чугаалаан.

Англияның чазаан бодунуң дериин политиказын эде көөрүнче кыйгырып турар резолюцияны митингинин киржикчилери хүлээп алган. Бүүрап дүжүүшкүнге чайлаш чок таваржыр ол политика бүгү делегейге Англияны бак көрдүрериге чедирип турар деп резолюцияда чугаалап турар.

(СЭТА).

Чехословакияда шпиончу организацияны сойгалап илереткени

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дыннадып турары-биле алырга, Барыын Берлинде америк разведка төвүнге удуртурган күрүнеге улур шпиончу организацияны Чехословакияның иштики херектер министерстводунуң ажылдакчылары Герман Демократтыг Республиканың айыыл чок чоруктуң организацияларының-биле кады сойгалап илереткен.

Организацияның кежигүннери шериг аэродромнарының байдалының дугайында, ужар-түүл үлетүрүүнүң болгаш камгалалдың өске-даа бүдүрүлгелериниң дугайында информациялар чыып ап турганнар.

Бүрүнеге улур ол организацияның 10 кежигүннерин Чехословакияның иштики херектер министерстводунуң ажылдакчылары тудуп алган.

(СЭТА).

Мурнуу Кореяда өртөк-үнениң аартаашкыны

ПХЕНЬЯН. Ченчже Тхэсин агентилелиниң дыннадып турары болза, Мурнуу Кореяда аъш-чем болгаш үлетүр бараанарының өртөк-үнезиниң аартаашкыны түргүлчүлеп турар. Чүгле апрель айның түргузунда ристиң өртөк-үнези 30 хуу, хөвең-саазың кылыглыг пестериниң — 10 хуу, саазының — 2,5 катап өскен. Мурнуу Кореяже сөөртүп киирип турар америк бараанарның өртөк-үнези база-ла аартап турар. Сөөлгү ийи айларда киир сөөртүр хөмүр даштың өртөк-үнези 31 хуу, соңга шилдериниң — 19 хуу, цементиниң — 11 хуу өскен.

Мурнуу Кореяда өртөк-үнениң соксаал чок аартаашкыны ажок улуг хемчээлиг шериг чарыгаларының болгаш национал үлетүрүнүң, база көдээ ажыл-агыйның суларап батканының уламынан өртээ бичелээн саазын акшаларның чүртта эңдерип көвүдээни-биле тайыбырлатынар деп БУДР-нуң парламгазы айтып турар. Мурнуу Кореяның дыннадыгларындан билдинип турары болза, шериг чарыгаларын дуглаар дээш лисынманчы чазак үнези биче саазын акшаларны бүдүрериниң оруунга киирген болгаш апрельиң чүгле ийиги чартынында 3,5 миллиард хваннарны (акшаны) саарылгага киирген болуп турар.

(СЭТА).

Суд залынган

Оорну шиитткен

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелинде чеди чыл школазының V класзынга өөренип тургаш, оор херек үүлгеткен Монгуш Сотпалакович Шылгаар-оолдуң херээн Сүт-Хөл районнуң улус суду үзүп шиитткен.

Шылгаар-оолдуң школага өөренип турган үезинде сагыпга-чуруму, өөредилгезин багай турган. Школада өөреникчилер-биле классган дашкаар ажылдың кошкаан, аданезинин оон дугайында сагыш салбас чорүүн ажыглап алгаш, Киров аттыг колхозта чеди чыл школазының башкылары Астраханова, Антонова, Расохина район төвүнге болган башкыларның январь (1956 чыл) чөвүлел хуралынга чорда оларның бажыныың шоочазын үреп киргеш, 2.719 рубльын ийик-хевин болгаш 450 рубльын Киров аттыг колхозтуң колхозчузу Самдан-оолдуң бажыныдан 37 рубль өртектиг лыжа, бир хем оорлаан. Оорлап алган хөмүн белеткел черинге дужаагаш меге ат, фамилиязга квитанция бижидип алганы судка илереэн.

Шылгаар-оол оорлап алган акшазы-биле ийик-хеп садып ап турда, оон ада-иези оглундан сонуургап айтырбаанын херектен судка өчээн. Оорлап алган чүүлдерин Шылгаар-оол черге хөп алгаш турганы тывыган.

ССРЭ-нин Дээди Советининг Президиумунуң 1947 чылдың июнь 4-теги Чарлыының бирги кезээнин 4 чүүл-биле Шылгаар-оолду 7 чылга эдип чазаар күшажыл лагерине шиитткен.

Д. ДАМДЫН.

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Великобританияның Компартиязының күүскомунуң меделели

ЛОНДОН. Гарри Поллит кадыының айдалынган хамаарыштыр, Великобританияның компартиязының чингине секретары албан-дужаалыдан халашкан деп Великобританияның компартиязының күүскому май 13-те дыннатаан. Күүском май 13-те болган хуралынга Поллитта Великобританияның компартиязының күүскомунуң даргазынга болгаш политикаг комитеттиң кежигүнүге сонгаан. Партияның күүскомунуң даргазы турган Гиллъям Галлахерни партияның президентизинге сонгаан. Партияның национал организакчызы турган Джон Голланны чингине секретарьга сонгаан.

Великобританияның компартиязының күүскомунга чагаазынга Гарри Поллиттиң бижээни болза: «Мээң кадыымның амгы байдалының дугайында эмчилерниң кылган түннели компартияның чингине секретары болуп, мээн ээлеп келгеним албан-дужаалдан мени хостаарын күүскомдан илээриндеп өске шилгээни менээ бербейн турар.

Ол албан-дужаалга мээн 27 чылдарның тургузунда турганым, менээ эң улуг алдарны көргүскени ол кылдыр санап турар мен. Ынчалзажок ам 65 харлыг мен, долу дыштың үези мээн кадыымны катап тургузар талазы-биле менээ дузалаар деп бүзүредип турза-да, чингине секретарьның албан дужаалынга холбаалыг бүгү хүлээлгелерни моон сонгаар-даа күүсеним үргүлчүлээри менээ болал чок чорук болуру менээ база билдингир».

Күүскомунуң хуралының соонда парлалгага чарлаары-биле берген медеглелде чугаалап турары болза: Поллиттиң ажылындан халажыр дээнин күүском хөөн чок хүлээп алган болгаш оон-биле кады белек үнелелди берип, чингине секретарь албан-дужаалга болдунуң турүп келген үезинин дургузунда партияның мурнунга шылгарангай ачы-хавыяалары дээш эш Поллиттке бүгү англи коммунистерниң нэмэ-биле өөрүп четиргенин илергейлеп турар.

(СЭТА).

Албаннаар бажыңнарны, чуунду төгер оңгарларны чогуур өйүнде аштаңар

Бокта, өдекте, хирде халдавырлыг аарыгларның: ижин тифинин, ижин аарынын, паратифтин, ол ышкаш кыжаның болгаш өске-даа аарыгларның микробтары бар турар.

Хир довуранка сиңиишеш, кудуктарда болгаш хөлбеңтерде сугларны хирлендирер. Довурак-биле хирленген суг массалыг аарыгны үндүрүп болур.

Албаннаар бажыңнарның шалазын хирлендирбенер. Ндикти дамчыштыр халдавырлыг хир чурттаар бажыңче дамчып болур, ынчангаш бажың иштин кургага ширбиирге довурак-биле кады аъш-чемге, савага чыпшынар болгаш ол ышкаш дүмчүк үттерин, аасты дамчыштыр кижиниң иштинче кирип болур. Бичии уруглар шала кырынга соңп чораан болуунун аскынче халдавыр кирип болур.

Бажыңнар чаны болгаш кудумчу арыг болган тудум-на, халдавырлыг аарыглар эвээш болур.

Аарыгларга удур корум-чурум дээш демисеживер.

Арыг-шевер—кадык чоруктуң үндезини.

Санитар-чырыдыышкынның Тыва область бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизинин — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда үлетүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00327 Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеткенге

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 19 СУББОТА № 101 (3554)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУПДА:

Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Моллеге болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги Кристиан Пинога алдар кылдыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинга болган өртемчи шайлалга (1 арын).

Төрөөн чурттуң тайбың тургузуушкунунга, совет улустуң чаагай чоруунга (1 арын).

Чепсегленишкиннерни дүжүрери дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ чазааның медээлел (2—3 арыннарда).

1957 чылда совет кинематография (3 арын).

С. Серенкей. — Область кадык калгалаашкынның улам даңай хөгжүдээлиг ханцыр (3 арын).

Чепсегленишкиннерни дүжүрер айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медээлелиниң даштыкыда үнелеп турары (4 арын).

Вьетнамның Улустуң Армиязының дээди командлалдыгының төлевилгелиниң үдуразыкшыкыны (4 арын).

Германи Демократтыг Республиканың ССРЭ-ге Элчизин Н. Кенигтиң медээлели (4 арын).

Ниитий түскай эртемнилгелерниң болган металлургия ажылчыннарын Совет Эвилелиниге төрөөр дугайында хүтүрүүлге (4 арын).

ССРЭ ЧАЗААНЫҢ ТӨӨГҮЛҮГ ШИИТПИРИ

ССРЭ чазааның дүүн чарлаан медээлелиниге Совет Чепсектиг Күштериниң болган чепсегленишкиннериниң санын чаа, кадчыг улуг-биле кызырарының дугайын дыңнаткан. Совет Эвилели болдунуң ол чугула, алдыңдан төөгүлүг базыңы-биле сос кырынга эвес, харын херек кырынга тайбының ёзулуг, шынчы камгалакчызы болуп турарын база дагын бүзүрүткен.

ССРЭ чазааның медээлелиниге айыткының ёзугаар алырга, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниден 1955 чылда 640 мың кижини кызырганының кырынга Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниден 1957 чылдың май 1-ге чедир хуусаның иштинде 2 миллион 200 мың кижини кызырган турар. Анаа дүүштүр 63 дивизиялары болган ГДР-ниң девискээриниге турар 30 ажыг мың кижилиг дайынчы безекторниң тараар. Совет Армиязың шериг училищелериниң чаңчылызын база тараар. Шериг-Далай Флодунуң 375 дайынчы корабльлерин ажылдатпайн аваа тургускан турар. Чепсектиг Күштериниң чепсегленишкиннерин база ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң талазы-биле шериг херегледеринге чарыгдаларны маңаа дүүштүр кызырар. Халашкан шериг албазыныгларга ажылды үлетпүрге болган кезээ ажыл-агыйга таарыштыр тыпсыл бээр.

Совет чазак бо чугула базыңы кылбышаан, чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле КНО-ның чугаалажын корудезинге турар программаны херек кырында боттандырарының херээнге идил бээрин күзээл турар. Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыг база дагын эң улуг күштерни тайбың тургузуганың херээнче утпаңдырарын күзээл турар дээрги база дагын корғузуп турар.

Совет чазак бо, Чепсектиг Күштериниң чаа улуг кызырылдазың чаңгыс талалың чуруң-биле боттандырбышаан, ол болгаш бүгү улустар-биле тайбың болган нәйралдыг чуруттаарынче чүткүп, болдунуң эң улуг күштерни тайбың тургузуганың херээнче утпаңдырарын күзээл турар дээрги база дагын корғузуп турар.

Совет чазак чепсегленишкиннерниң улуг кызырылдазың чоруттушпаан, ооң-биле кадыг, бир эвес барың талакы күрүнелер—АБШ, Англия болган Франция—боттарының талазыңдан чорудар болза, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин улам ынай кызырар дугайында айтырыгны көргүзе белеп болур. Ооң-биле кады Совет Эвилели чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле улустар аразының дугуржулгазың чарарын чедип алырын оралдашпышаан, күжленишкиннерни кошкатпас.

Совет Чепсектиг Күштериниң чаа кызырылдазың чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыгын практиктиг шиитпирээринге хөрээнге эң улуг салыңшкын кылдыр үнелеп турар бүгү улустар ССРЭ чазааның медээлелиниң чүүлдүгүүшкүн-биле уткаан.

Ынчаарга Совет чазактың медээлели чепсегленишкиннерни дүжүрериниң улуглыкчылыгының хүрээлелиниге албаңгыңының болган хөлчээшкинни болдурган. Совет Эвилелиниң чугула базыңы чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрери соксадыр дээш шимчээшкинниң чаа кедүрлүүшкүни болдурар талазы-биле дүвүрээнниң чажырар шинек оларда чок.

Совет чазак болза, Чепсектиг Күштериниң чаа улуг кызырылдазының дугайында шиитпирни хүлээп албышаан, амгы үеде тайбының күштери дыка быжыккан, олар эки организастатынган болган тайбынны үрээринин кандыг-даа оралдажышкынналарынга чогуур ойтур шавышкынны бээр талээде хөй-хөй арга хемчеглерниг болуп турар дээрзин барыңаалап турар. Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниң болуунуң тайбың күш-ажылың идегелдиг камгалаар; совет улус болган оскелда чурттарның тайбынга ынакшылыг улустары тайбың дайзынналарының чиъзенишкиннериге хамаарышпыр серемчилелин кошкатпастар.

ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң талазы-биле шериг чарыгдаларың улам ынай кызырары болган 1 миллион 200 мың совет хамаатыларның ниитиге ажыктыг тайбың күш-ажыыче ээп келири биствн Төрөөн чуртувустуң тайбың хөгжүлелиниң херээнге чаа кайгамчык улуг салыңшкын болур.

Бөгүн чарлатынган үнелелериниң көргүзүп турарын ёзугаар алырга, совет улус болдунуң чазаның шиитпиринге идил бай-ырыг чедирип турар-лыр. Ооң-биле кады совет кижилер болза, бир эвес АБШ-тың, Англияның болган Франциянның чазактары тайбыны быжыглаарынга идил бээрин шын-на сеткилинден күзээр болза, чепсектиг күштерни кызырарының херээнге Совет Эвилелиниң көргүзүп турары үлегер-чижекти эдербейн барып шыдавастар деп санап турар. Сөстер-даа эвес, үреттинел чок чугаалажылалар-даа эвес, харын практиктиг хемчеглер—бүгү улустарның боттарының чазактарынаң бо херекке маңап турар чүвези ол-дур!

(«Правданың» май 16-дагы мурнуку чүүлү).

Төрөөн чурттуң тайбың тургузуушкунунга, совет улустуң чаагай чоруунга

Кызылдың ажылчы чоннарының патриотчу көдүрлүүшкүнү

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген бүгү совет улусбиле бир дөмей Кызыл хоорайның ажылчы чоннары улус ажыл-агыйының болган культура тургузуушкунунуң бүгү-ле адырларында чедиишкинниг ажыктаң, бистиң ёзулуг камгалакчыларывыстың Коммунистиг партиязының Төвүнге Комитединиң, Министрлер Совединиң, Күрүне хөлчээшкинниң ажыл-ишчилериниң, чаагай ажылдың ветеранторларының, Ленин аттыг Кызыл Тыва хүрээлиг ажылчы-хүлүмзүрелериниң,

Чепсегледниишкин дүжүреринің дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ чазаанның медеглели

Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарның чымчаашкыны сөөлгү үеним дургузунда чедип алдынганын ам бүгүде хүлээп турар. Чоокта чаа-ла делегейнин чөрүдээлиг үскүлежиишкинин кылдыр хууда бээрин кыжанып турган дайынның одаглары өжүртүнген. Азияда болгаш Европада шинтпирлетинмээн чамдык политиктиг айтырыгларны шинтпирлеп таарыштырар талазы-биле тодаргай түнелдер чедип алдынган. Ол болза сонуургалдыг күүнелериниң аразынга чугаалажышкынналрның аргазы-биле чедип алдынган.

Сөөлгү үеде күүнелер аразында харылзаалар дыка калбарган, улуг күүнелериниң күүнө ажылдакчыларының аразында ужуражышкынналр болгаш шуут харылзаалар дагын эгелээн. Ол ужуражышкынарга улустар аразының чугула айтырыгларын, оон иштинде чөрүдээлерлигдаа айтырыгларны чугаалажып турар апарган, ангы-ангы ниитилел тургузуглуг күүнелериниң үзел-бодалдарының болгаш туруштарының дүгүржүлгалыг болурунче оруктарны дилеп тывары күштелген.

Улустар аразынга кады ажылдажылганың талалакчыларының туруштары бүгү чүрттарда быжыглып турар. Улугбиче күүнелерни болунда киришпирип, чер бөмбүрээнин чонунун хөй нүрүзүн хаара түдүп турар тайбыңның делеген зоназы тургустунган.

Ол бүгү улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырылдырарынга, тайбыңны быжыглаарынга идиг берген. Ол дээрге чүгле чазактарның ажыл-чорудулгазының түннелли эвес болдур ийин. Улустарның күштериниң өзүлдези болгаш оларның тайбынче, күүнелериниң тайбын кожахелбээ турарынче күзел-чүткүүл ол чорукка кайгамчык улуг саңдарлыг болган. Тайбың тургузуушкуннуң болгаш улустарның чаагай байдалын көлүреринің эрге-ажыктарынга таарыштыр тайбынны быжыглаар, улустар аразының кады ажылдажыгазының хөгжүдезин хандырар деп улустарның хөй-хөй күжениишкиннериниң чугула түнелли мында болуп турар.

Ынчалзажок чедип алынган чүүлге оожургаваза чогуур. Улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорук амдаа чайлатынмаан, күүнелер аразында харылзааларда эргежок чугула бүзүрежиге ам-даа тургустунмаан, а чамдык күүнелериниң агрессчи күштери тайбынның эрге-ажыктарынга өжээнишкек боттарының эрги шугумун чорударын оралдажып турар.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ынай кошкадырынче оруктa кол мөөнлек болза чепсегледниишкиннерни өндере бүдүрер чоруктуң үргүлчүлеп турары болур. Сөөлгү үеним дургузунда делегей байдалының маргылдаа чок экижиишкини чедип алынган турбуже, күүнелер үргүндүргөн чепсектиг күштерни ам-даа түлүп турар. Атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны мөөнээрги үргүлчүлевишаан. Миллион-миллион аныяк кижилерни бөө-чепсек адаанда тургускан, оларны тайбың, тургузукчу күш-ажылдан чардыктырган.

Чепсегледниишкиннерни өндере бүдүрерин үргүлчүлээринге, милитаризмин өстүрүнге саңдар хамаарылгалыг болуктер, хамыктың мурнунда бөө-чепсектi бүзүрүп турар болгаш чепсегледниишкиннерни дужаарындан аажок хөй кончаанны ап турар улуг монополиялар сонуургалдыг. Чамдык чүрттарда улуг саңдарлыг болуп турар харын шак ол агрессчи болуктер улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны улам ынай таарыштырарынга шаптыктаарын, дайынзырак хөннерни сагыштыы-биле хевээр арттырарын ам-даа оралдажып турарлар.

Делегейнин чамдык районнарынга агрессчи шериг болуглежиишкиннерин тургузары болгаш калбартыры, оскелернин девискээрлеринге шериг базаларын организастаары, шериг бюджеттерин үргүндүрери чергелиг «соок дайынның» ындыг хемчегларын үргүлчүлээри ол болуктерниң ажыл-чорудулгазы-биле холбаалыг.

Ындыг байдал улуг монополияларга дыннаныл көрбээн ажык-кончааларны хандырып берип турар болбайн аан, ынчаарга ол чорук улус массаларның амыдыралчы эргежок чугула бүзүрежиге ам-даа тургустунмаан, а чамдык күүнелериниң агрессчи күштери тайбынның эрге-ажыктарынга өжээнишкек боттарының эрги шугумун чорударын оралдажып турар.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын улам ынай кошкадырынче оруктa кол мөөнлек болза чепсегледниишкиннерни өндере бүдүрер чоруктуң үргүлчүлеп турары болур. Сөөлгү үеним дургузунда делегей байдалының маргылдаа чок экижиишкини чедип алынган турбуже, күүнелер үргүндүргөн чепсектиг күштерни ам-даа түлүп турар. Атомнуг болгаш водородтуг бомбаларны мөөнээрги үргүлчүлевишаан. Миллион-миллион аныяк кижилерни бөө-чепсек адаанда тургускан, оларны тайбың, тургузукчу күш-ажылдан чардыктырган.

Чепсегледниишкиннерни өндере бүдүрерин үргүлчүлээринге, милитаризмин өстүрүнге саңдар хамаарылгалыг болуктер, хамыктың мурнунда бөө-чепсектi бүзүрүп турар болгаш чепсегледниишкиннерни дужаарындан аажок хөй кончаанны ап турар улуг монополиялар сонуургалдыг. Чамдык чүрттарда улуг саңдарлыг болуп турар харын шак ол агрессчи болуктер улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны улам ынай таарыштырарынга дайынзырак хөннерни сагыштыы-биле хевээр арттырарын ам-даа оралдажып турарлар.

Делегейнин чамдык районнарынга агрессчи шериг болуглежиишкиннерни

Чепсеглениишкин дүжүреринің дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ чазааның медеглели

(Төнчүзү).

Бир эвес барының талакы күргүнелер—Американың Баттышкан Штаттары, Англия болган Франция—боттарының талазындан боттарының чепсектиг күштерин болгаш чепсеглениишкиннерни чогууру-биле кызырар чорукту чорудар болза, Совет чазак ССРЭ-нин Чепсектиг Күштерин улам ынай кызырар дугайында айтырыгны коорүнге белен болур.

Мынчыл хемчегларни боттандырары чепсеглениишкиннерни кызырарының бүгүнү хаара түлүп турар программазын боттандырарының оруунга чугула үе-чага болур нийик, атомнут болган водородтуг чепсектэ хорудазар дугайында айтырыгны шинтирлээрин дүргедиринге боттуг аге суурну тургузар нийик.

Совет чазак айыттыган шинтирни хүлээп албышаан, 1200 ыун совет хамаатыларыкы демобилизастаары болган ниитиге ажыктыг тайбың күш-ажылче дедир ээп киирери ССРЭ-нин улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ынай хөгжүдүрүнүң хереэнге чаа кайгамчык улуг салыышкын болур база бистиң социалистиг ниитилеливистиң чазагай хоруунга материал болган культура талазы-биле үнелиг чүүлчерни тургузарын улуу-биле көрүдеди дең чүвени барымдаалап турар.

Оон-биле кады ССРЭ-нин Бүрүне биижелиниң талазы-биле шериг чарыгдадарын улам ынай кыырары бистиң чүртүвүстүн социалистиг хөгжүдүлгэнинин, совет улустуң чазагай байдалын бедидериниң кайгамчык улуг планнарын улам-на чедиишкинниг күүседир төлээде хостаган акша-хөрөнгүлерни тайбың тургузуушкунче үгландырар арганы бээр.

Совет Чепсектиг Күштериниң болган чепсеглениишкичнерниң чаа улуг кызырылазын боттандырбышаан, Совет чазак аңгы үеде тайбының күштери дыка быжыккан, олар аең организастатынган болган тайбынны үрээринин кандыг-даа оралдажыышкыннарынга чогуур ойтур шавыышкынны бээр төлээде, хөй-хөй арга хемчегларниг дең чүвени барымдаалап турар. Оон-биле кады Совет чазак болза, Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштери бистиң улузувустуң тайбың күш-ажылын идегелдиг камгалаар болган совет кижилер база өске-даа чурттарның тайбынга ынакшылдыг улустары боттарының серемчилелин көшкатпас база тайбының болган улустар аразынга тайбың кады ажылдасқылганың хереэнге өжээнишкек күштерин чимениишкиннерине хамаарыштыр овазарымчалыг болур дээрзинге бүзүрелиң илергейлеп турар.

1956 чылдың май 14.

1957 чылда совет кинематография

ССРЭ-нин Культура министерствозунуң коллегиязының хуралынга 1957 чылда үран-чечен фильмнерни тургузарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Коллегиятың ажылынга киришкен совет уран-чүүлүн ажылдакчылары — көскү режиссер-ар, чогаалчылар, сценаристер элээн хөй солуң саналарны кииргеннер.

Былыр чылын чурттуң студиялары долу хемчээли 90 уран-чечен кино-чуруктарны бүдүрүп үнүрер. Фильмнер бүдүрериниң планында болунуң тематиказының талазы-биле чугула болган иергежидиниң талазы-биле бедик шинарлыг хөй чогаалдарны бүдүрериниң эргежок чугулазының дугайында партияның XX съездизиниң айтышкынын көргүскен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга тураскаарган фильмнерже онза кичээнгейни салып турар. Бистиң чүртүвүстүн төөгүзүнде ол алдарлыг ойга таварыштыр төөгүлүг революстуг темалардыг улуг кино-чогаалларны бүдүрер дең турар. Элээн хөй фильмнерде Коммунистиг партияның улуг баштынчызы болган Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленининң хевир-шинчизин көрүскен турар. Ол кино чуруктарның сценарийжидизегин ам Н. Погодин, А. Бек-В. Иванов, А. Корнейчук болган сонда өскелер ажылдап турарлар. Ам бадылаттынган темалардан аңгыда планга Октябрьның социалистиг Улуг революциязын алдаржыларынга эн дээре киносценарийжидизге дээш ам чуртта чоруп турар Бүгү-эвилел конкурзунуң журизинден шилип алган чогаалларны база киирген турар.

1957 чылдагы фильмнерниң үштүң ийи кезии совет кижилериниң—коммунизминиң тургузукчуларының амыдыралчуртталгазының дугайын чугаалап бээр. Ол кино-чуруктар болунуң уран-чечен шинтирлеттингенинин, жанрының, тематиказының талазы-биле хөй янзы болур. Көрүкчүлер хөй-хөй республикаларның төлээлерин, дыка хөй янзы түскай мергежилиг кижилерни экранга көөрлер. Чамдык кино чуруктарда аныық салгакчыларны — берге орукче эң-не баштап кирип турар оолдар, кыстарның характеринин тургустунарын, оларның сагыш-сеткилдерин, күзелдерин, идегелдерин көргүзеринин айтырыгны хамаарыштыр.

Ам «Мосфильм» дең кино студиязында болтар кино ажылдакчылары-биле кады «Төөгүнүң дүржулгазы» дең Георгий Димитровтуң ажыл-амыдыралының дугайында фильмни тыртырын турар. Келир чылын совет киноның ажылдакчылары боттарының даштыкы өөнүктери-биле элээн кайы кино чуруктарны бүдүрер дең турар. Иниий кинематографистер-биле кады «Афанасий Никитин» («Үш далайларның ыдыдыын бээр чорук») дең фильмни тургузар. Совет болган корей улустарның найыралынга «Чөөн чүкте дан ханазы» дең кино чурук хамаарыжыр. (М. Горький аттыг студия биле БҮДР-нүң кино студиязы кады тургускан). Польшаның, Бындаттың, Югославияның, Венгрияның, Францияның, ГФР-нин, Италияның, Норвегияның болган өске-даа чурттарның кино ажылдакчылары-биле кады кино чуруктар бүдүрериниң дугайында чугаалажышкыннар чоруп турар.

Оруе классиктериниң болган совет чогаалчыларның чогаалдарын экранчызырынче мурнундазы ышкаш улуг кичээнгейни салып турар. «Оожум Дон» дең үш серииглыг фильмни бүдүрериниң ажылы эгелээн. А. Толстойнуң «Човуланга чорук» дең трилогиязының, А. Серафимовичиниң «Демир агым» болган Б. Фединниң «Онзагай чай» дең романнарының талазы-биле болган В. Билль-Белоцерковскийниң «Далай шуурганы» дең шинзинге кино чуруктарны тургускан турар.

Бүдүрүлгениң планында онза ужуралдарның болган спорттуң кино чуруктарын, хөлүг киноларны, хөгжүмчүдүлгелиг фильмнерни бүдүрерин айыткан.

(СЭТА).

Чайгы суггарылгага белеткел

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Колхозчу тараажыларның механизаторлар биле демниг күш-ажылының түннелинде Чаа-Хөл районда Сталин аттыг колхоз тараа культураларының тарылгазын кыска үеде бедик агротехниктиг негелделер ёзугаар дооскан. Планы 1610 гектар турган, а тараазы 1715 гектар.

Эрткен чылын ол колхоз чавыс, гектардан ортумаа-биле чүгле 9 центнер үжүт алган. Партияның болган чазактың көлээ ажыл-агый ажылдакчыларынга кыйгырыын танышкаш, бо чылын тараазының гектарындан 12 центнерден күлү эвес дүжүттү остүрүп алырын колхозчулар хүлээнген. Ол соруулга күүсетинген турар.

Амгы үеде чайгы суггарылгага белеткелер чоруп турар. Белик-Хавак болган Бөк-Даш бугаларының ашталгазы доозугган, ында ниитиил-биле 26 километр черде суггат бугаларын алгыткан.

Колхозтуң ногаа ажылының бригалазы олуртулганы амгы үеде килин-не калбартып турар. Бүкүрузанын планы 60 гектар турган, а херек кырында ону 88 гектарда дөрбелчин-үзланчак арга-биле тараан.

• • •

САМАГАЛДАЙ. («Шынның» корр.).

Часкы тарылга чаагай дүжүт остүрүп алырына ажылдың чүгле эгези болур. Тес-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң тараажылары чайгы суггарылгага эки белеткенип турар.

Теректиг-Хемниң бугазы суггарылдының хөй нуруузун эдилеп турар, ында 500 ажыг гектар тараа бар. Ол буганың суг бадырарынга шаптыктыг 3,5 километр хире унуп алгыдып аштаан. Ол ышкаш 370 гектар тарылганы хандырып турар Алдыы буганың 5 километр хире унуп база алгыткан.

ЧЕР БОЛГАНДАН

«Элегес» совхозтуң саанчызы эш К. Оюн бодунга быжыглатынган инек бүргүүнден эрткен чылын 2200 литр сүттү саап алган. Бо чылын оон болүүнде 16 инектер бар, инек бүргүүнден 3 мун литр сүт алырын ол хүлээнген турган. Саанчы болунуң сөзүн ээлеп шыыаар, сезоннуң баштайгы чеди айларында инектен-не ол 1016 литр сүттү саап алган.

• • •

Тес-Хем районда Сталин аттыг колхозтуң баштаар черн колхозчуларга ай санында аванс тыпсырын чүрүмчүткен. Сөөлгү айның саналшкыны-биле 29200 рубльди берген. Оон ниитиниг эш Күрседи 660, эш Севильбаа 406, эш Шимек 332, эш Даваа 318 рубльди алганнар. Ол чорук артель бүдүрүлгезинин хөгжүдүзинге болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалынга улуг ужур-дүзалыг.

• • •

Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң тараажылары чайгы суггарылгага белеткенип турар. Эш Санчай-оолдуң звеновзу Бөрбак-Арыгдан дөрт километр дүрттүг буганы казып үндүрген, кукуруза шалгы суггат-биле хандырган. Эш Калчан-Бөктүң звеновзу Мешпек бугазын база ажыгалда киирген.

• • •

Улуг-Хем районнуң Торгалыгда чеди чыл школазының бешки, алдыгы классетарының өөренчилери биология башкызы эш Долголожкинаның удуртулгазы-биле школа чанында дүржүлге участогун белеткеп турар. Класстарга остүрген янзыбүрү чечектерден аңгыда, аңаа кукурузаны, картофельди болгаш өске-даа культураларны остүрөрлер. Аныык натуралистер болгүмүнге билип алган чүүлдерин өөренчилер практикага холбаштырып турар.

• • •

Балгазында «Революциянын чалбыыжы» колхоз кукуруза тарылгазын дөрбелчин-үзланчак арга-биле чоруүп турар. Чажылда агрегалында тракторист эш Сивпов биле машинист эш Суханов эки ажылдап турар. Бүкүрузанын шалгы үнүшке таарымчалыг, ону ажаап остүрөринге түскай звено тарылганы хынамчалыг чоруүп турар.

• • •

Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелининг хөй кадарчызы эш Дамдын-оол ол ажылында беш чыл болган. Хонунуң чаш төлүн бүрүн камгалап ап келген. Оларны планнап, ажаалдаңы эжиктеринден оон хойларының күжү чыл-бүрү семис, дүгү база кевей, чаш төлү четче болуп келген.

Бо чылын төрөөн 305 хойларындан 320 каракуль уксалыг хураганнарны меңги өрүктүрүп турар. Шөөр малга таарымчалыг кадар оъттуг Ак-Даш деп черде чазаанда хонуп алган. Оон кадалында хойларының кеңгилдези эки хүр чыл ашкан.

К. ДАЖЫ.

• • •

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң эш Доржу бригадирлээн шөөр мал фермазында төрөөн 1162 өшкүлерден 1195 баш анайларны меңги камгалап алган. Малчыннар эштер М. Артаа 262 өшкүлеп 270 анайны, М. Килик 336 өшкүлеп 348 анайны бүрүн камгалап алганнар.

Чайгы үеде малдың күжүн семиртип алыры-биле колхоз бо чайын Чаа-Хөл бажы, Кара-Суг, Кара-Тыт болган Божай-Бажының оъттуг, суглуг чайлагларынче үнерин планнаан.

С. СОТНАМ.

ЭМЧИ

Эмчи деп сөс адаарынга
Эптиг-даа сөс, экн-даа сөс.
Эмчи кижи улус чонга
Эргим ынак, хүндүткелдир.

Хар дег аккыр халат кеткеп
Катырыызаан өөлдек эмчи
Тамараны бистиң сууда
Танывастар кайын турар.

Аарыгларга алыспас дээш
Арыг-шевер сагыш чор дең
Эмчивистең чагыг чокка
Эминелгелең үнгеннер чок.

Калык, хөлүг чурталга дээш
Харан чокка күжүн салыы,
Эмнеп, чагып сөглээр боорга
Эмчивисти хүндүлээр бис.

В. МӨНГУШ.

Өөрүп четирдим

Мээң уруум божуп шыдавайн бергедей бээрге, Сүт-Хөлүң район эмнелгезинге чедире берген мен. Уругну коорүнге ырынай бергедей берген — өлүмден чайлаар аргазы чок хире апарган.

Безер эмчи Николай Васильевич Сизых аьди ааралаа уруумну шинчип көргеш:

— Операция кылыр апарган-дыр. Оон башка берге-дир—дээш, мени үндүрүтүү.

Эртенинге эмчи чанынга чедип келгеримге «Уруун божупту» деп сестралар мени кый дидилер. Оон эмчиге чеде бээрим-ге:

— Уруун божупкан, үлевее кады чанар силер. Харын-даа эрте экелгенинг эки болган-дыр. Озалдаан болза ат болур нийик. Нарын кезиниикин кылып тургаш ниитинде уруун ужулдувус — деп эмчи тайыырлап берди. Мен көрөөш артында чугаалаар чүве тыпшайн харлыга берген мен.

Николай Васильевич мээң уруумну өлүмден ынчаар кангалап алган.

Мен ам 58 харлыг мен. Кырган назыным ниитиниг божуп шыдавастай бээр таварылгаларны көрүп-даа чораан мен. Мындыг божуушкунга таварышканнар шаанда олчаан өлүп чораан.

Ам эртенинң күштүүн херек кырынга көргеш, мындыг эртемнн арат чонга бараан болдуруп, Николай Васильевич ышкаш кижилерни Коммунистиг партияга, Совет чазаанга чүректи-ин хамыымдаң өөрүп четиргенимнин илередип тур мен.

О. ТООРУКАЙ,
Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң бажыңчы.

Эмненикчилерниң сөзү

Балгазында туберкулез санаторийинге областтың кайы-даа районнарындан аарыг кижилер ээп эминедип, боттарының аарыындан сегип турар. Ол чер чыл бүрүле чүс-чүс кижилерни хүлээп ап, эмнеп, лыштандырып турар. Аңаа эминедип, лыштанып турган кижилер санаторийнин эмчилериниң болган ажылдакчыларының ажаалгазынга, сагыш салышкынынга улуу-биле ханганын илередип турарлар.

Санаторийниң сөөк туберкулезу эмнээр салбыры сөөлгү чылдарда өөрге, мөөн сөөгү үштүнган, мунчураан хөй кижилерни кадык кылыр эмнеп эжирткен. Чижээ, Эрзин районнуң ортумак школазының сески класының өөреникчизи Зина Санмаа 1953 чылда буду бастынмастап, өөрге, мойну аълбестеп ааралаң, санаторийге келген. 3. Санмаа санаторийге эминеткеш, ам бодунуң өөредилгезин улам чылап болур арганыг болган. Комсомолчу З. Санмаа оон чоруурда ынча деп медеглээн:

—Мен бо аар-берге аарыгнын башталгы үезинде бөгүнгү дег менээ ынчыг өөрүшкүлүг хүн болу бээрин бодавайн чораан мен.

Ам ол хүннерни бодаарынга бир-ле корүнүчүг дүннер дег болатынар-дыр.

Мээң аас-кежиимни, келир үемни эгиндп берген эмчилерим Кучеровка болган Караккайга улуу-биле өөрүп четиргенимнин илередип тур мен.

Ынчыг чылыг сөстерни аңаа эмненип турганнарын хөйүү ынналап болур.

Балгазын санаторийн областтың чугула эминелге албан чери болуп турар.

Ч. МААДЫР-ООЛ,
Таңды районнан.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ,
Өөрү районнан.

Ч. ОЧУР,
Эрзин районнан.

Үлегер көргүзер ужурлуг

Чонунуң эминелге ханырылгазын, медицина ажылдакчыларын белетеп, оларның ажылын чүгле эгези болур. Тес-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң тараажылары чайгы суггарылгага эки белеткенип турар.

Амгы үеде чайгы суггарылгага белеткелер чоруп турар. Белик-Хавак болган Бөк-Даш бугаларының ашталгазы доозугган, ында ниитиил-биле 26 километр черде суггат бугаларын алгыткан.

Колхозтуң ногаа ажылының бригалазы олуртулганы амгы үеде килин-не калбартып турар. Бүкүрузанын планы 60 гектар турган, а херек кырында ону 88 гектарда дөрбелчин-үзланчак арга-биле тараан.

• • •

САМАГАЛДАЙ. («Шынның» корр.).

Часкы тарылга чаагай дүжүт остүрүп алырына ажылдың чүгле эгези болур. Тес-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң тараажылары чайгы суггарылгага эки белеткенип турар.

Теректиг-Хемниң бугазы суггарылдының хөй нуруузун эдилеп турар, ында 500 ажыг гектар тараа бар. Ол буганың суг бадырарынга шаптыктыг 3,5 километр хире унуп алгыдып аштаан. Ол ышкаш 370 гектар тарылганы хандырып турар Алдыы буганың 5 километр хире унуп база алгыткан.

Область кадык камгалалының улам ынай хөгжүлдезин хандырар

Совет кижилерниң кадыын камгалаар дугайында Коммунистиг партияның болган Совет чазактың улуг сагыш салыышкынының ачызында Тывала кадык камгалалының херээ чедиишкинниг хогжүп турар.

Эрткен беш чылдың дургузунда областтың кадык камгалалының органнары, медицина ажылдакчылары чоннуң кадык камгалалының талазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип алган. Кадык камгалалынга күргүнелеп хөй түнүг акша-хөрөнгини үндүрүп берип турар. 1955 чылда кадык камгалалынга 27 миллион рубль бергиниг, а 1956 чылда 32 миллион 480 мун рубль төлевилетингеп.

Ол чорук эминелге-профилактиктиг болган уруглар албан черлериниң санын, ыныс орунарының санын остүрөр арганы берип турар. Тускайжытынган диспансерлер ажыттынган. Областтың эминелге-санитар албан черлериндө ажылдап турар эмчилериниң болган ортумак артемниг медицина ажылдакчыларының саны чыл бүрүле-ле өзүп турар. Сөөлгү чылдарда медицина талазы-биле национал кадрларны белеткээр дугайында элээн хемчегер салынган. 1955 чылда Красноярскиниң медицина институдун эштер Б. Балычий-оол болган О. Дамбу доосканы, ам эминелгелер эргелекчилеп, эминелге-профилактика болган санитар-чыргыышкыл талазы-биле улуг ажылды чорулуп турарлар.

Кызылдың медицина училищезин он чылларның дургузунда хөй санныг фельшерлерни, акушеркаларны болган медицина сестраларын өөредип үндүрген, олар ам бистиң эминелгелеривисте, уруглар албан черлеринде, тускайжытыган диспансерлерде чедиишкинниг ажылдап турар.

Эрткен чылын чуртта медицинаның дээди өөредилге черлеринче (Москваже, Красноярскиже, Иркускиже) ортумак школа дооскан 19 тыва оолдар, кыстарны өөредип чоруткан. Кызылдың медицина училищезинде 60 кижини хүлээп алган, оларның аразында 22 тывалар бар. Бо чылын 12 кижи чуртту дээди медицина өөредилге черлеринче чоруур.

Бистиң медицина ажылдакчыларывыстың хөй нуруузу ак-сеткилдиг, кызымак чүткүлүг ажылдап турар. Эрзин районда эмчи А. Намзова, Кызыл эминелгезинде А. Заходякин, А. Сурикова, ортумак артемниг медицина ажылдакчыларындан Таңды районнуң Ленин аттыг колхозта Л. Соң, Чөөн-Хемчик районда Филипенко Белбейге уруглар эминелгезинин кол эмчизи М. Третьякова олар ажылчы чоннарның хүндүткелин чаалап алганнар.

Бистиң областың кадык камгалалының органнарының болган эминелге-профилактиктиг албан черлериниң ажылында улуг четпестер болган частырыглар барын демдеглевейн барын болбас. Ол чорук чоннуң медицина ханырылгазынга болунуң сагыларын халдадып турар.

Чамдык медицина ажылдакчылары боттарының идей-политиктиг деңнелин болган түскай мергежилин бедидер талазы-биле четпес ажылдап турар. Оон түннелинде олар ажылга харысалга чок чорукту болган аарыг кижилерни тоовас чорукту болдуруп турар. Чижээ, Тес-Хем районнуң кадык камгалал кылдызының эргелекчизи эмчи В. Пенчуков кадык камгалалының органнарын болган медицина кадрларын удуртуруп хандырбайн, чурум чок чоруктар кылып тургапы-биле ажылынан дүжүттеккен. Арыг-Узуунуң участок эминелгезиниң эргелекчизи эш Сипрнова бодунуң албан хүлээлгезинге аксеткилдиг эвес болуп турар.

Бай-Тайганың райсанэпидстанциязының кол эмчизи Шалыков болган Кызыл эминелгезинин фельшери Соколов ажылга харысалга чобтанып, үргүлүү арагалаар чоруу-биле ажылдан үндүрткеннер. Бергелерден корткан эмчилер Уколовтар болган Решетниковтар ажылын катган Тывадан чорутканнар.

Үстүнде айыткан фактылар болза, медицина ажылдакчыларының аразында политикижицилге ажылын күүдеңнелде туруп турарын хереченлеп турар. Бо талазы-биле бирги ээлчегде кадык камгалал кылдызының удуртукчулары бурууглуг дең чүвени миннир херек. Оон-биле кады чер-чернин партия, совет организациялары эминелге албан черлериниң ажылын четпес удуртуп, медицина ажылдакчыларының ортузунга политикижицилгелиг ажылды кошкак чорулуп турарын база демдеглээр херек.

Партияның XX съездизи бистиң чурттуң кадык камгалалының органнарының, эминелге-профилактиктиг болган уруглар албан черлериниң мурнунга улуг болган харысалгалыг соруулганы салган. Ол болза чоннуң медицина ханырылгазын улам ынай экижидер, кадыкшыдыганның калбак хемчегларын боттандырар талазы-биле соруулгалар болур.

Алдыгы беш чылда бистиң областа эминелге-профилактиктиг, уруглар болган эчи-санитар албан черлериниң биче эвес хемчээлдиг тулуг ажылдары чорутунар. Кызыл хоорайга 200 орунныг область эминелгезинин, областың 75 орунныг туберкулезка улуг диспансеризинин болган 110 орунныг уруглар яслизинин тулуу эгелээр.

Бо чылын Сарыг-Септе болган Сүг-Аксынга инфекциялиг корпустарының тулуу эгелээн, Бай-Тайганың район эминелгезинин тулуун доозар. 1957 чылда Чаланда болган Туран хоорайларга инфекциялиг корпустарның тулуу кордүнген.

Алдыгы беш чылдың бирги чылында Самагалдайга, Кызыл-Мажалыкка, Хандагайтыга болган Сүг-Аксынга район аптекаларының бажыннарын чедир тудар. Колхозтарга божулга бажыннары болган уруглар яслилери тудар талазы-биле Чөөн-Хемчик болган Эрзин районнарның дүржүлгазын областтың өске районнарынга нептередири эргежок чугула. Чүге дээш алдыгы беш чылдың төнчүзүнде бүгү колхозтар, совхозтар болган МТС-тер херээженнер божуур бажыннарлыг болган уруглар яслилерлиг болур ужурлуг.

Областың кадык камгалал кылдызы алдыгы беш чылда улуг организастыг ажылларны болган кадыкшыдыга хемчегларын чорудар. Ол хемчеглер эминелгелернин, медицина пунктуларының, уруглар албан черлериниң ажылын экижидип, аарыыр болган өлүр чорукту, ылангыя бир хар чалыр бичии уруглардың өлүр чоруун уулуу-биле кызырар арганы бээр.

Бай-Тайга, Эрзин, Өөрү чижектиг районнарга хирургиял салбырларын ажылар болган рентген аппараттарын тургузар. Халдавырлыг аарыгларга улуг санитар ажылларын чедиишкинниг чорулары-биле Тес-Хем, Таңды болган Барыын-Хемчик районнарга санэпидстанцияларны тургузар.

Бо беш чылда Тываның Үш-Белдир, Тарые аржааннарын болган малгажы-биле эминээр хелдерин ажыглаары эгелээр. Ол аржаан сутлар янзы-бүрү аарыгларны эмнээринге улуг ажыктыг болуп турар.

Эминелге ажылдакчыларының күжениишкини чоннуң ортузунга санитар культураны калбартырынче үгланган турар ужурлуг. Ол соруулга-биле чоннуң ортузунга лекцияларны, беседаларны калбартып, тыва дылга санитар-чыргыышкын талазы-биле брошюраларны, көргүзелиг чүүлдерни, плакаттарны үндүрер, эмчилер болган ортумак артемниг медицина ажылдакчыларын парлалга болган радио дамчыштыр тайылбыр ажылын үргүлчү чорудуп, санитар кино-чуруктарын көргүзерин организастаары аргежок чугула.

Чурттакчылыг черлерге, үлетпүр бүдүрүлгелериниң цехтеринге, девискээрнинге, ниитн чемненилге черлеринге, магазиннерге арыг-шеверни сагыыр чуруумну шынгыыдыры — медицина ажылдакчыларының чугула хүлээлгези болур.

Көдээ чонга медицинаның бедик мергежилиг дузалакчызын көргүзер соруулгабиле областың кадык камгалал кылдызының кол-кол түскай эртемнигнерни болган область эминелгезинин мергежилиг эмчилерни районнарже, МТС-терже, совхозтарже болган колхозтарже план бүдүүлгээ үргүлчү үндүрер херек.

Туберкулез, брученлез, шаар аарыгларны шинчип илередирин чоокку чылларда доозар соруулга салдынып турар. Ол шинчилгеден илерээн аарыг кижилерни түскайжытыкан эминелге черлеринге-даа, эминелгенин ниити черлеринге-даа шудургу эминээрин организастаар ужурлуг. Чоокку чылларда шаар аарыгларны бүрүн үзүткээры болган туберкулез аарыгдан аарыыр чорукту дыка эвээжедири — областың кадык камгалал органнарының болган бүгү медицина ажылдакчыларының эң чугула соруулгаларының бирээзи болур.

Эминелге ажылдакчылары боттарының хүндүлүг болган харысалгалыг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеидир төлээде, олар СЭКП-нин XX съездизиниң төөгүлүг шинтирлерин ханызы-биле өөренир, боттарының теоретиктиг билиин болган практиктиг мергежилин беллер ээш үргүлчү ажылдаар ужурлуг.

Коммунистиг партияның XX съездизи кадык камгалалының талазы-биле кол кичээнгейни профилактиктиг айтырыгларже үгландырарын айыткан. Бо чугула соруулганы чедиишкинниг күүсеидирге кадык камгалалының органнары, бүгү эминелге ажылдакчылары хөй-ниитинге, чоннуң калбак киржигези чокка кандыг-даа хемчеглер чедиишкинниг күүсеткиниес дең чүвени ханызы-биле билир херек. Бо ажылга Кызыл Крест ниитилелдери чугула ролду ойнаар. Олар профилактиктиг хемчеглерни болган санитар культураның пропагандазын чорударынга кадык камгалалының органнарынга дузалаар хүлээлгелиг.

Эминелге-профилактиктиг албан черлериниң болган медицина ханырылгазының ажылын экижидер соруулга-биле бүгү эминелгелерге, амбулаторияларга, диспансерлерге, божулга бажыннарынга болган уруглар албан черлериниге активтиг дузалакчызы-биле дузалаар чөвүлелдерни тургузар ужурлуг бис. Дузалаар чөвүлелдер болза эминелге албан черлериниң тулуун болган сентелгезин чогуур өйүнде чорударынче, аъш-чем продуктулары-биле ханырарынче, чеминшын организастаарын контрольдаарынче, эминелгелерге аарыг кижилерни, уруглар албан черлериниге уругларны ажаарын экижидериниче болган өске-даа хемчеглерже кол кичээнгейни үгландырар хүлээлгелиг. Хөй-ниитиниң санитар төлээлекчилериниң ажылын база идевкейжидери эргежок шугула.

Кадык камгалалының органнарының болган албан черлериниң удуртукчулары чер-чер Советтериниң дөктаамал комиссиялары-биле харылзааны быжыглап, оларның дузалакчызы-биле эминелге-профилактиктиг болган санитар хемчеглерни хоорайларга болган көдээге боттандырарын чедип алыр ужурлуг.

Бистиң чуртувуста эминелге ажылдакчылары улустуң сагыш салыышкыны-биле, кичээнгейн-биле болган ынакшылыбыле хүрээлеткен.

Совет кижилериниң — коммунизм тургузукчуларының кадыының дугайында сагыш салыышкын эминелге ажылдакчыларының ээ хүндүлүг хүлээлгези болур.

С. СЕРЕККЕЙ,
областың кадык камгалал кылдызының эргелекчизи.

Чепсегленииишкиннерни дүжүрер айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин даштыкыда үнелеп турары

АНГЛИЯ

ЛОНДОН, май 15. Чепсегленииишкиннерни дүжүрер айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглели англи парламентиниң кичээнгейиниң төвүнде турар. «Таймс», «Ньюс кроникл», «Дейли геральд», «Дейли уоркер» болган өске-даа солуннар бо дугайында дыңнадыгны көскү черлериниде парлап, ылаңгыя ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң санынган 1 млн. 200 муң кижини кызырар дугайында Совет чазактың доктаалынче көл кичээнгейни салып турар. Совет чазактың бо шинтпирни солуннар эгелериниде онзалап демдеглеп турар. Чижээлээрге, «Дейли геральд» солун бүгү арында «Россия бодунун чепсектиг күштерин кызырып турар» деп эгелерни берген.

Бо солуннар ССРЭ-ниң чазааның медеглелинден делгерентей допчуулдарны парлап, медеглелин: бир эвес барыын талакы күрүнелер боттарының чепсектиг күштерин болган чепсегленииишкиннерни чогуурур-биле кызырар чоруктү боттарының талазыңдан чорудар болза, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин улам ынай кызырар дугайында айтырыгны көөрүнге Совет чазак белен деп чугаалап турар черин онза демдеглеп турар.

Совет чазактың Чепсектиг Күштерден 1 млн. 200 муң кижини кызырар дугайында шинтпирин Лондон радиозу дамчыткаш, бо дээрге, соолгу үеним дүргүзүнда Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниң ийиги кызырылдазы деп чүвени сагындырган.

«Дейли уоркер» солуннуң бижээни болза: «Совет Эвилели бо сорук кинрикчи үлегерин көргүскеш, бир эвес Англия, Франция болган Америка тайбыңны быжыглаарын херек кырында күзеп турар болза, бо оруктан барыыннар дээш оларны кыйгыргаңы ол. Бүгү делегейге айыыл болуп турар чепсекти, тодаргайларга, атомнуг болган водороттуг бомбаларны эң дүрген хоруглаарынга бо чорук «боттуг эге сууларны» тургузар ийик деп Совет Эвилели медеглеп турар-дыр. Херек кырында ССРЭ биске чарыштың эң эки хевирин, тодаргайларга, бүгүнниги тайбыңны хандырар дээш чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң херээнге чаруштыг бистерге саналдаан, ону түгле эки болаар херек».

Чепсектиг Күштерни кызырар дугайынга Совет чазактың юктаалы англи парлалганың чамдык органнарының сеткилинге таарышпаан, түге дээрге, ол органнар улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынга сонуургал чок болгаш чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайында чугаалажыышкыннарны чепсегленииишкиннерни эндере бүүрер чорукту чааң-чажырарынга чылдык кылыр аргалардың аразында төп черни ээлеп турар.

Оон-биле кады совет медеглелин чогум алыс утказын талагаалап көргүзери ол солуннарның ажыдакчыларынга берге болуп турар, оон үжүрүнде олар ССРЭ-ниң чазааның чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгга: хоозуң сөстерден ажыл-херекче шилчиир деп ёзулуг бодалдарының дугайын ыытавайн, Совет Эвилелиниң шинтпиринге хамаарыштыр янзы-бүрү хевирнин «тайылбырларын» дилеп тураалар. Чижек кылдыр көргүзерге, «Дейли телеграф энд Морнинг пост» солун «чылдак» көдүрүп турар, ону ёзугаар алыр болза, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин кызырар дугайында шинтпиринің чылдагааны түл дээрге, Совет чазак «атомнуг армияны гургузарының чаа концепциязынга дүүштүр болуунуң Чепсектиг Күштерин элээн тырын кылыр бодап турар» аянныг болуп турар дээни ол ышкажыл.

Рейтер агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, «Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштеринден 1 млн. 200 муң кижини кызырар дугайында совет медеглелге» Англияның даштыкы херектер министерстводу байыр чедирген болуп турар.

ЛОНДОН, май 15. Делегей байдалы өскерилген түрбүже, НАТО-нуң шериг чазыгдалдарының деңнели ам-даа бедик болуп турарынче чазактың кичээнгейин элээн хөй лейбористер общиналар палатазынга май 14-те айтырыглар салылдазының үезинде үгландырган. Оон-биле холбаштыр олар шериг чарыгдалдарын кызырарын негээннер.

Даштыкы херектер талазы-биле күрүне министри Наттинг болуунуң харыызынга: НАТО-нуң төвүлели чоокта чаа Парижке болган сессиязынга эрткен чылдың декабрьда төвүлелдиң доктаатканы чарыгдалдарны эде көрбээн деп медеглээн.

НАТО-нуң шериг чарыгдалдарын эде көөрүнүң үези келген деп лейборист Б. Янгер медеглээн. Э. Шинуэлл шериг байдалын эде үнелеп көөрүн негээн, а Эмрис Хьюз делегей байдалынга болган өскерилишкиннерже кичээнгейин үгландыргаш, Черчилльдиң Аахенге кылган чугаазы чазактың бодалын илергейлеп турар бе деп айтырган. Наттинг ол айтырыга харыы бербээн.

ИНДИЯ

ДЕЛИ, май 15. Чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайынга айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин индий солуннарның чарлааны даштыкы дыңнаыгларының аразында төп черни ээлеп турар.

«Хиндустан стандард» солун Совет чазактың медеглелин бирги арынның ан-не өскү черинде; «Совет Чепсектиг Күштерниң улуг кызырылдазы. Чепсегленииишкиннерни кызырарынче чаа бзым, 63 дивизияларны тарадыр» деп улуг эгелерниң аразында парлаан.

«Таймс оф индиа» солун совет медеглеге хамаарыштыр: «Россия 1 миллион 200 муң кижини демобилизастап турар. Чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң херээнге чаа салыышкын» деп улуг эгелерниг түүлдерни парлаан.

ПОЛЬША

ВАРШАВА, май 15. «Трибуна люду», «Голос працы», «Жице Варшавы», «Жолнеж вольности» болгаш Польшаның өске-даа төп солуннары чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайынга айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин бирги арыннарында көскү улуг эгелерниң аразында парлап, Совет чазактың чаа базыны улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чоруктарны улам ынай кошкадырының херээнге салыышкын болур дээрзин онзалап демдеглээн.

«Трибуна люду» солун: «Совет Эвилели болуунуң Чепсектиг Күштериниң 1957 чылдың май 1-ге чедир 1 миллион 200 муң кижини кызырар» деп эгелиг түүлү бижээн. «Жице Варшавы» солун медеглелди «чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң болгаш тайбыныы хандырарының херээнге салыышкын» деп эгениң аразында парлаан.

«Трибуна люду» солун болуунуң тайбыңдырларында бо шинтпирни тайбыныың эрге-ажыктарынга чаа чугула базыга кылдыр үнелеп турар.

РУМЫНИЯ

БУХАРЕСТ, май 15. Чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайынга айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин бөгүн Румыняның бүгү-ле төп солуннары көскү черлериниде парлаан. Бо медеглелге солуннар болза Совет чазактың ол актызы чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң айтырыын шинтпирлээринге, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырының болгаш тайбыныы хандырарының херээнге чугула салыышкын болуп турар дээрзин демдеглеп турар эгелерни берген.

ЮГОСЛАВИЯ

БЕЛГРАД, май 15. Чепсегленииишкиннерни дүжүрер дугайынга айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин Югославияның «Борба» болгаш «Политика» солуннары боттарының Москвада корреспондентилериниден алдынган тайылбыр ёзугаар бирги арыннарында улуг эгелерниң аразында парлап турар. «Борба» солун медеглелдин: Совет Чепсектиг Күштериниң эолчеглиг кызырылдазын чорудар деп шинтпир чепсегленииишкиннерни дүжүрериниң болгаш тайбыныы хандырарының херээнге чаа салыышкынны киирер күзел-биле, а ол ышкаш Совет Эвилелинде тайбын ажыл-агыл болгаш культура тургузуушкунунга ээне таарымчалыг байдалдарны тургузар чүткүл-биле болдунган деп чугаалап турар черин онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республиканың ССРЭ-де элчини И. Кенигтиң медеглели

БЕРЛИН, Май 14 (СЭТА). ССРЭ-ден Германияже герман хамаатыларны дедир чандырарының дугайында айтырыгның талазы-биле Герман Федеративтиг Республиканың Совет Эвилелиниң нотазы-биле холбаштыр АДН-ниң корреспондентизиниң айтырыгларынга ГДР-ниң Москвада элчини Иоганнес Кенигтиң харыыларын «Нейес дейчланд» солун парлаан.

ГДР-ниң чазаа ССРЭ-ден герман хамаатыларны элээн каш чылларның дургузунда дедир чандырып ап келген деп ап Кениг медеглелинге демдеглээн. ГДР-ниң Москвада Элчин черинің дузаламчызы-биле Германияның ийи кезээнче дыка хөй санныг герман хамаатыларны чандырып чоруткан. Чижээ, 1956 чылда ГДР-же 358 кижини, Барыын-Германияже — 160 кижини чандырып чоруткан. Оон-биле чергелештир ГДР-ниң Элчин чери Германияның туттурган шериг албанныгларын чуртунче дедир чандырарынга деткимчелин көргүскен. Ол фактыларны Федеративтиг Республиканың чазаанын өнедиин ыыттавайн турары чугаажок.

Германияже көөр күзелдиин илередип турар немец национал кижилерден билдириишкиннерниң Москвада ГДР-ниң Элчин черинге кирери үргүлчүлеп турар. Оларның аразында гитлержи хоойлуга үнүезээш 1939—45 чылларда Герман хамаатылары болур эргени алган кижилер эвээш эвес. Ынчыг болза-даа, хамааты кыдыр күзээп алыр дугайында фашист хоойлуар чуртунче дедир ээп чанарының эрге-хемчээл үнүезинин болуп шыдавас.

Ол хоойлуларны хүзээп көөр чорук ажелдиин болгаш күүүлелдиң нацисчи политиказын чөп кылдыр санаану ол апаар. Ол гитлержи хоойлуларны Федеративтиг Республиканың эрге-чагыргаларының күштүг кылдыр чарлап база оларга даянып турары хомуланчыт-дыр. Ол гитлержи хоойлуларны Герман Демократтыг Республиканың Элчин черинің үлүртүлга болдуруп шыдавазы чалгаар-ла билдингир болуп турар. Ынчалзажок хоойлу талазы-биле герман хамаатылар болбайн турар-даа болза, ГДР-же көжеринге кандыг-бир үндезиннерлиг болуп турар немец националдыг ынчыг кижилерден билдириишкиннерни Герман Демократтыг Республиканың Элчин чери хүзээп ап турар. Ынчыг кижилерниң көжүп үнериниң дугайында билдириишкиннерни көөрүнге беленин Совет чазактың чаагай сеткил-биле көөр апаар.

Герман хамаатыларны чуртунче дедир чандырарының дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың нотазы Германияның Федеративтиг Республиказы-биле эки харылзааларны тургузарынга ССРЭ-ниң беленинин дугайын хереченлеп турар болгаш ацаа ГДР сеткилиниң алмызынган байыр чедирип турар деп И. Кениг түүнелинге онзалап демдеглээн.

Индияның Коммунистиг партиязының удуртукчузунуң чугаазы

ДЕЛИ. «Санди стандарт» солуннуң дыңнадып турары-биле алырга, Индияның Коммунистиг партиязының Төп комитединиң чингине секретары Афжой Гхош кодээ суур Кханарга (Бихар штат) болган митингиге түүе чугаалаан. Коммунистиг партия Азияга болгаш Африкага агрессечи империалистиг политиканың бүгү-ле хевирлеринге удур кампаниязын күштелдирер деп медеглээн. Ол ышкаш Коммунистиг партия Индия биле социалистиг чурттарның аразында садыгны, культура болгаш социал харылзааларын калбартырын деткинир. Гхош Индияның ажылчы чоннарының ажылының болгаш амыралчуртталгазының байдалдарының айтырыгларының талазы-биле база түүе чугаалаан.

«Таймс оф Индиа» солуннуң дыңнадып турары болза, Индияның Коммунистиг партиязының түе черде салбырының органнастааны Виджаяа-Вадага болган митингиге Компартияның Төп комитединиң кежигүнү П. Ч. Джоши түүе чугаалаан. Коммунистиг партия чазактың ийиги беш чыл планын, бир тээ ол планы чурттуу үлетпүрүүлерин көрүп турар болганда, деткинир деп шинтпирлээн деп Джоши медеглээн. Планны чедиишкинниг күүсеедир чорук чурттуң экономиказын калыкшыдар, массаларның амыралчуртталгазының деннелин белиндер деп Джоши чугаалаан. Күрүне секторунда аар-үлетпүрүү хөгжүдүрүнүң дугайында планда саналды байырлавышаан, Джоши ол хемчеглер хүү секторларның кырында ажыктыг контрольду тургузар арганы чазакка бээр деп медеглээн.

Европаның социалистиг чурттарының болгаш Бындтың Индия-биле аразында харылзааларынга болган төөгүлүг бурунгаарлаашкынны Джоши байырлап турган. Социалистиг чурттар-биле кады-ажылдажылга Индияның национал эрге-ажыктарынга тааржып турар деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

Антони Иденниң чугаазы

ЛОНДОН. Петреле шотланд юнионистерниң хуралынга майның 11-де түүе чугаалаан, премьер-министр Антони Иден Англияның иштики политиктиг айтырыгларынга болгаш улустар аразының харылзааларының айтырыгларынга доктааган.

Премьер-министр онза кичээнгейни Англияның төлевир балансызының айтырыынче үгландырган. «Херек болза, бистин стерлингтиг зонага банкирлер болур үжүрлүг ролювуска бистин алдын болгаш доллар курлавырларывыс ам-даа хөлүү эртир эвээш болуп турарыпла-дыр» деп ол медеглээн.

Чурттуң төлевир балансызын экижилерде англи экспорттуу улам калбартырының улуг ужур-дузалыын демдеглевишаан, Иден иштики хереглерли кызырарынче болгаш бүдүрүп үндүрүүшкүнүү улам калбартырынче кыйгырган. «Бистин төлевир балансывыстың болгаш садыг балансывыстың байдалы ам шору экижээн, ынчыг болза-даа ынчыг-ла чедимчелиг эки эвес болуп турар» деп Иден чугаалаан.

Ам бар турар бергелерни чазак ажыл эртип шыдаптар боор дээрзинге идегелиг илередипишаан, Иден мынча деп уламчылап чугаалаан:

«Ынчыг болза-даа, ол дээрге чазактың ажылының түгле чамдыызы-дыр. Бүгүнниггиниң тайбыңын камгалаарынга бистин роль ойнаарывыс дээрге — ол бүгүден ыракта чугула ажыл болур. Чүге дээрге ол чоокка эске бүгү-ле күжениишкиннер түнел чок болур».

Оон-биле холбаштыр Иден ССРЭ-нин Министрлер Төвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиниың болгаш ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущевтуң Англияга чоокта чаа чорааныга доктаап түүе чугаалаан.

«Чоокта чаа мээң чалзаным ёзугаар совет удуртукчулар Англияга чорааннар. Ол чоокта чаа чоруктуң болганыга мен хүн келген түүлүм-на улам улуг өөрүшкүлүг болуп турар чүвени илередип, премьер-министрлер дээрге кошкак чорукту илереткени ол эвес.... Чамдык күрүнелер-биле чугаалажылгалар чорударын оралдажырын безин шын эвес болгаш хоралыг бодалдың чоруу кылдыр санап чоруур кижилер бар дээрзин мен билир мен. Мен олар-биле чөпшээрешпес мен. Ядролуг дайынга бот-боттарын үлүр-дедир үлүткажырын эвес, а боттуң амыралының хевиринге догуннавышаан, чурттаар аргалыг болуруи ханзырары-биле чүнү кылып шыдаарын доктаадып алырын оралдажыры ыракта дээре болур» деп ол чугаалаан.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев оларның Англияга чорааныының фактызын болуунуң байырлап турарын катаптап чугаалавышаан, Иден совет болгаш англи удуртукчуларның Лондонга болган чугаалажышкынныарының ужур-дузазын чугаалаан. «Ол таварылгала бистер бистиң орус аалчыларывыс-биле бир домей болуп кандыг-даа түүлдерден ойталаваан бис. Нет, ынчыг түннелге бистиң аравыста кыынар-даа кордавайн турган. Ынчыг болза-даа бистер бот-боттарывыстың политиказывыстың дугайын шинчилеп болгаш маргыжып-даа турган бис. Бир тээ ол чорук хөй хүннер дургузунда үргүлчүлээн төлээде, бистерниң ол политиканы база бот-боттарывысты билир чоруувустуң күштелгени чугаажок. Ол дээрге илден чедиишкин болган. Мен болгаш мээң өң-талаларым бистиң аалчыларывыстың чугаалажып көрүп турганы хөй санныг айтырыгларга шыдамыынга болгаш делгерентейинге байыр чедирип турганнар... Оларбиле моон сонгаар чугаалажылгалар база катап болурунга кордап турар мен».

(СЭТА).

Индий тускай эртемниглерни болгаш металлургия ажылчыннарын Совет Эвилелинге өөредир дугайында дугуржулга

ДЕЛИ, 15. Маңза Совет Эвилели-биле кады-ажылдап турган, түлар металлургия заводунга ажылдаар индий тускай эртемниглерни болгаш ажылчыннарны Совет Эвилелинге өөредир дугайында дугуржулгага ат салган. Металлургияның даг руда үлетпүрүүнүң мурнакчы методтарын болгаш технологияны совет бүдүрүлгелерге кээп өөренир 700 ажыг индий тускай эртемниглерни болгаш ажылчыннарны Совет Эвилелинче чорудар деп дугуржулгада көрген. Белеткелдин элээн каш айларда өөренип доозар программазын ажылдап кылган.

Совет Эвилелиниң бүдүрүлгелериниге индий тускай эртемниглерни өөредир чорук Индияның хөгжүп турар металлургия үлетпүрүнге хереглээр техниктиг национал интеллигенциязы болгаш тускай мергежилдиг кадр ажылчыннарны белеткээр деп Индияның чазаанын салган сорулгаларын күүседиринге дыка дөгүнүг болур.

(СЭТА).

Кижи бүрүзү шөлээзин даштыкыга эрттирип болур

Бистиң областан 36 кижи Болгарияже болгаш Румынияже баар

ВЦСПС-тиң Төп турист-экскурсия эргелелиниң тайылбырындан алырга, бистиң чурттуң хамааты бүрүзү бодунуң ээлчеглиг шөлээзин даштыкы чурттарже чоруушкун-биле эрттирип болур. Боттарының шөлээзин даштыкы чурттарже чоруушкун-биле эрттирер хамаатыларның саны ай санында көөрдеп турар.

Бо чылын чурттуң хөй-хөй хоорайларындан хөй санныг кижилер боттарының шөлээзинин үезинде Герман Демократтыг Республикажже, Польшажже, Румынияже, Болгарияже, Чехословакияже, Венгрияже, Финляндияже, Италияже, Голландияже болгаш өске-даа күрүнелерже чоргаан.

Боттарының шөлээзин даштыкы чурттарга эрттирген келгеннер көрген, билген түүлдериниң дугайын боттарының коллективтеринге илеткен берип турааллар. Оларны даштыкы чурттарга чылыг, найыралдыг ёзу-биле үткүп ап турарын олар чугаалап турар.

Бо чылдың чайгы болгаш күскү үелериниде хөй-хөй мун совет кижилер Германияның Демократтыг Республикажже, Польшажже, Румынияже, Болгарияже, Албанияже, Венгрияже, Чехословакияже, Кытатче, Корей Улус-Демократтыг Республикажже, Моол Арат Республикажже, Югославияже, Финляндияже, Норвегияже, Данияже, Швециияже, Англияже, Францияже болгаш өске-даа чурттарже шөлээлериниң үезинде туристер болуп чоруур.

Совет кижилер ол чораан, даштыкы улустарның амыралчуртталгазы-биле, уран-түүлү-биле, хоорайларның солун черлери-биле, төөгүлүг болгаш культурлуг тураскаалдары-биле, заводтар болгаш фабрикалар-биле, көдээ ажыл-агый-биле танышкар.

Туристериниң даштыкы чуртка чоруурунуң хуусаазы 10-дан 14 чедир хонук болуур.

Боттарының ээлчеглиг шөлээзинде даштыкы чурттарже ажа чөрүк кылырын күзээннер чер-черде профсоюзтар организациялларының дамчыштыр ажы боттарын шуут профсоюзтарының төвүлелдеринге билдириишкинин бижип турар.

ВЦСПС-тиң Төп турист-экскурсия эргелели Болгарияже болгаш Румынияже бо чылдың июльде 12 хонукта чоруурунун 36 путевкаларын бистиң областа тыпсып турар. Олар Болгарияга 10 хонукта болгаш Румынияга 2 хонукта чоруур.

Олче чоруурунуң негелделеми:

1) 12 хүнүнүң путевка өртээ — 725 рубль.

2) Абакандан Москва — Киев—Ужгень—София—Бухарест чедир болгаш ооң баар орукка чоруурунуң хелеенин—1530 рубль. (Кызылдан Абакан чедир болгаш ооң баар орук шүүделин чоруур - кижи боду немей төлээр).

3) Даштыкы акшага солуур совет акшаның түңү—237 рубль.

Болгарияже болгаш Румынияже чоруурунуң санажылгазын Москвага чордар.

Чоруурунга болгаш ашка төлеп холбашкан айтырыглар талазы-биле Интурист-биле шуут харылзажып болур. (Адрези: телеграмма-биле: Москва, Интурист, Анкудиновка, азы телефон-биле: Б—9—24—42—24; Б—9—64—51).

Венгрияда саазын үлетпүрүнүң хөгжүп турары

БУДАПЕШТ. Венгрияда эң-не улуг целлюлоза фабриказының Сталинварошта тулуунуң белеткели эгелей берген. Фабрикала-чурттуң чиг-эзинге ажылдаар. Тулуп турар бүдүрүлгениң төлевилелде көрген күүзүү чыда 22 муң тонна целлюлоза бүдүрериниге деннежир. Ол фабриканы ажыглалга киирерге чуртта целлюлоза бүдүрүлгези 10 ажыг катап өзер. Ол чорук Венгриядан ыыштыы даштыкыже үндүр сөөртүрүп кызырар арганы бээр.

(СЭТА).

Делегейниң тоску чадаг-терге чарыжы доозулган

ССРЭ-ниң командазының тиилелгези

ПРАГА. (СЭТА-ның тускай корр.). Май 15-те делегейниң тоску чадаг-терге чарыжы Прагага кээп доозулган. Чарыштың соолгу чадазы Брно—Прага аразында совет спортчу Клевцов өскелерни дыка мурнап, бирги черни эзээн.

ССРЭ-ниң командазы ол кайгамчыктыг чедиишкинни 14 хүннерниң иштинде үргүлчүлээн кончуг күженишкинниг чидиг демселге чедип алган. Совет спортчуларының тиилелгези болза, оларның эки белеткелдиниин, янзы-бүрү тактиктиг аргаларының, бүгү команданың сырый каттыжылгазының, оон тиилээринге улуг күзел-соруунун түннелги болган.

Ийиги черни Польшаның кончуг күштүг командазы алган, түс-түс кижилер талазы-биле бирги черни ол команданың талантылыг төлээзи Брулак эзээн; үшкү черни Бельгияның командазы алган.

Чарыштың соолгу 12-ги чадазында командалардан Чехословакияның спортчулары мурнап келген.

Түс-түс кижилер талазы-биле ийиги черни Думитреску (Румыния), үшкү черни Колумбет (ССРЭ) алган. Ол болза, ындыг улуг чарышка бир дугаарында киржип турар аныг совет спортчунуң улуг дүткелдин долганыын кылганнар.

СЭТА-ның тускай корреспондентизинге чарыштың соолгу чадазының тиилекчизи Клевцовтуң келегээни болза, улуг спортчу чедиишкинни чедип алганывыс дугайында шуптуувус кончуг өөрүп тур бис. Бодунуң үнүезининге эң чаагай болгаш эң ынакшылыг идея—тайбыныың идеязын салган чарышка тиилээнивис бистерге олза өөрүнчүг болуруи билип тур бис.

ССРЭ-ниң командазының дугайын чугаалавышаан, делегейниң хөй-хөй чемпионнарын кижизиткен сураглыг итали тренер Проеттинин келегээни болза, совет команда кончуг күштүг болганы-биле алдарлыг тиилелгени чедип алган. Бүгү совет чадаг-тергечилер чарыштың бүгү дургузунда аажок бир дески болгаш бедик спортчу деннелге чоруур келген.

(СЭТА).

Редакторнуң ораалчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

«Шын» солуннуң редакциязының коллективи бодунуң штаттан дашкаар корреспондентизи

Кууләр Сендинович Оңгааның

үр хоочурап аарааныын соонда май 16-да мөчээни-биле холбаштыр оон өгбүлезинге, төрелдеринге болуунуң ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

Шөйүндүнүң халдавырлыг аарыглары

— аъш-чемден, сугдан болгаш холдарның хирлиинден дамчып неп-терээр.

Халдаарының дөстелгелери болза, аарыг чораан болгаш кадыы кижилерниң бациллостуг аарыгларындан болур.

Суңну болгаш сүттү түгле хайындыргаш ижиңер.

Каттарны, ногааны болгаш чимисти үргүлчү чуңар, база оларны изиг суг-биле чуп арыглаңар.

Кандыг-даа хир, чам болган соолүнде аъш-чемни чиринин мурнунда саваң-биле холуңарны ыяавыла чуңар.

Халдавырларның нептередикчизи—сээктерни бүгү-ле аргалар-биле болгаш чепсек-херекселдер-биле узутканар.

Бодуңарны болгаш уругларны баш бурунгаар, чогуур өй-шаанда тарыдыңар.

Аарыг кижилерни эмнелгеге доп-дораан чедириңер.

Санитар-гигиеналыг нормаларны болгаш корум-чурумну күүсетпишаан, силер бодуңарны болгаш долгандыр турар чонну ижин тифинден болгаш дизентериядан камгалаңар.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң ораалчызының, иштики информация киздизинин — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киздистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киздистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00332 Культура эргелелиниң типографиязы.

Вьетнамның Улустуң армиязының дээди командылалының төлээзининг удурланыышкыны

ХАНОЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, Мурнуу Вьетнамче америк боо чепсектерни совсаал чоокка сөөртүп киирип турарынга болгаш америк шериг албанныгларның кирип турарынга удурланыышкының Вьетнамда тайбыңчыдылга талазыбиле холушкак комиссияда Вьетнамның Улустуң армиязының дээди командылалының төлээзи майның 8-те Француз эвилелдиң чепсектиг күштериниң талазынче чоруткан. (СЭТА).

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилетингеден

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
20
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 102 (3555)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУПДА:

Хөй уругларлыг иелерге «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тывысканы (1 арын).

ССРЭ-ниң болгаш Францияның чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар (1 арын).

Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Моллени болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги Кристиан Пинону Б. Е. Ворошиловтуң хүлээп алганы (1 арын).

Баштайгы субботник болган черге мемориалдыг самбыраны ажытканы (1 арын).

В. Харламов.—«Тыва тудуг» трестиниң ажылын чаа негелдемелерниң деңнелиниче (2 арын).

Н. Васильев. — Интернационализминиң болгаш патриотизминиң чангыс эви (2—3 арыннарда).

Т. Ильин.— Ажаалга кассаларынга акша шыгжадырының ужур-дузазы (3 арын).

А. Нижегородов.— Кукурузаның хайнактаан трезиннериниң артык күштүг (3 арын).

Чепсегленишкиннерни дүжүрер лугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ чазаанын неделгелиг даштыкыда үнелеп турары (4 арын).

Белградты хостаары ээзи өлген Югославия болгаш Совет дайынчыларның тураскаалынга чечектер салганы (4 арын).

СОВЕТ МЕДИЦИНА АЖЫЛДАКЧЫЗЫ

Совет кижи дугайында, ооң чаагай чуртталгазының болгаш кадыының дугайында сагыш салышкын Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ажыл чоруулгазының болгаш кичээнгейниин төвүүде туруп турар. Ооң барымдаазы болза СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери, ол шиитпирлерни ёзугаар партияның болгаш чазактың соңгу үеде алган боттуг хемчеглери болур.

Байырлал болгаш дыштанар хүннерниң мурнунда хүннерде ажыл шагын ийи шакка кызырганы, хереэженнерниң саатчангаанының болгаш божаанының шөлээлерин 77 хонук турганындан 112 хонук чедир узатканы, ниитти чемненилге черлериниң ажылын эжиндер дугайында шиитпир бөлгаш пенсия хераан үндезинин-биле эжиндер дугайында Хөйлу төлевилели совет кижилериниң чуртталгазын болгаш кадыкшылыгын эжиндериниче угланган.

Коммунизм тургузукчузу болур совет кижиниң кадыының дугайында, черле кадык камгалалының дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган соруглаарын чедиишкиннииг күүседири бирги эвлчеге совет медицина ажылдакчылыннан, улус чонуң мурнунга ооң болуунун хүлээлгезин ханызы-биле мелереп билириниен улуу-биле хамаарыжыр.

Совет эмнелге ажылдакчызының мурнунда салынган соруглаарны херек кылырга боттандыраринга бүгү тзарымчалыг байдалды Совет күрүне тургузуп турар.

Совет медицина ажылдакчылары боттарының карак кызыл күш-ажыны-биле, чонуң кадыының камгалалы дээш сагыш салышкыны-биле, кижиниң хайыралап көөру-биле, аңаа ынакшылы-биле бүгү улустуң үндүткелии болгаш идегелии чаалап алган. Бистиң области ажылчы чоннарның үндүткели болгаш ынакшылы сиииккен эмчилер, фельшерлер, акушеркалар, медицина сестралары лыка хөй. Оларның аразында Кызыл хоорайда эмчилер эштер Радченко, Заходякин болгаш Сурикова, Эрзин районда эш Каимова, Белбейниң уруглар эмнелгезинде эш Третьякова, Таңды районнуң Ленин аттыг колхозунда эш Сою, Чөөн-Хемчик районда эш Филиппенко болгаш оон-даа өскелеп хөй-хөй медицина ажылдакчылары бар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Тывада эмнелгениң национал кадрлары өскен. Чаа-Хөл районнуң Молотов аттыг колхозта ажылдап турар аныяк фельшер эш Хүргүлектиң ады районда эки биилиигир. Эш Хүргүлек кижилерге эдлек-эвилең болгаш оларның негелдезинге дыннангыр болуп турары-биле чонга хүндүлелии турар. Мал ажылының фермаларында оң тургузуп барып, ында ажылдап турарларны шинчип көрүп, чонуң ортузунга арыг-шевер дугайында болгаш медицина дугайында беседелаарны кылып турар.

Ам үеде хөй-хөй эмчилер болгаш фельшерлер часкы хову ажылында ажылдап турарларның ортузунда эмнелге-профилактиктиг ажылды чорудуп турар. Таңды районнуң медицина ажылдакчылары хөвүда ажылдап турар колхозчуларга, механизаторларга болгаш фермаларда малчыннарга барып, лекция, беседаларны кылып турар. Чижээ, район эмнелгезиниң эмчизи А. П. Ганин чоокта чаа «Элегес» совхозка болгаш өске-даа черлерге санитар-гигиена талазы-биле лекция, беседаларны кылган.

Ооң-биле кады чамдык медицина ажылдакчылары чонуң идегелии шинзыктырбайн турар. Бай-Тайга районга турган эмчи Шальков, фельшер Суворов, Кызыл эмнелгезиниң фельшери Соколов болгаш өске-даа чамдык кижилер боттарының ажылынга харыысалга чоктаныр, чонга үлегер чок даажы-чанны көргүскеннер. Совет кижиниң мөөң-шынары кандыг-даа бергелерге торулбас, харын ону ажыр тиилээр сорук күштүг болур турбуже, эмчилер Уколовтар болгаш Решетниковтар бергелерден корткаш, Тывадан үнүп чорутканнар. Ындыг кижилер совет медицина ажылдакчыларының чаагай адынга аллар чок чорукту кылып, боттарын чонуң мурнунга бакшыраашкын турарлар.

Совет медицина ажылдакчызы бүргүү эмчиниң адын бужартадыр чорукту бичии-даа фактыныга эптешпее болур ужурлуг. Совет эмнелгениң бүгү ажылдакчылары чонуң медицина хандырылгазында культурлуг эвес, кадыг-дошкун, улуургак, ажыл чызыр, хоозун ёзу барымдаалар чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир хүлээлгелиг, чүге дизе, оларның ажылы делегейде ээ-не үнелиг калыптал болур кижиниң амы-тыны-биле холбагдалдыг.

Чамдык аныяк медицина ажылдакчылары чогаадыкчы өзүлдеге таарымчалыг арга чок дээш көдээге барып ажылдарынаан ойталап турар чоруктар бар. Ол үндезинибиле шын эвес. Чон-биле харылзаа кылынаан тудум, чонуң ортузунче хандызы-биле кирген тудум чогаадыкчы ажылга улуг перепективалар ажыттынар. Бөдээ эмчилер чонуң ортузунга чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, практиктиг дуржулгабиле чепсегленип турган, шыгарангай эмчилер болуп илереп үнүп турарын бистиң совет амыдырал хереченлеп турар.

Совет кадык камгалалының үндезинииде аарыгларны болдурбас дээш баш бурунгаар хемчеглер чорударының принцивп туруп турар. Бистиң эмнелге ажылдакчыларывыстың соруглазы болза, ол принципти калбаа-биле неитерелдирип чедип алыры, эртемге үндезилетинген санитар-гигиеналыг хемчеглерни боттандырары болур.

Чер бүрүзүнге санитар чырыышкынын амыдырал-биле холбаштыр чорудары, хуунуң болгаш ниитиниң гигиенииниң үндезинин калбаа-биле пропагандалаары — аарыгларны болдурбазының кол чепсээ болур. Медицина ажылдакчызының хүлээлгези — түгле аарыг кижилерни эмнээри эвес, а чоннуң ортузунга профилактиктиг хемчеглерни үргүлүг чорудар, медицина талазы-биле тайылбыр массалыг ажылды калбартыр хүлээлгелиг.

Бистиң областың эмнелге ажылдакчыларының бир кол соруглазы болза, туберкулез болгаш шөөр аарыгларны шинчип илерелдирп, ындыг аарыглар-биле демисеиче утланган хемчеглерни шиитпирлиниибиле экижиери болур. Бо талазы-биле области бар бүгү болдунар аргаларны долузу-биле ажыглаар херек. Чоннуң эмнелге хандырылгазының культуразын болгаш шынарын бедидери бүгү медицина ажылдакчыларыннаан улуу-биле негетинии турар. Совет медицина ажылдакчыларының мурнунда салынган соруглаарны чедиишкиниг шиитпирлээрде оларга партия, совет органнары, кадык камгалалының органнарының улуртукчулары хүнбүрүнүң боттуг дузалажызын көргүзеп ужурлуг. Оларның эки үре-түнелиг ажылдарынга болдунар аргаларны тургузар дээш бүгү-де чүвени кылырын совет органнардан, ажыл-агый улуртукчуларындаа партия организациилары негаар хүлээлгелиг. Эмнелге албан черлериниң тулуунче болгаш сеттелгезинче, кышкы олаар ыыштың белеткээринче, эмнелгелерни аъш-чем-биле үзүктел чок хандырарынче, медицина ажылдакчыларының чуртталга хандырылгазынче улуг кичээнгейни салыр херек.

Чер-чернин партия, совет органнары совет медицина ажылдакчыларын бүгүнниитиниң сагыш салышкыны-биле хүрээлээр ужурлуг. Шак ындыг сагыш салышкын түрлә ам медицина ажылдакчылары боттарының хүндүлүг хүлээлгезин — коммунизм тургузукчуларының кадыын камгалаар хүлээлгезин алдарлыыбиле күүседип шыдаар.

Механизатор Михаил Бюрбю хүн дургузунда 30 гектар кукурузаны тараан

Сөөлгү хүннериң дургузунда Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары болгаш Шагаан-Арыгның машина-трактор станциязының ында ажылдап турар механизаторлары кукуруза тарылгазын дыка дургедеткен. Трактторист эш Димаковтуң башкарып турары кукуруза оңуртур «СКГ—6» деп машинада ажылдап турар механизатор Михаил Бюрбю май 17-де тергиин эки көргүзүгнү чедип алган. Михаил Бюрбю дөрбелчин-үзланчан арга-биле хүн дургузунда 30 гектар кукурузаны эки шынарлыг тарып доознан.

Эки белеткелдиг 8 колхозчулар агроном эш Калининниң удуртулгазыбиле кукуруза оңуртур машинага ажылдап турганнар.

Хөй уругларлыг иелерге „Маадыр-ие“ деп хүндүлүг атты тывысканы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1956 чылдың майның 14-те үнүрген Чарлыы-биле Тыва автономнуг область 10 болгаш оон хөй уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерге «Маадыр ие» деп орденни болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң иелерге тыпсыр хүндүлел ближин бербишаан тыпсыр:

1. Балыма Монгуш Маңзыр-ооловна — Тес-Хем районнуң Самагалдай суурда өг-бүле ээзи.

2. Иргит Емчур Баян — Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

3. Сагаякова Мария Егоровна — Тожу районнуң Доора-Хем суурунда өг-бүле ээзи.

ССРЭ-ниң болгаш Францияның чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар

Майның 16-да Москваның шагы-биле артенгиниң 10 шакта ССРЭ-ниң чазак төлээлери-биле Францияның чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар сеткилиң ханызындан болгаш найыралдыг байдалга өтелээн. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Н. С. Хрущев болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов олар-биле Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молле болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри Б. Пино оларның аразында баштайгы ужуражыга болган.

Ужуражыгага совет таладан: Н. Т. Федоренко, С. А. Виноградов, Л. Ф. Ильичев, Н. П. Пыгичко, А. А. Арутюнян, А. С. Аникин олар олурушкан.

Ужуражыгага француз таладан: Р. Массегли, М. Бриан, Ш. Бошар, М. Дежан, Э. Ноэль, П. Барадюк олар олурушкан.

Чугаалажыгның үезинде ийи чурттарның сонуургал турары француз-совет харылзааларының айтырыгларының талазы-биле-даа, улустар аразының айтырыгларының-даа талазы-биле санал-оналдарның калбак солчуушкуннарын чорудар дел чаңгыс үн-биле дугуржуп алган.

Бирги ужуражыгага айтырыгларның ниити допчуланы кылган, а ол ышкаш чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның ажыт-чажыт чок солчуушкуннары болган.

* * *

ССРЭ-ниң болгаш Францияның чазак төлээлериниң аразында чугаалажыышкыннар май 17-де Бремьере үргүлүзээн. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотовтуң, Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молле-биле болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри Б. Пино-биле эвлчеглиг ужуражыышкынары болган.

Чугаалажыышкыннарга совет таладан оңурушканнар: Н. Т. Федоренко, С. А. Виноградов, Л. Ф. Ильичев, А. А. Арутюнян, А. С. Аникин, А. А. Шведов.

Чугаалажыышкыннарга француз таладан олурушканнар: Р. Массегли, М. Дежан, Ж. Бриан, Ш. Бошар, А. Вера, Э. Ноэль, П. Барадюк.

Чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыын чугаалажып көөру эртенги хуралга үргүлчүлээн болгаш ол айтырыг-биле холбашкан болук айтырыгларны база чугаалажып көрген.

Кошкак хөгжүлделиг чурттарга экономиктиг дузалаачыны көргүзер дугайында, а ол ышкаш Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте база Мурнуу-Чөөн Азияда байдалдың дугайында айтырыгларның талазы-биле санал-оналдарының солчуулгазы хүлүгеккү хуралга болуп эртекен.

Айтыкан хуралдарның үезинде санал-оналдарның ажыт-чажыт чок болгаш ажыктыг солчулгазы найыралдыг байдалга болуп арткен.

Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Моллени болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги Кристиан Пинону К. Е. Ворошиловтуң хүлээп алганы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов 1956 чылдың май 17-де Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Моллени болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги Кристиан Пинону хүлээп алган.

Дээрги Ги Моллени болгаш дээрги Кристиан Пинону үзеп чорааннар: Францияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчиин Г. М. Дежан, Францияның Даштыкы Херектер Министерствозунуң Чингине секретары Г. Р. Массегли, Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Кабинединиң Директору Г. Ж. Бриан, Даштыкы Херектер Министриниң Кабинединиң Директору Г. Ш. Бошар, Министрлер Чөвүлелиниң Кабинединиң начальниги Г. Э. Ноэль, Даштыкы Херектер Министерствозунуң Секретары Г. И. Далайе.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов беседага киришкен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-ниң Францияда Онза болгаш бүрүн эргелиг Элчиин О. А. Виноградов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Протокол начальниги Г. И. Фомин олар ук хүлээп алышкынга олурушкан. (СЭТА).

Төрээн күрүнезинге

ДАШТЫГ-БҮЖУР (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхозтуң төвүүне болган митинг күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүг эртекен. ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа 1956 чылдагы бүрүне чээшкиниин үндүрер дугайында докталдың аңаа чыылганнар чангыс эп-сеткилиг хүлээп алган. Сес ап чүве чугаалаан колхозчу бүргүү төрээн партиязының болгаш чазаанның совет улустуң материал-культурлуг деңнелиин улам бедидери дээш улуг сагыш салыр турарынга четиргенин чүректин ханызындан илередип турган.

Совет күрүнезиниң улам чечектелиишкини, чоннуң чаагай амыдыралы дээш салыышкыннар митингиниң соон дарый улажып өгелээн. Куулар Баазан 800, Доңгак Бенеи 700, Ондар Салык 800, Сат Белекей 600 рубльиң облигацияларын алганнар.

Баштайгы ийи хүннериниң иштинде-ле 51 мун ажыг рубльиң облигациялары таратынган, оон иштинден 44 мун рубльди ол-ла дораан кассада киирген, а даразында хүн 7 мун рубльди дужаган. Чаа чээшкиннериниң тарадылгазы үргүлчүлеп турар.

Чоннуң өөрүшкүзү

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң бүгү ажылчы чоннары боттарының артыкшылыг көренгилерин ССРЭ-ниң улуг ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдер хемчеглерни акшаландырарынга киириштирип, бүрүне чээшкиниинге 426 мун ажыг рубльди бижиткеннер. Оон иштинде дыка хөй акшаның облигацияларын чон туда салып алган. Район ниитизи-биле берлинген чижек санны ажыр күүсеткен.

Бүрүне чээшкиниинге бижидиишкиннер Сталин аттыг, Калинин аттыг колхозтарга эң-не организастыг эртекен.

Ажылчын, албан-хаакчылар болгаш колхозчу тараажылар партияның чорудуп турар политиказын улуг көдүрлүүшкүнбиле болгаш өөрүшкү-биле деткип турарының шынчы сөстери чер бүрүзүнге дыннаып турган.

Сталин аттыг колхозтуң хойжузу эш Шойдак Бүрүне чээшкиниинiң облигацияларын 1150 рубль түңге туда салып ап тура, мынча деп чугаалаан:

— Бистиң Төрээн чуртувустуң күүшшыдалы улам-на быжыксын дээш, улус ажыл-агыйының бүгү-де адырлары хөгжүп, бүгү совет кижилериниң чаагай амыдыралы дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чорудуп турар хемчеглерин иниг өөрүшкү-биле деткип, бодумнуң күш-ажылчы акшамны берейн.

Ленин аттыг колхозтуң малчыны эш Агар-оол 400 рубльдиң облигацияларын туда салып алган. Оон чугаалааны:

— Он уруглуг мен. Оларны өстүреринге болгаш кижизидеринге күрүнениң улуг дузалаачызын ап келдим. Аас-кежиктиг чуртталга дугайында партиявыска четиргивис. Бистиң бо берип турар акшавыс бүгү совет кижилериниң амыдыралын улам чаагайжыдарынга дузалаар.

Боттарының өөрүшкүзүн илереткен шак ындыг сөстерни чугаалавышаан, хойжу эш Найдан 1000, мурнакчы малчын эш Санаа 400 рубльдиң облигацияларын туда салып алганнар.

Баштайгы субботник болган черге мемориалдыг самбыраны ажытканы

Москваның демир орукчуларының — чуртка баштайгы коммунистиг субботниктиң кирижикчилериниң кайгамчыктыг маадырлыг чоруу бистиң Төрээн чуртувустуң төөгүзүнге кезээде меңгеш-биле кирген. Ол дээрге, кажан аныяк совет республика дайзынының бүзээлзэшкининиң оттуг дээрбээнге турган үеде, кадыг-дошкун 1919 чылда болган.

Тылда ажылчынарның маадырлыг чоруун магалавышаан, В. И. Ленин баштайгы коммунистиг субботниктерни улуг эгелээшкин деп адаан, ынчаарга күш-ажылды чаа коммунистиг ёзу-биле көөрүнүн кайгамчык эки үндезиннери деп оларны адаан.

Демир орукчуларның хоочун салгакчыларының революстуг чанчылдарын ыдыктыы-биле кадагалавышаан, Сортировканың паровозчулары патриоттуг чугула эгелээшкиннериниң чангыс удаа эвес инициаторлары болуп, Бүгү-эвилелиниң социалистиг чарыжынга хаай эвес тиилекчилер болуп үнүп турганнар. Паровозтарның 133 машиннистери, септелге цехтериниң ажылчыннары, депонуң инженерлери болгаш техниктери Ленин ордени-биле шаннаткаанар. 119 кижи Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле, 200 ажыг кижи медальдар-биле шаннатырган.

Чуртка массалыг коммунистиг субботникти организастаан хүнүнден бээр 37 чыл болган оонга болгаш ол болуушкунга алдар кылдыр мемориалдыг самбыраны ажыларынга тураскаал болдурган хөй кижи кирижикчилиг митинг май 11-де депога болуп эрткен.

Депонуң девискээринге, улуг Ленининиң тураскаалынын чанынга локомотивтериниң хөй чүе машиннистери, септелге цехтериниң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары, Москва-Сортировочная станцияның ажылдакчылары чыыланнар. Калининн район Советиниң күүскомунуң даргазы В. П. Соловьев митингини ажыттынган деп чарлаан. Баштайгы коммунистиг субботниктиң кирижикчизи, депонуң паровоз машиннистизи чораан, ам хуузунда пенсионер Я. М. Бондратьевке соң берген.

Москваның демир орукчуларының алдарлыг маадырлыг чорууның дугайында хоочун ажылчынның чугаазын чыылганнар улуг сонуургал-биле дыңнааннар.

— Оон бээр 37 чылдар эрткен-дир. Бистиң чуртувус болгаш демир орук транспортувус танытынмас кылдыр чаартыган-дыр — деп эш Бондратьев бодунуң чугаазын доозкан. Коммунистиг ниитилелдиң тургузукчуларының бирги одуругларына турчурунарны баштайгы субботниктиң кирижикчилери бистерниң 1919 чылда ажылдап турганывыс шыкаш ынчаар революсчу ажылдарывынарны бистер, демир орукчуларның хоочун салгакчылары силерни кыйгырып тур бис, аныяктар.

Машиннист В. Г. Блаженов, депонуң начальниги Е. Е. Алексеев, партияның Калининн райкомунуң секретары Н. М. Соколов олар база митингиге чүве чугаалааннар.

Ооң дараазында резолюцияны бир үнбиле хүлээп алган, боттарының алдарының алдаржаан чанчылдарын чыыктыбыле кадагалаар болгаш СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин алдарлыы-биле күүседир деп демир орукчулар ында хүлээнгеннер.

Депонуң цехининг бажыында быжыглаан самбыраның шывын дүжүрген соңгуне чыылганнар алдын үжүктер-биле кызыл граниттe үгүлзээп бижээн моон алдаанда сестерни чыылганнар номчуп турганнар:

«Чуртка баштайгы коммунистиг субботник маңаа 1919 чылдың май 10-да болган».

(СЭТА).

Ангараны боорунуң будуузүнде

ИРКУТСК. Чылыг хүннерниң чедип келгени-биле холбаштыр Иркутск ГЭС-тиң тулугжулары Ангараны боорунуң белеткелин дыка күштедиргеннер. Бырынга көөрүглер турар демир баржаларны суглаа аппарып салгылаан. Баржа бүргүзүнүң кырында үш каът ыыш дөжээшкиннерни салган.

Салдадыр көөрүглерден Ангараның шашкын агымынче даштарны болгаш бетон моондактарны үрүптар. Олар сугнуң агымының дүргенин коллаглар болгаш түр тудугну салып тургузарынга эргежок чугула байдалларны бээр.

Тулугжулар амгы үеде келек санында 4, 6 тонна аар деңнелиг бетон моондактарны белеткээннер.

(СЭТА)

Сталинград ГЭС-тиң плотиналары

ВОЛЖСКИЙ. Сталинград ГЭС-тиң плотиналары гидробелдирии ээн-не улуг дериишкиннери. ГЭС-тиң тулуу-биле кады олар сугну 25 метр өрү көдүрбүшаан. Волганы кежир боой турүптарлар, ынчаарда Сталинград далай тургустуна бээр. Ол гидротехниктиг дериишкиннерниң ниити узуну үш километр ажып турар.

Сугну төгер болгаш доктаадыр плотиналарның тулуу амгы үеде калбак фронтузу-биле чоруп турар. Чер казар снарядтар болгаш экскаваторлар суг төгер плотинаның деңээ кылыр 50 гектар шөлүг улуг оңгарны касканнар. Оон хамызы 15—18 метр чедип турар. Ол оңгардан 9 миллион хире кубометр довуракты үндүрген. Ам ында бетоннуг кылыглар чорудулган. Суг төгер плотинаны демир бетондан кылып турар, оон хемчээли 2 миллион кубометрден ажыг. Гидротулугжулар бо чылын аңаа 400 мун хире кубометр бетонну салырлар.

Суг доктаадыр плотина улуг хемчээлиг болуп турар. Аңаа барык 9,5 миллион кубометр кадыг довуракты төгери эргежок чугула. Ол улуг дериишкиниң тулугларының хевирлери ам безин көстүп келген. Бүүлүг чер снарядтары плотинаның тулуун кылып турар, ол ам безин болуунуң төлевилел белгизин үштүн бирээзи чедир көдүрүлген.

Плотиналар тулуунуң участогу Сталинградтың гидротулуунда мурнакчы болуп турар. Оон чер кастырыкчылары болгаш бетончулары боттарының нормаларын ыракта ажыр күүсеглип турарлар. Ылангыя, участоктуң аныяктары улуг чедиишкиннерни чедип алган. Гидротулугларының аныяк ажылчыннарының бүгүлелел парыышкыны ол коллектив бирги черни эжелээн болгаш бирги кварталда ажыл дээш аңаа ВЛКСМ ТБ-ниң шилчир Кызыл тугун тывыскан.

(СЭТА).

ФРАНЦУЗ НОМНАРНЫҢ БОЛГАШ ГРАФИКАНЫҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИН АЖЫТКАНЫ

Майның 17-де Москвага, ССРЭ-ниң ураан-чуруула Академиязының залдарынга француз номнарның болгаш графиканың делгелгези ажыттынган. Францияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле кааптаан Академияның бажыныңың чоогунга чүе-чүе москвачылар чыгып келгеннер.

Ажылышкынының байырлалынга Францияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молле болгаш Францияның Даштыкы Херектер Министри Кристиан Пино, Француз Республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчиин Морис Дежан болгаш оларны үзеп чоруур кижилер келгеннер. Делгелгениң ажыдыышкынынга совет таладан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов, ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов болгаш оон-даа өске түскай албан-дужаалдыг кижилер келген. Ол ышкаш дипломаттыг корпустарның кежигүннери, даштыкы болгаш совет журналистер, Москваның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери келгеннер.

Францияның Даштыкы Херектер Министри Кристиан Пино болгаш ССРЭ-ниң Культура министри Н. А. Михайлов олар чүве чугаалааннар.

Хөгжүм Француз Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң Күрүне гимнилерин күүседткен. Делгелге ажыттынган. Ги Молле, Кристиан Пино, В. М. Молотов болган анаа келген өске-даа кижилер он-он залдарда делгелгелерни көрүп эгелээннер. Ном салыр черлерде болган делгилерлерде — ийи муң чартык номнар делгетинген. Массалыг тираж-биле парлап үндүрүп турар номнардан ангыда номнар сонуургал чыыр кижилерге хереглээн ховар үндүрүлгениң номнарын база көргүскен.

Француз номнарның болгаш графиканың делгелгези совет кижиниң кичээнгейни хаара тутказ болгаш ССРЭ-ниң база Францияның улустарының аразында найыралды быжыглаарының херээнге бараан болуру чигинниг чок.

(СЭТА).

Мурнакчы тудугжуларның хуралы

Чоокта чаа Бай-Тайга районнуң колхозтарының мурнакчы тудугжуларның чөвүлел хуралы район төвүнге болуп эрткен. Ол хуралга тудугжулар эрткен чылы тудуг ажылының түнелии чугаалашпышаан, бо чылын колхозтарда тудугнуң чоруп турары болгаш моон соңгаргы хемчеглер дугайын чугаалашкан.

Эрткен чылын районнуң колхозтары ниитизи-биле чуртталга бажыңнарының тудуунуң планын 97 хуу, мал ажылының тудугларын — 142 хуу, культура-амыдыралдың тудугларын — 75 хуу күүсеткенивер. Колхозтарның иштинде «Мурнакчы» кодээ ажыл-агый артели тудуг планын күүседир талазы-биле бирги черии алган. Ол артель чуртталга бажыңнарының, бүдүрүлгенин, культура-амыдыралдың болган мал ажылының тудугларының планнарын ыракта ажыр күүсеткен.

Коммунистиг партия болган Совет чазак бистин колхозчуларны чаагайжыдыр туруунган бажыңнар-биле хандырар ээш, колхозчу суурларны улам сайзыралыр дээш улуг материалдыг дузалаачыны чыл-бүрү берип турар. Бо чылын районнуң колхозтарынга күргеден 565 мун рубль түнүг узун хуусаалыг чээлиин тывыскан болгаш 10 мун кубометр тудуг ыяжын халаска ажыглаарын чөпшээрээн.

Бир эвес колхозтар күргенин берип турар улуг дузалаачының болгаш боттарының иштики курлавырларын бүрүн ажыглаар болза, бо чылгы планда көрүнген тудугларны чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседириниң аргалары бар. Ындыг турбуже, эрткен айларда колхозтарда тудуг ажылының темпизи ындыг-ла шапкын эвес чоруп турар. Колхозтар тудугга ниит материалы белеткээриниң планын 91 хуу, мал хавааларын тударын 60 хуу күүсеткен. Чүгле «Мурнакчы» колхоз 25 чуртталга бажыңнарын тудуп турар болгаш чамдыызын ажыглалга киргеи. Колхозтар ниитизи-биле 235 чуртталга бажыңнары тудар турган, ам чүгле 47 бажыңны түткен.

Районда «Тиилелге» колхоз (даргазы ээш Иргит) тудуг ажылының талазы-биле бо чылын дыка хожудап турар. Инда тудуг ыяжының сөөртүлгеи чүгле 4,6 хуу күүсетинген. Ол ышкаш тудуг ыяжын сөөртүр ажыл Молотов аттыг, «Дөн-Терек» колхозтарга база багай чоруп турар.

Тудуг ажылының өөжүн чоруп турарының бир чылдагааны болза, тудугга ажылдаза чогуур кижилерниң чамдыызы ажыгга кириишпейн, тудуг материал сөөртүрүнге четчир санныг тырттар күштү организаставаин турарында.

Колхозтарда тудугларның чүгле санын көрүп турар боордан аңгыда, оларның шынары дээш демисел чорутунмайн турар. Элээн хөй тудугларны чаңгыс-аай төлевилелди барымдаалавайн кылып турар, а чамдык доозулган дээн тудугларның крышазы, кладовказы, печказы болгаш ескелээ чүүлдери чок. Ындыг янзылыг фактылар ылангыя «Тиилелге», «Дөн-Терек», Сталин аттыг колхозтарда көстүп турар.

Колхозтарда тудуг ажылын чүгле удуртур эвес, харын техника талазы-биле дуза чедирер хүлээлгелиг районнуң тудуг кылдының эргелекчизи ээш Домбу-оол техникаларын эки Терекнің конгуг кошкак ажылдап турарын тудугжуларның хуралынга шүгүмчүлээн.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери бар четпеетерии илереттиишаан, алдыгы беш чыл панының бирги чылында бүгү тудугларның планын күүседир хемчеглерии чугаалашкан. Районнуң бүгү тудугжулары Барыын-Хемчик район-биле Бай-Тайга районнуң аразында салган социалистиг чарыштың хүлээлгелеринде тудуг ажылының талазы-биле айтыкан соругаларны хүүсээ бетинде эрестиг күүседирии районнуң мурнакчы тудугжуларының чөвүлел хуралы кыйгырган.

К. ӨЛЧЕЙ.

Колхозтуң шөлдеринде

БАРА-ТАЛ. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районда «Тиилелге» колхоз алдыгы беш чылдың баштайгы часкы хову ажылын чедиишкиниг чоруулуп турар. Тараа культураларын кыска үеде белек агротехниктиг негелдемер бүүтаар дооскан, планнан ажыр 70 гектарны тараан.

Колхозчу тараажылар болгаш МТС-тиң иштинде ажылдап турар механизаторлары амгы кичээнгейии картофель болгаш ногаа олуртулгазынче, кукурузаа болгаш мал чеми культураларның тарылгазынче утландырган.

Ногаа бригадазының тарылга шөлүү 1955 чылда ниитизи-биле 12 гектар турган, а бо чылын 38 гектар чедир калбарар. Чугула культура болур кукурузаны эрткен чылын дөрт-ле гектарга тараан, ам ону он беш гектарда дөрбелчин-уланчак арга-биле тараан. Арбузту 5 гектарга олуртkан, ол ышкаш картофель база ескелээ культураларның олуртулгазы улам калбарып турар.

Чаагайжыдылганың херээнге

БИЧЕ-ТЕЙ. (Телефон-биле). ССРЭ-нин үлүг ажыл-агыйын хөгжүдериниң (1956 Митингиге чүве чугаалаан кижи бүрүзү үлүг ажыл-агыйының, культураның

Чоокта Сончи партиянын болгаш чазактың ие-чаң дугайында салышкынының четиргенин илереттиишаан, 300 рубльдин облигацияларын туда садып алган. Ол хүн чүгле колхозчу иелер белен 17 мун рубльдин облигацияларын алган.

Комсомолчуларның инициативазын деткиир

Ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң күүсекчи комитединиң доктаалын амыдыралга боттандырар соруулга-биле ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай комитеди хоорайны ногаанчыдарының хераанге комсомолчуларның күжүн организастаар дугайында шиитпирии үндүргеи. Ол шиитпирии кодээ ажыл-агый техникумунуң өөреникчи комсомолчулары болгаш аныяктары күзедии-биле деткээннер.

Хоорайның чаагайжыдылга тудуг конторазы техникумнуң комсомол организациязынга Комсомольская кудумчуунуң чүнар бажың чанында кварталды айтып берген. 180 ажыг комсомолчулар болгаш аныяктар май 8-те ыяш олуртур 75 онгаларыны, хараган олуртур узуну 40 метр траншеяны казып белетээннер.

Олуртур материалдарны хоорайның чаагайжыдылга тудуг конторазы хандырар ужурлуг тургаш чүгле май 11-де 75 ыяш экжеп берген, а траншеяга олуртур хараганнарны май 15-те чедир экжеп берии шылаваннар.

Комсомолчуларның идепкеми деткии, чаагайжыдылгага чугула хереглетинер материалдар-биле ой-шаанда хандырарын комсомолчу аныяктар күзеп турарлар.

А. ГРУДИНИН.

Чаа өөредилге чылынга

Таңды районнуң Сосновка тыва чеди чыл школазының ажылчыннары 1956 — 57 өөредилге чылынга чедиишкиниин ужуражыр дээш эки белеткенип турар.

Сентябрь кылырында 3500 түүйбуларны. 21 кубометр ишкеи маизыны школа чанында экжеп алган. Ол ышкаш 500 кубометр оттуглар ыяш белеткээр планын 650 кубометр кылдыр каккан, оон иштинден 506 кубометрии школа чанында сөөртүп тургускан.

Чаа өөредилге чылында столоваяга хереглээр 2 гектар картофелын, 0,20 гектар арбузту болгаш ескелээ ногааларны тараан, эътке хереглээри-биле 6 хавиларны семирти азырап турар.

Алдыгы беш чылда Сосновка тыва чеди чыл школазын он чыл школазы кылдыр калбартыр тудары көрүнгеи. Ам инда башкылар чурттаар бир бажынны, столоваяны немей түүп дооскан болгаш белеткел ажылдары ам-даа үргүлчүлеп турар.

О. ШАВЫ.

Мурнакчы малчыннар

Улуг-Хем районда «Партияның XIX съезжизи» колхозтуң хөй фермазының

Ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң күүсекчи комитединиң доктаалын амыдыралга боттандырар соруулга-биле ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай комитеди хоорайны ногаанчыдарының хераанге комсомолчуларның күжүн организастаар дугайында шиитпирии үндүргеи. Ол шиитпирии кодээ ажыл-агый техникумунуң өөреникчи комсомолчулары болгаш аныяктары күзедии-биле деткээннер.

Хоорайның чаагайжыдылга тудуг конторазы техникумнуң комсомол организациязынга Комсомольская кудумчуунуң чүнар бажың чанында кварталды айтып берген. 180 ажыг комсомолчулар болгаш аныяктар май 8-те ыяш олуртур 75 онгаларыны, хараган олуртур узуну 40 метр траншеяны казып белеткээннер.

Олуртур материалдарны хоорайның чаагайжыдылга тудуг конторазы хандырар ужурлуг тургаш чүгле май 11-де 75 ыяш экжеп берген, а траншеяга олуртур хараганнарны май 15-те чедир экжеп берии шылаваннар.

Комсомолчуларның идепкеми деткии, чаагайжыдылгага чугула хереглетинер материалдар-биле ой-шаанда хандырарын комсомолчу аныяктар күзеп турарлар.

А. ГРУДИНИН.

Чаа өөредилге чылынга

Таңды районнуң Сосновка тыва чеди чыл школазының ажылчыннары 1956 — 57 өөредилге чылынга чедиишкиниин ужуражыр дээш эки белеткенип турар.

Сентябрь кылырында 3500 түүйбуларны. 21 кубометр ишкеи маизыны школа чанында экжеп алган. Ол ышкаш 500 кубометр оттуглар ыяш белеткээр планын 650 кубометр кылдыр каккан, оон иштинден 506 кубометрии школа чанында сөөртүп тургускан.

Чаа өөредилге чылында столоваяга хереглээр 2 гектар картофелын, 0,20 гектар арбузту болгаш ескелээ ногааларны тараан, эътке хереглээри-биле 6 хавиларны семирти азырап турар.

Алдыгы беш чылда Сосновка тыва чеди чыл школазын он чыл школазы кылдыр калбартыр тудары көрүнгеи. Ам инда башкылар чурттаар бир бажынны, столоваяны немей түүп дооскан болгаш белеткел ажылдары ам-даа үргүлчүлеп турар.

О. ШАВЫ.

Мурнакчы малчыннар

Улуг-Хем районда «Партияның XIX съезжизи» колхозтуң хөй фермазының

„Тыва тудуг“ трестизиниң ажылын чаа негелделерниң деңнелинче

Партияның XX съездизи бистиң чуртка капитал тудуушкунуунуң талазы-биле улуг программаны ажылдап кылган. Чуртталга тудуушкуннарын дыка экижидери болгаш калбартыры көрүнгеи. Алдыгы беш чылда ниити шөлү 205 миллион дөрбелчин метр азы бешки беш чылдазы-биле дөмейлээрге барык 2 катап хөй чуртталга бажыннары туттунган турар ужурлуг.

Тыва областың талазы-биле капитал тудуушкунунга акшаландырышкын бешки беш чылдазы-биле дөмейлээрге чаа беш чылда 3,7 катап көвүдээн. Бол тудуг организациязы болур «Тыва тудуг» трестизи 100 миллион рубльдиң тудуг ажылдарын чорудар ужурлуг. Бо сорулганы боттандырарынга тудуг трестизиниң коллективиниң күжениишкинниг ажылы негетинии турар.

Ынчалза-даа «Тыва тудуг» трестизи (эргелекчизи ээш Филатов) планныг онаалгаларын багай күүседип турар. Трестиде күрүненин планныг онаалгаларын чедиишкинниг күүседип болур аргалар бар. Ол тудуг материалдары-биле болгаш механизация черинин талазынган сула салдынган. Оон хараазы-биле 1955 чылда тургустунган бетон-холумак кылыр белиир алды ай ажылавааи болгаш демир-бетон конструкциялар кылыр цехтиң тудуушкуну узамыкан.

Объектилерии тулуг материалдары-биле хандырары кандыг-даа график чокка тургустунган. Чижээ, бо чылдың эгезинде 4 объектиге 500 мун түүйбуларны сөөртүп чедирген, а херек кырында оларның чугле ийизинге түүйбу хереглетиниин турган. Ынчангаи ийи объектиде түүйбуларны ескө объектилерже катап сөөртүр ужурга таварышкан. Тудугда ажылчыннарның күш-ажылын организастааны четпес. Хөй-хөй ажылчыннар бригадаларга кирбейн чаңгыс чаңгызы-биле ажылдап турар. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн кудуладып, ажылдың шынарын бакырадып турары билдингир. Ажылчыннарны кол ажылдарга эвес, а чүгле аар-саар ажылдарга ажыглаар шын эвес практика тургустунган.

Тудугга күш-ажылдың төлевириниң чаа системазы шынар дээш демиселге улуг иигии берип турар. Ынчалза-даа тудугларда калькуляция аига чедир-ле чорутунмаан, нарядтарны ажылдың шынарын айытпайн, мурнуку хевээр бижип, харын оон дендезе кылдыныпаан ажылдарны кылынган деп бижээш төлеп турар. Шанналдешпилгелиг төлевирии чүгле ажылды эки шынарлыг күүсеткен турда төлээр ужурлуг турбуже ээш Цукановтуң лашчылар бригадазынга ол төлевирии бригадаларны чүнүн-биле тайылбырлап болурул? Моиу хамыктың мурнунда трестиде партия, профэвилел организацияларының болгаш администрация черииің тулугжу кадрларның ажыл-амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургузар дугайында сагыш салбааны-биле тайылбырлап болур. Кадрларны кижизидер, оларны ажылга быжыглаар дугайында ажыл дендии күлүг деңнелде. Кадрларны ажылдан үндүрерии

Мурнакчы тудугжуларның ажылының нуржулгазын неитередир ажыл трестиде багай тургустунган. Коллективте бүдүрүлге нормаларын үргүлчү ажыр күүселии турар лашчы Кызан, штукатуржу Козлова, эптекчи Хачатурян, бызанчы Алехин, чазанныкчы Павлихин ышкаш мурнакчылар хөй. Оларның мурнакчы нуржулгазын өскелерге дамчыдар талазы-биле коллективтиң партия болгаш профэвилел организацияларының идепкей чок ажылдап турар. Администрация черии бо чүгүлэ ажылдың хажыызында турарын база демдеглээри чугула.

Бүдүрүлгеге күш-ажылдың салыла-чурумуи быжыктырар дээш демисел кошкак. Ажылчыннарның ажылга келиринии, оон чоруурунуң үчёдуи багай тургускан. Ажыл шагы үзер болгаш чалгаа кижилер-биле кижизидилге ажылын чоруткайн келген. Бо чоруктарның хараазы-биле бо чылдың январь айда безии 1728 кижихүн ышкындырган. Ол хүннерниң иштинде 4 квартиралыг бир чуртталга бажыңын түүп ап болур турган ийик. А эрткен чылдың ийиги чартында 11044 кижи-хүн ышкындырган. Ол—18 квартиралыг үш каът бир даш бажыңны тударынга четчир.

Ажылчыннарның ажылга ызырынмас чоруу көвүдээн. Эрткен чылын 305 кижини киирип алган болгаш 317 кижиниг үндүрген. А бо чылдың бирги кварталында 88 кижиниг киирип алган болгаш 98 кижиниң ажылдан үндүрген. Мындыг фактыны чүнүн-биле тайылбырлап болурул? Моиу хамыктың мурнунда трестиде партия, профэвилел организацияларының болгаш администрация черииің тулугжу кадрларның ажыл-амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургузар дугайында сагыш салбааны-биле тайылбырлап болур. Кадрларны кижизидер, оларны ажылга быжыглаар дугайында ажыл дендии күлүг деңнелде. Кадрларны ажылдан үндүрерии

администрация черии эңгиин айтырыг кылдыр биилип турда партия болгаш профэвилел организацияларының ол херекке киришпестиң туружун ээлеп турар.

Эш Филатов бодунуң ашпаралын, тулуг участоктарын болгаш объектилерии дыка эрениге удуртуп, тулугларга ховар барып турар. Эш Филатов тулугжуларның негелделерии күүсетпейн, чүгле хөй санныг аазаашкын-биле кызыгаарланып, сөзү ажыл-херек-биле каржып турар. Трестиң удуртулгазында канцеляржы-бюрократсыг чорук кедерээн. Бо чылдың чүгле бирги кварталында безии 170 дужаалдарны үндүрген. Оларның хөйү бот-бодунга удурланышкак болуп турар ийикпе азы күш чок болуп турар. Дужаалдарның күүселдезии хынаваайн турарындан оларның хөйү күүселде чок арткан.

Үстүнде айтынган четпестер болза тулуг трестизиниң ажылының темпилериии партияның XX съездизиниң салган соругазындан хожудап, тулуг ажылын моон соңгаар дүргедилрии моондактап турарын «Тыва тулуг» трестизиниң эргелеги шиитпиргиг хемчеглерии соңгаарладыышкын чокка алыр ужурлуг.

Бол кичээнгейии бир дугаарында тулуг индустриязынче салыр херек. Бүдүн чылды өтүр ажылдаар демир-бетон кезектерии кылыр цехти ажыглалга дарый киирери болгаш чайгы үеде чыш эптеи алыр демир-бетон конструкцияларны ажык хевиринии полигонунга кылырын организастаары чугула. Бетон-холумак кылыр төп белдирии ажылын үргүлчүлээр ужурлуг. Бо чорук тулугларның темпилерии дыка дүргедилр болгаш шынарын экижидер.

Кызылдың тулугларынга чер казар, бетон салыр, дозулаар болгаш штукатура кагар ажылдарны комплекснлиг механизастаары негетинии турар. Трестиниң удуртулгазы кижилер-биле ажылды экижидеринче, ажылчыннарның мергежилии бедидериичe болгаш кижи бүрүзүнүң янзы-бүрү профессииның өөренип алырынче онза кичээнгейии салыр ужурлуг.

«Тулугжуның хүнүнге» чедиишкиниит ужуражыры-биле социалистиг чарыштың объектилерге калбартыр, мурнакчыларның ажылының нуржулгазын неитередир ээш трестиде партия болгаш профэвилел организацияларының ажылының үдезиии-биле эде тургузары чугула. Шын удуртулга турда бар четпеетерии узуткаш, чедиишкиниит ажылдап болур бүгү күш тулугжуларда бар болгаш четчир. Трестиң эргелеги, партия болгаш профэвилел организацияларының ол боттуг чүгүле даанар ужурлуг.

В. ХАРЛАМОВ,
область тудуушкуи болгаш архитектура талазы-биле киидистиң начальнигэ.

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ БОЛГАШ ПАТРИОТИЗМНИҢ ЧАҢГЫС-ЭВИ

Совет кижилериң угаан-бодал бүдүжүнүң эң чүгүлэ демдектериниң бирээзи болза, оларның пролетарлы интернационализм-биле чарылбас холбаалыг социалистиг патриотизмии болур. Патриотизмиин болгаш интернационализминиң алыындан чаңгыс-эви — улустарның демократтыштырылгазының идейлиг үндезини, коммунизминиң херээ дээш ажылчы чоннарның чедиишкиниинг демисели ол.

Пролетарлы интернационализм Төрээн чуртуңу эрге-ажыктарынга улуур угланган дээр аянныг үүвени ажылчын ангының чүгле дайзыннары чугаалап болур. Ындыг янзылыг нуругчу балыктааларны делегейниң бирги дайынының үезинде-ле В. И. Ленин сөйгалап илереткен. «Улуг орустарның национал чоргаарланышкынының дугайында, оон сураглыг чуулга сактып көрээлиидер. Боттарының төрээн чуртунга, боттарының дылынга недерелдиг ажылчыннарның ынакшылының дугайын, боттарының чуртунуң салым-чолуунуң дугайында оларның сагыш салышкынын Ленин кайгамчык сорук киришкин-биле чугаалап турган. Оон-биле кады Ленин болза, национал эрге-ажыктарны шын билири бүгү ууртарның пролетарийлериниң социалистиг эрге-ажыктарыбиле дүжүп турарын көргускен.

Ажылчын ангының хостаалыг шиитчээшкиии патриотчу ханы утказыг. Чурт бүрүзүнүң бодунуң мурнакчы авангардынга улуртурган ажылчын ангызы кижини кижи молчүүр чоруктуу узуткаар, төрээн чуртунуң хостаалгазын, хамаарышнас чоруун болгаш чечектелиишкиниң хандырар дээш демисежии турар.

Ажылчы чоннарның бүгү делегей эпсеткил каттыжылгазы чурт бүрүзүнде масаларның патриотчу ходелиишкиннерии чайлаш чок болап турар. Бодунуң төрээн чуртунуң патриоду болбайн тургаш, пролетарлы интернационалист болбас. Өскө чуруттарның ажылчы чоннарын хүндүткевейн тургаш, бодунуң төрээн чуртунга ынаашпын база болбас. Патриотизм биле интернационализм — ажылчын ангының идеологиязының чарылбас ийи талазарыдыр, ол идеология ажылчын ангының объективтиг байдалын, ниитилеэн революстуг чаартыры дээш демиселге оон мурнакчы ролюн шын илергейлеп турар.

Ол идеологияның улурланышкаа бүржуаз национализм ол. Тодаргай төөгүлүг байдалдардан хамаарыштыр бүржуаз национализм улуг күргензирек шовинизминиң аазы түс чер национализминиң кайы-бир хевириигe илергейлетиниин турар. Ынчалзажок бүржуаз национализминиң илерелиниң хевири канныг-даа болур чүве болза, оон аалыс утказы өскерилбес. Боттарының үндезии эрге-ажыктарын камгалаар дээш аңгы-аңгы нацияларның ажылчы чоннарының каттыжылышкынынга шаптыктаарын ол идеология кызыдып турар. Бүржуазиянның националистиг идеологиязы чүгле онзагай төөгүлүг байдалдарда ниитилеэн, ниитилеэнииниң хереэзинге ханыбир идиги берип шыдаар. Чижээлээрге, бүржуаз-националистиг идеология бүржуаз нацияларның тургустунарынга, феодалдыг тургузугнуң ёзузунга удур демиселге дузалаан капитализминиң эге бажында ыңыг болган. Улустары империалистиг дарлалдан хосталыр дээш демисежии турар колония болгаш хамаарылгалыг чурттарда бүржуазиянның национализчи хөөн кирген элээн хөй кезии ам хосталгалыг демиселге киржип, оон-биле дешилгелиг рольду тодаргай ойнап турар.

Пролетарлы интернационализм-биле бүржуаз национализм национал айтырыгга ийи политиканы, бот-бодунга шүүт удурланышкак ийи мировоззрениени илергейлеп турар. Бүржуаз национализмин чүгле эптеи чок көөрүнге үндезилээш, партийжи кадрларның революсчу канныышкыны, ажылчын ангының болгаш бүгү ажылчы чоннарның интернационалчы кижизидилгези чедиишкиниг боттанып шыдаар дээрзин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзү, бүгү делегейниң бүгү коммунистиг шимчээшкиниинiи төөгүзү керечилеп турар. Национализчи бүрүү үзел-бодалдарга удур демиселдиң херээнге, ылаигыя ескө нацияларның молчүүр ангыларының талазындан дарталды, империалистиг күргенелериниң дарлалын боттарынга чүгтеп чораан улустарның ортузунга улуг-биле эвилеп, ээлдек болгаш кичээнгейлиг болурунуң эргежок чугулазының дугайында ленинчи өөредилгеи төөгү бүрүн долу бадыткаан.

Бүржуаз пропаганда пролетарлы интернационализминиң талалакчыларының алыи бакырадырын, оларны национал чоргаарланышкынын чидирген кижилер кылдыр көргүзерии орайдажып турар. Ынчаарга пролетарлы интернационализм революсчу национал чоргаарланышкын-биле чарылбас. Национал чоргаарланышкын ажылчы чоннарга алыындан турза чогуур чүгүлдүр. Ол дээрге, улустуң бодунуң күш-ажылынның үре-түнелдерииге, хосталгалыг демиселге бодунуң маадырлыг чоруктарынга билдингир болгаш дүрүи ёзугаар чоргаарланышкынды-дыр, улустуң киирген салыышкынынга чоргаарланышкыны-дыр.

Төрээн чуртка ёзулуг ынакшыл ескө улустарның культурлуг байдаан хүлээп, хүндүлээри-биле кезээде холбаалыг болуп келген.

Совет күргенеиин үндезилекчизи улуг Ленин бистиң социалистиг Ада-чуртувуска кызыгаар чок ынакшыырынга база коммунизм херээнии чедиишкиии дээш капиталистиг чуруттарда бар бүгү-ле дээре, мурнакчы чүүлдерии ап билириигe ажылчы чоннарны өөредип чораан. Эрги делегейниң культуразының чедиишкиннерии керекселевейн тургаи, чаа ниитилеэлии тургузар дээр күзел-чүткүлдерииң бүрүи барымдаа чогуи Ленин илередип ажыктаан. Ленииниң чугаалааны болза: «Капитализминиң арттырып кааны бүгү-ле культураны алыр, ынчангаи оорган социализмии тургузар керек. Бүгү эртемии, техниканы, бүгү билиглерии, ураи-чүүлүг алыр керек. Ол чоокка коммунистиг ниитилеэлии амыдыралын тургузуи шыдавас бис» (Чогаалдары, том 29, арын 52).

Коммунистиг партия бодунуң баштынчызының ол мергеи угланыыг айтышкынарын кезээде эдерип турар. Коммунистиг партия совет кижилерии бедик национал чоргаарланышкынының ёзузунга, оон-биле кады делегейниң бүгү улустарының эртелеп күүсеткен культурлуг хөгжүлдезиинге улустуң киирген салыышкынынга чоргаарланышкыны-дыр.

Төрээн чуртка ёзулуг ынакшыл ескө улустарның культурлуг байдаан хүлээп, хүндүлээри-биле кезээде хол

Ажаалга кассаларынга акша шыгжадырының ужур-дузазы

Совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдерииниң улуг программазын амыдыралга боттандырар дээш улам-на күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүүшкүн-биле ажылдап турар. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директивалары бистиң чуртувуска бүдүрүвүч күштерни өстүрериие улуг перспективаларны ажыткан.

Алдыгы беш чыл планының кол соруглазы болза, аар үлетпүрүү колдадыр хөгжүдерииге, үзүктел чок техниктиг депшилтеге болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериие үндезилээш, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының улам ынайгы күчүлүг өзүлдезин хандырары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезииниң күштүг көдүрүүшкүнүн боттандырары болгаш аиаа үндезилээш совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деннелиин дыка бедидерии чедип алыры болур.

Ол улуг соруглаларны амыдыралга боттандырырына улуг капитал чарыгладар бөлгаш акша-хөреңгилер негетиниң турар. Алдыгы беш чыл планын өзүлээр капитал салыышкыннарга 990 миллиард рубль киреи көрүнген. Совет күрүне ол хөреңгилерни кайын тып ап турарыл?

Совет күрүнеиин орулгаларының кол үнер дестери социалистиг ажыл-агыйдан кирер чыыдалар болур. Ол хөреңгилер күрүне бюджезин ламчыштыр улус ажыл-агыйын акшаландырарына кирип турар.

Бүрүне бюджезиниң орулгаларына ол ышкаш күрүне чээшкиннериидеи болгаш чонуң ажаалга кассаларына шыгжамырларындаи кирип турар хөреңгилер улуг ыны эелеп турар.

Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары боттарының артыкшылыг хөреңгилериз облигациялар таратынганының болгаш ажаалга кассаларына шыгжамырларның чурумун өзүлээр улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниге киргиштирип турарлар Ажылчын, албан-хаакчыларның бүгүү ажыл төлевири болгаш колхозчу тараажыларның орулгазы чыл бүрүе өзүп турар. Ол болза, чоннуң ажаалга кассаларына салыышкыннарының өзериинің аргазын хандырган. Дайын мурнунда чыыдарда турганыига бодаарга ажаалга кассаларына чоннуң салыышкыннарының артышкыны 1956 чылда 5 миллиард рубль өзер азы чылдың төнчүзүнде 58 миллиард рубль чедер.

Аллыгы беш чылда ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг деннели ыны белиир. Ылаигыя национал орулга 80 хуу, ажылчын албан-хаакчыларның боттуг ажыл төлевири 30 хуу, колхозчуларның акша болгаш натуралыг орулгазы 40 хуудан күду эвес өзер.

Ажылчы чоннар боттарының артыкшыдыг хөреңгилерин ажаалга кассаларынга шыгжадып, оон-биле чурттуң улус ажыл-агыйын хөгжүдерииге, бүгү чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын чаагайжыдарына дузалап турар. Оон-биле чергелештир салыкчылар боттарынга ол таарымчалыг байдалды ажыглап, үнелиг эт чүүлдерии кассага чыгдынган акшалары-биле садып ап, азы курортларга эминеиип, дыштанылга бажыннарынга дыштанып, боттарының кадыын быжыглап турарлар.

Ажаалга кассалары шыгжамырларны акша түнүүн улуг, бичези хамаан чоккз хүлээп ап турар. Салыкчылар кассага шыгжаткан акшазының уъжунда хуу төлевириниң чуруму-биле немелде орулганы база ап турарлар. Эрткен чылын Тыва областың ажаалга кассалары хуулар болгаш ойнаашкыннар чуруму-биле салыкчыларга 400 мүң чыгыы рубльдң немей төлеп берген. Бир эвес салыкчылар боттарының артыкшыдыг акшаларын кассаларга шыгжатпаан турган болза ол хире немелде орулганы албас турган ийик.

Ажаалга кассаларының салыкчылары боттарының шыгжаткан акшаларының дугайында бүрүн эргелиглер. Олар ол акшазын кажан-даа болунга үндүрүп ап болур эргелиг. Ынчаарга ажаалга кассалары салыкчыларның акшазының чажыын камгалап турар. Салыкчылар аиаа шыгжаткан акшазының дугайында кандыг-даа үндүрүг төлевес. Салыкчы кассала шыгжаткан акшазын кайы-бир азы элээи каш кижилерге шынзыкыла ёзугаар берии болур, азы ол акшаны Совет Эвилелиинин кайы-даа девискээринде ажаалга кассаларынче болунун болгаш өске-даа кижиниң аныга шилчитирии ап болур эргелиг.

Тыва областа 42 ажаалга кассалары бар. Чурттакчы чоннуң күзелин ёзугаар 1951—1956 чылдарда 18 ажаалга кассалары ажыттынган. Ол-ла үеиин дургузунда салыкчыларның саны 11 мүң кижиге чедир, оларның кассага шыгжаткан акшазы 11 миллион рубльге чедир өскен.

Ажаалга кассаларының салыкчыларының саны өскен дүүи-на, ажылчы чоннарның аиаа акша шыгжамырларының түнү улам-өзер. Чоннуң ыныг артыкшыдыг хөреңгилери улуе ажыл-агыйын акшаландырарына улуг розьду ойнаар.

Т. ИЛЬИН,

Ажаалга кассаларының область эргелелиниң оперативтиг кылдызының улуг инспектору.

Совпартшколаның дыңнакчыларының практиказы

Тыва областың совпартшколазының ийиги курсунуң дыңнакчылары чоокта чаа Таңды районнуң «Революциянын чалбыыжы», Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозтарынче ийи ай хуусаалдыг практиказап чорупканнар.

Практиканттыларны агроном Толстова, зоотехник Бүлыкова, инженер-механик Лушников олар удуртуп чоруп турар.

Дыңнакчылар школага өөренип алган теоретиктиг билиглерин колхоз бүдүрүлгезиниң практиказы-биле холбаштырып, боттарының билиин улам быжыглаарлар.

Олар чүгле колхоз бүдүрүлгезиниң чорудулгазының, оон экономиказының байдалын өөренир эвес, а оон ыиай ол үеиин иштинде колхозтарның ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржип, техниканы өөренип, ажылда четпестерни илередип, оларны үзүткаарынга дузалаарлар.

Олар культура чырыдыышкын албан черлериниң ажылын, колхозчулар болгаш механизаторлар ортузунга масса-политиктиг ажылды эжиидиринге, көскү агитацияны иептередиринге, хана солуннарны болгаш агитхуудустарны үндүрериие дузалаар болгаш беседеларны, ноичулгаларны организастаарлар.

Хову турлааида

Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиинин Чаа-Хөл оруунда № 1 хову турлаанда 3 чурттакча бажыннарын, ниити барактьг, чүнар бажынны болгаш столоваяны тудуп, ажылгалга кирирген. Хову турлаанда «Урожай» деп радиоприемник доктаамал ажылдап турар. Тараа кургадыр чер, шывыглыг 2 шаи, тараа складтары база туттунгулаан.

Механизаторлар, тараажылар алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылында бедик дүүгүт алыр дээш күжениишкиннииг ажылдап турарлар. Хову бригадазының бригадири эш Ортуи-оол, МТС-тин ында ажылдап турар трактор бригадазының бригадири эш Чылбак тараажыларны болгаш механизаторларны күш-ажылга шын организастап турар. Турлагда тараажылар СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин хаиы өөренип турар, агитаторлар солуи ноичулгазын болгаш беседаны калбартып турар.

Н. ЛОПСАН.

ЧУНАР БАЖЫҢ ЧОК

Бижилериниң культурлуг чурттагазынга чунар бажын улуг ужур-дузалыг. Ындыг турбуже Эрзин районуи «Чаа орук» көдээ ажыл-агый артелиинин баштаар черии, колхозта партия организациязы колхозчуларның культурлуг негелдезиниге дыннангыр эвес болуп турар.

Колхозка ниити чунар бажынны тудуп ажылгалга киргенден бээр ийи чыл ашкан, ынчалза-даа чунар бажынны үр эвес үеде ажылдаткан шөөчалап каан. Оон бээр дыка үр үе эртсе-даа чунар бажынны ажыдаар дугайында кандыг-даа хемчег алдынмаан.

О. БАЛАҢАЙ.

Кукурузаның хайнактаан үрезиннериниң артык күштүү

Чурттуң колхозтарының болгаи совхозтарының ховуларында Коммунистиг партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар хөөн демисел улам калбарып турар.

Украинаның Днепр чанының ажылшчыларынге эрткен чыдың чазынында көл сагыш салышкынынарының бирээзи болза, канцаашкыныың совида малды өлүм-чидимден канчап камгалап алыры болгаи кукурузаны ой-шаанда тарып алыры турган. Чемгерилге чок чорукту күрүненнің дузаламчызы-биле ажып эртсн болгаи чартык миллион ажыг гектар кукурузаны — мурнунда чыгга бодаарга ийи ажыг катап хөйнү ой-шаанда тарып алган.

Бызымакай күш-ажыл бодунуң түннелии берген. Ам колхозчулар малды канчап чемгерер дугайын бодавайын турар. Эрткен чылын ортумаа-биле инек бүрүзүнге 8 тонна хире кукуруза силозун болгаи хаван бүрүзүнге 9 тоннадан эвээш эвес консервалаан кукуруза баштарын белеткээн.

Эки чемгир кукуруза силозу ажылагыйжы ёзу-биле ажыглатынып турар. Ажыл-агый чыынын эрткен 6 айларының дургузунда сүт саалгазы эрткен чылдың бирги чартыында турганынга улур үш катап көвүдээн. Ол үеиин иштинде барык 130 мүң хаваннарны семирти азыраан. Бүгү эрткен чыгга бодаарга бүдүн чартык катап хөй хаван эдии күрүнеге дужаагаи.

Ынчалза-даа бар чедиишкиннер-биле өөжүргеи болбас. Ол дээрге көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерии көвүдериинге чүгле бирги базым болур. Тараажыларның бодалдары чаа соруглаларны шиитпирлээринче мөөннетинген. Оларның иштинде кол соруглга — тараа культураларының, ылангыя кукурузаның дүүгүүн бедидери болур. 1955 чылда Днепропетровск девискээринде көдээнің ажылшчылары кукурузаның дыка эки дүүгүн алганнар. Ынчалза-даа бедик дүүгүтериің мастерлериниң ап турарындаи ол элээи эвээш болган. А чүге? Ында чер багай бе азы хөрүүнү болбазырадып, тарылгаларны ажаап билбеми ол бе? Айтырыг чүдел дизе, хөй-хөй ажыл-агыйлар ам-даа эки үрезии материалдарлыг эвес, хайнактаан үрезиннери чок болуп турарында.

Кукурузаның хайнактаан, ылаигыя бирги салгалдың үрезиннери оон дүүгүн барык 20—30 хуу белдии турар дээрии эртем болгаи практика шагаа бүдүрелии көргүскен. Кукурузаның дүүгүн бедидериниң ол ажок улуг курлавырлары мурнунда-ла билдинген эвес чүве бе? 20 ажыг чылдарның мурнунда совет селекционерлер ол культураны өстүрериниң кол районнарынга хереглээр элээи каш хайнактарны тургусканнар. Ол шуиту бүдүрүлгеге ажыглатынган болгаи каш чылдар улаштыр бедик дүүгүттүг болгаи дыка ажыктыг культура болур кукурузаны чедир үнелевес чорук ол кайгамчыктыг хайнак үрезиннер колхозтарның болгаи совхозтарның шөлдеринге калбаа-биле нептеретиннезиигe чедирген.

Ынчаныыже хайнактаан үрезиннерни ажыглап турар элээи хөй мурнакчы ажыл-агыйлар чыл-бүрү кукурузаның бедик дүүгүттерии ап турар. Чижээ, Черкасск областың Каменск районунуң «Жоватень» колхозу 1953 чылда «ВИР-42» деп хайнак үрезиини чашкаи, кукуруза баштарының гектарыан 96,5 центнер дүүгүн алган. Краснодар крайның «Кубань» совхозу 1954 чылда база ындыг үрезиини ажыглаап, 900 гектар шөлдүң бир гектарындаи-на ортумаа-биле 38,5 центнер тараану алган. Ставрополь крайның Либкнехтовск районунуң Молотов аттыг колхозу эрткен чылын ол-ла үрезиини чашкан 227 гектар шөлдүң бир гектарындаи-на 52 центнер, а чамдык участоктарга — 62 центнер кукуруза баштарын алган. Хайнактаан үрезиннериин ажыктыын шагаа-ла үнелеп көрген өске-даа ындыг ажыл-агыйлар бар. Чижээрге, Днепропетровскиде Ново-Московск районуиуң Чкалов аттыг колхозу он-он чылдар улаштыр чүгле бирги салгалдың хайнактаан үрезиннерии шөлдерге чажып турар.

1947 чылда частың эгезиниде Чкалов аттыг колхозка селекционер, ам көдээ ажыл-агый эртемииииң доктору, Борис Павлович Соколов чедип келген. Хайнактаан үрезиннерии бүдүрер дугайында ол лекция ноичаан. Эртемден ол-ла черге дыннакчыларга элээи каш кукуруза баштарын көргүскен. Олар улуг хемчээлдиг болгаи хөй санныг тараалыг болган. Бир кукуруза бажының деңзизи 300 грамм четкен. Ындыг улуг кукуруза баштарын колхозчулар оон мурнунда көрбээннер.

Артельдиң байдалдарынга ол үеде кайгамчыктыг үрезиннерии өстүрер деп шиитпирлээн. Колхозтуң кукуруза өстүрүүчүлери дүржүлга станциязындаи центнер хире ындыг үрезиниң алганнар. Эрте өстүрер өске сорттар ышкаш ындыг черге оларны чашкан. Тарылгаларның ажаалдазын база бир дөмей чоруткан. Бүгүи дүүгүтүг ажаап алган деңзизиин. Аиаа райончуткан сорттарны чашкан черлериң гектарындаи 48,5 центнер тараазы, а хайнактаан үрезиннерии чашкан черлерден оон барык 13 центнер хөй дүүгүтүг алган.

Колхозчуларны чедиишкиннер сорук киирген. Ынчаарга дараазында чыдың олар кукурузага тускайлаан бүгү шөлдүү чүгле бирги салгалдың хайнактаан үрезиннери-биле тарааннар. Оортан баар ол көдээ ажыл-агый артели кукурузаның чавыс дүүгүн албайн турар. Аиаа сөөлгү сес чылларның дургузунда кукуруза тарылгазының бүгү шөлүнден ортумаабиле гектардаи 50 центнер хире тарааны чыгга алган. 1954 чылдың канцаашкыны белеи хайнак үрезиниң амыдыралчы күжүи суларалын шыдаваан. Колхоз 155 гектар шөлдүң га бүрүзүнден-не 25 центнер тараану алган.

Кайда-ла кукурузаның дүүгүт бар болдур, ында сүт, чаг, эът, чүүрга бар болур деп Украинада чугаалажып турар. Чкалов аттыг колхозка кукурузаның азбешиидиг дүүгүдүнүң ачызы-биле эртсн чылын ортумаа-биле бир инектеи сүт саалгазы 3.021 кг четкен. 100 гектар чер бүрүзүнге онаштыр 270 центнер сүттү, 51 центнер эътти алган. Чү гектар тарыга шөлү бүрүзүнге онаштыр 33—33 центнер хаван ыдын күрүнеге дужаагаи.

Днепр чанында болгаи бистиң чуртувустуң өске-даа районнарында ындыг колхозтар чыл-бүрү улам көвүдеп турар Ынчалзажок кукурузаның дүүгүн бедидериниң хайнактаан үрезиннер ышкаи күүлүг курлавырын амдыызында чаныг ажыл-агыйлар ажыгзавайн турар Кукурузаның бедик дүүгүттүг хайнактарын кошкак пептередип турарының кол чыдлагааны ол культураның үрезии ажылын сөөлгү үеге чедир организастаазында болгаи белии планнаазында болган. Бо херек талазы-биле эртемшинчилел албан черлери база хөөндеп турар. Олар селекция болгаи үрезии ажылының талазы-биле багай ажылап, хайнактарны өстүрүп турганының үезинде агротехниканы кажызы-биле үреп турганнар.

Ындыг үүлүүр-биле хайнактаан үрезиннерии бүдүрериниң кол ажыглаар чыл-бүрү кукурузаның бедик дүүгүттерии ап турар. Чижээ, Черкасск областың Каменск районунуң «Жоватень» колхозу 1953 чылда «ВИР-42» деп хайнак үрезиини чашкаи, кукуруза баштарының гектарыан 96,5 центнер дүүгүн алган. Краснодар крайның «Кубань» совхозу 1954 чылда база ындыг үрезиини ажыглаап, 900 гектар шөлдүң бир гектарындаи-на ортумаа-биле 38,5 центнер тараану алган. Ставрополь крайның Либкнехтовск районунуң Молотов аттыг колхозу эрткен чылын ол-ла үрезиини чашкан 227 гектар шөлдүң бир гектарындаи-на 52 центнер, а чамдык участоктарга — 62 центнер кукуруза баштарын алган. Хайнактаан үрезиннериин ажыктыын шагаа-ла үнелеп көрген өске-даа ындыг ажыл-агыйлар бар. Чыынарлыг хайнактаан үрезиннери-биле хандырарының тодаргай системазы тургустунуп турар. Ынчангаш, ол культураның дүүгүн улам ында бедидериниң улуг перспективалары ажыттынып турар. 1960 чылда бирги салгалдың хайнактарының продукциязы 3 миллион центнер болур үүрүлүг. Ынчангаш кукурузаны тараага хереглеп чажып турар чуртуң бүгү зоналары хайнактаан үрезиннер-биле бүрүн хандыртынган турун болур. Бо херек ындыг белеи эвес болзаза черле күүсетиннер. Бо талазы-биле улуг хемчээлдиг ажылды чорударын эртем-шинчилел албан черлериие лааскан. Бирги салгалдың хайнактаан үрезиннерии өстүрер үрезии ажылының совхозтарын түскай шилип алган. Адактың сөөлгүзүнде үрезии ажылының совхозтарының болгаи колхозтарының улуг балгу шугуи аразының хайнактарының үрезиннерии бүдүрер хүлээлгелиг.

Кукурузаның ийи ланкыр шугуи аразының хайнактарын өстүрүп үилүрер эртем-шинчилел албан черлери-биле чергелештир Россий Федерациязының, Украинаның, Молдавияның, Ортаакы Азия болгаи Закавказье республикаларының 1.600 хире үрезии ажылының ажылагыйлары ажылдаар апаар. Оон-биле кады үрезии материалын кадагалаары болгаи болбаазырадыры улуг үүүр-дузалыг. Ол соруга-биле 1960 чылда үүтеп эвээш эвес түскай заводтарны гүткан турар, ол заводтар кукурузаның хайнактаан болгаи сортулуг үрезиннерии кургаар, сортировкалаар, ылгаар, хораннаар болгаи калгалаар ажылларны чорудар. Эки ажылдан ылдынган үрезиннерии колхозтарже болгаи совхозтарже чорудар.

Бистиң социалистиг чер ажылывыс мурнакчы көдээ ажыл-агый артемииии сууруига хөгжүп турар. Ам хайнактаан үрезиннерии өстүрер талазы-биле селекция-дүржүлга болгаи методтуг ажылдың төнчүүкен удуртулгазы кажангыдыгындаа артык өзүп түүлер. Ол соруга-биле Днепропетровскиие кукурузаның Бүгүзвилел эртем-шинчилел институтуи тургускан. Синельниковта, Ставропольда, Воронежте, Грузияда, Алма-Атада күрүнеиин селекция-дүржүлга станцияларын, Эрастовта, Ильиньеде дүржүлга шөлдерии болгаи өске-даа эртем-албан черлерии аиаа шилчидип берген. Ооя ангыда өске 29 эртем-шинчилел институттарын болгаи дүржүлга станцияларын кукурузаның чамдык үрезиннерии бүдүрериие хандыткан. Кукурузаның бедүүн хайнактарын өстүрериие 57 үрезии ажылының совхозтарын хандыткан. Мынчангаш, эртем-шинчилел албан черлериниң четкизи кукурузаны тараа кыдыр өстүрер чуртуң кол зоналарын хамаа туткан.

Кукурузаның чаа институдуг оон коллективиие даскан соруглаларны шиитпирлээринче киирикеи. Чоокта чаа хайнактаан үрезиннерии өстүрер талазы-биле аиаа Бүгү-эвилелдиң төөгүлел хуралы эрткен. Чуртуң алдарлыг кукурузачылары, колхозчуларның парталары, совхозтарның болгаи МТС-териин ажылдачылары, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери, эртемден-селекционерлер, партия болгаи совет органнарның удуртукчулары кукурузаның үрезии ажылының болуп келген айтырыгларын чугаалашканнар, төөүлел хуралга ажылчорудулгаларның тода программазы ажылдап кыдыгнаи.

Кукурузаның Днепропетровск институдуиуң лабораторияларынга күженнишкиннииг ажыл ам хайныгып турар. Оортан поезднлер-биле, самолеттар-биле, пароходтар-биле чуртуң бүгү чүктериие 600 хире кезек шеверги савалап кылган чүүдерии сөөртүп чорудуп турар. Ол болза кукурузаның хайнактаан үрезиннерии өстүрериие херектиг үнелиг материал болур. Удавас эртем-шинчилел институттарының, селекция станцияларының, дүржүлга шөлдериниң, совхозтарның болгаи колхозтарның сайыраан кылган тарылга шөлдериие үнелиг кукуруза үнүттериниң баштайгы үнүлгелери көстүп келир.

А. НИЖЕГОРОДОВ.

Ойнап алыышкыннар

Бүрүне чээшкиннериниң облигацияларының Кызыл хоорайда тудукчулары чыгбүүде үнүп турар тиражтар ёзугаар хөйхөй түнүүр акшаны ойнап ап турарлар.

Хоорайның № 7173 төп ажаалга кассазы бо чылдың эгезиниден бээр апрельдиң 20-ге чедир 757865 рубльдин ойнаашкыннарын облигация тудукчуларынга төлеп берген. Оон иштинде улуг түннерге таварышкан ойнаашкыннар 56000 рубль болган. Эш А. Ф. Базанцев бир үгда 10000 рубльди ойнап алган.

Өөредилгени практика-биле холбаштырып турар

Областың колхозтар кадрлары белеткээр ортумак школазы улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар соруга-биле теоретиктиг кичээлдерни практика-биле холбаштырып турар.

Чимистиг үнүштер талазы-биле теоретиктиг кичээлдерни чорутпушаан, школа чанының дүржүлга участогунда чамдык ажылларны практика кырынга эртирип турар. Олар ында 350 дөс яшгтарны олурткан. Оон иштинде иневкараа, кызылкат, ыткады, чодураа, чыжыргана болгаи 100 ажыг дөс яблоня, вишня, груша базаа тараан. Оон ынай ямзы-бүрү ногаалардың 200 ажыг расадаларын өстүрүп турар.

Үнүштер болгаи чер ажылының лугайында кичээлдерге ямзы-бүрү үнүштерни, тараа культураларын тарып өстүрериниң агротехниктиг арга-дүржүлгазын өөренип эртирипшаан, 8 шөлдүг тарылга ээлчештирилгезии практика кырында чорудуп турар. Ында «Альбидиум 3700», «Мильтурум 553», «Москва», «Лютеценс 62» деп кызыытастарның сорттарын база областың байдалынга тарып өстүрген арбай, сула сорттарын, кызыл, сарыг клеверлер, эспарцент, нитняк болгаи өскеларының гектарыиан 12,5 центнериең кулу эвес дүүгүтүг чедип алыр.

Колхоз тараа культураларын ыыска үеде дооскан, май 5-те планнан 120 гектарны ажыр тараан. Ам чайгы суттарыдага арык бугаларны белеткеп эгелээн. Ол ышкаш ногаа ажылының бригадазы олуртулганы ямгы үеде ямзы-бүрү хандыр-не калбартып турар.

Эрги четпестерни каталтавас

ХОРУМНУТ-БЕЖИҢ. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда Калинин аттыг колхоз 1955 чылда чөгенчиг чавыс, тараа культураларының гектарындаи чүгле 6 центнер дүүгүтүг алган. Ол болза хову ажылынга агротехниктиг чурумну чеп ажыглавааның, ылангыя чайгы ажаалланы болгаи дүүгүт алышкының четпес организастаанын хереглеп турар.

Партияның болгаи чазактың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга кыйгырыын танышкаш, колхозчу тараажылар болгаи механизаторлар чаагай дүүгүтү өстүрүп, ажаал алырынга тодаргай хүлээлгелерни алган. Эртсн чылын турган четпестерни ам болдурбас, тараа культураларының гектарыиан 12,5 центнериең кулу эвес дүүгүтүг чедип алыр.

Колхоз тараа культураларын ыыска үеде дооскан, май 5-те планнан 120 гектарны ажыр тараан. Ам чайгы суттарыдага арык бугаларны белеткеп эгелээн. Ол ышкаш ногаа ажылының бригадазы олуртулганы ямгы үеде ямзы-бүрү хандыр-не калбартып турар.

Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ чазааның медеглелин даштыкыда үнелеп турары

КЫДАТ

«КАЙГАМЧЫКТЫГ ЭКИ ҮЛЕГЕР-ЧИЖЕК»

ПЕКИН. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың медеглели Кыдат Улус Республиканың хөй-ниитизиниң болгаш парлалгазының төвүнде туруп турар. Кыдаттың бүгү төп солуннары, а ол ышкаш чер-черлериниң парлалгазы Совет чазактың ол медеглелиниң допчулалын көскү черлеринде тайылбырлап парлагылаан. Ук медеглелди радио-биле хөй удаа дамчыткан.

«Гуанминжибао» солуннуң хайгааракчызы ССРЭ-ниң чазааның медеглелин тайылбырлавышаан, «Тодаргай үлегер-чижек» деп эгелиг чүүлүнде бижип турары болза, чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында делегейни дүвүредип турар айтырыгны шиитпирлээрин барыын талакы улуг күрүнелер моондактап турда Совет чазак Совет Эвилелиниң Чепсектиг күштеринден 1 миллион 200 муң кижини кызырар дугайында база катап медеглел кылган. Чепсектиг күштерни кызырарының талазы-биле Совет Эвилелиниң хемчеглери улустар аразының идегежир чоруун быжыглаарынга болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга эң-не чугула салыышкын болуп турар деп хайгааракчы бижээн. Барыын талакы улуг күрүнелер-биле кады ажылдажылгага таарымчалыг байдалдарны дилеп тывар дээш чүткүвүшаан, чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгга депшилгени чедип алыр дээш кайы хире улуг күжениишкиннерни Совет Эвилелиниң кылганы бүгүдеге билдингир деп ук чүүлде чугаалап турар. Ынчалзажок, барыын талакы күрүнелер бо айтырыгга боттуг турушту ээлээн деп санап болбас. Барыын талакы күрүнелер, ылаңгыя АКШ чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгны шиитпирлээринче орукка моондактарны тургузуп турар. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле КНО-нуң Комиссиязының Адаккы комитединиң Лондонга ажылы ооң уржуунда түңнел чок болган.

Чепсектиг күштерни кызырарының талазы-биле Совет Эвилелиниң хемчеглери кайгамчык эки үлегер-чижек болуп турар. Барыын чүктүң чурттары ону эдерер ужурлуг деп ук солун онзалап демдеглээн.

ФРАНЦИЯ

ПАРИЖ. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглели Францияга улуг сонуургалды болдурган. Ооң-биле чергелештир, «соок дайынның» бодалынга хандыкшылдыг эң-не барыын үзелдиг солуннарның тайылбырлакчыларын ук медеглел тевидедип турар. Чепсеглениишкиннерни эңдере бүдүрерин бадыткаарынга чылдагааннарның чок болган ужурунда «Фигаро» болгаш өске-даа реакцылыг солуннар ССРЭ-де чепсектиг күштерни кызырып турарын пропаганда деп чарлаан. Барыын талакы күрүнелер боттарының камгаланыр аргаларын кошкатпас дээш ындыг янзылыг базымнарны кылып шыдавас деп парлалганың кол органнары медеглеп турар. Совет чазактың тайбыңга ынакшылдыг хемчеглери делегейниң хөй-ниитизиниң чүүлдүгзүнүүшкүнүг үнелээшкинин ап турар дээрзин барыын үзелдиг солуннар чажыт чогу-биле миннип турарлар.

Совет чазактың шиитпиринге байыр чедирбишаан, «Либерасьон» солуннуң онзалап демдеглеп турары болза, Совет чазактың медеглели улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту улам-на кошкадырынче болгаш бүгү делегейге тайбыңны улам-на быжыглаарынче угланган. Ук саналдарны Совет Эвилели деткиири билек-ле чепсеглениишкиннерни дүжүреринин дугайында айтырыгның талазы-биле боттарының хуузунда саналдарындан барыын талакы күрүнелерниң ойталаанын сагындырбышаан, ол солуннуң бижип турары болза: «Чепсеглениишкиннерни дүжүреринин планын боттандырарынче орукка базымнарны кылырын Москва чаасказан шиитпирлээн. Ол дээрге кымга-даа коргуушкунну болдурбас кыйгырыг-дыр. Бо удаада аңаа харыы бербес аргажок. Шын чорук тодаргай апарган: ССРЭ дайынны күзевейн турар. Боттарының улуг шериг бюджеттерин хевээр артырары барыын чүкке берге болур».

Совет чазактың шиитпири болза, тайбыңче ооң чүткүлүнүң тодаргай чаа херечилели болуп турар деп «Юманите» солун бодунуң тайылбырларында онзалап демдеглээн. Социализм лагериниң күчүзү, капиталистиг чурттарда ажылчын шимчээшкининиң күжү, тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң калбарыышкыны ындыг шиитпирниң үндезини болуп турар деп «Юманите» бижээн. «Дайынның айыылын болдурбазы болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынны — бүгү күрүнелерниң аразынга харылзааларның үндезинин быжыглаары бистиң хүннеривисте болдунар аргалыг болган, ынчангаш Совет Эвилели Ленинниң чагыгларын күүсетпишаан, олче чүткүп турар».

Москваның хүлээп алганы шиитпирниң ужур-дузазы херек кырында төөгүлүг болуп турар деп ол солун медеглээн.

Франс Пресс агентилелиниң дыңнадып турары: Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштеринден бир чылдың дургузунда 1 миллион 200 муң кижини кызырар дугайында совет шиитпир ат-сураглыг француз ажылдакчыларның сеткилин хандырган. Улустар аразының байдалын экижидериниң херээнге салыышкын кылдыр санавышаан, Совет чазактың ол базымынга амгы чазак байыр чедирип турарын ол удуртур ажылдакчылар медеглээн.

ИТАЛИЯ

РИМ. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелинге Италияның депшилгелиг парлалгазы байыр чедирип турар. Ол медеглелдиң дугайында дыңнадыгны «Унита» солуннуң бирги арыннарынга улуг-улуг эгелерлиг кылдыр парлаан. «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң чаа кызырылдазы болза, тайбыңны быжыглаарының херээнге эң-не улуг эгелээшкин болуп турар болгаш чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгга барыын талакы күрүнелериниң ойталаанынга Совет Эвилелиниң тодаргай харыызы болган. Совет чазактың шиитпири болза, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар херекке чугула чаа базым болган» деп «Аванти» солун демдеглээн.

«Барыын талакы улуг күрүнелер тайбыңче боттарының чүткүлүн бадыткаарын бир эвес херек кырында күзеп турар болза, совет үлегерни эдерер ужурлуг» деп «Паэзе» солун бижээн.

Парлалганың буржуаз органнарының чамдык кезээ ССРЭ чазааның медеглелин өжээтен байдал-биле бижип турар.

АКШ

НЬЮ-ЙОРК. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглели Каттышкан Штаттарның хөй-ниитизинге күштүг саъдарны чедирген болгаш чепсеглениишкиннерни эңдере бүдүреринге база улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун деткииринге сонуургалдыг кижилериниң тодаргай-ла тевидээшкинин болдурган. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле Совет Эвилелиниң тодаргай базымнарын хөй-ниитиниң бодалы сонуургап турарынга ол кижилер айыылзынып турар. Хөй-ниитиге көзүлдүр-ле Совет Эвилели тайбыңны күзеп турда, АКШ болгаш ооң эвилелчилери шериг эвилелдеринче чүткүп турарын билинмишаан, «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң хайгааракчызының сирилээшкин-биле бижээни болза, «дыка хөй американнар, оларның иштинде... чазактың чамдык шүгүмчүлекчилери коммунистиг шүгүмчүлелди дагыннап турарлар».

Чепсеглениишкиннерни дүжүреринин талазы-биле харыы базымнарны кылырын АКШ-та саъдарлыг кижилериниң күзевейн турары солуннарның дыңнадыгларындан болгаш тайылбырларындан билдинип турар. Чижээ, камгалал министри Вильсон болгаш адмирал Рэдфорд олар сенаттың адакы комиссиязынга чүве чугаалавышаан, Совет чазактың медеглелин «кажар арга» деп адап, буруу шапканын «Дейли мирор» солун дыңнадып турар. Совет шиитпир-биле холбаштыр «армияның үстүкү офицерлериниң» «айыылзыныышкыннарының» дугайын «Нью-Йорк таймстың» Вашингтонда корреспондентизи Шмидт дыңнаткан. Совет чазактың медеглелин Каттышкан Штаттар «бүзүревейн» көрүп турар деп Шмидт бижээн.

Бодунун чепсектиг күштеринден 1 миллион 200 муң кижини чоокку чылдың дургузунда кызырар деп бодалының дугайында Россияның медеглели турбуже, боттарының чепсектиг күштерни шиитпирлиг кызырары барыын талакы улуг күрүнелерге «айыылдыг» болур деп албан кижилериниң төлээлекчилериниң медеглээнин Юнайтед Пресс агентилели дамчыткан.

Совет базымнарның шынчызын чигзиниишкинге таварыштырарын оралдашпышаан, солуннарның хайгааракчылары Совет Чепсектиг Күштерни болгаш чепсеглениишкиннерни кызырар дугайында ССРЭ-ниң чазааның шиитпир хүлээп алган чылдагааннарынга хамаарыштыр кандыг-бир хоозун нүгүлдерни нептередирин күзеп турарлар. «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи Шварц кандыг-даа барымдааларны тыпаан хирезинде-ле, ол совет шиитпир «иштики экономиктиг бергедээшкиннерниң» чылдагаанындан болган деп хоозун бадыткап турар. Медеглелдиң текстизи эң-не билдингир турбуже, «Нью-Йорк геральд трибюннуң» корреспондентизи Уорнер ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин кызырары... чепсеглениишкиннерни көвүдедиринге чедирер (!?) дээр янзылыг база-ла хоозун бадыткап турар. «Совет Эвилелинде шеригниң кижи саны чедишпейн турар, ынчалза-даа ол шериг-далай корабльдеринден эгелээш самолеттарга болгаш ядролуг чепсекке чедир чепсеглениишкиниң бүгү-ле хевирлериниң бүдүрүлгезин улгаттырарын оралдажып турар» деп Уорнер бижээн. Ол-ла солуннуң өске корреспондентизи Лоуренс дендии мелегей чорукту кылып турар, «ССРЭ-де армия кайыын эгелээш кайда төнерин тодаргайлаары берге болганда» Совет Чепсектиг Күштерни кызырып турарын ужур-дузалыг деп сапавазынче кол кыйгырган.

Делегейниң хөй-ниитизинге Совет чазактың шиитпириниң саъдарлыын барымдаалавышаан, «Нью-Йорк таймс» солуннуң корреспондентизи Рестон чепсеглениишкиннерин АКШ база-ла дүжүргени дээре дээр янзылыг бодалды тургузарын күзеп турар. Чепсеглениишкиннерни кызыгаарлаарынче амгы чүткүлдү деткииринге Каттышкан Штаттарның оралдажып турарын көргүзер төлээде, АКШ-тың чазаа бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылыр деп Рестон бижип турар. «НАТО-нуң тургусканы Барыын Европаның камгалал системазын үревишаан, орустар боттарының сорулгазын чедип аптар ирги бе дээш АКШ-тың чазаа чепсеглениишкиннериниң улуг кызыгаарлаашкынын кылыр хөңнү чок бооп турар» деп Рестон уламчылаан.

«Бодунун чепсеглениишкиннерин кызырарынга АКШ белен» дугайында Рестоннуң бадыткаашкыннары болза, чепсеглениишкиннерни дүжүреринден ойталап турар амгы америк политиканы камгалаарын оралдажып турар.

НЬЮ-ЙОРК. Биржа курстарының Нью-Йорк биржазында дыка кудулаанын Ассошиэйтед Пресс Агентилели дыңнаткан. Улуг бүдүрүлгелериниң акцияларының курстары 1—5 доллар чедир кудулаан. Агентилел чери ук кудулаашкынны чепсектиг күштерни кызырар дугайында ССРЭ-ниң чазааның медеглели-биле тайылбырлап турар.

ВАШИНГТОН. Парлалга айтырыгларының талазы-биле Ак бажыңның төлээлекчизи Хэгерти чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин тайылбырлавышаан медеглээни болза, «бир эвес орус төлээлер чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле конференцияга (чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле КНО-нуң Комиссиязының Лондонда Адакы комитединге. **Ред.**) чепсеглениишкиннерни дүжүреринин талазы-биле саналдарны, ылаңгыя ужар-чүүл инспекциязының дугайында айтырыгның талазы-биле президентиниң саналын хүлээп алырынга белен чоруун илергейлээн болза, бо медеглел улуг ужур-дузалыг болур ийик».

Ак бажынның төлээлекчизиниң ол медеглели элдепсиниишкинни болдурбайн барып шыдавас. Ынчаарга, АКШ-тың болгаш ооң барыын талакы коштанчыларының туружунуң уржуунда чепсеглениишкиннерни кызырар болгаш атомнуг база водородтуг чепсекти хоругдаар дугайында айтырыгның таарымчалыг шиитпири чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле КНО-нуң Комиссиязының Адакы комитединге чедип алдынмааны билдингир болгай. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле боттарының хуузунда саналдарындан чаңгыс удаа эвес ойталавышаан, АКШ болгаш ооң барыын талакы коштанчылары Адакы комитеттиң ажылын бергедээшкинге таварыштырган, «ужар-чүүл инспекциязының дугайында айтырыг» дээрге чепсеглениишкиннерни кызырарынга болгаш чепсеглениишкиннерни кызырарының контролюн тургузарынга кандыг-даа хамаарылга чок дээрзи черле билдингир.

ГЕРМАН ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА

БЕРЛИН. Герман Демократтыг Республиканың хөй-ниитизиниң болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү немецтериниң кичээнгейн чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында ССРЭ-ниң чазааның медеглелинче угланган. Ук документиниң дугайында дыңнадыгны демократтыг парлалга улуг-улуг эгелерлиг кылдыр көскү черлеринде парлаан.

«Нейес Дейчланд» солун мындыг эгени парлаан: «Совет Эвилелиниң тайбыңче чүткүлүнүң бүзүрелдиг көргүзүү. 1,2 миллион кижи санныг шериглерин ССРЭ халаштырып турар».

1955 чылда 640 муң кижини кызырганындан аңгыда 1957 чылдың май 1-ге чедир Чепсектиг Күштериниң санындан 1 миллион 200 муң кижини кызырар, 63 дивизияларны болгаш чамдык бригадаларны, оларның иштинде ГДР-ниң девискээринде турар ужар-чүүлдүң 3 дивизияларын болгаш өске-даа 30 муң ажыг кижи санныг дайынчы кезектерни дүжүрер, Совет Армияның шериг училищелериниң чамдыызын тарадыр, Шериг-Далай Флодунуң 375 дайынчы корабльдерин ажылдатпайн анаа тургузар, чепсеглениишкиннерни болгаш шериг хереглелдеринге чарыгдалдарны кызырар деп ССРЭ-ниң чазааның шиитпириниң дугайында тодаргай биживишаан, медеглелдиң допчулалын солуннар парлагылаан.

Бир эвес Барыын талакы улуг күрүнелер боттарының чепсектиг күштериниң болза-чогуур кызырылдазын боттарының талазындан чорудар болза, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин улам-на кызырар дугайында айтырыгны шиитпирлеп көөрүнге Совет чазактың белен чоруун «Нейес Дейчланд» онзалап демдеглеп турар.

ШВЕЦИЯ

СТОКГОЛЬМ. Чепсектиг Күштерин кызырар дугайында Совет Эвилелиниң дыңнадыы бүгү швед парлалганың кичээнгейн хаара туткан. Ол дыңнадыгны Стокгольмнуң солуннары: Чепсектиг Күштериниң дугайында айтырыгның талазы-биле Бремльден күштүг чаа дыңнадыг («Моргон-тиднинген»); «Совет Чепсектиг Күштерни кызырар дугайында дыңнадып турар. 1,2 миллион ажылчыннарны үлетпүр алыр» («Свенска дагбладет»), «Орус үлегер-чижекти эдереринче Барыын чүктү кыйгырып турар» («Дагенс нюхетер») деп улуг-улуг эгелерлиг кылдыр, көскү черлеринде парлагылаан.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

ПРАГА. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин Чехословакияның ажылчы чоннары чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткааннар. Ук медеглелди солуннар көскү черлеринде парлагылаан. «Руда правонуң бижип турары: Барыын чүкте чамдык бөлүктериниң буруузу-биле чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында кандыг-даа боттуг түңнел чок, төнмес-батпас чугаалажыышкыннар чоруп турда, Совет чазак тодаргай хемчеглер-биле ол айтырыгны шиитпирлээрин көрүп турар.

Чепсектиң орнунга тайбың күш-ажылга хереглээр чүүлдерни тургузар дугайында бүгү делегейниң ажылчы чоннарының негелдезинге улуг күрүнелериниң иштинден чүгле Совет Эвилели сөстер-биле эвес, а ажыл-херектер-биле харыылап турар. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг шынчы хемчеглериниң дугайында чугаа чоруп турарындан ойталаары кымга-даа чедип алдынмас деп ол солун уламчылап бижээн.

(СЭТА).

Белградты хостаары дээш өлген Югослав болгаш совет дайынчыларның тураскаалынга чечектер салганы

БЕЛГРАД. Белградты хостаары дээш тулчуушкуннарга өлген югослав болгаш совет дайынчыларга тургускан монументалдыг тураскаалга тиилелге хүнүнге холбаштыр майның 15-те чечектер салыышкыны болган.

Чечектерни Белградтың Улустуң комитединден, ССРЭ-ниң ЮФУР-да элчин черинден, Коммунистер эвилелиниң хоорай комитединден, Белградтың хоорай комитединден, улустуң хосталгалыг дайынының киржикчилериниң югослав Эвилелинден, Белградтың аныяктарындан болгаш Белград университединин студентилеринден салгылаан.

Чечектер салыышкынының үезинде Белград районнуң Улус комитединиң даргазы Милош Минич, Белградтың хөй-ниитизиниң төлээлери, ССРЭ-ниң ЮФУР-да элчини Н. П. Фирюбин болгаш Совет элчин черинин харыысалгалыг ажылдакчылары келгеннер.

(СЭТА).

Марокконуң болгаш Тунистиң хамаарышпас чоруун чарлаанынга холбаштыр

РИМ. АНС агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, итали чазак Марокконуң болгаш Тунистиң хамаарышпас чоруун албан ёзузу-биле хүлээп көрген. Агентилел черинин сөстери-биле алырга, амгы үеде Римниң болгаш ийи чаа күрүнелерниң найыслалдарының аразында дипломаттыг харылзааларны тургузарының дугайында айтырыгның талазы-биле чугаалажыышкыннар чоруп турар. Итали чазак ийи чаа күрүнелер-биле найыралдың болгаш албан ёзузунуң харылзааларын эң чоокку үеде тургузарын күзеп турар деп агентилел чери медеглээн.

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Мадридтен дыңнатканын ёзугаар алырга, англи элчин чери Великобританияның чазаа мароккон күрүнениң чаңгыс эвин болгаш хамаарышпас чоруун хүлээп көөр деп шиитпирлээнин испан даштыкы херектер министерствозунга тускай дыңнаткан.

ПАРИЖ. Тунистиң болгаш Марокконуң хамаарышпас чоруун хүлээп көөр база ол чурттарже бодунуң дипломаттыг төлээлекчилерин чорудар деп англи чазактың шиитпири чамдык француз солуннарның талазындан удурланыышкынны болдурган. Ол базым «Тунистиң болгаш Марокконуң Франция-биле кайы-кайызының хамаарылгалыының дугайында чугаалажыышкыннар доостурунуң мурнунда» кылдынган дээш «Энформасьон» солун таарзынмас чоруун илергейлеп турар. Ол солуннуң бодалы-биле алырга, Англияның чазааның мындыг шиитпири багдад пактызынга хамаарыштыр Францияның туружу-биле болдунган болуп турар. Англи чазак Мароккога болгаш Туниске бодунуң дипломаттыг төлээ черлерин америк төлээлекчилериниң ол чурттарга келиринин мурнунда тургузарын бодап турарын «Энформасьон» солун медеглээн.

(СЭТА).

Индияның премьер-министри ийиги беш чыл планының дугайында илеткелди парламентиге киирген

ДЕЛИ. Национал план комиссиязының чүүлдүг деп көргени ийиги беш чыл планының дугайында илеткелди Индияның премьер-министри Дж. Неру май 15-те парламентиге киирген.

Күрүне секторунга 48 млрд. рупий акша капитал салыышкыннарын киирерин ийиги беш чыл планы көрүп турар. Капитал салыышкыннары хуу ажыл-агыйлыгларның секторунга 24 млрд. хире рупий болур. Индияның национал орулгазын 25 хуу көвүдедир, чурттуң индустриализациязын дүрген өстүрер, ылаңгыя аар үлетпүрнү дүрген хөгжүдер сорулганы план салып турар.

(СЭТА).

Австрияның чазааның дүшкени

ВЕНА. Парламентиге болуп турар сөңгулдалар-биле холбаштыр чазактың дүшкенин хүлээп алырын республиканың президентизинден дилээр деп шиитпирни Австрияның министрлер чөвүлелиниң онза хуралы май 14-те хүлээп алган.

Австрияның парлалга агентилелиниң дыңнадып турары болза, министрлер чөвүлелиниң ол шиитпириниң дугайында медеглеп келген федералдыг канцлер Юлиус Раабты болгаш вице-канцлер Адольф Шерфти австри республиканың президентизи Теодор Кернер хүлээп алган. Чазакты дүжүрер дугайында дилегни президент медээ кылдыр хүлээп алган болгаш чаа чазакты тургускуже чедир ооң амгы составын ёзугаар чазакты баштаарын Раабка дааскан.

Чаа чазактың составының дугайында саналдарны киирип келир эргени президент ынчан Раабка тывыскан.

(СЭТА).

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

Центросоюзтуң Новосибирскиде кооператив институду болгаш техникуму 1956—1957 өөредилге чылында

СТУДЕНТИЛЕР ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫНЫН

дараазында салбырларга чорудуп турар:

План-экономика, бараан эртеми.

ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ХУУСААЗЫ ИНСТИТУТКА 4 ЧЫЛ, ТЕХНИКУМГА 3 ЧЫЛ. ИНСТИТУТ БОЛГАШ ТЕХНИКУМ ХЕРЕГЛЕКЧИЛЕР КООПЕРАЦИЯЗЫНГА АЖЫЛДААР ЭКОНОМИСТЕРНИ, ПЛАНОВИКТЕРНИ, БУХГАЛТЕРЛЕРНИ, БАРААН ЭРТЕМНИГЛЕРНИ ШИЛИП АЛГАНЫ ТУСКАЙ ЭРТЕМИ ЁЗУГААР БЕЛЕТКЕП ТУРАР

Институтка болгаш техникумга ортумак эртемниг кижилерни (10 класс доосканнарны, техникумга 2 чыл хуусаалыг тускай бөлүкке) хүлээп алыр, 3 чыл өөредир хуусаалыг техникумга 7 чыл школазын дооскан кижилерни хүлээп алыр.

Институтка болгаш техникумга киреринн күзээн кижилерни Тыва областың хереглекчилер эвилелиниң кадр килдизин дамчыштыр бүрүткээр.

Өөредилгеге кирери-биле бүрүткедирде херек чүүлдер:

1. Институттуң болгаш техникумнуң адынга билдириишкин.
2. Автобиографиязы болгаш ийи чуруктары.
3. Билииниң дугайында херечилели (боду).
4. Кадр учедунуң талазы-биле хуузунда бижии.
5. Кадыының байдалының дугайында шынзылга.
6. Паспортту болгаш шериг биледи (келирде боду эккээр).

Киреринн күзээн кижилер мооң адаанда эртемнерге шылгалданы Кызыл хоорайга тудар:

Институттуң план-экономика салбырынга: математика (бижимел-биле, аас-биле), орус дыл (бижимел-биле), литература (сочинение), экономиктиг география, ССРЭ төөгүзү.

Үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарының салбырынга: математика (бижимел-биле, аас-биле), химия, физика, орус дыл болгаш литература.

Техникумга: орус дыл (бижимел-биле, аас-биле), математика (бижимел-биле, аас-биле), литература (сочинение), экономиктиг география, ССРЭ төөгүзү.

Үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарының салбырынга: математика (бижимел-биле, аас-биле), химия, физика, орус дыл болгаш литература.

Техникумга: орус дыл (бижимел-биле, аас-биле), математика (бижимел-биле, аас-биле), ССРЭ Конституциязы.

Институтка болгаш техникумга хүлээп алган кижилерни: институттуң бирги курзунга айда 225 руб., техникумнуң бирги курзунга 140 руб. хемчээлдиг стипенция-биле болгаш чуртталга бажыңы-биле хандырар.

Тыва кижилерни техникумга күрүнениң бүрүн хандырылгазынга хүлээп алыр.

Билдириишкиннерни 1956 чылдың август 10-га чедир хүлээп алыр.

Киреринин шылгалдалары августуң 1-ден 20-ге чедир болур.

Кичээлдер 1956 чылдың сентябрь 1-де Новосибирск хоорайга эгелээр.

Адрес: Кызыл хоорай, Щетинкин кудумчузу, № 30, Тыва областың хереглекчилер эвилелиниң кадр килдизи, телефон № 3—33.

ССРЭ—чепсеглениишкиннерни дүжүрери дээш демисежип турар карачаңгыс улуг күрүне

БЕРЛИН, 17. АДН агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин болгаш чепсеглениишкиннерин дүжүрер дугайында Совет чазактың шиитпири-биле холбаштыр ГДР-ниң премьер-министриниң оралакчызы Г. Лох мынча деп медеглээн:

Совет Эвилели — чепсеглениишкиннерни кызырары, атомнуг чепсекти хоруурy болгаш боттуг контрольду тургузары дээш, делегей хемчээлинге чепсеглениишкиннерни дүжүрери дээш херек кырында демисежип турар карачаңгыс улуг күрүне. Майның 14-те Совет чазактың кылган медеглели бүгү делегей хемчээлинде болгаш ол ышкаш Германияның иштинде дүшкүүрлүг чоруктарны чавырылдырарынче тодаргай орукту айтып турар. Чепсеглениишкиннерни дүжүрери — герман ийи күрүнелерни катап каттыштырарынга баш бурунгаар дөгүмче болуп турар. Бир эвес барыын талакы күрүнелер тайбыңны быжыглаарынче болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче ёзулуг-ла чүткүп турар болза, олар Совет Эвилелиниң соон дарый ол угланыышкыннарже тодаргай базымнарны кылып чорудар ужурлуг.

Чепсеглениишкин дээш политиканы чорудуп турар Барыын Германияның чагырыкчы бөлүктери боттарының ол политиказын герман улустуң эрге-ажыктарынга таарышпайн турарын миннири албан апаар деп Г. Лох онзалап демдеглээн. Совет Эвилелиниң тайбыңче чүткүлдүүн Барыын Германияның чонунун хөй кезии көрүп билип турар деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики инофмация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажылгагый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00333. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеткеннген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 22 ВТОРНИК № 103 (3556)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУПДА:

Бүгү комсомол организацияларынга, эр, херээжен комсомолчуларга, бүгү совет аныяктарга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Быйгырыы (1 арын).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ (1 арын).

СЭКП ОБКОМУНДА (1 арын).

Г. Шитарев.— Коллективтиг черүк — партийжи удуртулганың дээди принциви (2 арын).

Н. Михайленко.— Инструктор Добровтуң ажылының дугайында (2 арын).

ЭКЗАМЕННЕРГЕ УТКҮШТҮР. С. Монгуш.— Кызылдың школаларында (3 арын).

Л. Волков.— Продукцииниң чангыс хемчээлинге күш-ажыл чарыгдалдарын кызырганы. (3 арын).

Чепсегленнишкиннерни хүнүрер хүнүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ чазааның министрлеринң даштыкыда үнелеп турары (4 арын).

ВДР-де үлетүр түлүгшүүлү (4 арын).

ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазынга таварыштыр (4 арын).

Совет болгаш даштыкы мутоцикличилерниң база парашютчуларының бүгү-делегей маргылдаазы (4 арын).

Бүгү комсомол организацияларынга, эр, херээжен комсомолчуларга, бүгү совет аныяктарга

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң

КЫЙГЫРЫЫ

Эргим эштер!

Чурттуң чөөн болгаш сонгу талакы районнарынга база Донбасска электростанциялар, металлургия, химия, нефть ажылдап кылыр болгаш машина тудар заводтарның, рудниктерниң, хөмүр даш шахталарының, демир оруктарның цемент болгаш чыып эштээр демир-бетон бүдүрер талазы-биле бүдүрүлгелериниң хүлүшкүнүнге бодтарының эң эки эштерин чорударынче бүгү комсомол организацияларын, эр, херээжен комсомолчуларны, бүгү совет аныяктарны Коммунистиг партия биле Совет Чазак кыйгырып тур.

Ол болза чурттуң Чөөн болгаш Сонгу чүктериниң эң байлак бойдус курлавырларын доллур ажыглаарынга, партиниң XX съездиниң салган соругаларын чедиишкинниг күүседир чорукту хандырарынга эргежок чугула.

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Сибирьде болгаш чурттуң чөөн талакы еске-даа районнарынга кайтөрмчүк улуг ажыл кылдынган. Ол черлер танытынмас гүлпарган! Бо черлерде чаа хоорайлар өскен, эң улуг заводтарны, фабрикаларны, шахталарны болгаш рудниктерни туткан, муң-муң километр демир оруктарны шейген.

Ынчалзажок чурттуң Чөөн болгаш Сонгу чүктериниң байзактарын ам-даа долу хемчээлге ажыглавайн турар. А ол байлактар алызынан эгээртинмес. Чижээлээрге, ССРЭ-де бар бүгү хөмүр даш курлавырларының 75 чедир хуузу болгаш гидроэнергетиктиг курлавырларның 80 чедир хуузу, ыяш байлактарының бештин дөртү, өнүг болгаш ховар металлдарның, демир рудаларының, химия чиг-эдининиң эң үей чыдар черлери Сибирьде мөөнеттинген. Бөдөө ажыл-агыйны хөгжүдеринге — тарааны болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрериңге база улуг аргалар ында бар. Чурттуң чөөн талакы районнарын күжениишкинниг темпилер-биле шингээдип алыр, оларның санаа четпинмес бойдус байлактарын улуска, коммунистиг тургузуушкунуң улуг херээнге бараан болур кылдыр тургузар төлээде бүгү-ле байдалдар болгаш чепсектер ам бисте бар.

Алдыгы беш чылда бүгү капитал салыышкыннарның чартык хире кезиин чурттуң чөөн талакы районнарын хөгжүдеринге бээр. Ийи-үш беш чылдарның дургузунда чылда 15—20 миллион тонна шой бүдүрер чурттуң күчүлүг үшкү металлургия базазы Сибирьге туттунган турар. 1960 чылда-ла маңаа хөмүр даш тывыжы болган шой азылдырлыгаш 1950 чылда оларны бүгү Совет Эвилелинге тып болган эзилдирин хураанныдан дөй болур ужурлуг. Чөөн Сибирьниң күчүлүг хемнериңе делегейде эң улуг дээш гидроэлектростанцияларны туткан турар. Ангарада чангыс Братск гидроэлектростанцияның безин Күйбышев болгаш Сталинград гидроэлектростанцияларның электроэнергиязын каттыштыр алганы хире электроэнергияны бээр. 1960 чылда чөөн талакы районнарга электроэнергияны 1954 чылда бүгү Совет Эвилелинге ажылдап үндүргенинден дыка хөйүг ажылдап үндүрер. Бешки беш чыл планының чылларында дургузунда Чөөн чүкке машиналарның, механизмнерниң аппаратураларның болгаш приборларның бүгү хевирлерин бүдүрүп шыдаар аргалыг машина тудуунуң чүе ажыг заводтарын тудар.

Чөөн талакы районнарның хөгжүп турар үлетүрүг демир оруктарның четкизин дыка калбартырын негеп турар. Алдыгы беш чылда Магнитогорск—Абдулино, Сталинск—Абакан, Барнаул—Омск демир орук шугумнарын тудары болгаш ажыглалга кирерин, бүр болгаш курукка черлерниң районнарынга чаа кан оруктарны шөөри айыттынгын.

Соколовско-Сарбайскиниң даг-арыглаг комбинадын, Караганданың металлургия заводун, Атасуйскиниң рудалыг черинин бүдүрүлгелерин, Енисейде-Красноярскинин гидроэлектростанциязын, Ангарада Братскинин гидроэлектростанциязын, Казахстанда Бухтарминскиниң ГЭС-зин түүп турар. Красноярск крайда Канскиниң хөвең-саазын комбинадының баштайгы эзлчээн ажыглалга кирген. Новосибирскиниң турбогенератор, Павлодарның комбайн, Омскиниң нефть болбазырадыр заводтарның болгаш еске-даа заводтарның түүүшкүнү чоруп турар. Быдыкы Сонгу чүкте элээн хөй бүдүрүлгелерни туткан.

Чурттуң чөөн талакы районнарында миллион-миллион совет кижилер чурттап, ажылдап турар, олар боттарының черлеринге ынакшыл, оларның-биле чоргаарланып турар. Ынчалзажок ол районнарның хөй-хөйүнде ам-даа улус шоолуг чурттавайн турар, ынчангаш ол районнарның чону боттарының күш-ажылга ынакшылдыг болгаш найыралдыг өгбүлезинге чаа немелдени маңаа турар. Делегейде эң улуг гидроэлектростанция туттунуп турар Ангараның эриктеринде муң-муң оолдар, кыстар шагда-ла чеде берген. Иркутск-Братскинин келир үедеги электри дамчыдылгазының шугумнуң түүүшкүнүнче Иркутскинин комсомолчулары түсчүе аныяк ажычыннарны чоруткан. Ленинчи комсомолдуң төвүнде

КОЛЛЕКТИВТИГ ЧОРУК—ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГАНЫҢ ДЭЭДИ ПРИНЦИВИ

Амгы үеле бистин партиывыс, оон бүгү организациялары адаанаан үстүнге чедир чоокта чаз доозулган СЭКП-ниң XX съездизиниң шинтиирлериниң саңдарының адаанда чурттап болгаш ажылдап турар. Оон материалдарын бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда, колхозтарда, МТС-терде болгаш совхозтарда, албан черлеринде болгаш өөредилге черлеринде эге организациялар калбаа-биле чугаалажып көрүп, коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер школаларда, белгүминерде болгаш семинарларда өөренип турарлар.

Съездиниң шинтиирлеринде ССРЭ-ниң амгы үедеги иштики болгаш делегей байдалының талазы-биле амыралының эң чугула айтырыгларынга харыылар берди-нген, политика болгаш ажыл-агый талазы-биле чаа-чаа айтырыглар тургустунган, революстуг теорияның чугула-чугула талаары хөгжүлдени алган. Ол

кол шугум болза, марксизм-ленинизминиң дээш болбас принциптеринге үндезилээн коллективтиг удуртулганы үр үениң иштинде үзүктелдиргенинин соонда партияның тургусканында болур. Ынчаарга ол чорук чүнүн-даа мурнунда партияның удуртур штабы—Төп Комитеттиң практиказында болунуп илерээшкинин тыпкан. Ам СЭКП ТК-ның пленумнарын доктаамал чорудуп, оларга партияның амыдыралының, үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң, ССРЭ-ниң даштыкы политиказының үндезин айтырыгларын чугаалажып турар.

Эң чугула партийжи документилерни бүгү коммунистерге чугаалажыр кылдыр ТК-дан киирип турар болган чорук коллективтиг удуртулганы быжыглаарынга болгаш хөгжүдеринге онза үжүр-дүзалыг. СЭКП-ниң Төп Комитеди болгаш Совет чазак ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенциниң калбак нөөлүү хураларын чыылдырбышаан, ажылчы чоннар-биле сүмележип, ол чөвүлел хураларга четпестерни шүгүмчүлеп, саналдарны үндүрүп, ажыл-агыйжы соруглаарны күүседиринин аргазын төлевилеп турар.

Коллективтиг ажылын үлегер-чижээ партияның дээди органы болур — СЭКП-ниң XX съездизи болган. Анаа бүгү айтырыгларны делгеренгей шүгүмчүлелге болгаш бот-шүгүмчүлелге үндезилээш, ханы, принциптиг ёзу-биле чугаалажып көрген. Төлээлериниң чугааларында партияның болгаш күргенниң ажылының, улус ажыл-агыйын улам ыдай хөгжүдеринин чугула-чугула соруглары тургустунгулаан. Партияның коллективтиг угаан-бодалын сорук киирип турар делгеренгей шинтиирлерни хүлээп алырының политиказын съезд катап тургускан. Ленинчи чангыс эттин, марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдеринин демдээнин адаа-биле өртөн съездиниң ажылы совет иннилелди үлэп-башкарып турар күш болур партияның ажыл-чорудулгазынга, удуртулганың коллективтиг болурунуң ёзузунга кайларны белеткээринге онза чугула үжүрдүзалыг.

Коллективтиг чоруктуң карачаңгыс шын ленинчи принцивин партияның бүгү звеноларынга дээп болбас, бүзүлбас чүгүлболдурган турар чорук кончуг чугула. Дээди удуртур орган иштиң хурал (партия эге организациязынга), конференция (район, хоорай, область организацияларынга) съезд (авиелдешкен республиканың Компартиязынга болгаш СЭКП-ге) болуру билдингир болгай. Ол хуралдар, конференциялар болгаш съездилер организацияның күзел-соруун амыдырала боттандырып турар эң-не калбак, эң-не ат-алдарлыг коллегиялар болуп турарлар, олар үк организацияның политиктиг шүгүмүн болгаш практиктиг сорулгаларын тодаргайлап, коллективтиг партийжи дүжүлганы боттандырып турар. Чогаадыкчы болгаш ёзулуг коллегиалдыг ажылдың продуктузу болур ол шинтиирлер организация бүрүзүнге, коммунист бүрүзүнге дээди хоойлу болур.

Партия демократтыг централизимин ёзугаар тургустунган: үстүнден адаанга чедир бүгү партия органнары сонгуулалыг, отчеттарын кылып турар болгаш солчуп турар. Ол болза бистин партиывыстың алыс шынарын — оон демократтыг, тускайлаң характерин хереглеп турар эң-не чугула болгаш боттуг чүгүл бобур. Партияда ёзулуг ээлер партийжи массалар болур, а оларның соңгуп турары удуртукчулар дээрге, бүзүретирген кижилер болур, болунуп организациязының херектерин башкарып чорударын оларга коммунистер даскан дээрзинниң дүгайын ол чорук хереченилеп турар.

Политиктиг удуртукчуларны кижизидеринин школазы болур хуралларның, конференцияларның, съездилерниң үжүрдүзазын үнелеп четпес. Хуралдар болгаш конференциялар чоруткан ажыл-херекти бот-шүгүмчүлечи ёзу-биле үнелеп көөрүнге кадрларны хандыкшыдыр, билиирээр чоруктан, бот оожургадан кичээндирип, бюронуң азы комитеттиң чаа составынга кыннын төлептиин, а анаа кыннын төлептиг эвезин иларгыы партийжи массалар шинтиирээр хүлээглеп деп чүвени үттүп туруп бээр кижилерни оон-биле сагындырып турар. СЭКП-ниң XX съездизиниң мурнунда болгулаан отчёттарның болгаш сонгуулаарның үезинде партия ажылакчыларының ажыл-чорудулгазын үнелээрин коммунистер онза негелделиг көрүп, оларның бүзүрелин шын-зытпаан кижилерни чайладып азы дүжүрүп турганнар.

Хуралдарның болгаш конференцияларның канчаар-даа аажок улуг үжүр-дүзазы болза комитеттериң болгаш оларның удуртукчуларының дүржүлгазын партийжи массаларның дүржүлгазы-биле немеп турарында. Ажылда четпестерни эдип, бүрүнгаар чедиишкинниг шинчеп хөлелир чорукту шаптыктап турар бүгү моонактарны чайладырын негээн коммунистерниң изиг чүткүү-биле хуралдарның болгаш конференцияларның инирлеринден дыка хөй өртектиг саналдар болгаш шүгүмчүлелдиг демгелелдер кирип турарлар. Чангыс-даа боттуг саналды, чугула шүгүмчүлелди кичээнгей чокка арттырбас керек. Хуралдарның, конференцияларның материалдарын кичээнгейлиг өөренип болгаш түнней, киирген саналдарны бот-тандырарынче, илереткеген четпестерни чайладырынче хемчегерни ап чорудуп турар ыңдыг партия комитеттери шын ажылдап турарлар. Ол ээрге шүгүмчүлелди хөгжүдеринин болгаш коммунистерниң идепкейин кедүрериниң өргежок чугула негелдези болур.

Удуртулганың коллективтиг чоруу адаанаан үстүнге чедир бүгү партия организацияларын тус-тус кижилер эвес, а хуралдардан, конференциялардан болгаш съездилерден соңгуур бюролардан болгаш комитеттерден баштаар чорукту база хандырып турар. Партияның органнарынга партия, күргүне түргүзүүшкүнүнүң, ажыл-агыйның болгаш культураның өңне янзы-бүрү адырларында ажылдап турар коммунистерни соңгуп турары билдингир болгай. Ол ээрге бүгү талазы-биле дүржүлгалыг, масса-биле сырый харызаалыг, тус черниң байдалын билир, организацияларның эң ээре төлээлеридир. Ажылга коллективтиг болур чорук хөй кижилерниң билиглерин каттыштырарын, удуртур кадрларның, партия активиниң бүгү коммунистерниң дүржүлгазын ажыглаарын хандырар: оон харазындыг партия органының удуртулгазы кайы-бир айтырыгларын шинтиирлээрде чаңгыс талаалаар чоруктан хостуг болуп, алээн мергежилдиг болгаш долу үнелиг апаар. Оон түннелиниде шын шинтиирлерни ажылдап үндүрериниң болгаш оларны амыдырала боттандырарының аргазы тургустунар.

Партия болза чүгле партия организацияларының бажына коллегиялар турар үжүрлүг кылдыр доктаадып калбаан, харын оларның коллективтиг ажылын хандырары-биле комитеттериң пленумнарын чыылдырарының хуусааларын болдунуң Уставында чугаалап каан. Коллективтиг чорук практика кырынга боттанган турзун ээрге дүгайында партияның сагыш салышкыны ында илереткеген. Шынында бир эвес райкомнарның, хоорбомнарның, обкомнарның болгаш өскелериниң-даа пленумнарын чыылдырарының хуусаалары доктаатынмаан болза, оларны чыылдырары комитеттериң удуртукчуларынаан, түс-түс кижилерден бүрүн хамаарышкан турар ийик. Партия ону болдуруп шыдавас; партия коллективтиг чорукту партийжи амыдыралдың хоойлузу, норма-чижээ кылдыр бодуруп турар.

Партия комитеттериниң пленумнарын үргүлүү чыылдырар чорук коллегиалдыг органнар болур оларның ролюн улгаттырып, комитеттиң кежигүннериниң идепкейин бедидип турар болгаш оон-биле ажыл-агыйжы-политиктиг амыдырадыг удуртурун эңкижилериңе, күүдү ажылдарже удуртур органнарның чоокмуланкиреринге алээн калбак аргаларны тургузуп турар. Чер-черниң партия органнарының пленумнарын чыылдырарының хуусааларын СЭКП-ниң XX съездизи өскертеен, ам партия өбкомнарының, крайкомнарының болгаш авиелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының пленумнарын дөрт айда бирээден эвээш эвес катаң, а округкомнарның, хоорбомнарның, райкомнарның пленумнары — үш айда бирээден эвээш эвес катап чыылдырган турар үжүрлүг. Пленумнарны чоруларының дүгайында негелделерни эң шынгыы сагыыры, оларга хынамчалыг белеткенири, ол пленумнарга шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартыры — удуртулганың коллективтиг болурун быжыглаарының шын оруу ол.

Оон-биле холбаштыр эге организацияларның партия хуралдарының дүгайын база чугаалаза чогуур. СЭКП-ниң Уставында бижитингени ёзугаар олар айда бирээден эвээш эвес катап чыылган турар үжүрлүг. Уставтың ол чугула негелдезинин чамдык черлерде хажытынып турары хомуданчыг: чамдыкта коммунистерин үр үе шинтиирлеп чыылдырбайн, партийжи болгаш ажыл-агыйжы айтырыгларны оларга чугаалаштырары-биле кирбейн турар.

Ындыг болза-даа коллективтиг удуртулга комитеттерниң бюро, пленум хуралдары-биле, район азы хоорай организациязының активтиг хуралдары-биле, эге организацияда коммунистерниң хуралдары-биле дооступ калбас. Коллективтиг чорукту партия органының бүгү ажыл-чорудулгазынга сиңиишкен болдурар керек. Партия органнары болгаш оларның удуртукчулары коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң үнүн дыннаан, шүгүмчүлел болгаш боттуг саналы бүрүзүн тодаргайы-биле харыылап, илереткеген четпестерни чайладырынче, өртектиг эгелекчи саналды деткиринче болгаш нептерединче боттуг хемчегерни ап турар черлерде коллективтиг чорук хандыртынып турар.

Шын организастатынган коллективтиг ажыл-чорудулга боттуг ажыл-херекчи чоруктан чарыбас. Коллективтиг эргелел практиктиг херекке шаптык болуп шыдавас деп В. И. Ленин онзалап демделээн. Ажыл-ишчи чорук бүгү-ле чүүлдерге, хамыктын мурнунда айтырыгны чугаалажырынга-даа илерээн турар үжүрлүг, ол чугаалажыышкынга кижи бүрүзүнүн чүве чугаалаары албан эвес. Бажан херектин утказы бүгүдеге тодаргай болганда, кажан соруглаары шинтиирээрининг аргалары тодаргайлатынганда херектин чугаалажыышкынын үргүлчүлээнинин херээ чок, оон башка херек чугаалажыышкынны хоозун чугаалар апаар.

Оперативтиг чурум-биле шинтиирлеэр чогуур айтырыгларның талазы-биле хуралдар, чөвүлел хуралдар чыылдырары чугула эвес. Партияның чаңгыс удуртукчулары коллективтиг чоруктуң боттандырарда бүгү-ле айтырыгларны ырынай шүүтүзүн чугаалажып, а удуртучуның хөделиишкин бүрүзүн комитеттиң түскай шинтиирин кылдыр бадыраза чогуур ыңдыг арга кылдыр ону шын эвес билип турарлар. Коллективтиг чорук партийжи удуртукчунуң оперативтиг айтышкынар берип, оларның күүседезин негээр эргезин болгаш хүлээлгезин күш чок болдурбайн турар. Ёзулуг партийжи удуртукчу кижи партияның политиказын, оон директиваларын болгаш комитеттиң конференциязының, пленумунуң азы бюрозунуң берген принципиалдыг айтышкынарын барымдаалаап, шинтиирлерни күүседир талазы-биле удуртулганы идепкейлин-биле болгаш дидним-биле боттандырып турар.

Чүгле ёзулуг коллективтиг ажылга, эң чугула болгаш принципиалдыг айтырыгларны кады чугаалажырынга үндезилээш, ынчаар ажылдап болур деп чүве билдингир. А удуртукчу кижиниң ажылын коллективтиң сонгуулаарынга үндезилээш, ынчаар ажылдап болур деп чүве билдингир. А удуртукчу кижиниң ажылын коллективтиң күзел-соруун илереткир болдурар төлээде, оон бодунуң тодаргай шынарлары, чүл дизе: коллегияның найыралдыг кады ажылын таарыштырып билири, чагырын дүжаар чорукту хереглевези, комитеттиң хүлээлгезинде кирип турар айтырыгларны чааскаан шинтиирлевези, коллективтиң күзел-соруунга бодунуң хөделиишкиннерин болгаш чорудуушкуннарын чагыртыры база негетинип турар.

Ёзулуг коллективтиг удуртулга дээрге, удуртукчуларның дүржүлгазын массаның дүржүлгазы-биле каттыштырып турар удуртулга ол болур. Ёзулуг большевикчи удуртукчу кижи болза бот-шүгүмчүлелди болгаш ылангыя адаанаан шүгүмчүлелди кэндыг-даа аргалар-биле калбартыр, кадрларга бедик негелделиниң илереткеп, сагыыга-чүрүм чок болгаш салдынчак чоруктарбиле шинтиирлиг демисежип, партияның директиваларын ылаптыг күүседирин хандырып турар.

Бодунуң хүрээлениниң чаңгыс эптиибиле болгаш удуртулгазының коллективтиг-биле күштүг Коммунистиг партия оонбиле кады бодунуң кежигүннериниң идепкейлин-биле болгаш медереддин-биле күштүг. Коммунистерниң калбак массаларынга партияның салым-чолун шинтиирлеп, оон политиказын амыдырала боттандырып турарлар. Коммунистер партияның шинтиирлерин күүседири дээш улам-на идепкейлиг демисешкен тулум, олар масса-биле улам быжыг харызаалыг болурлар, партия организациялары улам сырый каттышып, дайынчы шинээлиг болган тулум, олар үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга, өртемнин болгаш культураның янзы-бүрү адырларынга улам хөй чедиишкиннерни чедип ап турарлар.

Шак оон үжүрүнден партия болза, Ленинниң ажылдап чогаатканы партийжи амыдыралдың норма-чижээлерин бүрүнү-биле катап тургузарын болгаш хөгжүдерин чедип ап, партияның иштики демократтыгын бүгү арга-биле калбартыр хемчегерни ап чорудуп турар. Бүгү-ле херек болза коммунистер организацияның ээлери кылдыр боттарын медереп билип, партияның болгаш бүзүрелгенин ажылынга идепкейлиг болуп, четпестерни ажыы-биле шүгүмчүлеп, оларны чайладырын чедип ап турар ыңдыг байдалды организация бүрүзүнге тургузарында болуп турар. Партия организацияларының амыдыралында ам-даа бар болуп турар формализим болгаш ёзу барымдаалаар чорук ол байдалды шаптыктап турар. Партияның ажылынга формализминиң айылдыы болза коммунистерниң чогаадыкчы идепкейин оон чыра түдүп, партия организациязының ажыл-чорудулгазын чүгле айтырыглар чугаалажырынга болгаш резолюциялар үндүрериниге өйлештирип, боттуг оперативтиг ажылды саазыннар-биле, иннитп декларациялар-биле солуп турарында болур.

Формализм болгаш ёзу барымдаалаар чорук кижилерниң четпестерни тоомча чок көөрүп, партияның политиказын болгаш шинтиирлерин амыдырала боттандырарынга идепкей чоктанырын болдуруп, резолюцияларга идегээр чоруктуу төрүттүдүрүп, ала-чаяргаарлаашкынны өөскүдүп турар. Формализминиң байдалында турар партийжи удуртукчулар партияның коллективин арын-нүүр чок масса кылдыр көрүп эгелээр, коммунист бүрүзүн, оон хереглелдерин болгаш негелделерин сонуургавастай бээр. Ол бүгү болза партийжи шинтиирлерни боттандырары дээш демисеилге коммунистерниң энергиязын болгаш лайынчы аргалыын кошкалып турар.

ТК-дан эге организацияга чедир—бүгү звеноларга коллективтиг чоруктуң ленинчи принцивин катап тургузары болгаш бүгү хемчег-биле быжыглаары — коммунистерниң идепкейлин болгаш бот ажыл-чорудулгазын кедүрериниге, партия организацияларының херектерин удуртур херекке оларны киириштирериңе, партияның массалар-биле харызаазын быжыглаарынга бирги чергенин ужур-дүзалыг. Партияның иштики демократтыгын калбаа-биле хөгжүдери партийжи шинтиирлерни күүседири дээш идепкейлиг демисеилчи болур коммунист бүрүзүн кижизиперинге, бүдүрүлгеге оон мурнакчы ролюн бедидериңе дүзалаар.

Удуртулганың коллективтиг чоруунуң ленинчи принцивин хажык чокка боттандырбышаан, партия болза массалар-биле харызааны улам-на быжыглап калбартыр, коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр.

Г. ШИТАРЕВ.

Инструктор Добровтуң ажылының дугайында

Бириил Макарович Добров СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң МТС зоназының талазы-биле инструкторунга ам тос ай ажылдаан. Анаа ийи колхозтарны — Калинин аттыг болгаш Жданов аттыг колхозтарны быжыглап берген. Бодунга быжыглатынган колхозтарның кайы бирээзинге ог-бүлези-биле көже бергеш инструктор хүлээлгезин эки күүседип ажылдаарын эш Добров шинтиирлээн. Ынчангаш СЭКП райкомунуң МТС зоназының талазы-биле секретары турган эш Тойлуг-оолга ол дугайында күзелин илередип, каш-даа удаа дилег кылган. Ол эң сөөлүнде оон мындыг харыны алган:

— МТС Шагаан-Арыг хоорайда турар болганда, а силер база-ла маңаа турар үжүрлүг болгай.

Бодунуң чурттап турар черин колхозтарже чоокшуладып алгаш ажылдаар дугайында инструктор эш Добровтуң дилээ шак ынчаар хандыртынмаан. Ынчангаш район төвүнден 20—40 километр колхозтарже ынай-даар удурткулга дыка хөп ге-шаптыг ол чарыгдаар үжүрга таварышкан. Оон үжүрүнда ол чамдык кылыр дээн ажылдарын сеткил хандыр күүседип шылавайн турган.

Ынчалза-даа бодунуң хүлээлгезин эш Добров сонуургалдыы-биле күүседип эгелээн. Анаа быжыглап берген колхозтарның, оларның парторганизацияларының ажылы-биле ол шын танышып, кол ынчаннгейни колхоз бүдүрүлгезиниң экономиказынче, колхозтарга партия организацияларының организакчы болгаш кижизидикчи ролюн бедидериниң айтырыгларынче угландырган.

Жданов аттыг колхозка 10 коммунистер колхоз бүдүрүлгезинге шүүт киришпейн турган, оон ыңай 8 коммунистер ийиги чергениң аар-саар ажылдарынга тургузаан. Колхозтуң ажыл-агыйынын кол адырларынга болгаш хову ажылдарынга коммунистер барык-ла чок турган.

Инструктор эш Добров колхоз бүдүрүлгезиниң участоктарынга коммунистерниң күжүнүң шын эвес тургустунганының дугайын партөрганизация секретары эш Чаш-оолга чугаалаан болгаш «Коммунистерниң күжүн колхоз бүдүрүлгезинге шын таарыштыр тургузарының дугайында» айтырыгны партия хуралынга тургузуп чугаалажырын сүмелээн. Партбюро ол саналды чөптүг деп көрген болгаш ук айтырыгны партия хуралынга чугаалажыр кылдыр эки белеткээн.

Хуралга ол дугайында илеткелди партия организациязының секретары эш Чаш-оол кылган. Тургустунган айтырыгны чугаалажырынга коммунистер идепкейлиг киришкеннер. Чамдык коммунистер, ылангыя эштер Мандалбай, Нөм-Хуурак болгаш оон-даа өскелер ол-ла дораан мал ажылынга болгаш хову ажылынга баар дугайында күзелин илереткеннер.

Партия хуралы колхозтуң мал ажылынче 14, хову ажылынче 11 коммунистерни чорудар деп шинтиирлээн. Чижээ, мал ажылының фермазының улуг саанчызынга эш Мандалбай, бызаа ажаакчызынга эш Дежитиза, инек каларчызынга эш Нөм-Хуурак барып ажылдай бергеннер. Олар баштайгы хүннерден эгелээш-ле хүлээнген ажылдарын үлегерлиг күүседип, малчыннар ортузунга социалистиг чарыштыг организастай бергеннер. Ажылдың бедик түнелин көргүзүп турар мурнакчыларның саны өскен. Коммунист эш Соскарма өртөен чылыг бодунга быжыглаан 13 инектериниң бирээзинден-не ортумаа-биле 1000 литр сүттү алган, а бо чылын колхозтуң саанчыларының бирги черин база-ла өзлеп турар.

Хову бригадазында партия бөлүүнүң организакчызы эш Ондар Бенден колхозчулар ортузунга социалистиг чарыштыг организаставышаан, бөлүү үлегерлиг ажылдап турар. Ол часкы тарылга үезинде үрезин дажып, ажыл нормазын ажыр күүседип, трактор ажылын үзүктелдирбейн келген. Оон уламыдан трактерист эш Маковкин хүн бүрүнүң нормазын 150—180 хуу күүседип келген. Коммунистерден прицепщик эш Топтуңоол, үрезин сөөртүкчүзү эш Болаган болгаш оон-даа өскелер боттарының күш-ажылчы үлегерин өске эш-өөрүнге көргүзүп турарлар. Ол бүгүнүң ажылда Жданов аттыг колхоз тараа культураларын тарыырының планын беш ажыл күнүнде доозар аргалыг болган болгаш кызылтастыг пландан ажыр 218 гектарга тараан.

Амгы үеде ол колхозта иннитиниң күш-ажылынга кириишпейн турар кижилер чок. Коммунистер күш-ажылга чугнакчы чорудуп көргүспүшаан, колхозчулар ортузунга масса-политиктиг ажыл күштелдирип, ылангыя СЭКП-ниң съездизиниң материалдарын оларга хөзы-биле таныштырып турарлар. Колхозтуң күш-ажылдың сагыыга чүрүмү эки. Бир эвес колхозчу Оюн Полат-оол эртенчылын колхоз бүдүрүлгезинге багай кижи турган болза, ам мурнакчы колхозчуларның санынга каттышкан. Ол ам тудуг бригадазында ажылдап турар. Тайгалан тудуг ыяжын сөөртүрүнүң ажыл нормазын ол үргүлүү ажыр күүседип келген.

Инструктор эш Добров ол колхозта партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылды эки-жидерин көскүү-биле ораалашкан. Колхозчуларга партийжи саңдарыны чедиреринин хемчегерин айыткан ажыл планын ол колхозтуң партия организациязы ай санында кылып ап турар. Парторганизациянның иннити хуралы ай бүргүзүне болуп келген. Ол хуралдарга колхоз бүдүрүлгезинин эң-не чугула амыдыралчы айтырыгларын чугаалажып турар апарган.

Ынчалза-даа инструктор эш Добровтуң ажылында четпестер ам-даа бар. Ол болза, бодунга быжыглаан Калинин аттыг колхозтуң партия организациязының ажылын эде тургузарынче күш салып ажылдаваан. Ол колхозтуң партия организациязының секретары турган эш Дамба-Хуурактың багай ажылының дугайында коммунистерниң саналдарынче кичээнгей салбаан. Оны ол ажылынган халаар дугайында айтырыгны СЭКП райкомунуң бюрозунга чогуур үезинде тургуспаан.

Чоокта чаа СЭКП райкомунуң сүмезин ёзугаар ол парторганизацияның секретарынга райком инструктору турган эш Сотпаяк сонгутурган. Ам ол колхозта партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажыл чоорту эжиктп турар.

Н. МИХАЙЛЕНКО.

Кижи бүрүзү солуннуг болур

Парлалга тарадылгазының органнары бо чылдың парлалга чагыллазын чартык чыда бижиткеннерге солуннарның, журналдарның бижиилгезин уламчылаарын эгелей берген. СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шинтиирлерин амыдырала боттандырарынче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга солуннарның болган журналдарның улуг ролюн кижи бүрү эки билир. А харызаа ажылдакчылары колхозчуларның, көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглеринин, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның бижиилгеге негелделерин чогуур ёйүнде чөп хандырарынче кол кичээнгейни салыр хүлээлгелиг.

Эргиден тура үнүп келген муң-муң солуннар, журналдардан аңгы, бо чылын «Бүкүрээ», «Бартофель», «Эштикир болгаш сүткүр мал ажылы», «Хаван ажылы», «Үнүштерни хоралакчылардан болгаш аарыгларлан камгалаары» дээн ышкаш хөй тиражтыг чаа журналдар үнер. Бижиилгенин чедиишкинниг болуру оны организастап чорудуп турар кижилерниң ажылчы чоннар ортузунга тайылбырлаарын шын тургузуп шыдаарындан хамаарыжыр.

Кызыл хоорайга бижиилге эгелээриниң мурнунда парлалга тарадылгазының ажылдакчыларынга, почтальоннарга болгаш эки туранын хөй-нинтичилеринге таныштырылга хуралын эрттирген. Хурал сөөлүнде кижи бүрүзүнге квитанциялар-ны, каталогталарны болгаш түс-түс планныг онаалдаларны бергилээн.

Бижиилге организакчызы эш Яценко Кызыл районнуң колхозтарынга, МТС-ке барып, ында партия, комсомол организацияларының секретарылары-биле, школаларда шионер вожатыйлары болгаш класс удуртукчулары-биле харызажып турган, кыминарга кандыг солуннар, журналдар херек болурун эки билип алыр аргалыг болган. Албан организация черлеринге агитация таныдылга ажылын эки чорутканының түнелинде бир айның иргүзүнда 200 ажыг солуннарны, журналдарны чон бижиткен.

Кызыл районнуң «СЭКП XX съездиниң» көдээ ажыл-агый артелиннин почтальону эш Комбу хүлээлгелиг ажылын багай күүседип турар. Солуннар, журналлар чагыллазын чорударынга көдээ ажыл-агыйның түскай эртемниглери, башкылар, механизаторлар болгаш өске-даа активчилер идепкейлиг киржири чүгүлө.

Төп солуннарга чагыгның хуусаазы июнь 20-де, а область солуннарынга июль 1-де төнер. Хоорай чурттакчыларынга болгаш колхозчуларга солун чедирилгезин эбжиткен. Чагыкчыларның талазынган кээп турган чөптүг негелделерни хандырарын барымдаалаап колхозтарже почта чедирер машинаны түскайлаан.

Е. МЕРКУШИН.

Бараан саарылгазын ажыр күүсеткен

Баа-Хем райпозунуң баштаар черн садып алыкчыларның негелделин саат чокка чеп хандырарын барымдаалаап, барааннарны бүгү магазиннерге эргилдир сөөртүп чедирер арганы чурумчуткан. Ол чорук магазиннер эргелекчилери бараан хүлээп (барып) алырынга артык үе шакты болдурбас, бараан саарылгазының планын күүседирине болгаш оон ассортиментизин көвүдедирине улуг идигни берген.

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында райпо бараан саарылгазын 101 хуу, а апрель планын 121 хуу күүсеткен. Райпонуң 25 магазинниери (өртээн чингеткен бараан садар магазинден өскези) бараан саарылгазын шупту ажыр күүсеткен.

Пржейнин (эргелекчизи эш Калинина), Бүрен-Аксының (эргелекчизи эш Суслопаров), Көк-Хаактың (эргелекчизи Брагина) магазиннери бараан саарылгазын 127—147 хуу күүсеткилээн. Сарыт-Сеңге организастаан терге садының садыгжызы эш Даваа «Октябрь 14 чылы» колхозтуң болгаш Терзигде хову турлагларынга локтаамал барып турар. Көк-Хаакта магазин эргелекчизи эш Брагина хову турлагларынга, малчыннарга барааннарны чедирип турар.

Я. ДОРЖУ.

ЭКЗАМЕНЕРГЕ УТКУШТУР

Кызылдың школаларында

Өөредилге чылының эң шинтпирлиг үеи — шилчириниң болгаш доозарының экзаменнери эгелээриге чедир каш-ла саныг хонуктар арткан. Экзамен болза өөреникчиниң амыдыралында улуг болуушкун. Кызыл хоорай школалары дөртку улдуниүң эгезинден бээр экзаменнерге белеткелги чорудуп, каттаптаашкынны кылып эгелээн.

Школа бүрүзүнүң коридорларында азы өө көскүлеп черлеринде «Экзаменнерни 4—5 деңгээрге дужаалынар!» деп лозунгулар урглларны хей-аът киирип турар. Хоорайда ортумак школаларның № 1 школадан өскелеринде өөреникчилерге каттаптаашкын өрээлдерин тускайлап тургускан. Ол өрээлдерде башкылар болгаш школада өөредилге комитединиң кежигүннери бот-кичээл үезинде дежурныйлаарын чүрүмчүткен.

№ 10 ортумак школаның коллективи экзаменнерни эки түннелдиг эрттирери-биле күженишкинниг ажылдап турар. Чедиги болгаш дөртку класстарда орус дыл башкылары аттар Пуховкин, Ермишкина консультацияларны болгаш немелде кичээлдерни тургулуг кылып келгеннер. Ол ышкаш география, ботаника база өске-лээ эртемнериң башкылары консультацияны тургулуг кылып турарлар.

Делгем классты хостап тускайлаап каттаптаашкын өрээли кылган. Ында өөредилер 4 шактан кежээкинин 6 чедир мөөң-биле кичээлдеп турар. Өрээлде география карталарын, лозунгуларны болгаш башкыларның сүмелеп көргүштүү-биле аскылаан.

7 школаның башкылары кошкак өөчилерже кичээнгейни күштелдирген. школаның 10-гу классчызы Коетя Ноолов эрткен улдуннарда, ылангыя машкага дыка кошкак өөренип турган. үеде ол кызымаккай кичээлден, 2—3 хире шагын эрткен материалны каттаптаарынга ажыглап турэкзаменге эки белеткенип турар. Ам класзы болгаш башкылары Коетиның школа доозуп үнериге долузу-биле бүзурелдиг. Школаның коридорунда экзаменге канчаар белеткензе экил дээр дугайында орус дыл, литература, ботаника, даштыкы дылдар болгаш өске-даа эртемнериң башкыларының сүмелерин аскан.

№ 3 школаның онгу класы каттаптаашкын үезинде өөреникчиге канчаар дузалажырынга холбаштырган ада-иелер хуралын чылдырган. Бо чылын доозуп үнер 83 кижиниң школа доозарынга ада-иелер школаның шынчы дузалакчылары болуруп хүлээгеннер. Чөөкта чаа «Амыдыралче орук» деп темалыг хуралынга онгу классчылар боттарының шилип алыр дээн профессияларын саналдарынга илереткеннер. Орта эвчи, башкы болгаш токарь дээн кижилер боттарының алдарлыг профессияларының дугайын уругларга чугаалап бергеннер.

Хоорайның өске ортумак школаларындан № 2 школа онза ылгалдыг. Чүге дээрге ында өөреникчилерниң нүргулайы интернатта чурттап турар. Интернат эргелекчизи эш Т. Лама болгаш школаның дирекция черн сөөлгү үеде столовайның аш-чемин экижидип, чамдык кадны кошаан уругларга немелде уроктарны чорудуп келген. Интернаттарда өөреникчилерниң каттаптаашкын чорударынга тазырымчалыг байдалды тургузуп, стол, сандайлар-биле четчелетинген болгаш өөредилге номнары-биле хандыртынган. Кижизиликчи башкылардан аңгыда өске башкылар хүн-бүрүде дежурныйлап, немелде кичээлдерни чорудуп турар.

Школада комсомол болгаш пионер организациялары өөредилгезинге хожудап турарлар-биле ажылдап, башкыларга улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Эки өөренип турарлар-биле ажыр. Чижээ, мен болум күш-ажылдың инвалиди мен. Күрүне пенсияларының дугайында чаа Хоойлу төлевилелиниң утказын бис өөренип көрдүвүс. Ол документиде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улус чон дугайында могаг чок сагыш салышкынының база бир чаа илереэшкини көстүп турар.

Пенсия хераэн эжижиринче партия болгаш чазак оон мурнунда-ла сагыш салып келген, ынчаарга ол сагыш садышкын ам улам улуу-биле өзүп турар. Ол болза, бистиң чуртувустуң күүзүнүң болгаш байлакшылының өскенининң дугайын хереченлеп турар.

Чаа Хоойлу төлевилели ёзугаар бистиң чуртувустуң назылап кыраанарының, күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкыныпканнарының амыдыралы улам эки-

Ийменнің чедн чыл школазында

Чөөн-Хемчик районунуң Ийме сумузунда чыл школазының башкылары өөредилге чылының дөртку улдуңуның эгезинден бээр өөредилге-кижизидилгелиг бүгү талдыг экзаменнерже угландырган.

Школада, интернатта болгаш түс-түс класстарда экзамен бүлүннарын тургускулаан. Класстар аайы-биле немелде уроктарны чорудуп келген. Интернаттарда өөреникчилерниң каттаптаашкын чорударынга тазырымчалыг байдалды тургузуп, стол, сандайлар-биле четчелетинген болгаш өөредилге номнары-биле хандыртынган. Кижизиликчи башкылардан аңгыда өске башкылар хүн-бүрүде дежурныйлап, немелде кичээлдерни чорудуп турар.

Школада комсомол болгаш пионер организациялары өөредилгезинге хожудап турарлар-биле ажылдап, башкыларга улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Эки өөредилгелиг комсомолчуларны кошкак эштеринге дузалаары-биле быжыглаан.

Экзаменнерге белеткелдиң түскай өрээлдеринде карталарны, схемаларны, формулаларны, дүрүлга херекселдерин делгеп тургускан. Шилчириниң болгаш доозарының экзаменнерин эрттиреринiң негелдезинин болгаш чүрүмүнүң дугайында саналырны башкыларга бүрүн таныштырган.

Башкылар экзаменнерге чедишкинниг үүражыры-биле ада-иелериниң бажынарынга үргүлчү барып, өөреникчилерни экзаменнерге белеткээрде ада-иелериниң канчаар ажылдаарын сүмелеп турар. Башкылардан эштер Р. Маиаева, В. Дулин, Н. Вуруүнна боттарының өөреникчилерин экзаменнерге белеткээр талазы-биле үлегерин көргүзүп турарлар.

М. КУУЛАР.

Экзаменнерге белеткел

Чөөн-Хемчик районунуң Чыраа-Бажы чеди чыл школазы доозарының болгаш шилчириниң экзаменнерине белеткелди организастыг чорудуп келген. Түс-түс класстар аайы-биле болур экзаменнерге холбаштыр немелде уроктарны чорудуп, ылангыя кошкак өөренип турарлар-биле ажылды күштелдирген.

Экзаменнерни эки эрттиреринче угланган лозунг, плакаттарны школаның коридорунда болгаш түс-түс класстарда ассыылаан. «Шилчириниң болгаш доозарының экзаменнерин 4—5 кылдыр дужаалынар!», «Каттаптаашкын—өөредилгениң негизи», «Уруглар, дараазының класынче шупту шилчилиңер!» деп лозунгулар экзаменге эки белеткенирине өөреникчилерни кыйгырып турар.

Экзаменнерге белеткелди башкы эш Семенова эки чорудуп, өөреникчилер-биле үргүлчү ажылдап турар.

М. ООЛЧУКАЙ.

Партияга четирдивис

Күрүне пенсияларының дугайында Хоойлу төлевилелиниң утказын бис өөренип көрдүвүс. Ол документиде Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың улус чон дугайында могаг чок сагыш салышкынының база бир чаа илереэшкини көстүп турар.

Пенсия хераэн эжижиринче партия болгаш чазак оон мурнунда-ла сагыш салып келген, ынчаарга ол сагыш садышкын ам улам улуу-биле өзүп турар. Ол болза, бистиң чуртувустуң күүзүнүң болгаш байлакшылының өскенининң дугайын хереченлеп турар.

Чаа Хоойлу төлевилели ёзугаар бистиң чуртувустуң назылап кыраанарының, күш-ажыл кылып шыдаар аргазын ышкыныпканнарының амыдыралы улам эки-

Өөрүп четириишкинниң сөзү

Күрүне пенсияларының дугайында хоойлуунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң төлевилелии кооператорлар улус хамышкын-биле хүлээп ап турар.

Облпотребсоюзтуң баштаар черинiң танныылы күш-ажылдың инвалиди эш Непомнящийниң чугаалааны:—күш-ажылдың инвалидтериниң дугайында чазактың улуг кичээнгей салганын помчудум. Моон мурнунда пенсияга 99 рубль ап турдум. А ам чаа төлевилел ёзугаар 300 рубльди алыр-дыр мен.

Садыг шугумунга 20 чыл ажыр ажылаан хоочун ажылакчы эш Филипповтуң чугаалааны:—Мээн чазактың төлевилелии бүгү совет кижилер-биле бир демей улуг өөрүшкү-биле таныштым. Кыраан назыыз ол хире эки хандырылгага чурттаар болгаш сагыш салыышкынга бүргелир аскежик совет кижилериниң үүгүнге таварышкан.

И. ТОРЖУ.

Ийи колхозтарның социалистиг чарыжының түннелдери

Эрзин районнуң Мөрен кодээ Советиниң бөлүүнүң үдуртулгазында ийи колхозтарның аразында социалистиг чарыштың бирги кварталда түннелин үндүрген. Ол дугайын кодээ Советтиң сессиязынга чугаалашкан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң шинтпирлерин амыдыралга чедишкинниг күүседир дээш «Кызыл сылдыс», «Сталинчы орук» колхозтар боттарының аразынга социалистиг хүлээлгелерни алган, ажы-агый планнарын күүседир талазы-биле херек кырында боттуг чедишкиннерлиг болганын сессия демделээн.

Колхозтарның кайызы-даа малдың чаш төлүн чидириг чокка өстүрүп ап турар. Бо чылдың түлүг ыяжын белеткээринiң планы чедишкинниг күүсетинген.

Кайы-даа колхозта социалистиг чарыштың мурнакчыларының хүрээлери өскен. «Кызыл сылдыс» колхозтуң хойжузу эш Лакпа 265 хойдан 266 хураганны, өшкү калавчызы эш Бомбээй 80 өшкүден 89 анайны камгалап алган. Саанчы Сагаачы инек бүрүзүнден 457 килограмм сүттү сагган.

«Сталинчы орук» колхозтуң хойжузу эш Сергелен 217 хойдан 225 хураганны камгалап алган. Саанчы Шинит ол колхозтуң түннелдиг саанчыларының эң-не мурнакчызы болуп турар.

Кодээ Советтиң сессиязы социалистиг чарышка үдуртулганың четпестерин база илереткен болгаш ону үзүткээрынче, чарышты улам күштелдирериниче угланган шинтпирни хүлээп алган.

О. ДОГУЙ-ООЛ.

Чаагай дүжүт дээш

СЭБП Төп Комитединиң болгаш ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң кодээ ажы-агыйның бүгү ажылдакчыларынга үндүрген кыйгырыынга улам сорук киргеи Улуг-Хем районнуң колхозчу тараажылары болгаш механизаторлары алдыы беш чылың баштайгы часкы тарылгазын чедишкинниг чорудуп турар. Партия райкомунуң секретары эш Шойгунуң редакцияга чугаалааны болза:

— Демниг күш-ажылдың түннелинде район тараа культураларын планындан 11 хууну ажыр азы колхозтар эрткен чылдыынган 2 мун ажыг гектарны хойну тараан. Шык базырыышкынын чогуур ойүнде чорутканынган база элээн хей колхозтар тарылга мурнунун суггарылгазын калбартканынган бо чылын черинiң шыгы эки. Тараанын үнүжү амгы үеде 10 сантиметр ажыр өзүп келген.

Тараанын чайгы ажаалдазынче ылангыя суггарылдага белеткелче кичээнгейни салбышаан, амгы үеде кукуруза болгаш мал чеми культураларның тарылгазын, картофель болгаш ногаа культураларының олуртулгазын массалыг чорудуп турар. Район эрткен чылын кукурузаны 800 гектарга тараан, а бо чылын оон шөлү 1600 гектар чедир калбарар. Букуруза бо хүннерге чедир 600 гектарда тарытынган, а чамдык колхозтар доозуп турар.

Сталин аттыг колхоз (баштаар черинiң даргазы эш Сагаяков) бо чылын 100 гектарга кукуруза тарыыр планныг тургаш, херек кырында 130 гектарда дөрбелчиңүлзичек арга-биле тараан. Районнуң колхозтары часкы хову ажылын агротехниктиг негелделер ёзугаар чоокку хүннерде доозарынга чүткүлдүг ажылдап турар.

Уруглар яслизи ажыттынган

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» кодээ ажы-агый артелиниң баштаар черн колхоз бүдүргелгезинге нелерниң киржилгезин калбартыр соруга-биле часкы тарылга үезинде 38 уруглерга ясли ажыттыкан. Үк ясли аъш-чем, дериг-херекселдербиле эки хандыртынган.

Ясли эргелекчизи эш Дежит коллективти ажы-агыйжы удуртуп турар, кижизидикчи эш Натпит уруглерга эптигээлдек, чаштарны эки кижизидип турар. А повар эш Долгар уруглерга амланныг чеммер кылып бээр талазы-биле мактанганы чаалап ап шыдаан. Уруглардыг нелер колхоз бүдүргелгезинге илепкейлиг киржир болгаш боттарына ажыкты ажылдап алыр аргалыг болганнар.

С. БАНЧЫК.

Хүлээлгезинден ажырган

Каа-Хем районнуң «Сталинчы орук» колхозта өшкү кадарчызы эш Миндирья 100 баш төрүүр өшкүден 110 анайлар алыр дээн хүлээлгезин 126 чедирип ажыр күүсеткен. Кышкы үеде оларларны планныг ажыглап, немелде чемнерни берип, эки ажаганындан оон өшкүлери хорамча чок чыл ашкан.

Я. ДОРЖУ.

Бөрү-биле демисел

Малдың баш санын өстүрериге бөрү бичe эвес хораны чедирип турар. Оон-биле демиселди дыңзыары чүгула.

Сүт-Хөл районнуң «Сталинчы орук» колхозтуң инек кадарчызы эш Бончук бир бөрүнү ийи бөрээ-биле катай өлүргенин кодээ бижикчи эш Донай-оол дыннаткан.

Өвүр райондан эш Кара-Сал «Кызыл тук» кодээ ажы-агый артелиниң колхозчулары эштер Херел, Бечил оларның алды бөрү өлүрген дугайын бижээн.

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозта аныяк анчы эш Аракчаа бөрзектер өлүргеш шанналынга үш муң рубль алган. Ол сөөлгү 3 чылдың дургузунда 24 бөрүнү өлүрген дугайын эш Халбың бижээн.

Продукцияның чаңгыс хемчээлинге күш-ажыл чарыгдалдарын кызырганы

Москва областың Ленин районунуң колхозтарының дуржулгазындан

Кодээ ажы-агыйның улам ынайгы көдүрүүшкүнүнүң программазын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының чээрбиги съезизи тодаргайлаан. Ажыглалдыг 100 гектар чер бүрүзүнге оналаштыр кодээ ажы-агый продукциязын бүдүрерин дыка улгаттырары-биле чергелештир центнер продукция бүрүзүнге күш-ажылдың чарыгдалдарын кызырар дугайында эң чугула соруланы салган. Оон-биле холбаштыр алдыгы беш чылда колхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн барык ийи катап улгаттырарын съездиниң директивазында айтыы турар.

Кодээ ажы-агыйга планнаашкынының чаа чүрүмүн чорутканы, колхозтарның болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалдарын күштелдиргеин, артельдин уставчыга өскерилделерин киирер эргени оларга тывысканы кодээ ажы-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир дээш демиселге кодээнин ажы-ишчилеринiң чогаалыкчы инициативазын база-биле кодүрер арганы берген. Маңаа үндезилээш дыка хей мурнакчы колхозтар кодээ ажы-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедири-биле кады күш-ажылга чарыгдалдарны эвээжедир дээш демиселди калбартып турарлар.

Бо талазы-биле Москва областың Ленин районунуң колхозтарының ажылының дуржулгазары үлегерлиг болуп турар. Ол мурнакчы районнуң колхозтары эрткен чылын кодээ ажы-агыйның бүгү адырларының кодүрүүшкүнүнге чаа улуг чедишкиннерни чедип алганнар. Мыйыстыг бода малдың, хаваннарның болгаш куштарның баш санын өстүрериниң планы ажыр күүсетинген. Бүрүнеге дөртен муң тонна ногааларны болгаш картофельды, мал ажылының хей продуктуларын дужааган болгаш саткан.

Ындыг-даа болза, ниитиниң ажы-агыйын хөгжүдериниң курлавырлары ам-даа бүрүн ажыглатынмаан. Хей-хей колхозтарның удуртукчулары боттарының бүдүрүн үндүрүн турар продукциязының шүүдели болгаш продукцияның чаңгыс хемчээлинге күш-ажылдың чарыгдалдары кайы хире болуп турарын санап көрбейн турганнар. Ынчангаш, олар артельнiң ажы-агыйының экономиказынче ханылап кирбейн, күш-ажылдың чарыгдалдарының үчелии шынгыы чорутпайн турган. Ол дээрге, болганчок-ла ажы-агыйжы эвес, күш-хүннерни бүдүргекчүлүг эвес чарыгдаар чорукка чедирип, чер болгаш мал ажылының продукцияларын бүдүрерин көвүдедириге идигин бербейн турган. Ажылдың нормалары болгаш ол-ла хире хемчээлиг продукцияны бүдүрериге күш-ажылдың чарыгдалдары чаңгыс аай эвес аңгы-аңгы болуп турары хаан эвес.

Ажылдың нормаларын чаңгыс аай чижек-биле алыр дээр чоруктун шын эвезин билиңгир болгай. Колхоз бүрүзү ону бодунуң ажы-агыйының онзагай байдалынга тазырыштыр кылыр ужурлуг. Свеклаиы хол-биле үдүредип, богун аштаарының бир колхозта оон нормазы 0,06 гектар, оон бот-үнези 1,25 күш-хүн, эске бир колхозта — 0,15 гектар, 2,25 күш-хүн, үшкү колхозта — 0,05 гектар, 1,25 күш-хүн болуп турарын чүүн-биле шынзылар боор. «Большевик» колхозта бир гектар морковту ажылдап кылырынга: бир бригада 162 күш-хүннерни, эске бригала — 138 күш-хүннерни, үшкү бригада — 147 күш-хүннерни чарыгдаан болуп турар.

Чамдыкта ол херек хей чугаа-соотка чедип турган. Сталин аттыг колхозтуң бир бригадазынга ажаан алдынган огурецтерни калагалап кадарары-биле таннылыы безин тургузар ужурга таварыжып турган. Чамдык черлерге ол огурецтерни кадарары чугула турган. Апрельге чаңгыс-даа огурец артпаан, шуптузуп аңаа сайгарып кааикан хирезинделе таннылыы тургузуп, аңаа күш-хүннерни чылдың төнчүзүнге чедир санап бээрин үргүлчүлээн. Парниктерден колхоз 81 мун рубльди алган, а ынчаарга оларны чылыдыр ажазырынга 110 мун рубльдиң хомур дажын киирген фактылар бар.

Сөөлгү чылдарда элээн хей колхозтарның мал фермаларында механиктиг суг дамчыдыкчызын, автосуггарыганы болгаш инектерни электри-биле саар херекселдерни тургускан. Мал чемнерин белеткээр, өдектн кажаалан үндүр сөөртүр дээн ышкаш хей күш киирер ажылдарны механизастаан. Моон алгаш көөрге күш-хүннерниң чарыгдалдары болгаш мал ажылының продукциязын бүдүрериниң чаңгыс хемчээлинге чарыгдалдар кызырлыр ужурлуг турган. Ол ыңыг болбаан. Мал ажылында кижилериниң саны кызырыбазын, а харын 1950 чылда 852 кижи турганындан 1955 чылда 1032 кижи чедир көвүдээн. Мал фермаларын калбаа-биле механизастаза-даа ол ажылдарының нормаларын тодаргайлаваанындан ыңыг түүлер болуп турган.

Районнуң коммунистери артельдиң ажыл-агыйының экономиказын ханы өөреннп, ол ажылдарның кошкак адырларын көргеш колхоз бүдүргелгезинiң организастаашкынында улуг четпестерни узуткаарынче колхозчуларының кичээнгейин угландырган. Ол ажылды ынчаар ителээн. Колхозтарда күш-ажыл чарыгдалдарын эвээжедириниң дугайында айтырыгны партия райкомунуң пленумунга чугаалажыры-биле киирген. Колхозтарның экономиказын өөренириниң талазыбиле улуг ажылды партия активтериниң күүж-биле баш бурунгаар чорутkан. Экономиктиг аналити кылыры-биле районда өң улуг ажы-агыйлыг Ленин аттыг колхозту өөренип көрген. Ол колхозтуң ажы-агыйында ыңыг түүлер илереткинген. 1955 чылда колхоз бүгү-ле ажылдарга 302 мун күш-хүннерни чарыгдаар деп планнаан турган, а херек кырында 348 мун күш-хүннерни чарыгдаан болган. 1949 чылдан эгелээп артельдиң күш-ажылга чарыгдалдары үргүлчү өзүп турган кирезинде колхозтуң тарылга шөлү биче-даа өскерилбээн, ажы-агыйның угланышкынны биеэги хевээр арткан, а ынчаарга хову-даа, мал-даа ажылының механизастаашкынының деңнели чыл бүрү өзүп турган.

Колхоз бүдүргелгезинiң кол-кол адырларының механизастаашкынының деннелиниң күш-ажылга чарыгдалдарның шак чаң болу бергенин? Ол болза нүргулайында-ла бүдүрер ажылдың нормаларын хол-биле кылыр ажылга таарыштырганын болгаш чамдык ажылдарның өртекүнезин бедиткенин эрги хевээр арттырганының түннелинде ол бүгү чүүлдер болуп турганын ажы-агыйның экономиктиг анализи көргүскен. Оон аңгыда бригадалар болгаш звенолар күш-хүннерни шынгыы учет чокка чарыгдап турган. Чижээ, ийи чүс килограмнан хей эвес бир терге одекти олар аңаа-ла карак-биле чижегеп хүлээп алган, оон күш-хүннерни 600—800 килограмм деңзиге деңнештир санап берип турган. Оон түннелинде бригадаларның бирээзи чеди мун ажыг күш-хүннерни ажыр чарыгдаан болган.

Ол фактыларны партия райкомунун пленумунга тодаргай чугаалашкан, бүгүдеге хүндүлүг колхоз даргазы Митрофан Захаров оны мурнунда билбээн болган шүүт-ла кайгаң турган.

— Бүгү санаашкыннарны ёзулуг шын чорутпайн турган бис —деп эш Захаров билиирген.

Ынчалза-даа ол ам колхозчу экономиканың корум-чурумун артельдиң баштаар чери канчаар эде тургузуп турарын чергаарал-биле чугаалап турар. Анализке үндезилээн илереткинген четпестерни узуткаары-биле колхозчуларның ниити хуралы эрткен чылга деңээрге бо чылын күш-хүннерниң чарыгдалдарын 100 мунга чедир кызырар деп шинтпирлээн. Оон иштинде 30 мун күш-хүннерни мал ажылынан каналап алыр.

Күш-ажылга чарыгдалдарны кызырарының ыңыг улуг эргилезин кылырда экономиканың хынамчалыг саналашкынын кылыр ужурлуг. Хамыктың мурнунда бүдүрер ажылдың нормаларын эде көргеш янаы-бүрү ажылдарның нормаларын 460 чедир калбартыр. Ону ёзугаар ажылдың чаа өртек-үнезин тургузуп, күш-хүннерниң чарыгдалын шынгыы контрольдаарын чүрүмчүткен. Хову ажылының бригада бүрүзүнге хамаарышкан тускай санажыга дептерлерин тургускан. Ында хову ажылының ге-үезинде культура бүрүзүнге чарыгдаар күш-хүннерниң санын айытkан. Оон-биле чергелештир бригадаларның ниити күш-ажыл чарыгдалдарындан аңгыда звеноларның тус-тус чарыгдалдарын тодаргайлаан. Часкы тарылганың, тараанын ажаалдазының болгаш үүгүт ажаап алышкынының үезинде культура бүрүзүнге чылдың хүргүзүнда чеже күш-хүннерни чарыгдаан турарын бригада болгаш звено бүрүзү баш бурунгаар билир апарган.

Ол болза күш-хүннерниң чарыгдалдарын бригадир-даа, звено удуртукчузу-даа база колхоз баштаар чери-даа кандыг-даа үелерде контрольдаар аргалыг болган. Күш-хүннерни шын эвес барымдаа чоокка ажыр чарыгдаанда бригадирлерге, звено удуртукчуларынга материалдыг харыысалганы хүлээдир.

Мал ажылынга күш-хүннер чарыгдалдарын база-ла ындыг принцип ёзугаар тургускан. Электри-биле инек саарын чорутканы болгаш фермаларда өске-даа ажылдарны механизастаарын боттандырганы бүдүрер ажылдың элээн бедик нормаларын күүсеир арганы мал ажылакчыларынга берип турар. Ынчангаш мурнунда саанчы кижи 10—12 инектерни саап, 100 килограмм сүт бүрүзүнден 1,8 күш-хүннерни ап турган болза, ам 16 инектерни саап, 100 килограмм сүт бүрүзүнден 1,2 күш-хүннерни ап турар апарган.

Күш-ажыл төлевирииниң ыңыг өртекүнези кижилериниң материалдыг сонуургалынга чамдыкта болаарга кыяг бербейн барып болгу-дег көстүр. Чок, ол ындыг эвес. Бо чылдың алды айларының дургузунда колхозтуң фермаларында чарыгдатынган күш-хүннерниң бүрүзүнге-ле 30 килограмм сүт онаажып турда, а эртен чылдың ол-ла үезинде чүгле 22 килограмм сүт онаажып турган. Бир эвес эрткен чылын саанчы 10 инектерни саап, инек бүрүзүнден 3.670 килограмм сүт саалдазын ап турган болза, бо чылын 16 инектерни саар, чылдың дургузунда инек бүрүзүнден 4200 килограмм сүт саалдазын алыр. Ам саанчыларның күш-ажылының немелде төлевирин сүттүң ниити чыылдазын барымдаалап нурундагыны ышкаш чылдың төнчүзүнде эвес, харын ай саныңда чорудуун турары чугула чүүлдериниң бирээзи болуп турар.

Материалдыг сонуургалдарны белеткеин-биле чергелештир продукцияның ниити чыылдазы көвүдеп турары илден-дир.

Күш-ажылга чарыгдалдарны эвээжедириниң талазы-биле хемчеглерни боттандырганы чүгле мал ажылынган безин 23 ажылакчыларны, оон иштинде 9 саанчыларны хостаар арганы колхозка берген. А артель ниитизи-биле 53 кижини хосташ өске ажылдарга киирген. Колхозка ажылдап берип турар ийи трактор бригадаларының 8 прицепщиктерни, ийи дузалакчы бригадирлерни кызырганы 9 мун күш-хүннерни каналап алыр арганы колхозка берип турар.

Бир эвес колхоз күш-хүннерниң чарыгдалдарын 100 муңга чедир кызырар дээш демиселдиг чер болганына калбарган. Мал болгаш хову ажылын харугла ажылдаар комплекснлиг деп адаар бригадаларны организастааны оңза сонуургавчыг болуп турар. Улуг эвес фермага мурнунда өргелекчи турган. Ам ол эрге-хүлээлгеин кызырып каапкан. Ферманың удуртулгазын хову ажылының бригадазының бригадирине даскан. Владимир Ильич аттыг колхозта үш комплекснлиг бригадаларны тургускан. Ол болуп бүрүн шинчыткан. Инектерни хүнде ийи катап саарынче шилчээни мал ажылынга күш-ажылдың чарыгдалын кызырарынга улуг дузалыг болган. «Кадыр болган мөскә» колхозка саалдаиы хүнде ийи катап чорутканы ийи ферма эргелекчилерин, беш саанчыларны болгаш бир учетчикти ажылдап хостап алыр арганы болган. Районнуң бүгү колхозтарында 239 ажылакчыларны хостап алган. Оларның аразында — 22 ферма эргелекчилери, 45 саанчылар, хову ажылының 19 бригадаларының учетчиктери, 15 склад эргелекчилери, 28 таннылыдар бар. Ленин районнуң колхозтарының бригадаларынга бот-оруга-чарыгалыг чорукту шинтээлип эгелеп турар. Ол болза чепсек-херекселдер, савалар болгаш өске-даа өртектиг материалдар дээш бригадаларның материалдыг харыысалганын белдиип турар. Чижээ, шаанда тараачын ажы-агыйларга шоодай азы корзина чыл-чылы-биле ажыглатынып чораан. Амгы үеде колхозтар чүс-чүс шоодайларны болгаш өске-даа савааларны чыл-бүрү садып ап турарын билиңгир. Бригадаларга материалдыг харыысалганы болгаш учетту шингээлгеи тургускана артельдиң эт-хөреңгизинде ажылагыйжы эвес чорукторны чайладып, эвээш эвес каналганы берип турар.

Ленин районнуң колхозтары бо чылын күш-хүннерниң чарыгдалдарын 30—40 хуу күдүладыр соруланы боттарының мурнунга салганнар. Оон түннелинде бир центнер сүттү бүдүрериге чарыгдалдар 4-тен 6 күш-хүннери чедир, бир центнер хаван эдиин бүдүрериге — 25-тен 45 күш-хүн чедир, 100 дагаа чүүгталарын бүдүрериге — 3,5-тен 1—1,5 күш-хүн чедир эвээжээр.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭнниң Министрлер Чөвүлелиниң Ыйгырыынга харыы кылдыр Ленин районнуң колхозчулары күш-ажылга чарыгдалдарны эвээжедир дээш канчаар-даа ажык улуг соруктуг демисежин турарлар. Часкы хову ажылдарының белеткелиниң үезинде олар Киев области Дымерский районнуң колхозчулары-биле социалистиг чарышты чарып алганнар.

Москва чоогунда мурнакчы районнуң кодээзинiң ажы-ишчилери кодээ ажы-агыйның продуктуларын бүдүрер талазыбиле адыгы беш чыл планының онаалдарын хуусаа бетинде төлептиг күүседирлер.

Я. ВОЛКОВ.

Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ чазааның медеглелин даштыкыда үнелеп турары

КЫДАТ

ПЕКИН. Чепсектиг Күштерни катап кызырар дугайында ССРЭ-ниң чазааның шиитпирин тайылбырлаарын кыдат парлалга үргүлчүлеп турар.

«Тодаргай хемчеглер, а чугаалар эвес» деп чүүлде «Жэньминжибао» солуннуң бижип турары болза, КНО-нуң чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле Комиссиязының Адакы комитединиң лондон сессиязының буурааның чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгны шиитпирлээринге Совет Эвилелиниң «күзел чогу-биле» тайылбырлаар дээн барыын талакы улуг күрүнелерниң оралдажыышкыннары бүрүн бууран дүшкен.

Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дээш шынчы сеткил-биле туржуп турарын болгаш ооң сөзү ажыл-херектен чарылбайн турарын Совет Эвилели көргүскен.

Совет Чепсектиг Күштерниң ийи удаа кызырлып турарын онзалап демдеглевишаан, ол чүүлдүн авторунуң медеглеп турары болза: «Совет агрессияның дугайында» нүгүлдээшкин-биле шериг блоктарының болгаш чепсеглениишкиннерни эңдере бүдүрериниң политиказын камгалаар деп болап турар кижилерниң карасагыштыг сеткилдеринге совет шиитпир шыңгыы сөгүушкунну таварыштырган. Совет чазактың шиитпирин янзы-бүрү чурттарның хөй-ниитизи изии-биле деткип турар, ол черле ындыг болур-даа ужурлуг, чүге дээрге чазактарның шынчы чоруунуң дугайын улустар оларның сөстери-биле эвес, а ажыл-херектери-биле үнелеп көөр. Совет чазактың шиитпири улустар аразының харылзаалар ында дүшкүүрлүг чорукту улам-на кошкадырынга арганы берип турар деп «Дагунбао» солун мурнуку чүүлүнде айыткан. Барыын талакы улуг күрүнелер болза, Совет Эвилелиниң үлегер-чижээн эдерер болгаш боттарының чепсектиг күштерин кызырар ужурлуг. Оларның сөстери ажыл-херектерден адырылбазын олар чүгле ындыг арга-биле көргүзүп болурлар».

ПОЛЬША

ВАРШАВА. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглели Польша Улус Республиканың хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде туруп турар. Тайбыңның дугайында болгаш улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту улам-на кошкадыр дугайында сагыш-салыышкын-биле сиңниккен Совет чазактың ол базымынга байыр чедирип турар мурнуку чүүлдерни болгаш редакция чүүлдерин парлаарын солуннар үргүлчүлеп турар.

Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның шиитпирин улуг шиитпир деп адаарының үндезини бар деп «Глос працы» солун мурнуку чүүлүнде бижээн. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры факт болуп турар, а тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын янзы-бүрү ниитилел системаларлыг күрүнелерниң аразында харылзааларның бөдүүн хевири апарган деп кандыг-даа ойзуушкун чокка чугаалап болур хүн чоокшулап келген дээрзинге үндезинниг идегелдерни Европаның бүгү улустарының чүректеринге болдурган ужурунда ол шиитпир ындыг тодаргайлаашкынга дүгжүп турар. Бир эвес бүгү чурттар, хамыктың мурнунда улуг күрүнелер Совет Эвилелиниң үлегер-чижээн эдерер болза, ол хүн улам-на чоокшулаан турар. Совет чазактың шиитпири «күш дөгээр политиканың» атлантика талалакчыларының өөрүшкүзүн болдурбаан, ынчалзажок ол шиитпир улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга таарымчалыг саъл-дарны чедирер болгаш чүгле чепсеглениишкиннерни дүжүрер талазы-биле эвес, харын-даа өске-даа чүүлдерге таарымчалыг үре-түннелдерлиг болур.

ССРЭ-ниң чазааның шиитпиринге хамаарыштырган мурнуку чүүлүнде «Жолнеж вольности» солуннуң бижип турары:

Совет чазактың ол төөгүлүг базымынга карачаңгыс шын харыыны бээрин бүгү делегейниң хөй-ниитизиниң саналоналы барыын талакы күрүнелерниң чазактарындан манап турар болгаш ооң үлегер-чижээн эдерерин — чепсеглениишкиннерниң кызырылдазын чорударын, чепсеглениишкиннерни дүжүрериниң айтырыының талазы-биле улустар аразының таарымчалыг дугуржулгаларын чарарынга чөпшээрежилгезин илергейлээрин негеп турар.

ВЕНГРИЯ

БУДАПЕШТ. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың медеглелин Венгрияның ажылчы чоннары изии-биле деткип турар. Ол төөгүлүг документиге улуг сонуургалды барымдаалаан, тайбыңның Бүгү венгр чөвүлели 100 муң экземпляр тиражтыг брошюраны парлаан, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче болгаш дайынның айыылын узуткаарынче угланган Совет Эвилелиниң чазааның чаа саналдары-биле венгр ажылчы чоннарны ол брошюра таныштырып турар.

Фабрикаларга болгаш заводтарга, бүдүрүлге кооперативтеринге болгаш машина-трактор станцияларынга, албан болгаш өөредилге черлеринге митингилер база хуралдар болгулаан, оларның киржикчилери чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың инициативазын бир эп-сеткилдиг деткип, аңаа изиг байырны чедирип турарлар.

Совет чазактың шиитпири парлалганын кичээнгейиниң төвүнде мурнуку хевээр туруп турар. Ол шиитпир болза, улустар аразының идегежир чоруун быжыглаарынга бараан болуп турар болгаш Совет Эвилелиниң улуг ат-алдарының дугайын херечилеп турар деп «Непсава» солун бижээн. Бодунуң күштеринге бүзүрелдиг болгаш бодунуң чорудуп турар тайбың политиказын бүгү делегей деткип турар дээрзинге бүзүрээн чурт ындыг дидим чугула базымны кылып болур.

ЮГОСЛАВИЯ

БЕЛГРАД. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелиниң бүгү-делегейге улуг ужур-дузазын «Народна армия» солун редакция чүүлүнде онзалап демдеглээн. Ол медеглел болза, улустар аразының байдалының экижээнин илередип турар болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам-на кошкадырынга идигни бээринге ССРЭ-ниң белен чоруун бадыткан турар деп ук солун бижээн.

Совет чазактың кылып турары ышкаш чүгле ындыг базымнар ажыктыг болур дээрзинге чигзиниишкин турбас ужурлуг, чүге дээрге улуг күрүнелерниң аразынга хандыр идегежир чоруктуң байдалынга тургустунуп, чепсеглениишкиннерни дүжүрериниң айтырыын кажан чоорту шиитпирлеп болур, ооң-биле чергелештир ону шиитпирлиг болгаш үндезини-биле чорудуп болур үеде ындыг байдал херек кырында хандыртынып турар.

Бир эвес АКШ, Англия болгаш Франция боттарының талазындан боттарының чепсектиг күштериниң болур-чогуур кызырылдазын чорудар болза, чепсектиг күштерни улам-на кызырар дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнге ССРЭ белен дээрзин Совет чазактың дыңнадыында чугаалап турар деп неделя санында үнер «Задруга» солун редакция чүүлүнде медеглээн. Бир эвес шынчы сеткил-биле чугаалаар болза, ону кылырынга аргалар бар болгаш оларны ажыглаза чогуур.

ИНДИЯ

ДЕЛИ. Совет Чепсектиг Күштерниң санын болгаш чепсеглениишкиннерни кызырары Совет Эвилелиниң политиказынга хамаарыштыр барыын талакы чурттарның чигзиниишкининге эң-не тодаргай харыы болган деп «Нейшил Геральд» солун бижип турар.

Совет чазактың медеглели болза, чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында Лондон чугаалажыышкыннарының үезинде киирген совет саналдарның улуг кезээн херек кырында боттандырып турар, ындыг саналдарны барыын талакы күрүнелер мурнунда база-ла киирген турган, ынчалзажок олар сөөлүнде келгеш боттарының хуузунда саналдарындан ойталап каапканнар. Чепсеглениишкиннерни дүжүреринге хамаарышкан Совет Эвилелиниң чаасказан хүлээп алган шиитпири болза, Совет Эвилелиниң бодунга бүзүрелдиниң дугайын болгаш Барыын чүктүң «кадыг политиказының» бүурап дүшкен дугайын херечилеп турар.

Француз премьер-министрниң Москваже аян-чорук кылып баарының мурнуу чарыында ол дугайын чарлаан, ол дээрге ук дыңнадыгга, а ол ышкаш болуп турар француз-совет чугаалажыышкыннарга улуг ужур-дузалыг болур деп ол солун демдеглеп турар.

Бир эвес барыын талакы улуг күрүнелер шынап-ла ак-сеткилдиг болгаш шыдамыккай болза, Совет Эвилелиниң ол үлегерин эдереринче чалалганы ам алганнар деп ук солун адактың сөөлүнде бижип турар.

Совет чазактың шиитпириниң ужур-дузазын бичеледир деп барыын талакы чурттарның оралдажыышкыннарын «Фрипресс Джорнел» солун мурнуку чүүлүнде бүрүу шаап турар.

Совет Чазактың шиитпири болза, чепсеглениишкиннерни дүжүрериниң талазы-биле алдарлыг базым болуп турар, бир эвес барыын талакы улуг күрүнелер боттарының чепсектиг күштерин кызырарын база шиитпирлээр болза, чепсеглениишкиннерни эңдере бүдүреринге төнчүнү салырынга ол базым дузалаар ийик.

АНГЛИЯ

ЛОНДОН. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин тайылбырлаарын англи парлалга үргүлчүлеп турар. Чепсектиг күштерниң санын болгаш чепсеглениишкиннерни кызырар дугайында Совет чазактың шиитпириниң ужур-дузазын эвин эртир бичеледир ийикпе, азы хажыдар дээн англи парлалганың чамдык органнарының оралдажыышкыннарынга хамаарыштыр неделя санында үнер лейбористиг «Трибюннүн» бижип турары: «Кажан коммунистиг удуртукчулар миллион ажыг кижини шериг лагерьлеринде болгаш бомбардировщиктерниң базаларында оларның анаа өөредилгелеринден хостаар болгаш үлетпүрнүн планныг шавар халдаашкынынче оларны мобилизастаар деп шиитпирлээн үеде совет кыжаныг бо неделяда улам-на коргудуушкуннуг хевирлиг апарганын көрүп тур силер бе? Форин-оффистиң айтыышкыннарын эдерип турар англи солуннарның илергейлээшкиннерин ёзугаар алырга, бодунуң чепсектиг күштериниң улуг кызырылдазын чорудар деп Россияның бодалынга үнелээшкин шак-ла ындыг болур. Ынчалзажок, Совет Эвилелиниң шиитпири херек кырында дипломаттыг улуг тиилелге болуп турар. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында эрткен айда чугаалажыышкыннарның үзүлгениниң бүрүүзү орустарга хамааржыр дээрзинге бүзүрээр кылдыр улусту албадаар деп оралдажыры барыын талакы күрүне ажылдакчыларынга ам берге херек болуп турар. Совет чазактың шиитпирин англи улус оюп эртип болбас деп «Дейли Уоркер» солун редакция чүүлүнде онзалап демдеглээн. Совет Эвилелиниң чаа базымы чоннуң ортузунга таарымчалыг улуг үнелээшкинни болдурар деп ол солун бижип турар. «Чепсеглениишкиннерни дүжүрерин бистиң чазаавыс эгелевээн шаанда бо үнелээшкинни калбартыры бистерниң иштивистен кижи бүрүзүнүң хүлээлгези болур».

Совет Эвилелиниң медеглелинге хамаарыштыр ооң таарымча чок туружу дээш АКШ-тың күрүне секретары Даллести «Дейли Миррор» солун редакция чүүлүнде шүгүмчүлээн. «Кажан байдал идегелдиг кылдыр көстүп келгенде чаагай сеткилдиг дыңнадыгларны Даллес кезээде бак көөр болгаш кандыг-бир сезиглениишкинни тып ап турар. Ол кижи дээрге эң-не ыйыышкынныг дендии өөрүшкү чок кижи. Чамдык үениң мурнунда ол «дайынның чоок кыдыының» дугайын чугаалаан. Бодунуң чепсектиг күштеринден 1200 муң кижини кызырар дээн совет шиитпирге хамаарыштыр ол ам кончуг-ла чоруурлап (эң-не сестиишкинниг) турар апарган» деп ук солун бижээн.

* * *

Даштыкы журналистерниң май 16-да болган шайлалгазынга Англияның сан министри Макмилланның чугаазынче чамдык англи солуннар, ылаңгыя «Файнэншл тайм» кичээнгейни салып турар. Ооң чугаазын ёзугаар алырга, национал орулганың 9 хуузун ээлеп турар Англияның шериг чарыгдалдарын Макмиллан айыткан, ооң демдеглээни болза, «Барыын Европаның өске чурттарынга деңнээрге, камгалалга Англия бодунуң хөренгилерин барык ийи катап хөйнү чарыгдап турар». Оон ыңай Англия даштыкыда хөй шериг чарыгдалдарын үндүрүп турарын Макмиллан демдеглээн, ол чарыгдалдар сөөлгү беш чылдарның дургузунда кончуг дүрген өскен болгаш кезээде-ле Англияның кошкак чери болуп келген.

Шериг чарыгдалдарының үүрге-чүктээшкиннери англи экономикага өлүмнүг саъл-дарны чедирип турарын демдеглевишаан, бир эвес ол чарыгдалдарның чартыын кызырар болза экспортту хөгжүдеринге, а ол ышкаш капитал салыышкыннарны улгаттырарынга оларны ажыглап болур ийик деп бодалды Макмиллан илергейлээн.

АКШ

НЬЮ-ЙОРК. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ССРЭ-ниң чазааның медеглелин тайылбырлавышаан, «Нью-Йорк таймс» болгаш «Нью-Йорк геральд трибюн» ышкаш америк солуннар Каттышкан Штаттарның шериг күжениишкиннерин кошкадырынга удурланып турган АКШ-тың тускай ажылдакчылары Даллестин, камгалаа министри Вильсоннуң болгаш өске-даа шериг удуртукчуларының туружун деткиирин уламчылап турарлар. «Совет Эвилелиниң амгы дыңнадыы болза, АКШ бодунуң чепсектиг күштерин кызырары-биле харыылап болгу дег ындыг байдалдарны тургуспайн турар» дээр дугайында Даллестиң май 15-те парлалга конференциязынга медеглелин ол солуннар онзалап демдеглеп турар. Ындыг турбуже, элээн хөй хайгааракчылар болгаш чамдык солуннар АКШ-тың тускай ажылдакчыларының ол туружун чидин-биле шүгүмчүлеп, ону эде көөрү дээш туржуп турар. Чижээ, Совет Чепсектиг Күштерни кызырар деп орус шиитпирниң чугула ужур-дузазы чүдел дизе, улуг күрүнелерниң иштинден бирээзиниң талазындан бот өлүртүнер чепсеглениишкиннерни эңдере бүдүрер чорукту соксадыр деп чүткүлдү бир дугаар-ла тодаргай илергейлээнинде болур деп «Нью-Йорк пост» солуннуң хайгааракчызы бижээн. Ооң-биле холбаштыр, бистиң чазаавыстың удуртукчуларының бүзүрел чок чигзиниишкиннери турза-даа, ук медеглел Россияның делегей байдалын улуг хемчээлге быжыглаар болгаш Американың туружун кошкадыр деп бүгү делегей билип турар. Чүгле аас кырында пропаганда кылып турар деп Эйзенхауэр болгаш Даллес орустарны буруудадып шыдавастар, ол пропаганда дээрге, аас кырында эвес, харын ажыл-херек кырында чидин-биле илереп турар.

Орустарның ол базымының дугайы шагда-ла билдингир болганын чазактың удуртукчулары ам Вашингтонда чугаалап турарлар. Вашингтондан үнүп турар шынзыдыышкыннарның дугайында сагындырбышаан, Лернерниң бижип турары: камгалатынып болбас турушту камгалаар дээш ындыг хөй чугаалар болгаш шынзыдыышкыннар кажан-даа болбаан. Эң-не эпчок болза-даа, кылза чогуур чүүлдү кылыр дээш чылдагааннарны тыварын оралдажып турар политиктиг ажылдакчының угааны кайы-хире үре-түннелдиг болуру черле чиктиг болуп турар. Чепсеглениишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле лондон чөвүлел хуралының чедиишкин чок болганының сөөлүнде ол чедиишкин чок чорук дээш ийи талалар кайы-кайызын буруудадып турда, орустар чаасказан хөделипкеннер, а ону кылырын бис дидинмээн чорукту кандыг-даа тайылбырлар шынзыдып шыдавас. Оортан үнери берге болур байдалга орустарның ол хөделиишкиннери бистиң чазаавысты таварыштырганнар».

(СЭТА).

ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазынга таварыштыр

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болгаш спорт талазы-биле Комитет ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазынга тиилекчилерни шаннаарының чурумунуң дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Спорттуң хевир бүрүзүнге бирги черни ээлээн спортсмен ССРЭ-ниң чемпиону атты алыр. Анаа алдын медальды тыпсыр. ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазының тиилекчизи диплом-биле маргылдааның хевир бүрүзүнге бирги алды черлерни ээлээн командаларны болгаш спортсменнерни шаңнаар.

Спартакиаданың киржикчилеринге, тренерлерге, судьяларга, ажылдап турар кижилерге, парлалганың болгаш өске-даа черлерниң төлээлеринге тыпсыр демдектерни база бадылаан. (СЭТА).

Совет болгаш даштыкы мотоциклчилерниң база парашютчуларның бүгү-делегей маргылдаазы

Бо чайын совет болгаш даштыкы мотоциклчилерниң болгаш парашютчуларның массалыг маргылдаазы болуп эртер.

Июльдуң 18-тен 19-ка чедир Ленинградка мотоциклдиң 100 километр чарыжын болгаш 50—60 километр черге крозун организастаар. Ол маргылдааларга ССРЭ-ниң, Кыдат Улус Республиканың, Болгарияның, Румынияның, Чехословакияның, Польшаның, Югославияның, Герман Демократтыг Республиканың болгаш Австрияның эң-не күштүг спортсменнери киржирлер.

Июльдуң 29-тан август 8-ке чедир Москвага парашют спортунуң талазы-биле делегейниң бирги чери дээш маргылдааларын чорудар деп турар. ССРЭ-ниң, Румынияның, Болгарияның, Чехословакияның, Польшаның, Англияның, АКШ-тың, Италияның, Швецияның болгаш өске-даа чурттарның төлээлекчилери ол маргылдааларга киржир.

(СЭТА).

СУД ЗАЛЫНДАН

Оорларны шииткен

Оор херек үүлгеткен Максим Беденович Хүлер-оолдуң, Демчик Айыыжы Соянның херээн Эрзин районнуң улус суду көрген. Олар мооң мурнунда оор херек кылган ужурунда база шииттирип чорааннар.

Тес-Хем МТС-ке ажылдап тургаш олар пиитиге ажыктыг ажыл кылырындан ойталап, оор херекти уламчылаарын дугурушканы судка илерээн. 1954 чылдың март 17-ниң дүнезинде Эрзин районда «Чаа орук» колхозтуң одарындан бир инекти оорлааш, Тес-Хем районнуң Хөлөөжү деп черге чажырып алган турганын истелге органы тыпкаш, Эрзин район улус судунче шилчиткен.

М. Б. Хүлер-оол биле Д. А. С... херээн 1956 чылдың апрель 9... суду көргеш, ССРЭ-ниң Дээд... Президиумунуң 1947 чылды... ги Чарлыының 4 чүүлү-би... кайызын-даа 12 чылда эдип ч... ажыл лагеринге шиитпишаан, ... арттирген соонда областан дашкаа... да чурттаар кылдыр шөлүп шиит...

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

Изиг цехтерде кижилер чүге дузап каан суг ижерил

Бедик изиг температуралыг болгаш шык агаарлыг черлерде ажылдап турар кижилерниң организми хөлүн эртир чылый берип болур. Ындыг таварышталарда кижилер угааның ышкынып болур болгаш сирилээштей берип болур.

Бо болуушкуннарны революция мурнундагы Россияга, ажылчы чоннарның кадыын камгалаарын тоомча чок көрүп турар шагда, изиг цехтерде ажылдап турган ажылчыннар эки билир турганнар. Ол болуушкуннар амгы үеде капиталистиг чурттарда, ылаңгыя колония чурттарда ажылчыннарга билдингир.

Совет Эвилелиниң бүдүрүлгелеринде болза, организмниң эмин эртир чылый бээрин баш бурунгаар болдурбазынга болгаш күш-ажылга таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээринге дузалап турар элээн каш хемчеглерни ап чорудуп турар.

Организмниң эмин эртир чылый бээрин болдурбазының талазы-биле хемчеглерниң бирээзи болза изиг цехтерниң ажылчыннарын дузап каан суг-биле үзүктелиишкин чок хандырары болур. Изиг цехтерде ажылдап турар ажылчыннар ажыл үезинде анаа сугну эвес, а дузап каан сугну чүге ижерил?

Изиг цехтерде кижилер ажылдап турар өйде хөлчок деридип изиргени бээрлер. Ындыг үеде организм чүгле хөй сугну чидиреринден аңгыда элээн каш хемчээлдиг дустарны (6—7 литр дерге 20—25 грамм дус онзажыр) база чидирип турар. Ооң кадында, организмге суук чүүлдүң болгаш дустарның чогуур хемчээли кезээде турар ужурлуг.

Организмде суук чүүлдерниң эвээжээнин суг ижип тургаш долдуруп ап болур. Ындыг болза-даа, дустун таарымчалыг курлавырлары-биле хандыртынмаан организм ишкен сугну эки тудуп шыдавас болур. Ол организмден дустарны албышаан үндүрүп турар. Дустарны ынчаар чидирер чорук организмниң шын ажылын үрептер, ол мага-боттуң тканьнарында дустарның болгаш суук чүүлдерниң чогуур таарымчалыг хамаарылгазының бар турар үезинде шын ажылдап шыдаар. Ынчангаш организмниң шын ажылын катап тургузарда чүгле сугнуң чидириинден аңгыда дустарның чидириин база долдуруп четчеглээр херек.

Ону ижер сугга анаа дусту сугнуң хемчээлинге 0,5 хуу кылдыр немээр санаашкын-биле, өскээр чугаалаарга, бир литр сугга шай шопулаан долдур дусту холуштуруп тургаш ижери-биле чедип алыр. Изиг цехтерниң байдалынга дузап каан суг организмге эки туттунар болгаш суксааның база эки хандырар. Ындыг болганының ужурундан изиг температурага ажылдаар бүдүрүлгелерде ажылчыннарны ВЦСПС-тиң 1934 чылдың июль 11-де үндүрген доктаалын ёзугаар дузап каан суг-биле халаска хандырып турар апарган. Сугга чаагай амданныг шынарны болдурары-биле ону соодары болгаш газировкалаары, өскээр чугаалаарга, хөмүр кислотазы-биле сиңниктирери эргежок чугула. Ындыг сугну суксаанының шаа-биле ижер болза эки.

Ол бөдүүн хемчег организмниң хөлүн эртир чылыырын болдурбазынга баш бурунгаар дузалап турар болгаш кадыкты база ажылгыр чорукту камгалаарынга аажок улуг чугула ужур-дузалыг болуп турар.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

ВДР-де үлетпүр тудуушкуну

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дыңнадып турары-биле алырга, Соцгу Вьетнамда фосфат болгаш ак-коргулчун рудазы казар черлерни каттыштыр Вьетнам Республикада 16 чаа үлетпүр черлериниң тудуу эгелээн. Ханойнуң чоок кавызында ыяш дилер бүдүрүлгелерни, машина тудар, арага кылыр, пиво хайындырар заводтарны, Хайфонда оттуг-ыяш кылыр фабриканы, балык консервалаар заводту болгаш Фу-Тода шай ажылдап кылыр фабриканы тудуп турар. Хөй-хөй черлерде улуг эвес электростанцияларны тудуп, дерип турар. (СЭТА).

КУР-ну Египеттиң хүлээп көргени

КАИР. КУР-ну хүлээп көөр болгаш КУР-биле дипломаттыг харылзааларны тургузар дугайында Египеттиң Министрлер Чөвүлели май 16-да шиитпир хүлээп алган.

Египет чазактың тускай төлээлекчизиниң медеглээни болза, КУР-ну Египеттиң хүлээп көргени болгаш дипломаттыг харылзааларны тургусканы ийи күрүнелерниң аразынга кады ажылдажылганы улам ыңай быжыглаарынга идиглиг болур. КУР болза шериг пактыларынга база эвилелдеринге удурланып турар, ол чорук Египеттиң бодалынга бүрүнү-биле дүгжүп турар деп ол онзалап демдеглээн.

КУР-нуң амгы чазаа болза 600 миллион кыдат улустуң дүрүм ёзугаар чазаа болуп турар болгаш ону делегейниң дыка хөй күрүнелери хүлээп көрген деп Египет төлээлекчи оон ыңай чугаалаан.

Политиктиг айтырыгларның талазы-биле премьер-министрниң канцеляриязының начальниги Али Сабри КУР-ну хүлээп көөр деп Египеттиң шиитпириниң дугайын кыдат чазактың Египетте садыг төлээлекчизи Ли Ян-шиге медеглээнин база дыңнадып турар.

(СЭТА).

Чурттарның экономиктиг харылзаалары

ДЖАКАРТА. Чехословакиядан үлетпүр дериглерин садып алырынга Индонезияга акшаландырылганы берип турар чехословак-индонези дугуржулгаларга май 17-де ат салган. Оон аңгыда Чехословакия Индонезияга үлетпүр бүдүрүлгелерин тударынга болгаш техниктиг тускай эртемниглерни белеткээринге дузалаар.

РАНГУН, 17. Бирма биле Болгарияның аразында садыг протоколунга майның 16-да ат салган. Протокол ёзугаар Болгария Бирманың 20 муң тонна ризинге орнаг кылыр машиналарны, дериглерни болгаш өске-даа барааннарны киирер.

(СЭТА).

Чылгы малдың чел-кудуруу—үлетпүрге үнелиг чиг-эт, чылгы малдың чел-кудуруун чыггаш районнуң белеткел конторазынга дужаанар

ССРЭ-ниң Бөдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунуң айтыышкынын ёзугаар чылгы малдыг бүгү ажыл-агыйлар чылгы малдың чел-кудуруун болгаш сардыктарның дүгүн чылда бир катап кыргыыр ужурлуг. Бескен чел-кудурукту беле шарыыр болгаш ону районнуң хереглекчилер ниитилелиниң белеткел контораларынга дужаар.

Колхозтар болгаш совхозтарның директорлары мал фермаларының ажылдакчыларынга, оларның чыгган болгаш белеткел контораларынга дужааган хылдарының өртээниң 50 хуузу хемчээлдиг акша шаңналын бээр хүлээлгелиг.

Эштер малчыннар! Чел-кудуруктуң чидириин болдурбаалыңар!

Оларны чыңар!

ОБЛПОТРЕБСОЮЗТУҢ БЕЛЕТКЕЛДЕР ЭРГЕЛЕЛИ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики инофмация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарьның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00334.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилетингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
23
СРЕДА
№ 104 (3557)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиннын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуң база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотовтуң Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молле-биле болгаш Даштыкы Херектер Министри К. Пино-биле чугаалажыышкыннарының дугайында медеглел (1 арын).

ССРЭ-ниң болгаш Францияның аразында культурлуг харылзааларның дугайында кады кылган медеглел (1 арын).

Болхоозтарга ажылдаары-биле чоруткан агрономнарга болгаш зоотехниктерге күрне күселиңден бээр немелде акша-төлевириниң дугайында (2 арын).

ССРЭ-ниң болгаш ЮФУР-нуң аразынга культурлуг кады ажылажылганың дугайында дугуржулга (2 арын).

Н. Тембрек.— Болхозчуларның чаагайжыылгазынга (2 арын).

Тудугну дүрген, аки шынарлыг болгаш чаяк өртектиг түлар (3 арын).

Л. Андреев.— Генрик Ибсен (4 арын).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганиннын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевтуң база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотовтуң Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ги Молле-биле болгаш Даштыкы Херектер Министри К. Пино-биле чугаалажыышкыннарының дугайында

Медеглел

ССРЭ чазааның чалааның ёзугаар Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы дээрги Ги Молле, Даштыкы Херектер Министри дээрги Кристиан Пино болгаш оларны үдээн кижилер 1956 чылдың май 15-тен эгелээш 19-ка чедир Москвага турган.

Оларның Москвага турганының үезинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин-биле, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев-биле база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазыныың Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов-биле, а ол ышкаш өске-даа совет удуртур ажылдакчылар-биле чугаалажыышкыннар болган. Чугаалажыышкыннарга чөвүлекчилер база совет-даа, француз даа талдан эксперттер киришкен.

Найыралдың болгаш чүректиң ханызындан ажыт-чажыт чок чоруктуң байдалынга болгаш кайы-кайызын билчир чоруктуң ёзугаар эрткен чугаалажыышкыннарының үезинде француз-совет харылзааларның болгаш оларны экижидер оруктарның дугайында айтырыгның талазы-биле-даа, улустар аразының өлөөн хөй айтырыгларның талазы-биле-даа санал-оналдарының ажыктыг солчуушкуну болган. Ол болза ийи чазактарның бодалдарының өлөөн хөй айтырыгларның талазы-биле ниитилешкен чоруктуң илергейлээн ажыктыг чугаалажылгаларны чорудар арганы берген, чөвүлдээлерни эвээжедир арганы бербээн айтырыгларга хамаарыштыр, чугаалажыышкыннар болза канчаарга-даа талаларның туруштарын эки билчирингe чедирген.

Найыралдың үр чылдардагы чанчылдары-биле каттышкан Совет Эвилелиниң болгаш Француз Республиканың аразында эки харылзаалар кайы-кайызын билчир чоруктуң болгаш хүндүлежилгениң үдезинде хогжуп турарын ийи чазактарның үлекчилери бир эп-сеткилдиг айыткан.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынга ажыллаар деп күүгүүл-биле сорук киргеи ийи чазактар бүгү талаларга француз-совет харылзаалары хогжүдери болгаш экижидери оон-биле кады ийи улустарның эрге-ажыктаа таарыш турар болгаш бүгү-ниити тайбыңны база айыыл чок чоруктуу быдарынга боттуг салыышкын болуп турар дээрзин хүлээп көрген.

Совөлгү үеде делегей байдалынга чедип алдынган экижидилгени олар сеткил ышкып-биле демдеглээннер. Ынчалзажок амгы үеде күрүнелер аразында эргежок чугула бүзүрежир чорук ам-даа чок деп чүвени санаап, Совет Эвилелиниң болгаш Францияның төлээлекчилери күрүнелериниң политиктиг, экономиктиг болгаш социал снетемаларында туруп турар ылгалар кандыг-даа болур чүве болза оларның аразынга бүзүрежир чоруктуу быжыглаарынга болгаш харылзааларны экижидеринде ыдыг берги дег хемчеглерни боттандырып чорудар деп боттарының быжыг турарын онзалап демдеглээннер. Оон-биле холбаштыр удуртукчуларның шуут харылзаларының ужур-дузалыын хүлээп көрбүшээн, Совет Эвилелиниң болгаш Францияның төлээлекчилери келир үеде ындыг харылзаалар анчы-анчы чурттарның күрүне ажылдакчыларының аразынга хогжүүр дээрзинге идегелди илергейлээннер.

Совет Эвилелиниң болгаш Француз Республиканың төлээлекчилери Каттышкан Нацыялар Организациязының Уставының принциптеринге боттарының хандыышылдының дугайын сагындырып тур, оларны ажыктыг кылдыр ажыглаары шиитпирлетинмээн айтырыгларны чайгылыш чок шиитпирлеп таарыштырарынга идиг бөөр ужурлуг. Кандыг-даа чөрүлдээлерни тайбың аргалар-биле шиитпирлеп таарыштырарын айтып турар болгаш күш-биле кыжанырын азы бот камгалалдан дашкаар чүүлдерге күштү ажыглаарын хорудап турар Уставтың чүүлдерин барымдаалаар дээ боттарының чазактарының күзелин олар илергейлеп тур. Күрүнелер аразынга тайбың кожа-хелбээ турарынга болгаш найыралдыг кады-ажылдажылгага үндезин суур болза девискээр талазы-биле бүдүн турар чорукту болгаш бүрүн эргени, хүндүлежири, халдашпазы, бот-боттарының иштики херектерин холгаарлашпазы болур дээрзинге олар бүзүрелин илергейлеп тур.

Европага айыыл чок чоруктуң айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның болган солчуушкуну Европага тайбың болгаш айыыл чок чорук бүгү-ниити тайбынны деткиринге шиитпирлиг ужур-дузалыг дээрзинге хамаарыштыр ийи чазактарның болалдарының дүгүп турарын илергейлээн. Ынчалзажок олар Европаның айтырыгларын шиитпирлеп таарыштырар арга-хемчегларниң дугайында дугуржулга чедип албааннар.

Шиитпирлетинмээн чүгула айтырыгларны шиитпирлээр соруига-биле бүгү-ниити тайбынны быжыглаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр кады-ажылдажылганы ийи чазактар үргүлчүлээр. Оларның күзенишкиннериниң, а ол ышкаш тайбынче кара сорук-биле хей-аът кирген өске-даа чазактарның күзенишкиннериниң ачызында улустар аразынга бүзүрежир чорук доктаатынган, соок дайын шуут уэутказынган, чепсегленишкиннерни әндере бүдүрери соксатынган турар, ынчангаш улустар чаа дайынның кыжанышкынындан хосталган турар дээрзинге олар бүзүрелдиг.

ЧЕПСЕГЛЕНИИШКИННЕРНИ ДҮЖҮРЕРИНИҢ АЙТЫРЫЫ

ССРЭ-ниң болгаш Францияның төлээлекчилери чепсегленишкиннерни дүжүреринің айтырыын чугаалажыышкыннар үезинде калбаа-биле чугаалажып көрген болгаш чепсегленишкиннерни дүжүреринің айтырыы амгы байдалдарда улустар аразының сонгаарлатынмас соруигазы болур дээрзинге чөпшээрешкен. Ол айтырыгны шиитпирлээри, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырыдырарын, бүзүрежир чорукту быжыглаарының болгаш шериг чарыгдалдарының үүргезин чиигедирининң херээнге онза чугула роллуу ойнаар дээрзинге олар бүзүрелдиг.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында дугуржулганы Каттышкан Нацыялар Организациязынга чедип алыр соруига-биле күзенишкиннерни ССРЭ-ниң чазаа болгаш Францияның чазаа үргүлчүлээр. Ядролуг чепсекти дүжүреринің болгаш атомнуг энергияны чүгле тайбың хереглелдерге ажыглаарының эргежок чугулазының хамаарыштыр Совет Эвилелиниң чазаа болгаш Францияның чазаа бүрүн чөпшээрежилгезин илергейлеп тур, ол чорук чурттар аразынга ён-не сырый кады ажылдажылганы тургузар арганы бээр болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырыдырарының херээнге салыышкын болур.

Дузаламчының кол соруигазы чүл дээрге ону ажыглап турар чурттарга олардың хостуг шилип алыры чепсектериниң дузаламчызы-биле экономиктиг болгаш сонгаарлатынмас базымнар быдынган турар дугайында дугуржулга чедип алыр соруига-биле ийи чазактар күзенишкиннерни үргүлчүлээр.

Болунуң чепсектиг күштерин болгаш чепсегленишкиннерни чангыс талалыг кызырар дугайында Совет чазактың хүлээп алганы шиитпириниң ужур-дузалыын Францияның чазаа хүлээп турар; оон болап турары-биле алырга ол шиитпир чепсегленишкиннерни дүжүрер талазы-биле чоруп турар чугаалажыышкыннарны чиигедип болур.

КОШКАК ХӨГЖҮЛДЕЛИГ ЧУРТТАРГА ЭКОНОМИКТИГ БОЛГАШ ТЕХНИКТИГ ДУЗАЛАМЧЫ

Кошкак хөгжүлделиг чурттарга экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчының айтырыгларын база көрген. Кошкак хөгжүлделиг чурттарга экономиктиг болгаш техниктиг дузаламчы көргүзериниң талазы-биле дем-каттыштырган күзенишкиннериниң эргежок чугулазынга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң чазаа болгаш Францияның чазаа бүрүн чөпшээрежилгезин илергейлеп тур, ол чорук чурттар аразынга ён-не сырый кады ажылдажылганы тургузар арганы бээр болгаш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырыдырарының херээнге салыышкын болур.

Дузаламчының кол соруигазы чүл дээрге ону ажыглап турар чурттарга олардың хостуг шилип алыры чепсектериниң дузаламчызы-биле экономиктиг болгаш сонгаарлатынмас базымнар быдынган турар дугайында дугуржулга чедип алыр соруига-биле ийи чазактар күзенишкиннерни үргүлчүлээр.

Болунуң чепсектиг күштерин болгаш чепсегленишкиннерни чангыс талалыг кызырар дугайында Совет чазактың хүлээп алганы шиитпириниң ужур-дузалыын Францияның чазаа хүлээп турар; ооң

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар

Үстүкү-даа, кудукү-даа бүгү партия организацияларының сорулгазы чүл дале, ажылда четпестерни узуткаары болган амыдыралче, практикаже, коммунистиг тургузуушкунуң тодаргай айтырыгларынче, бирги аъшчедге материалдыг чаагай чүүлдерни бүдүрерин көвүдеир херекке бүдүрүлге чеви болган колхоз бүртүүнүн мурнунда турар сорулгалар-биле пропагандаңың болган агитацияның ханы харыызазынче бистиң идеологтуг ажылывыстың эргидезин хандырары болур.

Бо негеделерни Кызыл районнуң «Баян-Хем» кодээ ажыл-агый артелиниң партия организациязы дыка четпес күүсёдип, партийжи-организэстыг болган партийжи-политиктиг ажылдарны чаа сорулгаларның деңнелинге чедир ыракта-ла эде тургузуп шыдавайн турар.

СЭКП-нин XX съездизиниң шиитпирлерин чүгле партия болган актив хураңга таныжып чугаалашкан. Бүгү колхозчуларга, ылаңгыя малчыннарга съездиниң материалдарын ам-даа четче таныштырбаан. Съездиниң материалдарын колхозтуң үүдүртүр ажыдакчылары боттары безин ханызы-биле өөренмейн турар. Колхозта көскү агитация нептеретинмээн.

Колхоз бүдүрүлгезиниге партийжи үүдүртүлге эжикпээн. Парторганизацияның отчёт-сонгудалыг хуралы болгандан бээр сес ай эрткен. Ол үениң иштинде партия хуралын чыылырбаан, а бирону чаңгыс-ла катап чыылырган. Партийжи-организастыг болган политиктиг ажылдарның колхоз бүдүрүлгезиниң амыдыралчы айтырыгларын партия хуралдарынга чугаалажырының үүдүр үжүр-дузазын эге организация секретары эш Шаравин үнелеп көрбейн келген.

Коммунистерге партийжи даалгалар берилимээн. Коммунист колхоз бүдүрүлгезиниң кайы участогунда ажыллап турар болдур, оон күш-ажыл талазы-биле күүседип турар хүлээлгезин «партийжи даалгалыг» кижи кылдыр санап турар. Партия организациязының хүрээлеңи өспейн келген. 1955—1956 чылдарда СЭКП-ниң хүрээленинге чаңгыс-даа кижи киирип албаан.

Агитколлектив багай ажыллап турар. Кым агитатор болуп ажылдаарын тодаргайлаан болза-даа, а оларның каяа агитация ажылы чорударын айтып бербээн. Түс-түс черлерде агитаторлар ажылын «үүдүг агитаторлар» үүдүтүр деп эш Шаравин чугаалап турар. Шынында агитаторларның ажылын кандыг-даа «үүдүг агитатор» авес, а партия организациязының секретары болу үүдүтүр үжүрлүг.

Эге организацияда партияның кежигүн дадывыры чогуур үезинде хавыртынмайн турар. Парторганизация секретары Шаравин болу безин партия дадывырын беш ай дургузунда хавыртпааны илерзен. Чамдык айларда коммунистерниң 90 хуузу дадывыр хавыртпайн турган.

Бо чижектер ол парторганизацияның ажылының үүдүг четпестерин херечилеп турар. Ынчаарга СЭКП-ниң Кызыл райкому оон ажылын эжиктиринин чогуур хемчегларын алыр үжүрлүг.

К. ЧАМЗЫРЫҢ.

Бирги чер дээш

Чоокта чаа Кызылдың башкы училищезиниң студенталериниң бот-тывынгыр үран-чүүл талазы-биле бирги чер дээш конкурзу болган. Бежээни дөртку курстуң студентизи эш Ершова ажыктаан. Конкурс литературага, үран-чүүлге хандыкшыдыгларының күрел-чүткүүлерин илередип, тиилелгелиг үүдүг базынарны оон-даа ынай дидим-биле кылырын херечилеп турган.

Бот-тывынгыр композиторларның бижээн ырларын, өгелеп чоруур чүрүкчуларның чураан кылыгларын, шевер хөлдерниң сиилиг даараан болган аргын кылган херекселдерин, өгелеп чоруур чогаалчыларның чечен чогаалга хандыкшылын илереткен шүлүктерин, басняларын, рассказтарын чыып бижээн «Салгакчы» деп альманахты чыдык, белгем комнатала кескү кылыр белгээн. Ында, ылаңгыя эш Тыновтуң чураан чүрүү, эштер Станкова, Шаннал оларның сиилиг даараан салфеткалары, эш Алыманың аргын кылган орун херекселдери көргүчүлерниң сонуургалын хаара түлүп, шириг овурхевирлерни илередип турган. Бирги күрескчу аш Тановтуң «Үүдүг тура» деп баснязы идеа талазы-биле онзагай болуп, амыдыралда болуп турар болуушкуннарны өзла хевээр көргүзүп, үүдүргактарны чыча шаап турар чидиг ыы-биле бижиттингеп.

Бот-тывынгыр талантылыглар боттарының чогаадыкчы ажылдарын көргүкчүлерге бараан болуруун, өгээн каш номерлерни көргүскен. Бот-тывынгыр композиторлар С. Саттың «Коммунистиг партияга шынчы бис», Д. Баазан-оолдуң «Төрээн хемним эриинде» деп Ю. Кюнзегештиң бижээн шүлүктеринге, С. Чүдүмүнүң «Сайлык» деп Л. Чалымбаның шүлүүнге чогаатказ ырларын үшкү курсчулар ыр сеткен.

Эш Камзалакова — композитор С. Кайдашның «Сонгу хаба» деп танкозун, эш Панькина «Төрээн көрүн тур мен» деп украин үлүстүң ырызын челиишкининиг күүсеткеш, эки түннелги чедип алганнар. Ол ышкаш эш Маслованың сула шинчээшкиннериниг мергежилгени күүсеткени көргүкчүлерни онза сонуургаткан.

Бот-тывынгыр үран-чүүл талазы-биле бирги чер дээш тургускан концертиниң төнчүзүнде эш Сат болуунуң скрипкага чогаатказ «Бежээки херел» деп аялгазын эш Баазан-оолдуң пианинога үдээри-биле ойнап күүсеткен.

Комиссия конкурстуң эрткенинин дугайында түннелги үндүрген, кылган ажылдары чедиишкиннериниг болуп, шылгаран үнген талантылыгларга өртектиг шаннадарны тывыскан.

Башкы П. Ф. Мазуревский сес алган, бот-тывынгыр үран-чүүлге чүткүл-мергежилдиглерниң оон соңгаар чогаадыкчы ажылдарга чайынналчак чедиишкиннериниг болурун күзээн.

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Колхозтарга ажылдаары-биле чоруткан агрономнарга болгаш зоотехниктерге күрүне күселинден бээр немелде акша төлевириниң дугайында

Колхозтарга ажылдаары-биле чоруткан агрономнарга болгаш зоотехниктерге күрүне күселинден немелде акша төлевирни бээр дугайында ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП ТК-ның үндүрген доктаалын барымдаламаан, ол немелде төлевирни тыпсыр чурумунуң дугайында түс-түс черлерден келген айтырыгларга харыны берген.

Айтырыг: Колхозтарның агрономнарынга болгаш зоотехниктеринге күрүнеден бээр немелде төлевирни тыпсырының чурүму канчыгы?

Харыы: Күрүне күселинден немей акша төлевирни чүгле МТС-тен колхозтарже шылчиткен дээди эртеминг агрономнарга, зоотехниктерге оларның колхозтардан эш турган төлевиринге немей бээрин доктаатказ. Баштайгы чылдың иштинде ай санында бээр немелде төлевирниң хемчээли 550 рубль, ийиги чылдың—400 рубль, үшкү чылдың—300 рубль болур. МТС-тен колхозтарже шылчиткен ортумак эртеминг зоотехниктерге, агрономнарга ай санында күрүне күселинден немей бээр акша төлевирни дээди эртеминг агрономнарга болгаш зоотехниктерге бээр немелде төлевирнден 10 хуу күүү кылдыр бээр. Кодээ ажыл-агыйның дээди болгаш ортумак тускай өөредилге черлерин дооскаш колхозтарже ажылдаары-биле барган зоотехниктерге болгаш агрономнарга күрүне күселинден немей акша төлевирни база тыпсыр.

1955 чылдың августа 20-нин соонда колхозтарга ажылдаары-биле чоруткан дээди болгаш ортумак эртеминг агрономнарга, зоотехниктерге амгы үеде күрүне күселинден бээр немелде акша төлевирни МТС-терден колхозтарга ажылдаары-биле шылчиткен агрономнар болгаш зоотехниктер-биле бир демей кылдыр тыпсыр болгаш моон соңгаар-даа күрүнеинин албан, бүдүрүлге черлериниң болгаш организацияларындан, ол ышкаш шериг албанындан халатканнарны тускай эртеминин айы-биле колхозтарга ажылдары-биле чорудар апаар.

Область хуваалдазы чок республикаларда Кодээ ажыл-агый министерстводунан азы областың, крайның кодээ ажыл-агый эргелелиниден болгаш машина-трактор станцияларындан колхозтарга ажылдаары-биле чоруткан шынзылгалыг агрономга азы зоотехнике күрүне күселинден бээр немелде акша төлевирни ССРЭ-нин Сан министерстводунуң 1955 чылдың сентябрь 23-те № 732 болгаш 1956 чылдың май 3-те № 161 айтышкын бижиктерин ёзугаар районнарның сан киллистери тыпсыр.

Айтырыг: Бо айтырыгларны шиитпирлээрде, кандыг өөредилге черлери дээди болгаш ортумак эртеминерни бээрин кайын удуртулга болдурарый?

Харыы: Күрүне күселинден бээр немелде акша төлевирни чүгле колхозтарның дээди азы ортумак кодээ ажыл-агый эртеминг агрономнарынга болгаш зоотехниктерге бээр.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чагында Төп Статистика Эргелелиниң «Дээди болгаш ортумак эртеминг тускай эртеминглериниң барының, таарыштыр тургусканының, составының отчёттарын кылырының дугайында болгаш үчёттуң корум-чурумунуң дугайында» 1955 чылдың апрельдиң 15-те үндүрген инструкциязының таймылбыр капсырылазында дээди болгаш ортумак тускай эртеи бээр өөредилге черлериниң база олар-биле деңээргелиг ССРЭ-де күштүг болуп турган болгаш күштүг болуп турар өөредилге черлериниң хевирлеңир санаан айтып каан. Дээди болган ортумак кодээ ажыл-агый эртеминг кижи бе деп айтырыгны шиитпирлээрде бо капсырыланы ажыглаар херек, ынчыг инструкция Төп Статистика Эргелелиниң район бүргүзүнде инспектуразында бар.

Оон-биле кады мону болаза чогуур:

а) ийи чыл хуусаалыг колхозтарның кодээ ажыл-агый техникумнарын ортумак тускай эртеминг өөредилге черлериниң санынга деннеп кирер санаар (ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чагында ТСЭ-нин 1956 ч. февраль 15-те № 10—126 айтышкын бижиминде);

б) 1939 чылга чедир Литва, Латви болгаш Эстонга кодээ ажыл-агый школазын дооскан хөй чыл бүдүрүлге стажтыг болгаш Литва ССР-нин, Латви ССР-нин, Эстон ССР-нин колхозтарында агроном болгаш зоотехник болуп ажыдан турар ортумак тускай эртеминг агрономнарга, зоотехниктерге күрүне күселинден бээр немелде акша төлевирни тускай эртеминг агрономнарга бээр немелде акша төлевирни ССРЭ-нин Сан министерстводунуң 1955 чылдың сентябрь 23-те № 732 болгаш 1956 чылдың май 3-те № 161 айтышкын бижиктерин ёзугаар районнарның сан киллистери тыпсыр.

Айтырыг: Бо айтырыгларны шиитпирлээрде, кандыг өөредилге черлери дээди болгаш ортумак эртеминерни бээрин кайын удуртулга болдурарый?

Харыы: Күрүне күселинден бээр немелде акша төлевирни чүгле колхозтарның дээди азы ортумак кодээ ажыл-агый эртеминг агрономнарынга болгаш зоотехниктерге бээр.

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чагында Төп Статистика Эргелелиниң «Дээди болгаш ортумак эртеминг тускай эртеминглериниң барының, таарыштыр тургусканының, составының отчёттарын кылырының дугайында болгаш үчёттуң корум-чурумунуң дугайында» 1955 чылдың апрельдиң 15-те үндүрген инструкциязының таймылбыр капсырылазында дээди болгаш ортумак тускай эртеи бээр өөредилге черлериниң база олар-биле деңээргелиг ССРЭ-де күштүг болуп турган болгаш күштүг болуп турар өөредилге черлериниң хевирлеңир санаан айтып каан. Дээди болган ортумак кодээ ажыл-агый эртеминг кижи бе деп айтырыгны шиитпирлээрде бо капсырыланы ажыглаар херек, ынчыг инструкция Төп Статистика Эргелелиниң район бүргүзүнде инспектуразында бар.

Оон-биле кады мону болаза чогуур:

а) ийи чыл хуусаалыг колхозтарның кодээ ажыл-агый техникумнарын ортумак тускай эртеминг өөредилге черлериниң санынга деннеп кирер санаар (ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чагында ТСЭ-нин 1956 ч. февраль 15-те № 10—126 айтышкын бижиминде);

б) 1939 чылга чедир Литва, Латви болгаш Эстонга кодээ ажыл-агый школазын дооскан хөй чыл бүдүрүлге стажтыг болгаш Литва ССР-нин, Латви ССР-нин, Эстон ССР-нин колхозтарында агроном болгаш зоотехник болуп ажыдан турар

ТУДУГНУ ДҮРГЕН, ЭКИ ШЫНАРЛЫГ БОЛГАШ ЧИИК ӨРТЕКТИГ ТУДАР

АЪШ-ЧЕМ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ ТУДУУНДА

Алдыгы беш чылда Кызыл хоорайга туттунар ужурлуг улуг бүдүрүлгелериниң иштинде аъш-чем бүдүрүлгелериниң тудуушкуну кол черни ээлеп турар. Бо беш чылда Тывага аъш-чем үлетпүрүнүн моон мурнунда турбаан бүдүрүлгелери тургустунар болгаш ажыглалга кирер.

Кызылдың Доңмас-Сутда хавак кырында тудуп турар хлеб заводу болгаш пиво заводу — обласка моон сонгаар туттунар ужурлуг аъш-чем бүдүрүлгелериниң баштайгылары болур ужурлуг. Бо бүдүрүлгелериниң тудуушкуну ам калбак хемчээлде чоруп турар.

Ам үеде аъш-чем бүдүрүлгелериниң администрация бажыңының тудуушкуну кидин түлүк үезинде. Тудугжуларның коллективи ол бажыңны туларын июль айның баштайгы чартынында доозывак, ажыглалга дужаар дээш социалистиг чарышты калбартканнар. Насос станциязының бажыңының тудуушкунуңун кол ажылары доозуткан болгаш ону ажыглалга дужаарынга белеткеп турар.

Пиво заводунуң кол корпузун бетонныларынга бүрүн белеткээн. Моон-биле кады бажыңны штукатуралаарының ажылдары чоокку хүннерде эгелээр. Хлеб заводунуң ханаларын салырын доозкан болгаш оон иштики ажылдары эгелээн. Бо ийи бүдүрүлгелериниң тудуушкуну барык денге чо- турар. Пиво заводунуң кол корпузу- чанында үш кат даш бажың белии үнген. Ол болза заводтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының чурттарга бажыңы. Кол корпустарның тудуушкуну-биле кады дузалаар ажыл-агыйлар- тудуушкуну база калбарган.

Хлеб болгаш пиво заводтарының тудушкуну план ёзугаар бо чылдың сөөлгү орталыында доостур болгаш шенелеп ылдыышкын эгелээр. А келир чылдың айгы кварталында хоорайның чурт- ары бо бүдүрүлгелериниң баштайгы кциязын алырлар.

угларны график ёзугаар ажыглалга ри тудугжуларның, чагыкчыларның ш оон тудуушкунунга киржип турар изацияларның күженишкининг даарын болгаш киржилгезин неген и билдингир.

алга-даа ады үнген бүдүрүлгелер- дуушкунунга улуг четпестер бар. ының дериглери ам-даа четче келбээн. Белзе чогуур дериглериниң бүгүнге чедир түгле 10 хуузу алдынган. Хамаарышкан организацияларның талазынан дериглерни чогуур ойүнде эккедирер талазы-биле багай ажылдап турарын ыяштавайн барып болбас.

Тудуушкунда бар улуг четпестер хамыктың мурнунда «Тыва тудуг» трестизинге, оон канцеляржы-бюрократсыг удуртулгазынга кол хамаарыр. Объектилерни ыяш материалдары-биле, кадаг, шывыг материалдары-биле үзүктелишкининг хандырып келген. Төп одалга болгаш суг дамчыдылгазының системаларының дериглери чок. Кызылдың дезинсекциязының эгээртинмес хей эдезин, довурак болгаш сай даш тудуглары чок, ону чогуур ойүнде сеертүп бербейн турар.

Тудугну кылдырып турар чагыкчыларның талазында улуг четпестер тудугнуң темпилерин дыка саалаңыр, оон шынарын экижидер арганы бербейн турар. Тудугларның техниктиг документилери чок. Телевизел, шыйгылар четче кылдынмаан, смета база чок. Бо чоруктар тудугларны тодаргай план-биле эки шынарлыг кылырын моондактап турар.

Трестиниң удуртукчузу эш Филатов, кол инженер эш Анчуков болгаш партия организациязының секретары турган эш Лепешкин объектилерге дыка ховар ажылчылар болуп турар. Моон харазы-биле олар чер-черде байдалдарны кончуг эрнгей билип, трестиниң ажылында тургустунган улуг четпестерни үзүткаарының тодаргай хемчеглерин ажылчыннар-биле сүмелешпейн, коллективтен хоорук ажылдап келген. Бүдүрүлгенин чүгүле айтырыглын иштин коллективтиң киржилгези чокка чангыс талалап шиитпирлээр практика бар.

Бо бүгүнүң түннелинде тудугнуң планы күүсетинмейн, оларны ажыглалга киирериниң графиги үетүп турары тавырыгга эвес. Аъш-чем бүдүрүлгелериниң тудуушкунунуң квартал планы болгаш төрт айларның онаалгалары күүсетинмээн. Айыткан четпестерни кыска хуусаада үзүткаарының долу аргалары трестиде бар. Маңаа түгле шын удуртулга болгаш кижилер-биле могаг чок ажыл негетинер.

А. СОРОКА,
прораб.

Алдыгы беш чылда Кызыл хоорайга туттунар улуг тудугларның тудуушкуннарының бо хүннерде канчаар чоруп турарын бо арында көргүскен. «Тыва тудуг» трестизиниң ажылында бар четпестерни болгаш ону кыска хуусаада үзүткаарының оруктарын тудугжулар мында чугаалаан.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерде биске чүү шаптык болуп турарыл

Тудугга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери тудугнуң темпилерин дүргедилеринге, оон шынарын экижидеринге болгаш бот-үнеин чиигедиринге шиитпирлиг күш болур.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери тудугга күш-ажылды таарымчалыг организастаарын, бүдүрүлгенин технологиязын сайыраңгайжыдарын, хей күш үнер болгаш аар ажылдарны механизастаарын база бар механизмнерни үеп ажыглаарын негеп турар.

Ынчалза-даа бо негелдерни «Тыва тудуг» трестизинин удуртукчулары өөренип көрбейн турар. Моон харазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чавыс. Ол чоруктуң эдилээнде күүнеминиң планныг онаалгаларын чыл бүрүде, квартал санында күүсетпезинге, тудугларны доктаатқан график ёзугаар ажыглалга киирерин үзеринге чедирген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерде биске, тудугжуларга, чүү шаптык болуп турарын допчузу-биле тодаргай фактыларга чугаалап көрейн. Бо талазы-биле бар четпестер ылангыя тудугга ажылдап турар кижилерге көскү болуп турар.

Бисте ажыл шагын чөп ажыглавас чоруктуң хей. Ажылга оралдап келир, азы ажылга шуут үнмейн бааp эштер чок эвес. Мындыг фактылар ылангыя шалың алганының ийикпе азы улуг хүн, чыскаал байыр болганының соонда болуп турар. Объектилерде ажылчыннарның ажылга келирин, оон чоруурун демдеглээр табель бар-даа болза, оон шынгыы үчеду чок. Бо ажылды харылап турар кижилер баштаар чернин талазындан хүн-бүгүнүн хынаалазының болгаш негелдезинин чок болуп турарының харазы-биле ёзу барымдаалап ажылдап турарлар.

Ажылга кижилерниң оралдаар болгаш бүдүрүкчүлүг эвес ажылдаар чоруу кол нургулайында бригадаларда кирбейн, ийи-чангызы-биле ажылдап турар кижилерде бар болуп турарын практика көргүскен. Ынчаарга ону болдурбайн барып болур арга трестиде бар.

Ийи-чангыс организас чок кижилерни бригадаларже шуут киирери эргежок чүгүла. Чүге дээрге ийи-чангыс кижилерниң ажылының бүдүрүкчүлүү бригадаларның ажылынга бодаарга дыка чавыс болгаш кылган ажылының шынары кулу. А ажылды бригадалап чоруглар ажыл дыка бедик бүдүрүкчүлүг. Чүге дээрге бригада ажыл шагын чөп ажыглап, тодаргай планныг болуп, бригадирниң порт хайгаараы-биле ажылдап турар. Бо дугайын эш Балзанның болгаш эш Цукановтуң удуртқан бригадаларының чижээ тодаргай бадыткаан.

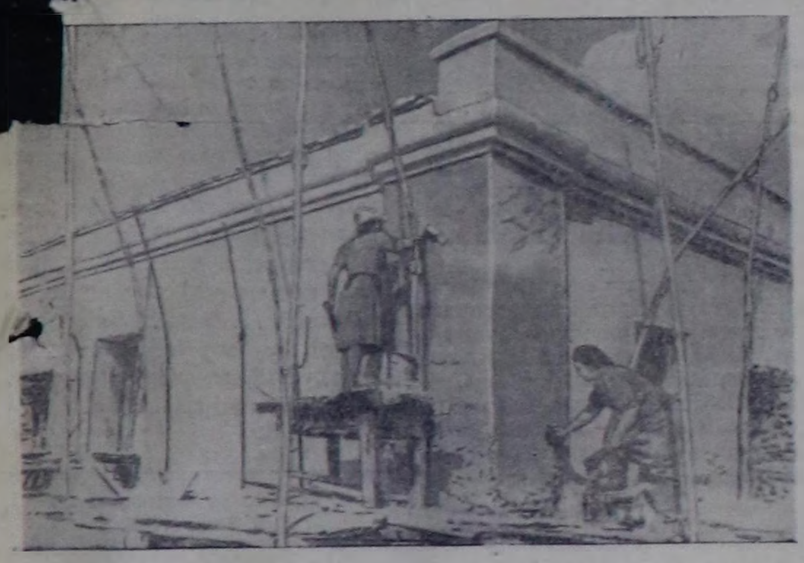

Ынчалза-даа ажылдың бо депшилгелиг методун трестиң эргелелиниң чүгүлалавайн турарын демдеглээр херек. Бо дугайын мындыг факт тодаргай бадыткап турар. Тудуг трестизинге план ёзугаар комплексилиг 14 бригада турар ужурлуг, а херек кырында чүгле 3 бригада тургустунган. Бо 3 бригада бөлүн дыка улуг рольду ойнап турар. А бир эвес 14 санның бригада турган болза, трест бөгүнгү ышкаш ынчаар хожуламас ийик. Трестиниң эргелели оон турукк бар бригадаларны бөлүн тарадыптар чанныг.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерине, оон организастаашкынын экижилерине ажылчыннарның бүдүрүлгечи мергежилин үргүлчү бедидери улуг рольлуг. Мергежил бедидериниң ажылы кошкак, профвидел организациялары бо чүгүлә ажылга чүгле ёзу барымдаалап, сөс кырынга киржип келген.

Бодунуң бүдүрүлгечи мергежилин бедидерииге сонуургадыг чаңдык кызымаккай кижилер кандыг-бир профессиянга боттары өөренип ап турарлар. Ынчаарга оларга дузалаачы болгаш деткимче дыка кошкак. Трестиде бодунуң хераан мергежилдин-биле шингээлип ап, ону ботунуң үр чылдагы дүржүлгазы-биле байыткан эштер хей. Оларның разрядын бедидерин администрация сонуургавайн турар.

Разрядты тускай комиссия кым-бир кижиниң теоретиктиг болгаш практиктиг билиин шылган көргеи соонда гыпсыр ужурлуг. Мындыг турбуже трестиниң администрациязы кандыг-даа разрядты ажылчыннарның киргеи билдиишкиннерин барымдаалап тыпсыр хораглыг практиканы ажыглап турар, ажыл төлевирин разряд ёзугаар төлевейн турар. Ол чоруктуң шуут чанчыл болган. Өрү-даа, кулу-даа разрядтыг кижи чангыс ол-ла ажылды кылгаш бир дөмей төлевирин ап турар. Ол чоруктуң ажылчыннарның сонуургалын куулаңыр, оон улам күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин саалаңыр турар.

О. КОМБУЙ-ООЛ,
дашчы.

КЫЗЫЛДЫҢ ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯЗЫНЫҢ ТУДУУНДА

Кызылдың бүт күүч-биле ажылдаар электростанциязы болза алдыгы беш чылда бистиң обласка туттунар улуг тугларының бирээн болур. Ынчангаш ол —бистиң обласка кол тудуг болур. Бо станция күүч-шыдалының-даа, болдунуң хемчээлиниң-даа талазы-биле Тывада баштайгы улуг станция болур.

Оон күүч биче эвес — хонукта 5.000 киловатт электроэнергияны ажыглап үндүрер. Станция түгле Кызылдың албан, бүдүрүлге черлерин болгаш чурттакчыларын эвес, харын область төвүнүң чоок кавышкыда районнарының колхозтарын, суурларын электроэнергия-биле хандырар. Электростанцияның баштайгы агрегаттары бодунуң төгүн 1957 чылда берип эгелей бээр.

Станцияның тудуушкуну бо чылын калбак хемчээл-биле эгелээн. Ам үеде ында станцияның кол корпузунуң дажаан бетоннаар болгаш даштаар ажыл чоруп турар. Корпустуң ханаларының чамдыкының ам ийи дугаар кады салдынып турар. Ынчаарга хананың бедии чамдык черлерге 20 метр чедер.

Тудугжулар, бетончулар болгаш арматурщиктер ам демир-бетонну дөжектерге салырын болгаш хана бетонну салырын тургулчүлевишаан. Кол корпустуң бир талазында хана салырынга хереглээр демир даван-даштарны тургускан. Бажыңның ханаларын кылыры соок эгелегиже чедир доозулган турар ужурлуг.

Бо ажылдар-биле кады котел алазының быжыглалга дөжээн бетонизары болгаш котелдар тургузар улуг оңгарларны казар ажылдар киири түлүк эгелээн. Бус күүч-биле ажылдаар бо станцияга үш улуг котел тургустунар. Ол котелдарның фундаментилии кылырынга 212 кубометр бетон болгаш чоону 20—24 миллиметр хемчээлдиг 14,3 тонна арматура кап негетинер. Котелдар тургузар фундаментии салыры план ёзугаар чай орттузунда доостур ужурлуг. Оон соонда котелдарның болун тургузары болгаш эштерэ эгелээр.

Турбогенераторлар тургузар 74 кубометр демир бетон фундамент болгаш үнер 45 метр бедик демир-бетон хоолайны тургузар даш дөжекти кылган. Моон-биле кады дузалаар ажылдар калбак хемчээлде калбарган. Тудугга бедик бүдүрүкчүлүг механизмнерни —суургалынчак кранны, шахта краннарын болгаш өскедээ механизмнерни ажыглап турар. Электростанцияның дериглери кээ эгелээн. Бүгүлүг турбогенераторларны, котелдарны болгаш өске-даа дериглерни тудугжулар хүн-бүгүле ап турар.

Тудугнуң улуг хемчээли болгаш оон чоруп турар темпилери тудуг материалдарын — түүйбуларны, арматура каннарны, ыяштыг цементтиии хөй-биле негеп турар. Ынчаарга тудуг шөлүнде болгаш трестиниң бөлүнда ам үеде арматура канныарның хереглетиниң турар хемчээли чок. Тудуг ыяжы үзүктели бээр тавырыгга ховар эвес. Трестиниң хандырыгга киллииниң начальниги эш Бородин тудугну материалдар-биле хандырар ажылды багай тургускан. Түүйбуну, цементии болгаш ыяштыг тудуг шөлүнге чогуур ойүнде чедирии бербейн турар.

Оң чорук ажылдың темпизин күдүлэдып, тудугнуң графигии үрээринге чедирген. Механик эш Маркинниң удуртқаны слесарьларның ажылында улуг четпестер бар. Чүл дээрге, оларның кылган ажылдарының ыяштары күлү болуп, чамдык чүүлдерни катап эде кылыр чоруктар ховар эвес. Ыяштар дээш, чүрееш үрей кылырын болдурбас хөөш демисеэ слесарьлар бригадазында дыка кошкак.

Чамдык четпестер туралаа электростанцияның тудугжулары, бетончулары болгаш арматурщиктери оларны чедиишкиннииг ажыш эртип, боттарының планныг онаалгаларын багай эвес күүсеглерии чедип алган. Тудугжуларда хүн нормазын чүгле күүсеглип турар эвес, харын ажыр күүсеглип турар мурнакчылар хөй. Оларга хамаарчы эш Дюков, слесарь эш Вертирохов болгаш өскелер-даа хамаарлыр.

Эштер Воробьев, Лобанов болгаш Варлакова оларның удуртқан бригадалары тудугга боттарының шалыпчы ажылыбиле сураглыг. Дүржүлгалыг бригадирлерниң ажылында боттарының бригадаларының кежигүннериниң аразынга ыяш организастаалы оларның чедиишкининг ажылын хандырган.

«Тыва тудуг» трестизинин удуртукчулары чаа электростанцияның тудугушкунунга дыка ховар бирип турар.

В. ГОМЭЛИЦКИЙ,
прораб.

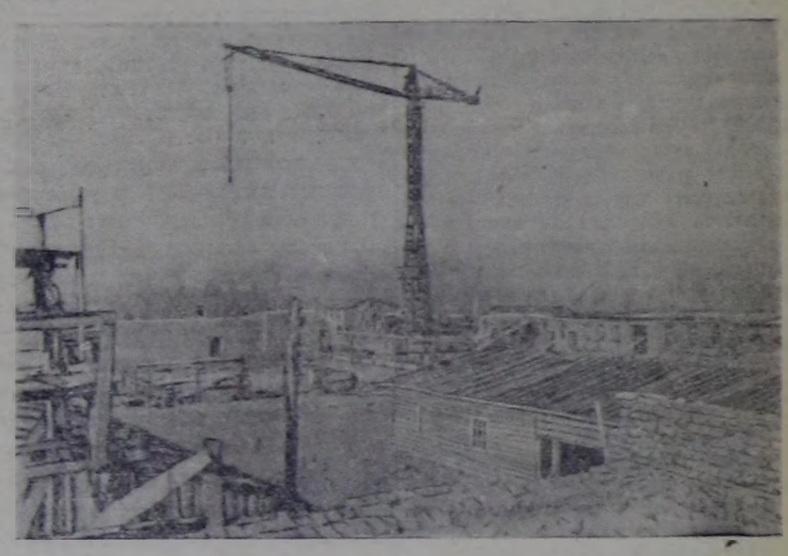

Бисте бар ажыглатынмаан курлавырлар

„ШЫННЫҢ" КОРРЕСПОНДЕНТИЗИ-БИЛЕ БЕСЕДАЛАР

В. ЦУКАНОВ,
дашчылар бригадазының бригадири.

Механизмнерни чөп ажыглаар

Тудугга хей күш-үнер болгаш азар ажылларны механизастаар болгаш тудугжуларның күш-ажылын чиигедир арганы берип турар бо үеним болбаазырангай тудуг техникалары-биле бистиң «Тыва тудуг» трестиниң эки хандыртыгган.

Чер казар экскаваторлар, суургалынчак болгаш шахта кранныары, трансформаторлар, чыгын болу дужүрер автомашиналар бисте хей. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерииге, тудугнуң темпилерин дүргедилериие үлелеп кедиес улуг рольду ойнап турар.

Ынчалза-даа бар механизмнерни болгаш дериглерни «Тыва тудуг» трестизиниң объектилериниде болгаш участоктарынга долу күүүсү-биле ажыглавайн турар. Бедик бүдүрүкчүлүг механизмнериниң болгаш машиналарының аиаа турар чижектерии хөй-биле көрүп болур.

Бо дугайында Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда 16 квартиралыг үш кат чурттарга бажыңының болгаш совпартшколаның чаа бажыңының тудуушкунунга бар механизмнерни казчаар ажыглап турарын чижек кылыр көргүзерге-ле четчир. Моон удуртуп турарым дашчылар бригадазы бо бажыңнарның дээш ханаларын салып турар. Улуг хаалганы бажың кырынче үндүрериче суургалынчак кран биске кайгамчык улуг дузалыг.

Ынчалза-даа кранның кандыг-бир чыдзгаан-биле болганчок-ла ажылдавайн баар таварыгалары хей. Ол аиаа турарга — бис база ажыл чок апаар бис. Оон өске арга чок. А кажан кран хүн-хүнүбиле аиаа туруп бээрге бис ажыл күүнү халас эртирбези-биле таварышкын-на ажылны кыза бээр-дир бис. Бран ылангыя апрель айда онза хей үүктелишкин-биле ажылдаан. Оон түннелинде бис апрель планын күүсетпеннис. Ол чоруг бүгү трестиң планныг онаалганы күүсединии шаптыктаан.

Май айда база-ла оон дөрелевейн тур бис. Бирде кран турупгар, бирде элезкиазы довурак чок апаар. Чижээ, май 14-те кран чартык хүн ажылдаваны. А бис ажыл шагын хей эртирбес дээш ончар кадар ужурга таварыштывыс. Дашчылар бригадазы түгле даш салыр ажылды кылыр ужурлуг.

Ынчалза-даа трестиң удуртукчуларының болгаш объектиде тудуг ажылдарын баштап турар кижилериниң күш-ажылды шын аайлап-башкарып билбеэриин харазы-биле бистерниң аар-сөөк аймактарга чардыгып, ынай баар чоруур үзы ажыл чок аиаа олурар таварыгаларывыс хей. Эш Филатов биле эш Анчуков бистиң ажылдап турар объектилеривиске дедиин ховар кээп турар, а олар бистиң чаныныбиле хүнде чеже катап эргиес эштер дээр. Мында хаая келгеиде ол-бо черлерни бакылаан, тудугжулар-биле-даа чугаалажыпайн бурт дээрлер.

Тудуг шөлүнде бар механизмнерни долу күүүсү-биле ажылдарын чедип алырда хамыктың мурнунда ыяла үлелеп турар кижилериин харылсаалгазын белиерн болгаш күш-ажылды шын организастаары эргежок чугула.

Т. КОЗЛОВА,
штукатурщиктер бригадазының бригадири.

Шынар болгаш камналга дээш

Тудугларның шынарын экижидер болгаш тудуг материалдарын камналары дээш демисеэ тудугжу бүргүнүн доктаалал кичээнгейиниң төнүгге турар ужурлуг. Кайда-ла шынар дээш, камналга дээш демисеэл сес кырынга эвес, а ажыл-херек кырынга чоруп турар болдур—ында тудугнуң өртөө чиик, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедик болгаш ажылдың темпизи дүргеи болур. Ону бистер, штукатурщиктер хүн-бүгүнүн практиктиг дүржүлгазынган бүзүрел турар бис.

Совет кижилерге чараш, быжыг болгаш тавырымчалыг бажыннар херек. Ол хүнүлүг болгаш харылсаалгалыг соруулгага төлептиг болуру тудугжу бүргүнүнүң азырлыг херээ. Шынар дээш демисеэлдиң улуг ужур-дузазы мында. Ынчаарга чүгле шынарны экижидер дээш тудуг материалдарынга кам чок болуп, ону төтчегдекчи ёзу-биле кәрүп болбас. Шынар дээш демисеэл камналга дээш демисеэл-биле чарылбас холбаалыг.

Оларны ийи анагы кәрүп турар шын эвес хөөннер «Тыва тудуг» трестизиниг чок эвес. Чүгле шынар сүргеш, материалларны кайы-хамаан чок чарыгдазар азы камналганың чурумун сагыыр дээш шынарны бакырадыр турар чижектер хей. Мындыг чижектер колгуунга тудуг чылын хүн-бүгүле болу-биле үлүртүп турар кижилериниң — прорабтарының, десятниктериниң, тудуг участоктарының начальниктериниң болгаш бригадирлериниң бурууу-биле болуп турар.

Мынза аъш-чем бүдүрүлгелериниг байдалды чижек кылыр көргүзүп болур. Шөө заводунуң албан кылыр бажыңының ханаларының түүйбуларын деска эвес, үндүрүк кирпик кылыр салган. Ол чоруг штукатура ажылын дүргеи чоруларын дыка саалаңыр турар. Үндүрүк кирпик кылыр салган ханаларны чылгыс азы кылыр дескилээрииге хей шактарны болгаш нормадан ажыр хей холумзыгты чарыгдазары негетинин турар. А ол бодунуң эдилээнде келгеи тудугнуң өртөөн аартадыры чугаажок.

Чугайның шынары багай. Чугайны холумдакка хереглээр мурнунда эдилиргеш чер онгарга азы улуг онгачага көлеп үеде тургузар лугайында хемчегии аъш-чем бүдүрүлгелериниң тудуунда чорутпаан. Харын үлүр кылыр практика бар. Ол чоруг чугайның чыпшынар шынарын куулаңыр турар. Ында тудуг ажылдарын удуртуп турар эштерге бо дугайында бистер, штукатурщиктер чангыс улаа эвес чугаалаан бис.

Тудугнуң ең чугула ажылдарын коллективтиг шиитпирлээрииге бүдүрүлге хураадары улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ынчаарга ындыг хураалар деиии ховар болуп турар. Штукатура кагарын механизастаар (аиаа хереглээр машина бар, а ону ажылдадып билир кижи чок), күш-ажылдың сагыга-чурумун быжыктырар, ажылчыннарның ажыл төлевирин бээрии сиилатпас, штукатурщиктерни комбинезонар болгаш кәрәк шиим-биле хаиырарын чедип алыр дээн ышкаш ындыг айтырыгларны бүдүрүлге хураадарынга шиитпирлээр ой келген.

А. РЕЗНИКОВ,
тудуг трестизиниң чазаныкчызы.

Чазаныкчыларнын негелдези

Алдыгы беш чылдың баштайгы чылы — 1956 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүсеглир дээш социалистиг чарышты калбартқаны трестиң чазаныкчызары багай эвес төнүлериии чедип алган. Бистиң цех апрель планын чедиишкиннииг күүсеткен.

Чазанныга пехиияе бүдүрүлге планын күүсеткейн турар кижи чок. Ол болза чазаныкчыларның улуг чедиишкиии болур ужурлуг. Бүдүрүлгечи чедиишкиннии моон сонгаар-даа быжыглаар дээш бистер бүгү күштеривисти салган бис.

Чазаглыг кылыгларның шынарын экижилери дээш демисеэлге Кызылдың ыяш заводунуң болгаш трестиниң пилорамазының дилеген материалдарының ол болгаш бүзүкүгүт болуп турарын улуг шаиныктыг болуп турар. «Тыва тудуг» трестизиниң эргелели бо айтырыгны ажыктыг шиитпирлээрии үзамдыктырган.

Өл ыяштың кургатқаи, чазаглыг кылыгларның шынарын экижилип бүдүрүнүн аргалары трестиде бар. Дилеген материалларны кургаар бажың чазанныга цехиниң бодунда бар. Ынчаарга оон суугузу чок. Суугуну кылдыргаш ыяш кургаар черни ажыглалга киирерииниң айтырыгын трестиң эргелели үр үеде шиитпирлеп чаиап каан.

Ыяш кургаар черии ажыглалга киирери улуг чарыгдалды болгаш хей күштү негевейн турар. Бо ажылды хөлга ёзулуг алгаш кылыр болза чүгле 3 хонук негетинер. Маиаа чүгле трестиң эргелелиниң ажыл-ишчи инициативазы херек. Үш хонук иштиие кылып алыр ажылды үзамыктырганы тудугга ыяш кылыгларның шынарын күүлаңыр турар. Моон харазы-биле ол маиалзи кылган шалалар, соига рамалары, эжиктер, чаза дегишкиилери хажыы, үр болбайн-на санныа үнүп турар.

Ыяш кургаар чер эдилеглe 10 кубометр чедир хилеи материалды кургаар. Ол болза чазаныкчыларның хонукта хереглелиигe четчир. Кургаг ыяш чогуулаи чазаныкчыларның аиаа турар чоруктары бар. Трестиң ыяш заводу чазаныгга цехиигe хереглээр материалларны доктаатыигаи хемчээлдери-биле диилп бербейн турар. Ол чоруг артык ажылларны болгаш чарыгдалдарны үлүрериигe чедиргеи.

Трест болуиуи ыяш заводу-биле чазаныгга цехиниң турар чиии таварыгга чок организастаан. Чүл дээрге ыяш заводу хоорайиың алдында, а чазаныгга цехи хоорайиың бажыида. Моон үжурунда ыяш заводунга дилеген материалларны чазаныгга цехиигe чедиреринге транспорттуң хей артык чарыгдалын үлүрүп турар. Сайыраиып кылыр бүдүрүлгеии чиг-аттыг үнер дөзүнче чоокшулаалыр тургузар дугайында Директивалардың негелдезии «Тыва тудуг» трестизиниң эргелели шиитпирлээрии чедип алыр ужурлуг.

Чазаныгга цехиигe бар механизмнерии үреди бээр таварыгалары хей. Оларны чогуур ойүнде эдер, ажыглалга киирерии-биле ол ажылды харылап турар кижилерии харылсаалгазын белиерн тудуза.

Генрик Ибсен

(Мөчээн хүнүнден бээр 50 чыл болганынга)

1956 чылдың май 23-те совет улус өске чурттарның улустары-биле калы норвег улуг чогаалчы Генрик Ибсеннің мөчээн хүнүнден бээр 50 чыл болганын демдеглеп эрттирип турар.

Ибсеннің чогаалдары бистиң улустуң амыдыралынга шагда-ла кирген. Эрткен чүс чылдың 80 чылларында-ла Россияга оон шилерииің баштайгы үндүрүлгези орус дыл кырынга көстүүлеп келген. Норвег драматургтуң чогаал ажылларынче сонуургал кончуг улуг турган үжурулда Россияга 90 чылдарның эгезинде-ле түе-түе шилерни хөй санныг үндүрүп тургапы-биле чергелештир Генрик Ибсеннің чогаалларының элээн каш чыындыларын парлап үндүрүпкен турган. Оон соонда Ибсеннің шилерин орус театрларын сценазынга көргүзүп эгелээн.

Россияга Ибсеннің сцена талазы-биле салымы Москваның Уран-чечен театрының ажыл-чорудулгазы-биле хамыкты мурнай холбагдашкан.

Уран театрның сценазынга Ибсеннің баштайгы шизи 1899 чылдың февральже Станиславскийнің тургускаиы «Хедда Гавлер» деп шии болган. Оон улаштыр өске-даа шилерни көргүзүп эгелээн. Ол шилерниң чеднишкиннери тергиин болган. Ибсеннің чогаалдарын М. Горький улуу-биле үнелеп чораан.

А. П. Чеховтуң бижээни: «Силер билип силер, Ибсен мээң ынак чогаалчым чүве». Улуг Ибсеннің дугайында Александр Блок база-ла бижип турган.

Ибсеннің чогаал ажылын бир-ле дугаарында ёзулуг эртем талазы-биле шинчилеп көргени ажыл Россияга көстүп келген: 1906 чылда, чогаалчының өлген чылында, Г. В. Плехановтуң «Генрик Ибсен» деп чүүл парлатынган. Ибсеннің күштүг болган кошкак талаларын көргүспүшаан, оон чогаал ажылын Плеханов белии-биле үнелээн. «Генрик Ибсеннің шүүрү-биле амгы үениң бүгү делегей литературазының эң-не алдарлыг болган сонуургалчыг ажылдакчыларының бирээзи бистен адырлып чорүй барган. Драматург болуп, ол бодунуң үезиниң кижилериниң барык эң дээдизи чораан»— деп, Г. В. Плеханов бижээн. Сөөлүреди Ибсеннің чогаал ажылларын шинчилеп өөренир ажылды хөй-иниттиниң база бир сураглыг ажылдакчызы, даштыкы литератураны дыка билир—А. В. Луначарский база кылып чораан.

Эрткен чүс чылдың 80 чылдарынаа эгелеп Ибсен өске хөй-хөй чурттарга база улуг сураглыг болу бергеи. Чижээлээрге, Англияга ынчаарга аныяк чогаалчы Бернард Шоу бодун Ибсеннің салгакчызы деп чарлаан; англи театрларны чаартыры дээш Шоу демисешпиаан, Ибсеннің драматургизынга даяныи чораан. Ол-ла үеде Германияга литератураның иштинге чогаалчыларның аныяк салгакчылары көстүүлеп келгилээн, олар база-ла немец театрның кедүрлүрүн чедип алырын ораалажып турганнар. Оон үжурулдан Ибсеннің чижээн бедик кедүрүп турар. Немец чогаалчыларның ол бөлүүнге болдап турган кижи Г. Гауптман болган. Генрик Ибсен орустуң болган бүгү делегейниң хөй-иниттизин бежен ажыг чылдар мурнунда-ла чүзү-биле ынчаар кайгадышканы? оон чогаалдары чүүл саъдары-биле бистиң, амгы үениң кижилерин безин хайныктырып, сонуургатпышаан, ам-даа чурттап турарын, ынчаш?

1900—1901 чылдарның сезонунда уран-чечен театрның сценазынга Ибсеннің «Улустуң дайзыны» («Доктор Штокман») деп шизин көргүзүп турган. Ол шии оиза чедишкиннииг болган. Ынчаар болганының чылагааны шиниің кол маадырларының ролюнга доктор Штокманга — Д. С. Станиславский ышкаш тергиин артист ойнаанынын база хамааржып турган. Ынчалза-даа шиниің улуг чедишкини хамыктың мурнунда шиниің маадырының революсчу чугаазын улус кончуг сагыш сеткил ханып билип ап турганынаан ынаг болган. Ол болза 1905 чылдың революциязының бүдүүзү болур. Ынчаарлагы Россияның дошкуургаан үезинде Ибсеннің шилериниң хосталгага ынакшылдыг маадырлары, оларның революсчу соруу оиза чидиг билдиниң турган. Ибсеннің чогаалдарының ол кижиге ынакшылдыг мөзү-шынары оон адын өлүм чок болдурган.

• • •

Генрик Ибсен 1828 чылда далай кыдыы хоорайжыгаш Шиенге ядарап калган садыгжының өг-бүлезинге төрүттүнген. Ол боду хөй-иниттиниң чидинленген болуушкуннарының, Европага неитерээн революстуг демиселлиң үезинде өзүп, кижизээн болгаш чуруктуг болуп доругуп келген. Норвегияның бодунга капитализм мурнунуң харылзаалары бүстүп турган Капитализм сайзырап орган, Швецияда хамаарышпас дээш национал-хосталгалыг демисел калбарып турган. Ол-ла бүгү чорук норвег литератураның өзүлдезинге база саъдар чедирген. 1890 чылда Ф. Энгельстиң бижээни: «...Сөөлгү чээрби чылда Норвегия литература шугуму-биле зажок бедии келген. Россиядан аңгыда чаштыс-даа чурт ол үе иштинде ынчаар мактанып шыдавас». Ол кедүрлүүшкүн хамыктың мурнунга Ибсеннің ажыл-чорудулгазы-биле холбагдашкан.

Генрик Ибсеннің баштайгы-ла чогаалдары — эрткен чүс чылдың 40—50 чылдарында бижээн шүлүктери болгаш шилери дешилгелиг хөй-иниттиниң шимчээшкинииге оон болунга таарымчалыг дыка улуг деткимчени алган. Европаның дыка хөй чурттарынга революцияның неитереп турарын ол кичээнгейлиг хайгаарап, Норвегияның национал хосталгазының идеялары-биле сорук киириш турган.

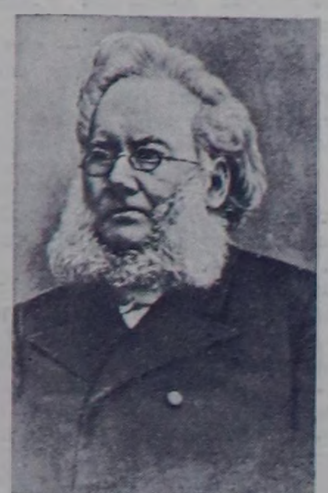

Ол үеде Ибсеннің шилериниие маадырлыг ажыл-чанарның демдектери, диидим болгаш шүүргү кижилериниң, иниттиниң бедик идеялары-биле сорук киргеи кижилерниң үүрүг-хевири илези-биле бижиттиниң тургулаан («Эстроттан келген Фру Ингер», «Дүжүле дээш демисел»). Бодунуң маадырларының эрестиг болгаи патриоттуг чоруктары-биле улустуң чазгай шынарларын чогаалчы көргүзүп, деиилгелиг хөй-иниттиниң шимчээшкиииерии бодунуң хайгаарап көргении байыып, ол үеденің кижилерин национал болгаш демократтыг ёзугга кижизидериичe чүткүп чораан.

Бодунуң драматургизынга Ибсен норвег фольклорнуң болгаш норвег төөгүнүң материалдарын калбаа-биле ажыглап турган. «Поэзия ыр чогаалынче, төнмес алдын хөөү дег, угланыр үе келир» деп 1857 чылда ол бижээн. Норвег национал уранчүүлүг сайзыралыры дээш болунуң демиселин быжыглавышаан, Ибсен делегей культуразы дээрге национал культураларның каттышканы болур дээр дугайында бодалы чугаалап, делегей культураныига барааллагарда, чүгле бодунуң национал культуразын сайзыралып турган баразалган болур деп турган. Оон-биле кады боду бо талазы-биле кандыг-бир кызыгаарланчак, кызыы болур чоруктан ырак туруп турган. Чогаалчы-патриот Ибсен болза норвег культураның сайзыралыының дугайында сагыш салышкынын өске чурттарның улустарының амыдыралынче болгаш уран-чүүлүнче эң-не кичээнгейлиг көөр чорук-биле каттыштырган; ол Норвегияның дээди чурукчузу болуп өзүп, өске улустарның хөй-иниттн сеткил сагыш амыдыралының дүржүлгазы-биле бодун байыдып турган.

1864 чылда Генрик Ибсен үр үеде Норвегияны каар ужурга таварышкан. Ибсеннің патриотизми, оон диидим чугаалары дээш чогаалчыны бужартадып турган реаксылыг норвег буржуазияның национализминиің аразында ылгал дынзын, тодаргай апарган.

Төрүттүнген черииің даштынга чораан Ибсен чүүлә төөгүлүг болуушкуннарның херечизи болган. Европаның чурттарынга ажылчы шимчээшкини шапкын өзүп турган. Париж Коммуназы көстүп келген болгаш ол ханга дүүлүнген. Империализминиң демдектери төрүттүнүп келген — капиталистиг Европа бодунуң дүжүп бадар үезинче эглип кирип турган.

Кичээнгейлиг болгаш хайгааракчы чурукчу болганда Ибсен хөй-хөй улустарның төөгүлүг дүржүлгазынга үнелиилээп болунуң чогаал ажылынга чаа хөй-иниттн болуушкуннарны болгаш чорулулгаларны диидим-биле байыдып турган. Төрээн черин сактып, кезээде-ле бодунуң төрээн Норвегизының бижип, кезээде-ле «чаласкан-зырак черииің харлыг хөрүктеринче» чүткүп чораан-даа болза, ол чорук чүгле норвегтерни дүвүредип чорбаан.

Норвегияга капитализминиң өзүлдези Ибсеннің романтиктиг хоозун болалларын буза шаап, буржуазтыг иниттиилерге оон улурланышкаан күштелдирген. Драматургтуң чогаалларында реалистиг угланышкыи улам-на быжыга берген.

60—80 чылдарда Ибсен бодунуң эң дээре драмаларын чогаалып тургускан — «Бранд», «Пер Гюнт», «Иниттиилерниң адаганнары», «Ойнаарак бажың», «Баран көрүүр», «Улустуң дайзыны». Ол шилерге буржуазииың драматург чидии-биле шүүгүмчүлээн, а оон диидим болгаш шүүдүргү маадыры мещанчы бүжар чорукка, чилгаа-ла ажыл-чорудулгазы-биле холбагдашкан.

Ибсен буржуаз иниттиилерниң «адаганнарының», хуу ажык бодаарларның, туразында мещаннарның демдектерин чүүл көргүзүп турар. Оиу Бронд болгаш Пер Гюнтуиуң дүрүү-хевири-биле драматург оиза тодаргай болгаш биллингир кылдыр неитереткен. Бир эвес Бронд бодунуң сорулгазы кылдыр иниттиниң бедик идеалынга бараалгазарынче чүткүп турар болза, Пер Гюнт — боду сорук чок, үүрмек, эгоистиг чаныг кижи кылдыр биллиинп турар. Пер Гюнт болза чашпазачыларының болгаш чөпшүлежириниің мастери, даштыбиле хөй янзы ажылыг, иштн-биле хоозун болгаш чөгенчиг бак кижи.

Ынчалза-даа Генрик Ибсен шыңгыы улурланышкак четпестерлиг турган, оон чогаалдары чогаалчының биллиинин кызыгаарланчаан илередип турган. Улус массаның политиктиг демиселиниң үүрүгүзазын Ибсен чедир үнелевейн чораан. Аңгы-аигы кижилерниң ажызының дээдизинче болгаш сеткилиниң чаражынче идегелги салып турган. Оон болуп болурун ол тодаргай-ла эртир үнелеп чораан. Анаа хамаарыштыр оон шилериидe индивидуализминиң демдектери көстүп келии, маадырлыг кижилерни чүгле буржуазиига, мещаннарга эвес, иниттиилерге бүрүү-биле эмин эртир частырыглыг кылыр тургузуп турган. Улусту кезээде мактавышаан, Ибсен оон-биле кады иниттиилдн эде тургузарынга улустуң шиитпирлиг ролюн чедир үнелевейн чораан. Ынчангаш оон чөптүг маадырларының ажыл-чорудулгазы кызыгаарланчак, чамдыкта дыка оспаксырак, чамдыкта аиаала дузазы чок болгулаар турган. Брани, Нора, Штокман оларны болгаш оон шилериниң өске-даа маадырларын Ибсеннің көргүскенинде тергиин эки шынарлар бар. Оларда кончуг улуг аргалар бар, ынчалза-даа чангыс-чангыс хөделип тургаш, ол аргаларны долгуу-биле ажыглап шыдавастар.

Ол үнелезинге Г. Ибсеннің чогаалдарынга кризистиг демдээ, чогаалчы декадент агымның саъдарынга алыскан турган үезинде 80—90 чылдарның төнчүзүнде онза көстүп келген пессимизм тыптып келген. Ынчалза-даа Ибсен декаденствээиүн туружунче шуут кире бербээн, болунуң чогаал ажылынга гуманистиг чүткүүлүг камгалап ап шыдаан. Сөөлгү үезиниң шилериидe ол буржуаз иниттиилдиң арын чаар чоруунга удур каржы удурланышкынны чарлаан, амыдыралга шынчы болурун, амыралды тодарады ырлаарын илереткен.

Генрик Ибсен шии уран-чүүлүнүң улуг мастери чораан. Ол боду делегей литературазынга драманың маадырларын бижиниинин чаа аргалары-биле, драмалыг болуушкуннарны шиитпирлээри-биле, сцена диалогу-биле болгаш өске-даа чүүлдер-биле улуг саъдарны чедирген.

Ибсен тергиин улуг сонуургалды орус культураже болгаш литератураже салып чораан. Делегей уран-чүүлүн сайзырадырынга Россияның тергиин ролюн ол демдеглеп чораан. 1873 чылда Вена делегелгезиниң дугайында бодунуң чагаазынга Ибсен орус уран-чүүлүү «эң-не чаа болгаш дээди чаданың күштүг национал сорук киришкин-дир» деп үнелээн. Орус культура биле литератураның чечектелиишкиниң ол бистиң чуртта революстуг демисел-биле холбаштырып чораан. «Россия болза улус ам-даа хосталгага ынакшып, аиаа мөргүл тудуп турар чер кырында эвээш чурттарның бирээзи-дир. Ынчангаш чурт поезия болгаш уран-чүүл талазы-биле ол хире бедик турар-дыр...»— деп, Ибсен бижээн.

Генрик Ибсен Норвегияның улуг чогаалчызы. Ону чон ынчаар бүдүрүп каан. Бодунда чидиг болгаш ажып эртинмес улурланышкактар турза-даа улустуң амыдыралы болгаш демисели Ибсенни сорук киирген.

Генрик Ибсеннің гуманистиг болгаш демократтыг чогаалдарының чалыы демдектери биске база-ла чоок болгаш үнелиг. Ибсеннің тураскаалын байырлап демдеглээри делегейниң өске улустарын хүндүткээр сеткилди улам сайзырадырынга, оларның национал генийлериниң дээди чогаадылгаларын хүндүткээринге, бүгү делегейниң улустарының найыралын быжыглаарынга дузалаар.

Л. АНДРЕЕВ.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың медеглелин чугаалажып көөрүн англи парлалга үргүлчүлеп турар

ЛОНДОН. Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштерин болгаш чепсегленишкиннерии кызырар дугайында Совет чазактың шиитпиринче Англи парлалга мурнуку хевээр улуг кичээнгейни салып турар. Неделя санында үнер сураглыг лейбористиг «Нью Стейтсмен энд Нейшн» ук шиитпирге хамаарыштыр редакция чүүлүн парлаан. Совет Эвилелиниң тайбың чаа эгелээшкиниииң дугайын ол чүүлде чүүлүг деп демдеглеп турар.

Белир чылдың чазынында челир бир миллион ийи чүс муң кижини шеритден халаштырар дугайында совет планнарның талазы-биле сөөлгү неделяда мелеглел болза чепсегленишкиннерни дүжүрериичe орус улургукчуларның чүткүп турарының чаа херечилели болган деп неделя санында үнер журнал бижээн.

Ук чүүлүүн автору барыын талакы улуг күргүнелерниң туружун тайылырлавышаан мынаыг айтырыгны салган: үечаларның аайы-биле чепсегленишкиннерниң бөлүүн хевирлерии кызырары идегежир чоруктуг байдалын тургузар херек деп кайы хире дээштиг болгаш баштайгы чиик базымны кылып болур-дур.

Совет чазактың шиитпири-биле болгаш чепсегленишкиннерни иниттн кызырарының айтырыгы-биле холбаштыр лейбористиг партияның барыын үзелдиг ажылакчыларының туружун неделя санында үнер ол журнал буруу шаап турар. Авторнуң бижээни: «Гэйтскелл болгаш оон кижилери чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында айтырыгның талазы-биле ыыттавас чорукту кадагалап турары чиктагзинчиг-дир. Англияның чону соок дайынны соксадырын болгаш соок дайынның уржуктарындан хосталырын күзеп турарындан аңгыда өске чүвени болаайн турарын бис билип турар бис. Ынчалзажок социалистиг интернационалга дөмейлешкек лейбористиг партияның удуртулгазы улам-на боттуг эвес аппар чыпар байдалдарга ам-даа даянмышаан турары билдинип турар. Барыын чүктүп удуртур ролюнга идеген турар политиктиг ажылакчылар тулчуушкунга тиилелгени чедип алырының идегелдиг аргаларының бирээзи тайбың кожа-хелбээ догуннаашкын — ол тулчуушкунну соок дайынның черге калган онгарларындан дашкаар чорудары дээре дээрии билир ужурлулар».

Үш күргүнелерии (ССРЭ-нии, АКШ-тың болгаш Кыдатың) чепсектиг күштериниң саның 1500 муң хемчээлге тургузарын хоктаздыр деп англичаннарның болгаш Французтарның баштай кылган саналынан барыын талакы улуг күргүнелер ойталаан, ынчаарга ол саналды совет саналга кирип алтарга олар шуут-ла ойталап казыканнар» деп консервативтиг «Спектейтор» деп улуг журнал бижээн.

(СЭТА).

КУДР-нуң улус ажыл-агыйының болгаш культуразының хөгжүлдези

ПХЕНЬЯН. БУДР-нуң улус ажыл-агыйының болгаш культуразының 1946—1955 чылдарда хөгжүлдезиниң дугайында төп статистика эргелелиниң дыиадыын чарлаан. Үш чылдың кадыг-дошкун дайыны турза-даа, чурттуг хосталгаының сөөлүнде 10 чылларның дургузунда республиканың ажылчы чоннары экономиканың болгаш культураның бүгү адырларында улуг чедишкиннерни чедип алганының дугайын ол сан-түннелдер хереченл турар.

Он чылдарның дургузунда үлетпүрүүн иниттн продукциязы 1,9 катап, оон иштинде күрүне болгаш кооперативтиг бүдүргелерниң продукциязы 6,6 катап өскен.

Үлетпүрүүн чамдык алырларының талазы-биле продукциияның иниттн хемчээли 1946 чыл-биле деннээрге 1955 чылда мынчаар өскен: даг үлетпүрүүн 4,3 катап, металлургия үлетпүрүүн 4,2 катап, машина тудуунуң болгаи металл ажылдап кылыр үлетпүрүүн 17 катап, химия үлетпүрүүн 56 хуу, пос-таавы үлетпүрүүн 15 катап.

Япон эжелеттиң үезинде бүдүрбейн турган продукциияның дыка хөй хевирлерин, доктаамал токтуг генераторларын, трансформаторларны, электромоторларын, ыюлаторларны, кан хоолайларын, төкарлыг станоктарны, улуг кочалдарның амгы хевирлерин, аът сеялкаларын, тараа машиналарын, шиилерни, солунга ажыглаар саазыннарны, торгу пөстерни, пластмассан кылган эдилелдерни болгаш эмнелге чүүлдерин бүдүрери чедип алдынган.

Сонгу Кореяның көдээ ажыл-агыйыиыы көдүрүүшкүнүүн лугайын хереченл турар саннарны дыиадыпта база айытхан. Тарыга шөлдери 1946 чылдаазы-биле деннээрге 1955 чылда 20 хуу, тараа культураларының иниттн чыыдазы ол-ла үеде 23 хуу көвүдээн.

Бүгү тараачын өрегелериин 66 хуузун каттыштырып турар көдээ ажыл-агыйының 14 муң 600 ажыг кооперативтери 1956 чылдың февральдың төнчүзүнде республикада бар турган. Бүгү тарыга шөлдериниң 62-ден ажыг хуузу ол кооперативтерии ажыглалында туруп турар.

Чурттуг хосталының сөөлүнделги чылларда күш-ажылдың бүдүргүчүлүү бедээн болгаш улус ажыл-агыйының бүгү адырларында ажылчыннарның база албан-хаакчыларның саны барык үш катап өскен. Национал орулга 1946 чылдаазы-биле деннээрге 1955 чылда 2,3 катап көвүдээн.

Сонгу Кореяда улус өөредилгези болгаш калык камгалал улус демократизиииың эрге-чагыргазының чылларында дыка хөгжээн. Чижээ, эге школаларның өөреникчилериниң саны 1946 чылдаазы-биле деннээрге 1955 чылда 124 хуу, долу эвес орттумак школаларның — 5,3 катап, техникумнарның — 2,6 катап, дээди өөредилге черлериниң — 3,9 катап өскен.

(СЭТА).

Кыдат Улус Республикада Тибет автономнуг областы тургускан. Чамдо хоорайда күргенниң үлетүр баразаннары садар магазинде.

Синьхуа агентилелиниң фотозу.

Кипрде байдал

ПАРИЖ. Агентилелдерниң болгаи парлалганың дыиадып турарын ёзугаар алырга, Кипрде байдал дүшкүүрүүг хевээр артып турар.

Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Никозиядан чорутпан телеграммазында чугаалап турары болза, майның 16-да англи шериглер Пафос хоорайда грек православтыг хүрээниң епископадынга үүлдө кылган. Оон аңгыда хоорайга ол чернии чурттакчыларының дыгызынга хөй санныг түлүп бажыиналгыларны кылган. Агентилелдиң дыиадыи турары-биле алырга Кипрде 529 грек шажын ажыдакчыларын түлүп хоруглаан.

Ол ышкаш Никозияның чоогунда патрулгага бир англи солдатты өлүрген бол[illegible] бир солдатты балыглаан деп дыиадыи т[illegible]рар.

НЬЮ-ЙОРК, 17. «Нью-Йорк по[illegible] луиның дыиадыи турарын ёзугаар[illegible] Кипрде англи эрге-чагырлар [illegible] лелдериниң 800 кежигүнерии, [illegible] ништинде профэвилелдериниң кескин[illegible] дакчызы жин кииеота Майкла Шис[illegible] кара бажыңнзан.

(СЭТ[illegible]

Президент Эйзенхауэрниң шиитпири

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Вашингтоидан дыиадыи турары болза, президент Эйзенхауэр «Совет Эвилелиниң чарлаан Чепсектиг Күштерни кызырарының үжүрдузазын өөреиии көөр» тускай болүүтү томуйлаан.

Бөлүүтүң составында Э. Лоуренс (атомнуг энергия), генерал-лейтенант Д. Дуиттл (ужар-чүүл), генерал У. Б. Смит (армия), вице-адмирал О. Болклаф (шериглалай флоду), Б. Фейрлесс (металлургия үлетпүрү), У. Сислер (энергетика болгаш үлетпүр), Т. Моултон (шериг бюджеди), Д. Фиск (транспорт) кирип турар.

(СЭТА).

Редакторнуң ораалакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

ДИЗЕНТЕРИЯ ДУГАЙЫНДА КОЛ ЧУУЛ

Дизентерия — шангырлыг, а чамыкта хан-биле кады үнер халдавырлыг кыжык аарыы болур.

Дизентерия кончуг үр — эът иэии, кыжыктадып, ижии аартып эрттер. Ындыг таварылгалар болганда, эмчиге дүрген баар болгаш эмчи ону чогуур аъш-чемии болгаш хайгаралды алыр эмнелгеже чорудар. Оон аигыда эмчи халдавыр таравазын дээш аарыг кижиниң бажыңынга дизенфекция кылдыртыр.

Чамдыкта дизентерия чиик хевирлиг эртип болур — 1—2 хонукта үргүлчүлээр шоолуг улуг эвес кыжыктаашкын хевирлиг база эрттер. Мындыг таварылгала чамдык аарыг кижилер болуиуң аарыының айыылдыын тооп көрбейн турарлар. Багай чем чигенинден болган боор, боду эрте бээр оң дээш эмчиге барбастар, ук аарыгны кылаштап, харын ажылдап тургаш эрттирип турарлар..

Бо чорук чүге чедирип болурул?

Ол чорук шуут сегиринге черле чедирбес. Дизентерия хоочураар болгаш бирде чидип, бирде күштелип чораан, чыл-чылы-биле үргүлчүлеп болур. Бижиниң кадыын ындыг аарыг күштүү-биле бакырадыр. Ынчангаш, дизентерияны эмнетпес кижилер хоралыг чорукту бодунга болгаш өөрүнге чедирип болуру ол ышкажыл!

Дизентерия—халдавырлыг аарыг: ону тывылдырып турар микробтарны дизентерия палочкалары деп адаар. Олар аарыг кижиниң чогуур арыгланыышкыны-биле кады организмден хөйү-биле дашкаар үнүп турарлар. Дизентериядан аараан кижи бир эвес бажыңынга артып калп азы ажылдап чоруп турар болза, ол аиаа келген кижилерге болгаш кады ажылдап турар кижилерииге аарыгны халдадыр.

Ынчангаш кандыг-бир кыжык, харын чиик-даа кыжык үеиниде эмчиге баарының ужуру билдингир ышкажы, бир эвес эмчи эмнелгеге чытырар дээр болза, оон канчап-даа ойталап болбас.

Дизентериядан бодун болгаш өскелерни камгалаар төлээде чүнү кылыр ужурлугул?

Хамыктың мурнунда кижилер дизентериядан аарыырда микробтар кижиниң организминче кирип турарындан ол аарыг болуп турарын билир херек. Хамыктың мурнунда микроб хирленген чемнер-биле азы суг-биле кады аасче кирип турар.

Бир эвес дизентериядан аараан кижи эмчиге чытпайн, бажыңынга артып калган болза, оон-биле кады ол арыгланганының соонда холдарын чугбас болза, ол боду болгаш ону ажаап турар кижилер микробтарны хлебке, ногаалларга, өске-даа продуктуларга чыпшырып болур. Ол продуктуларны чигеш, долгандыр турар кижилер аарып болур. Аарыг кижиниң деггени, чижээ эжик тудазы база өске-даа чүүлдер дамчыштыр аарыг база халдап болур. Ынчангаш кижи бүргүү арыгланганының соонда холдарын саваннап чуур, ол ышкаш чем чиринии мурнунда болгаш чем белеткээриниң мурнунда ыяавыла чунар ужурлуг.

Дизентериияның микробтарын сээктер албаннаар бажыңдан өрээлче ужуп кээп, кижиниң чеминге хонгаш база тарадып болур. Ынчангаш өрээлдерде сээктерни бар-ла аргалар-биле чок кылыр херек. Сээктер чыыбазын дээш албаннаар бажыңнарны, херимнер иштин, бок төгер хааржактарны болгаш оңгарларны арыг-шевер тургузар.

Бир эвес кудук албаннаар бажың чанында, бир эвес кудук багай кылдыгнан болгаш чон иниттн демир-хуунну ажыглавайн турар болза, дизентериияның палочкалары сугже база кирип болур. Чамдыкта кижилер аарыг кижиниң хевин чугбушаан, хем суун, дамырак сугларны болгаш хөлбектерни база халдамыржыдып турар. Ынчангаш хемден, хөлбектен, хөлдеи болгаш өске-даа черлерден ускан сугну хайындырып алгаш ижер. Сүттү база хайындырар.

Дизентериялыг кижиниң чоруп турганы албаннаар бажыңдан алдынган удобрение-биле чеминиттикен огородтуң ногааларынга дизентериияның микробтары база чоруп болур. Ынчангаш арыг эвес чүүлдерни черге төгериниң мурнунда оларны хора чок болдурар херек. Ынчангаш оларны торф, өдек азы довурак-биле холаап, чайның 2—3 айларының дургузунда оларны овааллай бөлер. Ол овааллар аажок азыир болгаш микробтар өлгүлеп каарлар.

Чаа кат-чимистерге болгаш ногаалларга дизентериияның микробтары база чоргулаар, олар хирлиг холдар-биле азы сээктер-биле микробтарны тывылдырар. Чиг ногааларны болгаш кат-чимистерни чиирнериин мурнунда оларны суггa эки каксып чүнар (суг дамчыдылгазының кранындан ийикпе азы чунар демирден), оон соонда изиг суг-биле кырынче саарынар.

Бо бүгү хемчеглер дизентериядан силерни камгалаар.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кулумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң ораалакчызының, иштики информация киллизиниин — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниң база бухгалтериниың 3—65.

ТС—00336.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 26 СУББОТА № 106 (3559)

Өртээ 20 коп.

Совет Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери!

Хакас автономнуг область-биле социалистиг чарышка бирги чер дээш демисежиңер!

МАЛДЫ ОДАРЛАДЫП СЕМИРТИРИН ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУДАР

Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир-дөмей, СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улуг көдүрлүүшкүнүң байдалында ажылдап турар. Мал ажылында кол сорулга — ажыглалдыг чүс гектар чер бүрүзүнге онааштыр мал ажылының продуктуларын бүдүрерин бүгү талалыг көвүдедири болур. Бо сорулганы барымдаалаш, СЭКП-ниң XX съездизи алдыгы беш чыл планының талазы-биле бөдүнүң Директиваларында мал ажылының продуктуларының ниити чыылдазын беш чылдың төнчүзүнде колхозтарга, совхозтарга дыка улгаттырарын, ылаңгыя эьт бүдүрерин 2 катап көвүдедирин айыткан.

Съездиниң ол салган сорулгазын боттандырарының бир эң чугула чүүлү — чайгы үеде малдарны шын одарладып семиртирин колхоз, совхоз бүрүзүнге чогуур өйүнде организастаары болур.

Бистиң областың малчыннары бо чылын 10 муң баштан эвээш эвес мыйыстыг бода малды, 120 муң хой, өшкүлерни одарладып семиртишаан, күрүнеге ыяапыла дужаалдаларның болгаш садып алышкыннарның планын сентябрь 20-де күүседири-биле бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Ол ышкаш 8 муң баштан өвээш эвес хаваннарны семирти азырааш, күрүнеге дужаар хаван эьдин 5-тен эвээш эвес катап көвүдедир. Малдарны одарладып семиртирин чогуур өйүнде, үлегерлиг организастап тургаш, мыйыстыг бода малдың баш бүрүзүнге дүн-хүнде ортумак дириг деңзи немелдезин 800 граммдан, хой, өшкүнүүн — 150 граммдан эвээжетпес дээш малчын бүрүзү шыңгыы демиселди чорудары эргежок чугула.

Чүзүн-чүзүн малдарны одарладып семиртиринге колхоз, совхоз бүрүзүнде байлак оттуг, делгем чаагай одарлар бар. Областың колхозтарының ажыглалдыг чериниң 80—90 хуузу мал одарлары болуп турар. Ындыг турбуже эки оътсигенниг делгем чаагай одарларны эрткен чылын колхозтар, совхозтар багай ажыглап, мал одарладып семиртирин организас чок чорутканнар. Ооң түннелинде күрүнеге дужааган мыйыстыг бода малдың безин ортумак дириг деңзизи 150—200 килограммдан ашпайн турган.

Колхозтар хаван оолдарын доруктур семирткеш, садар ужурлуг турбуже, оларны азыраар аъш-чем чогунга чылдагаанаш, чажында-ла сайгарып садар чаңчылдар бар, ооң уламындан колхозтарда малдың продукциязының бот-үнези дыка улгадып турар. Чижээ, Таңды районда Жданов аттыг колхоз бир кыс хавандан чылда чүгле 1759 рубльдиң орулгазын ап турда, Бии-Хемде «Кызыл тараачын» колхоз хаваннарны семирти азырааш, бир кыс хаван бүрүзүнден-не 5981 рубльди, азы 5 ажыг катап хой орулганы алган.

Малдарны часкы ажаалдадан, одардан чайгы ажаалгаже, одарже шилчидери улуг харыысалгалыг ажыл болур. Малды одарладып семиртирин чугулага көрүп, ол ажылды чогуур өйүнде организастыг чорудуп турар колхозтар болгаш малчыннар улуг чедишкиннерлиг болуп турар. Чижээлээрге, Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң мергежилдиг инек кадарчызы Т. Сундуй 1955 чылда кадарган аныяк мыйыстыг бода малының баш бүрүзүнден дүн-хүнде немелде деңзини 1148 грамм чедирген. Ол ышкаш Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхозтуң 52 баш аныяк мыйыстыг бода малдарының кадарчызы эш Манчык-оол дүнхүнде баш бүрүзүнден дириг деңзи немелдезин 960 грамм чедирген. Ындыг чижектерни өске-даа колхозтарның мал кадарчылары чедип ап турар. Ол болза күрүнеге эки шынарлыг эьтти дужаарын хандырбышаан, колхозтуң малының баш саның өстүреринге, шынарын бедидеринге улуг идигни берип турар. 1955 чылда ниитизи-биле мыйыстыг бода малдарны одарладып семиртиринге киришкен 150 инекчи-кадарчыларның иштинден 20 кижини күш-ажылчы эки көргүзүглерни чедип алганы дээш 1956 чылда Бүгүэвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезиниң кандидаттарынга киирген.

Чайгы үеде малдарны одарладып семиртирин чогуур өйүнде шын организастыг чорудары улуг ужур-дузалыг. Мал одарладыышкының система чокка анаала ёзу барымдаалап чорудары колхозтарга болгаш колхозчуларга улуг когаралды чедирер. Малдарны одарладып семиртирин шын организастаанда 4—5 айларның дургузунда эки шынарлыг эьтти улуг малдардан 20—25 хууну, аныяк малдардан 50 ажыг хууну хөйнү алыр арганы бээр.

Малдарны одарладып семиртириниң бүгү белеткелин болгаш оларны одар бөлүктеринге шын үзерин баш бурунгаар чорутканындан, одарларны бөлүк-бөлүк зайы-биле эөлчештир ажыглаанындан, малдың суггадын база дыштанылгазын бүрүн хандырганындан малдарны одарладып семиртириниң эки түннелдери чедип алдынар деп чүвени колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның удуртукчулары, партия, совет органнарының ажылдакчылары болгаш малчын бүрүзү утпас херек. Бо ажылдар бистиң областың колхозтарында, совхозтарында чаа-ла эгелеп турар. Одарладыр малдарны зооветажылдакчыларның киржилгези-биле одар бөлүктеринге үзерин, чайгы одарларны шын ажыглаарының график-планын кылырын, оларны чүзүн-чүзүн малдарга хуваарын, ырак одар-белчиирлерге, чайлагларга малчыннар чурттаар майгыннарны, өглерни болгаш культура-амыдыралдың турлагларын дерип кылырын дарый организастаар ужурлуг.

Зооветажылдакчылар малдарны одарладып семиртир мурнунда оларны бүгү талалыг шинчип, аарыгларга удур баш бурунгаар камгаланыр тарылгаларны чорудары-биле кады малдарны таңмалап-дугаарлаар, деңзилээр болгаш дуюгларында артыр өзе берген мыйыстарын кезер ажылдарны чорудары чугула. Одарладыр мыйыстыг бода малдарны 120—150, хой, өшкүлерни 600—800 баш кылдыр үзүп кадарар.

Малды одарладып семиртирин чүгле эьт бүдүрерин көвүдедир сорулгалыг эвес, харын малдың баш санын өстүреринге, ылаңгыя ооң продуктулуун дыка бедидеринге улуг дузалыг. Инектиң сүткүрү, хойнуң дүккүрү оларны семирти одарлатканындан хамааржыр. Ынчангаш саар инектерни эки одар-биле хандырбышаан, фермалар чанынга тарымал сигеннерин болгаш кукурузаны тараш, малга ногаан хевээрзин кезип берип чемгерерин колхоз бүрүзүнге организастаары эргежок чугула. Ооң-биле кады малдарны дүне серининде одарладыр арганы чорудар херек. Бо аргаларны бүрүн ажыглап тургаш, колхозтарның, совхозтарның кадарчылары мыйыстыг бода малдың дүн-хүнде немежир деңзизин ортумаа-биле 800—900 граммдан, хой, өшкүнүүн — 150—200 граммдан эвээш эвеске чедирер дээш бүгү күжүн салыр ужурлуг.

Ам кол сорулга болза, бүгү малдарны чайгы одарларга одарладып семиртирин чогуур өйүнде организастыг чорудары дээш партия, совет активтерниң, колхозчу малчыннарның күжүн СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, колхозтарда, совхозтарда партия эге организациялары чөп эвилелдээри болур. Чайлагларда, ылаңгыя бөлүк одарларда малчыннарга таарышкан амыдырал-чуртталганы тургузуп бээринче, оларга киноларны, шиилерни, концерттерни көргүзеринче, лекция, беседаны, солун номчулгазын доктаамал чорударынче кол кичээнгейни салыр.

Малдарны чайгы одарларже үндүрерин организастыг чорудуп, малдың баш санын өстүреринин, ооң продуктулуун бедидериниң талазы-биле күрүне планын чугаажок күүседири — СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарның, колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның удуртукчуларының, оларның тускай эртемниглериниң эң чугула сорулгаларының бирээзи. Бо чылын бистиң күрүневиске, чонувуска хөй санныг эьтти, сүттү, дүктү болгаш мал ажылының өске-даа продуктуларын пландан ажыр бээри —СЭКП-ниң XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларының онаалдаларын хуусаа бетинде амыдыралга боттандырарының чугула чүүлү болур.

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер министерствозунда

ССРЭ-де Швецияның Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Р. Сульман, Данияның Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини А. Мерк, Норвегияның Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчини Э. Бродланд олар май 22-де ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотовка чораан болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганинны база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевту Швецияже, Даниже болгаш Норвегияже 1957 чылдың баштайгы чартыында баар кылдыр оларның чазактарының чалалгаларын боттарының чазактарының өмүнээзинден дамчыдып бергеннер.

Ук чалалгалар дээш өөрүп четириишкинни В. М. Молотов илергейлээн болгаш ол чалалгаларның дугайын Н. А. Булганинга база Н. С. Хрущевка дамчыдарын оларга медеглээн.

Хакас автономнуг областың эр, херээжен колхозчуларының, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчыларының, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң Горно-Алтайск болгаш Тыва автономнуг областарның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери-биле 1956 чылда социалистиг чарыжынга социалистиг хүлээлгелери

Хакас автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери, бүгү совет улус-биле бир дөмей, бистиң Төрээн чуртувустуң улус ажыл-агыйының улам ынайгы көдүрлүүшкүнүнүң кайгамчыктыг улуг программазын айыткан СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге улуг сорук киришкин-биле ужурашканнар.

Хакассияның эр, херээжен колхозчулары, МТС-тер болгаш совхозтар ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглери көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер талазы-биле партияның ажылдап кылган хемчеглерин амыдыралга боттандырбышаан, тараа, эьт, сүт, дүк, куш чуургалары, ногаалар, техниктиг культуралар болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дээш чүткүлдүг демисежип турарлар. Эрткен чылын область тараа бүдүрерин 1,7 катап көвүдеткен болгаш 1954 чылга бодаарга, күрүнеге 10,2 миллион пуд хөй тарааны дужааган. 1954 чыл-биле деңнээрге колхозтар сүт бүдүрерин 1,5 катап көвүдеткен. Күрүнеге белеткээр болгаш садып алыр сүт планын олар 102 хуу, дүктү 103 хуу күүсеткеннер. 1955 чылда область 1954 чылга бодаарга 1157 тонна хөй эьтти болгаш 251 муң кг хөй дүктү күрүнеге дужааган болгаш саткан.

Хөй-хөй колхозтар, совхозтар, колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары эки көргүзүглерни чедип алганнар. Усть-Абакан районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артели эрткен чылын кур болгаш куруккан черлерни шингээдип алырының күсели-биле тараа культураларының тарылга шөлүн 5282 гектар чедир көвүдеткен болгаш гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 22 центнер тарааны ажаап алган. Боград районнуң Дзержинский аттыг колхозу саар инек бүрүзүнден 2188 кг сүттү саггаш, 1954 чыл-биле деңнээрге сүт саалдазын 729 кг көвүдеткен.

Бородинскиниң үрелел совхозунда бир саар инектен-не сүт саалдазы 3585 кг болган. Ол совхозтуң саанчызы Леля Винцесовна Буйвите бир инектен саалданы 4475 кг чедирген.

Алтай районнуң Киров аттыг колхозунуң саанчызы Валентина Павловна Махота инек бүрүзүнден 3221 кг сүттү алган. Ол-ла колхозтуң кадарчы-малчыннары Илларион Митрофанович Щуклин биле Михаил Андреевич Кучеренко малдың үлегерлиг ажаалдазын хандырган, ооң түннелинде бир саар инектен-не 2274 кг сүт алдынган.

Беяның хой ажылының совхозунда эрткен чылын бир хойдан дүк кыргылдазы ортумаа-биле 5,1 кг, Минусинскиниң үрелиг хой ажылының совхозунда — 5 кг, Аскизте хой ажылының совхозунда — 4,2 кг, Алтай районнуң Маленков аттыг колхозунда — 3,7 кг болган.

Аскизтиң хой ажылының совхозунуң дээре хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Иосиф Филаретович Брюханов бир хойдан ортумаа-биле 6 кг дүктү алган. Беяның хой ажылының совхозунуң хойжузу Петр Васильевич Килижеков — 6,7 кг, Алтай районнуң Каганович аттыг колхозунуң хойжузу Павел Николаевич Аткнин — 4,9 кг, Минусинскиниң үрелиг хой ажылының совхозунуң хойжузу Галина Калиновна Сабитова — 10,6 кг дүктү алган.

Таштып районнуң Булганин аттыг колхозунуң кадарчы-малчыны Николай Федорович Клименок 85 баш аныяк мыйыстыг бода малды одарладып семирткеш, хонукта ортумаа-биле бир баштан-на 1240 грамм немелде деңзини алган. Боград районнуң «Ильичиниң чагыглары-биле» деп колхозтуң эң дээре хаван ажаакчызы Ольга Савельевна Ковригина бодунга быжыглаан төрүүр 8 хаваннарның бирээзинден-не ортумаа-биле 26,1 хаван оолдарын алган.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң чедип алдынган деңнели четпес болгаш бистиң колхозтарывыстың, МТС-теривистиң, совхозтарывыстың бар турар улуг аргаларынга болгаш курлавырларынга дүүшпейн турар деп чүвени ханызы-биле медереп билбишаан, бистер, Хакас автономнуг областың эр, херээжен колхозчулары, МТС-терниң болгаш совхозтарның эр, херээжен ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, алдыгы беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизиниң шиитпирлери-биле салдынган кайгамчык улуг сорулгаларны чедишкинниг боттандырар дээш Горно-Алтайск болгаш Тыва автономнуг областарның ажыл-ишчилери-биле социалистиг чарышка өөрүшкүлүг кирип тур бис.

Бодувустуң аргаларывысты санап көргеш, 1956 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни бодувуска ап тур бис.

МАЛ АЖЫЛЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ:

Ниити сүт бүдүрерин 506 муң центнер чедиргеш, эрткен чыл-биле деңнээрге сүт бүдүрерин колхозтарга 30 хуу, совхозтарга 45 хуу көвүдедир. Бир саар инектен сүт саалдазын колхозтарга 300 болгаш совхозтарга 750 кг көвүдедирин чедип алыр болгаш саар инек бүрүзүнден саалданы колхозтарга 1600 кг, совхозтарга 2800 кг чедирер.

Эрткен чылга удур эьт бүдүрерин колхозтарга 44 хуу, совхозтарга 15 хуу көвүдеткеш, ону 122 муң центнер чедирер.

Бир хойдан колхозтарга 2,7 кг болгаш совхозтарга — 4,7 кг дүктү кыргып алыр, дүктүң ниити кыргылдазын 17,6 муң центнер чедирер.

Төрүүр дагаа бүрүзүнден колхозтарга 70-ден, совхозтарга 88-тен эвээш эвес чуургаларны алыр, 60 муң дагаа турар 6 куш фабрикаларын тудар.

Кыш ашкан ары-өө бүрүзүнден 20 килограммдан эвээш эвес бараанныг ары-чигирин алыр.

Төрүүр 100 мал бүрүзүнден: 85 бызааларны 95 хураганнарны, 65 кулуннарны болгаш кол кыс хавандан 15 хаван оолдарын алыр.

Мыйыстыг бода малды колхозтарга 9 муң башты, совхозтарга 10 муң башты, хойларны колхозтарга 30 муң башты, совхозтарга 28 муң башты одарладыр семиртилгеге тургузар. Мыйыстыг бода мал талазы-биле хонукта 800 граммдан эвээш эвес ортумак деңзи немелдезин чедип алыр.

Эьт дужаалгазынга семис күштүг малдарны күрүнеге дужаар, хаван ажылын бүгү хемчег-биле хөгжүдер, дунгужунда төрүүр хаваннардан колхозтарга 10 мундан, совхозтарга 9 мундан эвээш эвес хаван оолдарын алыр. Колхозтарга 25 муң болгаш совхозтарга 12 муң хаваннарны семирти азыраар болгаш күрүнеге хаван эьди дужаарын ийи катаптан эвээш эвес көвүдедир.

Малдың уксаалыг шынарын экижидер талазы-биле үрелел ажылынче улуг кичээнгейни салыр, эргежок чугула зоотехниктиг учётту организастаар, малдарны шилиир болгаш ылгаар талазы-биле ажылды экижидер, үрелел ажылынга малдарның азырал ажаалдазының, чемгерилгезиниң байдалдарын экижидер дугайында сагыш салыр.

Ниитиниң мал ажылынга чем суурну быжыдар. Бо чылын кукуруза тарылгазын 72,5 муң гектар чедирер. Бир гектардан 200 центнерден эвээш эвес ногаан массаның дүжүдүн, 4 муң гектар тарылга шөлүнүң бир гектарындан 20 центнер кукуруза баштарын алырын чедип алыр.

Колхозтарга бир баш чижек малга 25 центнерден эвээш эвес бөдүүн чемнерни, 3 центнер концентраттарны болгаш бир инекке 10 тонна силосту белеткээр. Мал чемнериниң белеткелиниң талазы-биле ажылдарны механизастаар.

Колохзтарга 500 чуртталга бажыннарын, 57 муң баш мал кирер мал кажааларын, 30 муң тонна ишкир силос тудугларын ажыглалга дужаар.

Мал ажылында улуг күш үнер чорудулгаларны механизастаарын бедидер. Колхозтарга 250 муң баш хойларны электри-биле кыргыырын чорудар, 1000 баш малга автосуггарылганы, 1500 баш малга аскылыг орукту, 500 баш малга электри саалда установкаларын тургузар.

Мал ажылының продукциязының чаңгыстың хемчээлинге онааштыр күш-ажылчы болгаш акша чарыгдалдарын 1955 чыл-биле деңнээрге 7—8 хуу чиигедир.

ХОВУ АЖЫЛЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ:

Бо чылдың часкы тарылгазының планын 657436 гектар шөлге, ооң иштинде колхозтарга 330075 гектар болгаш совхозтарга — 327361 гектар кылдыр күүседир. Эрткен чыл-биле деңнээрге тарылга шөлүн колхозтарга 8875 гектар болгаш совхозтарга 52851 гектар калбартыр. Тараның ниити чыылдазын колхозтарга 13 хуу, совхозтарга 20 хуу көвүдедир.

Тараа культураларының, кукурузаның, ногааларның болгаш картофельдиң тарылгазын эки хуусааларда чорудар, хову ажылдарының бедик шынарын хандырар, тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумак дүжүдүн колхозтарга болгаш совхозтарга 80 пудту, картофельди колхозтарга—106 центнерни, совхозтарга—122 центнерни, ногааларны колхозтарга—100 центнерни, совхозтарга — 140 центнерни алырын чедип алыр.

Совет эртемниң чедишкиннерин болгаш мурнакчыларның дуржулгазын бүдүрүлгеге нептередири дээш демиселди калбартыр. Тараа культураларының тарылга шөлүнүң 60 хуузун хана-карактаар болгаш кызаа одуруглуг аргалар-биле тарыыр. Кукуруза тарылгазын силоска болгаш кукуруза баштарын хереглээринге дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорудар. 50 муң гектар тарылганы Мальцевтиң методу-биле чорудар.

Тарылга мурнунуң суггарылгазын 25 муң гектар шөлге, чайгы суггарылганы 27 муң гектар шөлге чорудар.

Тараа культураларының тарылгазының 80 хуузун сорттуг үрезиннер-биле тарыыр, областың колхозтары болгаш совхозтары 1957 чылдың тарылгазынга боттарының райончуткан үрезиннери-биле хандыртынар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга картофель олуртулгазын 3500 гектар шөлге чорудар.

Тус черниң болгаш минералдыг удобрениелерни калбаа-биле ажыглаар. Бо чылын минералдыг удобрениелерни колхозтарга 1850 тоннаны, совхозтарга 4300 тоннаны, тус черниң удобрениелерни колхозтарга 58 муң тоннаны, совхозтарга 31 муң тоннаны ажыглап кимрер.

Дүжүт ажаап алыышкынынга организастыг ужуражыр, комбайннарны болгаш өске-даа ажаап алыышкын машиналарын база чепсек-херекселдерни хуусаа бетинде болгаш бедик шынарлыг септээр. Ажаап алыышкынны эң кыска хуусааларда болгаш чидириг чокка чорудар, дүжүттүң ангылап ажаап алыр аргазын калбаа-биле ажыглаар.

31 гектар шөлге кат-чимистиг үнүштерни немей олуртур, 30 гектар шөлге ыяш куржааның чаа шөл камгалалының олуртулгазын чорудар.

Трактор ажылдарының бот-үнезин 7 хуу чиигедир, кывар чүүлдү 2 хуудан эвээш эвести камнап алыр. МТС-терниң ажылы дээш натура төлевириниң бот-үнезин планга удур тараа культураларының талазы-биле 6 хуу, эьтти 7 хуу, сүттү 6,5 хуу, дүктү 8 хуу чиигедир. Совхозтарга үнүш болгаш мал ажылының продукциязының бот-үнезин мынчаар чиигедир: тараа культураларын 7 хуу, эьтти 8, сүттү 8 болгаш дүктү 9 хуу.

Колхоз бүрүзүнге доктаамал болгаш сезоннуг уруглар яслизин организастаар.

Көдээ ажыл-агый продуктуларының күрүнеге дужаар бүгү хевирлериниң талазы-биле онаалгаларны хуусаа бетинде күүседир.

ОБЛАСТЫҢ ЭР, ХЕРЭЭЖЕН КОЛХОЗЧУЛАРЫНЫҢ, МТС-ТЕР БОЛГАШ СОВХОЗТАР АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ХУРАЛДАРЫНГА ЧУГААЛАЖЫП, ХҮЛЭЭП АЛГАН.

Хакас автономнуг областың төлээлери Тывада

Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бистиң кожавыс болур Хакас автономнуг областы социалистиг чарышка кыйгырып, боттарының төлээлерин мооң мурнунда ынаар чоруткан болгай. Ам бистиң областың көдээ ажыл-агыйы-биле тыныжып, социалистиг чарыштың керээзин чарары-биле Хакасияның төлээлери май 23-те чедип келген.

Төлээлерниң составында: СЭКП Хакас обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи **И. Смердов**, «Лениниң оруу» колхозтуң даргазы **А. Заглядов**, «Май 1» колхозтуң кукуруза звенозунуң удуртукчузу **З. Басина**, Аскиз МТС-тиң кол зоотехниги **Н. Аршанов**, Каганович аттыг колхозтуң улуг хойжузу **В. Сафьянов**.

Хакас автономнуг областың төлээлери Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» болгаш чамдык колхозтарынга барып, оларның фермаларын, кол тудугларын болгаш өске-даа черлерин көрүп, ажыл байдалы-биле танышканнар. Төлээлер ам барыын талакы районнарның чамдык колхозтарының ажылы-биле барып таныжарлар.

Бистиң кожавыс — Хакас областың төлээлерин колхозчулар изиг күзел-биле хүлээп ап, боттарының ажыл-агыйы-биле таныштырып турарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче): СЭКП Тыва обкомунуң секретары С. Ортун-оол, Хакас областың «Май 1» колхозунуң кукуруза звенозунуң удуртукчузу З. Басина, Тыва область Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы А. Козленко, СЭКП-ниң Хакас обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи И. Смердов, «Лениниң оруу» колхозтуң даргазы А. Заглядов, Аскизская МТС-тиң кол зоотехниги Н. Аршанов, Каганович аттыг колхозтуң улуг хойжузу В. Сафьянов.

Хакас автономнуг областың районнарының ажылчы чоннарының СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

АЛТАЙ РАЙОН

Районга тараа культураларының гектарындан 13,5 центнер дүжүттү алыр.

Гектардан кукурузаның 200 центнер, а «Май 1», Ворошилов аттыг, Багинович аттыг колхозтарга 300—300 центнер ногаан массазын алыр. Гектардан 20 центнер кукуруза баштарын алыр. «Май 1» колхозта эш Алферовскаяның звеносу гектар сазынган 400 центнер ногаан массаны, 30 центнер кукуруза баштарын чедип алыр деп хүлээнген.

Бир гектардан картофельдиң дүжүдүн колхозтарга 120 центнерни, совхозка 150 центнерни, ногааларны колхозтарга 100 центнерни, совхозка — 140 центнерни алыр.

Районуң колхозтарынга бир инектен 1700 литр, а Киров аттыг колхозка 2100 литр, совхозка — 2700 литр сүттү саап алыр. Киров аттыг колхозтуң сазынчызы Валентина Павловна Махота 3500 литрни саап алырын хүлээнген. Районга 54 мун центнер сүттү бүдүрер.

Эрткен чыл-биле деннээрге эът бүдүрерин 84 хуу, совхозка 20 хуу көвүдедир, колхозтарга 2 мун хаваннарны семиртн алырзар болгаш күрүнеге хаван эъди дүжаарын ийиден эвээш эвес катап көвүдедир.

Бир хойдан колхозтарга 3,1 кг, совхозка 5 кг дүктү кыргып алыр. Дүктүн 2367 центнер ишти кыргыдазын алыр.

Районуң колхозтарынга төрүүр бир дагаадан 80 чуургаиы, совхозка — 120 чуургаиы алыр. Колхозтарга болгаш совхозка чуургаларның ишти чыылдазын 1 миллион 229 мун кезек чедирер.

Төрүүр чүс мал бүргүүнден: 85 бызаларны, 95 хураганнарны, 65 кулуннарны болгаш кол кыс хавандан 15 хаван оолдарын алыр.

Бир баш малга 20 центнерден эвээш эвес бөдүүн чеминерни, 3 центнер концентраттарны болгаш бир инекке 10 тонна силосту белеткээр.

Алтай район Бея район-биле чаржып турар.

АСКИЗ РАЙОН

Гектардан 80 пудтан эвээш эвес тараа культураларының дүжүдүн алыр. Кукурузаның гектардан 150 центнер ногаан массазының, оон иштинде 20 центнер кукуруза баштарының дүжүдүн алыр.

Район талазы-биле сүттүң 85 мун центнер ишти саалдазын алырын чедип алыр. Бир саар инектен колхозтарга 1500 литр, совхозтарга 2800 кг сүттү саап алыр. Хой ажылының совхозунуң сазынчылары эштер Карепина, Сутковейна, Юшкайте олар 3100—3200 килограммны саап алырын хүлээнгеннер.

Районуң колхозтарынга болгаш совхозтарынга 21 мун центнер эътти бүдүрерин хамдырар.

Бир хойдан 3,5 килограммдан эвээш эвес, хой ажылының совхозунга — 5 килограммган эвээш эвес дүктү кыргып алыр. Дүктүн 3,2 мун центнер ишти кыргыдазын алыр.

Төрүүр бир дагаадан 65 чуургаиы алыр, чуургаларның ишти чыылдазын 628 мун кезек чедирер.

Төрүүр чүс мал бүргүүнден: 85 бызаларны, 95 хураганнарны, 65 кулуннарны болгаш кол кыс хавандан 12 хаван оолдарын алыр.

Бир баш малга 25 центнер бөдүүн чеминерни, 3 центнер концентраттарны, бир инекке 10 тонна силосту белеткээр.

Колхозтарга 10 мун гектар шөлге сугарылганы хандырар. 10 мун гектар шөлге Мальцевтиң методу-биле хөрзүнүү ажылдап кылыр.

Дүжүт ажаан алышкынын кыска хуусада болгаш чидириг чокка чорудар, комбайн-биле ангылап ажаан алышкынны калбаа-биле хереглээр.

Аскиз район Таштып район-биле чаржып турар.

БЕЯ РАЙОН

Тараа культураларының гектар бүргүүнден 80 пудтан эвээш эвес, совхозка 15 центнер дүжүдүн өстүрүп алыр.

Кукурузаның гектардан 200 центнер ногаан массазын, 20 центнер кукуруза баштарын, 130 центнер картофельдн алыр.

Инек бүргүүнден колхозтарга 1500 литрден эвээш эвес, совхозка 2750 литр сүттү саап алыр, а бүгү районга 37 мун 15 центнер дүжүттү өстүрүп алыр.

Хой бүргүүнден 3 кг, совхозка 4,8 кг дүктү алыр, бүгү дүк кыргыдазы 2,4 мун центнер болур.

Чуургалар чыылдазын 822 мун кезек чедирер, төрүүр бир дагаадан 70 чуургаиы алыр.

Улуг назылыг мыйыстыг бода малдың баш бүргүнге шилчидерге 25 центнер бөдүүн болгаш 80 центнер шыктыг чеминерни, а совхозка 25 центнер бөдүүн, 100 центнер шыктыг чеминерни белеткээр.

Төрүүр чүс малдан 90 бызаларны, 100 хураганнарны, 16 хаван оолдарын, кыс дилги бүргүүнден 3 дилги оолдарын алыр.

МТС талазы-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүдүн 8 хуу бедидер, чымчак аңдарылганың гектарының бот-үнезин 4 хуу, 1 центнер натура төлевирни тараанын бот-үнезин 2 рубль чигедир.

Дүжүт ажаан алышкынын ой-шаанда болгаш чидириг чокка чорудар, ангылап ажаан алышкынны калбаа-биле хереглээр, бүгү саванны чыып, сараттаар.

Тараанны, картофельди, ногааларны, сүттү, эътти болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын дүжаарының күрүне планын хуусаа бетинде күүседир.

Бея район Алтай район-биле чаржып турар.

БОГРАД РАЙОН

Тараа культураларының гектарындан 13 центнерден эвээш эвес дүжүттү алыр. Дзержинский аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери кызылтас тарылганың бүгү шөлүнүң гектар бүргүнден 14 центнер дүжүттү алыр.

Кукурузаның бир гектарындан 200 центнер ногаан массаны алыр.

Сүттүң ишти саалдазын 98 мун центнер чедирер, саар инек бүргүүнден колхозтарга 2300, совхозтарга 2800, а Боролинскийиң үрелел совхозунга 4 мун литр сүттү саап алыр. Дзержинский аттыг артельдиң кежигүннери бир инектен-не 2500 литр сүттү саарын хүлээнген.

Колхозтарга болгаш совхозтарга 9,2 мун центнер эътти, оон иштинде 4,2 мун центнер хаван эъдин бүдүрер. Районуң колхозтарынга болгаш совхозтарынга дүктүн ишти кыргыдазын 2300 центнер чедирер азы бир хойдан совхозтарга 3,6 кг, колхозтарга 2,5 кг дүктү алыр.

Төрүүр дагаа бүргүүнден колхозтарга 70-ден эвээш эвес, совхозтарга 85-тен эвээш эвес чуургаларны алыр, а шүүтү дагаа чуургалары 432 мун кезек болур. 30 мун баш куш кирер 3 куш фабрикаларын тудар.

700 бызаларга, 8600 хойларга, 1170 инектерге, 1450 хаваннарга чаңгыс ай хевирлиг мал кажаларын, 5 мун тонна кирер силос тудуушкуннарын, 8 механизастаан шаннарны тудар.

«Октябрь 10», «Ленинниң оруу» колхозтарга чаа клубтарны тудар, бүгү школаларны, клубтарны, эмнелгелерни сентээр, оларны одалга-биле хандырар, фермаларга, хову болгаш трактор бригадаларынга кызыл булуннарны тургузар.

Боград район Усть-Абакан район-биле чаржып турар.

УСТЬ-АБАКАН РАЙОН

Тараа культураларының гектарындан 14 центнер, Киров аттыг колхоз 16 центнер дүжүттү алыр.

Кукурузаның гектардан 250 центнер ногаан массазын болгаш 30 центнер баштарын алыр.

Эрткен чыл-биле деннээрге сүт саалдазын 550 литр көвүдедир, саар инек бүргүүнден сүт саалдазын колхозтарга 1800, совхозтарга 2500 литр чедирер. Ишти-биле 57 мун центнер сүттү бүдүрер.

Хаван эъдин бүдүрерин ийи катап көвүдеткеш, 9,5 мун центнер эътти бүдүрер.

Районга 3,5 мун центнер дүктү, бир хойдан 2,6 килограммны алыр.

Төрүүр дагаа бүргүүнден 70 чуургаиы, бүгү районга 1,5 миллион чуургаиы алыр.

500 баш бызааларга, 1200 баш инектерге, 1680 баш хаваннарга, 4600 баш хойларга мал кажаларын, беш куш кажаларын, 3 механизастаан шаннарны, 4 тараа шыгжаар черлерни, 3 ногаа шыгжаар черлерни, 2 колхоз клубтарын, 2 уруглар ясилиин, колхозчуларга 120 бажыңнарны тудар.

Усть-Абакан район Боград район-биле чаржып турар.

ТАШТЫП РАЙОН

Гектардан тараа культураларының 80 пудтан эвээш эвес, картофельдиң 106 центнер, ногааларның 100 центнер дүжүдүн алыр.

Кукурузаның гектардан 200 центнер ногаан массазын алыр.

Саар инек бүргүүнден колхозтарга 1500, совхозка 2650 литр сүттү алыр, ишти саалдаиы 46 мун центнер чедирер.

Эрткен чыл-биле деннээрге эът бүдүрерин 1,6 катап, а хаван эъдин ийи катап көвүдеткеш, 4,9 мун центнер эът бүдүрерин хандырар. Дүктүн ишти кыргыдазын 250 центнер чедирер.

Төрүүр дагаа бүргүүнден 70 чуургаиы алыр.

Таштып район Аскиз район-биле чаржып турар.

ОРДЖОНИКИДЗЕВСКИЙ РАЙОН

«Чаа орук» колхоз тараа культураларының гектарындан 80 пуд, Бопьевск совхоз кызылтастың гектар бүргүүнден 15 центнер, картофельдиң 150 центнер дүжүдүн алыр.

Колхоз кукурузаның 200 центнер ногаан массазының дүжүдүн өстүрер, Бопьевск совхоз гектардан 170 центнер силос культураларының дүжүдүн алыр.

Бир саар инектен колхоз 1700 кг, совхоз 3100 кг сүттү алыр.

Колхоз бир хойдан 3 кг, совхоз 4,5 кг дүктү алыр.

Колхоз төрүүр бир дагаадан 90 чуургаиы алыр.

Орджоникидзевский район Шира район-биле чаржып турар.

ШИРА РАЙОН

Тараанның ишти чыылдазын Партияның XX съездизи аттыг совхозка 1,8 миллион, «Борец» совхозка 2,5 миллион, Шира совхозунга 2,1 миллион пудту чедип алыр. Районга ортуиаа-биле гектардан 13,5 центнер, а Партияның XX съездизи аттыг болгаш «Борец» совхозтарга 16 центнер, Шира совхозунга 15 центнер, Партияның XIX съездизи аттыг колхозка 15 центнер, Буденный аттыг колхозка 14,5 центнер тараанны чедип алыр.

Кукурузаның гектар бүргүүнден 200 центнер ногаан массазын, картофельдиң бир гектарындан колхозтарга 200 центнер, совхозтарга 260 центнер дүжүттү алыр.

Бир инектен колхозтарга 1350 литр, совхозтарга 2470 литр сүттү алыр, районга сүттүң ишти бүдүрүлгезин 80 мун центнер чедирер.

30 мун центнер эътти бүдүрер, оон иштинде колхозтарга 11 мун, совхозтарга — 19 мун центнер.

Районга дүктүң ишти кыргыдазын 2877 центнер, оон иштинде колхозтарга 1383, совхозтарга 1494 центнер чедирер.

5 мун тонна кирер шагыглыг траншеяларны болгаш силос оңгаларын немей тудар.

Төрүүр бир дагаадан колхозтарга 70, совхозтарга 88 чуургаларны алыр.

Шира район Орджоникидзевский район-биле чаржып турар.

ХОЙ КЫРГЫЛДАЗЫ БОЛГАШ КҮРҮНЕГЕ ДҮК ДУЖААЛГАЗЫ

АРЫСКАН. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» колхоз хоюнуң кыргылдазын организастыг чоруудуп турар. Шагаан-Арыг МТС-тин ол колхозта ажыдаи турар 11 хачылардың агрегадыңдан ангыда хол хачылардың 12 кижи база докгаамал ажыдаи турар.

Быштагладыышкынны эки организастаанындан ол колхозтуң хою хүр чыл ашкан, а бүштүт малдың продуктуулуу бедик болуру билдингир. Майның 23-ке чедир кыргытынган 2300 хойдан ол колхоз 3 тонна 166 килограмм дүк алган. Хоюнуң кыргылдазын кыска үеде дооскаш, чайлагладыышкынны организастыг чорударынга малчыннар күжениишкининг ажыдаи турар.

«Партияның XIX съездизи» колхоз хой кыргылдазын чедиишкинниг калбартпышаан, күрүнеге дүк дужаарын база эгелей берген. Бо хүннерге чедир 1 тонна 300 килограмм дүктү белеткеп чергелиде киирген.

* * *

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Баа-Хем районуң колхозтары хоюнуң кыргылдазын массалыг эгелээн. «Сталинчы орук» колхозта 400 ажыг хой кыргытынган, ында агрегаттан ангыда хол хачылардың бригада база ажыдаи турар.

«Ленинчи орук» колхоз баштайгы кыргаан 300 хоюнуң бирээзинден-не 1,5 килограмм дүктү алган. «Тимелеге» колхозтуң кадарчызы эш Олтушпанның 530 хоюнуң бирээзи-ле 1,4 килограмм дүктү берген. «Октябрьниң 30 чылы» колхозта хой кыргылдазы база массалыг эгелээн.

М. САМБУУ.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алыр

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Баа-Хем районда «Октябрьның 14 чылы» көдээ ажыл-агый артели тараа культураларының чажылдазын кыска үеде бедик агротехниктиг негедедер ёзугаар доозкаш, ол-ла дораан кукуруза болгаш мал чеми культураларның тарылгазынче, картофель болгаш ногаа олуртугазынче кирген. Бо ажылдарны организастап удуртуру колхозтуң агроному эш Агапов эки хандырып турар.

«Октябрьның 14 чылы» колхоз бо чылын 25 гектарга картофель олуртур планныг, оозун дөрт хүн ажыдаи доозупкан. Картофельди дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртурунга трактористер Орлов биле Сухарослов, машинистер Бичугов, Шведов, Иванов олар эки ажыданнар. Ол ышкаш рассадаларга өстүрүп турары ногаа культураларының үнүжү чаагай, ону шөлдерде олуртуру база эгелээн.

Эрткен чылын ол колхоз кукурузаны 75 гектарга тараан, оон гектарындан-на 150 центнер ногаан массаны алган. Оон кылган силостуң ышкы мал чеминге, ылаңгыя саар инектерге эки хоолуулуун колхозчулар улам-на бүзүрээн. Бо чылын ол чугула культураны 150 гектарга тарыыр, оон үрезинн четчир, чеби үнүшее тазырымчалыг, сүттатгыг шөлдерни шилип белеткээн.

Майның 23-ке чедир кукурузаны 60 гектарда дөрбелчин-уяланчак арга-биле тараан, артканын база шүүтүзүн ынчаар тарыыр. Тракторист Иванов, чаштырыкчы Борисенко олар хүнде 8 гектар норманы 23 гектар чедир тарып турар. Бригада бо чылын кукурузаның гектарындан 350 центнер ногаан массаны алырын хүлээнген.

Тракторлар анаа тура чазаан

Партияның XX съездизиниң шиитпирлеринге болгаш партияның Төп Комитединиң база ССРЭ-ниң Министрлер Совединиң көдээнин ажыл ишчилериниге кыйгырыынга харыы кылыр Кызыл районуңу «Баян-Хем» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери бо чылын тарыга шөлүн эрткен чыга дөмейлээрге ийи катап калбартыр деп шиитпирлээнер.

Колхозчулар тараа культураларының болгаш картофельдиң үрезиннерин бо чылдың мартта-ла бүрүн белеткеп алганнар. Олар суггарылга бугаларының ашталгазын чер әрнири билек дооскаш, буга унунга суг келири-биле дораан-на чажылда мурнуңуң суггарылгазын чорутканнар.

Колхозка ажыдаары-биле Кызыл МТС-ан эш Андреев бригадирлээн 4 тракторлыг трактор бригадазын чоруткан. Ынчалза-даа МТС-тиң механизаторлары часкы хову ажылдарынга дыка четпес белеткенгеннер деп чүве баштайгы хүннерде-ле илерээн. Колхозтуң тараа культураларын колдадыр тарыыр чери— Бетирээге бо чылдың апрель 10-да «НАТИ» деп 3 тракторлар чеде бергеннер. Оларның ийизи четкен хүнүнде-ле шык базырыышкынын чүгле эгелээш, дораан үрелеп, Кызылга мөңкен.

«Баян-Хем» колхозтуң тарыгазы эгелээнден бээр 1 ай 15 хонук ажып турар. Ол хиреде-ле майның 23-ке чедир колхозтуң 60 га чингетараазы, 40 га кукуруза болгаш 20 га картофель тарыгынмаан. Колхозтуң бүгү тарыгазын бо чазын чүгле чаңгыс трактор тарып чазаан. Мынчангаш колхозта тарыга дыка хожуудаан. Ам-даа 125 гектар черге тараа болгаш картофель, ногаа культураларны тарыры негетинии турар.

«Баян-Хем» колхозта тарыганы дүрген доозар дээш Кызыл МТС-тиң үлүртүкчүларынан шиитпирлиг хемчегларни алыры эргежок чугула.

Т. МААДЫ.

Тараажылардың чедиишкини

Тожу районнуңу «Май бири» көдээ ажыл-агый артели тарыганы бо чылын организастыг өтеглээн. Тайгалар аразында ажаан-даа трактор изи, аңгазын бизи дегбээн албек ховуларга бо чылын 100 ажыг гектар черге тараа культураларын тарыырынга «ДТ-54» деп трактор, аътты 3 сеялкалары ажыдаан. Дүржүлгалыг механизаторлар Филимонов, Подольский, олар хүн нормазын ажыр күүседип турганнар. Ында 3 аът сеялкаларынга ажыдаап турган комсомолчулар Оюн-оол, Бичө-оол, Доглаамай база эки ажыдап турганнар. Мурнунда дагаан, тараа болгаш ногаа аймаан өске районнардан сөөртүп ап турган Тожунуң колхозтары тараанны болгаш ногаа культураларын боттары тарып турар апарганнар.

А. ДОЛААНЧИК.

Партия чырыдыышкынының четкизинде өөредилге чылын организастыг доозар

Партия чырыдыышкынының четкизинде өөредилге чылын доозарының үези чоокшулап орар. Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын партия чырыдыышкынының бүгү-ле четкиринге организастыы-биле өөренип эгелээн турган. Политшколаларга, болгунерге болгаш семинарларга дыннакчылар партияның XX съездизинге отчет изеткеп, отчет изеткединиң талазы-биле съездиниң доктаалын, эш Булганиниң изеткенин, СЭБП ТБ-ның президиум кежигүннериниң чугааларын өөренген. А ол ышкаш партияның XX съездизиниң төлээлериниң, коммунистиг болгаш ажылчын партиялардың төлээлекчилериниң чугааларын дыннакчылар танышканнар.

Партия чырыдыышкынының четкизинде кичээлдерге партияның XX съездизиниң материалдарын болгаш шиитпирлерин өөренип үлеткүрүүн болгаш көдээ ажыл-агыйның продукциязын бүдүрерин көвүдедир, артеминик, техниканың эң чаа чедиишкиннерин, бүдүрүлге мурнакчыларының дүржүлгазын иештерлир, үлеткүр болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының бот-үнезин чигедир, материалдарның ыңгыгы канналгазын боттадырар, бүдүрүлгелерниң, колхозтарның, МТС-тиниң болгаш совхозтарның бүдүрүлге талазы-биле сорулгалары-биле холбаштырып чоруткан. Отчет изеткедге, төлээлериниң чугааларында болган партияның съездизиниң шиитпирлеринде айтыткыган марксизм-ленинчи теорияның эң чүгүзе айтырыгларын өөренириниң талазы-биле шын харыыларны алганнар: съездиниң материалдарын чер-чергиниң партия, совет болгаш ажыл-агый организацияларының сорулгалары-биле холбаштырбышаан, оларны бедик шынарлыг өөренириниң талазы-биле тодаргай дузалаачыны пропагандистерге көргүзүп турган.

Бо өөредилге чылында партия чырыдыышкынының четкизинге коммунистерниң болгаш партия кежигүнү өвестерниң өөредилгезин партияның чамдык райком-ннары эрткен чылдазындан алгаан шынарлыг болгаш сонуургавчыг кылдыр тургускан. Бии-Хемниң партия организацияларының съездиниң материалдарын өөренирин эки организастаан чорук ол дугайын херечилеп турар. Чижээ, «Искра» колхозта болгуже кичээлерни үзүк чокка чорудуп, съездиниң материалдарын дыннакчылар дыка эки шинээдип ап турар. Бо чылдың февраль айдан бээр болгунериниң дыннакчыларының саны фермалар эргелекчилери, хову бригадаларының бригадирлери болган өске-даа колхозчу активтин күселиибиле алгаан көвүдээн. Пропагандистер эштер Дежнев, Горбунова олар кичээлдерни сонуургавчыг кылдыр чорудуп, районуңу колхозтарының, МТС-тиң амыралындан алдынган чижектерин дыннакчыларга чугаалап бериш турарлар. Партия райкомунуң пропаганда болган агитация киллизи болгунерге кичээлдерниң чедиишкининг чорудар сорулга-биле пропагандистерниң семинарларын организастаан турган. Ол семинарларга пропагандистер теоретиктиг айтырыгларның талазы-биле алгаан хөй лекцияларны дыннаннар. Семинарларның бирээзинге «Кызыл тараачын» колхозтуң дергазы эш Астафьев солуп лекцияны ноогаан. Ол ышкаш делгеренгей бесединдер чорударының аргазы-биле түнелел кичээлдерни шынарлыг чорукканының түнелелинде дыннакчылар эштер Авдеев, Титов, Зорина болган өскелер-даа өөренип өртеен материалдарны хамаыы-биле шинээдип алганы көвүлгеп.

Барыын-Хемчик районуңу колхозтарынга, совхозка, МТС-ке болган район төвүнге пропагандистерниң семинарларын чедиишкининг чоруткан. Семинарларны партия райкомунуң ажылдакчылары улуртуп турганнар, оларга пропагандистерден ангыда агитаторлар база олурукуп турулаан. Съездиниң материалдарын өөренириниң немелде болгунерин районга организастаан. Кормухина, Доруи-оол, Горникевич, Зандеев болган К. Очур олар районда дээре пропагандистер болуп ажылдап турарлар. Чижээ, эш К. Очур 4 чыл иштинде пропагандистеп келген. Болуңуң чугаалаар түүлеринге материалдарны солуннардан болган журналдардан ап, колхозтарның амыралындан алынган медээлерни кичээлдерге хереглеп турар. Пропагандист болза колхозуңуң болган районуңу мурнакчыларын эки билир, солуннарда парлаан чугула түүлерни, сан түңнүг медээлерни ушта биижип ап турар. Оон болгунерде 13 кижи өөренип турар, олардың иштинден материалдарны эки шинээдип ап турар Ендан-Самбу, Конзай-оол, Семис-оол болган өске-даа ол ышкаш дыннакчылар хөй.

Партийжи пропагандада кол түүл оон идей-теоретиктиг бедик деңгелдинде, коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле түүлүн харылаалыында болур. Анаа холбаштыр XX съездиниң төөгүүг шиитпирлерин өөренири-биле чергелештир бүгү коммунистерге болгаш партия кежигүнү өвестерге политиктиг экономиканы, тодаргай экономиканы, СЭБП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики болгаш даштыкы политиказын өөренири партийжи пропагандага улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү өвестериниң политиктиг өөредилгезин Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң политбелгүмүнүе кошкак организастаан. Ында дыннакчылар көнчүг өвээш кээп турарлар. Пропагандист эш Селеней пропагандист хүлээлгезин күүсетпейн турар. Дыннакчылар кичээлге чедип келирге пропагандист келбейн баар, моон ужурудан дыннакчылар анаа-ла үе-шак эрттирер чорук хөй улаа болуп турган. Район төвүнде эш Пыртковтуң улуртуу турары политбелгүм база көнчүг кошкак ажылдап турар. А райкомнуң пропаганда болгаш агитация киллизиниң эргелекчизи эш Сескар ол четпестер-биле эптежип, ону чайлалыр дугайында тодаргай хемчегларни албайн турганы четпес.

Эки-туранның принцивинге партийжи пропагандаиың тургустуунузатазы марксизми-ленинчи өөредилгеже кичээлгейин дыннадарын партия организацияларындан негеп турар. Партияның Таңды, Бай-Тайга болгаш Сүт-Хөл райкомнары чамдык үелерде партия чырыдыышкынын үлуртуруп кошкатган турганнар. Чамдык райкомнарда партия чырыдыышкынының үлуртузугазын чүгле өөредилге чылының өтеминде партия чырыдыышкынының четкизин четчелээр дугайында айтырыгны бюроларга чугаалажыры-биле кызыгаарлатынгаш, ол партийжи ажылды контрольдаарынче кошкак сагыш салып, партияның XX съездизиниң материалдарын өөренип турар коммунистерден негелдени база кошкадып турган барымдаалар өвээш эвес бар. Мынчаарга бодуңуң теоретиктиг деннелин бедидеринче коммунист бүрүзү сагыш салынгыр эвес чорук туруп болбас ужурлуг. СЭБП Уставы болза, бодуңуң медерелин белиирн дээш, марксизми-ленинизминиң үндезинниерин шингээдип алыры дээш ажылдарын коммунистерге хүлээдип турар.

СЭБП-нин Кызыл хоорай комитези хоорайның партия организацияларынга XX съездиниң материалдарын өөренирининг 12 немелде болгунерин тургускаш, оларга ең эки дүржүлгалыг пропагандистерни быжыглаан. Бүгү политшколалар болгаш болгунер ангы үеле өөредилге чылын чедиишкининг доозуп турарлар. Кызылдың партия организациязында тодаргай экономика талазы-биле теоретиктиг семинарлар бирги лугаалала ажылдап турарлар. Ол семинарларга партия, совет активиниң ажыл-агый организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң үлуртукчуларының иштинден 150 ажыг кижи кириишкен. Пропагандистер эштер Назаров, Бельина, Баир-оол, Бакеев, Макшин, Зибрев болгаш өскелер-даа өөренип турар материалдарын бүдүрүлге, албан черлериниң ажылы-биле бидилиг холбаштырып турарлар. Олар болза бистин областың перспективтиг планыныи, үлеткүр бүдүрүлгелериниң курлавырларының, үлеткүр-бүдүрүлгелериниң үндүрүп турар продукциязының дугайын, бүдүрүлгелерде ең чаа техниканы иештердиң турарының, бүдүрүлгелериниң мурнакчыларының дүржүлгазының, үлеткүр продукциязының бот-үнезиниң чигедезинин, материалдарның шынгыы канналгазының дугайын дыннакчыларга тодаргайы-биле чугаалап берип турарлар.

Оон-биле чергелештир хоорайның партия чырыдыышкынының четкизинде улуг четпестер бар. Коммунистериниң политөөредилгезин чамдык партия организацияларының сагыш салыышкынын коммунистер билген турар кылдыр олар-биле ажылды ынчаар тургузар керек.

Хоорайда партбиблиотека болгаш өскелерде библиотекалар ам-даа методиктиг төптер болбайн турар. Хоорайның Горький аттыг библиотеказының делгеглериндеде партияның XX съездизиниң чаңгыс-даа материалы көргүстүнмээн. Ол байдал болза политиктиг бот-өөредилгени үлуртурунан болгаш коммунистерниң өөредилгези дээш контрольдаан парторганизацияларның секретарылары чайлатынар чорукту шынап-ла болдурбас ужурлуг. Хоорайда дыка хөй коммунистер болгаш партия кежигүнү өвестер бот-өөредилгениң методу-биле өөренип турарлар. Хоорком чанында бот-өөредилге-биле өөренип турарларга лекцияларны неделя санында понедельник хүннерде чорудуп турган.

Партия чырыдыышкынының системазында өөредилге чылы дооступ турар. Марксизми-ленинизмин чогаалыкчы ёзугбиле хогжүткен партияның XX съездизиниң шиитпирлерин коммунистиг тургузуушкуннуң практиказы-биле холбаштырып турган эки шинээдип алганы партия чырыдыышкынының четкизинде түнелел кичээлдер тодаргай көргүзер.

М. ДЕЛЕГ.

Хову ажылдары болгаш партия организациязы

Партийжи ажыл болза, массаларны организастаарыынче болгаш кижилериинче, ажыл-агыйга удуртулганы экижилериинче, социалистиг ажыл-агыйны үзүтел чок өстүрериинче, совет улустуң материалдыг хандыртынган чоруун экижилериинче, оон культуразыың белиглериинче утланган турар ужурлуг. Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң партия организациязы ол негелделерни болдунуп ажыл-ишкиге удуртулга болзурбушаан, колхоз кадыргелезинге партийжи удуртулганы үлам күштедирип, колхозчулар ортузунга организакчы болгаш кижиликтиг ажылларны ажыл-агыйжы сорулгаларга холбаштыр чорулуп турар.

Часкы тарылганың мурнуу чарыынга парторганизациянның ниити хуралы «Хову ажылдарынга белеткелдиң болгаш часкы тарылганы чедиишкиниг эрттирериниң лугайында» айтырыгны чугаалашкан. Партия организациязы ол талазыбле четпестерни чогуур үезинде илередип, организакчы ажылды күштедирериче утланган шиитпирни хүлээп ап, а оон соонда коммунистерниң авангардчы ролин көлдүрбүшаан, колхозчулар ортузунга социалистиг чарыышты калбартып чоруткан.

«Часкы тарылганы кыска хугсаала, бедик агротехниктиг деннелге эртирер!» деп лозунгунуң адаа-биле хову бригадазының бүгү ажыл-ишчилерин организастаан бис. Колхоз бо чылын тарыга чогуур 1296 гектар тараа культураларының үрезиннерин баш бурунгаар четчири-биле белеткээн. Тарылганы чоруларынга эргежок чугула тергелерни, аътарны, бир автомашинаны болгаш ескедаа чеңсек-херекселдерни хову бригадазынга тускайлап берген.

Бригада коммунист эш Борбак-Даштың удуртулгазы-биле 45 кижи составтыг ажылдан киргеп. Шык базырып илиртээр ажыл апрелиниң 21-де эгелей берген. Тараа культураларының масселыг чаштырышкыны ол-ла айның 27-де эгелээн.

Колхозчу тараажыылар болгаш МТС-тиң механизаторлары керээ ёзугаар чаңгыс дениг ажылдан, тарылганың темнигин дүргедеткен. Олар херек кырында 730 гектар кыылтасты, 200 гектар арбайны, 255 гектар суланы, 192 гектар чингетараанны тараан, кол культура болур кыылтасты ылаңдан ажыр 100 гектарны тарааннар.

Бүкүрүзе—эң-не үнелиг культура дээрзин бистиң колхозчуларывыс эки билир. Ынчангаш бо чылын силоска кереглээр 65 гектар, үрезинге хереглээр 20 гектар кукурузаны чүгле дөрбелчиниүлавчак арга-биле тарып доозкан. Оон ынай 20 гектар картофельни база-ла ол арга-биле тарып олурткан. Ногаа культураларын (огурец, капуста, помидор болгаш ескедаа) 4 гектарны тарып олурткан. Мал чеминге 5 гектар турбустасты тараан.

Ол бүгү ажыл-агыйжы чедиишкиннер ала-чаягаар болдуна бербээни кыягадаа билдингир.СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг күүседир дээш сорук киргеп колхозчулар болгаш механизаторлар бөтүрынга алган социалистиг хүлээлгелерин медередип-биле күүседип турарлар. Трактористер М. Кертик-оол биле М. Злыгостев олар «С—80» деп тракторлар-биле чер анцарылгазының хүн нормаларын 175—200 хуу күүседип келгеннер. Трактористер Семенов, Хертекпен олар черниң шыгын бастырып ылаңыртээр ажыл нормазын 130—175 хуу күүседип турганнар.

Колхозчулардан үрезин сөөртүкчүлери М. Бошкар-оол, О. Дөржу, кывар чүүл сөөртүкчүлери О. Бошкар-оол, О. Сорту ажылдың хүн нормазын үргүлчү 150—200 хуу күүселип, тракторларның доктаалал ажылдарын хандырганнар.

Социалистиг чарышты организастаарынга агитаторлар улуг рольдуг болганнар. Хову ажылының янзы-бүрү үчастоктарынга 11 агитаторлар ажылдап турар. Олар лекция номчулгаларын болган беседаларны үргүлчү организастап, косқу агитацияны нептередип келгеннер. Часкы тарылганың эгезинден бээр хову бригадазынга 5 удаа лекция номчулгалары, 52 беседалар чоруткан. Агитчуулус 15 удаа, хана солун 3 катап үнген. Бригаданың Хүндүлел болгаш Көргүзүг самбыралары 5 хонук санында-ла үнүп турар. Колхозтуң Хүндүлел самбыразы база-ла ажылдап турар. Оларга социалистиг чарыштың мурнакчыларын илередип, түс-түс колхозчулар хүн-бүрүнүң ажыл нормаларын канчаар күүседип турарын көргүзүп келген. Пропаганда болган агитация ажылдары колхозтуң бөлүнүң ажыл-агыйының айтырыгларыбле холбаштыр чоруп келген. Чоннуң ортузунга тайылбыр ажылдарын чорулар талазы-биле Т. Бөшкендей, О. Борбак-Даш, М. Мунуя, Б. Бошкар-оол олар эң эки ажылдап турарлар.

Партия организациязы көдээ клубтуң ажылын колхоз бүдүрүлгезиниң түс-түс участоктарынче угландырган. Аныктарның уран-чүүл белгиг хову ажылының турлагларынга болгаш мал ажылының фермаларынга концерт көргүзүглерин үргүлчү чорулуп турар. Оон ынай хову бригадазынга кино көргүзүглерин 3 удаа организастаан.

Парторганизацияның бирозу болунуп хуралын часкы хову ажылдарының үезинде ийи катап чыылдырган. Аңаа хүнбүрүнүң ажыл-чорулулгазында четпестерни илередип, ону үзүткээрының хемчегдерин тодаргай айтып, чер-черге организакчы болгаш кижиликтиг ажылдарны улам күштедирип келген. Ажыл-агыйның чедиишкиннери чүгле организакчы ажылдан хамаарыжыр дээрзин часкы тарылга үезинде дүржүлге база катап көргүскен.

Колхозтуң баштаар черинин болгаш партия организациязының сорулгазы болза, тараа болгаш ногаа культураларының, кукурузаның бедик дүжүлү дээш чайгы хемчегдерин үлегерлиг чорударынче колхозчуларның бүгү күженнишкиннерин мобилизастаары болур.

О. ШЫҢГЫР-ООЛ,
«Искра» колхозтуң партия организациязының секретары.

Тудугнуң темпизин дүргедедир

Бии-Хем районнуң «Тинлелге» көдээ ажыл-агый артели үнүп байлактыг бөк хеминиң эриинде. Колхозтуң чоогунда арга-шыыттың бары, колхозта техниканың бары, күш-ажылга ынакшыыг колхозчу ажыл-ишчилериниң күш-ажылы — бо бүгү чаа тудугларны дүргеп темпи-биле чорударынга колхозка арганы берип турар. Колхозта аңгы үеде сүт-бараан болган хаван ажыл-агый фермаларының, үргүлер яслизиниң болгаш оске-даа тудугларының тулугун чорулуп турар.

Чаа тудуп турар тудугларның аңгы байдалы колхоз баштаар черинин талазынган кичээнгей салырын иетеп турар. Ынчаар болза-даа колхоз партазы Куприянов, колхозта партия эте организациязының секретары Германов олар тудуг ажылын багай удуртуп, тудуг участоктарынга хаая баар ажылчылар болу бергеннер.

Чүс баш саар инектер түргүзар дамбиле тудуп турар Сөөш-Аксында сүт-бараан фермазының тулугун үш чыл үргүлчүлээн болза-даа, ам чүгле ханазын салып алган, штукатурка ажылын чорудуп турар. Фермаңың тулугунда кыпыр ажыл ам-даа хой. Даавирлер, соңга, хаалга кыпыр, мал чеми чымчалыр хайындырар кухня дериир, автосуггарылга, аскылыг оруктар түргүзар болгаш оске-даа ажылдарга күш, тудуг материалдары болгаш ус-шак хой иегетинери билдингир.

Бо улуг тудугда аңгы үеде чүгле 4 колхозчулар штукатурка ажылы чорудуп турар, а оларга техниктиг дуза көргүзер кижи чок. Колхозчу тудугчулар кыштың соок үезинде тудугга хереглээр ыяш материалларны белеткээн болгаш чаңдыгын тудуг шөлдериниде дүжүрүп алганнар. Колхоз баштаар черинин тудугга кичээнгей салбайн турарындан белеткетинген ыяштан дыка хой ыяш тайгада чытпышаан. Колхоз төвүнде бар тудуг материалдары ниитиниң тудугларында кирбейн, хуу тудугларда кирип турарын демдеглээр керек.

Сүт-бараан болгаш хаван фермаларынга хереглээр ыяштар колхозтуң бухгалтери Рыбининң, гараж эргелекчизиниң, колхоз даргазының чиик машиназының чолаачызы эш Щеновтуң хуузунда чүрттелип ажыглатының турар. Колхозчуларга дузалажыры шын, ынчалза-даа ниитиниң тудуун тудуг материалдары-биле бирги ээлчегде хандырар ужурлуг.

Колхозтуң оргузунда хереглиниң саарарда ийикпе, азы колхозчуларга дуза көргүзери-биле бээрде колхоз баштаар черинин хуралының шиитпирин ёзугаар колхозчуларның ниити хуралынга бадылаар ужурлуг. «Тинлелге» колхозта көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын хажыып, тудуг материалдарын учёт чокка чарыгап турар. Эштер Рыбин биле Щенов олар шиорамадан ингген материалдарны, тудуг шөлдериндеп чүүктарны боттары туразы-биле ап турарлар. Оон аңгыда колхозтуң машиналарынга кам чок чорук оларга бар. Эш Щенов болунуң огородун кажаалаар ыяжын «ГАС-69» маркалыг чиик машина-биле, эш Рыбин тудуп турар бажынынга хереглээр чүүктарны колхозтуң тудуг шөлүнден алырда хендир-биле боле багланып, машина-биле сөөртүп турарын колхозчулар кайгап чугаалажып турар.

Колхозтуң ам ажыглалда турары колхоз төвүнде эрги хаван фермазы хаванның баш санын өстүрериңе, эътжир чоруун бедядерииге дыка тазрымча чок. Ийи-үш чыл дургузунда кыпын келген чаа хаван фермазының тулуу ам-даа доозулбаан. Эрткен чылын оон бир чартының мунгаттаан, кыжын хаван кыштаткан. Чылыглатынар кылынмаан фермага кыштың соок үезинде бергелер тургулаан. Хаван оолдарын чем чымчадыр хайындырар күнүгә тургузар ужурга хаван ажылчылары таваржып турган.

Эрткен чылдарның кыштарында тазрымчалыг эвес байдалдар турган-даа болза, колхоз баштаар чери, эң ылангы зоотехник эш Хабаров хаван фермазының тулуун доозуп, ону дериг кылырынче далашпайн турар. Ол ыяжын бора-тоолай фермазының тулуу ам-даа эгелевээн.

Фермаларның тулуунуң чылбайн турарының чылдагаана болза, организастыг эвес чорукта, тудуг бригадазының тудуг материалдарын шын эвес чарыгап турарында. Көдээ ажыл-агыйның кампанияларының үезинде тудугчуларны оске ажылдарга чартыктырып ажыглаар чоруу колхоз баштаар черинге, партия организациязынга чаңчыл болган.

Саанчы: ферманың тудуг ыяжын кайнаар төрепчилеп турары ол?
Эжи: бодунуң бажының тудар дээш Рыбин бухгалтериниң төрепчилеп ап турары ол ышкажы!

Сөзү болган чуруу **С. Феоктистовтуу.**

КИНО

„№ 306 ХЕРЕК"

«Мосфильм» деп киностудия черниң кылын үндүргени уран-чечен «№ 306 херек» деп кино областа үнүп эгелээн. Совет истелге органнарының ажылдакчыларының дидим чүреккири болган олардың ажылының аймылдыг бергезин көрүкчүлер бо кинодан көөрлер. «Шоолуг эвес» кем бурууллуг херекти карак-кыныл быжыг серемчилеңдиг истеп келгениниң түнелиниде кажар аргалыг, өлүрүкчү шинон Тоттаст Магдага баштаткан өлүрүкчү-үргедекчилериниң болуунуң канчаар илередингенин бо кино тодаргай көргүзүп турар.

...Бир-ле чаъстыг, диниирээшкиниг кежээ кудумчуга хол найгынныг, улгалыг назылай берген Некрасова дээр башкы кадайны биллиннее чиик машина ужур тавартыпкан эрте бээр. Машинаны доктаадырын орадашкан шагдааны база тавартыпкаш, ол чиде халды берген. Хереченлерниң тодарадылгазын барымдаалаш, истелгени эгелээн капитан Мозарин «Победа» маркалыг, лугаарының сөөлү «45» деп ийи сан-биле төнген машинаны билген. Машинага тавартыкан хайгааракчы шагдаа кемдээн, ол өлүрүнүң муриунда машинаны хереэжен кижи чолаачылап чоруан дээрзин бүдүретккен. Болуушкуунуң хереченлериниң бирээзи Грунин өңүүр-күү өңүүр машинаны чолдак ченнинг ак хөйленнинг 35—40 хар чеде берген хире хереэжен кижи чолаачылап чоруан, кудумчуга хереэжен кижиниң тавартыпкан деп чугаалаан.

Чидир халды берген машинаның оң ышкаш өңүүр машина тыгылбаан. Ынчаарга изиг хүн довуракталган машина суггур-чаъска чүгүнгаш, кызанныашка кылаңнаарга, хереченлер өңүү соора билгени чалавас деп капитан Мозарин болаан, оске өңүүр машинаны дилээрин илиитпирлеп алган.

Мозарининң дилеп турган машиназы хоорай кыдында арыг иштинден тывыган. Ол машина өңүүр куу эвес, көк өңүүр болган. Бичээнгейлиг ажылдакчылар машина турган черден хереэжен кижиниң чайын кедер иликтиринин изин, көк өңүүр ыштык бүдүүн сы басканын болгаш эриннерин кызыдыр будуп алган кижиниң тырткан папиросунуң ужун тып алганнар. Шагдаа черинин ажылдакчызы Корневаның ролюн артист Пилецкая, капитан Мозарининиң ролюн артист Битюков олар ойнаан, истелге органының чүрекки, дидим, серемчилелхайгаарадыг ажылдакчыларының ниити характеринин дугайын чедиишкиниг көргүзүп шыданнзар.

Ол машинаның ээзи доктор Иркутов болган. Истелгени уламчылаары-биле Мозарин, Корнева олар доктор Иркутовтуң бажынынга чеде бергеннер. Иркутов болунуң уруу Людмила-биле чайлаг чоруур деп турда, оларның машиназы чиде бергенин, болу демир өрүк-биле чана бергенин ол чугаалап берген. Людмила Иркутова айтырыгларга дидим эвези-биле будулчак хевирлиг харыылап, кайза-даа чораанын өскелерге хамаан чок, ачызынга безин ыыттавазын чугаалаан. Истелге үезинде илередингеп алаан хөй барымдаалардан кеминг херектиң үүлгедикчизи Людмила болурдан чайлаг чок хире болу берген. Чүгле арыг иштинде сы бастынган будуң оонуу эвес болуп турар. Хереченлер Грунин «кеминг херектиң кылган машинаның чолаачызы хереэжен кижи болза-дыр» дептер болза № 306 херектиң истелгезин доозулган деп саналы болур турган.

Хереченлер Грунинин Людмила-биле күүрештирер даэш Мозарин хереченлер Грунинин кыйгыртырга, ол иеге адрес берген болган. Шак ынчаар фамилиялыг кижилер чүрттан турган бажыннарны кезиирегхаа үре-түнелеп чок болуп, Грунин тывыбаан. Ам чүгле хоорай кыдын кежи дилээр арга арткан. Истелге кылын өөренген капитан кеминг херектиң үүлгедикчилериниң кол киржикчизи Грунин болуру чадавас деп чүвени билген.

Чайлаг черге чааскаан чеде бергеп капитан Грунининиң болуунге таварлы бээр. Грунин болунуң сүлчээлекчизи Башлыков-биле кады капитан Мозарини сегирип алгаш үр хүрешкенининг соонда капитанның бажыңче хаптарга, ол иедерелин оскуннан барып үүжер. Ону өлгеп деп билгеп Грунин «Мария Николаевна», деп кижиге телефонналп, чаа болган чоруктуң лугайын дыннадыр. Мозарининг өлүрген чорукту будаар сорулга-биле Иркутованы капитанның адын туруп, чайлагже кыйгыртыр, чер дөгүн алган машинаны чайыпган кылыр үрүнү өлүрүп баар лугайында хаалганы Грунин алыр. Оларның чугаазын иедерел кирип келген капитан дыннап алыр.

Кажан Людмила өлүрүкчүлерин машиназынга олуртуп алган кажаадан үнүптерге, үреп каан телефон-биле капитан харылаа түлүп шыдавайн, мотоцикл-биле машинада өлүрүкчүлерни сүрүп чорутар. Ол аразында хоорайның шагдаа черя кеминг хереги үүлгеткеннерни түлүп хемчегни ап, ажылдакчылар чоруткулаан.

Чолаачылап чораан Людмила танывазы ийи кижини караанын үжү-биле көрүп каап чоруп олурар. Хеп-хендерген Башлыковтуң караанга капитанның мотоциклиниң чыртыкызы машина шилиирге чайынналып бөстү бээр. Башлыков боолаар деп баар. Кыынар-биле кады чоруп олурарын Иркутова дорааи билип каан. Капитанның аны-тынын кангалаар сорулга-биле дидим, авазынгыр үрүг машиназын хенертен доораландырыптарга, Башлыков чыыптар, орукта ковүрүг бөстү бээр. Людмила машиназын ынаар үглаап, ыяш херимге үстүрер. Грунин, Башлыков дезерин орадашса-даа, оларны Мозарин болгаш истелге органының ажылдакчылары чогуур өйүүге чедип келгеп, түлүп алыр. Удатпаанда «Мария Николаевна» деп ат-биле чажыттынган Магда Тоттаст — база түттурар. Алчыттуң дайынының үезинде партизаннап, немецтерге тур эжелеткен районнарга туттуруп, кадыг-бергелерни чурттаан эрткен Елизовета Некрасованы даштыкы чурттуң шинону Магда Тоттаст хой-хий түнүүр акша-биле салып чалаап, өлүрер сорулга-биле доктор Иркутовтуң машиназы-биле тавартып турганын көрүкчү бүрүү билип алыр.

«№ 306 херек» деп уран-чечен кино чурук болза, совет кижилериниң эрес-шулуургузун, оларның Төрээн чурттуга бердингенин көргүспүшаан, бистиң кижилеривисти серемчилеңдиг болурунче кыйгырып турар. Кино чуруктуг чогаадыл тургусканнар, ында ойнаш турар артистер ыыдыг чаагай идеяны экизи-биле илередип шыдааннар. Бо кинону көргүкчүлер улуг сонуургал-биле көрүп турар болган көрбээннер ыыдыг сонуургал-биле көөрдер-даа.

Т. САРАЕВА.

Малды одарладып семиртири — эът бүдүрерин көвүдедириниң чүгула курлавыры

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйның хөгжүдериниң аддыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларында эътти бүдүрерин дыка көвүдедириниң улуг болган харыысалгалыг сорулгалары колхозтарның болгаш совхозтарның ажыл-ишчилериниң мурнунга салдынган. Бистиң чуртувуска эътти ниити бүдүрери ийи катап, а бистиң областа — 2,4 катап көвүдээр. Ол сорулганы боттандырарынга Тыва автономнуг областың колхозтары болгаш совхозтары четчир аргалардыг болуп турар.

Эътти бүдүрерин көвүдедириниң чүгула аргаларының бирээзи болза, малды одарладып семиртирин шын организастаары болгаш чайгы одарларны эң-не таарымчалыг ажыглаары болур. Калбак дегген шынаа шөлдер, эки одарлардыг серинн тайгалар, а ол ышкаш малды одарладырының узун хуусаазы күш-ажылдың болгаш хереглелериниң эвээш чарыгалдарын үнүдүрүп турган малды чедиишкиниг одарладып семиртирингге таарымчалыг байдалларны түргузуп турар.

Ниитиниң малының эки семиртилгезин чыл-бүрүде чедип ап келген мурнакчы малчыннар областың колхозтарында болган совхозтарында эвээш эвес. Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелинге 2,5-тен 3 хар чедир назылыг малдарны эрткен чылын 300—320 кг дириг денгиниг кылдыр семиртккен. Ол колхозтуң малчыны Т. Сунгуй сезоннуң дургузунда 91 баш ыыстыг бода малдың 10,7 тонна немелде денгизиниг ажаалдазын чедип алган. Ыыстыг бода малды одарладып семиртирин чедиишкиниг организастаанының ачызында ол колхоз эът дужаалгазының талазы-биле күрүне мурнунга хүлээлелерин чогуур хуусаазында күүсеткен, а ол ышкаш алаан хөй малдарны күрүнеге сатқан.

Чөөн-Хемчик районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң малчыны Тыртых сезоннуң үезинде 78 баш ыыстыг бода малдарны 8 мун кг немелде денгизиниг кылдыр семиртип одарлаткан, ынчаарга бир баш малдың хүнде ортумак немелде денгизи 1065 грамм болган.

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда 118 баш ыыстыг бода малдарның баш бүрүзүнге хүнде ортумаа-биле 940 грамм немелде денгизиниг чемнип алган малчын К. Мөнге, Тандың районнуң Сталин аттыг колхозунда кадарчы Николай Биштеев болгаш оон-даа өскелер бедик көргүзүглерлиг болганнар.

Мурнакчы малчыннарның чедиишкиниериниң үндезини болза, оларның малды семиртириниң мурнакчы методтарын чогаадыкчы тывынгыр ажыглап, чуруумуг сүрүн одарладыр системаны калбаа-биле ажыглап турарында болур. Эң дээре хой-хулар, инекчилер болгаш кадарчылар одарларны, малдың янзы-бүрү чемнерге туралының болгаш оон-даа өске түүлдерни эки өөренип көрүп алганнар.

Ыыстыг болза-даа алаан хөй колхозтарда ыыстыг бода малды, хойларны семиртирин организастаарында улуг четпестерни ам-даа узуткавааи. 1955 чылда областың колхозтары дириг денгизи 200 килограммдан бедивес 3 мун баш ыыстыг бода малдарны, бирээзи-ле 30 килограммдан эвээш денгиниг 5000 ажыг баш хавааннарны, бирээзи-ле 30 килограммдан күүн денгизиниг 20 мун ажыг баш хойларны база өшкүлерни күрүнеге дужааган болгаш эътке хереглээри-биле өлүрген, оон уламыңдан ажыл-агыйлар 14 млн. рубльди чедир албазн. Ыыстыг бода малдың өлүп хорааны улуг болганының база шын семиртилгени организастаавазының түннелинде чүгле Бии-Хем районнуң колхозтары 1988 центнер мал эдын ышкының богараан. Таңды районда малды одарладып семиртирин, чедиитир өстүрерин болгаш азыран семиртирин чедир үнелеэзн чорук ажыл-агыйларны 1,2 млн. рубль каражага чедирген. 3 хардан күүн назылыг малларны дужаарга каражалыг болуп турарын дүржүлге көргүскен.

Ынчангаш час дүшкеш-биле кады колхозтарның улуттукчулары, партия болгаш совет ажылдакчылар малды одарладып семиртирининң талазы-биле эрткен чылдарның четпестерин бо чылын катаптавас болгаш алдыгы беш чыл планының баштайгы чылында-ла көдээ ажыл-агыйның 100 га ажытлаа черинге оналаштыр эът бүдүрерин дүрген көвүдедир дээш хемчегдерни ап чорудар ужурлуг.

Ам одарладып семиртир малдарның шилиирин хынамчалыг кылып, малларны шын өөрлээр болгаш дүржүлгалыг кадарчы малчыннарны шилиири эргежок чугула. Бирги ээлчеге үрелиг малдар болурунга болгаш бүдүрүлге сорулгаларынга таарыштыпас: шарыжыктарны, а ол ышкаш эътке дужаар болгаш брактап ылгаан малдарны семиртп азыранга тургузар болза чогуур. Хостуг одарлар четчир болза, арткан малдарның шуптузун одарладыр семиртилгеге тургузар хереклер.

Шилиитингеп малдарга зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг хынаданы кылыры, малдарны карыгларга үдүр тарын сыкыртыры, шаашкактың куруттарын аштаары, шын эвес өзүп үнген дүүглларны кезип аштаары, ыыстарының баштарын хирээлээри болгаш демдектеп дугаарлаары эргежок чугула. Оон соонда малды шуптузун денгилээп, өөрлештирген малдарның бүрүкелинге данзылап бижнир болгаш кадарчы малчыннарга акт ёзугаар хүлээдип бээр.

Малдарның сөөлүндеги денгилээшкиннерин ай санында кылыр херек, а одарладыр семиртилгениң чорун турарын шуут-ла ол черге кадарчы малчыннарның чөвүлел хуралдарында чугаалажып, четпестерни илередир болгаш эки дүржүлгаларны солчур херек.

Малдарны шын өөрлештирер чорукта одарладыр семиртилгениң чедиишкиниг болуру хөй хамаарыгалыг болур. Мурнакчы малчыннарның дүржүлгаларының көргүзүп турары-биле алырга, эр, кызы болгаш назы-хары чаңгыс-аай малдардан чыып болген өөр малдарның немелде денгизи улуг болуп турар.

Одарладып семиртир малдарның белүктеринде баш санын одарларның байдалын, черниң оргу-дескизин, суггаттыын, малдарның эр, кызын болгаш назы-харын, а ол ышкаш кадарчы малчыннарның дүржүлгалының барымдаалап доктаалыр болза чогуур. Бистиң областың колхозтарының практиказында доктаатынганы болза, хову районнарга белүк өөр малдарны 150—200 баш кылдыр, аргарыглыг болгаш даглыг районнарга 75—100 баш кылдыр тургузары хүлээп алдынган.

Одар-белчирге хереглелди бир баш чаш малга сезоннуң бүгү дургузунда үнүхүне 30 килограмдан эвээш эвес ногаан массаны, улуг назылыг ыыстыг бода малдың баш санынга-ла 40—60 килограмм ногаан массаны хандырып берип турар кылдыр санап тургаш доктаалыр. Нургулайында бир баш малга сезоннуң дургузунда 3—4 га одарны оналаштырар.

Малды ажыктыг одарладып семиртирининң чүгула негелделериниң бирээзи одарларны эки ажыгзазы болур. Одарларны каникалгалыг одарладырынга чурумнуг сүрүн одарладыр чорук дөгүмчелиг болур. Практикадан көстүп турары болза, суда одарлаткаш, 100 баш малды семиртип ап болур черге чурумнуг сүрүн одарладыр лепшилгелиг системаны ажыглап тургаш, 120—130 баш малды чедиишкиниг семиртип болур.

Хөй эвес санныг малларны одарладыр семиртилгеге тургузуп турар ажыл-агыйлар одарларны эзээн долгуу-биле ажыглаар сорулга-биле колхозтар аразының мал бөлүктээшкинин организастаар болза таарымчалыг болур. Ол чорук малды ажаар кижилериниң санын кызырар болгаш продукциниң бот-үнезин чиигедир.

Чай ортузунда, кажан одарларда өстүнген кала берген үеде малдарга ногаан оттарны, ыыктыг болгаш оске-даа чемнерни немеп бээр болза чогуур. Ынчангаш чазын одарладыр черлериниң чоок-кавызынга суланы, кукурузаны ийикпе ногаан немелде чемнерлиге тааржыр оске-даа культураларны тарыры чугула.

Малдың одарладыр семиртилгезиниге белеткенип тура, кижилериниң культурлуг амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургузуп бербейн чыткаш ажыл-херектиң чедиишкиниг болурунга корлаан херээ чок. Ажыл-агыйларның үлүртүкчүлери болгаш партия организациялары чурттагга черлерин чогуур үезинде белеткээн турарын хандырар, көжер библиотекаларны тургузар, ыыдыр сүрүн одарладыр черлерже үлетпр болгаш аъш-чем бараннарын үргүлүг чедирип садыгларын организастаар ужурлуг.

В. КУЛИКОВ.

Школаның дуржулга участогунда ажыл

Тес-Хем районнуң Берт-Даг чеди чыл школазы эрткен өөредилге чылында школа чанында дуржулга участогун организастаан болза-даа, чайгы дыштанылга үезинде аңаа ажылдаар өөренекчилерни, үлүртүлгә бээр башкыны быжыглаазынындан өөренекчилериң ол эгелеп каан ажылы түлнел чок арткан. Бо чылын ыыдыг чорукту болдурбайн, өөренекчилериң биология талазы-биле теоретиктиг билгилерин практика-биле холбаштырар сорулга салгаш, дирекция чери баш үлүр хемчегдерни чорудуп, дуржулга участогунуң ажылын эгелээн.

Өөренекчилер башкы В. М. Суворованың үлүртүлгазы-биле ногаа культураларының, янзы-бүрү чечектериниң рассадаларын өстүрген, хөрүүнү өдек, хуз-биле чемнижиткеп. Олар арбай, чингетараа, кыыытас, редиска, морковь, свёкла, сагуна, чеснок, турнепс, люцерна, кукуруза тарылгазын доозкан, янзы-бүрү чимистиг чадан ыыптарны тараан. Ында ажаалда-хайгаарадыг эки организастап турар. Ам огурец, капуста, томат, картофель олуртулгазын чорудуп турар.

Дуржулга участогунуң ажылын өскижиңер сорулга-биле тарытынган культураларның ажаалга хайгаарадыг өөренекчилерге лагын, кыыган ажылың шынарын июнь, август айларда хынаар түскай комиссияны тургускан. Даалга ёзугаар 3—4 ажылдарны чедиишкиниг күүсеткен өөренекчилер Бүгү-эвалелдиң көдээ ажыл-агый делегелгезинге киржир.

М. МАНЧЫН-ООЛ.

ЧАҢГЫС ТАЛАЛАП БОЛБАС

Улуг-Хем районнуң Торгалыг көдээ Советиниң девискээринде Киров аттыг болган «Күш-ажылдың хостуу» деп ийи колхозтар бар.

Көдээ Совет ол колхозтарның кайызын-даа үлүртүр болгаш оларның кайызында-даа бүгү чүрттакчы чоннуң ортузунга Советтиң организас-массалыг ажылын экижидер хүлээлгелиг.

Херек кырында ол көдээ Совет (даргазы эш Базыр-оол) Киров аттыг колхозтуң ажыл-агыйын экижилериче кичээнгей салбайн, ол дугайында айтырыгларны болдунуң сессиялырынга тургузуп чугаалажырын сонуургавайн, а чүгле «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң талазы-биле чаңгыс талалап ажылдап келген. Ынчангаш чаңгыс көдээ Советтиң девискээринде ийи колхозтуң ажылчурудулгазы дыка ылгалдыг. Ылангыя районнуң колхозтарының ишкинде «Күш-ажылдың хостуу» колхоз эң-не мурнакчы, а Киров аттыг колхоз эң-не хожудангай ажылдыг болуп турар.

Көдээ Совет даргазы эш Базыр-оол Киров аттыг колхозка барбайн, оон ажылын чүгле телефон-биле үлүртүрүнга, колхозтуң баштаар черинден чүгле санныр негээриите кылыгаарлатынын келген. Көдээ Советтиң ол колхозта депутаттары-биле ажыл чоруткунайн турар. Сөөлгү үеде ол колхозта 40 ажыг баш быыза, 160 ажыг баш анай болган хураган өлген.

Көдээ Советтиң даргазы эш Базыр-оол көдээ ажыл-агыйның түскай артемнитгери-биле кошкак харыысалыг ажылдап, ажыл дугайында оларган негелдени күштедирбейн келген. Мал эмнелгезиниң эргелекчизи эш Митухов чүгле «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң төвүнге ажылдап, а малчыннарның чуруттап турар черлеринге (чижээ, Кара-Булунга болгаш Хендертеге) барбайн турар.

Киров аттыг колхозта культура-масслыг ажылдар база-ла экижилээн. Клубта кино көргүүглериниең өске ажыл чоруткунайн турар. Сөөлгү үеде ол колхозта соңлаар, арагалаар, хулиган херек үүлгедир чоруткар бар. Колхозта бихик бижбес чоруктуг узуткаларының болгаш бижикти бичеге бижирлерни өөредирнинң хемчегдери чоруткунаан. Школаның башкылары чурттагга бажыңнары-биле четче хандыртынзаан.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Италияга болур соңгулдалар

Майның төнчүзүнде Италияга чер-черниң бот-эргелелдериниң органнарынга — община болган можу советтеринге соңгулдалар болуп әртер. Соңгулда мурнуңуң демисели хүн-бүрүде улам-на калбарып турар. Чамдык хүннерде чуртта янзы-бүрү партияларның организастааны соңгулда мурнуңуң он беш муң чедир митингилери болуп әртип турар. Кандидаттарның нинти саны байгамчык улуг сан-түнге — чартык миллион кижиге четкен.

Болур деп турар соңгулдалар бүгү националдың политиктиг характерлиг болуп турар деп Италияның янзы-бүрү парлалгазы демиглеп турар.

Чижээ, социалистиг партияның органы «Аванти» солун улустар аразының хемчээлинде эгелээн дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлышкыны Италияның иштики политиказынга саңдарлыг болуруң чедип алырының эргежок чүгулазын бижээн. Ол бодал-биле алырга, соңгулдаларның түннелдери чүгле чер-черниң бот эрге-чагыргаларының органнарынга эвес, харын чуртта бүгү байдалга дыка улуг саңдарлыг болур деп ук солун демиглеэн. Олар парламентиниң ориентациязын ооң бүрүн эргезинің хуусаазының төнчүзүнге чедир тодарадыр.

Соңгулдаларның үжүр-дүзазының ындыг үнелээшкини чүү чүвеге үндезилетинип турарыл?

Италияның демократтыг күштери чуртту иштики болган даштыкы бүгү политиказын чөөн үзелче чылзып болурунуң эргежок чүгулазының дугайында айтырыгны шагла-ла тургускан. Ол болза бүгү хамаатыларга демократтыг хоспталгаларны тыпсырының дугайында конституциянның чүүлдерин амыдырала боттандырарының, чер болган үлетпүр реформазын боттандырарының база улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын тайбың шинитпирээрининг карачагыс аргазы болур деп демократтыг күштер санап турар. Чуртту чагырыкчы ангылары конституцияның ол чүүлдерин боттандырарын моондактап турар.

Италияның чонунуң экономиктиг байдалы өнчүлүглериң болган өнчү чөктарының аразында дыка улуг ылгал-биле тодаргайлатының турар. Сөөлгү чылларда Италияның ажылчы чоннарын мөлчүүр чорук чидигленген. Италияның улуг монополияларының кончаазы 1948 чылдан 1954 чылга чедир ортумаа-биле 300 хуу бөвүдээн, ол-ла үеде ажылчы чоннуң амыдырал байдалы дыка дорайтаан. Монополияларның шавар халдаашкынын ажылчы чон массалыг ажыл соксадыышкыны-биле харылап тураралар.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң сөөлгү чылдарда болган чавырлышкыны делегейниң хөй-хөй чуруттарында калбак хөй-ниитизге чогумчалыг саңдарны чедирбейн барбаан. Италияга база ынчаар болган. Чагырыкчы христиан-демократтыг партияның чөөн үзелиг кезээниң төлээлекчизи болуп тура Джованни Гронкти эрткен чылдың апрельде республиканың президентизинге сонгаан чорук ол саңдарның илергейлээшкинининиң бирээзи болган. Италияда сагыш-хөөннериң өскерилгенининг дугайын бо чылдың чазынында АКШ-ка Гронктин тускай чалалгага чораан үезинде кылган медеглели база херечилеп турар. АКШ-тың конгрезинге чүве чугаалап тургаш, Гронк НАТО-нуң болгаш америк даштыкы политиказының адрезинге өлээн каш шүүмүүлелдиг чүүлдерни чугаалаан.

Бүгү кол айтырыглар талазы-биле чангыс фронт-биле хөделип турар Италияның коммунистиг болгаш социалистиг партиялары хамаарышпас даштыкы политика дээш база итали улустуң калбак массазының эрге-ажыктарынга таарышкы дег ындыг иштики политика дээш демисежип турарлар. Чуртта эң массалыг партия болур Италияның Коммунистиг партизының туружу ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында, бо үеде дайынналы болдурбайн барып болур арганарының дугайында болган янзы-бүрү чурттарның социализмче шилчиринің хевирлериниң дугайында бо үениң делегей байдалының чамдык үнезин айтырыгларының талазы-биле СЭКП-ның төөгүлүг XX съездизинин шиитпирлери-биле холбаштыр улам-на быжыкаан.

Италияның реакциялыг партиялары чуртта чөөн үзелиг күштериниң формулировказыны тодаргай болгаш көскү соруулгаларга болуунуң кандыг-бир тодаргай программалыг негелдезин удурланыштыр тургузар шинээ чок. Италияның улуг бүржуазиязы ону билгеш, болдунуң күжүн каттыштырарын оралдашпышаан, болдунуң хүрээленин эде тургузуп турар.

Февральдың төнчүзүнде үлетпүр ээлериниң, помещиктериниң болгаш чинжеп садыгжыларының конфедерациязы ажыл чорудулгаларының чангыс аймының дугайында керээни чарганнар.

Италияның иштики херээн каржызы-биле холгаарлап турар америк монополиялар реакциялыг күштерге соңгулдалар үезинде идепкейлиг дузалажып турар. АКШ-тың төлээлекчилер палатазының кежигүнү Виктор Анфузо итали сөөк американнарны Италияда боттарының өнүктеринге аргалыг-ла болза хөй санныг чагаалаарны болгаш аъш-чем белектерин чорударынче кыйгырып, ындыг янзы аргалар-биле оларны коммунистерге болгаш социалистерге удур бадылаарынче эдиирип алырын кордап турар.

Коммунистиг болгаш социалистиг партияларның баштааны чуруттуң демократтыг күштери соңгулдаларга алаан таарымчалыг байдалды хандырарын оралдап ышаан, улуг ажылды чорутkан. Анги соңгулдалар мурнукузундан ылгалдыр мажоритарлыг эвес, холушкак система ёзугаар чорутунар үжүрлүг чаа соңгулда хоойлузуң парламентиниң хүзээн алырын демократтыг күштер чепип ап шыдаан. Ынчалза-даа чаа соңгулда хоойлузуңуң демократия талазы-биле сайзырангай апарганы ол эвес. Ында соңгулданың янзы-бүрү оптуг аргаларының дузалааны соңгулдаларның түннелдерин иүүлдеп мегелээринче үгланган чамдык чүүлдер, соңгукчуларга балыышкын, хээлиээшкин кылыр чоруктар бар. Бо дугайында бадылаашкыныны ийи хүн иштинде чорудары чижек болур. Ол чорук бүржуазияның барыын үзелдиг партияларына «үштүн эвилелининиң» акша-хөрениизи-биле бүдүн-бүдүн болук соңгукчуларны олар ийи азы каш катап бадылазын дээш бир округтан өскезинче чорударын организастаар арганы берип турар. Доктаамал чурттан турар черлеринде албан эрттирип турарлардан өске шериг албанныларга балыааашкынга киржирин чөпшээреевейн турар айтыышкынны иштики херек министр үндүрген. Католик хүрээ-хинт онза байдалда тургустунган. Соңгулдаларның хүнүнде соңгулда мурнуу чарыының агитациязын хорутээн. Ынчалза-даа ол чорук шажынчыларга хамаарышпайн турар, ынчангаш олар, мурнунда-даа кылып турганы ышкаш, эртенги мөргүл үезинде хүрээге тейлеп келгеннерни барын үзелдиг партия дээш бадылаарынче кыйгырып болурлар.

Италияның Коммунистиг партиязы болдунуң соңгулда үезинде демиселинге муниципалдыг органны улустуң амыдыралының экономиктиг байдалдарын өскертиринге даянып чер кылыш болур болгаш кылыры эргежок чугула деп чүвени барымдаалап турар. Партияның соңгулда программазы чер-черниң бот-эргелелдер органнарының ажылчы чонну бажыңбиле, хлеб-биле, ажыл-биле хандырарынче, байларга үндүрүглерни улгаттырыш тургаш, ажылчы чоннарның болгаш чонуң ортумак кезээнге үндүрүглерни чинедиринче, а ол ышкаш өске-даа ээлээн хей чүүлдерни чорударынче угланган калбак ажылдарны көрген. Республиканың конституциязының принциптерин чер-черниң бот-эргелел органнарының байдалынга бүрүнү-биле сагыыры дээш демисеалче партия кыйгырган. Ам болур деп турар соңгулдаларга кандидаттар кылыр Коммунистиг партия болдунуң эң эки 66 муң төлээлекчилерин депшитхеп. оларга чер-черниң бот-эргелел органнарын демократчылары дээш база күрүне эрге-чагыргаларынга хамаарыштыр оларның улуг бот-эргезин дээш демисеалчир дугайында чагыгны бээр.

Коммунистиг партия чер-черниң бүгүле органнарынга чөөн үзелиг демократтыг хөй нуруунуу тургузар дугайында дозунгуну илип үндүрген. Мынчангаш Коммунистиг партия бүгү ажылчы чонга —социал-демократтарга, католиктерге, республиканчыларга, либералларга, партия кежигүнү эвестерге кыйгырыг үндүрген. 10 муң ажыг чурттакчылыг общиналарга Коммунистиг партияның кандидаттарының данзызы хамаарышпас кандидаттарга болгаш администрация программазының кол айтырыгларынга коммунистер-биле чөпшээрежип турар политиктиг өске-даа талаларның төлээлекчилеринге ажык болуп турарын Коммунистиг партия медеглээн. Чурттакчызы 10 муңдан эвээш кижилиг черлерге коммунистер социалистиг, хамаарышпас болгаш өске-даа кижилер-биле чангыс данзыны киргеннер.

Чуруттуң иштики амыдыралының айтырыглары-биле болгаш туе-туе общиналарны соңуургадып турар айтырыглар-биле кады Коммунистиг партияның соңгулда мурнундагы бүгү демисели улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай чыңчадырынга база улустар аразынга тайбыңны быжыктырарының дугайында сагыш салышкын-биле, Италияның амгы америкажыг даштыкы политиказын өскертир дугайында сагыш салышкын-биле холбашкан.

Социалистиг партия үстүнде айтыканы ышкаш, Коммунистиг партия-биле чангыс фронт болур. Ооң соңгулда мурнундагы программазы Коммунистиг партияның программазындан ылгалбайн турар.

Соңгулда мурнуңуң демисели май 27 болгаш 28-те соңгукчуларның бадылаашкыны-биле доостур. Материал талазы-биле хөй хөрөнгилиг болуп турар болгаш күрүне эрге-чагыргазының деткимчезинге даянып турар барын үзелдиг күштер-биле демократтыг күштериниң демисежир үжүрлүг байдалдарының дең эвезининиң харазы-биле соңгулдаларның канчаар доостурун чугаалазары берге. Ынчалза-даа соңгулда кампаниязы тайбың болгаш социал депшилге дээш демисежип турар итали улустуң бүгү демократтыг күштериниң улам сырый каттыжарынга дузалаары тодаргай.

Л. РЕЗНИКОВ.

Француз радио корреспондентизиниң айтырыгларынга К. Пинонуң харыылары

ПАРИЖ. Амгы үеде Совет Эвилелинде аян-чорук кылып турар Франциянын даштыкы херектер министри Б. Пинонуң француз радио дамчыдыгалының корреспондентизи Пейроннуң айтырыгларынга харыыларын Париж радиозу май 21-де дамчыткан. ССРЭ улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырының оруунда быжыы-биле кирген дээрзинин дугайында болуунуң чугаалаан чүүлүнге (ССРЭ-ге базарының мурнунда) холбаштыр, ам аян-чорук үезинде анаа кандыг болалдар кирип турар ирги деп, айтырыгга Пинонуң харыылааны болза:

«Ленинградка-даа, Киевке-даа мээн тур-кала чораанын мээн болалымны бүрүнү-биле бадыткаан. Болдунуң догуннаашкынының байдалдарын эжиидер чорукту чедип алыр дээш совет улус улуг күжениишкиннерни салып турарын көрүп чоомен, ынчангаш бо талазы-биле улустар аразының байдалының эжиишкинин еске-даа хей-хей чүүлдер ышкаш массаларның амыдырал деннелин бедиерининг эргежок чугула чүүлдерниң бирээзи болуп турар».

Совет боттуг чорукка Франциянын улуг сонуургалын ам хандырар аргазы бар бе база Франциядa болуп турар чоруктарга ындыг янзылыг сонуургал анаа бөдүүн совет кижилерден илергейлетиниң турар бе деп айтырыгга Пино дараазындагы харыыны берген:

«Бир эвес кудумчуга, театрга болгаш өске-даа черлерге база эрткен-дүшкен кижилер-биле болгаш көрүкчүлер-биле мээн солчур аргалыг болган каш сөстеримни барымдаалап алыр болза, ол бүгү кижилер Франциянын дугайында хей чүүлдерни билип алырын күзеп турар деп бодал менде тургустунган. Политиктиг болгаш техниктиг чуруумуң бергелери күзенчиг хемчээлдерге ажыктыг солчуушкунга ам-даа шаптыктазы чалап чок. Ынчалзажок Франциянын төлээлекчилеринге совет улустуң көргүскен уткуушкуну эки түннелдерлиг болур дээрзинге бүзүрелдиг мен».

Совет-француз чугаалажыышкынналарның түннелдериниң дугайында медеглелдиң эвилелдерге хамаарышкан бөлүктериниң бирээзи «таарзынмас чорукка чылдак берип турар» деп бодалын корреспондент илередирге, Пино бир тээ бистин сөөлгү хуралывыска, бистиң болалывыс-биле алырга, протоколдар болгаш медеглел бистиң шагла-ла чарганывыс эвилелдерге бүрүн таарыш турар деп медеглээн болганывыста... «таарзынмас чоруктуң кандыг-даа чылаа чок» дээрзин онзалап демиглээн:—Ол дугайын Ги Молле ол-ла кежээ парлалга-конференциязынга бадыткаан».

Медеглелдиң орус болгаш француз тексгилеринде Алжир дугайында сагындырыгның анги-анги тайылбырлары туруп турар дээрзи шын бе деп айтырыгга Пинонуң харыылааны болза: «Биске хелемечилер хей турган, олар шүүтү орус болгаш француз тексгилер бот-болунга бүрүн дүжүп турарын бадыткаан. Француз тексгиниң совет улуртукчулар боттарының холу-биле ат салганнар болгай. Чамдык бүдүлгазыннар болдурарын оралдажып, даап болааны чадап чок ол маргылдааларны хей чүве кылдыр санаар мен. Болум кандыгыл дээрге, анаа бүгүревес мен, ону кандыг-даа үжүр-үткалыг кылдыр көрбес мен».

Даштыкы херектер министриниң түннелинде корреспондент хуунуң айтырыны деп мындыг айтырыг салган.

Силерниң олуржуп турганынар шайлалгаларга силерни «эш Пино» деп күзеллин-биле адап турганнар. Ол чорук силерни эпчокеунчүг байдалга таварыштырып турбаан ийнеи?

Маңаа хамаарыштыр Кристиан Пино мынча деп чугаалаан:

«Канчаарга-даа чок. Ол сөс мени эпчокеундурбаан, чүге дээрге Бүшажылның бүгү-ниити конфедерациязынга ажыл-чорудулганың үезинде-ле коммунистер азы социалистер азы өске кыпдаа болурундан хамаарылга чокка, боттоттарывысты «эш» деп адап турган бис, чүге дээрге ажылчын шимчээшкининге шүүтү киржип турган бис. Боттоттарывыска чөпшээрежип азы чөпшээрешпейн барып болур бис, ынчалзажок «эш» деп сөс дээрге, кады ажылдажылганың болгаш найыралың демиэ болур сөс, ынчангаш ында политиктиг үжүрүтка чок».

(СЭТА).

„Совет-француз харылзааларның төөгүзүнде чаа үе ажыттынган“

ПЕКИН. Француз-совет чугаалажыышкыннарның түннелдери кытат парлалганың кичээнгейининг төвүнде туруп турар. «Совет-француз харылзааларның чаа хөгжүлдези» деп эгелиг мурнуку үүлүнде «Жэньминьжибао» солуунуң бижип турары болза, ССРЭ-нин болгаш Франциянын аразынга кайы-кайызын билчир чорукка болгаш болалларның чоокшулажырынга база улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам-на кошкадырынгга чугаалажыышкынналр идиглиг болган. Совет болгаш француз улустарның найыралы база калы ажылдажыгаже оларның чүткүүлүг чугаалажыышкынналрның чедишкинин хандырган деп ук солун бижип турар.

Ол чедишкин болза, Совет чазактың быжыы-биле чорудуп турар тайбың политиказының түннели болган болгаш ол-ла үеде улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры дээш француз чазактың чүткүдүнүң ачызынга база чедип алынган деп «Жэньминьжибао» демиглээн. Совет-француз чугаалажыышкынналрның түннелдери болза, ССРЭ-нин болгаш Франциянын аразында харылзааларда чаа үе-чаны ажыткан, ол харылзааларның хөгжүлдези улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ыңай чыңчадырынга таарымчалыг саңдарны чедирип турар.

Москвага доозугган совет-француз чугаалажыышкынналрны тайыбырлавышаан, «Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның күштериниң быжыгыышкыны» деп мурнуку үүлүнде Тяньцзиньнин «Дагунбао» солуунуң демиглеп турары болза, совет-француз харылзааларның төөгүзүнде чаа үени ол чугаалажыышкынналр ажыткан. Улуг үре-түннелдерни берип болур найыралы хөгжүдер үрезилиннери ол чугаалажыышкынналр тарып берген. Элээн каш хүннерниң дургузунда бүгү делегейниң сагыш-сеткили француз-совет чугаалажыышкынналрже угланган турган, ынчаарга ам улустар ол чугаалажыышкынналрның түннелдеринге сеткил ханыышкыныг болуп турар. Тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынын бистиң үевистиң кол угланыышкыны болуп турар. Совет-француз чугаалажыышкынналрның түннелдери ол кол угланыышкынның күштерин бижылап турар. (СЭТА).

Вашингтонда чөрүлдээлернин дугайы

НЬЮ-ЙОРК. Чазактың Вашингтонда болук кижилериниң туружуна хамаарыштыр «Нью-Йорк таймс» солуунуң дипломаттыг хайгаракчызы Рестонуң бижип турары: «Болунуң чепсектиг күштериден 1200 муң кижини кызырар деп болунуң бодалының дугайын Совет Эвилели чарлаанган бээр алды хүннер эрткен, ынчалзажок Вашингтонда тускай үнелээшкин ам-даа тодаргай эвес.

Ол медеглелди кылган дораан-на ук медеглелге хамаарыштыр парлалга айтырыгларының талазы-биле президентиниң секретары Джеймс Хэгерти болгаш күрүне секретары Даллес олар чигзиишкининг, ниитизя-биле удурланыышкак турушту эелээннер.

Бамгалал министри Чарльз Вильсон Москванын медеглелин «ышын угланыышкынга» кыллынган деп тодаргайлаан. Ол кандыг медеглел болуп турарын болу тодаргай билбээнин Вильсон иннинп көргеп.

Чепсегленишкиннерни дүжүрер айтырыгларның талазы-биле президент Эйзенхауэрниң дузалакчызы Гарольд Стассен Даллеске болгаш Вильсонга бодаарга ук медеглелдиң дугайында май 18-те ээлээн идегелдиг чугаалаан. Чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайында чугаалажыышкынналрны үргүлчүлээрин Москванын күзеп турар дугайын совет шиитпир чугаалап турар деп ол чугаалаан.

Бабишеттиң ийи министрлериниң сөөлүнде үш хонганда Стассен ажык чугаалаан деп санаарының барымдаалары бар, чүге дээрге тускай үнелээшкин энне улур болган деп ол санаан. Чүве чугаалаарының мурнунда Ак бажыңда байлал кандыг болуп турарын ол хынап көрген. Москванын дыннадыы кэнаар үткалыг болуп турарын өөренип көөрүнүң соруглазын чазактың комитединге даасскан деп ол ооң сөөлүнде дыннатkан.

Совет базыминың үжүр-дүзазының дугайында айтырыгның талазы-биле Каттышкан Штаттарның чазаанда чарлыышкын бар болуп турар дээрзин делегейниң чурттарының хей кезиин Вашингтонда төлээлеп турар дипломаттыг корпусуун кежигүннери ук янзы-бүрү үнелээшкининнерин түннелинде янзы-бүрү найыслаарже айтырыгнынар».

Шак-ла ону Вашингтонуң канчаар таарыштырарының төлагай соруглазынга чазак үш неделя мурнунда комитетти тургузарда чугааларны илередирде сөстүн ылгалдыг ангыланчак болур чоруундаа чайлаарын оралдашкан үжурунда канчап чиктит болбас боор деп Рестон демиглээн.

«Чүвенің ындыг янзылыг хевиринден чайлаар деэш янзы-бүрү базыминарны мурнунда аңаа кылыг турган. Оон туруук генераллар, адмираллар болгаш шериг-агаар күштериниң төлээлекчилери ажыыбиле маргыжарын үргүлчүлеп турар, а кабинеттиң кежигүннери чаңгыс ол-ла айтырыгга янзы-бүрү бодалдарны эелеп турарлар».

(СЭТА).

Тибетти тайбың хостаанының беш чылы

ПЕКИН. Тибетти тайбың хостаарының талазы-биле хемчегларның дугайында Кытат Улус Республиканың улустуң Төп чазаанның болгаш Тибеттиң түс чер чазаанның аразынга дугуржулгага ат салган хүнүнден бээр беш чылы бо чылдың май 23-те болган.

БУР-нуң националлар херектериниң талазы-биле комиссиязының харыысалгалыг ажылдакчызы Сюэ Син-цуньнуң СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга дыннатканын ёзугаар алырга, дугуржулгага ат салганының сөөлүндеги эрткен беш чылдарның дургузунда экономика болгаш культура тургузушкунуңуң делгем хемчүлеэн Тибетте чедип алынган, ылангыл ол хемчүлде Сычуан—Тибет, Цинхай—Тибет, Лхаса—Шигацзе, Шигацзе—Джангдзе аразының чазаглыг оруктарының түзүүн болгаш ниити узун дургу 4 муң километр ажыг еске-даа оруктарның түзүгларын доозкан сөөлүнде дыка күштелген. Тибет чоокку үеде Кытаттың иштики районнары-биле демир орук харылзаалыг болган турар.

Бөдөө ажыл-агыйны, мал ажылын, курстарыг үстывышты, түс черниң чурттакчыларының кылыгларының кол хевирлерин хөгжүдеринче улуг кичээнгейни Тибетте салып турар. Тараачыннарга дузалаарының улуг банкызының салгырлары хүүлуг төлевир чок азы чингелдениг чаалилерни 1386 муң юань акша түзүгүр кылдыр чурттакчыларга тывысканнар. Күрүне органнары 1700 муң юань ниити түң ортектиг бөдөө ажыл-агый чепсек-херекселдерни тараачыннарга тыпсып бергилээн. Бөдөө ажыл-агыйның мурнакчы методтары-биле тибеттерни таныштырар дээш Лхаса районунга гуржулга фермазын, машина-биле черни ажылдап кылырының көдөө ажыл-агый станциязын тургускан.

Тибетке үлетпүрүг хөгжүдеринге баштайгы чедишкиннер чедип алдынган. Анги үеде Шигацзеде теплоэлектростанцияны түзүп турар. Гидроэлектростанцияны база автоселтелге заводун Лхасага бо чылын тударын планнап көрген. Анги заводун болгаш металл кылыгларының заводун ана моон сонгаар-даа тударын база көрдүнүп турар.

Бадык кампалалын, чырыышкынның экижилерин, күрүне садыын кадрларын организастаарынга киржир кадрларны түс черниң чурттакчыларының иштинден белеткээр талазы-биле бо чылларның дургузунда улуг ажылды боттандырган. 1951 чылдан бээр бичe националлардың төп болгаш мурнуу-барыын институттарынче муң ажыг тибеттерни өөредип чорутkан. Тибет аныяктарның иштинден 1600 эмчилерни, ветеринарларны, агрономнарны болгаш еске-даа тускай эртемниглерни белеткээн.

Тибетке чоокта чаа-ла школалар чок турган. Ам ында 31 эге школалар бар. Лхасада, Шигацзеде болгаш Чамдоза баштайгы үш эмнелгелерни тургускан. 18 амбулаторияларны болгаш поликлиникаларны ажыктан. Чонга эмнелге дузалачызын көжер эмнелгениң отрядтары база көргүзүп турар.

Бо эрткен үениң дургузунда дыка хей санныг номнарны тибет дылынга кырында парлаан. «Тибетжибао» деп солун бир ай мурнунда Лхасада тибет болгаш кыдат дылдар кырында үнүп эгелээн.

Кытаттың Коммунистиг партизының болгаш БУР-нуң чазаанның политиказы тибет улустуң летхимчезин база идегелин удам-на улуг-биле ап турар деп Сюэ Синцунь чугаалаан.

(СЭТА).

АКШ оожум океанга водородтуг бомбаны чазылдырган

НЬЮ-ЙОРК. АКШ водородтуг бомбаның агаарга чазылдырышкынын Атолле Бикининге май 20-де бир-ле дугаар чорутkан деп америк телеграф агентилели дыннадып турар.

Бомбаны барык-ла 15 муң метр бедикке чораан «В—52» деп самолеттан октаан.

Водородтуг чепсекти шылгап турарынга японияда удурланыышкын

ПЕКИН. Японияның радиозунуң дынналгыларындан биллиниң турары болза, водородтуг бомбаның чазылдырышкынын Баттышкан Штаттарның Оожум океан районунга май 20-де чорутkан чоруу Японияның хей-ниитизиниң күүтүг удурланыышкыннарын болдурган.

Дыннадыларда чугаалаан турары болза, атомнуг болгаш водородтуг чепсекти хоруглаары дээш демиселдин Хиросима хоорайда чөвүлели ооң-биле холбаштыр удурланыышкынның телеграммазын АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрге чорутkан. Ук чөвүлел медеглел парлаан, ында чугаалап турары болза, Хиросиманың чурттакчылары тайбынга ынакшылыг бүгү кижи төрелгетен-биле кады атомнуг база водородтуг чепсекти хоруглаары дээш демиселдиң ооң-ла үеде лыка күштелгени. Тибет чоокку үеде Кытаттың иштики районнары-биле демир орук харылзаалыг болган турар.

Бөдөө ажыл-агыйны, мал ажылын, курстарыг үстывышты, түс черниң чурттакчыларының кылыгларының кол хевирлерин хөгжүдеринче улуг кичээнгейни Тибетте салып турар. Тараачыннарга дузалаарының улуг банкызының салгырлары хүүлуг төлевир чок азы чингелдениг чаалилерни 1386 муң юань акша түзүгүр кылдыр чурттакчыларга тывысканнар. Күрүне органнары 1700 муң юань ниити түң ортектиг бөдөө ажыл-агый чепсек-херекселдерни тараачыннарга тыпсып бергилээн. Бөдөө ажыл-агыйның мурнакчы методтары-биле тибеттерни таныштырар дээш Лхаса районунга гуржулга фермазын, машина-биле черни ажылдап кылырының көдөө ажыл-агый станциязын тургускан.

Тибетке үлетпүрүг хөгжүдеринге баштайгы чедишкиннер чедип алдынган. Анги үеде Шигацзеде теплоэлектростанцияны түзүп турар. Гидроэлектростанцияны база автоселтелге заводун Лхасага бо чылын тударын планнап көрген. Анги заводун болгаш металл кылыгларының заводун ана моон сонгаар-даа тударын база көрдүнүп турар.

Бадык кампалалын, чырыышкынның экижилерин, күрүне садыын кадрларын организастаарынга киржир кадрларны түс черниң чурттакчыларының иштинден белеткээр талазы-биле бо чылларның дургузунда улуг ажылды боттандырган. 1951 чылдан бээр бичe националлардың төп болгаш мурнуу-барыын институттарынче муң ажыг тибеттерни өөредип чорутkан. Тибет аныяктарның иштинден 1600 эмчилерни, ветеринарларны, агрономнарны болгаш еске-даа тускай эртемниглерни белеткээн.

Тибетке чоокта чаа-ла школалар чок турган. Ам ында 31 эге школалар бар. Лхасада, Шигацзеде болгаш Чамдоза баштайгы үш эмнелгелерни тургускан. 18 амбулаторияларны болгаш поликлиникаларны ажыктан. Чонга эмнелге дузалачызын көжер эмнелгениң отрядтары база көргүзүп турар.

Бо эрткен үениң дургузунда дыка хей санныг номнарны тибет дылынга кырында парлаан. «Тибетжибао» деп солун бир ай мурнунда Лхасада тибет болгаш кыдат дылдар кырында үнүп эгелээн.

Кытаттың Коммунистиг партизының болгаш БУР-нуң чазаанның политиказы тибет улустуң летхимчезин база идегелин удам-на улуг-биле ап турар деп Сюэ Синцунь чугаалаан.

(СЭТА).

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛҒАНЧИК.

ПОЛИОМИЭЛИТ

Бичии уругларның оорга чүү мунчураар азы полиомиэлит деп аарыы — бирустар деп бичии микробтарның тывылдырары кончуг халдавырлыг аарыг болур. Бирустар кижиниң аскын дамчыштыр чем хайылдырар органнарже киргеш, ооң соонда бүгү организмче тараар. Аарыг кижи чөдүрүп азы азырып турда, ооң чараазының чаштанчыларын дамчыштыр ол аарыг база халдап болур. Аарыг кижи-биле ошкажып, азы ооң бажың иштининг керекселдерин кады ажыглаанындан, а ол ышкаш иштики хеп болгаш орун ак чоорганнары база сээктер дамчыштыр халдап болур.

Ук аарыг куду олуртурунган азы тырыктаашкындан эгелеп болуп болгаш температура 38—39 градус чеде бээр. Чем чинир хөөн чидер, кустурар, тыртар, сырынгы, чөдүл, бронхит тыштып келир. Бичии уруглар суларгай, удуучал апаар, а чамдыкта харын хөлээр. Олар бажың, холдарым болгаш буттарым, чушкуум, оорган аарып тур дей бээрлер. Аажок дер база үнер. Чамдыкта халыылаар үе кончуг үр авес, билиртпейн эрте берип болур. Бичии уруг мунчурай бээр, ооң түннелинде нерв системазы бакшыраар (оорга чүүнүң нерв клеткалары үрелир). Буттарга болганчок халдаар.

Полиомиэлитти болдурбазының эң чугула чүүлү болза бажыңга ары-шеверни сагыыры болур. Ылангыя албанналар черлерни болгаш ниити ажыглалдың черлерин арыг тургузары болур. Уруглар хүн дургузунда, ылангыя чем-ненирининг мурнунда холдарын үргүлчү чуггап турарын сагыыр херек.

Хайындырбаан сүт азы сүүнү уруглага ижиртип болбас; кат-чимистерни азы ногаларны уруглага бээринің мурнунда изиг суг-биле чуур; белен чемнерни болгаш хлебти сээктерден камгалаар; хөй кижилер хайнып турар черлерже уруглариның бараын болдурбас херек.

Бир эвес өг-бүледе полиомиэлиттен аараан деп сезиичиг кижи бар болза, ону дораан тускай өрөөлге чыттырар болгаш көжегелээр азы ак чоорганнарбиле тускай өрөэл кылгаш, өске кижилерден аарыг кижини ангылаар. Аарыг кижиге тускай аяк-саваны, тускай аржыылды, дүмүк аржыылын бээр болгаш албаннаарынга тускай саваны белеткээр.

Аарыг кижини чүгле чангыс кижи ажаар болза экен. Аарыг кижини ажаапхайгаарзанының соонда холдарны саваннап чууру эргежок чугула. Полиомиэлиттен аараан кижиже бичии уруглары чагдатпас. Аарыг кижи-биле кады турар уруглары 20 хонук хуусаада карантинге тургузар.

ПОЛИСМИЭЛИТ—халдавырлыг аарыг, ынчангаш халдавырлыг мунчураар (полиомиэлит) аарыгдан аараан кижини эмнелгеге чыттырар ужурлуг.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бамыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кулунчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи аныдыраа, пропаганда үлетпүр болгаш транспорт, көдөө ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, культура болгаш аныдыраа, чагаа кылдыстериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00339.

Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮТҮ, ЧУРТТАРЫҢ ПРОЛЕТАРИАЧЕЛЕРИ, КАТТЫШЫҢАРЫ!

1932 чылдаң радиоэлетингеп

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956 МАЙ 27 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 107 (3560)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Индонези республиканың парламентизиниң Даргазы дээрги Сартонону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң хүлээп алганы (1 арын).

Индонези республиканың парламентизиниң Даргазы дээрги Сартонону Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң хүлээп алганы (1 арын).

Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги К. Пинону Н. А. Булганиннын, Н. С. Хрущевтуң болгаш В. М. Молотовтуң хүлээп алганы (1 арын).

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга 22 чурттарның физиктериниң ужурашканы (1 арын).

Партиялың болгаш чазактың кыйгырыы-биле (1 арын).

Тыва автономнуг область хөй угуглар-лыг нелерни «Ленин алдары» орденнер болгаш «Ленин медалы» медальдар-биле шаннаар дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чарлыы (2 арын).

А. Соболева.— Хойларның часты кыргызаазын бедик шынарлыг чорудар (2 арын).

ХООРАЙМЫСТЫ ЧАРАШ ЧААГАЙ БОЛДУРААЛ! (3 арын).

Совет-француз чугаалажымышкыннарының түнелдериниң дугайында улус демократизиниң чурттарының парламентиниң бижии турары (4 арын).

Хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыдарын—үргүлчүнүң кичээнгейинче

Бистиң областың хоорайлары болгаш суурлары чыл келген түлүм-на чаагайжыдыр туттунуп, чурттанганың, культурамыдралың болгаш бүдүрүлгенин түлүглары калбарып, хоорайларда, суурларда чаа-чаа кудумчулар, кварталдар немежип турар. Оларны чаагайжыдыр кылып, ында янзы-бүрү үнүштерни олуртуп турар. Бо бүгү хемчегларде совет кижилерниң чаагай амыдырал-чуртталгазының дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың могаг чок сагыш салышкынны илереткинин турар.

Алдыгы беш чылдың дургузунда бистиң областың хоорайлары болгаш суурлары танытынмас кыдыр сайзыраар. Чурттага болгаш бүдүргө түлүглары улам калбарар, культура-амыдралдың чаа-чаа албан черлери түттунар болгаш коммунал электростанцияларның күчүзү үш ажыг катап өзер.

Чаагайжыдыганы әлээн чорудуп турар Кызыл хоорайда безин чурттакчы чоннуң хүн-бүрү өзүп турар негелдези хандыртынмайн турарын демдеглээр керек. Бодап кылган тодаргай план чогундан әгелээн ажылды төнчүзүнге чедир кыбас чоруктар бар. Хоорайның үстүү талазында Улуг-Хем адырынга быжыг чаа кылыр дугайында чугаа Кызыл хооркүскомга каш чыл үргүлчүлеп келген иженинде, ол ам-даа чедир кылдынмаан. Хооркүскомнуң бо чылдың эгезинде шинтиприн ёзугаар ол чалы № 1 АТБ-ка, Тыва тулуг ... гизи, областың харылзаа әгелели, даг экспедициязы болгаш өске-даа организациялар кылыр ужурлуг.

Бо бүгү айтырыглар талазы-биле хоорай Совединиң сессияларына болгаш күскомнуң хуралдарына дыка хөй шинтиприлер хүлээп алдынган. Шинтиприлерниң күүседеди дээш контрольду багай тургускаңнындан кызза чогуур ажылдар күүсетинмейн турар. Хоорайның бо чылгы чаагайжыдыгазының талазы-биле хоорай Совединиң IX сессиязының шинтири багай күүсетинип турар. Часкы яыш тарылгазының планы күүсетинмээн, Кочетов болгаш Комсомольская кудумчуларын асфальтылаары ам-даа әгелевээн. Хоорайның коммунал киндизинин чаагайжыдыга конторазының оперативтиг эвес ажылдан, кудумчуларның болгаш кварталдарның чаагайжыдыгазын ёзулуг организоставайн турар.

Шагаан-Арыг хооркүүском чаагайжыдыганы кончуг багай чорудуп турар. Троллейбус маршрутун Кызыл—Шагаан-Арыг аразынга тургускаары дугайында Тыва автономнуг областың Совединиң Президиумунуң Чарлыы 1955 чылдың июнь айында гаранттаан. Ынчалза-даа ол чарлыг ам-даа күүсетинмейн турар. Ол-ла дээш Шагаан-Арыг хоорайга троллейбус маршрутун тургускаар ажылды ам-даа эрткен чок. Ынчангаш Шагаан-Арыг хоорайга чаагайжыдыр ажылды ам-даа эрткен чок.

Областың колхозчу суурлары чыл-чыда калбарып, колхозчулар культурлуг бажыннарже көжүп кирип турарлар. Ындыг болза-даа колхозчу суурларның чаагайжыдылгазынче көдээ Советтер, колхозтар баштаар черлери кичээнгей салбайн турар. Колхозчуларның бажыннарының хөй кезиниң крышазы, кладовказы, херимн чок, чанынга ыяш тарывайн, кодан чанының участокторун ажыглавайн турар. Кызыл районуң «Баян-Хем», «Совет Тыва», Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын», Бай-Тайга районнуң «Дээ-Терек», Өвүр районуң «Кызыл тук» болгаш өске-даа районнарның хөй-хөй колхозтары чурттага бажыннарын чедир кылбайн колхозчуларга хүлээдип берип турар.

Бо бүгү фактылар болза, чаагайжыдыга дугайында, кижилерниң амыдрал-чурттага байдалын экижидер дугайында чер-черниң дыка хөй совет болгаш партия органнары кичээнгейниң төвүнге албайн турарын херечилеп турар. Мында кол четпестер болза совет болгаш партия организацияларының удуртукчуларының активке, ажылчы чоннарның болгаш хөй-ниитиниң инициативазынга даянмайн турарында. Чурттакчы чоннуң идепкейлиг киржилгези-биле эрткен чылын Чадаана хоорайга чаагайжыдыга талазы-биле элээн ажылдар чорутунган. Кудумчуларга дыка хөй ыяштарны тараап кажаалаан, бо чылын Сталин аттыг кудумчуның чаагайжыдыгазын чорудуп турар.

Чурттакчы чоннуң болгаш хөй-ниитиниң киржилгези чокка хоорай, суурнуң чаагайжыдылгазының планы чедиишкинниг күүсетинмес. Облпотребсоюзтуң, совпартшколаның, НХМ-ниң область әргелелиниң, Бүрбанкының область конторазының коллективтери хоорайның чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржип турар болгаш 1956 чылда чорудар ажылының тодаргай планын кылып алган. ВЛКСМ-ниң Кызыл хоорай комитединиң удуртулгазы-биле хоорайның комсомолчулары Комсомольская кудумчуның чаагайжыдыгазын әгелээн. Шак мындыг көдүлүүшкүнүг чоруктарны чер-черниң совет болгаш партия органнары боттарының кичээнгейинге ап, бүгү тала-биле деткинр ужурлуг.

Район, хоорай болгаш көдээ Советтерниң сорулгазы болза, чаагайжыдыга ажылынче депутаттарны болгаш активтерни калбаа-биле киргиштирери болур болгаш коммунал ажыл-агыйының талазы-биле доктаамал комиссиялары бо чугула ажыче чонну мобилизастаар, Советтерниң күүсконнарынга дузалаар, бо талазы-биле айыттынган хемчегларниң күүселдезин контрольдаар, хөй-ниити чаагайжыдыга ажылынга идепкейлиг киргиштирер хемчегларни алыр хүлээглиг.

Ажылчы чоннарның кадык чурттагазынга, дыштанылгазынга база бир кол чүүл болза ногаанчыдынга болур. Областың хоорайларынга, суурларынга чыл-бүрү хөй ыяштарны, янзы-бүрү үнүштерни олуртуп турза-даа, суггарылганы багай чорудуп турарындан хөй кезии курган каар. Ногаанчыдылганы дүрген сайзыраар төлээде, оларны суггарарынче, ажаан камгалаарынче чер-черниң совет болгаш партия организациялары, ажыл-агый болгаш албан организация черлери колхозтар, совхозтар, МТС-тер улуг кичээнгей салган турар ужурлуг.

Совет кижилерниң үргүлчү өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг негелдезин ханыпрары кол болгаш чугула соруглга. Совет кижилерниң ол негелдезин ханзырып турарын партия организациялары контрольдаар ужурлуг.

Чурттакчы чоннуг черлериниң чаагайжыдылгазы — күүсүнүң чугула херээ. Ынчангаш бүгү-ниитиниң кичээнгейи олче мөөнүетинген турар ужурлуг.

Чебоксарының гидроэлектростанциязы тургустунар черде

ЧЕБОКСАРЫ. Чебоксарыдан 30 километр кудуллур, Волганың әлезинниг ортулукларының эриктерин чүгдүлүүп турар черинге, алдыгы беш чылда Волга сазарыының бешки чадазы болур Чебоксары ГЭС-тиң тудуу әгелээр. Волганың «гидроэнергетикаэ экспедициязының начальнигинин оралакчызы Н. А. Кузин СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга ынча деп чугаалаан:

Чебоксары гидробелир талазы-биле инженер-геологтуг шинчилел ажылы ам экспедициянып кол соруглазы болуп турар, ынчангаш ооң сууру шинчилетинген черинп шуут чоогунда турар Марийский Посад (Чүваш АССР-де) деп хоорайжыгаштан кежер. Анза сентелге-механиктиг болгаш чер казаар дериглелдерниг баржалар кээп чорун турар.

Бо чылын экспедиция келир үедеги Чебоксары далайның эриктерининң турушпуунуң баш бурунгаар шинчилелин кылып, тудугжуларның болгаш энергетиктерниң суурларынга хереглээр чер иштининң суглариның курлавырларын тывар ужурлуг. Бо чылын экспедицияның әнне харыысалгалыг соруглазы болза, чер иштининң суглариң кылымал арга-бүле ханыладырының методиказын ажыдап кылыр дээш дүржүлга онгарын казары болур. Онгарның дүвү Бүйбышев далайның деннелиндеп 15 метр куду болур. Ында чер ажылдарының хенчээли 200 мун кубометрден хөй болур.

(СЭТА).

Индонези Республиканың парламентизиниң Даргазы дээрги Сартонону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошиловтуң хүлээп алганы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов Индонези Республиканың парламентизиниң даргазы дээрги Сартонону май 24-те хүлээп алган. Дээрги Сартонону үдеп чорааннар: дээрги Зайнал Абидин Ахмад — парламентиниң даргазының үшкү оралакчызы (Машуми партиязындан), дээрги Абу Бакар Алви Ахсин — Нахдатул Уламның парламент фракциязының даргазы, дээрги Шахбудин Латиф — Индонезияның мусульман эвилелиниң парламент фракциязының даргазы, Индонезияның ССРЭ-де херектеринге түр бүзүретирген дээрги Дарманто.

К. Е. Ворошиловтуң болгаш индонези парламентиниң кежигүннериниң аразынга бир шак хире үргүлчүлединг, найыралдыг болгаш албадаашкын чок беседа болган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Протокол начальнигы Г. И. Фомин ук хүлээп алышкынга олурушкан.

Индонези Республиканың парламентизиниң Даргазы дээрги Сартонону Н. А. Булганиннын болгаш Н. С. Хрущевтуң хүлээп алганы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш СЭКП ТК-ның Бирги Секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев Индонези Республиканың парламентизиниң Даргазы дээрги Сартонону май 23-те хүлээп алганнар.

Дээрги Сартонону үдеп чорааннар: Зайнал Абидин Ахмед—парламент даргазының үшкү оралакчызы (Машуми партиязындан), Абу Бакар Алви Ахсин — Нахдатул Уламның парламент фракциязының даргазы, Шахбудин Латиф Индонезияның мусульман эвилелиниң парламент фракциязының даргазы, а ол ышкаш Индонези Республиканың ССРЭ-де Херектеринге түр бүзүретирген дээрги Р. М. Дарманто.

Н. А. Булганиннын, Н. С. Хрущевтуң болгаш дээрги Сартононуң аразынга чүректин ханызындан найыралдыг беседа болган.

(СЭТА).

Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги К. Пинону Н. А. Булганиннын, Н. С. Хрущевтуң болгаш В. М. Молотовтуң хүлээп алганы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов Францияның Даштыкы Херектер Министри дээрги К. Пинону ооң чурттунче ээп чаныштарынга холбаштыр май 24-те хүлээп алган.

Францияның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи дээрги М. Дежан дээрги Пинону үдеп чораан.

ССРЭ-ниң Францияда Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи С. А. Виноградов ол хүлээп алышкынга олурушкан.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынга 22 чурттарның физиктериниң ужурашканы

ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязынга физика болгаш бедик энергияларның кезекчигештериниң талазы-биле конференциязының доозулганын таварыштыр майның 23-те конференцияның даштыкы киржикчилери-биле совет төлээлер болгаш Академияның удуртукчуларының ужуражылгазы болган. 22 чурттардан чыглып келген алдчы эртемденнерге ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының президентизи А. Н. Несмеянов биле ССРЭ-ниң Эртемнер Академиязының президиумунуң кол эртемден секретары А. В. Топчиев олар байыр чедирген.

Академияның улуг залынга найыралдыг чугаа-соот эгелээн. Анза совет академиктер болгаш Англияның, Францияның, АБШ-тың, Кытат Улус Республиканың, Чехословакияның, Югославияның, Норвегияның, Индияның, Египеттиң база өске-даа чурттарның профессорлары, физиктер—киришкеннер.

— Ядролуг физика талазы-биле совет эртемденнерниң ажыдарын кончуг сонуурган көрдүм. Совет өнүктерниң теоретиктиг шинчилелдери-биле-даа, дүржүлга кыдыг турган ажыдары-биле-даа таныжары менээ кончуг ажыктыг болду. Конференцияның киржикчилерни ССРЭ-де түлүг дооступ турар кончуг улуг дүргедедикчилер-биле таныштырганы онза сонуурганчыг болду. Ол болза, мен бодап көөрүмге, делегейде ындыг хевириниң энне улуг машиназы бооп турар-дыр. Төрээн чуртумче чанып чорүп тура совет чурттуң, ооң эртемденнериниң үүдүлээчелиниң дугайында мен чыыг чаагай бодал-сеткилдиг чедер болгаш ам дыка хөй чурттарның физиктериниң аразында харылзаа-холбаа улам сырый база идепкейлиг апаар дээримге бүзүредиг мен — деп, профессор Морис Жан чугаалаан.

Индияның сураглыг физигы профессор М. Г. К. Менон (Бомбейден келген) ынча деп чугаалаан:

— Улуг энергияларның кезекчигештерин ап болур аргаларын берип турар улуг эвес хемчээлдерлиг дүргедедикчилер тур гузар дугайында совет эртемденнерниң идеялары онза сонуургадып турар-дыр. Биче хемчээлдиг машиналар тургузары улуг үнелиг бооп турар бистиң чурттувуска ол идея онза чугула бооп турар.

Конференцияның ажылынга бедик үнеледи профессорлар Ван Гай-чан (Кытат), Дж. Штейнбергер (АБШ) болгаш конференцияның өске-даа киржикчилери бергилээн.

АБШ-тан келген эртемденнерниң хөй болуу боттарының медеглелин парлап үндүрери-биле парлалга черлериниге бергенер. Ында мынчаар чугаалап турзр:

— Бедик энергиялар кезекчигештерининң физиказының талазы-биле Москва конференциязынга чорааш Американың төлээлери физика эртемниң ол кончуг чугула адырынга совет чеминшкиннер-биле болгаш келир үеде планнары-биле танышып болур тергиин арганы берген бо чорукка кончуг өөрүп турар-дыр. Бистер дыка хөй илеткелерни дыннадывыс, дыка хөй санал-оналарны солчуушкунавырынга киргиштивис база Москва чоогунуң хөй-хөй физика лабораторияларынга киргип чордувус. Физиканың бедик энергияларының талазы-биле совет эртемденнерниң улуг чеминшкиннери бистиң дыка өөрүү: доозулган болгаш тургузарын чорудуп турар улуг-улуг дүргедедикчилер, дүржүлга чепсегелдерниң шынары, дүржүлга чорудар физиктер-биле инженерлерниң сырый кады ажылдажыгазы. Совет Эвилелинде дүржүлга чорудар-даа, теоретиктиг-даа физиканың бедик деңнели бистиң өөрүү.

Бистиң Москвага кончуг эки хүлээп алгы, янчангаш совет физиктер-биле хүүда харылзааларывыстың дугайында дыка хөй чаагай сактышкынналыг бооп Баттышкан Штаттарга чана бээр-дир бис. Бистиң Совет Эвилелинге чорун чорааныывыс болгаш эрткен айда бедик энергияның ядролуг физика талазы-биле Рочестерге конференцияже совет үш физиктерниң (Векслерниң, Марковтуң база Силинниң) Баттышкан Штаттарже чорун чорааны, оларның дыка хөй америк лабораторияларга барып кирип чорааны бистиң шупувустуң ынанышпыг быжыг бүзүреп турарывыс эртемнин бүгү делегей харылзашкак болуруп катап тургузар херекке дыка улуг салыышкын бээр деп бүзүредиг бис деп медеглелде чугаалап турар.

(СЭТА).

Партияның болгаш чазактың кыйгырыы-биле

Чурттуң байлактары көвүдеп турзун

Эрес-дидим, күштүг, бергелерден кортпас аныяк оолдар болгаш кыстар чурттуң чөөн талакы районнарының түлүгларынче базырынга боттарының белениниң дугайын медеглеп турарлар.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыынга холбаштыр май 21-де Москваның Дзержинский аттыг «Трехгорная мануфактура» комбинадынга митинг болган. Аргыла фабриказының ажылдакчызы комсомолчу Нина Щербакова индирге үнгеш, ынча деп чугаалаан:

— Партия биле чазак совет аныяктарга Кыйгырыгны каш-даа удаа үндүрүп келген болгаш аныяктардан кезээде-ле чүүлдүгүнген харыыны ап турар. Ыракы Чөөн-чүктүң тудуунче мени чорударын дилээн билдиришкиннимни өскелербиле кады киирген мен. Боммунизм тудушкунунуң херээнге бодумнуң салышкынымны киирерин күзээр-дир мен.

Ооң дараазында аргыкчы Валентина Бовшина сөс алган:

— Ийи чылдың мурнунда партияның Кыйгырыы-биле бистиң муң-муң эштеривис кур черлерни шинээдип алырынче чорупканнар. Ынчалза-даа бодумнуң эштеримге адаарган турган мен. Ынчалза-даа олар-биле кады чорун шыпаваан мен, чүге дизе, харым он алды безин четпээн турган. Ам, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак аныяктарга чаа Кыйгырыгны үндүргенде, алдыгы беш чылдың улуг тудугларынче өөрүшкү-биле чоруур мен. Бистиң аныяк холдарывыс-биле Төрээн чуртувустуң байлактары көвүдеп турзуп, Сибирьнин, Сонгу чүктүң, Казахстанның болгаш Донбасстың карак четпес делгем девискээрлери чечектелинип.

Комсомол комитединге аныяк патриотчуларны чөөн талакы районнарның түлүгларынче оларны чорударын дилээн чээрби ажыг билдиришкиннери кирген.

(СЭТА).

Чаңгыс эп-сеткилдиг үнелээшкин

КИЕВ. Бүгү комсомолчуларга болгаш аныяктарга СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кыйгырыы Украинаның найыралыының аныяк оолдар, кыстарының аразынга боттуг амыдыралчы үнелээшкинни тыпкан.

Киевтиң «Большевик» деп машина тудар заводунуң коллективиниң митингизи дүштеки чем үезинде болган. Инструменталдыг цех чүс-чүс ажылчыннар-биле дола берген.

Бир дугаарында модельщик комсомолчу Николай Бойченко сөс алган. Эзлчег онлаадазын 200 хуудан әвээш эвес кыдыр ол күүседип турар.

— Партияның кыйгырыы-биле комсомол ажылдың эң-не харыысалгалыг участоктарынче кезээде-ле дидим болгаш эрсшудургузу-биле чорун, Төрээн чуртунуң мурнунга бодунуң хүлээлгезин алдарлыыбиле күүседип келген.

— Аныяк совет хамаатыларының холдары-биле Амурда-Комсомольск хоорай тургустунган. Комсомолчулар болгаш аныяктар Уралда, Кузбасста улуг-улуг индустрияларны тудуп тургускулаан, амгы үеде күр черлерни чеминшкиннинг шинээдип ап турарлар. Чаа-чаа заводтарны, электростанцияларны, хөмүр даш шахталарын тудуп тургузарынга киржиринче партия болгаш чазак бисти кыйгырып турар-дыр. Мен Донбасска ажылдаарын быжыы-биле шинтиприлээш, ол дугайында билдиришкинни комсомолдуң завод комитединге киирген мен деп Бойченко чугаалаан.

Бүр черлерни шинээдип алырынче боттарының эки-эки төлээлекчилерин мурнунда-ла чорудупкан заводтуң аныяктары бо-даа удаала чаа тудугларже баштай-ла баарларның аразынга киргелер деп машина тудукчулары чангыс үн-биле медеглээннер.

Аныяктарга партияның болгаш чазактың үндүрген кыйгырыынга холбаштырган митингилер Горький аттыг станок тудар заводка, Роза Люксембург аттыг трикотаж фабриказынга болгаш хоорайның өске-даа бүдүрүлгелериниге база болгулаан.

(СЭТА).

Күш-ажылчы кыйгырыг хүлээп алдынган

Бистиң Төрээн чуртувустуң оолдары болгаш кыстары Чөөн, Сонгу чүктериниң база Донбасстың тудугларынга күш-ажылчы маадырлыг чоруктар-биле партияның болгаш чазактың кыйгырыынга харыылаарынга белеңнер. «Боттарывыстың хөөчүн эштеривистен — Амурда: Комсомольскиниң тургузукчуларындан, күр черлерниң шинээдип алыкчыларындан бо күш-ажылчы эстафетаны хүлээп ап турарывыска чоргаарланып турар бис» деп олар медеглеп турарлар. Ол кыйгырыгны совет аныяктар алдарлыыбиле эдилеп, тулар дээрзин бүзүредиг болгаш Комсомол комитетторинге кээп турар хөй санныг билдиришкиннер, хөй кижи киржикчилиг митингилерге чалбыышты сестер ол дугайын хереченл турар.

«Амгы үеде мээң ажыллаар черим тудугларда. Донбассче чорупту» — деп Львовтуң автобус заводунуң слесары Зиновый Сыч митингиге чугаалаан. Ону дыка хөй аныяк ажылчыннар деткээннер.

Боттарының бодалдарын патриоттар түс-түс-даа илергейлеп турарлар. Ынчалзажок, Чөөн чүкче баар баштайгы эшелон-биле ынаар чоруур деп чангыс күзел оларның шуптузун каттыштырып турар. Таганрогтуң комбайн заводунуң электриги Анатолий Матвеенко, демир бетон кылыгларының Первоуральск заводунуң болук кыстары, Краснодарның стаңок тудугунуң заводунуң токары Николай Черепенин, Москваның пиано заводунуң хевилекчизи Черкасов, Баунастан келген запас офицер комсомолчу Пятрас Букинас, Молотов хоорайның ортумак школазының доозукчузу Медведев, Ленинабадтың торгу кылыр комбинадының комсомолчулары, Татар АССР-нин Зеленодольскиден келген чазаныкчы Александр Кочеламов болгаш өскелер-даа ол дугайында боттарының билдиришкиннеринде бижээннер.

Улус чурттап көрбээн черлерже ол аныяк патриоттар чорун турар. Баштайгы үеде олар түр үениң бергелээшкиннеринге таваржыр болбайнаан. Ынчалзада, ол чоруктан аныяктар кортпайн турар. Чаа черлерге ажылды дүрген шинээдип алыр дээш чаа тудугларже болук-болүү-биле базарын эки-турачылар шинтиприлээннер. Сталиногорскиниң даг үлетпүр школазының өөреникчилери 15 комсомолчулар Братск ГЭС-че чорупканнар. Минералдыг суглардың № 4 демир орук школазында он классчы 50 өөреникчилер бүгү класы-биле чаа тудугларже баар деп күзелди илергейлээннер. № 13 ортумак школаның болук доозукчуларындан ындыг янзыыг билдиришкин комсомолдуң Бугуруслан хооркомунда кирген.

Черкасс областың 250 оолдар болгаш кыстары Донбасста шахталарның тудугларынче чорупкан.

(СЭТА).

Сибирьниң болгаш Соңгу чүктүң калбак-делгем черлеринче

ЯРОСЛАВЛЬ. Сибирьниң болгаш Соңгу чүктүң заводтарының, шахталарының, демир оруктарының тудугларынче баар деп партияның болгаш чазактың Кыйгырыын Ярославль областың чүс-чүс оолдары болгаш кыстары изии-биле байырлап хүлээп алганнар. Чүгле Ярославль болгаш Щербаков хоорайларның комсомолчуларындан 300 ажыг билдиришкиннер комсомол комитеттеринде кирген.

Алдыгы беш чылдың чаа тудугларынга ажылдаары-биле баар күзелин илергейлээн комсомолчуларының аразында агрегат цехинде слесарь Н. Самарин болгаш станоктар адыкчызы Т. Самарина (чангыс огбуле) экскаваторжу В. Марунько, ажылчын А. Виноградов болгаш ооң-даа өскелер бар. Чаа тудугларга ажылдаарынга эргежок чугула түскай эртемнер оларның шуптузунда бар. Төрээн чурт кайнаар кыйгырар болдур ынзаар баарынга белениниң дугайын ол аныяк патриоттар бир үн-биле медеглээннер.

(СЭТА).

Партия эге организациязының ажылын бедик деңнелче

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң партия организациязының ажылы чаа сорулгаларның негелделерин ыракта-ла чедир хандырбайн турар.

Парторганизация бодунуң ниити хуралдарынга колхоз бүдүрүлгезиниң кол айтырыгларын тургузуп чугаалашпайн келген. Ылаңгыя сүт бүдүрерин көвүдедириниң, хойдан дүк кыргылдазын өстүрериниң, колхоз тудуун сайзырадырының болгаш тараа культураларының дүжүдүн бедидериниң айтырыгларын коммунистерниң ниити хуралдарынга чугаалашпайн, колхоз бүдүрүлгезиниң экономиказынче ханылап кирбейн турар.

Партия хуралдарынга баш бурунгаар белеткелдерни эки чорутпайн турарының ужурунда, ооң кижизидикчи ролю бедивээн. Аңаа шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел дыка кызыы чоруп келген. Чамдык коммунистер партия хуралдарынга олурушпайн турар. Чижээ, отчёт-соңгулдалыг хурал болгандан бээр Бежендей 6, Өшкү-Саар 4, Сандакпан, Мыйыс олар 3—3 удаа партия хуралдарынга келбээннер.

Бодунуң үндүрген шиитпирлериниң күүселдези дээш организакчы ажыл ол эге организацияда дендии четпес тургустунган. Коммунист бүрүзүнде партийжи даалгалар бар деп санап турза-даа, а ооң күүселдезин контрольдавайн келген. Ол дугайын партия хуралынга чугаалажырын-даа сонуургаваан.

Эге организацияда партия дадывырын төлээриниң чуруму сагытынмайн турар. Коммунистерден Билдиңмаа 7, Шаравин, Долумажап, Лопсан олар 3—3 айлар дургузунда дадывыр хавыртпааны илерээн. Шак ындыг чурум чок коммунистерниң дугайын партия хуралдарынга чугаалажыр ужурлуг. Ынчаарга парторганизация секретары Сыгыртаа ол четпестер-биле анаа-ла эптежип турары канчап-даа таарышпас.

Партия организациязы колхозтуң баштаар черниниң ажылын контрольдаар эргезин багай күүседип, хөй-ниитиниң массалыг организацияларын эки удуртпайн келген. Колхозта 120 хире комсомолчуларлыг комсомол организациязы бар. Ооң ажылынга партийжи удуртулганың кошкаандан, аныяктар ортузунда коммунистиг кижизидилге экиживейн турар. Сөөлгү үеде комсомол организациязы барык-ла ажылдавастаан. Ооң секретары Чамзырай фермаларда, бригадаларда комсомолчулар болгаш аныяктар ортузунга барбайн турар. Партия организациязы чеди ай иштинде колхоз даргазының-даа, фермалар эргелекчилериниң болгаш бригадирлериниң-даа кайы-бир ажыл талазы-биле илеткелдерин партия хуралынга чугаалажып көөрүн сонуургаваан.

Колхозчулар ортузунда масса-политиктиг ажыл база-ла экиживээн. Колхозчулар ортузунга СЭКП-ниң XX съездизиниң материалдарын таныштырар ажыл четче чорутунмаан. Колхозчу актив безин ол материалдарны өөренирин дооспаан.

Парторганизация секретары Сыгыртаа агитколлективтиң ажылын багай удурткан. Ында 26 агитаторлар бар. Агитколлектив план чокка ажылдап келген. Март айдан бээр агитаторларның семинары-даа, чөвүлел хуралы-даа болуп көрбээн. Колхоз бүдүрүлгезиниң тус-тус участокта-рында агитаторлар канчаар ажылдап турарын хынавайн турар. Агитаторларның херек кырында ажылы көзүлбейн турар. Чамдык черлерде чурттакчылар оларга быжыглатынган агитаторларны билбес болуп турар. Колхоз суурунда тудугжулар ортузунга сөөлгү айлар иштинде лекция номчулгалары-даа, беседелар-даа болуп көрбээн.

Парторганизация секретары Сыгыртаа чер-черде колхозчуларның канчаар чурттап, ажылдап турарын барып сонуургап көрбейн турар. Чижээ, колхоз төвүнден 20 хире километр черде турар Кара-Сугда малчыннарга бо чылын ол барбаан. Ол черде ажыл дыка четпес чоруп турар. Ында бызаалар өлүп турар. Ферманын иштики арыг-шевери экиживээн. Малчыннар ортузунда ажылдап турар агитатор чок.

Колхозта почта тарадылгазы багай тургустунган. Солуннар чагыкчыларга дыка озалдап барып турар. Ылаңгыя Үстүү-Шынаада болгаш Ортаа-Шынаада малчыннарга почта чогуур үезинде четпейн турар.

Социалистиг чарышты удуртуру—партия организациязының эн-не чугула хүлээлгези болур. Ол ажылды парторганизация дендии эренгей удуртуп, фермалар болгаш бригадалар, тус-тус колхозчулар аразында чарыштын түннелдерин үндүрбейн келген.

Колхоз бүдүрүлгезинге шак ындыг эренгей удуртулганын түннели чүнү көргүскенил? Колхоз эрткен чылын тудуг планын ыракта-ла чедир күүсетпээн. Тудуг ыяжының белеткели бо чылын базала четпес чорутунган. Май 1-ге чедир тайгада белеткетинген 3975 кубометр ыяштың чүгле 1800 кубометри тудуг шөлүнче сөөртүнген. Бо чылын тутса чогуур 70 чуртталга бажыңнарындан чүгле 5-жи туттунган. Өске тудугларже ам-даа эгелеп кирбээн.

Тудуг бригадазында күш-ажылдың сагылга-чуруму экиживээн. Бригадага доктаамал ажылдаза чогуур 130 кижиден чүгле 60 хире-ле кижи ажылдап турар.

Мал ажылында байдал база-ла экиживейн турар. Май 1-ге чедир 100 ажыг баш бызаалар өлген. Инектерден сүт саалдазының хемчээли өспейн турар. Колхоз бо ажыл-агый чылының эгезинден бээр апрельге чедир инек бүрүзүнден чүгле 88 литр сүт саап алган.

Партия организациязы колхозчуларның материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырарынче чогуур сагыш салбаан. Колхоз төвүнде магазин (эргелекчизи Чайбар-оол) четпес ажылдап, үргүлчү хааглыг туруп турар. Колхозтуң девискээринче үнүүшкүннүг садыг организаставайн келген. Көдээ клуб сөөлгү үеде шуут ажылдавастай берген.

Ол парторганизация СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга шак ынчаар четпес боттандырып турда, СЭКП-ниң Тес-Хем райкому чүнү көрүп турарыл? Колхозтарның партия организацияларының ажылынга эренгей удуртулганың түннели шак ындыг четпестерни болдуруп турарын ол райкомнуң бюрозу, ооң секретарьлары билзе чогуур.

З. САГААЧИ,

«Шынның» бодунуң корреспондентизи.

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары" орденнер болгаш „Иениң медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1944 чылдың август 18-теги Чарлыын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң мурнундан шаңнаары болза:

Тос уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Дандаа** Янчан Канчыыровна—Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң колхозчузу.

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Куңга** Дечинбал Сумуовна—Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
2. **Моңгуш** Чолдак Балчыйовна — Чадаана хоорайда өг-бүле ээзи.
3. **Нама** Түлүш Родаевна — Чаа-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.

ЧЕДИ УРУГЛАРНЫ ТӨРЭЭН БОЛГАШ КИЖИЗИТКЕН ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Кокпалыг** Тюлюш Доспановна—Туран хоорайда өг-бүле ээзи.
2. **Сарагай** Серзинмаа Кыргысовна — Эрзин районнуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчузу.
3. **Седип** Хандыва Чалбак-ооловна — Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл суурда өг-бүле ээзи.
4. **Феоктистова** Ульяна Прокопьевна — Бии-Хем районнуң Алдыы Өөк көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Анай-кыс** Түлүш Кара-ооловна — Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.
2. **Бакина** Александра Павловна — Кызыл хоорайның тууйбу заводунуң ажылчыны.
3. **Бурумаа** Зоя Мелдеровна — Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл суурда өг-бүле ээзи.
4. **Доңгак** Мачыймаа Чанчыповна — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
5. **Моңгуш** Байырты Сувановна—Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
6. **Натпит** Доңгак Даваа — Улуг-Хем районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.
7. **Ондар** Доолан Дембиреловна — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.
8. **Ооржак** Кажытпаа Лопсановна — Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
9. **Сат** Кечил-оол Шактаровна — Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
10. **Сат** Часкал Каанмаевна — Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

БЕШ УРУГЛАРНЫ ТӨРЭЭН БОЛГАШ КИЖИЗИТКЕН ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Бавуу** Дарыймаа Шараповна—Улуг-Хем районнуң «СЭКП-ниң XIX съездизи» колхозунуң колхозчузу.
2. **Бичиней** Тюлюш Нава — Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг көдээ Совединде өг-бүле ээзи.
3. **Горбатина** Вера Викторовна — Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп көдээ Совединде өг-бүле ээзи.
4. **Доможакова** Таисья Борисовна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.
5. **Зуборева** Евдокия Николаевна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.
6. **Кудер-оол** Белек Саган-ооловна — Улуг-Хем районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
7. **Кыргыс** Чолдак-оол Агбаановна — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
8. **Кыргыс** Шивитпаа Ойдуповна — Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.
9. **Моңгуш** Агбаан-Дарый Кенденовна—Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
10. **Моңгуш** Норбу Санчайовна — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
11. **Садовская** Анна Калистратовна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.
12. **Сайгутина** Мария Герасимовна — Туран хоорайда өг-бүле ээзи.
13. **Спрягайло** Надежда Петровна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.
14. **Фролова** Бронислава Моисеевна — Кызыл хоорайда өг-бүле ээзи.
15. **Хорбаа** Санаа — Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң колхозчузу.
16. **Цуканова** Ольга Антоновна — Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп көдээ Совединде өг-бүле ээзи.
17. **Чыспың** Сат Борбак-Кулчаевна — Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл көдээ Совединде өг-бүле ээзи.
18. **Шаронина** Мария Федоровна — Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң колхозчузу.
19. **Шожут** Талчунмаа Чамзыжик — Улуг-Хем районнуң Шагаан-Арыг көдээ Совединде өг-бүле ээзи.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. ЗИМИН.

Москва, 1956 чылдың май 10.

Хой кыргылдазы эгелээн

Кызыл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары бо чылын хой дүгүн чидириг чокка ажаан алыр деп сорулга салгаш, 12 кижини доктаамал хой кыргылдазынга быжыглаан. Оларның иштинде эш Шаңнаа хүнде 30 кг дүктү кыргып, 3 күш-хүнүн, а эштер Океек, Деңзенмаа 22—23 кг дүктү кыргып, хүнде 2 күш-хүнүн ажылдап ап турарлар.

Хой кадарчызы эш Хирбе-Сарыгның кадарган хою чылдың-на хүр кыш ажар болгаш хөй дүк берип келген. Бир эвес эрткен чылын 2,2 кг дүк кыргып ап турган болза бо чылын хүр чыл ашкан ужурунда 2,3 кг дүктү кыргып алыр аргалыг болган.

С. ДУВАА.

Көдээ Советтиң ажылын улам экижидер

Чөөн-Хемчик районнуң Нйме көдээ Соведи бо чылдың бирги кварталында бодунуң организас-массалыг ажылын элээн күштелдирип чоруткан.

Советтиң сессиялары ай санында болуп турар. Бо чылдың баштайгы үш айларында күүскомнуң хуралдары дөрт катап болган. Ол хуралдарга мал кыштагладыышкынының, малдың чаш төлүнүн ажаалгазының, мал аарыы-биле демиселдиң, колхоз тудуунуң, часкы тарылгага белеткелдиң, улус өөредилгезиниң дугайында болгаш өске-даа айтырыгларны чугаалажып, ажылда четпестерни илередип, организакчы ажылдарны күштелдиреринче улганган шиитпирлерни үндүрүп турган.

Көдээ Совет депутаттар-биле ажылды база-ла элээн экижиткен. Улус өөредилгезиниң болгаш кадык камгалалының талазы-биле доктаамал комиссияларның, соңгукчуларның чагыгларын күүседип турарының дугайында 2 депутаттарның илеткелдерин күүскомга чугаалашкан. Бирги кварталда көдээ Советтиң 8 депутаттары боттарының соңгукчуларының мурнунга отчёттарын кылып бергеннер. Оларның иштинде эштер Осур, Дудерза олар боттарының соңгукчулары-биле ийи-ийи удаа ужуражыышкын кылганнар.

Шиитпирлерниң күүселдезин күүском багай эвес организастап келген. Кышкы үеде мал чемнерин дажыырынга Ленин аттыг колхозтуң транспорт күжү чедишпейн турган. Көдээ Совет ол ажылче колхозчуларның хуузунда 84 аъттарын, 17 белерин, 3 тевелерин 5 хонук хуусаалыг мобилизастаан. Ынчангаш мал чеми четчир кылдыр дажытынган.

Күүском колхозчу активке даянып, номчулгаларны 13 удаа, беседелар 170 коллективтиг солун номчулгалары 105 катап болган. Эмнелге ажылдакчыларының күжү-биле колхозчулар ортузунга санитар пропагандазын күштелдирген. Ол талазы-биле 6 лекциялар, 32 беседалар болуп эрткен.

Көдээ Совет колхоз бүдүрүлгезинге күш-ажылдың сагылга чурумун быжыглаар талазы-биле ажылдарны чорудуп, бүдүрүлге хуралдарын организастап, ажылга үнмес колхозчуларны хемчег ап, мурнакчы колхозчуларны илередип турар.

Амгы үеде мурнакчы колхозчуларның хүрээлеңи өскен. Өшкү кадарчызы Сат Сеңмит 260 өшкүден 289 анайны, Ховалыг Дамба 310 өшкүден 328 анайны, хойжу Монгуш Орлан 72 хойдан 72 хураганны, чылгычы Монгуш Байыр-оол 10 беден 10 кулуңну ажаап алганнар. Хову бригадазында Монгуш Мандаа, Ондар Каас, Мөңге-Байыр, тудугжу Балдан-Доржу, дарганнар Айыжы, Шактар-Сүрүн олар ажыл нормаларын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Бо чылдың часкы тарылгазын колхоз организастыг эртирген.

Тудуг бригадазы 1300 кубометр ыяшты белеткеп, ооң иштинден 515 кубометрин тудуг шөлүнче сөөрткен. Бо чылын тутса чогуур 25 бажыңнарның 11-зи туттунган. Малчыннар боттарының күжү-биле чуртталганың 3 бажыңнарын туткан болгаш 4 бажыңнарның ыяжын кезип, сөөртүп алган. Тудугнуң шынары экижээн.

Ооң-биле чергелештир көдээ Советтиң ажылында ам-даа узуткатынмайн турар четпестерни айтыры чугула. Чамдыкта сессиялар болгаш күүскомнуң хуралдары белеткел чокка, чавыс идейлиг деңнелге эртип турар. Садыг, сан-хөөнүн болгаш кадык камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиялар (даргалары Тараканова, Тоймак) четпес ажылдаан. Депутаттардан Шожал-оол, Сержи, Эремаа, Сеңмит олар соңгукчуларның мурнунга депутат хүлээлгезин күүседип турарының дугайында отчеттарын кылып бербейн турарлар.

Көдээ клубтуң ажылы экиживээн. Ында уран-чүүл бөлгүмү мынчага чедир организастатынмаан. Колхозта магазин (эргелекчизи эш Манчын-Доржу) бодунуң ажылын экижитпейн, хереглекчилерниң негеп турар барааннарын эккелдирбейн турар. Кижи эмнелгезиниң ажылдаар тускай бажыңы ам-даа чок. Бижик билбес чорукту узуткаарының болгаш бижикти биче билирлерни өөредириниң хемчеглерни эки чорутунмаан. Хамаатыларның аразында 20 ажыг кижи бижикти биче билир болгаш билбес болуп турар.

Школа ажылында улуг четпестер бар. Кышкы үеде школаның оттулар ыяжы үстүп, кичээлдер үзүктелип турган. Аданелер комитеди (даргазы Ыймажап) бодунуң хүлээлгезин багай күүседип келген.

Көдээ Совет депутаттарны болгаш активти дамчыштыр бодунуң организас-массалыг ажылын улам күштелдирип тургаш, четпестерни узуткаар ужурлуг.

О. ЧАШ-ООЛ.

Кукурузаны тарып дооскан

ДАШТЫГ-КУЖУР. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районда «Кызыл тараачын» колхоз часкы хову ажылын чедишкинниг чорудуп турар. Колхозчу тараажыларның механизаторлар-биле демниг күш-ажылының түннелинде чугула культура болур кукуруза үрезининга хереглээри-биле 18 гектарда, а силоска 65 гектарда шуптузун дөрбелчин-уяланчак тарытынган.

Кукуруза тарылгазынга киржип турган механизаторлар Чылбак-оол биле Копанев олар техникага камныы, күш-ажылга кызымаан илереткен. Агрегаттың хүнде нормазы 8 гектар турунда олар үргүлчү 14 гектардан куду эвес шөлге чаштырып, агротехниктиг негелделерни шынгыы сагып турган.

НОГАА БРИГАДАЗЫ

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ногаа бригадазы ногаа болгаш картофель олуртулгазын эрткен чылдарга бодаарга агротехника талазы-биле эки шынарлыг чорудуп турар.

Бригада бо чылын 4,5 га черде янзы-бүрү ногааларны, 7 га бахчи культураларын олурткан.

Бригада болза ногааларның чайгы ажаалгазынче улуг кичээнгейни салып, суггарылга арыктарын белеткээн, чайның дургузунда ногаалар болгаш картофель суггарылга-биле хандыртынган турар.

А. СОСКАЛ.

ХОЙЛАРНЫҢ ЧАСКЫ КЫРГЫЛДАЗЫН БЕДИК ШЫНАРЛЫГ ЧОРУДАР

«Дүк бүдүрерин 1960 чылда 1954 чылга деңнээрге 1,8 катап көвүдедирин улус ажыл-агыйының эн чугула сорулгазы кылдыр санаар...» деп СЭКП ТБ-ның январь Пленумунуң доктаалында айыткан.

Январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, 1954 чылга деңнээрге 1955 чылда бистин областың колхозтары ниити дүк кыргылдазын 36,5 хуу, ооң иштинде Чаа-Хөл районнуң колхозтары — 61,2 хуу, Кызыл районнуң — 58,9 хуу, Эрзин районнуң — 53,3 хуу, Өвүр районнуң — 48,8 хуу көвүдеткен.

Хой ажылының продуктулуун бедидеринге бистин областа улуг аргалар барын мурнакчы совхозтарның болгаш хойжуларның дуржулгазы херечилеп турар.

Чемгерилгениң болгаш ажаалданың байдалдарынга чамдык экижидилгелерни кылгаш, хойларның часкы болгаш күскү кыргылдазын организастыг чорутпушаан, Таңды районнуң Ленин аттыг колхозу ортумаа-биле бир хойдан 2,3 кг, Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозу — 2,2 кг, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозу 2,5 кг дүктү кыргып алган.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң хойжулары: Чүлдүм 410 баш кыс хойларның бир баш бүрүзүнден-не 2,44 кг, Намныг-оол — 2,4 кг, Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунда хойжу Кенден—2,4 кг дүктү кыргып алган. Таңды районнуң «Кызыл партизан» болгаш Сталин аттыг колхозтары, Кызыл районнуң Чкалов аттыг болгаш Сталин аттыг колхозтары дүк кыргылдазының талазы-биле бедик түннелдерни чедип алган.

Дүк кыргылдазын көвүдедириниң чугула үндезини электремеханиктиг кыргылданы калбак хемчээлге ажыглаары болур. 1955 чылда чамдык МТС-тер электромеханиктиг кыргылданың талазы-биле доктаатынган онаалгаларын чедиишкинниг күүсеткен. Чижээ, Шагаан-Арыг МТС планын 155 хуу, Бии-Хем МТС — 133 хуу, Бай-Хаак МТС — 121,9 хуу, Балгазын МТС — 120 хуу болгаш Чаа-Хөл МТС — 106,8 хуу күүсеткен.

Электромеханиктиг кыргылданың планын ажыл-агыйжы эвес көрүп турар МТС директорлары база бар, ооң түннелинде областың планы ниитизи-биле 84,8 хуу күүсетинген болгаш дыка хөй дүк чедир кыргып алдынмаан.

Ам хой ажылында харыысалгалыг үе — хойларның часкы кыргылдазы чоруп турар. Областың колхозтарында часкы кыргылдага 348 муң баш улуг хойлар кирер. Хойларны кыргыырынга областың МТС-теринде 70 электри кыргылдалыг агрегаттар бар, ооң аңгыда ийиги кварталда 20 агрегаттарны немей сөөртүп киирер, ынчангаш МТС-тер колхозтарга 240 мундан эвээш эвес хойларны кыргыыр бүрүн аргалыг болур.

Хойларның кыргылдазын организастыг эрттирери дүк белеткелиниң планын хүүсаа бетинде күүседирин болгаш ажыр күүседирин хандырар.

Часкы кыргылданы агаар бойдустун байдалындан хамаарыштыр чорудар. Часкы кыргылданы озалдадып болбас, чүге дээрге, кыргып каан тас хойларга изиг дыка халалыг болур. Ындыгның ужурунда кыргылданы чылыг хүннер келири билек-ле дораан эгелээш 10 — 12 хонуктарда дооскан турарын хандырары чугула.

Хой кыргыыр тускай черни ажыл-агый бүрүзүнге тургускан турар ужурлуг. Хойларны ажыл-агый девискээринге ыңай бээр сүрер чорукту аргалыг-ла болза кызыргаш, кыргылда пунктузун дүктү чоок белеткел черлеринге чедиреринге таарымчалыг кылдыр таарыштыр тургузары чугула. Колхозтарның улуг-улуг фермаларынга ындыг пунктулар элээн каш бооп болур.

Хойларны хол хачызы-биле кыргыыр пункт 12 кыргыкчылыг 15 хонук ажылдаанда ортумаа-биле 3—4 муң хойларны кыргыыр. Механиктиг кыргылданың үезинде ындыг пунктунуң ажылының бүдүрүкчүлүү 10—15 муң баш чеде бээр. Кыргылда чорудар черни шилип алыр үеде, ындыг пунктунуң чоок-кавызында четчир санныг одарлыг болгаш суг-суггаттыг турарын баш бурунгаар көөр херек.

Колхоз бүрүзүнге кыргылда пунктуларын четчир санныг ажылчын күжү-биле, кыргыкчылар-биле, дузалаар ажылдакчылар-биле, эргежок чугула дериг-херекселдер-биле болгаш дүк сөөртүр транспорт болгаш шоодайлар-биле хандырган турар.

Пункт бүрүзүнге хүнде кыргыыр хойларны тургузар кажаа, кыргаан хойларны аңгылаар болгаш дүк шыгжаар черлер бар болур ужурлуг. Кыргылда чорударынга серилиг кажааны кылыр болгаш кыргылданы ажык черлерге база чорудуп болур. Кыргылданы эгелээриниң мурнунда-даа, чорудуп турган үезинде-даа кажааны эки аштап-арыглааш, чугайлаан болгаш дезинфекция элээн турар ужурлуг.

Кыргылда пунктузунга хой кыргыыр, хой дүгү ылгаар болгаш бизээр аппараттар тургузар столдарны база деңзилерни тургузар. Хой кыргыыр столдарны кыргыкчы бүрүзүнге аңгы-аңгы азы 2 кыргыкчы бир черге ажылдаар кылдыр кылып болур. Бир эвес өске пунктуже көжүрүп дажыыр апарза столдарны адырып алырынга эптиг кылдыр кылыр. Ындыг столдар кыргыкчыларның ажылдаарынга эптиг болгаш хойларга хала чок болур. Бир эвес кыргылданы чаңгыела черге чорудар таварылгада столду ийи одуруглуг, бирээзиниң-не узуну 11 метр кылдыр кылыр болгаш оларның бир одуруунга-ла 6 кыргыкчылар ажылдаар.

Бирги аалчегде бөдүүн дүктүг хойларны кыргыыр. Чүге дизе, оларның дүгү хозалып келири билек-ле кыргып алырга дүктүн чулдунуп дүжер чидирин болбас. Ийиги аалчегде хайнактарны, хамыктың соонда мериностарны кыргыыр. Уксаа бүрүзүнүң иштинге болза, бирги аалчегде ирттерни болгаш дөтпелерни, ооң соонда кыс хойларны болгаш кошкарларны кыргыыр.

Кыргылданы үзүктелдирбес дээш база чаъс-боран болу берген таварылгаларда чылыг, кургаг кажааларже сүрүп киирериңге эптиг болзун дээш кыргылдага кирер хойларны кыргылда пунктузунга өөр-өөрү-биле баш бурунгаар сүрүп эккеп, дүнеледип хондурары чугула.

Кыргылдага чүгле кургаг дүктүг хойлар кирер ужурлуг. Бир эвес кыргыыр дээн хойлар өл-чаъска таваржы берген болза, оларны кургаткан соонда кыргыыр. Чаъска чагдырган болгаш сугга кирген хойлардан кыргааш, бөле шарын каан өл дүктер изинчел болгаш үрелип чыдый бээр. Кыргылдага киргиже чедир 12—14 шактар бурунгаар хойларны чемгерип алыр херек. Ооң арткан шактарда хойларны чемгербейн кыргыыр. Чемгерип каан хойларны кыргыырга оларга ышкаш берге болур болгаш харын чамдык таварылгаларда өлүрүнге чедир баксырап болур.

Бир эвес хураганныг хойларны кыргыыр дээн болза, хураганнарны иелеринден баш удур аңгылаар, ындыг болза-даа олар иелери чокка 3—4 шактардан үр туруп шыдавас болганда кыргытынган хойларны доп-дораан хураганнарынче ыдар. Кыргылда чорудуп турар черге хойлар 6—8 шактардан хөй эвес үеде турар кылдыр кыргылданы шалыпкын организастаары чугула.

Кодурлуг хойларны кадык хойлардан шыңгыы аңгылап кыргыыр ужурлуг. Кодур болгаш өске-даа аарыглардан аараан хойлардан кыргып алган дүктерни ийи каът шоодайга дыгыш кылдыр савалаар болгаш ооң даштынга демдектээн турар ужурлуг. Ындыг шоодайларны холуксаалыг кислота-биле ийикпе керосин-биле чаштырган соонда белеткел пунктузунче тускай бөлүк-биле чорудар.

Кыргыкчы кижи бүрүзү мындыг чурумнарны шыңгыы сагыыр хүлээлгелиг: хойларны кежинче чыпшыр тазарты, дески, кертиктер чокка кыргыыр. Үстүп үүрмектели берген дүктерниң өртек-үнези кудулаар болганда дүктү тудушка кыргыыр. Тудуш болгаш үүрмек-даа дүктү хирлендирип, өтүрүп болбас, чүге дээрге, хирлиг болгаш өл дүк анаа арыг, кургаг дүкке көөрде өртээ куду болур. Хойнуң кежин балыглап болбас, ол чорук дүктүн шынарын баксырадыр болгаш хойну аарыгга таварыштырар. Хураганныг база аныяк кыс хойларның эмиглериниң дүгүн кончуг оваарнып кыргыыр болгаш кестине бээр чорукту болдурбас.

Бай-Тайга, Каа-Хем болгаш өске-даа районнарның элээн хөй колхозтарында хойларның иштиниң, бажының болгаш буттарының дүктерин арттырып каарга соокка алзып аарывас, а бажын хүнге кагыспас чүве деп чылдагаанная турар. Ындыг практикада кандыг-даа үндезин чок болгаш харын колхозка-даа, күрүнеге-даа когаралды чедирер.

Кыргылданы эгелээрде кыргыкчы кижи эн баштай куду сорттуг дүктерни—кудурук чанының боктуг база соңгу буттарының иштики талазының хирленген дүктерин, дөңмээнге чедир хылган-дүктерин, дөжүнден эгелээш холдарының кыры чүстеринге чедир кыргыыр болгаш ооң ынайгы кыргылда үезинде тудуш дүктерни хирлендирбес сорулга биле аңгы черге чыып салыры чугула.

Кыргылда үезинде учётчик кижини тургузар. Учётчиктиң хүлээлгези болза, анаа хойларны кыргып турар өйде элээн каш хойлардан кыргаан дүктерни болгаш кодан бүрүзүнден бир-бир хойну деңзилээр. Ооң алган саннар-биле хойну кыргаанының соонда ортумак деңзизин болгаш кыргып алган дүктүн ортумак деңзизин санап тывар.

Үрелиг хойларны кыргып турар үеде хой бүрүзүнүң дүгүн дус-тузунда деңзилээр. Учетчик кижи хой бүрүзүнүң дугаарын бижээш, ону дүктүн аразынга суп каар. Учетчик кижи дүктүн болгаш хойларның дириг деңзизин кыргылда журналынга бижиир база белеткел пунктузунче чорудуп турар дүктүн демдеглелин кылыр.

Хойларның часкы кыргылдазын чугуур үезинде болгаш шынарлыг эртирерде областың МТС бүрүзү хойларны кыргып доозары дээш демисежип хүлээлгелиг.

МТС-терниң, колхозтарның мал ажылының тускай эртемниглери хойларның кыргылдазының чоруп турарынга, дүктүн шынарын болгаш өн-чүзүнүн ылган турарынга, ону белеткел пунктуларынче чорудуп турарынга шыңгыы контрольду тургузар хүлээлгелиг.

Кыргылданы чидириг чокка эки шынарлыг эрттирери дээш база дүктү күрүнеге чогуур хуусаазында дужаары дээш социалистиг чарышты хой ажылының бригадаларының, кыргылда пунктуларының, электромеханиктиг кыргылда агрегаттарының ажылдакчыларының ортузунга организастаары чугула.

А. СОБОЛЕВА,

областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол зоотехниги.

ХООРАЙЫВЫСТЫ ЧАРАШ, ЧААГАЙ

Аныяктарның салыышкыны

Комсомолдуң хоорай комитединиң IX конференциязынга комсомольская кудумчузуи чаагайжыдар дугайында хүлээп алдынган шинтширии Кызыл хоорайның комсомолчулары амыдырала боттандырар дээш ажылдап киришкеннер. Тайылбыр ажылдарын чорудуп тургаш, белеткел ажылдарының үезинде күштү шын организастап, ногаанчыдылганы ёйлаанда эрттирери — комсомол организацияларының чугула хүлээлгези болур. Бо талазы-биле кодаа ажыл-агый техникумунуң (комсорг эш Петров) студентилери агроном башкыларның удуртулгазы-биле бердинген онаалганы чедиишкинниг күүседкен. Ылангыя башкы эш Назаров ыяштарны болгаш чадаң үнүштерни шын олуртурунуң дугайында үнелиг сүмелерни бербишаан, практика кырынга дузалаан.

Комсорг эш Заяцтың удуртулгазы-биле аэропортчулар боттарынга быжыглатынган участогун досканнар. Ол ышкаш педучилищенің (комсорг эш Вышегородцева), Бүрбанкының (комсорг эш Аслямочкина), УМВД-нин болгаш шагдаа киидининиң (комсоргтары эштер Золотых, Пузатых, Будрявцев) комсомолчулары ленинчи комсомолдуң адын адилээн кудумчузун чаагайжыдар ажыга эки киришкеннер.

Ол эгелээшкинни аныяктар улуг өөрүшкү-биле деткивишаан, чорудуп турар шефтерге идепкейлиг киржип, төрээн хооранның ногаанчыларынга эвээш эвес ажылдарны кылганнар. Областтың сан киидизинин, Бүрбанкының, УМВД-нин, юстиция эргелелиннің коллективтери, ылангыя аныяктары боттарының организастыын, хоорай чаагайжыдылгазының төрээнге мурнакчыдын илереткен.

Моон-биле кады четпестерни база айтыр керек. Комсомол кудумчузун сайзыралдырынче кичээнгей салбайн турар организациялар база бар. Садыг-кооператив школазынлан (комсорг эш Сафронова) шефке чүгле 9—19 кижи киржип, ыяш материазын херекке албайн, кайы-хамаан чокка тарып, казанде олуртур чоруктарны болдурганнар.

Ам ыяш тарылгазы доозулган болгаш тарып олурткан ыяштарны камгалап алыр улуг соруга салынган. Ынчангаш ыяштарны кажаалап, суггарыганы чеп организастаары негетинип турар.

ВЛКСМ хооркому тараан ыяштарны ажаап хайгаараавы-биле комсомол организацияларынга түс-түс участоктарны быжыглаан.

Бо чылын комсомол кудумчузунуң тротуарларын болгаш машина чоруур черин экижидир кылыр. Ол ажылга комсомолчулар болгаш аныяктар идепкейлиг киржип, кудумчунуң чаагай болурунга эге суурну салыр үзүрлүг.

В. СЕРОВ,
ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң секретары.

Чаагайжыдылганы дески чорудар

Хоорай чаагайжыдылгазы — чурттакчыларның идепкейлиг киржилгезиниден улуу-биле хамаарыр. Ол соруга-биле Кызылдың чурттакчылары боттарының төрээн хоорайның чаагайжыдар дээш кызымак чүткүлдүг ажылдап турар.

Ынчалза-даа Кызыл хоорай Советиниң күүскому чоннуң ол идепкейин долузу-биле ажыглавайн, хоорайның бүгү чонун чаагайжыдылгаже шуптузун организаставайн турары хомуданчыг. Оон барымдазы болза Мугур, Каа-Хем, Авиация болгаш Пушкин кудумчулардан эгелээш хоорайның чөнге аймактарын кудумчуларынга ыяш тарылгазы чорударынче чедиишкинниг чорун турунда, үстүнде айыткан кудумчуларга ындыг хайныышкын көзүлбейн турар.

Хоорай Советиниң чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссиязы, ылангыя квартал комитеттери, хоорай Советиниң депутаттары чаагайжыдылга дугайында сонгукчулар ортузунга ёзулуг ажылдавайн турарын демдеглээр керек. Чижээ, Найырал кудумчузунда хөй өг-бүле чурттап турар № 57 бажыңның чурттакчылары 1955 чылда чер-чер Советтеринің сонгулдаларында хоорай Советинге сонгаан депутатты эш Гневышеваны оон бээр көрбээннер.

Хоорай чаартылгазын чорударга чүгле кол кудумчуларже кичээнгей салбайн, харын база бүгү кудумчуларынче кичээнгей салыры негетинип турар.

М. МИНЧИМАА,
хоорайның чөөн талазында чурттакчы.

Школа чанының өөредилге-дүржүлга участогун үлегерлиг организаста

Эрткен чылын өөредилге-дүржүлга участоктарының бирги чер дээш хоорай маргылдаазынга Кызылдың № 2 ортумак школазы эки түннелди көргүзүп, ийиги черни алган. Бо чылын ол чедиишкиннерни быжыглавышаан, бирги чер дээш күженишкинни салып, участоктуң ажылынче онза кичээнгейни угландырган.

Өөредилге-дүржүлга участогу ийи кезектен тургустунган. Ында юннаттар бөлүмү ажылдап турар.

Бирги участокта 1—7 классчарның өөреникчилерин быжыглаан, участоктуң ажылын биология башкызы эш М. П. Мошкина удуртуп турар. Ында согуна, чеснок, свёкла, морковь, бобы культуралары, ол ышкаш томаттарны—шупту 14 чалдарда тарып олурткан. Долаана, кызылкат, көкат, кишкулаа, даякат болгаш чимистиг өске-даа чадаң үнүштерни олурткан. Помидор болгаш капуста рассадаларын база өстүрүп турар. Амгы үеде участоктуң ажаалга-суггарыгазын өөреникчилер башкыларның удуртулгазы-биле чорудуп турар. Комбуй-оол Роза, Хүреш-оол, Ондар Света, Хопуяк, Бады, Клин, Бунгаа, Дига, Еңзак, Дагырынза олар боттарынга быжыглатынган үнүштериниң, ногааларының ажаалдазын эки чорудуп турарлар.

Ийиги участокта үстүкү классчарның өөреникчилери быжыглатынган. Анаа эртекен чылын яблоня, инеккараа тараан болгаш ам чечектелип турар. Участок дашты, элезиниг чер. Ынчалза-даа башкы З. В. Емельяованың башталгазы-биле кара хөрзүнүү хоп, өдекшидилгени чоруткан, әлбек дүжүт алырының үндезинин салган. Ховар культуралар болур сорго, канатник, хенопор, клевещинаны коллекциниг участок чылыр тараан. 7 шөлдүг тарылга эвлечештирилгезин чоруткан, оларның алдызында тимофеевка, эспарцет, кызылтас, арбай, куна, картофель олурткан болгаш бирээзин чайгы аңдарылгага артырган. Күкурузаны, картофельди хөрбелчин-уяланчак болгаш бөдүүн арга-биле тараан. Картофельди яровизастаап база олурткан. Өөреникчилер өөредилге дүржүлга участогунга практиктиг ажылдарны эртирип тургаш, бедик үүжүт алырда кайы арга улуг ужур-дузалыг дээрзин түүнеп, картофель, күкуруза болгаш яңзы-бүрү ногаалар бүдүрерин көвүдиринің чаа аргаларын амыдырала ажыглаарының чанчылдарын алырлар. Сескн болгаш тоску класстарның өөреникчилери түс-түс комнаталар аайы-биле бөлүнмежип алган ангы-ангы ажылдарны күүседип турарлар. Оюн Сара, Чалаң-оол, Буулар Зоя, Соколов, Чымбылак, Дунай, Даржаа, Охемчик, Бузураш, Үдүмбора, Биликболгаш өскелер-даа боттарынга быжыглаан культураларын, үнүштерни сагыш човангыр ажаап турарындан көрүштүг болуп турар.

Чайгы дыштанылга үезинде өөредилге дүржүлга участоктарының ажыл эш М. П. Мошкинаның удуртулгазы чок үүжүтел чок үүгүлчүлээр.

Июньның 5—10 хүннеринде чиңгетараайны, кырыыт-каранчажар болгаш рассадала яңзыларын клумбаларга олуртур, зин чайгы олуртулгазын чорудуп, терге тарыыкшынарны чорудуп биле элээн каш дүржүлгаларын Томатты картофельче, дыняны нарын чечектиг чечектер аймаа тоорукче тарыыр.

Өөреникчилер өөредилге-дүржүлга участогунуң ажылынга киржип дан ангыда төрээн школазын дар талазы-биле улуг ажылдарын кан. Эрткен чылдарда олурткан чадаң болгаш чимистиг яңзыларын ёки үнүп турар. Бо чылын ректерни, 20 калынарны, 1 ажын хөй ыяштарын болгаш олуртаан. Бүгүлерге чорудуп механизастаан болгаш бүгүлерге чир сугну берип турар.

Школа бүрүзү школа чанының өөредилге-дүржүлга участоктарын организастап, өөреникчилерни көдээ ажы-агый талазы-биле билиглиг болдурары — школаларның башкылар коллективтериниң амгы үеде база бир кол соругазы болур.

П. БОПУШКА.

Чурттакчыларны калбаа-биле киириштирер

Кызыл хоорай чыл келир түлүм өөрүшаан, улам чаагайжып турар. Оон чурттакчылары боттарының хоорайынга ынак болгаш ону чараш, чаагай болдурар күзел соруу улуг. Чоннуң ол күзел соруун деткип, ону эчис соругаже үглаары хоорайның партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының хүлээлгези болур.

Ынчалза-даа хоорай организациялары ажылчы чоннарны хоорайны ниитизи-биле чаагайжыдарынче четпес мобилизастап турар. Ылангыя хоорайның кол болгаш хоочун кудумчуларының бирээзи — Щетинкин кудумчузунуң чаагайжыдылгазы чорутунмайн турар.

Бо кудумчунуң бажында хоорайның бир улуг бүдүрүлге черин — облтипографияны хоорай Советиниң депутады эш Бергер директорлап турар. Ол хирезинде типографияның ажылчыннарының чурттап турар бажыннарының чанында чангыс-даа олурткан ыяш болгаш чаагайжыды кылган херим кажаа чок. Ол бажыннарның чанын чаагайжыдарын депутат эш Бергер организаставайн турар.

Ол ышкаш хоорайның коммунал киидизиниң начальныги турган эш Лощенко, партия хооркомунуң ажылдакчызы эш Лощенко оларның болгаш военкомат ажылдакчыларының чурттап турар бажыңының херииниң иштинде огородту көөрге дыка чаагай, ол хирезинде бажының кудумчуже талазында тарытынган ыяш-даа, херим-кажаа-даа чогун кижи кайгаар чүве. Ол ышкаш Щетинкин кудумчузунда хөй-хөй бажыннарның чанында ыяштар тарытынмайн турар. Чижээ, хооркүүскомунуң даргазы эш Бошкаровтуң, облоно эргелекчизи эш Болдуроолдуң болгаш оон-даа өске чамдык удуртур ажылдарда эштерниң бажыннарының чанында мурнунда олурткан ыяштарының чамдыызы кургаан, чаа ыяштар олуртулмаан. Главтекстильдиң Тыва областа садыг базазының бажыңының чанында бичии-даа чаагайжыдылга чорутунмайн турар.

Щетинкин кудумчузунуң чурттакчыларын боттарының бажыннарының чанын чаагайжыларынче организастаары негетинип турар. Бо кудумчуда чурттап турар удуртур ажылдакчы эштер боттарының үлегери-биле чонну мобилизастаар хүлээлгелиг.

Б. МЕДВЕДЕВ.

ХООРКҮҮСКОМГА СӨГЛЕП КӨӨР СЕН

Кызыл хоорайның хоочун кудумчуларының белдири — Щетинкин № 10, Интернациональ № 8-те бир бажыңның кудумчуже талазында түгле чангыс теректи кажан-бир шагда тарып каан. Шынында, ол бажыңның ыяштарын тарыыр черни Щетинкин кудумчузунда 10 дугаар ниити чурттакчылар бажыңының чанында эрткен чылдар үезинде орутка чангыс ходугур теректи ангыда бо чылын чаа ыяштар олуртпаан.

Хоорайның хереглекчилер кооперациязының баштаар черинин шугумунда ажылдап турар садыг ажылдакчыларының чурттап турары 50 ажыг бажыннарының чанында ыяштар тарып олуртпаан. Хоорай чаагайжыдылгазынга түгле ыяш тарылгазы эвес, оон-даа өске хөй ажылдар хамаарыр.

Чурттакчы бүрүзүн хуузунуң, албан черинин аны коммунал ажы-агыйының бажыннары ыяал чокка чурттап турар бажыннарының аар-саап агар септелгелерин кыыр, бажыңның девискээрин ары-шевер тургузарын хоорайның эргечагырга органнарының мурнунга шуут харылаар хүлээлгелиг. Бо талазы-биле айтырыг база-ла ыракта четпес шиитпирлетинин турар. Дыка хөй чурттакчы бажыннарының болгаш албан черлерининг девискээрлеринде чүүлү төгерг тускай онгарлар чок, уборнайлар аштатынмаан, херимнер, оон кирер ажиктери үрелип барып дүшкен чыткылаар.

Хоорайның кол кудумчуларында чурттакчы чоннарның эвээш эвес күш ажылын, күрүненің акша-хөрөнгизин чарыгдап тургаш, кылыш каан тарымал ыяштар хөй апарган. Ону ажаап кадагалап турары дыка багай.

Чамдык медерели четпес хулиган хевирлиг дүржөк кижилер тарымал ыяштарның херимнерин сый базар, ажы ыяштарны сып, чечектерни тура тыртып турар таварылгалар бар. Ындыг кижилер-биле милиция органының ажылдакчылары шиитпирлиг демисел чорутпайн турары кончуг хомудан чыг-дыр.

Октябрь шөлүнде эрткен чылын тарып олурткан ыяштарның элээн хөй кезии ажаалгазын багай тургускынының түүнелинде үүнүп шыдавайн кургай берген. Ону солаш, чаа ыяштар тарып олуртур болзажок, чурттап турар хоорайын кудумчузуи ногаажыдар дугайында канчаар-даа сагыш салбайн турарлар.

САДЫГГА ЧУГААЛАЖЫГДАН

Кудумчулап эртип чыттым.
Күнүм хөннүң чазаар дээнзиг
Чангыс терек менче көргеш
Чалынган дег, хомудай-дыр:

«Дээскиндир херим-биле
Тергиин быжыг камгаланган
Кандыг кончуг бажын-дыр чээ!
Кандыг кончуг соңгаларыл?!

Мында чурттаан чурттакчылар
Мырай менче көрбес болду.
Хөлчөк изиг дүжүп кээрге
Хөрөңденшык келбестей бээр.
Дазылдарым кургаар четкеш,
Далдырады чайганыр мен.

Хуунчук иштиг кудуктуң суун
Будуп сунар кижи-даа чок.
Улуг хүндүг үрүглары
Улуг-Хемге шыныын хүнээш
Бежээликтей чаныл келгеш,
Херимдиве кире бээрлер.
Хомудалым черге кагбайн
Хооркүүскомга сөглеп көөр сен.
Даянгыштыг шуваганчы
Таваар оожум базып үнгеш:
«Сесерлик сад турган болза,
Черле кайын мындыг болур.
Доозуннуң кончуун аа—дээш.
Доңгайгаштың, чөдүрер-дир.

Бо-ла бажың ээлери дег,
Боттуң дүмчүүн харап чурттаан,
Хоорайның келир өйүн
Кончуг хандыр бодап көрбес.
Ыяш тарыыр хөннү чоктар
Ында, ында база бар боор.
Чалыы, чараш назынында
Чааскаан чурттаар хөннүм чогул
Семдер баштыг шеттер-биле
Чергелентир өзүп үнгеш,
Кызыл доозун турбас кылыр
Кызылынны каастаар дээн мен.
Хомудалым черге кагбайн
Хооркүүскомга сөглеп көөр сен.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

Чурттакчының күа

Кызыл хоорайның Песочная кудумчузуда хоорайның хоочун чурттакчызы Н. Барар. Ол бажыңның чоогунда бажыңнарда үнүштер кнаубес хирезинде, ол бажыңның кудузында болгаш кажаазының иштинде ыяштар ногааступ турарын ол кудумчулап эрткен кижи дозакерип каар.

Эш Бакуровтуң бажыны крышалыг, сонгаларын каастаан — даштындан безин көөрге, ёзулуг ажы-агыйлыг кижиниң бажыны-дыр деп чүве билдиие бээр.

Оон херим кажаазының иштинче кире бээрге ажылгыр хөлчөк изиг будуреңге ийи кажаа иштинде чаагай хинзи терекпер, хадыңнар, чечектелген чодураалардан ангыда чимистиг ыяштар, үнүштер база магаланчыг. Ында яблок сыптары ам чечектелген, слива, ранетка болгаш каттар сыптары тарытынган, олар ам ногаарарып, чечектелип турар. Оларның чамдыызы 1949 чылда-ла олурткан болгаш яблоктарның дүжүдүн эрткен күзүн безин алгылаан.

Хоорайның коммунал-даа, хуузунда-даа бажыннарда чурттап турарлар эш Бакуров ышкаш ынчаар ажылдаар болза, Кызыл хоорай ногаан үнүштер-биле шыптынган турары чугаа чок.

— Кижи бүрүзү боттарының бажыннарының чанын ногаажыдар деп күзээр болза, ону черле чедип ап болур. Ынчангаш хоорайны чаагайжылар дээш, ылангыя чимистиг садтарны өстүрер дээш чурттакчылар яңзы-бүрү ыяштарны, чимистиг үнүштерни хөй-биле тарып олуртурун күзеп турар мен — деп эш Бакуров чугаалап турар.

Хоорай чаагайжыдылгазы—бүгү ниитиниң херээ

Ажылчы чоннарның амыдыралын экижиринге чугула роль хоорай чаагайжыдылгазынга базз хамаарыр. Ынчангаш Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне хоорай чаагайжыдылгазының херээнге доктаамал сагыш салып турар.

Хоорай чаагайжыдылгазынга акшалаадырылга чылдың-на көвүдеп турар. Чижээ, бистиң областың төвү—Кызыл хоорайны чаагайжыдарының херээнге ажыглаары-биле 2 миллион түүнүг рубльди күрүне чөпшээрээн. Хоорайның коммунал ажы-агый киидизи болгаш чаагайжыдылга конторазы машина-техника-биле хандыртынган.

Кыдынган ажылдар хөй. Ындыг-даа болза хоорай чаагайжыдылгазының темпилеп улус ажы-агыйының хөгжүдезинден, хоорайның чурттакчы чоннарының негедилериниң ыракта хоюдан турар. Май 24-те СЭКП Кызыл хоорай комитединиң бюрозунуң хуралынга хоорай чаагайжыдылгазының чорун турар байдалының дугайында хоорайның коммунал ажы-агый киидизиниң эргелекчизи эш Голубовтуң илеткелин дыннап чугаалашкан.

Илеткелден болгаш бюро кежигүнериниң саналдарындан илерээни болза, бо чылын Кызыл хоорайның чаагайжыдылгазының ажылы шыдажыр аргажок оожум темпилиг чорун турар. Бо чазын хоорайның кудумчуларынга 7 муң ыяш, 30 муң ыткалы тарып олуртур план күүсетинмээн.

Хоорай Советиниң күүскомунуң, хоорайның коммунал киидизиниң, чаагайжыдылга конторазының удуртукчулары чурттакчы чоннуң күш-ажылын чөп ажыглавайн, оларның ортузунга организакчы ажылдар чорутпайн, кол нургулайында кабинеттеринге олура хөй санныг хуралдар эртирип, шуугаазыннар-биле кызыгаарлатыныл турганының түннелинде ыяш тарып олуртурунуң таарымчалыг үезин эрте берген.

Красноармейская болгаш Комсомольская кудумчуларынга ыяш тарылгазы чорудары оо чылдың планында көрдүнген. Ол ажыл амыдырала чедиишкинниг боттанмаан.

Хоорайның комсомолчуларының инициативазы-биле Комсомольская кудумчузунга ыяш олуртур оңгарларны казып белеткээн. Орта тарыыр ыяштарны хоорай чаагайжыдылгазының конторазы белеткээр хүлээлгелиг. Ынчалзажок тарып олуртур ыяштар-биле чогуур үезинде хандырбаан. Бат боол турган-ла каш санныг теректер, тенниг хараганнар тараан.

Тараан ыяштарның шынары багай, дазылдарын олура кескилеп каан. Тараан ыяштарны болгаш хараганнарны херимневээн ужурунда хоорай чурттакчыларының инектери төтчеглеп чип турар. Чанғыс сес-биле чугаалаарга комсомолчуларның күш ажылы чөп ажыглатынмаан.

Чыл бүрү-де чазын азы күзүн хецхепертен кудумчуларны тракторлар-биле тарып каап ара соксаар. Бо дугайын область солуннарынга чангыс удаа эвес шүгумчулеп бижээн.

Чижээ, эрткен күзүн Октябрь кудумчузун тарылы, бо чылын Щетинкин кудумчузун Сталин аттыг культура бажыңынга чедир тарыды. Ам керек кырында ол кудумчуларның довураанның бурулаары улам кедереп барган, чамдык черлеринге кижи безин кыптап албас кылдыр даштар, элезин дөңнедир чыглы берген боордан ангыла кандыг-даа ажык чок болган. А ону коптара тарыырынга кижилерниң күш ажылын, күрүненің акша-хөрөнгизин чарыгдаан.

Бо ыткаш бодал чок ажыл кылыр ажыл-агый удуртукчуларынга харыысалга үлөөлер үе келген. Хоорай чаагайжыдылгазы бүгү ниитиниң херээ.

Хоорайның девискээринде бактаап ажылдап турар бүгү-де албан черлери болгаш чурттакчылар хоорай чаагайжыдылгазының херээнге идепкейлиг киржир хүлээлгелиг.

Чаагайжыдылганы түгле күрүненің күселеп-биле коммунал ажы-агый органнары кылыр а албан черлери болгаш чурттакчылар аңаа тайбың олурар деп бодаар болза ындыг кижилер ханы частырыгны кылганы ол. Бар фактылардан ап көөрге, хоорай чаагайжыдылгазының херээн чедир үнелеп көрбес албан черлериниң болгаш ажы-агый черлериниң чөмдык удуртукчулары бар болуп турар. Аңаа көдээ ажы-агыйның область эргелелиниң начальныги эш Цевменко, хоорайның хереглекчилер кооперациязының баштаар черинин даргазы эш Кожевин, ыяш ажы-агый эргелелиниң начальныги эш Борзенко, Тыва автотрестиниң начальныги эш Пономаренко болгаш оон-даа өскелер хамаарыр. Бо эштер боттарының албан черлериниң болгаш ажылдакчыларының чурттап турар бажыңнарының чанында ыяш тарылгазы чорудар дугайында СЭКП хооркомунуң болгаш хоорай Советиниң күүскомунуң айтышкынарын күүсетпээнер. Иштики херектер министерствозунуң область эргелелиниң болгаш күрүненің айыыл чок черинин комитединиң удуртукчулары сугтарып ажаары-биле оларга быжыглаан Улуг-Хемнин эрик кыдынында шөлдерде тарып олурткан ыяштарның ажаалгазынга сагыш салбаастаан.

Хоорайның кайы-даа кудумчуларында дыка хөй санныг чурттакчылар боттарының чурттап турар бажыннарының чанында чангыс-даа ыяш тарывааан, иштики херектер министерствозунуң область эргелелиниң Щетинкин кудумчузунда 10 дугаар ниити чурттакчылар бажыңының чанында эрткен чылдар үезинде орутка чангыс ходугур теректи ангыда бо чылын чаа ыяштар олуртпаан.

Хоорайның хереглекчилер кооперациязының баштаар черинин шугумунда ажылдап турар садыг ажылдакчыларының чурттап турары 50 ажыг бажыннарының чанында ыяштар тарып олуртпаан. Хоорай чаагайжыдылгазынга түгле ыяш тарылгазы эвес, оон-даа өске хөй ажылдар хамаарыр.

Чурттакчы бүрүзүн хуузунуң, албан черинин аны коммунал ажы-агыйының бажыннары ыяал чокка чурттап турар бажыннарының аар-саап агар септелгелерин кыыр, бажыңның девискээрин ары-шевер тургузарын хоорайның эргечагырга органнарының мурнунга шуут харылаар хүлээлгелиг. Бо талазы-биле айтырыг база-ла ыракта четпес шиитпирлетинин турар. Дыка хөй чурттакчы бажыннарының болгаш албан черлериниң девискээрлеринде түүнү төгерг тускай онгарлар чок, уборнайлар аштатынмаан, херимнер, оон кирер ажиктери үрелип барып дүшкен чыткылаар.

Хоорайның кол кудумчуларында чурттакчы чоннарның эвээш эвес күш ажылын, күрүненің акша-хөрөнгизин чарыгдап тургаш, кылыш каан тарымал ыяштар хөй апарган. Ону ажаап кадагалап турары дыка багай.

Чамдык медерели четпес хулиган хевирлиг дүржөк кижилер тарымал ыяштарның херимнерин сый базар, ажы ыяштарны сып, чечектерни тура тыртып турар таварылгалар бар. Ындыг кижилер-биле милиция органының ажылдакчылары шиитпирлиг демисел чорутпайн турары кончуг хомудан чыг-дыр.

Октябрь шөлүнде эрткен чылын тарып олурткан ыяштарның элээн хөй кезии ажаалгазын багай тургускынының түннелинде үүнүп шыдавайн кургай берген. Ону солаш, чаа ыяштар тарып олуртур дугайында хоорайның чаагайжыдылга киидизиниң хемчег албаан.

Кочетов болгаш Комсомольская кудумчуларын бо чылын асфальтылап доозар деп хоорай Советиниң күүскомунуң даргазы эш Кошкаров чангыс удаа эвес медеглээн болгай. Ынчаарга оон белеткеп бо хүнге чедир чогум кандыг болуп турары эки билдинмес.

Эрткен чылын Ленин, Кочетов кудумчуларынга тротуарларны асфальтылаарын онза орайтап эгелээш, дооспайн ара соксаан. А соок дүжүп келгенде кылган тротуар оруктарны асфальтылаанының шынары багай болган. Бо чылын ол четпестерни болдурбас үзүрлүг.

Чангыс чылдың дургузунда хоорайның бүгү кудумчуларын чаагайжыды кылып алыры берге дээрзи билдингир. Ындыг-даа болза автомашиналар чоруур кол-кол оруктарны кылыр дугайында чурттакчы чоннуң чөптүг негедилерин хоорайның партия, совет болгаш ажы-агый организациялары өөренип көргеш дүрген шиитпирлээри чугула. Чижээ, хоорайның ажылчын, албан хаакчыларының ынай-бээр аргыжарының кол транспорту—автобустар чоруур Кочетов кудумчузунуң үстүү, алдыы төнген үштарында оруктар ыыка багай.

Хоорайның мурнуу талазында кудумчуларында автомашиналар чоруп шыдавайн балгажынга дүжүп чыып алыр онгарлар хөй. Ону дескилеп, балгаштыг черлерин кургадыр дугайында тодаргай хемчегле база-ла чорутпайн турар. Кочетов кудумчузунуң үстүү ужунда суг үерлээш ажып келир алды тамбалап быжыглаарын коллективтериниң шеф дузалакчызының күжү-биле кылыр деп хоорай Советиниң күүскому шиитпирлээн. Ону ёзугаар шеф ажылын чамдык коллективтер кылган. Даш болгаш ыяш сөөртүүнге эвээш эвес автомашиналар ажылдап, хөй кывар-чаар материалды чарыгдаан.

Ындыг-даа болза кылган ажылдың шынары чедимче чок болган. Үүге дээрге, ол тамбаны кылыр дугайында хоорайның коммунал ажы-агый киидизиниң талазынан организастыг-даа, техниктиг-даа удуртулга көргүспээн, колдуунда шефчилер боттары бөдүүн арга-биле кылган.

Ол алдан буга суу эвес, Улуг-Хемнин суу ажып кээр турган-на болгай. А ында кылган тамбаны көөрге буга суу моондактап турганы-биле дөмейлежир. Элдин баарын дургаар аът өртээр өрген ышкаш өргеннер калаап оларның аразында борбак-борбак сай даажы сырый салыпкаан. Бир эвес Улуг-Хем дош бадып турар үеде үерээр болза ол борбак даштар кандыгда моондак болуп шыдавас.

Оон ангыда, ол борбак даштар аңаа-ла суугже чугулуп бадып турар. Ында кандыгда быжыглаашкын чок. Шак ындыг кедизи-даа, перспективи-даа чок талабуза ажы кылыр чорукка моон соңгаар төнчүнү салыр керек.

Хоорай чаагайжыдылгазы дээрге, ажылчы чоннарның массалыг организацилазы Советтериниң хоойлу ёзугаар хун-бүрү боттандырар хүлээлгелиг ажылы-дыр. Ындыг турбуже, хоорай Советиниң күүскому, оон киидистери, оон ангыда күүскомуун ажы-агый, культур тургузуушкунуун айтырыгларын шиитпирлээриниге дузалажыр хүлээлгелиг хоорай Советиниң чамдык депутаттары, доктаамал комиссияларының, квартал комитеттериниң кежигүнери чурттакчы чоннуң ортузунга хоорай чаагайжыдылгазының дугайында кандыгда инициатива, организакчы ажыл кылбайын турарлар. Ол чорук окта шын эвес.

Советтериниң кичээнгейин ажы-агый болгаш культура тургузуушкунуунуң тодаргай айтырыгларын шиитпирлээринче угландырып, оларның аппаратының ажылын экижидерин партияның XX съездизи партия организацияларындан негээн. Борта үндезилээш СЭКП хооркомунуң талазынан хооркүүскомнуң, оон киидистериниң, Советтериниң депутаттарының болгаш яңзы-бүрү комиссияларның дааскан ажылларының күүседеэнинің түннели дээш негелдени күштелдирери чугула.

Хоорайның чурттакчы чоннары чаа гайжыдылга ажылынга чангыс удаа эвес киржип келгеннер. Олар моон соңгаар-даа идепкейлиг киржирлер.

Партия эге организациязывың ажыльн... бедик деңнелче

...ының

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң партия организациязының ажылы чаа сорулгаларның негелдерин ыракта-ла чедир хандырбайн турар.

Парторганизация бодунуң ниити хураларынга колхоз бүдүрүлгезиниң кол айтырыгларын тургузуп чугаалашпайн келген. Ылангыя сүт бүдүрелиг көвүдедиринин, хойдан дүк кыргылазын өстүрериниң, колхоз тудуун сайзырадырының болгаш тараа культураларының дүжүүн бедидериниң айтырыгларын коммунистерниң ниити хураларынга чугаалашпайн, колхоз бүдүрүлгезиниң экономиказынче ханылап кирбейн турар.

Партия хураларынга баш бүрүнгаар белеткелдерни эки чорутпайн турарының ужурунда, оон кижизидикчи ролю бедивээн. Анаа шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел дыка кызыы чоруп келген. Чамдык коммунистер партия хураларынга олурушпайн турар. Чижээ, отчёт-сонгуулдыг хурал болганда бээр Бежендей 6, Өшкү-Саар 4, Сандакпан, Мыйыс олар 3—3 удаа партия хураларынга келбээнер.

Болунуң үндүрген шиитпирлериниң күүселдези дээш организакчы ажыл ол эге организацияда деңнии четпес тургустунган. Коммунист бүрүзүнде партийжи даалгалар бар деп санап турза-даа, а оон күүселдезин контрольдавайн келген. Ол дугайын партия хураларынга чугаалажыр-даа сонуургаваан.

Эге организацияда партия дадывырын төлээринин чуруму сагытынмайн турар. Коммунистерден Билдинмаа 7, Шаравии, Долумажап, Лопсан олар 3—3 айлар дургузунда дадывыр хавыртпааны илерээнга Шак ының чуруи чок коммунистерниың дугайын партия хураларынга чугаалажыр ужурлуг. Ынчаарга парторганизация секретары Сыңыртаа ол четпестинчилер де аңаа-ла эптежин турары кажынга чугаарышпас.

Партия организациязы...авы» солуп бижип таар черинин ажылын к...ийнын 20-де бүгүлүг организацияларыр...ет-француз чугаалажыкелген. Болхозта 120 дугайында болган дарлыг комсомол орг...истрлер Чөвүлелиниң ажылынга пар...ле биле Даштыкы Хереккандан, ...естри Кристиан Пинонуң Москватиг кижилери-биле холбашкан өске-даа материү уеде...рының дугайында медеглелдерни ажы...үлүг эгелерлиг парлаан.

БУДАПЕШТ. Венгер парлалга Москвага болган француз-совет чугаалажыышкынчарның эртин турганын улуг кичээнгейбиле көрүп, оон дугайын бодунуң номчукчуларынга делгеренгейн-биле информастан турган. «Сабад неп», «Мадыар Немзет», «Непсава», «Сабад нфьшаг» болгаш оон-даа өске төп солуннар ол чугаалажыышкынчарның түңнелдерин изин-биле байырлап турар.

Майның 20-де бүгү-ле солуннар чугаалажыышкынчарның дугайында медеглелди боттарының Москвада турар корреспондентилериниң хөй санныг тайылбырлалдары-биле кады бирги арынарынга улуг-улуг эгелер-биле бижээн. Солуннар аңгы-аңгы политиктиг болган рында агитаторлар канчаар ажылрарын хынавайн турар. Агитаторүрүнелерчерек кырында ажылы көзүлбейн...наар болЧамдык черлерде чүрттакчылар ...г болуп быжыглатынган агитаторларны ...ылазы болуп турар. Колхоз суурунда тудуүайбынлар ортузунга сөөлгү айлар иштинде ...ы быция номчулгалары-даа, беседелер-даажышлуп көрбээн. ...улуг

Парторганизация секретары Сыгчер-черде колхозчуларның канчаар ...тап, ажылдап турарын барып сонукөрбейн турар. Чижээ, колхоз төвүнчижре километр черде турар Карамалчыннарга бо чылын ол барбаан черде ажыл дыка четпее чоруп ...ы ажылында бызаалар өлүп турар. Ферманың ол чучыннар ортузунда ажылдап турар ...бүзүретторлар чок.

Колхозта почта тарадылгазы багай густунган. Солуннар чагыкчыларга өзалдап барып турар. Ылангыя Устүүшев Шынаада болгаш Ортаа-Шынаада ...азычыннарга почта чогуур үезинде четпей ...үрүтурар.

Социалистиг чарыштыг улуттыраңгыз Реестия организациязының эң-нө... Төвүлелиниң лээлгези болур. Ол ажылдаган Даштыкы Хеция деңнии эренгей Х. Пино оларның араболган бр...ЛЫЙ чугаалажыышкынчарның аразында...ында медеглелди улуг эгелер-биле бейн ке...арыннарында бижип турар.

Колхозтуң РЛИН. Герман Демократтыг Республиканың парлалгазы Москвага болган согүүнет-француз чугаалажыышкынчарның доозулганын калбаа-биле бижип турар. Ол чугаалажыышкынчарның чеднишкиннерин, а ол ышкаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга болгаш улустар аразының харылзаалларында дүшкүүрлүг чоруктарны улам ыңай чавырыдырарынга ол чугаалажыышкынчарның канчаар-даа ажок улуг ужур-дүзалының солуннар чангыс үн-биле онзалап демдеглеп турар.

«Нейес дейчланд» солун Совет Эвилелиниң болгаш Францияның күүне улуттукчуларының аразында болган чугаалажыышкынчарның дугайында медеглелдиң бүрүн текстизин, а ол ышкаш Ги Молле биле Кристиан Пинонуң Москвага чорааны-биле холбашкан өске-даа материалдарны парлап үндүрген.

Совет-француз кады кылган медеглел улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының, бүзүрежир чоруктуң быжыглаарының болгаш шериг чарыгдалдарының үүргезин чинтедиринге онза чүгүла роль-ду ойнаан турар улустар аразының соңгаарладып болбас соруулгазы болуп турар чепсегленишкиннерни дүжүрериниң айтырыының улуг ужур-дүзалыын кады кылган совет-француз медегледе онзалап демдеглээн черни «Нейс-дейчланд» солун демдеглеп турар.

(СЭТА).

Совет-француз чугаалажыышкынчарның түңнелдери „соок дайынның“ политиказының аштырганын айтып турар

ПАРИЖ. ССРЭ-ниң болгаш Франциянның чазак төлээлериниң аразынга болган чугаалажыышкынчарның түңнелдерин Парижтиң парлалгазы тайылбырлап биживишлаан, бүгү үүлдериң талазыбиле ийи чурттарның аразынга харылзааларны экижидеринге база бүгү-ниити тайбынны болгаш айыыл чок чоруктуу быжыглаарынга ук чугаалажыышкынчарның түңнелдериниң идиглиг болганын онзалап демдеглеп турар. Сана...онналдарның ажыт-чажыт чок солчүлгазы ийи талаларның туруштарын кайы-кайызы дээре билип алырынга чедирген-даа болза, чугаалажыышкынчарның чоруп турган үезинде чөрүлдээлерни эвээжедирип чедип алдынмаан дээр янзылыг айтырыгларже парлалганың үүле чамдык органнары ыйнышкынны кылып турарлар.

Чугаалажыышкынчарның чоруп турганын, доозулганын болгаш француз министрлерниң Москвага чоруп турганын Москвадан тодаргай бижээн боттарының тускай корреспондентилериниң үүлдерин болгаш дыннадыгларын солуннар май 19-та парлагылаан. Совет болгаш француз күүне ажылдакчыларының аразында харылзааларның найыралдыг байдалын, а ол ышкаш оларны хүлээп алганының чылын база чаагай сеткилдинин бүгү солуннар онзалап демдеглээн, ынчаарга совет кижилер-биле ужуражыышкынчарынга олар ук чылыг болгаш чаагай сеткилдиг хүлээп алышкынны база-ла демдеглеп турганнар.

Француз-совет чугаалажыышкынчарның чедишкинниг доозулган дугайын дыннатпышаан, «Монд» солуның бижээни: «дүшкүүрлүг чоруктуң чавырыышкыны уламчылап турар болгаш үзам-на чавырлып турар». Ол солуннуң бодалын ёзугаар алырга, чугаалажыышкынчар идегешпес чоруктуу узуткаарынга идигим берген болгаш чугаалажыышкынчарның киржикчилери кайы-кайызының чаагай сеткилдинге бүзүрежир арганы берген. «Мындыг байдалга болуп эрткен чугаалажыышкынчар маргылдаа чок ажыктыг үүлдү берген» деп «Монд» түңнелинде бижээн.

Чугаалажыышкынчар чоруп турган үеде совет-француз садыг харылзааларын хөгжүдер айтырыгларның талазыбиле тодаргай түңнелдер чедип алдынган, ынчангаш кошкак хөгжүделіг чурттарга дузаламчы көргүзериниң француз планын таарымчалыг кылдыр хүлээп алган.

Ол солуннуң бодалын ёзугаар алырга, ылангыя чугаалажыышкынчар Франциягa мындыг эки түңнелдерни берген: улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң кошкаары үргүлчүлээр, Франция бодунуң иштики айтырыгларын үүле ол кошкашкынның байдалынга шинтиирлеп болур. Чөөн болгаш Барыын чүктериниң аразында идегешпес чоруктуу эвээжеп бар чыдар.

«Чамдык пунктуларның талазы-биле бодалдарның чоокшулашканын демдеглеп шыдаар бис. Эң-не чүгүла факт чүл дээрге, чугаалажыышкынчар дорт болгаш шуут болган. Өскенин чүнү бодап турарын ам кижи бүрүзү билип турар» деп «Круа» солун бижээн. Дыштанып хүннерде үнгүлээр «Юманите-диманш» болгаш «Журнал дю диманш» деп ийи париж солуннар чугаалажыышкынчарның түңнелдериниче улуг кичээнгейни салып турар. Ол ийи солуннар Москвада боттарының корреспондентилериниң улуг үүлдерин болгаш түңнел медеглелдиң текстизин парлааннар. Бо документ болза, Францияга хамаарыштыр Совет чазактың хүндүткелиниң база билириниң маргылаа чок илерээшкини болуп турар деп «Журналь дю диманш» солун онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Совет ажылчыннар дуржулгазын кыдат өңнүктер-биле үлежип турар

ПЕКИН. Майның баштайгы он хонуунда болган бүдүрүлге мурнакчыларының бүгү-кыдат конференциязының ажылынга киржири-биле совет үлетпүрүнүң янзы-бүрү адырларының мурнакчы ажылчыннарының алаан кат төлөлекчилери Совет Эвилелиниден Кыдатта чеде бергенин мурнунда дыннаткан турган. Дуржулганың найыралдыг солчүлгазын ёзугаар совет ажылчыннар амгы үеде боттарының ажылының методтарын Кыдаттың янзы-бүрү хоорайларында чедишкиннинг көргүзүп турарлар.

Дуржулганың ол солчүлгазының кайгамчык эки түңнелдерин кыдат парлалга ам хүн-бүрүде чырыдып, парлап эгедээн. Сураглыг совет металлург Анкудиновтуң дүрген эвилдирилге методун Чунцинь...ың металлургия заводунга ажыглаанының ачызында Кыдаттың чаа рекордунуң тургустунганын «Гуаминжибао» солун дыннаткан, честии эвилдирилгези 14 шак 13 минутаа чедип алдынган, толдргайлаарга ол эвилдирилге мурнундаазынга бодаарга 10 шак 42 минута бурунгаар дүрген болуп турар.

Дүрген фрезеровщик Леонов бодунуң ажылының методтарын Шанхайның ажылчыннарының мурнунга көргүскен, оон соолгунде Шанхайның станок тудуунуң заводунуң ажылчыны Чжан Чуань-синь ол методту ажыглаап, күш-ажылын бүдүрүкчүлүүн 7,5 катап улгаттырган.

Хөмүр даш комбайнының машинистизи Демидонович ажылдың совет методтарын Кайланьның хөмүр даш үүргайларының шахталарының бирээзинге көргүскен соолгунде ол шахтаның шахтёрлары ажылдап кылыр нормаларны сменада 67 хуу көвүдеткен дугайын солуннар база бижип турарлар. (СЭТА).

ВДР-де бирги кварталдың план күүселдези

ХАНОЙ. Президент Хо Ши Минниң даргалааны-биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң майның баштайгы чартыында болган хуралының дүгайында ...ыналгыны «Нян зан» солун май 20-де парлаан, ук хурал 1956 чылдың бирги кварталында күүне планының күүселдезининң түңнелдериниң дугайында ВДР-ниң чазаанын чанында планнаашкын талазы-биле комиттиин илеткелин чугаалажып көрген.

Ылангыя, ук дыннадыгга чугаалап турары болза, чурттуң улус ажыл-агыйының янзы-бүрү алырларында эки түңнелдер чедип алдынган: ристиң часкы тарылгазының планы болгаш өске-даа культураларың тарылгазының планы бүрүнү-биле күүсетинген. Үлетпүр бүдүрүлгелериниң продукциязын бүдүрер талазы-биле даалгалар күүсетинген, а чамдыктары харын-даа ажыр күүсетинген. Аъш-чем продуктуларының болгаш рис, дүс, пес-таавы, керосин болгаш бирги ээлчегниң эргежок чугула өске-даа чүүлдериниң өртектери чинтээн. Транспортта болгаш харылзаала улуг чедишкиннер чедип алдынган. Бижик билбес чоруктуу узуткаар дээш шимчээшкин чедишкиннинг кегжүп турар. Чонну медицина-биле хандырарының улуг ажылдары база чоруп турар. (СЭТА).

Үстүү Силезия—улусчу Польшаның улуг үлетпүрлүг району

ВАРШАВА. Польшаның мурнуу чүгүнде Үстүкү Силезияның байлак үлетпүрлүг крайы калбак делгем апарган туруп турар. Ол дээрге, хөмүр даштың, металлургияның, энергетиканың, химияның болгаш үлетпүрүнүң өске-даа адырларының улуг төп чери.

Үстүкү Силезия болза, хөмүр даштың кол берикчизи болуп турар. Ол районда хөмүр даш үлетпүрүг дайын сөөлгүдегги чылдарда барык бүрүнү-биле чаартынып ыдынган. Дагжыларның аар күш-ажылы колдуунда машиналар-биле солутунган. Амгы үеде Силезияның шахталарында дагның чаа машиналары болгаш механизинери, оларның иштинде хөмүр даш комбайннары, амгы үениң даг үттээр машиналары, транспортерлер, көдүрер механизинер, чаа электровозтар ажылдап турар. Силезияның шахталары дайын мурнундагы үеләзинге деннээрге хөмүр даштың улус ажыл-агыйынга 2,5 катап хөйнү берип турар.

Бар шахталарны эде кылыры-биле болгаш чаартыры-биле холбаштыр чаа шахталарның дериишкиннери Үстүкү Силезияда калбарган. Сөөлгү чылдарда хөмүр даштың беш улуг шахталарын ажыглалга киирген, оларның иштинде «Земовит», «Весела», «Юлиан» болгаш оон-даа өскелер бар. Шинчилелдериниң түңнелинде хөмүр даштың чаа черлери Силезияның элээн хөй районнарында амгы үеде ажытынгылаан. Ам ол районнарда 10 улуг чаа шахталарның тудуун чорудуп, хөмүр даштың кыдыра казып алырының он-оон чаа черлерин дерип турар.

Силезияның үлетпүрүнүң чугула адыры болза, металлургия болуп турар. Силезияның барык бүгү хоорайларында металлургия заводтары бар. Улус-демократтыг тургузугнуң чылдарында Силезияның металлургия бүдүрүлгелери чаартынган болгаш калбарып алгаан. 15 домна суугулар, 20 мартен суугулар ында деритинген болгаш чаартынган, прокат цехтери, блюмингилер болгаш металлургияның улуг-улуг өске-даа объектилери туттунуп ыдынган. Бир эвес дайын мурнундагы үеде Силезияның бүдүрүлгелериниге металл эвилдирилгези эвээжеп турган болза, ам ол үргүлчү өзүп турар. Амгы үеде Силезияның металлургия бүдүрүлгелери дайын мурнундаазынга деннээрге барык үш катап хөй металлды берип турар.

Улуг тудуглар Үстүкү Силезияның бүгү районнарында калбарган. Үлетпүр бүдүрүлгелер-биле чергелештир ында чаа-чаа хоорайлар болгаш ажылчын суурлар тургустунуп турар. Силезияның ажылчы чоннары алдыты беш чыл планының чылдарында 200 мун ажыг чурттаага комнаталарын алганнар.

(СЭТА).

Югославияның көдээ ажыл-агый палаталарының эвилелиниң конференциязы

БЕЛГРАД. ТАНЮГ агентилелиниң дамчыдып турары болза, Югославияның көдээ ажыл-агый палаталарының эвилелиниң чыл бүрүде болур конференциязы май 22-де Белградка болуп эрткен. Эвилелдиң күүсевчи вечезиниң кежигүнү Славко Комар ол конференцияга чүве чугаалаан, көдээ черлериниң оруулгалары амгы үеде, ылангыя көдээ ажыл-агыйының эвес ажыл-чорудулгалардан үргүлчү өзүп турар, а тараачыннарның чарыгдалдары элээн кызырыган деп ол демдеглээн.

Амгы үеде Югославияның көдээ ажыл-агый машина тудуунуң үлетпүрү чыл бүрүде ийи муң тракторларны, көдээ ажыл-агыйның хөй санныг янзы-бүрү машиналарын бүдүрүп болур, а ийи-үш чыл болганда бүдүрүлгенің хемчээлин үш катап улгаттырып болур аргалыг деп С. Комар оон ыңай айыткан.

Оон-биле чергелештир, чоокку үш—дөрт чылдарда даштыкыдан Югославияже 22 мун тракторларны киир сөөртүп алган турар.

Көдээ ажыл-агыйның элээн дүрген хөгжүдези болза, социалистиг фактор болур чүгле кооперацияның дузазы-биле болдуунуп болур деп С. Комар медеглээн. Кооперация болза, бүдүрүлгенің чаа методтарын элээн организастыг шингээдип алырынга болгаш бүдүрүлгениң амгы үеде, чаа чепсек-керекселдерни ажыглаарынга аргалыг болуп турар.

Кооперацияда көдээ ажыл-агыйның чамдык чугула айтырыгларының дугайында көдээ ажыл-агый палаталарының эвилелиниң чинтине секретары Воин Попович илеткел кылган.

(СЭТА).

Индияның парламентизинге Нерунуң чугаазы

ДЕЛИ. Дели радиозунуң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, премьер-министр Неру парламентинин улус палатазынга Индияның ийиги беш чыл планының ниити айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның беришкинин үш хонукта чорударын май 23-те эгелеп ажыткан. Планның кол идеязы чүдел дизе, экономиканың күүне болгаш хуу секторларының аразынга кады ажылдажылганы хандырарында болур деп Неру чугаалаан. Күүне сектору ам калбарган болгаш моон сонгаар-даа калбарар, а чуртгун экономиказында ам үеде чугула роль-ду ойнап турар хуу сектор кедизинде базып читкен турар ужурлуг деп Неру демдеглээн.

Нерунуң онзалап демдеглээни болза, аъш-чем үүлдерин бүдүрерин 30 хуу көвүдедир деп ийиги беш чыл планы көрүп турар. Индия болза, эртемнин болгаш техниканың талазы-биле улуг деп-шилгени чедип алыр ужурлуг деп ол айыткан.

Ийиги беш чыл планында тодаргайлатынган принциптерни болгаш соруулгаларны чүүлүг деп көрүп турар резолюцияның төлевилелин палатага көөрү-биле премьер-министр киирген.

(СЭТА).

КИНО

„МӨҢГЕ ДҮННҮҢ ЧАЖЫДЫ“

Май 21-де кинопрокаттың Тыва область конторазының көрүкчүлер залынга Ленин орденниг «Мосфильм» деп киностудиязының кылып үндүргени «Мөңге дүннүң чажыды» деп чуран-чечен чаа киночуруктуң хөй-ниити көрүлдези болуп эрткен.

Эртем-тайылбырлыг ол кино болза, далайлар дүвү шинчилеп өөренир эрес-дидим соруктуг совет эртемденнериниң маадырлыг, кызыыкак ажылынын дугайын чугаалап турар.

...Ада-чурттуң эртеминге чаа салыышкынны бээр дээш ханы патриотчу—океанографтарның мурнунга берге болгаш харыысалгалыг сорулга салдынар. Ол дээрге алдарлыг сорулга.

Далайның ханы дүвүнге болуп турган кедергей күштүг частыышкын чүнүң чылдагаанындан тыптып турарын ыяавыла билип алыр дээш күзел океанографиктиг институттуң эртем ажылдакчыларының бодалдарын амыратпайн баар.

Диким болгаш угаангыр аныяк эртемден Алексей Иванович Денисов, эртемшинчилел экспедициязының начальныгы Русанов, профессор эмчи Мерцалов, институттуң эң аныяк эртем ажылдакчызы Турчина, кижи эмнелгезиниң ажылдакчызы Лена Соколова оларның чаагай дүрүү хевирлеринге үдурланыштыр шиитпир чок, кортук эртемден Лаврентьевтиң чөгенчиг чоруун көргүскен. Ёзулуг бышкан мөзү-шынарлыг Денисовка болаарга, Лаврентьев дээрге чүгле кижи болуп илерээр: кажан батискаф (сүт аланга чоруур тускай корабль) беш мун метр ханылай бээрге Лаврентьев угаанын ышкынгыже девидээр болгаш Алексейнин улам хандыр экижидер дээн планынга шаптых ужуражтырар. Ынчангаш далай дүвүнүң янзы-бүрү ён-баазын чараш үнүштериниң сыптарында атлантий деп чаа күүүлүг энергияны шинчилеп ажыдары баштайгы удаала бүтпейн баар.

Сыныш чок күзел соруктуг Алексей Денисовтуң негелдеген ёзугаар далай дүвүнүң чаа эжилдирилгени чорудар. Атлантий деп чаа бүдүмелдиң чиңгир хеределнишкинниге караанын шоон шоңдурунган болза-даа, аныяк эртемден бо удаала база-ла кайгамчык маадырлыг чорукту кылыр. Эң күштүг овур-хевирлериниң бирээзи—Денисовтуң берге ролюн артист И. Тереверзев хандыкшылгалыг болгаш үттүндүрбас кылдыр күүсеткен. Барык кино доозулгужеге чедир көрүкчү ол кол маадырдан карак албайн, оон улам ынайгы салым чолу дээш сеткил-сагыжын кайныктырып олурары таварылга эвес. Кинонуң тургузулгазының чедишкинниг база ында. Денисовтуң кайгамчыктыг кызыыккай чүткүүл, шыдамны биске үнелиг. Шынап-ла Коммунистиг партияның мерген угаанныг улуртулгазынга сорук кирип, күш-ажылчы чайыннанчак тинделгелерни хүн-бүрү чедип ап турар эрес совет аныяктар ыңыг дүрүү-хевирлерге ынак.

Мурнунда эртемденнериниң даап биилип турганы канчаар-даа ажок ажык-үнелиг атлантий деп бүдүмел сөөлгүнде кээп совет эртемденниң холунда. Далайның ханы дүвүнге ажык чок частыышкынчарны чаагаар үндүрүп, эриктерге чурттап турганнарга улуг когаралдарны таварыштырып турган атлантий ам тургузукчу күш-ажыыга бараалгаар-дыр дээр илегел көрүкчүлерниң бодалынга чуруттунар. Бодап-даа көөрге, ажыдыышкын магалапчыг. Ол болза, физикага, биологияга, медицинага улуг эргилде болган.

Баштайгы ужуражылгаларда кижинни калынга хора чедирип турган тергиүүлүг атлантийнин дузазы-биле Алексей Денисовтуң караан экиртир эмнээнибиле кино доостур.

И. Луковскийнин сценажытканы «Мөңге дүннүң чажыды» деп реалистиг киночурук бистиң көрүкчүлеривистиң сонуургалын хайныктырары маргыш чок.

С. САНДЮ.

Совет самолётту Египеттиң премьер-министринге дамчыдып бергени

КАИР. Египеттиң премьер-министри Гамаль Абдель Насерге Совет чазактың белекке берген «Ил-14» деп совет самолетту аңаа дамчыдып бээринде ёзулалы хөй санныг кижилер олуржуп турда, май 22-де Аль-Маза аэродромунга болуп эрткен. Аэродромнуң бетон шөлүнге хүндүлүг таннылыды тургускан. Совет Эвилелиниң болгаш Египеттиң күүне гимнилерин шериг оркестри ырлалып күүсеткен.

ССРЭ-ниң Египетте Элчини Е. Д. Киселевтуң премьер-министр Насерге чугаалааны болза, Совет чазактың бо белээ дээрге, найыралдыг Египеттиң үлүгүнга болгаш оон премьер-министрге совет улустуң найыралдыг шынчы бодалларының илерээшкини болуп турар. Совет Эвилелиниң болгаш Египеттиң улустарының аразында туруп турар кайы-кайызының найыралы база кады ажылдажылгазы ийи чурттарның чаагай чоруунга болгаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга эрге-ажыктарынга бараан болур кылдыр моон соңгаар-даа көмүүр база быжыглар дээрининге илегелди Элчин илертейлээн.

Аңаа харыы кылдыр премьер-министр Насериң медеглээни: «Бистиң улустарывыстың аразында найыралдың бо демнээ дээш Совет Эвилелиниге кончуг-ла өөрүп четиргим, бо найыралды бистер моон соңгаар быжыглаар бас дээрининге илегелтур мен».

Оон дараазында Насер Элчин Киселевка, Египеттиң шериг-агаар күштериниң командылавчызы ужар-чүүлүүн вице-маршалы Сидки Махмудка болгаш өске-даа тускай албан-дужаалдыг кижилерге үдегин алгаш, самолетту сонуургап көрген.

Дыка хөй египет болгаш даштыкы журналистар база фотокорреспондентилер ук ёзулалга олурушканнар.

(СЭТА).

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛҒАНЧИК.

ПАСК — туберкулёзту эмнээриниң чаа аргазы

Совет Эвилелинде туберкулёз-биле демнеел болза, күүне ужур-дүзалыг болуп болур. Бистиң чуртувуста чоннуң культурлуг болгаш материалдыг деңнели үзүтел чок өзүп турар, медицина дузалавчызын халас көргүзүп турар. Бисте туберкулёзка улуг албан черлериниң четкилери: диспансерлер, эмнелгелер, санаторийлер болгаш оон-даа өске черлер тургустунган. Эртем-шинчилелдиң албан черлери эмнээриниң чаа аргаларын болгаш херекселдерин ажыдап кылып турар. Эртеминиң чедишкиннери амыдыралга калбаа-биле нептереп турар.

Туберкулёзту эмнээриниң амгы аргаларынга санаторий чуруумун, диэтти, эмнер препараттарын, эмнелгениң кезип эмнээр аргаларын, тодаргайларга, аарыг кижиниң байдалындан хамаарыштыр эмнеп турар эмчиниң хөй янзылыг аргаларын хереглеп турар.

Туберкулёзтуң чамдык хевирлерин эмнээринге чедишкиннии-биле ажыглаан турар амгы эмнерниң бирээзи — ПАСБ болур (парааминосалипгиг кислотаны хураангайлап ынчаар адаар).

ПАСБ — өңгүр, биче ажыгзымаар, хонг эм. Ону хүнде үш катап, чемненген соонда бир шак болгаш-ла ижер. Эминиң түнүн эмнеп турар эмчи аарыг кижиниң организминден хамаарыштыр тургузар. Ол эмни сүт-биле кады ижери эки, ынчалза-даа хөй эвес содалыг сүт-биле ижип болур.

ПАСБ-ны ижип эгелээн аарыг кижиге чамдыкта таарымчалыг эвес чоруктар тыптып келгилээр: чижээлээрге, чем хайыдырылгазын баксыралыр, ижинге аар болгулаар. Ынчалза-даа, эмнээшкинни үзүп болбас. Ол болуушкуннар чоорту чиде бээр.

ПАСБ-биле эмнээри 3—4 айлар үргүлчүлээр. Аарыг кижиниң кадыкылынга ол эминиң чогужары ол дораан-на болу бербее; кижи чоорту сөгүп эгелээр.

ПАСБ кижиниң организминде туберкулёзтуң микробтары болур—туберкулёз палочкаларынга өлүмүү таварыштырар. Микробтарның өзүп көвүдээри доктаар, оларның амыдыралы будулаар, аарыг кижиниң организминге оларның хоралыг чоруу соксаар. Эки...шкин чоорту эгелээр.

Бир эвес организмге таарымчалыг байдалды тургузар болза, эминиң күжү черле эки болур деп чүве билдингир болгай. Оон ужурунда аарыг кижи амыдыралдың шын байдалын тургузар, аргалыг-ла болза үениң хөй кезиин арыг агаарга эрттирер, эрте турар, эрте үлүүр херек. Ол чорук дүнеки үйгүну экижидер. Чамдыкта хүндүс үлүүру негетинер. Чем хоолулуг болур, ынчалза-даа аар эвес, янзы-бүрү, бай витаминнерлиг болур.

Туберкулёз-биле аарааи кижилер ПАСБ-ның барын билир ужурлуг. Эмнээшкиннин ол чепсээ эмчиниң сүмелээнин ёзугаар бүгүдеге ажыктыг болур.

Тыва областың санитар-чыргыдыышкын башкыны.

Кызыл хоорайның Эрик кудумчузунда 13 дугаарлыг бажында чурттап турар хамаатты Виктор Петрович Ермолаев Минусинск хоорайның Кызыл партизан кудумчузунда 6 дугаарлыг бажында чурттап турар кадайы Александра Михайловна Ермолаевадан чарлыр дугайында херек көдүрүп турар. Ук херекти Кызыл хоорайның 2-ги участогунуң улус судунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтериниң 3—65.

ТС—00340. Культура эргелелиниң типографиязы.

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, НАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетиигеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
29
ВТОРНИК
№ 108 (3561)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри дээрги Молотовка Кристиан Пинонуң телеграммазы (1 арын).

Францияның Даштыкы Херектер Министри Дээрги Кристиан Пинонуң Москвадан үнүпкени (1 арын).

Эң-не эвээш күш-ажыл чарыгдалдыг хөй продукцияны көдээ ажыл-агыйга (1 арын).

Партияның кыйгырыгы-биле (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **В. Манеев.**— Бии-Хемге партия чырыдыышкынының чамык түнелдери (2 арын).

В. Братковская.— Ак хөмүр даштың ораны (2 арын).

И. Филиппов. — Ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының дугайы (2—3 арыннарда).

З. Сагаачы. — Бөдәәге культура-чырыдышкын ажылын күштедирер (3 арын).

М. Маманов.— Чоокку үеде Тываны ажаннарынга (3 арын).

Д. Касаткин. — Африкада португал колониялар (4 арын).

Славян бижиктин, улус чырыдышкынының болган культураның болгарда ба байырлалы (4 арын).

Албанияның күш-ажыл партиязының III съезжизи (4 арын).

Францияның министрлер Чөвүлелиниң (4 арын).

ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИ, ЧАРЫШКА БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИҢЕР!

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук киргеи Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери, бүгү совет улус-биле бир дөмей, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларының улам ынайгы күштүг көдүрүлүшкүнүн кайгамчык улус соругаларын долдур эвес, харын ажыр күүседип болурунуң аргалары чаржык турар областарда бар. Төлээлер солчуушкуну байырлал шинчилиг эвес, а ажыл-ишчи характерлиг. Ийи областарның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери боттарының дүржүлгазын солчуп, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң курлавырларын дилеп тывар талазы-биле бот-боттарынга дузалажыр. Хакас область-биле социалистиг чарышка кирип, оон төлээлери биске кээп турар чорук бистиң областың ажылчы чоннарының күш-ажылчы болган политиктиг идепкейин улам көдүрер.

Хакас областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери-биле социалистиг чарышка бирги чер дээш демисежири—областың колхоз, совхоз, МТС бүдүзүнүң, көдээнин ажыл-ишчи бүдүзүнүң харысаалгалыг хүлээлгези, олар алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш кажангызындан-даа артык күжениишкинниг ажылдаар ужурлуг. Ам, областар аразында социалистиг чарыш онза калбарганда, чарышты ажыл-ишчи, боттуг түнелдиг болдурар дээш ажылды организастаары артыш турар.

Хакас область-биле чарышка алган хүлээлгелерни бүрүн күүседир төлээде, областың иштинге: районнар, колхозтар, совхозтар, МТС-тер болгаш бригадалар, фермалар аразынга социалистиг чарышты онза калбартыр ужурлуг.

Хакас областың районнары боттарының аразынга төлээлерни солчуп, социалистиг чарыштың хүлээлгелерин ниити хураддарга чүгаалажып, оларны ажыл-херек биле быжыглап турарлар. Ынчаарга бистиң районнарывыста социалистиг чарышты шак ынчаар организаставайн турарын айтыр херек. Бисте районнар болгаш түс-түс ажыл-агыйлар аразында социалистиг чарышты чорударда боттарының ажыл-байдалы-биле барып танышкар, тодаргай хүлээлгелерни чугаалажыр, дүржүлгазын солчур болгаш үүрг-дедир детпиккер, ажы үлегерлиг чаа чүүдерни ажыглаар, ажыл-агыйжы харылээлаарны быжыдар. Совет Эвилелиниң эниик области — Тыва автономнуг область партияның болгаш чазактың хүн-бүрү материалдыг дузаламчызының, сагыш сактыышкынының ачызы-биле бодунуң ажыл-агыйының чурттуң мурнавчы областарының деңнелиниге чедир хөгжүдер дээш улуг демиселди чорудуп турар. Ам Хакас область-биле социалистиг чарышка кирген чорук областың көдээ ажыл-агыйының хөгжүдезин улам бурунгаарладырынга үнелеп четпес ужур-дузалыг.

Социалистиг чарышка кирип тура көдээнің ажыл-ишчилери болза, алдыгы беш чылда көдээ ажыл-агыйның продуктуларын бүдүрер талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларында көрдүнген онаалдаларны хуусаа бетинде күүседир деп чангыс болдыг, чангыс күзел-соруктуг туруп турарлар. Тараа, картофель, ногаалар, сүт, эт бүдүрер, малдың баш санын өстүрер, тудугларны калбартыр болгаш өске-даа хемчеглер талазы-биле олар боттарынга бедиткен хүлээлгелерин ап турарлар.

Бистиң областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң социалистиг хүлээлгериниде 1955 чыл-биле деңнээрге 1956 чылда бир инектен сүт саалдазын 30 хуу бедидер, бир хойдан ортумаа-биле 2 кг дүктүг алыр, дүктүң ниити кыргылдазын 45 хуу болгаш эът бүдүрерин 68 хуу көвүдедир; тарылга шөлүн 15 хуудан эвээш эвес калбартыр, тараның ниити чыылдазын 25 хуу көвүдедир, бир гектардан 130 центнер картофельдя, 120 центнерден ыйду эвес ногаларны алыр деп айтыкан. Ол ышкаш Хакас областың бистиң солунувуста парлатынган социалистиг хүлээлгелериниде бир саар инектен колхозтарга 1600 кг, совхозтарга 2800 кг сүттүг алыр, эрткен чылга үлүр эът бүдүрерин колхозтарга 44 хуу, совхозтарга 15 хуу көвүдедир, бир хойдан колхозтарга 2,7 кг, совхозтарга 4,7 кг дүктүг алыр; тараның ниити чыылдазын колхозтарга 13 хуу, совхозтарга 20 хуу көвүдедир, бир гектардан ортумаа-биле 80 пуд дүжүттүг алыр, колхозтарга болгаш совхозтарга картофельдиң бир гектарындан 106—122 центнер, ногаларының 100—140 центнер дүжүдүн алыр деп айтып турар.

Айыткан соругалар үлүг болгаш харысаалгалыг. Ынчалза-даа оларны чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседип болурунуң аргалары чаржык турар областарда бар. Төлээлер солчуушкуну байырлал шинчилиг эвес, а ажыл-ишчи характерлиг. Ийи областарның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери боттарының дүржүлгазын солчуп, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң курлавырларын дилеп тывар талазы-биле бот-боттарынга дузалажыр. Хакас область-биле социалистиг чарышка кирип, оон төлээлери биске кээп турар чорук бистиң областың ажылчы чоннарының күш-ажылчы болган политиктиг идепкейин улам көдүрер.

Хакас областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери-биле социалистиг чарышка бирги чер дээш демисежири—областың колхоз, совхоз, МТС бүдүзүнүң, көдээнин ажыл-ишчи бүдүзүнүң харысаалгалыг хүлээлгези, олар алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш кажангызындан-даа артык күжениишкинниг ажылдаар ужурлуг. Ам, областар аразында социалистиг чарыш онза калбарганда, чарышты ажыл-ишчи, боттуг түнелдиг болдурар дээш ажылды организастаары артыш турар.

Хакас область-биле чарышка алган хүлээлгелерни бүрүн күүседир төлээде, областың иштинге: районнар, колхозтар, совхозтар, МТС-тер болгаш бригадалар, фермалар аразынга социалистиг чарышты онза калбартыр ужурлуг.

Хакас областың районнары боттарының аразынга төлээлерни солчуп, социалистиг чарыштың хүлээлгелерин ниити хураддарга чүгаалажып, оларны ажыл-херек биле быжыглап турарлар. Ынчаарга бистиң районнарывыста социалистиг чарышты шак ынчаар организаставайн турарын айтыр херек. Бисте районнар болгаш түс-түс ажыл-агыйлар аразында социалистиг чарышты чорударда боттарының ажыл-байдалы-биле барып танышкар, тодаргай хүлээлгелерни чугаалажыр, дүржүлгазын солчур хемчеглерни албайн, эрегейлеп турар азы чарышты салган соокда оон-биле кыдыгаарлатынып каар, ону боттуг ажыл-биле быжыглавас таварылгалар ховар эвес. Чижээ, бо чылын Бии-Хем, Улуг-Хем районнар аразынга социалистиг чарышты салган. Сүт саалдазының талазы-биле Бии-Хемден Улуг-Хем район дыка хожудап турар, ол хиреэинде-ле Улуг-Хем райондан мынчага чедир ким-даа Бии-Хемге барып, ында сүт саалдазының талазы-биле болгаш өске-даа ажыктыг чүүлдерни көрүп шинээдип алырын сонуургавааи. Чарыштың принциви чүгле боду мурнап турар эвес, харын хожудап турарын өрү деткир азы хожудап турары бирээзиниң дүржүлгазын алыр ужурлуг дээрзин утпас херек.

Социалистиг чарыш — массаларның боттуг, чогаадыкчы херээ. Совет ниитилелдиң күчүлүг шинчеикчи күжү болур чарышты ёзулуг калбак, ёзулуг массалыг хемчээлге организастаар херек. Чамдыкта ужур эдерер дээш ышкаш чарышты организастаарда чангыс талазаар, ёзу барымдаалаар, кампания хевирлиг, митингизирек, хоозуи шүүгаазыннаг болгаш хүлээлгелерде тодаргай экономиктиг көргүзүглер чок болуп турар чорукту канчаар-даа болдурбас.

Олар болза районнар, колхозтар, совхозтар, бригадалар, фермалар болгаш түс-түс ажылдакчылар аразынга чарышты боттуг улуртулга-биле хандырар, чарыштың чорудулгазын, алдынган хүлээлгелерниң канчаар күүсетиниң турарын контролдаар, мурнакчыларны илередир, олардың дүржүлгазын нептередир, оон-биле кады хүлээлгелерин күүсетпейн турарларны база илередир, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелиниге чедир көдүрер хүлээлгелиглер.

СЭКП райомнарының, колхозтарда, совхозтарда болгаш МТС-терде партия организацияларының политиктиг ажылының деңнелиниң көдээнің ажыл-ишчилериниң чарышка алган хүлээлгелериниң үре-түңнелдиг болуру улуу-биле хамаарыжыр. Партияның агитас-массалыг ажылын фермаларга, бригадаларга болгаш түс-түс кижилерге күштедирип чорудар ужурлуг.

Бирги чер дээш Хакас автономнуг область-биле социалистиг чарыш эгелээн. Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң күжениишкинниг күш-ажылы бо чарышка хүндүлүг черни бодунга хандырар ужурлуг.

Францияның Даштыкы Херектер Министри Дээрги Кристиан Пинонуң Москвадан үнүпкени

Францияның Даштыкы Херектер Министри Кристиан Пино кадайы-биле кады, К. Пинону үдеп чоруур кижилер: Даштыкы Херектер Министерствозунуң кабинединиң Директору Шарль Бошар, Даштыкы Херектер Министерствозунуң информация болгаш парлалга киидизиниң эргелекчизи Пьер Баранюк, Этьен Манак, Ребер Понтийон, Ив Далайе, Жан Пина болгаш оон-даа өскелер Праганы таварты май 26-да Москвадан Парижче чорупкан.

ССРЭ-ниң Францияда элчизин С. А. Виноградов болгаш француз журналистер Кристиан Пино-биле кады Москвадан Францияже база чорупкан.

Эртен эрте турган. Ынчалзажок, мурнундаазы ышкаш аэродромда хөй кижилер чедип келген, омак, хөглүг турган. Самолеттарның ужун үнер болгаш хонар черлериниде польша, фин, швед самолеттар. Ол самолеттарның ужун турары агаарның чаа ажыттынган оруктары болза, өске улустар-биле совет кижилериниң найыралдыг харылээларының быжыканының дугайын херечилеп турар.

Бетончуулуп кылган шөлге «ТУ-104», деп реактивтиг чаа пассажир совет самолеттар турган. Оларның агаарга таарыштыр кылган хевирлери, а ол ышкаш хемчээлдери бүгү ниитиниң кичээнгейин хаара тудуп турар.

Француз Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күргүне туктары Внукво аэропорттуң бажыңының кырынга салгын аайы-биле киискип турган, Дээрги Пинонун олуруп алган Францияже базары улуг самолет майның чырык хүнү дээш турган шөлде аэропорттуң бажыныиың чоогунга туруп турган. Ол дээрге «Арманьяк» деп дөрт моторлуг кан күш—Францияның ужар-чүүл үлетүрүнүң чоргааралы. Долу чүктүүгле ол самолет 72 тонна аар денизиниг. Ол 92 пассажирлерни чүктеп, бир шакта 400 километр чедир дүрген ужун болур.

Француз аалчыларны үзээр ээш Москваның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери, совет болган даштыкы журналистер, ССРЭ-ге туруп турар элээн кап дипломаттыг корпустуң аэропромга турган кежигүннерин чалаан. Дипломаттар самолёттуң иштинче киргеш, оон тургузуубиле болгаш дериишкиннери-биле улуг сонуургадыг танышып көргеннер. «ТУ-104» деп өске бир самолёт ол-ла үеде аэродромнуң кырынга ужуп, долганыышкынны көргүзүп турган.

(СЭТА).

Эң-не эвээш күш-ажыл чарыгдалдыг хөй продукцияны көдээ ажыл-агыйга

ЛЕНИНО. (Москва область) Ленин районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери күш-ажылдың бүдүргүчүгүн белиндер дугайында Ленининиң айтыышкыннарын амыдыралга плап ёзулаар боттанырып турар.

Бо чылдың эгезинден бээр районнуң партия комитединиң колхозтарының, совхозтарның болгаш МТС-териің активчилеривиле кады колхозчуларның күш-ажылының төлевирин болгаш ажылды организастаарын экижилериниң талазы-биле элээн хөй хемчеглерни ажылдап кыпган. Көдээ ажыл-агый артельдериниде бүдүрер ажылдың нормаларын сөөлгү ийи айның дургузунда эде кылырын дооскан. Оларның хөй кезиинде комплексниг бригадаларны тургускан. Малчыннар инектерни хүнде ийи катап саарын практикалап турар. Бо бүгү чүүлдер хөй продуктуларны бүдүрериигe кижи күжүн эң-не эвээш хереглээр арганы берген; ол болза 240 учетчиктерни, таңныылдарны, склад эргелекчилерни, саанчыларны, ферма эргелекчилерин хоттадып, өске ажылдарже шилчидер аргалыг болган.

Ажылдарны дакпырлаарындан ажыл-агыйлар ажыктыг чүүлдерни хөй-биле ап турар. Горький аттыг колхозтуң ферма бүргүзүнде ферма эргелекчизиниң, зоотехниктиң болгаш учетчиктиң хүлээлгезиин ам түскай эртеминг чангыс кижи күүседип турар. Ындыг ийилиг солуушкуннарны күш фермазынга база чорутkан.

Хоталган ажылдакчыларны ажылдың өске адырларынче чорутkаны көдээ ажыл-агый артельдериниң ниити ажыл-агыйын калбартырының аргазын берип турар. Чижээ, «Большевик» колхоз сөөлгү үеде элеиин-чугай холукседалыг блоктар заводун тургускан, аннар азыраар фермаиы организастаап. Артык ажылдардан кижилерни ынчаар хостаап колхоз бо чылын 300 муң рубльдиң орулгазын немей алыр.

Күш-ажылдың чаа организастаашкынын чорутkанының болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалын бедиткенииң ачызында продукцияның ниити чыылдазының бүдүргүлгези өзүп турар. Ажыл-агый чылының баштайгы чартыында ниити районнуң бир инектен ортумак сүт саалдазы 428 килограмм өскен.

Чылдың дургузунда колхозтар 300 муң хире күш-хүннерни камнап алыр. Ол болза, бир күш-хүнге барык-да 25 хуу орулга немежирин айтыш турар. Колхозтар шуптузу ай санының авансызын колхозчуларга берип турар. Хөй-хөй колхозтарда колхозчулар чыл бүрү төлевирлиг шөлээни алырының, кырганнарга болгаш күш-ажыл кылып шыдавастарга пенсия тыпсырының чурумун доктаатkан.

Ленин МТС бот-оруулга-чарыгалыг ажыл-агыйже шилчип турар. 65 кижини ажылдан хостаап, бүдүргүледе шуут бирииейн турар кижилерни МТС-тиң штадынган кыырып, трактор бригадаларының болгаш мастерскаяның ажылдарын түскай ажыл-агый чарыгдалынче киргени —камналганың чурумун амыдырапга боттандырарының талазы-биле кылыгган болгаш кылып турар ажылдарның ыракта бүрүн эвес кезии болур. МТС-тиң коллективи бо чылын тракторларның болгаш комбайннарның хүнде бүдүрер ажыл нормазын 12 хуу улгаттырбышаан. оон-биле кады бир центнер натура төлевириниң чарыгдалын 20 хуу кудуладырын сан аналиин көргүзүп турар.

(СЭТА).

Партияның кыйгырыгы-биле

Дээрелерниң иштинден эң-не дээрелер тудугларже чоруур

Москва хоорайның Куйбышев районунуң комсомол комитединге май 25-те эң-не хөй кижи чыылган. Ыраккы Сонгу чүктүң болгаш Чөөн чүктүң тудугларынче баарын күзээн аныктарны шилип алыр талазы-биле комиссия ында ажылдап эгелээн.

Комиссияның даргазының столунуң кырында патриоттарның билдиишкиннери, комсомол болгаш хөй-ниити организацияларның рекомендациялары эдерик хөй чыткан. Норильскиниң болгаш Амурда Комсомольскиниң төлээлекчилери ол комнатага база турганнар. Чаа черлерниң болгаш ажылдың байдалдарының дугайында хөглүг беседа эгелээн. Главвостройпуң № 5 трестизиниң ажылчыннарының күзели бир эп-сеткилдиг болган. Оон составында чаа Черемушкаларда амгы бажыңнарны тудуп кылган мергежилдиг дашчылар болгаш бызанчылар бар. Олар 10 кижи. Олар шупту комсомолчулар болгаш Ф30 школазында кады өөренип турганнар, Амурда Комсомольск хоорайның аныык тургузукчуларының оруу-биле чоруурун олар ам шиитпирлээннер. Чаа тудугларже баар дугайында ол комсомолчуларның дилээн хандырган. Ыраккы Чөөн чүктүң тудугларынга москвачыларның — А. Фоминовтуң, О. Гровтуң, В. Тяпкининиң, Е. Ивановтуң, В. Кодаревтиң болгаш оларның өнүктериниң чедип келир хүнү ырак эвес.

Район комиссиязы аныык эптүзиастарның 60 ажыг билдиришкиннерин көрген, а райкомга 260 ажыг билдиришкиннер кирген. Дээрелерниң иштинден эң дээрелер комсомолдуң путевказын ёзугаар чаа тудугларже баар.

Аныктарны шилип алыр талазы-биле комиссиялар Москваның бүгү-де районнарында тургустунган.

(СЭТА).

Партияның даалгазын күүседир бис

ЕРЕВАН. Ереванның сөлдары болгаш кыстары май 24-те Ленин аттыг төп шөлге чык доллур чыылганнар. СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң аныктарга Кыйгырыгында турааладкан митингиге оларның чыылганы ол.

— Партия болгаш чазактың кыйгырыгы Арменияның найыслалының аныктарының чүрээнге изиг патриотчу чорукту хайныктырган — деп комсомолдуң хоорай комитединиң секретары Камо Удумян чугаалаан. Чүрттүң чөөн талакы районнарынче чорудар дугайында 400 ажыг анык ереванчылар дилег кылган.

4-кү түүт трестизиниң ажылчыннарының бөлүү Чөөн чүктүң тудугларынче баарын күзеп турар дугайын комсомолчу ажылчын Рафик Хачикян чугаалаан. Совет аныктарның түүп кылганы фабрикалар, заводтар, шахталар, гидростанциялар бистиң Ада-чүрттүвүстүң күчү-шыдалын улам-на быжыглаар дээрзин билир бис — деп Хачикян медеглээн.

Армениянын КП ТК-ның секретары Б. Саркисов ол митингиге чүве чугаалаан.

Партияның даалгазын күүседирии, боттарының эң дээре эштерии Чөөн болгаш Сонгу чүк районнарынче чорударын Ереванның аныктары бир үн-биле митингиге хүлээп алган резолюциязынга медеглээннер.

(СЭТА)

Колхозтарга концерт

Ленинградта театр институдун доосказ аныык артистер Эрзин районнуң «Чаа орук» көдээ ажыл-агый артелиниге концерт солуп программалыг концертти көргүскеннер. Артист Син-оол В. В. Маяковскийниң «В. И. Ленин», «Эки» деп поэмаларының үзүндүлерин орус дылга тергиин эки номчуп күүседкен. Артист Тавакай С. К. Токаның «Араттың сөзү» деп тоожуундан «Ынаар базыр!» деп эгелээ тыва дылга чугаалаан, «анчының ырын» эки ырлазы-биле көргүчүлерниң кичээнгейин хаара тудкан.

Артистер Болдукпан, Бысыгбай, Монгалбин олар ырлазы бээрге залда олурган ынаакчыларга концерт солуп болган. Син-оол, Мартай-оол, Куулар, Сапык-оол олар «далайжы копакты» болгаш «солдатчы танцыны» концерт эвилеп эптиг чараш шинчеигир күүседип турда көргүчүлер диимиттиг адыш часказашкыны-биле уткаан.

Солуп программалыг концерт дыка ур уламчылаза-даа шак үениң эрткени аскет чок болуп турган. Моон соигаар-даа артистериңг кээп турарын колхозчулар күзеп дилээннер.

* * *

Областың национал театрының артистери чоокта чаа Эрзин районнуң «Бызыл сыдыс» көдээ ажыл-агый артелиниге солуп концерт көргүскеннер. Артистерниң көргүскени «солдатчы танцы», «далайжы копак» болгаш демир терге деп танцыларны, анчының ырын көргүчүлер улуг сонуургал-биле көргеннер.

Колхозчуларга оон көргүзер дээш ырак черден келген артистерниң оон көргүзер черии колхоз баштаар черинден белеткеп бербээни-биле артистерге болган көргүчүлерге таарыжа чок байдал тургулаан.

Даразында келирде уругларга таарыжкан программаларны белеткеп алган кээп турарын колхозчулар күзеп дилээннер.

Кыргылда пунктузунда

САМАГАЛДАЙ. («Шынның» корр). Эрзин районда «Кызыл сыдыс» колхоз хөй кыргылдазынга белеткедп эки организастаан. Чижээ, кыргылда пунктузунда ийи кажааны тутkан, оон ааланы шуптузуп шалаган. Ол ышкаш агрегатка эптиг турушту, хачылар аайы-биле столдарны база белеткээн.

Эрткен чылын ол колхоз хойлан-на 1,5 килограмм дүк алыр тургаш, 1,6 килограммны кыргаан. Бо чылын хойлан 1,7 килограмм дүк алыр планныг, а май 25-ке чедир баштайгы үш хүннерде кыргытынган 884 хойлан ниитизиле 2054 килограмм дүк алган.

Колхоз хоюнуң кыргылдазын аиты үеде чүгле хол хачылардыг чорудуп турар. Самагалай МТС-тиң чорудуп берген 10 хачылардыг агрегат (механигги ээш Железнев) үш хүн чүгле 85 хойну кыргаан, үргүлчү үрелии турар. Ажылга шак ындыг таарыжа чок чоруктар өске-даа колхозтарда илереп турар.

* * *

КӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң ажыл-агыйы чыл бүрү улам-на хөгжүп, организас тургузуу быжыглап турар. Бо чылын ол колхоз дөрт муң ажыг хойнуң болгаш үш муң өшкүнүң дүгүн кыргып, ажаан алыр. Колхоз баштаар черинин даргазы ээш Кончуктуң редакциязга ынчаткаиы болза:

— Бистиң колхозчу малчыннарывыс дүк кыргылдазынга белеткедп хынзычалыг чорукгаи. Хөй кыргылдазы май 25-те организастыг эгелээн. Сөөлгү үш хүннерде 800 хойнуң болгаш 600 өшкүнүң дүгү ажаан алдынган. Шагаан-Арыг МТС-тен бисте 12 хачылардыг агрегат ажылдап турар, оон аңгыда колхозчулардан хөз хачылардыг бригадаларны база организастаан.

Колхозтуң малы хүр чыл ашкын, а семис малдың продуктузуг бедик болуру билдингир. Ленин аттыг колхоз хөй бүргүзүнден 1,5—2 кг дүктүг ап турар. Май 27-де колхоз 986 кг дүктүг күргнеге дужаагаи. Ажыл чедишкинниг улам нагбарып турар.

Кукуруза тарылгазы ооолулган

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң тараажылары тараа культураларының тарылгазын эрте дооскаш, кукуруза тарыырынче кирген. Эштер Хууракпай биле Доспанайга баштаткан хову ажылының бригадалары болгаш МТС-тиң механизаторлары май 20-де 200 гектар кукурузаны тарып доосканнар.

МОСКВА

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри *дээрги МОЛОТОВКА*

Бистерии эң-не эвилең болгаш чылыг чымчак хүндүлээчел ёзу-биле хүлээп алганы дээш өөрүп четириишкинии француз төлээлериниң өнүзээзинден силерниң чуртунардан чоруптарының мурнунда Совет чазакка илергейлээнимии хүлээп ап көрүнер.

Бистиң улустарывыстың аразында найыралдыг харылээларны быжыглаарына идиглиг болган бо аян-чоруктуң дугайында ханы болгаш үр сактыышкыннарыы кадагалаар бис.

Кристиан ПИНО.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

БИИ-ХЕМДЕ ПАРТИЯ ЧЫРЫДЫЫШКЫНЫНЫҢ ЧАМДЫК ТҮҢНЕЛДЕРИ

Бии-Хем районуң партия чырыдыышкынының системазында коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш партия кежигүү эвес активтиг өредилге чылы доозулган. Коммунистерниң марксисчи-ленинчи өредилгезиниң талазы-биле бо чылын районуң партия организациязы алдээн ажылдарны чоруткан деп чүвени түңнел кичээлдер көргүзүп турар.

Эрткен чылын партия чырыдыышкынының четкизин четчелеп тургузарда партия райкому коммунистерниң болгаш партия кежигүү эвес активтиг күзелсонуургалын, ниити эртем билиин болгаш политиктиг белеткелин барыдаалап көрген. Ол чорук белгүминериң болгаш политшколаларның кичээлдериниң чоруглазынга бүгү өредилге чылының дургузунда таарымчалыг түңнелди көргүзүп келген.

Районга шупту 21 белгүминерни болгаш политшколаларны тургускан. Партия чырыдыышкынының бүгү-ле звеноларынга 344 коммунистер болгаш партия кежигүнү эвестер өренип турганнар, оларның иштинден 64 кижи марксизчи-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өренип турганнар. Кичээлдерниң идей-теоретиктиг деннези пропагандистерден хамаарыжыр деп чүве тодаргай. СЭБП райкому пропагандист кадрларны шилип алырын эң кичээнгейлиг көрген болгаш партия, совет активтиң иштинден шырак белеткелдиг ажытерни томуйлаан.

Пропагандист кадрлар-биле ажылга онза кичээнгейни салып келген, өредилге чылының дургузунда олар-биле семинарларны 8 удаа чоруткан, ол семинарларга кичээлдерни канчаар чорударының методиказының дугайында сургаалдалыг сүмелерни берип, марксизм-ленинизмниң классиктиг чогаалларының талазы-биле лекцияларны номчуп, пропагандистерниң ажылының дүржүлгазын солчуруп чорудуп турган.

Районда бүгү белгүминер, политшколалар болгаш бот-кичээл-биле өренип турарлар бо чылдың март 1-ден эгелээш СЭБП-ниң XX съездизиниң материалдарын өренип эгелээн. Дыннакчыларның болгаш районуң бүгү ажылчы чонунуң оргузунга съездиниң материалдарын өренирииң тодаргай планын СЭБП райкому ажылдап кылган. Съездиниң материалдарын бот-кичээл-биле өренип турарларга 4 лекцияларны номчаан, олар-биле семинар кичээлдерин 3 удаа чоруткан. СЭБП-ниң XX съездизиниң материалдарындан кол-кол теоретиктиг айтырыгларны тодаргай өренип турган. Семинарларга теоретиктиг айтырыгларны тодаргай чугаалажып көргүзээн эштер Балабанов, Сапчай, Бутаков, Попова, Исулов болгаш өскелер-көөрү-биле пропагандистерниң экскурсиязын организастаан, олар фермаңың болгаш МТС-тиң ажылы-биле тодаргай танышканнар.

Съездиниң материалдарын өренип эгелээни-биле холбаштыр райкүүсконга, кадык кампалал киидизинге, хоорайның орт өөрүлер командазынга болгаш районуң культура киидизиниң чанынга немелде белгүминерни база организастаан бис. Белгүминер болгаш политшколалар дыннакчылар-биле база немей долдуртунган. Райкомнуң партия библиотеказының чанында консультация пунктузун тургускан, районуң колхозтарының тодаргай экономиказының көргүзүглүг диаграммаларын азып делгээн.

Партияның XX съездизиниң материалдарын өренирин районда улуг колхозу болур «Искра» коозе ажы-агый артелинде (партия организациязының секретары эш Бондаренко, пропагандистер эштер Дежнев, Горбунова) эки организастаан. Ында дыннакчыларның саны элээн көвүдээн турган.

Белгүминерде болгаш политшколаларда кичээлдер бедик идей-теоретиктиг деннелге эртип, пропагандистер өренип турган материалдарын районнуң ажы-амыдыралы-биле болгаш районуң колхозчуларының алдыгы беш чылда оларның мурнунда турар сорулгалары-биле ханы холбаштырып өредип турар. Чижээлээрге, коозе ажы-агыйның белүүнүң планнаашкынының айтырыын өренип тургаш, пропагандист эш Дежнев хову болгаш мал ажылының хөгжүдезиниң талазы-биле ол колхозтуң перспективаларының дугайын тодаргай чугаалаан болгаш бир азырал инектен-не сүт саап алырының талазы-биле колхозтуң перспективтиг планының четпээн (саар сүттү эвээш хемчегиг кылдыр планнаанын) илередип, сүт продукцияны амгы планда көргенинден дыка хөйну ап болур аргалар улуг деп чүвени көргүскен.

Ында белгүминерге кичээлдер сергек, кодургуушкуннуг, солун болуп эртип, съездиниң материалдарының иштинден чамдык теоретиктиг айтырыгларның болгаш колхозтуң, районуң ажы амыдыралының-даа дугайында дыннакчылар хөй айтырыгларны салып турганнар. Өскелер-даа белгүминерге кичээлдер база солун болуп эртип турган.

Белгүминерде болгаш политшколаларда кичээлдер программа ёзугаар болдуунда доозулган болза-даа, съездиниң материалдарын өренирин шуут соксалып каап болбас, ынчангаш амгы үеде районуң колхозтарының фермаларында болгаш бригадаларында өредилге ам-даа чоруп турар. Съездиниң материалдарын өренирин түрүүчүлээри-биле пропагандистерни тускайлап тургускан.

Партия чырыдыышкынының четкизинге өредилге чылының түңнелин партия организациларының хуралдарында чугаалажып көргүзээн, чаа өредилге чылынга амдан өгелеп белеткенир талазы-биле тодаргай хемчеглерни ол хуралдарга айыткан.

В. МАКЕЕВ,
СЭБП-ниң Бии-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация киидизиниң эргелекчизи.

Шахтёр Федор Чащин

Бистиң область боттарының кызмакчы күш-ажылы-биле шылгараан мурнакчы шахтёрлар хөй. Оларның аразында Фёдор Архипович Чащининг ады Эзрбектин шахта эргелелиниң коллективинде сураглыг. Ол бодунуң шахтёржу амыдыралын 1948 чылда Эзрбектиң хөмүр даш шахтазындан эгелээн.

Шахтёрнуң амыдыралын ол бодунуң школачы чылдарында-ла сонуургап чораан. Күш-ажылга ынакшыл болгаш сонуургал оон шахтёр болуксаан изиг күзелин дөстүндүрбээн. Бодунуң төрээн чуртунуң черииниң аразында чыдар казымал байлактарны чүгле өредип алыры-биле кызыгаарланмайн, харын ону тыварынга бодуубиле киржирин ол бижыы-биле шиитпирлеп алган турган.

Он чеди харлыг аныяк оол 6 дугаар классты доозукаш шахтага ажылдап эгелээн. Баштай ол Эзрбек шахтазынга аарсаар ажылдарны кылып турган. Фёдор Чащин бодунуң кенеп сеткилиг-биле бир дугаар хүнден эгелээш-ле шахтёржу чепсекти тутказып чер иштинде хөмүр даштыг казып эгелээрин күзеп турган. Ынчалза-даа ажыл-херек оон күзээни-биле болу бербээн. Ол ынчаар болдунуп-даа болбас турган деп чүвени Фёдор сөөлүнде практикадан бүзүрээн.

Шахтёржу коллектив келир үениң аныяк шахтёржузун ынакшыл болгаш кичээнгей-биле хүрээлээн. Ындыг сагыш човаашкындан Фёдор Чащин бодунуң салган сорулгазының дораан эвес-даа болза кедизинде баргаш ыяан-ла күүсетинерии, ону чедип алырда кыынарга даянырын, кыынардан арга-сүмени, дузалакчыны алырын тодаргай билген.

Даг иштинде хөмүр даштың кадының канчаар чыларын, оон кайы үзке чоруй барганын, хаяланы берген улуг каттарны канчаар бузарын, техниканың айыыл-хоолуг-худулгалыг актызы—тайбың дугайында Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниң хүлээп алганы кайгамчыктыг Декреттен-не эгелээш бистиң чуртувус тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиканы өскерииге чок, шыны-биле чорудуп, тайбың кожа-хелбээ турары дээш, боттарының социал тургузуунуң хамаарыжыл чоска бүгү чурттарның тайбың болгаш найыралдыг кады-ажылдажыгазы дээш иштинде Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниң хүлээп алганы кайгамчыктыг Декреттен-не эгелээш бистиң чуртувус тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиканы өскерииге чок, шыны-биле чорудуп, тайбың кожа-хелбээ турары дээш, боттарының социал тургузуунуң хамаарыжыл чоска бүгү чурттарның тайбың болгаш найыралдыг кады-ажылдажыгазы дээш иштинде Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниң хүлээп алганы кайгамчыктыг Декреттен-не эгелээш бистиң чуртувус тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиканы өскерииге чок, шыны-биле чорудуп, тайбың кожа-хелбээ турары дээш, боттарының социал тургузуунуң хамаарыжыл чоска бүгү чурттарның тайбың болгаш найыралдыг кады-ажылдажыгазы дээш иштинде Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниң хүлээп алганы кайгамчыктыг Декреттен-не эгелээш бистиң чуртувус тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиканы өскерииге чок, шыны-биле чорудуп, тайбың кожа-хелбээ турары дээш, боттарының социал тургузуунуң хамаарыжыл чоска бүгү чурттарның тайбың болгаш найыралдыг кады-ажылдажыгазы дээш иштинде

...Вагончугаш чоруур орубчугаштың рельстери сайгылгаан херелинге кылаңнавышаан шахта иштинче, сактырга, төнчү чок чүве дег шөйлүп бар чыткан. Ынаар шахта дүвүнде ырак черде оттарны көргеш ол дүне хоорайга маннажып турар машиналарны сактып чораан. Ол болза боттарының өзүлчээн доозкаш шахтадан үнүп олурган забойщиктер.

Олар күш-ажылчы баштайгы штурмче бар чыдар аныяк забойщикти боттарының эргим сестери-биле сорук киирип турганнар:

— Баштайгы тывыш арбын болзун!.. Федор, сөзүң эвээ!..

— Сөзүм эвээр мен, эштер, чигзинменер!

Шынап-ла оон сөглээн сөзүнүң ажылхерек-биле карышпаанын аныяк забойщиктиң могаг чок күш-ажылы бадыткаан.

Хөмүр даштың баштай канчаар касканы, чер иштинде ажылдың байдалынга эгезинде тааржып чадап турганы, ажылды доозкаш, шахта иштинден үнүп кээрге оон өөрүнүн болгаш чоок кижилериниң ону кандыг өөрүшкү-биле утказаны Фёдор Чащининг амыдыралында уттундурбас эң тураскаалыг хүннериниң болгаш болуушкуннарның бирээзи болуп арткан.

Бүдүрүлгенин технологиязын шын шиңгээнип алганының болгаш кады ажылдап турар эштериниң хүн-бүрүдеги дузалакчызының ачызы-биле ол ажыл нормазын удаткан чок ажыр күүседип турар апарган.

Партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директивалардың чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыш шахтёржу коллективте калбарган. Чарышка бедиткен хүлээлгени Фёдор Чащин база алган. Ол эвээ-ле бүдүн чартык болгаш ийи норманы күүседирин чедип алган. Ынча норманы даг иштинде ажылга күүседири белен эвес. Бо ышкаш бедик көргүзүглерни оон өөрү комсомолчулар Тимофей Биселёв, Александр Поставнёв болгаш өскелер-даа чедип алган. Оларның ажылдап турар эвээ-ай болгаш квартал планын үргүлчү ажыр күүседип, планнан ажыр чүс-чүс тонна хөмүр даштыг берип, социалистиг чарыштың докгаамал шылгаракчызы апарган.

Фёдор Чащин чүгле мурнакчы шахтёржу эвес, харын идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол бодунуң комсомолчу даалгазын үлегерлиг күүседип, коллективте профэвиелэ организациязының ажылынга иденкейлиг киржип келген. Күш-ажылдың организациязын экижидеринче, сагыыга-чүрүмнү быжыктырарынче, мурнакчы дүржүлганы нептередиринче ол онза кичээнгейни салып турар.

— Хөй-ниити ажылдарын чорударынга, культурлуг дыштанылганы организастаарынга Кызыл-Хавак шахтазында клуб болгаш кызыл булуннуң чогу шаптыктыг болуп турар.— дээн Фёдор Чащин хомудап чугаалап турар.— Ынчалза-даа бистер, комсомолчулар болувустуң шахтёржу суурувуска бо чүүлдерни тургузуп алырын шиитпирлээн бис.

Бодунуң бүдүрүлгечи ажылын хөй-ниитининг ажылы-биле сырый холбаштырар болза кижи чүгле ынчан ниитиге ёзулуг дузаны чедирип, чонга болгаш Төрээн чуртунга төлептиг бараан болуп шыдаар деп чүвени Фёдор Чащин билип турар. Күш-ажылчы чедиишкиннерже ону сорук киирип, анаа төтүнмес күштүг берип турар чүве ында.

Сөзү болгаш фотозу. **Т. ОЮННУУ.**

„Ак хөмүр дашты“ оралы

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларда чүрттүң чөөн талакы районнарының байлак бойдус курлавырларын шинчээдип алырын дүргедири көрдүнген.

Чаа беш чылдың чылларында Сибирьниң районнарынга чаа күчүлүг металлургия базазы болгаш күчүлүг гидроэлектростанциялар тургустунар. Күчүлүг гидробелдирлерни тургузарынга Сибирьниң хемнери дыка таарымчалыг.

Кайгамчык улуг терең суглуг хемнер Сибирьнин калбак-делгем ховуларын, тайга-сыннарын кежилдир аккан. Ол—энергияның төтүнмес үндезини. Сибирьниң хемнери — энергияның ёзулуг-ла курлавыры. Совет Эвилелинде бар болуп турар энергетиктиг курлавырларның 80 хуузу Сибирьде бар болуп турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Кржижановский аттыг Энергетика институдунуң экспедиция бөлүү Сибирьниң болгаш ылангыя Тыва автономнуг областың гидроэнергетика курлавырларын каш чыл иштинде шинчилеп келген. Бүдүрүкчү күштерни өөренип көөрүнүң талазыбиле комплексилиг экспедицияның составынга чораан экспедицияның бөлүү Енисей, Алдан, Лена болгаш өске-даа хемнербиле хөй мун километрни эрткен.

Тыва автономнуг области Улуг-Хемниң болгаш Тес-Хемниң бассейннерин шинчилеп көөрү дооступ турар. Энергетиктерниң отряды Енисейниң Саян дагларының кашпалдарының аразы-биле агып чылар черлерииге база чорааннар. Бо бүгү шинчилелдерге үндезилээш Тыва автономнуг областың энергия хандырылгазының схемазын чогаадып кылыры дооступ турар.

Техника эртемнериниң доктору С. Блоповка баштаткан энергетика отряды чаа үлеткүр төптериниг болгаш суурларга энергияны бөөр Тыва областың гидроэлектростанцияларын тааргыштыр тургузарының планын бо чылын шуут доозар.

Экспедеция Төөн чүкче майнын төнчүзүнде аъттаныптар. Оон киржикчилери оларның мурунга партияның салган сорулгазын ханызы-биле билип, ону амыдырала чедиишкиннииг боттарының бүгү күштерин харам чокка бөөрлер.

В. БРАТКОВСКАЯ.

Киров аттыг колхозта чаа клуб

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиннин тудугжулары чоокта чаа 300 ажыг олуттуг клубту ажыглалга киирген. Клубта улуг залдан ангыда янзы-бүрү белгүминерниң белеткел кылырынга, кассага тааргыштыр кылган өрөөлер база бар, клубка библиотека база ажыттынар.

Клубка моон соңгаар кино, концерт үргүлчү үнер болгаш колхозчу аныяктарның бот-тывынгыр уран-чүүл белгүлүг доктаамал ажылдаар.

Колхозчу суурда клуб ажыттынганы колхозчулар ортузунга культура-массалыг ажылды чоруларынга, оларның дыштанылгазынга тааарымчалыг байдалды тургускан.

К. САЛЫЫ.

Аныяк саанчының чедиишкини

Эрткен неделяның бир хүнүнде Бии-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң саанчылары көжээки саалда эгелээрииниң мурнунда инектерни чемгерер дээш траншеядан силосту үштүп, ферманың кажаазынче ону тергелиг аът-биле сөөртүп, көнчүг хөглүг болгаш идепкейлиг ажылдап турганнар.

Силос-биле чемгерилгени норма ёзугаар доктаамал болгаш чогуур үезинде чоруларга инектерниң сүдү улам-на немежир, бо дугайын практика бадыткап турар. Ынчангаш саанчылар ол хүн инектерин силос-биле чемгерер дээш дүвүреп турганы ол чүве-дир. Бо колхозтуң саанчылары эштер 3. Бажутина, Сат Кетпе, М. Теплых олар сүт саалдазының талазы-биле багай эвес көргүзүглерни чедип алганнар.

Бежээки саалда эгелээрииниң мурнунда аныяк саанчы эш Теплых-биле беседа кылдым. Бо саанчы чедиишкиннии чартык ай дургузунда инек бүргүзүнден 603,8 литр сүттү саап алганын, ылангыя бо чылын бир инектен-не ортумаа-биле 1200 литр сүттү саап алыр дугайында хүлээлге алганын, аңаа бижыглаан инектерни канчаар чемгерип, азырап, ажаап турарга, олар хөй сүттү берип турарын практика көргүстү, чижээ, «Марта» деп инек хүнде 15, «Красуля»—13, «Дочка»—9 литр сүттү берип келген. Бир эвес түс чернии инектериниң укаазын акижидер, сүттүг малдың продуктулуун бедидер талазы-биле хемчеглерни бистиң колхоз боттандырар болза, оон ыракта хөй сүттү инек бүргүзүнден ап болур дээрзин ол чугаазынга илередип. Эш Теплых алган үүлэлгезиниң үре-түңнелдиг күүсеидезин чедип алырынче онза кичээнгейлиг үгланыпган.

К. КУЗЬМИН.

ИЙИ СИСТЕМАЛАРНЫҢ ТАЙБЫҢ КОЖА-ХЕЛБЭЭ ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫ

Ийи ниитилел системаларының тайбың кожа-хелбээ турарының айтырыы 38 ажыг чылдарның мурнунда херек кырында тыптып келген, ынчан баштайгы социалистиг күргүне чырыкка көстүп келген болгаш капитализм чаңгыс аай, бүгүнү хаара тудуп турар социал-экономиктиг система болбастаан.

Ынчаарга социализм ССРЭ-ниң национал хемчээлериниген дашкаар үнген болгаш делегей системазы болуп берген амгы үеде-ле ышкаш ол айтырыг кажан-даа ындыг улуг хемчээлдерлиг болгаш ужур-уткалыг болуп көрбээн. Ам болза, түс бүргүзү болунда хөй-хөй чурттарны киириштирип турар делегейниң ийи ниитилел системаларының тайбың кожа-хелбээ турарының дугайында чугаа чоруп турар.

СЭБП-ниң XX съездизи амгы байдалдарда: бир-ле болза тайбың кожа-хелбээ турар, бир-ле болза төөгүде эң-не үреглекчи лайын деп ийи орук барын айыткан. Үшкү орук турбайн турар.

Съезд ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының принцивин шиитпирлиг деткип чугаалаан болгаш ол принципти чаа төөгүлүг байдалга ажыглаарының дугайында айтырыгны чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап кылган.

I.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң ол айтымышкыннарының теоретиктиг болгаш политиктиг кайгамчык улуг ужурдузазы хүн келген түдүм улам долдур ажыттынып турар. Ол айтымышкыннар делегей хөгжүдезиниң бүгү чорудулгазынга кайгамчык улуг таарымчалыг идиглп берип турар болгаш моон соңгаар-даа бөөр.

Социалистиг болгаш капиталистиг системаларның тайбың кожа-хелбээ турарының принцивин бир-ле дугаарында В. И. Ленин көдүрүп үндүрген болгаш теория талазы-биле үндезилээн.

Октябрь революциязы тиилээрииниң мурнунда-ла, Ленин империализминиң үезинде капитализм хөгжүдезиниң ден эвелиниң дугайында болунуп ажыткан хөйдузунга үндезилээш эрги ниитилел түргузуунуган чаа ниитилел түргузуунче шилчиишкин бүгү чурттарга харугда болуп шыдавас, социализм «баштайында чаңгыс азы элээн каш чурттарга тиилээр, а арткан чурттар чамдык үенин дургузунда буржуазтыг азы буржуазия мурнунуң чурттары болуп арттыр» (Чогаалдары, т. 23, ырын 67) деп түңнелди кылган. Ийи ниитилел системаларының үр тайбың кожа-хелбээ турарыны эргежок чугулазы болгаш чайлаш чогу оортан үктелип үнген.

Ленининг ол гениалдыг өттүр көргүшкүнүн төөгү чайыннандыр бадыткаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы делегейде баштайгы социалистиг күргүнени тургускан, ол күргүне капиталистиг ууртар-биле чергелештир барык дөрт он чылларның дургузунда догуннап, чыл келген түдүм улам-на быжыг болгаш күчү-шыдалдыг болуп бар чыдар.

Делегейниң ийги дайынынга фашизминиң күштерин чылча шапканының түңнелинде Европаның болгаш Азиянын элээн хөй чурттары капитализминиң системазынган адырылган, ам ол чурттарда ажылчы чоннарның эрге-чагыргазы бадыткагган. Улус демократиязының чурттары Совет Эвилели-биле кады тайбынның, демократияның болгаш социализминиң күчүлүг лагерин, делегейниң социалистиг системазын тургускан. Ол болза, Ленининиң эртем ёзулу-биле өттүр көргүлдезинин шынымының чаа бадыткалы болган. Ангыаңгы ниитилел түргузуглуг күргүнелерниң тайбың кожа-хелбээ турарының Ленинчи принцивн Октябрьның тиилээнинин соонда Совет күргүнениң даштыкы политиказының онза чугула чүүлү апарган. Совет эрге-чагырганың баштайгы хөөйлүүхүдүлгалыг актызы—тайбың дугайында Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниң хүлээп алганы кайгамчыктыг Декреттен-не эгелээш бистиң чуртувус тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиканы өскерииге чок, шыны-биле чорудуп, тайбың кожа-хелбээ турары дээш, боттарының социал тургузуунуган хамаарыжыл чоска бүгү чурттарның тайбың болгаш найыралдыг кады-ажылдажыгазы дээш иштинде Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниң хүлээп алганы кайгамчыктыг Декреттен-не эгелээш бистиң чуртувус тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиканы өскерииге чок, шыны-биле чорудуп, тайбың кожа-хелбээ турары дээш, боттарының социал тургузуунуган хамаарыжыл чоска бүгү чурттарның тайбың болгаш найыралдыг кады-ажылдажыгазы дээш иштинде Советтерниң II Бүгү-россий съездизиниң хүлээп алганы кайгамчыктыг Декреттен-не эгелээш бистиң чуртувус тайбыңга ынакшылыг даштыкы политиканы өскерииге чок, шыны-биле чорудуп, тайбың кожа-хелбээ турары дээш, боттарының социал тургузуунуган хамаарыжыл чоска бүгү чурттарның тайбың болгаш найыралдыг кады-ажылдажыгазы дээш иштинде

Совет күргүнениң туруп келген үезиниң дургузунда оон болгаш капиталистиг чурттарның аразынга дайын талазы-биле таварлажышкыннар тургулаан. Ынчалзада ол таварлажышкыннар бистиң бүгүүвус-биле болбаан. Совет чурт аңаа халдаашкыннар болгулаан турганындаа дайындажыр ужурга таваржып турган. Чырык өртемчейге Совет күргүне кестүп келгенинин соон дарый-ла даштыкы империалистер аңаа удур шериг интервенциязын организастааннар. Ынчалзажок, оларның Совет эрге-чагырганы боой тудар болгаш бистиң чуртувуска капитализмни катап тургузар дээн орадажышкыннары бүүрап дүжүүшкүнге таварышкан. Оон соонда социалистиг болгаш капиталистиг күргүнелер дайын чокка чээрби хире чылларның дургузунда кожа-хелбээ турган. 1941 чылда гитлержи Германия Совет Эвилелин шериг күжү-биле үзүткаарының орадажышкынын кылган. Ол авантюра агрессориун бүрүн чылча шаптырышкыны-биле доозулган. Делегейниң ийги дайынының үезинде Совет Эвилели капиталистиг чурттарның хөй нуруузубиле тайбың харылзаларга турган, а оларның чамдыктары-биле, оон иштинде Англия-биле болгаш АБШ-биле ниити дайынга үдур демиселге дайынчы эвилелчи болуп кады ажылдажканын демделгезе чогуур.

Делегейниң ийги дайыны доозулган соонда он бир чылдар эрте берген. Ол үе, ылангыя оон сөөлгү чылдары ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турар аргалыын дагын бадыткаан.

Ындыг болганда, социалистиг болгаш капиталистиг чурттар бот-боду-биле тайбын кожа-хелбээ туруп болур болгаш болур ужурлуг деп чүвени төөгү бүзүреткен.

Ынчалзажок херектиң ужуру чүгле төөгүнүн дүржүлгаларында эвес болдур ийин. Социалистиг күргүнелерниң болунуң бүдүжү оларның дайынче эвес, харын тайбыңче күзел-чүткүүлүн баш бурунгаар тодартайлап турар. Социалистиг күргүнелерде байышкынының чедезе болур дайынга соннуургалдыг ангылар азы ниитилел болуктери чок. Социалистиг күргүнелер боттарының продукциязын сайгарар дээш рыноктар эжелеп алырын болавайн турар. Оларныында чер, бойдус байлактары болгаш чиг-эт четчир; сырый экономиктиг кады-ажылдажыга, аңы-дүнмалышкы дузалажыга боттарының ажы-агый тургузуушкунунуң хереглелдерин бүгү талалыг хандырар арганы социализм чурттарынга берип турар. Социализминиң болгаш коммунизминиң оруу-биле экономиканы болгаш культураны хөгжүдериниң делгереңгей планнарын амыдырала боттандырар дээш чүс-чүс миллион ажылчы чоннарның эрес-маадырлыг демисели ССРЭ-де болгаш улус демократиязының чурттарында калбарган. ССРЭ социалистиг тургузугну капиталистиг чурттарга күш-биле дөгээрин болдап турар аяныыг кылдыр совет улустуң чүгле дайыннары ынчаар чугаалап болур. Өске чурттарга «революцияны ыдалаары», «революцияны дашкаар үндүрери» дээр болгаш өске-даа ол янзылыг теорияларны марксизмге канчап-даа таарышпас деп, Совет күргүнениң улуг үндезилекчизи В. И. Ленин каш удаа айтып чораан. Ленининиң айтымышкыннарын барымдаалаан, ССРЭ болза өске чурттарның иштики херектерин холгаарлавастың принцивин өскерииге чокка шынгыы барымдаалап турар.

Тайбың кожа-хелбээ турарының принциви — реаксыныг пропагандаңың бадыткап турары ышкаш, Совет Эвилелиниң талазындан кандыг-бир тактиктиг чорудулга эвес, харын төөгүлүг хөгжүдениң дүрүм ёзугаар объективтиг чүүлүнден болдунуп турар, совет даштыкы политиканың кол принцивн дээрзин капиталистиг делегейниң чурттары-биле ССРЭ-ниң харылзаа байдалдарының бүгү-ле үр чылдардагы практиказы маргыш чокка херечилеп турар.

Коммунистиг партияның XX съездизи СЭБП ТК-ның отчет илеткелиниң талазыбиле бодунуң резолюциязынга аңгы-аңгы социал тургузуглуг күргүнелерниң тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи принцивн Совет Эвилелиниң даштыкы политиказының чиңгине шугуму болуп келген болгаш болуп арттар дээрзин онзалап демделээн. Күргүнелерниң тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи политиказын оларның социал тургузуунуган хамаарыжыл чоска чайгылыш чок чорудар, улустарның тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунун херээ дээш, улустар аразының дүшкүүлүг чоруунуң чедип алынган чымчаашкынын быжыг тайбың болдурарын орадашпышаан, күргүнелер аразынга бүзүрежир чорукту тургузар дээш идепкейлиг демисежир деп сорулганы съезд СЭБП ТК-ның мурнунга салган.

II.

Социалистиг болгаш капиталистиг системаларның тайбың кожа-хелбээ турары оларның аразынга экономиктиг чарыштыг бодап турар. Ындыг чарыш ийи системаларның тайбың кожа-хелбээ турарынга эргежок чугула болгаш чайлаш чок чүүл болуп турар деп, Ленин каш удаа айтып чораан. Ажыл-агыйның социалистиг системазы капиталистиг системадан бодунуң артык күштерииниң ачызында оон-биле экономиктиг чарышка тиилээр дээрзинге Ленин ханы бүзүредиг чораан.

Социалистиг системаның капитализмден кайгамчык улуг артык күштерии бүгү социалистиг чурттарның экономиказының хөгжүдезиниң бедик темпилериниден онза тодаргай илергейлетиниң турар.

Сөөлгү 26 чылдарның дургузунда Совет Эвилелиниг үлеткүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 20 ажыг катап көвүдээн турда, капиталистиг делегейниң эң улуг чурту АБШ-ка үлеткүр продукциязы ийиден бире-ле ажыг катап өскен, а бүгү капиталистиг чурттарның үлетпүрүн ниитизинге алырга безин ындыг өзүлдени берип шыдавааң. Моон-биле кады АБШ онза таарымчалыг байдалдарга турганын, а Совет Эвилели дөрт чылдарны оон бүдүрүкчү күштерииге аажок улуг караажа-когаралдарны таварыштырган дайынга база элээн хөй чылдарны—улус ажыл-агыйын дайын сөөлгүнде катап тургузарынга чарыгдаанын барымдаалаза чогуур. Делегейниң ийги дайыны СЭБП-ге үлеткүр хөгжүдезиниң бедик темпилерии ол-не сайзырангай капиталистиг чурттарны чоннуң кижи бүргүзүнге онааштыр продукция бүдүрериниң талазы-биле четкеш, эртер деп кол экономиктиг сорулганы ол кыска төөгүлүг хуусаалларда шиитпирлээр арганы аңаа берип турар. Ол сорулга социалистиг болгаш капиталистиг системаларның херек кырында шагда-ла калбарган тайбын чарыжынга шиитпирлетиниң турар. Кол-кол капиталистиг чурттардан Совет Эвилелиң ангылап турар ылгал экономив-

Организастыг күш-биле

ДЫНГАТЫ. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик районда «Комсомол 30 чылы» колхоз хоюнуң кыргыдазын организастыг чорудуп турар. Бызыл-Мажалык МТС-тиң чорудуп бергени 12 хачыларлыг агрегаттан аңгыда колхозчуларлан хол хачыларлыг 46 кижи база ажылдап турар. Майның 26-га чедир ниитизи-биле 2497 хойларның дүгү кыргытынган.

«Комсомол 30 чылы» колхозтуң бүдүрүлге ылаңында бо чылын хой бүргүзүлген 1,6 килограмм дүк алыры көрүнген, а амгы чүгле часкы кыргыда-биле белен ол колхоз хойдан 1 килограмм 760 грамм дүктүг ан турар. Баларчылар Аракчаа, Ораан-оол оларның хойлары оон-даа хөй дүк берип турар. Ол болза колхозтуң хөю хүр чыл ашканын, ажаалданың аки тургустунганын хереченип турар.

Хойнуң кыргыдазын чогуур өйүнде чорудар чорук дүктүң чиперин болдурбас болган малдың организастыг чайлагларын хандырар. Ол ышкаш күргенеге дүк дужаалдазын дүгеделиринге база улуг ужур-дузалыг.

Ногаа шөлдеринде

СҮГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Кызыл районда «Тилелге» колхоз алдыгы беш чылдың баштайгы часкы хөвү ажылын чедиишкинниг доозуп турар. Тараа культураларын тарып дооскаш-ла кол кичээнгейин картофель болган ногаалар олуртулгазынче, чүгүле культура болур кукурузаны дөрбелчин-уялачак арга-биле таварынче утпадырган.

Бо чылын ол колхоз картофелын 20 гектарга олуртур турган, а херек кырында олуртканы 34 гектар, ол ышкаш арбуз 2 гектарда, дыня болган огурец 2,3 гектарда олуртунган. Капуста болган артван өске-даа культураларның олуртулгазы база дооступ турар.

Чер болгандан

Зеленка даар көк суланың мал чеминге болуру дыка эки. Бин-Хем районда «Искра» колхоз бо чылын көк суда тарыыр шөлүн баш бурунгаар эки ажылдап белеткээн. Районнуң машина-трактор станцизының ол колхозта № 3 трактор бригадазы ийи-ле хүн көк суланы 200 гектарда тараан.

* * *

Чөөн-Хемчик районда Калинин аттыг колхоз картофель олуртулгазын дооскан. Арбузту 2, согуланы 0,4 болган огурецти 0,3 гектарда олуртыкан. Колхозчуларның бажың чаны участокторунда олуртулга ногаан чыдыышынга база кыракта калбарып турар.

* * *

Ажаалда, чемгерилдеги өскүжидерге инектиң сүдүрүг көвүдэриң практика улам-на бүзүреткен. Баа-Хем районда «Ленинчи орук» колхоз кукурузаны 100 гектарга тарыыр дээш ажылды калбартып турар, силоска тоорукту 22 гектарда олуртукан, көк суланы 80 гектарда тараан.

* * *

Кызыл-Мажалыкта АТБ-ның чолаачызы Н. Брызгалин бо чылдың бирги кварталында ыланың тонна-биле 219 хуу, тонна-километрге 132 хуу күүсеткен. Ол үеде 363 литр кывар чүүл каналгалыг болган, а сентелгелеп бүдүрүлгеге каназы 11240 рубль чедип турар.

КӨДЭЭГЕ КУЛЬТУРА-ЧЫРЫДЫЫШКЫН АЖЫЛЫН КҮШТЕЛДИРЕР

Көдээге культураның одаглары—культура бажыңнары, клубтар, библиотекалар болган кызыы булуңнар болза, ажылчы чоннарның ортузунга кижизидилгелиг база организачы ажылдарны чорудар талазы-биле партия организацияларының чугула даяныр чери болган турар ужурлуг. Мынчанган, көдээге культураның албан черлериниң ажыл-чорудулгазын СЭПниң XX съездизиниң негеделериниң деңнелинге чедир экижидери бүгү партия организацияларының чугула сорулгазы болуп турар.

Ындыг турбуже, Тес-Хем районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылының деңнели ам-даа куду деңнелде туруп турар. Ылангыя, колхозтарда клубтарның болган библиотекаларының ажылында улуг четпестер бар. Берт-Даг көдээ Советте клубтуң ажылын эң-не куду деңнелде тургускан. Инда хаая кинолар болуп турар боордан башка кандыг-даа масселыг ажылдарны чорутпайн турар. Оон туржук ук клуб апрельдиң ийиги чартыынган бээр ажытынмаан, оон эргелекчиги Чараш-оол клубтуң ажылын сегидер хамаан чок, харын болу хөй-ниитизиниң чурумун үреп, арагалап турар апарган.

Берт-Даг көдээ Советте ол клубтуң болган өске-даа черлерде ажы-херектиң ол хире багай болуп турарын райкүүскомнуң культура киидизиниң эргелекчизи эш Эртине кончуг эки билир, мынчаза-даа районда культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидер дугайында культура киидизиниң эргелекчизи эш Эртине амга чедир кандыг-даа хемчеглерни албайн келген. Районнуң Үстүү-Шынаа көдээ Советинде клубтуң ажылы база дыка куду деңнелде тургустунган, ураан-чүүлүн кандыг-даа болгунерин ында амга чедир-ле организаставаан, ол клубтуң эргелекчизи эш Чунмаа болуңуң эргелекчилээн клубунда кандыг-даа ажылдарны чорутпайн турар хирезинде-ле ай бүрүү чогуур шалыңны аваа-ла ап олурар.

Ленин аттыг колхозта көдээ библиотеканың ажылын элээн үр үениң иштинде экижидин шыдавайн келген. Ол библиотеканың бажыңы эмин эртир бичии болган ужурунда бар номнарны четче деңгеп көргүзер аргазы чок, ук библиотекада сандайлар, столдар, көдээ кыпсыр лампалар чок. Мынчанган номчукчуларның ана-ном-биле ажылдаар аргазы чок болуп турар. Ол библиотекада ном фондузу ам-даа эвээш, ылангыя чаа номнарны чагыын алыр дугайында кандыг-даа хемчеглер алдынмайн турар. Чижээ, СЭПниң XX съездизиниң материалдары ында амга чедир келбээн, номчукчуларның чугула хереглеп турары «Аныяк гвардия», «Шашкак», «Чапаева», «Араттың созу», «Орус-тыва словарь» ышкаш номнар ол библиотекада чок. Номчукчуларның чугула собуургап турар ол номнарын чагыын бээр дугайында ол библиотеканың эргелекчизи эш Минчимаа районнуң культура киидизинге айтырыгларны хөй улаа тургузуп келген, мынчазажок ол негелдени культура киидизи амга чедир-ле хандырып бербээн.

Ленин аттыг колхозтуң даргазы эш Ч. Биче-оол, инда партия организациязының секретары эш Сыгыртаа, Берт-Даг көдээ Советтиң даргазы эш Монгалбин олар культураның ында көдээ одагларының ажылын экижидерин кандыг-даа кичээнгейни салбайн турарлар. Чижээ, ол колхозта көдээ клубтуң бажыңының тудуу эгелээнден бээр аваан каш айлар эрткен, ындыг турбуже ол бажыңның чүгле ханазы тургустунган, оон туюунда 6 бызанчыны быжыглаан, а олар херек кырында ёзулуг ажылдавайн турарлар.

Ол ышкаш Калинин аттыг колхозта көдээ клубтуң ажылында улуг четпестер бар, инда лекциялар, беседалар болган өске-даа кижизидилгелиг ажылдар сеелгү үеде чорбастаан. Ол көдээ клуб ёзулуг таарымчалыг бажың-биле амга чедир хандыртынмаан, а оон ээлеп турар бажыңның кандыг-даа сентелгезин кылбаан. Ол колхозта көдээ библиотеканы барык чок деп санап болур, чүге хээрге библиотеканың бажыңы чок болган ужурунда колхоз конторазының бир азында бичии шкафта бүгү-ле номнарны шыгжап каан. Мынчанган ол номнарны кым-даа номчуп ажыглавайн турар.

Районнуң ажычы чоннарын кинофильмнер-биле сонуургадын хандырар дугайында райкүүскомнуң культура киидизи сагыш салбайн турар ужурунда район төвүнде-даа, колхозтарда-даа кинотеткилериниң ажылы дыка куду деңнелде туруп турар.

Кино-чурүктар чүгле район төвүнде болган колхозтар суурларында үзүктехишкиниг үнүп турар боордан башка, чогум масса чонну — малчыннарны, тараажыларның турар черлериниң көнгө үнмейн турар. Районнуң кинофикация черинде бир автомашина бар, ук машинаны көжер кинону хандырары-биле берген. Ындыг турбуже ол машинаны кинофикация черинин чамдык ажылдакчылары боттарының хуузунда херектеринге ажыглап турар таварылгалар бар. Үстүү-Шынаа болган өске-даа туруи кино установкалы чок черлерде кинофильмнер дыка хөй айларның иштинде болбайн келген.

Амгы үеде районнуң колхозтарының малчыннары иштиниң малын серинин, ыыктыг көктүг тайгаларда олардадып семиртип турар. Иштиниң малын кадагалап, кызымаккай ажылдап турар малчыннарга, а ол ышкаш тараанын чайгы ажаалдазын хандырып турар тараажыларга концерттерни, ширилерни сонуургадып көргүзери эргежок чугула. Ындыг турбуже райкүүскомнуң культура киидизи болган комсомол райкому бо чугула ажылды амга чедир организаставаан.

Районда культура-чырыдыышкының черлериниң ажылын чоокку үеде экижидер дугайында тодаргай хемчеглерни алыры Тес-Хем райкүүскомдан негетиниң турар.

З. САГААЧЫ.

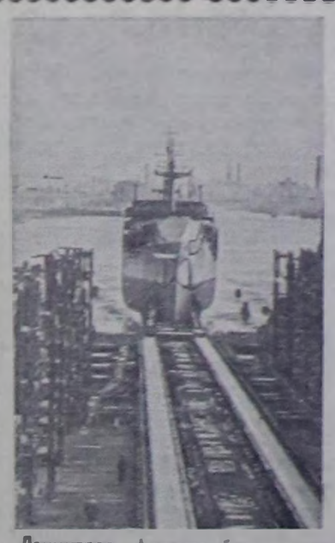

Ленинград. Алдыгы беш чыда Балтийнин суднолар тудуунуң заводу балык үлетпүрүнге хереглээр электри-биле хөлелир дизельдиг он-он рефрижератор судноларны бүдүрүп үндүрер. «Курган» деп рефрижераторну майда ажылдадыр эгелээн.

Чурумта: «Курган» деп рефрижераторну сүзүге ажындырып чорудуп турары.

Фото Д. Быстровтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Чөөн-Хемчик районда

ХОЙДАН-НА ИЙИ КИЛОГРАММ

«Коммунизмче оруг» колхозтуң зоотехниги эш Мөңгенин редакцияга дыннатканы болза: Бистиң малывыс хүр кыштаглаан, оон уламныын продуктулуг база берип турар. Май 25-ке чедир 675 хойларны кыргаан, оларның бирээзи-ле 2 килограмм дүктүг берген. 13 хачыларлыг агрегат база ажылдап киришкен, а дөл хачыларлыг 24 кижилерге күш база немешкен.

КУКУРУЗАЗЫН ТАРЫП ДООСКАН

Калинин аттыг көдээ ажы-агый артели чугула культура болур кукурузаны бо чылын 50 гектарга тарыыр тургаш, херек кырында 68 гектарда тарып дооскан. Хөрүнүң чажылга мурнунда эки ажылдап ыыткан. Букуруза өстүрериниң звеносу чайгы ажаалдага, ылангыя суггарыдага белеткенип эгелей берген.

КОМБАЙННАР СЕПТЕЛГЕЗИ

Чадаананың машина-трактор станцизы часкы ажылдарга белеткелерни дооскан үеде-на комбайннар болган 11 хуу септен эгелээн турган. А. Кононов «С-6», И. Паржаков «С-4», А. Кононов «С-6», А. Пимонов «С-6» комбайнларны септен дескан. Коллективтиң бүгү ажылдакчылары чаңгыс эп-сеткилдиин ажередип турар.

ЧААГАЙ ҮНҮШ

Чыргаяы көдээ Советтиң секретары эш Достай-оолдуң редакцияга дыннатканы болза: «Коммунизмче оруг» колхоз бо чылын тараа культураларын 1200 гектарга тараан, барык шуптузунда үнүш чаагай, баштайгы тараалар 15—20 сантиметр дески бедип келгилээн. Тарааны малга үретпезинге шыгыы чурумну тургускан болган чайгы ажаалдаже кичээнгейни үлатырган.

ЧООККУ ҮЕДЕ ТЫВАНЫҢ ЭКРАННАРЫНГА

Совет кинофильмнериниң тематиказы калбарып, идейлиг утка-шынары бедип турар. Бистиң областың экраннарынга кино көргүчүлери чаа-чаа ураан-чечен болган документалдыг кинофильмнерни көөрлер. Оларның иштинде ыыңгыг кинофильмнерни чоокку үеде областың кинотеатрларынга болган көдээ клубтарынга үндүрген турар:

«Универмагтың витриназының артында» деп хөлүг болган лирактиг кино. Ол кинофильмни Ленин орденниг «Мосфильм» деп киностудия кылып үндүрген, ук кино найыслалдың бир универмагының ажылдакчыларының сорук кириишкинниг ажылдарының дугайын, оларның өөрүшкүүг-даа, хомудавчыг-даа чүүлдериниң дугайын, оларның найыралының болган ынакшылының дугайын чугаалап турар.

Даштыкы чурттар-биле Совет Эвилелиниң культурлуг харылзаалары үргүлчү калбарып болган быжыглыг турар. Кино ураан-чүүлүнүң чөгээлерин бот-боттарынга солчуру ол харылзааларының быжыглыг турарын төларгай хереченип турар. Үлүг демократизиниң чурттарының кинофильмнери-биле чергелештир Англиядан, Египеттен, Финляндиядан болган өске-даа чурттардан келген кинофильмнер бистиң чүргүвүстүн экраннарында үнүп турар апарган.

«Испан шөлүнден келген кыстар» деп ураан-чечен итали фильмни бистиң көргүчүлеривисе чоокку үеде көөрлер. Ол кинофильмни көрбүшаан, бистер итали кыстар Маризаның, Еленаның болган Юччиның салым-чаланын билип алыр бис. Римниң Испан шөлүнде хеп ыаарааар улуг бүдүрүлге черинде олар ажылдап турарлар, оларның амыдыралы чиик эвес, мынчазажок олар аныяк болган амыдыралга ынакшылыг кыстар, амыдыралын эң-не аар-берге минуталарында бот-боттарынга дузалажып турар.

«Чаа өг-бүле» деп көрей кинофильмни кылып үндүрген. Ол кино-чурук базза, көрей кыс Ын Сирниң болган машинист Ен Черниң амыдыралын көргүскен. Ен Чер деп ол көрей оол өг-бүле тутканы дораан-на бодунуң кадайын ажылдап турган черин шуут каантар кыдыр албадап, ону оон өөрү кыстардан башкалаңдырып туруп берген. Аныяк кыс Ын Сир ашаанын ол багай ажы-чанынга улурланмышаан, мурнунда ажылдап турган черинге катап чедип келгеш ажылдай берген, чүге дээрге ол кыс ыыңгыг чалгаалыг болган чүүлүгүзүнүп үткаан. Ындыг болганда ол дээрге, чүгле Совет Эвилелинден болган өске-даа социалистиг чурттардан эвес, харын капиталистиг лагерьниң күргүнелеринден база хамаарыштыр бүгү-ле болдунар аргалыг болган эргежок чугула чүүлдерни кылып турар. Совет Эвилелиниң сеелгү чылдың дургузунда боттандырган даштыкы политиказының талазы-биле элээн хөй чугула хемчеглериниде илергейлетинген оон тайбың инициативазы улустар аразының дүшкүүрүүг чоруктарын дыка кошкалырынга чедирип келген. Эштер Н. А. Булганиннең болган Н. С. Хрущевтуң Англияга чорааны бүгү чурттар-биле • найыралче болган тайбынче Совет Эвилелиниң күзел-чүткүүлүнүң чаа бүзүреллиг херечиин көргүзер. Ол чоруушкун совет-англи харылзааларын экижидерииге болган бүгү делегейге тайбынны быжыглаарынга идиг берген. Хөй-хөй күргүнелериниң боттарының даштыкы политиказынга үлүртүлге болдуруп турары тайбың кожа-хелбээ турарының принциптери ам Англияның болган Совет Эвилелиниң аразында харылзааларда база хүлээп көрдүнеген.

Ийи системаларның тайбың кожа хелбээ турары оларның аразында чөрүлээлериниң барын канчаарга-даа чок дивейн турар. Чүге дээрге ийи системаларның күргүнелериниң аразында чөрүлээлер болган маргыдаалар түрээ чогуур болган чайлаан чок чүүл-дүр. Бүгү-ле айтырыг оларны канчаар шиитпирээринде болуп турар. Үлустар аразының чөрүлээлерин шиитпирээрииниң чепсээ болур дайынны Совет Эвилели болган социалистиг лагерьниң чурттары шуут бүрүү шаап турар болган маргыдаалыг кандыг-даа айтырыгларны бүгү-нииги тайбыныың болган улустарның айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга таарыштыр чугаалажышкыннарның аргазы-биле шиитпирээри дээш туржуп турар.

Бир тээ тайбың кожа-хелбээ турары ийи системаларның бир үениң иштинде дөгүнээшкинни болганда, ол чорук чүгле чаңгыс тала-биле хандыртынган туруп шыдавас. Ындыг болганда ол дээрге, чүгле Совет Эвилелиндеи болган өске-даа социалистиг чурттардан эвес, харын капиталистиг лагерьниң күргүнелериндеи база хамаарыштыр.

Барыын талакы чамдык чурттарның, хамыктың мурнунда АБШ-тың империалистиг бөлүктери аңгы-аңгы социал тургузулуг күргүнелериниң тайбың кожа-хелбээ турарының принциииниге «соок дайынның» бакка сурагжаан политиказын, чепсегленишкиннерин эңдере бүзүреринің эдеринчилиг «күш дөгээрииниң» политиказын улурланыштыр тургузуп, агрессчи шериг-политиктиг блоктар организастап, өске чурттарның иштиги херектерин каржызы-биле холгаарлап, улустар аразында чөрүлээлерни ажыглаарынга, ол чөрүлээлерни ажыглаарынга, ол чөрүлээлерни ажыглаарынга, ол

АФРИКАДА ПОРТУГАЛ КОЛОНИЯЛАР

Империализмниң колония системазының болуп турар буступ дүжүүшкүнү болза, дайын сөөлүндеги үениң бүгү делегейге төөгүлүг болуушкуну болур деп партияның XX съездизинге СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде айыткан. Сөөлгү 10 чылдарның дургузунда колония болгаш чартык колония байдалдан 1 миллиард 200 миллион хире кижи азы чер бөмбүрзээнин чурттакчы чонунуң чартык кезии хирези хосталган. Ынчалза-даа чамдык чурттар боттарындан ам-даа колониялыг дарлалды ап октаваан. Азияның, Төп болгаш Мурнуу Американың чамдык чурттары база Африка диптиң хөй кезии колония болгаш чартык колония хамаарылгада ам-даа артпышаанар.

Азияда болгаш Африкада колониялыг чагыргаларын бодунуң эрге-чагыргазының адаанга арттырып алган чурттарның бирээзинге улуг эвес, кошкак хөгжүлделиг Португалия кирер, ол чурт Европаның мурнуу-барыын кезээнде Пиреней чартык ортулукта. Херек кырында өске улуг империалистиг чурттарның хамаарылгазында турар Португалия бодунуң колонияларын канчап тудуп турарыл дизе, «...Улугларның (күрүнелерниң — **Ред. тайылбыры.**) аразында тывышты үлежир дугайында дугуржулгага моондак болуп турар эрге-ажыктарының, дүрбүүшкүннүң удурланышкаа чүгле барының ачызында болуп турар» — деп В. И. Ленин айыткан.

Португалияның Африкада элээн хөй колония чагырылгалары бар, оларның эн улуу Ангола биле Мозамбик болур. Португалия ол колонияларны 15—16 чүс чылдарда чаалап алган, ынчаарда Португалия эн улуг далай күрүнелериниң бирээзи турган.

Амгы үеде Португалияның Африкада колонияларының ниити шөлү 2.058.900 дөрбелчин км болуп турар, ол болза, Португалияның бодунуң девискээринден 21 катап улуг болгаш Барыын Европа күрүнелериниң шөлү-биле барык ден. Португалияның Африкада колонияларының чурттакчы чону 10,5 миллион кижи, ооң иштинде европейжилер 130 муң хире кижи. Үндезин чурттакчылары янзы-бүрү негр аймактар болур.

Ангола азы Португал Барыын Африка 1.247 муң дөрбелчин км девискээрлиг. Ол колония Африканың мурнуу-барыын талазында Атлантик океанның эриинде турар, соңгу талазы Бельги Конго-биле, чөөн талазы англи колония болур Соңгу Родезия-биле, мурнуу талазы Мурнуу-Барыын Африка-биле кызыгаарлажып турар. Анголаның чурттакчы чону 4,1 миллион кижи, ооң иштинде европейжилер 80 муң-на хире. Колонияның административтиг төвү Луанда хоорай.

Ангола — хожудап калган аграрлыг чурт. Көдээ ажыл-агыйның кол культуралары — кукуруза 500 муң гектар шөлдүг, сизаль 250 муң гектар шөлдүг болгаш фасоль. Дашкаар үндүрүп турар кофени, чигир тростнигин, хөвенни база өстүрүп турар.

Анголаның чери казар байлактар-биле алмаз, алдын, нефть, чес база марганец рудалары болгаш вольфрам-биле байлак. Алмазтың делегей тывыжының 8 хуузу Анголага хамааржып турар.

Португалияның өске улуг колониязы — Мозамбик азы Португал Чөөн Африка, ол колония Африканың мурнуу чөөн талазында, чөөн талазында Мозамбик өдүгнүн суглары бар, соңгу болгаш барыын талазы Танганика-биле, Соңгу база Мурнуу Родезия-биле, мурнуу талазы Мурнуу-Африка эвилели-биле кызыгаарлажып турар. Мозамбиктиң шөлү 771 муң дөрбелчин км. Чону 5,7 миллион кижи, ооң иштинде европейжилер чүгле 50 муң кижи. Административтиг төвү — Лоуренсо-Маркес хоорай, ооң чурттакчы чону 70 муң хире кижи.

Мозамбик Ангола ышкаш, база-ла хожудап калган аграрлыг чурт. Экономиказының үндезини болза, хөвең, чигир тростниги, чер тоору болгаш янзы-бүрү үс аймааның культуралары. Мозамбик элээн хөй казар байлактарлыг: хөмүр даш, демир, чес рудалары, алдын бар; сөөлгү үеде нефтилиг болгаш уран рудаларлыг черлер тывылгылаан.

Ангола биле Мозамбиктен ангыда, Португалияның Африкада колонияларынга Африка диптиң барыын талазында Португал Гвинея, Гвиней мугулдурда Сан-Томе биле Принципе ортулуктар. Африканың барыын эриинден 500 километр хире ыракта Атлантик океанда ногаан бедик ортулуктар хамааржыр. Ол колониялар каттышкаш 41 муң дөрбелчин километр, чону 800 муң кижи.

Португал колонияларда эрге-чагырганың долу эргези Португалияның чазаандан томуйлатырган генерал-губернаторнуң холунда хаара туттунган. Колонияларның үндезин чону политиктиг эрге чок. Португал чазак колонияларда кадыы-биле ылгай көөрүнүң болгаш раса дарлалының системазын чорудуп турар. Хөлечик негр бир хүнде бодунуң кылган ажылы дээш 1,5-тен 2,5 чедир эскудону ап турда, метрополияда эн-не эвээш төлевирлиг хөлечик кижи 11 нэскудо чедир ап турар. Күчүлээр күш-ажылдың, тодаргайлаарга херек кырында кулданыышкынның системазы калбаа-биле пептерээн. Ону безин чажырбайн турар. Африкага чораан америк буржуаз журналист Гантер «Африкада» деп бодунуң номунга бижээни болза: «Чүвениң эн багайы болза, Португал Африкада күчүлелдиг күш-ажылдың бары болуп турар; ындыг ажылдың барын португал эрге-чагыргалар миннип турарлар». Португал колонияларда ол черниң чону бичии-ле эпчок чүве кылып каар болза, эрге-чагырга оларны күштеп күчүлээр болгаш күш-ажылдың каторгалыг байдалдары бар Сан-Томе ортулукче шөлүп турар деп Гантер айыткан. Португал Африкада мынчаар чугаалажып турар: «Бир эвес Сан-Томеже кижини чорудупкан болза, ол кижи кажан-даа ээп чанып келбес».

Португалияның Африкада колонияларының чонунуң ядыы багай байдалын айытпышаан, «Хинду» деп индий солун чоокта чаа мынчаар бижээн: «Негр кижи бодунга ажылды шилип ап болбас. Негр кижи бодунуң чуртунга безин бир черден өске черже хостуг чоруп шыдавас... Кулдар ындыг системадан адырлып алыры берге, чүге дизе колония системазының күчүлээшкини кызыгаар чок, ак полиция кадыг методтарны хереглеп турар. Чүгле мындыг арга-биле 80 муң хире португалдар Анголада 4 миллион ажыг негрлерни чагырып, тергиндели арттырып ап турарлар». «Португал колонизмниң методтарын кым кичээнгейлиг өөренгенил, Анголада кулдар бежен чыл мурнунда турганындан ам каш катап хөй апарганы элдепсинчиг эвес» — деп солун демдеглээн.

Африкада португал колонияларның үндезин чону чүгле португал колонизаторларның дарлалын чүктеп чоруур эвес. Португалияның Африкада колонияларын үптеп дээрбедээринге эн улуг империалистиг күрүнелер база идепкейлиг киржип турар, олар ол колонияларның эн байлак бойдус курлавырларын чаалап алыр дээш аразында маргыжып турарлар. Делегейниң ийиги дайынының мурнунда португал колонияларга англи капиталистер элээн үр, үениң иштинде тергиндеп турганнар. «Империализм дээрге, капитализмниң дээди чадазы» деп номунга В. И. Ленин ол дугайында база айтып турган, ооң бижээни болза: «Португалия — тускай хамаарышпас күрүне болур, ынчалза-даа 200 чылдың дургузунда, испан наследство дээш дайынның үезинден бээр (1700—1714) ол чурт херек кырында Англияның протекторады болуп келген. Ону болгаш ооң колония эдилелдерин Англия бодунуң дайзыннары — Испания, Франция-биле демиселге бодунуң туружун быжыглап алыр дээш камгалап келген. Англи солчуушкунга садыг ажыктарын, барааннар үндүр сөөртүрүнге, ылангыя Португалияже болгаш ооң колонияларынче капитал үндүр сөөртүрүнге эн дээре байдалдарны алган...»

Делегейниң ийиги дайынының үезинде болгаш сөөлүнде байдал өскерилген. Дыка күштүг америк империализм бодунуң англи өннүктерин кайыын-даа үндүр кызып турар апарган. Португалияның Африкада колонияларынче АКШ чүге онза сопуургалды сала бергенил дизе, чүнүн-даа мурнунда ол колониялар үнелиг стратегтиг чиг-эттиң үнер дөзү болур болгаш оларга шериг базаларын тургузарынга ажыглап болур.

1947 чылда АКШ-тың ыйыышкыны-биле португал чазак бодунуң Африкада колонияларынга аэродромнар, порттар четкилерин тудуп тургузар дугайында шиитпирни хүлээп алган. 1949 чылда Сал ортулукка (Ногаан бедик ортулуктарның бирээзи) аэродром тудуун дооскан. 1950—1952 чылдарда Сан-Томе ортулукка 3 улуг аэродромнарны гуткан. Португал Гвинеяда аэродромнарның, порттарның улуг тудуушкунун чоруткан.

Делегейниң ийиги дайынының соонда АКШ Африка диптиң бойдус байлактарын эжелеп алырынче база кирген. Америк капитал Мозамбиктин болгаш Анголаның нефть байлаанга контрольду ээлеп алган. Мурнуу Родезияның демир оруунун четкизи-биле Мозамбикте Бейра портту харылзаштырып турар мурнунда Бейра-Умтали демир оруу ам «Ферст нейшнл бэк оф Нью-Йорк» деп америк банкының хыналдазында кирген. 1950 чылда американнар Венгелдиң эн улуг демир оруунга контрольду англичаннардан хунаап алган, ол оруктуң хөй кезии Анголаның девискээринге хамааржыр.

Португалияның Африкада колонияларынче америк капиталдың күштүг шургуушкуну ам-даа болуп турар. Ол дугайын партияның XX съездизинге СЭКП ТК-ның отчет илеткелинде мынчаар айыткан: «Африкада француз, бельги, португал эжелелдерже америк монополияларның халдаашкыны чоруп турар».

Португал колонияларның эмин эртир хожудап калганы болгаш үлетпүр пролетариадының шуут чогу оларга национал хосталгалыг шимчээшкинни хөгжүдеринге моондактап турарын демдеглээр херек. Ынчалза-даа, ол колонияларда улус чон колонизаторларның хөй чүс чылдарда дарлалындан хосталыр дээш демиселче көдүрлүп үнүп турар. Ол дугайын бодунуң дарлакчыларынга удурланып үнген португал колонияларның чонунуң элээн хөй демиселдери көргүзүп турар. Чижээ, Сан-Томе ортулукта плантациялар ажылчыннарының 1953 чылда тура-халыышкыны канчаар-даа аажок күштүг болган.

Д. КАСАТКИН.

Славян бижиктиң, улус чырыдыышкынының болгаш культураның Болгарияда байырлалы

СОФИЯ. 1100 чылдар мурнунда славян бижикти тургускан Кириллдиң болгаш Мефодийниң аттары-биле холбашкан славян бижиктиң, улус чырыдыышкынының база культураның байырлалын Болгарияга май 24-те демдеглеп эрттирген.

Байырлалдың ол алдарлыг хүнүн улус эрге-чагыргазының чылдарында онза улуг көдүрлүүшкүн-биле демдеглеп эрттирип турар. 1944 чылга чедир чурттун чурттакчылыг 1600 ажыг черлеринге школалар чок турган. Өөредилге черлери ажылдавайн турар ындыг черлер ам Болгарияда чок. Чеди чылдың халас ыяавыла өөредилгезин улустун эрге-чагыргазы боттандырган, ол өөредилгеде школа назылыг бүгү бичии уруглар хаара туттунган болгаш чогуур назылыг чоннуң ортузунда бижик билбес чорукту бүрүнү-биле узуткаан. 33 муң студентилерлиг 20 ажыг дээди өөредилге черлери ам үеде чуртта бар, ынчаарга 1944 чылга чедир 10 муң студентилерлиг чүгле беш-ле дээди өөредилге черлери бар турган.

Бот-тывынгыр уран-чүүлдерниң делгем хөгжүлдези чаа культураны тургузарынга улустун идепкейлиг киржилгезиниң тодаргай илерээшкини болуп турар. 300 муң кижи киржикчилиг 11 муң ансамбльдер, ырның болгаш шинниң бөлгүмнери ажылдап турар. Литература болгаш уран-чүүл база чедиишкинниг хөгжүп турар. Болгарияга чүгле 1955 чылда безин 3 муң янзы-бүрү 20.702 муң экземпляр тиражтыг номнарны парлап үндүрген.

Славян бижиктиң, улус өөредилгезиниң болгаш культураның Хүнү-биле холбаштыр май 24-те Софияга байырлалдың чыскаалы болган.

(СЭТА).

Борнхольм ортулукту хостаары дээш демиселге өлген совет дайынчыларның хөөрүнге чечектер салганы

КОПЕНГАГЕН. ССРЭ-ниң Данияда элчини Н. В. Славин, шериг атташези А. В. Рогов, шериг-далай атташези П. И. Егоров олар май 23-те Борнхольм ортулукка барып чораан болгаш ол ортулукту фашистиг эжелекчилерден хостаары дээш демиселге өлген совет дайынчыларның хөөрүнге чечектерни аппарып салганнар. Борнхольмнуң губернатору Стеман Н. В. Славинниң болгаш ону үдеп чораан кижилерниң алдар кадыы дээш шайлалга тургускан, ук шайлалгага Борнхольмнуң шериг-далай районунуң командылакчызы үш дугаар ранганың капитаны Стермосе база олурушкан.

Совет Эвилели-биле кады ажылдажылганың дани ниитилелиниң Борнхольм салбырының хуралы ол кежээ болуп эрткен, ССРЭ-ниң Данияда элчини Н. В. Славин ол хуралга чүве чугаалаан. Ооң дараазында «Улуг улустарның найыралы» база «Данияның премьер-министри болгаш Даштыкы херектер министри Хансенниң ССРЭ-ге чорааны» деп совет кинофильмнерни көргүскен.

(СЭТА).

БҮГҮ-ШВЕД КОНФЕРЕНЦИЯ

СТОКГОЛЬМ. Чепсегленишкиннерни дүжүрер айтырыг талазы-биле бүгү-швед конференция Стокгольмга бодунуң ажылын дооскан. Конференцияга чүве чугаалаан Швецияның профэвилелдериниң төп органының ийиги даргазы чораан Эйнар Нурман тайбың дээш, чепсегленишкиннерни дүжүрер дээш демиселге профэвилелдериниң ужур-дузазын айыткан. Тайбың болгаш чепсегленишкиннерни кызырар дээш демиселге улуг рольду профэвилелдериниң шимчээшкини ойнаар деп ол онзалап демдеглээн.

Чепсегленишкиннерни бүгү-ниити кызырарынче болгаш массалыг узуткаашкынның чепсектерин хоругдаарынче, а ол ышкаш Швецияның шериг чарыгдалдарын эвээжедиринче чүткүлдү деткиир дугайында Швецияның чазаанга кыйгырыгны конференция хүлээп алган.

Эгелетинген конференцияның ажылчорудулгазын үргүлчүлээри-биле төлээлер тускай комитетти соңгаан.

(СЭТА).

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар дээш

СТОКГОЛЬМ. Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының айтырыгларының талазы-биле улустар аразының Гетеборгка ажытынган делгелгези хагдынган. Делгелгениң ажылы-биле холбаштыр элээн хөй швед болгаш даштыкы төлээлекчилер Гетеборгту улустар аразының атомнуг делгелгелериниң доктаамал төп чери болдурар дугайында санал киргеннер.

Атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаарының чугула айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле эртемденнерниң болгаш тускай эртемниг өске-даа атомчуларның бүгү делегей съездилерин, конференцияларын база Гетеборгка чыылдырарын планнап көрүп турар.

(СЭТА).

Албанияның Күш-ажыл партиязының III съездизи

ТИРАНА. Албанияның Күш-ажыл партиязының III съездизи май 25-те Тиранада ажыттынган.

Улус хуралының залында съездиниң төлээлери болгаш хөй санныг аалчылар олуржуп турар. СЭКП ТК-ның секретары П. Н. Поспелов баштаан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлери болгаш Кыдаттың Компартиязының Төп Комитединиң кежигүнү Цзэн Ша-не баштаан Кыдаттың Коммунистиг партиязының төлээлери база акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлери залга кирип келирге съездиниң киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

АКП ТК-ның бирги секретары Энвер Ходжа съездини ажыткан.

Акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның ол съездиге келген төлээлекчилеринге Энвер Ходжа чүректин ханызындан изиг байыр чедирген.

Ооң дараазында төлээлер съездиниң президиумун, секретариадын болгаш мандат комиссиязын бир үн-биле соңгааннар.

Мооң адаанда хүн айтырыын съезд бадылаан: Албанияның күш-ажыл партиязының ТК-зының отчет илеткели, Төп ревизия комиссиязының отчет илеткели, бирги беш чыл планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында болгаш Албанияның Улус Республиказының экономиказын база культуразын хөгжүдериниң ийиги беш чыл планының талазы-биле Директиваларның дугайында илеткел, Албанияның Күш-ажыл партиязының Уставынга өскертилгелериниң дугайында илеткел, партияның төп органнарының соңгулдалары.

Албанияның Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң отчет илеткелин Энвер Ходжа кылган.

(СЭТА).

Францияның министрлер чөвүлелинде

ПАРИЖ. Француз парлалганың дыңнадыгларын ёзугаар алырга, портфель чок министр Мендес-Франс (радикалдарның) партиязының удуртукчуларының бирээзи албанындан дүжер деп бодунуң шиитпириниң дугайын Министрлер Чөвүлелиниң май 23-теги хуралынга чарлаан. Алжир айтырыгга чазактың политиказын чөпшээревейн турары-биле Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ги Моллеге чоруткан чагаазында ол шиитпирин тайылбырлаан.

Франс-Пресс агентилелиниң дамчыдын турары болза, радикал—министрлериниң чөвүлел хуралы ол-ла хүннүң ийиги чартыында болган, албанындан дүжер дугайында бодунуң шиитпирин Мендес-Франс ол чөвүлел хуралга бадыткаан. Ооң өөрі радикалдар — министрлер чазактың составынга хевээр артып калган турар.

(СЭТА).

Италияда хамааты ужар-чүүл ужудукчуларының ажыл соксадыышкыны

РИМ. АНС агентилелиниң дамчыдып турарын ёзугаар алырга, ажыл төлевирим бедидерин негеп турар хамааты ужар-чүүл ужудукчуларының ажыл соксадыышкыны 12 хүннерниң иштинде үргүлчүлен турар. Ажыл соксатканнарының негелдезин хандырарындан администрация чери ойталаан ужурунда ажыл соксадыышкынын ам-даа 12 хүннерниң дургузунда узадыр дээн боттарының шиитпириниң дугайын ужудукчулар май 22-де чарлааннар.

(СЭТА).

Туристерниң ССРЭ-же келиринге Италияның эрге-чагыргалары шаптыктап турар

РИМ. Кайы-кайызынче туристерни чалажыр дугайында чоокта ат салган итали-совет дугуржулгага үндезилээш итали туристерниң ийи экскурсиязын параход-биле ССРЭ-же чорударын белеткеп турган Миланның «Гранди виаджи» деп турист компаниязы Итали республиканың президентизи Гронкиге болгаш министрлер чөвүлелиниң даргазы Сеньиге чагаа чоруткан, ол экскурсияларны чорударынга эргежок чугула чөпшээрелди амга чедир албааны-биле холбаштыр удурланыышкынны ук чагаада илергейлеп турар. Чөпшээрелдиң чок болган ужурунда баштаңгы аян-чорукту соксаткан болгаш ийиги аян-чорук база-ла соксадырының байдалында туруп турар деп чагаада бижээн. Туристиниң талазы-биле чазак комиссариадының чөпшээрели алдынмаан шаанда, ССРЭ-же чорудар деп турар экскурсияларны белеткеп болбас деп Миланның полициязының ук компанияга сагындырганын чагаада база айтып турар.

(СЭТА).

Иорданияда чаа чазакты тургузарынга хамаарыштыр

КАИР. Парлалганың дыңнатканы-биле алырга, Иорданияның хааны Хусейнден чаа чазак тургузарының даалгазын алган Саид Эль-Муфти иордан политиктиг ажылдакчылар-биле консультация чорударын доозуп турар.

«Аль-Ахрам» солуннуң дыңнатканы ёзугаар алырга, Иорданияның хамаарышпас политиканы чорудуп база империалистиг эвилелдерге удур демисежип турар араб чурттары-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзаалары быжыглаан турарын негээнин илергейлээн телеграммалар янзы-бүрү организациялардан болгаш кижилерден Саид Эль-Муфтиниң адынга кирип турар.

Солуннарның дыңнадып турары болза, чаа иордан чазак «нейтралитеттиң болгаш араб делегей-биле найыралдыг харылзааларны быжыглаарының политиказын чоруткан турар» деп онзалап демдеглээн медеглелди Эль-Муфти парлалгага үндүрер кылдыр берген. Араб күрүнелерден дузаламчыны хүлээп алыр деп ол чугаалаан болгаш Англия-биле амгы керээни Иорданияның эрге-ажыктарынга таарышпас деп көргеш, чазак ону эде көөр деп билиишкинни ол берген. Англия иордан керээге улуу-биле таарыксынган чорук иордан улустун аразында бар деп Эль-Муфти чугаалаан.

(СЭТА).

АКШ-ТЫҢ КАМГАЛАЛ МИНИСТРИНИҢ МИННИИШКИНИ

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэтед Пресс агентилелиниң Вашингтонда корреспондентизиниң дыңнадып турары-биле алырга, «чепсектиг күштерниң хүнүн» дугайты болган шайлалгага АКШ-тың камгалал министри Вильсон «улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын чавырылдырарының дугайында чугаалар турбуже» келир чылдарда Каттышкан Штаттар бодунуң чепсектиг күштериниң амгы санын хевээр артырар болгаш оларны эн дээре чепсектер-биле дерип чепсеглээр деп турар деп медеглээн.

«Күш дөгээриниң» политиказын уламчылаары дээш кордавышаан, Вильсон бистер 2850 муң кижилиг чепсектиг күштерни хуусаа чок үр үеде хевээр арттырар деп турар бис» деп медеглээн.

Амгы үеде АКШ-та корей дайынының мурнундаазынга деңнээрге барык ийи катап хөй кижи боо-чепсектиг турар ол дээрге Каттышкан Штаттарның кажан-даа тайбың үеде тургузуп көрбээн хөй санныг чепсектиг күштер болур-дур деп Вильсон миннип чугаалаан.

(СЭТА).

Совет-индий садыг харылзаалары

ДЕЛИ. 7400 рупий акша өртектиг нефть өрүмнээр ийи установкаларны Совет Эвилелинден садып алыр дугайында дугуржулгага Делиге ат салдынган. Ол установкаларны совет организациялардан халаска ажылдадып киирери дугуржулгада көрдүнген. Установкаларны ажылдадып киирер болгаш оларны ажыглаар индий ажылдакчыларны өөредир совет тускай эртемниглер Индияга чеде бээрлер. Ооң-биле чергелөштир Бүгү-эвилелдиң «машиноэкспорт» каттыжыышкыны нефть шинчилеп тыварынга хереглээр сейсмитиктиг дерилгени, довурак-биле дола берген үттерни өрүмнээринге хереглээр установканы Индияга тургузуп бээр. Ол дерилгени Пенджаб болгаш Раджастан штаттарга нефть шинчилеп тыварынга хереглээн турар.

Индий чазактың чалааны ёзугаар чурттуң нефть курлавырларын шинчилеп тывар талазы-биле Индияга улуг ажылды кылып чоруткан нефть тывышчылары — совет тускай эртемниглериниң илеткелин бойдус курлавырлар болгаш эртем-шинчилелдер министри Малавия улустуң палатазынга киирип берген. Эң чоокку беш чылдарда нефть шинчилеп тывар талазы-биле ажылды Раджастан болгаш Пенджаб деп ийи штаттарга мөөннээрин болгаш ооң-биле бир угда Ганг хемниң долиназын, Барыын Бенгалияны, Камбай районну болгаш Мадрастың эриктерин геолог талазы-биле шинчилээрин совет эртемденнер сүмелээннер. Нефть тывышчылары—бөлүк азы тус-тус совет тускай эртемниглерни консультациялар алыры-биле моон соңгаар-даа чалаза чогуур деп Малавия база чугаалаан.

(СЭТА).

Кореяның телеграф агентилелиниң дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. КУДР-нуң суг девискээрлерин Мурнуу Кореяның судноларының сөөлгү үеде үреп турары-биле холбаштыр Кореяның Төп телеграф агентилели дыңнадыг чарлаан, ол айтырыгның талазы-биле Мурнуу Кореяның эрге-чагыргаларының нептередип турары нүгүлдээшкинниг медээлерин ук дыңнадыгда буруу шаап турар.

Соңгу Кореяның сугларынга балык тударын Мурнуу Кореяның балыкчыларынга чөпшээрээн байдалды ажыглап алгаш, Мурнуу Кореяның эрге-чагыргалары эрик кыдыынга разведканы чорудар сорулга-биле боттарының шпионнарын чорудуп, өнчүк-чөңгээлиг боолаашкыннарны болгаш өске-даа чүүлдерни үүлгедип турарын ук дыңнадыгда айтып турар. КУДР-нуң иштики херектер министри болгаш суг тывыжының министри ындыг өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиишкиннерге удурланыышкынны мурнуу-корей эрге-чагыргаларга 1955 чылдың майда-ла медеглээннер. Ындыг турбуже, КУДР-нуң суг девискээрлеринге балык тударын Мурнуу Кореяның балыкчыларынга чөпшээрелди берип турар КУДР-нуң чазааның ол чаагай сеткилдиг хемчеглерин Мурнуу Кореяның эрге-чагыргалары кара сагыштыг дерзин ёзу-биле ажыглавышаан, өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиглерни сөөлгү үеде улам-на көвүдедип турар апарганнар.

Соңгу Кореяда Ончжин чартык ортулуктуң чоогунда суг девискээрлерже май 13-те болгаш 16-да шургуп кирип турган Мурнуу Кореяның чепсектиг судноларының өнчүк-чөңгээлиг үүлгедиглерин Кореяның Төп телеграф агентилелиниң дыңнадыында оон ыңай айтып турар. Тоноандон суурнуң мурнуу чүгүнге балык тудуп турган тывыш судноларынга чажыртынып алгаш, Мурнуу Кореяның чепсектиг бир суднозу май 17-де разведка кылып чораан. Мурнуу Кореяның чепсектиг үш суднолары Соңгу Кореяның суг девискээрлеринче ол-ла хүн база шургуп киргеннер.

КУДР-нуң эрик камгалалының отрядтары Мурнуу Кореяның балыкчы судноларынга когаралды чедирген дээр янзылыг Мурнуу Кореяның эрге-чагыргаларының балыткаашкыннарын Кореяның Төп телеграф агентилели буруу шапкан болгаш Соңгу Кореяның суг девискээрлеринге Мурнуу Кореяның балыкчыларының балык тударынга КУДР-нуң чазаа моондактавайн турар деп медеглээн.

(СЭТА).

Венгрияның Министрлер Чөвүлелинде

БУДАПЕШТ. Үлетпүрде ажылдап турар ажылчыннарның кол ажыл төлевирин июнь 1-ден эгелээш 650 форинт акшадан эвээш эвес хемчээлге доктаадыр дугайында шиитпирни Венгрияның Министрлер Чөвүлели хүлээп алган. Венгрияның профэвилелдер чөвүлелиниң саналын ёзугаар үлетпүрде кижиниң кадыынга хоралыг адырларга ажылдың неделязының үргүлчүлелин июнь 1-ден эгелеп кызырарын Министрлер Чөвүлели доктааткан.

Аборт дугайында хоойлуну өскертир болгаш улуг эвес кемниг херектер дээш кеземчени чиигедир дугайында саналдарны Министрлер Чөвүлели Венгр Улус Республиканың Президиумунга киирген.

(СЭТА).

Редакторнуң оралакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

Чуртталганың хууда тудугларын болгаш кол септелгени, кылырынга алган чээлилерниң талазы-биле хуусаазы эрткен өрелерни 1956 чылдың июнь 5-ке чедир төлээриниң эргежок чугулазын дыңнадып, а ол ышкаш бо чылдың ийиги кварталы дээш айыткан чээлилер талазы-биле ээлчеглиг төлелгелер киирериниң хуусаазы 1956 чылдың июнь 15-те төнүп турарын Тыва автономнуг областың коммунал банкызы чээли алган бүгү хамаатыларга сагындырып тур.

Чээлилер төлелгелерин областың коммунал банкызы хүлээп ап турар. Адрези: Кызыл хоорайның Кызыл партизан кудумчузунда № 16 бажын.

Районнарга күрбанкының район салбырлары хүлээп ап турар.

Тыва областың коммунал банкызы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики инофмация килдизиниң — 3—88, харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа килдистериниң база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00341

Культура эргелелиниң типографиязы

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, НАТТЫҢЫЛЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАЙ
30
СРЕДА
№ 109 (3562)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Иранның Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизин дээрги А. Г. Масуд-Ансаринии Н. А. Булганинниң хүлээп алганы (1 арын).

16-дан 18 хар чедир назылыгларга алды шактыг ажыл хүнүн доктаадыр дугайында ССРЭ-ниң ДЭЭДИ СОВЕДИНИИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ (1 арын).

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде (1 арын).

Сибирьниң чаа байлактарын эртем ажыдып турар (1 арын).

СЭКП обкомунуң ийиги пленуму (1 арын).

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОННУҢ ХАЙЫРАККАН ЧЕДИ ЧЫЛ ШКОЛАЗЫНДА (2 арын).

Балык кангалалының ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче (3 арын).

КОЛХОЗЧУ СҮҮРЛАРНЫ ЧААГАЙЖЫДАР (3 арын).

С. Штейман. — Бедик сүт продуктулуг өөр малды тургузарының хүржүлгазы (3—4 арыннарда).

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА (4 арын).

ИФУР-муи президентизи Иосип Броз-Титонуң Совет Эвилелинге кедирикиниң хүгайында (4 арын).

Чазактың политиказынга АКШ-та таарзынмас чоруктар (4 арын).

ШКОЛА АМЫДЫРАЛЫНЫҢ ЧУГУЛА ҮЕЗИ

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери совет школаның ажылын чаа, бедик деңнелче кодүрер, аныяк салгакчыларны эртемнериң үндезиниери-биле чепсеглээр болгаш политехниктиг өөредилгени боттандырар талазы-биле харыысалгалыг сорулгаларны салган. Бистиң чуртувуста бүгү-ниити чеди чылдың өөредилгезин боттандырган. Хоорайларга болгаш кижээ черлерге бүгү-ниити ортумак өөредилгени алдыгы беш чылга колдуунда боттандырар. Бистиң областа алдыгы беш чылдың дургузунда ортумак школаларның санын көвүзөр, ынчаарга ортумак школаның онгу класын доозуп үнер өөреникчилерниң саны 1955 чыл-биле деңнээрге. 1960 чылда 10 катап өөр.

Партияның XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге совет школаларның башкылары болгаш школачылар боттарының ажылының түңнел үезин — экзаменнерни эгелээн.

Экзаменнер — школа амыдыралының чугула болгаш харыысалгалыг үези болур. Ол болза, өөреникчилерниң билиинии шынарын хынаары, школаларның болгаш башкыларның ниити ажылының түңнелин үндүрери болур. Экзаменнериң сорулгазы — школага өөреникчилерниң билип алганы быжыг болгаш долу биилиглерин тодаразыры, деэди өөредилге черлеринге болгаш тускай эртеминиң ортумак өөредилге черлеринге азы ниити өөредилгелиг школаларның дараазындагы класстарынга школачыларның чедиишкинниг өөренирииң белеткелии илередири болур.

Экзаменнериң чедиишкинниг болуру аңаа баш бүрүнгаар чоруткан белеткелдерден улуу-биле хамаарыжыр. Бистиң областың хөй-хөй школалары экзаменнерге белеткелии эки чорудуп келген. Чижээ, Чаданың № 1 школазының башкылар шектиин өөреникчилериң шилчиирии болгаш доозарының экзаменнеринге үнелеп чогуур ойүнде кыпган. Школаның интернатта тускай өөредилерии шеган, өөреникчилериң экзаменге белеткенириге тускайлаан. Оларны көргүүр үзелделдер-биле, үдүлдүлер-биле, фермалар-биле болгаш өске-даа чүүлдербиле хандырган. Башкыларның методиктиг секциялары үргүлүү ажылдап, өөренип эртекен материалдарның талазы-биле дүржүлгаларны солуштуруп келген. Ол ышкаш Кызылдың № 7 школазы экзаменге белеткелди чедиишкинниг чоруткан. Билет-биле харыылаар эртеминерии айтырыгларын тускай самбырала аскан. Школа библиотеказы үргүлүү ажылдап, школачыларны эргежок чугула номнар-биле хандырып турар.

Экзаменнериң баштайгы хүннери болза аңаа школачыларның белеткелии көргүзүп турар. Хөй-хөй школаларда өөреникчилер быжыг билиглиин илередип турар. Ынчаарга болза-даа чаңдык школаларның четпес белеткелиг экзаменнериң баштайгы хүннеринде-ле база илереп турар. Чижээ, Кызылның № 2 ортумак школазының бешки класының экзаменге кирген 19 өөреникчилериниң 4-түү экзамен дүжаан шыдавай барганы ол школаның экзаменнерге белеткелиниң четпезин көргүзүп турар.

Ынчангаш сорулга болза экзаменнерге белеткелдер, дүүлээр чоруктарны болдурбайн, оларны бедик деңнелге организастыг эртирери болур. Чугула ыяыг байдалдар турда өөреникчилериниң билиин долузу-биле болгаш бүгү талазы-биле илередип болур.

Өөредилге чылының дургузунда башкыгар хөй болгаш кымыжаклай ажылдап, өөреникчилериниң экзаменнерге эки белеткели дээш улуг кичээнгейни салып келгеннер. Экзаменнер үезинде башкылар школачыларының дүгайында оон-даа артык сагыш салыр деп чүве биилиигир.

Экзамен үезинде бичии-де чүвеге чылдагаанналар чорук болгаш формализм турбас ужурлуг. Экзамен комиссиязының болгаш асистентиниң салган немелде айтырыглары хынамчалыг быжыг болатынган, бидиигир болур болгаш оларның программа ёзугаар өөренген материалдарындан дашкаарчавас болур ужурлуг.

Эрткен чылын чамдык эртеминерге экзаменни эрттирип турарының үезинде оон айыткан шагыйлаң ыракта ажыр олуртуптар чоруктун таварылгалары турган. Оон турчук экзамен комиссияларының кежигүннериниң чогуур шагында четче келбээниинден өөреникчилерни манадыр болгаш өөреникчилерге эргежок чугула херекселдерии четче белеткетиимейн баар таварылгалар чамдык черлерге база тургулаан.

Эрткен чылын Кызылдың школаларынга өруе дылдың бижимел ажылынга бижидер текст өөреникчилерге баш бүрүнгаар билдине берген турганыиаң экзамен үезинде өске ажылды оларга бижидер ужурга таварышкан. Ол болза хоорайның улус өөредилге киидизиниң болгаш школа директорларының, ылангыя өөредилге эргелекчилериниң талазыидан харыысалга чок болганын көргүзүп турар. Эрткен чылын часкы экзаменнериң үезинде турган ол четпести бо чылын катаптаваа ужурлуг.

Экзамен комиссиялары болгаш асистентилер, башкылар өөреникчиниң харыызынга болгаш оларның кылган бижимел ажылдарынга демдек салырда ан-не харыысалгалыг болуп, школачыларның билиинге ылап, чөптүг дүгжүп турар демдекти салыр ужурлуг. Эрткен чылын Сүт-Хөл, Өвүр, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнарның чамык школаларынга өөреникчилерниң экзамен үезинде кылган ажылдарын кичээнгейлиг хынап көрбес, оон ужурдан оларга демдекти шын салбас чоруктар турган. Бо талазы-биле РСФСРниң Улус чырыышкын министерствозунуң доктаатказ чурумун школа директорлары, өөредилге эргелекчилери болгаш экзамен комиссияларының удуртукчулары шынгыы барымдаалаар хүлээлгелиг.

Башкыларның өөреникчилерге шын эвес демдек салганын, а ол ышкаш өөреникчиниң билиинии шынарын тодаргайлаарда кандыг-бир шын эвес чоруктарны болдурар баар фактыларны шылажыр аргажок хоралыг практика кылдыр саназыр керек. Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарын административтиг метод-биле, бедиткен хүүдер-биле чедип ап болбас. Өөреникчиниң билиинге шын демдекти салып турүзар талазы-биле башкы хүүда майын баар чоруктар турган. Чүгле баштайгы хүннеринде эвес, а экзаменнер болуруиуң бүгү дургузунда оларның кичээнгейин болгаш сагыш салышкынын школалар күзеп турар.

Бистиң чуртувуста аныяк салгакчыларны бүгү улустуң сагыш салышкынын хүрээлеп турар. Өөредилге чылын организастыг доозары, экзаменнерни үлегерлиг чорудары — улус өөредилгезиниң бүгү ажылдакчыларының, совет башкыларның хүндүлүг сорулгазы болур.

Иранның Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи дээрги А. Г. Масуд-Ансарини Н. А. Булганиннең хүлээп алганы

Май 26-да ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин Иранның ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг Элчизи дээрги А. Г. Масуд-Ансарини хүлээп алган болгаш оон-биле беседа кылган. (СЭТА).

СЭКП обкомунуң ийиги пленуму

Май 27-де СЭКП Тыва обкомунуң II пленуму болуп эрткен. Пленумга областың колхозтар түлүшкүнүнүң чорун турар байдалының дугайында СЭКП обкомунуң секретарь аш К. Ф. Резниченконуң илеткелин дыңнап чугаалашкан.

Пленумнуң ажылынга областың партия-совет активи киришкен. Пленумнуң дугайында делгеренгей отчёт «Шынның» моон соңгаар үнер номеринге парлатынар.

16-дан 18 хар чедир назылыгларга алды шактыг ажыл хүнүн доктаадыр дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

16-дан 18 хар чедир назылыгларның күш-ажылының байдалдарын улам ынай экижидер сорулга-биле ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

16-дан 18 хар чедир назылыг ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга 1956 чылдың июль 1-деи эгелээш алды шактыг 2-ЖЫЛ хүнүн доктаадыр.

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң Даргазы
К. ВОРОШИЛОВ.

ССРЭ-ниң Дээди Соведиииң Президиумунуң Секретары
Н. ПЕГОВ.

Москва Кремль.
1956 чылдың май 26.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

16-дан 18 харга чедир назылыгларга алды шактыг ажыл хүнүн доктаатканы-биле холбаштыр оларның күш-ажыл төлевириниң чурумунуң дугайында ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң **доктаатканы болза:**

Кызырган ажыл хүнүнүң дургузунда элээди назылыгларның күш-ажылының төлевирин хамаарышкан категорияларның ажылдакчыларының долу ажыл хүнүнүң дургузунда төлевири ышкаш кылдыр чорударын доктаадыр.

Кылганын барымдаалап төлээр ажылдарда кирген 16-дан 18 хар чедир назылыгларның күш-ажылын ол ажылдарны күүсеткенде кылганын барымдаалаар өртектер ёзугаар улуг назылыг ажылчыннарга кылганын барымдаалап төлээр өртектер-биле бир дәмей кылдыр төлеп, элээди назылыгларга кызырган ажыл хүнүн ажып турар улуг назылыг ажылчыннарга доктаатынган долу ажыл хүнүнге хамаарыштырып, оларның тарифтиг шалының ёзугаар немей төлеп бээр.

1956 чылдың май 26.

Сибирьниң чаа байлактарын эртем ажыдып турар

НОВОСИБИРСК. ССРЭ-ниң Эртеминер академиязының Барыын-Сибирь салбырының институттары, лабораториялары ам эвээш кижилерлиг. Эртемденнериин чартыктан хөй академииның бедик ак бажыннарында эвес, харын Булунданың, Барабаның делгеминдинде, Васьюганның эртиимес болган ыяаларында, Лаг-Аганың бедиктеринде болган Салаирииң шаттарында ажылдап турарлар. Сибирьниң чаа-чаа байлактарын ажыдар, оларны ажылга бөлүп чыгара бодуруар деп чаагай сорузга эртемденнерни хейәт кирип турар.

СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга салбырның эртемден секретары В. В. Ивановтуң чугаалааны болза:

Бо чайын 17 экспедициялырга болган алды экспедиция отрядтарынга бүгү түскай эртеминиң эртемденнери: геологтар, химиктер, энергетиктер, ботаниктер, экономистер, көдээ ажыл-агыйның механизаторлары болган өскелер кирип турар.

Алдыгы беш чылда Чөөн чүкке күүдүг чаа металлургия базазын тургузуп турар. Даг-геолог институдунуң дөрт улуг экспедициязы ол базага чиг-эттиг курлаарларын дилеп тыпкан турар. Демир рудазы-биле байлак Даглыг Шорияга ол байлакты тыварының болган ажыглаарының эң эки аргаларын тодарадыр. Даг-Алтайның экспедициязы ховар металлдарны болган холуксаалыг металлдарны нентередириин шинчилеп көөр. Хөнүр лаштыг черлериин геологиязының чоокта чаа тургускан лабораториязы Кузбасстың районнарынче болган Красноярск крайның эвээш шинчилетинген мурнуу чүгүнче экспедицияларны дерип чоруткан.

Сибирьниң геологтуг карта чуруунда шинчилетиишэн черлер ам-даа эвээш эвес. Иртыш биле Обь хемнериин аразында, Васьюган шыналаының районнарында Барыын-Сибирь чавызажының төп болган мурнуу-чөөн кезээниң эвээш шинчилетинген девискээринге нефть-газ экспедициялары ажылдаар. Эртемденнер ол черлерден нефть болган газ тыптыр деп баш бүрүнгааргы медээни алганнар.

Бо чылын экспедиция ажылдарын энергетиктер хамыкты мурнай эгелээнпер. Новосибирск ГЭС-ти ам ажыглалга киирер деп турарын холбаштыр оларда онза күженишкинниг үе болуп турар. Техника эртеминериниң доктору К. Н. Боржавиниин удуртканы дош-техниканың чаагы-бүрү машиналарны база чепсек-хереселдерии ажыглаарын чөвүлел хурал сүмелээн, оларның иштинде 684 машиналарны ам тургузар. Бүдүрүлгеде хевээр арттырып каан эрги машиналарны эжиктеп турар. Чер хөрзүнүн сайзырадырынга, черии тарыыланга, удобрениени болган суггарылганы нептередириинге, а ол ышкаш тараанны, кукурузаны, ховенин, картофельди, ногаларны, үстүг болган өске-даа культураларны ажаан алырынга хереглээр эң-не болбаазырангай чаа-чаа машиналарны чурт алыр. Чигир свеклазын, картофельди болгаш ногаларны чүдүреринге болгаш дүжүреринге хереглээр машиналарны бүдүрерии организастап турар. Тараа үнүштерии ажаан өстүреринии, садтарга, виноградниктерге, шай плантацияларынга, цитрустарга, торгу ыы экспедициязы Обь саарыының девискээринде дөштүн сөөлгү бадыышкынының хайгааралын чорутқан. Келир частаа эгелээш плотина хеиниң үнүн болгаш бүгү дошту дүй турүптар, ол дөштер узуну 240 болгаш калбаа 20 ажыг километр девискээрге чаптылар Новосибирск шалайга доктаар. Эртемденнер деиискээринии хуусазының болгаш өске-даа чүүлдерии өөренип көргеннер.

Сибирьниң хемнеринде улуг гидростанциялар кайгамчык улуг болгаш байлак крайның аконоиикказынга, улуг өскерлиишкиннерии болдурар. Обьта Каменск ГЭС-тиң плотиназы болза, ол-ииыктың чедиишезиидеи дүжүт чок болуп турар Кузуида чавызының үнүш-дүжүттүр деңнеринии суггарар кылдыр хеииың суун көдүрер. Энергетиктериин болган геологтарның экспедициялары бо чайын алээи каш чыл бурунгааргы ажыларны өөренип көөр. Булуиларга хөй суг келирге, ынчаарга чүү болуруи ынчан? Маиаа суггаттыг чер ажылын канчаар чорудары? Суггарылганың чуруму кандыг болуруз? Кандыг культураларны өстүрүп болуруи? Алтай крайның Ключевский районунче чоруткан көдээ ажы-агый эртеминиииың кандидады Н. П. Шабалиниин экспедициязы бо болган өске-даа хөй айтырыгларга харыыны бээр.

Техника эртеминериниң кандидады А. П. Васильевтин Сонгу-Тюмень экспедициязы энергетиктиг сорулгаларга ажыглаарыбиле Обь хемиин алакы үнүн шинчилеп турар.

Сибирьниң эртемденнери алдыгы беш чылдың тургузукчулары-биле кады кур черлериин бедик үнүш-дүжүттүрүн үе үеде кадагалаарыының айтырыгларын шиитпирлээр, хөй кужурлуг хөрүүнерии ажы-агыйга ажыглаарының аргаларын тывар, ховузларга арга-ыяыты өстүрерии өөренип көөр, Алтайның болгаш Саяның таглараидан мал чеми болур база эм болур черлик үнүштерии дилеп тывар. Бу-

Бригадир Оюн Калзан

Бистиң чуртта күш-ажыл болза хүндүлеидии хереэ, аларның болгаш ыяалырыг чоруктуң хереэ. Күш-ажыл совет кижини каастап турар. Совет Эвилелинде тудугжуның ажылы хүндүлүг болгаш харыысалгалыг. Капитал тудугларының чыл бүрүде өзүлдези тудугжуларның мурнуига чаа улуг негелделерии салгап.

Коммунистиг партияның XX съездизиниң алдыгы беш чыл планының талазыбиле Директивалары күүгиениң капитал тудуушкунунга акчаландырышкынның ниити хемчээлии 990 миллиард рубль хемчээлге көрген. Хоорайларның болгаш ажылчын суурларның тудуушкуну улам калбарар. Бистиң областа кол тудуг организациязы болур «Тыва тудуг» трестизи алдыгы беш чылда 100 миллион рубльдин тудуг ажылдарын чорудар. Салыиган сорулганы боттандырарынга бистиң аларлыг тудугжуларывыс — дашчылар, бызанчылар, штукатурщиктер, чаланыкчылар болгаш өске-даа профессияның кижилери улуг рольду ойнаар ужурлуг.

Бодуиуң хүлээлгезии аларлыы-биле күүседип турар тудугжулар, бүдүн бригадалар болгаш эвечелер бисте хөй. Маңаа «Тыва тудуг» трестизиниң хөөчүн дашчызы, комплекснлиг бригаланың бригадири Оюн Лагбаевич Калзаның чижек кылыр көргүзүп болур. Сураглыг дашчы 16 чылдың дургузунда бодуиуи ынак ажылында ажылдап келген. Ол үениң дургузунда эш Калзан чеже бажынны тудушпаан дээр! Ол миллион-миллион туүйбуларны, чүс-чүс кубометр дашты салган. Кызыл хоорайда оон тудушнаанны бажыннар ховар. Эш Калзан ам 6 разрядтың мастери.

Эрткен чылдан бээр ол дашчыларның комплекснлиг бригадазын удуртуп турар. Оон бригадазында 11 кижи бар. Ында дашчылар, бызанчылар, печниктер, штукатурщиктер болгаш өске-даа профессияның ажылчыннары бар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, бригаданың кежигүннери тудугда кандыг-даа ажылды кылып билир мергежиллиг. Комплекснлиг бригаланың онза чүүлдериниң бирээзи болза оон кежигүн бүрүзүнүи ийи-үш профессияны өөренип алганында. Чижээ, бригадир эш Калзан боду дашчы, печник болгаи бызанчының профессиязын мергежиллиң-биле шиитпээдип алган.

Комплекснлиг бригада ам Ленин күлүмчүзүнде үш каът чурттарга бажыннарны тудуунда ажылдап турар. Дүржүлгалыг бригадир болуиуи бригадазында күш ажылды рационалдыг организастаан. Бригаданың 11 кежигүнериниң ийизи түүйбуларны болгаи холуиакты суургалынчак кранга чүдүрер черде ажылдап турар, а арткан 9 кижи бажыннын ханазының ийи болгаш үш каттарын салып турар. Эш Калзан бригаланың түс-түс кежигүнерииң ажылдаар үчастогун хувааи берген. Тулугжуларның ажылы бир дески хуваатынган. Бир кижи-де хүнде 1,2 кубометр түүйбүну хана кылыр салыр нормалыг. Бир кижи хөйнү, өскеми эвээшти кылыр ыяыг чүве ол бригадада чок. Оларның часпарлаар, такпылаар шактары чаңгыс. Бригадирнин айтыышкыны—бригаданың кежигүн бүрүзүнүи чөрчүп болбас чүүлү.

Күш-ажылдың шын организастаалыкыны болгаш быжыг сагыига-чуруи, найыраа — ол бригаланың чедиишкиниг ажылының үндезини болуп турар. Моон түңнелинде комплекснлиг бригада ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүселдирии чедип алган. Бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын 104 хуу күүсеткен. Бригаланың кежигүнүн бүрүзү хүн нормазын долдур болгаш ажыр күүселдирии турар. Тулугиуң шынарын бедидер, оон өртээи чиигедир дээш деиисеи бригаланы эки тургустуган. Бригаланың кежигүннери боттарының кылган ажылын аразында удур-дедир хынажын турар. Ол чорук шынарны экижидериие улуг идиин берген. Оларның бурууза-биле чүвени үрей кылыр, буу-хаа ажылдаар чорук бригадага турбаан. Эш Калзан бригаланың кылыр тулуунуң төлевилелин баш удур өөренип алган, ону бодуиуң эштериие танылтырып берии турар. Ынчыг практика чүвени үрей азы катап кылыр чорукту болдурбазынга улуг ужур-дүзалыг болган.

Боттарының бүдүрүлгечи мергежилии болгаш ниити билиии белидер хемп оон Калзан болгаи оон бригадазының кежигүннери кызымаккай ажылдап турар. Эш-өөрүнүң бүдүрүлгечи мергежилии белидеринге, кижи бүрүзүнүи бети дээрге-ле ийи профессияны өөренип алырынга эш Калзан бүгү күүнүи салып келген. Ол бригаланың кежигүннериие дашчының, печниктиң мергежилии өөреткен. Бригаланың кежигүннери техниктиг болгүииерде база өөренип турар. Бо чылын бригадаиан каш кижи ажылчын аныяктарның кежээки школазынга кирер деп белеткенип турар.

Бүдүрүлге хуралдары бригадага үргүлчү болуп, аиаа бүдүрүлгеиің үнүзии айтырыгларын чугаалажып, ажылда четпеттерии үзүткээрииың өөрүн айтып, социалистиг чарыштың түңнелдерии чугаалажып турар. Ынчыг хуралдарга бригадир боду болгаи бригаланың кежигүннери идепкейлиг киржип, үнелиг санал-оналдарын чугаалажып турар.

Моон-биле кады комплекснлиг бригаланың чедиишкиниг ажылынга шаптык болуп турар «Тыва тудуг» трестизиниң удуртулгазында зарылыг четпеттерии демеглевейн барып болбас. Тудуг материалдары — түүйбү, алгазын, довурак үзүктери бээр таварыга ковар эвес. Ленин күлүмчүзүнүа чаа чурттарга бажыннының тудуушкунунда лаван-лаяктар чедиишпес. Моон харааны-биле оларны улуг кылыр азы өске объектилерден өөртүп алыр шын эвес практика тургустунган. Дузалаар ажылдарга хереглээр маиза база чедиишпес. Оон үжүрүнде дашчылар хөй шактарны халас эрттирери, маиаар ужурга таварыжыры чаңчыл болган.

Трестиниң администрация черинии тудуг материалдары берип турар черлерге шыигыы негелде чогуидан түүйбуларның шынары сөөлгү үеде дыка баксыраан. Чурт үлетпүргүнүн бүдүрүлгелериниң кылган түүйбуларын тудугжуларның «карак-биле көөрге-ле бүстүп турар чыгыны» деп чугаалап турары таварыга эвес. Түүйбулар чаңгыс аай эвес, кылын чугалыг, өртеткеии багай. Тудугиуң шынарын экижидери чүгле тулугжулардан эвес, харын материалларны белеткеп турар черлерниң ажылыидан база улуу-биле хамаарыжыр.

Администрация черн, партия болгаи профсвилел организациялары мурнакчы-тудугжуларның, бригадаларның ажылының дүржүлгазын иептередирии болуиуи кичээнгейиниң төвүнге тургузар ужурлуг. Мурнакчы дүржүлгаиы улуг, бичезиилеи хамаарылга чоокка деткиири оон эгелекчилериниң чогаалыкчы идепкейии улам сайзырадыр болгаи чаартыкчыларының саза рационализаторларының хүрээлеиии өстүрер. Эш Калзаның удуртқан комплекснлиг бригазазының эки ажылының дүржүлгазын деткиириниң болгаи иептередириниң улуг ужур-дузазы ыыында.

Мурнакчы дүржүлгаиы хүн-бүрү сурталдап база тудугжуларның чогаалыкчы бот идепкейии калбартып турган, тудугда бар иштики курлавырларны долузу-биле ажыглаары, тулуг индустриязын бүгү хемчег-биле сайзырадыры «Тыва тудуг» трестизиниң амгы хөөчүлашкынындан үштүнарының үнезиниң болур.

Көдээ ажыл-агыйга хереглээр машиналарның системазы

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин комплекснлиг механизастаарынга хереглээр машиналарның системазының талазыбиле Москвага болган чөвүлел хурал май 26-да доозулган. Оон ажылынга чүртүүн эртем-шинчилел албан черлериниң ажылакчылары, көдээ ажыл-агыйның болгаи машина тулуунуң үлетүрүнүң түскай эртеминиглери — 700 хире кижи киришкен.

Чогаадыкчы чүс-чүс эртеминерииің, конструкторларның киришкеии ийи чылда чоруткан баштайгы ажылды ол чөвүлел хуралга чугаалажып көрген. Эн-не чугула ол шинчилелдериниң түңнелдерииге хамаарыштырган 50 хире илеткелдерни эзлчеглиг болгаи секциялыг хуралдарга кыпган.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниге 994 кылыр үиүштерии тарыыр черлерге дүжүттүг ажаан алырының болгаи үиүштериің хоралавчыларынга улур демиселдин талазы-биле ажылдарыны калбаа-биле механизастап турар.

Мал ажылының фермаларын хаиыраарынга 200 ажыг машиналарны база установкаларны төлевилеп көрген. Черии сайзырадыр болгаи чер казар ажылдарны механизастаары улам-на сайзырап турар.

Чаа техниканы масселыы-биле ажыглаар чорук көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүреринге күн-ажыл болгаи акша хөреигилер чарыгладарын 2—3 катаи кызырар.

(СЭТА).

Хову бригадазында

Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары болгаи МТС-тиң колхозта ажыддан берип турар механизаторлары алдыгы беш чылдың баштайгы чылы—1956 чылдың часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге чоруткаш, тараа культураларының тарылгазын 102 хуу күүсеткен. 60 гектар көк сула, 20 гектар кукуруза тараан.

Колхозтуң Инек-Дашта, Кызаада тараалары 10—15 см чедир үиүш келген. № 1 хову бригадазының бригадири эш Бимба суггарылгаже кол кичээнгей салып, суггарылга бугаларының сепгелгезин доозкан.

Бригада 100 тонна тараа киирер склад-тың ханалын тулуп доозкаш, ораалдерии болгаи крышазын ыыпын, хову турлаанда бир чурттага бажыннын кылып эгелээн.

Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан чеди чыл школазында

Школа ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче

Коммунистиг партия, Совет чазак аныяк салгакчыларны өөредириниче болгаш кижизидериниче канчаар-даа аажок улуг кичээнгейни салып турар.

СЭКП-ниң XX съездизи алдыгы беш чылда хоорайга болгаш көдээге бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезиниче чоорту шилчилгени боттандырар сорулганы салган.

Ол сорулганы амыдыралга боттандырарынче угланган хемчегларни бистиң школаның башкылар коллективи чорудуп келген.

Бистиң школавыс чеди чыл школазы кылдыр бо өөредилге чылында организастаткынган. Бүгү-ниитиниң чеди чыл өөредилгезиниң хойлузун күүседиринче улуг кичээнгейни салып келген. Өөредилге чылының эгезинде школа назылыг уругларны долузу-биле школаже хаара туттунган. Ынчаар болза-даа өөредилгенин бирги чартынында Бора Кара-Сал, Ооржак Таштыр-оол школага келбээнивер. Оны барымдаалаан школаның дирекция чери ол айтырыгны чогуур үезинде көдээ Советке, алаче комитединиң мүрүнүнга тургускан. Оон соонда ол өөреникчилер школага өөренип эгелээн.

Оон-биле кады бистиң школаның чамдык класстарынга ол-ла класска өөренип болурунуң назы-хары эрте берген өөреникчилер бар болуп турары-биле чамдык бергелер таваржып келген. Ол бергелерни чайладыр хемчегларни школаның коллективи чогуур ой-шаанда өөренип корүп, райөно-биле харылзажып, башкылар чевүлелинге шинтиирлеп турган.

Бистиң школа бедик мергежилиг башкы кадрлар-биле хандыртынган. Олар школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын бедик деннелге тургузуп, өөреникчилерге быжыг билигни бээр дээш кызымаккай ажылдап келген. Эки башкыларның дүржүлгазын нептередир хемчегларни чорудуп, ажык уроктарны организастап, башкыларның методун методтуг каттыжыышкынга чугаалажып турган.

Үшкү үдүнүң өөредилге түнелги-биле алырга интернатта чурттап турар уругларның өөредилге шынары 83 хуу болган. Ол чорук эрткен үдүнварга демейлээрге ыракта бедик болганын, интернаттың ажылдакчылары улам кызымаккай ажылдаанын көргүзүп турар. Ынчаарга ниити школада комсомолчуларда багай демдектиг өөренгеннер чок болган. Класстар талазы-биле алырга I «а» класстың өөреникчилериниң чүгле 2 өөреникчи багай демдектиг, а өөредилгениң шынарын ол класс 90 хуу күүсеткен.

Школада география, биология болгаш төөгү эртемниң башкызы эш Зайцева бүгү эртемнериниң талазы-биле өөредилге шынарын 100 хуу күүсеткен. Ол ышкаш башкылар М. Маадыр-оол (III класс), О. Биче-оол (бешки класстарда арифметика башкызы), Д. Сангы-Бадра (тыва дыл башкызы) өөредилге талазы-биле эң дээре чедиишкиннерлиг болуп турар.

Школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын эжиидери-биле холбаштыг класстан, школадан дашкаар ажылдарны болгаш бөлүминер ажылын багай эвес чорудуп келген, өөреникчилер бөлүминер ажылынга эң сонуургалдыг киржип турган. Өөредилге чылының дургузунда политехнизацияның, даараныганың, литератураның, бот-тывынгыр уран-чүүлдүң, аныяк натуралистериниң бөлүминери үргүлчү ажылдап келген.

Аныяк натуралистериниң бөлүмүнүң киржикчилери школа чанының дүржүлга участогунга янзы-бүрү ногаа культураларының рассадаларын белеткээн болгаш оон черин сайзырадырынга киришкен. Оон ынай өөреникчилер төрээн колхозунга дуалап, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар.

Үстүнде ажылдар-биле чергелештир школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылында четпестер база чок эвес болуп келген. Ада-иелерниң оргузунда тайылбыр массалыг ажыл четпес тургустунган болгаш хөй-ниитиниң организациялары-биле быжыг харылзааны чогуур негелдеге чедир тургускаан.

Оон-биле кады класс удуртукчуларының ажылы ам-даа чогуур негелдеге чедир тургустунмаан. Пионер организациязының болгаш өөреникчилер комитединиң ажылынга четпестер бар. Ол болза, школада партия, комсомол организацияларының талазындан оларның ажылын четпес контрольдап, үлүргген шинтиирлериниң күүседелеги дээш демисешпейн турары болур. Ынчаар болза-даа өөредилге чылында болдурбас үүрлүг.

Школаның дирекция черинин мүрүнүнде турун турар сорулга болза школаның, интернаттың, столованың болгаш башкылар чурттаар бажыңнарының сепгелгезин чогуур ейүнде шынарлыг чорудуп, аңаа школа коллективин киришпирер чоруктуг организастаары болур.

А. ОВЧАРЕНКО,
школаның директору.

> Ниити эртемниң ортумак школаларынга (он чыл) болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге уруглларны болгаш аныяктарны өөредир арга-биле хоорайларга болгаш көдээ черлерге бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгени колдуунда боттандырар. Амгы үениң үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эң чугула адырлары-биле өөреникчилерни таныштырарын хандырып тургаш, ниити эртем школаларынга политехниктиг өөредилгени хөгжүдер. Өөредилгени ниитиге ажыктыг күш-ажыл-биле сырый харылзаштырарын хандырар, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге өзүп орар салгакчыларны кижизидер .
>
> (СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларындан).

Бистиң интернадывыста

Болхозчу тараачыннарның интерната уруглары күрүненің долу хандырылгазында чурттап турар. Ол болза келир үениң аныяк салгакчыларының дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың сагыш салымшкынының тодаргай херечизи болур.

Интернатта чурттап турар уругларга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Эрткен чылын интернаттың, столованың сепгелгезин бүгү талазы-биле эки шынарлыг кылган. Өдээлер чылыг болгаш чырык. Олдар-даа, уруглар-даа демир оруннар-биле хандыртынган. Уруглар чунар-бажынга неделя санында кирип, оларның иштики хевин чогуур үезинде солуп берип турар.

Интернаттың ажылдакчылары башкылар коллективи-биле кады уруглардың өөредилгезиниче болгаш кижизидилгезиниче улуг кичээнгейни салып турар. Олар интернат ажылының талазы-биле планны кады тургузуп, ону боттандырар хемчегларни башкылар чевүлелинге чугаалажып турар. Ындыг болза-даа школаның, интернаттың чанында ыяш олуртулгазын организастаашаа, оон ажаалгазынга уруглларны киришпирип турар.

Интернатта чорудуп турар ажылдарны өөреникчилер комитеди удуртуп, оон кежигүннери түс-түс даалгаларлыг ажылдап турар. Оон түнелинде бистиң интернадывыста бөлүминер ажылы эң эки тургустунган. Уруглардың бот-тывынгыр уран-чүүлүнге мергежилиг болган сонуургалы өскен. Чижээ, школачыларның часкы дыштанылгазының үезинде район школаларының талазы-биле болган делгелгеге школага шевер хоорай бөлүмүнүң киржикчилери бирги черни алган.

Экзаменнерни чедиишкинниг эрттирер дээш башкылар коллективи-биле кады тодаргай хемчегларни чоруткан. Интернатта тускай өөрээлди аңгылаан, аңаа катаптаашкынның кичээлдерин организастыг чорудуп келген.

Бошкак өөреникчилерге шыырак өөреникчилерни дузалаштырарының талазы-биле уруглар коллективиниң чоруткан хемчегларни улуг дузалыг болуп турар.

Интернатта 1500 ажыг номнарлыг библиотека ажылдап, уруглларны сонуургаан номнары-биле хандырып турар. Библиотекага организастыг номчулгаларны, беседеларны чорудуп келген. Ол хемчеглер уругларның өөредилгезинге улуг дузаны көргүзүп турар.

Интернатта «Родина» деп радиоприемникти, патефонну салып алган. Оон ынай радиону база тургускан.

Интернаттың ажылынга башкылар Биче-оол, Сангы-Бадра, Бапы-Доржу, Маадыр-оол, Саморокова оларның идепкейлиг киржип турарын дендеглээр херек.

Ындыг болза-даа интернаттың ажылында улуг четпестер бар. Интернатта күрүненің долу хандырылгазында уруглларның аъш-чеминиң, ийик-хевиниң хандырылгазынга күрүне акша-хөрөнгинин берип турда, ону чыл-чылда чедир чарыгдавас чорук бар. Бо талазы-биле эрткен чылын чижээнден көргүзерге тодаргай. Аъш-чемге 120 муң ажыг рубльди берген, оон 90.099 рубль чарыгдатынган, ийик-хепке, өске-даа хандырылгага 56.700 рубль берген, оон 34.458 рубльди чарыгдаан. Моон алган көөрге бердинген акшаның 25—37 чедир хуузу чарыгдатынмайн турар. Бир эвес бердинген акшаны чогуур үезинде ап, көрдүнген түүлдерге шын чарыгдап турган болза, интернатың ажылы, уруглларның хандырылгалы оон-даа эжиишир турган ийик.

Районо-даа, районнуң сан килдизи-даа школаның интернадынга айыл 12 муң рубльди бээр тургаш, чүгле 8—9 муң рубльди берип келген чорук интернатың хандырылгазын эжиидеринге шаптык болуп турган. Келир өөредилге чылында ындыг четпестерни болдурбазынче угланган хемчегларни алыры облоноан, областың сан килдизинден негетинип турар.

Интернаттың ажылынга партия, совет болгаш хөй-ниитиниң организацияларының практиктиг дузаламчызы улуу-биле негетинер. Ындыг болза-даа колхозта партия организациязының секретары эш Байыр школага, интернатка хаая кирип, оон ажыл аныяры-биле, өөредилгезинбиле танышпайн турар. Бо херекке ада-иелер комитеди база четпес киржип келген.

Интернатты болгаш столованы чаа өөредилге чылынга үлегерлиг белеткээри—бистиң чугула сорулгавыс болур. Ол сорулганы чедиишкинниг күүседириниң аргалары бүрүн бар, ол аргаларны долузубиле ажыглап тургаш, интернатты үлегерлиг болдурар бис.

А. ДИГИК,
интернат эргелекчизи.

Школа ажылы—бүгү-ниитиниң чугула херээ

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде улус өөредилгезиниң херээн улам экижидериниң чугула сорулгаларын салган. Ону амыдыралга боттандырар, ылаңгыя школаның ажылын бүгү-ниитиниң херээ болдурар талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан көдээ Соведи тодаргай хемчегларни чорудуп келген.

Школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын экижидеринге, оон материалдыг суурун быжыглаарынга көдээ Советтиң ролю улуг. Хайыраканның чеди чыл школазының өөредилге чылынга белеткелин болгаш сентелгезин шынарлыг чорударынга көдээ Советтиң талазындан тодаргай хемчегларни ап, олче колхоз баштаар черинин кичээнгейин күштелдирген. Оон түнелинде бо өөредилге чылында школаның ажылынга бергедээшкиннер улуг болбаан.

Бөдээ Совет бүгү-ниитиниң чеди чыл өөредилгезин чедиишкинниг боттандырып, бо өөредилге чылында чеди чыл школалыг болуп, ында школа назылыг уругларны долузу-биле хаара туткан. Колхозчуларның 60 ажыг уруглары күрүненин долу хандырылгазынга туруп келген.

Школаның болгаш интернаттың ажылын эжиидер база ол ажылдарга көдээ Советтиң депутаттарының болгаш көдээ активтиң кылбак киржилгезин хандырар сорулга-биле көдээ Советтиң улус өөредилгезинин талазы-биле доктаамал комиссиязының иштелгелин сессинга чугаалашкан.

Интернатта күрүне хандырылгалыг уругларның аъш-чем хандырылгазынга акша-хөрөнгинин райононнуң талазындан чогуур үезинде үлүгүн бербейн турарын болгаш районнуң сан килдизи школаны акшаландырарын четпес чорудуп турарын сессинга илередкен. Ол талазы-биле шинтиирни сессинга хүлээп алган, ол четпестерни үзүткаар талазы-биле эргежок чугула хемчегларни алырын райкүүскомдан дилээн. Оон соонда аъш-чемге болгаш өске-даа хандырылгага акша-хөрөнгинин чогуур үезинде ап турар апарган.

Келир өөредилге чылында школага одаар ыяш белеткээриниң талазы-биле колхоз баштаар черинин даргазының иштелгелин көдээ Советтиң күүскомунга чугаалашкан. Оон түнелинде колхоз 1100 кубометр оттуглар ыяштыг белеткээш, школа чанында бүрүн дүжүрген. Ол херекке Чадаана АТК-ныңн улуг дузаламчыны көргүзүп, машина-биле үзүктел чок хандырганын дендеглээр херек.

Школаның оттуглар ыяш белеткелинге өөреникчилер коллективиниң идепкейлиг киржилгезин, оларның инициативазын база дендеглээр чогуур. Өөреникчилериниң часкы дыштанылгазының үезинде интернат эргелекчизи, көдээ Советтиң депутады эш Дигиктиң удуртулгазы-биле 25 өөреникчилер колхозтуң тайгага ыяш белеткээр бригадазынга дузалашкан. Оон-биле кады школаны херимнээринге үш кубометр шет ыяшты кезип алган болгаш ертке удур херекседер кылырынга элээн хөй ыяш материалдарны белеткеп алган.

Бөдээ Совет биле школаның башкылар коллективиниң аразында харылзаа улам быжыгып, ол кады ажылдажылгага клегерин көргүзүп турар депутаттардан Сагаан башкылардан эштер Маадыр-оол, Зайцева, көдээ Советтиң улус өөредилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссиязының кежигүнү депутат эш К. Бай-Кара оларны демдеглээр апаар. Эш Бай-Кара организастыг хемчегларни чорудуп турган школага 15 кубометр чудукту маазы кылдыр дилдирип берген.

Хайыракан көдээ Соведи чонның ботонаалганың үндүрүүнден школаны акшаландырарын көрүп, ону чамдык эргежок чугула түүлдерге ажыглаан, улусчу-биле башкыларга чурттаага бажының бо чылын тудуп тургузар деп турар.

Үстүнде хемчегларден ангыда көдээ Совет школаның өөредилге кижизидилгелиг ажылын эжиидеринче, ылаңгыя аңаа ада-иелерни киришпирериниче ам-даа эвээш кичээнгейни салып турар дег чүвени иннинир херек. Уругларның быжыг сагыша-чуруму, эки өөредилгези дээш кызымаккай түткүлүн көргүзүп турар С. Декерек, С. Севээн, М. Үртүн-Назыр, Д. Базыр-оол, О. Кунгуруг, С. Мижитпей дээш ышкаш өске-даа үлегерлиг ада-иелер бар-даа болза, оларның үлегерин өскелерге нептередир ажыл бисте багай тургустунган.

Оон-биле кады уругларның өөредилгезиниче болгаш хандырылгазынче база башкылар коллективиниң негелдезин боттандырарынче кичээнгей салбайн турар ада-иелер бар. Чижээ, эштер Өлүгенин, Кан-оол чырының, Хунажыктың оолдары багай өөренип, чамдыызы өөредилгезин каттанар. Ындыг четпестерни чайладыр талазы-биле көдээ Совет, ылаңгыя улус өөредилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссия школага четпес дузалашкан. Моон соңгаар ындыг таварылгаларны болдурбас дээш тодаргай хемчегларни школаның дирекция чери-биле кады чорудар үүрлүг бис.

Ам бистиң мурнувуста школаның интернаттың, столованың болгаш башкылар бажыңнарының келир өөредилге чылынга белеткелин, оларның сепгелгезин чогуур ейүнде чорудар сорулга салынган. Школаның ажылын бүгү-ниитиниң эң кыдыр көргеш, олче ажылчы чонналың кичээнгейин мобилизастаары — бөдээ Советтиң кол сорулгазы болур.

В. БАЙЯК,
Көдээ Советтиң даргазы.

Башкы болгаш уруглар коллективи

Школага класс удуртукчузу башкының харыысалгазы болгаш хүлээлгеан улуг. Ол бодунга быжыглатынган класының өөредилге-кижизидилгелиг ажылын, класстың өөреникчилериниң сагыша-чурумун болгаш өске-даа чүгула ажылдарны харыылаар.

Бо өөредилге чылының II чартынындан эгелеп Хайыракан чеди чыл школазының III классынга башкылап кирген мен. Башгайы хүннерде мээң уруглар-биле ажылынга элээн бергелер таваржып турган.

Ол бергелерни ажыл эртип, класска өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарны эжиидеринге класстың активин ажыглааның улуг дузалыг болган. Бистиң класста өөреникчилериниң быжыг коллективи тургустунган. Уруглар боттарының иштинден эң идепкейлиг өөреникчини класс даргазы кылдыр сонгуп алганнар. Класста пионер звенозу пионерниң сборларынга өөредилгеге кыспас, чуруу талазы-биле багай пионерлерни чугаалажып, оон чогуур түнелдерни кылып келген.

Класстың пионер звенозу болгаш класс организавчызы план ёзугаар ажылдап турар. Оларның ажылын деткип дузалажыры класс башкызының болгаш өске-даа башкыларның хүлээлгези болур.

Класска чуруу үрээн таварылга бүргүзүп бирги эдлегде өөредилге активиниң удуртукчузу хемчег алыр, бир эвес ол четпес болур болза, бүгү коллектив хемчег ап турар. Ындыг арга бүгү коллективти кижизидеринге дузалап турар.

Мээң класымга бир өөреникчи ол чурум талазы-биле багай, болгун өске өөрүдеп бедик көрдүнер, өске өөреникчилериниң ажылынга шаптыктаар турган. Бо өөреникчиниң четпестерни чайладып алырын орадашсымза-даа, олдун чуруму эжиижээн. Класстың активи-биле кады ол олдун талазы-биле ажылдаанывыстың түнелинде оон өөредилгези, чуруму эжиижээн, ол бодунун чазыгларын билинген.

Класстың чамдык өөреникчилериниң аразынга могадыычал, хорадаачал өөреникчилер тургулаан. Оларны эдип алыр сорулга-биле класска «Шынчы болгаш ак сеткилдиг чорук» деп беседелы, «Пионер школага болгаш бажыңынга» деп темалыг звено сборун эрттирген соодуңде бисте ындыг өөреникчилер этингилээн.

Мен башкылап турар класымга бедик өөредилге түнелин чедип алырының бүгү-де ажыктыг аргаларын хереглеп турар мен.

Бистиң ындыгыстың өөреникчилерибиске келбес, кичээлдерге олурушпас турган. Чижээ, районо инспектору эш Т. Хертек бистин-биле кады чурттап турар хирезинде-ле мээң чангыс-даа кичээлимге бүдүн чылда олурушпаан.

Мындыг четпестерни келир өөредилге чылында болдурбас херек. Бо өөредилге чылында бистиң ажылывыска турган четпестерден чогуур түнелди кылыры, келир өөредилге чылында чаа чедиишкиннер чедип алыры — бистиң дөрт хүлээлевис.

М. МААДЫР-ООЛ,
үшкү класстың башкызы.

ЭКЗАМЕННЕР МУРНУНДА

Школаның башкылар коллективи өөреникчилериниң часкы экзаменнерин чедиишкинниг эрттирер дээш боттуг ажылдарны чоруткан. Шилчиринниң болгаш доозарының экзаменнеринге хамаарышкан айтырыгларны башкылар чевүлелинге чугаалажып, эки ажылдыг башкыларның дүржүлгазын нептередип келген.

Оон-биле кады класстар бүргүзүнге экзаменнериниң тускай бүлүннарын организастап, ында материалларны, чуруктарны аскан. Класстың удуртукчу башкылары кошкак өөренип турар уруглар-биле расписание ёзугаар немелге кичээлдерни чорудуп келген. Өөреникчилерге немелге кичээлдер чорударынга тускай өрээлди хостап, ында дежурный башкыларны тургускан турган.

Школага комсомол болгаш пионер организациялары экзаменге чедиишкинниг ужуражыр дээш тускай хуралдарны, сборларны арттирген.

Ылаңгыя өөреникчиниң хүн чурумун шынгыы сагырынче, уруглларның боткичээл кылырынга таарымчалыг байдалларны тургузарынче ада-иениң кичээнгейин угландырган. Чамдык ада-иелерни урокторга чалап олуруштурган.

Ол чорутунган хемчеглер экзаменнерни чедиишкинниг болгаш бедик көргүзүглүг эрттиреринге идиг болур дээримге чигзиниг турбас.

Д. САНГЫ-БАДРА.

Пионер организациязының ажылын сонуурганчыг болдурар

Бистиң школада класстар аайы-биле тургустунган беш отрядтардан каттышкан пионер дружиназы ажылдап турар. Дружинаны Александр Матросовтуң ады-биле адаан. Ында 118 пионерлер бактаан турар, оларның иштинде 25 пионерлерни чаа киирип алган. Отрядтарның вожатыйларынга чурумунуң болгаш өөредилгезиниң талазы-биле эң эки комсомолчуларны быжыглаан. Олар боттарының онзагай ажылынга кызымаккай чүткүлүүн көргүзүп турадыр.

Өөредилге чылының дургузунда үшкү отряд багай эвес түнелдерни көргүскен. Ол отряд «Пионержи галстук» болгаш «Арифметика эртемниң аныяралга ажык дузазы» деп темаларга сборларны кончуг солуп эрттирген.

Дружинаның чевүлели отряд вожатыйлары-биле уругчу кады ажылдап, пионерлер ортузунга чорудар хемчегларни олар-биле сүмележип, оларга даалгаларны баш бурунгаар берип турар. Оларынбиле кады ажылдажыганың түнелинде отрядтарның, дружинаның планын кылып, оон боттандырыгазын тургулуг хынап келген.

Дружина чевүлелинге пионер өрээлиниң шинелдезин чугаалажкан. Ол айтырыгны чугаалажып турда отряд вожатыйлары кончуг солуп санааларны үлүргген. Бир отрядта эң эки даражыкчылар, өскезинде чурукчулар, оон-даа өске шевер холларның мергежилдиглери бар болган. Ынчангаш оларның иштинде организастыг күүдүлгеде пионер өрээлиниң шинелдезин эки кылган. Ында пионерлерди хол-биле чураан, даараан ажылдарының, фото-чурук болгумунуң киржикчилериниң кылган чуруктарының түскай буюмнарын тургускан.

Отрядтар аайы-биле янзы-бүрү темаларга сборлар эртип турар. Чижээ, «Үүлүг орус дыл», «Шынчы пионер», «Комсомолиниң түүлгелери» деп темаларга болган сборларны уруглар кончуг сонуургаан. Ол сборларны чорударда оларның белеткелин баш бурунгаар эки хынамчалыг кылып, пионерлерниң боттарын киирип чорудар.

План ёзугаар түс-түс отрядтар экзаменнин чедиишкинниг эрттиреринге чугаалажкан, пионерлер боттарының берген сеткил бижыы-биле элеп шыдаар.

Вожатый **С. БАДЫ-ДОРЖУ.**

Ада-иениң ролю улуг

Уругларның чуруминуг болуру, оларның ажы-чанының үлегерлиг болуру ада-иелериниден улуу-биле хамаарыжыр. Мээң ийи уругларым Хайыракан чеди чыл школазында өөренип турар. Олар школада 4—5 дедектерлиг өөренип, школаның хөй-ниити ажылында идепкейлиг киржип турарлар.

Уругларга таарымчалыг эки байдалларны тургузуп, олар школадан келиргe, оларның бот кичээлин кылып турарын хынап, ол ышкаш школаның башкыларыбиле харылзажып, уругларының өөренип турар классгарының кичээлдеринге олуржуп, башкылардан оларны бажынга кавчаар кижизидеринин арга сүмезин сурып ап турар мен.

Мээң бешки класста өөренип турар оглуң Сарыг-оол баштайгы үүлүнда чуруктаа, өөредилге-даа талазы-биле кошкак турган. Ол бажынга келгеш чүгле чем ижип алган чоруп турган. Оон ынай ол орай кежээ кылаштап каар турган. «Кала чордун»? деп айтырга «школага кичээлден турдум» — деп харыылаар. Сеткүүнде ол школага бот кичээл кылбайн, чүгле ойнаа, школага теникпейн турганын билген мен.

Класынын башкылары-биле чугаалажып, кичээлдерге олуржуп, бажынга бот кичээл кылырының шынгыы хүн чурумун тургусканының сеткүүнде оглумнуң өөредилгези чоорту эжиижи эгелээн болгаш сеткүү үүлүнарда оон чуруму-даа, өөредилгезидаа эжиижээн.

Уругларның эки өөредилгези, киржилгези дээш бүгү-де болдунар түүлдерни кылыры—мээң дөрт болгаш хүндүлүг хүлээлгем болур.

С. ДЕКЕРЕК,
ийи өөреникчиниң ачазы.

> Ниити эртем школаларның өөредилге-материалдыг суурун быжыглаар. Бешки беш чыл-биле деңнээрге алдыгы беш чылдың дургузунда хоорай болгаш көдээ школаларның тудуушкунунуң хемчээлин барык ийи катап улгаттырар. Школа-интернаттарның четкизин калбартыр. Көдээ школалар тудуушкунунга болгаш оларны дерип херексээринге колхозтарны улам-на калбаа-биле киириштирерин чугула деп санаар.
>
> (СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларындан).

Кадык камгалалының ажылын чаа сорулгаларның деңнелинче

(Областык эмнелге ажылдакчыларының съездизи)

Областың эмнелге ажылдакчыларының дөртүү съездизи чоокта чаз Кызыл хоорайга үш хүннер иштинде болуп эртеп. Аңаа эмчилер, фельдшерлер, медицина сестралары, партия райкомнарының ийги секретарылары, райүүкомнарның даргаларының оралакчылары, область организацияларының улуттукчулары киришкен.

СЭКП-ниң XX съездизиниң түннелдери болгаш кадык камгалалының органнарының сорулгаларының дугайында СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Токаның илеткелии, областың чонунуң медицина хандырылгазының байдалы болгаш ону экижидер хемчегер дугайында областык кадык камгалал киидизиниң эргелекчизи эш Серекейнин илеткелин съездиге дыннаан болгаш чугаалашкан.

СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг ужур-дузазын, улус ажыл-агыйының бүгү сыырларын күштүү-биле көлүрер, улустуң культуразын болгаш чаагай ажыдыралын улам ынай экижидер талазы-биле кайгамчык улуг сорулгаларны салганын эш Тока тодарғайлавышаан, ажылчы чоннарның кадык камгалалының талазы-биле партияның болгаш чазактың чорудуп турар хемчегелерин онзалап демдеглээн.

Эштер Тока болгаш Серекей Тывага кадык камгалалынга хөгжүлдезин тодарадыр фактылар-биле көргүскеннер. 1944 чылда Тывага кадык камгалалынга 1,5 миллион рубль чарыгдаан болза, бо чылын 32 миллион рубльди чарыгдаар. Ол үеде эмчилерниң саны 8 катап, ортумак эртемниг эмнелге ажылдакчыларының саны 5 катап чыгыы өскен. Ажылын үлегерлиг тургузуп турар эмнелге албан черлерин болгаш медицина ажылдакчыларын илеткелчилер демдеглээн.

Оон-биле кады областың кадык камгалалында четтестерни илеткелчилер болгаш съездиге санал бергеннер илереткен. Кызыл-Мажалыкта, Тээлиде, Шагаан-Арыгда эмнелгелериниң болгаш өске-даа чиидик эмнелге албан черлериниң четпес ажылдарын съездиге шынгыы шүүлгээн. Чамдык медицина ажылдакчылары чонуң идегелин шынзыктырбайн, чонга үлегер чок чоруктарны көргүзүп турар. Чижээ, Туранда келер эмчи Нестеров кезиидиниин азырак чорудуп турган тавзырыглалар бар. Областың эпидстанциязының эргелекчизи Беэлов ажылга азырак каап турары, область эмнелгезиниң фельдшери турган Соколов арагалаан кудумчуга чытканы—совет эмнелге ажылдакчызының чаагай адын бүжартадып турар.

Чамдык эмнелге ажылдакчылары боттарының хүлөөлгезин четпес күүседип, харысаалга чок чоруктү болдуруп турарлар. Кижилериң канчаар аарааның, кандыг аарыгдан өлгенин шыны-биле шинчип илереткейн турар чоруктар бар. Чижээ, хынаддаан илерээни болза чамдык эмнелге ажылдакчылары мындыг түннелдерни эмнелге документилериниге биижип турар: «Ааразаш өлген», «Өлүм таварышкаш өлген», «Чөдүдеп өлген». Районнардан Кызыл эмнелгезинче чоруткан аарыг кижилерден 125 кижиниң аарыын шын эвес шинчип турганын эмчи Рубинфельд чугаалаан.

Область эмчилери эштер Зверева, Вайнштейн, область терапевтизи эш Зимина, область петиатры эш Усманова олар хоорайның иштинге эмнелге-профилактиктиг хемчегер чорударынга боттуг дузалашпайн турарын Кызыл хоорайның кадык камгалал киидизиниң эргелекчизи эш Кончаренко шүүлгээн.

Областың кадык камгалал киидизиниң удуртукчулары, оон түскай эртемниглерни көдээ черлерже, ылангыя ырак районнарга эвээш барып турарын, барза-даа боттуг дузалажыр көргүспейн, тодаргай сүме бербейн дораан-на демир чаныя чорудтарын өөрү районуң кадык камгалал киидизиниң эргелекчизи эш Очур-оол, Тере-Хөлден келген эш Бурыкова, Тожудан келген эш Синяхина, Чаа-Хөл районуң Сталин аттыг колхозта медпункт эргелекчизи эш Седен олар хомудан демдеглээннер.

Бүдүүлге болгаш культура-амырал черлериниң түлүшкүнүн чоруларда санитар чүүмүн барымдаалавас чоруктар бар болгаш медицина ажылдакчылары хоорайларны, суурларны, ылангыя колхозчу суурларны чаагайжыларынче, арыгшеверин эжижидериже боттарының саңдарын четпес кирип турар. Областың санитар-чыргыышкын бажыңының ажылдакчылары көдээ черлерге лекциялар номчутпайн турар, ону эргелеп турар эш Черкашин боостаан аарыг деп чыдагаан кактыгаш көдээже үнмейн турар. Көдээ эмнелге черлерин тыва дылда плакаттарбиле хандырарының эргежок чугулазын өөрү аптеказының эргелекчизи эш Федорова санаидаан.

Эмнелге черлерин эмнер-биле болгаш эмнелгеге хереглээр чүүдер-биле областың аптека эргелели четпес хандырып турарын съездиге санал бергеннер шүүмчүлеп, областың аптека эргелелинге улуг негелдени салып турган.

Районнарның партия, совет органнары эмнелге албан черлериниң ажылынче, медицина ажылдакчыларының амыдыралчуртталгазынче ам-даа кошкак кичээнгей салып турар болгаш медицина ажылдакчыларының ортузунга бижизилиге ажылын четпес чорудуп турар. Областың эмнелге ажылдакчыларының съездизиниге партия райкомнарының ийги секретарылары болгаш райүүкомнар даргаларының оралакчылары олурушкан хирезинде чүгле Улуг-Хем райүүком даргазының оралакчызы эш Байкалов санал берген. Эш Байкалов санал берген хирезинде кадык камгалалының ажылынын байдалын ханызы-биле билбезин көргүскен болгаш эренгей сестер-биле, эренгей аазаашкыннар-биле кыыгаарлаттынган.

Бол ийи илеткелден зигида область шөлөр аарыглар-биле демиселди организастаарын эжижидер хемчегер дугайында областың кеъш-шөлөр аарыглар талазы-биле диспансериниң бол эмчизи Н. Зверева, туберкулезка удур демиселдиң байдалы болгаш ону эжижидер хемчегер дугайында областың туберкулезка удур диспансериниң бол эмчизи Р. Вайнштейн, область бичии ургларының эмнелге хандырылгазының байдалының дугайында областың бол педиатры Р. Усманова, областың чонунуң эмнер-биле хандырылгазының дугайында областың аптека эргелелиниң эргелекчизи Э. Иванова илеткелдер кылган. Ол ышкаш түс-түс аарыглар дугайында эмчилер Г. Султанова, М. Зимина, В. Зибкина, Н. Сизова олар база илеткелдер кылган.

Красноярскиниң медицина институдунуң кафедра эргелекчилери: доцент Б. Лемберский, профессор И. Гительзон болгаш доцент А. Григорьев олар областың эмнелге ажылдакчыларының съездизинге киржип, медицина эртемниринии талазы-биле илеткелдер кылып бергеннер

Областың эмнелге ажылдакчыларының дөртүү съездизи областың медицина ажылдакчыларынга кыйгырык үндүрген.

Бии-Хем районуң «Кызыл тараачын» колхозунда хойларның часкы кыргыдазы дүрген чоруп турар. Будукта хойжулар Частың биле Тыртыктың кадалында хойларын Темир-оол Торжу болгаш Александра Кочкина олар кыргып турарлар. Олар хойларның дүгүн арыг-шевер, каныыг ажаан ап турарлар.

Чурукта: Темир-оол Торжу биле Александра Кочкина оларның хойларны кыргып турары.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Боттуг удуртур херек

ЧАА-ХӨЛ. **(Телефон-биле).** Хойнуң дүгүн чогуур өйүнде чидириг чокка ажаан алыр чорук улус ажыл-агыйында чүгүлө кампания ажылдарның бирээзи. Ындыг түрбүже Чаа-Хөл районда «Тиилелге» колхоз кыргыдага белеткел чок ужурашкан. СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация киидизиниң эргелекчизи эш Лопсанның редакциядга дыннатканы болза:

—«Тиилелге» колхоз хой кыргыдазын май 18-те эгелээн турган. Эрткен он хүнниринии иштинде МТС-тиң 10 хачылаарлыг агрегады, колхозчулардан хол хачылаарлыг 18 кижи ажылдап турган. Удуртулганы эки хандырган болза, ол-даа күштүбиле улуг ажыды бүдүрүп болур турган. Агрегат бо аразында иштинии-биле чүгле үш хүн ажылдаан, оон «үрелген» газер үелери-ле хой болуп келген.

Агрегаттың механиги болгаш оон ажылдакчылары кежээ чүгле 5—6 шактарга чедир ажылдаан Чаа-Хөл суурже чаныптар, а эртен 9—10 шактарда келир чоруктар шуут-ла чанчыл болган. Механизаторлардан шынгыы чүрүмү кым-даа негевейн турар.

Партия райкомунуң май 26-да болган бюрозунга «Тиилелге» колхозта хой кыргыдазының дугайын чугаалашкан, илереэн четпестерни дарый узуткаарынга тодаргай хемчегелерни айыткан. Ынчалзада четпестер уламчылавышаан.

Бо аразында колхоз чүгле 1078 хойну кыргаан. Кадарчы эш Тагбаның 223 хойнуң бирээзи-ле 1,6 кг дүк берген. Ол ажылды эки организастаан болза, колхоз оон ыракта бедик көргүзүглериг болур. Эштер Сырбыкай, Окчаан, Балган оларның кадарган бөлүк хойларын ам-даа кыргып эгелевээн, ында дүктүң үлегин чидирип улуг болуп турар.

«Тиилелге» колхозтуң даргазы эш Баваа-Сарыг, ында партерганизациянның секретары эш Сүктер малчыннар ортузунга ажыл чорутпайн, хой кыргыдазын боттуг удуртпайн турар. Ындыг чугула кампания ажылын ала-чаагаарлаар байдалга тургузуп болбас.

Тудуг калбарып турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмиче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң эш Санчыжапка удуртурган тудуг бригадазының тудугжулары бо чылдың планынга көргүнген 16 бажынны Алажы-Өзек деп черде белеткеп алган, ам 2 машина-биле сөөртүп турар, 3 бажынны суурда эккеп тудкаш, ажыглалга киирген. Тайгала белеткеп каан бажыннарга 23 хаалга, 96 рама, 104 сөңга чаактары кыдынган.

Электростанциянын, кижи эмнелгелиниң бажыннарының тудуу дөстүр четкен. Тараа складының тудуун дөскаан, херимээн. Планныг тудугларны август 1-де дөссар дээш тудугжулар хүлээлге алган, ажылдап турар. Эштер Дарбый, Бончук, Үүгүжек хүн нормазын 2—3 катап күүседип турарлар.

Х. АРАКЧАА.

Колховчу суурларны чаагайжыдар

Кодан чаныының участогун чөп ажыглап турар

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмиче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери кодан чаныының участогун ажыглап, суурун ногаанчыдар талазы-биле ажыды чорудуп турар.

Артель баштаар чери ереге бүрүү ногаалыг болурунче сагыш салып, участоктарны кажаалаарынга, чер аңдарарынга дузалап, ногаа үрезиннерин берген. Моон мурнунда колхозчу ээрегелериниң чамдыызы кодан чаныының участогу чок турган болза, ам шуптузунда бар болган. Колхозчулар участоктарында янзы-бүрү культураларны өлүртүп тараан. Эш Дөрбет-оол участогунда капуста, согуна, морковь, огурец, картофель өлүрткен.

Колхозчу ээрегелер кодан чаныының участоктарын ажыглаары-биле чергелештирер бажыннарының чанында ыыштарны өлүрткен болган ажаалдазы эки.

М. СОЯЧУКАЙ.

Суурну чаагайжыдар

Сүт-Хөл районнуң Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары чыл чыдында-ла чурттаганың, культура-амыдыралдың болгаш бүдүрүлгенииң тудугларын кыыш, ажыглалга киирип турар.

Ынчалза-даа Алдан-Маадыр көдээ Совет суурну ногаанчыдар дугайында ыыштырларын үндүрүп турза-даа, күүселдениин дугайында колхозчулар ортузунга тайылбыр ажыды чорутпайн турар. Колхозчулар кодан чаныының участогун ажыглавайн, кудумчуларга болган чурттагга бажыннарының чанынга ыыш тарывайн, херим кыыбайн турар. Ажыглалга киирген чаа тудугларны каныыг ажилээри, чедир кыыынмаан черлерин четчелээри—колхозчуларның хүлээлгези болур. Колхозчулар боттарының бажыннарының чанынга кудуктуг болуруиче сонуургал салбайн турар. Харын-даа бар кудуктарның септелгезинче кичээнгей салбайн турарын демдеглээри чугула.

О. ДЕЛГЕР-ООЛ.

Кичээнгей салыр

Терехтиг-Хемниң агаар-бойдузу үнүп болгаш ногаа тарылгазын чорударынга таарымчалыг. Ылангыя чайгы үеде аргаыын, озат-сиген ногаарарып, шыналарны янзы-бүрү чечектер каастай бээр. Ында Ленин аттыг колхозтуң сууру тургустунган. Аңаа колхоз организастатыныи турар үеде, чүгле крышэ чок ийи бажын турган болза, ам чурттаганың, культураамыралдың, бүдүрүлгенииң чаагайжыдың туттунган тудугдары көрүнээн болгаш чыл келген тудуи-на сайзырап турар.

Ынчалза-даа колхоз сууруи улам чагайжыдарынче кичээнгей салдынмайн турар. Албан, организация черлери, колхозчуларның чурттага бажыннары херимкажаа чок, кулумчуларда болгаш бажыннар чанында ыыш олуртуимаан, кодан чаныының участогунда ногаа олуртулгалыи кыыбайн турар.

М. МАНЧЫК-ООЛ,
Тес-Хем район.

Саанчының чедиишкини

Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң саанчызы эш Бак-Кара сүт саалдазын көрүдеилир дээш деңнеселди үүктел чок чорудуп келген. Ол мурнакчы саанчыларның дүрүлгазын өөренип, инектериниң ажаалда-чемгерилдезин эки таарыштырып турган, эрткен ажыл-агый чылында бодунга быжыглатынган 11 саар инектериниң бирээзинден-не ортумаа-биле 978,9 кг сүт сагган.

Бо чылын ол база 11 инек саап турар. Инектерин хайдактап саарынга өөредип алган болгаш саалдаиы зоотехниктиг чурумнар ёзугаар чорудуп турар. Ажыл-агый чылының эгезинден бээр май 10-га чедир инек бүрүзүнден 433,4 литр сүттү сагган. Оон «Хайнак шыгы», «Дөңгүр хүрең», «Хайнак күү» деп инектерни хүнде 9—10 литр сүт берип турар. 1956 чылда инектен-не 1150 литр сүт саарын хүлээнген.

О. МУНЗУК.

Бедик сүт продуктулуг өөр малды тургузарының дуржулгазы

С. ШТЕЙМАН
Кострома областың «Караваево» совхозунуң мол зоотехниги

«Караваево» совхозтуң коллективиии бедик сүт продуктулуг өөр малды тургускан, ол мал ам үеде ыыйыстыг бода малдың чаа кострома укаазының кол өстүүр өзөө кылдыр көрдүнген. Мында сүт үзүүң санының талазы-биле тиилелчи —«Послушница» II деп инекти өстүрген, ол инек алдыгы сүттенниишкиниинің дүргүзүнда 3,92 хуу үеттүг 16.262 кг сүттү берген. Сүт үезиниң 300 хүннериниң дүргүзүнда ортумаа-биле 8 муң кг-ган ажыг сүттү бээр чүс ажыг инектери ажыл-агыйда өстүрген.

Совхозтуң кол-кол будүрүлге чедиишкиннериниң бирээзи болза, чыл-чыдында-ла бедик саалдаиы берип, хүүт шыламыккай, ажыдыралчы күштүг болуп база боттарының шынарларын тодеринге эки дамчыдып берип турар шак ындыг инектерни совхозтуң коллективиниң өстүрүп шыдазы болур.

Эң баштайгы саалдаан эгелээш-ле кайыы-даа 4—6 муң кг сүттү берип турар ындыг инектер совхозтуң кодахычга шуут чанчыл болган, а «Бушуйка», «Боевая», «Сена», «Кубанка» деп инектер баштайгы саалдаа кайыы-даа 8—9 муң кг сүттү бергеннер. Ам бистиң малчыннарывыстың күжениишкиннери инектериниң бедик саалдазын чаңгыс аңгылаи алган сүттелиишкин үезиниң дүргүзүнда эвес, харын бүгү сүттелиишкиниин дүргүзүнда, тодаргайлаарга, инектиң бүгү ажыдыралыының дүргүзүнда ажыры хандыраринче утпаган. Бо талазы-биле бистиң билдингир түңнелдер чедип алдынган. Эң хөй саалда — 120.247 кг сүт «Краса» деп инектен алдынган.

Ажаалга-тежээли болгаш чемгерилгези дөмей байдалдарга тургаш-ла, коданда ортумактан куду продуктулуг болуп турар инектер кодан бүрүзүиде-ле бар деп чүвени малчы ажыл-агыйларның практиказы көргүзүп турар. Чамдык инектериниң продуктулуг чоруунда ылгал бистиң совхозувуста база коступ турар: сүт үезиниң 300 хүннериниң дүргүзүнда инектиң эң-не куду саалдазы 2.950 кг сүт, а дээре инектиң саалдазы — 15 муң ажыг кг сүт болуп турар. Ынчаарга, саалдаларда ындыг чайгылыышкын турзажок, ажыл-агыйда инектериниң продуктулуу сөөлгү он чылдарының дүргүзүнда 5.833 кг сүт болган. Малчыннарының кызымаккай ажылының ачызы-биле совхозта биче продуктулуг инектериниң саны ыыш бирүзү-ле ыыгырып, а бедик саалдаиы берип турар шак ындыг инек ажыл-агыйда улуг ажыктыг болур.

Чыда 8—13 муң кг сүт саалдалыг инектер хонукта ындыг-ла бедик эвес саалдаиы берип турар. Быжаалаанының соонда баштайгы айларның дүргүзүнда оларның кайызының-даа эң хөй саалдазы бир хонукта 45—50 килограммдан бедиивейн турар. Ынчалза-даа сүттелиишкиниинің сөөлгү үезиниде олар ол үеиин байдалынга хонукта бедик саалдалыг болуп келир (30—35 кг). Ол болза ындыг инектериин сүттелиишкиниң оларга улуг күжениите чокка бир-дескиі уламчылап турар. Ынчаарга, сүттелиишкиниң бир-дескиі эвес инектер саалда үезинде улуг ыңгадыг болуп, харын олар чамдыкта саап турганының 8—9 айыныг-ла соогуп калгылаар.

Бир-дескиі сүттелиишкиниңг инек хүнүн-не 50 кг сүттү берип турган, 300 хүннериниң дүргүзүнда 12 муң кг хире сүттү, а бир-дескиі эвес сүттелиишкиниңг инек ол-ла үезиниң дүргүзүнда 7—7,5 муң кг сүттү берип болур. «Борьба» деп инектен, оон хонукта бедик саалдазы 49 кг болуп турда, чүгле 7.318 кг сүт, а «Ивтка» деп инектен, оон хонукта бедик саалдазы база шак-ла ындыг түрде — 12.168 кг сүт алыныган. Ындыгның төлөзинде, ажыл-агыйга бир-дескиі сүттелиишкиниңг инектериниң тудары ажыктыг болуп турар. Олар дыка сүткүр болган ажыл-агыйга үр үеде ажыглатынар. Ындыг инектериниң быжаалары база иелери дег болурун тодаратпакан бис. Ынчангаи, ол инектериниң быжааларын коданга арттырып ап турар бис.

Үеттүг сүткүр болган эдбек сүткүр чоруктү инектериниң шынары-биле газыышпас деп үр үеде санап турган. Ындыг болза-даа сүткүр инектериниң үстүг сүттү берип болуру ышкаш, эдбек сүттүг инектер бир дөмей байдалдарга тургаш-ла хөй үеттүг сүттү база-ла берип болур дээрзин практика көргүзүп турар. Чижээлээрге, «Карина» деп инектен үшкү сүттелиишкиниинің 300 хүннериниң дүргүзүнда 4.02 хуу үеттүг 6.901 кг сүттү, а оон төрүттүнген «Крина» деп инектен бешки сүттелиишкинде сүтке 4,64 хуу үеттүг 8.943 кг сүттү саап алган.

Коданда ортумак саалдаиың бедээнииле кады сүттүң үскүрү ындыг-ла улуг эскерилбейн турар. Чижээ, бистиң коданывыста инектериниң чыл-чылда саалдары 1945 чылдан 1954 чылга чедир 10 хуу ковүдээн, а сүттүң үскүрү 3,70-ден 3,76 хууга чедир ковүрүлген. Ынчаарга, сүттүң үскүрү 5,12 хууга чедип турар алзан хөй инектерни өстүрер аргалыг болган бис.

Бисте, үскүр-сүткүр чоруктү көлүрер херекте кандыг-кандыг оруктар болгаш чепсектер турун турарыл, инектериниң сүттүүн үскүрүн канчаар белиирил база ол шынарны ажы-төлүнге канчаар быжыглап арттырарыл? Ол сорулгаларны шинтирлээри-биле эртемденнериниң болгаш практиктериниң кыымаккай ажылдап турары биидингир болгай. Ынчалзакок бо талазы-биле дыка хөй айтырыглар ам-даа илереткинмейн артып турар.

Сүттүң үскүрү чүгле чемгерилгебиле көлүрүп болур деп чамдык эртемденнер санап турар. Ол бодалды черле чепсүнүп болур. Сүттүң шынары кедииниге чемгерилгеден хамаарыжыр. Ынчангаш бистиң сорулгавыс болза инектериниң чемгерилгезиниң техниказын шинтээдип алыры, тодаргайлаарга, сүттүң үскүрүн бедиидер арганы бээр шак ындыг хүн чурумун болгаш чемгерилге нормазын ажыктыр, түс черниң байдалдарын барымдаалап кылза чогуур деп билип турар бис. Анаа холбаштыр, чеминң түүдериниң составын тазырыштырып кылырынга составын тазырыштырып кылырынга улуг бот-ашкейлии үнүүрери дыка чугула. Ол сорулгабиле үнүүтериниң составын биске хереглиг талазынче өскертпишки дег шак ындыг түүдерни хөрээнге салыры эргежок чугула. Ол ажыл улуг келир үелиг болуп турар. Ону чедиишкиниңг шинтирлээри инектериниң саалдаларын болгаш сүттүң үскүрүн бедиидерин дүрген чедип алырда малчыннарга дузалаар.

Чаңгыс-ла будуштуг үнүштер, чижээлээрге, чаңгыс алй сорттарлыг, ынчалзада янзы-янзы хөрээннерге өстүрген свёкла яйлкпе картофель окта-ла дөмей эвес химия составтыг болуп турар дээрзин малчыннарга шагга-ла билдингир. Олар малга янзы-бүрү хоолулуг болгаш дөмей эвес ажыкты берип турар. Ынчалзакок, чеминң түүдериниң четпестерин инек кандыг-бир ойге чедир болуунун органнизиниин күсели-биле долдурун ап турар. Долу үнелиг сүттү бар болдурарының бүгүлге эртежок чугула түүдери чеминшке турарын агротехниканың кузазы-биле чедип алыр херек.

Чаңгыс кажалга, ажаалдаиың болгаш чемгерилгенин бир дөмей байдалдарынга турар чаңгыс ол-ла үеселиин инектеринден алыр сүттүң составы болгаш саны дөмей эвес болгулаары ховар эвес. Ындыг болганда, ында хамык үкүр чүгле ажаалга-биле чемгерилгеге эвес, харын инектиниң физиологтуг онзагай байдалдарында, оларның ыыгыыр салгалдарында база бар. Үскүр-сүткүр чоруктү ковүдиринге идигни берип турар комплекслиг хемчегелерде кол чүве болза, хөй үскүр сүттүг чүгле болу берип турар инектерни эвес, харын база болуунун шынарлары үре-төлдериниге ламчыдып берип турар ындыг малдарны ковүдеиири болуп турар.

Сүттүң үскүрү чүгле чемгерилгебиле көлүрүп болур деп чамдык эртемденнер санап турар. Ол бодалды черле чепсүнүп болур. Сүттүң шынары кедииниге чемгерилгеден хамаарыжыр. Ынчангаш бистиң сорулгавыс болза инектериниң чемгерилгезиниң техниказын шинтээдип алыры, тодаргайлаарга, сүттүң үскүрүн бедиидер арганы бээр шак ындыг хүн чурумун болгаш чемгерилге нормазын ажыктыр, түс черниң байдалдарын барымдаалап кылза чогуур деп билип турар бис. Анаа холбаштыр, чеминң түүдериниң составын тазырыштырып кылырынга составын тазырыштырып кылырынга улуг бот-ашкейлии үнүүрери дыка чугула. Ол сорулгабиле үнүүтериниң составын биске хереглиг талазынче өскертпишки дег шак ындыг түүдерни хөрээнге салыры эргежок чугула. Ол ажыл улуг келир үелиг болуп турар. Ону чедиишкиниңг шинтирлээри инектериниң саалдаларын болгаш сүттүң үскүрүн бедиидерин дүрген чедип алырда малчыннарга дузалаар.

Чаңгыс-ла будуштуг үнүштер, чижээлээрге, чаңгыс алй сорттарлыг, ынчалзада янзы-янзы хөрээннерге өстүрген свёкла яйлкпе картофель окта-ла дөмей эвес химия составтыг болуп турар дээрзин малчыннарга шагга-ла билдингир. Олар малга янзы-бүрү хоолулуг болгаш дөмей эвес ажыкты берип турар. Ынчалзакок, чеминң түүдериниң четпестерин инек кандыг-бир ойге чедир болуунун органнизиниин күсели-биле долдурун ап турар. Долу үнелиг сүттү бар болдурарының бүгүлге эртежок чугула түүдери чеминшке турарын агротехниканың кузазы-биле чедип алыр херек.

Чаңгыс кажалга, ажаалдаиың болгаш чемгерилгенин бир дөмей байдалдарынга турар чаңгыс ол-ла үеселиин инектеринден алыр сүттүң составы болгаш саны дөмей эвес болгулаары ховар эвес. Ындыг болганда, ында хамык үкүр чүгле ажаалга-биле чемгерилгеге эвес, харын инектиниң физиологтуг онзагай байдалдарында, оларның ыыгыыр салгалдарында база бар. Үскүр-сүткүр чоруктү ковүдиринге идигни берип турар комплекслиг хемчегелерде кол чүве болза, хөй үскүр сүттүг чүгле болу берип турар инектерни эвес, харын база болуунун шынарлары үре-төлдериниге ламчыдып берип турар ындыг малдарны ковүдеиири болуп турар.

Сүттүң үскүрү чүгле чемгерилгебиле көлүрүп болур деп чамдык эртемденнер санап турар. Ол бодалды черле чепсүнүп болур. Сүттүң шынары кедииниге чемгерилгеден хамаарыжыр. Ынчангаш бистиң сорулгавыс болза инектериниң чемгерилгезиниң техниказын шинтээдип алыры, тодаргайлаарга, сүттүң үскүрүн бедиидер арганы бээр шак ындыг хүн чурумун болгаш чемгерилге нормазын ажыктыр, түс черниң байдалдарын барымдаалап кылза чогуур деп билип турар бис. Анаа холбаштыр, чеминң түүдериниң составын тазырыштырып кылырынга составын тазырыштырып кылырынга улуг бот-ашкейлии үнүүрери дыка чугула. Ол сорулгабиле үнүүтериниң составын биске хереглиг талазынче өскертпишки дег шак ындыг түүдерни хөрээнге салыры эргежок чугула. Ол ажыл улуг келир үелиг болуп турар. Ону чедиишкиниңг шинтирлээри инектериниң саалдаларын болгаш сүттүң үскүрүн бедиидерин дүрген чедип алырда малчыннарга дузалаар.

Чаңгыс-ла будуштуг үнүштер, чижээлээрге, чаңгыс алй сорттарлыг, ынчалзада янзы-янзы хөрээннерге өстүрген свёкла яйлкпе картофель окта-ла дөмей эвес химия составтыг болуп турар дээрзин малчыннарга шагга-ла билдингир. Олар малга янзы-бүрү хоолулуг болгаш дөмей эвес ажыкты берип турар. Ынчалзакок, чеминң түүдериниң четпестерин инек кандыг-бир ойге чедир болуунун органнизиниин күсели-биле долдурун ап турар. Долу үнелиг сүттү бар болдурарының бүгүлге эртежок чугула түүдери чеминшке турарын агротехниканың кузазы-биле чедип алыр херек.

Чаңгыс кажалга, ажаалдаиың болгаш чемгерилгенин бир дөмей байдалдарынга турар чаңгыс ол-ла үеселиин инектеринден алыр сүттүң составы болгаш саны дөмей эвес болгулаары ховар эвес. Ындыг болганда, ында хамык үкүр чүгле ажаалга-биле чемгерилгеге эвес, харын инектиниң физиологтуг онзагай байдалдарында, оларның ыыгыыр салгалдарында база бар. Үскүр-сүткүр чоруктү ковүдиринге идигни берип турар комплекслиг хемчегелерде кол чүве болза, хөй үскүр сүттүг чүгле болу берип турар инектерни эвес, харын база болуунун шынарлары үре-төлдериниге ламчыдып берип турар ындыг малдарны ковүдеиири болуп турар.

Сүттүң үскүрү сүттелиишкин санында эскерилбес чүүл болбайн турар. Ынчалзада сүдүүң үскүрү алзан доктаамал, а саалдазы черле өзүп турар ындыг инектер коданга черле турар. Саалдаларын ковүдээшкини-биле сүттүң үскүрүнүң бедиишкиниин чогуур байдалларга деңге чедип ап болур деп болап турар бис.

Инек бүрүзүнүң түс-түзүнде шынарларын ханызы-биле өөренип көргүнүң онза чугулазын оон-биле деңгелексеп турар бис. Инектиң каңгыс-бир чаңгыс сүттелиишкиниин дүргүзүмээ эвес, а оон ажыралынын бүгү үезиниң иштинде өөрү аргежок чугула. Инектиң ажыралынын каңгыс бир чамдык үезиниң дүргүзүнда оон продуктулуунун ийи-чаңгыс көргүзүглери-биле кыыгаарлатынын болбас. Продукциянын алынганы бүгү-ле үелерни шинчилеп көөр, тодаргайлаарга, инектериң ажыглап келгениниң бүгү үелериниң дүргүзүнда оларның чемгерилгези биле ажаалгазының байдалдарының бүрүн үезин ап көөр херек. Инекти өлзөн шыны-биле үнелеп көөрде, оон чүгле каңгыс бир сүттелиишкиниинин дүргүзүнда бедик саалдазын эвес, харын сүүгүүн өлзөн бедик үскүрүн база билзе чогуур.

Инектиң продуктулуунун көргүзүглерин тодаралын көрбүшаан, ол көргүзүглериң алынганы байдалдарны көзээде барыдаалаар, а ол ышкаш инектериин төрел шынарларын кичээнгейге алыр херек. Бедик продуктулуг инектерниң чаңгыызы эки үре-төлдүг бербейн турары биидингир болгай. Оон түрүк, анты-ан оон-даа бедик хуулус үре-төлдерин ап турар бис.

Дириг деңзизи 660-даан 900 кг чедир турар инектериң саны ынгы үеде ажыл-агыйда өзүп турар. Дириг деңзизи бедик инектер дириг деңзизи бедик эвес инектерге көөрде бедик саалдаларының үезин биче күжениишкин-биле ыыдап эртирер дээрзин Бүгү-эвилелдиң дуржулга ветеринария институдунуң эртен ажыдакчызы А. Кузьмичев хөй чылдарныг практиказы-биле болгаш сөөлгү шинчилеелери-биле доктаатпкан. Аар деңзилиг инектер бир дөмей байдалларының үезинде сүткүр чоруктү бедиидериниң дыка улуг курдавырларлыг болуп турар.

(Төнчүзү 4-ну эрымда).

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Венгр Улус Республика. Шопронхорпачиниң селекция болгаш үнүш ажылының эртем-шинчилел институду оон эртемденнериниң чигир свеклазының болгаш өске-даа келәэ ажыл-агый культураларының элээн хөй чаа сорттарын тыпканы-биле сураглыг болуп турар.

Чурукта: Бошут шанналыкын лауреады академик Бурт Седлмайр. Ол чигир свеклазының болгаш өске-даа келәэ ажыл-агый культураларының хөй-хөй чаа сорттарын тургускан. Оон удуртулгазы-биле свекланың «БЕТА-ПОЛИ-1» деп сурагжаан сорттун өстүргөн.

Фото В. Шаровскийниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

Ухаңда совет делгелгенин чедиишкиннери

ПЕКИН. ССРЭ-ле экономиктиг болгаш культурулуг тургузуушкуунуң чедиишкиннериниң Ухаңда май 5-те ажыттынган совет делгелгези Кытат Улус Республикада улуг чедиишкиннииг болуп турар. Ол делгелгеги 630 муң кижи кээп көргөн, оларның иштинде Совет Эвилелиннең, Швециядан, Франциядан, Япониядан, Англиядан болгаш өске-даа чурттардан келген төлөөлер база бар.

Үк делгелгеде ажылдап турар совет түскай эртемниглер 172 лекцияларны номчуп, илеткелдерни кылганнар, техникатиг дузалажылыны көргүзер дээш бүгү-дүлге черлериниң болгаш бүдээ ажылагый кооперативтериниг 15 катап барып чорааннар.

«Найырал» деп кинотеатрда үнүп турар уран-чечен болгаш эртем-техниктиг совет фильмнер база кино-журналдар делгелгеде улуг сонуургалдыг болгаш сураглыг болуп турар. Делгелгениң көрүкчүлери үнелээшкиннер дептеривиге 5,5 муң хире бижимелерни киирип бижээннер. делгелгениң бүгү-ле павильоннарынга олар улуг үнелээшкинни берип турарлар.

(СЭТА).

Польшада демир оруктарның электрижидилгези

ВАРШАВА. Электрижиткен демир оруктарның четкизин Польшада калбарып турар. Варшаваның демир орук белдирин соңгу чылларда барык бүрүү-биле электрижиткен. Амгы үеде Польшаның найыслалы чоок кавыда бүгү черлер-биле электрижиткен демир орук четкилиг болуп турар.

Варшава—Лодзь, Гданьск—Гдыня болгаш өске-даа демир оруктарны база электрижиткен. Силезияның үлетпүрлүг улуг району-биле Варшаваны харылаштырып турар чурттуң чугула магистралын электрижидер талазы-биле ажылдар калбарып турар. Электрижиткен чаа оруктуң узуну 300 километр ажыг. Ол оруктуң бүгү-ле участоктарында чугула ажылдар чорун турар: подстанциялар, чаа вокзалдар болгаш өске-даа дериишкиннер туттунуп турар. Электрижиткен ол чаа шугум чоокку үеде ажыглалга кирер.

Электрижиткен демир оруктарның четкизин Польшага дыка калбартырын беш чыл планында көрүп турар. Варшава — Силезия демир орууң электрижиткен соонда Сталиногруд — Врослав орууның электрижидилгези эгелээр. Электри поездилер Сталиногрудтан Силезияның бүгү хоорайларынче болгаш үлетпүрлүг районнарынче маннаар. Демир оруктарның өске-даа шугумнарын электрижидери планда база көрдүнген.

(СЭТА).

Чаа радиостанцияны Албанияда ажытканы

ТИРАНА. Албанияның Күш-ажыл партиязының III съездизинге алдар кылдыр радионуң чаа станциязын Тирананың чанында Бошарага ажыткан, ук радиостанция Тирананың болгаш Москваның аразынга дорт телефон болгаш телеграф, радио харылаашын хандырар. Ол станцияны радио программаларының дамчыдылгазынга база ажыглаар.

Бошарада радиостанция болза, АЭР-нуң чазаанга Совет чазактың чаагай белээ болуп турар деп митингиге чүве чугаалаан АЭР-нуң орук харылзаалар министри Тонин Якова онзалап демдеглээн. Бо чаагай белек болза алдарлыг совет улус-биле бистиң улузувустуң бузулбас найыралының чаа бадыткалы болгаш бистиң чуртувуска Совет Эвилелиннің чаагай сеткилдиг дузалажылыгының чаа херечилели болуп турар деп Тонин Якова чугаалаан.

(СЭТА).

Бедик сүт продуктулуг өөр малды тургузарының дуржулгазы

(Төнчүзү).

Бистиң инектеривистиң эвткир шынарларының дугайында каш сөстү чугаалаар чогуур. Чангыс таалыг кылдыр түскайжыткан сүттүр болган эвткир хевир-биле деннээрге инектериниң холушкак хевири дыка орулгалыг хевир болур. Инектерни сүттүг инек коданыңнан ылгап алганының соонда олар эки чемгертинер болгаш согарга арыг эвтти 64—66 хуузга чедир бөөр. Ол болза эвткир уксаалыг инектериниң берип турарынан эвээш эвес болуру ол. Сүттүг инек коданыңнан ылган алгаш соккан инектериниң кежи бедик техниктиг шынарларны шингээдип турар.

Янзы-бүрү ажыл-агыйлар — үрелиг мал өстүрер болгаш үлетпүр совхоздары, а ол ышкаш колхозтарның мал фермалары янзы-бүрү үгленыышкынныг. Үрелиг мал ажыл-агыйларында кол баранның продукция болза өске ажыл-агыйларга берип турар бедик шынарлыг төл болуру. Ындыг ажыл-агыйларда сүттүң азы эвттиң саны кол ужур-дүзалыг эвес. Ындыг болза-даа малдың бедик продуктулуу ол ажыл-агыйларга үрелиг өөр малдың кезээде чардынмас шынары болган турар ужурлуг.

23 чылдың дургузунда совхоз бүгү төрүттүнген бызаларны барык-ла когарал чоокка өстүрүп турар. Ол болза бызаларны соокка өстүрериниң аргазын хереглээниниң ачызында чедип алдынып турар. Диниг организимни доктаамал күжениишкинниг ажылга таарыштыр чанчыктырар төлөөде, өзүлеңниң бүгү чаламарында организимни белеткенирери, быжыктырары, улам артык амыдыралчы болдурары эргежок чугула.

Бызаларны соокка өстүрери дээрге, кыжын оларны от салбас, ындыг-даа болза кургаг болгаш арыг хажаалларга, чайын лагерь байдалынга ажаары боллур. Бие төрүттүнген быжаларны кылынчадыр саван чатказ ангы-ангы үүктерге тургузуп турар бис. Бызаа бүрүзү арыг агазарны ажыглаар турар болгаш температураның хонуктар чайгылыышкыннарынга таваржып турар. Хүнүзүү температураның күнекилинче чоорту шилчиишкинери болгаш тиктен куду температуралыг кажлага бызаның юктаамал турары оон өзүп бижыгарынга таарымчалыг сөлдарны берип турар. Ындыг байдалдарга бызаа оңак болгаш чемге конучуг туралыг болур. Ындыг байдалга өскен бызаалар янзы-бүрү аарыгларга үлүр бижыг туруштуг болур.

От салып турар болза-даа, салгынны багай кабсыр, ол-шыс кажаалларга дорукан кошкак бызаалар чемнерни багай шингээдир, оожум өзер болгаш болганчок-ла өлүмге таваржыр. Ынчаарга, от салбас, кургаг болгаш арыг кажаалларга турган бызаалар оон сыр өске, олөр бижыг болгаш демги-ле чемнерге эки семис, шырак кылдыр өзүп турар. Ол бүгү болза оон соңгаар малдарның продуктулуун болгаш инектериниң сүдүнүң үскүрүн дыка белдиреринге чедирип турар.

Инектериниң чемгерилгезиниң болгаш ажаалгазының эки байдалдары, оларны шын өстүрүп доруктурары, а ол ышкаш эдержилгеге кирер малдарны шилип алыры болгаш багай шынарларын ылгаары кэндыг-даа өөр малды сайгырадырынга эң-не кол чүүл болур деп малчыннарга түүнел кылдыр сагындырып казары эргежок чугула. Эки шынарлыг чемнер бар турганнаа, инектериниң ажаалгазы болгаш азыралы багай болза ажыл-агыйга бедик продуктулуг чорук турбас. Ол ышкаш эки ажаалга болгаш азырал турганнаа, инектерни шилип алыры болгаш күүш шынарлыгларын ылгаары багай турза улуг чедиишкиннерни чедип ап болбас.

Ююфур-нуң президентизи Иосип Броз-Титонуң Совет Эвилелинге келириниң дугайында

Югославияның Федеративтиг Улус Республиказының президентизи Иосип Броз-Тито Совет Эвилелинге түскай калалга-биле бо чылдың июнь 2-де келип Совет Эвилелинге үш неделяның дургузунда турарының үезинде президент Тито Москвадан аңгыда, Совет Эвилелиниң хөй-хөй хоорайларынга баар болгаш янзы-бүрү эртем болгаш культура албан черлери-биле, үлетпүр түдүглары болгаш өске-даа черлер-биле танышар. Совет Эвилелинге чоруп турганының үезинде югославиялыг совет үлүртүкчүларниң аразынга хөй-хөй беседалар болуруун көрүп турар.

Президент Тито болгаш оон кадайы-биле Совет Эвилелинге Эвилелиниң күүсекчи вечезиниң даргазының оралакчызы Эдвард Кардель, Даштыкы керектер талазы-биле күүлче секретары Коча Попович, Эвилелиниң күүсекчи вечезиниң кежигүнү Милько Тозарович, Хорватияның Улус Республиказының күүсекчи вечезиниң даргазы Яков Блажевич болгаш оон-даа өскелер келир.

Президент Титовуң чугаазы

БЕЛГРАД. Май 25-те Югославияның президентизи Иосип Броз-Титонуң төрүттүнген хүнүн холбаштыр бүгү алды республикаларның улустарыныан болгаш Югославияның улустуң армиязының бөс составчыган президентиге байыр чедирген эстафетаны чоруткан. Эстафетаны президентиге тывысканының соонда Югославияның улустуң армиязының сталионунга спортчу улуг байыр болган. Стадионга кыска чүве чугаалаан. президент Иосип Броз-Титонуң чугаалаазы болза:

Бо хүнүң мээң төрүттүнген хүнүм кылыр демдеглеп турза-даа, аңаа өске атты — бистиң чалыы назыныыстын хүнү, спорт хүнү, аныяк салгакчыларның хүнү атты тыпсыр деп бодай-дыр мен.

(СЭТА).

Дааранықчыларның каттышкан профэвилелиниң съездизинде

НЬЮ-ЙОРК. Дааранықчыларның каттышкан профэвилелиниң Вашингтонга болган 1200 төлөөлер кирижикчилиг съездизинге чүве чугаалавышаш, профэвилелиниң даргазы Потовский АБШ-тың даштыкы политиказын «эде көөрүнүң» болгаш күүлче секретары Даллести өске ажылдакчы-биле солуурунуң үезин кёлбээн ирги бе деп хедеглээл.

Күүсекчи бирониң съезизинге чугаалажып көрген илеткелинде демдеглеп турары болза, «эң-не улуг шыдажыышкын болгаш чүткүл-биле тайбыңны чедип алыры» Каттышкан Штаттарга чугула болуур.

Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштерин болгаш чепсегленишкиннерин кызырар деп Совет чазактың шинтпиринин дугайында Потовский чүүлдүгүзүүл көрген.

(СЭТА).

Герман-польша найыралдың ГДР-де неделязы

БЕРЛИН. Герман-польша найыралдың неделязы Герман Демократтыг Республиканың хоорайларында болгаш сууларында май 25-тен эгелеп ажыттынган. Польша Улус Республиканың бүрүне чөвүлелиниң кежигүнү Я. Доманьский баштаан национал фронтунуң бүгү-польша комитединиң төлөөлери герман-польша найыралдың неделязы-биле холбаштыр май 24-те Берлинде чеде берген.

Герман-польша найыралдың неделязынга хамаарыштыр Берлиннин демократтыг парлалгазы хөй санныг материалдарны парлаан. «Немецтер болгаш поляктар — акы-дүнмалышкылар» деп эгелиг мурнуку чүүлүнде «Нейең дейчланд» солуунун бижип турары болза, бистиң ийи улустарывыстың төөгүзүнге лайын сөлүнде чаа үе ажыттынган. Социализмни тургузарының херээнге болгаш лайбың дээш, улустарның аразынга найырал дээш демиселге сорулгаларның чаңгыс ай чоруунга үнделилетинген чаа харылзаалар бистиң ийи улустарывыстың аразынга тургустунган.

1945 чылда АБШ-тың, Англияның болгаш Совет Эвилелиниң кады Одерна—Нейссаны дургаар доктаатказ кызыгаарны Герман Демократтыг Республика болгаш Польша Улус Республика кажан хүлээп көрүп турар үеде, бистиң ийи күрүнелериниң аразынга маргылдаалаарның тыптып келир чоруу кезээде узуткатынган деп ол солуп уламчылап бижээн. Тайбыңны быжыглаарынга үнелиг салыышкын болуп турер ол фактыны Европаның бүгү чурттары барымдаалап көөр ужурлуг.

(СЭТА).

Чазактың политиказынга АКШ-та таарзынмас чоруктар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк даштыкы политиканы «эде үнелеп көөр» дугайында негелделер Каттышкан Штаттарда күштелип турар. Шүүмчүдел чүгле депшилгелиг болгаш либералыг болуктерде дыңналып турар эвес, харыя улустар аразының амгы байдалының үезинде чазактың чорудуп турары эрги политиказын моон соңгаар ажыглап болуруңга чиглиниишкиннер эң-не барыын үнелидиг болуктериниң ортузунда база күштелип турар. «Соок дайынының» үезинде бүүрал дүшкен ол политика Женеваның сөлүүлиг тыпылган айтырыгларны шиитпирээринге эвээш арганыг болгаш Каттышкан Штаттарга эң-не шыңмы бүүраашкыннарга чедирип болур дээрзинге бүүраашкыннер өзүп турар. Вашингтонуңун даштыкы политиказын эң-не изин-биле деткип турган кижилерниң иштинден белип ыяа хөй киттиер бар. Олөр политика болгаш атомнуг чепсектиг көөргедирә Совет Эвилелин коргудуп шыдавас база Совет Эвилелиниң бүгү делегейге ат-алдарының бедирингге моондактап шыдавас, а ол ышкаш Каттышкан Штаттарның эвилелчилери-биле харылзаларынга дүшкүүрлүг чорукту тургузуп, ол эвилелчилерни нейтралдыг чурттар кылдыр албадавышаач, АБШ-ты кошкак чорукту туруужунга тургускан дээрзин миниип көрүп турар апарган.

АБШ-тың амгы даштыкы политиказының чедиишкин чок чүүлдерин ыыттавас ийикпе мактанымышкынналарның дузазы-биле оларны америк дипломатиязының тиилелгелерә кылдыр көргүзер дээр түскай болуктериниң ораллажышкынналарә АБШ-тың даштыкы политиказынга чаа базымны кылыр деп негелдерни кошкадып шыдавазын.

«Нью-Йорк уорлд телеграмм энд сан» солуң (соок дайынның чүткүүлүг талалакчыларының бирээзи) мынчалр бижип турар: Совет Эвилели эрткен чылын улуг чедиишкиннерни чедип алганын чүгүртүр кылган даштыкы политиканың дончулалы көргүзүп турар... сагыш амыр тоон көрбес болдуун ойталаары Эйзенхауэрниң чазаанга келген... Совет Эвилелиниң чедимче чок чоруктарының дугайында хоозун чугааларны соксадыр, чедимче чок чоруктарга шыдажып болур бис.

Эрги программаларны катапталары болгаш эргижирээн политиканың сөөртүнери болзун. Фактыларны барымдаалап турар чаа политика Каттышкан Штаттарга керектиг.

АБШ-тың даштыкы политиказын эде көөрүнче үгланган аргаларны тывар дээн орадажышкынналарның дугайын Колумбияның университединиң орус институдунуң профессору Роберстиң чоокта чаа парлатынган «Россия болгаш Америка: айылдар болгаш перспективалар» деп ному херечилеп турар. Ол номга эге чүүлдү даштыкы харылзаалларның айтырыгларының талазы-биле чөвүлелдиң дарга Джон Макклой («Чейз Манхэттан банкының амгы президентизи болгаш Барыын Германияга АБШ-тың даан комиссары турган) бижээн. Совет-америк харылзаалларның дугайынга даштыкы харылзаалларның талазы-биле чөвүлелдиң чоруктан чажыт дискуссияларның түнелдерин ол номда киирип бижээн. Ол дискуссияга улуг-улуг сан-хөөжүлер, америк генералитеттин болгаш Вашингтонуң чазак албан черлериниң төлөөлекчилери киришкен.

Номда киирген эге чүүлде чугаалап турары болза, улустар аразының харылзаалгарында дүшкүүрлүг чорукту тургузуп турар айтырыгларны, ылангыя совет-америк харылзааларга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып көөрү база тайбыңның бәйдалларын тургузар политиканы болгаш хөделиишкиннерни тодаргайларын орадажыры ол дискуссияларның сорулгазы болуп турган.

Ол эге чүүлде балыткан турары болза Каттышкан Штаттар болгаш оон эвилелчилерә шериг күжүн болгаш северчилелдиг чорукту кадагалаар ужурлуг, ынчалзажок Совет Россия-биле демисел амгы үеде шериг талазы-биле хемчээлген политиктиг, экономиктиг болгаш социал талаларже шилчип турар... Совет бүүрүлгедүрген өзүп турар, ынчаарга делегейниң баштайгы үлетпүрлүг чүрту болур Каттышкан Штаттарга Коммунистиг Россия 20 чылдар болганда кыйгырыг кылыр аргаларже дорту-биле көөр ужурлуг бис. Мурнунда кылып турганы ышкаш Каттышкан Штаттарның капитализми шериг күжү-биле социализмге үлүр болуунуң демиселин оон ыяй үнелеп шылазының болгаш өске чүүлдериниң талазы-биле Совет Эвилелиниң кыйгырыгынга үткүлүтүр баар төлөөде ол болуунуң политиказын эде көөр ужурлуг болуп турарды Макклойнуң боданыңан билдиниң турар.

Атомнуг чепсектиг эңдере бүүрүлгедүрген Каттышкан Штаттарның үрүлүүлээриин ол эге чүүлдүң автору иеген турар Макклойжок, чепсегленишкиннериниң айтыышкынныг эңдере бүүрүлгедүрген соңгаарга орай-даа бол, эрте-даа бол тыптып болуур деп ол эге чүүлдүң автору бижээн. Ындыг шиитпирни дилеп тывар дээш бүгү-ле күженишкиннер кылынган турар ужурлуг. Эң-не ыраккы санаалларны, оларның иштинде бүгү делегей контролуунуң база инспекциязының байдалынга чепсегленишкиннерни тодаглыг — бүрүн дириг, амыдыралга-даа ол ажылга идепкейлиг киржир болза, чүгле ынчаарда туберкулез-биле демисел чедиишкиннииг болур.

Порданияның премьер-министриниң медеглели

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Аммандан дыңнадып турары болза, Порданияның чаа премьер-министри Саид Эль-Муфти 1948 чылдагы англи-иордан керээни эде көөрүп чедип алыр дугайын ангам чазакка дыңнаткан, араб легионуну хандырарынга берип турар акша дузалажылазынга орнаштыр Англияның базаларын Порданияга хевээр арттырарын ол керээ көрүп турар. Ындыг-даа болза, чогум кандыг эскерилгелерни ол чедип алыр деп турарын Эль-Муфти айытпазының корреспондент демдеглээн.

(СЭТА).

Францияның чонунуң саны

ПАРИЖ. Франс Пресс агентилелиниң дыңнадыын ёзугаар алырга, Францияның бижининиң саны амгы үеде 43500 муң кижи болуп турар.

(СЭТА).

Редактормуң оралакчызы
Т. С. ТАЛГАНЧИК.

Туберкулез аарыглыг кижинин өг-бүлезинин кежигүнү бодун туберкулезтан канчаар баш удур камгалаарыл

Ажык хевирлиг секпе туберкулезтуг аарыг кижи, бир эвес ол боду база оон өөнүң иштн камгаланырының чугула хемчегларын албас болза, ол аарыгны тарадырының үнер-дөзү болуп болур.

Туберкулез — туберкулез палочказы-биле тыптыр халдавырлыг аарыг. Өкпе туберкулезунуң үезинде ол палочкалар өкпеге чоруур. Аарыг кижи чөдүрүп, азырып, быжырып, улгаттыр чугаалап турар үеде дүкпү-биле, чараанның чаштанчылары-биле кады туберкулез палочкалары дашкаар үүп турар. Чөдүрүп турар үеде чараанның чаштанчызы бир метр хире ырак чаштай бээр. Чараада туберкулез палочкалары аяк-савага, хепке, орун-дөжекке болгаш аарыг кижиге хамаарышкан өске-даа эт-херекселдерге база-ла чыпшына берип болур.

Туберкулез палочкаларын хора чок болдуруп өлүрер арга болза хайындырыышкын болур. Туберкулез аарыг кижиниң аяк-савазын бир шактан эвээш эвес үеде хайындыргаш тускай чуур. Иштики хеп болгаш өске-даа чүгдүнә берип болур эт-херекселдерни база-ла бир шак иштинде хайындырар, а оон соонда чуур херек. Чүгдүнмас эт-херекселдерни хүнге дегей салыр херек. Хүн чырыы туберкулез палочкаларын өлүрүптер.

Туберкулезтан чүтле кижилер эвес, харын малдар (инек, мосртай болгаш куштар, дагаа) база аарыыр. Аарыг инек сүдүн азы аарыг дагаа чуургазын чигге чиген кижи туберкулезтан аарып болур.

Туберкулез уксаа дамчып халдавас. Ада-иезин туберкулез аарыглыг уруглар кадык бооп болур.

Ажык хевириниң өкпе туберкулезтуг кижи өг-бүлезинин кежигүнери туберкулезтан аарывазын дээш бодун канчаар сагыпынар ужурлугул?

1. Туберкулез аарыглыг кижиниң херекселдерин ажыглап болбас.

2. Аарыг кижиниң орун-дөжээн эдип, оозун арыг-шевер тургусса чогуур.

3. Аарыг кижи чүгле чараа дүкпүрер сава ажыглап, өлче дүкпүрер, тускай чунар савалыг турар.

4. Аргалыг-ла болза туберкулез аарыг кижиге тускай өрээлди азы улуг өрээлдиң чартыын үзүп бээр. Аарыг кижиниң чыдары өрээлге чүгдүнмас херекселдер тургуспас ужурлуг.

5. Аарыг кижиниң болгаш оон өг-бүлезиниң чурттап турар бажыңы кончуг арыг-силиг болгаш чурум-чыскаалдыг болуур. Өрээлдиң шалазын ол пос-биле орааган шетка-биле чодар, эт-херекселде чыпшынган довурак-доозунну база-ла өл пос-биле чодар херек. Форточканы ажыдып тургаш өрээлди хүнде 3 катап агаарладыр. Чайын созга үргүлчү ажык турар ужурлуг. Туберкулез аарыглыг кижи чайын ажык соңгага, а кыжын ажык форточкага чанчыгар херек.

6. Туберкулез аарыглыг кижи уруглар ажаан, оларга чоокшулап болбас. Чаа төрүттүнген урутта туберкулезтан баш удур камгаланырының тарылгазын кылыры чугула.

Бодунар кадык-даа болза, өөнөр иштинде туберкулез аарыглыг кижи бар деп чүвени утпаңар. Бодунарның кадыңнарыны хынадыры-биле эмчиниң айтыышкынын ёзугаар чылда 3—4 катап диспансерге шинчидип келир ужурлуг силер.

8. Бир эвес силерниң организминер кадык болгаш дадыкан болур болза, оон туберкулез халдавырынга удурланыыр күжү бедик болур. Мынчангаш силер үстүнде айытканы мыкаш чүтле халдавырдан камгаланыр эвес, харын бодунарның организминерни база быжыктырып дадыктырар ужурлуг силер.

9. Организмни дадыктырып быжыктыраргда чурттаганыңыш чурумун тургузар херек. Ажыл хүнүнүң дургузунда бодунуң ажылын деңге хуваап, таарыштырып алыр хүн иштинде үш катап, оон иштиндеи бир катап ынавыла изиг чем чиир херек, дүн-хүнүң иштинде 7—8 шак удуур, ажыл шагының сөөлүнде аргалыг-ла болза бир шак дургузунда дыштаныр, арага аймаа ишпес, такпы тыртпас, дыштаныр хүнде бодун ажыл-биле чүдүрбейн, харын дыштаныр херек.

10. Эмчи-биле сүмелешкеш, физкультура болгаш спорт кылып, соок дүрбүүшкүнну кылып, чайын хүн ванназын ажыглап, сугга эштири эргежок чугула.

11. Бодунуң кадыкшылын быжыглаар дугайында сагыш салбышаан, ээлчеглиг шөлээзин чөп ажыглаар херек.

12. Туберкулез — берге аарыг. Кедерелдиккен туберкулезту эмнедири берге, мынчангаш аарыг чап-чаа эгелеп чорда эмчиге баары чугула.

Туберкулезтуң эгези чидиг хевирлиг боол болуур. Температура өрүлээр, дүкпүлүг чөдүл тыптыр, суларап коштаар, аарыг кижиниң байдалы үр үеде үргүлчүлеп грипптээн ыяш болуур.

Чамдыкта туберкулез билдиртпейн чоорту эгелээр. Мынчангаш силер бир эвес чылдагаан чок черге арып, дүргеп шагырап чемнериниер бакырап, чоорту суларап, дүне деридип турар апарзынарза саадавайн туберкулез диспансериниң эмчизинге барынар.

Бир эвес аарыг кижиниң долгандыр турар кижилер айыткан санитар-гигиеналыг дүрүмнерни сагыыр болза, кадык кижилерге туберкулезтуг аарыг кижи аймыл чок болур. ССРЭ-де ажылчы чоннарны туберкулезтан камгалаар болгаш туберкулез аарыглыг улусту эмнээр талазы-биле улуг ажылды чорудуп турар. Ынчаза-даа, эмчилер болгаш эмнелге черлери-биле кады бүгү ажылчы чоннар бүдүрүлгеге-даа, амыдыралга-даа ол ажылга идепкейлиг киржир болза, чүгле ынчаарда туберкулез-биле демисел чедиишкиннииг болур.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын башкыны.

Чурттаганың хуула тудугларын болгаш кол септелгени кылырынга алган чөлилерниң талазы-биле хуусаазы эрткен өредерни 1956 чылдың июнь 5-ке чедир төлээринин эргежок чугулазын дыңнадып, а ол ышкаш бо чылдың ийиги кварталы дээш айытkан чөолилер талазы-биле эдлчеглиг төлелгелер киирериниң хуусаазы 1956 чылдың июнь 15-те тамнуп турарын Тыва автономнуг областың коммунал банкызы чөөлп алган бүгү хамаатыларга сагындырып тур.

Чөөлилер төлелгелерин областың коммунал банкызы хүлээп ап турар. Адрези: Кызыл хоорайның Кызыл партизан кудумчузунда № 16 бажың.

Районнарга курбанкының район салбырлары хүлээп ап турар.

Тыва областың коммунал банкызы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, штатка информация кидизининиң — 3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кидистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа кидистериниң база бухгалтериязының 3—65.

ТС—00342.

Культура эргелелиниң типографиязы